LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ
MERCREDI 1 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3977 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԷՆ ԳՈՒՆԱՒՈՐ...

Ո՜րքան իրարու կը նմանին վերջին տարիներու պատմութիւնները, քաղաքական ճակատին վրայ...

Երբ կը կարդանք թէ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա պաշտօնապէս յայտարարեցին Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչումը, մեքենաբար մեր միտքը կ'իյնան Մանչուրիան, Եթովպիան, Ալպանիան եւ Չեխոսլովաքիան: Մինչեւ անգամ Թուրքիան: Եթէ կ'ուզէք, Պաղեստինն ալ, իր «Հրէական Տուն»ի ծրագրով:

Նոյն թաւալումը ամէն տեղ, զանազան ելեւէջներով:

Թուրքիան ալ երկու կառավարութիւն ունէր, 1919—22: Մէկը սուլթանական, միւսը միլլի-քէմալական: Օրուան յաղթականները կը շոյէին առաջինը, նոյնիսկ զինու զօրութեամբ օգնելով անոր եւ «զօպիչ վաշտեր» կազմել տալով «աւազակապետ» Քէմալի դէմ:

Դէպքերը տարբեր ընթացք առին: Սուլթանականը չկրցաւ զսպել քէմալականը, որ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ստանար նախ գաղտնի, յետոյ յայտնի, օրը ցերեկով: Չեւի համար երկուքն ալ հրաւիրուեցան ներկայացուցիչներ ղրկելու Լոնտոն, հաշտութեան համար: Ի վերջոյ սուլթանականը մէկդի դրուեցաւ պատշաճ հանդիսաւորութեամբ, եւ իրական կառավարութիւն հռչակուեցաւ այն որ կը գտնուէր մահապարտ «աւազակապետ»ին ձեռքին մէջ:

Մնացեալը երէկուան պատմութիւնն է:

Մանչուրիոյ խնդիրը ծագեցաւ երբ տակաւին ի պատուի էր Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Մինչեւ անգամ քննիչ յանձնաժողով մը ղրկուեցաւ, բայց անոր տեղեկագրին մելանը չցամքած, Ճափոն քաշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Եւ մարդիկ համակերպեցան կատարուած իրողութեան,— Մանչուքուօ, ընդ հովանեաւ Ճափոնի:

Եթովպիոյ պատերազմին առեն ալ դեռ կանգուն էր Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Այն աստիճան որ, 50 պետութիւններ պարսաւանքի բանաձեւ մը քուէարկեցին նախայարձակ պետութեան դէմ, եւ ելմտական-տնտեսական պաշարում հռչակեցին, ջլատելու համար զայն:

Զուր անցան բոլոր սպառնալիքները եւ պատժական տնօրինութիւնները: Եթովպիան պարտուեցաւ չարաչար: Եւ պարսաւանքի բանաձեւը քուէարկողները իրարու ետեւէ յայտարարեցին իտալական կայսրութեան ճանաչումը: Իսկ ամէնէն վերջը՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա, որոնք տիրապար կազմակերպած էին պատժական տնօրինութիւնները:

Այժմ կարգը եկած է Սպանիոյ:

Հանրապետական կառավարութիւնը կը մարտնչէր 31 ամիսէ ի վեր, լայն աջակցութիւն ստանալով դուրսէն — ինչպէս ստացած էին սուլթանական թէ քէմալական իշխանութիւնները: Միւս կողմն ալ, ապստամբ Ֆրանքօն, ամէն աջակցութիւն կը վայելէր դուրսէն, զէնքով թէ զօրքով:

Եւ Սպանիացիները շարունակեցին իրար ջարդել մօտ երեք տարի, մինչեւ որ հանրապետական իշխանութիւնը ուժասպառ ինկաւ, Պարսելոնայի առջեւ:

Բուն բառով, պատերազմը չէ վերջացած տակաւին, քանի որ հանրապետական իշխանութիւնը իր ձեռքին տակ ունի կեդրոնական Սպանիան (Մատրիտ) եւ հարաւային-արեւմտեան Սպանիոյ մէկ մասը:

Եւ սակայն, ահա վճռական, մահացու հարուածը կուտան օրուան հզօրները, պաշտօնապէս հռչակելով Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչումը: «Ապստամբ»ը դարձնելով օրինաւոր կառավարութիւն, հանրապետական իշխանութիւնը վերածելով ապստամբի:

Նորէն «սուրին իրաւունքն» է որ կը նուիրագործուի: Յաղթեն՝ կը ճանչնան: Ինչո՞ւ կ'ուրանան: «Ա՛յս է աշխարհի օրէնքը»:

Այդպէս չեղա՞ւ մեր պարագային ալ, հակառակ բոլոր հանդիսաւոր յանձնառութեանց, նոյնիսկ դաշնագրի մը ստորագրութեան: Հոգատարութիւն խաղացին, մեզ սպասցուցին Ազգերու Դաշնակցութեան դուռներուն առջեւ, մինչեւ որ Կարսը ինկաւ, Փոքր Ասիան խորտակուեցաւ, եւ անցուկը դարձաւ մոռցուկ...

Եւ ահաւասիկ Պաղեստինի խնդիրը, նոյնքան եղերական:

Տակաւին հրատարակուած չէ բրիտանական կառավարութեան նոր ծրագիրը, այդ երկրին վարչական կազմակերպութեան մասին: Բայց արդէն կը ցնծան Արաբները, իմացած ըլլալով թէ մէկդի դրուած է Հրէական Տունի բանաձեւը, եւ Պաղեստինը պիտի վերածուի արաբական պետութեան մը, աստիճանաբար: Ցուչիկ-յուշիկ:

Արաբները հրացան եւ ռումբ կը պայթեցնեն տարիներէ ի վեր: Զսպողական, զինուորական բոլոր գործողութիւնները չկրցան սանձել ահաբեկիչ ցանցը:

Միւս կողմէ, արաբական աշխարհը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի ամբողջ անցուդարձին, թաքուն սպառնալիքներ հասցնելով մինչեւ Լոնտոն: Սուրիան ալ կ'եփի, տարենէ մը ի վեր:

Արդ, Մեծն Բրիտանիան, որ նոյնիսկ Հնդկաստանի Իսլամներուն զգացումները նկատի առած էր, Հայկական Դատը թաղելու համար, կրնա՞ր անտեսել արաբական աշխարհին դիրքը, իբրեւ իսլամական կայսրութիւն:

Եւ ահա երես կը դարձնէ Հրեաներուն, եթէ ոչ թաղելով, գոնէ անճանաչելի դարձնելով Պալֆուրի հռչակաւոր յայտարարութիւնը (1917):

Ո՜րքան իրարու կը նմանին այս պատմութիւնները: Եւ դեռ ուրիշներ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՈՅԻ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Բուռն վիճաբանութիւն Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ֆրանսա եւ Անգլիա երկուշաբթի օր պաշտօնապէս յայտնեցին զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչումը, առանց որ եւ է վերապահութեան:

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը այս որոշումը տուաւ միաձայնութեամբ: Մասնաւոր պատուիրակ մը պիտի երթայ Պուրկոս, պաշտօնապէս հաղորդելու համար ճանաչումը: Դեսպանը պիտի ընտրուի քանի մը օրէն: Պ. Լէոն Պէրառ, որ վարած էր բանակցութիւնները, մերժեց դեսպանութեան պաշտօնը, չկորսնցնելու համար իր ծերակուտականի հանգամանքը: Հաւանական թեկնածուներ կը համարուին զօր. Ժիրօ, Մէցի զինուորական կառավարիչը, Պ. Լէոն Նօէլ՝ Վարշաւայի դեսպանը կամ Պ. Փէյրութօն, որուն համար ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ անգամ է Հրեղէն Խաչի: Փարիզի սպանիական դեսպանատունը պարպուելով պիտի յանձնուի Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, մինչեւ նոր դեսպանին ժամանումը: Յարաբերութեանց կանոնաւորութեան ձեռնարկ մըն ալ պիտի կատարուի այսօր, չորեքշաբթի, երբ Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ երկաթուղիներու պաշտօնեաները ժողով պիտի գումարեն, հաղորդակցութիւնները վերահաստատելու համար:

Նախագահ Ազանիա, որ Սավուա գացած էր կիրակի օր, գիւղ մը քաշուելով, չէ հրաժարած տակաւին: Արտաքին նախարարը, Տէլ Վայօ, որ Ֆրանսա կը գտնուէր մէկ շաբաթէ ի վեր, Մատրիտ վերադարձաւ, խորհրդակցելու համար հանրապետական կառավարութեան հետ:

Նախկին վարչապետ Փօլ Պոնքուռ, նախկին նախարարներ Վ. Օրիօլ, Քօ եւ ուրիշ նախարարներ եւ երեսփոխններ սպանիական դեսպանատունը երթալով, իրենց համակրանքը յայտնեցին հանրապետական դեսպանին, ինչպէս եւ իրենց զայրոյթը՝ Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչման առթիւ:

Ֆրանսական կառավարութիւնը ճանաչման առթիւ հրատարակած պաշտօնական ցեկոյցին մէջ կ'ըսէ թէ «տրամադիր է դիւրացնելու սպանիական ազգին պատկանող գոյքերու վերադարձը» եւ թէ երկու կառավարութիւնները փոխադարձաբար պատրաստ են բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններ հաստատելու:

Պ. ՉԷՅՄՊՐԼԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ վարչապետը ճանաչումը հաղորդեց երեսփ. ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, հետեւեալ յայտարարութեամբ, մինչ ընդդիմադիրները «ամօ՛թ է» կ'աղաղակէին.

— «Իբրեւ հետեւանք Պարսելոնայի անկման եւ Քաթալոնիոյ նուաճման, Զօր. Ֆրանքօ այժմ տէրն է Սպանիոյ մեծագոյն մասին, թէ ցամաքի եւ թէ ծովու վրայ: Իր գրաւած երկրամասին մէջ կը գտնուին Սպանիոյ ճարտարարուեստական ամէնէն կարեւոր կեդրոնները եւ իր արտադրութեան մեծ մասին աղբիւրները: Եթէ նոյնիսկ հարաւային շրջանի հանրապետական ուժերը շարունակեն դիմադրութիւն ցուցնել, կարելի չէ տարակոյս ունենալ պայքարին վերջնական ելքի մասին: Պատերազմին երկարաձգումը ուրիշ հետեւանք չի կրնար ունենալ բայց եթէ նոր տառապանքներ եւ կեանքի կորուստներ: Ասկէ զատ, Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան համար անկարելի կը թուի Սպանիոյ գերիշխան կառավարութիւնը նկատել հանրապետական կառավարութիւնը, որ ցիրուցան եղած է եւ այլեւս չի կրնար բացարձակ իշխանութիւն ի գործ դնել: Այս պարագաներուն մէջ, կառավարութիւնը որոշեց հաղորդել Զօր. Ֆրանքոյի թէ որոշած է իր կառավարութիւնը ճանչնալ իբրեւ Սպանիոյ կառավարութիւնը, եւ այս մասին պաշտօնական կարգադրութիւնները ձեռք առնուած են այսօր իսկ: Կ'իմանամ թէ ֆրանսական կառավարութիւնն ալ այս մասին իր որոշումը պիտի ծանուցանէ այսօր: Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը գոհունակութեամբ արձանագրած է Զօր. Ֆրանքոյի եւ իր կառավարութեան յայտարարութիւնները, որոնց համաձայն պիտի պահպանուի Սպանիոյ աւանդական անկախութիւնը եւ հետապնդումներ պիտի կատարուին միայն անոնց դէմ որոնք ամբաստանուած են քրէական յանցանքներով»:

Այսպէս, երկու կառավարութիւններուն որոշումով դերերը կը փոխուին Սպանիոյ մէջ,— ապստամբ կոմիտէն կը դառնայ օրինաւոր կառավարութիւն, իսկ հանրապետական կառավարութիւնը կը դառնայ ապստամբ...

Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւնը տեղի ունեցաւ յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ: Աշխատաւորականները շարունակ հեգնական կանչեր կ'արձակէին եւ պարսաւանքի բանաձեւ մըն ալ առաջարկած էին, որ պիտի քննուէր երէկ, անշուշտ մերժուելու համար, քանի որ պահպանողականները մեծամասնութիւն կը կազմեն երեսփ. ժողովին մէջ: Տարակոյս չկայ թէ Չէյմպրլէն աւելի ստուար մեծամասնութիւն մը պիտի շահի քան ֆրանսական կառավարութիւնը, որ վերջին անգամ վստահութիւն շահեցաւ 62 ձայնի մեծամասնութեամբ: Երկուշաբթի օրուան ժողովին մէջ միակ համայնավար երեսփոխանը ոտքի ելլելով պոռաց.

— «Պէտք է ամբաստանութեան տակ առնել վարչապետը»:

Աշխատաւորականներուն առաջնորդն ալ խօսք առնելով, մեղադրեց թէ վարչապետը երեսփ. ժողովին չէ հաղորդած այն ժամը ուր որոշուեցաւ ճանաչումը: Չէյմպրլէն պատասխանեց.

— «Թոյլ չեմ տար որ զիս հարցաքննեն տրուած որոշման ճիշդ ժամուն եւ վայրկեանի մասին, մինչեւ որ հարցումը ինծի չհաղորդուի գրաւորապէս»:

— ∞ —

ՊԵԼՃԻՈՅ դահլիճը, որ հազիւ մէկ շաբաթէ ի վեր կազմուած էր, հրաժարելու հարկադրուեցաւ, ընկերվարականները քաշուած ըլլալով: Այս անգամ տագնապին գլխաւոր պատճառը այն է որ ելմտական նախարարը առաջարկած էր 5 առ հարիւր զեղչել պետական պաշտօնեաներու թոշակները: Միւս կողմէ կը սաստկանայ հատուածական պայքարը Վալոններու եւ Ֆլամաններու միջեւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐԱԶԱՏ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

— o —

Թերթերը գրեցին թէ Թուրքիոյ 20,000 խուլ–համրերը որոշած են երեսփոխանական թեկնածու ներկայացնել իրենց նախագահը:

Անշուշտ այդ նախագահը խուլ–համրը մը չէ: Այլապէս, ի՞նչ պիտի ընէր, երբ ոչ կրնայ լսել, ոչ ալ խօսիլ:

Մնաց որ Թուրքիոյ Ազգային Մեծ ժողովին մէջ փնտռուածը ոչ խօսիլն է, ոչ լսելը եւ ոչ ալ նոյնիսկ... մտածելը:

Ի՞նչ հարկ, նաեւ խուլ – համրերէն ներկայացուցիչ մը առնելու, երբ ոչ միայն բովանդակ ժողովը, այլեւ ամբողջ երկիրը վերածեր են խուլ – համրի: «Էվվէթ էֆէնտիմ»ի եւ «Բապո՛ւլ»ի հոգեբանութիւն մը, որ դասակարգ չունի, բայց այլեւս օրէնք դարձած է Թուրքիոյ մէջ: Հիւսէյին Ճահիտը, օրինակ — յիշելու համար ամէնէն խիզախներէն մին— թէ՛ կը լսէր եւ թէ՛ կը խօսէր՝ երբ ընդդիմադիր էր: Բայց... խուլ–համր դարձաւ՝ երբ Հալքի մէջ մտաւ: Այսօր, Իսմէթի թուրանն է նաեւ այդ մարդը, երբ մինչեւ երէկ քանի մը բառերով կամ տողերով կրնար երկրին իրական տրոփումը տալ...

Ինծի կը թուի, սակայն, որ նաեւ այս որոշման մէջ օրուան կառավարութիւնը խաղ մը կը խաղայ: Հայ, յոյն եւ հրեայ երեսփոխաններ առաւ, ասկէ առաջ, որպէսզի հայ, յոյն եւ հրեայ փոքրամասնութիւններուն լռելեայն ըսէ.

— Քանի որ այս երկրին մէջ կ'ապրիք, կ'ուզեմ որ ձեր երեսփոխաններուն պէս ըլլաք:

Այո՛, սխալած չէր Յառաջ, երբ, Աթաթիւրքի մահուան առթիւ, կ'ըսէր թէ Թուրքիա հիմա պիտի տեսնէ իսկական դիկտատորը:

Դիկտատոր մը, որ մատ խածնել պիտի տայ Ստալինին անգամ, մինչեւ որ...

ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (Անթիլիաս)

Տիգրանկերտի եւ շրջանի Հայր. միութեան Ֆրանսայի շրջ. վարչութենէն, ի յիշատակ ապրիլեան եղեռնի մէջ նահատակուած հայրենակիցներու | 200
Փետր. 21ի գումարը | 1140
Ընդհ. գումար՝ | 1340

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

«Կեցցէ՛ Թուրքիան» կ'աղաղակեն Հալէպի մէջ

— ∞ —

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ հակառակ Լութֆի Հաֆարի նոր դահլիճին կազմութեան, խառնակութիւնները կը շարունակուի Սուրիոյ մէջ: Դամասկոսէն հասած հեռագրալուրերու համաձայն, զանգուածային ցոյցեր կը կատարուին Ֆրանսայի դէմ:

Անկարգութիւնները մասնաւորապէս սուր հանգամանք առած են Հալէպի մէջ, ուր հազարաւոր քաղաքացիներ մասնակցած են թափօրներու եւ ցոյցերու եւ աղաղակած են՝ «կեցցէ՛ Թուրքիան»: Ոստիկանութեան եւ ցուցարարներու միջեւ տեղի ունեցած են ծանր ընդհարումներ:

*** Արաբական թերթերը կը գրեն թէ Ալեքսանտրէթի շրջանի Արաբներէն շատեր սկսած են գլխարկները նետել եւ գործածել թրքական հին ֆէսերը, զոր ճնշումի տակ ստիպուած էին մէկդի նետել: Սանճաքի կառավարիչը որոշեց կտրուկ միջոցներու դիմել: Սանճաքի մէջ նմանապէս լայն չափերու հասած է դժգոհութիւնը ներկայ վարչաձեւին դէմ. լուրեր կան թէ խումբ մը Թուրքեր ալ դժգոհ են ներկայ կարգուսարքէն: Կառավարութիւնը ձեռնարկած է ձերբակալելու այն Թուրքերը, որոնք քէմալ. սկզբունքներու դէմ ատելութիւն ցոյց կուտան: Այս կասկածով ձերբակալուածներու թիւը կը հասնի 200ի, որոնց մէջ է շարժման պարագլուխը՝ Նէճիպ Տիվլաճի:

Ռումանիա կը վերահաստատէ Հրեաներու իրաւունքները

— ∞ —

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ Ռումանիոյ մէջ հակահրէական ամէն շարժումի վերջ տրուած է, այս նպատակով հրատարակուած օրէնքները մեղմացուած են, եւ հարիւրաւոր հրեայ ընտանիքներ, որոնք կը պատրաստուէին արտագաղթի, որոշեցին մնալ իրենց տեղերը:

Կառավարութիւնը հրատարակեց յայտարարութիւն մը, որ կը ճշդէ թէ արտագաղթը կը վերաբերի միայն անոնց, որոնք ռումանահպատակ չեն: Ոչ մէկ յիշատակութիւն կայ այս յայտարարութեան մէջ զանգուածային արտաքսումի մասին, որ նախկին խոստութեանց էութիւնը կը կազմէր:

Նախկին սեղմումները եւ խստութիւնները ձեռք առնուած էին միմիայն այն պատճառով որ Երկաթէ Պահակներուն պատրուակ չտրուէր հակահրէական շարժում առաջ բերելու: Կառավարութիւնը ինք ուզած էր օրէնքով սահմանագծել Հրեաներու հանդէպ վերաբերմունքը, որպէսզի անոնք անիրաւութեանց զոհ չերթային:

Այժմ որ, Կարոլ թագաւորը եւ իր ներքին նախարար Քալէնեսքու յաջողած են Երկաթէ Պահակները բնաջնջել, Հրեաներու դէմ խստութիւններն ալ վերցած են:

Հպատակութեան խնդրի քննութիւնը տեղի կ'ունենայ հաշտարար ու փափկանկատ ոգիով: Նոյնիսկ այն Հրեաներուն, որոնք վերջերս հաստատուած են Ռումանիոյ մէջ եւ հպատակ չեն, թոյլ կը տրուի գործել կամ առեւտուրով զբաղիլ: Արդէն հարիւրաւոր հրեայ ճաշարանապետներու եւ գինեպաններու իրաւունք տրուեցաւ ծախել ոգելից ըմպելիներ: Ջնջուեցան հրեայ փաստաբաններու, բժիշկներու եւ մասնագէտներու աշխատանքին դէմ տրուած սեղմումները: Հրեայ սրճարանները փակելու որոշումն ալ ետ առնուեցաւ:

Այսուհետեւ Հրեաները ազատ են անդամակցելու զանազան արուեստի եւ նման ընկերութիւններու: Վերջ գտած է հակահրէական քարոզութիւնը մամուլին մէջ, իսկ բազմաթիւ Հրեաներ ազատօրէն կ'ընդունուին Ազգային Վերածնունդի Ճակատին մէջ, որ կառավարական միակ կազմակերպութիւնն է երկրին մէջ: Ազգային Ճակատէն քշուած են այն նշանաւոր Ռումանացիները, որոնք դեր կատարած են հակահրէական պայքարին մէջ (թիւով 150 հոգի): Միայն մնացած են երկու երեւելիներ՝ Պ. Պ. Քուզա եւ Միհսքու:

Այս բոլորին պատճառը այն է, որ Երկաթէ Պահակները հրապարակէն հեռացուած կամ ջնջուած են եւ Ռումանիա կ'ուզէ ցոյց տալ աշխարհին որ Գերմանիոյ կրունկին տակ չէ:

ԴԵՌ ԳԱԼԻՍ ԵՆ, ԲԱՅՑ ԱՒԵԼԻ ԹՇՈՒԱՌԱՑԱԾ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ըստ իմ խօսակիցների՝ շատ կառավարութիւններ բոլորովին չեն հետաքրքրւում Ռուսաստանում գտնուող իրենց հպատակներով, եթէ դրանք իրենց յանձնարարութեամբ ուղարկուած պաշտօնեաներ կամ մասնագէտներ չեն: Բանտարկուած շատ Ճոյներ, Գերմանացիներ, Իտալացիներ եւայլն շարունակ գանգատուել են եղել իրենց կառավարութիւններից, որոնք իրանց անտես են արել: Կային սակայն, բանտարկուած օտարահպատակներ, որոնց կառավարութեանց ներկայացուցիչները հետաքրքրւում էին, ջանում էին օգնութեան հասնել: Այդպէս են եղել եւ Իրանի ներկայացուցիչները:

Վերոյիշեալներից մասամբ պարզուեց, թէ ինչո՞ւ է պակասել Պարսկաստան աքսորուող պարսկահպատակների թիւը եւ թէ ինչո՞ւ նրանց ուղարկում են փոքրիկ կարաւաններով: Պարզուեց նաեւ, որ նոր ուղարկուածների մէջ առողջ մարդկանց թիւը շատ քիչ է եւ շատերը կան նրանց մէջ, որ աշխատելու անընդունակ են դարձել արդէն:

Իսկ թէ ինչո՞ւ նոր եկողները իրենց հետ նոյնիսկ իրենց տների կարասիները կամ ուտէք բան չեն բերում, այդ էլ իրանք եկողները բացատրեցին նրանով, որ երկար ժամանակ բանտարկուած են եղել, իրենց ամբողջ ունեցածը, աթոռ, սեղան, կարասիներ, նոյնիսկ սպիտակեղէնները ծախել են եւ ապրեցրել իրանց եւ իրանց ընտանիքներին, այնպէս որ երբ Ռուսաստանից դուրս գալու ժամը հասել է, այլեւս ոչինչ չեն ունեցել ո՛չ բերելու, ո՛չ ծախելու:

— Ինչպէս երեւում է,— պատմում է մի ծերունի աքսորուած,— բոլշեւիկ կառավարիչները զղջացել են որ առաջին օրերին թոյլատրել են աքսորուածներին իրենց ունեցածի մի աչքի ընկնող մասը տանել իրենց հետ, այժմ խնայողութիւն ընելու նպատակով եւ հնարաւորութիւն չտալու համար, որ աքսորուածները իրենց հետ գոնէ երկու օրուայ ուտելիք եւ մի աթոռ կամ մի շապիկ տանեն, նրանց պահում են բանտերում այնքան ժամանակ, որ նրանց ամբողջ ունեցածը սպառուի, ապա միայն նրանց դուրս են անում:

Նոյն ծերունին պատմում է, որ ինքը ամբողջ եօթը ամիս բանտարկուած է եղել, եօթը ամիս իր պառաւ կինը եկամուտ չի ունեցել, տղաքն ու աղջիկները աքսորուած են եղել. պառաւը ծախել է իր տան մէջ եղած չեղածը եւ իր ծերունի ամուսնուն է հասցրել բանը, մինչեւ որ տղաքների եւ աղջիկների կորստեան կսկիծին չդիմանալով՝ մահացել է:

— Երբ այլեւս ոչինչ չէր մնացել տանը ծախելու եւ կինս էլ վախճանուել էր, նոր միայն հրաման արձակուեց, որ ինձ էլ Պարսկաստան ղրկեն:

Ծերունու աչքերը միշտ թաց էին: Նա մտամոլոր էր եւ շարունակ անիծում էր Լենինին, Ստալինին եւ բոլոր բոլշեւիկներին:

×

Քանի որ խօսքը հասաւ անհատական թշուառութիւններին, թէեւ այդ թշուառութիւնները ընդհանուր են, պատմեմ իմ ընթերցողներին նաեւ մի երկու ողբալի դէպքեր, մի քանի բառերով միայն:

Մի կին պատմում է, որ իր երկու եղբայրներից մէկը գնդակահարուած է, մէկը բանտարկուած, ամուսինը նոյնպէս բանտարկուած եւ իրեն հնարաւորութիւն չէ տրուած նրանց տեսնելու, գոնէ նրանց դրութեան մասին մի բան իմանալու:

Այդ կինը Ռուսաստանում ծնուած, դաստիարակուած ու մեծացած է, պարսկահպատակի հետ ամուսնանալով պարսկահպատակ է դարձած մի քանի տարի առաջ: Որպէս իրանահպատակ նա աքսորուած է այժմ Իրան, ուր ո՛չ մի ազգական կամ բարեկամ չունի, իր ամուսնու ազգականների մասին ո՛չ մի տեղեկութիւն չունի, երկրի լեզուին ու պայմաններին անծանօթ է, չգիտէ, ո՞ւմ դիմի, ումի՞ց օգնութիւն խնդրի, ո՞ւմ աջակցութեանը ապաւինի, ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ միջոցներով պահի, խնամի մեծացնի իր 8—9 տարեկան երախային: Ի հարկէ չի կարելի մինչեւ վերջը կառավարութեան նպաստով ապրել: Այդ կինը բոլորովին մինակ է ամբողջ աշխարհում, մինչդեռ սրանից մի քանի ամիս առաջ հարազատներ ունէր, ամուսին ունէր, իր տունը, իր գլուխը դնելու տեղ ունէր:

Մի երկրորդ կին պատմում է, որ հայրը, մօտ 70 տարեկան մի ծերունի, բանտումն է: Եղբայրները, որպէս լրտեսներ մահուան են դատապարտուած, բայց առայժմ ուղարկուած են տաժանակիր աշխատանքների, 18ամեայ իր աղջիկը, ինչպէս եւ նրա հայրը նոյնպէս աքսորուած են Սիբերիա, իսկ 9ամեայ տղան պահել են Երեւանում՝ առարկելով, որ նա ռուսահպատակ է, քանի որ ժամանակին ծնողները նրան պարսկահպատակ արձանագրել չեն տուել:

Սոյնանման պատմութիւններ լսեցինք նաեւ ուրիշ կանանցից, որոնք մինակ կամ մի քանի մանկահասակ երախաների հետ աքսորուած են Պարսկաստան, մինչդեռ նրանց ամուսինները գտնւում են Սիբերիայում կամ Արեւմտեան Ռուսաստանում եւ աշխատում են որպէս ստրուկներ, որպէս մահապարտներ:

Մի տաճկահայ բարեկամ, որ ականատես եղել է տաճկահայերի ընդհանուր տեղահանութեան, տեսնելով Ռուսաստանից աքսորուած Իրանցիների սրտաճմլիկ ու թշուառ կացութիւնը, ասաց ինձ.

— Սրանց դրութիւնը ինձ յիշեցնում է այն սոսկալի օրերը եւ այն անհնարին տանջանքները, որ կրեցին եւ ապրեցին տաճկահայ բեկորները Սիրիայի եւ Արաբիայի անապատներում: Էնվէրն ու Թալէաթը Հայերին տեղահան արին՝ իրենց ազգային ատելութեան ամբողջ թոյնը թափելով նրանց գլխին: Բայց այս թշուառներին իրենց այս սոսկալի դրութեան հասցնողները այնպիսի մարդիկ են, որ համազգային եղբայրութեան եւ աշխատաւորների ազատութեան անունով են ճառում, հետեւաբար նրանց մէջ գութն ու մարդասիրական զգացումները պէտք է շատ զարգացած լինէին: Սակայն, բոլորովին հակառակ բան եմ տեսնում, թաթարո-մոնղոլական թուրք կառավարիչների մէջ գտնուեցին գոնէ Ճէմալ փաշայի նման մարդիկ, որ յանդգնեցին դէմ գնալ վերեւից տրուած հրամաններին եւ փորձեցին որոշ չափով պաշտպանել իրենց անմիջական իշխանութեան սահմաններում գտնուող Հայերին: Միթէ՞ ամբողջ Ռուսաստանում չկայ գոնէ Ճէմալ փաշայի նման մէկը, որ եթէ ոչ յանուն մարդասիրութեան, գոնէ յանուն քաղաքակրթութեան բարեխօսէր այս թշուառների դրութիւնը մեղմացնելու համար: Մենք Սուրիայում բոլորովին ուրիշ կարծիք ունէինք Ռուսաստանի բոլշեւիկ իշխանաւորների ու իշխանութեան մասին:

Վրդովուած բարեկամս, բաւական լռելուց յետոյ, աւելացրեց.

— Գոնէ այս թշուառները մի առաւելութիւն ունեն. Իրանի կառավարութիւնը նրանց ընդունում է եւ նախնական օգնութիւն հասցնում: Տարագրուած, տեղահանուած Հայերը զրկուած էին այդ օգնութիւնից էլ:

Ապա մի քանի անգամ կրկնեց.

— Մենք բոլորովին ուրիշ կարծիք ունէինք բոլշեւիկների մասին Սուրիայում: Այս թշուառների կացութիւնը բոլորովին այլ բան է ասում մեզ:

Այո՛, այս թշուառների կացութիւնը ցոյց է տալիս այն, ինչ որ իրապէս կատարւում է Ռուսաստանում: Մինչդեռ Ռուսաստանի սահմանակից երկրներից հեռու ապրողներին պատմել են սիրուն հէքեաթներ, որոնք շատ ախորժալուր են եղել, ինչքան լուրերը աւելի հեռու են գտնուել Ռուսաստանից:

«Թմբուկի անախորժ աղմուկը հեռուից լսւում է որպէս մի ներդաշնակ երաժշտութիւն», ասել են մեր պապերը:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԴԻՐՔԸ ԳԵՐՄԱՆ ԾԱՒԱԼԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

ԽՄԲ.— Ֆրանսացի հանրածանօթ հրապարակագիր Փէրթինաքս «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մէջ գրած է ուշագրաւ յօդուած մը, որուն կարեւոր մասերը կու տանք ստորեւ.—

Լեհաստան դարձեալ ուշագրաւ տեղ մը կը գրաւէ եւրոպական գործերու անդաստանին մէջ: Սեպտեմբերին՝ ան Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ հետ միասին յարձակեցաւ չեխական որսին վրայ եւ, իր գործակցութեամբ համագերմանական ուժերու հետ, Ֆրանսային յուսախաբութիւն պատճառելու առիթներ տուաւ:

Անցեալ յունիսին էր, որ Վարշաւայի ֆրանսական դեսպանը, յուսահատած արտաքին նախարար գնդ. Պէքը իր կողմը շահելու իր ճիգերուն մէջ, դիմեց մարաջախտ Սմիկլի-Ռիձին, եւ անոր յիշեցուց 1936 սեպտեմբերին ըրած խոստումը, երբ ֆրանքօ-լեհական համաձայնութիւնը կը նորոգուէր եւ Ֆրանսա յանձնառու կ'ըլլար զէնք ու ռազմամթերք ճարելու Լեհաստանին՝ իր զինուորման ծրագիրը գլուխ հանելու: Մարաջախտը ժխտեց թէ որեւէ խոստում տուած է եւ յարեց.— «Եթէ ուրիշներ կը գրաւեն Չեխոսլովաքիայէն մասեր, այն ատեն ոչ ոք կրնայ մեղադրել մեզ որ նոյնը ընենք»:

Այժմ ալ Իտալիա պահանջներ կը դնէ Ֆրանսայէն այն հաւատքով, թէ Գերմանիա պիտի օգնէ իրեն զէնքով՝ հատուցանելու իր մատուցած ծառայութիւնները անոր, անցեալ ամառ: Հիթլէր յանձնառու եղած է օգնելու իր գործակցին, եւ այժմ հարց է թէ ո՞րքան հեռուն պիտի երթայ ան:

Պատասխանը տակաւին մութ է, բայց որոշ է որ Լեհաստանի մէկ խօսքը բաւական պիտի ըլլայ ճշդելու խնդիրը: Եթէ Լեհաստան, ի կատարումն իր յանձնառութեան ըստ 1921ի դաշնագրի, ըսէ Պերլինի թէ պիտի ընդդիմանայ Գերմանիոյ եթէ այս վերջինը յարձակի Ֆրանսայի վրայ, Հիթլէր անկարողութեան պիտի դատապարտուի: Եւ խաղաղութիւնը պիտի փրկուի առանց մեծ ճիգերու:

Ուրիշ խօսքով՝ լեհական բանակը, թիկունքին բարեկամ Ռուսիոյ հետ միասին, պիտի կրնայ սպառնալ Գերմանիոյ շատ աւելի ազդու կերպով, քան Չեխերը պիտի կրնային ընել Մինիխէն առաջ:

Բայց լեհական կառավարութիւնը յարմար պիտի նկատէ՞ այս ձեւով Եւրոպան փրկել պատերազմի մը վտանգէն: Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ կը հաւաստէ թէ ստացած է գոհացուցիչ հաւաստիքներ գնդ. Պէքէն: Վերջինը ըսած է Վարշաւայի ֆրանսական դեսպան Պ. Նոէլին.— «Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ պատերազմի մը պարագային մենք չէզոք պիտի մնանք, իսկ եթէ Գերմանիա միջամտէ, մենք պիտի ըլլանք ձեր կողքին»: Սակայն անորոշութիւնը կը մնայ, որովհետեւ գնդ. Պէք խորհուրդ տուած է Ֆրանսայի, թէ լաւագոյն քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ գոհացնել Իտալիան՝ անոր տալով Թունուզը:

Կ'երեւայ թէ Հէր Ֆոն Ռիպպէնթրոփի Վարշաւա այցելութեան գլխաւոր նպատակն էր համոզել Լեհաստանը, որպէսզի 1934ի գերմանեւլեհ յայտարարութիւնը այնպէս մը մեկնաբանէ, որ լեհեւֆրանսական դաշինքը անարժէք դառնայ:

Տասը տարի անընդհատ լեհ դիւանագէտները թշնամանք ըրին Չեխոսլովաք հանրապետութեան հանդէպ եւ ամէն ջանք թափեցին, որ խորտակուի ան: Անոնց բաղձանքը իրագործուեցաւ: Այլեւս անկախ Չեխոսլովաքիա մը գոյութիւն չունի: Լեհաստան իրեն միացուցած է այն 80,000 Լեհերը, որոնք չեխական պետութեան տակ էին: Բայց իբրեւ դրացի ունի այժմ չեխական պետութիւն մը, որ կամակատարն է նոր գերման կայսրութեան, որուն հրահանգներուն չի կրնար անսաստել:

Այս չէ ամէնը: Նացի կարգուսարքը ուժեղացած է Տանցիկի մէջ, իսկ Մէմէլը թերեւս շուտով կցուի Գերմանիոյ: Ի վերջոյ՝ սուր աչքով դիտողներ կ'ենթադրեն, թէ Գերմանիա վերադարձած է 1918ի քաղաքական ծրագիրներուն: Ան կը ձգտի կազմելու Ուկրայնական պետութիւն մը:

Լեհաստան մը, որ ամբողջապէս պաշարուած է Նացի Գերմանիայէն ու անոր արբանեակներէն, չի կրնար ազատ երկիր մը մնալ: Ան դատապարտուած է արագ հպատակութեան մը եւ թերեւս անդամատման մը:

Ապշեցուցիչ է տեսնել, որ լեհական դիւանագիտութիւնը չէ նախատեսած այս աղէտը եւ խանդավառօրէն ինկաւ Չեխոսլովաքիոյ վրայ, առանց նախապէս ճշդելու Գերմանիոյ իրական նպատակները եւ կամ առանց երաշխիքներ ստանալու գերմանական ծաւալականութեան մասին դէպի հարաւային Ռուսիա:

Փարիզի եւ Մոսկուայի մէջ շատեր կը հաւատային, թէ Ռուսիա եւ Լեհաստան համաձայնած են Ուկրայնայի մասին: Ծաւալականութիւնը դէպի Սեւ Ծով կարեւոր մէկ տարրը կը կազմէր մարաջախտ Փիլսուտսքիի ծրագրին: Ինչո՞ւ անոր յաջորդները, Չեխոսլովաքիոյ հարցին մէջ Գերմանիոյ կողմը բռնելով, կ'անտեսեն Գերմանիոյ նպատակները՝ իրենց երկրին համար այնքան կենսական խնդրի մը մէջ: Պ. Լիթվինով չկրցաւ իր զարմանքը ծածկել, երբ Մոսկուայի լեհ դեսպանը վերջերս ըսաւ իրեն, թէ Լեհաստան եւ Գերմանիա որ եւէ համաձայնութիւն չունին Ուկրայնայի մասին:

Այսպէս՝ կ'երեւէր, ոչ թէ կշռուած քաղաքականութեան մը պահանջը, որ մղեց Լեհաստանի վարիչները՝ Չեխոսլովաքիոյ խնդրին մէջ: Անոնք կանդռունէին այս «փոքր ժողովուրդի» պետութիւնը, որ կառչած կը մնար ժողովրդապետական կարգերուն եւ Ժընեւի գաղափարներուն, եւ որուն պետը՝ Պ. Պենէշ, կռթնած Ռուսիոյ ու Ֆրանսայի հետ կնքած իր դաշինքներուն, կը փորձէր խաղալ միջին Եւրոպայի մէջ գլխաւոր դերը:

Պէտք է յիշել, որ Լեհաստան կը կառավարուի ընտրանիի մը կողմէ, զոր Փիլսուտսքի որոշած է իր սպաներու մէջէն: Ընտրութիւնները ցոյց տուին, որ այս ընտրանին կը ներկայացնէ ժողովուրդին 25 առ հարիւրը միայն, բայց անոր ուժը խիստ մեծ է: Եւ անոր հայեցակէտը միմիայն զինուորական է: Այս պատճառներով ալ՝ Փիլսուտսքի եւ իր յաջորդները Ֆրանսայի հանդէպ եւս այնքան համակիր էին որքան Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ:

Այսուհանդերձ, անարդար է չընդունիլ որ Լեհաստան իրաւացի դժգոհութիւններ ունէր Ֆրանսայէն: Լոքառնոյի դաշինքով՝ ան դրուած էր երկրորդական դաշնակիցի մը դիրքին մէջ: Անկէ զատ՝ 1928ին Ֆրանսայի մէջ տիրող խօսքը այն էր, թէ «Ֆրանսա պատերազմի չի մտներ լեհական նրբանցքին պատճառով»: Իսկ դաւաթը լեցուեցաւ 1932 դեկտեմբեր 11ին, երբ Ֆրանսա,— տեղի տալով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու ճնշումին, որպէսզի հնարաւոր ըլլայ Գերմանիան ներս բերել զինաթափման խորհրդաժողովէն — «հաւասար զինուորական իրաւունքներ» շնորհեց վարչապետ Շլայխէրին:

Յաջորդ օրը Փիլսուտսքի ժողովի կանչեց իր գործակիցները եւ ըսաւ անոնց, թէ Ֆրանսա երբեք թոյլ պիտի չտար Գերմանիոյ վերստանալու իր նախկին ռազմական ուժը, եթէ իրապէս մտադրութիւն ունեցած ըլլար օգնելու ի հարկին Լեհաստանի: Ուստի այսուհետեւ լեհական վարիչներու պարտականութիւնն է ոչ թէ վստահիլ Ֆրանսայի աջակցութեան, այլ իր իսկ սեփական ինքնապաշտպանութեան:

Եւ 1934 յունուար 26ին ստորագրուեցաւ գերմանեւլեհական նշանաւոր յայտարարութիւնը: Ասոր համար ոչ ոք կրնայ մեղադրել Լեհաստանը: Բայց նոյնիսկ լեհական տեսակէտէն նայելով՝ Լեհաստանի ընդունած պայմանները զինք չեն պաշտպաներ գերման ծաւալականութեան դէմ: Հազիւ վեց ամիս անցած լեհեւգերման յայտարարութեան ստորագրութենէն, Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուս սպաննուեցաւ նացիներու կողմէ: Արդեօ՞ք լեհ դեսպանը Գերմանիոյ ապահովութիւն տուած էր ուզածը ընելու դանուբեան փոքր հանրապետութեան մէջ:

Նոյն ամսուն, 1934 յուլիս, Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պարթու ջանաց կնքել հիւսիս-արեւելեան ապահովութեան դաշինքը: Ասոր Լեհաստան պատասխանեց, թէ ինչ որ ալ պատահի, Չեխոսլովաքիա պէտք չէ որ օգտուի անկէ:

Պուքրէշի մէջ ալ լեհ դեսպանը աշխատեցաւ, որ տկարանայ Թիթուլեսքուի ազդեցութիւնը եւ յաջողեցաւ զայն հեռացնել իշխանութենէ: Իսկ լեհ դեսպանները հետեւողականօրէն հակառակեցան ֆրանսեւռուսական դաշինքին, թէեւ ան կնքուած էր գլխաւորաբար Լեհաստանը եւ միւս լաւ պետութիւնները ապահովելու համագերմանականութեան դէմ:

Այս միջոցներով Լեհաստան գերմանը փորեց Չեխոսլովաքիոյ եւ աւարեց խորտակելու «Ֆրանսական դրութիւնը»: Այս խորտակումը համապատասխա՞ն էր իր իսկ շահերուն: Ան որոշ պատճառներ ունէ՞ր յուսալու, թէ Գերմանիա, «Միջին Եւրոպա»ն իրականացնելէ ետք, պիտի յարգէր Լեհաստանն ու անոր անկախութիւնը: Ի՞նչ կ'ակնկալէր Լեհաստան, Գերմանիոյ ձեռքը ուժեղացնելու գործին այսպէս աջակցելով:

Իմ նպատակս չէ պարսաւանքի խօսքեր ընել այս իրողութիւնները յիշելով, այլ ցոյց տալ թէ ինչպէս ստեղծուեցաւ այսօրուան կացութիւնը, որուն ենթարկուած է Լեհաստան: Լեհաստան դարձակէտի մը առջեւ է: Պաշտօնապէս ան կը մերժէ ... եւ է կանխակալ կարծիք գոյացնել Գերմանիոյ նպատակներուն մասին կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, եւ կը սպասէ դէպքերու զարգացումին: Պերխթեսկատէնի մէջ Հիթլէր ջանաց վստահեցնել գնդ. Պէքը, որուն հետեւանքը հաւանաբար այն եղաւ, որ գնդ. Պէք մերժէ Ռուսիոյ առաջարկը՝ միասին ընդդիմանալ ուկրայնական քարոզութեան: Բայց գնդ. Պէք տակաւին պէտք է ըսէ, թէ ինչ պիտի ընէ Լեհաստան, եթէ Գերմանիա գործի անցնի արեւմուտքի մէջ: Այստեղ է ահա կարեւորութիւնը Հէր Ռիպպէնթրոփի Վարշաւա այցելութեան:

Ես կը կարծեմ թէ Լեհաստան ժամանակ մը եւս պիտի վարանի դիրքը ճշդել: Յուսալի է սակայն որ ան չիյնայ համագերմանականութեան ծուղակին մէջ, ինքզինք պաշտպանելու փորձով: Բայց ի հարկէ, Լեհաստան իրաւունք պիտի ունենայ իր վերջին չորս տարիներու քաղաքականութիւնը շարունակելու, եթէ Պ. Տալատիէ եւ Պ. Պոնէ որոշեն նոր ոգի ու կենդանութիւն շնորհել 1921ի զինուորական դաշինքին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այո՛, Սեդա, ես ընդունում էի նրան, որ բերում էր իւր հետ իմ վարդածին յոյսերի պսակը, իմ անսահման երջանկութիւնը, իմ երանութեան երկինքը... Ընդունում էի նրան, որ կրում էր իւր մէջ իմ սիրապատար սիրտը, իմ սիրաշունչ հոգին... որի հայեացքը յափշտակում էր իմ էութիւնը, որի ձայնը հնչում էր իմ ականջին ինչպէս քերոբէների մեղեդին... եւ այդ դիւցազնը, այդ գերբնական արարածը, Սեդա, իմ փեսան, իմ ամուսինն էր... Օ՛հ, միթէ կարելի՞ էր այդքան երջանկութեան դիմանալ:

«Եւ այն բոլոր փառահեղ պատրաստութիւնները, իշխանների ցոյց տուած յարգանքը, Գարդմանցոց ու հայ զօրաց ոգեւորութիւնը շատ փոքր բաներ էին երեւում իմ աչքում: Ես կամենում էի, որ Աշոտ-Երկաթի համար այդ ամէնը կրկնապատկուէր, եռապատկուէր. չէ՞ որ նա բոլոր ընտիր Հայերից ընտրելագոյնն էր, համայն հայ իշխաններից՝ բարձր ու վերագոյնն էր... Ա՜խ, Սեդա, եթէ գիտենային տղամարդիկ, թէ ի՛նչպէս մենք հպարտանում ենք նրանցով. թէ ի՛նչպէս կնոջ փխրուն սիրտը դառնում է ադամանդ՝ երբ կապւում է նա ճշմարիտ արժանեաց տէր հերոսի հետ... Ո՜հ, այն ժամանակ նրանք երբեք չէին իջնել սեղանի այն բարձրութիւնից, որի վրայ մեր բարեպաշտ սիրտը երկրպագում է նրանց...:

— «Խեղճ կին...», շշնջաց ինքն իրան Սեդան:

— Հայրս պահնորդ գնդով Թագաւորին դիմաւորելուց առաջ՝ պատուիրել էր որ ես, իբրեւ Արքայի հարսնացու եւ Գարդմանայ հզօր իշխանի աղջիկ, չելնեմ իմ դստիկոնից եւ չերեւամ ժողովրդին, մինչեւ որ ինքն Արքան դղեակը գալուց յետոյ չպատրաստուէր ինձ ընդունելու: Պատշաճից օրէնքը այս է պահանջում, ասում էր նա: Բայց ես... ո՛վ երջանկութեան անդարձ վայրկեաններ... չկարողացայ դիմանալ եւ պատշաճից օրէնքներին չանսաստել: Բոլոր Գարդմանը իմ Արքայի ու փեսայի ընդունելութեան փառքը պիտի տեսնէր, ինչպէ՞ս կարող էի ես զուրկ մնալ այդ հաճոյքից: Եւ ահա փակել տուի ես իմ դստիկոնի մուտքը, նաժիշտներին հրամայեցի ոչ ոքի չընդունել եւ ես նրանցից մեծին վերցնելով, դղեակի գաղտուկ նրբանցքով բարձրացայ մեծ աշտարակի գլուխը: Այնտեղ բարձրացե՞լ ես դու, Սե՛դա:

— Ո՛չ. կինն ինչպէ՞ս կարող է բարձրանալ: Բերդապահ նետաձիգները հազիւ են սողում այդ անցքից:

— Բայց մենք բարձրացանք ինչպէս այծեամ: Գարդմանայ շրջակաները երեւում են այնտեղից՝ ասես թէ ափի մէջ: Դաշտը, գետակը, լեռները, բոլորը մեր աչքեն էին: Ժողովուրդը խռնուած էր ամէն տեղ:

«Երբ առաջին անգամ դէպի կամուրջը նայեցի, յառաջապահ հեծեալների գունդը տեսայ, որոնք սպիտակ դրօշը ծածանելով թռչում էին հողմի պէս: Նրանց հետեւում էր Արքան, շրջապատուած իւր գեղահասակ թիկնապահներով, որոնց փայլուն զրահները շողշողում էին արեւի առաջ եւ կարծես իրանց շուրջը կայծակներ թօթափում: Թագաւորը նստած էր սպիտակ եւ ոսկեսար նժոյգի վրայ, հագած ոսկեթել զրահներ եւ ծածկած նոյնպիսի սաղաւարտ, որի վրայ ծածանւում էր արծուաձեւ զարդմանակը հովանաւորող՝ ձիւնաթոյր ցցունքը:

«Արքային հետեւում էր Հայրս՝ իւր Գարդմանացի ասպետներով. ապա Սիւնեաց իշխանները, Ռոտանիկների խումբը, Աղուանից Սեպուհը, Գուգարաց Բդեշխը, Արծրունեաց ու Մոկաց իշխանները, Արցախու եւ Խաչէնի Տանուտէրերը, եւն., եւն.:

«Այնուհետեւ գալիս էին Պետական ու Տանուտիրական զօրքերը, Սեպուհ, Դրանիկ եւ Ռոտանիկ գնդերը, եւ վերջապէս շրջականերից հաւաքուած ժողովրդի ստուարախումբ ամբոխը:

«Երբ յառաջապահ հեծեալների խումբը մօտեցաւ բերդին եւ փողերը Արքայի գալուստն աւետեցին, Գարդմանը հեղեղող իշխանների, զօրքի եւ ժողովրդեան բազմութիւնն անհետացաւ իմ աչքից: Իմ աշխոյժ ու անյագ հայեացքը յառեցի միայն իմ փեսայի եւ սիրարժան թագաւորի վրայ: Թիկնապահների խումբը բերդի դռանը հասնելով՝ կանգ առաւ երկու կարգի վրայ: Թագաւորն առաջ անցաւ: Նրա ահիպարանոց նժոյգը զգալով կարծես թէ ի՛նչ դիւցազն է կրում իւր վրայ, մօտենում էր դարպասին աւելի սիգապանծ եւ որոտաձայն խրխնջիւնով: Եղբայրներս իրենց հետեւորդներով ընդառաջեցին թագաւորին՝ բերդի հանդիպակաց դռներում, իսկ մայրս ընդունեց նրան դղեակի մուտքի առաջ, շրջապատուած Գարդմանի աւագանիներով եւ նրանց տիկիններով:

«Եթէ համոզուած չլինէի որ ... շլացուցիչ փառքին հաղորդ պիտի ... նեմ ես, եթէ չգիտենայի որ ինձ է պատկանում այն անձը, որին ամէնքը աշխատում են մօտենալ, որի հայեացքը այնպէս ճգնում են յափշտակել, եւ ես միեւնոյն ժամանակ տեսնէի ինձ այնքան նրանից հեռու, աշտարակի մէջ բանտարկեալ, օ՛, գուցէ այդ բարձրութիւնից իսկ գլորէի ինձ ներքեւ... բայց երբ մտածում էի թէ նա իմն է, թէ այդ բազմամբոխ զօրքի եւ ժողովրդեան հրամայողը իմ ապագայ ամուսինն է, երբ տեսնում էի որ երբեմն իմ ձեռքը խնդրող իշխաններն այժմ անհուն մեծարանքով ու ակնածութեամբ գլուխ են խոնարհում նրա առաջ, եւ այդ բոլորը ես տեսնում եմ՝ ներքին հրճուանքից սիրտս կամենում էր դուրս թռչել... եւ այդ միեւնոյն սիրտը, եթէ գտնուէր այդ րոպէին իմ ձեռքում, հաւատացիր, իմ բարի Սեդա, ես կը գցէի նրան, այդ դիւցազնի ոտքերի առաջ...:

(Շար.)

ՂԵՒՈՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Մայր Արաքսի լեռնաշխարհին մէջ, պարսկական Ջուլֆայէն դէպի արեւմուտք, Իրանի սահմանին մէջ կը մնայ, Դարաշամբ անունով հայկական գիւղ մը (այժմ աւերակ եւ ամայի):

Այս գիւղին մօտիկ, ձորաձեւ հովիտի մը մէջ, Մաղարթ լերան ստորոտին 1500 տարիներէ ի վեր կը կանգնի Ս. Ստեփաննոս Նախավկայի վանքը, որուն կամարներուն տակ, ըստ աւանդութեան, թաղուած են Վարդանանց պատերազմին նահատակուած հայ զինուորներէ շատերուն նշխարները:

Վանքը, դարերու ընթացքին եղած է նաեւ հայկական մշակոյթի եւ գրչութեան կեդրոններէն մէկը: Քաղաքական փոթորիկները ժամանակի ընթացքին քայքայեցին վանքի միաբանական ուխտն ու տնտեսութիւնը:

Վերջին յիսնամեակի ընթացքին Դարաշամբի վանքը դարձաւ ազատագրական շարժումներու գլխաւոր կայաններէն մէկը, ուրկէ յեղափոխական խումբերը կ'երթեւեկէին երկիր: Այս վանքի սենեակներէն մէկուն մէջն էր, որ յայտնի խմբապետ [illegible] դաւաճանաբար սպաննեց եւ ապա այրեց դիակը տարաբախտ Արսէն վրդ. Թոխմախեանի, կարծելով թէ այս ազգասէր եւ յեղափոխական վարդապետը «մատնիչ» եղած էր: Այս վանքին մէջ ապրեր է Սեւքարեցի Սաքօն՝ իբրեւ վանական գործակատար, բայց իրականութեան մէջ անոր գործն էր ընդունիլ, հիւրասիրել եւ ճամբու դնել դէպի երկիր՝ յեղափոխական խումբերն ու գործիչները:

Խրիմեան Հայրիկի 1903 նոյեմբեր 5ի կոնդակով Ղեւոնդ վարդապետ Քարսեղեան կը նշանակուի այս վանքին վանահայրը որ պաշտօնը կը շարունակէ ամբողջ 35 տարի, մինչեւ իր մահը, 22 Յունուար 1939: Հանգուցեալը ծնած էր Վասպուրականի Մոկս գաւառի Գոմեր գիւղին մէջ, 1866ին: Նախնական ուսումը ստացած էր Վանի ծովուն մէջ գտնուող Կտուց Անապատ կղզիի մենաստանը՝ աշակերտելով կեսարացի յայտնի հայկաբան Յովհաննէս վարդապետ Մաժակունիին: Էջմիածին կ'անցնի 1898ին, արդէն վարդապետ՝ (սարկաւագ ձեռնադրուած էր 1894ին, իսկ վարդապետ 1897ին) եւ կը հետեւի Էջմիածնի ճեմարանի Ա. Բ. եւ Գ. լսարաններու դասախօսութեանց եւ բաւական հմտութիւն ձեռք կը բերէ ուսման մէջ եւ ինքնազարգացումով շատ լաւ կը սորվի հայոց պատմութիւն եւ մատենագրութիւն ինչպէս նաեւ կրօնական գիտելիքներ: Իբրեւ Վանահայր շատ արժանիքներ ունէր եւ վանքը դարձուցեր էր իրական ապաստան — կայան Հայերուն եւ Պարսիկներուն համար: Իր հաճելի եւ հիւրասէր բնաւորութեան շնորհիւ լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէր նաեւ պարսիկ գիւղացիներու եւ պետական ու զինուորական շրջաններուն մէջ: Շնորհիւ իր հաճոյակատար բնաւորութեան կրցաւ ամբողջ 35 տարի վարել վանահայրութեան պաշտօնը: Թէեւ արծաթասէր էր, սակայն այս բոլորը վանքը չէն պահելու եւ շարունակ երթեւեկող հայ եւ պարսիկ ուխտաւորները հիւրասիրելու համար կ'ընէր: 1900ական թուականներուն մեծապէս օժանդակած էր երկիր երթեւեկող յեղափոխական եւ զինատար խումբերուն, ինչպէս նաեւ Իրանի սահմանադրական եւ յեղափոխական շարժումներուն գործօն մասնակցութիւն ցոյց տուող հայ յեղափոխական խումբերուն եւ գործիչներուն:

Ատրպատականի Հայոց առաջնորդարանի կողմէ Կարապետ Ա. քահանան գնաց վանքը եւ կատարեց թաղումը յունուար 26ին: Թաղման ներկայ եղած էին Դարաշամբի ամբողջ գիւղացիները (20 տուն, 100 շունչ): Վանքէն վերադարձին երբ Կարապետ քահանան Ջուլֆա եկած էր, այստեղի բազմաթիւ պետական պաշտօնեաները ցաւակցութիւն յայտնած էին վարդապետի մահուան առթիւ: Արծաթասէր վարդապետը մեռաւ անարծաթ: Նոր վանահայր նշանակուեցաւ Ստեփան քահանայ տէր Յովհաննէսեան, որ հետեւելով Վարդապետի օրինակին, չէն ու պայծառ պիտի պահէ այդ պատմական վանքը:

ՄԱՍԻՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Փետրուար 9ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ Հայաստանի բժիշկներու Գ. համագումարը: Կը մասնակցէին 150 պատգամաւորներ եւ նոյնքան թիւով հիւրեր:

Առաջին նիստին ներկայ էին նաեւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Ղեւոնդեան, գործավարներու խորհուրդի փոխ – նախագահ Վելիբէկով, կրթ. գործավար Բ. Մարտիրոսեան, եւ ուրիշներ:

Առողջապահական գործավար Բ. Աստուածատուրեան կատարեց բացումը:

Պատուոյ նախագահութեան կազմը՝ Ստալին, Բերիա, Թէլման, Խոզէ – Դիաս, Գր. Յարութիւնեան: Գործօն նախագահութեան կազմը՝ Ղեւոնդեան, Մ. Պապեան, Ա. Փիրուզեան, Վելիբէկով, Բ. Մարտիրոսեան, Մալամուժով, Փրոֆ. Գեանջուցեան, փրոֆ. Եոլեան, փրոֆ. Արէշեան, փրոֆ. Գաբրիէլեան:

Օրակարգի վրայ՝ զեկոյցներ հետեւեալ հարցերուն մասին.— «Բժշկական օգնութիւնը եւ գիւղական բժշկական կայաններու ամրացումը».— «Պայքար համաճարակային հիւանդութեանց դէմ Հայաստանի մէջ.— «Պայքարը մալարիայի դէմ».— «Վիժումները արգիլելու եւ ծնդաբերութեանց օգնութեան գործը ընդարձակելու մասին կառավարութեան որոշումները»:

Վիճաբանութեանց մասնակցեցան բժիշկներ՝ Կծոյեան (Վաղարշապատ), Մարտիրոսեան (Ամասիա), Սկունց (Գորիս), Բորոյեան (Ալավերդի), Կարապետեան (Հոկտեմբերեան), Մալաժումով, Մելիք – Քարամեան, փրոֆ. Արէշեան, փրոֆ. Ք. Փիրումեան, փրոֆ. Քէշէկ, բժիշկներ Ա. Ալեքսանեան, Ս. Գրիգորեան (Դիլիջան), Ս. Դաւթեան (Կիրովական), Ն. Ջալալեան (Ախտա), Բայրամով (Ազիզբէկով), Ա. Եսայեան, Բ. Բայբուրդեան:

Համագումարը տեւեց մինչեւ փետրուար 15: Վերջին թէր նիստը յատկացուած էր մասնագիտական զեկոյցներու՝ յօդացաւի, արեան փոխ–նեարկումի, վիրաբուժութեան, ալեքսի(?) մասին,— զեկոյց տուին փրոֆէսորներ Լ. Յովհաննէսեան, Հ. Գաբրիէլեան, Ա. Եոլեան, Ա. Գեանջեցեան, Խ. Փիրումով:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հայաստանի աշխարհագրական ընկերութիւնը ձեռնարկած է կազմելու աշխարհագրական բառարան մը, որ պիտի ունենայ մօտ 15 հազար բառ ամ անուն: Այս բառարանին նպատակն է միաձեւութիւն մտցնել աշխարհագրական անուններու մէջ: Համառօտ տեղեկութիւններ պիտի տրուին աշխարհագրական նիւթերու (Ծով, լիճ, գետ, լեռնաշղթայ, բնակավայր, պետութիւն) մասին: Խմբագրութիւնը յանձնուած է համալսարանի դասախօսներէն Ս. Բերբերեանի եւ Հ. Ստեփանեանի: Անոնց աշխատանքին պիտի մասնակցին նաեւ աշխարհագրական ընկերութեան վարչութեան անդամները:

*** Աշխարհագրական ընկերութեան քարտուղար Հ. Ստեփանեանի ջանքերով, պատրաստուած է Հայաստանի վարչական քարտէսը հայերէն լեզուով եւ բազմագոյն: Քարտէսը ծծագրած է Ա. Շահմուրադեան:

ՏՊԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«Խորհ. Հայաստան»ի աշխատակիցներէն մին, Գառնիկ Անտոնեան, փետրուար 12ի թիւով կը գանգատի, որ ողբալի վիճակ կը տիրէ պետական տպարաններուն մէջ: Ապսպրանքները չեն կատարուիր ժամանակին, տպագրութիւնը այնքան անխնամ ձեւով կը կատարուի, որ հազարաւոր օրինակներ կը փճանան՝ երբ տպագրութեան կը յանձնուի գիրք մը: Աշխատաւորները կը զրօսնուն եւ ոչ թէ աշխատին, իրարու տակէ աթոռ կը փախցնեն: Կազմելու ժամանակ, մէկ գիրքի մը կողքը կը հագցնեն ուրիշ գիրքի մը:

Պետհրատի տնօրէն Հայկ Դոնոյեան կ'աշխատի որ շատ ապսպրանք առնէ եւ ապսպրանքները կը մնան կիսատարտ,— կիսաւարտ աշխատանքներու գումարը 250 հազար րուբլիի կը հասնի, ինչ որ կ'ազդէ տպարանին նիւթական կացութեան վրայ:

Տպարանին բանուորական ճաշարանին մէջ ոչ աթոռ կայ, ոչ ալ... խէյի դգալ: Բանուորները կը ճաշեն ոտքի վրայ:

ԳՐՔԻ ՊԱԼԱՏ

Փետրուարի սկիզբը Երեւանի կառավարութիւնը քննութեան առաւ գրքի պալատին շինութիւնը: Գրքի պալատին շինութեան եւ կահաւորման համար պիտի ծախսուի 11 միլիոն 251.500 րուբլի: Այս գումարէն 5,178,800ը ընդհանուր շինութեանց համար, 913.400 րուբլին՝ առողջապահական պարագաներու համար, 5.159.300ը՝ կահաւորման համար:

*** Գաբրիէլ Տէր – Յովհաննէսեանցի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ՝ լոյս տեսաւ «Տէր Սարգիս» հատորը:

ՓԵՏՐ. 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փետրուար 19ին Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ տօնուեցաւ փետրուար 18ի տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Եղիպտացի» Կոմիտէն, կը նախագահէր ընկեր Գ. Բալայեան, որ կարճ բանախօսութեամբ մը բացատրեց ապստամբութեան իմաստը: Առաջին բանախօսը, գնդ. Տ. Բաղդասարեան, ծանրացաւ մարտական դիմադրութեան վրայ, որ կը ներշնչուէր առողջ հայրենասիրութեան բնազդէն:

Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ բաւական թիւով Վրացիներ: Ուստի Փրանսերէն ճառ մը խօսեցաւ ընկեր Հ. Սամուէլ.— «Պարզ յեղափոխական կուսակցութեան մը ցոյցը չէր փետրուար 18ը, այլ ամբողջ ժողովուրդն էր որ կը մարտնչէր կարմիր բռնակալութեան դէմ յանուն իր ազատութեան: Թշնամին թալանեց գիւղացին, եւ նոյնիսկ տասնեակ հազարաւոր որբերու կաթը եւ հացը խլեց, Մոսկուայի շտեմարանները լեցնելու համար: Մտաւորականներու եւ սպաներու տխուր կարաւանը բռնեց աքսորի ճամբան, որ շատերուն գերեզմանը եղաւ: Եւ Հայաստան մինակ էր այս պայքարին մէջ...»:

Ապա խօսք առին երկու վրացի ներկայացուցիչներ, մէկը վրացերէն, միւսը Փրանսերէն, գնահատելով հերոսական խոյանքը: «Հայերը կը կռուէին իրենցմէ անհամեմատօրէն մեծ ուժի մը դէմ, տագնապալից կացութեան մէջ եւ որ եւ է ձեռք չերկարեցաւ անոնց օգնելու համար»: Վրաստանը ինքը եւս կռուի մէջ ըլլալով, իսկ Լենինականները շատ հեռու գտնուելով, իր բախտին ձգեցին Հայաստանը: Այժմ անհրաժեշտ է միանալ, որպէսզի կարենանք ապահովել մեր ազատութիւնը: Երկուքն ալ վերջացուցին իրենց խօսքը գոչելով.— «Կեցցէ հայ ժողովուրդը, կեցցէ Անկախ եւ միացեալ Հայաստանը»: Վերջին բանախօսն էր ընկ. Վ. Իշխանեան, որ դէպքը վերլուծելով, կը յանգէր այն եզրակացութեան թէ՝ Կովկասեան երկիրները եթէ նախանձախնդիր են իրենց քաղաքական ազատութեան եւ նոյնիսկ իրենց գոյութեան, պէտք է միացնեն իրենց ուժերը, դէմ դնելու համար դրացի երկու դարաւոր թշնամիներուն, որոնք փոխադարձաբար Կովկասը իբրեւ կամուրջ եւ պատերազմի ժամադրավայր կը գործածեն: Փետրուար 18ի յիշատակը չի պարունակեր միայն մեր նահատակներու տխուր դէմքերը, այլ եւ հայ վրէժխնդիր ձեռքին հարուածը, ուղղուած իր ազատութեան բռնաբարողներուն:

Մենք տեսանք թէ Հայը ինչպէս սիրեց ազատութիւնը իր կեանքէն ալ աւելի: Ճիշդ է որ պարտուեցանք մարտի դաշտին վրայ, բայց աւելի մեծ յաղթութեան դափնիներու տիրացանք գաղափարական պայքարին մէջ եւ վստահ կրնանք ըլլալ թէ քանի ունինք այս գաղափարը, մեր ժողովուրդը չի մեռնիր»:

Փոխն ի փոխ եղան երգեր եւ արտասանութիւններ:

Սօնա

ԽՄԲ.— Դժբախտաբար տկար էր եւ սենեակի մէջ մնաց զեկուցումի լաւ բաժինը, հակառակ դերակատարներու նախանձախնդրութեան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԻԷՌ.— Շաբաթ երեկոյ, Անիէռ Պուա Քոլոմպի Հ. Կ. եւ Մարտիկներու միութիւնը կազմակերպած էր դասախօսութիւն մը, Վարդանանցի տօնին առթիւ, ընկերվարականներու սրահին մէջ: Դասախօսն էր Գնդ. Տ. Բաղդասարեան որ մանրամասն բացատրեց Վարդանանց պատերազմը վերյիշելով մեր բոլոր հերոսներու եւ մարտիկներու յիշատակը: Ընկերներէն Ա. Ակդաեան դրաւոր բացատրեց Հ. Կ. եւ Մարտիկներու դերը մեծ պատերազմի միջոցին եւ մասնաւորապէս քաջալերական խօսքեր ուղղեց հայ զինուորներուն, որոնք ներկայիս կը ծառայեն Ֆրանսայի մէջ, թելադրելով որ միշտ վառ պահեն հայրենիքի սէրը:

Վ.

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕՅԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զօր. Ֆրանքօ հրատարակեց հրամանագիր մը, որ 89 յօդուածներով կը ճշդէ, թէ պարտուած կողմի ո՛ր մարդիկը ի՛նչ պատժական տրամադրութիւններու պիտի ենթարկուին:

Հրամանագիրը ընդհանուր կերպով կ'ըսէ, թէ փոխվրէժի նպատակով ու ոգիով պատիժներ պիտի չտրուին, որպէսզի Սպանիոյ ազգային միութիւնը չտուժէ եւ բազմաթիւ դերակատարներու յանցանքին համար անոնց ընտանիքները չտառապին: Նոր օրէնքը խստիւ պիտի հետեւի, որ պատիժներու պատճառով երկրին տնտեսութիւնը չվնասուի: Ուստի տնտեսական պատժարկութիւնները թեթեւ պիտի ըլլան:

Տնօրինուած պատիժներն են՝ յանցաւորը աքսորել, առանց գայն տարհամարակ չարչարանքներու ենթարկելու, եւ ծայրայեղ պարագաներուն միայն զրկել սպանիական հպատակութենէ:

Պատիժի ենթակայ են բոլոր անոնք, որ 1934 Հոկտ. 1էն մինչեւ 1936 Յուլիս 18— քաղաքացիական պատերազմը սկսելէ անմիջապէս առաջ— ընդգիմացան ազգայնական շարժման զարգացման, չօչափելի թշնամական քայլերով: Օրէնքէ դուրս հռչակուած են բոլոր ժողովրդական կուսակցութիւնները, մասնաւորաբար անոնք որ ժողովրդական ճակատի մաս կազմած են: Այս կուսակցութիւնները կը լուծուին եւ անոնց ստացուածքները կը բռնագրաւուին: Բայց կուսակցութեանց պատկանող պարզ անհատներու կամ գործաւորական միութեանց անդամակցող բանուորներու ստացուածքները բռնագրաւումէ զերծ պիտի մնան:

Այն ազատ որմնադիրները, որոնք 1936 Յուլիս 18էն առաջ հրաժարած չէին այդ կազմակերպութենէն, պիտի պատժուին:

Պատիժները պիտի տրուին ըստ գործուած յանցանքի ծանրութեան,— աքսոր Սպանիայէն, աքսոր հիւսիսային Ափրիկէի գաղթավայրերու մէջ, աքսոր իր բնակավայրէն ուրիշ վայր մը, արգիլել պետական պաշտօն կատարելու իրաւունքէ, մասնակի կամ ամբողջական բռնագրաւում ստացուածքի կամ դրամական տուգանք: Աքսորի տեւողութիւնը պիտի ըլլայ 15 տարիէն մինչեւ 6 ամիս:

ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Հռոմի թերթերը կը գրեն.— Եթէ Իտալիոյ ազգային, նահանգային ու քաղաքապետական բոլոր ճամբաները իրարու միացնենք, հինգ անգամ աշխարհի շրջանը ընելու կը բաւեն:

Իտալիոյ, Եթովպիոյ եւ Լիբիայի ճամբաներու ընդհանուր երկարութիւնն է 110,000 մղոն: Ասոնց մեծագոյն մասը շինուած է Փաշական իշխանութեան օրով:

Միայն Իտալիոյ մէջ ճամբաներու երկարութիւնն է 105,000 մղոն: Ասոնցմէ 12,000 մղոնը ազգային են: մնացեալները՝ նահանգային ու քաղաքապետական:

Իտալիա Եթովպիոյ մէջ շինած է 2,000 մղոն ճամբայ եւ տարիէ մը կ'աւարտէ ուրիշ 1000 մղոն ճամբայ մը եւս:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ, ՀԱՆԴԷՊ ՍՈՒՐԻՈՅ

Թուրք ծանօթ հրապարակագիրը, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, որ վերջերս անհոռնի բաներ գրեց Իտալիոյ դէմ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ, այս խորագրին տակ.

— «Վերջերս հասած սուրիական թերթերը, Թուրքիոյ Սուրիոյ հանդէպ սնուցած բաղձանքներու մասին կարգ մը հաւանականութիւններէ կը խօսին: Անոնք, միայն անձնական խորհրդածութեամբ մը, սակայն կըրնանք ամփոփել եւ վերլուծել.

Միջերկրականեան աշխարհին մէջ մեծ անկայունութիւն մը եւ խառնակութիւն մը կը տիրէ: Թուրքիա, օգտուելով այս առիթէն, իր հարաւային սահմանները քիչ մը եւս ընդարձակելու մտադրութիւն ունի, կ'ըսեն:

Թուրքիոյ վերագրուած այս մտադրութիւնը, կասկած չկայ թէ, եննթադրութիւն մըն է միայն: Պետութիւնները առիթի կը սպասեն: Երբ առիթը ներկայանայ, ազդեցութիւն եւ տիրապետութիւն ձեռք բերել կը ջանան: Ասիկա հինէն ի վեր տեսնուած ճշմարտութիւն մըն է:

Թուրք Հանրապետութիւնը, հայրենիքի շահուն համար, բացարձակ է որ, ազգային բաղձանքներու համար կատարել անհրաժեշտ շարժումներուն ոչ մէկէն պիտի հրաժարի: Բայց նոյնքան բացարձակ պէտք է ընդունիլ որ, Թուրք կառավարութիւնը, միայն փառասիրութեան, ապահովութեան եւ շահու մղումով իր դրացի ազգերուն օրինաւոր իրաւունքներուն դէմ յարձակում պիտի չգործէ: Թուրքիոյ սահմանները, ազգային պայքարի սկիզբը Թուրք ազգը անձնապէս գծեց եւ զայն «ազգ. ուխտ»ով աշխարհի յայտարարեց: Թուրքիա, այս ազգային սահմաններէն դուրս ոչ մէկ հողի աչք ունի: Այն առենէն ի վեր իր հետեւած բացայայտ, անկեղծ քաղաքականութիւնը՝ այս մասին բաւարար եւ վճռական ապացոյց մը կը կազմէ:

Եթէ քաղաքականութեան տեսակէտէ ներելի եւ բնական իսկ նկատուի, ազգային շահերու անհրաժեշտ դարձուցած շարժումները, առիթէն օգտուելով, տեսակ մը բռնագրաւումի, առեւտուրի եւ աւազակութեան ձեւով կատարել, Թուրքիա, յանուն մարդկային եւ բարոյական բարձր սկզբունքներու, իրեն չի վայլեցներ նման ընթացք մը: Թուրքիա, իրեն վերաբերեալ իրաւունքները, շահակիցներուն հետ անկեղծօրէն խօսելով կը յաջողի ձեռք բերել: Թուրքիոյ համար, Նեղուցներու խնդրէն սկսեալ գործադրած այս բացորոշ քաղաքականութենէն հրաժարելու ոչ մէկ պատճառ կը տեսնեմ: Հետեւաբար, անոնք որ Թուրքիոյ Հանրապետութեան, առիթէն օգտուելով, Սուրիոյ ի վնաս կատարուած բռնութիւն մը առաջ բերելը հաւանական կը գտնեն, այդպիսիները, կը նշանակէ թէ կ'անգիտանան այն բոլոր բարոյական բարձր սկզբունքները, որոնք ներշնչումի աղբիւրը կը կազմեն Թուրք յեղաշրջումին քաղաքականութեանը:

Դարձեալ սուրիական թերթերու մէջ արձագանգ գտնող բսի բսաներու կարգին, Ֆրանսա նոր վարչաձեւ մը պիտի տայ Սուրիոյ: Այս առթիւ, Թուրքիոյ բարեկամութիւնը ապահովելու համար, Հաթայի հարցը աւելի հիմնական կերպով մը լուծելու հակամէտ է եղեր, եւ նոյնիսկ բանակցութիւններ կ'ըլլան եղեր Անգարայի եւ Փարիզի միջեւ:

Այս տարաձայնութեան հաւատալու համար, պէտք է չճանչնալ Թուրքիան, ուրիշ ազգի մը իրաւունքին, անկախութեան դէմ յարձակելու համար, որ եւ է երկրի մը հետ մեղսակից չի կրնար ըլլալ: Սուրիա բաժնուելիք աւար մը չէ: Սուրիան Սուրիացիներուն է եւ Սուրիացիներն ալ, ազգութեան սկզբունքներու սահմանին մէջ ազատ եւ անկախ ապրելու իրաւունք ունեցող քաղաքակիրթ ազգ մըն են: Թուրք Հանրապետութիւնը, յանուն մարդկային խղճի եւ բարոյականի, հաճելի չի գտներ որ ուրիշ պետութիւն մը գրաւէ Սուրիան: Հետեւաբար, սուրիական թերթերու մէջ երեւցած այս կարգի զրոյցները, ըստ իս, կա՛մ դիտումնաւոր կերպով յերիւրուած թշնամի խօսքեր են, կամ ենթադրուած կամ յարմարցուած խորհրդածութիւններ են:

Այս տարաձայնութիւններուն երբորդն ալ կայ: Սուրիոյ մէջ Պաղեստինի հետ դաշնակցութիւն մը առաջ պիտի բերուի եղեր: Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ, երբ հովանաւորող պետութիւնները վճռական հաշուեյարդար մը ընդունելով, դէպի Սուրիոյ անկախութիւնն ու ազատութիւնը հիմնական քայլ մը առնեն, այդ միջոցին, Սուրիոյ կարեւորութիւնն ալ խորհելու, անկախ Սուրիոյ որ եւ է յարձակումէ մը զերծ մնալուն համար կարգ մը միջոցներ ձեռք առնելու եւ յանձնառութեանց տակ մտնելու ստիպուած են: Այն համոզումը ունինք որ, այսպիսի բանակցութիւն մը առանց Թուրքիոյ չի կրնար ըլլալ: Երբ Սուրիոյ վճռական վարչաձեւը պիտի որոշուի, Թուրքիա ալ կը բաղձայ որ ասիկա պէտք է Սուրիոյ ազգային բաղձանքներուն եւ շահերուն համապատասխան ըլլայ:

Մենք Սուրիան անկախ, բարօր, ազատ եւ զօրաւոր կ'ուզենք տեսնել: Միեւնոյն ատեն, կ'ուզենք ապահով ըլլալ թէ Սուրիա որ եւ է յարձակումէ զերծ պիտի ապրի: Ասիկա ո՛չ միայն Սուրիոյ եւ ամբողջ Արաբներու հանդէպ մեր սնուցած բարեկամական եւ եղբայրական զգացումներուն, բարոյական բարձր սկզբունքներուն մեզի թելադրած պարտականութեանը բերումով է, այլ մեր սահմաններուն ապահովութեանը տեսակէտէն ալ անհրաժեշտ է»:

Լիբիոյ մէջ շինած է 2000 մղոն, որու 1250 մղոնը կ'երկարի եգիպտական սահմանէն Թունուզ:

Իտալացիները կը պարծենան թէ իրենց երկրին ճամբաները Եւրոպայի ամէնէն գեղեցիկ, ամուր եւ մաքուր ճամբաներն են:

ՄԵՔՍԻԿՈՅԻ մէջ քարիւղի վէճին վերջ տալու նպատակով, քարիւղի ընկերութիւնները պիտի առաջարկեն մեքսիկեան կառավարութեան վճարել 30 միլիոն տոլարի, փոխարէնը 50 տարուան համար չահարկումի իրաւունք ստանալով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԴՎԶՈՒՄԻ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 22 փետրուար.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն այս տարի եւս կազմակերպած էր փետրուարեան ապստամբութեան տարեդարձը:

Շաբաթ է, գեղեցիկ է օդը, վառ է ընկերներու տրամադրութիւնը: Կոմիտէի եւ յանձնախումբի ընկերները գործի վրայ են:

Տօնակատարութիւնը զուգադիպած ըլլալով Բարեկենդանին, հանդէսը սովորականէն քիչ մը ուշ սկսաւ: Ժամը 9ին, օրուան նախագահ՝ ընկ. Մկրտիչ Դաւիթեան հաւաքոյթը բանալով, պանծացուց փետրուարեան ապստամբութիւնը: Եւ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել նահատակները:

Ցարդանքի այս պահէն վերջ՝ փոքրիկ նուագախումբը՝ օրիորդները՝ Ե. Եղիկեան եւ Գ. Մարտիրոսեան՝ ջութակ եւ ընկեր Գ. Քիրէճճեան՝ Մանտոլին, յաջողութեամբ նուագեց մէկէ աւելի ազգային եւ յեղափոխական երգեր՝ առաջնորդութեամբ ընկեր Գ. Քիրէճճեանին:

Խմբերգէ մը վերջ՝ որ երգուեցաւ ներկաներուն կողմէ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Ընկեր Գեղամ Սարոյեան: Ընկերը գրաւոր ճառով մը բացատրեց փետրուարեան ապստամբութեան շարժառիթները, բոլշեւիկներու խժդժութիւնները, կողոպուտը, գնդակահարութիւնները, բռնագրաւումները, զինուորականներուն եւ մտաւորականներու աքսորը:

Նուագէ մը վերջ, փակուեցաւ հանդէսին պաշտօնական մասը, եւ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Եդուարդ Գասեան, Խնջոյքը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր: Այս առթիւ երգեցին տիկիններ Քիրէճճեան, Գասեան, Գալուստեան, Փափազեան եւ ուրիշներ, եւ կովկասեան պար մը պարեց ընկեր Մարտիրոս Փոյաճեան: Հաճելի էին նաեւ Պ. Իսքէնտէրի մեներգները: Եղան արտասանութիւններ եւ խաղեր: Փոքրիկն Վ. Գասեան յաջողութեամբ արտասանեց՝ Եղիշէ Չարենցի «Հայաստանին»ը:

Նուէրներէն գոյացաւ 318 ֆրանք:

Շ. Սեւան

Մահր դէպքեր Պաղեստինի մէջ

»»» • «««

Մինչ Լոնտոնի մէջ ծրագիրներ կը մշակուին լուծելու համար Պաղեստինի խնդիրը, ահաբեկչական գործունէութիւնը վերսկսաւ սրտակարդ ուժգնութեամբ: Երկուշաբթի օր, իրարու ետեւէ 14 մահափորձեր կատարուեցան Պաղեստինի զանազան մասերուն մէջ: Այս առթիւ սպաննուեցան 32 Արաբներ, իսկ վիրաւորուեցան 50 հոգի:

Երուսաղէմի մէջ սպաննուեցան երեք Արաբներ, ռումբի մը պայթումով: Ուրիշ մը սպաննուեցաւ ահաբեկիչի մը կողմէ եւ քանի մը հանրակառքեր հրկիզուեցան: Հայֆայի մէջ քանի մը ռումբեր նետուեցան երկաթուղիներու արհեստանոցի մը եւ արաբական շուկային մէջ: 21 Արաբներ սպաննուեցան, 44 հոգի վիրաւորուեցան: Եաֆայի մէջ Արաբ մը սպաննուեցաւ եւն.:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի ստիճանաբար արաբական պետութեան մը վերածել Պաղեստինը: Թէեւ պաշտօնապէս հաստատուած չէ այս լուրը, բայց Արաբները կը ցնծան արդէն, «կեցցէ Չէյմպըլէն» աղաղակելով, իսկ Հրեաները յուսահատած են եւ առջի օր մերժեցին մասնակցիլ Լոնտոնի խորհրդաժողովին: Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Արաբները խարոյկներ կը վառեն լեռներու վրայ, ի նշան ուրախութեան: Թէլ–Ավիվի հրէական գաղութին քաղաքապետական խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը յայտարարէ թէ Հրեաները երբեք պիտի չընդունին որ քանդուի Պաղեստինի վերաշինութեան գործը: Միեւնոյն ատեն հեռագիր մը ուղղուեցաւ Անգլիոյ գաղթային նախարարին, ազդարարելով թէ պիտի ընդդիմանան ծրագրի մը «որ ոչ միայն հակառակ է բրիտանական կառավարութեան հանդիսաւոր յանձնառութեանց, այլեւ տարրական իրաւունքի եւ արդարութեան»:

Լոնտոնի հրէական պատուիրակները մերժեցին մասնակցիլ ճաշի մը որ սարքուած էր ի պատիւ երկու պատուիրակութեանց անդամներուն:

Հակագերմանական ցոյցեր Լեհաստանի մէջ

—— oo – —

Ուրբաթ օրէն ի վեր Վարշաւայի մէջ եւ այլուր տեղի ունեցող հակագերման ցոյցերը վերջ գտան, ոստիկանութեան բուռն միջամտութեան շնորհիւ: Իւրաքանչիւր ոստիկան պաշտօնի կանչուած էր հսկելու անդորրութեան վրայ: Գլխաւոր քաղաքներու գլխաւոր փողոցները եւ հանրային վայրերը պաշտպանուած էին ձիաւոր եւ հետիոտն ոստիկաններով: Մասնաւոր պաշտպանութեան տակ առնուած էին գերման դեսպանատունը, ինչպէս նաեւ Սպիտակ պալատը, ուր իջեւանած էր Իտալիոյ արտաքին նախարարը, Կոմս Չիանօ:

Նշանաւոր հրապարակագիր Սիննոր Կայտա, որ կ՚ընկերանար Կոմս Չիանոյին, լեհ Թղթակիցներու խումբի մը հետ այցելեց Ատրիա ակումբը: Նըւագախումբը նուագեց իտալական ազգային երգ մը եւ անմիջապէս ետք՝ անգլիական «Թիփէրըրի» ժողովրդական երգը: Ասոր վրայ Պ. Կայտա բարկացած մեկնեցաւ ակումբէն:

*** Վարշաւայէն կը հեռագրեն փետրուար 27 թուականով.— Հակառակ պաշտօնական մամուլին հրատարակութեանց որոնք կը դատապարտէին հակագերման ցոյցերը եւ կարգապահութեան կը հրաւիրէին ուսանողները, նոր դէպքեր պատահեցան, երբ լսուեցաւ թէ Տանցիկի Գերմանացիները նորէն Բազմարուեստեան Վարժարանէն դուրս նետած են լեհ ուսանողները: Այս պատճառով ոստիկանութիւնը պաշարած է Վարշաւայի գերմանական դեսպանատան փողոցը եւ թոյլ չի տար որ ինքնաշարժներ կամ անցորդներ երթեւեկեն խմբովին: Միեւնոյն ատեն կարեւոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ Քրաքովիայի մէջ: Ուսանողները փողոց թափելով թշնամական կանչեր արձակեցին արտաքին նախարարին դէմ: Գնդ. Պէքի բարեկենդանային մէկ խամաճիկը շինուած էր, ուսին վրայ պզտիկ Հիթլէր մը որ բաներ կը փսփսար իր ականջին: Տանցիկի այսօրուան դէպքերուն առթիւ Լեհաստանի պաշտօնական գործակալութիւնը դեկոյց մը հրատարակեց որ կ՚ըսէ.— Տանցիկի Բազմարուեստեան Վարժարանին լեհ ուսանողները նորէն յարձակում կրեցին համազգեստ հագած գերման ուսանողներու կողմէ: Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ քանի մը լեհ ուսանողներ ձերբակալուեցան, բայց յետոյ արձակուեցան: Լեհական կառավարութիւնը գիտէ իր ընելիքը, եթէ Տանցիկի իշխանութիւնները կրաւորական դիրք բռնեն եւ արդէն պահանջած է Ազատ Քաղաքին ծերակոյտէն որ փակէ վարժարանը, ցնոր տնօրինութիւն:

*** Իտալիոյ արտաքին նախարարը երկուշաբթի օր ալ շարունակեց իր բանակցութիւնները: Կ՚ըսուի թէ գնդ. Պէք հաւաստած է որ Լեհաստան Ֆըրանսայի զինակիցն ըլլալով հանդերձ, պիտի չընդդիմանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օրինաւոր շահերուն: Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը որ եւ է հաւաստիք չէ տուած իր երկրին «բարեացակամ չէզոքութեան» մասին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին նախարարը, Սարաճօղլու, Աթէնք գնաց վարչապետ Մէթաքսասի հետ: Այս առթիւ յայտարարեց.— «Իբրեւ օտարական չէ որ կու գամ այս քաղաքը, այլ իբրեւ մէկ քաղաքացին այս երկրին: Մենք պիտի քալենք ձեռք ձեռքի, սիրտ սրտի, լաւ թէ գէշ օրերուն»:

ԲՍԱՆ ՏԱՐԻ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Միխայիլ Վասիլէւսկի, անթելի պաշտօնեայ մը, 24 տարեկան, որ անհոգութեամբ պատճառ եղած էր օդաչու Լեվանեւսկիի մահուան: Այս առթիւ ալ պարզուեցան «խոստովանութեանց» տեսարաններ, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի տանք յաջորդով:

ԼԷՆԻՆԻ ԱՅՐԻՆ, Նատեժտա Կրուպսկայա, որուն 70ամեակը տօնուած էր քանի մը օր առաջ, յանկարծամահ եղաւ փետրուար 27ին: Կանուխէն նուիրուած էր քաղաքական կեանքին եւ բանուորական պայքարի հիմնադիրներէն կը համարուէր: 1896ի գործադուլին ատեն Սիպերիա աքսորուած էր եւ այն ատեն էր որ ամուսնացաւ Լէնինի հետ: Գրած է բազմաթիւ գիրքեր հանրային կրթութեան մասին եւ գործ մըն ալ՝ Լէնինի նուիրուած:

ՔՈՄԷՏԻ ՖՐԱՆՍԷԶԻ Թատերախումբը Լոնտոն գնաց, հանրապետութեան նախագահին այցելութեան առթիւ: 1879էն ի վեր առաջին անգամ է որ խումբը պաշտօնապէս Լոնտոն կ՚երթայ:

ՃԻՊՈՒԹԻԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ զօրացնելու համար, 225 նոր զինուորներ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ հասան այդ քաղաքը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ քաղաքապետարանին մէջ արիւնալի կռիւ մը տեղի ունեցաւ երկու ընկերվարականներու միջեւ, նոր քաղաքապետին ընտրութեան առթիւ: Երկու ոստիկներէն մէկը սպաննուեցաւ, իսկ անմեղ կին մըն ալ, որ կը դիտէր կռիւը, վիրաւորուեցաւ արձակուած գնդակներէն:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Ֆինիսթէրի նահանգապետարանին մէջ (Պրըթանյը), ծանր վնասներ պատճառելով: Մարդկային զոհ չկայ: Դատաւորութիւնը կը վերագրուի ինքնավարութեան կուսակիցներու:

140.000 ՀՐԵԱՆԵՐ հեռացած են Գերմանիայէն, մինչեւ 1938 նոյեմբեր:

Ճարժանկարի քաղաքիկ ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Մինասեան ենթակոմիտէին, 2 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Cinéma Victor Hugoի մէջ, Rue Victor Hugo, Ալֆորվիլ:

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն): ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, AbelGanceի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԽՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ:

Մուտք՝ 4 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք:

Sofթ. Ա. Պօղոսեան եւ զաւակը՝ Միհր, Պ. Սուրէն Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Պէյլէրեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Նարլեան եւ զաւակունք, Տիկին Գոհար Վարդանեան, Տիկին Մարիցա Մսրեան (Սոֆիա), Տէր եւ Տիկին Sofթ. Վ. Պօղոսեան եւ զաւակը՝ Պարոյր (Նիւ Եորք), Տիկին Մաքրուհի Պասմաճեան եւ զաւակը Վահրամ (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Թէրզիպաշեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Պ. Զարեհ Պօղոսեան (Ռումանիա), Մանուկ Պօղոսեան, Տիկին Ռեբեկա Վարդանեան եւ զաւակները՝ Մուշեղ, Համազասպ, Արմենուհի, Լեւոնիքա եւ Պերճուհի (Հիւս. Ամերիկա), Տիկին Ռեբեկա (Հ. Ամերիկա), Շնորիք Կիլարճեան եւ Շնորհիկ (Հ. Ամերիկա), Վարդան Շահպազ (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Թօգեան, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, քրոջ, զարմիկին, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՏՈՔԹ. ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ փետրուար 26ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1 մարտ, չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին իր բնակարանին մէջ, 27, Rue du Marché, Montmorancy (S. et O.), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Մոնմոռանսիի գերեզմանատունը:

ՀԱՂ. ՄԻՋՈՑ.— Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նորէն ժամը 9, 9.15, 9.35 10 եւ իջնել Անկէն լէ Պէն եւ առնել օթօպիւս թիւ 69 եւ իջնել Թէրմինիւս:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» Կոմիտէն Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ave. d'Italie սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը պահանջենք Հայաստանի սահմաններու ընդարձակում»:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Գայլ Վահան» խումբի ընկերական ժողով՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին ծանօթ ի[illegible]: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: կարեւոր օրակարգ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Հ. Յ. Դ. «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ մէջ, 13 Rue Pierre Curie

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի:

Երգ, արտասանութիւն, պար: Կը ներկայացուի Րաֆֆիի «Սամուէլ»էն երեք արար:

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 3 ֆրանք:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք:

Մարզիկի յիշատակին

Սէնթ Անթուան ի «Մարզպետ» խումբը կը տօնէ

«ՄԱՐԶՊԵՏ»ի մահուան քառամեակը, 5 մարտ կիրակի օր Սէնթ Անթուանի մէջ:

Առաւօտ.— Պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղւոյն Ս. Թադէոս մատրան մէջ: Կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Թէյասեղան – հաւաքոյթ Պառ Վիատիւքի սրահին մէջ: Պ. Մաքսուտի սրճարանը, (կամուրջին տակը):

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ — Մուտք 5 ֆրանք

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Լ. Գեւոնեան 50 ֆր. կը նուիրեն Ֆ. Կ. Խաչի կեդր. վարչութեան, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Զարեհ Մինասեան 50 ֆր. կը նուիրեն Սեբաստիոյ Հայր. միութեան ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ թէյասեղանին առթիւ հետեւեալ նուիրատուներուն.— Տիկին Պայծառ Համբարձումեան (խմորեղէն), Տիկին Փայլուն Պէրպէրեան (շաքար եւ կիտրոն) եւ բոլոր այն անդամուհիներուն որոնք նուիրեցին իրեր վիճակահանութեան համար (10 կտոր):

Ա Զ Դ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ փարիզահայ հասարակութեան որ Մարտ 2էն սկսեալ իր կեդրոնը՝ 8 Ռիւ Պոսիւէ, կը բանայ ընթերցարան մը ուր գրասէր այցելուն պիտի գտնէ գաղութահայ բոլոր թերթերը: Սրահը բաց պիտի ըլլայ առժամաբար շաբաթը մէկ անգամ, Հինգշաբթի երեկոները, ժամը 8էն 11:

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Կ Ա Լ Ի Ք

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք ազգականներու եւ բարեկամներու, Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» Ենթակոմիտէին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակից եղան մեր սիրեցեալ զաւկին՝ փոքրիկ ՄԱՐԻԻ կսկծալի մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկ. Նափոլէոն Սարգիսեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Նափոլէոն Սարգիսեանին իր փոքրիկին մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Հ. Զրուանդեան եւ զաւակը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն Այրի Տիկին Ա. Ճիտէչեանին եւ բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝ ՄԿՐՏԻՉ ՃԻՏԷՉԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԶՈՒՐՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը բացած է հայերէնի դասընթացքներ երկսեռ երիտասարդութեան համար:

Առաջին դասը եւ արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան յառաջիկայ Կիրակի, 5 Մարտ, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Տիկին Գազանճեանի բնակարանը, 63 Fbg. Poissonnière, Paris (9):

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ
JEUDI 2 Mars 1939

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3978   Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ   ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԴՈՒՐՍԷՆ, ՈՉ ԱԼ ՆԵՐՍԷՆ

»»» · «««

Առենէ մը ի վեր ռամկավար մամուլը ճակատ յարդարած է Բարեգործականին դէմ :

Վերջերս քննադատութիւնները այնքան յառաջ գացին որ, Բարեգործականն ալ պարտք սեպեց պատասխանել, իր պաշտօնաթերթին մէջ, «Միութիւն», խծբծանքներ եւ առասպելներ կոչելով զանոնք :

Այսքանը բաւական էր, որպէսզի նոր թափ ստանար յարձակողականը, ըսելու համար բաներ որոնք այլեւս «հին ազգաց պատմութիւն» են Դաշնակցական մամուլին համար :

Այսպէս, Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը երկար խմբագրական մը գրեց, հետեւեալ խորագրով,— «Քննադատութենէ կը խուսափին» («Պայքար», 2 փետրուար) :

Ռամկավար թերթը նախապէս գրած էր թէ Բարեգործականի «վարչական մեքենան մեծածախս է, շրջանակներուն եւ մանաւանդ կեդրոնին մէջ, որուն թոյլատրուած է ունենալ գործի պահանջէն աւելի թիւով պաշտօնեաներ » :

Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը պատասխանեց թէ իր պաշտօնեաները կը ստանան միայն 6500 տոլար, «մէջն ըլլալով վարիչ-պատուիրակին թոշակն ալ, մինչ այդ ճղճիմ գումարին դէմ Միութեան տարեկան ընդհ. մուտքին գումարը 300-400,000ի մէջ կը տարուբերի » :

Ռամկավար օրկանը քրքիջ մը կ'արձակէ այստեղ, բաղդատելով տոլարին երէկուան եւ այսօրուան սակերը (15 եւ 37 - 38) : Եւ կ'անցնի նոր յարձակողականի մը.

— « Բայց հարցը այն չէ թէ հիները ի՛նչ ժառանգ ձգած են եւ կամ նորերը ի՛նչ գումարներ կը տրամադրեն ինքնաբուխ կերպով, այլ այն է թէ՝ «փիթխարի կազմակերպութիւնը» իր գրեթէ նոյնքան «փիթխարի» վարչային կազմածով իր նպատակի քրտինքով ի՛նչ կ'արտադրէ. ի՛նչ մասը այն ծախքերուն, որ կ'ընէ, որովհետեւ նպարամտութենէն աւելի հեռուն տարուած բան մը կ'ըլլայ վարչային այդ ծախքերուն համար տարիներով ու տարիներով բաժին կորզել նուիրատուութիւններէն եւ կտակներէն, որոնց համար ամբողջ «աշխատութիւնը» փոխանակագիր մը մէկ տեղէն միւսը փոխադրելէն անդին չանցնիր » :

Անդին, Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, որ երբեք խմբագրականը քիչ գտած էր իբրեւ պատասխան, այլապէս պերճախօս [illegible] կը սահեցնէ .

— « Վտանգը զոր վաղուց կը տեսնէինք՝ հոս է ահաւասիկ. Միութեան վարիչները — գուցէ ոչ ամէնքը, բայց շատերը անոնցմէ — չեն հանդուրժեր որ դուրսէն ու եւ է մէկը խառնուի իրենց ըրածին ու չըրածին : Դուրսէն է, իրենց համար, մինչեւ իսկ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, որ հաւաքաբար եւ անհատաբար այնքան հաւատարմութիւն եւ գուրգուրանք յայտնած է Բարեգործականին, անոր հիմնարկութեան օրէն մինչեւ այսօր : Այդ վարիչները, հոգ չէ թէ ոմանք մենէ շատ վերջը մօտեցած ըլլան անոր եւ մենէ շատ պակաս նեղուած ըլլան անոր համար, մեզի իրաւունք չեն ճանչնար հիմա՝ գոնէ իրենց չափ մերը համարելու Բարեգործականը եւ անոր մասին մտածելու եւ գրելու՝ ի հարկին իրենց մտածածէն տարբեր կերպով : Կը բաւէ որ տարբեր ըլլայ այդ մտածումը, ան կը դառնայ պատգամ, եւ ո՞վ է որ կրնայ «համարձակիլ» պատգամ տալ անձերու, որոնց համոզումն է՝ թէ տեսակ մը աստուածային շնորհով — որ է ըսել՝ խնամիական, բարեկամական եւ ընկերային դիրքի նկատումներով կատարուած իբր ընտրական դրութեամբ — կոչուած իրենց պաշտօնին՝ լաւագոյնը կ'ընեն ու պիտի ընեն միշտ, ինչ որ ալ ըսեն ուրիշները ...» : («Արեւ», 9 փետրուար) :

Դեռ ուրիշ օրինակներ ալ կրնայինք յիշել նոյն օրկաններէն եւ ուրիշ ռամկավար թերթերէ, ապացուցանելու համար թէ «դիւանագիտական» յարաբերութիւնները լրջօրէն լարուած են Բարեգործականին եւ ռամկավարներուն միջեւ : Բայց կը բաւէ այսքանը, իբրեւ ախտանշան :

Ուրեմն Բարեգործականը չի հանդուրժեր ոչ դուրսի, ոչ ալ ներսի քննադատութեանց :

Դուրսէն՝ մինչեւ հիմա Դաշնակցականներն էին որ կը քննադատէին այդ «ընդհանուր» կոչուած Միութիւնը, եւ կ'ամբաստանուէին իբրեւ քանդիչ : «Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ կործանե՛լ Բարեգործականը...» : Եւ ռամկավարները օգնութեան կը հասնէին, կրակը մարելու համար :

Հիմա, մօտաւորապէս երկու տարիէ ի վեր, նոյն բաները կ'ըսեն «ներսի» մարդիկը, ռամկավարները,— Բարեգործականը ադայական է, խնամիական է, սեղանաւորական է : «Պէտք է աւելի լայն տեսնէ եւ աւելի լայն գործէ : Պէտք է հրաժարի ինքնագոհութեան եւ ինքնահաւանութեան ոգիէն, որ հետզհետէ արմատ կը կապէ իր մէջ» : (Արեւ) :

Ռամկավարները երդում-պատառ կ'ըլլան թէ իրենց քննադատութիւնը «շինարար է» : Բայց, ապերա՛խտ Բարեգործական, այս «բարեացակամ» քննադատութիւններուն ալ չի հանդուրժեր, բան չփոխելով ոչ իր ոգիէն, ոչ կարգուսարքէն, ոչ ալ առօրեայ գործունէութենէն :

Ի՞նչպէս կը բացատրէք այս երեւոյթը, դո՛ւք, հաւատաւոր անդամներ Բարեգործականի, հիմա որ «ներս»ն ալ միացեր է «դուրս»ին, անոր բառերն անգամ իւրացնելով ...

Չէ՞ք ընդունիր թէ փտախտը այնքան աճեր-զարգացեր է որ, բարեկամներն անգամ այլեւս անհանդուրժելի, անշնչելի կը գտնեն Բարեգործականի մթնոլորտը :

Իսկ դարմա՞նը, կարելի՞ է որ եւ է դարման, երբ վարիչները ոչ դուրսի ձայնը կը լսեն, ոչ ալ ներսի :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Նոր դեսպաններ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ

Պ. Մանուէլ Ազանիա, Հանրապետական Սպանիոյ նախագահը 1936 մայիսէն ի վեր, որ գիւղ մը քաշուած էր կիրակի օր, երեքշաբթի հաղորդեց իր հրաժարումը :

Հրաժարագիրը գրուած էր սովորական թուղթի մը վրայ եւ կարդացուեցաւ նախագահին արարողապետին կողմէ, մօտ 50 թղթակիցներու առջեւ, որոնք երկիւղածութեամբ լսեցին զայն եւ յետոյ խուժեցին գիւղին (Քոլոնժ-սու-Սալէվ) նամակատունը, հեռագրելու կամ հեռախօսելու համար : Ամբողջ ընթերցումը տեւեց 12 վայրկեան : Նախագահը ննջարանին պատուհանէն կը դիտէր արարողութիւնը, խորին տխրութեամբ :

Իր հրաժարագրին մէջ Պ. Ազանիա կ'ըսէ.

— « Այն օրէն ի վեր որ սպարապետը վարչապետին ներկայութեանը ինծի յայտարարեց թէ պատերազմը անդարմանելի կերպով կորսուած է Հանրապետութեան համար, ես պարտականութիւնս կատարեցի կառավարութեան յանձնարարելով անմիջապէս հաշտութիւն կնքել մարդասիրական պայմաններով, խնայելու համար նոր եւ ամուլ զոհողութիւններ : Ես անձնապէս այս ուղղութեամբ աշխատած եմ որքան թոյլ կուտային իմ գործելու սահմանափակ միջոցներս : Բայց ոչ մէկ դրական բան ստացայ : Պետութեանց, մանաւորապէս Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ օրինաւոր կառավարութեան մը ճանաչումը Պուրկոսի մէջ, զիս կը զրկէ միջազգային իրաւական ներկայացուցչութեան հանգամանքէն, իմ պաշտօնիս հեղինակութեամբ օտար կառավարութեանց լսել տալու ոչ միայն ինչ որ կը թելադրէ Սպանիացիի խիղճս, այլեւ մեր երկրին ստուար մեծամասնութեան խորունկ բաղձանքը : Պետական կազմը — խորհրդարան, կուսակցութեանց դերագոյն ներկայացուցչութիւն եւն. — անհետացած ըլլալով, Սպանիոյ ներսէն եւ դուրսէն ինծի կը պակսին խորհրդակցութեան եւ գործունէութեան անհրաժեշտ օրկանները, վարելու համար կառավարութեան գործերը, համաձայն կացութեան պահանջներուն : Այս պայմաններուն մէջ, ինծի համար անկարելի է պահել, նոյնիսկ անուանապէս պաշտօն մը որմէ ձեռնթափ չէի եղած Սպանիայէն հեռացած օրն իսկ, որովհետեւ կը յուսայի օգտուիլ այդ ժամանակամիջոցէն, խաղաղութեան համար» :

Հրաժարագիրը ուղղուած է խորհրդարանի նախագահին, որ նոյնպէս Ֆրանսա կը գտնուի եւ որուն կ'իյնայ փոխանորդաբար վարել նախագահութիւնը :

Ուրեմն Պ. Ազանիա պարզ քաղաքացի մըն է այլեւս : Միեւնոյն օրը Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Պ. Ռօշա Պուրկոս գնաց, պաշտօնապէս հաղորդելու համար Ֆրանսայի ճանաչումը : Դարձեալ նոյն օրը Փարիզի սպանիական դեսպանը — Հանրապետական — պարպեց շէնքը, ուր անմիջապէս տեղաւորուեցաւ ազգայնական կառավարութեան ներկայացուցիչը, Մարքիզ Քինոնէս տէ Լէօն : Ներսը կը սպասէր Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը, բարի գալուստ մաղթելու համար : Լոնտոնի Հանրապետական դեսպանատունն ալ պարպուեցաւ, յանձնուելով ազգայնական դեսպանին :

ՉԷՅՄՊԸԼԷՆ ՅԱՂԹԵՑ 137Ի ԴԷՄ 344 ՁԱՅՆՈՎ

Աշխատաւորականներու բուռն յարձակումը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, ընդդիմադիրները բուռն յարձակում մը գործեցին վարչապետին դէմ, Ջօր. Ֆրանքոյի ճանաչման առթիւ : Այն ատենն որ Պ. Չէյմպըլէն զայրացաւ եւ իր կարգին սուր խօսքեր արտասանեց : Աշխատաւորականները պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկած էին, բայց ժողովը մերժեց 137ի դէմ 344 ձայնով, ուրեմն կառավարութիւնը վստահութիւն շահեցաւ 207 քուէի մեծամասնութեամբ :

Ժողովը սկսած ատեն, աշխատաւորականներուն վարիչը, Պ. Էթլի ամբաստանեց թէ վարչապետը Ֆրանքօն ճանչնալ որոշած էր անցեալ հինգշաբթի, բայց դիտակցօրէն մինչեւ շաբթուան վերջը յետաձգեց իր որոշումը, որպէսզի երեսփ. ժողովը կատարուած իրողութեան մը առջեւ գտնուի եւ չկարենայ արդիւնաւոր վիճաբանութիւն մը կատարել :

— « Հինգշաբթի օր վարչապետը յայտարարեց թէ չի հանդուրժեր որ հարցաքննութեան ենթարկուի : Կարծես դիկտատոր մըն էր որ կը խօսէր Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ : Կ'ուզէի յիշեցնել իրեն թէ ինք Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետն է եւ կը վարէ պաշտօն մը որ իր պատասխանատուութիւններն ունի : Ան փորձեց խուսափիլ հարցէն, ջանալով համոզել թէ ճանաչման որոշում չէ տրուած : Այսպէս չեն վարուիր երեսփ. ժողովին հետ» :

Չէյմպըլէն զայրանալով պատասխանեց .

— «Ես այս ժողովին անդամ եղած եմ քսան տարի : Այդ ժամանակաշրջանին երկար ատեն եղած եմ անդամ այս կամ այն կառավարութեան : Ես ալ մեղքեր ունիմ անշուշտ, ամէն մարդու պէս. բայց անոնք որ լաւ կը ճանչնան զիս, պիտի ընդունին թէ ես անկարող եմ մոլորեցնելու ժողովը կամ վիճաբանութենէ խուսափելու, նոյնիսկ եթէ նիւթը նեղացուցիչ ըլլայ կառավարութեան համար : Երկար ատենէ ի վեր այս ժողովը չէ լսած այնքան բուռն եւ կրկնակի յարձակումներ անհատի մը դէմ. բայց ես թոյլ չեմ տար որ այս հարցը այլասերի եւ դառնայ անձնական վէճ մը » :

Աշխատաւորական վարիչը կ'ամբաստանէր թէ վարչապետը խաղ մը խաղցած է, որպէսզի նախ Տալատիէն խօսի, իր որոշումէն առաջ, բայց Ֆրանսայի վարչապետը յուսախաբութեան մատնեց զինքը, յայտարարելով թէ Ֆրանսա Ֆրանքօն պիտի ճանչնայ իբրեւ հետեւանք Մեծն Բրիտանիոյ ճնշումին :

Իր յայտարարութեանց մէջ, Պ. Չէյմպըլէն բացատրելով Ֆրանքոյի ճանաչման անհրաժեշտութիւնը, ըսաւ .

— « Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ինչ մնացած է Սպանիոյ Հանրապետական կառավարութենէն եւ կամ ո՛ւր կը գտնուի ան : Նախագահը Սպանիա չի գտնուիր այլեւս եւ արդէն հրաժարած է : Նախարարներէն ոմանք Ֆրանսա կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՕՍՔԵՐ՝ ԱՅՐԱԾ ՍՐՏՈՎ

« Յառաջ » սրամիտ ակնարկ մը ունէր երէկ :

Անգլիա եւ Ֆրանսա, հազար նազերէ վերջ, ճանչցան Ֆրանքոյի իշխանութիւնը : Այս ճանաչումով, Ֆրանքոյի բանակը, որ «ապստամբ» կը կոչուէր, կը դառնայ «կառավարական», իսկ կառավարականները կը դառնան «ապստամբ» :

Այսպէս են գործերը մեծապատիւ Եւրոպացիներուն տանը մէջ : Տակաւին մինչեւ երէկ, մենք ալ «դաշնակից» կը ճանչցուէինք քաղաքակրթութեան այդ ռահվիրաներուն, կամ «ջահակիր»՝ խաւարակուռ Արեւելքի : Իսկ Քէմալ կը կոչուէր «աւազակապետ» : Շատ չանցած՝ մենք դարձանք «հայմարթոս», «մէթէք», «գաղթական», աւելի անարգ նիւթ քան Ափրիկեան կիսավայրենի ցեղերը, իսկ Քէմալ դարձաւ հաւասար եւրոպացի վեհապետներու,— թաղումն ալ՝ արքայավայել :

Ուրիշներ պոռնկութիւն կ'անուանեն Եւրոպացիներուն այս ընթացքը, — բառն ալ եւրոպական է արդէն ,— բայց մենք ատիկա հասկցանք՝ երբ ոտք դրինք Եւրոպայի վրայ : Ի՞նչպէս չդատապարտել սա խեղճ Սպանիացիները, որոնք, Եւրոպայի վարի յարկին բնակիչ՝ դարերէ ի վեր, չեն ըմբռնած թէ փանսիոնի վերածուած է վերի յարկը :

Մեղքը չառնենք Եւրոպային,— աշխարհն ամբողջ այդ օրէնքով կը քալէ : Յետիները առաջին, եւ առաջինները յետին :

Վա՜յ վերջը մնացողին :

×

Փիէր Օտիա մխիթարական կէտ մը կը գտնէ այս դառն իրողութեան մէջ, — ապստամբութեան մէջ ռոմանթիք գեղեցկութիւն մը կայ եւ հերոսական խոյանքի մը տպաւորութիւնը : Ահա թէ ինչո՛ւ հանրային կարծիքը համակրանքով կը հետեւի ապստամբական շարժումներու :

Ուրեմն, եթէ Սպանիոյ «կառավարական»ները կորսնցուցին կռիւը եւ «ապստամբ» դարձան, կրնան երջանիկ համարիլ իրենք զիրենք՝ որ իրենց պիտի ուղղուի, այսուհետեւ, ժողովուրդներու համակրանքը :

Եթէ այդպէս է, ա՛խ, օր մըն ալ, բախտը անանկ մը ընէր որ մեզ այս վիճակին բերողը ա՛յս վիճակին հասնէր, եւ այնուհետեւ թող ամբողջ աշխարհ անո՛ր տար իր համակրանքն ալ, իր օրհնէնքն ալ, իր գովասանքն ալ, իր բարեկամութիւնն ալ, եւ դեռ վրայէն իր քոյրն ալ՝ կնութեան համար :

Մենք շատ տեսանք, ալ կշտացա՜նք :

ԱՐԱՁ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Կ'ԱՅՑԵԼԷ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ

Նախապէս առնուած ժամադրութեան համաձայն, Կիլիկիոյ կաթող. ընդհանուր փոխանորդ Սարաճեան արք., ընկերակցութեամբ Կարոյեան արք.ի եւ հայ երեսփոխաններ Պ. Պ. Թիւթիւնճեանի եւ Լէյլէկեանի, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ մարզպան Պ. Փիւոյի կողմէ :

Ընդհանուր փոխանորդը բարի գալուստ մաղթեց մարզպանին յանուն ծերունազարդ հայրապետին, որ իր յառաջացած տարիքին բերումով չէր կրցած անձամբ գալ այդ պարտականութիւնը կատարելու : Յետոյ ներողութիւն խնդրեց յապաղումին համար, յայտնելով որ քաղաքէն բացակայ էր : Սրբազանը յաջողութիւն մաղթեց մարզպանին իր դժուարին առաքելութեան համար եւ բովանդակ հայութեան երախտագիտութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի արժանաւոր ներկայացուցիչին՝ այն վերաբերումին համար, զոր մեր ժողովուրդին ցոյց տուած են հովանաւոր պետութիւնը եւ տեղական իշխանութիւնն ու ժողովուրդը :

Խորապէս զգածուած, մարզպանը շնորհակալութիւն յայտնեց եւ խնդրեց իր ողջոյնները հաղորդել Ն. Ս. Օծութեան : Պ. Փիւօ յետոյ ըսաւ.

— « Ֆրանսական կառավարութիւնը միշտ բարեացակամ վերաբերում ունեցած է Հայութեան հանդէպ եւ կը պահէ միշտ այդ վերաբերումը : Քաղցր պարտականութիւն մըն է ինծի համար ծառայել Հայերուն, անոր համար որ թէ հայրս եւ թէ եղբայրս մօտէն հետեւած են հայկական դատին եւ միշտ համակրանք ցոյց տուած են հայ ժողովուրդին» :

Պատուիրակութիւնը բաժնուեցաւ շատ գոհ տպաւորութեամբ :

Հայերը թրքական դրօշը վար կ'առնեն Սուէտիոյ մէջ

Դամասկոսի «Էլ-Ինշաա» արաբական թերթը կը գրէ թէ Սանճագի կառավարութիւնը որոշեր է Մուսա լերան կարգ մը կէտերուն վրայ պահականոցներ հաստատել, ու թրքական դրօշը պարզել :

Սուէտիոյ հայ եւ արաբ բնակիչները զայրացած այս ընթացքէն՝ կը յարձակին պահականոցներու վրայ եւ վար կ'առնեն դրօշները :

Կառավարութիւնը նախ կ'որոշէ զինուոր ղրկել, բայց հետեւանքներէն զգուշանալով տեղի կուտայ եւ կը փակէ պահականոցները :

Նոր ռումբ մը, որ անելի աւերներ կրնայ գործել

Մ. Նահանգներու ծերակոյտին մէջ, երբ ամերիկեան նոր սպառազինումներու մասին վիճաբանութիւն տեղի կ'ունենար, յայտարարուեցաւ թէ Գերմանացիները հնարած են խտացեալ օդով ու ածխային իւղով շինուած ռումբ մը, որ ահռելի ուժով կը պայթի եւ ամէնուրեք աւեր կը սփռէ : Այս տեղեկութիւնը հաղորդած է ամերիկեան բանակի օդանաւային ուժերու հրամանատար Ջօր. Արնոլտ, որ ըսած է թէ այս ռումբը փորձուած է Պարսելոնայի մէջ եւ սպաննած է մարդկային ամէն շունչ քառորդ մղոն տարածութեան վրայ, իսկ կէս մղոն տարածութեան վրայ գտնուողները բոլորն ալ նուաղելով գետին ինկած են : Ջօր. Արնոլտ ըսած է նաեւ թէ այս նորագիւտ ռումբը կը պայթի աննախընթաց ու ահաւոր աղմուկով մը : Ամերիկայի պատերազմական նախարարութիւնը Պարսելոնայի վրայ կատարուած փորձի մը նկարներն ունի :

— oo —

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գերագոյն Դատարանը ապօրինի հռչակեց նստուկ գործադուլը : Այս որոշումը տրուեցաւ մեծամասնութեան քուէով :

ՊՈՒՐԿՈՍԻ մէջ 100.000 հոգի խանդավառ ցոյցեր կատարեցին Ջօր. Ֆրանքոյի բնակարանին առջեւ, անգլիական ճանաչման առթիւ : Ջօր. Ֆրանքօ ճառ մը խօսելով, գովեց Գերմանիան, Իտալիան, Փորթուկալն ու Ճափոնը՝ սպանիական քաղաքացիական պատերազմին հանդէպ իրենց բռնած դիրքին համար :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Պալքանեան Համաձայնութեան ժողովը, որ գումարուեցաւ Պուքրէշի մէջ, վերջացուց իր աշխատանքները (20—22 Փետրուար)։ Այս ժողովը (5րդ) իր նախորդներէն կը տարբերէր քանի մը պատճառներով։

Պալքանեան Համաձայնութիւնը կնքուեցաւ 1934 Փետր. 9ին՝ հինգ տարուան պայմանաժամով։ Այդ պայմանաժամը լրացաւ այս տարի։ Ուրեմն, վերջին ժողովը նորոգուած շրջանի մը առաջին ժողովն է։ Աւելի՛ ճիշդ՝ Համաձայնութիւնը հարկ դատած է պահել իր գոյութիւնը։ Կը նշանակէ՝ հինգ տարի վերջն ալ Էնկիւրի, Պուքրէշ, Աթէնք ու Պելկրատ անհրաժեշտ նկատած են ուխտակիցներ կամ զինակիցներ մնալ։

Կ'արժէր, անշուշտ, անցնող հինգ տարիներու իր հաշուեկշիռը դնել մէջտեղ։ Առ այժմ, ըսենք միայն, որ պայն կազմեցին Էֆթիչ, Րիւշտիւ Արաս եւ Թիթուլէսքու՝ գլխաւորաբար, թէեւ գաղափարը առաջին անգամ հրապարակ կը նետէր Եուկոսլաւիոյ Աղեքսանդր Թագաւորը։ 1934ը ուխտերու շրջանն էր։ Կամ՝ «հաւաքական ապահովութեան» դրութիւնն էր որ կը փորձուէր այդ օրերուն, վերաքննական խլրտումներուն դէմ։ Եւրոպայի ծոցէն մինչեւ Ադրիական ու Սեւ Ծով կար ուրիշ խմբաւորում մը, — Փոքր Համաձայնութիւնը— որ պատկառելի ուժ մըն էր. ու, ընդդծենք, պատուար մը՝ Պալքաններուն առջեւ։

Այսօր հրապարակէն անհետացած են Էֆթիչ, Րիւշտիւ Արաս եւ Թիթուլէսքու։ Այս երեք անունները կը բնորոշէին հակավերաքննական անզիջող քաղաքականութիւն մը, որ, թեւը երկարած Արեւմուտք, գոյավիճակի պահպանումին կը ձգտէր՝ բռնի ու ծիծ կոթնած։ Ուրեմն եւ՝ անոնց հիմնած Պալքանեան Համաձայնութիւնը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ հակավերաքննական, հաւաքական ապահովութեան կողմնակից, ու տրամադիր՝ կռուելու՝ յանուն այդ երկու սկզբունքներուն։

Այսօր անհետացած են նաեւ ուրիշ իրողութիւններ։ Անզօր յիշատակ մըն է դարձած «հաւաքական ապահովութեան» սկզբունքը։ Չեխոսլովաքիոյ անդամատումով փլած է նաեւ այն պատուարը, որ, շնորհիւ Փոքր Համաձայնութեան, Պալքանները կ'առանձնացնէր Միջին Եւրոպայէն, եւ, — ինչ որ կարեւոր է մանաւանդ ներկայիս—դժգոհ պետութիւններէն մեծագոյնը՝ Գերմանիան հեռու կը պահէր Պուլկարիայէն (աշխարհագրականօրէն) եւ Հունգարիայէն (քաղաքականօրէն)։ Գերմանիա այսօր իջած է Դանուբ, նստած է Վիեննա, քաղաքականօրէն գրեթէ նուաճած է Հունգարիան, եւ իր հետ ունի Իտալիան, որ, 1934ին, իր ամենագլխաւոր ընդդիմադիրն էր Պալքաններու մէջ ու Դանուբի ափունքը։ Աւելին,— այսօր Հունգարիա արդէն իսկ եր է առած (Չեխոսլովաքիայէն) իր նախկին հողերէն մաս մը, իսկ Առանցքը մէջտեղ դրած է փոքրամասնութեանց սկզբունքը։ Այլեւս նախկինը չեն նաեւ ոչ Հունգարիա եւ ո՛չ ալ Պուլկարիա՝ ռազմապէս, քանի որ ստացած են վերազինուելու իրաւունք, եւ, Եւրոպայի այդ մասին մէջ, Եուկոսլաւիայէն վերջ, ուրիշներու հետ չափուելու չափ ուժեղ են։ Նոյնիսկ՝ գերադաս։ Զանց առինք Եուկոսլաւեւպուլկար սերտ բարեկամութիւնը՝ որ նոր է ու լուրջ հիմքեր ունի։ Ինչպէս նաեւ՝ Եուկոսլաւ – Հունգար մերձեցումի փորձերը,— թէեւ այս երկու իրողութիւնները բաւական կը մեղմեն Պալքանեան Համաձայնութեան միասնականութիւնը՝ ընդդէմ Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ։

Ահա այս պայմաններուն մէջ էր որ տեղի ունեցաւ Պալքանեան Համաձայնութեան հինգերորդ խորհրդաժողովը։

Ան իր նախորդներէն կը տարբերէր նաեւ օրակարգովը։ Ըսել կ'ուզենք թէ՝ Պուքրէշի խորհրդաժողովի օրակարգը եւս կը հաստատէր թէ կացութիւնը ու պայմանները փոխուած են։ Այսպէս, Պուքրէշի ժողովը իբրեւ օրակարգ ունէր.— Ա) Ուխտի պայմանաժամին երկարաձգումը, Բ) Համաձայնութեան յարաբերութիւնը՝ Հունգարիոյ հետ, Գ) Պուլկարիոյ վերաքննական ձգտումները Մինխէնէն ասդին, Դ) Միջազգային կացութեան քննութիւնը, Ե) տնտեսական խնդիրներ եւայլն։

Կը տեսնուի, որ ժողովին ծանրութիւնը հակած է երկու կողմ,— Հունգարիա եւ Պուլկարիա։

Պալքանեան Համաձայնութեան ժողովը առաջին անգամն է որ Հունգարիով կը զբաղի։ Հունգարիան պահանջներ ունի Ռումանիայէն։ Ունէր եւ՝ Չեխիայէն։ Վերջինի հետ կարգադրեց։ Կը մնայ Ռումանիան։ Նախապէս՝ Փոքր Համաձայնութեան օրակարգերուն նիւթն էր ան։ Եւ որովհետեւ այս վերջինը չկայ, Ռումանիա զայն փոխադրեց Պալքանեան Համաձայնութեան սեղանին վրայ։ Պուլկարիոյ հարցը եւս դրուած է նոր ձեւով։ Առաջ, ոչ թէ նկատի կ'առնէին անոր պահանջները, այլ կը քննէին այդ պահանջներուն դէմ կիրարկուելիք հաւաքական միջոցները։ Պելկրատ – Սոֆիա բարեկամութենէն ասդին՝ այս հարցը փոխած է իր բնոյթը՝ յաչս Համաձայնութեան։ Պելկրատ, համաձայն ըլլալով իրմէ հողամաս մը զիջիլ, կը ջանայ համոզել նաեւ միւսները։ Մինխէնի օրերուն, գրուեցաւ թէ արդէն իսկ տրամադրութիւն կայ բաւարարելու զայն, Սելանիկի համաձայնութիւնը՝ Սոֆիայի եւ Աթէնքի միջեւ՝ քայլ մըն էր այդ նպատակին տանող։ Վերջին ամիսներուն, սակայն, երեւան եկան նոր իրողութիւններ։ Ստոյատինովիչ ինկաւ։ Եուկոսլաւիոյ նախկին վարչապետը ունէր անձնական նպաստաւոր տրամադրութիւններ եւս դէպի Պուլկարիան,— թէեւ Պելկրատ, ըստ պաշտօնական յայտարարութեան, փոխած չէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը։ Իտալիա զբաղած է Արեւմտեան Միջերկրականով եւ իր դէմ ունի Ֆրանսայի նման հզօր պետութեան մը ծառացումը։ Անգլիա աննախընթաց սպառազինումի մը եռեւէ է։ Սեպտեմբերէն մինչեւ Փետրուար՝ Լոնտոն – Փարիզ առանցքը ոչ միայն կրցած է որ եւ է վտանգ դիմագրաւելու չափ զինուիլ, այլեւ ապահոված է Միացեալ Նահանգներու տրամադրութիւնը եւ կը ջանայ Վարշաւայի եւ Պուքրէշի մէջ երաշխիքներ ապահովել՝ Պելկրատի անձնատուութիւնը (Առանցքին) կասեցնելէ վերջ։ Կամ, ուրիշ խօսքով, գրեթէ յաջողած է ի դերեւ հանել այն ճիգը, որով Հռոմ ու Պերլին կը փորձէին «Արեւելեան Բռւմբ» մը ստեղծել՝ Վարշաւա—Պուտափեշտ – Փրակա – Պելկրատ գիծը կապելով իրենց…

Պարզ է, ուրեմն, որ Պուքրէշի ժողովը Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ յատուկ օրակարգի իր հարցերուն քննութեան ատեն պիտի ուզէր կռթնիլ այս յենակէտներուն վրայ։ Հոս կը տեսնուի, արդէն, որ վիճակի կամ շահերու նոյնութիւն մը գտած են Ռումանիա (Հունգարիոյ պահանջին առջեւ) եւ Յունաստան – Թուրքիա – Ռումանիա (Պուլկարիոյ պահանջին առջեւ)։

Իրերու այս վիճակն էր որ Թուրքիան մղեց, վերջերս, դիւանագիտական մեծ գործունէութեան մը։ Օրինակ, ան, Պալքանեան Համաձայնութեան փորհրդաժողովէն առաջ դիմեց Ռումանիոյ՝ «Սեւ ծովեան Ուխտ» մը ստեղծելու համար, թէեւ չյաջողեցաւ։ Որովհետեւ, Պուքրէշի քաղաքական շրջանակները յոռետես էին նման ուխտի մը կարելիութեան մասին, երբ Պուլկարիոյ դիրքը որոշ է, ու, միւս կողմէ, Ռուսիոյ հետ գինակցութիւն մը կամ գործակցութիւն մը կրնար դժգոհեցնել Գերմանիան եւ Իտալիան։ Ընկլուզի գիտէ նաեւ որ Սոֆիա իր պահանջներուն մէջ անտես չառներ Թրակիոյ թրքական շրջանը, հակառակ անոր որ, ան այժմ, Պուլկարիա,— կ'երեւի իր դէմ արգելք մը պակաս ունենալու համար,— միայն Եգէականի ելքի եւ Տոպրուճայի մասին պահանջներ կը ներկայացնէ։ Կասկած չկայ, որ նաեւ այս անգամ Պուլկարիոյ պահանջներու գլխաւոր ընդդիմադիրն է եղած Թուրքիան, որովհետեւ, Պուլկարիան բաւարարելը իրեն համար ոչ թէ հողամասի մը զիջումի խնդիրն է, այլ Եւրոպական ցամաքամասէն գրեթէ հեռանալու եւ Յունաստանի հետ իր աշխարհագրական կապը կտրելու լուրջ սպառնալիք մը, ինչ որ պիտի նշանակէր՝ իր զրկանքը Պալքանեան Ուխտէն եւ թուրքեւյոյն զինակցութենէն։

Համաձայն հաղորդուած տեղեկութեան, Պուքրէշի ժողովը որոշած է միակամ ընդդիմանալ եղած պահանջներուն։ Չենք գիտեր թէ այս «միակամութիւն»ը ի՞նչ չափով Հունգարիոյ, եւ ի՞նչ չափով Պուլկարիոյ համար է նախատեսուած։ Առաջինին համար աւելի արժէք ունի, օրինակ, Լեհաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ դիրքը, քան թէ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ «պատրաստակամութիւնը»։ Երկրորդին համար կրկին մէջտեղ դրուած է նոյն տեսակէտը,— «Եթէ Պուլկարիա կ'ուզէ գոհացում ստանալ, կը մտնէ Ուխտին մէջ ու իբրեւ Համաձայնութեան անդամ մը կը գոհացնենք զինքը»։ Իսկ Պուլկարիա ճիշդ հակառակ կերպով բանաձեւած է իր տեսակէտը, — «Նախ տուէք, ու յետոյ կ'անդամակցիմ»։ Ըստ մեզի՝ առաջին բանաձեւը ժխտելու ձեւ մըն է. իսկ երկրորդը՝ պահանջին վրայ հաստատ մնալու ձեւ մը։ Որովհետեւ՝ մանելէն առաջ թէ վերջ՝ Պուլկարիան գոհացնելէ ետք՝ Պալքանեան Համաձայնութիւնը իր գոյութեան իմաստը կը կորսնցնէ, քանի որ իր կազմութեան պատճառն է եղած ու կը մնայ՝ Պուլկարիոյ վերաքննական ձգտումը ապարդիւն դարձնել։ Այսօր՝ կ'ընդունին բաւարարել, բայց պայման կը դնեն անդամակցութիւնը։

Ուշագրաւ է, որ Պուքրէշի ժողովը կրկին հաշտուած է իր ծոցին մէջ երկրորդ— Թուրքեւյոյն— զինակցութեան գոյութեան։

Ամիսներ առաջ, երեք յաջորդական յօդուածներով խօսած ենք այս մասին։ Քանի ի զօրու է այդ մասնակի զինակցութիւնը, Պալքանեան Համաձայնութիւնը կը մնայ ձեւական համախմբում մը միայն, եւ ոչ թէ միակամ կամ միասնական ուժ մը։ Ի զուր է, ուրեմն, որ Պոլսոյ Républiqueը («Ռեփուպլիքէթ»ի ֆրանսերէն հրատարակութիւնը) Պուքրէշի ժողովին առթիւ կը կրկնէ իր յանկերգը «Պալքանեան 70 միլիոնոց պետութեան մը» մասին։ Թէեւ, այս անգամ, ան կը խոստովանի թէ պատրանք մըն է անիկա, քանի որ կ'ըսէ «այդ ուժըսահմանափակուած պէտք է ըլլայ պաշտպանելու խաղաղութիւնը՝ առանց զէնքի դիմելու»…։ Ի՞նչպէս, սակայն։

Վերջացնելէ առաջ, յիշենք որ ներման մամուլը այս ժողովին առիթով եւս կը կրկնէ այն ինչ որ ըսած էր նախորդ Պալքանեան Խորհրդաժողովին օրերուն։ Կը յիշուի, որ Պերլինի մամուլը Պալքանեան Համաձայնութիւնը նկատած էր «դիակ մը՝ առանց Պուլկարիոյ մասնակցութեան»։ Ո՛չ մէկ կասկած, որ Պերլին ու Հռոմ պիտի չարունակեն դժգոհներ փնտռել եւ «փոքրամասնութեանց սկզբունքը» արծարծել։ Մանաւանդ որ՝ Պուլկարիոյ աշխարհագրական դիրքը ա՛յնքան նպաստաւոր է ու կարեւոր՝ ե՛ւ Առանցքին ե՛ւ իրեն՝ Պուլկարիոյ համար։ Մեծերու այս հզօր պայքարին մէջ, ինչո՞ւ անտեսել կարելիութիւնը նաեւ Լոնտոն—Փարիզ առանցքի նպաստաւոր տրամադրութեան՝ դէպի Պուլկարիան՝ Հռոմ – Պերլին առանցքին կռուան մը պակաս ընծայելու համար։ 1914ին, նոյն Փարիզն ու Լոնտոնն էին որ Միտիա – Էնոս, Թրակիա կը խոստանային Սոֆիային։

Այսպէս կամ այնպէս, Պուքրէշի ժողովը պարագայական որոշում մը միայն տուած եղաւ։ Այս հարցին մէջ մեզ հետաքրքրողը բացառապէս Թուրքիոյ պարագան է, անշուշտ։ Ու՝ 1939ին եւս իր չեշտուած վախը թէ՝ հողային անլոյծ հարցեր կան, իտալական ցանկութիւններէն անջատ, որոնք Գերմանիոյ «կրաւորական յարձակում»ին խարխիսներ են։ Իսկ Տարտանէլը նոյնքան նուազ ամուր է, որքան առաւել դժգոհ է Պուլկարիան…

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՊԱՊԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պապականութիւնը այնքան հսկայ դեր խաղացած է անցեալին, ո՛չ միայն կրօնական, այլեւ ընկերային ու քաղաքական աշխարհի մէջ, եւ իր բարոյական ազդեցութիւնը այնքան մեծ է մարդկութեան վրայ, որ, հակառակ դարերու ընթացքին իր ըստեղծած սարսափելի պատերազմներուն, քստմնելի գայթակղութիւններուն եւ երկպառակութիւններուն, դեռ կը պահէ իր հեղինակութիւնը։ «Յառաջ» արդէն հրատարակեց շատ մը պատմական տեղեկութիւններ։ Կ'ուզէի լրացնել զանոնք։

Պապը՝ եկեղեցական կարգի տեսակէտէն, միւս բոլոր եպիսկոպոսներուն հաւասարն է, բայց իր օրէնսդրական իրաւասութեամբը, գերիվեր է միւս բոլոր կրօնականներէն։

Պապը, Ս. Պետրոսի ուղղակի յաջորդը, հետեւաբար Քրիստոսի փոխանորդը, կաթոլիկ եկեղեցւոյն պետն է եւ 1929էն ի վեր Վատիկանի պետութեան վեհապետն է։

Անցեալին մէջ, եկեղեցական առաջնութեան համար երկու վարդապետութիւններ գոյութիւն ունէին, որոնք եկեղեցին բաւական ատեն երկուքի բաժանեցին։ Մէկն էր ազնուապետական կառավարութեան տեսակէտը, որուն համաձայն եկեղեցւոյն մէջ երկու իշխանութիւններ կային. Պապը եւ եպիսկոպոսական մարմինը։ Պապականութիւնը եւ եպիսկոպոսականութիւնը։ Պապը, Ս. Պետրոսին յաջորդն է, իսկ եպիսկոպոսները՝ Առաքեալներուն։ Այս ըմբռնումով Պապը գերիվեր է ամէնէն եւ իր ամբողջ իշխանութիւնը աստուածային հաստատութիւն կը համարուի։

Միւս վարդապետութեան կողմնակիցներ կ'առարկէին թէ գերագոյն իշխանութիւնը կը պատկանի ոչ թէ Պապին, այլ առաքելական մարմնոյն, այսինքն եպիսկոպոսականութեան։ Իշխանութիւնը կը պատկանի տիեզերական ժողովին, որ, գերիվեր է Պապէն։

Այս ըմբռնումը 1378ին տեղի տուաւ մեծ հերձուածին, որուն մէջ երկու Պապեր ընտրուեցան, մէկը Հռոմ եւ միւսը՝ Աւինեոն։ Այս ցաւալի երկպառակութեանց վերջ տալու համար, աստուածաբաններ, իրաւագէտներ ուրիշ իշխանութիւն մը փնտռեցին որ գերիվեր ըլլար այս երկու Պապերուն իշխանութեանց եւ յայտարարեցին Տիեզերական Ժողովին, այսինքն բոլոր եպիսկոպոսներուն ժողովին գերիշխանութիւնը պապական իշխանութեան վրայ,— թէ եկեղեցիին կառավարութիւնը կը պատկանէր եպիսկոպոսներուն որոնց նախագահն է Պապը, բայց ստորադաս ժողովէն։ «Կալլիկանութեան վարդապետութիւններէն, որոնք արտայայտուեցան 1682ին «La Déclaration du Clergé de France» թուղթով, Պօսիւէի կողմէ պատրաստուած, մին է նաեւ եպիսկոպոսականութիւնը։ Ետոյ, արտաւանման ալ տարածուեցաւ այս վարդապետութիւնը, ինչպէս Հոլանտա եւ Աւստրիա, «Փէպրոնիանիզմ» անունով։

Սակայն, հակառակ այս ահաւոր ընդհարումներուն, եկեղեցւոյն առանդական վարդապետութիւնը մնաց, ընդունուեցաւ, եւ հաստատուեցաւ վերջնականապէս 1870ի Վատիկանի ժողովին մէջ, որ վերջին Տիեզերական Ժողովն էր, յայտարարելով ամբողջ աշխարհի, պապին գերիշխանութիւնը եւ անսխալականութիւնը, որմէ ոչ մի իշխանութիւն գերիվեր է եւ որուն վճիռը, վերջնական է։ Պապը, Pontifex Maximus, կաթոլիկ կրօնական աշխարհին պետն է. Judex Supremis։

×

Քրիստոնէութեան առաջին դարերուն, Պապը՝ իբր Հռոմի եպիսկոպոս, կ'ընտրուէր, միւս եպիսկոպոսներուն նման, թէ կրօնականներուն եւ թէ ժողովուրդին լիուլի մասնակցութեամբ։ Ժողովուրդին ներկայութիւնը երաշխաւորութիւն մըն էր թէ արժանի ու վստահելի մէկը պիտի ընտրուէր, ընտրութիւնը ժողովուրդին տեսակ մը քննադատութեան կ'ենթարկուէր։ Բայց զինքը նշանակողները եպիսկոպոսներն էին հաւասարակայն կարծիքը նկատի ունենալով։ Եւ թէ բաժանում ըլլար, պիտի ընտրէին այն՝ որ կեդրոնացուցած էր ամենաշատ քուէ եւ միանգամայն ամենամեծ արժանիքները։

Ուրեմն ընտրութիւնը՝ Պապ նշանակելու մէկ կերպը եղաւ առաջին օրերէն իսկ։ Սակայն այս ընտրութիւնները յաճախ կ'եղծանուէին աղանդականութեան կողմէ, Հռովմէական ընտանիքներու մրցակցութեամբ, իշխաններուն եւ թագաւորներուն միջամտութեամբ։ Կարոլինեաններուն շրջանին, թագաւորները յաւակնութիւններ սկսան ունենալ պապական ընտրութեանց մէջ դեր մը խաղալու։ 817ին, Լոթար Թագաւորը՝ իբր իրաւունքը՝ կը պահանջէ որ ինքը իրաւասութիւնը ունի ընտրուած Պապը վաւերացնելու։ Մանաւանդ 11րդ դարուն է որ երբ «Սուրբ կայսրութիւնը» վերահաստատուեցաւ Օթոն կայսրերու շնորհիւ, Հենրիկոս Գ. կայսրը, նոյնիսկ պապերն ալ վար առնելով, անոր դրաւ Կղեմէս Բ.ը՝, ծագումով գերման, եւ անոր յաջորդեցին «գերմանական Պապեր», ուղղակի կայսեր կողմէ նշանակուած։

Ուրեմն ընտրութիւնը փաստօրէն ջնջուած էր։ Կղերականութիւնը անզօր, տխրութեամբ եւ գայթակղութեամբ կը դիտէր այս դէպքերը եւ չէր կրնար հանդուրժել արքայական այս անվերջ ու անտանելի միջամտութիւններուն։

1059ին, Նիկողայոս Բ.ի սահմանադրութեան համաձայն, բարեփոխուածներ մտան պապական ընտրութեանց մէջ։ Այսուհետեւ, ընտրութեանց մէջ գլխաւոր դերը պիտի խաղան կարտինալ—եպիսկոպոսները, հարցնելով կարտինալ—քահանաներուն եւ կարտինալ – սարկաւագներուն խորհուրդը։ Իսկ աւելի վարի աստիճանի կրօնականները ինչպէս նաեւ ժողովուրդը միայն իրենց հաւանութիւնը պիտի տան, կայսեր միջամտութիւնը կ'ընդունուի շատ աղօտ բացատրութիւններով, ինչ որ անվերջանալի վէճաբանութիւններու եւ պայքարներու ծնունդ տուաւ։ Հետեւաբար, երբ Գրիգոր Է., պատմութեան մէջ յորջորջուած «Երեւելին Հիլտէպրանտ», Պապ կ'ընտրուի, տխրանեան պայքարը մղուեցաւ անոր եւ կայսեր միջեւ։ Ալ կայսրը չէր կրնար միջամտել, եւ եթէ միջամտէր ալ, պարզապէս ուրիշ հակապապ նշանակելու համար կ'ըլլար։

×

Ի՞նչպէս եղած են պապական ընտրութեան եղանակները։

Այս ընտրութիւնները իրենց մէջ կարեւորութիւնը ունէին, որովհետեւ, աշխարհական իշխանութիւնները, ինչպէս իրենց գրեթէ բոլոր իրաւագիտական հաստատութեանց մէջ, հոս եւս կրօնական իրաւագիտութենէ ազդուեցան եւ գրեթէ նոյն մեթոտները կը գործածէին Թագաւորի ընտրութեան համար երբ ժառանգական չէր։ Գերմանիոյ Թագաւորը ժառանգական չէր, ընտրուած Թագաւոր մը

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Թ.

ԱՆՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թագուհին ընդհատեց խօսքը մի քանի վայրկեան, կամենալով, կարծես, իւր աշխոյժը չափաւորել եւ ապա նորէն եռանդով շարունակեց.

— Այո՛, Սեդա, դու իրաւունք ունիս։ Արդարեւ, կարելի է անցեալ քաղցրութիւնները յիշելով՝ մոռանալ մի փոքր ներկայի դառնութիւններ… Եւ ինչպէ՜ս սիրելի է ինձ այժմ անցեալը… Մտաբերում եմ այն երջանիկ վայրկեանը, երբ առաջին անգամ ներկայացայ Թագաւորին։ Նա նստած էր այդ ժամանակ դղեակի մեծ դահլիճում, շրջապատուած իւր աւագանիներով։ Բոլորն էլ ինձ էին սպասում։ Հէնց որ հօրս հետ դահլիճի դռներում երեւացի, Թագաւորն իսկոյն բարձրացաւ աթոռից եւ դիմաւորելով մեզ՝ վայելչաբար ողջունեց։ Անշուշտ ես շառագունեցի, որովհետեւ երեսս սկսաւ այրուել… Ինչպէ՜ս լաւ յիշում եմ այդ վայրկեանը… Հայրս յանձնեց նրան իմ ձեռը ասելով.— «Ահա, Արքայ, իմ դուստրը եւ քո հարսնացուն»։

Թագաւորն ուրախ եւ ժպտադէմ տուաւ իմ աջը, ջերմութեամբ համբուրեց եւ առաջնորդելով ինձ՝ տարաւ մինչեւ իւր գահոյքը, որից քիչ հեռու պատրաստուած էր ինձ համար ծիրանիներով ծածկուած աթոռ։

— «Ներկայացնում եմ ձեզ, իշխաններ, ձեր ապագայ Թագուհուն», հանդիսաւոր եղանակով ասաց Թագաւորը, եւ ամէնքը միաբերան գոչեցին՝ «կեցցէ՛ Թագաւորը, կեցցէ՛ Թագուհին»…

«Յետոյ բոլոր իշխանները մօտեցան եւ ողջունեցին ինձ աւագութեան կարգով։ Այնտեղ էին, Սեդա, ինձանից մերժուած բոլոր իշխանները… Օ՜, ինչպէս կամենում էի որ այդ րոպէին լինէի ես աշխարհի միակ դեղեցկուհին, որ ամէնքը հիանային ինձմով եւ ասէին թէ՝ Հայոց Թագաւորը ընտրել է, արդարեւ, իւր անուան արժանի հարսնացու։

— Դու գեղեցիկ էիր ինչպէս աւետարեր քերովբէն…

— Եւ ուրախ էի որ չէի ամաչեցնում իմ փեսային։

— Այո՛, նա յայտնել էր Մարզպետունի իշխանին թէ՝ երջանիկ է համարում իրան որ դու գեղեցկութեամբ գերազանցում ես Արասի ամուսնուն։ Ափխազիայի մեծ իշխանը, աներ էր Թագաւորը, այլեւս չի պարծենայ թէ՝ իւր դուստրն է միայն Հայոց արքունիքի զարդը։

— Երբ պսակի ժամանակ եպիսկոպոսը առնելով իմ ձեռը տուաւ արքային, ես բարձրացրի աչքերս եւ նայեցի նրան… Օ՜հ, ի՜նչպէս վեհաշուք երեւաց նա ինձ այդ րոպէին, եւ ես, որքա՜ն նրանով բարձրացած… «Ահա վերջապէս մարմին առան իմ յոյսերը, ես երջանիկ եմ», մտածում էի ինքս ինձ եւ ապա յանդուգն մտքեր յղանում.— «Սա, այս Աշոտը, այս երկաթի Թագաւորը, իմն է. ոչ ոք այլեւս չի կարող խլել ինձանից. մենք արդէն պսակւում ենք. մեր միութեան դաշնագիրը վաւերանում է աստուածային կնիքով… «Զոր Աստուած զուգեաց, մարդ մի՛ մեկնեսցէ», ասում է եպիսկոպոսը։

«Բայց այսօր, Սեդա, ես զրկուած եմ նրանից, նա այլեւս իմը չէ. ի՞նչպէս դառն է հաւատալ այդ ճշմարտութեանը… Բայց չէ՞ որ «Աստուած մեզ զուգեց», ո՞վ եղաւ բաժանողը. ի՞նչպէս պատահեց այդ. ասա՛, Սեդա, ասա՛, չէ՞ որ դու էլ այդ գիտես, չէ՞ որ խոստացար պատմել…

— Ես շատ բաներ պատմեցի, սիրելի Թագուհի։

— Ո՛չ. դու ինձ չպատմեցիր, թէ ի՞նչպէս սկսուեցաւ մեր դժբաղդութիւնը. չէ՞ որ նախկին կայծերի հրդեհը մի յայտնի պատճառից բորբոքուեցաւ։

— Այո՛, պատճառը դարձաւ մեր թշնամին եղաւ…

— Ո՞վ։

— Յուսուփը։

— Ի՞նչպէս։

— Յիշո՞ւմ ես որ ձեր հարսանեաց օրերը նա մեծագին ընծաներ ուղարկեց Թագաւորին։

— Այո՛, արքայական Թագ, ականակուռ սուր, Արաբիայի ոսկեսար նժոյգներ եւ ուրիշ շատ թանկագին զարդեր։

— Այլեւ մի մեծ գունդ Հագարացի հեծելազօր, իբրեւ արքունական բանակի սատար։

— Այո՛, յիշում եմ։

— Ի՞նչ էր այդ բարեկամութեան նպատակը։

— Ասում էին որ Յուսուփը Պարսկաստանին ինքնագլուխ տիրելու համար կամենում է Ամիրապետից ազատուել։ Եւ որովհետեւ այդ ժամանակ Հայոց Թագաւորը յաջողութեան մէջ էր, Յունաց կայսրը դաշնակից էր նրան, Հայոց իշխանները միաբան էին հետը, հաշտուել էր նա, մինչեւ անգամ, Գագիկ Արծրունու հետ, իսկ նրա միակ թշնամին, Աշոտ բռնաւորը չարաչար յաղթուելով՝ փախել էր Դուին, ահա այդ պատճառով կամենում էր եւ Թագաւորի բարեկամութիւնը վաստակել։ Եւ մեր հարսանիքը յարմար առիթ եղաւ նրա համար։ Իւր այդ հարուստ ընծաներով, արդարեւ, Յուսուփը Թագաւորի սիրտը շահեց։

— Բայց տես թէ այդ ընծայաբերութեան մէջ ուրիշ ի՛նչ գաղտնիք էր թագնուած։ Հագարացոց ոստիկանը հարկաւ, Հայոց Թագաւորի յաջողութեան ցանկացող չէր, սակայն ինքը փնտրում էր նրա բարեկամութիւնը, որովհետեւ այդ միջոցին յաջողութեան մէջ էր Աշոտ Թագաւորը։

«Բայց այն հեծելազօրքը, որ Յուսուփը ուղարկել էր Թագաւորին, իբր նրա բանակին օգնութիւն, պատճառ դարձաւ մեծ դժբաղդութեան։ Թագաւորը չէր կարողանում համբերել Աշոտ բռնաւորի ապստամբական շարժումներին։ Ուստի երբ հարսանեաց տօները վերջացան, նա որոշեց գնալ Դուին եւ հալածել նրան մայրաքաղաքից։

«Եթէ յիշում ես, այդ մօքին հակառակ չէր Սահակ իշխանը։ Ուստի նրանք միասին բանակ կազմեցին, գումարեցին արքայական զօրքին միացրին Գագիկ Արծրունու հեծելազօրը եւ այդ միացած ուժերով գնացին Դուին։

(Շար.)

էր, «եօթը ընտրողներ»ու կողմէ, որոնք մինչեւ 18րդ դարուն վերջը, ընտրական մարմինը կը կազմէին ընտրական կայսրութեան։ Հոս եւս ընտանիքը կայսրութեանց մէջ միաձայնութեան ըստութեանց մէջ միաձայնութեան ըսկզբունքը տեղի տուաւ մեծամասնութեան սկզբունքին, դարձեալ կրօնական իրաւագիտութեան ազդեցութեան։ Զմայլելի հռովմայական իրաւագիտութիւնը պապականութեան ձեռքին մէջ թրծուեցաւ, յղկուեցաւ եւ փոխանցուեցաւ բոլոր աշխարհական պետութեանց։

Ինչպէս եպիսկոպոսներուն, պապին ընտրութեան համար ալ կրօնական իրաւագիտութիւնը երեք եղանակ ունեցած է.—

1) Inspiration — 2) Compromis — 3) Scrutin.

Առաջին եղանակով, թեկնածուն կ՚ընտրուէր ընտրողներուն կողմէ ուղղակի։ Սակայն, Inspiratio չէր ըլլար, եթէ ապացուցուէր որ թեկնածուին եւ ընտրողներուն միջեւ դաւադրութիւն մը գոյացած էր, որ կ՚ենթադրուէր «սիմոնականութիւն»։

Երկրորդ եղանակը երկու աստիճանի էր։ Նախ՝ կարտինալները կ՚ընտրէին իրենց ընտրելիները, երեք, հինգ եւ կամ եօթը «իրաւախոհներ», որոնք կ՚ընտրէին Պապը, պայմանաւ որ բոլոր կարտինալներուն բացարձակ միաձայնութիւնը ունենան։

Այս երկու եղանակները պատմական են։ Արդի գործածական եղանակն է ուղղակի ընտրութիւն կարտինալներու կողմէ։

Պատմական այս չատ համառօտ ակնարկով կը տեսնենք թէ պապին ընտրութիւնը, որուն կը մասնակցէին նախ ժողովուրդը ու կղերականները, յետոյ իշխանները, թագաւորները, կայսրերը, վերջ իվերջոյ միմիայն կարտինալներու ձեռքին մէջ կեդրոնացաւ։ Ամենամեծ որոշումները կ՚առնուէին տիեզերական ժողովներուն մէջ, որոնց ամէնէն նշանաւորները եղան, առանց յիշելու Նիկիոյ ժողովը (325), Պալի, Քոնսթանցայի, Թրանթինոյի եւ Լատերանի ժողովները։ Այս վերջինոյն մէջ, 1179 թուականին, որոշուեցաւ որ բոլոր կարտինալները հաւասարապէս իրաւունքը ունին Պապը ընտրելու, այսինքն, տակաւ առ տակաւ կեդրոնացուեցաւ նախ, Հռոմի կարտինալներու, յետոյ, ամբողջ կաթոլիկ աշխարհի կարտինալներուն ձեռքը որոնց միութիւնը կը կազմէ College Cardinalier։ Այս թուականէն սկսեալ պապական ընտրութիւնը միմիայն այս մարմնոյն կը պատկանի եւ որուն հմայքն եւ ազդեցութիւնը դարերու ընթացքին չատ չատ բարձրացաւ։

Նորընտիրը պիտի ըլլայ 267րդ Պապը։

ԱՐՄԵՆԱԿ ՍԱԼՄԱՍԼԵԱՆ
(Իրաւագէտ)

ԱՆԳԼԻՈՅ օդատորմիղի կեդրոնատեղիէն մէջ կորսուած է չատ կարեւոր փաստաթուղթ մը։ Հակառակ կողմնի ոստիկանութեան փնտռտուքներուն, ցարդ կարելի եղած չէ գտնել։

ԱՐՔԱՅԵԱՆ հրովարտակով մը լուծուած յայտարարուեցաւ Իտալիոյ Երեսփ. Ժողովը։ Նոր հրովարտակով մը Մարտ 23ին նիստի պիտի հրաւիրուի Փաշիստներու եւ ընկերակցութիւններու Ժողովը, որուն բացումը պիտի կատարէ Թագաւորը։

Թադէոս Պալթազարեան

Հին սերունդի ականաւոր դէմքերէն մէկն ալ կ՚անհետանայ յանձին Օրիորդ Թադուհի Պալթազարեանի։ Եւ մէկը անոնցմէ զորս չէ կարելի փոխարինել ոչ մէկ կերպով՝ քանի չկան այն միջավայրն ու պայմանները, որոնք ծաղկեցուցին, բեղմնաւորեցին, արժեւորեցին անոնց գործը։

Անցեալ երեքչաբթի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ազգականներու, մտերիմներու, բարեկամներու եւ խումբ մը սրտցաւ մտաւորականներու ներկայութեան կատարուեցաւ անոր յուղարկաւորութիւնը։

Դագաղը, զետեղուած բարձր մահարձանի մը վրայ, ծածկուած էր բազմաթիւ ծաղկեպսակներով եւ չուրջը — կենդանի բայց գլխահակ ծաղիկներ — բոլորուած էին Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան սանուհիներու ազնիւ ներկայացուցիչները, իրենց յետին յարգանքը մատուցանելու համար իրենց սիրելի Օրիորդին։

Առաջն. փոխանորդ Տիրան վրդ.ի դուսպ դամբանականէն վերջ, խօսք առաւ Տոքթ. Թորգոմեան, ինքն ալ մէկը Պալթազարեաններու արժանաւոր սերունդէն եւ ոգեւորչեց, յուզուած բառերով, հանգուցեալին յիշատակը, պանծացուց անոր կատարած գործը եւ հրաւիրեց նորերը որ հետեւին անոր օրինակին։ Յետոյ Դպրոցասէրի սանուհիներուն կողմէ Օր. Ա. ղանի Փիրփիրեան անոնց յարգանքի խօսքը եւ հուսկ ողջոյնը բերաւ սիրելի հանգուցեալին՝ խանդաղատանքով եւ յուզումով։

Տոքթ. Թորգոմեանի պարզ ու անսեթեւեթ, բայց այնքան զգածուած երկու խօսքը այդ դագաղին վրայ եւ օրիորդ Փիրփիրեանի հրաժեշտի ողջոյնը՝ հեծկլտացող սեւաւոր որբուհիներու գլխուն վերեւ, ամբողջ չրջան մը բացին աչքիս առջեւ, եւ ահաւոր անջրպետը որ կը բաժնէ Երէկը Այսօրէն։

1879,— կրթական վերածնունդի թուական հայոց համար։ Օր. Թադուհի Պալթազարեան, Տիկին Սրբուհի Տիւսաբ, Օրիորդ Նուրիկ Սիմոնեան եւ Տիկին Արմաւենի Մինասեան կը հիմնեն Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնը։ Շուտով անոնց չուրջ կը հաւաքուին խումբ մը ուրիչ տիկիններ եւ օրիորդներ, մէկը միւսէն աւելի խանդավառ, մէկը միւսէն աւելի եռանդուն, կը բանան Դպրոցասէրի Օրթագիւղի վարժարանը, որ յետոյ կը փոխադրուի Գում-Գափու։

Հայուհեա՛ց Միութիւն, Դպրոցասէ՛ր Տիկնանց Ընկերութիւն, Միացեալ ընկերութիւնք Հայոց։ Վերածնութեան նոր չրջան մը, լո՛յս, լո՛յս այս ժողովուրդին համար, որ հացի չափ կարօտն ունի ուսման։

Ու մանաւանդ լոյս դաստիարակութեան համար։

Ու Միացեալը դպրոցներու ցանցով մը կը ծածկէ հայկական գաւառները։

Բայց ուսուցիչներ, ու մանաւանդ վարժուհիներ պէտք են այդ դպրոցներուն համար։

Ու Դպրոցասէր Տիկնանցը այդ աշխատանքին է որ կը լծուի եւ կուտայ երեք հարիւրէ աւելի պատրաստուած ու նուիրուած մշակներ։

Բայց կուգայ ահաւոր պատերազմը եւ անտեղիտալի հեղեղը փետուրի պէս կ՚առնէ կը տանի մեր «Թուղթէ զէնքերն» ու չէնքերը։ Դպրոց, մշակ, սերունդ, ամէն բան սրբուեցաւ, եւ ուր ամէն բան գոյութիւն ունէր գործ դնելու համար մնացեր։

Ու անկէց ի վեր այդ հաստատութիւնը, խլուած իր կենդանի արմատներէն ու տեղահանուած, կ՚ենթարկուի դաժան հայութեան դժխեմ բախտին, Սելանիկէն Մարսիլիա, Մարսիլիայէն Փարիզ, ջանալով սրտագին բանիլ տեղ մը, յարմարելով տեղական նոր պայմաններու, մաքառելով նիւթական անհնարին դժուարութիւններու դէմ, կուրծք տալով ամէն արգելքի։ Թադուհի Պալթազարեանի եւ իր գործակիցներուն գնահատելի արժանիքներէն մէկը պիտի կազմէ այն գերմարդկային ճիգը որ անոնք ի գործ դրին կանգուն պահելու համար այն հաստատութիւնը որուն բախտը իրենց ձեռքերուն յանձնուած էր։

Հին օրերէ մնացած ոչ մէկ կրթական ու մշակութային հաստատութիւն կ՚ապրի այսօր, բացի Դպրոցասէրէն։

Եւ ահա անոր հիմնադիրներէն եւ բարոյական սիւներէն մէկն ալ կ՚անհետանայ այսօր, յանձին Թադուհի Պալթազարեանի։

Յարգա՛նք իր յիշատակին։

Ա. Հ.

Քորսիքա կղզին երէկ եւ այսօր

Եւրոպայի մէջ քիչ երկիրներ կան, որոնց պատմութիւնը այնքան տխուր ըլլայ, որքան Քորսիքա կղզին։ Անոր բնակիչները չատ տոկուն պէտք է եղած ըլլան՝ կարենալ դիմացած ըլլալու համար այն բոլոր նեղութիւններուն, որոնց ենթարկուած են 2500 տարիներէ ի վեր։

Այս կղզիին բնիկները չարունակ ենթակայ եղած են արտաքին արշաւանքներու եւ տիրապետութեանց, բայց միշտ յաջողած են պահել պաշտպանել իրենց անյաղթահարելի անհատականութիւնն ու ինքնուրոյնութիւնը։ Նախ Հելլէնները, յետոյ եկած են Գոթերը, Վանտալները, Մաւրերը։ Ասոնցմէ դատ բնիկ աւատապետները, որոնք անընդհատ պայքարած են իրարու հետ եւ իրենց բանակալութեանց լուծին տակ տառապեցուցած կղզեցիները։

Բայց միմիայն բարեկեցութենէն չէ, այլ տառապանքէն է որ կը ծնին չարքաշութիւնն ու տոկունութիւնը։ Քորսիքացիները իրենց սկեկծ անցեալին պարտական են այն հոչակաւոր Սահմանադրութիւնը, որուն տիրացան եւ որ մինչեւ այսօր ալ կը վարէ անոնց քաղաքական կեանքը։

11րդ դարուն վերջերը Քորսիքայի համար ծնաւ գերութեան եւ տառապանքի նոր դարաչրջան մը։ Քորսիքա Փիզայի իշխանութեան տակ անցաւ, յետոյ Ճենովայի, որոնց տիրապետութիւնը ալ աւելի ծանր եղաւ։ Փիզայի տիրապետութիւնը շատ մը հետքեր ձգեց, բայց քար քարի վրայ չեն մնար եւ արիւնի հեղեղը կը քշէ կը տանի ամէն բան։

Բեկորներ միայն կ՚ազատուին եւ բեկոր մըն ալ Դպրոցասէրը, ինքզինք կը գտնէ Սելանիկ, տարաբախտութեան առաջին կայանը։

Հոն է Օրիորդ Պալթազարեան, իրեն աջակից ունենալով Դպրոցասէրի ձեռնհասներէն քանի մը փրկուածներ եւ անոնց գլուխը՝ Տիկին Պօյաճեան։

Արտասահմանի մէջ, պատերազմին յաջորդող ծանր տարիներուն, կրթական գործէն չատ աւելի հրատապ եւ անհրաժեշտ աշխատանք մը կայ, Որբախնամ գործը։

Եւ Դպրոցասէրը կը լծուի այդ աշխատանքին։

սիգաւորները, կարծելով թէ աւելի ապահովութեան կը տիրանան, ընդունեցին Պապական Աթոռի տիրակալութիւնը եւ ենթարկուեցան Փիզայի հանրապետութեան, որ այն ժամանակները ամէնէն ահարկու մրցակիցն էր Ճենովայի հանրապետութեան։ Եւ յաջորդ 100 տարիներուն, այս երկուքը՝ Փիզա եւ Ճենովա պայքար մղեցին Քորսիքայի տիրապետութեան համար։ Այս մրցակցութեան վերջ գնելու մտադրութեամբ Քորսիքացիները դիմեցին Արագոնի Թագաւորին, բայց 20 տարի անոր լուծին տակ մնալէ ետք, տեսան որ աւելի նախընտրելի է Ճենովական լուծը։ Ուստի Քորսիքա ենթարկուեցաւ այն ժամանակի հզօր առեւտրական ընկերութեան՝ Սան Ճորճիոյի դրամատան կառավարութեան, որ դուրս քշեց կղզիէն Սպանացիները եւ 16րդ դարուն կէսերուն ամբողջէն հաստատուեցաւ այն տեղ։

Այս Դրամատան իշխանութիւնը նման էր ստորնածնչական Բորրոմեոյի իշխանութեան,— անյագ ընչաքաղցութիւն եւ անողոք անգթութիւն։ Անկէ ալ առաջ եկաւ քորսիկեան նշանաւոր վրէժխնդրութիւնը (Վանտէթթա)։

Ի վերջոյ, Ճենովայի հանրապետութիւնը իշխանութիւնը առաւ Դրամատան ձեռքէն եւ ինք իշխեց այնտեղ 150 տարի եւս, հակառակ Սամփիէրօ տի Պաստէլիքայի ապստամբութեան, որ ճախողեցաւ իր աջակիցներու պառակտումին պատճառով։

Ապստամբութենէն առաջ համաձայնականը, զանգուածային գաղթը եւ բարբարոս ծովահէնութիւնը այնպիսի ողբալի վիճակի հասցուցած էին կղզին, որ նորէն ապստամբութիւն ծագեցաւ 1729ին, բայց այս անգամ ալ Կարոլոս Զ. կայսեր գերման յէլուզակները ճնշեցին զայն։

Քսան տարի ետք, երբ Գերմաններ, Ֆրանսացիներ եւ Անգլիացիներ՝ բոլորն ալ խառնուած էին Քորսիքայի գործերուն, ազգային հերոս Փասքալ Փաօլի պարզեց ապստամբութեան դրօշը։ Անոր աջակցեցաւ Նափոլէոն Պոնափարթի հայրը։ Այս ապստամբութիւնն ալ ձախողեցաւ, եւ կնքուեցաւ Քորսիքան Ֆրանսային վաճառելու դաշնագիրը։ Յեղափոխութեան ատեն Փաօլի իշխանութեան կոչուեցաւ եւ կղզիին կառավարիչ նշանակուեցաւ, բայց իրեն դէմ հակառակութիւններ ծագեցան, եւ ան չվարանեցաւ Անգլիացիները իրենց աջակցութեան հրաւիրելով ապստամբութիւն յարուցանելու։ Ան յաջողեցաւ դուրս քշել Ֆրանսացիները եւ կղզիի վեհապետութիւնը յանձնել Անգլիոյ Ճորճ Գ. Թագաւորին։ Բայց 1796ին Անգլիացիները դուրս ելան, երբ Նափոլէոն բանակ ղրկեց այնտեղ։ Այնուհետեւ, Վաթէրլոյէն ետք, հաշտութեան դաշնագրով Քորսիքան տրուեցաւ Ֆրանսայի։

Անկէ ի վեր պատմութեան անցած Ա. Ֆրանսայի Թագաւորական Թագը եւ Երկրորդ Կայսրութիւնը, բայց Քորսիքայի հաւատարմութիւնը Ֆրանսային մնացած է անխախտ։ Այս իրողութիւնը անգամ մըն ալ փաստուեցաւ, երբ իտալական ձգտումներուն հետեւանքով բովանդակ Քորսիքան ցոյցեր կատարեց եւ վարչապետ Տալատիէի այցելութեան առթիւ խանդավառօրէն արտայայտեց իր կամքը՝ «Ապրիլ եւ մեռնիլ իբրեւ Ֆրանսացի»։

Տ. Թ.

ՑԱՆՑԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէն փետրուար 18ի առթիւ սարքած էր ընկերահամակրական խնջոյք մը Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Ճիշդ ժամանակին սրահը լեցուած էր։ Ընկերներ սոխաւած ոտքի վրայ մնացին, տեղ ճարելով հանդիսականներուն որոնք բոլորուած սեղաններու չուրջ, կ՚երգէին խումբ խումբ։

Ընկեր Ս. Գալուստեան քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին իմաստը.— «Փետրուար 18ը հայ ժողովուրդի արդար ընդվզումին պատմական տօնն է, ինչպէս Վարդանանցը։ Ըմբոստացում՝ կարմիր բռնակալութեան դէմ, որ կ՚ուզէր փճացնել մեր նորածին հայրենիքը»։ Ընկեր Ցակոբ Մաթոսեան յաջողութեամբ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Հայրենիքդ իմ ներիր ինձ»ը, նոյնպէս Պ. Ա. Գալաճեան բըաւ յաջող արտասանութիւն մը։ Օր. Վարդուհի Սահակեան երգեց երկու երգեր։ Ցետոյ սեղանակապետ ընտրուեցաւ ընկեր Դաւիթ Երեմեան եւ սկսաւ խնջոյքը աւելի տաք մթնոլորտի մը մէջ, երգերով, արտասանութիւններով, եւ բանախօսութիւններով։ Կերուխումը տեւեց մինչեւ ժամը 12ուկէս եւ հանդիսականները բաժնուեցան ազատութեան վառ զգացումներով։

Կէտ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Մեր գաղութը թէեւ փոքրաթիւ, 400—450 հոգի, բայց սկիզբէն ի վեր եղած է նախանձախնդիր ազգային կեանքի։

Մեր գաղութն ալ ունի քանի մը միութիւններ եւ կուսակցութիւններ, բայց մէկ բանով կը տարբերի ուրիչներէն,— Ազգը ամէն բանէ վեր։ Երբ խնդիրը կուգայ դպրոցի կամ եկեղեցիի, բոլոր ժողովուրդը մէկ ճակատ է։ Գաղութին պաշտօնական մարմինը Հայ Ազգ. Միութիւնն է որ տարին մէկ անգամ կ՚ընտրուի ընդհ. քուէարկութեամբ։

Անցեալ նոյեմբերէն ի վեր կը պաշտօնավարէ Հմայեակ վարժապետ, հայերէնի դասեր ալ տալով։ Արդէն 68 մանուկներ կը յաճախեն դպրոց։ Դասարանականը անշքատումը լրացած է եւ դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան կանոնաւորապէս։ Կազմուած է նաեւ երգեցիկ խումբ մը որ կը կատարէ պատարագի արարողութիւնը Զիլինկիրեանի եղանակով, միաձայն, կ՚երգէ ազգային երգեր մեծ յաջողութեամբ։ Վարդապետը Սէն Շամոն պատարագի գալած ատեն այդ խումբին անդամները կը տանի հոն, երգեցողութիւնը կատարելու համար։

Ազգ. միութիւնը յունուար 14ին կազմակերպած էր դպրոցական հանդէս մը ուր երկանեփ փոքրիկները եկած էին իրենց ամբողջ կազմով։ Շատ հաճոյ էր յայտագիրը,— Արտասանութիւններ, մեներգներ, եւ խմբերգներ։ Ամէնէն ժպտու աչքերն անգամ յուզումով կ՚ունկնդրէին։ Ապրիլ-փոքրիկներ եւ հայ ապրիք, օր մը երթալու համար մեր ազատ հայրենիքը։

Օրուան նախագահն էր Միութեան փոխ-ատենապետը, Պ. Գ. Թաշճեան որ թելադրեց ժողովուրդին, աւելի եռանդով փարիլ Ազգային Միութեան, աւելին կարենալ ընելու համար։ Վարդապետեան ալ քաշքերականի խօսքեր ուղղեց։ Ազգ. Միութեան քարտուղարը, Պ. Յ. Զատուրեան համառօտակի պարզեց մէկ տարուան գործունէութիւնը եւ առաջարկեց դպրոցը կոչել Սահակ-Մեսրոպեան, տալով փրանք նուիրելով։ Այս առթիւ Պ. Պ. Արամ Խաչատուրեան, Օ. Վ. Արրահամեան, Տ. Թամարեան, Ս. Գարակէօզեան, Ա. Ասատուրեան, Յ. Թափանճեան, Կ. Ինճէեան եւ Օր. Կլազեան նուիրեցին 10ական փրանք։ Լօփէթ Գազազեան, Յ. Կլազեան, Վ. Գալֆաքեան 5ական փրանք, Մ. Ցակոբեան, Գ. Թաշճեան, Խ. Երամեան, Օր. Գայլապայեան, Ա. Գալփաքեան, 20ական փրանք։ Գ. Սեդրաքեան 15 փրանք, Վահան Սահակեան 50 ֆր., Ս. Ստեփանեան 55 փրանք, Հմայեակ վարժապետ 100 փրանք, ինքը ստանձնելով դպրոցի կնքահայրութիւնը։ Դպրոցը կոչուեցաւ Սահակ Մեսրոպեան վարժարան։ Իսկ նուէրներու ընդհ. գումարը եղաւ 425 փրանք։

Դպրոցին տարեկան ծախսն է մօտ 10.000 (տասը հազար) փրանք, որուն 600ը կ՚ուղարկէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, իսկ մնացեալը կը հայթայթուի ազգ. մարմնի կողմէ, զանազան ձեռնարկներով։ Ազգ. վարչութիւնը եւ ժողովուրդը կը յուսան թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը տեսնելով կենդանի աշխատանքը, աւելի լայն չափով պիտի օժանդակէ մեր դպրոցին։ Կ. Խաչի ժամանճիւղը եւս երբեմն դպրոցին փոքր նուէրներ կ՚ընէ։ Ահա մեր փոքր գաղութին գործունէութեան պատկերը, որ կրնայ օրինակ հանդիսանալ ուրիշներու։

Ս. Ստեփանեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի Սեն Մօռ Ժէոյի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆութպոլի մրցում մը Մուրատեան վարժարանի Ա. Ժինիոր խումբին եւ U. S. Géof Ա. Ժինիոր խումբին միջեւ։

Մուրատեան վարժարանի խումբը մէկ տարուան դադարէ վերջ չատ լաւ խաղարկութիւն մը կատարեց։

Առաջին խաղամասին իսկ Հայերը յաղթական եղան 3ի դէմ 0 նշանակէտով։ Երկու կոլը յաջողուց Պ. Ուզունեան, իսկ երրորդը Պ. Ստեփանեան՝ Պ. Սիւրմէնեանի մէկ փասով։

Երկրորդ խաղամասին Հայերը միշտ տիրական էին եւ աւելի կը գրօսնէին։

Ցիշատակութեան արժանի են Պ. Պ. Տամլամեան, երկու Տատեանները, Մանուկ Սէֆէրեան եւայլն։

Կը մաղթենք որ Մուրատեանի խումբը միշտ այս կիրակիի յաջողութիւնները ունենայ առաջիկայ մրցումներուն մէջ ալ։

Տոքք Տէր Ցակոբեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

— Այս կէս գիշերէն յետոյ, ետ պիտի քաշենք մեր բոլոր ուժերը, ու Հիսար պիտի երթանք։

Ներկաները գլխահակ մտիկ ըրին փաշային այդ որոշումը, որ մինչեւ այն ատեն բան մը չէր ըսած կացութեան մասին, թէեւ ամէնքն ալ իրազեկ ըլլային տիրող վիճակին։ Արդէն, ամէն հրամանատար միեւնոյն որոշումը պիտի տար այդ կացութեան հանդէպ։

Կէս գիշերէն յետոյ մեկնումը յուզմնալից եղաւ։ Զինուորները, Պասմաճիները եւ հրամանատարները չատ զգածուած էին։ Բայց ի՞նչ կրնային ընել, երբ կացութիւնը այդպէս կը պարտադրէր։

Էնվէր փաշայի զինուորները քիչ մը ոգեւորուած էին մթնշաղին Նուրչիէ հասած ատենին։ Փաշային տուած հրահանգին համաձայն, ճամբու ընթացքին՝ զինուորներուն բացատրըուած էր նահանջին պատճառը։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԸ ՄԱՍԱՄԲ ԽԱՆԳԱՐՈՒԱԾ ԷՐ

Ռազմիկներուն բարոյական կորովը չքյատելու համար, կ՚ըսէին թէ մեծ չարժում մը պիտի ընէին, թշնամին պաշարելու համար։ Արդարեւ, զինուորները ոգեւորուած էին։ Նոյնիսկ կ՚երգէին Նօրչի մտած ատեննին։ Էնվէր փաշայի ձօնուած երգը յուզումնալից էր։

Սակայն, Էնվէր փաշա, որ իրականութիւնը կը տեսնէր, չատ ջղայնացած վիճակ մը ունէր։ Ան չէր ախորժեր զինուորներու երգերէն, բայց կը խորհէր որ ներողամտութեամբ վարուելու էր անոնց հետ։

Էնվէր փաշայի զինուորներուն ետ քաշուելու լուրը առնելուն պէս, կարմիր բանակը բնականաբար սկսած էր հետապնդել փաշան։ Այս լուրը Էնվէր փաշայէն առաջ, Հիսար հասած ըլլալով տրամադրութիւնները փոխուած էին։ Սկիզբը, Էնվէր փաշայի հաւատարիմ ու անոր ապագային վրայ վստահ եղողները հիմա համոզում գոյացուցած էին թէ անել գործի մը մէջ մտած էին։

Սակայն, Էնվէր փաշա ատանկ բաներէ չէր վախնար. չատ փորձառու էր ան, կեանքի զանազան փուլերուն մէջ վտանգաւոր պահեր ապրած ըլլալուն համար։

Ժողովուրդը զգածուած էր Էնվէր փաշայի զինուորներուն նահանջէն, հակառակ եղած փրոփականդներուն։ Անկէ խուսափելու ուղղող Ռուսերը եւ անոնց աջակիցները հակափրոփականդ կ՚ընէին ու ժողովուրդը յուզման կը մատնէին։ Ուստի արօտավայրերը եւ նոյնիսկ Հիսարի չրջակայքը գտնուողները սկսան ուրիչ տեղեր փոխադրուիլ։

Գաղթը ձիւնակոյտի կը նմանի։ Ցանկարծ կը մեծնայ ու կ՚ընդարձակուի։ Այսպէս ալ եղած էր Հիսարի մէջ ու չրջակայքը։ Ժողովրդական պատուն պատկանող կիներ, այրեր եւ տղաք մեծ իրարանցումով եւ աճապարանքով սկսան խոյս տալ։ Անշուշտ, այս կացութիւնը զինուորներուն վրայ ալ ազդեցութիւն գործեց։

Էնվէր փաշա եւ իր զինուորները Հիսարի պարպուած չէնքերուն մէջ տեղաւորուեցան։ Հոն նոր ճակատ մը կազմելու եւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնելու էր։ Էնվէր փաշա այդ տեսարանէն ազդուած էր, սակայն կը չարունակէր իր գործովը զբաղիլ ու մխիթարել ինքզինքը։

Այդ միջոցին, զանազան կողմերէ լուրեր կը հասնէին։ Ամէն տեղ միեւնոյն կացութեան մէջ կը գտնուէր։ Կարմիր բանակը կը յառաջանար, Պասմաճիները եւ Էնվէր փաշայի կողմնակիցները կը ցրուէին, ու աւելի ապահով չրջանակ մը կ՚երթային։

Այս լուրերը չատ ցնցեցին Էնվէր փաշան։ Ան իր դիրքը դէշ կը գտնէր աշխարհագրական այդ պայմաններուն մէջ։ Երբ իմացաւ որ ուրիչ տեղեր ալ միեւնոյն կացութիւնը կը տիրէր, քունը աչքերէն փախաւ։ Ցերեկներն ալ մխիթարական գործ մը չկար։ Փաշան ի՞նչ պիտի ընէր հիմա։ Արեւմտեան մարզին մէջ կը գտնուէր։ Բոլոր դէշ լուրերն ալ այդ մարզէն կը հասնէին։

Էնվէր փաշա առողջ մտքով խորհելէ յետոյ ուրախացաւ. Նոր բան մը գտած ըլլալուն համար։ Արեւելեան ճակատէն եկած լուրերը աննպաստ չէին։ Ուստի փաշան կը խորհէր արեւմտեան ճակատի բոլոր զինուորները արեւելք փոխադրել ու չրջանիկ չարժումով մը պաշարել Ռուսերը։ Փաշան չատ գոհ էր այս գիւտէն։ Ուստի այդ մասին հրամաններ տուաւ իր զինուորներու պետերուն։ Արեւմտեան ճակատի զինուորներուն լուր ղրկուեցաւ։ Փաշան արեւելեան ճակատին կարեւորութիւն պիտի ընծայէր այլեւս, ու նոր ծրագրի համաձայն պիտի գործէր։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ՀԱԿԱՓՐՈՓԱԿԱՆԴ Կ՚ԸՆԷՐ

Շաբաթներ անցան մինչեւ որ արեւելեան մարզը փոխադրուեցան արեւմտեան կողմը գտնուող զինուորները։ Այդ միջոցին, Ռուսերը հակայարձակում չէին գործեր բնաւ։ Այն ատեն Ռուսերը կը կարծէին թէ Էնվէր փաշայի ռազմաճակատը բնաջինջ եղած էր։ Ժողովուրդին վրայ ալ դէշ ազդեցութիւն գործած էր փաշային բանակէտղին ետ քաշուիլը։

Ռուսերու լրտեսական կազմակերպութիւնը օրը օրին կարմիր բանակին իմաց կուտար անցուդարձերը։ Ժողովուրդի գաղթն ալ ռուս հրամանատարութեան եւ աւելի բարձր իշխանութեան տեղեկագրուած էր։

Բնականաբար, Ռուսերը չատ ուրախ էին իրենց ստացած այդ լուրերէն, ու չէին ուզեր պարապ տեղը արիւն թափել յարձակումով մը։ Ասոր համար էր որ չաբաթներով անչարժ մնացին։ Էնվէր փաշա չատ լաւ կ՚ըմբռնէր կացութիւնը։ Սակայն կը ըզգածուէր, տեսնելով որ զինուորներուն բարոյական կորովը կը նուազէր ու ժողովուրդը խոյս կուտար։ Պէտք էր համարձակութիւն ունենալ։ Շաբաթներ անցած ըլլալով հանդերձ, Ռուսերուն յարձակողականի անցած հիլլալը լաւ առիթ մը ընծայեց Էնվէր փաշայի, հակափրոփականդ ընելու համար։ Փաշային կողմնակիցները կ՚ըսէին.

— Ռուսերը վախերնուն՝ հոս չեն գար ու պիտի չգան։

(Շար.)

գտնուին, ուրիշներ Սպանիա: Տոքթ. Նէկրինի նախարարներէն եւ խորհր- դականներէն շատերը կը թախանձեն որ դադրեցնէ պատերազմը եւ կասկածելի է թէ այդ կառավարութիւնը կրնա՞յ օրինաւոր նկատուիլ: Ի՞նչ կ'արժէ այդ կառավարութեան հեղինակութիւնը, երբ նախագահը բացակայ է եւ կարելի չէ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը: Մեր կատարած գործը ոչ միայն չի խախտեր միջազգային աւանդութիւնները, այլեւ մենք այդ աւանդութիւնները խախտած պիտի ըլլայինք մերժելով ճանչնալ Ջօր. Ֆրանքօն, ներկայ պարագաներուն մէջ: Ճանաչման յետաձգումը ոչ հանրապետական կառավարու- թեան պիտի օգնէր, ոչ ալ Մատրիտի ժողովուրդին: Ընդհակառակն, պիտի դառնացնէր մեր յարաբերութիւնները Սպանիոյ նոր կառավարութեան հետ եւ պիտի փճացնէր մեր ազդեցութիւնը»:

Պ. Չէյմպըրլէն յետոյ կարդաց Ջօր. Ֆրանքոյի մէկ հեռագիրը, (22 փե- տրուար), որ կ'ըսէր.— «Ազգային Սպանիան շահեցաւ պատերազմը: Հետեւաբար պարտեալներուն կը մնայ անձնատուր ըլլալ առանց որ եւ է պայմանի: Սպանիա տրամադիր չէ ընդունելու որ եւ է օտար միջամտութիւն որ պիտի վնասէր իր միութեան կամ գերիշխանութեան: Եթէ կարմիր վա- րիչները երկարաձգեն դիմադրութիւնը եւ նոր կեանքեր զոհեն, պատաս- խանատուութիւնը իրենց վրայ պիտի իյնայ»:

Հեռագիրը կը հաւաստէր նաեւ թէ քրէական յանցաւորները պիտի դատ- ուին 1936 յուլիս 6ի օրէնքով: Չէյմպըրլէն եզրակացուց.

— «Բոլորին ուզածը այն է որ պատերազմը վերջանայ: Մենք ուրախու- թեամբ պիտի կատարենք որեւէ բան որ կրնայ օգնել զինադադար մը կնքելու: Պիտի չզարմանամ, եթէ այդ զինադադարը կնքուի քանի մը օրէն»:

Վարչապետին յայտարարութեանց հաւանութիւն յայտնեց նախորդ ար- տաքին նախարարը, Պ. Իտըն:

Նոր դէպքեր Պաղեստինի մէջ

—— oo ——

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ խռովութիւնները կը շարունակուին ուժ- գնօրէն, հակառակ ձեռք առնուած խստութեանց: Թէեւ աւետաբեր լուրեր հա- սած էին Լոնտոնէն, բայց Արաբներն ալ ահաբեկչական գործունէութեան ձեռնարկեցին, սպաննելով քանի մը Հրեաներ: Վայրենի ոճիր մը գործուեցաւ Ռէհովոթի գաղութին մէջ,— հրեայ կին մը եւ երեք զաւակները սպաննուե- ցան տունին մէջ: Ապստամբները կարգ մը յարձակումներ գործեցին Պաղես- տինի հիւսիսային սահմանագլուխին վրայ, կրակ բանալով հրեայ աշխատա- ւորներու դէմ: Չորս հոգի սպաննուեցան, երեք հոգի վիրաւորուեցան: Ուրիշ գաղութի մը մէջ ալ երկու Հրեաներ սպաննուեցան եւ արջառը աւարի առ- ուեցաւ:

Արաբները մասնակի գործադուլ մը սարքեցին Հայֆայի մէջ, փակելով խանութները: Երթեւեկը դադրեցաւ եւ միայն թղթատարական պաշտօնեա- ները կը շարունակէին աշխատանքը: Ոստիկաններ եւ զինուորներ հսկողու- թիւն կը կատարեն քաղաքին մէջ, զրահապատ ինքնաշարժներով: Երուսաղէմի մէջ ալ բոլոր խանութները փակուած են:

»»» . «««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

240 ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐ (ուսուցչապետ եւն.) Ֆրանսայի իրաւագի- տական, գրականութեան, գիտութեանց, բժշկական եւ դեղագործական հա- մալսարաններէն յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որով ուժգնօրէն կը բողոքեն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հողային պահանջներուն դէմ: «Որ եւ է ի- տալական տեղաւորում Թունուզի մէջ պիտի կազմէ մահացու սպառնալիք մը ոչ միայն Ալժերիոյ, այլեւ մեր ափրիկեան ամբողջ կայսրութեան եւ Միջերկ- րականի մեր դիրքին համար: Գերմանական ափրիկեան տիրապետութեան մը հաստատումը Գերմանիոյ պիտի ապահովէ զինուորական, ծովային եւ օդա- նաւային ահարկու խարիսխներ, որոնց շնորհիւ ան պիտի կրնայ խափանել համաշխարհային հաղորդակցութիւնները եւ երկուքի բաժնել մեր ափրիկեան ստացուածքները, յարձակման նոր ճակատ մը կազմելով մեզի դէմ, գործակ- ցութեամբ իտալական գաղթավայրերու»:

ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ կը շարունակուին Լեհաստանի մէջ: Առջի օր 20.000 հոգի նորէն բուռն ցոյցեր կատարեցին Վարշաւայի մէջ, աղաղակելով.— «Անկցի՛ Հիթլէր, անկցի Գերմանիա, Տանցիկը Լեհաստանի կը պատկա- նի»: Ցուցարարները ուղեցին արտաքին գործերու պաշտօնատունը եւ գեր- մանական դեսպանատունը երթալ, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Ցիսուն հոգի վիրաւորուեցան: Լեհական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Տանցիկի Ծերակոյտին, պաշտպանութիւն խնդրելով լեհ ուսանողներուն հա- մար: Կ'ըսուի թէ Լեհաստան ի հարկին տնտեսական սեղմումներ պիտի հաս- տատէ Տանցիկի մէջ եւ լեհական համալսարաններէն պիտի վտարէ գերման ուսանողները:

ՊԱՊԸՆՏԻՐ ԺՈՂՈՎԸ բացուեցաւ երէկ, չորեքշաբթի: Կը կարծուի թէ կարճ պիտի տեւէ: Դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով 12 մայրապետներ կը պատրաստեն փակարանին մէջ «բանտարկուած» 62 կարտինալներուն ճա- շը: Ընտրութեան արարողութիւնը շարժանկարի պիտի վերածուի:

ԽՐԱՄՆԵՐ ԿԸ ՓՈՐՈՒԻՆ ՓԱՐԻԶԻ շուրջը, քսան քիլոմեթր տարածու- թեան վրայ, ամրարգել թաքստոցներով որոնց մէջ կարելի պիտի ըլլայ պա- տսպարել 80,000 քաղաքացիներ: Այս խրամները աւելի խորունկ պիտի ըլլան քան անոնք որ փորուեցան անցեալ սեպտեմբերին:

ՄԱԺԻՆՈՅԻ ԳԾԻՆ ճարտարապէտներէն ժորժ ժոլիվալտ ձերբակալուե- ցաւ, ամբաստանուած ըլլալով թէ զինուորական գաղտնիքներ ծախած է օ- տար պետութեան մը, 300.000 ֆրանքի փոխարէն: Ճարտարապէտը այդ ամ- րութեանց մէջ կ'աշխատէր 1933էն ի վեր: Շարունակ խնջոյքներ կը սարքէր եւ շռայլ ծախքեր կ'ընէր, ինչ որ կասկած հրաւիրեց:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր փոփոխութիւններ կատարուեցան Չեկայի եւ կարմիր բանակին վարչութեանց մէջ: Ադրբէջանի մէջ ներքին գործավարութեան (Չեկա) ամբողջ կազմը փոխուեցաւ, իսկ Ուկրայնայի եւ Սպիտակ Ռուսիոյ մէջ միայն վարիչները փոխուեցան:

ՆԻՍԻ մէջ ձերբակալուեցան երեք հոգի, ամբաստանուած ըլլալով թէ կեղծ անցագիրներ եւ անձնագիրներ կը շինէին Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ Հրեաներուն համար եւ մեծ գումարներ կը շորթէին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը արտօնած էր որ 12 իտալական օդանաւեր Եթովպիա երթան Եգիպտոսի վրայէն թռչելով, պայմանաւ որ չանցնին կարգ մը ռազմագիտական վայրերէ: Առաջին վեց օդանաւերը անցած ատեն, եգիպ- տական կառավարութիւնը իմացաւ թէ այս պայմանը չէ յարգուած, ուստի վար դրաւ իտալացի օդաչուները, գրաւեց անոնց շարժանկարները եւ արգի- լեց միւս վեց օդանաւերուն թռիչքը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ թագաւորը Պելկրատ գնաց, խորհրդակցելու համար խնա- մակալ իշխանին հետ, պալքանեան խորհրդաժողովին առթիւ:

ՊԵԼԺԻՈՅ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ ծերակուտական Սուտանի (ընկերվարական):

1000 ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ հեռացան Քորսիքայէն, հարիւր հոգի ալ Լիոնէն: Ուրիշներ ալ հայրենիք պիտի վերադառնան:

ՑՈՅՑ ԽՄԲԱԳԻՐ մը 15 օր բանտարկութեան եւ 300 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ Փարիզի մէջ, իր թերթին մէջ անարգած ըլլալով վարչա- պետ Մէթաքսասը:

Le Gerant : H. STEPHAN
17. Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» Կոմիտէն Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ave. d'Italie սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը պահանջենք Հայաստանի սահմաններու ընդարձակում»:

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱԹՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի դասախօսական Ընդհ. ժողովը՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւա- քատեղին: Կը խօսի՝ Ընկեր ՌՈՒԶԱՆ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Գայլ Վահան» խումբի ընկերական ժողովը՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկա- յութիւնը սոյժ՛ հրամեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԱ-ԼԻՒԶԻԻ (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի Ընդհ. ժո- ղովը՝ 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բը- նակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկա- յացուցիչը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Հ. Յ. Դ. «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ մէջ, **13 Rue Pierre Curie**

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի:

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր: Կը ներկայացուի Րաֆֆիի «Սամուէլ»էն երեք արար:

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 3 ֆրանք:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրա- հին մէջ, Լիոն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք:

Մարզպետի յիշատակին

Սէնթ Անթուան ի «Մարզպետ» խումբը կը տօնէ

«ՄԱՐԶՊԵՏ»ի մահուան քսանամեակը, 5 մարտ կիրակի օր Սէնթ Ան- թուանի մէջ:

Առաւօտ.— Պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղւոյն Ս. Թադէոս մատրան մէջ: Կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Թէյասեղան — հաւաքոյթ Պաւ Վիատիւքի սրահին մէջ: Պ. Մաքսուտի սրճարանը, (կամուրջին տակը):

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ Մուտք 5 ֆրանք

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 2 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՏԷՐ Թ.ՎՄԱՍԵԱՆ: Նիւթ «Ո՞վ ստեղծեց Փե- տրուար 18ը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ, Տէսին:

Կը ներկայացուի ԶԱՐ ՈԳԻՆ

Մուտք՝ 4 ֆրանք, 7 տարեկան երախաներուն 2 ֆրանք:

Սրահի ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԿԻՍԱԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

(Bal des loups)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԳՆ. Մ.ԺԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

18 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Hocheի մէջ, 9 Ave. Hoche, Paris (8)

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ Լ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

Առաջնակարգ նուագախումբ, ընտիր պիւֆէ-պառ

աննախընթաց անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ՝ 30 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏ ՀԱԳՆԻԼ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին, 2 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Cinéma Victor Hugoի մէջ, Rue Victor Hugo, Ալֆորվիլ:

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂԶԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն): ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Ganceի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ:

Մուտք՝ 4 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ց. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, 6 մարտ երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, կը վերջանայ ժամը 11ին:

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այն կազմակերպութիւնները եւ կամ Միութիւննե- րը, որոնք կը փափաքին օգտուիլ այս շարժանկարի ցուցադրութիւններէն, թող դիմեն «Յառաջ»ի խմբագրատունը, ժամադրութիւն առնելու համար «ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ»ի ներկայացուցիչէն, որ Փարիզ պիտի մնայ միայն 15 օր:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Աշնեան 50 ֆրանք կը նուիրեն Ց. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ց. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը բացած է հայերէնի դասընթացքներ երկսեռ երիտասարդութեան համար: Առաջին դասը եւ արձանագրու- թիւնները տեղի կ'ունենան յառաջի- կայ կիրակի, 5 Մարտ, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Տիկին Գազանճեանի բնակարանը, 63 Fbg. Poissonnière, Paris (9):

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան տարեկան վիճակախա- ղի տոմսերը հրապարակ ելած են, հատը 3 ֆրանքի: Կը շահին բազմա- թիւ արժէքաւոր առարկաներ: Տոմ- սերը կը գտնուին հետեւեալ վայրե- րը.— «Յառաջ»ի մօտ, գրատուն Հը- րանտ Սամուէլ, գրատուն Մ. Պար- սամեան, 46 Rue Richer, Paris, Ե. Յա- րութիւնեանի մօտ, 18 Rue d'Orsel, Paris:

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի անդամուհիները Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 5 Մարտ, կիրակի կէսօ- րէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան Վար- չութիւնը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 4 Մարտ, Շա- բաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սը- րահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Հայրա- պետեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հայրապետեան կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ կիրակի, 5 Մարտ, պա- տարագ եւ հոգեհանգիստի արարո- ղութիւն պիտի կատարուի Պոլ. Օ- տոյի Ս. Յակոբ մատրան մէջ, ող- բացեալ ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիր- ուին հանգուցեալին յիշատակը յար- գողները:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ց. Հ. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, Անկէնի Rue du Marché, Municipalitéի շէնքին մէջ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2էն 4.30: Հայկական դաստիարակութեան նախանձախնդիր ծնողքները կրնան արձանագրել տալ իրենց զաւակները նոյն տեղը, Մարտէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի ժամը 2—3:

Ա Զ Դ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միու- թեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ որ փարիզահայ հասարակութեան, 8 Մարտ 2էն սկսեալ իր կեդրոնը Ռիւ Պոսիւէ, կը բանայ ընթերցարան մը ուր գրասէր այցելուն պիտի գըտ- նէ գաղութահայ բոլոր թերթերը: Սրահը բաց պիտի ըլլայ առժամաբար շաբաթը մէկ անգամ, Հինգշաբթի ե- րեկոները, ժամը 8էն 11:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՄԱՐՏ
VENDREDI 3 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3979

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ԿԸ ՄԽԱՅ...

»»» · «««

Վերջերս առիթ ունեցանք երկու գրութիւններ արտատպելու «Խ. Հայաստան»էն, մասնաւորապէս ուղղուած Էջմիածնի դէմ :

Ցետին պարզամիտն ալ չի կրնար ժխտել թէ ինչ որ Էջմիածին կամ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւն կը կոչենք, նախորդին ծաղրանկարն անգամ չէ : Պարզապէս խրտուիլակ մը, ստուեր մը, ինչպէս Պոլսոյ պատրիարքութիւնը :

Եւ սակայն, խորհրդային իշխանութիւնը այդ ստուերին ալ չի հանդուրժեր, եւ պարբերաբար կը պրկէ օղակները, որպէսզի ամէն ինչ փոշիանայ օր առաջ :

Այդ նպատակին կը ձգտէին մեր արտատպած երկու յօդուածները :

Ահաւասիկ երկու հատուածներ, թարմացնելու համար յիշողութիւնները ·

— « Եկեղեցականների թշնամական աշխատանքը դեռ բոլորովին չի դադարել : Այդ խաւարամոլներն ամէն կերպ աշխատում են օգտագործել հաւատացեալների կրօնական նախապաշարմունքները, որպէսզի նրանց մէջ տարածեն իրենց ազդեցութիւնը» :

... « Խորհրդային Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի ընտրութիւնների ժամանակ Լենինական քաղաքում եւ Ղուկասեանի շրջանի Ղազանչի եւ Քոռաղբիւր գիւղերի ընտրական երկու տեղամասերում կրօնականներն ուղղակի յանձնարարութիւններ էին տալիս հաւատացեալներին, որպէսզի վերջիններս զրպարտիչ բաներ գրեն ու դէմ քուէարկեն կոմունիստների եւ անկուսակցականների պլոքի թեկնածուներին » :—

Յօդուածագիրներէն մէկը հին ու նոր պատմութիւններ իրար խառնելով, կը շարէ նաեւ հետեւեալ ամբաստանութիւնները.—

Էջմիածին հլու կամակատարը եղած է ցարական կառավարութեան գաղթային քաղաքականութեան :

Ան օգնած է հակաբոլշեւիկ պայքարին, «Փաշիստ Դաշնակցութեան ղեկավարներուն հետ» :

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին այցելած են Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Անգլիոյ եւն. ներկայացուցիչները, պայքարելու համար բոլշեւիկներուն դէմ :

1920 մայիսի բոլշեւիկեան ապստամբութեան առեն, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը հրատարակած է «իր մայիս 14ի տխրահռչակ կոնդակը, որով չնական հայհոյանքներ տարափ էր թափում այդ շարժման վրայ » :

« Էջմիածնի կրօնաւորները գործօն մասնակցութիւն են ունեցել 1921ի փետրուարեան ապստամբութեան մէջ» :

Էջմիածին «լրտեսական կապեր է ունեցել արտասահմանի փաշիստ գործակալների հետ» : Հայ կաթոլիկ վարդապետ մըն ալ Էջմիածին ղրկուած է Հռոմի պապին կողմէ, «լրտեսութիւն անելու» : Եւայլն, եւայլն :

Ինչպէս կը տեսնէք, բաւական զօրաւոր է «դատական թղթածրարը», արդարացնելու համար Էջմիածնի դէմ սարքուած դաւը :

Արտասահմանի մամուլը հազիւ կրցաւ լուսաբանել այդ քստմնելի դաւին զանազան ծալքերը : Դեռ շատ մը ոճիրներ եւ չահատակութիւններ կը մնան անյայտ,— կը կարօտին ժամանակի կամ հրաշքի մը, ամբողջովին լուսաբանուելու համար :

Մեր կարծիքով, միայն այս պարագան բաւական էր, սթափեցնելու համար այն բարեմիտները որ տակաւին դեր մը կը վերագրեն Էջմիածնի :

Բայց մենք այդ սթափումն ալ չտեսանք : Ընդհակառակն, եղան հոսանքներ ու թերթեր, որոնք զարմանք, նոյնիսկ սրտնեղութիւն յայտնեցին, երբ Դաշնակցական մամուլը պարտք սեպեց վերլուծել կաթող. տեղապահին հռչակաւոր «հարցացուցակ»ը, այնքան անճոռնի, հակասական եւ հաւատաքննական բովանդակութեամբ :

Ոչինչ, թող անոնք թմրին իրենց երանաւէտ ինքնախաբութեան մէջ, մինչեւ որ լախտի նոր հարուած մը եւս իջնէ, ափսոսանքներ արձակել տալու համար :

Բոլորովին տարբեր հարց մըն է որ կը զբաղեցնէ մեզ, այսօր, «Խ. Հայաստան»ի խաչակրութեան առթիւ :

Բարեպաշտ մարդիկ — անոնք որ Հայ. Եկեղեցին կը նկատեն փրկութեան գերագոյն գօտին — «աղէտ»ի մը տպաւորութիւնը կը կրեն, երբ մեր աշխարհէն կը բաժնուի բարձրաստիճան կղերական մը :— «Իրարու ետեւէ կ'երթա՜ն, կ'անհետանան, ո՞վ պիտի բռնէ անոնց տեղը ... » :

Կ'ուզէինք հարցնել այս ողբասացներուն,— քանի որ այնքան կը ցաւի ձեր սիրտը, անխուսափելի կորուստներու առջեւ, ո՞ր օրուան կը սպասէք, զգացնելու համար ձեր ներկայութիւնը՝ դէթ Էջմիածնի հանդէպ :

Ծուռ չհասկնաք, ո՛չ յեղափոխութիւն է որ կ'առաջարկենք, ոչ ալ տեղափոխութիւն :

Ըսել կ'ուզենք թէ քանի որ Էջմիածինը չի կրնար կատարել իր աւանդական դերը, ոչ ալ Պոլսոյ պատրիարքարանը կրնայ վերագտնել իր նախկին դիրքը, դուք ի՞նչ միջոցներ կը խորհիք, դարմանելու համար «անդարմանելին» :

Ուրիշ խօսքով, ժամանակը եկած չէ՞ Հայ. եկեղեցին ալ պատշաճեցնելու օրուան պահանջներուն, իր բարձրութեան վրայ դնելով բարձրաստիճան կղերը, որ պարզապէս քաղաքականութիւն կը խաղայ :

Արդարեւ, երբեք այսքան ամքած, հլու հնազանդ խրտուիլակի մը վերածուած չէր այդ կղերը, իր սոսկար մեծամասնութեամբ :

Եւ երեւակայել որ Մելքիսեդեկ արք.ները շատ աւելի կորովի էին, տարիներ առաջ, երբ ամենազօր ցարն էր գահին վրայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՊԸՆՏԻՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

—— oo ——

Ժամէ ժամ կը սպասուի ընտրութեան

—— oo - —

Ինչպէս գրած էինք, պապընտիր ժողովը սկսաւ մարտ 1ին, երբ աւանդական սովորութեան համաձայն փակարան մտան 62 կարտինալները : Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ են ամերիկեան բոլոր կարտինալները : Բացումէն առաջ, մասնաւոր պահակներ շրջեցան փակարանին յատկացուած յարկին բոլոր սենեակները, դուրս հանելով բոլոր անոնք որ կապ չունին ընտրութեան հետ : Անսաստողները ենթակայ են գերագոյն բանադրման : Յետոյ փակարանին մշտնջենական մարաջախտը, իշխան Զիկի աւանդական ազդարարութիւնը ուղղեց 62 կարտինալներուն : Երրորդ զանգակէն առաջ ճառ մը խօսեցաւ գերապայծառ Պաչչի, բացատրելով ընտրողներուն պարտականութիւնները եւ պարզելով քրիստոնէութեան դէմ բացուած պայքարին նոր երեւոյթները (ակնարկութիւն հիթլէրականութեան եւ փաշականութեան) :

Մինչեւ նոր պապին ընտրութիւնը 62 կարտինալները եւ անոնց 200 քարտուղարները, ծառաները եւ պաշտօնեաները արտաքին աշխարհին հետ պիտի հաղորդակցին մասնաւոր պաշտօնեաներու միջոցաւ որոնք գաղտնապահութեան երդում ըրած են : Բոլոր նամակները կը գրաքննուին, որպէսզի դուրսէն որ եւ է ճնշում չփորձուի կարտինալներուն վրայ :

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ նոր պապը ընտրուած պիտի ըլլայ կիրակիէն առաջ : Դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ընտրութիւնը պիտի ծանուցուի ոչ միայն աւանդական ծուխով, այլեւ անթելով : Կարգադրութիւններ եղած են օրական չորս անգամ լուր տալու համար անթելով, ի սփիւռս աշխարհի, առաջին երեքը 1984 մեթր, վերջինը 3106 մեթր երկայնութեամբ :

Առաջին քուէարկութիւնը կատարուեցաւ հինգշաբթի առտու եւ ճերմակ ծուխը չերեւցաւ, ինչ որ կը նշանակէ ժխտական :

«Ոչ մէկ թիզ Ֆրանսայի հողէրէն»

Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը առջի օր լսեց Պ. Ժորժ Պոնէի մանրամասն զեկուցումը՝ միջազգային քաղաքականութեան մասին :

Զօր. Ֆրանքոյի ճանաչման առթիւ, նախարարը կրկնեց թէ ազգայնական կառավարութեան ներկայացուցիչը բացորոշ հաւաստիքներ տուած է խտալացի եւ գերման զինուորներու հեռացման մասին, պատերազմէն անմիջապէս վերջը : Գալով իտալական պահանջներուն, նախարարը բացատրեց թէ որ եւ է բանակցութիւն չէ կատարուած : Ճիշդ է որ Իտալիա զինուոր եւ ռազմանիւթ ղրկած է Լիբիա : «Բայց մենք ալ օգնական զօրք ղրկած ենք Թունուզ» : Ֆրանսական եւ անգլիական յածանաւերը միասնաբար կը յածին Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովուն մէջ : Ֆրանսա վճռած է մէկ թիզ հող չզիջիլ իր կայսրութենէն : Ֆրանսա չի կրնար մասնակցիլ միջազգային խորհրդաժողովի մը, եթէ անոր նպատակը պիտի ըլլայ նոր զիջումներ ընել տալ իրեն : Ինչ կը վերաբերի Կեդր. Եւրոպայի գործերուն, նախարարը հաւաստեց թէ Ֆրանսայի դիրքը մեծապէս բարւոքած է այն օրէն ի վեր որ այդ երկիրները տեսան թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա միասին կ'ընթանան բոլոր միջազգային հարցերուն մէջ : Նախարարը լաւատես տեղեկութիւններ հաղորդեց Լեհաստանի քաղաքականութեան մասին, որ երբեք չի ձգտիր վնասել Ֆրանսայի հետ հաստատուած բարեկամութեան :

Ներկաները եւ մասնաւորապէս ձախակողմեան երեսփոխանները զանազան հարցումներ ուղղեցին նախարարին, մանաւանդ Սպանիոյ մասին : Պ. Ժորժ Պոնէ բոլորին ալ պատասխանեց, թէեւ ձախերը գոհ չմնացին, ինչպէս կը հետեւի իրենց հրատարակութիւններէն :

Մարաջախտ Կէօրինկ կը սպառնայ...

—— oo ——

Գերմանիոյ օդանաւային դիկտատորը, մարաջախտ Կէօրինկ, չնդալից ճառ մը խօսեցաւ առջի օր, «օդադնացութեան օր»ուան բացման առթիւ : Ահաւասիկ իր խօսքերը ·

— « Նոր եւ կարեւոր պարտականութիւններ կան մեր առջեւ եւ մենք պէտք է միասնաբար աշխատինք, սրելու համար թուրը ... Առանց հատուսուրի մը խաղաղութիւնը պիտի կործանի : Առաջնորդը ի՞նչպէս պիտի կրնար Գերմանիոյ միացնել Աւստրիան, հակառակ մեր թշնամիներու կատաղութեան : Առանց այդ զինուորական ուժին ի՞նչպէս պիտի կրնայինք փրկել Զուտէթեան երկիրը : 1938ին մեր օդատորմիղը խոհեմ ազդարարութիւն մը ուղղեց բոլոր անոնց որ կ'ուզէին յարձակում փորձել : Եթէ խաղաղութիւնը պահպանուեցաւ սեպտեմբերի օրերուն եւ Գերմանիա ստացաւ իր իրաւունքները, պատճառը այն չէ որ ուրիշ ազգեր ուզեցին ճանչնալ զանոնք, այլ որովհետեւ անոնք գիտէին որ եթէ խնդիրը խաղաղութեամբ չլուծուի, հրաման մը պիտի արձակուի Գերմանիոյ ռազմական ուժերուն, այլապէս լուծելու համար զայն : Եւ անոնք գիտէին որ մենք սնամէջ սպառնալիքներ չենք ըներ : Մենք պատրաստ էինք : Հրաման մը,— եւ ահա դժոխք մը պիտի բացուէր թշնամիներուն համար · արագ հարուած մը,— եւ հետեւանքը պիտի ըլլար անոնց կատարեալ կործանումը : Մենք մեզ չխաբենք : Քաղաքական կացութիւնը լարուած է : Մեզ կը զրպարտեն : Հրէական ատելաւոր գրգռութիւնները եւ ընչաքաղցութիւնը կը ճարակին ովկիանոսի մէկ ափէն միւսը : Սպառազինութեանց տենդը վարակած է ամբողջ աշխարհը : Մեր հակառակորդները մերժեցին Առաջնորդին զինաթափութեան առաջարկները եւ հիմա մեզ պատասխանատու կը ներկայացնեն իրենց դերազինման : Մեզի կը մնայ պահպանել մեր առաջնութիւնը օդին մէջ, առաջնութիւն մը զոր անկասկած ունինք եւ նոյնիսկ աւելցնել զայն : Մենք պէտք է օդանաւեր արտադրենք անընդհատ » :

*** Կ'ըսուի թէ մարաջախտ Կէօրինկ Իտալիա երթալով պիտի մնայ մէկ ամիս եւ թէ նոր տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի միջեւ, սահմանագլուխին վրայ :

—— oo ——

ԻՐԱՔԻ վարչապետ Զօր. Նուրի Սաիտ, որ կարեւոր դեր մը կատարեց Պաղեստինի խորհրդաժողովին մէջ, Լոնտոնէն Պաղտատ վերադարձաւ օդանաւով :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԶՆՈՒՈՒԹԻՒՆ

— o —

« Խորհրդային Հայաստան »ի մէջ կը կարդամ (12 փետրուար), այս խորագրին տակ ·

— « Երեւանի Ինտուրիստ հիւրանոցի աշխատակից ընկեր Վահրամ Սիմոնեանը փետրուար 11ին հիւանոցի մօտ գտնում է կանացի ձեռքի մի պայուսակ (ռետիկուլ), որի մէջ գտնւում են Վաղարշապատի շրջանի Դեմիրջի գիւղի կոլտնտեսուհիներ Սինուշ Հասանովա Բուղադի եւ Իզաբէլլա Աբաս Կզիի անցագրերը :

Ընկեր Վ. Սիմոնեանը ցուցաբերեց խորհրդային քաղաքացուն յատուկ ազնուութիւն եւ գտնուած պայուսակը յանձնեց «Խ. Հ.»ի խմբագրութեանը՝ վերեւում նշուած քաղաքացիներին յանձնելու համար » :

Արեւդ սիրեմ, խորհրդային քաղաքացի :

Ի՜նչ ազնուութիւն, ի՜նչ ազնուութիւն ...

Մեր աշխարհին մէջ, որ կը կոչուի «բուրժուա – կապիտալիստական » , մարդիկ իրենց երազին մէջ անգամ չեն տեսած այդպիսի առաքինութիւն :

Անոնք եթէ բան մը գտնեն ճամբան, շոգեկառքին կամ հանրակառքին մէջ, պուրակի մը կամ պարտէզի մը խորը, ոչ թէ ոստիկանին կամ տիրոջը կը յանձնեն, այլ փառաւորապէս կ'իւրացնեն :

Մի՛ մեղադրէք : Խեղճերը զրկուած՝ բոլշեւիկեան արեւէն, ո՞ւր կրնային սորվիլ «խորհրդային քաղաքացուն յատուկ ազնուութիւնը » :

Անշուշտ այդ ազնուութիւնն ալ չափ ու սահման չունի, ինչպէս ամէն ինչ որ կը բուսնի խորհրդային աշխարհին մէջ :

Արդ, խոնարհաբար պիտի խնդրէի «Խ. Հայաստան»ի խմբագրութենէն, ազնուութեան ապացոյց մը եւս արձանագրել :

Ուզածս կորսուած պայուսակի մը կամ քսակի մը վարադարձը չէ :

Հայաստանի կորսուած սահմաններուն մասին ալ խօսելու համարձակութիւն չունիմ :

Ուզածս շատ սովորական, շատ անմեղ բան մըն է ·

— Ո՞ւր կարելի է գտնել այն «կորսուած» անունները որ այլեւս երբեք չեն երեւար ոչ «Խ. Հայաստան»ի էջերուն վրայ, ոչ ալ որ եւ է հաստատութեան կամ ժողովի մէջ : Ոչ իսկ Աստծու արեւուն տակ :

Իմ կարճ խելքով, 50 – 60ի կը հասնին այդ անունները,— գրագէտ, բանաստեղծ, կուսակցական կամ պետական գործիչ, ակադեմական, «վերաքննեալ» արեւմտահայ : Վերջապէս մարդիկ որոնց համար կ'ըսէին թէ «նստած » են կամ «պառկած » :

Պզտիկ յուր մը, ի՞նչ կ'ըլլար :

Միայն «նստած»ներու եւ «պառկած»ներու անունները զանազանէինք, իսկապէս «խորհրդային քաղաքացուն յատուկ ազնուութիւն» մը կատարած պիտի ըլլայիք :

Գիտեմ, ձեզի համար այդ անունները կոպէկ չեն արժեր կոլտնտեսուհի Սինուշ Հասանովայի եւ Լէյլա Աբաս Կզիի «ռետիկիւլ»ին քով :

Բայց մենք, յետամնաց «բուրժույ»ներ, կը հետաքրքրուինք այդպիսի բաներով :

Մի կոտրէք մեր սիրտը :

ՎԱՀԷ

«ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ԼՌԱԿԵԱՑ ՄԻԼԻԱՌՏԷՐԸ»

—— oo ——

« Փարի – Միտի », իր առաջին էջին վրայ, Զորեքշաբթի հրատարակեց յօդուած մը, հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «Աշխարհի ամէնէն լռակեաց միլիառատէրը 70 տարեկան է այսօր.— Պ. Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, որ, ընդհ. պատերազմի միջոցին, թոյլ տուաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի որ շահագործեն Մուսուլի քարիւղի հորերը, կ'ապրի Փարիզ, երկու ապարանքներու մէջ» : Ու կը հրատարակէ Կիւլպէնկեանի նկարն ալ, որ այնքան դժուար է ունենալ : Յետոյ կը շարունակէ ·

— Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, այս անունը, որու արտասանութիւնը երեւակայել կու տայ արեւելեան առասպելական հարստութիւնները, անունն է Հայու մը, որ ծնած է Թուրքիոյ մէջ, հպատակ Անգլիոյ՝ կ'ապրի Ֆրանսայի մէջ, հարստութիւն դիզելէ ետքը շնորհիւ Միջագետքի քարիւղին :

Թերեւս լսած էք իր անունը, խօսակցութեան մէջ, հոն ուր կը շահուին ձեր չունեցած միլիոնները եւ միլիառները, հոն ուր իրաւեկ քաղաքացի մը կը յայտարարէ, հասկնալի ճշտով մը ·

— Կիւլպէնկեանն ըրաւ այս ...

Եւ յետոյ մոռցած այդ անունը : Այդ անունն ալ գնաց, ձեր միտքին մէջ, միանալ այն խորհրդաւոր անձնաւորութիւններուն, որոնք, ինչպէս Լօրընը, հարիւրապետ Վայսմանը կամ Ռիքէթը, մաս ունին ամէն բանի մէջ բայց այդպէս ցոյց չեն տար : Կիւլպէնկեանը կարելի դնել այդ դասակարգին մէջ : Սակայն համեմատելով իրեն հետ, Լօրընը, Զախարոֆը, Ռիքէթը շատախօս մարդիկ են : Արդարեւ, կասկած չկայ որ այս Հայը աշխարհի վրայ միակ միլիառատէրն որ ամէնէն քիչ ծանօթ է :

Այսուհանդերձ, առանց այս Հայուն՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա լուրջ նեղութիւններու պիտի հանդիպէին, ընդհանուր պատերազմին մէջ, քարիւղ ճարելու համար իրենց պատերազմական կարիքներուն : Այսուհանդերձ, Ֆրանսա — զոր կը սիրէ, բայց յամառօրէն մերժած է Ֆրանսայի կողմէ քանիցս իրեն ընծայուած պատիւները — այս Հայուն կը պարտի մեծ մասով այն շահաբաժինը որու տէրն է Միջագետքի քարիւղի հորերուն շահագործումին մէջ : Գ. Կիւլպէնկեան հռչակաւոր Իրաքի Քարիւղի Ընկերութեան մէջ, Անգլիոյ, Միացեալ – Նահանգներու եւ Ֆրանսայի ամէնէն զօրաւոր երեք ընկերութեանց կողքին իբրեւ շահակից անհատաբար կը ստանայ արժեթուղթերու հարիւրին 5ը : Եւ այս համեստ շահաբաժինը իրեն կը բերէ տարեկան 200.000 սթերլին :

(Մնացեալը յաջորդով)

Պատերազմ տեղի պիտի չունենայ, կը յայտարարէ Քերենսքի

—— oo ——

Ալեքսանդր Քերենսքի տեսակցութեան մը մէջ յայտարարեց, թէ «յետաձգուած պատերազմ մը կորսուած պատերազմ մըն է անոնց համար որ կը սպառնան պատերազմիլ, հետեւաբար խաղաղութիւն պիտի ունենանք արեւմտեան Եւրոպայի մէջ :

Ռուսիոյ նախկին վարիչը գովեց «Մինիխի իմաստութիւնը» եւ ըսաւ.— « Պայքարի ձեւերը փոխուած են այժմ · տնտեսական ու նիւթական ազդեցութիւնները իրենց դերը պիտի խաղան եւ սանձմով զօրաւոր երկիրները պիտի մնան իրենց բարձր դիրքերուն վրայ : Եւ քանի որ Անգլիա կը սպառազինուի ուժգնօրէն եւ Ֆրանսա փոխուած է ու ամրացած, մենք շատ ալ վախնալու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ե.

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԻՒՍ ԵՐԵՍՆԵՐԸ

Լոյտ Ճորճ իր յուշերուն մէջ կ'արձանագրէ միայն երկու հանգուցեալ նախարարներուն ամբաստանագիրները: Եւ սակայն հայ ժողովուրդը չէ մոռցած տակաւին թէ ի՛նչ հակաթուրք դրականութիւն մը զարգացաւ, մասնաւորաբար այս երկրին մէջ, զինադադարի ճակատագրական տարիներուն եւ ի՛նչ մեղրածորան խօսքեր արտասանուեցան ի նպաստ մեզի, ի նպաստ մեր ազատագրութեան:

Արդարեւ, ձեռքի տակ ունիմ ամբողջական հաւաքածոյ մը «հայասիրական» ճառերու եւ յօդուածներու որոնց ընթերցումը, ահաւոր եղեռնէն քառասուն տարի վերջն ալ, դեռ սիրտ կը բզկտէ: Ծողչողուն անուններ մաս կը կազմէին «հայասէր»ներու յարաճուն փաղանգին— լորտ Ճէյմս Պրայս, լորտ Րոպըրթ Սեսիլ, լորտ Կլէտըսթըն (ազատական վարչապետին որդին), լորտ Սիտնըմ, լորտ Փարմըր, Մաքտօնըլտ, Հէնտըրսըն, Օքօնըր, փրոֆ. Կիլպըրթ Մըրի, Պըքսթըն, Ճօն Կօլզուըրթի եւ բազմաթիւ ուրիշներ, կղերականներ, լրագրողներ, մտաւորականներ, պետական անձեր, երեսփոխաններ եւ գրագէտներ: Թերեւս ոչ Լեհաստանի, ո՛չ ալ Չեխոսլովաքիոյ անկախութեան հարցը այնքան հետաքրքրութիւն ստեղծեց Եւրոպայի մէջ, որքան հայ ժողովուրդը Թրքական լուծէն ազատելու անհրաժեշտութիւնը: Ու երբ մեր բախտակիցները կ'իրագործէին իրենց բաղձանքները Վերսայլի մէջ՝ շնորհիւ օրուան յաղթականներուն, մեզի կը մնար հաւատալ մեր երեւելի ու աներեւոյթ բարեկամներուն հաւաստիքներուն զոնէ կէսին: Իմաստակութիւն է պնդել թէ Եւրոպան զաւեշտ մը կը սարքէր մեր գլխուն. ընդհակառակն, ողբերգութիւն մը տեղի պիտի ունենար շուտով ի վնաս իր Միջին Արեւելքի մէջ ունեցած կենսական շահերուն եւ քաղաքական հեղինակութեան:

Մեր պարտութիւնը հետեւանք էր Դաշնակիցներու սխալ հաշիւներուն: Այս հաւաստիքը կուտար ծանրախոհ «Թայմզ»ը իր 1919 Օգոստոս 13ի խմբագրականով: Բացատրելէ վերջ թէ «Հայաստանը քաղաքակրթութեան կամուրջն է որուն կարելի է թերեւս վստահիլ ոչ միայն Հնդկաստանի ապահովութիւնը, այլ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան հմայքն ու համբաւը», պահպանողական թերթը դիտել կուտար թէ «Դաշնակիցները սքանչելի կերպով պարզեցին իրենց իտէալները. բայց զանազան պատճառներով— մէկ մասը դատապարտելի— անոնք վտանգաւոր ճեղքեր բացին այդ իտէալներուն եւ անոնց իրականացումին միջեւ. ու այդ ճեղքերը սարսափելի են մանաւանդ Հայաստանի խնդրին մէջ»:

«Ապստամբ» Մուսթաֆա Քէմալի ելոյթէն ճիշդ երեք ամիս վերջ, կիսապաշտօնական օրկանին մէջ արձանագրուած այս մանուածապատ խոստովանութիւնը աշխարհաբարի վերածելով կ'ունենանք բացորոշ եզրակացութիւն մը— Գերմանիան զինաթափ ըրինք, բայց Թուրքիան զինաթափ ընելու մոռցանք. հետեւաբար...

Ողբերգութեան շարունակութիւնը պիտի նկարագրէ Լոյտ Ճորճ որ գլխաւոր դերակատարն էր Հաշտութեան խորհրդաժողովներուն մէջ:

Թուրքիոյ խնդիրը այնպիսի բարդութիւններ կը ներկայացնէր, կը կրկնէ նախկին վարչապետը, որ նոյնիսկ առժամեայ կարգադրութեան մը համար հարկ եղաւ սպասել մինչեւ 1920: Երբ Ռուսիան պատերազմէն քաշուեցաւ, Պոլսոյ, Նեղուցներուն եւ Հայաստանի խնդիրները լուծումի կը կարօտէին: Պատերազմը ցոյց տուած էր թէ վտանգաւոր է Թուրքիոյ նման ապականեալ ու անվստահելի պետութեան մը հակակշիռին ենթարկել Նեղուցներու անառիկ շրջանը, որ այնքան կենսական նշանակութիւն ունէր հարաւային Ռուսիոյ կամ Ռումանիոյ համար: Մէկ կողմէն թրքական կառավարութիւնը կրնար քմահաճօրէն օտար երկիրները զրկել Ռուսիոյ բարեբեր հողերուն արտադրութիւններէն, միւս կողմէն Ռուսիան ինքն ալ կրնար «խեղդամահ» ըլլալ պատերազմի մը պարագային, եթէ Թուրքերը յանկարծ փակէին դուրսէն օգնութիւն ստանալու միակ ճամբան: Եւ այդպէս ալ եղաւ արդէն ընդհանուր պատերազմի առաջին ամիսներուն: «Գերմանական կամ Աւստրիական բանակները չէին որ պարտութեան մատնեցին Ռուսիան ու Ռումանիան, այլ Տարտանէլը: Եթէ Դաշնակիցները չկրցան օգնութեան հասնիլ անոնց՝ պատճառը դարձեալ Տարտանէլն էր: Այդ Նեղուցներուն առջեւն էր որ «բրիտանական նաւատորմն ու բանակը ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեցին»: Տարտանէլը պահ մը վտանգեց նոյնիսկ Դաշնակիցներուն յաղթանակը կամ անոր առաջն յետաձգեց զայն մօտ երկու տարի:

Հետեւաբար Դաշնակից պետութիւնները չէին կրնար կնքել Հաշտութեան դաշնագիր մը որ դարձեալ Թրքական թնդանօթներուն պաշտպանութեան պիտի յանձնէր այդ միջազգային ճամբան. չէ՞ որ Թուրքերը չարաչար գործածեր էին իրենց տիրապետութիւնը այդ շրջանին վրայ: Ուրեմն պետութիւնները նախ եւ առաջ լուրջ ապահովութիւններ պիտի ստանային Թրքական սպառնալիքը չէզոքացնելու համար: Պատերազմի առաջին ամիսներուն իսկ, կ'ըսէ Լոյտ Ճորճ, Դաշնակիցները եկան այն եզրակացութեան թէ անհրաժեշտ էր ապահովել Վոսփորի եւ Տարտանէլի Նեղուցներուն ազատութիւնը, ոչ թէ Թրքական ստորագրութիւն կրող երաշխիքներով, այլ անոնց բանալիները յանձնելով այնպիսի վստահելի ձեռքերու որոնք կրնային ազատ անցք տալ Հաշտութեան Ուխտը յարգող բոլոր ազգերուն:

Միջերկրականէն մինչեւ Սեւ Ծով երկարող ճամբուն ազատութիւնը առաւելապէս կը շահագրգռէր Ռուսիան, Անգլիան եւ Ֆրանսան: Հետեւաբար ցարական կառավարութեան թելադրութեան վրայ երկու գլխաւոր Դաշնակիցները հաւանեցան Նեղուցները յանձնել Ռուսիոյ հոգածութեան: 1915 Մայիս 18ին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա կնքեցին գաղտնի համաձայնութիւն մը որուն յետոյ իր հաւանութիւնը տուաւ նաեւ Իտալիան: Համաձայն այդ վաւերաթուղթին Ռուսիա կը ստանար.—

«Պոլիս քաղաքը, Վոսփորի, Մարմարայի եւ Տարտանէլի արեւմտեան ափերը: Հարաւային Թրակիան մինչեւ Էնոս – Միտիա գիծը: Վոսփորէն մինչեւ Սաքարիա գետը եւ Իզմիթի Ծոցը երկարող Փոքր Ասիական ափունքը: Մարմարայի կղզիները ինչպէս նաեւ Իմպրոսն ու Թէնէտոսը: Անգլիա եւ Ֆրանսա մասնաւոր ու անբանաքարելի իրաւունքներ պիտի ունենային այդ հողամասերուն վրայ»:

Այս կարգադրութեամբ Նեղուցներու շրջանը բացարձակօրէն կ'ենթարկուէր Ռուսիոյ հակակշիռին:

Եւ սակայն յանկարծ պայթեցաւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը: Ռուսիա բաժնուեցաւ իր Դաշնակիցներէն, քարուքանդ եղաւ իր ներքին կազմակերպութիւնը եւ անոր կառավարութիւնը մերժեց վերոյիշեալ համաձայնութիւնը: Քաղաքական պայմանները յեղաշրջուեցան, բայց Անգլիա եւ Ֆրանսա անփոփոխ պահեցին իրենց հիմնական ծրագիրը— անկարելի էր Նեղուցները պահել Թուրքիոյ նման «տկար ու կաշառակեր» կառավարութեան մը հովանաւորութեան տակ. Թուրքերուն համար երբեք ձեռնտու չէր ազատ անցք տալ Տարտանէլէն ներս:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻՆ ՀԱՐՍՆԻՔԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԷՀՐԱՆ 20 ՓԵՏՐ.— Իրանի մայրաքաղաքը՝ Թեհրանը այսօր անսովոր եռուզեռի մէջ է:

Շուտով, այն է Փետրուար 24ից, պիտի սկսին Իրանի թագաժառանգի հարսանիքի հանդիսութիւնները, եւ մայրաքաղաքը, ինչպէս եւ գաւառական քաղաքները, նախապատրաստական եռանդուն աշխատանքների մէջ են:

Պատրաստւում են պարսիկ հասարակութեան եւ ազգային համայնքների կողմից մեծարժէք նուէրներ, պատրաստւում են զարդարելու մայրաքաղաքը եւ մասնաւորապէս այն փողոցները, որոնցմով պիտի անցնի հարսանեկան թափորը, գահաժառանգին ու իշխանուհի Ֆովզիէի, Եգիպտոսից վերադարձին, ուղեկցութեամբ Եգիպտոսի թագուհու եւ իշխանուհիների իրենց շքախմբով:

Մայրաքաղաքի ճարտարապետները, ճարտարագէտները, նկարիչները, քանդակագործները եւ բազմաթիւ արուեստագէտներ ու արհեստաւորներ գործի են լծուած: Բոլորին ձեռքից ձեռք են խլում, քանզի կառավարական հաստատութիւնները մի առանձին նախանձախնդրութեամբ ձեռնարկած են կառուցանելու յաղթական կամարներ, զարդարելու իրենց շէնքերը, եւայլն:

Արդէն յայտարարուած է ամուսնութեան ծրագիրը իր էական մասերով:

Ըստ այդ ծրագրի, գահաժառանգը մեկնելու է Եգիպտոս Փետրուար 24ին. նրան ուղեկցելու է խորհրդարանի նախագահի գլխաւորութեամբ մի մեծ շքախումբ: Ամբողջ ճանապարհին՝ Թեհրան – Պաղտատ – Դամասկոս – Պէյրութ թագաժառանգին ցոյց են տրուելու զինուորական յարգանքներ ու տեղի են ունենալու պաշտօնական շքեղ արարողութիւններ:

Պէյրութից թագաժառանգը մեկնելու է Մարտ 2ին Աղեքսանդրիա եգիպտական արքայական յատուկ շոգենաւով:

Եգիպտոսում մնալու է մինչեւ Ապրիլ 2, ապա մեկնելու է դէպի Իրան յատուկ շոգենաւով այնպէս, որ Ապրիլ 15ին ժամանի Բենդար Շահփուր (Պարսից ծոցում, Իրանի գլխաւոր նաւահանգիստը):

Այստեղից մինչեւ Թեհրան կրկին տեղի են ունենալու զինուորական պատուոյ արարողութիւններ:

Բենդար Շահփուրում Եգիպտոսի թագուհուն եւ իշխանուհիներին ողջունելու են Իրանի թագուհին եւ իշխանուհիները եւ ապա միասին արքայական գնացքով ուղեւորուելու են Թեհրան:

Թեհրանի կայարանում, Ապրիլ 16ին, ժամը 3ին, Շահնշահը, շրջապատուած նախարարական կազմով, խորհրդարանի անդամներով ու բարձրաստիճան հիւրերով բարի գալուստ է մաղթելու Եգիպտոսի թագուհուն, իշխանուհի Ֆովզիէին եւ միւս իշխանուհիներին:

Կայարանում կարճատեւ հանգստից յետոյ ինքնաշարժներով մեկնելու են Գոլիստան պալատը: Այստեղից եգիպտական արքայական ընտանիքը մեկնելու է իրան յատկացուած պալատը, Սահէբղարանիէ:

Ապրիլ 22ին սկսելու են ամուսնութեան արարողութիւնները եւ տեւելու են մինչեւ Ապրիլ 25ը: Այդ չորս օրուայ ընթացքում Թեհրանում ու գաւառներում տեղի են ունենալու ուրախութեան ցոյցեր, հրապարակային զուարճութիւններ ժողովրդի համար:

⁂ Իրանի մամուլը ամիսներ առաջ սկսել է զբաղիլ գահաժառանգի ամուսնութեան խնդրով:

Եգիպտոսի ու Իրանի թագաւորական ընտանիքների մէջ այդ ամուսնութեամբ հաստատուած սերտ բարեկամութեան մէջ մամուլը տեսնում է մի նոր գործօն երկու երկիրների յառաջդիմութեան ու բարգաւաճման համար: Շարունակ լոյս են տեսնում յօդուածներ, նուիրուած Եգիպտոսի թագաւորական ընտանիքին, Եգիպտոսի պատմութեան, մշակոյթին ու տնտեսական կեանքին: Մի խօսքով ջանք չի խնայւում թագաժառանգի ամուսնութեան առթիւ հաստատելու Իրանի եւ Եգիպտոսի ժողովուրդների միջեւ նաեւ հոգեմտաւոր սերտ կապ:

*** Թեհրանը ապրուստի սղութեան տեսակէտից կարող է մրցել աշխարհի ամենամեծ կեդրոնների հետ, ինչպէս են՝ Նիւ-Եորքը, Լոնտոնը, Փարիզն ու Բեռլինը:

Կենսամթերքների արժէքներն ու բնակարանների վարձքերը վերջին տարիներում անտանելի չափերի են հասել: Մի բնակարան, որ երեք տարի առաջ վարձու էր տրւում 30—40 թումանով, այսօր, մեծ դժուարութեամբ կարելի է վարձել 80—100 թումանով: Կենսամթերքներն էլ նոյն համեմատութեամբ սղել են: Այսպէս, օրինակ, երեք տարի առաջ, ձմեռուայ ամիսներին, կարելի էր մի ղրանով (կամ ռէալով) գնել 10—12 ձու, այսօր միայն չորս ձու են տալիս...

Կառավարութիւնը վաղուց է ուշադրութեան է առել այս ծանր վիճակը եւ պայքարում է սղութեան դէմ:

Արդէն հրատարակուած է եւ Փետրուարի 20ից ոյժի մէջ է մտել բնակարանների վարձի աժանացման օրէնքը: Նախապատրաստական աշխատանքներ են կատարւում նաեւ կենսամթերքների աժանացման համար:

Բնորոշ է, որ ժողովուրդի մէջ այս բոլոր ձեռնարկները կապում են թագաժառանգի ամուսնութեան հետ:

⁂ Նախապատերազմեան շրջանում, ինչպէս յայտնի է, պետութիւնների տնտեսական կեանքը հիմնուած էր ազատ մրցման սկզբունքի վրայ, եւ կեանքը, աւելի բնականոն պայմաններում էր ընթանում: Ապրանքների արժէքները ենթակայ չէին այսօրուան թռիչքներին դէպի վեր, եւ այն էլ չտեսնուած արագութեամբ:

Սակայն մեծ սպանդը ո՛չ միայն ոչնչացրեց միլիոնաւոր կեանքեր, այլ եւ հիմնիվեր քայքայեց աշխարհի տնտեսական կեանքի ամբողջ կառուցուածքը:

Վերջին 20 տարուայ ընթացքում կատարուած վերակառուցման ջանքերի մէջ ուրիշ ելք չճարուեց, եթէ ոչ զօրացնել պետական բարձր իշխանութիւնների մանրակրկիտ միջամտութիւնը ժողովրդական տնտեսութեան մէջ: Այս հոսանքը, ինչպէս յայտնի է, զարգանալով հասաւ մի շարք պետութիւններում մինչեւ պետութեան աստուածացմանն եւ անհատի նախաձեռնութեան ծայրայեղ սահմանափակմանը:

Պետական իշխանութիւնները այդ երկրներում իրենց վրայ վերցրին ժողովուրդների ո՛չ միայն քաղաքական կեանքի, այլ եւ տնտեսական-ընկերային ու նոյնիսկ հոգեկան կեանքի ղեկավարութիւնն ու նաեւ պատասխանատուութիւնը: Կրօն, եկեղեցի, մամուլ, գրականութիւն, արուեստ, թատրոն, շարժանկար,— ամէնը ենթարկեցան պետութեան հսկողութեան ու հրահանգներին...

Այսօր, երբ ամբողջ աշխարհը շարունակում է ապրել խաղաղ պատերազմի վիճակ, երբ քաղաքական յարաբերութիւնների ձգտումը միջազգային կեանքի մէջ ո՛չ միայն շարունակում է նոր ահաւոր պատերազմի սպառնալիքի տակ,— դժուար է վերջնական գնահատանքի խօսք ասել տնտեսական կեանքի կազմակերպութեան այդ երկու սիստեմների՝ ազատ մրցման ու պետական միջամտութեան ու ղեկավարութեան մասին: Մնում է հաշտուել տիրող իրականութեան հետ եւ սպասել, յուսալով, որ, թերեւս, խաղաղութեան համար թափուած ջանքերը յաջողութեամբ կը պսակուին եւ աշխարհը վերջապէս կը վերադառնի բնականոն կեանք:

ԿՎԻԴԱՄ

Մարդ-մեքենայ մը պիտի կատարէ Ամերիկ. ցուցահանդէսին բացումը

Տենդագին կ'աշխատին Ամերիկայի մէջ ժամանակին հասցնելու համար ցուցահանդէսին շինութիւնները:

Հետաքրքրական է մարդ-մեքենան, որ պիտի կատարէ ցուցահանդէսին բացումը: Չորս մեթր մեծութիւն ունի, սիրտը՝ վեց ձիու ուժ, ձայնը՝ չորս քիլոմեթրի հասողութիւն: Այս մարդն է որ բացումը կատարելէ վերջ, պիտի վառէ ցուցահանդէսին լոյսերը՝ լոյսի ծովու մը մէջ ողողելու համար հսկայ քաղաքը:

Եթէ, բացման օրը, երկինքը պայծառ ըլլայ, մարդ-մեքենան ցուցահանդէսին ջահերուն լոյսը պիտի առնէ... երկինքի աստղերէն: Զօրաւոր հեռադիտակ մը պիտի ուղղէ երկինքին եւ երբ աստղի մը ճառագայթները իյնան իր վիթխարի աչքին վրայ, որ կազմուած է ելեկտրա-լուսանկարչական խցիկի մը ձեւով, երկնային լոյսը պիտի փոխակերպուի հոսանքի: Այդ հոսանքը պիտի բարձրացնէ մարդ-մեքենային աջ բազուկը: Եւ մարդ-մեքենան, բարձրացնելով բազուկը, պիտի կոխէ ելեկտրական կոճակի մը վրայ.— Եղիցի լոյս: Եւ ցուցահանդէսը պիտի ողողուի հէքեաթային լոյսերով:

Առաջին անգամ է որ աստղ մը կը վառէ լոյսերը երկրի վրայ: Բայց ո՞ր աստղը,— վիթխարի մարդամեքենային վայել աստղ մը, Արջ աստղը:

Այս աստղը, որ կը փայլի կարմիր լոյսով մը, երկրէն հեռու կը գտնուի 400.000 միլիար քիլոմեթր,— այսինքն 39 տարի պէտք է որ իր լոյսը հասնի մեր բնակած երկրին: Ուրեմն, լոյսը որով պիտի վառի այս տարի ամերիկեան ցուցահանդէսը, 39 տարի առաջ ճամբայ ելած է Արջ համաստեղութենէն: Այսինքն այն տարին, երբ բացուեցաւ Շիքակոյի ցուցահանդէսը: Ուրիշ խօսքով՝ 20րդ դարու առաջին լոյսն է, որ պիտի վառէ ամերիկեան ցուցահանդէսին լոյսերը: Կամ՝ Շիքակոյի ցուցահանդէսին ժամանակ վառած լոյսով մը պիտի վառեն Նիւ-Եորքի ցուցահանդէսին լոյսերը:

Եւ սակայն ամերիկեան ցուցահանդէսին միակ հետաքրքրական կողմը այս մարդ-մեքենան չէ անպայման: Այնտեղ պիտի տեսնէք նաեւ ուրիշ մարդ-մեքենաներ, առաւել կամ նուազ չափով ինծի եւ քեզի նման, որոնք պիտի քալեն, խօսին, թուաբանական հաշիւներ ընեն կամ պատասխանեն իրենց ուղղուած հարցումներուն: Ճիշդ է որ այդ մարդամեքենաներուն հետ խօսելու համար ստիպուած չէք մարդկային լեզու գործածելու:

Շարք մը սուլիչներ պիտի դրուին ձեր տրամադրութեան տակ, որպէսզի հրամայէք հնազանդ մարդամեքենային: Անոր ուղեղը տեսակ մը մարտկոց է միքրոֆոններու, այնպէս որ ձայնական ալիքները կը փոխակերպուին ելեկտրական հոսանքի, որ շարժման մէջ կը դնէ «գործարան» մը, սուլիչին ձայնական աստիճանին համապատասխան: Օրինակ, քալելու հրաման տուող սուլիչին ձայնը լսելով՝ մարդամեքենան կը սկսի քալել լա՛փ-լա՛փ: Վերջապէս ըստ ձայնին՝ վազել, կանգ առնել, թիկնա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Կաթողիկոսը, սակայն, ընդդէմ էր այդ կռուին. ուստի շտապեց պատերազմն արգիլելու: Չէ՞ որ երկու կողմից էլ հայ զօրքեր պիտի ջարդուէին: Վեհի բոլոր ջանքը, հաշտեցնելու հակառակորդներին, անցաւ ապարդիւն: Թագաւորը մի կողմից իւր ուժի վրայ վստահացած եւ միւս կողմից, ասում են, քո եղբօրից՝ Գրիգոր իշխանից՝ գրգռուելով, ընկնում է պատերազմը:

«Բայց որովհետեւ Յուսուֆը դեռ գաղտնի բարեկամ էր Աշոտ բռնաւորին, ուստի նրա զօրքը, համաձայն իրանց զօրավարի թագուն հրամանին, դաւաճանեց թագաւորին: Կռուի ամենատաք ժամանակը նրանք թողցին ճակատը եւ թիկունք դարձնելով՝ փախան: Այդ յանկարծական դիմադարձութիւնը շփոթել էր թագաւորական զօրքերին, որով նրանք բռնաւորից չարաչար յաղթուեցան:

Ահա՛ Յուսուֆի խարդախութեան շնորհիւ ստեղծուած այդ անյաջողութիւնը եղաւ պատճառ, որ թագաւորը նոր պատերազմ սկսելու պատրաստութիւններ տեսաւ: Նա օգնական զօրք բերել տուաւ Ափխազաց իշխանից. ապա մեծ բանակ կազմեց սեփական զօրքերից: Մտադիր էր առաւօտ կռիւ սկսել հակառակորդի հետ: Բարեբաղդաբար, այս անգամ կաթողիկոսը կարողացաւ իւր աղերսախառն թախանձանքներով համոզել նրան եւ հաշտեցնել բռնաւոր հակառակորդի հետ...

— Սեդա, բոլոր այդ պատմածները յայտնի են ինձ. բայց դրանք կապ չունին իմ դժբաղդութեան հետ:

— Ընդհակառակը, Թագուհի, շատ մօտիկ կապ ունին:

— Ի՞նչպէս:

— Հապա՛: Թագաւորի այս անյաջող ընդհարումը եղաւ պատճառ, որ Ուտիքում վերակացու կարգուած Մովսէս իշխանը ապստամբեցաւ Թագաւորից:

— Եւ յետո՞յ:

— Թագաւորը եւ Սահակ իշխանը գացին միասին նրան նուաճելու:

— Եւ նուաճեցին: Թագաւորը կռուի մէջ արդէն սրով կիսել էր նրա գլուխը եւ վերջը աչքերը հանել:

— Այո՛, բայց Մովսէս ապստամբի փոխարէն նա Ուտիքում վերակացու կարգեց Ցլիկ-Ամրամին:

— Ցլիկ-Ամրամի՞ն... Այո՛, յիշում եմ. ուրեմն այնտեղից սկսուեց հա՞...

Թագուհին մի անհանգիստ շարժումով մի կողմ հրեց բարձերը եւ մահճի մէջ ուղիղ նստելով, յառեց աչքերը դայեակի վրայ:

Սեդան ոչինչ չէր խօսում. ըստ երեւոյթին նա աշխատում էր փախուստ տալ նոր մերկացումներից, որովհետեւ վախենում էր՝ չլինի թէ Թագուհին նորից վրդովուի:

— Ինչո՞ւ լռեցիր, Սեդա, հարցրեց Թագուհին:

— Չգիտեմ թէ՝ ուրիշ ի՞նչ խօսեմ, պատասխանեց դայեակը տխուր ժպտալով:

— Ասացիր որ Թագաւորը Ուտիքում վերակացու կարգեց Ցլիկ-Ամրամին, այնպէս չէ՞:

— Այո՛:

— Ինչո՞ւ անպատճառ նրան եւ ոչ մի ուրիշին: Ի՞նչ գիտես դու այդ մասին:

— Ասում էին որ Ամրամի մասին բոլորն էլ գովեստով էին խօսել Թագաւորի հետ:

— Այո՛, նա հուժկու եւ զօրաւոր մարդ է, եւ հէնց իր զօրութեան համար էլ նրան Ցլիկ են ասում: Բայց մի՞թէ միայն այդ էր պատճառը:

Սեդան լուռ էր:

— Պատմի՛ր ինչ որ գիտես, առանց մի կէտ թագցնելու, հրամայեց Թագուհին այնպիսի մի խիստ եղանակով, որ Սեդան այլեւս չհամարձակուեցաւ եւ պատմեց նրան հետեւեալը.

— «Մովսէսի ապստամբութիւնը Ուտիքում ճնշելուց յետոյ եղբայրդ՝ Գրիգոր իշխանը՝ վերադարձաւ Գարդման միայնակ, առանց մեծ իշխանին: Մօրդ հարցին՝ թէ ո՞ւր մնաց Սեւադայ իշխանը, նա պատասխանեց, թէ Թագաւորի հետ միասին պիտի գնայ Երազգաւորս Թագուհուն տեսնելու: Բայց ո՜րքան մեծ եղաւ մեր զարմանքը, երբ մեծ իշխանը երկու օրից յետոյ վերադարձաւ նոյնպէս Գարդման, վերին աստիճանի տխուր եւ յուսահատ:

«Իշխանուհին շատ անհանգստացաւ, կարծելով թէ որեւէ մի տխուր լուր է առել նա քեզանից: Բայց իրան, իշխանին սիրտ չարաւ բան հարցնել, որովհետեւ, ինչպէս գիտես, հայրդ սովորութիւն չունէր իւր տխրութեան մասին բացատրութիւններ տալ մարդկանց եւ շատ զայրանում էր, եթէ մէկը համարձակւում էր հարցեր անել նրան դրա համար:

«Երկու օր շարունակ իշխանը դղեակից դուրս չեկաւ: Երրորդ օրը գաղտնի խորհուրդ ունէր մօրդ եւ եղբօրդ հետ: Այնուհետեւ, համարեա, բոլոր տունը տխրեց: Այդ հանգամանքը անհանգստացնելու չափ ինձ հետաքրքրեց: Սակայն իշխանուհին, որ ինձանից ծածուկ ոչինչ չունէր, յայտնեց շուտով իրանց տխրութեան պատճառը:— «Իմ Սահականոյշը, Սեդա, դժբաղդացաւ արդէն...», ասաց նա ինձ մի օր:

— Ինչո՞ւ, հարցրի ես զարմանալով:

— «Ամուսնոյս գործ դրած նախադգուշութիւններն ապարդիւն անցան, ասաց նա տխրութեամբ: Իշխանը կարծել էր թէ՝ Սեւորդեաց օրիորդին Ցլիկ-Ամրամի հետ ամուսնացնելով, կը ջնջէ արքայի սրտից նրա սիրոյ յիշատակը. բայց սխալուել է չարաչար. նախկին սիրոյ կայծերն սկսել են արդէն երեւան գալ, եւ գուցէ հրդեհ առաջացնեն...

— Ի՞նչպէս, վախենալով հարցրի ես:

— Մովսէս ապստամբին նուաճելուց յետոյ Թագաւորն իջել է Սեւորդեաց ձորը զօրքին հանգստութիւն տալու: Այնտեղ դիմաւորել է նրան Ցլիկ-Ամրամը՝ Սեւորդեաց իշխաններով՝ եւ հրաւիրել Թագաւորին իր ամրոցը Տաւուշ: Սեւադան աշխատել էր որ նա այդ հրաւէրը չընդունէ, որովհետեւ գուշակել է գալիք դժբաղդութիւնը, բայց իւր ջանքն ապարդիւն է անցել: Ասում է թէ՝ Թագաւորը, որ մինչեւ այն շտապում էր Թագուհուն տուած իւր խոստումը կատարելու, այն է՝ նշանակած ժամանակին Երազգաւորս վերադառնալու, սիրով ընդունեց Ամրամի հրաւէրը եւ գնաց Տաւուշ:

— Յետո՞, հարցրի ես:

(Շար.)

բօռք մը մէջ նստիլ արքայական վեհափառութեամբ, նոյնիսկ երգել աժռահարեան ձայնով: Ան կրնայ նաեւ ձեզի մէկիկ մէկիկ թուել Միացեալ Նահանգներու նախագահներուն անունները, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: Կրնայ յայտնել ձեզի Հոլիվուտի [illegible]ուհիներուն տարիքը:

Գոյութիւն ունի նաեւ ուրիշ մարդամեքենայ մը, որ կը գործէ ոչ թէ ձայնական ալիքներով, այլ լուսական ալիքներով: Ան կրնայ ձեզի յայտնել, օրինակ, թիւի մը քառակուսի արմատը:

Անմիջապէս ըսենք որ բոլոր այս մարդամեքենաները տղու խաղալիկ մըն են թուելն զինուոր – մեքենային քով, — պողպատեայ հսկայ մը: Իր անունն է ճարտարագէտ Ծօ Ուիլմէն: Այցելուներ Շիքակոյի այս ճարտարագէտն է որ շինած է զայն: Զինուոր – մեքենան կը գործէ հերցեան ալիքներով, որոնք իրեն կը հաղորդուին օդէն, մասնաւոր կայանի մը կողմէ:

450 քիլօ կը կշռէ այս զինուոր – մեքենան, բայց երբ կը շարժի, չափազանց արագ կը շարժի, շնորհիւ իր մեքենային սրտին, որ ունի 18 ձիու ուժ: Փոքր թմբիրու պէս հաստատուն ձեռքը եթէ զարնէ զէնաձիի մը, կրնայ զգետնել զայն: Ուղեղին մէջ պահուած ելեկտրաշարժ մեքենայ մը բազուկներուն ու ոտքերուն կը հաղորդէ ամէն հրաման որ կը տրուի հերցեան ալիքներով, որ եւ է հեռաւորութենէ:

Զինուոր – մեքենան կոյր է, — չէ՞ որ զինուորը գործիք մըն է որ կը հպատակի իր հրամանատարին:

Այս ցուցահանդէսին վրայ ծախսուած է 150 միլիոն տոլար: Բացումը պիտի կատարուի նախագահ Ռուզվէլթի կողմէ, Ապրիլ 30ին: Պիտի ցուցադրուին ամերիկեան եւ օտար ճարտարարուեստի գլխաւոր ճիւղերը: Իւրաքանչիւր տաղաւար, ներկայացումի համար, ժողովուրդին յատկացուած հարիւրաւոր աթոռներ ունի: Պիտի ցուցադրուին կին կամ աղջիկ մոտէլներ, զաւեշտական ցուցատախտակներ, ձղախէժէ մարդակերպներ, զանգուածային թափօրներ: Արտասահմանի թանգարաններէն բերուած 500 կտոր անգնահատելի նկարներ: Կրօնքի տաճար անունով մասնաւոր տաղաւար մը: Հացագործներու ընկերութիւնը ցորենի դաշտ մը ցոյց տայ, բացատրելու համար թէ ինչպէս կը պատրաստուի հացը: Ցուցահանդէսին ամենամեծ շէնքը Ֆրանսերէն Տ գիրին ձեւն ունի, երկարութիւնը քառորդ մղոն, յատկացուած երկաթուղիի ճարտարարուեստին: Այստեղ շինուած է երկաթուղի մը, որ պիտի կրնայ փոխադրել 800 հոգի:

Ցուցահանդէսին խորհրդանիշն է «Վաղուան աշխարհը»: Ուստի պիտի աշխատուի ներկայացնել թէ 30 տարի վերջ ինչ ձեւ հաղորդակցութիւն պիտի ունենայ Ամերիկա: Կամուրջներու տակէն կամուրջներուն վրայ բարձրացող ճամբու մը շինութիւնը հետաքրքրական է մասնաւորաբար: Քարիւղի ընկերութիւնը շինած է կատարեալ դաշտ մը քարիւղի հորերու: Երկրագործական ընկերութիւնը շինած է ելեկտրական սարքով պատրաստուած ագարակներ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Վրացական թերթ մը կ՚ընդդիմանայ թրքական ուղղութեան

ԽՄԲ.— Փարիզի վրացերէն *Քարթլոսի* թերթը, օրկան «ամբողջական ազգայնականութեան», (արքայական), կը գրէ իր 16 — 18 թիւերուն մէջ.—

Մեր շարժումին նպատակն է վերահաստատել Վրաստանի Թագաւորութիւնը:

Վերահաստատելու համար Վրաստանի Թագաւորութիւնը անհրաժեշտ է նախ ազատագրել Վրաստանը Ռուսաստանի լուծէն եւ տալ անոր անկախութիւն:

Ռուսիոյ դէմ պայքարելու ատեն մենք պարտաւոր ենք կողք կողքի քալել բոլոր այն ուժերուն հետ որոնք կը հետապնդեն նոյն նպատակը ինչ որ եւ մենք: Այդ ուժերը առաջին հերթին մեր ամիջական դրացիներն են, — Հիւսիսային Կովկասը, Ազրպէյճանը եւ Հայաստանը: Մենք մէկ վայրկեան իսկ չենք կասկածիր, որ կովկասեան բոլոր ժողովուրդները կը ձգտին ազատագրուելու Ռուսաստանէն:

Հայաստանը վախնալով ապագայ թրքական վտանգէն, մէկ աչքը սեւեռած էր Ռուսաստանի վրայ, ներկայիս ան ալ երես դարձուցած է Ռուսաստանէն եւ կեցած է ամբողջ Կովկասի ազատութեան դետնի վրայ: Այսպէսով կովկասեան բոլոր ժողովուրդները կը ձգտին անկախութեան եւ անոնց մէջ տարաձայնութիւններ չկան:

Տարաձայնութիւնը կը սկսի Կովկասի բռնելիք քաղաքական ուղղութեան շուրջ:

Մօտաւոր անցեալը ցոյց տուած է ու նաեւ հոս տարագրութեան մէջ ակներեւ է, որ ամէն ինչ կանոնաւոր չէ այդ ճակատին վրայ:

Կովկասի մահմէտական մասը, որ անշուշտ կը ձգտի ազատագրուիլ Ռուսիայէն, հրապուրուած է թրքական հակումով (օրիանթասիոն):

Ասիկա շատ տխուր երեւոյթ է, քանի որ այդ ձեւով կը քանդեն հիմերը միացեալ Կովկասի ու ճամբայ կը բանան թրքական քաղաքականութեան գերիշխանութեան համար Կովկասի մէջ:

Թուրքիան մեր դրացին է եւ անոր հետ մենք պատրաստ ենք վարել դրացիական եւ բարեկամական յարաբերութիւններ, սակայն անկախ Կովկասի շահերը չեն ներդաշնակեր մահմէտական մասին այն ձգտումներուն հետ, որով անոնք կ՚ուզեն գերիշխող դեր տալ թրքական քաղաքականութեան: Մենք պիտի ստիպուինք այդ ոչ – կովկասեան քաղաքականութեան հակադրել այն ուղղութիւնը որ կը ձգտի պաշտպանել Կովկասեան քաղաքականութիւնը եւ անոր հողային ամբողջութիւնը: Ստիպուած ենք հետեւիլ այդ ուղղութեան, սանձելու համար թրքասէր տարրերու ձգտումները: Վրացիները ամբօրէն կեցած են կովկասեան դետնի վրայ, Հայերը կ՚երթան նոյն ճամբով, որով երկու այդ ժողովուրդներուն շահերը նոյնացած են:

Ինչպէս Վրաստանը, նոյնպէս Հայաստանը իրենց քաղաքական ձգտումներով եւ ցանկութիւններով կեցած են կովկասեան գծի վրայ եւ շահերու եւ նպատակներու միատեսակութիւնը կը ստեղծէ լայն հնարաւորութիւններ սերտ գործակցութեան: Հասկնալի է որ ոչ Վրացիները եւ ոչ ալ Հայերը թշնամաբար չեն տրամադրուած Կովկասի մահմետականներու հանդէպ, զանոնք համարելով իրենց դարաւոր դրացի ժողովուրդները:

Վրացիներու եւ Հայերու շահերը կը պահանջեն՝ որ Կովկասի մահմէտականները կենան կովկասեան գծին վրայ, ընդունին Կովկասի լիակատար անկախութիւնը, պատրաստ ըլլան պաշտպանելու անոր հողային ամբողջութիւնը եւ հրաժարին ոչ – կովկասեան ուղղութենէն: Միայն այդ ճամբով կը ստեղծուի իրական պայքարող ճակատ Կովկասի անկախութեան համար եւ նաեւ անկախ Կովկաս: Հակառակ պարագային կը կրկնուին 20 տարի առաջ պատահած երեւոյթները:

Այն ժամանակ քաղաքական ուղղութեան խնդիրը քայքայեց Կովկասը եւ ամէն մէկ ժողովուրդ սկսաւ փնտռել իր սեփական ճամբան: Ներկայիս Վրաստանի եւ Հայաստանի ճամբաները նոյն են:

Շ. Մակլակելիձէ

Հայերը Պուլկարիոյ մէջ

ԽՄԲ.— Սոֆիայի երեկոյեան մեծ օրաթերթը, *Միր*, իր 18 փետրուար թիւով հրատարակած է գրութիւն մը Իւ. Փ. Իլ. ստորագրութեամբ:

«*Միր*»ի խմբագրութիւնը այդ առթիւ կը գրէ.

— «Պուլկար երկինքին տակ կը բնակին շուրջ 28 հազար Հայեր, բոլորն ալ աշխատասէր եւ օրինապահ քաղաքացիներ: Անոնց համար այսօր փոքրիկ տեղ մը կուտանք թերթին մէջ աւելի շատ տեղ պահելով մեր սրտին մէջ»:

Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք քանի մը յատկանշական մասեր,*Միր*ի մէջ լոյս տեսած այդ յօդուածէն.—

Պուլկարիոյ մէջ կան շուրջ 28 հազար Հայեր, որոնք գլխաւորաբար կ՚ապրին քաղաքներու մէջ — Փլովտիւ՝ 6500, Սոֆիա՝ 4000, Վառնա՝ 4000, Ռուսէ՝ 3000, Պուրկազ՝ 2000 եւ մնացեալները ուրիշ քաղաքներու մէջ: Գիւղերու մէջ Հայեր գրեթէ չկան:

Անոնց Պուլկարիա գաղթը կը սկսի տակաւին 500 տարի առաջ: Սոֆիայի հայկական հին եկեղեցին 450 տարուան հնութիւն ունէր: Անոնց թիւը զանգուածօրէն աճեցաւ երկու անգամ — 1896ի Պոլսոյ ջարդէն յետոյ, երբ Եաւլորով գրեց իր «Հայերը» բանաստեղծութիւնը, եւ 1922ին, երբ Փոքր Ասիայէն եւ Թրակիայէն եկան շուրջ 20 հազար Հայեր:

Ամբողջ երկրին մէջ Հայերը ունին 16 դպրոցներ, որոնցմէ մէկ մէկ փրոկիմնազիաներ Սոֆիայի եւ Փլովտիւի մէջ: Կան ձրի սեղանատուներ: Աշակերտներու ընդհանուր թիւն է 2000: Բաւական մեծ թիւով հայ աշակերտներ կ՚ուսանին պուլկար դպրոցներու մէջ:

Պուլկարիոյ մէջ կան 12 հայկական եկեղեցիներ, որոնցմէ Փազարճըքի եկեղեցին 350 տարուան հնութիւն ունի:

... Հակառակ տարածուած կարծիքին, Հայերը միայն առեւտրականներ չեն: Իր հայրենիքին մէջ Հայը հողագործ էր: Բայց, երբ չար բախտէն ցրուեցան ամբողջ աշխարհի մէջ, անոնց մէկ ոչ մեծ մասը սկսաւ զբաղիլ առեւտուրով, իսկ աւելի մեծ մասը նուիրուեցաւ զանազան արհեստներու, զորս ի գործ կը դնեն Պուլկարիոյ մէջ ալ — ժամագործութիւն, ոսկերչութիւն, կօշկակարութիւն, երկաթագործութիւն, դորգագործութիւն, մետաքսագործութիւն եւայլն: Անոնցմէ շատեր վարձու բանուորներ են: Յատկապէս Հայերը Պուլկարիա բերին վերոյիշեալ արհեստները:

Բնորոշ է — եւ ատիկա ամէն ոք կրնայ տեսնել — որ Հայերը շատ սրճարաններ կը պահեն: Իսկ պետական պաշտօնեաներ չկան, կամ գրեթէ չըկան:

Եւ կը թուի թէ այդ մարդիկը վաբակուած են պուլկար լրագիրներու ստատութենէն: Սոֆիայի մէջ Հայերը ունին օրաթերթ «Ազատ Խօսք», շաբաթաթերթ՝ «Պայք. Մամուլ», երկշաբաթաթերթ՝ «Մեղու» եւ երկու պարբերաթերթեր: Փլովտիւի մէջ կը հրատարակուի եռօրեայ թերթ մը, «Փարոս»: Ասկէ զատ ունին նաեւ մանկական գեղեցիկ ամսաթերթ մը:

Հայերը ունին նոյնպէս շատ մը մշակութային – կրթական ընկերութիւններ:

... Պուլկարիոյ հայ գաղութը կապ չունի Հանրապետութեան (Ծ. Խ. — Խ. Հայաստանի) հետ, բացի անոնցմէ, որոնք թոյլտուութիւն ստացան մէկ քանի հազար հոգիով հոն գաղթելու:

Հայերը խաղաղ ժողովուրդ են՝ ողբերգական ճակատագրով:

... Անոնք մեզ մօտ կ՚օգտուին մշակութային լայն ինքնավարութեամբ մը ինչպէս, ի դէպ, Պուլկարիոյ բոլոր փոքրամասնութիւնները: Լաւ քաղաքացիներ են եւ քիչ հոգեր կը պատճառեն իշխանութեանց:

... Նուիրական մեծ խէժալ մը կը ջերմացնէ սիրտը իւրաքանչիւր Հայու, այդ «տարագիր խլեակներուն» (Ծ. Խ.— բանաստեղծ Եաւլորովի արտայայտութեամբ), որոնք անտըրտունջ կը կրեն իրենց անկարեկից բախտը: Իտէալ մը, ամփոփուած մէկ խօսքի մէջ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Ռումանահայ Միութեան կեդր. վարչութեան ատենապետ Պ. Գրիգոր Ջամպաքճեան եւ ատենադպիր Պ. Յ. Ճ. Սիրունի ներկայացան ներքին գործերու փոխ – նախարար եւ Պուքրէշի ոստիկանական վերատեսուչ Ձօր. Կապրիէլ Մարինէսքուի, յանձնելու համար Միութեան մէկ յիշատակագիրը, որ կը խնդրէ Նանսէնեան Հայերը զերծ կացուցանել իրենց հպատակութիւնը կորսնցնողներուն, ու եւ է կանոնաւոր հպատակութիւն չունեցողներուն եւ երկրին մէջ արտօնութեամբ ապրողներուն մասին գրուած նոր տարեսակերէն:

Պ. Ջամպաքճեան պարզեց հայ տարրին օրինապահ եւ շինարար դերը այս երկրին մէջ դարերու ընթացքին, եւ անոր ամբողջական յարումը ռումէն ժողովուրդի բաղձանքներուն եւ աշխատանքներուն, ու աւելցուց թէ նորեկ Հայերը, որոնք իրենց երկրորդ հայրենիք ըրած են Ռումանիան, հոգեկան նոյն կապը ունին դէպի ասպընջական այս հողը: Ցիշելէ վերջ որ զանազան վայրերու մէջ սկսած են Նանսէնեան Հայերէն եւս պահանջել յիշեալ տարեսակը, մինչդեռ օրէնքը որ եւ է ակնարկութիւն չըներ Նանսէնեաններուն մասին, Պ. Ջամպաքճեան խնդրեց անդրադառնալ այդ ոռնչման՝ մանաւանդ որ Նանսէնեան անձագիր ունեցող Հայերը մեծ մասամբ համեստ դիրքի տէր մարդիկ են, եւ ի վիճակի չեն վճարելու պահանջուած այդ նոր տուրքը, որ մինչեւ 10.000ի կը հասնի:

Ձօր. Կապրիէլ Մարինէսքու ուշադրութեամբ լսելէ վերջ Ռումանահայ Միութեան ներկայացուցիչներուն լուսաբանութիւնները եւ վերահասու ըլլալով յիշատակագրին պարունակութեան անմիջական հրահանգ տուաւ պատկանեալ պաշտօնէութեան ներկայացնել այդ առթիւ լիակատար զեկուցում, ըստ այնմ տնօրինելու համար անհրաժեշտը:

Հայ պատուիրակութիւնը անգամ մը եւս իր շնորհակալութիւնը յայտնելէ վերջ Պ. նախարարին, յիշատակագիրը յանձնեց ու մեկնեցաւ:

*** Կ՚իմանանք թէ Ռումանահայ Միութեան ձեռնարկէն անկախաբար Ներքին նախարարութեան դիմում կատարուած է նաեւ Նանսէնեան Օֆիսի նախագահութեան կողմէ նոյն տուրքէն զերծ կացուցումը խնդրելով առհասարակ բոլոր Նանսէնեաններուն,— Ռուս, Հայ, Հրեայ, Ուքրայնացի, եւայլն: Սոյն դիմումը կը քննուի համապատասխան իշխանութեանց կողմէ, ինչ որ կը նշանակէ յետաձգումը Հայոց կողմէ եղած դիմումին շուտափոյթ լուծման: Ռումանահայ Միութիւնը պիտի շարունակէ իր ձեռնարկները:

ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ ՄԻ ԱՆՑՆԷՔ

Վերջերս բազմաթիւ հայրենակիցներ բանտարկութեան եւ տուգանքի կ՚ենթարկուին ոչ միայն ինքնութեան թուղթերու յետաձգման համար, այլ եւ Նանսէնեան դրոշմաթուղթերը չըվճարելու պատճառաւ:

Անոնք որ Նանսէնեան դրոշմաթուղթը լրիւ չեն վճարած, իրենց ինքնութեան թուղթերու վրայ նշանակուած է պայմանաժամը:

Արդ, եթէ ինքնութեան թուղթի գինը վճարուած է երեք տարուան համար, իսկ Նանսէնեան դրոշմաթուղթի համար պայմանաժամ նշանակուած եւ անցած է, ենթական կը դատապարտուի անպայման տուգանքի եւ բանտարկութեան:

Ուրեմն հարկ է ժամանակին վճարել Նանսէնեան դրոշմաթուղթը: Իսկ անգործներն ու անկարներն ալ Նանսէնեան Օֆիսէն հարկ եղած վկայականները առնելու են, խելոյն ներկայացնելու համար Ոստիկանական վերատեսչութեան:

«ԵՍ ՄԵՌԱԾ ԵՄ ...»

Մոսկուայի օդանաւային ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը Միշէլ Վոլչէնկիի, որ ամբաստանուած է թէ իբրեւ անթել հեռագրիչ՝ սխալ լուրեր տալով պատճառ դարձած է օդանաւորդ Լեւանեւսկիի մահուան:

Բժիշկները հաստատեցին որ ամբաստանեալը տէրն է իր մտային կարողութիւններուն, հետեւաբար պատասխանատու:

Արդ, հարցաքննութեան ընթացքին, ամբաստանեալը յայտարարեց, որ եթէ սխալ տուած է լուրերը, պատճառն այն է որ յոգնած էր երկար աշխատելով: Չալքովի օդանաւային փորձերուն ընթացքին չէր քնացած չորս օր անընդհատ, Կրոմովի փորձերուն ընթացքին՝ ամբողջ երկու օր:

— Ցետոյ ինքզինքս յանձնեցի գինովութեան: Կայանին խոհարարին հետ՝ նստած կը խմէինք օրն ի բուն: Կամ ընթերցումի մէջ կը թաղուէի, մոռնալով աշխատանքս:

Երբ օր մը հեռագրով կը հաղորդուի թէ պաշտօնանկ եղած է ինքը, Վոլչէնկի, հեռագրով պատասխան կուտայ.

— Ես մեռած եմ տասնըհինգ օրէ ի վեր ...

Դատարանին նախագահը հարցուց թէ կ՚ըմբռնէ՞ իր գործած սխալներուն ծանրութիւնը, պատասխանեց.

— Մշուշ իջած է ուղեղիս մէջ:

Ինչպէս գրած էինք, ամբաստանեալը դատապարտուեցաւ 20 տարի բանտարկութեան:

ԼԷՆԻՆԻ ԱՅՐԻՆ

Լէնինի այրին, Նատեժտա Կոնստանտինովնա Կրուփսկայա, որուն մահը հաղորդած էինք արդէն, նոր թեւակոխած էր 70րդ տարին: Տակաւին մանկամարդ աղջիկ, մտած էր յեղափոխական կազմակերպութեանց շարքերուն մէջ: Առաջին անգամ կը ձերբակալուի 1896ին, մասնակցած ըլլալով Փեթերպուրկի գործադուլին պատրաստութեան: Հինգ տարի անցուց աքսորի մէջ: Ցետոյ անցաւ արտասահման, առանց կտրելու իր կապը Ռուսիոյ գաղտնի կազմակերպութեանց հետ: Խմբագրական քարտուղար բոլշեւիկ թերթին, «Իսկրա» (Կայծ), որ կը հրատարակուէր գաղտնի, կը ծանօթանայ Լէնինի, որուն հետ, 1905ին, երբ կը պայթէր յեղափոխութիւնը, կը մտնէ Ռուսիա: Կազմակերպական աշխատանք կը կատարէ նախ քան Ֆինլանտայի բոլշեւիկեան համագումարը: Ցեղափոխութեան ձախողութենէն վերջ, կ՚անցնի արտասահման, բայց եւ այնպէս կը շարունակէ իր գաղտնի թղթակցութիւնը ռուս յեղափոխական կազմակերպութեանց հետ: Երբ Լէնին, 1911ին, Փարիզի մօտիկ, Լոնժումոյի մէջ կը բանայ դպրոց մը, Կրուփսկայա եւս իր մասնակցութիւնը կը բերէ գործօն աշխատանքներով:

Ժամանակ մը վերջ, Լէնին եւ Կրուփսկայա կը մեկնին Քրաքովիա, հաստատուելով ռուս. սահմանագլուխին մօտիկ, հետեւելու համար յեղափոխական շարժումներուն: Քրաքովիայէն էր, որ թղթակցութիւն կը հասցնէր «Փրավտա»յին, զոր այդ շրջանին կը խմբագրէին Մոլոթով եւ Սթալին՝ Փեթերպուրկի մէջ: 1915ին Կրուփսկայա կը մեկնի Զուիցերիա, մասնակցելու կիներու միջազգային համագումարին:

Ցարական իշխանութեան տապալումէն վերջ, Լէնին եւ Կրուփսկայա կը մտնեն Ռուսիա, ուր վերջինը կ՚աշխատի բանուորուհիներու կազմակերպութեամբ, հաղորդակցութիւն պահելով հանդերձ Լէնինի հետ, որ այդ օրերուն պահուըտած էր՝ Սթալինի թելադրանքով:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան օրերուն, Կրուփսկայա կը գործէր Սմոլնիի մէջ: 1917ին կը մտնէ կրթական գործավարութեան մէջ, 1929ին՝ կրթական փոխ – գործավար: Վերջերս անգամ ընտրուած էր Խորհ. Միութեան Գեր. Խորհուրդին:

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

«Ժուռնալ Թէ Տէպա» (15 փետրուար) կը գրէ թէ փրոֆ. Կոսէ, Առաքէլ Զաքըրեան եւ Մակրօն քիմիական տարրալուծումի ենթարկած են բուսական եւ կենդանական խլիրդներու զանազան տեսակներ: Եւ հաստատած որ կենդանիին խլիրդը կը նմանի, քալսիոմի, սիլիսիոմի եւ մագնէզիոմի իրենց նուազ, իսկ փոթասիոմի եւ ֆոսֆորի իրենց բարձր խտացումով, այն քոսին, զոր կը ստեղծեն կենդանական մակարոյծները, եւ խլիրդին, որ կը տեսնուի կենդանական աշխարհի մէջ: Ասկէ կը հետեւի, որ խլիրդները տարրաբանական միութիւն մը կը ներկայացնեն:

«Թան» եւս արձագանգ տուած էր հայ գիտնականին աշխատանքներուն, որոնք ներկայացուեցան Ֆրանս. Ակադեմիային:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ, 28 փետրուար.— Մեր գիւղին մէջ խումբ մը կիներ փափաքելով օգտակար ձեռնարկի մը լծուիլ, անցեալ տարի կազմեցինք Տիկնանց Միութիւն մը եւ բացինք հայերէնի դասընթացք մը տեղական օրէնքներու համաձայն: Ինչպէս «Յառաջ»ի մէջ ալ գրուած էր, օգտակար արդիւնքով մը տարին բոլորեցինք:

Այս տարի նոր տարեշրջանին կարգ մը մարդիկ, ամէն միջոցի դիմեցին խանգարելու համար այս աշխատանքին բնական եւ համերաշխ ընթացքը:

Ներկայիս նկատելով որ կարելի չէ միասին գործել հակառակ մեր փափաքին, ստորագրողներս ի դիմաց խումբ մը կիներու, որոշած ենք առանձին շարունակել մեր հանրային պարտականութիւնը:

Տիկին Վարվառ Ճիհանշահեան, Տիկին Մ. Միրտիճեան:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Այդ միջոցին քանի մը նամակներ ղրկուած էին Պուխարայի էմիրին: Սակայն, էմիրը պատասխան չէր տուած: Էնվէր փաշա կը հասկնար ատոր պատճառը: Ռուսեւաֆղան դաշնագրին համաձայն, Աֆղանները չէին կրնար օգնութեան հասնիլ Պուխարացիներուն, ու իրենց շրջանակներուն մէջ ապրող Պուխարացիներուն ալ թոյլատրել ու գործունէութիւն ցոյց տալ:

Էնվէր փաշա այլեւս վարժուած էր պէշ օրերու: Ամէն կողմէ հասած աննպաստ լուրերը ոչ կը զայրացնէին եւ ոչ ալ կը ջղայնացնէին փաշան: Ինք ու ընկերները համոզուած էին որ նոր յարձակումով մը պիտի յաջողէին անպատճառ: Փաշան այսպէս կը մխիթարէր ինքզինքը:

Բաւական օրեր անցան, ու Օգոստոսէն յետոյ Գուրպան Պայրամի տօնը եկաւ: Ռուսները տակէ շարժում չէին ըներ: Էնվէր փաշա եւ իր ընկերները շատ զգածուած էին այդ օրերուն: Որովհետեւ Պալչիւան կը գտնուէին, ու Ռուսներուն կարեւոր մէկ մասը մինչեւ այդ տեղին մօտերը տեղաւորուած էր: Էնվէր փաշա իր բանակետը հոն հաստատած ըլլալով զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնէր: Հանդարտութեան շրջանը երկարելուն համար, փաշան կը սպասէր, վաղուան վրայ վստահ:

Էնվէր փաշա եւ ընկերները որոշեցին գիւղ մը երթալ, Պայրամի նամազը ընելու համար: Փաշային ընկերները անհրաժեշտ կը նկատէին այդ բանը, որովհետեւ հաւատացեալներու միջավայրի մը մէջ կը գտնուէին: Փաշան ալ յարմար դատեց նամազի երթալը: Ուստի, փոքր գիւղ մը գացին, որուն մզկիթը փոքր գերեզմանատան մը քով կը գտնուէր: Պայրամի առտուն, գիւղացիները մզկիթ կը մտնէին իրենց ապաէսը առնելէ յետոյ: Ներս մտնողները կը տեսնէին որ մզկիթին մէջ անսովոր վիճակ մը կար: Որովհետեւ հոն կը գտնուէր Պուխարայի բոլոր զինուորներուն հրամանատար Էնվէր փաշան:

Նամազը աւարտեցաւ: Աղօթքներ եղան: Էնվէր փաշա շատ զգածուած էր, ու դէմքին վրայ կը կարդացուէին իր վիշտը ու զիջը: Փաշան մզկիթէն ելլելով խառնուեցաւ այն բազմութեան, որ աղօթատեղիին առջեւ հաւաքուած էր:

Էնվէր փաշա իր ընտանիքէն ստացած նամակներով կը մխիթարուէր

Այդ շրջանակին մէջ սովորութիւն մը կար: Բոլոր գիւղացիները մզկիթէն ելլելէն յետոյ կը հաւաքուէին ու Պայրամը կը շնորհաւորէին իրարու: Ցետոյ իրենց գիւղերը կը վերադառնային:

Էնվէր փաշա գիւղացիներուն մէջ կը գտնուէր: Ամէն ոք անոր ձեռքը կը համբուրէր ու մէկդի կը քաշուէր: Բոլորին նայուածքները փաշային ուղղուած էին. կարծես թէ նոր ուղեգիծ մը կը սպասէին անկէ: Շատեր մտահոգութեան մատնուած էին: Հեռաւոր գիւղերու բնակիչները ու կարմիր բանակի գրաւման շրջանակներու մէջ գտնուողները շատ դժուարաւ եկած էին: Անոնք կ՚ուզէին իրականութիւնը իմանալ փաշային բերնէն, որովհետեւ գաղթը կրնար սկսիլ նա–

եւ իրենց տեղերուն մէջ:

Փաշան կռահեց գիւղացիներուն մըտահոգութիւնը, ու սրտապնդիչ խօսքերով հանդարտեցուց անոնց խառնուած ջիղերը: Ամէնքն ալ ոգեւորուեցան այդ խօսքերէն յետոյ:

Պայրամի նամազէն յետոյ, Էնվէր փաշա հրաժեշտ առաւ գիւղացիներէն, ու ձիուն վրայ հեծած, իր ընկերներուն հետ ճամբայ ելաւ դէպի Պալչիւան: Իր քով կը գտնուէին 25 հոգի, իսկ միւսները Պալչիւան մնացած էին:

Ռուսական ճակատին վրայ չարժում մը առաջ եկած չէր Պայրամի օրերուն: Էնվէր փաշա նամազի գացած ատեն բաւական յուզման մատնուած էր, անոր համար որ իր ետին ձգած զինուորներուն գլուխը կը գտնուէին Թամաճիները միայն:

Փաշան ընկերներուն հետ նամազի գացած ըլլալուն, զինուորները կառավարող զօրաւոր մարդիկ չկային: Սակայն սա մտածումը կ՚ունենար. «Ի՞նչ պիտի ըլլայ: Ռուսները ո՛րքան ալ յառաջացած ըլլան, դարձեալ պիտի կրնանք դիմաւորել զանոնք»:

(Շար.)

պէտք չունինք: Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի համար յարձակումի նպաստաւոր վայրկեանը անցած է արդէն»:

Քերենսքի նոր վերադարձած է Մ. Նահանգներէն, ուր չորս ամիսէ ի վեր դասախօսութիւններ կը կատարէր: Ան յայտարարեց. «Երեք տարի պէտք եղաւ Մ. Նահանգները ներս բերելու 1914ի պատերազմին: Միայն վեց ամիսը բաւական պիտի ըլլայ, որ ան մասնակցի նոր պատերազմին, եթէ ծագի»:

Քերենսքի յայտարարեց նաեւ որ ինք քարոզութիւն կը մղէ «Ռուսաստանը դարձնելու ժողովրդավար պետութիւն մը»: Անդրադառնալով այժմ Խ. Միութեան մէջ տիրող կացութեան եւ Ծայր. Արեւելքի մէջ խմորուող վտանգին, տուաւ.— «Այս վտանգը միշտ գոյութիւն պիտի ունենայ, որքան ատեն որ չկայ վերահաստատուած, տնտեսապէս ու քաղաքականապէս առողջ Ռուսիա մը: Սթալինի այժմեան միահեծան եւ տխմար քաղաքականութիւնը ուրիշ բանի չառաջնորդեր, եթէ ոչ ներքին ահաւոր տագնապի մը, աւելի չուտ թերեւս քան կը սպասենք»:

»»» . «««

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԷՆ կը հեռագրեն թէ Մարթինէզ Պարիօ, Հանրապետական խորհրդարանին նախագահը, հաւանած է ստանձնել նախագահութեան պաշտօնը: Արտաքին նախարարը, Տէլ Վայօ, յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, ըսաւ.— «Ամէն մարդ իր պաշտօնին վրայ է: Մենք չենք ծածկեր մեր դժուարութիւնները: Կացութիւնը կը պահանջէ անդորրութիւն եւ կարգապահութիւն»: Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ յարձակողական մը կը պատրաստէ Մատրիտի դէմ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, ընտրելու համար Պուրկոսի դեսպանը: Ամէնէն աւելի կը խօսուէր մարաջախտ Փէթէնի մասին, ինչ որ բացառիկ նշանակութիւն ունի:

ՍՏԱՑԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ (նաթիւրալիզասիօն) պայմանները խստացնելու համար, օրինագիծ մը ներկայացուց դատական նախարարը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խնդիրը անելի մը յանգած է Լոնտոնի մէջ: Երուսաղէմի Հրեաներու ժողովը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կը պահանջէ եւ առնել պաղեստինեան անկախ պետութեան մը հաստատման ծրագիրը: Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ եղած հարցումի մը պատասխանելով, գաղթային նախարարը ըսաւ թէ կառավարութիւնը երբեք միտք չունի հրէական անկախ պետութիւն մը հաստատելու Պաղեստինի մէջ, իբրեւ կեդրոն առնելով Թէլ-Ավիվի նաւահանգիստը: Երէկ հրէական պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Պ. Չէմպըրլէնի:

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ձարտարագործութիւնը քաջալերելու համար, կարգ մը դեղչեր եւ ուրիշ դիւրութիւններ հաստատուեցան հին շէնքերու նորոգման կամ նորերու շինութեան առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը երկրէն վտարեց «Քորիէրէ Տէլլա Սէրա»յի թղթակից Պ. Մոնէլլին: Ասիկա փոխադարձութեան քայլ մըն է իտալական կառավարութեան հանդէպ, որ վերջերս Հռոմէն վտարեց կարգ մը ֆրանսացի թղթակիցներ ու գրողներ: Փարիզի մէջ կան մօտ 40 իտալացի թղթակիցներ, մինչ Հռոմի մէջ ֆրանսացի թղթակիցներու թիւն է վեց:

ԱՆԳԼԻՈՅ նաւային սպառազինումներու ծախքը 1939ին պիտի հասնի 153.666.631 սթերլինի: Այս գումարով պիտի շինուին 60 նոր մարտանաւեր: Ծովային օդանաւերու տորմիղին համար եւս յատկացուած է խոշոր գումար մը: Այս տորմիղը պիտի ունենայ 133.500 հոգի:

ԹՐՔԱԿԱՆ ածխահանքի մը մէջ, Քոզլու, պայթումի մը հետեւանքով մեռան 30 եւ ողջ ողջ թաղուեցան 16 աշխատաւորներ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գանձային նախարար Պ. Մորկընթօ յայտարարեց թէ Ուաշինկթընի կառավարութեան տրամադրութեան տակ գտնուած երկու միլիառ տոլարի երաշխաւորութեան հիմնադրամը մեծ դեր կատարեց, որ աշխարհ չիյնայ դրամական քաոսի մէջ: Այս հիմնադրամի միայն մէկ տասնեորդը՝ 200 միլիոն տոլար շահարկութեան դրուած է ցարդ եւ շահ բերած է աւելի քան 9 միլիոն տոլար: Նախարարը պնդեց, որ խորհրդարանը վերանորոգէ նախագահին իրաւասութիւնը՝ ի հարկին արժեզրկելու տոլարը եւ պաշտպանելու ամերիկեան արտաքին առեւտուրը:

ՖԱՔԻՐ ՊԻՐՄԱՆ, այլ անուամբ Սարիմ Մաքսուտեան անցեալ տարի 3000ական ֆրանք (ոսկեդրամի սակով 66.000) տուգանքի դատապարտուած էր իր ընկերոջ, Պիրքէլի հետ, իբրեւ խաբեբայ: Երկու դատապարտեալները վերաքննութեան դիմած ըլլալով, աջի օր քննուեցաւ դատը: Պաշտպան փաստաբանները դիտել տուին թէ Ֆաքիր Պիրման ոչ միայն խաբեբայ մը չէ, այլեւ «բարերար մը եղած է պետական գանձին», խրախուսելով ազգ. վիճակահանութեան տոմսերուն սպառումը եւ այդ մասին ճառ մըն ալ խօսելով պետական անթելէն...

«ԷԿԼՈՆ»ը (Արծուիկ) արգիլուեցաւ Նափոլիի մէջ, ներկայացումէն մէկ ժամ առաջ:

ԼԻՈՆԻ ՕՓԵՐԱՆ փակուած պիտի մնայ մէկ տարի, կարգ մը նորոգութեանց համար:

Մարզպետի յիշատակին

Սէնթ Անթուանի «Մարզպետ» խումբը կը տօնէ

«ՄԱՐԶՊԵՏ»ի մահուան քսանամեակը, 5 մարտ կիրակի օր Սէնթ Անթուանի մէջ:

Առաւօտ.— Պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղւոյն Ս. Թադէոս մատրան մէջ: Կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Թէյասեղան - հաւաքոյթ Պառ Վիատիւքի սրահին մէջ: Պ. Մաքսուտի սրճարանը, (կամուրջին տակը):

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ — Մուտք 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ, Տէսին:

Կը ներկայացուի ՁԱՐ ՈԳԻՆ

Մուտք՝ 4 ֆրանք, 7 տարեկան երախաներուն 2 ֆրանք:

Սրահի ջերմութիւնը ապահովուած է:

Թէյասեղան—դասախօսութիւն

Կ. Խաչի Լիլայի մասնաճիւղին կողմէ

5 Մարտ, կիրակի ժամը 3—7, 34, Ave. Porte des Lilasի սրահին մէջ (մէթրօ Փորթ տէ Լիլա):

Կը խօսի Տ. Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ: Նիւթ՝ Ծնողներու պատասխանատուութիւնը օտարացման վտանգին առջեւ:

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ՝ մասնակցութեամբ Օր. Կնեազեանի, Տիկին Լուսպարոնեանի, Պ. Արծնեանի, Պ. Պօյաճեանի եւ Պ. Քօփարանեանի:

Մուտք 3 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան եւ պարագաները կը ծանուցանեն, թէ այս Շաբաթ օր, 4 Մարտ, մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ողբացեալ երջանկին ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի տարելիցի յիշատակին առթիւ: Ներկայ պիտի ըլլայ Մարսէյլի քահանայական դասը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» Կոմիտէն Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ave. d'Italie սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը պահանջենք Հայաստանի սահմաններու ընդարձակում»:

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի դասախօսական Ընդհ. ժողովը՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ Ընկեր ՌՈՒԶԱՆ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Գայլ Վահան» խումբի ընկերական ժողովը՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԱ-ԼԻՒԶԻԻ (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի Ընդհ. ժողովը՝ 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Ընկեր Կարօ» Ենթակոմիտէի, «Հայր Աբրահամ» խումբի ընկերները, 5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկ. Ս. Պօյաճեանի ագարակին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Ներկայանալ անդամատետրով:

«ՄԱՐՕ» խումբի ընկերուհիներու ժողովը՝ 5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԱԼՊԱՐԻԶԻ (Մարսէյլ) «Վարուժան» խումբի ժողովը՝ 5 Մարտ, Կիրակի, ընկ. Արամ Պետիկեանի բնակարանին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Հ. Յ. Դ. «ԽՕԹԱՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ՒՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 13 Rue Pierre Curie

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի:

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր: Կը ներկայացուի Րաֆֆիի «Սամուէլ»էն երեք արար:

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 3 ֆրանք:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐ. 18ի հանդէսը յետաձգուած է Մարտ 11ին:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը բացած է հայերէնի դասընթացքներ երկսեռ երիտասարդութեան համար:

Առաջին դասը եւ արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան յառաջիկայ Կիրակի, 5 Մարտ, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Տիկին Գազանճեանի բնակարանը, 63 Fbg. Poissonnière, Paris (9):

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան տարեկան վիճակախաղի տոմսերը հրապարակ ելած են, հատը 3 ֆրանքի: Կը շահին բազմաթիւ արժէքաւոր առարկաներ: Տոմսերը կը գտնուին հետեւեալ վայրերը.— «Յառաջ»ի մօտ, գրատուն Հրանտ Սամուէլ, գրատուն Մ. Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris, Ե. Յարութիւնեանի մօտ, 18 Rue d'Orsel, Paris:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի անդամուհիները Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան Վարչութիւնը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, Անկէն, Rue du Marché, Municipalitéի շէնքին մէջ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2էն 4.30: Հայկական դաստիարակութեան նախանձախնդիր ծնողքները կրնան արձանագրել տալ իրենց զաւակները նոյն տեղը, Մարտէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի ժամը 2—3:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քէշեան 50 ֆրանք կը նուիրեն Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան, ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ: Նոյն տխուր առթիւ 50ական ֆրանք կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Յակոբեան եւ Տէր եւ Տիկին Երանոսեան:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հայրապետեան կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ Կիրակի, 5 Մարտ, պատարագ եւ հոգեհանգստի արարողութիւն պիտի կատարուի Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ մատրան մէջ, ողբացեալ ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ԱԶԴ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ փարիզահայ հասարակութեան որ Մարտ 2էն սկսեալ իր կեդրոնը՝ 8 Ռիւ Պոսիւէ, կը բանայ ընթերցարան մը ուր գրասէր այցելուն պիտի գտնէ գաղութահայ բոլոր թերթերը: Սրահը բաց պիտի ըլլայ առժամաբար շաբաթը մէկ անգամ, Հինգշաբթի երեկոները, ժամը 8էն 11:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ կ'ուզէք թրքական լաւ, աժան եւ մաքուր սիկարի թուղթ ունենալ դիմեցէք Պ. Գալֆաթեանին, 25 Rue Bernard des Bois, Marseille: 90 տետրակը 5 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 4 ՄԱՐՏ
SAMEDI 4 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3980

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ԹԵԼՆ ԱԼ ՓՐԹԱՒ

Պատմութիւնը գիտէք,— 1938 նոյեմբեր 24ին Բարեգործա-կանի Կեդր. Վարչութիւնը երկու ամիս պայմանաժամ սահմանած էր Հայաստանի կառավարութեան, որպէսզի վերահաստատէ իր յարաբերութիւնները եւ գանձէ սահմանուած գումարները: Այլա-պէս, «գաղութներու մէջ առժամապէս համանման նպատակնե-րու» պիտի յատկացնէր «յօգուտ Հայաստանի հիմնարկներու եւ ձեռնարկներու իր տրամադրութեան տակ մնացած զանազան գու-մարները»:

— «Այս պատճառաբանեալ որոշմնագիրը 1938 դեկտ. 1ին պաշտօնապէս հաղորդուած է, յանձնարարեալ նամակներով, Երե-ւանի ժողկոմխորհի նախագահին եւ Փարիզի խորհրդային դես-պանին, ճշդելով թէ Միութեանս մեծագոյն բաղձանքն է բստ ա-ռաջնոյն Հայաստանի մէջ շարունակել իր հայրենասիրական գոր-ծունէութիւնը, փոխադարձաբար կնքուած համաձայնութեանց հիման վրայ»:

Ինչպէս կ'երեւայ, Երեւան չէ բարեհաճած որ եւ է պատաս-խան տալ: Ան բացատրութիւն չէր տուած նաեւ Բարեգործականի եւ Հօկի «լուծարք»ին առթիւ, զոր իմացանք «Խ. Հայաստան»ի մէկ թիւէն:

Երեւան քար լռութիւն պահած է նաեւ Բարեգործականի այս վերջին զեկուցման առթիւ: Եւ ահաւասիկ հետեւանքը, համաձայն իր պաշտօնաթերթին հրատարակութեան (Միութիւն, 1939 *յուն-ուար - փետրուար*).

— «Արդ, այս վերջնագոյն հաղորդագրութիւնն ալ, սահման-ուած երկամսեայ պայմանաժամին ընթացքին, անպատասխան թողուած ըլլալով, Կեդր. Վարչ. ժողովը հարկադրուած է գոր-ծադրել իր որոշումը, իրաւունք չունենալով աւելի երկար ատեն անկախ պահել իրեն վստահուած գումարները, երբ կարելի չըլլար զանոնք օգտագործել Հայաստանի մէջ: Ըստ այնմ, Օգնութեան Յանձնաժողովը թելադրած ըլլալով գլխաւորաբար Նուպարաշէնի յատուկ գումարները տրամադրել Սուրիոյ եւ Յունաստանի տնա-գուրկ չքաւոր գաղթականներու զետեղման գործին, որ ոչ նուազ կարեւոր եւ նոյնիսկ ստիպողական ձեռնարկ մըն է, Կեդր. Վարչ. ժողովը, իր վերջին նիստին մէջ, որոշում կայացուց 3000 անգլ. ոսկի Աթէնքի, Պէյրութի եւ Հալէպի չքաւոր տնազուրկ գաղթա-կաններու զետեղման գործին յատկացնել, իսկ 1000 անգլ. ոսկի Անտիոք - Սուէտիա շրջանին կամ Լիբանանի յարմարագոյն մէկ վայրին մէջ հողագործական - գիւղատնտեսական ձեռնարկի մը հաստատման, առ այդ օգտագործելով նաեւ ողբ. Տ. Մկրտիչ Պալ-եանի նուիրած 400 ոսկին:

Նոյնպէս, որոշուեցաւ 500 անգլ. ոսկի յատկացնել Միութեան նպաստընկալ աղքատիկ վարժարաններու գրասեղաններու եւ այլ պիտոյքներու գնման համար»:

Պաշտօնաթերթը այս առթիւ ամբողջութեամբ հրատարակած է Կեդր. Վարչութեան որոշմնագիրը, զոր պիտի արտատպենք յառաջիկային:

Այդ որոշմնագրին մէջ մեր ուշադրութիւնը գրաւեց նաեւ հե-տեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Ասկից զատ, Հայաստան փոխադրուելու համար ազգային ուրիշ ընկերակցութիւններու կողմէ Միութեան յանձնուած զանա-զան տրամադրելի գումարները պիտի կրնան այդ կազմակերպու-թեանց վերադարձուիլ, իրենց խնդրանքին վրայ, վեց ամիսէն, այն պարագային ուր, այդ ժամանակամիջոցին, Հայաստանի կա-ռավարութիւնը այդ բանին չհակառակի»:

Այսպէս ուրեմն, վերջին թելն ալ կը փրթի: Թէ' փաստօրէն եւ թէ իրաւապէս: Ինչ որ Հայաստան կը կոչենք, դարձեր է աղէ ար-ձան, նոյն իսկ իր ինքնակոչ բարեկամներուն համար, որոնք մին-չեւ հիմա ծաղիկներ կը ցանէին իր ճամբուն վրայ, օրհներգներ հիւսելով...

Զարմանա՞լ թէ գայրանալ: Անօգուտ են երկուքն ալ:

Յարաբերութեանց այս խզումը անխուսափելի էր այն օրէն ի վեր, երբ խորհրդային իշխանութիւնը սկսաւ գլխատել Հայաստա-նի պետական եւ կուսակցական կազմը, իր արեւնազանդ թաթը եր-կարելով մինչեւ գրական, գիտական եւ ակադեմական անդաս-տանները, որոնք սկիզբէն ի վեր անկարելին կը փորձէին, եթէ ոչ ծաղկելու, գէթ չնչելու համար:

Մահազանգը հնչած էր դեռ 1936 յուլիս 9ին, երբ չարաշուք հեռագիր մը կը հաղորդէր ամենազօր Խանջեանի «անձնասպանու-թիւնը», Մոսկուայէն վերադարձին:

Այնուհետեւ պատահած քստմնելի դէպքերը, խմբական դըն-դակահարութիւններէն, բանտային սպանդներէն մինչեւ Խորէն կաթողիկոսի սպանութիւնը, մինչեւ անխնայ «մաքրագործումը» ամբողջ սերունդի մը,— գաղտնիք չունէին մեզի համար:

Այդ աննախընթաց ողբերգութիւններէն վերջը, միայն հասա-րակ ապուշներ կրնային հաւատալ թէ «վերջը բարի պիտի ըլլայ»: Մանաւանդ որ, Չեկային տապարը նոյն ուժգնութեամբ իջաւ նա-եւ ինքնամատոյց «բարեկամ»ներու գլխուն, առանց խտրութեան: Հաւասարապէս դաւաճան, գեղծարար կամ առ նուազն անբաղձա-լի հռչակուեցան նաեւ Բարեգործականը, դիմակաւոր Հօկը, Վե-րաշինացները եւ ուրիշ ինչ որ ունէինք, իբրեւ «դաշնակից» Երե-ւանի:

Որքան ալ անախորժ ըլլան այս խորհրդածութիւնները, աւե-լորդ չէր անգամ մը եւս կրկնել, քանի որ մարդիկ դեռ կը յամա-ռին իրենց սիրած եղանակով դատել անվիճելի, անվիճարանելի դէպքեր:

Այժմ փորձենք վերլուծել Բարեգործականի նոր տնօրինու-թեանց հետեւանքները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՊ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐՏԻՆԱԼ ՓԱՉԷԼԼԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ, ԵՐՐՈՐԴ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ

Պապընտիր ժողովը հինգշաբթի օր, կէս օրէն վերջը, երրորդ քուէար-կութեամբ Պապ ընտրեց Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչը, կարտինալ Փաչէլլի, որ պիտի կոչուի Պիոս ԺԲ.:

Գրեթէ աննախընթաց է այս արագ ընտրութիւնը ներկայ ժամանակնե-րուն մէջ եւ կը նշանակէ թէ կարտինալը ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը կը վայելէր առաջին օրէն, հակառակ իտալական կարգ մը թերթերու չկամու-թեան: Աւանդութիւններէ շեղում մըն է նաեւ Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչին ընտրութիւնը, որ նոյնպէս աննախընթաց կը համարուի:

Ընտրութիւնը անմիջապէս հաղորդուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի, հինգշաբ-թի կէս օրէն վերջը ժամը 5.28ին: Արդէն անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Ս. Պետրոսի հրապարակին վրայ, երբ երեւցաւ սպիտակ ծուխը, իբրեւ աւետիս: Առտուան երկու քուէարկութիւններէն վերջը սեւ ծուխ մը կը բարձրանար Վատիկանի ծխնելոյզէն, ինչ որ կը նշանակէր թէ մեծամասնու-թիւն չէ գոյացած: Իրիկուան ժամը 6ին լոյս մը երեւցաւ մայր եկեղեցւոյ կեդրոնական պատուհանէն, վարագոյրը մէկդի քաշուեցաւ եւ կարտինալ մը պատշգամէն պաշտօնապէս հաղորդեց նոր պապին ընտրութիւնը, լատիներէն: Այդ միջոցին նուագախումբը պապական քայլերգը կ'երգէր ներսէն: Հրապա-րակը թնդաց բուռն ծափերով: Մութը կոխած էր արդէն, երբ պատշգամին վրայ երեւցաւ նոր Պապը, եւ ամբոխը բացագանչեց — « Էվվիվա իլ Փափա » (կեցցէ՛ Պապը): Պիոս ԺԲ. բարձրացուց իր ձեռքը եւ իր օրհնութիւնը յայտ-նեց Հռոմի եւ աշխարհի, իբրեւ «Եպիսկոպոս Հռոմի, Փոխանորդ Յիսուսի Քրիստոսի, յաջորդ իշխանին Առաքելոց, Գերագոյն Քահանայապետ Տիեզե-րական Եկեղեցւոյ, Պատրիարք Արեւմուտքի, Եպիսկոպոսապետ Իտալիոյ, Արքեպիսկոպոս եւ Առաջնորդ Նահանգին Հռովմայ, Վեհապետ Վատիկան Քաղաքի պետութեան»:

*** *Նոր Պապը (267րդ) 63 տարեկան է եւ կը պատկանի բուն իսկ Հռոմ ծնած ընտանիքի մը որ անցեալին մէջ սերտ կապեր ունեցած է Վատիկանի հետ: Իր աստուածաբանական կրթութիւնը լրացնելով Պապական Ակադեմիա-յին մէջ, քահանայ ձեռնադրուեցաւ 23 տարեկանին եւ արագօրէն յառաջա-ցաւ ասպարէզին մէջ: Իր իրաւագիտական ուսումնասիրութիւնները ուշա-դրութիւն գրաւեցին եւ 1917ին նշանակուեցաւ պապական նուիրակ Միւնիխի: Այդ միջոցին էր որ ներկայացուց Բենեդիկտոս ԺԵ.ի «խաղաղութեան ծրա-գիրը», որ մնաց մեռեալ տառ: 1920ին փոխադրուեցաւ Պերլին, իբրեւ նուի-րակ եւ հոն մնաց մինչեւ 1930, կնքելով պապական պայմանագիրը Գերմանիոյ հետ: Այնուհետեւ նշանակուեցաւ արտաքին գործերու վարիչ, կարտինալու-թեան բարձրացած ըլլալով 1929ին: Հանգուցեալ Պապը անսահման վստահու-թիւն ունէր իր վրայ: Այցելած է նաեւ Մ. Նահանգները, ճամբորդութեան մեծ մասը կատարելով օդանաւով: Ինքն էր որ լուծեց կնճռոտ վէճեր՝ Սպանիոյ, Ռուսիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ: 1936ին, երբ Մուսոլինի կը մարտնչէր Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, կարտինալ Փաչէլլի բացէ ի բաց Առաջնորդին կողմը բռնեց հրապարակային բանախօսութեամբ մը: Ծղնաւորի դէմք ունի, սակաւակեր է եւ երբեք չէ ծխած. բայց օժտուած է դիւանագիտական հմտու-թեամբ: Սահուն կերպով կը խօսի գերմաներէն եւ ֆրանսերէն եւ հեղինակն է կարգ մը օրէնսդրական գիրքերու, իտալերէն, լատիներէն եւ գերմաներէն: Կը կարծուի թէ օծումը պիտի կատարուի մարտ 12ին:*

Նոր Պապին ընտրութիւնը լաւ տպաւորութիւն գործեց մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ: Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչ նշա-նակուեցաւ կարտինալ Մակլիոնէ, Փարիզի նախկին նուիրակը:

Մարաջախտ Փէթէն դեսպան ազգայնական Սպանիոյ մէջ

Նախարարական խորհուրդը միաձայնութեամբ Պուրկոսի դեսպան նշա-նակեց մարաջախտ Փէթէնը, որ 83 տարեկան է: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս ընտրութեան: Վէրտէօնի յաղթա-կանը ուսուցիչն եղած է Զօր. Ֆրանքոյի, 1926ին, Փարիզի զինուորական վարժարանին մէջ: Այս փափուկ պաշտօնը յանձնելով ծերունի մարաջախտին, Պ. Տալատիէ կ'ուզէ օգտուիլ անոր հեղինակութենէն, ի դերեւ հանելու համար Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ խաղերը: Բաց ի իր անձնական բարեկամութենէն՝ Զօր. Ֆրանքոյի հետ, մարաջախտ Փէթէն ջերմեռանդ կաթոլիկ է, ինչ որ մեծ արժէք ունի ազգայնական Սպանիոյ համար:

Մարաջախտ Փէթէն 1934ին պատերազմական նախարար էր Տումէրկի դահլիճին մէջ ու թէեւ գործօն կեանքէ քաշուած է երկար ատենէ ի վեր, բայց Պ. Տալատիէ միշտ իր խորհուրդներուն կը դիմէր, տագնապալի պահերու մէջ, ինչպէս անցեալ սեպտեմբերին:

Նախապէս կը խորհուէր սահմանափակել նոր դեսպանին պաշտօնավարու-թեան շրջանը, նկատի առնելով իր տարիքը, բայց յետոյ աւելորդ համարուե-ցաւ այդ սահմանափակումը (երեք ամիս): Մարաջախտը յօժարութիւն յայտ-նած է դեսպանութիւնը վարելու այնքան որքան կը պահանջէ երկրին շահը: Իրեն պիտի ընկերանան վարժ դիւանագէտներ: Իր անուանումը մեծ գոհու-նակութիւն պատճառեց ազգայնական Սպանիոյ մէջ եւ Փարիզի սպանիական դեսպանը սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ իրեն հետ:

*** *« Թան » կը գրէ թէ ծերակուտական Լէոն Պէրարի հետ կատարուած բանակցութեանց ատեն, Ֆրանսա յանձն առած է Զօր. Ֆրանքոյի վերադար-ձնել Պանք տը Ֆրանսի մէջ ի պահ դրուած սպանիական ոսկին, Ֆրանսա փո-խադրուած բոլոր զէնքերը եւ ռազմամթերքը, արջառը, բոլոր գեղարուես-տական գանձերը, նաւերը, կառքերը եւն.: Միեւնոյն ատեն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, հետզհետէ Սպանիա վերադարձնելու համար փախստական-ները, քաղաքացի թէ զինուոր: Այս առթիւ աջակողմեան թերթերը անձկու-թեամբ կը հարցնեն թէ ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք որ վերադառնալ չեն ուզեր — առնուազն 40—50.000 հոգի— իբրեւ քրէական յանցաւորներ, անիշխանա-կաններ եւայլն:*

(Լաւբերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՕՁԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ԳԼՈՒԽ»

Խորագիրը կ'առնեմ թուրքերէն « *Վագըթ* »էն, որ ունի նաեւ երկրորդ վերնագիր մը, «Հայ Դաշնակներու անպատշաճութիւնը» (26 փետր.):

Ի՞նչ է պատահեր:

Սոֆիայի մեծ օրաթերթը, «Սլօվօ», բացառիկ թիւ մը նուիրած է հայ ժո-ղովուրդին, աշխատակցութեամբ հայ եւ պուլկար մտաւորականներու եւ ականաւոր դէմքերու: (Այսօր հրա-տարակած ենք պուլկար բարեկամնե-րու մէկ մասին գրութիւնները):

Սովորական բան մը՝ լրագրական կեանքի մէջ: Եւ պարզապէս մարդկա-յին արտայայտութիւն մը:

Բայց, կարելի՞ է Թուրքի գլուխ ու-նենալ եւ ծուռ չմեկնել ամէնէն տար-րական բաներն ալ:

Եւ ահա թուք ու մուր՝ *Վագըթ*ի է-ջերէն, սուտն ու իրաւը իրար խառ-նելով եւ պղտորելով պուլկարական կառավարութեան միտքը.

— « *Վառնա, Պուրկազ եւ Ֆիլիպէի մէջ բնակող Հայ Դաշնակ կուսակցու-թեան պատկանողները՝ Սոֆիայի մէջ կուսակցապետ զօր. Գարեգին Նժ-դեհի գլխաւորութեամբ, Թուրքիոյ եւ կամ Թրքութեան դէմ 12 էջէ բաղ-կացեալ փրոփականտի յայտարարու-թիւն մը հրատարակած են:*

« *Վերէն վար ափեղցփեղ անտե-ղութիւններով լեցուն այս յայտարա-րութեան միջոց եղած են վարչապետ Քէօսէ Իվանոֆի հակառակորդներէն նախորդ վարչապետ Ցանքոֆի ընկեր-ները* »:

Թուրք թերթը այնքան շլմորեր է որ, բացառիկ թիւին բովանդակու-թիւնը տուած ատեն, «մեծ եւ միաց-եալ Հայաստանի երեւակայական գա-ղափար» մըն ալ կը սահեցնէ, Յակոբ Ճարոնեանի կը վերագրէ՝ « Հայաս-տանս կը փրկուի» խորագրով յօդ-ուած մը, Սիամանթօն կը դարձնէ « *Պանք Օթոմանի ռմբաձիգներէն* »...

Եւ կը շարունակէ.

— « *Ծանօթ է որ Պուլկարիոյ Հա-յերը, Դաշնակ եւ սոցիալ դեմոկրատ անուններով երկուքի բաժնուած եւ Դաշնակցականներու միացածներ, տարիներէ ի վեր Թրքութեան եւ Թուրքիոյ դէմ կը գործեն, բայց գի-տենք նաեւ որ Քէօսէ Իվանոֆի կա-ռավարութիւնը գործի գլուխ գալէ վերջ, բոլոր կուսակցութիւնները, հաւաքածները եւ ժխտական կազմա-կերպութիւնները փակեց եւ ցրուեց:*

Արդի պուլկար դահլիճին հակա-ռակորդ Ցանքոֆի կուսակիցները, քանի մը թափառաշրջիկ Հայերէ արդեօք ի՞նչ կը սպասեն որ 60 տա-րիներէ ի վեր Թուրքեւպուլկար յա-րաբերութիւններու այսքան անկեղծ մէկ պահուն, նման բորբոքանքներ հրատարակելու միջոց եղած են:

Մանաւանդ որ յանուն Թուրք եւ պուլկար ազգերու կենսական շահե-րու, երկու երկիրները պէտք ունին աւելի մօտենալու եւ բարեկամութիւ-նը եղբայրութեան վերածելու մասին ջանքեր կը նուիրուին: Այս միջոցին է որ պալքանեան անդորրը եւ վճիտ մթ-նոլորտը այլայլելու կը ձեռնարկեն:

Վստահ ենք որ Թուրքիոյ մեծ բա-րեկամ Քէօսէ Իվանով պիտի տայ պէտք եղած դասը, զօր. Գարեգինի շուրջը հաւաքուած 5 — 10 Դաշնակ նախկին արկածախնդիրներուն »:

Երեւի *Վագըթ* Րումէլիի երբեմնի «*Իլյալէթ*»ը կը նկատէ Պուլկարիան:

Իր չար բախտէն, պուլկար ժողո-վուրդը արդէն տուած է շառաչուն դաս մը, ամբողջովին սպառելով բա-ցառիկ «Սլօվօ»ն: (Այդպէս սպառե-ցաւ նաեւ, Աթէնքի մէջ, «Արմենիքի Մուսան», հայ բանաստեղծներու յու-նարէն ծաղկեփունջը եւ այժմ ձեռ-նարկուած է Բ. տպագրութեան):

«Օձերը գործի գլուխ» անցած են նորէն, այո՛: Բայց ոչ թէ Սոֆիայի կամ Աթէնքի, այլ Թուրքիոյ մէջ, շա-րունակ թոյն սրսկելու եւ ժողովուրդ-ները իրար ձգելու համար:

ՎԱՀԷ

«ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ԼՌԱԿԵԱՑ ՄԻԼԻԱՌԱՏԷՐԸ»

Հատուած մը եւս *Փառի - Միտի*ի գրութենէն, որուն առաջին մասը հրա-տարակեր էինք երէկ.—

Ժողովուրդը չի ճանչնար այս մարդը, որուն ուժը կամ ազդեցութիւնը, պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջ, հաւասար էր բազմաթիւ պե-տական մարդոց ուժին,— նոյնիսկ աւելի էր: Ժողովուրդը չի ճանչնար այս մարդը, որ նստած - ելած է Լօրէններու, Պրիաններու, Տէթէրտինկներու, Պալֆըրներու, Էմիր Հիւսէյիններու եւ Ֆայսալներու հետ: Ժողովուրդը չի ճանչնար այս մարդը, որովհետեւ ան չի սիրեր խօսիլ իր մասին, ոչ ալ կ'ու-զէ խօսեցնել իր մասին:

Ոմանք կ'ըսեն. «Ֆրանսայի ամէնէն հարուստ մարդն է»: Ուրիշներ կ'ը-սեն. «Աշխարհի ամէնէն հարուստ հինգ մարդոցմէն մէկն է»: Տեսակէտով մը, հարստութիւնը անհաշուելի տարր մըն է: Եւ սակայն Իզվոլսկիի - ցարական Ռուսիոյ Փարիզի վերջին դեսպանը եւ Սազանովի — արտաքին նախարար ցա-րական Ռուսիոյ — մտերմական թղթակցութենէն կը հետեւի, որ, ընդհանուր պատերազմին, իր հարստութիւնը կը գնահատուէր 25 միլիոն սթերլին,— օրուան դրամով՝ 4 միլիառ 450 միլիոն: Ոչ մէկ պատճառ կայ ենթադրելու թէ այդ հարստութիւնը նուազեցաւ այնուհետեւ: Ընդհակառակն:

Ըսին թէ իր դիրքը շինած է նախ կօշիկի կապիչ (խրաց) ծախելով Պոլսոյ փողոցներուն մէջ: Թէ սպասեակ եղած է պանդոկներու մէջ: Միլիոնատէրնե-րուն համար սովորութիւն է ըսել «ոչինչէն հասած են» իրենց այդ դիրքին: Բայց այդպէս չէ պարագան Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեանի: Երբ աշխարհ եկաւ, 70 տարի առաջ, իր ծնողքը, որ կը սերի Հայաստանի Թագաւորներէն(?), Փոքր Ասիոյ մէջ տէր էին այն դիրքին, զոր Ռոչիլտ ունէր արեւմտեան Եւրո-պայի մէջ: Օսմ. կայսրութեան գլխաւոր կեդրոններուն մէջ, ուր հայրն ու հօ-րեղբայրը հիմնած էին, 1850էն սկսեալ, սեղանաւորական տուներ, ներածման եւ արտածման գրասենեակներ, դրամատուներ եւ զանազան ձեռնարկներ:

Ըսին թէ ծնած է Լիվրփուլ, Պոլիս, Էրզրում, Ո՛չ, Կապադովկիացի է, ծնած է Կեսարիոյ մէջ: Կը պատկանի այն լեռնցիներու ցեղին, զօշաքաղ, յա-մառ, անյողդողդ, ամրապինդ ինչպէս ապառաժը, որ Պոլիս գալով՝ գիտ-ցաւ նոր կեանքի անհրաժեշտութեանց պատշաճեցնել իրենց բնատուր կարո-ղութիւնները եւ աշխատելու ընդունակութիւնը: Այն ուղիով, զոր հայրը գծեր էր, իր ընդունակութիւնները զարգացան եւ կատարելութեան հասան:

(Վերջին մասը յաջորդով)

ԻՐԱՆԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԸ, որ Եգիպտոս կ'երթայ ամուսնանալու համար Թագաւորին քրոջը հետ, արտակարգ ընդունելութեան մը արժանացաւ Պէյ-րութի մէջ: Ֆրանսական պատուիրակութիւն մը մինչեւ սահմանագլուխ գա-ցած էր դիմաւորելու համար իշխանը: Այս առթիւ զինուորական պատիւներ ալ եղան եւ մարզպանը սեղան մը սարքեց: Գահաժառանգը Աղեքսանդրիա գնաց չքեղ զբօսանաւով մը:

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱՆՈՂՈՔ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Քանի մը շաբաթէ ի վեր, Եւրոպայի քաղաքական ամէնէն հրատապ խնդիրը Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան իրական ու իրաւական ճանաչումն էր Ֆրանսայի ու Անգլիոյ կողմէ, որ վերջապէս տեղի ունեցաւ: Լոնտոնի ու Փարիզի կառավարութիւնները միաժամանակ յայտարարեցին այս ճանաչումը, որուն իբրեւ լրացուցիչ՝ Հանրապետական Սպանիոյ նախագահը, Մանուէլ Ազանիա հրաժարեցաւ եւ մեկուսացաւ հանրային կեանքէ:

Այսպէսով՝ Սպանիոյ մէջ կացութեան տէրն ու տիրականը մնաց Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութիւնը:

Իրաւ է, տակաւին Մատրիտի եւ Վալենցիոյ մէջ դիմադրողներ կան, տակաւին վարչապետ Նէկրէն ու քանի մը նախարարներ յուսահատ ճիգեր գործ կը դնեն եթէ ոչ պատերազմը շահելու կամ կռուի ճակատը պահպանելու, գէթ նաւաբեկութենէն բան մը փրկելու, բայց իրենց դատը կորսուած է ընդմիշտ եւ չկայ աշխարհի մէջ ոեւէ ուժ, որ կարենայ կացութիւնը շրջել:

Կը մնայ միայն, որ, Սպանիոյ ազգային միութեան շահերուն եւ ապագայ աւելորդ ու անիմաստ արիւնահեղութեանց առաջքը առնելու նախաձեռնդրութեամբ, պարտուած կողմը զէնքերը վար դնէ ու հաշտուի անողոք իրականութեան հետ, մանաւանդ որ Ազանիայի հրաժարումով Մատրիտի կառավարութեան օրինականութիւնը խախտուած է այլեւս եւ ան կորսնցուցած է ամէն յենարան, թէ՛ ներսը եւ թէ՛ դուրսը:

Քաթալոնիոյ անկումէն եւ աւելի քան 380,000 փախստականներու Ֆրանսա ապաստանելէն ետք, Զօր. Ֆրանքոյի զինուորական կատարեալ յաղթանակը անվիճելի դարձած էր:

Այս կացութեան առջեւ՝ չէին կրնար անտարբեր մնալ Փարիզի ու Լոնտոնի դահլիճները, որոնք շտապեցին անմիջական բանակցութիւններով ճամբայ հարթել ճանաչումին համար: Եւ ճանչցան:

Ճանաչումը տեղի ունեցաւ արագ, թէեւ ոչ անսպասելի կերպով: Երկու ժողովրդավար մեծ պետութիւնները չէին կրնար տոկալ, իրաւական կամ գաղափարախօսական բիւզանդարանութեանց անձնատուր ըլլալ եւ ուշացնել ճանաչումը: Անոնք լսեցին իրականութեան անողոք ձայնը եւ շտապեցին բնականոն յարաբերութիւններ հաստատել կառավարութեան մը հետ, որ դեռ երէկ ապստամբ՝ բռնի ուժով տապալած էր երկրին օրինաւոր իշխանութիւնը:

Այս աճապարանքը կարելի է դիւրաւ բացատրել, երբ նկատի առնենք սպանիական ներքին պատերազմին անդրադարձումը Եւրոպայի քաղաքական ընդհանուր կացութեան վրայ, եւ մանաւանդ երբ յիշենք թէ Լոնտոն, ու մանաւորապէս Փարիզ կենսական շահեր ունին Սպանիոյ հետ բարի դրացիական յարաբերութիւնները վերահաստատելու մէջ:

Արդէն ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, որուն հետեւեցան սկիզբէն ի վեր այս երկու ժողովրդավար մեծ պետութիւնները, ուրիշ ելքն չէր կրնար յանգիլ, եթէ ոչ յաղթական կողմի ճանաչման: Ճանաչումը ոչ թէ ժխտումն էր ոչ-միջամտութեան ուղեգծին, այլ անոր եզրակացութիւնը:

Անգլիա կը շտապէր ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի իշխանութիւնը եւ ազդեցութիւն գործ կը դնէր Փարիզի մէջ, որ նոյնը ընէ: Անգլիա առանձին պահանջներ չունէր Սպանիայէն, ոչ ալ կը մտածէր ճանաչումը պայմանաւորել մասնաւոր ակնկալութիւններով: Անոր համար պէտք էր խաղացած, իր հողային ամբողջականութեան նախանձախնդիր իշխանութիւն մը,— ազգայնական թէ ձախակողմեան, տարբերութիւն չըներ—որ տէր կանգնի Իբերեան թերակղզիին, վերջ տայ քաղաքացիական պատերազմին— այսպէսով վերջ տալով միաժամանակ օտար մեծերու մրցակցութեան Սպանիոյ մէջ— եւ չափով մըն ալ յաղթականի ներողամտութիւն ու վեհանձնութիւն ցուցնէ պարտուած կողմին հանդէպ:

Եւ Լոնտոն յաջողեցաւ ձեռք ձգել այս պայմանները, եթէ կարելի է ճանաչումի պայման համարել զանոնք: Ան բաւ համարեց զօր. Ֆրանքոյի խոստումը, թէ Սպանիոյ անկախութիւնը պիտի պահպանէ, թէ փոխվրէժի քաղաքականութիւն պիտի չըվարէ հակառակորդին հանդէպ եւ թէ — ինչ որ ամէնէն կարեւորն է— պիտի հրաւիրէ օտար զինուորական ուժերը մեկնելու երկրէն, երբ կռիւը վերջ գտնէ:

Փարիզ փորձեց քիչ մը աւելին ձեռք ձգել: Ան ջանաց որ վերոյիշեալ կէտերը ոչ միայն դաշնագրային համաձայնութեան մը ձեւով ընդունուին զօր. Ֆրանքոյի կողմէ, այլեւ Սպանիոյ նոր կառավարութիւնը գրաւոր յանձնառութիւն ստանձնէ, թէ պիտի չմտնէ Հակակոմունիստ Ուխտին մէջ: Այս կէտը Պուրկոսի ընդդիմութեան հանդիպեցաւ այն պատճառաբանութեամբ, թէ այդպիսի յանձնառութիւն մը այժմէն Սպանիոյ վեհապետական ազատութիւնը կաշկանդելու կը ծառայէ: Ասիկա չէր նշանակեր, թէ Պուրկոս անպատճառ կը մտնէ կամ մտադիր է մտնելու Պերլին – Հռոմ առանցքին մէջ, բայց Սպանիոյ նոր կառավարութիւնը, իր ճանաչումը վաստկելու համար, տրամադիր չէր իր վեհապետական իրաւունքներուն վրայ ոեւէ կաշկանդում ընդունելու:

Եւ Փարիզ տեղի տուաւ:

Ան կնքեց զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան հետ գրաւոր համաձայնագիր մը, որով կը կանոնաւորուէին երկու դրացի երկիրներու երկաթուղիներու, թղթատարական յարաբերութիւնները, փախստականներու վերադարձի, Պանք տը Ֆրանսի մէջ պետեղուած սպանիական ոսկեպահեստի յանձնումի եւայլն խնդիրները. եւ ճանչցաւ անոր իշխանութիւնը իր սահմանակից թերակղզիին վրայ:

Այս ճանաչման նախորդող վիճաբանութիւններու ընթացքին՝ Ֆրանսայի խորհրդարանին մէջ վարչապետ Տալատիէ ըրաւ համարձակ յայտարարութիւն մը, որ շատ ուշագրաւ է: Ան ըսաւ ի միջի այլոց.

— «Ցունուարի վերջէն ի վեր, 600 քիլոմեթրի վրայ իբրեւ դրացի ունինք զօր. Ֆրանքօն: Պաշտպանելիք երրորդ ճակատ մը չունենալու համար է, որ կ'առաջարկեմ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններ հաստատել իրական կառավարութեան հետ: Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց ներկայութիւնը Պուրկոսի մէջ աւելի օգտակար քաղաքականութիւն մըն է քան բացակայութիւնը, որ պիտի նշանակէր անշարժութիւն: Ես համոզուած եմ որ այս տարի, գալիք շաբաթներու կամ ամիսներու ընթացքին, մենք Իարկադրուած ենք անցնելու ահարկու հրուանդաններէ: Խաղաղութիւնը պէտք է պաշտպանուի մեծ աչալրջութեամբ»:

Շատ բացորոշ է: Ֆրանսա սահմանակից է ազգայնական Սպանիոյ եւ կենսապէս շահագրգռուած է անոր հետ վարել դրացիական բարեկամական յարաբերութիւններ: Հետեւաբա՞ր: Ան չի կրնար բացակայիլ Պուրկոսէն: Ճանաչումը անյետաձգելի է ու հարկադրական:

Նոյնը մասնաւորապէս Անգլիոյ համար՝ որ Ճիպրալթարը ունի, ինչպէս նաեւ, որ էականն է, սպանական կնճիռը հարթելու փակելու եւ Եւրոպայի խաղաղեցման նոր ազդակ մը աւելցնելու մտահոգութիւնը:

Այս վերջին շարժառիթը ոչ միայն անկարեւոր չէ, այլ թերեւս հիմնականն է Փարիզ – Լոնտոն առանցքին համար: Ան կը վախնայ— եւ իրաւացի պատճառներ ունի ատոր համար— որ Իտալիա շուտով հրապարակ իջնէ իր պահանջներով Ֆրանսայէն: Գերմանիա արդէն պաշտօնապէս դրած է իր գաղթային պահանջները: Ճափոն Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ ամէն օր նոր անակնկալներու առջեւ կը դնէ ժողովրդավար երկիրները. վերջերս ան գրաւեց Հայնան կղզին, որ լուրջ սպառնալիք մը կը կազմէ ֆրանսական Հնդկաչինին, ամերիկեան Փիլիպեան կղզիներուն կամ անգլիական Հոնքքոնկին:

Այս բոլորը ոչ թէ Մինիխի ոգին ընդարձակելու կամ զարգացնելու նըշաններ են, այլ, ընդհակառակն, աշխարհը նոր Սեպտեմբերներու առջեւ դնելու: Տագնապի նշաններ կան ամենուրեք: Դժգոհները տակաւին դժգոհ են ու կը շարունակեն պահանջել: Իսկ գոհացածները, ժողովրդավար մեծերը, որոնք լիացած յագեցած են հողերով ու գաղթավայրերով, տրամադիր չեն տեղի տալու, նոր Մինիխներով անձնատուր ըլլալու:

Եւ ոչ միայն կը զինուին անոնք արտակարգ թափով ու խելայեղ, ցնորական հեւքով, այլ օրէ օր կը կնճռոտեն իրենց դէմքերը եւ սպառնալից կամ առնուազն անզիջող կը դառնան: Ատոր համար է, որ Տալատիէ կը շեշտէ, թէ ժողովրդավար ջոջերը շուտով «պիտի հարկադրուին անցնիլ ահարկու խորխորատներէ»:

Նոր Սեպտեմբերներու վտանգը աւելի քան իրական է ու կենդանի Եւրոպայի մէջ:

Այս նախատեսութեամբ ալ, Լոնտոն ու Փարիզ կը փութան լեզու գըտնել Սպանիոյ իրական իշխանութեան հետ, կը բաղձան եթէ ոչ ռազմական, գոնէ քաղաքական ճակատ մը պակաս ունենալ իրենց կողքին: Որովհետեւ ճանաչում մերժելը ոչ միայն իրատեսութեան դէմ մեղանչել պիտի ըլլար, այլ յայտնապէս մղել զօր. Ֆրանքօն, որ ամբողջապէս իյնայ ամբողջավար պետութեանց գիրկը եւ Պերլին–Հռոմ առանցքը վերածէ Պերլին – Հռոմ – Պուրկոս առանցքի:

Լոնտոն ու Փարիզ ճանաչումի յաջորդաբերութեամբ ատոր առաջքն է որ կը փորձեն առնել:

Ճշմարիտ է, զօր. Ֆրանքօ շատ սերտօրէն կապուած է Պերլինի, բայց մանաւանդ Հռոմի, որու անուրանալի աջակցութեամբ հասաւ այս օրուան: Ան բարեկամ է Առանցքին: Բայց ասիկա չի նշանակեր թէ զինակից է անոր, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի դիրք բռնելու Անգլիոյ ու Ֆրանսայի դէմ, որոնք Մատրիտի Հանրապետականները չեն վերջապէս, որոնց դէմ զէնք վերցնելը այնքան ալ դիւրին ըլլար:

Եւ զօր. Ֆրանքոյի Սպանիան ոեւէ շահ ալ չունի ճակատ պարզելու ժողովրդավար պետութեանց դէմ. ընդհակառակն, շահեր ունի անոնց հետ բարեկամութիւն հաստատելու մէջ: Երկիրը աւերուած ու հիւծած է. կը կարօտի վերաշինութեան: Կիրքերն ու թշնամական տրամադրութիւնները տակաւին եռուն են. ժամանակ պէտք է հանդարտեցնելու, վէրքերը սպիացնելու եւ սպանիական ժողովուրդի ազգային միութիւնը գլուխ հանելու: Ասոնք էական հարցեր են Սպանիոյ համար, եւ կը մղեն զայն վարելու խելօք, շրջահայեաց, ինքնամփոփ ու շինարար քաղաքականութիւն մը թէ՛ երկրէն ներս ու թէ՛ երկրէն դուրս:

Պուրկոս շահած է յաղթանակը:

Բայց ասկէ տուժած չեն «ջոջ»երու շահերը: Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչումը ժողովրդավար պետութեանց պարտութիւնը չէ:

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Սոփիայի «Սլօվօ» մեծ օրաթերթը փետրուար 18ին բացառիկ թիւ մը նուիրած էր հայ ժողովուրդին, բազմաթիւ յօդուածներով եւ պատկերներով: Այդ համարէն կը քաղենք հետեւեալ գրութիւնները.—

Սոփիայի մետրապոլիտ Սթեֆան արք. կը գրէ (առաջին էջ, առաջին սիւնակ).

— «Միատեսակ ճակատագիրը իրարու կը մօտեցնէ եւ կը կապէ մարդիկն ու ժողովուրդները: Հոգեբանական այդ օրէնքի զօրութեամբ Պուլկարներն ու Հայերը շատոնց իրարու մօտ կը զգան իրենք զիրենք, որովհետեւ անոնց հայրենիքները դարերով միեւնոյն ճակատագրին ենթակայ եղած են եւ խմած են միեւնոյն դառն բաժակէն: Պուլկարիոյ ժպտեցաւ ազատութեան ուրախալի օրը, որով դարերու գերութեան մոխիրներու տակէն ծնաւ եւ կառուցուեցաւ անոր նոր պատմութիւնը: Հայաստանը շարունակեց խմել ստրկութեան դառն բաժակը: Սակայն, հակառակ ատոր, անոր զաւակները չդադրեցան մեծ անձնազոհութիւններով ձգտիլ իրենց ազատութեան եւ պաշտպանել իրենց իրաւունքները: Մենք, որ գիտենք այդ ձգտումին սրբազան արժէքը եւ ունինք զոհերու հարուստ պատմութիւն մը անոր իրագործման համար, հայ ժողովուրդի հանդէպ իրական անկեղծ համակրանք մը կը սնուցանենք, ջերմօրէն ցանկալով տեսնել իրենց քաջութիւնը յաջողութեամբ պսակուած:

Բազմաչարչար հայ ժողովուրդի պատմութիւնը մէկ կողմէն կշտամբանք մըն է մարդասէր Եւրոպային եւ ամօթ մը 20րդ դարուն, իսկ միւս կողմէ այդ պատմութիւնը ապացոյց մըն է, որ ան չի չիջիր, ինչպէս նաեւ պիտի չչիջեցնէ ազգային գիտակցութիւնը եւ ազատութեան սրբազան հուրը:

Հայ ժողովուրդը ի վերջոյ արժանի է տեսնել իր հայրենիքը ազատագրուած ու միացեալ, անոր մէջ յարութիւն առնելու համար իր անցեալ մեծութիւնը եւ կառուցանելու իր լուսաւոր ապագան:

Պուլկարիոյ Հայերը, օգտուելով մեր անոնց հանդէպ ունեցած բնական համակրանքէն, արդիւնք մեր ճակատագիրներու նմանութեան, կասկած չկայ, որ իրենք զիրենք կը զգան իբրեւ իրենց հայրենիքին մէջ: Այդ զգացումը մասնաւորապէս շեշտուեցաւ պատերազմներու միջոցին եւ յայտնուեցաւ քաղաքացիական քաջութեամբ, իբրեւ հաւատարիմ եւ անձնուէր որդիներ իրենց երկրորդ հայրենիքին:

Վստահ որ Պուլկարիա ընդունուած եւ տեղաւորուած Հայերը երբեք պիտի չմոռնան մեր հիւրընկալութեան բարոյական դրդապատճառը, ջերմապէս կը մաղթենք տեսնել իրենց Հայրենիքը ազատուած եւ հոն վերադարձին իրենց հետ տանին բոլոր այն զգացումները, մտքերն ու գործերը, որ հիմն ու միջոցները եղան իրենց ապրումներուն համբերատար եւ ազատասէր Պուլկարիոյ երկինքին տակ եւ հաստատեն անքակտելի դաշնակցութիւն մը երկու երկիրներու՝ Պուլկարիոյ եւ Հայաստանի միջեւ»:

Հաղորդակցութեան նախարար Պ. Վլատիմիր Ավրամով.

— «Պատմութիւնը կը ճանչնայ շատ մը ժողովուրդներ, որոնց ճակատագիրը եղած է ծանր եւ տաժանելի: Սակայն քիչ են Հայի նման ժողովուրդներ, որ հակառակ բազմաթիւ երկիրներու մէջ տարտղնուած մնալու հարկադրանքին, ցարդ պահած են իրենց հոգեւոր միութիւնը:

Պուլկարիոյ Հայերը կը ճանչցուին իբրեւ աշխատասէր բանուորներ, լաւ քաղաքացիներ, եւ խնայողներ, ու անոնց ներկայացուցիչները մեր մշակութային, հանրային եւ տնտեսական կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ լաւ հռչակ կը վայելեն:

Անոնց յատկապէս այդ յատկութիւնները երաշխիք մըն են իրենց յաջողութեան, որ անտարակոյս պիտի ուղեկցի իրենց դատութեան»:

Նախկին վարչապետ Պ. Նիկոլա Մուշանով.

— «Բազմաչարչար ժողովուրդ մը, որու հալածական զաւակները լայն հիւրընկալութիւն գտան մեր հայրենիքին մէջ:

Այդպէս եղաւ 1895 թուին, հայկական ջարդերու ատեն, ինչպէս նաեւ Պալքանեան պատերազմէն վերջ:

Ինչպէս անցեալին մէջ, նոյնպէս ներկայիս, մեզ մօտ կան շատ Հայեր, որոնք միշտ եղած են ամէնէն պատուաւոր քաղաքացիներ եւ ամէնէն հաւատարիմ պուլկարահպատակներ:

Մեզ մօտ ապրող Հայերուն կը մաղթեմ յառաջիկային եւս պահպանել իրենց ազգային զգացումը եւ միշտ հաւատալ ճշմարտութեան յաղթանակին»:

Նախկին նախարար Պ. Սթոյան Քոսթուրքով.

— «Հայերը տառապած ժողովուրդ են: Այդ տեսակէտէն անոնք բախտակից են Պուլկարներուն:

Դարերով ապրելով Թուրքերու իշխանութեան տակ, անոնք իրենց աշխատանքով եւ շնորհներով ակնյայտնի տեղ գրաւեցին Թրքական կայսրութեան մէջ իբրեւ դրամատէրեր, առեւտրականներ, արհեստաւորներ եւայլն: Անոնք Թուրքիոյ տուին ամէնէն ականաւոր նախարարները, ինչպէս օրինակ Նորատունկեան:

Հայերը ընդունակ, երաժշտասէր, աշխատասէր եւ պարկեշտ ժողովուրդ են:

Իբրեւ պուլկար պետութեան քաղաքացիներ, Հայերը խաղաղ են եւ օրինապահ:

Հետաքրքրական եւ ուշագրաւ է որ ցարդ տեսնուած չէ հայ գինով կամ մուրացկան մը:

Փորխովա Կրատինայի մէջ Հայերու կողմէ հաստատուած արձանը պուլկար ամենամեծ բանաստեղծ Փ. Կ. Եավորովին, կը վկայէ թէ Հայերը օժտուած են մարդկային ամէնէն թանկագին առաքինութեամբ՝ երախտագիտութեամբ:

Հայերը, իբրեւ ժողովուրդ, արժանի են բարի եւ պարկեշտ մարդոց համակրանքին»:

Նախկին նախարար Պ. Պօեան Սմիլով.

— «Մինիխի համաձայնութենէն յետոյ, ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը նշանաբան մըն է, որուն յառած են բոլոր ճնշուած ժողովուրդներու հայեացքները: Ուրախ պիտի ըլլայի, եթէ հայ ժողովուրդն ալ բոլոր միւս ճնշուած ժողովուրդներու նման, իր ճակատագիրը կարգաւորէր իր փափաքներուն համաձայն, իր ամբողջութեան կամ մէկ մասին մէջ:

Նախկին վարչապետ փրոֆ. Ալեքսանդր Ցանքով.

— «Ես կը համակրիմ բոլոր անոնց, որ կը պայքարին իրենց ազատութեան եւ անկախութեան համար»:

Նախկին նախարար եւ ներկայիս խորհրդարանի պատգամաւոր Պ. Գր. Վասիլեւ.

— «Իբրեւ ուսանող Ժընեւի մէջ, 1905 — 1906 թուականներուն առաջին անգամ Հայերու հետ յարաբերութեան մէջ մտայ: Ատոնք «Դրօշակ»ի խմբագիրները եւ «Դաշնակցութիւն» հայ յեղափոխական կազմակերպութեան ղեկավարներն էին: Առաջիններն էին Սարգիս (Մինասեան) եւ Մալումեան: Բորբոքուն հայրենասէրներ, անոնք կը պայքարէին իրենց ժողովուրդի ազատութեան համար:

Սարգիս մեկնեցաւ Ամերիկա, Մալումեան մնաց Ժընեւ: Երկու տարի վերջ, երիտասարդ Թուրքերու յեղաշրջումէն յետոյ, ես Մալումեանը գըտայ Պոլսոյ մէջ: Համաձայն իր լիազօրութեան, բանակցեցանք Թուրքիոյ ոչ - Թուրք ժողովուրդներու դաշնակցութիւն մը կազմելու հարցին շուրջ, որ տեղի պիտի ունենար երիտասարդ Թուրքերու համաձայնու-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Իշխանն ընկերացել է նրան, շարունակեց մայրդ, եւ ահա թէ ինչ է պատմում.— Այնտեղ էր, ասում է, Արքայի նախկին սիրելին, Ցլիկ-Ամրամի կինը: Սա ինքը դիմաւորեց Թագաւորին ամրոցի դռների մօտ: Այնպէս գեղեցկացել եւ հրապուրիչ էր դարձել, որ անկարելի էր տեսնել նրան եւ չհիանալ: Երբ առաջին անգամ հանդիպեց Թագաւորին, ես տեսայ թէ ինչպէ՛ս նա այլայլուեցաւ եւ շառագունեց: Նայողները կը կարծէին թէ՝ ամաչելուց, կամ Թագաւորի ներկայութիւնից ճնշուեցաւ. բայց ինձ յայտնի էր պատճառը: Իմ փորձուած աչքերից, ասաց հայրդ, չթագնուեցաւ նոյնիսկ Թագաւորի յուզմունքը: Ամրամի կինն այդ վայրկեանին այնքան հրապուրիչ էր, ու ես չէի զարմանալ, եթէ Թագաւորը գըրկախառնուէր նրա հետ: Ես պարզ տեսայ, որ նախկին սիրոյ կայծերը ցոլացին երկուսի աչքերումն էլ եւ նըրանց խորհրդաւոր հայեացքները հասարակ աչքերի համար անըմբռնելի մտքեր հաղորդեցին միմեանց... : Բայց Թագաւորը կարողացաւ զսպել իրան. նա այնուհետեւ այլեւս իշխանուհուն չէր նայում եւ երեւի Ցլիկ-Ամրամը նեղանում էր, որ իւր կինը Թագաւորի ուշադրութիւնը չէր գրաւում:

«Սակայն շուտով իմ կասկածները մարմին առան: Թագաւորը, որ մտադիր էր Ուտիքի վերակացութիւնը յանձնել իմ որդուն՝ Գրիգորին, յանկարծ միտք յղացաւ այդ իշխանութիւնը տալ Ցլիկ-Ամրամին: Ես չհասկացայ նրա այդ դիտաւորութեանը, որովհետեւ պարզ տեսայ, որ գեղեցիկ իշխանուհու մի լուռ հայեացքը աւելի շատ բան պիտի ասէր եւ աւելի շուտ համոզէր նրան, քան իմ ճարտարախօսութիւնը: Հետեւեալ առաւօտը Թագաւորն ստորագրեց «Ուտիքի իշխանութիւնը» Ամրամին յանձնող հրամանը: Իշխանուհին անձամբ եկաւ Արքային իւր շնորհակալութիւնը յայտնելու՝ զրահաւորուած իւր բոլոր գեղով եւ կանացի գրաւչութեամբ: Ինչ վերաբերում է Ցլիկ-Ամրամին՝ ուրախութիւնից քիչ էր մընում Թագաւորի ձեռքերը համբուրէր:

«Նոյն աւուր երեկոյեան ես յիշեցրի Թագաւորին Թագուհուն արած իւր խոստումը՝ Երազգաւորս գնալու մասին եւ զարմացայ, որ նա յայտնեց, թէ՝ ցանկութիւն ունի երկու օր եւս Տաւուշ մնալու, որպէսզի կարգադրութիւններ անէ Ուտիքի մասին եւ կարեւոր հրահանգներ տայ Ցլիկ-Ամրամին:

«Ես այլեւս չէի կարող մնալ այնտեղ, ասում է իշխանը, եւ հանդիսատես լինել՝ թէ նախկին սիրահարները ի՛նչպէս են նորոգում իրանց բարեկամութիւնը. ուստի վեր կացայ եւ եկայ այստեղ, որովհետեւ Երազգաւորս գնալու այլեւս սիրտ չէր մնում. ի՛նչ երեսով երեւայի ես իմ աղջկանս, Սահանոյշին եւ ի՛նչպէս արդարացնէի Թագաւորի Տաւուշ բերդում ուշանալը»:

— Երկու օրից յետոյ մեծ իշխանը կանչեց ինձ եւ ասաց.— «Սեդա, իմ դուստրը եւ քո Սահանոյշը միայնակ է. այսուհետեւ նա աւելի կարօտ է քո խնամքին. պատրաստուիր վաղը եւ ելթ ճանապարհուել Շիրակ»: Ես ուրախութեամբ համաձայնուեցայ, որովհետեւ ոչ մի պաշտօն չէր կարող ինձ համար աւելի սիրելի լինել, քան իմ Թագուհուն ծառայելը:

«Իշխանն արդէն իմացել է որ մայրըդ պատմել է ինձ ամէն բան: Ուստի ճանապարհելուս ժամին կանչեց ինձ իշխանուհու մօտ եւ ասաց. «Սեդա, դու արդէն գիտես թէ ի՛նչ վտանգ է սպառնում իմ դստեր ընտանեկան երջանկութեանը. նա դեռ երիտասարդ է եւ կարող է իւր վարմունքով շտապեցնել վերահաս վտանգը: Գնա՛ եւ հսկիր նրա ամէն մի քայլին: Դու փորձուած եւ կեանքը ճանաչող կին ես: Աշխատի՛ր, որ քո Թագուհին զինուած լինի միշտ կնոջ ամենանուրբ հրապոյրներով, որ նրա ամէն մի քայլը, խօսքը, հայեացքը սէր զարթեցնէ իւր ամուսնու մէջ եւ մոռացնել տայ նրան Ամրամի կնոջ հրապոյրները, նրա դիւթող ու կախարդող աչքերը... Ճշմարիտ է. արհեստական միջոցներով դժուար է սէր զարթեցնել, բայց նոյն այդ միջոցներով կարելի է հանգցնել հին սիրոյ կայծերը կամ արգիլել նրա բոցավառուելը նորից: Պսակը չէ ապահովում ամուսնու սէրը. եւ ամուսնացողները չպէտք է երբեք բարձի թողի անեն միմեանց սիրելի լինելու եւ շարունակ միմեանց հրապուրելու միջոցները: Ամուսնական կեանքի ընթացքում հարկաւոր է շարունակել նոյն մրցութիւնը, որով որ մարդ ձեռք է բերել իւր սիրած անձին. եւ պէտք է շարունակել այդ աւելի եռանդով, որովհետեւ, բնութիւնը մարդուն ստեղծել է այնպէս, որ ցանկալի նպատակին հասնելուց յետոյ, դադարում է այլեւս նոյն նպատակով գրաւուելուց ոգեւորուելուց: Եւ ահա հէնց այս ժամանակն է որ փորձութիւնը վրայ է հասնում: Քո Թագուհին այս բաները չգիտէ եւ երանի թէ՝ երբեք էլ չփորձէ... Նա, արդարեւ, սիրում է անկեղծութեամբ. եւ հէնց այդ պատճառով էլ մեծ հաւատ ունի Թագաւորի վրայ: Բայց ով որ անկեղծութեամբ է սիրում, նա էլ հեշտութեամբ այնպիսի սխալ քայլեր է անում, որոնք հեռացնում են իրանից իւր սիրած անձին, մանաւանդ եթէ վերջինի մէջ բուռն չէ փոխադարձ սէրը, կամ պատրաստ կայ մի հակառակորդ, որ կարող է հրապուրել նրան: Շատ անգամ մի անզգոյշ խօսք, մի անվայել ծիծաղ, մի կոպիտ շարժում, նոյնիսկ հագուստի մի տգեղութիւն բաւական է լինում որ, ձեզ սիրող սրտի մէջ կաթէ զզուանքի թոյնը. առաջին կաթիլին հետեւում է երկրորդը, երրորդը, եւ այնուհետեւ այլեւս հեռացող սիրտն անհնար է լինում գրաւել:

«Այս բոլորը գիտես դու, Սեդա, գնա եւ պատրաստիր քո Սահանոյշը վերահաս վտանգներից: Թագաւորի սիրտը սասանած է արդէն. այդ ես հաստատ տեսայ. աշխատիր որ իմ դուստրը վերջին հարուածը չտայ... Իսկ ես իմ կողմից հնարներ կը մտածեմ սպառնացող վտանգի առաջն առնելու...»:

(Շար.)

4-3-39

Ի ՊԷՏՍ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

Սիբիլի Արազ.— Եղիշէ գրեթէ «Տիկնայք»ով կը փակէ հերոսապատումը: Հայոց աշխարհին զօրութեան հրամատարին մահէն, պայքարին մեծամեծ դէմքերէն անհետանալէն կամ բանտերուն ալ մատնուելէն վերջ, ընդհանուր պատկեր մը կ'արձակէ երկրին վիճակին վրայ, եւ ամայութիւնը ողբալով, աւերն, բարոյական յաղթանակին փառքերն ալ ի վեր կը հանէ, եւ ընդհանուր չնմարութեան մը սկզբնաւորութիւնը կ'աւետէ:

Ու երբ, յանկարծ, այն տպաւորութեան տակ կը գտնուիս, թէ աշխարհն է ի կատարած, ամբարձիչ ժխոր մը կը տարածուի վերջաբանին վրայ — «Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին» ...:

Ցաւ է, չէ՞, գիտնալ, թէ ամբողջ բնական է, չէ՞ ... երկրին ծանօթ սասանութեան մէջ — ցէն, ի՞նչ կ'ընէր տիկնութիւնը — նախարարներուն, սպաներուն, ազնուականներուն կիները: Եւ, այսպէս, Եղիշէի այդ անմահ գլուխը մեր հին գրական պատմութեան մէջ, մանրամասնութիւններու տեսակէտով, կը ներկայացնէ մեր ոչ սակաւ բարեպաշտութիւններուն մէկ գոհարն ալ, Հայ կնոջ հոգեւին յարումը, փառաւոր ազգային գաւառին, անոր մասնակցութիւնը Ազգին ուրախ եւ տխուր պահերուն: Բայց ուշադրութեամբ հետեւեցէք, մանաւանդ դուք, Ոսկի եւ Սուքիաս եւ Ղեւոնդ, ժառանգորդները Ոսկեանց, Սուքիասեանց եւ Ղեւոնդեանց, սպասալարը հայկական ազգային — եկեղեցական անշէջ ոգին: Ահա ասոնց վրայ աւելցած թեամբ, ամրապնդելու սահմանադրական կարգուսարքը երկրին մէջ եւ որոշ արդարութիւն մը տալու բոլոր փոքրամասնութիւններուն:

Շատ լաւ սկսանք, բայց բաղձալի արդիւնքը ձեռք չբերուեցաւ:

Անդրանիկ կը դիտէր նոր ժամանակը, բայց վստահութիւն չունէր այդ նախաձեռնութեան հանդէպ:

Վարանդեան կը գրէր իր գրքերը, բայց ամէնքը համակուած էին տրխութեամբ:

Ցետոյ անցաւ Ահարոնեան, հայկական հանրապետութեան նախագահը: Ցոյները փոխուեցան հիասթափութեան:

Հայ ժողովուրդը տուաւ չլսուած զոհեր: Հիասթափութիւնները իրարու կը յաջորդէին:

Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը կը յորդէր աղէտներով եւ դժբախտութեամբ:

Հայ ժողովուրդի հաւատարիմ բարեկամ եւ անոր տառապանքի ամէնէն լաւ պատմագիրը կը մնայ Եավորով, անոր երգը Հայերու մասին հանճարեղ գործ մըն է:

Բայց Հայերը յուսահատիլ չեն գիտեր: Առիկա անոնց ամէնէն մեծ յատկութիւնն է: Հակառակ ամէն բանի, անոնք կը յուսան, եւ հակառակ բախտի բոլոր յեղյեղումներուն, անոնք պիտի պայքարին:

Անոնք տակաւին նոր զոհեր պիտի տան ազատութեան համար, զոր պիտի ստանան օր մը:

Այն ատեն անոնք պիտի համոզուին թէ ժողովուրդ մը իր ամբողջ սրտով կը համակրի իրենց:

Առիկա պուլկարն է»:

Ուրիշ վկայութիւններ՝ յաջորդով:

Հայ կնոջական ճշմարիտ տիպարը, Եւ. Դարու Տիկինները, որոնք, ապահո վարար մեծապէս օժանդակեցին նաեւ գրական մշակոյթին, Սահակի եւ Մեսրոպի ներշնչումներէն արբեցած:

Հայոց աշխարհին փափկասուն տիկինները, որոնք իրենց համար մասնաւոր դեսպակներ եւ գահաւորակներ ունէին, հիմա, իրենց հայրենիքին ողորմուկ վիճակին մէջ, գիշեր ցերեկ հետի ու բոպիկ աղօթատուններ կը վազեն խնդրելով, ուխտեր խոստանալով որպէսզի Աստուած համբերութիւն տայ իրենց, որ կարենան համբերել այդ նեղութեան:

Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին, որ գրգեալք եւ գգուեալք էին յիւրաքանչիւր բաստեռունս եւ ի գահաւորակս, հանապազ բոկ եւ հետի երթային ի տունս աղօթից, անձանձրոյթ խնդրեալ ուխտիւք՝ զի համբերել կարասցեն մեծի նեղութեանն:

Անոնք որ մանուկ հասակէ սկսեալ կը սնանէին գուարակներու ուղեղներով եւ մատղաշ երէներով, հիմա վայրենիներու պէս խոտ կ'ուտէին առանց սակայն տրտնջալու, եւ չէին յիշեր բնաւ իրենց սովորական փափկութիւնը:

Որ ի մանկութենէ իւրեանց սնեալ էին ուղղովք զուարակաց եւ ամնովք երէոց (ամիս կամ ամիկ— մէկ տարուան ձագ), խոտաքուտ (խոտակեր) կենօք իբրեւ զվայրենիս ընդունէին զկերակուրն մեծաւ խնդութեամբ, եւ ոչ յիշէին ամենեւին զսովորական փափկութիւնն:

Անոնց մարմիններուն մորթերը սեւցան, որովհետեւ ցերեկները արեւէն կ'այրէին եւ գիշերները գետնի վրայ կը պառկէին:

Սեւացեալ ներկան մորթ մարմնոց նոցա, վասնզի ցերեկ արեւակէզ էին եւ զամենայն գիշերսն գետնաբեկք: Սաղմոսք էին մշտնջենաւոր մրմունջք ի բերանս նոցա, եւ մխիթարութիւնք կատարեալք՝ ընթերցուածք մարգարէից: (Որպէսզի ազգային իրենց ցանկութեան յաղուրդը վայելեն, գոնէ ընթերցանութեամբ, ոչ թէ բուհեր ական զգուելի եւ կախարդասար փորձերով, որոնց հիմա, աւաղ, անձնատուր եղած են մեր մէջէն շատեր — կիներ):

Խումբեր կազմեցին առանձինն կամ երկուական հոգիով, որպէսզի չարունակ իրարու մօտ գան, զիրար քաջալերեն, որ կարենան թերեւս այս կերպով տոկալ ու չվրիպիլ, մինչեւ գայ հասնի ցանկալի խաղաղութիւնը, եւ տրուի իրենց դարձնալ հաստատուիլ իրենց տուներն ու տեղերը:

Միաբանեցին երկու երկու՝ իբրեւ ամոլք հաւանք եւ հաւասարք՝ ուղիղ տանելով զակօսն արքայութեան, զի առանց վրիպելոյ հասցեն ի նաւահանգիստն խաղաղութեան:

Մոռացան զկանացի տկարութիւն, եւ եղեն արուք առաքինիք (քաջ՝ է բիկ մարդոց պէս) ի հոգեւոր պատերազմի: Մարտ եդեալ կռուեցան ընդ մեղսն կարեւորս, հատին կտրեցին եւ ընկեցին զմահաբեր արմատս նոցա: (Ով պատուական տիկիններ, հինգերորդ դարու Հայ մայրեր, քոյրեր, հարսեր, օրիորդներ: Անոնցմէ շատերը տակաւին մանկամարդ, գեղանի, բարեձոյն պայծառութեամբ ըսպիտակ մարմիններու, ծաւի աչքերու, եւ, հետեւաբար, նշաւակ հետապնդումի, նոյնիսկ բնութիւնն ալ իրենց թշնամի: Բայց արիացան, ոչ մէկը կրցաւ, համարձակեցաւ իրենց ծնողին դպչիլ, արդէն իրենք ալ իրենց նուրքերը կը զսպէին, յիշատակով հաւատարմութեան իրենց մեռած, նահատակուած կամ բանտարկուած ամուսիններուն:

Միամտութեամբ յաղթեցին խորամանկութեան, եւ սուրբ սիրով լուացին զկապուտակ ներկուածս նախանձուն: (Իրարու դէմ նախանձ, ատելութիւն ինչ է, չէին գիտեր: «Ես գեղեցիկ եմ, դուն տգեղ» — ասանկ տգեղ մտածումներ տեղ չունէին այդ փափկասուն տիկիններուն մէջ):

Այրիք որ ի նոսա էին՝ եղեն վերստին հարսունք առաքինութեան, կամօք կապեցին զմարմնաւոր ցանկութիւնս, եւ եղեն կցորդ չարչարանաց սուրբ կապելոցն, եւ ի հեռաստանէ եղեն վարդապետք մխիթարիչք բանտարգելեացն: (Գիշեր ցերեկ այնքան կը զբաղէին իրենց ամուսիններով, որոնք հեռուն պարսկական բանտերու մէջ կը հեծէին, որ ո եւ է բղջախոհ կամ յայրատ շուայտ կիրք չէր բոնկէր անոնց մէջ):

Մատամբք իւրեանց վաստակեցին եւ կերակրեցան: Անարիւն ճիպ-րանց նմանեցին որ երգոյն քաղցրութեամբ առանց կերակրանաց կեան, եւ կենդանի են միայն զօդն ծծելով, զանմարմնոցն բերեն զնմանութիւն:

Զուսպ յուզումով եւ անպատում հիացումով կարդացէք սա հետեւորդ տողերը.—

Բազում ամերանց հալեցան սառամանիք, եւ զարուն եկին նորեկ ծիծեռունք, տեսին եւ խնդացին կենցաղասէր մարդիկ, եւ նոքա (տիկնայք) ոչ երբեք կարացին տեսանել զսանձկալիսն իւրեանց: Ծաղիկք գարնանայինք յիշատակեցին զպսակաւէր (հաւատարիմ) ամուսինս նոցա, եւ աչք իւրեանց կարօտեալ տեսանել զցանկալի գեղ երեսաց նոցա: (Ի՞նչ հարկ կայ նոր գրականին նշդրակով խզքրատել Մեծասքանչինայս լանջքը):

Բնազրօք յիշատակեցան նոքա (Հին ղէպքերու տնական արձանագրութիւնները — բնագիրք — մէջտեղ կը հանէին, կը կարդային, որպէսզի, գոնէ, այդ կերպով տեսած ըլլան իրենց ամուսինները):

Ոչ եւս սովորեցին հարցանել զեկեալ ոք ի հեռաստանէ, եթէ երբ լինիցի մեզ տեսանել զսիրելիսն մեր, այլ այն էին իղձք աղօթից նոցա առ Աստուած, եթէ որպէս սկսանն՝ քաջութեամբ ի նմին կատարեսցին լի երկնաւոր սիրովն: (Առաջները Պարսկաստանէն եկողներու կը հարցնէին, թէ արդեօք յոյս մը կա՞յ որ իրենց ամուսինները պիտի ազատուին գան: Բայց վերջերը այդ սովորութիւնն ալ մէկ կողմ դրին: Հասկցան թէ թշնամին միտքը դրած է ուրացող ընել զանոնք իրենց հաւատքէն: Ուստի կը փափաքէին որ բանտին մէջ մեռնին անոնք, իրենց սկսած գործը կատարեալ ընելու համար, քանի որ հաւատուրացութիւնը համազօր է ազգուրացութեան, մանաւանդ այն ժամանակները: Չէ՞ որ Ցազկերտի նպատակն էր նախ հաւատքին դրժել տալ, յետոյ ցեղին):

Է՛ տղաք, Հայոց աշխարհին այդ փափկասուն տիկիններուն յիշատակով զօրացած, ուշադիր եղէք գոնէ պահպանելու ձեր ցեղը, եւ ցանկցէք սերմի պէս ձեր չուրջը այն գաղափարը, թէ արտասահմանեան այս վաւախտարակ տարագրութեան մէջ, կամայ թէ ակամայ ցեղային ուրացումի ախտէն նախ կը բռնուին կիները իբրեւ տկարագոյն արարածներ եւ սերմնցու օտարածին զաւակներու:

Սիրելի Արազ, սա մեր դասարանին գլուխէն մինչեւ միւս ծայրը պճլտացող աչքերուն կայծը քեզի ալ չէ՞ խօսիր միթէ, կենդանի պատկեր մը չէ՞ այս երեւոյթը մեր յոյսերուն: Բայց ո՞ւր են մեր աղջիկները ...

Երբ կենդանի նահատակները տեսանք — Վարդան եւ Տիկնայք — տեսնենք նաեւ ամէն դարերու մէջ ուրացողներու տխրահռչակ իշխանին՝ Վասակին վախճանը, միշտ Եղիշէին լոյսով ...

ՏԱՐԱԶ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սուրիոյ ազգայնական խմբակցութիւնը (Պլօք) հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեց, օրուան կացութեան առթիւ.

— «Դահլիճի հրաժարման վրայ, Պլօքի ժողովը գումարուեցաւ եւ քննեց ներկայ քաղաքական կացութիւնը այն դէպքերու լոյսին տակ, որոնք տեղի ունեցան, 1936ի դաշնագրով բատանձնուած յանձնառութիւններէն Ֆրանսայի հրաժարումին հետեւանքով: Ասկէ զատ, Ֆրանսա քանի մը անգամ փորձեց չճանչնալ 1936ի դաշնագրին մէջ յիշատակուած եւ երեսփոխանական ժողովին կողմէ միաձայնութեամբ վաւերացուած ժողովրդական արդար իրաւունքները: Նոյնպէս չուզեց ճանչնալ Երեսփ. ժողովի պատմական նիստին մէջ վաւերացուած իրաւունքները, որոնք անգիջելի յայտարարուած էին:

Պլօքի ժողովը նկատի առաւ Ֆրանսայի այդ քաղաքականութեան ցաւալի հետեւանքները: Մանաւանդ վերջերս, երբ Երեսփ. ժողովի իրաւասութիւնները խլուեցան եւ ժողովուրդի արդար իրաւունքները ոտնահարուեցան:

Ժողովը որոշեց ժողովուրդը հրաւիրել որ պատրաստ գտնուի պայքարելու Սուրիոյ անկախութեան եւ ամբողջականութեան պաշտպանութեան եւ Ֆրանսայի կողմէ ճանչցուած դաշնագրին պահպանման համար: Այդ դաշնագրին համար սուրիացի ժողովուրդը 20 տարիէ ի վեր վճարած է շատ սուղ գին մը, իր արիւնն ու հարստութիւնը:

Ժողովը որոշեց ժողովուրդը կրկին հրաւիրել միութեան եւ համերաշխութեան, ամէն գնով եւ միջոցով ուրանալու համար իր իրաւունքներուն:

Միեւնոյն ատեն որոշեց հետապնդել այդ իրաւունքները օրինաւոր ազգային իշխանութեան միջոցաւ, որովհետեւ իշխանութիւնը ժողովուրդին արդար իրաւունքն է: Դահլիճի տագնապը պիտի լուծուի Սահմանադրութեան սահմաններուն մէջ եւ Հանրապետութեան նախագահին միջոցաւ:

Ժողովը որոշեց նաեւ որ ընտրուելիք դահլիճը, որոնցմէ ալ կազմուած ըլլայ, հաւատարիմ մնայ երեսփոխանական ժողովի 31 դեկտեմբերի որոշումներուն եւ մերժէ այն պայմանները որոնք մերժուեցան նախորդ դահլիճին կողմէ, իբրեւ անհամապատասխան ազգային գերիշխանութեան ըմկղբունքին:

Ժողովը շնորհակալութիւն կը յայտնէ նախորդ դահլիճին, որ պաշտպանեց ժողովուրդի իրաւունքները եւ մերժեց Ֆրանսայի պահանջները, որոնք դէմ են երկրի շահերուն:

Վստահ որ ժողովուրդը գիտէ միանալ եւ մէկ ճակատ ստեղծել վտանգի օրերուն, Պլօքը լիայոյս է յաջողութեան մասին եւ հաւատք ունի ժողովրդական անձնուիրութեան վրայ: Այսօր, հերոսութենէ եւ անձնուիրութենէ զատ, ուրիշ բան չուզեր հայրենիքը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Կ. Խաչը վերջերս կազմակերպած էր խնջոյք մը: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր հայրենակիցներով եւ աթոռները եւ սեղանները շատ քիչ եկան: Խաչուհիները պատրաստ դուրսէն աթոռներ եւ սեղաններ ճարելով հասարակութիւնը տեղաւորեցին: Հոն էին Ս. Էթիէնի «Իշխանը» եւ Պ. Օհանը իրենց ուտով եւ ջութակով: Մթնոլորտը տաքցած էր եւ սրահը կը թնդար ուրախ երգերով եւ զուարճութիւններով: Գիշերը կը պարպուէին մէկ մէկու ետեւէ, իսկ ուտելիքը այնքան առատ էին որ պնակը 1 փրանքի ծախուեցան: Ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 12.30: Սրահին ուէրը եւ տիկինը փափաքեցան տեսնել հայկական պարերը: Փոքրիկները իրենց սիրուն պարերով ծափեր խլեցին ներկաներէն եւ օտար հիւրերէն:

Խորոված հաւ մը աճուրդի դրուելով գոյացաւ կոկիկ գումար մը, շահողը եղաւ Պ. Գ. Քէնտըրեան, որ հաւը Կ. Խաչին նուիրեց, առաջարկելով նորէն աճուրդի դնել, բայց խաչուհիները աւելի յարմար դատեցին բաժնել բոլոր սեղաններուն: Ջերմապէս գնահատելի է մեր խաչուհիներուն աշխատանքը գաղութիս մէջ: Բոլորը սիրայօժար կը հասնին հիւանդին, չունեւորին եւ ուրիշ պէտքերու:

*** Կ'իմանամ թէ գաղութիս մէջ կազմուած է երիտասարդական միութիւն մը որուն կը մասնակցին 15 – 22 տարեկան ֆրանսախօս պատանիներ: Անոնք կը ջանան հայերէն սորվիլ: Հմայեակ վարդապետ շաբաթը երկու անգամ հայերէնի դասեր կուտայ եւ տղոց չհասկցած բառերը կը հասկցնէ ֆրանսերէնով: Երեւոյթը շատ մխիթարական է: Քաղաքի զանազան վայրերը բնակող պատանիները շաբաթը գոնէ 3 — 4 անգամ քով քովի են եւ կ'աշխատին ուրիշներ ալ հաւաքել:

Ս. Ստեփանեան

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը

ԿԱՐՏԱՆ, 27 Փետրուար.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի «Նիկոլ Դուման» խումբի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Էքսի «Քեռի»ի խումբի, հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ փետրուարեան ապստամբութեան 18րդ տարեդարձը, փետրուար 26ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր սրահը, մուտքի դրան աջ ու ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները: Հանդէսը բացաւ ընկեր Լ. Գեղունի, քանի մը պատշաճ խօսքերով:

Դպրոցի սան – սանուհիներու կողմէ երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը: Ցետոյ արտասանեց փոքրիկն Յ. Մարկոսեան՝ «Հայդուկ եմ ես»ը: Երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց «Կռուեցէք տղերք» եւ «Հիմի էլ լռենք»ը: Ն. Աբովեանի Վաթանի երգերը արտասանեց Օր. Սիրանոյշ Թումոյեան: Արտասանեց նաեւ Պ. Նշան Առաքելեան: Ընկեր Ս. Բրուտեան, որ Կարտան կը գտնուէր, մեծ յաջողութեամբ արտասանեց «Հայ հերոսներ»ը եւ ներկաներու բաղձանքին վրայ կրկնեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիս»ը:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ս. Միլտոնեան որ մանրամասնօրէն ներկայացուց Փետրուարեան ապստամբութեան շարժառիթները: Եզրակացնելով շեշտեց որ հայ ժողովուրդը միացեալ ճակատ մը կազմէ ամէն ճակատի վրայ, միակ ու բացարձակ ելքն ու փրկութիւնը հայ ժողովուրդին պէտք է այդ կարգախօսին մէջ փնտռել: Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակ»ով:

*** Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ Դուման խումբի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 43, 412, 114, 367, 126, 195, 369, 373, 186, 329, 113, 185, 246, 18:

Ստանալու համար դիմել ընկեր Միհրան Ղազարեանի՝ համապատասխան տոմսերով: 158, Puit Rivert, Gardan, B. D. R.:

Դաշնակցական

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՄԱՐԱԿԱԾԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

1923 Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ բացուեցաւ Համարակածային հիւանդութեանց ուսումնարանը, որ նպատակ ունէր գիտական ձեւով քննել եւ ուսումնասիրել համարակածային հիւանդութիւնները, որ գոյութիւն ունին գաւառներու մէջ, գործնական պայքար բանալու համար անոնց դէմ: Այդ հիւանդութիւններէն՝ ջերմախտը կամ ճահճատենդը (մալարիա) չափազանց տարածուած է Հայաստանի մէջ: Ուրեմն Երեւանի Ուսումնարանին առաջին գործը պիտի ըլլար պայքարիլ ճահճատենդին դէմ: Ուսումնարանը որոշ յաջողութիւններ ունեցաւ: 15 տարուան ընթացքին, գաւառը ղրկած է 46 գիտական արշաւախումբեր, որոնք ոչ միայն դեղ ու դարման հասցուցած են հիւանդներուն, այլեւ քննած թէ ի՛նչքան տարածուած է հիւանդութիւնը եւ ի՛նչ կարելի է ընել՝ վերջ դնելու համար ճահճատենդին: Այսպէս յետոյ աշխատանք թափուած է չորցնելու համար ճահիճները, ոչնչացնելու համար մժեղները: Ու տեսնուած է որ ճահճատենդէ տառապողներուն թիւը նուազած է հետզհետէ:

Ուսումնարանը աշխատած է նաեւ երրորդ ճակատի մը վրայ,— պատրաստել մասնագէտներ: Մինչեւ այժմ տուած է 192 բժիշկ, 400 հիւանդապահ եւ կազմակերպած փորձարաններ, ուր կ'աշխատին, յիշենք, բժշկուհիներ Վարդուշ Հեղնարեան եւ Մարիամ Սարգսեան: Ուսումնարանը հրատարակած կամ տպագրութեան համար պատրաստած է 150 գիտական աշխատութիւններ, եւ 300 դասախօսութիւն տուած զանգուածներուն:

Ուսումնարանին տնօրէնն է փրոֆ. Ն. Փիրումով, որու ղեկավարութեան տակ կ'աշխատին բժիշկներ Ե. Քալանթարեան, Ծ. Մաթեւոսեան, Ա. Միրզոյեան, Ս. Անանեան, օգնական բժիշկներ Վ. Սադոյեան, Լ. Իսթամանեան, Ա. Ծատուրեան, Ա. Բաղալեան, Մ. Սարգսեան, Մ. Սալինեան:

Հայաստանի առողջապահական վարչութիւնը, գոհ կատարուած աշխատանքներէն, Ուսումնարանին հիմնարկութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ, Ուսումնարանին նուիրեց ինքնաշարժներ եւ լաբորատուարի գործիքներ: Նիւթական պարգեւ ստացան նաեւ բժիշկները:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Բաւական ճամբայ կտրած էին, երբ իրենց դիմաց երեք հեծեալներէ բաղկացած թղթատարը ելաւ, որ փաշային յղուած նամակներ կը բերէր: Գուխարացի բարեկամներու միջոցաւ Էնվէր փաշայի կնոջմէն եկած նամակներ էին անոնք: Փաշան յուզուելով առաւ կողակցին նամակները, բայց կարդալէ առաջ, սա հարցումը ըրաւ.

— Նոր շարժում մը կա՞յ: Ռուսերը բան մը չէ՞ն ըներ:

— Ոչ մէկ բան ...:

Էնվէր փաշա շատ գոհ էր: Իսկոյն ձիէն վար իջաւ, ու ընկերներուն դիմաց նստած, սկսաւ կարդալ ընտանիքէն եկած նամակները: Քանի՛ ընթերցումը կը շարունակէր, աչքերը կը թրջէին: Փաշան գոնէ կը մխիթարուէր իր կնոջ ղրկած նամակներով, քանի որ անոր ողջ ըլլալուն լուրը առած էր, մինչ իր ընկերները ոեւէ լուր չունէին հեռաւոր տեղեր ձգուած իրենց ընտանիքներէն:

Նամակները կարդալէ յետոյ Էնվէր փաշա իսկոյն ձի հեծաւ: Իր մարդիկն ալ անոր օրինակին հետեւեցան: Ու խումբը ճամբայ ելաւ:

Էնվէր փաշա վերադարձին յուզման մատնուեցաւ յանկարծ, երբ իմացաւ որ կարմիր զինուորները տեսնուած էին: Որովհետեւ ատիկա կը նշանակէր թէ բոլշեւիկները երկար անգործութենէ մը յետոյ աւարտած էին իրենց պատրաստութիւնները: Իսկ Էնվէր փաշայի ուժերը շատ նուազած էին այդ միջոցին: Շրջակայքը գտնուող Պասմաճիներէն շատեր դէպի հիւսիս քաշուած էին: Փաշան վստահ ալ չէր որ պիտի կրնար պէտք եղածին պէս օգտուիլ արեւմտեան կողմը համախմբուած զինուորներէն: Ասկէ զատ, Աֆղան կամաւորներ եւ զանազան կողմերէ եկած ռազմիկները քաղաքական պատճառներով հեռացած էին: Էնվէր փաշայի զինուորներուն թիւը շատ քիչ ըլլալուն, Ռուսերուն դէմ ելլելու գործը դժուարութեան կը մատնուէր: Մնաց որ, փաշային զինուորներուն մէկ կարեւոր մասը զէնք ու ռազմանիւթ չունէր: Գտնուած զէնքերն ալ այլազան էին:

ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄԸ

Էնվէր փաշա երկար ատենէ ի վեր մտահոգութեան մատնուած էր սա մտածումով թէ ի՞նչ պիտի ընէր, եթէ օրին մէկը Ռուսերը յարձակում գործէին: Այդ օրը հասած էր վերջապէս: Փաշան ստիպուած էր հակայարձակում ընել: Ուրիշ բան չէր կրնար ընել: Ուստի ջոկատ մը ղրկեց այնտեղը, ուր երեւցած էին Ռուսերը: Այդ ջոկատը նշմարեց որ Ալտրայի շրջանակին մէջ մեծ գիւղ մը կ'այրէր: Ռուսերուն կողմէ կրակի տրուած էր ան:

Ժողովուրդը արտերուն մէջ ցրուած, ողբուկոծ կ'արձակէր: Ջոկատը իսկոյն լուր ղրկեց Էնվէր փաշային եւ պահեստի ուժերուն: Փաշան պահեստիները ղրկեց Ռուսերուն դէմ: Այդ կողմը ղրկուած 25 զինուորները մեծ համարձակութիւն մը ցոյց տուին եւ իրենց տրուած հրամանները ճարտարութեամբ գործադրեցին: Էնվէր փաշա գոհ էր: Ռուսերը չպիտի կրնային այդ ճակատէն յառաջանալ: Կը մնար արեւելեան ճակատը: Էնվէր փաշա ամէնէն աւելի յոյս դրած էր այդ ճակատին վրայ, ուր վերջերս շարժում մը կը նշմարուէր:

Արեւելեան ճակատին զինուորական կացութիւնը աւելի լաւ քննելու համար, Էնվէր փաշա երեք Պասմաճիներ ղրկեց հոն: Այդ տեղէն շատ լաւ ծանօթ Պասմաճիները սողոսկելով յառաջացան: Երեք օր յետոյ ողջամբ վերադարձան եւ փաշային տուին սա իմաստով տեղեկագիր մը. «Ռուսերը կարծուածին չափ զօրաւոր չեն արեւելեան ճակատին վրայ: Սակայն արեւմտեան ճակատին վրայ, 750 զինուորներ յառաջխաղացումի սկսած են իսկոյն»:

Էնվէր փաշա այդ կողմերը մէկ ջոկատ եւ 25 զինուոր ունէր, այսինքն 30 հոգի ընդամէնը: Ուրեմն աղէտալի էր կացութիւնը. 750 հոգի թշնամի ուժին դէմ 30 հոգի միայն: Սակայն տակաւին ատոյդ չէր որ իրական վիճակը ատ ըլլար: Էնվէր փաշա թղթատար ղրկեց ջոկատին այդ լուրը ստուգելու համար:

Աշխարհագրական դիրքի տեսակէտէն՝ ջոկատը կատարելապէս կը տիրապետէր իր գտնուած տեղին վրայ: Թշնամին շարժելու հնարաւորութիւն չունէր: Այս լուրը առնելուն պէս, Էնվէր փաշա հանդարտեցաւ: Սակայն միւս կողմէ սա մտահոգութիւնը ունէր թէ ջոկատը քանի մը օր միայն պիտի կրնար դիմադրել: Ռազմանիւթ եւ պարէն հասցնելու էր անոնց: Տրամադրելի զինուորներն ալ աջ ու ձախ ղրկելու էր: Այդ պարագային, Էնվէր փաշայի դիրքը պիտի դժուարանար: Ի՛նչ որ ալ ըլլար, պէտք էր ռազմանիւթ եւ պարէն ղրկել այդ ջոկատին: Ուստի օգնական զինուորները ճամբայ ելան ամէն պիտոյքներով: Բայց չորս հոգի ի՞նչպէս պիտի կրնային փոխադրել 25 ռազմիկներու յատկացուած ռազմանիւթը եւ ուտելիքը: Անոնք սիրայօժար կատարեցին այդ գործը, վստահ թէ Ռուսերուն պիտի յաղթէին:

Այդ զինուորներուն մեկնումէն յետոյ Էնվէր փաշա լուր առաւ թէ իր դիմաց գտնուող Ռուսերը սկսած էին յառաջխաղացում ընել դէպի գիւղ մը, որ փաշային բանակետղէն երեք ժամ հեռու կը գտնուէր:

Շատ կարեւոր էր այդ լո՛ւրը: Որովհետեւ մէկը արեւելքէն, միւսը արեւմուտքէն յառաջխաղացում մը ո՛րքան ալ դանդաղ ըլլար, երրորդ թեւ մը մէջտեղէն կը յառաջանար:

(Շար.)

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Ճէպէլը Մուսայի մէջ

—— oo ——

Քանի մը օր առաջ արաբական թերթէ մը արտատպելով գրեր էինք թէ Հայերը եւ Արաբները վար առած են Սանճաքի դրօշը՝ Ճէպէլ Մուսայի մէջ:

Պէյրութի «Ժուռ» թերթը (23 փետրուար) կը գրէ այս առթիւ.— Մեզի կը հաղորդեն թէ ծանր դէպքեր ծագելու վրայ են Ճէպէլ Մուսայի մէջ, Սանճաքի սահմանին վրայ: Ճէպէլ Մուսա, որուն բնակչութիւնը մեծ մասով Հայերէ կը բաղկանայ, թշնամի է Թուրքիոյ: Սանճաքի եւ Սուրիոյ սահմանագծման յանձնաժողովի աշխատանքներուն առթիւ, զրոյց կը շրջի թէ Ճէպէլ Մուսա պիտի թողուի Հաթայի իշխանութեանց: Այս լուրը խոր դժգոհութեան կը մատնէ հայ բնակչութիւնը, որ կը յայտարարէ թէ ի հարկին զէնքով պիտի արգիլէ Թրքական ամէն տիրապետութիւն՝ Ճէպէլ Մուսայի վրայ:

Միւս կողմէ կ'իմանանք թէ միջադէպեր ծագած են արդէն այդ շրջանին մէջ:

*** Դամասկոսի «Քրօնիկ»ն ալ (23 փետրուար) կը գրէ, սա խորագրին տակ. «Ճէպէլ Մուսայի բնակչութիւնը, զէնը ի ձեռին կը մերժէ պարզել Հաթայի դրօշը».— Ճէպէլ Մուսան կը մնայ Սանճաքի միակ շրջանը, ուր Թուրքերը տակաւին չեն կրցած հաստատել իրենց ազդեցութիւնը: Այդ շրջանը, որուն բնակիչները Հայեր եւ Արաբներ են, մինչեւ հիմա դուրս մնացած է տեղական իշխանութեանց հսկողութենէն:

Երէկ, Հաթայի դրօշը պարզուած էր Ճէպէլ Մուսայի վրայ: Արաբները եւ Հայերը հաւաքուեցան սպառազէն եւ խլելով կտոր կտոր ըրին դրօշը:

Տեղական իշխանութիւնը անմիջապէս ոստիկան – զինուորներու կարեւոր ուժեր ղրկեց, բայց բնակչութիւնը հրաւիրեց զանոնք հեռանալ, արիւնահեղութեան տեղի չտալու համար:

Ճէպէլ Մուսայի բնակչութեան այս որոշումը հաղորդուեցաւ կեդրոնական իշխանութեան, որ ոստիկան–զինուորներուն հրամայեց անմիջապէս ետ քաշուիլ: Հայերը եւ Արաբները խանդավառութեամբ կ'արձանագրեն այս յաղթանակը իշխանութեանց վրայ, որ տեղի տուին ըմբոստութեան սպառնալիքին առջեւ:

Պէտք է աւելցնել թէ այլեւս խնդիր չկայ Ճէպէլ Մուսայի մէջ պարզելու Հաթայի դրօշը:

«Աղդակ» դիտել կուտայ թէ այս հրատարակութիւնները «յամեցած ու չափազանցուած արձագանգն են հին դէպքի մը, զոր պարզած էինք փետր. 17ին: Եղածը Սանճաքի դրօշին վրայ արձակուած գնդակի մը միջադէպն է, որ անմիջապէս հարթուած է, առանց ունենալու ենթադրուած ծանր հետեւանքները»:

Նոր խստութիւններ օտարական հպատակութեան մասին

»»» · «««

Ինչպէս հաղորդած էինք, դատական նախարարը օրինագիծ մը պատրաստած է, աւելի խստացնելու համար օտարական հպատակութեան պայմանները:

Այս առթիւ տեղական թերթերը կը գրեն թէ ամէնէն առաջ մարդահամար մը պիտի կատարուի, վերջնապէս ճշդելու համար Ֆրանսայի օտարականներուն թիւը, ըստ ազգութեան, կրօնի, արհեստի: Պիտի ճշդուի նաեւ թէ այդ օտարականները աւելի՞ կուգան թէ պակաս, իւրաքանչիւր արհեստի եւ շրջանի համար: Այդ մարդահամարին հիման վրայ է որ այսուհետեւ պիտի սահմանուին գալիք եւ հաստատուելիք օտարականներու թիւը եւ որակը: Հիւպատոսները վիզա պիտի կրնան տալ միայն նկատի առնելով երկրին պէտքերը: Միեւնոյն ատեն սահմանագլուխներուն վրայ հսկողութիւն պիտի կատարուի մասնաւոր յանձնաժողովներու կողմէ, ստուգելու համար թէ վիզան կանոնաւոր է եւն.:

Հպատակութեան համար դիմում կարելի է կատարել հինգ տարի մնալէ վերջ, կամ, մասնաւոր պարագաներու մէջ, 3 —1 տարիէն:

Ուրիշ մանրամասնութիւններ վաղուան թիւով:

»»» · «««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

600.000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ դրօշի տակ առնուեցան Իտալիոյ մէջ (1917ի եւ 1918ի դասերը, ինչպէս եւ 1914ի, 1915ի եւ 1916ի յետաձգուածները): Իտալական թերթերը կը գրեն թէ եղածը սովորական բան մըն է եւ իրար անցնելու պատճառ չկայ: 18 տարեկան Իտալացիներն ալ պիտի ծառայեն օդատորմիղին մէջ, ըստ յարմարութեան:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ խորհրդարանը ընդունեց որ պատերազմական նախարարութեան այս տարուան ծախքերուն յատկացուի 499.857.936 տոլար: Մեծ պատերազմէն ի վեր այս գումարը ամենամեծ վարկն է: Այս գումարէն 50 միլիոն տոլարով անմիջապէս պիտի գնուին 784 օդանաւեր, իսկ 18 ամիսէն՝ 1.069 օդանաւեր, այնպէս որ ամերիկեան օդային ուժը շուտով պիտի հասնի 3.200ի:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ հաստատումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Պ. Չէմպըրլէն ներկայ եղաւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան մէջ սարքուած ընդունելութեան մը: Առեւտրական բանակցութիւնները կը շարունակուին Մոսկուայի հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ այս տարուան ելմտացոյցը պիտի ըլլայ 43.500.000 անգլ. ոսկի, այսինքն երկու միլիոն աւելի՝ բաղդատելով անցեալ տարուան հետ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական պատուիրակութիւնը տեղի տալով Պ. Չէմպըրլէնի յորդորներուն, որոշեց շարունակել բանակցութիւնները: Վարչապետը հաւաստած է թէ անգլիական նոր ծրագիրը վերջնական չէ եւ թէ Հրեաները կրնան հակառաջարկներ ներկայացնել: Վարչապետը միեւնոյն ատեն ազդարարութիւններ ուղղած է Հրեաներուն:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Տոքթ. Քիւթնէր, որ Փարիզի մարզական կարեւոր ընկերութեան մը գանձապահն էր, դատապարտուեցաւ երկու տարուան բանտարկութեան, 1.300.000 ֆրանք չորթած ըլլալով ընկերութեան գանձէն: Դատարանը վճռեց նաեւ որ իւրացուցած գումարը վերադարձնէ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ սպասարկութեան պիտի դրուին երկյարկանի հանրակառքեր, որոշ թաղամասերու մէջ:

ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՅԹԵՑԱՆ Լոնտոնի մէջ, վնասելով երկու կարեւոր Թրուղիներու, որոնք եթէ կործանէին, հետեւանքը պիտի ըլլար կատարեալ Ջրհեղեղ մը: Այս արարքն ալ կը վերագրուի յեղափոխական Իրլանտացիներու:

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ՄԸ ձերբակալուելով Լիոնի մէջ, խոստովանեցաւ թէ սպաննած է երեք կիներ եւ երեք այրեր, զանազան վայրերու մէջ: Մարդասպանը կը կոչուի Լուի Ֆիլիփ կամ «Վօժի Ֆիլիփը» եւ 29 տարեկան է:

Ցաւով կը տեղեկանանք նկարչուհի Օր. ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ (ողբացեալ ընկեր Վռամեանի քոյրը) յանկարծական մահը որ տեղի ունեցած է մարտ 2ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 4 մարտ, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժոն:

Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները:

Գ. Յովհաննէս Մխիթարեան եւ Տիկին Ագաւնեփի Մխիթարեան կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր Մյրի Տիկին ՌԷՀԱՆ ՄԱՐԿՈՍ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ (Սասունի Շէնիք գիւղէն) դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցած է Փետրուար 4ին Ցէտէպաղաճի (Ցունաստան) մէջ եւ մարմինը ամփոփուած է տեղւոյն գերեզմանատունը:

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

4 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ, ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 5ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Hôtel Napoléon Bonaparti ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 38 Ave. de Friedland (Etoile)

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (ԵՐԳ), **Yvone Galli, Radio Citéէն,**

Mlle. Adelita Romano, élève de Mme. Moreno de l'Opéra de Barcelone

(ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՐ), Պ. ՄԵՀՏԷՐԵԱՆ (ԵՐԳ), ՕՐ. ՔԷՏԻՃԵԱՆ (ԴԱՍԱԿԱՆ ՊԱՐ):

Առաջնակարգ ճազ, հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ: ՄՈՒՏՔ՝ **12 ՖՐԱՆՔ**

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՒԱ–ԼԻՒԶԻԻ (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Ընկեր Կարօ» Ենթակոմիտէի, «Հայր Աբրահամ» խումբի ընկերները, 5 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկ. Ս. Պօյաճեանի ագարակին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Ներկայանալ անդամատետրով:

«ՄԱՐՕ» խումբի ընկերուհիներու ժողովը՝ 5 Մարտ, կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԱԼՊԱՐԻԶԻ (Մարսէյլ) «Վարուժան» խումբի ժողովը՝ 5 Մարտ, կիրակի, ընկ. Արամ Պետիկեանի բնակարանին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Հ. Յ. Դ. «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ մէջ, 13 Rue Pierre Curie

Մեթրօ Փորթ տ'Իթալի:

Երգ, արտասանութիւն, ժողովրդական պարեր: Կը ներկայացուի Րաֆֆիի «Սամուէլ»էն երեք արար:

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 3 ֆրանք:

Մարզիկի ըիշատակին

Սէնթ Անթուան ի «Մարզպետ» խումբը կը տօնէ

«ՄԱՐԶՊԵՏ»ի մահուան քսանամեակը, 5 մարտ կիրակի օր Սէնթ Անթուանի մէջ:

Առաւօտ.— Պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղւոյն Ս. Թադէոս մատրան մէջ: Կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Թէյասեղան – հաւաքոյթ Պառ Վիտուիքի սրահին մէջ: Պ. Մաքսուտի սրճարանը, (կամուրջին տակը):

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ — Մուտք 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ, Տէսին:

Կը ներկայացուի ՉԱՐ ՈԳԻՆ

Մուտք՝ 4 ֆրանք, 7 տարեկան երախաներուն 2 ֆրանք:

Սրահի ջերմութիւնը ապահովուած է:

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի անդամուհիները Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրուին 5 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան Վարչութիւնը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ Խաղախները կազմակերպած են դասախօսութիւն մը այսօր, Շաբաթ, 4 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, 15 Ave. Hoche, Մեթրօ Etoile կամ Courcelle: Պիտի խօսին Ազատ – Խաղախներու Ազգային Կեդրոնի նախագահ Զօր. ՔՕՆՈՎԱԼՈՎ եւ պատմագէտ Զօր. ԲԻԿՈՐՈՎ, բացատրելով որ Խաղախները ինչո՛ւ կը հետապնդեն իրենց անկախութիւնը, միանալով իրենց հարեւաններուն հետ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ռօզ Սթիֆընէ 200 ֆր., Տիկին Վարդենի Պարտիզպանեանէ եւ Լուլու Ճուագիմէ 100ական ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Օր. Թ. ՊԱԼԹԱԶԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ԴԱՍԵՐ

Համալսարանաւարտ այր եւ կին կուտան հայերէնի, Հայոց պատմութեան, ֆրանսերէնի, ռուսերէնի, մաթեմաթիքի, բնագիտութեան (Physique) եւ բնալուծութեան (chimie) դասեր: Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէր Թովմասեան եւ Օր. Ֆ. Շէօհլաեան, Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ, կը նուիրեն, փոխան ծաղկեպսակի, 50 ֆր. Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին, 50 ֆր. Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան:

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Խ. Տամլամեան 100 ֆր. կը նուիրեն Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ հանրութեան թէ՝ յառաջիկայ 5 Մարտ «Անառակ»ի կիրակին եկեղեցական արարողութեանց կը նախագահէ Առաջն. փոխանորդ Տիրան վարդապետ Ներսոյեան եւ կը քարոզէ օրուան նիւթին շուրջ: Այս առթիւ Ս. եկեղեցւոյս մէջ օծումը պիտի կատարուի Յարութեան պատկերի մը՝ զոր պաստառի վրայ նկարած է գիւղիս երիտասարդներէն՝ Պ. Մարկոս Եսայեան: Կը հրաւիրենք Թաղիս եւ շրջաններու բարեպաշտ հայ ժողովուրդը:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, Անկէն, Rue du Marché, Municipalitéի շէնքին մէջ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2էն 4.30: Հայկական դաստիարակութեան նախանձախնդիր ծնողքները կրնան արձանագրել տալ իրենց զաւակները նոյն տեղը, Մարտէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի ժամը 2—3:

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ ՍԻՆԷՄԱ CASINOի ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, 6 մարտ երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, կը վերջանայ ժամը 11ին:

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂԶԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն): ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Ganceի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այն կազմակերպութիւնները եւ կամ Միութիւնները, որոնք կը փափաքին օգտուիլ այս շարժանկարի ցուցադրութիւններէն, թող դիմեն «Յառաջ»ի խմբագրատունը, ժամադրութիւն առնելու համար «ՄԻՆԷ ՍԷԹՕ»ի ներկայացուցիչէն, որ Փարիզ պիտի մնայ միայն 15 օր:

Թէյասեղան–դասախօսութիւն

Կ. Խաչի Լիլայի մասնաճիւղին կողմէ

5 Մարտ, կիրակի ժամը 3 — 7, 34, Ave. Porte des Lilasի սրահին մէջ (Մեթրօ Փորթ տէ Լիլա):

Կը խօսի Տ. Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ: Նիւթ՝ Ծնողներու պատասխանատուութիւնը օտարացման վտանգին առջեւ:

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ՝ մասնակցութեամբ Օր. Կնեազեանի, Տիկին Լուսպարոնեանի, Պ. Արծնեանի, Պ. Պօյաճեանի եւ Պ. Քօփարանեանի:

Մուտք 3 ֆրանք

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 5 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3981

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՆԻ՞Ն ՈՐՈՇ ԾՐԱԳԻՐ

— oo —

Ուրեմն Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնն ալ յոյսը կտրելով Երեւանէն, որոշած է «առժամաբար համանման նպատակներու յատկացնել յօգուտ Հայաստանի հիմնարկներու եւ ձեռնարկներու իր տրամադրութեան տակ մնացած զանազան գումարները»:

Եւ, խօսքէն գործի անցնելով, գլխաւորաբար Նուպարաշէնի սահմանուած վարկէն 3000 անգլ. ոսկի յատկացուցած է Աթէնքի, Պէյրութի եւ Հալէպի տնազուրկ տարագիրներու տեղաւորման գործին, իսկ հազար ոսկի ալ՝ «Անտիոք - Սուէտիա շրջանին կամ Լիբանանի յարմարագոյն մէկ վայրին մէջ հողագործական - գիւղատնտեսական ձեռնարկի մը հաստատման»: Ուրիշ մանրամասնութիւններ կարդացէք երէկ, ամփոփուած՝ Բարեգործականի պաշտօնաթերթէն՝ «Միութիւն»:

Այստեղ հարց մը կը ծագի,— Բարեգործականը իրաւունք ունի՞ գործածելու այդ գումարները, իր տրամադրութեան տակ դրուած՝ իբրեւ նուէր, կտակ եւայլն:

Կեդր. վարչութեան 1938 նոյեմբեր 24ի որոշմնագրին մէջ, որ քուէարկուած է միաձայնութեամբ, պատճառաբանութիւններ կը կարդանք նաեւ այս մասին:

Օրինակ, Նուպարաշէնի գումարներուն համար բանաձեւը կ'ըսէ թէ Կեդր. Վարչութիւնը «ազատ է այդ գումարները գործածելու նմանօրինակ նպատակի մը, որովհետեւ է Յունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ տնակներ չինել, անպատսպար մնացած հայ գաղթականներուն համար»:

— «Մանաւանդ որ, Նուպարաշէնի հաստատման նպատակն էր հայ գաղթականներ պատսպարել, եւ թէ Հայաստան ներգաղթը բոլորովին դադրած է եւ միւս կողմէ մեր Նիւ Եորքի Կեդր. Ցանձնաժողովը, թարգման հանդիսանալով նուիրատուներուն, պահանջած է Նուպարաշէնի տրամադրելի գումարները օգտագործել, տիպողաբար տեղաւորելու համար Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականները որոնց տուները քանդուած են»:

Որոշումը կը վերաբերի նաեւ «բոլոր տրամադրելի» գումարներուն, «անոնց մէջ ըլլալով տարեկան յատկացումները, որոնց գործածութիւնը անցեալ տարիէն ի վեր անհնարին եղած է Հայաստանի մեր ձեռնարկներուն լուծարքին եւ Երեւանի կառավարութեան հետ մեր յարաբերութեանց խզումին հետեւանքով»:

Բանաձեւը բացառութիւն կը հաստատէ միայն Մելքոնեան վարկին համար, «որուն մասին իրեն կը վերապահէ որոշում մը տալ յարմար ժամանակին»:

Այսպէս ուրեմն, Բարեգործականը ստիպուած է իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացնել գաղութներու վրայ, ձեռքի տակ ունենալով մեծագումար դրամներ: Բան մը որ պէտք է աւելի կանուխ եղած ըլլար, առանց վնասելու Հայաստանի վերաշինութեան:

Ամէն անգամ որ առիթ եղած է չօշափելու այս խնդիրը, մենք միշտ ալ յիշեցուցած ենք թէ ունինք երկու ճակատ,— Հայաստան եւ Հայկական Արտասահման: Երկուքն ալ արժանի՝ մեր գուրգուրանքին, բայց ոչ մէկը միւսին ստորադասելու գնով: Մանաւանդ որ գիտենք թէ Երեւանը ոչ միայն ամէն բան չէ, այլ մեզի պէս չի հասկնար ամէն բան:

Ահաւասիկ վերջին փաստը,— յարաբերութեանց խզում եւ լռութիւն մը չարաշուք: Ըմբոստացուցի՛չ:

Արդ, հիմա որ Բարեգործականը «դրամ չունիմ» չի կրնար ըսել, ունի՞ որոշ ծրագիր, յստակապէս մշակուած ուղեգիծ, օգտակարապէս գործածելու համար տրամադրելի գումարները:

Մենք մասնաւոր առարկութիւն մը չունինք առաջին յատկացումներուն համար,— տեղաւորում կարօտ գաղթականներու:

Բայց, «տեղաւորումը» ընդհանուր խօսք է: Բարեգործականը ունի՞ ծրագիր, օրինակ, հողին կապելու համար այդ չքաւոր տարագիրները, մասնաւորապէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ: (Այդպիսի գաղութ մը ունինք Իրաքի մէջ, Հավրէզք, որ վրիպած է Կեդր. Վարչութեան ուշադրութենէն):

Յետոյ, ի՞նչպիսի ձեռքերու յանձնուած է տրամադրելի գումարներուն գործածութիւնը:

Բարեգործականը «իր մարդիկ»ը ունի ամէն տեղ եւ կը գործէ անոնց միջոցաւ: Դժբախտաբար քարացածներ կամ դիմակաւորներ ալ պակաս չեն անոնց մէջ, ինչպէս կը հետեւի Աթէնքի պատմութիւններէն:

Ժամանակը եկած չէ՞ թօթափելու կանխակալ կարծիքները, աւելի լայն գետնի մը վրայ դնելու համար այս հարցը: Աւելի մօտենալու համար ժողովուրդին:

Եթէ Բարեգործականը տեղաւորման խնդիրն ալ պիտի ձեւակերպէ ու գործադրէ այնպէս ինչպէս իր կրթական - գպրոցական ծրագիրը, այն ատեն երանի՛ բարիք սպասողներուն:

Ուրիշ հարց մը եւս.— 1938 նոյեմբեր 24ի բանաձեւը կը հրաժարէ ետ առնել այն գումարները որ Բարեգործականին յանձնուած են զանազան ընկերակցութեանց կողմէ, Հայաստան փոխադրուելու համար:

Տարրական ձեւակերպութիւն մը: Բայց սատով կը փակուի՞ հարցը:

Հազարաւոր տոլարներ կամ փրանքներ հաւաքուած են տարիներէ ի վեր, ինչպէս եւ իրեղէններ գնուած, Հայաստանի համար: Բարեգործականի յանձնուած գումարներէն զատ, կան ուրիշներ ալ, որ կը մնան Հօկերու, Վերաշինացներու, զանազան Հայրենակցականներու եւ թերեւս ալ անհատներու քով:

Արդ, ո՞վ կ'երաշխաւորէ այդ հարստութեանց անկորուստ պահպանումը: Ո՞վ խորհած է գործնական միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի անոնք չմսխուին եւ ի պահ դրուին իբրեւ անձեռնմխելի աւանդ, հայրենիքին համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ՀԵՌԱՆԱՆ ԻՏԱԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

— oo —

Զօր. Ֆրանքօ կը սպառնայ Մատրիտի

— oo —

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ նոր դժուարութիւններ ծագած են Փարիզի եւ Պուրկոսի կառավարութեանց միջեւ, Սպանիոյ իտալացի կամաւորներու հեռացման մասին: Վերջին բանակցութեանց ընթացքին որոշ հաւաստիքներ տրուած չեն հեռացման թուականի մասին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը իր առջի օրուան զեկուցման ընթացքին ի վիճակի չէր հաստատելու թէ Զօր. Ֆրանքօ խնդրած է Հռոմէն՝ անյապաղ ետ քաշել իտալացի կամաւորները: Այս փուշոտ հարցին կարգադրութիւնը յանձնուած է նոր դեսպանին՝ մարաջախտ Փէթէնի:

Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ իտալական կառավարութիւնը հասկցուցած է Զօր. Ֆրանքոյի թէ՝ ազգայնական յաղթանակը վերջնական չի կրնար նկատուիլ, ցորչափ Մատրիտի կառավարութիւնը կը շարունակէ ասպարէզ կարդալ, կեդրոնական Սպանիոյ մէջ: Ֆրանսա մտահոգ է անոր համար որ կը կասկածի թէ Իտալացիները պիտի չքաշուին, մինչեւ որ ամբողջ Սպանիան անձնատուր չըլլայ Զօր. Ֆրանքոյի:

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ պատրաստութիւններ կը տեսնէ, ուժգին յարձակողական մը սարքելու համար Մատրիտի դէմ: Սպայակոյտը անհամար հրասայլեր կեդրոնացուցած է Մատրիտի շրջանին մէջ, բազմաթիւ ռմբաձիգ օդանաւերով: Այս յարձակողականին առթիւ ահագին քանակութեամբ ալիւր, պահածոյ եւ ուրիշ ուտելիքներ ամբարուած են: Պուրկոս – Մատրիտ ճամբան խճողուած է ռազմամթերքով:

*** Անգլիական կառավարութիւնը Պուրկոսի դեսպան նշանակեց Իրաքի դեսպանը, Սըր Մորիս Փիթըրսըն, որ 50 տարեկան է եւ Պաղտատ կը գտնուէր մէկ տարիէ ի վեր:

«Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն...»

Նոր Պապը, Պիոս ԺԲ. իր առաջին պատգամը ուղղեց աշխարհի, խաղաղութիւն մաղթելով: «Այս տաղտկալի եւ տաժանելի ժամերուն, երբ այնքան դժուարութիւններ խոչընդոտ կը հանդիսանան խաղաղութեան, մենք Քրիստոսի կ'ուղղենք մասնաւոր աղօթք մը, բոլոր անոնց համար որոնց կ'իյնայ ժողովուրդները դէպի բարօրութիւն եւ յառաջդիմութիւն առաջնորդելու բարձր պատիւը եւ ծանր պատասխանատուութիւնը»:

Այս առթիւ Պապը յայտնեց թէ պիտի շարունակէ իր նախորդին քաղաքականութիւնը: Կարգ մը բացատրութիւններ այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ աւելի դիւանագիտօրէն պիտի գործէ, զգուշանալով բացայայտ ընդհարումներէ:

Թէեւ քուէարկութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նոր Պապը ընտրուած է գրեթէ մեծամասնութեամբ: Առաջին քուէարկութեան շահած էր 35 ձայն, ուրեմն կը պակսէր 7 ձայն, երկու երրորդի մեծամասնութեան համար: Երկրորդ քուէարկութեան շահեցաւ 40, իսկ երրորդին՝ 61: Երբ արդիւնքը հաղորդեցին, պահ մը վարանեցաւ, ինքզինքը անարժան համարելով, բայց յետոյ հաւանութիւն յայտնեց:

Նոր Պապին ընտրութիւնը տհաճութիւն պատճառեց մասնաւորապէս Գերմանիոյ մէջ, ուր անցուցած է իր ամէնէն գործօն տարիները: Մուսոլինի ընտրութիւնը ջերմապէս շնորհաւորեց հեռագրով մը: Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահն ալ անմիջապէս շնորհաւորութիւններ ուղղեց: Փարիզի մէջ բոլոր հոսանքներն ալ, նոյնիսկ ընկերվարականները գոհ են ընտրութենէն:

Անգլիա ի՞նչ խոստացած էր Արաբներուն

— oo —

Անգլիական կառավարութիւնը մարտ 3ին հրատարակեց կարգ մը պատմական նամակներ, մէջտեղ հանելով 23 տարիէ ի վեր խստօրէն պահուած գաղտնիքներ: Այդ հրատարակութիւնը, որ եղաւ Պաղեստինի Արաբներուն ճնշումին վրայ, կը վերաբերի Եգիպտոսի բրիտանական մարզպանին՝ Սըր Հէնրի Մաքմահոնի եւ Շէրիֆ Հիւսէյնի միջեւ փոխանակուած նամակներուն (1915 —16): Պաղեստինի վերաբերեալ մասը հետեւեալ նամակն է, զոր մարզպանը ուղղած էր Շէրէֆ Հիւսէյնի, 1915 հոկտեմբեր 24ին:

— «Մերսինի եւ Աղէքսանտրէթի երկու շրջանները եւ Սուրիոյ այն մասերը որ կը գտնուին Դամասկոսի, Հոմսի, Համայի եւ Հալէպի արեւմտեան կողմը, չեն կրնար զուտ արաբական համարուիլ եւ պէտք է դուրս մնան պահանջուած սահմաններէն»:

Արդ, Արաբները կը պնդեն թէ Պաղեստինը չի մտներ այս հողերուն մէջ, իսկ Անգլիա երբեք չէ ընդունած այս տեսակէտը: 1922ին Պ. Չըրչիլ երբ գաղթային նախարար էր, մերժեց ընդունիլ թէ Պաղեստինն ալ կը գտնուի Արաբներուն խոստացուած հողերուն մէջ: Այս վէճն է որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, յանգելու համար ներկայ անելին: Գաղտնի նամակներուն հրատարակութենէն կը հետեւի թէ Անգլիա այժմ կ'ուզէ փոխել իր քաղաքականութիւնը, մէկդի դնելով հրէական տան ծրագիրը:

*** Լոնտոնի հրէական պատուիրակութեան անդամներէն քանի մը հոգի մեկնեցան, զառն յուսախաբութեան մը մատնուած ըլլալով:

— oo —

ՀԻՒՍ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ռուսական եկեղեցիի արքեպիսկոպոս Նիքոլա կեղրով ամբաստանութեան տակ առնուեցաւ, վկայած ըլլալով թէ Բոսըլափով անուն մէկը ծնած է Մ. Նահանգներու մէջ, որպէսզի կարենայ իբր քաղաքացի Մ. Նահանգները մտնել. մինչդեռ կառավարութիւնը ստուգած է որ մարդը ծնած է Ռուսիոյ մէջ: Եթէ արքեպիսկոպոսը յանցաւոր հռչակուի, եօթը տարի բանտարկութեան վճիռ պիտի ստանայ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ վեցական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան շինութեանց սէնտիքայի չորս վարիչներ, խախտած ըլլալով աշխատանքի ազատութեան օրէնքը: Զանազան պատիժներու դատապարտուեցան նաեւ 8 բանւորներ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՀԱՅ ԱՂԲՐՏԻՔ »

— • —

Երգիծանքի նոր սեռ մը կը փորձէ Նշան Պէշիկթաշլեան, — «ՀԱՅ ԱՂԲՐՏԻՔ»:

Առաջինը, *Վանեցին*, կարդացինք անցեալ կիրակի: Այսօր՝ *Կեսարացին*: Եւ այսպէս ամէն կիրակի, — *Ստամպօլցին*, *Պոլսեցին*, *Իզմիրցին*, *Ակնցին*, *Ատանացին*, *Կարնեցին*, *Խարբերդցին*, եւայլն: Իսկ ամէնէն վերջը, անշուշտ, *Ընդհանուր* կամ *Ընդհանրական Հայը*:

Որքան գիտեմ, ուրիշ երգիծագիրներ պատահաբար միայն շօշափած են այս ճիւղը: Այն ալ առանց ամբողջական պատկեր մը տուած ըլլալու:

Մեր երիտասարդ աշխատակիցը պիտի ջանայ ներկայացնել յստակօրէն մշակուած շարք մը, ինչպէս «Ծաղրանկարները» եւ «Երգիծականք»ը:

Շատ աւելի բարդ հանգամանք ունի երգիծանքի այս ճիւղը: Եւ մանաւանդ... փափուկ:

Ուրիշ բան է որոշ դէմք մը առնել դիմացը, եւ վերէն վար չափել, քրքրել, թրթվել, *ծաղրանկարել* զայն: Բոլորովին ուրիշ բան՝ նոյն փորձը կատարել ամբողջ գաւառի մը, շրջանի մը կամ քաղաքի մը վրայ:

Միայն բոցավառ երեւակայութիւնը, հոսուն, զուարթ, աղ — պղպեղ լեզուն բաւական չեն, գրոհ տալու համար այս անդաստանին մէջ:

Անհրաժեշտ է նաեւ սուր հոտառութիւն, *աչք*, եւ, ի՞նչու չէ, պրպըտում:

Այլապէս, իրար կը խառնուին գիծերն ու գոյները, եւ պատկերը կը դառնայ գրչի խաղ:

Երգիծանքը գրականութեան այն ճիւղն է ուր մարդիկ խոշորացոյցով կը դիտեն, խտացնելով գոյները, խտացնելով կամ խորացնելով գիծերը:

Նշան Պէշիկթաշլեան արդար պիտի ըլլայ բոլորին հանդէպ, երեւան հանելով իւրաքանչիւրին յատկանշական գիծերը,— միշտ իբրեւ երգիծանք:

Գիտեմ, քիչ մը չափազանց դիւրազգած են մեր հայրենակիցները, «քաղքցի» թէ «գիւղացի»:

Այդպիսիներուն պիտի յիշեցնէի հռչակաւոր «Մարիուսը» եւ «Օլիվ»ը, որոնց մասին ամբողջ գրականութիւն մը մշակուած է: Եւ չէ եղած Մարսէյլցի մը, «Հարաւցի» մը որ միտքէն ուրիշ բան անցուցած ըլլայ, բաց ի լայն եւ պայծառ քրքիջէ մը:

Թարթարէնցի Թարասքոնը, Պուլկարներու «Պայ Կանեօն» կամ «Կապրովացին» տեղ գտած են նոյնիսկ միջազգային գրականութեան մէջ:

Անտէ՛ր ժողովուրդ, մեր գրագէտներն ալ դատապարտուած են ծաղկելու միայն հայկական անդաստանին մէջ:

Ի՜նչ փոյթ, Նշան Պէշիկթաշլեանի վարդենիքին մէջ թող փունջ մը եւս ծաղկի, ճոխացնելով մեր երգիծական գրականութիւնը, որուն անմրցելի վարպետը կը մնայ մեր օրերուն:

Քիչ մը ժպիտ, հայ աղբրտիք: Ժպիտ մը, ուր երգիծանքն իսկ արցունքի ակեր կը բանայ...

ՎԱՀԷ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ

— oo —

Անհրաժեշտ կը գտնենք անգամ մը եւս յիշեցնել մեր հայրենակիցներուն թէ պարտաւոր են ժամանակին գործադրել նոր օրէնքներն ու կանոնները՝ ինքնութեան թուղթի եւն. մասին: Փարիզի ամերիկեան թերթն անգամ, «Նիւ Եորք Հէրըլտ», ամէն օր կը յիշեցնէ այս տարրական պարտականութիւնները, որպէսզի դժուարութեանց չմատնուին ամերիկեան հպատակները: Այս առթիւ կը պատմէ թէ ամերիկացի կին մը դատարան քաշուած է, ինքնութեան թուղթ առած չըլլալով: Ուրիշ Ամերիկացի մը բանտարկուած է, իր թուղթերը նորոգած չըլլալով: Անգլիացի մարզիկ մը դատապարտուած է մէկ ամիս բանտարկութեան եւ 100 փրանք տուգանքի: Ներկայ օրէնքին տրամադրութեամբ, ինքնութեան թուղթերու (անձնագիր) նորոգման համար պէտք է դիմում կատարել պայմանաժամին լրանալէն երեք ամիս առաջ, եւ ոչ թէ երեք ամիս վերջը, ինչպէս կ'ըլլար առաջ: Այն օտարականները որոնց անձնագրին վրայ «ոչ – աշխատաւոր» գրուած է, պէտք է առեւտրականի տոմս առնեն, որ կը տրուի փոխան հին անձնագրին: Անոնք որ այս դասին չեն պատկանիր, նոր անձնագիր առնելու պարտաւոր չեն, մինչեւ որ երեք ամիս մնացած ըլլայ պայմանաժամին լրացման: Ամերիկացի մը 1921էն ի վեր նորոգած չըլլալով իր անձնագիրը, ենթակայ է տուգանքի եւ բանտարկութեան:

Ուրիշ կանոնի մը տրամադրութեամբ, 15էն մինչեւ 200 փրանք տուգանքի կը դատապարտուին անոնք որ միասին չեն առներ իրենց անձնագիրը: Ցանցանքը կրկնուած ատեն բանտարկութեան պատիժ ալ կը տրուի:

Յետոյ, ամէն օտարական որ ուրիշ օտարական մը կ'ընդունի իր տանը մէջ, պէտք է ոստիկանութեան լուր տայ 48 ժամուան մէջ, այլապէս կը դատապարտուի 100էն մինչեւ 1000 փրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան:

Բոլոր տուգանքները կը հաշուեն ոսկեդրամ. հետեւաբար կը բազմապատկուին 12ով, փրանքի ներկայ սակին փոխարժէքը գտնելու համար:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Սուրիոյ մէջ

— oo —

Պէյրութէն կը հեռագրեն մարտ 3 թուականով.—

Մարզպանը խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացաւ Հասիչէի մէջ, որ վարչական կեդրոնն է Ճէզիրէի շրջանին: Քաղաքը զարդարուած էր Ֆրանսայի եւ Ճէզիրէի դրօշներով: Մարզպանը օդանաւէն իջած ատեն հետիոտն անցաւ քաղաքէն եւ ծափերով ընդունուեցաւ ժողովուրդին եւ արաբ ձիաւորներու կողմէ որոնք ֆրանսական դրօշներ պարզած էին: Զինուորները աչքէ անցընելէ վերջ, մարզպանը կառավարական պաշտօնատան մէջ ընդունեց պաշտօնատարները, սպաները, անջատական քրիստոնեայ եւ իսլամ հոգեւոր պետերը, Սուրիոյ հետ միացման կուսակից եւ անջատական ցեղապետները, քիւրտ եւ ասորի պետերը եւ անջատման կուսակից երեւելիները: Մարզպանը Ֆրանսայի համակրանքը յայտնելով, հաւաստիքներ տուաւ անոր ներկայութեան մասին եւ յայտարարեց թէ հաւատարմօրէն կառավարութեան պիտի հաղորդէ իր տեսածները:

*** Արաբական թերթերը կը գրեն.—

Ճէզիրէի անջատման կողմնակից տարրերը շաբաթէ մը ի վեր պատրաստութիւններ կը տեսնէին Գամըշլըի մէջ, փառաւոր ընդունելութիւն մը ընելու համար մարզպանին: Անոնք իմացած ըլլալով թէ կառավարութիւնը կարգ մը լեցուն սուրիական դրօշակ ղրկած է Ճէզիրէ, անմիջապէս Նըսէպինի կայարանին մէջ ուժեր կը հաւաքեն, դրօշակները կը գրաւեն եւ կ'այրեն: Յետոյ խմբովին կը պարեն գոյացած մոխիրին շուրջ: Ճէզիրէցիներու այդ խումբին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ

(ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՆԻՇԵՐ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Կը հաւատա՞ս Աստուծոյ, հարցուց յանկարծ:

Ցեռնճշու խօսակցութեան նիւթ մը չէ այս, որպէսզի կարելի ըլլար պատասխանել ... մարտողական ձեւով, Աւստի ուշացաւ պատասխանս:

— Ես կը հաւատամ, պատասխանեց ինք իր հարցումին: Անշուշտ չեմ երեւակայեր Աստուած մը, մօրուքով ու լուսապսակով, որ նկարիչներու քմայք մըն է միայն: Բայց կը հաւատամ գիտակից ուժի մը, որ ներդաշնակութիւն կը ստեղծէ տիեզերքի մէջ եւ կը վարէ մեր ճակատագիրը: Կը հաւատամ նաեւ մեր իրականութենէն վեր կեանքի մը գոյութեան, աւելի կատարեալ, որ ոչինչով կը յիշեցնէ մեր իրականութեան ռամկութիւնը: Կը կարծեմ թէ այս ըմբռնումս հաշտ է քրիստոնէական վարդապետութեան հետ, որուն հիացողներէն եմ:

Պատասխանեցի թէ Աստուծոյ գոյութեան հարցը փիլիսոփայական մարզանքի առարկայ մըն է միայն եւ ուրիշ արժէք չունի: Ոմանք կ'ընդունին թէ մարդկային միտքը ի ծնէ կը ձգտի համադրութեան,— ուրիշներ, ընդհակառակն, կը պնդեն թէ կը ձգտի վերլուծման: Աստուածաշնչական առաջին խսկ աւանդութեամբ, սակայն, անէծք դրուած է վերլուծական ոգիին վրայ զոր կը մարմնացնէ Եւան, վասնզի չար է եւ անդուլ՝ այդ ոգին, ընդհակառակն բարի է եւ հանդարտ՝ համադրական ոգին: Ահա թէ ինչո՞ւ բոլոր կրօնական վարդապետութիւնները կը դիմեն համադրութեան: Աստուած համադրական ոգիի արտայայտութիւն է, առարկայ մը որու վրայ յարձակիլ սիրելի է փիլիսոփաներուն, ցոյց տալու համար վերլուծական իրենց կարողութիւնը, ինչպէս սովորութիւն է համբակ կռփամարտիկներուն՝ իրենց ուժը փորձել կաշիէ գնդակի մը վրայ: Այս մարզանքը, հիմա, յարդ չունի: Արդի փիլիսոփայութիւնը չի հետաքրքրուիր այդ մարզանքով, պատճառ,— որովհետեւ տեսնուեցաւ որ մարդկային միտքը, վերլուծման փորձ կատարած ժամանակ, ինքզինքն էր կը վնտռէ փշրուած համադրութեան բեկորներուն մէջ եւ ոչ թէ էութիւնը կամ տարրերը այդ մարզական տարալին: Դժուար չէ հաւատալ թէ համադրութիւն կամ վերլուծում առարկայական նկարագիր չեն կրնար ունենալ երբեք: Երբ իմ խառնուածքէս պակսի calciumը կամ երբ խանգարուի իմ ներծոր գեղձերուս բնական ներդաշնակութիւնը, իմ մտքիս ճառագայթը ոչ միայն կը փոխէ փայլը, այլ եւ ուղղութիւնը: Աստուծոյ պատկերը կը շրջուի: Այս պայմաններուն մէջ՝ իմ որոնումներս, հարցերը լուծելու եղանակներս համեմատական են իմ էութեանս հետ: Եկեղեցին անծանօթ չէ այդ համեմատական տարազին,— ծոմերով եւ զրկանքներով նուազագոյն անսուաղութեան (carence) դատապարտուած հաւատացեալը, խունկի հոտերով նուազագոյն թունաւորումի, միսթիք աղօթքներով՝ գոյնզգոյն զգայախաբութեան (hallucination) ենթարկուած անհատը չի կրնար այլեւս իր տարրալոյծ թթուն թափել բաղադրեալ գաղափարներու վրայ, իր մէջ կը տկա-րանայ ըմբոստութիւնը ու գետին կը պատրաստուի հաշտ երթալու համադրական իրականութեան հետ, բոլոր ուսուցում թէեւ մաշած վարդապետութեանց հետ:

— Բայց դուն ժխտեցիր նաեւ վերլուծման արժէքը:

— Ես չուզեցի ըսել միայն թէ Աստուած սահղծուած իմ պատկերովս (եւ ոչ թէ ես՝ իր պատկերովը), այլ եւ յայտնել թէ ոչ ընդհանրական է, ոչ ալ յաւիտենական այն Աստուածը որ ստեղծուած է իմ պատկերովս: Հին աստուածները ազգային հերոսներ էին (գերմանական տեսակէտ), նոր աստուածները...

— Այն ատեն ի՞նչ վարդապետութիւն կը խանդավառէ քեզ, ապրելու համար՝ պէտք է հաւատալ...

— Հաւատալ ինչի՞, ճշմարտութեա՞ն թէ պատրանքներու: Գրեցի Մեղեդիները՝ ապաղակելու համար սարսափս ճշմարտութենէն: Քա՛ղցր է ինծի դիտել իրականութիւնը խոր հուրդի մը քօղին տակ,— այդ խոր հուրդը ինծմէ բխած մշուշ մըն է: Ուրեմն ենթակայական շղարշ մը, որ կը նետուի իրականութեան վրայ: Ընդհակառակն, պատրանքները ի վերջոյ յուսահատութեան կը մատնեն տարուողը: Լաւագոյն աշխատանքն է մտաւորականին հոգւոյն մէջ ստեղծել սնկուփիկ կլիմայ մը...

— Գրական ի՞նչ աշխատանք կը կատարես հիմա...

— Ժամանակ չկայ աշխատելու, օրերը կարճ են արեւմուտքի մէջ: Ծրագիրներ չա՛տ, բայց թերեւս երբեք չիրականանան: Ամբողջ օրս կը կորսուի յոգնութեան մը մէջ, որ ոչինչ կը խօսի ինծի: Եւ խորհիլ որ ի՛նչ պատմական աշխատութիւններ կարելի է կատարել այս դարուն, երբ ամէն ինչ վերագնահատութեան կ'ենթարկուի: Ինծի հետ ամուլ աշխատանքներու մէջ կը մեռնին նաեւ նոր կրողները...

— Համ չեմ առներ մեր նոր գրողներուն գործերէն:

— Կազմուած գրողներ քիչ ունինք, մտաւորական տարիքով ոմանք չա՛տ են տակաւին: Ամէն ժամանակաշրջան իր ոճն ունի,— պատերազմէն վերջ ստեղծուեցաւ երեք ոճ: Մեր երիտասարդ գրողները չկրցան հետեւիլ ոճերու այդ յեղաշրջումին: Անկարգ ոճը (style désordonné) որուն գրական վարդապետութիւն մը են Թագիտակցական գոյն ուզեց տալ, յանձնապաստան դարձուց մեղմէ չատեր: Մարզական ոճը (երբեմն կոչուած style de choc այժմ պաղթած արտասահման եւ մա՛սնաւորապար Ամերիկա), որ լեզուական անպարբրութիւններով զարմանք կը փորձէ ըստեղծել, ու թօթվել տուաւ խորութեան իր պակասին պատճառով: Դասական ոճը, որ դարձեալ կ'իջնէ հրապարակ, թերեւս փրկէ անոնք որ ալնի գիտնան յեղաշրջուիլ:

— Գրական այս հարցին մէջ դէթ կը տեսնեմ որ նոյն ձեւով կը մտածենք: Գրականութիւնը դրօսանք չէ, այլ դպրոց մը քաղաքակրթութեան: Մեր գրականութի՛ւնն էր, որ մեզի տուաւ եկեղեցի մը: Եթէ չունենայինք գրականութիւն, չէինք ունենար հայկական եկեղեցի: Ճիշդ է թէ գոյութիւն ունէր եկեղեցին, բայց հայ գրականութի՛ւնն էր որ լեցուց զայն, բովանդակութիւն տուաւ անոր, հայ ժողովուրդին հոգին դրաւ անոր մէջ: Ըսել չեմ ուզեր թէ այսօր ալ տակաւին պէտք է մշակել միայն կրօնական գրականութիւն, բայց ցանկալի է որ արդի գրականութիւնը եւս լեցուած ըլլայ ազգային ոգիով, մարդկային խոէալով եւ բարոյականով:

Ցետոյ բարձրացանք իր սենեակը: Ուրիշ մտաւորականներ ալ եկան այցելութեան,— մէկը գնաց, միւսը եկաւ: Քանի մը անգամ ուզեցի հրաժեշտ առնել, թոյլ չտուաւ որ մեկնիմ: Կարդաց իր բանաստեղծութիւնները եւ իրեն յատուկ շեշտով մը, որ դժուար է վերլուծել, բսաւ.

— Նայի՛նք կը հաւնի՞ս:

Կարդացած քերթուածներէն մին կը յիշեմ տակաւին: Շողեկաքով ճամբորդութեան մը ընթացքին՝ կը դիտէ դաշտին մէջ արածող կենդանիները, որոնք երբեմն գլուխ անգամ չեն վերցներ՝ երբ ահռելի նման փչացող ու սուրացող վայրաշարժը կ'անցնի իրենց մօտէն: Ու խորհրդածութիւններ:

Ցետոյ ինծի նուիրեց Նարեկի իր թարգմանութիւնը: Ուզեցի ունենալ «Արիմեան Հայրիկ»ն ալ, զոր խոստացաւ յետոյ ղրկել Եգիպտոսէն: Այս առթիւ բսաւ թէ տաղաչափած է Ցօրի գիրքը ամբողջ:

Վերջապէս բաժնուեցայ, խոստանալով նորէն այցելել:

— Եկո՛ւր, հաճելի է ողկոյզել անցեալը, Արմաշը: Եւ հաճելի է գաղափար փոխանակել գրական եւ իմաստասիրական հարցերու մասին:

X

Եւ սակայն անգամ մըն ալ չգացի այցելու իր մօտ: Ո՛չ ինք «Արիմեան Հայրիկ» ղրկեց, ոչ ալ ես տող մը բան գրեցի իրեն՝ երբ յետոյ պատրիարք ընտրուեցաւ: Զ. Ո. Միութեան կոչերը գիս կը բաժնէին իրմէ: Կը յիշեմ, երբ մեր եկեղեցականներու յիմար քաղաքականութեան մասին յօդուածաշարք մը կը գրէի, սուր ակնարկ մըն ալ ուղղած էի իր խմբագրականներուն, (երբեմն ալ գնահատած): Ցետոյ անհնարին գտայ իր գիրքը «Արիմեան Ճեմարան»ի սուտ հիմնադրին հանդէպ, (տիրոջ ուսուրի եւ հարուստի առջեւ չատ կը տկարանար, ինչպէս բոլոր մեր վարդապետները): Դատնացած, Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան գարդարծի հանդիսութեանց նուիրուած իր հատորին մէջ կը քննադատէր տեսակէտներս՝ եւ ամէն թիթթի ղրկեց այդ հատորը, բայց չղրկեց ՀԱՑ-ԲՈՑԺԻ: Հին ու մաշած տեսակէտներ էին իր քննադատութիւնները, որոնց չպատասխանեցի, որովհետեւ չէր ղրկած գիրքը:

Այն մանուկը, որ երէկ կը թռչկոտէր եկեղեցիին շուրջը ի խնդիր «մաս»ի, հիմա չատ մանկական կը գտնէ ինչ որ կրնայ եկեղեցին տալ իրեն, «մաս» կամ հոգեկան մխիթարութիւն,— այստեղ ոչինչ կայ զարմանալի: Եւ նոյն մանուկը, որ հասեր է տեսակէտ ու վարդապետութիւն բանաձեւելու տարիքին, հոգ չէ թէ տարբեր մանկութեան օրերու գաղափարներէն, պարտք կը զգայ ըսել այսօր, երբ իրեն կը վիճակի սորագրել իր մանկութեան կուռքին մահագրութիւնը.

— Վարդապե՛տ, աճեր եմ քեզմով խանդավառուած, եւ եթէ այսօր կը քննադատեմ քու քալած ճամբադ, մի՛ ցաւիր ատոր համար, որովհետեւ, տակաւին այնքան մաքուր, որքան մանկութեանս օրերուն, զիս հիմա կը ներշնչէ աւելի փառաւոր պատկեր մը: Ցետոյ ի՛նչ փոյթ իմ ու քու ցաւդ, բոլորիս նպատակն է ծառայել այս ժողովուրդին: Եւ ժողովուրդներու պատմութիւնը կը գեղեցկանայ իրար սրբագրելով միայն:

X

Դուք գիտէք իր կեանքը: Պարտիզակցի է, մանկութեան անունով Մըկրտիչ, յետոյ Թորգոմ՝ Արմաշի մէջ, ուր փոխ-վանահայր: Ցետոյ առաջնորդ Սեբաստիոյ եւ Եգիպտոսի: Ամէնէն վերջ պատրիարք Երուսաղէմի: Աշխատակցած «Հանդէս Ամսօրեայ» պարբերականին, «Արեւ» օրաթերթին (Նօտար ծածկանունով): Խմբագիր «Սիոն»ի: Հրատարակած՝ Եղիշէ Դուրեանի ամբողջական գործերը, (կ'արժէր քիչ մը խնամք տանիլ, ուղղելու համար վրէպները, որոնք սպրդած են դասախօսի այդ նօթերուն մէջ): Թարգմանած՝ Ֆոնէկլօնի «Հովերանութիւնը» (այս գործը թարգմանած է նաեւ Ե. Տէր-Անդրէասեան, Արմաշի մէջ, ի պէտս դպրեվանքի ուսանողութեան), այժմ անարժէք, որովհետեւ չատ յեղաշրջուած կրած է հովերանութիւնը: Կենսագրութիւններ՝ «Արիմեան Հայրիկ» եւ «Եղիշէ Դուրեան»: Թարգմանութիւններ ֆրանսացի բանաստեղծներէ: Կրօնաշունչ քանի մը քերթուածներ ինքնագիր:

Իբրեւ մտաւորական, քիչ է իր այս վաստակը: Մանաւանդ որ ոչինչ կը պակսէր իրեն՝ տալու համար աւելին, աւելի արժէքաւոր:

Դուրեանի նման, Թորգոմ կը վայելէր «քանքարաւթաքոյց»ի համբաւ: Դուրեան, տակաւին կենդանի, հեքեց զրոյցը իր մասին, թէեւ իր բերքը յարգանք կը պարտադրէր տրուած չափովն իսկ: Ընդհակառակն, Թորգոմ քանքարաւոր մտաւորականի իր համբաւին չկրցաւ հասցնել ժառանգ մը զոր կը թողու: Ու ես չեմ գիտեր, հայ մտքի պատմութեան մէջ իր ո՞ր մտաւորական ժառանգով պիտի սահանայ արժանաւորութեան: Նարեկի թարգմանութեամ՞բ, որ,— գեռ չեմ ըսեր թէ չատ հաջճելի կատարուած է, այն ալ ոչ ամբողջական (գանց առած է կարեւոր հատուածներ),— ստեղծագործութիւն չէ: Արիմեանի կենսագրութեամ՞բ, որ,— գեռ չեմ ըսեր թէ վերագնահատութիւն կը պահանջէ իր առարկան,— ներշնչեալ մտաւորականի քանքար չէ: Սեբաստիոյ վանքին ձեռագիրներուն արձանագրութեամ՞բ, Ցօբի գրքին տաղաչափական մարզանքո՞վ, եկեղեցական կիրակնօրեայ քարոզներո՞վ, «Սիոն»ի խմբագրականներո՞վ, ինչո՞վ, ուրեմն ինչո՞վ:

Չեմ սիրեր անոնք որ կը կրկնեն լատին գրողի մը խօսքը, Չեխովին սիրելի.— «Մեռելներո՞ւն մասին կամ լաւ խօսէ՛, կամ բնաւ»: Ընթացիկ հրապարակագրութիւնէն եւ աւանդութիւններէն անկախ, քննական ոգի կրող յեղափոխական մտաւորականին պաշտօնն է դասաւորել արժէքները ըստ ծանրութեան: Ինծի սիրելի դէմք մըն է Թորգոմ, ու ցանկալի՛ պիտի ըլլար իր արժէքները: Եւ երբ չեմ գտներ, կը հարցնեմ ես ինծի թէ ի՞նչը սրդելք եղաւ, որ այս օժտուած մտաւորականը մեզի թողու աղքատ ժառանգութիւն մը:

Ահա բացատրութիւնս.—

Արմաշի դպրեվանքը ստեղծեց երկու հոսանք.— Օրմանեանականութիւն եւ Դուրեանականութիւն: Ոմանք հերքեցին հոսանքներու գոյութիւնը, բայց մենք գիտենք որ ժամանակ մը որոշ ձեւ առած էին այդ հոսանքները:

Օրմանեանականութիւնը կը յատկանշուէր քաղաքական — ընկերային կեանքի իր զօրաւոր ձգտումով: Այս «վարդապետութիւնը» գործունէութեան գետին կ'ընտրէր առաջնորդական աթոռը, ձեռք առնելու համար ժողովուրդին վարչական մեքենան (վատիկանիզմ): Ուրեմն այդ դպրոցը կը պատրաստէր «իշխան»ներ (իր հին իմաստով, որ կը մօտենայ աւատապետութեան), աշխարհական վարդապետներ՝ եթէ կարելի է կոչել այսպէս: Մենք այս հոսանքին ներկայացուցիչները կը գտնենք, համաձայն տիպաբանութեան (typologie) սկզբունքներուն, carbonique խումբին մէջ,— աշխոյժ եւ տիրանքի անհատներ են սասնք, արիւնոտ (pléthorique) եւ մաղձային, որոնք կ'աշխատին իշխանական ծրագիրներու վրայ: Զանին գեղեցկագիտական մտահոգութիւններ, վայելչութեան եւ արուեստի սէր:

(Նիւթը չծանրաբեռնելու համար, գծերով միայն կուտամ պատկերը եւ կը հրաժարիմ մեր եկեղեցական պատմութեան մէջ հին տիպարներ օրինակ բերել):

Դուրեանականութիւնը կը յատկանշուէր մտաւորական կեանքի իր զօրաւոր ձգտումով: Այս «վարդապետութիւնը» գործունէութեան գետին կ'ընտրէր իմացական դաշտը: Ուրեմն Դուրեանի «դպրոց»ը կը պատրաստէր clercներ (իր հին իմաստով, որ կը մօտենայ արդի փիլիսոփային), փղոսկրեայ աշտարակի բնակիչներ, չքեղ առանձնութեան սիրահար եւ հեռու՝ ցանգուածէն: Մենք այս հոսանքին ներկայացուցիչները կը գտնենք phosphorique խումբին մէջ,— հեզ եւ հանդարտ են սասնք, աւշային եւ փափուկ մարմնով, նուազկոտ ու մարմրուն նայուածքով, վայելչասէր եւ արուեստագէտ հոգիով: Կեանքին գիրենք կը բաժնէ սկեպտիկ վարդապետութիւնը:

Եւ հիմա առէք Դուրեանը, այս հեզանազ հոգին, որ կը սիրէր ապրիլ փղոսկրեայ աշտարակի մէջ, իբրեւ մտաւորական՝ բառին ամէնէն ազնուական իմաստով, իբրեւ մտքի իշխան: Ռենան մեծապէս ազդած էր վրան: Կարելի է ըսել՝ Ռենանի հայկական տպագրութիւնն էր, իր գործերուն ուղղութեամբ եւ դէմքին վրայ կաղապարուած հելլենական ironieով: Նոյնքան սկեպտիկ՝ կեանքի եւ գանգուածներու չարժումին մասին: Ան իր աշակերտներուն մէջ հոսեցուց նոյն սկեպտիկ աւիշը, եւ գեղեցկագիտական մտահոգութիւն, իմացապաշտ աշխատանքի սէր:

Թորգոմ, չափազանց փառասէր, նահանջ մը կատարեց դուրեանական դպրոցէն՝ երբ ինքզինք ուժեղ զգաց գեր մը խաղալու համար եկեղեցիէն դուրս, եկեղեցիով: Այսպէս միացուց օրմանեանականութիւնը դուրեանականութեան հետ,— Երուսաղէմը որ կրնար երկրորդ Արմաշի մը վերածել իբրեւ աշտարակ հայ դըպրութեանց, կամ փարոս հայ մտքի, երկրորդ Վենետիկ՝ իբրեւ նոր փորձ մը ներկայ քաղաքական դիչերուան

ՀԱՅ ԱՂԲՐՏԻՔ

ԿԵՍԱՐԱՑԻՆ

Ս. Բարսեղ հայրապետը, օր մը, կը քալէ ճամբէ մը, որոնք ... զօթքներ: Իրեն կը հետեւի Սատանան, գլխը փորձելու համար: Ս. Բարսեղ կը հանդիպի կարաւանի մը, բաղկացած ուղտերով եւ էշերով բոլոր բեռնաբարձ: Վաճառականները, Փղշտացի, Սկովտացի ու Օվենիացի, կը ծաղրեն Ս. Բարսեղը ... կ'ըսեն.

— Ալբանք ծախէ, փոխանակ աղօթութիւն ծախելու:

Ս. Բարսեղ կը սրտմտի:

Փղշտացի մը կ'ըսէ.

— Եթէ իրաւ սուրբ ես, հրաշք մը գործէ տեսնենք:

Ս. Բարսեղ, փրփրած, գաւազանը կը զարնէ կարաւանին:

Ու յանկարծ, հրա՜շք, ահաւոր հրաշք մը:

Մուխ ու փոշի կը բարձրանայ: Բոլոր վաճառականները, ամբողջ կենդանիները, ինչպէս նաեւ ապրանքները— խողի եղ, եղի, կօշիկ, գանձիկ, մեխեր, չամիչ, պղպեղ, փղոսկր, քար, մորթ, կաշի, գորգ— կը վերածուին խմորի մը:

Ս. Բարսեղ անիծելով կարաւանը կը հեռանայ: Իրեն հետեւող Սատանան կը մտնէ խմորին մէջ ու անկէ կը շինէ նոր մարդիկ, իր բոցեղէն շունչը փչելով անոնց մէջ:

Այդ մարդիկը կեսարացիներն են:

Ահա թէ ինչ խմորէ շինուած են:

Կեսարացին կը ծնի զարգացնելու համար Փղշտացի, Սկովտացի, Օվենիացի իր նախնիքներուն ոսկեղէն քաղաքակրթութիւնը:

Կախարդ մըն է ան որ գիտէ ամէն բան ոսկիի վերածելու գաղտնիքը: Մէկ բան միայն չէ կրցած ոսկիի վերածել,— հայերէն լեզուն: Թերեւս ատոր համար է որ հայերէն չի խօսիր, հայերէն չի գիտեր: Թերեւս հայերէնը ինքնին ոսկեղէնիկ լեզու մը ընդունելով, իր հրաշքը չէ ուզած փորձել:

Քար մը դրէք Ակնցիին առջեւ, այդ քարէն աղբիւր մը կը հանէ: Նոյն այդ քարը դրէք Վանեցիին ձեռքը՝ ան ալ քարէն իր հացը կը հանէ: Այդ քամուած քարը յանձնեցէք կեսարացիին՝ ան կը բռնէ քարը ու յանձնած քարը ոսկի կը կտրի:

Կեսարացիին համար կեանքի մէջ ամէնէն խոր բանը նուիրահորն է, ամէնէն ընդարձակ բանը՝ գորգը, ամէնէն նուրբ բանը՝ ապուխտը:

մէջէն քալելու համար դէպի հայկական նոր Արշալոյս մը, ուզեց դարձնել Վատիկան մը, էջմիածին մը, ... քաղաքական հովուութեան Սխալ էր, արդէն, գաղութ գաղափարիլ երիտասարդ վարդապետներ որոնք իր գործակալներն էին պալատին:

Լքած՝ մտաւորականի իր աշխատանքները, այսպէս ուզեց դնել կղերապետութեան մը հիմը: Ու ժամանակ չունեցաւ հերկելու իր հողին, որու հրաշալի հողը կրնար տալ բերք մը որքան հարուստ նոյնքան արժէքաւոր, այլ մանաւանդ աւելի ... ական ու յարգարժան քան իր ծրագիրը, կղերապետութեան իր ցանկութիւնը, որ ժամանակավրէպ է:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այս խրատներով ճանապարհ դրաւ ինձ մեծ իշխանը: Այնուհետեւ, ինչպէս գիտես, ես եկայ Շիրակ: Թագաւորն արդէն քեզ մօտ Երազգաւորսումն էր: Բայց նա գուրգուրում էր քեզ ջերմ սիրով: Դու գոհ էիր բաղդից: Իշխանի յայտնած կասկածները չէին արդարանում. գոնէ ես ոչ մի փոփոխութիւն չէի նշմարում թագաւորի մէջ, որովհետեւ նրան միշտ քաղցր եւ սիրալիր էի տեսնում քեզ հետ: Բայց երբ նա նոյն ամրանը գրօսանքներ պատրաստեց քեզ համար Սիւնեաց եւ Գուգարաց լեռներում եւ ընկերուհիներ կարգեց Քեզ Սիւնեաց իշխանուհիներին, իսկ ինքը գնաց Սեւորդեաց կողմերը, իբր թէ Ուտիքի մէջ կարեւոր կարգադրութիւններ անելու, այն ժամանակ արդէն կասկածը պաշարեց ինձ: Ի հարկէ ես քեզ ոչինչ չյայտնեցի. դու այնպէս ուրախ եւ երջանիկ էիր... որ ոչ մի աղտոտ սիրտ չէր յանդգնիլ կասկածի անմաքուր շնչով քո անարատ հոգին թունաւորելու, քո հաստատուն հաւատը սասանելու... Բայց թէ թագաւորի սիրտը գրաւուած էր Ամրամի կնոջով, այդ բանին ես հաւատում էի արդէն...:

«Այնուհետեւ թագաւորի այցելութիւնները Ուտիքին կրկնւում էին յաճախ. դու ոչինչ չէիր կասկածում, բայց մենք, այսինքն ծնողներդ՝ Գարդմանում, իսկ ես՝ Արքունիքում, գրեթէ հալ ու մաշ էինք լինում: Վերջերում թագաւորի այդ այցելութիւնները այնքան յաճախ կրկնուեցան, որ Արքունիքի կանայք եւ նոյնիսկ Արքայի թիկնապահներն ասում էին թէ՝ «Թագաւորը սիրահարուել է Սեւորդեաց աշխարհի վրայ...»:

— Եւ ի հարկէ դրանք բոլորը գիտէին թէ ինչո՞ւ թագաւորը յաճախում է Ուտիք, այնպէս չէ՞. հարցրեց Թագուհին, գրեթէ յուզմունքից դողալով:

— Ո՛չ... կարծեմ միայն երկու հոգի իւր թիկնապահներից...

— Ա՛խ, Սեղա, էլ ինչո՞ւ համար ես ծածկում, երկու հոգին էլ բաւական են երկու հարիւրին իմացնելու համար: Իսկ Արքունիքի կանանցից ու՞ւմ է յայտնի իմ դժբաղդութիւնը:

— Այն ժամանակ կարծեմ ոչ ոքին: Բայց երբ Արաս Արքայեղբայրը իւր անձրով, Աբխազաց Գուրգէն իշխանի հետ միանալով՝ դաւադիր եղաւ Արքային եւ կամենում էր բռնել նրան կամ սպանել, թագաւորը խոյս տուաւ նրանցից: Դաւադիրները փնտռեցին նրան նախ Շիրակում եւ ապա զօրքերով դիմեցին Երազգաւորս: Անշուշտ յիշում ես, որ մինչեւ նրանց գալը՝ թագաւորը մեզ բոլորիս վերցրաւ եւ շտապով հարցրեց Ուտի, Սեւորդեան ձորը: Այնտեղ մենք ամրացանք Տաւուշ բերդում, Ցլիկ-Ամրամի մօտ: Ահա այդ ժամանակ մեր տիկիններից երկուսը նկատել էին թագաւորի եւ իշխանուհի Ասպրամի մտերմական յարաբերութիւնը եւ յամրասում էին, որ նա այդ տագնապալի ժամանակ մեզ իւր սիրուհու տանն է պատսպարել եւ ոչ թէ Սիւնեաց բերդերից մէկում:

— Ովքե՞ր էին այդ տիկինները, Սեղա, սա՛ս, ես կամենում եմ անպատճառ իմանալ, հարցրեց Թագուհին:

— Մէկը մեր Ծահանդուխտի մայրը, միւսը՝ Գոհար իշխանուհին:

— Եւ նրանք քեզ հե՞տ խօսացին այդ մասին:

— Այո՛, բայց գաղտնի: Մեզանից զատ ոչ ոք գիտէր այդ բանը: Սակայն ես իմ կողմից աշխատեցի ցրել նրանց կասկածները:

— Ի զուր. դու նրանց աչքերը փակել չէիր կարող... Բայց դու, Սեղա, ինչո՞ւ նոյնիսկ այդ ժամին չյայտնեցիր ինձ այդ գաղտնիքը: Եթէ ես գիտենայի թէ ինձանից զատ ուրիշներն էլ են նկատել այդ բանը, այն ժամանակ ես դաշոյն կը ցցէի նախ այդ անզգամի եւ ապա իմ սիրտը. այն ժամանակ Աշոտ-Երկաթի իշխանութիւնը չէր վտանգուիլ, Սահակ Սեւադան եւ իւր որդին չէին կուրանալ...:

— Ի՞նչպէս, Թագուհի, մի՞թէ դու էլ այդ բանը Տաւուշ բերդում իմացար:

— Այո՛, Սեղա, նոյնիսկ այն անզգամի ապարանքում, մեր այնտեղ հասնելուց մի քանի օր յետոյ:

— Ինչպէ՞ս:

— Այն օրը, որ մենք հիւր էինք Ամրամի մօտ, եւ այդ իշխանը գինով ոգեւորուած մոռացել էր իւր կոչումը եւ հաճոյական զրոյցներ էր անում ինձ հետ եղող իշխանուհիների հետ, յիշո՞ւմ ես, հեռացայ ես նրա դահլիճից: Մի ինչ որ տխրութիւն պաշարել էր յանկարծ իմ սիրտը, չգիտէի ինչո՞վ փարատել նրան. իշխանուհիներից ոչ մէկին չէի կամենում ընկերացնել ինձ: Ուստի միայնակ ելայ եւ սկսայ Ամրամի ապարանքը շրջել: Ցոյս ունէի պատահել մի տեղ թագաւորին, որովհետեւ նա առանձնացել էր՝ Ռստանից հասած նամակները կարդալու համար:

«Մի նրբանցքից անցնելու ժամանակ, յանկարծ իմ ականջին հասաւ թագաւորի ձայնը. ես ուրախութեամբ դիմեցի դէպի հանդիպակաց դուռը, որ Ասպրամ տիկնոջ դստիկոնն էր հանում: Այդտեղ լսեցի նրա ձայնը: Ասպրամին իւր տանտիկնութեան հոգսերով զբաղուած էի կարծում, բայց զարմացայ, որ նա այնտեղ խօսակցում էր թագաւորի հետ: Մի տխուր նախազգացում պաշարեց իմ սիրտը. չունէս կարծես բռնուել էր. առաջ անցայ յուսոյ եւ երկիւղի մէջ. բացի այն դուռը, որտեղից ... եւ ի... լոյսի ձայնն էր գալիս... տեսայ, Սեղա... Օ՜, ինչպէ՛ս այդ ժամին չնչասպառ չեղայ ես, ինչպէ՛ս չմեռայ... Ասպրամ իշխանուհին, Սեղա... թագաւորի գրկում...

— Աստուա՛ծ իմ...

— Այո՛, իմ Աշոտը, իմ անուշ սիրոյ եւ երջանկութեան թագաւորը, գրկախառն Ցլիկ-Ամրամի կնոջ հետ... Ա՛խ, Սեղա, գդո՞ւմ ես արդեօք, թէ ինչ հարուած էր սա ինձ համար... ո՞ր շանթը, ո՞ր կայծակը կարող էր մարդկային սիրտն աւելի անողորմ կերպով հարուածել...

— Եւ յետոյ ի՞նչ արիր:

— Ոչինչ: Նրանք երկուսն էլ մեծ ... լի գոյն առան. իսկ ես համր ու ... խօս դուրս եկայ այնտեղից եւ ապա ... տանեցի մօտիկ սենեակներից մէկը ...

(Շար.)

ոսկին պիտի տանիս եղեր ու գործերը պիտի չկրնաս տանիլ: Տո՛ւտ, շալկէ՛, եալլա՛հ ...

×

Հակառակ իր ունեցած առեւտրական անդերադանցելի հանճարին՝ Կեսարացին երբեք գործ մը չի հիմներ մէկ մինակը: Անպատճառ կ'աշխատի ընկերովի: Իր գործի ընկերն է Սատանան, որ իրմէ ո՛չ հաց կ'ուզէ, ո՛չ ալ ջուր կը պահանջէ:

Ան Սատանային հետ կ'ըլլայ ընկեր — դաշնակից ու մտիկ կ'ընէ անոր խօսքը:

Երբ կը մտածէ, երբ կը հաշուէ, երբ կը սակարկէ, երբ կ'աշխատցնէ, երբ կուտայ կամ կ'առնէ՝ Սատանան, անտեսանելի, միշտ քովն է ու կը կրկնէ.

— Ես եմ. Սաղայէ՛լը... միակ խորհրդատուդ, որ քեզ հանեցի նեղութենէ, թշուառութենէ, անկումութենէ: Ինծմէ զատ ուրիշ ընկերներ չունենաս: Զըլլայ որ եկեղեցի, դպրոց, հիւանդանոց կամ որբանոց շինես: Ամէն բարիքէ չարիք կը ծնի, ինչպէս կ'ըլլայ ընդհակառակն: Առտուր ըրած ատենդ չմոռնա՛ս Աստուծոյ եւ սուրբերուն անունները բերանդ առնել ու երդնուլ անոնցմով: Հանգստութեան օրը մտքէդ հանէ: Անիկա ծոյլի օր է: Միակ հանգստութիւնը դրամ շահելուն մէջ կը կայանայ: Եօթներորդ օրն ալ աշխատէ, այլ մանաւանդ աշխատցուր: Քանի մը ոսկի աւելի շահիլդ նայէ: Ոչ ոք գործ չի հիմներ ուրիշները ապրեցնելու համար, այլ ինքը ապրելու համար փառաւորապէս: Իրաւ է որ վեց օրուան մէջ շինուեցան երկինքն ու երկիրը սակայն եօթներորդ օրը ծախու հանուեցան: Երկիրը ես Սաղայէլս գնեցի ու երկինքը կողոպտեցին հրեշտակները: Վաճառականութեան մէջ ոչ հայրդ ճանչցիր, ոչ ալ մայրդ, ապա թէ ոչ մարդ քեզ չի ճանչնար: Մարդոց հոգին իրենց քսակին մէջն է: Վարպետ շնաբան մը եղիր. վաճառատանդ վերի յարկը շուն մը պահէ ու միշտ կրկնէ յաճախորդիդ առջեւ.— շունէն ցած ըլլամ եթէ սուտ կը խօսիմ: Գողութիւն մի՛ ըներ ... երբ քնացած ես: Դրացիիդ դէմ սուտ վկայութիւն ընելէ մի՛ քաշուիր, եթէ այդ կը պահանջէ նուիրական շահդ: Մի՛ ցանկար դրացիիդ տանը, այլ անոր խանութին ցանկա, մի՛ ցանկար դրացիիդ կնոջը, այլ անոր աղջկան, դրացիիդ ծառային կամ աղախինին մի՛ ցանկար, այլ անոնց ստացած ամսականներուն, մի ցանկար դրացիիդ եզին, այլ անկէ պատրաստուած ապուխտին, անոր իշուն մի՛ ցանկար, իսկ եթէ ցանկաս, գնէ՛ սատկած իշու գնով ու զայն ներկելով ծախէ երիտասարդ աւանակի արժէքով:

Կեսարացին, հեշտագին համբերութեամբ, մինչեւ խոր ծերութիւն, հաւատարմօրէն կը գործադրէ Սատանային պատուիրանները:

Օր մըն ալ, յանկարծ, կ'այլափոխուի Կեսարացին: Կը բռնէ Սատանան, կը խոթէ պարկը ու կը կապէ: Եւ կը սկսի աւելով ոսկի տալ, երբեմն նոյնիսկ իր ամբողջ ունեցածը տալ, ազգօգուտ գործերու համար:

Ուրեմն Կեսարացին շատ ալ գէշ մարդ մը չէ՝ թէեւ իրմէ աղէկները կարելի է գտնել ... դժոխքին մէջ: Խոստովանինք միեւնոյն ատեն որ իրմէ գէշերն ալ կարելի է գտնել ... արքայութեան մէջ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Յաջորդով՝ Ատափազարցին)

ՆԵՐԿԱՅ

Այցելու մը:

Ձայնը ինծի ծանօթ էր, բայց երեսին վրայ ստուեր մը կ'երեւար, թեթեւ, բարակ, այնպէս որ բանով մը սեւաւորուած էր երեսը, ու ըսի, «Հայկանոյշ» ու ժպտեցայ:

Հայկանո՞յշը:

Մեզի դրացի, գաւառացի աղջիկ, միշտ զինքը երիտասարդ կը տեսնէի այն օրերուն: Ամբողջ թաղեցին զինքը կը սիրէր ինծի պէս, ու երբ անունը կուտային ու կը կանչէին, աչքերը իր անունին պէս կ'անուշնային, ու խօսած ատենը, նոր հնչիւն մը կը լսէր ձայնին մէջ:

Հայկանոյշը աղջիկն էր բոլոր դրացիներուն, ու երբ անոր գեղեցկութեան համար ըսելիք բառ չէին գտներ, կը կրկնէին իրարու,— «Աստուած ալ բան գործ չունէ՞ր որ զբաղեր է այս աղջիկով»: Բայց հիմակ երեսին վրայ անոր գեղեցկութիւնը, տարօրինակ տրտմութեան մը ձեւը առած էր:

— Հայկանոյշ, դո՞ւն ես, ըսի, ու երբ զարմանքով նայեցայ իրեն, ի՞նչ կար որ երեւիլ կ'ուզէր, ու չէր կրնար տեղ գտնել երեսին վրայ: Խօսած ատենը, ան ձայնին մէջն էր: Երեսին վրայ խորունկ վերջալոյս մը կար, ու ժպիտը անգամ չէր կրնար դիմանալ անոր: Սակայն Հայկանոյշ կը ջանար պահել իր զուարթութիւնը՝ քիչ մը բռնելու համար իր սիրտը: Բայց իր զուարթութիւնը չէր ատիկա:

— Հայկանոյշ, ըսի, շատ փոխուեր ես:

Ու խնդացի: Հառաչեց, ու պատասխանելու տեղ, աչքերուն կոպերը իջեցուց: Կարճ լռութենէ մը ետք, սակայն, «կը սխալինք, ըսաւ: Չսխալելու համար ամէն բան կ'ընենք, յետոյ, աւելի խոշոր սխալներ կը գործենք»:

— Հայկանոյշ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

Կրկին հառաչեց, բայց խնդալով այս անգամ, ըսաւ,— «Սիրանոյշին գրեցի, որպէսզի չամուսնանայ օտարի հետ:

— «Ամուսինս օտար մըն է: Օտար մը... իմ տեղս ըլլալու էք, հասկնալու համար՝ թէ մարդ ինչպէ՞ս կը տառապի, երբ իր սէրը դատապարտուած կը տեսնէ: Ու ստիպուած եմ հետեւիլ ամուսնոյս ամէն մէկ շարժումին՝ իր ուզածը տալու համար սրտէս իրեն: Անոր յանձնուած եմ հոգիով մարմինով: Ամուսինս գիտէ այս բանը, ու կը գուրգուրայ վրաս: Ամէն ատեն, հետաքրքրութեամբ կը խօսիմ իր երկրին վրայ: Պտոյտներու ատեն, լերան մը, լճակի մը, գետակի մը, մարգագետնի կամ անտառներուն գեղեցկութիւնը, այնպիսի անկեղծ ու չխտակ բառերով կը պատկերացնեմ, որ իր ուրախութիւնը տեսնելը ուրախութիւն մըն է, ու ատեն կուգայ որ կը համբուրէ զիս: Բայց շուտով կը փոխուի այս ուրախութիւնը, երբ հայերէն բան մը կ'երգեմ: Որովհետեւ այս պահուս ուրախութեան մը հանդիպած եմ, կը լռենայ սիրտս: Բայց ինծի կը նայի ամուսինս, ու տեսակ մը եղած աչքերը, իմ ուրախութիւնս նմանցնելու թաքուն ճիգեր կ'ընէ, տեսակ մը միմոսութիւն, որ ինծի նմանները կը տեսնեն, որքան ալ ծածկուած ու խորունկ ըլլայ: Ինք ուրիշ մըն է այս պահուն, ու ես կը տեսնեմ իր ներսը պահուըտած մէկալ մարդը: Ամէն բան դիւրին է ասանկներուն համար: Շատ անգամ նայած ատենս իրեն, որքան որ բարի է ինծի համար իմ ամուսինս, երբ իմ հայրենիքիս վրայ կ'ուզեմ խօսիլ, կը կորսուի յանկարծ իր բարութիւնը աչքերուն մէջ, ու չի կրնար նայիլ ուզածին պէս, կը նեղուի, ըսելիքները չի կրնար ըսել: Այդ պահուն, իր նայուածքը չուզեր որ բան մը ըսեմ հայրենիքիս համար, բայց մտքէս բան մը կուգայ, ու դողալով կ'ըսեմ.— «Ինչպէ՞ս կրնայ պահել մարդ իր գեղեցկութիւնը, երբ ուրիշ գեղեցկութիւն մը կը մարի իր սրտին մէջ»: Ու ամէն գնով, կ'ուզէի պահել երեսիս վրայ մնացած գեղեցկութիւնը, բայց միշտ հայրենիքս կը տեսնէի, ու տրտմութիւն մը կը գոցէր երեսս:

— «Ո՜հ, ես այնքան հեռուն էի իմ հայրենիքէս որ... Աստուածս, մե՞ղք է միթէ հայրենիքիս համար բան մը երգելը: Բայց օտարի մը ձեռքերուն մէջ, արդէն հայրենիք չունիս: Օտար... կը վախնամ հիմակ այս բառը բերանս առնելու: Ամէն անգամ որ այս բանը միտքս կուգայ, կամ կը լսեմ ասոր անոր բերնէն, մարդը՝ աչքերուս կ'երեւայ անճանաչելի արարած մը: Նորէն պիտի գրեմ Սիրանոյշին, որպէսզի չամուսնանայ օտարի հետ»:

×

Երբ օտարի մը ձեռքերուն մէջն ես, զգալը կարծես յանցանք մըն է: Ո՞վ չունի հողին կախարդանքը:

Մենք, չգրուած քերթուածը ունինք մեր Արեւելքին: Ան, կեանքի բաբախումն էր մեր հայրերուն սրտին մէջ, ու մենք, մեր ցեղին զաւակները, կը սպասենք անոր:

Ո՞վ չէ երազած ոսկիի ու ադամանդի մէջ իր հայրենիքը:

×

Հայկանոյշը իր հետը շատ մը յիշատակներ կը բերէր: Ինծի հետ խօսած ատենը, իրենց պարտէզին վարդերը միտքս կ'իյնան յանկարծ: Հոն, շատ ծաղիկներ կային, բայց վարդերը հռչակաւոր էին: Մենք մանչ ու աղջիկ խենթ կ'ըլլայինք անոնց համար:

Հայկանոյշին մայրը, ուրախ զուարթ, թաղին մէջ ամէնուն կը բաժնէր վարդենիի ճիւղեր: Անոնցմէ ո՞վ չունէր իր պարտէզին մէջ իրենց բոլոր գոյներով: Վարդենիները իրենց պատմութիւնը ունէին:

— «Քաղեցէք, կ'ըսէր Հայկանոյշին մայրը, փրցուցէք վարդերը, բանդակ կամ օշարակ պատրաստելու համար, բայց չըլլայ թէ երկայն ճիւղերով քաղէք, կը խախտէք արմատները...»: Ու ոմանք թերթիկ թերթիկ կը քաղէին վարդերը, ու գոգնոցները լեցուն դուրս կ'ելլային պարտէզէն:

Ա՜խ, սա մեր վարդէ անուշը...

Մեզի համար, Հայկանուշենց պարտէզը մտնելը հարսնիքի օր մըն էր: Այդ օրը գինով էինք, ու մեր ուրախութիւնը կը խառնուէր ծաղիկներուն: Անոնք մեզի համար բացուած էին, մեզի համար անոնք իրենց գոյները կուտային անհուն զուարթութեամբ մը: Ու մենք՝ գարունին կը սպասէինք: Գարունը, ծաղիկներուն խունկը կը բերէր մեր սրտերուն:

Ու Հայկանոյշը իրենց պարտէզին մէջ, կարմիր կամ բաց դեղինով խոշոր վարդ մը կը խոթէր ամէն անգամ սեւ մազերուն մէջ, ականջին մօտիկը, ու

— Դուք ալ ինծի պէս ըրէք, կ'ըսէր իր բարեկամուհիներուն, ու մէկ մէկ վարդ կուտար անոնց ամէնուն:

Իր մօրը կը նմանէր Հայկանոյշը, իր ունեցածէն մաս մը ասոր անոր տալու փափաք մը ունէր, ու «ա՛ս ալ քեզի...» ըսած ատենը, ժպիտ մըն ալ կուտար հետը:

Դիմացինս, հիմակ, այդ օրերուն նկարի պէս աղջիկը չէր: Ուրիշ գեղեցկութիւն մը ունէր: Իր տրտմութիւնը... ու «խեղճ Հայկանոյշ, ըսի միտքովս, սա քու վիշտդ միայն կը վայլէ խորունկ սրտերուն»: Այս պահուն երբ ինծի նայեցաւ, իր վշտին անկեղծութիւնը կը տեսնուէր երեսին վրայ: Իր այն ատենուան սիրտը՝ մնացած էր այն օրերու սիրտը:

Ինչ երազներով զինքը մեծցուցած էր իր մայրը եւ ինչ գուրգուրանքով: Մեր մայրերուն օրօրները պէտք է մտիկ ընել...

×

Մեծ հրապարակ մը Հայկանուշենց պարտէզին ետեւը: Ծառի մը կոճղը: Այդ հրապարակը ժամադրավայրն էր գիշերուան հանդիսոի: Երիտասարդները հոն տարիքոտներուն քով, աղջիկ մանչ խառն, մութին կը յանձնէին իրենց սիրտերը, ու ամէն իրիկուն, խօսակցութիւնը կը սկսէր հատնող արեւին հետ՝ երազի մը խառնուած:

Մութին մէջ, ես շատ կը սիրէի այդ անկիւնը: Ամէն բան կը մօտենար սրտիս, ու երկինքէն բան մը կը վառէր, չեմ գիտեր սրտիս մէջ ինչպէ՞ս: Ես մանաւանդ, կը սիրէի մեծերուն խօսակցութիւնը, որոնց մէջ ժամանակը, իրմէ պատկեր մը կը դնէ խորունկ գոյներով: Գիշեր ատեն, ան իր ճշմարիտ գոյնը կ'առնէ հոգիներէն ներս:

Երկինքը շատ կը մօտեցնէր մեզի մեծերուն խօսակցութիւնը: Անոնց շունչառնները մենք կը տեսնէինք: Անոնց բառերը, խելօք խելօք պլպլացող աստղերուն մէջն էին, ու մենք՝ քով քովի նստած պզտիկներս, մեր աչքերը երկինքին վրայ կը մնար վերը՝ տեսնելու համար այն աստղերը՝ որոնք Հայաստանի վրայ կը պլպլային: Ամէն մարդ մէկ մէկ բան կ'ըսէր անոնց համար: Կ'ըսէին թէ անոնք ամէնն ալ իրենց պատմութիւնը ունէին:

Ու մենք կը սպասէինք տեսնալու համար՝ թէ ինչպէ՞ս Հայաստանի երկինքը կը մօտենար մեզի իր աստղերով: Կ'ուրախանայինք, ու մեր աչքերը կը մնային աստղերուն վրայ՝ այնքան փայլուն: Ո՜հ, որչափ անուշ բան մը կար հոն վերը:

Ու զարմանալի բան մը տեղի կ'ունենար ինծի համար ամէն գիշեր: Ես որչափ կը նայէի աստղերուն, կը պլպլայի տեսակ մը դողով՝ որ անոնք իմ սրտէս կ'անցնէին, ու ամէն գիշեր, լուսաւոր բան մը կը ձգէին հոն: Ինծի համար, երկինքին չափ գեղեցիկ տեղ մըն էր Հայաստանը: Երկինքի մը երազը կուտար ան ինծի, կը տեսնէի, բայց չէի կրնար մօտենալ անոր:

Չէի կրնար ես մօտենալ անոր, ու սիրտս աւելի հեռուն կը թռչէր: Սիրտըս գտած էր արդէն կախարդանքի մը:

Հրաշքի երկինք, գեղեցիկ երկինք:

Ուր որ կ'երթայինք, մեզի հետ էին մեր աստղերը: Անոնք ամէն տեղ մաքուր ու փայլուն էին: Ամէն տեղ անոնք իրենց խորհուրդը կը պահէին:

Երբ իր խոշոր աչքերը լարեց Հայկանոյշը ու նայեցաւ ինծի, այն անցեալը միտքս ինկաւ, ու մեր աստղերը երեւցան աչքերուս, ու այդ գիշերները, աւելի խորհրդաւոր ու իրենց մթութեան մէջ պայծառ, աւելի կենդանութիւն առին:

Մենք մանչ ու աղջիկ, պզտիկներս, մեր երկինքին պատմութիւնը ունէինք: Հայկանոյշը ինչպէ՞ս կրնար մոռնալ այս ամէնը...

Բայց ան, միշտ պատրանքի մը առջեւն էր: Իրեն նայող աչքերը ուրիշ էին:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԺՈՂ. ԵՐԳԻ ՊԱՏԱՌՆԵՐ

ԽՄԲ.— Վանի այս ժողովրդական գեղեցիկ երգը տրտունջ մըն է այն ամուսնութիւններուն դէմ, որոնք կը կնքուին տակաւին շատ պզտիկ տարիքի մէջ:

« Էմա՞լ էնիմ, էմա՞լ էնիմ,
Նարեր ձիւն ա, շիւարեր իմ,
Նար պզտիկ ա, մալուլեր իմ,
Հետս չի գայ առնեմ տանիմ:
Մրուդիր աղա, արեւդ սիրես,
Էսօր էրթաս հիւներ պերես,
Որ քո լանուն օրրոց շինես,
Մէջը դնես օրոր ասես.
Էմա՞լ էնիմ...
Էրիկ մ'ունիմ հաւու նուտ ա,
Քշինք փակեխ, թող խոտ ուտա,
Էրիկ մ'ունիմ եղին դեղին,
Կը նմանի զարնան եղին,
Ձեռնէն բռնեմ տամ գրողին,
Թողնեմ էրթամ խետ սիրողին:
Էմա՞լ էնիմ ...»:

×

Իսկ այս երկրորդը կ'արտայայտէ դժգոհութիւնը գիւղացի աղջկան, որ կը նախընտրէ ամուսնանալ աղքատ գիւղացի կորիճին հետ քան հարուստ քաղքցիին հետ.—

« — Քա՛, սե՛ւ, սե՛ւ, սեւաւո՛ր մարէ,
Քորի՞ն իմ տուն աւերեցիր,
Կտրիճն իմ ձեռքէն հանեցիր,
Իմ կանանչ արեւն էրեցիր:

—Քա՛ սե՛ւ, սե՛ւ, սեւաւո՛ր աղջիկ,
Արի քե տամ վանայ խոջին,
Որ քե դնի նխշուն օտին,
Քեզ հագցնի թուխ կոնտուրէն,
Մ.երէդ քաշի չամ զարաին,
Քո տակ թալի կուրթնի տոշակ,
Փամար կապի մէջքիդ պարամ,
Աղլախից բարձ դնի երեսիդ,
Դոշիցդ կախի դեղին ոսկին,
Էլմաս մատնիք քո մատներին,
Էլնիս խաթուն նորա օտին:

—Քա սե՛ւ, սե՛ւ, սեւաւոր մարէ,
Վանայ խոջէն կուրբան կ'անիմ
Իմ Սախոյի էրկէն բոյին,
Դէոշի–կալի պարակ վզին,
Ուր ջուլախուն, թուխ կոտրկին,
Սեւ քէոլոզին, չուռ քեազախուն,
Թուխ մազերուն, թուխ աչքերուն,
Էրկէն քթին, բէոզ բեղերուն,
Պարկա բերնին, խոզոտ ձէնին,
Մազոտ դոշին, քաքուլներուն,
Շալ շլվարին, կտաւէ շապկին,
Մէջաց ճարկին, ճշխուն թաթին,
Ոտուց չարըխին, ոըշկրքերուն,
Նախրափէտին կեապանակին,
Փայլխի թռոմին, ուր շորերաց,
Սախոն էհէր սարեր կան գէր,
Որ հէվարին, խետ ուր նախրին,
Հօ՛, հօ՛ անէր, հէ՛, հէ՛ անէր,
Դառնէր տուն գէր,
Որ ինոր ձէն զիկ անուշ գէր,
Գիշեր ցերեկ սարեր կան գէր»:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՊԱՐ

(Հէքեաթ)

Ամբողջ գիւղը խռովքի էր մատնուած:

Հոն, անդունդի մը մօտ, երեւան էր եկած գեղեցիկ յաւերժահարս մը: Ան, գիշեր մը, ճամբուն վրայ կեցուցեր էր ծերուկ գիւղացի մը եւ յանձնարարեր էր հաղորդել գիւղի բնակչութեան թէ՝ ինք կը փափաքի մարտնչիլ գիւղի քաջերէն մէկուն հետ՝ այն պայմանով որ եթէ պարտուի, վերջ պիտի տայ իր մենակեցութեան, ու պիտի ըլլայ նման գիւղի կիներուն ամուսնանալով նոյն այդ քաջին հետ: Իսկ եթէ ինք յաղթէ՝ երիտասարդը պէտք է դառնայ մենակեաց ու ապրի իր հետ՝ անդունդին մէջ: Աւելցուցեր էր, միանգամայն, թէ ամէն գիշեր դուրս պիտի գայ նոյն տեղը, եւ պիտի սպասէ, այնպէս որ՝ ամէն ոք կրնայ գալ եւ ազատ կերպով տեսնել զինքը: Պայմանաւ որ՝ որ եւ է բառ չարտասանեն, այլապէս համր կը դառնան:

Ծերունին այս բոլորը պատմեր էր գիւղը, ու ամէնքը խռովեր էին: Հոգին կը դողար ամէն հօր ու մօր թէ՝ չըլլայ որ իրենց զաւակը որոշէ մարտնչիլ յաւերժահարսին հետ: Իսկ ամոլները կը խաչակնքէին ու կը շնչէին.

— Տէ՛ր Աստուած, ինչո՞ւ թոյլ կուտաս որ սրբապիղծը ժուռ գայ աշխարհի վրայ:

Գիւղին այն քաջերը, որոնք տակաւին ներքին բոց չունէին, ինչպէս եւ անոնք որ կը զգային զայն, հետաքրքրութենէ թէ ինքնասիրութենէ մղուած՝ գացին ու տեսան յաւերժահարսը: Որքան գեղեցիկ էր ան: Ու շատերը ցանկացին իբրեւ կին ունենալ զայն. բայց, դիւրին չէր գլուխ ելլել անոր հետ: Որով եւ՝ բոլորը ետ քաշուեցան:

— Ինչու՞ս պէտք, կ'ըսէր ամէն մէկը,— գիւղը աղջիկ չա՛տ...

Միայն Ֆոթին էր որ,— Լէնիոյի նշանածը,— երբ տեսաւ յաւերժահարսը, մոռցաւ նշանածն ու ծնողքը, եւ որոշեց կռուիլ անոր հետ:

Լէնիօ երբ լսեց իր նշանածին այս որոշումը, սեւեր հագաւ, եւ ողբաց իր սրբացած սէրը...: Մայրը կը փետտէր իր սպիտակ մազերը, կ'ողբար իր սեւ ճակատագիրը, եւ կ'անիծէր յաւերժահարսը որ եկած էր ամայացնելու իր տունը:

— Մանչս,— կ'ըսէր տղան,— ո՞ւր է տեսնուած որ մէկը կարենայ գլուխ ելլել յաւերժահարսին հետ:

Աւա՜ղ: Վարագոյր էր իջած Ֆոթիի աչքերուն, ու ոչինչ կը լսէր ան: Միայն մէկ մտածում ունէր,— յաղթել յաւերժահարսին, զայն դարձնել իր կինը, ու հպարտանալ անոր երիտասարդութեամբն ու գեղեցկութեամբը:

Իրիկնամուտին, Ֆոթի ուղղուեցաւ դէպի անդունդը: Երկու-երեք տարեկիցներ ընկերացան իրեն՝ քաջութիւն ներշնչելու համար անոր: Քիչ վերջ հասան եւ ուրիշ գիւղացիներ՝ երկ-երկու կամ երեք առ երեք:

Արդէն իսկ մթնած էր, ու աստղեր կը փայլէին երկնակամարին վրայ: Յանկարծ, աստղ մը թռաւ, գծեց լուսաւոր ճամբայ մը, ու անհետացաւ անհունութեան ծոցը:

Բոլորը ցնցուեցան:

— Մե՜ղք Ֆոթիին, ըսին անոնք, իր աստղը ինկաւ. յաւերժահարսը պիտի յաղթէ:

Վախ մը մտաւ նաեւ Ֆոթիին սիրտը: Բայց, ի՞նչպէս դառնար գիւղ: Ի՞նչ երեսով: Լէնիօն եւս իրը չէր այլեւս, այլի մըն էր: Ու Ֆոթի իր վճիռը տուաւ: Պիտի պայքարէր՝ ինչ ալ ըլլար վախճանը:

Ծիրդ այդ րոպէին յայտնուեցաւ նաեւ յաւերժահարսը՝ անդունդին մէջէն: Բոլորը խաչակնքեցին, եւ դողդղացին...: Ցուրտ քրտինք մը պատեց անոնց մարմինները, ու ակռաները սկսան իրար զարնել: Սիրտերը կը տրոփէին, ու ոչ ոք կրնար բառ արտասանել: Տէր ողորմեա...: Վախէն՝ ամէնքին ուղեղները քարացեր էին: Ու ոչ ոք սիրտ կ'ընէր բերան բանալու:

Ֆոթի ամփոփեց այն քիչիկ մը քաջութիւնը զոր դեռ մնացեր էր իր քով, բաժնուեցաւ իր ընկերներէն, ու գնաց յաւերժահարսին դէմ: Աղջիկը ուշադրութեամբ նայեցաւ անոր, եւ գուպարը սկսաւ: Մարտնչեցան բաւական ատեն: Ֆոթի ամուր կը մնար: Բայց, տեղի չէր տար նաեւ յաւերժահարսը: Ու կռիւը կը շարունակուէր: Ի վերջոյ, յաւերժահարսը սկսաւ յոգնիլ: Իր գիրդ ձեռքերը, որոնք սկզբնաւորութեան աննկուն ուժ երեւան էին բերեր, հետզհետէ թուլցան: Ու այդ ձեռքերը, որոնք սատափեայ եղունգներ ունէին, այլեւս չկրցան ամրօրէն բռնել: Իր մերկ ոտքերը, որոնք, մութին մէջ, կը փայլէին երկու շուշաններու նման, կթոտեցան, ու ան զգաց որ իր ամբողջ մարմինը տկարացած է այլեւս: Այդ մարմի՛նը, օ՛, որ կիրքեր ու խռովքներ կը հրահրէր...: Անոր կարծր ու ցցուն կուրծքերը բարձրացան՝ բայց ինկան խոնջէնքէն, ինչպէս եւ կիսովփակուեցան իր մթին աչքերը, որոնցմէ բոց կը ցոլա՛ր...

Ու Ֆոթի, որ դեռ կը շարունակէր ամուր մնալ, յաջողեցաւ դրկել զայն՝ թեւերը օղակելով մէջքին, ու սեղմել...: Կը մնար վերցնել ու փռել գետին:

Եւ, սակայն, յաւերժահարսը չէր ցանկար կորսնցնել պայքարը: Եւ ոչ ալ՝ գերի երթալ գիւղ, ուր զինքը ցոյց պիտի տային մատով: Ուշքի եկաւ րոպէապէս, ու նիւթեց դաւ մը: Ու մինչ Ֆոթի դրկեր էր զինք, ան իր գգլիչ թեւերը օղակեց երիտասարդին վիզին շուրջ, եւ սկսաւ զայն համբուրել շրթներէն, աչքերէն, այտերէն, ծոծրակէն, ուր որ կը հասնէին իր շրթները, տաք, երկար, խելայեղ համբոյրներով...

Ու համբուրեց, համբուրեց, համբուրե՜ց...

Այնքան որ՝ Ֆոթիի թեւերը սկսան թուլնալ, մարմինը կորսնցուց իր ուժը, ծունկերը կթոտեցան, եւ գլուխը ծռեցաւ դէպի յաւերժահարսին ուսը: Ու աղջիկը, մօրը կուրծքին ննջող մանուկի մը նման զայն առած իր թեւերուն վրայ, մեղմութեամբ եւ զգուշութեամբ դրաւ գետին:

Ֆոթի պարտուած էր... Ու գիւղացիները վերադարձան գիւղ՝ լուռ ու մտախոհ:

ԱՐԳԻՍ ՔՈՐԱՔԱՍ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

գլուխը կը գտնուէր ոստիկան – զինուորներու հազարապետ Պերճիս ։

Լուրը Հալէպ հասած ատեն, հսկայ ցոյց մը տեղի ունեցաւ ։ Ցուցարար – ները հակաֆրանսական արտայայտութիւններ ունեցան եւ ճառեր խօսեցան ։

Մարզպանին պատուիրակը ուժգին բողոքագիր մը յանձնեց Հալէպի կառավարիչին ։

*** «Հաթայ», որ Սանճաքի եւ արաբական երկիրներու մէջ Թրքական քարոզութեան պաշտօնական գործակալութիւնն է, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց ․

— « Թուրք քաղաքական շրջանակները մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւին Սուրիոյ կացութեան ։ Տեղի կայ կարծելու որ եթէ այս կացութիւնը շարունակուի այն ճամբով որուն մէջ զայն մղուած է Սուրիոյ դիւանագիտական շրջանակներու վարանոտ քաղաքականութիւնը, օր մը պիտի հրաւիրէ աւելի մեծ պետութեանց միջամտութիւնը ։ Մաղթենք որ չկրկնուին ասկէ 20 տարի առաջ պատահած դէպքերը, երբ Սուրիա նոր կը մտնէր Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ ։ Ֆրանսայի համար ամէնէն ճիշդ քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ՝ անկախութիւն շնորհել Սուրիոյ ։

Թուրքիա որ Լօզանի դաշնագրով երաշխաւորած է օսմանեան կայսրութեան անդամատումէն ծնած պետութեանց անկախութիւնը, պիտի չկրնայ ձեռքերը ծալլած մնալ անվերջ, երբ իր դրան առջեւ ծանր դէպքեր կը պատահին ։ Օտար մեծ պետութիւնները պարտաւոր են խաղաղութիւնն ու կարգը հաստատել այդ երիտասարդ պետութեանց մէջ, որոնք անկախութեան եւ ազատութեան կը ձգտին, եւ թոյլ չտալ որ ներկայ կացութիւնը շատ ծանրակշիռ հետեւանքներ ունենայ » ։

Իրանի գահաժառանգը Եգիպտոսի մէջ

—— oo ——

Իրանի գահաժառանգը, Շահփուր Մոհամմէտ Րիզա, Եգիպտոս հասաւ ուրբաթ առտու, «Մահրուսէ» զրահաւորով, որուն կ'ընկերանար ֆրանսական Թորփիլահալած մը, Պէյրութէն ։ Անգլիական երկու մարտանաւեր ալ ողջունեցին գահաժառանգը, թնդանօթներ արձակելով ։ Եգիպտական բանակէն զօրագունդ մը զինուորական պատիւներ ընծայեց, մինչ օդանաւեր կը սաւառնէին Աղեքսանդրիոյ վերեւ ։ Քարափին վրայ իշխանը ընդունուեցաւ Եգիպտոսի գահաժառանգին կողմէ, եւ մասնաւոր կառախումբ մը նստելով, գնաց Գահիրէ, ուր ողջունուեցաւ թնդանօթի 21 հարուածներով ։ Թափօրը երկու մղոն ճամբայ կտրեց, Գահիրէէն մինչեւ Ապտինի պալատը ։

Ահագին բազմութիւն խռնուած է Գահիրէ, արքայական հարսնիքին առթիւ ։ Ուրախանքները պիտի շարունակուին մինչեւ մարտ 24 ։ Անհամար կարաւաններ այցելուներ կը փոխադրեն Սուրիոյ եւ Իրանի հեռաւոր մասերէն ։ Ամուսնութիւնը պիտի կնքուի մարտ 16ին ։ Հարսին միայն զարդեղէնները կը գնահատուին 275.000 տոլար ։

»»» · «««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՆՈՒԶԷՆ վերադառնալով, երեսփոխան Մորէն, յայտարարեց թէ Ֆրանսա 60.000 զինուոր համախմբած է Լիպիոյ սահմանագլուխին վրայ, եւ թէ Թունուզի պաշտպանութիւնը ապահով է ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ ձերբակալուած են մօտ 100 ուսանողներ, որոնք հակագերման ցոյցեր սարքած էին վերջերս ։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ դահլիճը վաւերացուց պատերազմական նիւթացոյցը, որ կը հասնի 31ն միլիոն սթերլինի ։ Այս գումարէն 270 միլիոն պիտի յատկացուի չինական պատերազմի ծախքերուն ։

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼԷՆԻՆԻ աճիւնը զետեղուեցաւ Քրեմլինի պատին մէջ մասնաւոր տեղ մը, որ հանդիպակաց է իր ամուսնոյն դամբանին՝ կարմիր հրապարակին վրայ ։ Սթալին ինք անձամբ տարաւ աճիւնը եւ տեղաւորեց որոշեալ վայրին մէջ ։ Արարողութեան մասնակցեցան Լիթվինով եւ ուրիշ վարիչներ ։ Զինուորական պատիւներ եւս ընծայուեցան ։ Ցուցարկաւորութեան կը մասնակցէին 750.000 հոգի ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու Արաբներ մտնելով Եաֆայի ֆրանսական փոխ – հիւպատոսին բնակարանը, երեք գնդակ արձակեցին եւ թեթեւակիօրէն վիրաւորեցին փոխ – հիւպատոսը ։ Բոլշեւիկները Թուրքիկներ ցրուած են ամբողջ Պաղեստինի մէջ, միացեալ ճակատ կազմելու համար Հրէաներու եւ Արաբներու միջեւ, ընդդէմ օտար աշխարհակալութեան ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ վիճակը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ կառավարութեան ։ 150 միլիոն ֆրանքի նոր վարկ մը քուէարկուեցաւ ։ Օրական 15 ֆրանք ծախք կ'երթայ առողջ փախստականներուն, իսկ 60 ֆր․՝ հիւանդներուն ։ 1936ին ծախսուած էր 5,250,000 ֆրանք, 1937ին՝ 63.150.000, 1938ին՝ 25 միլիոն, առանց հաշուելու 1939ին բացուած վարկերը ։ Ընդհ․ գումարը կը հասնի 274.680.000 ֆրանքի ։

ԹՈՒԹ – ԱՆ – ԽԱՄՈՆ փարաւոնին անէծքը նորէն գործեց ։ Անգլիացի Հաուըրտ Քարթըր, որ 1922ին լորտ Քարնարվոնի հետ գտած էր անոր դամբարանը վերին Եգիպտոսի մէջ, մեռաւ երկար հիւանդութենէ մը վերջ ։ Լորտ Քարնարվոն մեռած էր դամբանը գտնելէ քանի մը շաբաթ ետք, խայթուելով թունաւոր միջատէ մը ։ Աւանդութիւն կայ թէ Փարաւոններու դամբանները բացողները թունաւոր միջատներէ կամ օձերէ խայթուելու անէծքին կը դատապարտուին ։

ՊԵՐԼԻՆ այցելեցին Լիխթէնշթայնի իշխան Ֆրանց Եօզէֆ Բ․ եւ իր երեք նախարարները ու մեծ յարգանքներով ընդունուեցան Հիթլէրի ու արտաքին նախարարին կողմէ ։ Լեխթէնշթայն փոքր իշխանապետութիւն մըն է Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ միջեւ, ընդամէնը 65 քառ․ մղոն տարածութեամբ, Զուիցերիոյ պաշտպանութեան տակ ։ Կը կարծուի թէ այս փոքր երկիրն ալ պիտի կցուի Գերմանիոյ ։

ՕՐ․ ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ յուղարկաւորութիւնը որ տեղի պիտի ունենար շաբաթ, մարտ 4ին, յետաձգուած է օրինական ձեւակերպութեանց պատճառաւ ։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Haïastanի երկրորդ թիւը ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

*** Առաջին թիւէն սակաւաթիւ օրինակներ մնացած ըլլալով, «Հայաստան»ի վարչութիւնը կը խնդրէ գործակալներէն ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԻՐԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ ԱՒԵԼՑԱԾ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ եւ ճշդել իրենց պէտք եղած քանակութիւնը ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Ա․ Հայրապետեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մ․ Հայրապետեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Պ․ Գ․ Մանուկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Փ․ Ասատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ս․ Հայրապետեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մ․ Յովակիմեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Զ․ Գասպարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գ․ Սարգիսեան եւ զաւակունք (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Լ․ Զնտոեան եւ զաւակունք, Պ․ Յ․ Կարապետեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Տարօն – Տուրուբերանի Նահանգային Հայր․ Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին, Հ․ Յ․ Դ․ Մարսէյլի Շրջ․ Կոմիտէին, Հ․ Յ․ Դ․ (Վռամեան» Ենթակոմիտէին, Պուլվար Օտոյի Կապոյտ Խաչին, Հ․ Յ․ Դ․ «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէին, Սալնոյ Զօրի Հայր․ Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին, Վասպուրականի Կարճկան գաւառի Հայր․ Միութեան, բարեկամներու, ընկերներու եւ հայրենակիցներու որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի վաղաժամ եւ ցաւալի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի մէջ 23 Յունուար, 1939ին ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Գ․ Միճէրիտեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկ․ Գրիգոր եւ ընկ․ Ռուբէն Մանուկեաններու եւ պարագաներուն՝ իրենց հօր դառնակսկիծ մահուան առթիւ ։

×

Պ․ Եղիազար Մինասեան իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տոքթ․ Ա․ Պօղոսեանի իր տիկնոջ՝

ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի

մահուան առթիւ ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արամ Վտարանդի 50 ֆրանք կը նուիրեն Մոնթրէօյի Կ․ Խաչի Մասնաճիւղին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ ։

×

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Աղապապ Պարսամեան 25 ֆրանք կը նուիրեն Իսի լէ Մուլինոյի Կ․ Խաչի Մասնաճիւղին ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ
MARDI 7 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3982

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՇՈՒՔՆ ԱՆԳԱՄ...

Բարեմիտներ կը հարցնեն, կարդալով Երեւանի եւ Հայկական Արտասահմանի յարաբերութեանց խզման լուրերը,— Հայրենիք ունի՞նք թէ չունինք...

Ի՞նչ պատասխանել, երբ Երեւանցիները քար լռութիւն կը պահեն մօտ երկու տարիէ ի վեր, առանց խորութիւն դնելու որ եւ է հոսանքի միջեւ:

Այն պաշտօնական զեկուցման մէջ, զոր հրատարակած է Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը, զարմանազան բաներ կը կարդանք յարաբերութեանց դադարման մասին:

Զեկուցումը կ'ըսէ թէ Բարեգործականի ներկայացուցիչ Գաբիկօղեանի «վերջին նամակները թուագրուած են 1937 յունիս 10 եւ 18»:

— իսկ ուղղակի Երեւանէն «մեր ստացած ամենավերջին պաշտօնական հաղորդագրութիւններն են Հօկի նախորդ նախագահ Ընկ. Մանուչարեանի 1937 Սեպտ. 2 թուակիր նամակը՝ Նուպարաշէնի մասին եւ 9 հոկտեմբեր թուակիր հեռագիր մը, որով մեզի կը յանձնարարէր չծախսել Նուպարաշէնի համար Նիւ Եորք գնուած հանրակառքը եւ ներածութեան արտօնագրին համար սպասել Մոսկուայի կեդրոնական մաքսային վարչութեան մօտ իր կատարած դիմումի արդիւնքին»:

Այնուհետեւ ո՛չ մէկ լուր այս մասին: Ոչ ալ որ եւ է պատասխան «Երեւան ղրկուած բազմաթիւ նամակներու»:

Անպատասխանի մնացած են նոյնպէս «1938 ապրիլ 29 թուականով Ս. Մխիթեան Փարիզի դեսպանին ուղղած մեր կրկնակի նամակները», ինչպէս եւ Բարեգործականի Ժընեւի պատուիրակին միջոցաւ խորհրդային պատուիրակութեան կատարուած «նորագոյն դիմումն ալ», թէեւ «այս վերջինը խոստացած էր այս մասին Մոսկուայէն պատասխան մը հաղորդել տալ»:

Ուրեմն, Երեւան թէ Մոսկուա, ոչ իսկ սպանիացի կամ չինացի գործիչի մը չափ նկատի կ'առնեն Հայկական Արտասահմանը, գլուխն ըլլալով հաւատարիմներուն հաւատարիմը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը:

Արդ, որքան ալ փորձենք լաւատես երեւալ եւ աչուղին հետ մրմնջել թէ «դժբախտ օրերը կուգան ու կ'անցնին»,— մեր առջեւ ունինք իրականութիւն մը որ ե՛ւ աննախընթաց է եւ ընդվզեցուցիչ:

Գացինք եկանք եւ նորէն, իբրեւ բաժին, մեզի մնաց մէկ մխիթարանք,— «Հողեւոր հայրենիք», որու մասին ամկավար մամուլն սկսաւ ճառ խօսիլ, քանի կը հեռանար «լուսապայծառ իրականութիւնը»:

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը վերջերս նոյնիսկ «խանդավառութեան» քարոզ մը կը կարդար.

— «... Մեր խորունկ համոզումն է թէ՝ առանց անոր (խանդավառութեան), արտասահմանի Հայութիւնը պիտի չկրնայ ո եւ է օգտակարութիւն ունենալ ոչ ինքզինքին եւ ոչ ալ Հայութեան Դատին, պիտի մնայ ամուլ եւ պիտի չորնայ այնքան աւելի շուտ որքան այդ աւիշը պակսի իրեն, ինք արգիլէ անոր բարձրանալն ու շրջագայիլը իր մէջ»: (4 փետրուար).

Բանդէտներ կամ քարոզածներ պիտի ըսեն թէ վհատելու պատճառ չկայ, քանի որ գիտենք թէ Հայաստան մը կը շնչէ Կովկասի մէջ, թէեւ մենք զրկուած ենք անոր ոչ միայն արեւէն, այլեւ բարեւէն:

Ի՛հ, այդ ալ սփոփանք մըն է,— նման անոր զոր կ'ունենայ վշտաբեկ մայր մը, իմանալով թէ իր զաւակը ողջ է եւ կը գտնուի այսինչ միջնաբերդին մէջ, թէեւ զրկուած՝ իր տեսութենէն...

Բայց, այս տարրական մխիթարութիւնը կրնա՞յ հանդարտեցնել ժողովուրդ մը, որ ցիրուցան՝ ի սփիւռս աշխարհի, վարդավառ երազներ կը հիւսէր տարիներէ ի վեր: Կը բաւէ՞, մանաւանդ, պաշտելու համար իր հոգին, այնքան փորձութեանց եւ արկածներու մէջ, որոնց ենթակայ է իբրեւ պանդուխտ:

Ինչպէս կը հաստատեն բոլոր տեղեկութիւնները եւ նոյնքան հարուստ երեւոյթներ, նորէն Մոսկուան է պատասխանատուն այս նոր կացութեան,— ոչ մէկ հաղորդակցութիւն Արտասահմանի հետ: Ոչ բարոյական, ոչ ալ նիւթական: Մենք մեր թաթին տակ առած ենք ձեր երկիրը, եւ զայն կը վարենք մեր յարմար տեսած եղանակով. դուք ձեր գլխուն ճարը նայեցէք:

Ուրիշ իմաստ չունի խորհրդային իշխանութեան ընթացքը, երբ կը մերժէ պատասխանել նոյնիսկ սովորական, թախանձագին աղերսներու, որոնց վարպետն է Բարեգործականը:

Եւ այս իշխանութիւնն է որ 1922ին չան քարոզ կը կարդար Լոզանի մէջ, յանձն առնելով 150 - 250,000 հայ գաղթականներ տեղաւորել Քուպանի եւ Քըրկըզներու երկրին մէջ, միանգամ ընդ միշտ լուծելու համար Հայկական Հարցը...

Կ'ուզէինք իմանալ թէ գոնէ նոյնութեամբ Հայաստանի մէջ պահուա՞ծ է այն 25 - 30,000 գաղթականները, որ անցագիր ստացան ու գացին, 1925էն մինչեւ 1936 Մայիս 9 (վերջին կարաւանը, Ֆրանսայէն):

Երեւս դարձնելով Արտասահմանի հայկական բազմութեանց եւ ամէն կապ խզել տալով անոր եւ Երեւանի միջեւ, Մոսկուան անգամ մը եւս չա՞պացուցաներ թէ բոլորովին խաչ քաշած է Հայկական Դատին վրայ, աւելորդ համարելով զայն լուծել նոյն իսկ իբրեւ «տնտեսական» հարց, ինչպէս կը ներկայացնէր Պ. Բեգզադեան, Ճենովայի խորհրդաժողովին մէջ (1922):

Ո՛ր կողմէն ալ քննենք հարցը, դժուար է յանգիլ որ եւ է բարենշան եզրակացութեան:

Հետեւապէս, դատապարտուած ենք միայն տեսողութեան ուժով կապուելու մեր հայրենիքին հետ, ինչպէս այն նաւաբեկեալները որ հեռուէն կը տեսնեն ցամաքը, բայց չեն կրնար մօտենալ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԴՐԻՏ Կ'ՈՐՈՇԷ ԴԻՄԱԴՐԵԼ

Ըմբոստութիւն մը Կարթագինէի մէջ

Մադրիտէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Նեկրինի կառավարութիւնը, որ կը գործէր 1937 յունիսէն ի վեր, տապալեցաւ մարտ 5ի կէս գիշերին եւ ազգ. պաշտպանութեան կառավարութիւն մը կազմուեցաւ, նախագահութեամբ Զօր. Քազատոյի, ներկայացուցիչը ժողովրդական բանակին:

Կը նշանակէ թէ դիմադրութիւնը պիտի շարունակուի. թէեւ «Իւմանիթէ» վերապահութեամբ կ'արձանագրէ այս փոփոխութիւնը:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ըմբոստութիւն ծագած է Կարթագինէի պահակազօրքին մէջ: Այս առթիւ Ֆրանքոյի կառավարութիւնը ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղեց բոլոր հանրապետական զինուորներուն, որպէսզի անձնատուր ըլլան, խոստանալով ընդհ. ներում շնորհել բոլորին, բաց ի քրէական յանցաւորներէն: Ազգայնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ըմբոստութեան գլուխը անցած էին ծովային սպաները: Կարթագինէ վերջին նաւահանգիստն է ուր հանրապետականները ունէին նաւարաններ եւ զինուորական մթերանոցներ: Ազգայնականները կ'ըսեն թէ մարտանաւերը հեռացած են նաւահանգիստէն, անծանօթ ուղղութեամբ. իսկ հանրապետական աղբիւրէ կը պնդեն թէ ըմբոստութիւնը արագօրէն եւ կատարելապէս ճզմուած է եւ կը գովեն պահակազօրքին քաջութիւնը: Հաղորդակցութիւնները խզուած ըլլալով, կարելի չէ ստուգել բուն իրականութիւնը: Օրանէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ հինգ օդանաւեր Ալժերիա հասան Կարթագինէէն:

**** Մադրիտի դէմ յարձակելու համար Զօր. Ֆրանքօ չորս հարիւր հրասայլ եւ 900 օդանաւ կեդրոնացուցած է մայրաքաղաքին հինգ ճամբաներուն վրայ, հիւսիսէն արեւմուտք: Քաթալոնիան դրաւող զինուորներէն 100.000 հոգի եւս կեդրոնացած են նոյն ճամբաներուն վրայ, իսկ ուրիշ 100.000 ալ իբրեւ օժանդակ: Հակառակ այս պատրաստութեանց, կը կարծուի թէ Մադրիտ պիտի իյնայ առանց արիւնահեղութեան, հանրապետական զօրքը վհատած ըլլալով:*

Ֆրանսայի ընկերվարականներու արտակարգ ժողովը

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց շաբաթ եւ կիրակի, քննելու համար ներքին եւ արտաքին խնդիրներ: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ լուրջ անհամաձայնութիւններ կը տիրեն կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ: Լէոն Պլում հիւանդ ըլլալով, չկրցաւ ներկայ ըլլալ ժողովին:

Արտաքին գործերու մասին խօսելով, ղեկավարներէն Զիրոմսքի թելադրեց հետեւիլ յանդուգն եւ ձեռներէց քաղաքականութեան մը: Այս առթիւ առաջարկեց ջնջել Թունուզի Իտալացիներուն տրուած իրաւունքները, ետ առնել 1935ին Իտալիոյ ձգուած հողերը եւ վերջապէս գործօն աջակցութիւն ընծայել հանրապետական Սպանիոյ: Բանախօսը կ'ընդունէր թէ այս ճամբան կրնայ պատերազմի առաջնորդել. բայց գիտել տուաւ.

— «Պէտք է աչք առնել պատերազմի վտանգը, խաղաղութիւն ստանալու համար»:

Պ. Վէնսան Օրիօլ, նախկին դատական նախարարը, մտահոգութիւն յայտնեց ներքին պառակտումներու մասին.

— «Կը վիճինք մեր թիւրիմացութեանց մասին: Մեր կուսակցութեան մէկ մասը միւսը կ'ամբաստանէ որ չի հաւատար խաղաղութեան, իսկ երկրորդը առաջինը կը մեղադրէ թէ չի հաւատար ազգային պաշտպանութեան, եւ այսպէս կը քանդուի մեր համերաշխութիւնը»:

Երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան նաեւ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւններու յարաբերութեանց մասին: Իզէրի երեսփոխանը բանաձեւ մը առաջարկեց, որ կ'ըսէր թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը պէտք է անկախ մնայ եւ թէ անօգուտ է հաւաքական ժողովներ գումարել ուրիշ կուսակցութեան մը հետ: Զիրոմսքի ընդդիմացաւ այս բանաձեւին, առաջարկելով համախմբուիլ «վերանորոգուած ժողովրդական ճակատի մը մէջ»:

Ի վերջոյ 1287ի դէմ 3330 ձայնով ընդունուեցաւ Իզէրի երեսփոխանին բանաձեւը: Ձեռնպահ մնացին 2642 պատգամաւորներ:

Մեծամասնութեամբ ընդունուեցաւ նաեւ արտաքին քաղաքականութեան բանաձեւը, որ բացարձակ ընդդիմութիւն կը տրամադրէ Տալատիէի դահլիճին արտաքին քաղաքականութեան դէմ: Եւ կ'աւելցնէ.

— «Ֆրանսա չի կրնար կրաւորական դիրք բռնել նոր տագնապի մը հանդէպ: Ան պէտք է ստանձնէ նախաձեռնութիւնը յանդուգն քաղաքականութեան մը. այնպէս որ Իտալիա եւ Գերմանիա հասկնան թէ թոյլ պիտի չտրուի որ հողեր գրաւեն Սպանիայէն: Ֆրանսա պէտք է հաւատարիմ մնայ իր միջազգային յանձնառութեանց, անոնց գլուխն ըլլալով Ֆրանքօ-անգլիական համաձայնութիւնը եւ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը»:

Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 3140ի դէմ 4018 ձայնով:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը, Թէօտոր Կաֆէնքու, Վարշաւա գնաց, պաշտօնապէս բնակցելու համար լեհական կառավարութեան հետ, երկու երկիրներու քաղաքականութեան մասին, քանի որ երկուքն ալ մտահոգ են Գերմանիոյ քաղաքական եւ տնտեսական ծաւալումէն՝ կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Լեհաստանի քաղաքական շրջանակներու մէջ գիտել կուտան թէ լեհ-ռումանական զինակցութիւնը միակն է իբրեւ ազդակ արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան որ իր ուժը կը պահէ Միւնիխի համաձայնութենէն ի վեր: Իբրեւ հետեւանք նոր բանակցութեանց, կը յուսացուի աւելի զօրացնել այդ զինակցութիւնը եւ եթէ կարելի է զայն տարածել պալքանեան պետութեանց վրայ: Հաւանական է որ այս առթիւ քննուի նաեւ Պալթիկէն Սեւ ծով ջրանցք մը հաստատելու ծրագիրը, Դանուբ - Վիսթուլա - Տնիէսթէր ճամբով:

ՊԵԼԺԻՈՅ նախարարական տագնապը չէ լուծուած տակաւին: Թագաւորը կը սպառնայ լուծել երեսփ. ժողովը, եթէ ելք մը չգտնուի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲ ՈՒԶԵՆ ԿԸ ՅԱՋՈՂԻՆ

Այս տարի կարգ մը հանդէսներ եւ մասնաւորապէս փետրուար 18ը Միջին եւ Հարաւ. Ֆրանսայի մէջ տօնուեցան «տեղական միջոցներով»:

Ոչ աւելի կամ պակաս «մեծ հռետոր» կանչուեցաւ Փարիզէն, ոչ ալ «աննախընթաց» պատրաստութիւններ տեղի ունեցան:

Լման 15 տարի բոլոր տեսակի հռետորները լսելէ վերջ, ժամանակը շատոնց եկած էր յաջորդներու մասին մտածելու: Բեմն ալ գրաւելու աստիճանաբար:

Մարդ լողալ կրնա՞յ սորվիլ առանց ջուրը նետուելու:

Այդպէս ալ ատենախօսութիւնը:

Անոնք որ յարմարութիւն ունին, պէտք է օգտուին առիթէն, հանդէսի մը բացումը կատարելու, ժողով մը վարելու, աւուր պատշաճի ճառ մը խօսելու համար:

Մանաւանդ սա տօնակատարութեանց ատեն, որ իրարու կը նմանին, ամէն տեղ եւ ամէն տարի:

Միտք չունիմ հանգստեան կոչելու Փարիզի մեծ ու փոքր հռետորները: Անոնք միշտ ալ պարտաւոր են — եւ պատրաստ — բեմ ցատկելու, երբ անհրաժեշտ ըլլայ:

Բայց, ինչո՞ւ անպատճառ «երեւելի» մը հրաւիրել եւ շրջան կատարել տալ, բեռ մըն ալ հոգ ստանձնելով, երբ կարելի է որ եւ է հանդէս պատշաճօրէն կատարել տեղական միջոցներով:

Ամէն քաղաք ալ զտուած - քամուած հասարակութիւն մը ունի իր սարքած հանդէսներուն համար: Այն ինչ որ կը կոչուի «կոկիկ բազմութիւն»:

(Թղթակիցներ ունինք որ հոծ, նոյն իսկ «ծովածաւալ» բազմութիւն կը տեսնեն... անհատական բնակարանի մը մէջ):

Եկողը պիտի գայ, ով որ ալ ըլլայ ճառողը:

Իմ թելադրած ուղեցիծս.—

1.— Կարելի եղածին չափ խուսափիլ «արտաքին օգնութենէ», օգտագործելով տեղական ուժերը: Երբ ուզես, կը յաջողիս:

2.— Խօսիլ գրաւոր կամ «նօթ»երով, երբ յարմարագոյն թեկնածուն վարանելու պատճառներ ունի:

3.— Խօսիլ պարզ, առանց ուռուցիկ բառեր գործածելու կամ պոռոտ շարժուձեւեր փորձելու:

4.— Լաւ սերտել նիւթը, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի աւանդական տօնակատարութեանց:

5.— Միշտ յիշել թէ՝ եղած ուժերը հետզհետէ մաշելով կամ անհետանալով, օր մը նոր խօսողն անգամ մը մով պիտի փնտռուի:

Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, երբ ափ մը խլէզներ թաղէ թաղ կը պտտցնէինք օրուան հռետորները, ողբացեալ Շահրիկեան դիտել կուտար, սրդար դառնութեամբ.

— Բայց մինչեւ ե՞րբ այսպէս... Դուք ալ վարժուեցէք, որպէսզի բացը չմնանք, երբ մենք մեռնինք:

Եւ այնպէս մը մեռան որ, առտու մը մնացեալներէն ամէն մէկուն վրայ տասը հոգ ինկաւ,— գրել, խօսիլ, գործել, սերտել, կռուիլ...

Այսօրուան «մնացորդացները» աւելի բախտաւոր են, աւելի ազատ միջավայրի մէջ անած, զարգացած ըլլալով:

ՎԱՀԷ

ՅԱՐ. ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Պուքրէշէն հասած հեռագրէ մը ցաւով կ'իմանանք մահը «Յառաջ»ի ընդհանուր գործակալին, ընկեր Յարութիւն Ճգնաւորեանի:

Ողբացեալ ընկերը, որ Պոլսէն Պուքրէշ գաղթած էր 1922ին, տարիներէ ի վեր կը զբաղէր հայ թերթերու եւ գիրքերու գործակալութեամբ, միշտ ջանալով կարելի եղածին չափ զարկ տալ անոնց սպառման: Յառաջիկային կը ներկայացնենք իր կեանքը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն:

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՅԼ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Իտալիոյ արտաքին նախարարին Լեհաստանէն վերադարձէն ի վեր, իտալական մամուլը աւելի ուժգնօրէն կ'արծարծէ գաղթային խնդիրը: Պ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի եւ որ ընկերացած էր նախարարին, խմբագրականով մը կը բացատրէ թէ Իտալիա, Գերմանիա եւ Լեհաստան պէտք է գաղթավայրեր ունենան, որովհետեւ կրնան զանոնք լեցնել բազմածին գիւղացիներով: Այս առթիւ կը հարցնէ որ եթէ գաղթային պետութիւնները անկեղծօրէն համաձայն են հում նիւթ բաժնելու ամէն պետութեան, ինչո՞ւ համար չեն բաժներ իրենց գաղթավայրերը, հում նիւթ ստանալու երաշխաւորութեամբ: «Իտալացիները եղած են եւ են աշխարհի առաջին եւ ամենամեծ նաւարկուները: 2000 տարուան պատմութիւնը կ'ապացուցանէ այս: Բայց Իտալացիները չստացան իրենց բաժինը ընդհանուր աւարէն, որովհետեւ ուշ իրականացուցին իրենց անկախութիւնը իբրեւ ազգային պետութիւն, բաժնուած եւ հարստահարուած ըլլալով օտար պետութեանց կողմէ: Բայց պատմութիւնը կը քալէ: Գաղթավայրերը այսօր հողագործական խնդիր են: Անոնք պէտք ունին գիւղացի աշխատաւորներու: Իտալիա, Գերմանիա եւ Լեհաստան կրնան ճարել այդ աշխատաւորութիւնը, Անգլիա եւ Ֆրանսա չեն կրնար: Գաղթավայրերը մարդու պէտք ունին ծաղկելու համար: Իտալիա, Գերմանիա եւ Լեհաստան ունին յարաճուն ծնունդ: Անգլիոյ եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ մահերը ծնունդներէն աւելի են»:

**** Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, բուռն ճառ մը խօսելով, քննադատեց ժողովրդավար պետութեանց արտաքին քաղաքականութիւնը: Եւ նորէն գանգատեցաւ թէ Գերմանիա իր բաժինը չէ ստացած աշխարհի հարստութենէն: «Գերմանիա տակաւին չունի որ եւ է գաղթավայր որուն շնորհիւ կարենայ հոգալ իր նախանիւթերը, մինչդեռ Մեծն Բրիտանիա եւ ուրիշ երկիրներ գաղթավայրեր ունին ի սփիւռս աշխարհի եւ անոնց շնորհիւ կը ճարեն բոլոր անհրաժեշտ նախանիւթերը: Ի՞նչ է միւս երկիրներուն միտքը,— ձգել որ 80 միլիոննոց ժողովուրդ մը պատուաւորապէս մեռնի՞ անօթութենէն»:*

**** Պ. Կայտա նոր յօդուած մը գրելով, կ'ազդարարէ թէ Գերմանիա, Իտալիա եւ ուրիշ երկիրներ մօտերս մէջտեղ պիտի դնեն իրենց պահանջները, «յանուն արդարութեան եւ հաւասարութեան»: Եւ կը բացատրէ թէ յառաջիկայ պատերազմին պատասխանատուները ժողովրդավար պետութիւնները պիտի ըլլան, եթէ մերժեն գոհացում տալ: Այս առթիւ «կասկածելի լաւատեսութիւն» կը կոչէ այն լուրը թէ Իտալիա պատրաստ է բանակցելու Ֆրանսայի հետ, եթէ Ֆրանսա առաջին քայլը առնէ:*

**** Գերմանական կարեւոր թերթ մը խօսելով Իտալիոյ պահանջներու մասին, դիւրին կը գտնէ Սուէզի եւ Ճիպութիի հարցերուն լուծումը, իսկ Թունուզի համար կը նախատեսէ մեծ դժուարութիւններ: Իր կարծիքով, Ի-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Զ.

ԱՆԳԼԻԱՆ Է ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ...

Ցարական Ռուսիոյ փլուզումը քաղաքական եւ զինուորական լուրջ տագնապ մը պիտի ստեղծէր ի հարկէ Դաշնակից պետութիւններուն համար: Ուրեմն երկար խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենային Լոնտոնի, Փարիզի եւ Ուաշինկթընի միջեւ ու 1918ի Յունուար 5ին Լոյտ Ճորճ պաշտօնապէս կը յայտարարէ Դաշնակիցներուն պատերազմի հիմնական նպատակները: «Թուրքիան իր մայրաքաղաքէն կամ Փոքր Ասիոյ եւ Թրակիոյ զուտ Թրքարնակ հողերէն զրկելու համար չէ որ կը կռուինք», կը հաւաստէր այդ յայտարարութիւնը: Դաշնակիցները հակառակ չէին Օսմանեան կայսրութեան պահպանումին, հակառակ չէին նոյնպէս որ ան մայրաքաղաք ունենայ Պոլիսը— պայմանաւ որ Նեղուցները միջազգային հակակշռի ենթարկուին եւ չէզոքացուին— բայց միեւնոյն ատեն «ըստ մեր դատողութեան Արաբիան, Հայաստանը, Միջագետքը, Սուրիան եւ Պաղեստինը իրաւունք ունին պահանջելու իրենց ազգային անկախութեան ճանաչումը»: Անշուշտ այդ իրաւունքին ճանաչման ձեւն ու տարողութիւնը նկատի պիտի առնուէին յետագային, բայց «անկարելի է որ Դաշնակիցները այդ հողամասերը վերադարձնեն իրենց նախկին տէրերուն վեհապետութեան»:

Ուրեմն 1918ին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա միաձայնութեամբ որոշած էին ազատել հայ ժողովուրդը թրքական լուծէն եւ անկախութիւն պարգեւել անոր. ուրեմն մինչեւ 1918 այդ ծրագիրը բացարձակօրէն համապատասխան էր մեծ պետութիւններու շահերուն: Իսկ եթէ նիւթական դժուարութիւններ կային այդ նպատակին իրագործումը ամբողջութեամբ գլուխ հանելու համար, հայ ժողովուրդը մասամբ հարթած էր զանոնք, երբ իր սեփական միջոցներով, առանց արտաքին աջակցութեան եւ աղէտալի պայմաններու տակ կը հռչակէր իր անկախութիւնը 1918ի Մայիսին՝ իր պատմական հողերուն արեւելեան սահմաններուն վրայ:

Լոյտ Ճորճ կը բացատրէ որ պատերազմի տեւողութեան Դաշնակիցները պատեհութիւն կամ հնարաւորութիւն չունեցան վերջնական լուծում մը տալու համար Նեղուցներու հարցին: Ռուսիան բացակայ ըլլալով, պիտի հարկէր վստահելի փոխանորդ մը: Ամերիկան ալ բնականաբար մեծապէս շահագրգռուած էր այդ խնդրով:

Արդ, նախագահ Ուիլսընի Փարիզ հասնելէն առաջ էր որ Անգլիա եւ Ֆրանսա օրակարգի վրայ կը դնեն Օսմանեան կայսրութեան հողերուն բաժանման հարցը: Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութիւնները սկզբունքով ընդունած էին Գերմանիոյ ափրիկեան գաղթավայրերուն, ինչպէս նաեւ Թուրքիայէն անջատուելիք հողամասերուն վրայ հոգատարութիւններ հաստատելու ծրագիրը: Բայց Միացեալ Նահանգներու լիազօր ներկայացուցիչը եւ իր կառավարութիւնը բացարձակօրէն հակառակ էին այդ հոգատարութիւններէն բաժին առնելու առաջարկին: Մենք պէտք եղածէն աւելի սեւամորթներ ունինք մեր երկրին մէջ, յայտարարած էր նախագահը, նոր բազմութիւններ աւելցնելու տրամադիր չենք:

Եւ սակայն, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ, Ուիլսըն աւելի բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուաւ, երբ ինք առաջարկեց Հայաստանն ու Նեղուցները ամերիկեան հոգատարութեան ենթարկելու թելադրութիւնը: «Բացայայտօրէն մենք չէինք կրնար ընդունիլ հաշտութիւն մը որ Հայաստանի հալածական ժողովուրդի Մնացորդացը պիտի յանձնէր դարձեալ վայրագ ցեղի մը տիրապետութեան, ցեղ մը որ ջարդած, կողոպտած ու կողոպտած էր այդ ժողովուրդը սերունդներով եւ նոյնիսկ մինչեւ պատերազմին վախճանը»: Դաշնակիցները գիտեն որ «Հայաստան աշխարհը իր վհատած խլեակներով ի վիճակի չէ դիմադրելու՝ մէկ կողմէն Թուրքերուն, միւս կողմէն պոլշեւիկներուն»: Ուրեմն անհրաժեշտօրէն պիտի գտնեն «հոգատար պետութիւն մը որ, իբրեւ մարդկային ժառանգութիւն, յանձն պիտի առնէր պաշտպանել այս տանջուած քրիստոնեաներու համայնքը՝ Հայաստանի լեռներուն վրայ»: Բայց ո՞վ պիտի ստանձնէր այդ բեռը. ո՛չ Անգլիան, ո՛չ ալ Ֆրանսան տրամադիր էին նոր պատասխանատուութիւններ բարդելու իրենց ուսերուն: Իտալիան անգամ չէր ուզեր յանձնառութիւններու տակ մտնել Անատոլուի մէջ: Հայաստանի կամ Նեղուցներուն լաւագոյն հոգատարը կրնար ըլլալ անշուշտ Ռուսիան, կը շեշտէ հեղինակը: Մինչեւ Յեղափոխութիւնը կրօնական խաչակրութիւն մըն էր որ տուն կուտար ցարերու քաղաքականութեան, Ռուսիա պիտի ազատէր ու պաշտպանէր Թուրքիոյ քրիստոնեաները. անոր բանակները չէի՞ն որ անկախութիւն շնորհած էին պալքանեան ժողովուրդներուն. ո՞վ էր որ ազատեց պահ մը Հայերուն մէկ մասը Արեւելեան նահանգներուն մէջ:

Ու արդէն նախկին վարչապետը գրի կ'առնէ յաջորդ խոստովանութիւնները.

— «Եթէ չըլլար մեր (Անգլիոյ) չարաշուք միջամտութիւնը, Հայերուն ստուար մեծամասնութիւնը 1878ի Սան Ստեֆանոյի դաշնագրով, մտած պիտի ըլլար Ռուսական դրօշին պաշտպանութեան տակ: Համաձայն այդ դաշնագրին տրամադրութիւններուն, ռուսական բանակները պիտի գրաւէին հայկական նահանգները մինչեւ որ գոհացուցիչ բարենորոգումներ կատարուէին այդ նահանգներուն մէջ: Սակայն մեր սպառնական ճնշումներուն արդիւնքը՝ Պերլինի դաշնագիրը (1878)— զոր ողջունեցինք իբրեւ բրիտանական մեծ յաղթանակ մը, որովհետեւ մեզի կուտար «պատիւով շահուած հաշտութիւնը» — ջնջեց այդ պայմանը: Հայաստանը զոհուեցաւ յաղթութեան այն խորանին վրայ զոր մենք կառուցեր էինք: Ռուսական բանակը ստիպուեցաւ նահանջել: Խեղճ Հայերը անգամ մը եւս ինկան իրենց հին տէրերուն կրունկին տակ՝ ստանալով միայն հայկական նահանգները բարելաւելու խոստում մը: Մենք ամէնքս ալ գիտենք թէ ինչպէս չյարգուեցան այդ խոստումները, հակառակ այն բազմաթիւ բողոքներուն զորս կը կատարէր այս երկիրը: Եթէ Հայաստանը թրքական իշխանութեան կ'ենթարկուէր դարձեալ, առաջին պատասխանատուն էր Անգլիան: Բրիտանական կառավարութեան այդ քայլն էր որ անխուսափելիօրէն պատճառ հանդիսացաւ 1895—97ի եւ 1909ի սարսափելի ջարդերուն, ինչպէս եւ 1915ի աննախընթաց սպանդին: Այդ խժդժութիւններուն հետեւանքով—որոնց նմանը գրեթէ չկայ Թուրքիոյ յոռի վարչութեան տխրահռչակ պատմութեան մէջ— հայ ժողովուրդը կորսնցուց աւելի քան մէկ միլիոն իր համրանքէն: Նկատի ունենալով այն դերը զոր մենք կատարած էինք կարելի դարձնելու համար այդ բարբարոսութիւնները, յարոյապէս պարտաւոր էինք առաջին պատեհութեան իսկ, դարմանել մեր պատասխանատուութեամբ գործուած անարդարութիւնը եւ աշխատիլ մեր ուժերուն ներածին չափ, որպէսզի ուրիշ անգամ չկրկնուին այդ ոճիրները որոնց համար պատասխանատուութիւնը միշտ յանցաւոր պիտի բռնէ մեզ»:

Նախկին լեզուանի վարչապետը իր այս սրտառուչ խոստովանութեան ղոյքին կը կապէ հաւաստիք մը որ հիմա արդէն հէքեաթի մը տպաւորութիւնը կը գործէ մեր վրայ:

— «Երբ Թուրքերը գիտակցաբար ասպարէզ կարդացին Բրիտանական կայսրութեան որպէսզի ան մահու կենաց կռիւին մէջ մտնէր, մենք զգացինք թէ վերջին պատեհութիւն մը կը ներկայանար մեզի սրբագրելու համար այն անարդարութիւնը որուն պատասխանատուն մենք էինք»:

Պատերազմի առաջին օրէն, կը գրէ Լոյտ Ճորճ, Անգլիոյ բոլոր պետական անձնաւորութիւնները առանց կուսակցական խտրութեան, իրենց մտքին մէջ տեղաւորած էին կարեւոր պարագայ մը— «Եթէ յաջողէինք պարտութեան մատնել այդ ամբարիշտ կայսրութիւնը, հաշտութեան մեր հիմնական պայմաններէն մէկը պիտի ըլլար ազատել Հայաստանը Թուրքերուն արիւնարբու իշխանութենէն»:

Մեր ասպետակա՛ն բարեկամները միայն ճառ չէին խօսեր սակայն. կը մտածէին գործնական քայլերու մասին ալ: «Սայքս–Փիքոյի համաձայնութեան (1916 Մայիս 16) առթիւ կատարուած խորհրդակցութեան մէջ օրակարգի նիւթերէն մէկն էր նաեւ Հայաստանի ճակատագիրը: Որոշուած էր որ Հայաստանի հիւսիսային կէսը պիտի յանձնուէր Ռուսիոյ, իսկ հարաւային կէսը պիտի ստանար Ֆրանսան»:

Այս խորհրդակցութիւնները, ինչպէս յայտնի է, տեղի կ'ունենային ցարերու մայրաքաղաքին մէջ, Յեղափոխութենէն մէկ տարի առաջ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԻՆ ՀՆՉԱԿԵԱՆԻ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ ԵՒ ՅՈՐԴՈՐԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ

»»» · «««

ԽՄԲ.— Վաստակաւոր Հնչակեան մը, «Կռունկ», (Սմբատ Ռստիկեան), որ Ֆրէզնօ կը բնակի, հետեւեալ բաց նամակը ուղղած է նոյնպէս հին Հնչակեան Պ. Գրիգոր Եղիկեանի, «Հայրենիք»ի միջոցաւ: (Կարգ մը նախադասութիւններ ստորագծուած են մեր կողմէ, ի պէտս զարգացելոց...).—

Այս տարուան Յունուար 18էն ըսկսեալ, օրաթերթ «Հայրենիք»ի էջերուն մէջ հետեւեցայ այն յօդուածաշարքին, որուն խորագիրն էր «Մեր դէրքը հանդէպ Հնչակեան վարիչներուն»:

Նախ ըսեմ թէ՝ իմ հետաքրքրութիւնը այդ յօդուածաշարքին հանդէպ կը բխի գլխաւորաբար այն հանգամանքէն, որ ես, իբրեւ վաղեմի, շատ հին Հնչակեան մը, յաճախ իմ գործօն մասնակցութիւնը բերած եմ այդ կուսակցութեան, երբ 1893 Թըլականներուն Գարեգին Չիթճեանի, Ցար. Շէքէրճեանի եւ Նշան Կարապետեանի (Խան – Ազատ) ջանքերով հիմը դրուեցաւ Հնչակեան մասնաճիւղերուն Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Երկրորդ՝ 1895ի գարնան, Ամերիկայէն Կիլիկիա մեկնող Հնչակեան անդրանիկ խումբին իբրեւ մէկ անդամը, գործօն մասնակցութիւն ունեցած եմ 1895ի աշնան Կիլիկիոյ ապստամբութեան, ուր Զէյթուն, Հաճըն, Զօք–Մարզուան եւ Սուէտիա (Մուսա Տաղ) գլխաւոր վայրերը հանդիսացան այդ խիզախ շարժման:

1902ին Լոնտոնի մէջ կայացած Հնչակեան Ընդհ. Պատգամաւորական ժողովին, ուր ներկայ էր նաեւ Ռուբէն Բերբերեան, Ամերիկայէն գնացող ընկերներէն մէկը ես եղած եմ: Հոն ես իմ բոլոր ճիգերը նուիրեցի 1896ին պառակտուած հին ու նոր Հնչակեան հատուածներուն միութեանը, որ հազիւ իր մեղրալուսինը ապրած՝ կրկին պառակտուեցաւ եւ ողբերգութիւնով վերջացաւ:

Այսքանը կը բաւէ կարծեմ, որ դուք ինծի իրաւունք տաք հետաքրքրուելու ձեր այդ յօդուածներովը եւ արդարացի գտնէք հին սրտցաւ ընկերոջ մը զգացած սուր դառնութիւնները, որոնց հետ կ'ուզէի մասնակից ընել ե՛ւ ձեզ ե՛ւ բոլոր հին անձնուէր ընկերները, բանտի, աքսորի, հալածանքի, զէնքի եւ յաղթանակի բոլոր հոգիները:

Ձեր այդ յօդուածաշարքին մէջ, սիրելի Եղիկեան, ես չգտայ մէկ հատ նորութիւն, որ յաճախ պատահած եւ կրկնուած չըլլար: Այն, ինչ որ տասնեակ տարիներ շարունակ տեղի ունեցեր է զանազան Հնչակեան շրջաններու եւ ընկերներու մէջ, գլխաւորաբար վարիչ մարմիններու մէջ, այս անգամ ալ այդ հին ցաւը եկեր եւ քեզ է գտեր. ուրիշ ոչինչ: Դու տակաւին բախտաւոր համարելու ես ինքզինքդ, որ գոհ չես գնացեր հանգուցեալ «Հօկ»ի քարտուղար՝ տըխրահռչակ Տրապիզոնցի Գրիգոր Վարդանեանի ընկերասպան դաւերուն: Չէ՞ որ անոր առաջնորդութեամբ 1903ին Օտեսայի եւ Փոթիի մէջ տեռորի ենթարկուեցան երկու անմահ եւ ժողովրդական յեղափոխական ընկերներ՝ Գարեգին Չիթճեան եւ Տարօնցի Մխօ–Շահէն:

Զայրոյթով է որ գրի կ'առնեմ այս տողերը: Կատարուած այս անքաւելի ոճիրներուն դէմ ձեզմէ եւ ոչ մէկը ոեւէ տեղէ բողոքի ճիչ արձակեց. ձեզմէ ոչ մէկը ճիգ մը ըրաւ սթափեցնելու ոճրագործները, որոնք կը գործէին Հնչակեան մայր կուսակցութեան հրահանգներովը եւ անունովը:

Հետեւա՞նքը: Ինքը՝ Հնչակեան մայր կուսակցութիւնը դաշունահար ինկաւ պատմութեան դատաստանին առջեւ:

Ինչո՞ւ կը զարմանաք, որ ձեր այդ նիրհին վէրքը այսօր աւելի քան երբեք նեխած է: Կարմիր բռնակալութեան կուռքին խնկարկելու աստիճան նորոգուած է այսօր Հնչակեան մամուլը: Միայն ձեզ դէմ չէ որ կը հայհոյէ, կը զրպարտէ եւ ցեխ կ'արձակէ այդ մամուլը: Բարեբաղդաբար, հայ ժողովուրդի առողջ բնազդը վաղուց խլած է ձեր այդ կարմիր ընկերներուն ձեռքէն իր սրբազան դատին դրօշը եւ յանձնած իր մէկ հաւատարիմ եւ փորձուած զաւկին՝ .. Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Իմ խոր համոզումով եւ իմ դառն փորձառութիւնով ես կը տեսնեմ թէ՝ հին Հնչակեաններու ներկայ ողբալի ժխտայնութիւնը, զոր դուք դառնօրէն երեւան կը բերէք, պատահական սըխալներու եւ սայթաքումներու հետեւանք չէ, այլ պարզ ու բնական արդիւնքն է 1896ի Հնչակեան Պառակտումէն ի վեր ստեղծուած թունաւոր մթնոլորտին: Հնչակեան պառակտումին միւս հատուածն է ներկայ Ռամկավար–Ազատական հոսանքը, որ կը տառապի նոյնպէս Հնչակեան պառակտումի անբուժելի թունաւոր պատուաստումէն:

Այդ դժբախտ Թունականէն ի վեր Հնչակեան կուսակցութիւնը, (խօսքս վարիչներու մասին է), հին թէ «վերակազմեալ», Արշակաւանի վերածուեցաւ: Զանազան բախտախնդիրներ ազատ ու համարձակ մուտք գտան հոն մէջ, Ունճեանի, Թաշճեանի, Ս. Արփիարեանի եւ ուրիշներու արիւնովը յղփացան եւ աւելի այլասերեցան, կարծես ուխտած էին աւելի դառնացնելու Հնչակեան կուսակցութեան հոգեվարքը:

Այս քստմնելի պատկերը աւելի պայծառ, աւելի խոր ներկայացնելու համար վերյիշում մը պիտի ընեմ:

Հնչակեան կուսակցութիւնը 1896ի պառակտումէն առաջ հայ ազգային վերածնութեան շարժումն էր: Հնչակեան կուսակցութիւնը հայութեան ծոցէն ծնած հրաշալի մանուկի մը կը նմանէր: Անոր շունչին տակ Կարին, Պոլիս, Սասուն, Փոքր Ասիա, Կիլիկիա հայ ժողովուրդը անսպասելի յանդգնութիւն յայտնաբերեց, ազատ ապրելու սեփական կամք եւ խիզախութիւն ցուցադրեց: Բռնութիւններ, բանտի զնդանները, կախաղաններ եւ համատարած ջարդերը չկրցին մեղմել Հնչակեան կուսակցութեան կորովը: 1894ի Սասնոյ կոտորածը ցնցեց քաղաքակիրթ մարդկութեան խիղճը եւ բարենորոգումներու հարցը դարձաւ քաղաքական հարց:

Հնչակեան գործիչներու միջոցաւ էր որ Հայկական Դատի եւ Սասնոյ կոտորածին արիւնոտ պատմութիւնը մուտք գտաւ Կիլիկիա եւ Զէյթուն. Ռէիս Գրգոյի եւ Շաքէններու հերոսական զրուցները յուզեցին Կիլիկիոյ հայ լեռնականները եւ, երբ թշնամին փորձեց կրկնել Սասնոյ կոտորածը քաջարի Զէյթունը, ցեղին վրէժով բորբոքած, խոյացաւ թրքական բանակին վրայ, արհամարհեց թնդանօթներու ռումբերը, կռուեցաւ քաջաբար, մինչեւ որ թշնամին գլլարուեցաւ Զէյթունի յաղթական սուրին առջեւ:

Զէյթունի այս յաղթանակը շրջեց Հայի անունը: Եւրոպայի առջեւ Հայը այլեւս երէկուան երկ... չէր:

Արդ, սիրելի Եղիկեան, կարո՞ղ է... նմանութեան եզրեր գտնել հին օրերուն ապրող եւ զոհաբերող Հնչակեաններուն եւ ներկայի Հնչակ... Մայր կուսակցութեան անունով ...ռող խլէզներուն միջեւ:

Իմ զգացած դառնութիւններէն առաջնորդուած, ես կը թելադրէի այն մէկ բան՝ ծալլել Հնչակեան անունը եւ յանձնել պատմութեան, չխոցել, չարատաւորել յիշատակը նահատակներուն, որոնք կամովին գիտակցօրէն եւ անշահախնդրօրէն զոհաբերեցին իրենց կեանքը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ եւ ո՛չ թէ Ջինաստանի փրկութեան սեղանին վրայ: Եւ այդ կը ... ամենամեծ գնահատանքը Հնչակեան Մայր կուսակցութեան:

ՍՄԲԱՏ ՌՍՏԻԿԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՄԲ.— Շաբաթ օր հրատարակ... էինք կարգ մը յօդուածներ՝ Սոֆիա... յի մեծ օրաթերթին՝ «Սլովոյ»ի ... ցարիկ թիւէն: Ահաւասիկ ... փունջ մը եւս.—

Ուսուցչապետ Կ. Քացարով կը ... «Պուլկարիա եւ Հայաստան» խո... գրին տակ.

— «Անկեղծ եւ խորունկ համա... կրութիւնները, որ իրարու կը կապեն երկու ժողովուրդները, Պուլկարներն ու Հայերը, որոնց պատմական ճակատագիրը պարտադրեց այնքան բազ... մաթիւ տառապանքներ եւ զոհեր, շատ բնական են եւ բացատրութեան չեն կարօտիր:

Իրապէս, երկու ժողովուրդներու միջեւ պատմական կապերը կարելի հաստատել տակաւին հին դարեր... մէջ: Անոնք շարունակուեցան նաեւ միջին դարերուն եւ հասան մինչեւ մեր օրերը: Առանց մտնելու մանրամասնութիւններու մէջ, պիտի նշ... մենք միայն որ երկու ժողովուրդներու գործակցութիւնը խոր հետքեր ձգած է անոնց մշակութային ... ժական զարգացման մէջ:

Հայերն ու Պուլկարները, որ ... տառապեցան եւ կը տառապին նաեւ ... սօր միատեսակ անիրաւութիւններէ եւ դժբախտութիւններէ, բնական է որ միշտ իրարու համակիր են:

Իբրեւ ամէնէն ակնբախ արտայայ... տութիւն այդ համակրանքին, արժ... նոտ զոհերն են, որ Հայերը ... իբրեւ կամաւորներ 1912—13ին պուլկար ժողովուրդի ազատագրական եւ միացման պատերազմին: «Բայց ... ունեն եղաւ, ինչպէս կ'ըսէ մեր ակ... նաւոր հանրային գործիչ մը — ... Հայերն էին միակ մեզ համակրողն...

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այդ երեւի այն ժամանակն էր որ դու հիւանդացար:

— Այո՛, հիւանդացայ հէնց այդ չարագուշակ դէպքի պատճառած ցաւից... երկու ամիս շարունակ տանջուեցայ իմ այդ ծանր վշտի դաղանի վէրքերից...:

— Զարմանալի է. եւ մեզանից ոչ ոքին ոչինչ չյայտնեցիր:

— Չյայտնեցի, որովհետեւ չկամեցայ Հայոց Թագաւորի բնտանիքը կործանել. չկամեցայ Սահակ Սեւադայի դստեր ձեռքով՝ Հայոց Թագին ու գահին անարգանք դրօշմել եւ... ո՜խ, ինչո՞ւ թաքցնեմ, Սեդա, չըյայտնեցի որպէսզի իմ հակառակորդները չուրախանան, որպէսզի յաչաղկոտ իշխանուհիները ցնծութեան տօն չկատարեն եւ իմ նախկին փեսացուները իմ հպարտութիւնը չծաղրեն...

— Իմ խե՛ղճ Տիրուհի... շշնջաց Սեդան ինքն իրան:

— Եւ սակայն իմ հպարտութիւնն ինձ չարաչար պատժեց...:

— Աստուած ողորմած է, Տիրուհի. Դու, որ այդպէս հերոսաբար տարել ես այդ ցաւերը, անկարելի է, որ նախկին երջանկութիւնը նորէն չճաշակես:

— Խե՛ղճ Սեդա, ինչքա՜ն բարի ես դու... Բայց մի՞թէ լսած կաս, որ մեր օրերում մեռելները յարութիւն առնեն... Վեր կա՛ց, մայր Սեդա, վե՛ր կաց եւ գնա հանգստացիր, քեզ շատ յոգնեցրի. պիտի ներես ինձ...

Սեդան, որ վաղուց սպասում էր այդ հրամանին, մօտեցաւ Թագուհուն, համբուրեց նրա մնացորդ չորերը, ուղղեց մահճի անհարթութիւնները եւ «բարի գիշեր» մաղթելով նրան՝ քաշուեցաւ քնարանի մօտ գտնուող խուցը:

Թագուհին նոյնպէս պառկեց քնելու:

Բայց տխուր մտածումները երկար տանջեցին նրան: Լոյսը բացուելու մօտ էր որ նրա աչքերը ծանրացան, մինչդեռ Սեդան վաղուց վայելում էր խաղաղութեան հրեշտակի բարիքները:

Ժ.

ԿՈՅՐ ՎՐԻԺԱՌՈՒՆ

Արեւը մայր մտնելու վրայ էր: Երկու հեծեալներ արշաւասոյր անցնում էին Գանձակու դաշտից: Նրանցից մէկը տարիքաւոր և ազնուական դէմքով տղամարդ էր, ծածկած պղնձէ թեթեւ սաղաւարտ եւ զինուած արծաթապատ սրով ու փոքրիկ, փայլուն վահանակով, միւսը՝ զրահագլուխ, պողպատեայ գլխանոցով, ծանր ասպարով, վաղակաւորն աղղերին եւ երկար նիզակը ձեռին՝ յաղթանդամ մի երիտասարդ: Տարիքաւոր տղամարդը, որ ըստ երեւոյթին իշխան էր, ընթանում էր առաջից. իսկ երիտասարդը, որ նրա թիկնապահն էր, հետեւում էր նրան: Երկուսի ձիաներն էլ սաստիկ քրտնած էին եւ փրփուրով ծածկուած: Երեւում էր որ նրանք երկար ճանապարհ էին կտրել:

Երբ հեծեալներն ընդարձակ դաշտն անցնելով Գարդմանայ ձորը մտան, իշխանը թիկնապահին դառնալով ասաց.

— Եղնի՛կ, արեւն արդէն մայր մըտաւ, պէտք է շտապել հասնել ամրոց դեռ մութը չկոխած. ես չեմ կամենում որ բերդապահներն աղմուկ հանեն դռները բանալու պատճառով:

— Ինչի՞ց ես քաշւում, Տէր, հարցրեց թիկնապահը:

— Չեմ կամենում որ մեր այստեղ գալը Սահակ իշխանն իմանայ. մտադիր եմ ներկայանալ նրան իբրեւ մի անծանօթ:

— Բայց մի՞թէ նրա դղեակում ոչ ոք չի ճանաչում քեզ:

— Կարծեմ, ոչ ոք: Ութ տարուց աւելի է ինչ ես Գարդման չեմ մտել: Նոյնիսկ Թագաւորի հարսանիքին չկարողացայ ներկայ լինել: Ո՞վ կարող է ուրեմն ինձ յիշել: Իշխանի տան մէջ ծառայողներից մէկը Սեդան է, որ մեզ մօտ, Գառնիումն է: Ինձ կը ճանաչէր իշխանուհին, բայց նա էլ կենդանի չէ: Իշխանի Դաւիթ որդին Ամրամի բանակումն է. մնում է ինքը իշխանը եւ իւր Գրիգոր որդին: Իսկ նրանք երկուսն էլ կոյր են. հետեւապէս չեն կարող ճանաչել ինձ, եթէ ես ո՛վ լինելս ծածկեմ նրանցից:

— Եթէ այդպէս է, ես չպէտք է բերդը բարձրանամ, այլ պէտք է գիշերեմ աւանում:

— Ինչո՞ւ, հարցրեց իշխանը:

— Որովհետեւ ինձ ճանաչում են ոչ միայն Սեւադա իշխանի ծառաները, այլեւ բերդապահ զինուորները:

— Ի՞նչ վնաս:

— Նրանք գիտեն որ ես ծառայում եմ իշխան Մարզպետունուն, ուրեմն եւ իմ պատճառով կը ճանաչեն նաեւ քեզ:

— Եթէ այդպէս է, մնա՛ աւանում:

— Ծառայ եմ հրամանիդ:

— Այդ լաւ է. գուցէ քեզ յաջողի նաեւ տեղեկութիւններ հաւաքել Սեւադայ իշխանի մասին թէ՝ ի՞նչ չափով նա մասնակից է այս ապստամբութեան գործին:

— Անշուշտ. Եղնիկը չի հանգստանալ, մինչեւ որ ամէն բան տեղն ու տեղը չիմանայ: Այդտեղի քահանան շատախօսի մէկն է, ես նրա մօտ կ'իջնեմ:

— Բայց քի՛չ խօսիր եւ շատ լսիր.

— Կարող եմ բոլորովին չխօսել, սակայն առատ աջահամբոյր կը ...

— Այդ էլ լաւ է. պատրաստ ... ծախ ունի՞ս:

— Գեղջուկ քահանային պղնձէ ... ռամներով էլ կը գոհացնեմ:

Հեծեալները խօսելով հասան Գարդ... մանայ վտակին:

— Դէ՛հ, էլ մի ուշանար, ... գետակը, հրամայեց իշխանը:

Թիկնապահը ողջունեց տիրոջը ... մտրակելով ձին՝ անցաւ վտակը ... ուղղուեցաւ դէպի ձախ, Գարդ... աւանը գնալու համար. իսկ իշխ... բռնեց ամրոցի ճանապարհը:

Երբ հասաւ բերդասարի ստորոտ... երեւաց Գարդմանը իւր սպիտակ ... բլուրներով եւ հզօր աշտարակներ... որոնք ամբառնում էին բերդի արե... մտեան կողմից եւ աջ ու ձախ ձգ... լով՝ միանում հիւսիսային մասի ... մատչելի լեռնալանջին եւ հարաւ... ու արեւելեան կողմերի՝ վիմա... ժայռերի բնական պատնէշներին:

(Շար.)

րը : Այսպէս օրինակի համար, 1878ին երբ Փլովտիւի մէջ, եւրոպական յանձնաժողով մը նիստ գումարած էր կազմելու համար Արեւելեան Ռումէլիի համար սահմանադրական կանոնագիր մը, Հայերն էին միակը, որ ուղերձ մը ներկայացուցին եւրոպական ներկայացուցիչներուն, ուժ տալու համար Պուլկարներու պահանջներուն : Այդ ուղերձին մէջ անոնք ըսած են. — « Այսօրուան կացութիւնը բախտաւորութիւն է մեզ համար եւ մենք սարսափով կը յիշենք անցեալը» : Միւս բոլոր փոքրամասնութիւնները կամ լռեցին եւ կամ Թուրք իշխանութիւններու վերադարձը ուզեցին » :

Յարգանքի եւ համակրանքի քնքոյշ եւ սրտագին արտայայտութիւն մըն է նաեւ Պուլկարիոյ հանդէպ Հայերու կողմէ մեր բանաստեղծ Եաւրովին արձանին կառուցումը. անոր՝ որ այնքան սրտաչարժօրէն երգեց հայկական սոսկալի տառապանքը որ նոյնպէս կրեց պուլկար ժողովուրդը : Մենք վստահ ենք, որ այդ գեղեցիկ յուշարձանը աւելի եւս պիտի զօդէ երկու ժողովուրդներու կապերը եւ զանոնք պիտի մղէ բոլոր ջանքերու, համագործակցութեամբ պատրաստելու աւելի երջանիկ օրեր՝ երկու ժողովուրդներուն համար :

Զօր. Լազարով կը գրէ, «Դարաւոր Անարդարութիւն մը» խորագրով.

— « Հայ ժողովուրդ մը, որ շատ բան տուած է մարդկային մշակոյթին, բայց որ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր մնացած է գերութեան մէջ ...

Հայ ժողովուրդ մը, որ ուրիշ ժողովուրդներուն տուած է եւ կրօն, եւ գիտութիւն, եւ թագաւորներ, բայց որ, հակառակ իր բոլոր տուածներուն, կը մնայ առանց դպրոցի, առանց թագաւորի եւ առանց կազմակերպուելու իր հողին վրայ, ուր իր պապերն ու նախնիքները տարածած են իրենց ազգի փառքը եւ մարդկութեան յառաջդիմութիւնը ...

Այդ ժողովուրդը հայ ժողովուրդն է. այդ երկիրը Հայաստանն է :

Տակաւին երրորդ դարուն, Հայ ժողովուրդը, իր արժանաւոր զաւակ Գրիգոր Լուսաւորիչի հոգեւոր ղեկավարութեան տակ քրիստոնեայ մկրտուեցաւ, որմէ յետոյ անոր քարոզիչներու միջոցաւ, իրարու ետեւէ ուրիշ ժողովուրդներ, Ասիոյ եւ Եւրոպայի մէջ, սկսան յարիլ քրիստոնէական կրօնին, որ պետութիւններու մէջ լայնօրէն բացաւ ճամբաները ընկերային արդարութեան, կրօնական ազատութեան, ոգիի լուսաւորութեան եւ խորտակեց հոգեւոր ստրկութեան եւ նախապաշարումներու շղթաները, որոնք կաշկանդած էին ժողովուրդները :

Նոյն Հայ ժողովուրդը, մշակութապէս զարգացած, չուշացաւ իւրացնելու բիւզանդական եւ ուրիշ ժողովուրդներու արքայական գահերը եւ խաղաղութիւն ու բարեկեցութիւն հաստատելու այն երկիրներու մէջ, որոնք կը կառավարուէին Հայ թագաւորներու կողմէ, իսկ պատերազմներու մէջ Հայ զօրահրամանատարները շահեցան յաղթանակներ եւ ընդարձակ հողամասեր : Շատ ժողովուրդներ, մեծ պետութիւններ, մինչեւ այսօր ալ կը լրացնեն իրենց համալսարանները եւ զանազան գիտութիւններու փրոֆէսորները Հայաստանէն ...

Եւ այս Հայ ժողովուրդը, մարդկութեան բերած իր այնքան ծառայութիւններով, կրցած չէ ազատութիւն ունենալ, գոնէ ամենափոքր ազատութիւն : Ինչպէս յայտնի է, Հայաստան չի կրնար խանգարել մեծ պետութիւններու զարգացումը, որ ուղղութեամբ ալ որ ուզեն դալ անոնք, իրենց ընդլայնման եւ ազատ առեւտուրին համար ... Բայց ոչ ... կարելի չէ ...

1918ին եւրոպական համաժողովը քաղաքական ազատութիւն մը տուաւ հայ ժողովուրդին եւ կազմաւորեց զայն իր ազգագրական ու պատմական սահմաններուն մէջ, իբրեւ առանձին պետութիւն : Սակայն շուտով վրայ հասաւ ժողովուրդի հիասթափութիւնը ... Հայաստան կրկին ինկաւ գերութեան մէջ, ուր կը գտնուի մինչեւ այսօր :

Հայ ժողովուրդի համար այդ կացութենէն դուրս գալու միակ ելքը համբերութիւնն է ... Համբերատար աշխատանքով նուիրուիլ առեւտուրի եւ մշակոյթի, որուն ինք ընդունակ է, եւ դառնալով ազդակ մը, զոր բոլորը պիտի փնտռեն ու նախընտրեն..

Կեցցէ՛ Հայաստան ...

Պուլկար լրագրողներու դաշնակցութեան նախագահ Պ. Եորտան Մեչքարով.

— « Մարդկային պատմութեան մէջ չկան աւելի ողբերգական էջեր, քան ինչ որ վիճակուած է Հայերուն : Բայց չկայ ճակատագրի բոլոր յեղյեղումներուն դիմաց աւելի յամառ, աւելի տոկուն եւ աւելի յարմարող ժողովուրդ մը, որ իր մշտական առաքինութեամբ ուրիշներուն օրինակ ծառայէ եւ կշտամբանք մը ըլլայ աշխարհին, որ առիթ մը չգտաւ արդարութիւն ընելու անոր եւ հատուցանելու անոր զոհերն ու տառապանքները :

Մեզ մօտ Հայերը եղած են քաջ ռազմիկներ, ազատագրական պատերազմներու ատեն, եւ շինարար տարր մը՝ մեր պետութեան կառուցման մէջ » :

Պուլկար Գրողներու Միութեան նախագահ Պ. Տոպրի Նեմիրով.

— « Ազգային մեծ խաչլները կը ծնին գերութեան մէջ : Հայ ժողովուրդի համար կարելի չէ լրիւ ըսել թէ գերութեան մէջ կ'ապրի, բայց ձգտումը դէպի ազգային միատարրութիւն զայն կը դարձնէ խիստ թանկագին եւ առողջ՝ իր ազգ. երազներուն համար :

Ես կը համակրիմ հայ ժողովուրդին իր ազատութեան համար, իր յամառ եւ համբերատար ճիգերուն համար, իր աշխատասիրութեան բարիքներ ստեղծելուն համար եւ հայկական ոգին թարմ, յանդուգն եւ ամբողջական պահելուն համար :

Պուլկար ժողովրդ. դրամատուններու Միութեան տնօրէն Պ. Սթ. Ֆեթվաճիեւ.

— « Հայ ժողովուրդը, մերինին նման, դժբախտութիւնն ունեցաւ ապրելու երկարատեւ գերութեան մէջ : Սակայն ոչ մէկ բան կ'ընկճէ անոր ոգին : Յեղափոխական պայքարները հայ եւ մակեդոնական կազմակերպութիւններու, որոնք երկար ատեն ձեռք ձեռքի աշխատեցան, այսօր ալ կը մնան ազատութեան եւ մշակութային կեանքի համար ամէնէն լուսաւոր էջերը մարդկային պատմութեան մէջ :

Տակաւին Թրքական տէրութեան ատեն, հայ եւ պուլկար առեւտրականներու միջեւ գոյութիւն ունէր գործակցութիւն, որ երկու ժողովուրդները իրարու կը միացնէր նաեւ տնտեսական գետնի վրայ : Այսօր ալ այդ գործակցութիւնը կը շարունակուի մեր երկրին մէջ, ուր Հայերը ամէնէն օրինապահ պուլկար քաղաքացիներն են :

Այդ քաջ եւ աշխատասէր ժողովուրդը արժանի է աւելի լաւ ճակատագրի : Մենք, Պուլկարներս, որ անոր ամենալաւ բարեկամներու կարգը կը դասուինք, կրնանք միայն մէկ բան բաղձալ անոր — աւելի շուտով ազգային միութիւն, որ հիմ ծառայէ իր տնտեսական բարեկեցութեան եւ մշակութային յառաջդիմութեան » :

Աշխարհի ամէնէն լռակեաց միլիոնատէրը

(Գ. եւ վերջին մաս)

Զափազանց փառասէր, կանուխէն շահագրգռութիւն ցոյց տուաւ քարիւղի հարցին : 22 տարեկան էր — 1891 — երբ Revue des Deux Mondesի մէջ գրեց երկար յօդուած մը Բագուի քարիւղին մասին :

Այդ յօդուածին մէջ, բացառիկ յստակատեսութեամբ մը, կը մատնանշէր այն շահը զոր Ֆրանսական կառավարութիւնը կրնար քաղել՝ շահագործելով կարգ մը հորեր :

Տեսնելով որ Ֆրանսացի դրամատէրները «հասունցած» չէին տակաւին, որոշեց համոզել Անգլիացիները : 1902ին, դիմում կատարեց անգլիահպատակ դառնալու համար : Անգլիահպատակ է այսօր ալ տակաւին, թէեւ հաստատուն Փարիզաբնակ : 1902էն ի վեր, կրկնապատկեց իր ջանքերը՝ որպէսզի շահագրգռութիւն արթնցնէ Անգլիացիներուն մօտ Մուսուլի քարիւղին մասին, որ կը պատկանէր Պոլսոյ Սուլթանին : Իբրեւ առեւտրական խորհրդական Լոնտոնի Թրքական դեսպանատան, Կիւլպէնկեան, շնորհիւ քաղաքականութեան մը, որու մէջ փայլեցան իր նրբամտութիւնն ու ճարտարութիւնը, գլուխ հանեց, 1912ին, Թրքական Քարիւղի Ընկերութեան կազմութիւնը, շահագործելու համար Մուսուլի հռչակաւոր հանքերը : Արժեթուղթերը բաժնուած էին Օսմ. դրամատան (50 առ հարիւր), Տէօյչ Պանքի (25 առ հարիւր), Ռոյլ Տըչ Շէլի (25 առ հարիւր) միջեւ : Երկու տարի վերջ, 1914 մարտին, ուրեմն շրջանէ մը վերջ, երբ դարձեալ Կիւլպէնկեանի դիւանագիտութիւնը գործեց ի նպաստ բրիտանական շահերուն, Օսմ. դրամատան շահաբաժինը կ'անցնէր տ'Արսիի խումբին ձեռքը, — անգլեւիրանական քարիւղի ընկերութեան :

Այս շատ կարեւոր ծառայութեանց ի վարձատրութիւն, Կիւլպէնկեան ստացաւ 5 առ հարիւրի շահաբաժին մը, որու տէր կը մնայ տակաւին ըստ պայմանագրութեան այս հզօր ընկերութեան (այժմ Իրաքի քարիւղի ընկերութիւն) : Պայմանագրութիւնը կնքած են Տէթէրտինկ՝ յանուն Ռոյլ Տըչ Շէլի, Սըր Խուըրտ Քրօ՝ յանուն Անգլեւիրանական ընկերութեան, Ֆոն Կուիման՝ յանուն Տէօյչ Պանքի : Թուրքիա եւս, իր կարգին, ճանչցաւ այս օտարականներուն սեփականատիրութիւնը Մուսուլի քարիւղին հորերուն վրայ : Այսպէս կազմուեցաւ անգլեւգերմանական դաշնակցութիւն մը, բայց եւ այնպէս ջախջախիչ էր բրիտանական գերակշռութիւնը : Լոնտոն նոր յաղթանակ մը եւս կը տանէր քարիւղի շուկային վրայ : Տէօյչ Պանքի հարիւրին 25ը չէր կրնար ծանր կշռել նժարին մէջ, երբ կը ծագէր պատերազմը :

Թշնամութիւնները տակաւին չըսկսած, Անգլիա կրնար իր հակակշռին տակ պահել Մուսուլի քարիւղին արդիւնաբերութիւնը, 75 առ հարիւր համեմատութեանը մէջ : Կիւլպէնկեան, որ Հայ է հակառակ Թուրքիացի ըլլալուն, բռնեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմը, անոնց ապահովելով քարիւղը որու պէտք ունէին պատերազմի ընթացքին :

Այսօր 70 տարեկան այս Հայը, որ կարեւոր գլուխ մը աւելցուց քարիւղի վէպին, լուռ կ'ապրի Փարիզի մէջ : Բայց կը շարունակուի քարիւղի պատերազմը : Եթէ նոր պատերազմ մը ծագի, որոշ չափով հետեւանքն է քարիւղի այդ պատերազմին : Գերմանիա, որ ցաւն ունի իր կորսնցուցած 25 առ հարիւր բաժնին՝ Մուսուլի քարիւղին մէջ, կ'աշխատի վերահաստատել հաւասարակշռութիւնը՝ օդանաւերու փոխարէն առաւելութիւններ փնտռելով Իրանի մէջ :

Եւ Իտալիան, որ ինքզինք մեծապէս վնասուած կը համարի Լօզանի համաժողովին մէջ, միշտ կը պահանջէ իր շահաբաժինը Մուսուլի քարիւղէն : Մուսուլի քարիւղին հարցը կապուած է Պաղեստինի հարցին : Եթէ Իտալիա կը հետապնդէ քաղաքականութիւն մը, որ հաճելի է Արաբներուն, Արաբներուն շահուն համար չէ անշուշտ, այլ Միջագետքի քարիւղին, դէպի Տրիպոլիս եւ Հայֆա երկարող քարիւղատար խողովակներուն համար միայն : Լօզանի համաժողովին մէջ, Իտալիա փութաց միանալ Միացեալ-Նահանգներուն, երբ այս վերջինը բողոք բարձրացուց ընդդէմ Անգլիոյ որ տէր կը դառնար Միջագետքի քարիւղին : Միացեալ-Նահանգները շահեցան եւ իրենց բաժինը ստացան, — համաձայն վերջին պայմանագրութեանց՝ Սթանտարտը այնքան շահաբաժին ունի նոր ընկերութեան մէջ, որքան կը ստանան Քարիւղի Ֆրանս. Ընկերութիւնը, Ռոյլ Տըչ Շէլը եւ Անգլեւիրանական ընկերութիւնը : Իսկ Իտալիա ոչինչ ստացաւ : Այսպէս դուրս մնաց նորակազմ ընկերութենէն : 1930ին Իտալացիները ստացան 25 առ հարիւրի բաժին մը Պրիթիշ Օյլ Տէվըլոփմէնթ ընկերութեան դրամագլուխին մէջ, որու շահակից են նաեւ Ֆրանսացիները, Գերմանացիները, Զուիցերիացիները, եւ սակայն չգոհացուեցան Իտալացիներու բուն ցանկութիւնները :

51, Ավընիւ տ'Ենա : Երկու պահակ ոստիկաններ հսկայ ապարանքի մը առջեւ, որ երեք յարկ ունի առկախ պարտէզով մը :

Երբեմն ոսկեզօծ ազնուացեղ շունի մը հետ դուրս կ'ելլէ ապարանքէն այս քաջակազմ ծերունին, որ երիտասարդի քալուածք ունի : Իր նայուածքը, արտակարգօրէն սուր, կը փայլի յօնքերուն տակէն որոնք ա՛յնքան թանձր ու խիտ են : Ոչ մէկ չքանշան իր լամբակին վրայ : Ան միշտ մերժած է այն բոլոր չքանշանները, զորս Ֆրանսական կառավարութիւնը ուզած է տալ իրեն :

— Եթէ անպատճառ կ'ուզէք Կիւլպէնկեանի մը չքանշան տալ, տուէք որդուս :

Եւ իր որդին, Նուպար, Պատուոյ Լեգէոնի հրամատարի չքանշան ունի :

Կիւլպէնկեան կը հետաքրքրուի երկու բանով, — քարիւղ եւ գեղարուեստական առարկաներ : Շատ քիչեր կան, որ բախտն ունեցած են դիտելու այն գլուխ-գործոցները, որոնք կը գտնուին իր ապարանքին մէջ : Եթէ Կիւլպէնկեան երբեմն թոյլ տուած է որ ցուցադրուին իր թանկարժէք նկարները քանի մը ցուցահանդէսներու մէջ, երբեք չի սիրեր ցոյց տալ իր հնութեանց շարքը : Ներկայիս իր ամէնէն արժէքաւոր նկարները կը գտնուին Լոնտոն :

1936ի ընտրութիւններէն վախնալով, ղրկած էր Լոնտոն : Շուտով կը վերադարձուին եւ կը գտնեն իրենց տեղը այն ապարանքին մէջ, որուն իւրաքանչիւր սենեակը դոհարատուփ մըն է :

Կարելի է կարծել թէ Կիւլպէնկեան կը սիրէ բնակիլ Ավընիւ տ'Ենա, իր հարստութեանց, իր տարաշխարհիկ թռչուններուն, իր ծաղիկներուն միջեւ, որոնք կը զարդարեն իր առկախ պարտէզը : Արդարեւ օրուան մեծ մասը կ'անցընէ իր ապարանքին մէջ, բայց չի բնակիր հոն : Աւելի հանգիստ ըլլալու համար, կը գիշերէ Ռիցի իր յարկաբաժնին մէջ : Երբ կը ճամբորդէ, միշտ իրեն կ'ընկերանան քարտուղարուհի մը, իր բժիշկը եւ իր խոհարարապետը : Որովհետեւ «քարիւղի Թալէյրանը» երբեք չկրցաւ վարժուիլ արեւելեան խոհանոցէն տարբեր ուրիշ խոհանոցներու :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

« Խորհ. Հայաստան » կը գրէ (16 փետրուար). —

Յունուար 19ին, Մարմարշէնի հանքափոր բանուորները, Դիլիջեանի շրջանի Ներքին եւ Վերին Ղանլըջա գիւղերու շրջանին չէչաքարի հանքերուն մէջ, պատահմամբ երեւան հանեցին հնադարեան բնակարաններ :

Հնութեանց պահպանութեան կոմիտէն անմիջապէս քննութեան ղրկեց Ցուհ. Եղիազարեանը : Առաջին քննութիւնը երեւան հանեց, որ օղակաձեւ անցքերով իրարու միացած շարք մը բնակարաններ են ասոնք : Բնակարաններէն ոմանց առաստաղը գագաթի ձեւ ունի, ոմանցն ալ՝ կամարի ձեւ :

Բոլոր բնակարանները փորուած են բթածայր գործիքով, որու հետքերը կը նշմարուին բնակարաններու պատերուն վրայ : Բնակարաններէն մէկուն մէջ գտնուեցան կաւէ եօթը ամաններ, որոնք կողք կողքի շարուած էին պատի մը տակ : Ասոնց երկուքը խոնցիներ են : Ամաններէն երեքը սեւցած են դուրսէն, գործածուած ըլլալով կրակի վրայ : Ամաններէն մէկուն շրթունքը կոտրած ըլլալով, նորոգուած է ճերմակ շաղախով, որ շատ ամուր փակցուած է կտորը : Բնակարաններուն ընդհանուր մուտքին մօտ գտնուեցան անասունի եւ թռչունի ոսկորներ, կաւէ ամաններ եւ սեւ ու կարմիր փիրաքարի կտորներ : Գտնուած է նոյնպէս եղջիւր մը, որ հաւանաբար կը գործածուէր իբրեւ աման խմելու, ինչպէս նաեւ երկաթէ փոքրիկ օղ մը, կեռ ծայրով ձողիկ մը, որ հաւանաբար կը գործածուէր կարելու կամ գործելու համար :

Իբրեւ եզրակացութիւն կատարուած քննութեանց, կ'ընդունուի որ այս գետնափոր բնակարանները եւ առարկաները կը պատկանին յետխալդական տիրապետութեան շրջանին (Ն. Ք. 500 թուականներուն), երբ բրուտի արհեստը կատարելագործութեան հասած էր : Իր ընդհանուր կառուցուածքով, բնակարանը կը համապատասխանէ Քսենոփոնի նկարագրութեան, այդ տեսակէտով այս բնակարանները եւ առարկաները պատմական մեծ արժէք կը ներկայացնեն :

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ԵՒ «ՓԵՏՐ. 18»

ՇԱՎԻԼ. — Անցեալ կիրակի օր, մօտ 200 հայրենակիցներ հաւաքուած էին Շավիլի քաղաքապետարանի նոր սրահին մէջ, տօնելու համար Վարդանանցի եւ Փետրուարեան ապստամբութեան տօներու յիշատակը : Հանդէսին նախագահ ընկեր Հրաչ, համառօտ, իսկ օրուան բանախօս ընկեր Իշխանեան մանրամասն կերպով բացատրեցին փետրուարեան ապստամբութեան շարժառիթները : Ընկեր Իշխանեան մասնաւորապէս վեր հանեց նմանութիւնը 15 դար առաջ տեղի ունեցած « Վարդանանց » պատերազմի եւ 1921ի փետրուար ապստամբութեան :

Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկեր Ս. Յովհաննէսեանի երգերով եւ հայկական պարերով յաջողութեամբ կատարեց հանդէսին գեղարուեստական բաժինը, արժանանալով ներկաներու գնահատանքին : Ընկերուհի Խլկինեան, տիկին Սարգիսեան, Օրիորդներ Զապել Տէմիրճեան եւ Անահիտ Քէօսէեան իրենց երգերով, Պ. Պ. Խորէն Գոչեան, Փանոսեան, Գր. Փափազեան, Թուրիկեան, փոքրիկներ Օր. Քնարիկ Օհանեան, Լուիզ Օհաննէսեան, Պետեան եւ Կիւլեան արտասանութիւններով մասնակցեցան գեղարուեստական բաժինին : Մեր նորահաս սերունդէն Պ. Պ. Փանոսիկ եւ Մեհրուժան Փանոսեանները թէեւ սկսնակ, սակայն բաւական լաւ ներկայացուցին կատակերգութիւն մը, «Անձրեւոտ գիշեր» մը :

Ժամը 7.30ին լմնցաւ հանդէսի բաժինը : Յետոյ ընտանիքներ հաւաքուեցան սեղաններու շուրջ եւ սկսաւ կերուխումը, ուրախ խօսակցութիւններով : Մեր տղաքը պէտք եղած պատրաստութիւնը չէին տեսած պիւֆէի համար մտածելով որ ապառող չեն ունենար, հիմակ ուրկէ՞ գտնել Քրիստոս մը որ 4 ձուկով եւ 5 հացով կշտացուց այս բազմութիւնը : Բարեբախտաբար խանութները դեռ բաց էին. — Օն, վազեցէք տղաք, անօթի մի թողուք ձեր հիւրերը : Իսկ սա մեր Իսիի տղաքը Շավիլ եկած ատեն կարծես 3 օր ծոմ պահած կ'ըլլան. — ուտելով, խմելով չեն կշտանար : Քիչ յետոյ հնչեց նուագախումբը եւ պարերը : Մինչեւ կէս գիշեր ուտելով, խմելով ու պարելով անցուցինք մեր ժամանակը :

Գր. Վարդունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Շրջ. Կոմիտէի հովանաւորութեամբ եւ նախաձեռնութեամբ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի տեղի ունեցաւ փետրուար 18ի ըմբոստութեան տօնակատարութիւնը 25 փետրուար շաբաթ իրիկուն, Շահլիկեան սրահին մէջ :

Բեմը զարդարուած էր մեր պաշտելի տարազիր եռագոյնով եւ ֆրանսական դրօշով : Սրահին մէջ խանդավառութիւնը արդէն սկսած էր հանդէսի բացումէն առաջ : Ձայնագիրներ կը հնչեցնէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր :

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր հանդիսականները լսեցին յոտնկայս : Նախագահ ընկեր Գուլումեան հրաւիրեց բոլորն ալ յարգել յիշատակը ազատագրութեան պայքարին համար մարտնչող եւ հերոսաբար ինկող փետրուար 18ի զոհերուն : Յետոյ յիշեց թէ արտասահմանի մէջ հայ ժողովուրդը պահ մը հաւատք ընծայեց լենինեան գաղափարի «շողշողուն արտայայտութեան, բայց իրապէս ազգակործան դաւաճանութեան» եւ ջերմ կոչ մը ուղղեց միացեալ ճակատի :

Արտասանեցին ընկերներ Բրուտեան, Թիւթէլեան : Տիկին Վարժապետեան մեներգեց երկու անգամ : Արտասանեց նաեւ փոքրիկն Գասպարեան : Հանդիսականներու երկարատեւ ծափերէն վերջը փոքրիկ աղջիկը արտասանեց նաեւ կտոր մը Եղիշէ Չարենցէն, շատերէն արցունք խլելով :

Օրուան բանախօսը, ընկեր Հիւսեան ուժեղ պատշաճի ճառով մը փառաբանեց փետրուար 18ը եւ հայ ժողովուրդի ազատ անկախ ապրելու սրբազան ձգտումները :

— « 18 տարի առաջ, այս մեծագոյն պայքարին մասնակցեցան բոլորն ալ անխտիր, սակայն այսօր անոնք բութ սլաքներ կ'արձակեն մեզի, Դաշնակցականներուն : Թող անոնք մտածեն ինչպէս որ կ'ուզեն, սակայն Դաշնակցութիւնը հաւատարիմ կը մնայ Փետրուար 18ին, որովհետեւ այդ ըմբոստութիւնը ծնաւ հայ գիւղացին, բողոքելու համար համայնավար բռնակալներու կատարած ազգադաւ սադրանքներուն դէմ » :

Ընկերը մանրամասնօրէն թուելով իր ականատեսի վկայութիւնները, յորդորեց փարիլ միացեալ ճակատի բանաձեւին :

Այս ճառէն վերջ, ընկերները թնդացուցին «Մշակ բանուոր»ը : Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ :

Մարտիրոս

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ՊԱՍՄԱՃԻՆԵՐԸ ԵՏ ԿԸ ՄՂԵՆ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

Էնվէր փաշա բաւականաչափ զինուոր չունէր իր քով : Ինք ալ չէր կրնար ետ քաշուիլ : Այդ պարագային՝ ջոկատը գերի պիտի իյնար : Բայց ան կ'ուզէր ամէն գինով դիմադրել եւ ինքզինքը սուղ ծախել Ռուսերուն : Փաշան վստահ էր թէ Ռուսերը ճիշդ տեղեկութիւն ունէին իր ունեցած զինուորներու թիւի մասին :

Այդ միջոցին, արեւելեան շրջանակին մէջ գտնուող Պասմաճիները յարձակում գործելով յառաջխաղացում ըրող Ռուսերուն վրայ, ետ մղած էին զանոնք :

Բնականաբար, Էնվէր փաշա ուրախացաւ, այս գոհացուցիչ լուրը առնելուն պէս, ու մեծ համարձակութեամբ մը որոշեց յառաջխաղացումի շարժում մը ընել : Սակայն, զինուորներու բարոյական կորովը բարձրացնելու էր : Ուստի Էնվէր փաշա անոնց ալ հաղորդեց Պասմաճիներու յաջող յարձակման լուրը, ու քովիններուն ըսաւ.

— Ինչպէս կը տեսնէք, ափ մը Պասմաճիներ ետ մղած են Ռուսերը : Աստուծոյ շնորհիւ, բնաջինջ պիտի ընենք զանոնք : Մեր առաջին խաղն է ասիկա : Տակաւին ի՜նչ դասեր պիտի տանք անոնց ... :

Էնվէր փաշա քաջ զինուոր մըն էր, ու դիւրաւ չէր վախնար մահէն : Ամէն առիթի կը յայտարարէր թէ ինք զէնքին կը վստահէր, ու իր տիրապետութիւնը ցոյց տալու համար հրացանը կը հանէր ու թռչուններուն նշան առնելով վար կը ձգէր զանոնք :

Այդ շրջանին մէջ արծիւի որսորդութիւնը տարածուած էր, ու արծիւ որսացողները համարում կը վայելէին : Էնվէր փաշա այդ բանը գիտնալուն համար, մավզերով նշան կ'առնէր օդին մէջ թեւածող թռչուններուն, ու թաւալգլոր վար կը ձգէր զանոնք : Այս ճարտար նշանառութիւնը տեսնող զինուորները Էնվէր փաշային շատ կապուած էին : Ուստի անոնք կ'ըսէին.

— Եթէ Էնվէր փաշա զայրանայ, այն ատեն կը տեսնէք ... :

Արդարեւ, Պասմաճիներու յաջողութեան լուրը հասնելէ յետոյ, Էնվէր փաշա մեկնումի հրամանը տուաւ զինուորներուն : Անոնք երգելով ճամբայ ինկան : «Էնվէր փաշա մեր առաջնորդն է, Էնվէր փաշա մեր ռահվիրան է», կը գոչէին եղանակաւոր շեշտով : Զինուորներուն երգը փաշային ականջը կը հասնէր, ու կը տեսնէր որ իր քաջալերական խօսքերը ապարդիւն եղած չէին :

Ռուսերը միայն արեւմտեան ճակատին վրայ 750 զինուոր ունէին, ու ստոյգ էր որ նոյնքան զինուոր ալ պիտի ղրկէին Էնվէր փաշայի ուժերուն դէմ : Հակառակ պարագային, 750 զինուորներէն խումբ մը յառաջխաղացումի պիտի ձեռնարկէր :

Էնվէր փաշա շատ յուզուեցաւ ու աչքերը թրջեցան զինուորներուն երգերը լսելով : Յետոյ իր ընկերներուն կողմը դարձաւ ու սա հրամանը տուաւ.

— Ամէնքս ալ միասին պիտի մեռնինք :

Այս յառաջխաղացումը շատ վտանգաւոր էր, որովհետեւ Էնվէր փաշա իր վերջին յաղթաքարտը կը նետէր : Իր ետին պահեստի զինուոր չունէր բնաւ : Ռազմանիւթ ալ չկար բացարձակապէս : Սակայն փաշան ամէն բան աչքը առած էր : Կամ պիտի յաջողէր եւ կամ ... լեզուն չէր ուզեր ըսել :

Փաշային ընկերներն ալ կացութեան տեղեակ էին : Անոնք գիտէին թէ ուր կ'երթային : Բայց փաշային գործակից ըլլալնուն, կ'ուզէին կռիւը շարունակել, անոր հետ մեռնելու կամ յաղթական հանդիսանալու համար :

Զօրավար Թարիք կրակի տուած էր իր զինուորները Ափրիկէէն Սպանիա փոխադրող նաւերը, որ անոնք դարձի յոյսերնին կտրեն ու Սպանիան գրաւեն : Միեւնոյն կացութեան մէջ կը գտնուէին Էնվէր փաշայի ընկերները : Միշտ պիտի յառաջանային, որովհետեւ մահը ստոյգ էր, եթէ ետ քաշուէին :

(Շար.)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ 10ԱՄԵԱԿԸ

2 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 3-12 AÉROCLUBի ՇՔԵՂ ՄՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

տալիս հող չի պահանջեր Թունուզէն, այլ հաւասարութիւն: «Թունուզը Ֆրանսական գաղթավայր չէ, բայց Ֆրանսա, որ հոն գացած է պարզապէս իբրեւ հովանաւոր, այնպէս կը վարուի իբրեւ թէ իրեն պատկանէր այդ երկիրը: Իտալացիները կը հարստահարուին, իտալացի բանուորները կը ճամբուին» եւն.:

»»» . «««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԵՐԱՑԱԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ հանգստեան թոշակի օրինագիծը նորէն քննելով երեսփ. ժողովին մէջ, որոշուեցաւ այսուհետեւ հանգստեան թոշակ վճարել բոլոր այն վարձու կամ անկախ աշխատաւորներուն որ 60 տարեկան են կամ աւելի: Ասոնք պիտի ստանան տարեկան 2200 ֆրանք, իսկ ամուսնացած զոյգերը, երբ երկուքն ալ աշխատաւոր են, 3200 ֆրանք: Ձախակողմեան երեսփոխանները առաջարկեցին առաջին գումարը բարձրացնել 2900ի, իսկ երկրորդը՝ 4200ի, բայց երկուքն ալ մերժուեցան:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ նամակ մը ուղղեց վարչապետին, անոր ուշադրութեան յանձնելով հետեւեալ խնդիրները.— 1. Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան չյանձնել Ֆրանսայի մէջ ի պահ դրուած ոսկին.— 2. Անոր չյանձնել Ֆրանսա փոխադրուած ռազմանիւթերը.— 3. Զինաթափել սպանիացի զինուորները մինչեւ պատերազմին վերջը: Երկրորդ նամակով մը կուսակցութիւնը կ՚առաջարկէ միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրել, նկատի առնելով քաղաքական կացութեան ծանրութիւնը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կեդր. կոմիտէն երկար նամակ մը ուղղեց ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդին՝ առաջարկելով միասնաբար պայքարի ձեռնարկել ամբողջ երկրին մէջ, օգնութեան հասնելու համար հանրապետական Սպանիոյ, անոր վերադարձնելով բոլոր ռազմամթերքը եւ զէնքերը: Այս առթիւ կը հրաւիրեն նաեւ բողոքել հրամանագիր-օրէնքներու գործադրութեան դէմ, անոնց փոխարէն առաջարկելով Պլումի երկրորդ դահլիճին ելմտական ծրագիրը:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Զուիցերիոյ կառավարութեան դիմումին վրայ ետ առաւ երեք թղթակիցներու վտարման հրամանը: Ինչպէս կը յիշուի, այդ թղթակիցներէն մէկն էր Փօլ Ժանթիլոն, «Թան»ի աշխատակիցը, որ Հռոմ կը գտնուի 12 տարիէ ի վեր:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ օդանաւ մը, որ կորսուած էր փետրուար 24էն ի վեր, գտնուեցաւ Նիսի շրջանին մէջ, 1800 մէթր բարձրութեան վրայ: Բոլորովին ջարդուփշուր եղած էր եւ տասնմէկ դիակներ ածխացած էին: Ձիւերէն ինը ողջ ողջ վառած էին: Հաստատուած է թէ օդանաւը Սպանիայէն ճամբայ ելած էր Գերմանիա վերադառնալու համար, անցնելով Նիսի զինուորական գօտիէն:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ շր առաջ վերադարձնելու համար բանակցութիւններ կը կատարուին զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան հետ, որ հաւանութիւն յայտնած է ներս առնելու օրական 300 հոգի, Իրունի ճամբով: Նկատելով որ այս կարգադրութիւնը շատ երկար պիտի տեւէ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը առաջարկեց բանալ նաեւ ուրիշ սահմանամերձ կայարաններ, ուրկէ կրնան հազարաւորներ վերադառնալ: Փարիզի սպանիական դեսպան նշանակուեցաւ Եօզէ Լէքուէրիքա, Պիլպաոյի քաղաքապետը, որ գործօն դեր կատարած է քաղաքացիական պատերազմին մէջ:

ՄԱՀԱԹՄԱ ԿԱՆՏԻ, մեծ Հնդիկը դարձեալ ծոմ կը պահէ, այս անգամ «մինչ ի մահ», իբրեւ բողոք նահանգապետի մը օրինազանցութեան դէմ: Բժիշկները կը վախնան որ մեռնի, եթէ շարունակէ ծոմապահութիւնը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախկին վարչապետ Շուշնիկի համար կ՚ըսեն թէ Ապրիլին ազատ պիտի արձակուի եւ թոյլ պիտի տրուի որ ապրի վերին Աւստրիոյ փոքր քաղաքներէն մէկուն մէջ:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ պակասին պատճառով, գերման կառավարութիւնը արգիլեց որ սրճարանները եւ հիւրանոցները սպասաւորներ գործածեն ծխախոտ, լրագիր եւն. ծախելու:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ վերջին տեղեկագրին համաձայն, փետրուար 25ին Ֆրանսայի մէջ կային ընդամէնը 414.756 անգործներ: Նախընթաց շաբթու անգործներու թիւն էր 418.207:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ մեկնող այն բոլոր Հրեաները, որոնք 50 մթերլինէն աւելի դրամ ունին, մասնաւոր տուրքի մը պիտի ենթարկուին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ սկսան չինել մանուկներու համար կազարգել դիմակներ, նման անգլիականներուն:

ԹՈՒԼՈՆԻ ՄԷՋ ՀՐԱՑԱՆԻ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ նաւային սպայ մը, Մարք Օպէռ, 26 տարեկան, որ զինուորական գաղտնիքներ ծախած էր իր սիրուհին ապրեցնելու համար: Մէկ շաբաթէ ի վեր կիսախելագար վիճակի մը մատնուած էր, ոչ կ՚ուտէր, ոչ ալ կ՚ածխլուէր, բայց եւ այնպէս հանրապետութեան նախագահը մերժեց ներում շնորհել: Գնդակահարութիւնը կատարեցին 12 նաւաստիներ: Սիրուհին ալ դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Լէնինկրատի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց երկու լրտեսներ, մէկը՝ իբրեւ օտար գործակալ, միւսը՝ պետական պաշտօնեայ մը որ կ՚ամբաստանուէր թէ զինուորական գաղտնիքներ ծախած է:

ՀՐԶԻԳ ՌՈՒՄԲ ՄԸ գտնուեցաւ Լոնտոնի թղթատարական իշխանութեանց կողմէ,— ծրար մը որ ուղղուած էր Ապահովութեան Տեսչութեան: Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան եւ յանձնարարուեցաւ որ ամէն Անգլիացի գաղտնի ոստիկանի դեր կատարէ, երեւան հանելու համար ամբողջ դաւադրութիւնը, որ միշտ կը վերագրուի Իրլանտացի յեղափոխականներու:

Հ. Յ. Դ.

Գուաւա

ՎԱՂԱՆԻ կոմիտէի ընդհ. ըն. ժողովը՝ այս Հինգշաբթի, 9 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբը: կը խնդրուի անդամատետրերը միասին բերել: կարեւոր օրակարգ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԸՆԿ. Ն. ՄՌՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. Վ. ԽՇԽՇԵԱՆ

Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք մինչեւ լոյս Բարեգործականի սրահին մէջ 202 Rue Boileau: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք:

ՕՐ. ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ (ողբացեալ Վռամեանի քոյրը) յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 7 Մարտ, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները:

Այրի Տիկին Նոյեմզար Կիւրճեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կիւրճեան, Պ. Սուրէն Կիւրճեան, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Գարամանուկեան եւ զաւակունք, Պ. Մովսէս Կիւրճեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մարինոս Փիլիկեան (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ապաճեան, Այրի Տիկին Հեղինէ Ղըզէրեան, Այրի Տիկին Եպրիզ Տէվէճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մ. Շէշիտեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Օհան Կիւրճեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Կիւրճեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ն. Հալաճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Ֆոռթինէ Պէնլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մ. Կիւրճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յարէթ Փիլիկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նաթան Մուրատեան եւ զաւակունք (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Սուրէն Մուրատեան եւ զաւակունք (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Մինաս Արուկեան (Արժանթին), Պ. Պօղոս Արուկեան (Արժանթին), իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Սեբաստիոյ Ենի Խանի հայրենակցական եւ Վերաշինաց միութիւններուն, եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց քրոջ, քենիին, քրոջ աղջկան, եղբօր աղջկան, ազգականին,

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

(Սեբաստիոյ Ենի Խան գիւղէն), դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 1939 Փետրուար 27ին, Մարսէյլի մէջ, 22 տարեկան երիտասարդ հասակին:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 9 Մարտ, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայկական դրամներ, իսկական դրամներու ցուցադրութեամբ»:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Ե. Էլմասեան (Մուրատի քոյրը եւ քեռայրը) եւ Անդրանիկ Խրիմեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տոքթ. Ա. Պօղոսեանի եւ պարագաներուն իրենց կնոջ, մօրաքրոջ՝ Տիկին Լուսաբեր Տօքթ. Պօղոսեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ եւ Օր. ՖԼՈՐԱ ՇԷՕՀԼԱՆԵԱՆ փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆրանք կը նուիրեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թանգարանին, Օր. ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրեանի, որ 50 ֆրանք նուիրեց միութեանս իր անդրանիկ թոռնուհիին՝ ԿԱԿՈՅԵԱՆի ծնընդեան առթիւ: Նաեւ խորին շնորհակալութիւն Պ. Աշոտ Նշանեանի, որ միութեանս 100 ֆրանք նուիրեց իր մէկ գործին յաջողութեան համար:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը նալած իր երգչախումբին առաջին դասընթացքը տեղի պիտի ունենայ 8 մարտ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ:

Կը խնդրենք նախօրօք արձանագրուած բոլոր անդամներէն եւ անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը բացած է հայերէնի դասընթացքներ երկսեռ երիտասարդութեան համար:

Առաջին դասը եւ արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան յառաջիկայ Կիրակի, 5 Մարտ, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Տիկին Գազանճեանի բնակարանը, 63 Fbg. Poissonnière, Paris (9):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» գրադարանը բաց է կանոնաւորաբար հանրութեան առջեւ շաբթուան հետեւեալ օրերը.— Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8—10 իսկ Շաբաթ օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3.30—5.30:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ կ՚ուզէք թրքական լաւ, աժան եւ մաքուր սիկարի թուղթ ունենալ դիմեցէք Պ. Գալաֆաթեանին, 25 Rue Bernard des Bois, Marseille: 90 տետրակը 5 ֆրանք:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Շահրիկեան» սրահի յանձնախումբը կը յայտարարէ Մարսիլիահայ հասարակութեան թէ սրահին յարդարումը վերջացած ըլլալով այսուհետեւ կը տրամադրուի դիւրամատչելի պայմաններով: Հակառակ ապրուստի սղութեան, անցեալ տարուան սակացուցը պահած ենք անփոփոխ:

Ներկայացումներու վարձք 200 ֆր. հարսնիքի՝ 150, նշանտուքի՝ 125, խնջոյք, ընտանեկան հաւաքոյթ՝ 150, հրապարակային բանախօսութիւն՝ 75, վարչական ընդհանուր ժողովներու՝ 15 ֆրանք:

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— Assadour Keusseyan, 11 Place Jules-Guesde, Marseille:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ — MERCREDI 8 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3983

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

Այն օրէն ի վեր որ արմատականները պաշտօնապէս բաժնուեցան Ժողովրդական Ճակատէն եւ Տալատիէ սկսաւ տիրաբար կառավարել, ուշագրաւ խմորումներ տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի ձախակողմեան եւ աշխատաւորական հոսանքներուն մէջ:

Ճիշդ է, դեռ բոլորովին խզուած չեն կապերը եւ պարբերաբար սիրալիր խօսքեր կը փոխանակուին, բայց մթնոլորտը մեծապէս փոխուած է, եւ կը փոխուի օրէ օր: Տեսակ մը խմորում, որուն ելքը դժուար է նախատեսել:

Այսպէս, որոշ ձգտում մը կը տեսնուի թօթափելու բոլշեւիկեան տիրապետութիւնը: Այս երեւոյթը ամէնէն առաջ շեշտուեցաւ Արհեստակցական միութեանց մէջ, վերջին ամիսներու ընթացքին: Բազմաթիւ խմբակցութիւններ հեռացան Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութենէն, բողոքելով բոլշեւիկեան ոտնձգութեանց դէմ: Անոնց ուզածն է,— անվթար պահել Աշխատանքի Դաշնակցութեան անկախութիւնը, գործելով միայն եւ միայն արհեստակցական գետնի վրայ: Բազմաթեւ աշխատաւորներ եւ գործիչներ չեն հանդուրժեր որ բոլշեւիկները «տուն - տեղ ըլլան» (քոլոնիզասիոն) Արհեստակցական Միութեանց մէջ, իրենց քաղաքական խաղերը խաղալու համար:

Աշխատանքի Դաշնակցութենէն բաժնուած սէնտիքա մը, Ռուանի մէջ, հետեւեալ պատճառաբանութիւնը կը ներկայացնէր վերջերս.

— «Նաւահանգիստներու եւ նաւարաններու դաշնակցութեան համագումարէն ի վեր, որ տեղի ունեցաւ 1938 յունիսին, Նանթի մէջ, կեանքը անտանելի դարձած է Ռուանի նաւահանգիստին մէջ: Ով որ համայնավար չէ կը համարուի զանցառելի քանակութիւն եւ կ'ենթարկուի ամէն տեսակ դաւերու եւ զրպարտութեանց… Մենք իրաւունք ունինք մեր շահերը պաշտպանելու, երբ մեզի դէմ բանսարկութիւններ եւ սպառնալիքներ կ'ըլլան Մոսկուայի վարձկաններուն կողմէ… Կը նախընտրենք քաշուիլ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութենէն եւ մեր միութենէն, մինչեւ որ անհրաժեշտ մաքրագործումը կատարուի»:

Ցետոյ կոչ մը բախտակից աշխատաւորներու.

— «Օ՛ն, ընկերներ, թոյլ չտանք որ տուն - տեղ ըլլան: Եկէք մեզի միացէք, պահպանելու համար ինքնավարութիւնը: Թերեւս Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը քիչ մը սթափի եւ հասկնայ թէ անհրաժեշտ է կասեցնել Պ. Պ. համայնավարներուն յաւակնութիւնները, մարդիկ որոնք իրենց ուզածին պէս կը վարուին եւ կը ծաղրեն արհեստակցական կարգուսարքը, ի շահ իրենց կուսակցութեան: Մենք որ եւ է գնով տրամադիր չենք տանելու այն դիկտատուրան որ հաստատուած է Աշխատանքի Դաշնակցութեան մէջ, համայնավար կուսակցութեան կողմէ»:

Նոյն տրտունջները փոթորիկ յարուցին Հիւսիսային շրջանի արհեստակցական միութեանց վերջին համագումարին մէջ: Այն ատեն որ, ընդհ. քարտուղարը, Ժորժ Տիմուլէն, յայտարարեց.

— «Հոն ուր համայնավարութիւնը կը մտնէ, մշտնջենական երկերպութիւն մըն է որ կը ծագի մարդոց միջեւ,— ստորերկրեայ մրցակցութիւն, ատելութիւն եւ շատ աւելի գէշ բան մը,— կասկածամտութիւն, մատնութիւն եւ լրտեսութիւն»:

Տարրական ճշմարտութիւններ, որոնք որ եւ է գաղտնիք չունին մեզի համար…

Մինչ այս խմորումը կը շարունակուի աշխատաւորական եւ արհեստակցական ճակատին վրայ, բոլշեւիկները կը փորձեն պահել գոնէ իրենց քաղաքական դիրքերը, անդադար հնչեցնելով ծանօթ նշանախօսքը,— «Միութի՛ւն, Միութի՛ւն»:

Այս կոչը ամէնէն առաջ ուղղուած է ընկերվարականներուն, որպէսզի եթէ կարելի չէ մէկ մարմին կազմել, գոնէ միասին գործեն, ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Քանի մը օր առաջ, ընկերվարականներու Ազգ. Խորհուրդը քննեց նաեւ այս հարցը, եւ 1387ի դէմ 3330 ձայնով մերժեց Զիրոմսքիի մէկ բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր «վերանորոգուած ժողովրդական ճակատի մը մէջ համախմբել բոլոր ժողովրդավար եւ աշխատաւորական կազմակերպութիւնները, պայքարելու համար յանուն ազատութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան»: (Քուէարկութեան ատեն բացակայ էին 289 պատգամաւորներ, իսկ 2642 հոգի ձեռնպահ մնացին):

Քուէարկուած բանաձեւին համաձայն, ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի մնայ անկախ, «կարելի պայծառութիւնը հաստատելով իր քաղաքականութեան եւ գործունէութեան մէջ»: Ուրեմն, ոչ ձուլում, ոչ ալ հաւաքական գործունէութիւն: Ընկերվարականները պիտի գործեն առանձին, բոլշեւիկները առանձին:

Այս վերջինները յուսահատած չեն տակաւին: Եւ երէկ իսկ, իրենց առաջնորդը, Մորիս Թորէզ, նորէն կ'աղաղակէր,— «Միանա՛լ, միանա՛լ»: Կոչ մը որ ամէն օր կ'երեւայ «Իւմանիթէ»ի ճակատը:

Ընդհ. քարտուղարը արձանագրելով իրենց առաջարկներուն մերժումը ընկերվարականներուն կողմէ, կը գրէ.

— «Մենք ոչ նեղսրտութիւն, ոչ ալ ձանձրոյթ պիտի յայտնենք: Մենք պիտի շարունակենք ջատագովել աշխատաւորներու միակ ճակատը եւ իրականացնել ամէն ուր որ կարելի է»:

Կը թուի թէ խմորումները աւելի պիտի զօրանան այսուհետեւ, հիմա որ Մատրիտի մէջ իսկ երես դարձուցած են բոլշեւիկներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ՇԱՐԺՈՒՄ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ ՄԸ ՏԱՊԱԼԵՑ ՆԵԿՐԻՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ

Վարչապետը եւ ուրիշ նախարարներ Ֆրանսա ապաստանեցան օդանաւով

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Նէկրինի դահլիճը տապալեցաւ կիրակի օր եւ անոր յաջորդեց ազգ. պաշտպանութեան կառավարութիւն մը:

Այժմ կը ճշդուի որ այս շարժումը ուղղուած է բոլշեւիկեան հոսանքին դէմ, դիւրացնելու համար հաշտութեան կնքումը: Վարչապետ Նէկրին, արտաքին նախարար Տէլ Վայօ եւ ուրիշ եօթը նախարարներ Մատրիտէն փախան օդանաւ նստելով եւ Թուլուզ իջնելով, Փարիզ եկան: Դաւադրութիւնը սարքած է գնդ. Քազատօ, որուն զօրավարի աստիճան տուած էր Նէկրին: Քազատօ մերժեց այդ աստիճանը, յայտարարելով թէ ապօրէն կառավարութիւն մը իրաւասութիւն չունի տիտղոսներ բաշխելու: Եւ անմիջապէս ազգ. պաշտպանութեան կառավարութիւն մը կազմեց, նախագահութեամբ սպարապետին՝ Զօր. Միախայի: Արտաքին նախարարն է չափաւոր ընկերվարական մը, Պէսթէյրօ, պատերազմական նախարարը՝ գնդ. Քազատօ:

Նոր վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որ մասնաւորապէս կը շեշտէ.

— «Սպանիացիներ, մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց պատուաւոր խաղաղութիւն մը ինչպէս պատերազմը: Մենք այդ խաղաղութիւնը կ'ուզենք, մինչ ուրիշներ կ'ուզէին շարունակել եղբայրասպան պայքարը: Ձեզմէ շատեր պիտի հարցնեն թէ ինչու աւելի առաջ ձեռք չառինք այս միջոցը: Որովհետեւ քաղաքական կիրքեր արգելք կը հանդիսանային եւ չէինք ուզեր արիւն թափել: Ահա թէ ինչու սպասեցինք: Պէտք եղածէն աւելի արիւն թափեցաւ այս պայքարին մէջ: Մենք չդաւաճանեցինք ո եւ է մէկուն դէմ եւ հպարտ ենք ատոր համար. որովհետեւ կառավարութիւն չկար: Ան որ կը յաւակնէր շարունակել իբրեւ կառավարութիւն, պայքարի մէջ էր հանրապետութեան նախագահին հետ: Մենք գոհ ենք բանակին եւ ժողովուրդին ընծայած օգնութենէն: Մենք կը յուսանք թէ այս պատերազմէն վերջը Սպանիացիները բարօրութիւն պիտի վայելեն եւ թոյլ պիտի չտան խրիլ այնպիսի պայքարներու մէջ ուր ո՛վ որ ալ յաղթէ, ի վերջոյ հայրենիքն է որ կը տուժէ: Սպանիացինե՛ր, կեցցէ՛ Սպանիան»:

Նոր կառավարութեան առաջին գործը եղաւ գրաւել բոլշեւիկներու կեդրոնը եւ ուրիշ կարմիր հաւաքատեղիներ: Վերջին լուրերու համաձայն արդէն իսկ ձերբակալուած են հարիւրաւոր բոլշեւիկներ: Պետական հարուածէն եւ Նէկրինի դահլիճին անդամներուն փախուստէն անմիջապէս վերջը, սպարապետ Միախա Մատրիտ հասնելով, իր աջակցութիւնը խոստացաւ նոր կառավարութեան, առանց որ եւ է վերապահութեան: Հանրապետական շրջանի կառավարիչները եւ բարձրաստիճան սպաներն ալ անմիջապէս հաւատարմութիւն յայտնեցին: Գնդ. Քազատօ եւ Զօր. Միախա երկար խորհրդակցութենէ մը վերջը կազմեցին նոր կառավարութիւնը: Թէեւ Մատրիտ հանդարտ մնաց յեղաշրջման ընթացքին, բայց բոլշեւիկները ուժգնօրէն կ'ընդդիմանային նոր կառավարութեան: Ատոր համար էր որ անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ զանգուածային ձերբակալութեանց: Այս առթիւ ձայնասփիւռ զեկոյց մը կ'ըսէ.

— «Մինչ շրջանին բոլոր իշխանութիւնները խանդավառութեամբ յարած են ազգային պաշտպանութեան խորհուրդին, ցաւալի է որ համայնավար կուսակցութեան կարգ մը տարրերը կը փորձեն խանգարել բարեկարգութիւնը եւ ջլատել Ազգ. պաշտպանութեան Խորհուրդին ջանքերը: Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, ջախջախելու համար անոնք որ չեն հպատակիր Ազգ. Խորհուրդին հրամաններուն»:

Բոլշեւիկեան կեդրոններէն զատ, խիստ հսկողութեան տակ առնուած են բոլոր սեղանաւորական հաստատութիւնները եւ հանրային շէնքերը: Զինուորներ կը պտտին փողոցներուն մէջ, քննելով անցորդներուն թուղթերը:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ նոր կառավարութիւնը իր դիրքը ամրացնելէ վերջ, զինադադար պիտի խնդրէ Զօր. Ֆրանքոյէն, իբրեւ սկզբունք ընդունելով Սպանիոյ անկախութիւնը, ազատ՝ ամէն օտար ազդեցութենէ եւ բոլոր Սպանիացիներու հաշտութիւնը: (Բանակցութիւնները սկսած են արդէն):

Գնդ. Քազատօ, որ մինչեւ վերջերս հրամանատարն էր կեդրոնական շրջանի հանրապետական զօրքին, կը վայելէ ընկերվարականներու, ձախ հանրապետականներու, անիշխանականներու եւ արհեստակցական միութեանց աջակցութիւնը: Իր արտաքին նախարարը՝ ընկերվարական Պէսթէյրօ, որ խորհրդարանին նախագահ ալ եղած է, ամէնէն ժողովրդական դէմքն է Մատրիտի մէջ եւ հոն կը բնակի պատերազմին սկիզբէն ի վեր:

Ի՞նչպէս կատարուեցաւ յեղաշրջումը

Թերթերը զանազան մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այս զինուորական յեղափոխութեան մասին, որ 106րդ է, հարիւր տարուան ընթացքին: Կարծողներ կան թէ Մատրիտի անգլիական հիւպատոսը դեր ունի այս դաւադրութեան մէջ եւ թէ շատոնց յարաբերութիւն հաստատած ըլլալով գնդ. Քազատոյի հետ, մղած է զայն այս ձեռնարկը կատարելու: Հիւպատոսին կարծիքով, երբ համայնավարները դուրս ձգուին, հաշտութիւնը կը դիւրանայ, քանի որ Գերմանիա եւ Իտալիա մասնաւորապէս կը կռուէին բոլշեւիկներուն դէմ: «Իւմանիթէ», որ առաջին օրը կը յանձնարարէր վերապահութեամբ ընդունիլ յեղաշրջման լուրը, այժմ բացէ ի բաց «Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութեանց» կը վերագրէ կատարուած «բռնութիւնը» եւ կ'ըսէ թէ դաւը սարքուած է «խորտակելու համար սպանիացի ժողովուրդին դիմադրութիւնը»: Համայնավար թերթը «ափ մը արկածախնդիրներ եւ յափշտակիչներ» կը կոչէ նոր կառավարութեան անդամները: «Զէյմպըլէնի եւ Ժորժ Պոնէի ծառա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԻՐՈՅ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«*Փարի – Սուար*» կիրակնօրեայ էջ մը ունի … սիրոյ նուիրուած: (Ին-չո՞ւ միայն կիրակի,— լուր օրը պահոց օ՞ր է արդեօք եւ «պաչելը» արգիլուած, ինչպէս ձուկ ուտելը՝ ամէն Դշ. օր, մեծ պահքի այս օրերուն: Իմ կարծիքովս, կը սխալի *Փարի–Սուար*, կիրակին երբեք սիրոյ օր չէ, նոյնիսկ բժշկա – հոգեբանական ուսումնասիրութեան մը մէջ կարդացած եմ, որ կիրակնախտ մը կայ (mal de Dimanche), ճիշդ ինչպէս երբեմն գոյութիւն ունէր «վերջալոյսի ախտ» մը, որու ենթակաները կը տխրին, նեօրասթէնիք կը դառնան՝ երբ կիրակի կ'ըլլայ կամ վերջալոյսը կ'իջնէ, — բայց այդ մասին ուրիշ անգամ ու չդատապարտենք *Փարի–Սուար*ը, որ կիրակի օրը կը խօսի սիրոյ մասին, բոլոր այն մատղաշ ընթերցողուհիներուն մասին, որոնք փիսիկ – փիսիկ կը խաղան, իրենց մուշտակն ու թուշը կը քսեն հոնգի մը պէս տաք այրերու շրթներուն):

Սիրային ի՜նչ ողբերգութիւններու արձագանգ կուտայ *Փարի–Սուար*ի այդ էջը,— կը կարդա՞ք: Ես կը կարդամ եւ մե՜ծ հետաքրքրութեամբ, բոլոր անոնց նման, որոնք վէպ կը կարդան մէթրոներու մէջ, հանրային պարտէզներու մէջ, աշխատանոցներու մէջ:

Երիտասարդ աղջիկներ են ընդհանրապէս կամ նոր ամուսնացած կիներ, որոնք անկեղծութեամբ եւ յուզումով սիրտ կը բանան, վիշտ կը պատմեն եւ խորհուրդ կը հարցնեն *Փարի–Սուար*ի սիրաբանական հարցերու մասնագէտին, ապահովաբար ինծի պէս … ուրբաթական մը, որ աշխարհը կը դիտէ Մահաթմա Կանտիին պէս:

Ձեզի թարգմանեմ մէկ – երկու նըմոյշ: Հաւուն աղջիկ մը կը գրէ.—

«Խենթերու պէս սիրեցինք զիրար: Ցանկարծ պաղեցաւ: Հիմա կ'աշխատի հեռանալ ինծմէ, չհանդիպիլ ինծի: Կը տառապի՛մ: Կարելի՞ բան է որ երիտասարդ մը մոռնայ իր սիրականը, խենթի պէս սիրելէ վերջ»:

Զափահաս այր մը.—

«Կ'ապրինք հասարակածային երկրի մը մէջ: Կինս ուզեց հեռանալ «հնոց»էն: Ղրկեցի Եւրոպա, այն ծրագրով որ գործերս կարգի դնեմ, ծախեմ ծախծխեմ եւ երթամ իր մօտ: Օրական 11 ժամ կ'աշխատէի, հանելի կեանքի մը բոլոր պայմանները ապահովելու համար կնոջս: Երբ կը վերադառնամ Եւրոպա, կ'իմանամ որ կինս կապուեր է երիտասարդի մը հետ, իրմէ աւելի պզտիկ, բայց նիւթապէս անկարող ապրեցնելու զայն: Կը սիրեմ զինքը, բայց որովհետեւ խզելու խոստումը չի յարգեր, ներսէս կ'ըսեն թէ բռնէ մազերէն ու դուրս վռնտէ տունէն: Եօթը տարու աղուոր աղջնակ մըն ալ ունիմ: Ի՞նչ ընեմ, խորհուրդ մը տուէք»:

Դժբախտ կին մը եւս.—

«Երբ ամուսինս կը խմէ, ինծի կը մնայ փախչիլ տունէն դուրս: Այսպէս յաճախ դուրսը կ'անցընեմ գիշերներ: Նախընտրելի ծեծէն: Հակառակ ատոր, կ'ըսէ թէ շատ կը սիրէ զիս՝ երբ խելքը գլուխն է: Բայց այս ի՞նչ տեսակ սիրել է: Ե՞րբ պիտի գայ իմ օրս, ապրելու եւ վայելելու»:

Ինչպէս կը տեսնէք, կ'արժէ ծռիլ եւ ականջ տալ մարդկային այս տառապանքին: Կ'արժէ քանի մը նմոյշներ ալ տալ, որպէսզի անցնինք… դասի, ի պէտս զարգացելոց. Տարազեան հիմնութեամբ:

ԱՐԱՋ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏ-ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՄԱՀԸ

Ռումանիոյ պատրիարք – վարչապետը, Միրոն Քրիսթէա, որ փետր. 24ին Քան գացած էր դարմանուելու համար, մեռաւ երկուշաբթի գիշեր: 71 տարեկան էր: Պուքրէշէն կառախումբով ճամբորդած ատեն պաղ առած ըլլալով, տկարութիւնը սաստկացած էր: Քան հասած օրէն ի վեր անկողինն էր, թոքատապէ վարակուած ըլլալով:

Հանգուցեալը ծնած էր Թրանսիլվանիա եւ ուսումը աւարտելէ վերջ գործօն դեր կատարեց ազգային շարժման մէջ: Եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ 1920ին, իսկ պատրիարք ընտրուեցաւ 1925ին: Այդ հանգամանքով անդամ էր Ռումանիոյ գահուն խնամակալութեան, 1927էն մինչեւ 1930, երբ Կարոլ թագաւորը յաջորդեց Միքայէլին: 1938 փետրուարին, Թուզա ազգայնական հոկայի դահլիճին հրաժարումէն վերջը, թագաւորը իրեն յանձնեց դահլիճին կազմութիւնը: Նոյն տարուան մարտին թէթեւ փոփոխութիւն մը կատարուեցաւ իր կառավարութեան մէջ, որ կը գործէ մինչեւ այսօր:

Կարմիր բանակը ունի 1,800,000 զինուոր

Խորհրդային թերթերը մարտ 5ին տօնեցին Կոմինթէրնի հաստատման 20րդ տարեդարձը: Այս առթիւ «Փրաւտա» առաջ բերած է գերման զինուորական թերթի մը՝ «Տէօյչ Վէհր»ի թիւերը՝ կարմիր բանակի ոյժի մասին:

Ըստ այս թերթին՝ խաղաղութեան ժամանակ կարմիր բանակը կը բաղկանայ 1.800.000 հոգիէ, իսկ պատերազմի ատեն այս թիւը կը բարձրանայ 11 միլիոնի: Կարմիր բանակը ունի 30.000 թեթեւ արագահարուած թնդանօթ, 23.000 ծանր արագահարուած, 11.000 թեթեւ հրետանի, 1600 ծանր հրետանի, 6 – 10.000 հրասայլ, 9000 օդանաւ: Առաջին անգամն է որ խորհրդային մամուլը կարմիր բանակի ոյժի մասին այսպիսի թուական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ: Վերջին անգամ 1935ին էր, որ գնդակահարուած մարաջախտ Թուխաչեւսկի ըսած էր, թէ կարմիր բանակի ուժը 1.350.000 է, խաղաղութեան ատեն:

Լրտեսներու դատ մը Ամերիկայի մէջ

Լոս Անճէլըսի մէջ տեղի կ'ունենայ լրտեսական դատ մը: Կը դատուին խորհրդային «Ինթուրիսթ»ի վարիչը, իր կինը եւ ուրիշ մեղսակից մը: Ասոնք կ'ամբաստանուին թէ ամերիկեան նաւային գաղտնիքներ ծախած են ճափոնեւդերման գործակալներու: Դատավարութեան ընթացքին դատախազը ըսաւ, թէ ճափոնեւդերման դաւ մը սարքուած էր Մ. Նահանգներու նաւահանգիստներու ջուրերը վտանգաւոր թթուով մը ողողելու: Այս թթուն կը խորտակէ ո եւ է մարտանաւ, որ կը մտնէ նաւահանգիստ: Դատախազը ամբաստանեց նաեւ որ դաւադրութեան մասնակցած են Մեքսիքացիներ եւս: Այս թթուն. զոր պիտի թափէին ծովու ջուրին մէջ, կազոլին չէր, այլ ուրիշ տեսակի թթու մը, որ խառնուելով ջուրին հետ կրնայ քայքայել ամէն տեսակ մետաղ: Երկու Ճափոնացիներ ձերբակալուեցան այս թթուն ծով թափած ատեն:

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ.— Պատերազմական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ ապրիլին կանչուելիք զինուորցուները ճամբայ պիտի հանուին ապրիլ 3ին եւ 4ին: Ոչ մէկը պէտք է տունէն հեռանայ ապրիլ 3էն առաջ: Այս կոչը կը վերաբերի ապրիլի բոլոր շարքերուն:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ՝ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ

»»» · «««

Նոր չէ որ Թուրքիա մտահոգութեամբ կը դիտէ Պալքանեան Համաձայնութեան պարզած վիճակը:

Ցունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ հետ կնքելով այդ ուխտը, Անգարա կը ձգտէր երկու նպատակի:

1. Թոյլ չտալ որ Պուլկարիա քակէ դաշնագրային կապանքները եւ մանաւանդ փորձէ տիրանալ արեւելեան Թրակիոյ (Էտիրնէ եւ շրջանները):

2. Թումբ մը քաշել իտալական յառաջխաղացութեանց դէմ:

Շնորհիւ Վէնիզէլոսի բուռն պայքարին, յաւելուածական պայմանադրութեամբ մը ճշդուեցաւ թէ Ուխտի անդամներուն յանձնառութիւնը ներքին է եւ ոչ թէ արտաքին: Այլ խօսքով, եթէ յարձակողը Պուլկարիան է, անդամները մէկ ճակատ պիտի կազմեն անոր դէմ: Բայց եթէ Իտալիան է, զերծ պիտի մնան այս պարտաւորութենէն:

Իր պատճառաբանութեան մէջ, Վէնիզէլոս կը հարցնէր թէ Ցունաստան ի՞նչպէս կրնար կռուիլ Իտալիոյ դէմ, երբ ֆաշական նաւատորմը ի վիճակի է մէկ օրէն քար ու քանդ ընելու հելլէնական ծովեզերքը:

Յաւելուածական վերապահումը շատ բան պակսեցուց Ուխտին արժէքէն, բայց Թուրքերը նորէն գոհ էին, այն յոյսով որ գործնականին մէջ իրենց ուզածը պիտի ըլլայ: Այսինքն՝ պատերազմի մը պարագային, Ցունաստան եւ միւս երկիրները պիտի ստիպուէին զէնքով արգիլել իտալական արշաւանքը:

Անցեալ Մարտէն սկսեալ, երբ գերմանական փոթորիկը փրթաւ Աւստրիոյ վրայ եւ սպառնաց տարածուիլ դէպի արեւելք, Թուրքիա սկսաւ մտահոգուիլ լրջօրէն: Եւ երեսփոխան Եունուս Նատի, որ այդ միջոցին միակ իրաւասու բերանն էր Անգարայի, բազմաթիւ խմբագրականներով առաջարկեց ուղղակի զինակցութիւն մը կազմել: Այս ձեւով — կ'ըսէր — մէջտեղ կուգայ 60 միլիոննոց զանգուած մը, որուն առջեւ ոչ ոք կրնայ մագլցիլ Կարպատեան լեռները կամ վար սահիլ Դանուբի մէջ:

Ի հարկէ ականջ կախող չեղաւ եւ Գերմանը կատարեց երկու մարզանքներն ալ, թէ՛ Կարպատները բարձրանալով թէ Դանուբի մէջ լողալով:

Վերջերս, մտահոգութիւնը արդէն վերածուեցաւ կատարեալ խուճապի մը, ժողովուրդի թէ մամուլի մէջ: Աւելորդ է, ի հարկէ, խօսիլ շրջան ընող զրոյցներու մասին:

Նախ՝ հասկնալի են: Երբ բոլոր փոքրերը կը դողան, Թուրքը չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէր, մանաւանդ երբ գիտէ թէ ամէնէն աւելի իր հողը ցանկայարոյց է:

Երկրորդ՝ զրուցապատումը կրնայ փաստացի տպաւորութիւնը տալ խնդրի մը մէջ, ուր կատարեալ լռութիւն անհրաժեշտ է:

Հետեւաբար, մէկդի դնելով ըսի-ըսաւները, նորէն դիմենք Թրքական մամուլին, այսինքն անժխտելի խոստովանութեանց:

Մուհարրէմ Ֆէյզի Թօկայ, «Ճիւմհուրիէթ»ի քաղաքական բաժնի խմբագիրը, բաւական բան կ'ըսէ Փետր. 6ի իր յօդուածին մէջ: Շեշտելէ յետոյ թէ Անգլիա ձեռք քաշեց կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայէն եւ Ֆրանսա մտահոգուած է սեփական հողերու պաշտպանութեամբ եւ հետեւաբար չի կրնար օգնել իր հեռաւոր դաշնակիցներուն, յօդուածագիրը դիտել կուտայ.

Այս կացութեան առջեւ, Եւրոպայի բոլոր փոքր պետութիւնները ստիպուեցան փոխել իրենց արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնը:

Անցնելով մանրամասնութեանց, Թուրք խմբագիրը կ'ըսէ թէ Հունգարիա կ'ուզէ հողեր առնել նաեւ Եուկոսլաւիայէն եւ Ռումանիայէն, եւ թէ Իտալիա կը փորձէ խաղաղութեամբ կարգադրել այս հողային փոխանցումները: Այս առթիւ կը յիշէ նաեւ Պուլկարիան:

Հունգարիոյ նման, Պուլկարիան ալ կ'ուզէ իր նախկին հողերը: Եւ ամէն բանէ առաջ մտադրած է վերագրաւել Հարաւային Տոպրուճան, զոր ժամանակին բռնութեան տակ թողուց Ռումանիոյ:

Ամէնէն վերջն ալ՝ եզրակացութիւն.

Միջազգային քաղաքական շարժումները բնականաբար կը փոխեն փոքր տէրութեանց ներքին քաղաքականութիւնն ալ: Իւրաքանչիւր տէրութիւն, մէկ կողմէ կը զգուշանայ այնպիսի ընթացքներէ որոնք կրնան դէմ երթալ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ու անոնց թշնամութիւնը հրաւիրել, միւս կողմէ կ'աշխատի ամրացնել իր ներքին դիրքը՝ գոհացնելով դժգոհ տարրերը: Ասոր համար փոխուեցան ռումէն եւ եուկոսլաւ դահլիճները:

×

Ինքնին կը հետեւին քանի մը շահեկան եզրակացութիւններ.—

1. Քանի որ «բոլոր փոքր պետութիւններ»ը կը փոխեն իրենց արտաքին քաղաքականութիւնը, կասկած չկայ թէ անոնց մէջ է նաեւ Թուրքիան:

2. Քանի որ բոլորը կը փորձեն գոհացնել ներքին դժգոհ տարրերը, ուրեմն Անգարան ալ այս միջոցին կը դիմէ կարենալ դիմագրաւելու համար արտաքին վտանգը: Այսպէս է, որ երեսփոխան դարձուց Հիւսէյին Ճահիտի եւ Քեազըմ Գարապէքիր փաշայի նման ամէնէն կատաղի ընդդիմադիրները: Եւ պիտի դարձնէ նաեւ ուրիշներ, խորհրդարանական նոր ընտրութեանց առթիւ:

ԴԷՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՌՈՄԷՆ ՐԻՕ ՏԸ ԺԱՆԷՅՐՕ օդանաւային գիծ մը հաստատելու նպատակով իտալական օդաչուներ փորձնական թռիչք մը պիտի կատարեն մօտերս: Այս թռիչքին պիտի մասնակցի Մուսոլինիի որդին՝ գնդ. Պրիւնօ Մուսոլինի: Կ'ըսուի թէ Իտալացիները օդանաւ պիտի ծախեն Պրազիլիոյ եւ փոխարէնը սուրճ պիտի ըստանան:

«ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ, ՈՒՐ ԿԸ ՍԱՅԹԱՔԻ ՄԵՐ ՊԱՏԻՒԸ»

Les Volontaires պարբերաթերթին մէջ, ձախակողմեան միջնաբերդ մը, հրատարակուած է Փօլ տիւ Վէուի հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը, որ ձախ միտքի արտայայտութիւն չէ: Հակառակ ատոր, պարբերականին խմբագրութիւնը դիտել կուտայ որ եթէ Փօլ տիւ Վէու չի ներկայացներ իրենց տեսակէտները, ինք կը ներկայանայ իբրեւ մասնագէտ սուրիական հարցին եւ իր գիրքերը հեղինակութիւն մը կը կազմեն Մերձ. Արեւելքի քաղաքական պատմութեան մէջ.—

Տիզրայէլի (Լորտ Պիքընսֆիլտ) կ'ըսէր, վեր ի վերոյ, թէ աշխարհի խաղաղութիւնը, օր մը, պիտի հաստատուի այն նաւահանգիստին կողմէ, զոր մատովը ցոյց կուտայ Կիպրոս: Տիզրայէլի կը վաւերացնէր Աղեքսանդրի, Նափոլէոնի եւ Իպրահիմ փաշայի տեսակէտները: Աղեքսանտրէթէն էր, որ Աղեքսանդր եւ Նափոլէոն կ'ուզէին մեկնիլ՝ տիրապետելու համար Ասիոյ վրայ: Սուրիոյ մէջ է, կ'ըսէին Պոնափարթ եւ Իպրահիմ, որ կը պաշտպանուի Ափրիկէն: Վերջապէս Աղեքսանտրէթի մէջ է որ կը պաշտպանուի Սուրիան:

Ահա թէ ինչո՛ւ, 9 Նոյեմբեր 1914ին, տակաւին Թուրքիոյ դէմ պատերազմական գործողութեան չձեռնարկուած, անգլիացի ծովակալը Փէյր կը թելադրէր յարձակիլ Աղեքսանտրէթի վրայ: Ահա թէ ինչո՛ւ, 25 Նոյեմբերին, Չըրչիլ բրիտանական պատերազմական խորհուրդին կ'առաջարկէր Թուրքիոյ վրայ յարձակումը ընկալել Աղեքսանտրէթէն: Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսացի ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուռնէ կը խնդրէր 150,000 զինուոր ցամաք հանել Աղեքսանտրէթի ծոցէն: Ահա թէ ինչո՛ւ Քիչնէր, 1915ի աշնան եւ յաջորդող ձմրան մէջ, օգնութեան կոչելով երկու պետութեանց ծովակալներուն տեսակէտները եւ այն փորձառութիւնը, զոր կազմած էր դէպի Մուտրոս կատարած ճամբորդութեամբ, ողի ի բռին կ'աշխատէր համոզել Ֆրանսան, որ մասնակցի զինուորական լայն գործողութեան մը Աղեքսանտրէթի վրայ: Ի զուր, աւա՜ղ, Նժարին մէջ դրաւ իր հրաժարականը: Ան գիտէր ու՝ Դաշնակիցները Թուրքերուն ճամբան կրնային կտրել միայն Աղեքսանտրէթի մէջ: Ան գիտէր որ Տաւրոսի եւ Ամանոսի կիրճերուն գրաւումով դաշնակիցները կրնային իրենց տիրապետութեան տակ առնել Ամանոսի դաշտն ու երկաթուղիներու հանգոյցը, արգելք հանդիսանալ Թուրքերուն եւ Գերմանացիներուն, որ չմօտենան Սուէզի ջրանցքին, տէր դառնալ Կիլիկիոյ բամպակին, Ճէզիրէի ցորենին, Միջագետքի քարիւղին, որ երկաթուղիով թոնօ թոնօ կը փոխադրուէր դէպի Գերմանիա:

— «Եթէ երբեք կարելի էր երեւակայել ռազմավարական փայլուն գործողութիւն մը, կը գրէ Հինտէնպուրկ իր յիշատակներուն մէջ, այդ կ'ըլլար Աղեքսանտրէթի մէջ: Այդ արշաւանքը կրնար մեծ տպաւորութիւն գործել ամբողջ աշխարհի վրայ եւ բախտորոշ ազդեցութիւն մը՝ Թուրքիոյ վրայ»:

Ահա թէ ինչո՛ւ Լէհ եւ Փուանքարէ, խաղաղութիւնը կնքուած ժամանակ, մեծ շահագրգռութիւն ցոյց տուին՝ ստանալու համար Սուրիան, Աղեքսանտրէթը եւ Կիլիկիան: Ահա թէ ինչո՛ւ, ազատագրելէ վերջ Սուրիան, մեր յառաջխաղացութիւնը շարունակեցինք մինչեւ Տաւրոս.— «Աչքը պըտըտուցէք քարտէսին վրայ, կը կոչէր Պրիան՝ այն օրերուն, Աղեքսանտրէթը Ատանայի եւ Մերսինի հետ միասին, ահա կատարեալ ծովախորշ մը եւ լեռներ ձեզի, որ կ'ապահովեն զինուորական պաշտպանութիւնը մինչեւ շատ հեռուները: Ասոր համար է որ մեր ազդեցութեան գօտին երկարեցինք աւելի հեռու, յօժարութեամբը Հայերուն եւ անոնց խնդրանքով: Ի՛նչ հրաշալի դիրք: Աղեքսանտրէթի ծոցը աշխարհու դիրք մըն է Միջերկրականի մէջ: Ֆրանսայի ապագային համար՝ կենսական պայման է տիրանալ այդ դիրքին»: Եւ մեր զինուորներուն համար, ի՛նչ ազնուական զոհողութիւն քան գրաւել այդ երկրամասը, քանի որ ժողովուրդներու սէրն է որ կը կանչէր զիրենք:

×

Պարտուածներուն սուրը դարձաւ իրենց իսկ դէմ, սակայն անոնք կը մերժէին հրաժարիլ: Ինչ որ կորսընցուցին շնորհիւ մեր ուժին՝ ձեռնարկեցին վերստանալ օգտուելով մեր տկարութենէն: Վերակնքեցին իրենց դաշինքը: Գերմանացի եւ Թուրք իրար գտան՝ դարձեալ միացած: Իրենց միացան Իտալացիները, միշտ դժգոհ:

1921ին, Ֆրանսա, որ յաղթած էր Թուրքերուն երկու անգամ, սուլթանին՝ Արարայի վրայ, Քէմալին՝ Եւնիճէի մէջ, տեղի տալով անոնց ճնշումին, հակառակ իր յաղթանակներուն, ձրի իր պարտեալներուն տըւաւ, այսինքն Թուրքերուն խաղովակով՝ Գերմանացիներուն եւ Իտալացիներուն տուաւ Կիլիկիան, Տաւրոսը, Սուրիոյ անպարտելի սահմանը: Զինուորական արշաւանքները Տաւրոսէն կրնան անցնիլ միայն նեղ կիրճով մը, զոր Հիները գիտէին անառիկ դարձնել: Մենք լերան հետ տուինք դաշտն ալ, այսինքն բամպակը, Մերսինի նաւահանգիստը, զոր կարգի դըրած էինք, եւ «Դրոհ դէպի Արեւելք»ի ճամբան, Պաղտատի երկաթուղին, որու տիրանալ կը ցանկար Վիլհելմ Բ.:

Այսքանը բաւական չեղաւ դեռ: Ֆրանքլէն Պույեոն Էնկիւրիի դաշինքին մէջ դրաւ այնպիսի յօդուած մը, որ Թուրքերուն իրաւունք կուտար անկնկալ կերպով աչք տնկել Աղեքսանտրէթի վրայ: Անոնց առջեւ կը բանար նոր պահանջներու ուղի մը: Եւ Թուրքերը չարունակ զօրք համախմբեցին սահմանին վրայ, կտրելու համար Անտիոքէն Հալէպ տանող ճամբան, սարսափ տարածելու համար Ամանոսի ստորոտը: Անոնք սկսան այնպէս մը ընել, որ զգուի Ֆրանսան Սանճաքէն:

Ֆրանսան գոյութիւն ունէր այն գաղափարին մէջ որ զայն տարած էր Էնկիւրի: Ֆրանսա ոչ մէկ թշնամութեան դիմեց: Ան իր պէտքը ի գործ դրաւ շահելու համար Թուրքերուն ազդեցութիւնը: Երկրին բնակչութիւնը, որ դեռ երէկ մեզի յանձնուած էր խանդավառ խոյանքով մը, որ կ'ուզէր ութ դարերու փոխադարձ համակրանքով, ապշութեամբ կը դիտէր այս տեսարանը:

(1)

ԳԵՐՄԱՆ ԹԱՓԱՆՑՈՒՄԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

(Պոլշեւիկեան ակնոցով)

Ս. Ֆէօդորով կը գրէ Մոսկուայի թերթերուն մէջ.—

Գերմանական աշխարհակալական ձգտումները երկու ուղղութիւն ունին:

Նախ, տնտեսական եւ քաղաքական թափանցումով գաղթավայրի վերածել ըստ արդիւնաբերութեան յետամնաց երկիրները, ինչպէս Պալքանները, Իրանը, Աֆղանիստանը, նոյնիսկ բաղդատաբար աւելի զարգացած Թուրքիան: Գերման աշխարհակալութիւնը այդ երկիրներուն կը նայի իբրեւ հում նիւթի աղբիւրներու եւ իբրեւ ռազմագիտական կայանի, որ կրնայ օգտակար հանդիսանալ յետագային, զինուորական նուաճումներու համար: Գերման աշխարհակալութիւնը ներկայիս պայքար կը մղէ ետ առնելու համար իր նախկին գաղութները:

Գերմանիոյ նախկին գաղթավայրերու տնտեսական արժէքը աննշան է: Եթէ Գերմանիա կ'ուզէ ետ առնել այդ գաղթավայրերը, պատճառն այն է որ ռազմագիտական կայաններ կը փնտռէ: Ամբողջ այդ գործունէութիւնը նախապատրաստական քայլ մըն է գաղթավայրերու վերաբաշխումը դընելու համար օրակարգի վրայ:

Մամուլի մէջ արձագանգ գտան արդէն այն արտասովոր շարժումները, զորս կը կատարէ Գերմանիա՝ թափանցելու համար Մերձ. Արեւելքի մէջ: Գերման մասնագէտները հարիւրներով կը ճամբորդեն այդ երկիրներուն մէջ, նպատակ ունենալով սողոսկիլ պետական ցանցէն ներս, ամրանալ պետական օղակներու մէջ, ազդելու համար Մերձ. Արեւելքի տնտեսական զարգացման վրայ: Գերմանական ընկերութիւնները, օրինակ, կ'առաջարկեն իրենց մասնագէտներուն միջոցով ձրիաբար օգտագործել այդ երկիրներուն հանքային հարստութիւնները: Այս կամ այն արդիւնաբերական կայանին շինութեան համար պայմանագրութիւն կնքելու ժամանակ, կը տրամադրեն գերմանական դրամատուններուն կողմէ երաշխաւորուած վարկեր:

Ռազմական կարեւորութիւն ներկայացնող քիմիական գործարաններ, զինարաններ, կրակիւսի գործարաններ, մանարաններ, ելեկտրակայաններ,— ահա այն շինութիւնները, զորս կը ստանձնէ շինել գերմանական ճարտարարուեստը: Մասնաւորաբար ուշադրութիւն կ'ընծայէ Մերձ. Արեւելքի երկիրներուն ռազմական արդիւնաբերութեան: Ցայտնի է որ Գերմանիա յամառօրէն կը ձգտի մասնակցիլ Տարտանէլի նեղուցին ամրացման, յուսալով վերհսկողութեան ենթարկել համաշխարհային ուղիներու այդ չափազանց զգայուն կէտը:

Գերման աշխարհակալութիւնը Մերձ. Արեւելքի վրայ կը նայի իբրեւ իր տնտեսութեան մէկ հողային կցորդը: Նոր ապացոյց՝ նախարար Ֆունքի յայտարարութիւնը: Երբ Թրքական կառավարութիւնը, ի պատիւ գերման նախարարին, հացկերոյթ մը տուաւ, Ֆունք յայտարարեց թէ «Գերմանիա եւ Թուրքիա, տնտեսական տեսակէտով, կը լրացնեն իրար», ու խորհուրդ տուաւ զարգացնել ժողովրդային տնտեսութեան այն ճիւղերը, որոնք աւելի եւս կ'ամրապնդեն երկու երկիրներու «բարեկամական» կապերը: Գերմանիա Թուրքիայէն կը ներածէ գիւղատնտեսական արտադրութիւններ եւ պարզ է, որ հետեւելով Ֆունքի խորհուրդին՝ Թրքական տնտեսութիւնը ինքզինք կը վտանգէ ռադօրէն իյնալով գերման քաղաքականութենէն կախում ունեցող լիակատար դիրքին մէջ, մանաւանդ որ գերմանական նացիզմը հական դիրք գրաւած է արդէն Թուրքիոյ մէջ:

Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ օրինակը պարզ կերպով ցոյց կուտայ գերման աշխարհակալութեան ցանկութիւնները փոքր ու տկար երկիրներու վերաբերմամբ: Չեխոսլովաքիոյ բախտը — հետզհետէ գերմանական գաղութ դառնալու վտանգը — վիճակուած է ամէն երկրի, որ դիմադրութիւն չուզեր ցոյց տալ գերման աշխարհակալութեան:

Իրանի մէջ գործող գերման նացիները, իրենց ժողովներուն մէջ, բացէ ի բաց կը յայտարարեն թէ Իրանը ամէնէն յարմար հողամասն է Գերմանիոյ աշխարհակալական ծրագիրներուն համար:

Պատմութենէն ծանօթ են օրինակներ, երբ գերման աշխարհակալութիւնը կը փորձէր Պաղտատի երկաթուղիով Գերմանիոյ կապել Մերձ. Արեւելքի երկիրները, զանոնք վերածելու համար ռազմագիտական կէտերու, յետագային յարձակելու նպատակով Հնդկաստանի վրայ: Այժմ գերման աշխարհակալութիւնը կը փորձէ քիչ մը փոխուած ձեւով վերակենդանացնել այդ հին ծրագիրը:

Ֆրանսական թերթ մը, «Ֆիկարօ», կը գրէ թէ Ֆունքի առաքելութիւնը դէպի Թուրքիա, ուր բանակցութիւններ վարեց նաեւ Իրանի արտաքին նախարարին հետ, նպատակ ունէր համաձայնութիւն գոյացնել Հիւսիս-Դանուբ — Սեւ ծով — Թուրքիա — Իրան գծին վրայով դէպի Հնդկաստան տանող առեւտրական նոր ճամբայ մը ստեղծելու մասին: Թէ գերման նացիները լրջօրէն կը զբաղին Հնդկաստանով, ատոր փաստն այն է որ կ'ուզեն հաստատել Պերլին — Աթէնք — Դամասկոս — Պաղտատ — Թէհրան — Քապուլ օդային գիծ մը: Օդանաւերը այդ տարածութիւնը կը կտրեն 30-35 ժամուան մէջ: Այդ գծին վրայ, ներկայիս, արդէն կը կատարուին կանոնաւոր թռիչքներ, եւ օդանաւերուն մէջ աթոռներուն մէկ մասը վարձուած է գերման կառավարութեան կողմէ, մասնաւոր ճամբորդներու համար:

Անգլերէն թերթ մը, «Կրէյթ Պրիթէյն էնտ Նիըր Իսթ», անցեալ ամիս կը խոստովանէր թէ ոչ մէկ առեւտրական ընկերութիւն շահաւէտ կը համարի Պերլին — Թէհրան — Քապուլ գիծը: Կը նշանակէ թէ Գերմանիա տարբեր նպատակ կը հետապնդէ: Պէտք է նշել որ Իրան, Թուրքիա, Աֆղանիստան «ցամաքային մատոյցներ» են դէպի Հնդկաստան տանող ճամբուն վրայ, եւ ուր դիրք գրաւած են գերման նացիները:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Լեռան գագաթին թառած այդ անառիկ ամրոցը, որ մութը կոխելու վրայ, մանաւանդ, ահարկու տպաւորութիւն էր անում ամէն մի անցորդի վրայ, մօտեցող իշխանի սիրտը տխրութեամբ համակեց: Նա յիշեց ութ տարի առաջ իւր եւ արքայորդի Աշոտի մուտքն այս ամրոցը: Այդ ժամանակ, արդարեւ, նոյնպէս ուրախ չէր իւր սիրտը. Հայոց թագաւորը նահատակուած, իշխաններն անմխիթար, արքայորդին անօգնական, ինքը վիրաւոր... հարկաւ, ուրախ լինել չէր կարող: Բայց Գարդմանն այն ժամանակ յոյս ու հոգի էր ներշնչում մօտեցողին. Սահակ Սեւադան հերոսի պէս կանգնած էր այնտեղ ինչպէս մի հզօր առիւծ. նրա համբաւը ահաբեկում էր թշնամիներին եւ խրախուսում լքուածների սիրտը, իսկ ա՞յժմ... Այժմ կարծես թէ ամրոցը սուգ էր մտել եւ նրա արտաքին պատկերը ոչ թէ զօրութիւն, այլ լքումն ու յուսահատութիւն էր արտայայտում:

Օրը տարաժամել էր: Չնայելով որ իշխանի նժոյգը յոգնած եւ ճանապարհը զառիվայր էր, այսուամենայնիւ նա շտապեցնում էր խեղճ կենդանուն, որպէսզի ամրոց հասնէ մի քանի վայրկեան առաջ:

Չնայելով իշխանի այդ ջանքերին, բայց դեռ ամրոցի ստորոտին չհասած, նա լսեց որ միջնաբերդից փողը փչեցին: Այդ արդէն ամրոցի դռները փակելու նշանն էր: Ուրեմն էլ շտապելու հարկ չէր մնում.— «Անիծեալներ, ի՞նչ դռնփակի ժամանակ է...», քրթմնջաց ինքն իրան իշխանը, եւ ձիու սանձը ձգեց: Կենդանին կարծես զգաց որ տիրոջ կամքը մարեց, ուստի ինքն էլ իր ծանր քայլափոխին սկսաւ:

Դղեակում արդէն ճրագները վառել էին, երբ իշխանը հասաւ ամրոցի դըռանը, որ գտնւում էր արեւելեան կողմից բարձրացող երկու աշտարակների մէջտեղը:

Իջնելով ձիուց, նա մօտեցաւ աշտարակի դրսի պահարանին եւ վերցնելով այնտեղ պահուող փայտէ մեծ մուրճը, երեք անգամ ամուր զարկեց պատի վրայ ամրացրած տախտակէ կոչնակին:

— Ո՞վ է, խռպոտ ձայնով հարցրեց մի պահապան:

Իշխանը վարանեց պատասխանելու, որովհետեւ չէր մտածել թէ՝ ի՞նչ անուն պիտի տայ իրան:

— Ո՞վ է կոչ անողը, հարցրեց կըրկին պահապանը փոքր ինչ զայրացած եւ այս անգամ աշտարակի նեղ պատուհանից դուրս հանեց իւր ահագին գլուխը:

— Արքայի բանբերը... պատասխանեց իշխանը, առանց մտածելու:

— Արքայի բանբերը չի կարող մտնել մեր ամրոցը— զայրացած պատասխանեց պահապանը,— միթէ՞ թագաւորը չգիտէ որ Գարդմանն արդէն իր հին տիրոջն է պատկանում: Այս ասելով նա իր գլուխը ներս տարաւ դէպի աշտարակը եւ լռեց:

Իշխանը մնաց շուարած: Նա չէր սպասում որ Գարդմանցիք միաբանած լինէին Ուտիացիների հետ: Թէպէտ հաստատ գիտէր, որ Ցլիկ-Ամրամի ապստամբութեան գործում խառն է նաեւ Սահակ Սեւադան, մանաւանդ նրա Դաւիթ որդին յայտնի կերպով միացած էր Ամրամի հետ, այսուամենայնիւ յոյս ունէր որ Գարդմանայ ամրոցի բերդակալը, որ կարգուած էր թագաւորից, չի դաւաճանել իր տիրոջը, որովհետեւ նըրա բազմամեայ հաւատարիմներից մինն էր: Բայց երբ պահապանի պատասխանը լսեց, համոզուեցաւ որ բոլոր երկիրն ուրեմն Ամրամի հետ է:

«Ի՞նչ անել այժմ», մտածեց ինքն իրան իշխանը եւ ապա որոշեց խորամանկութեան դիմել: Նա կրկին մուրճը առաւ եւ առաջուանից աւելի ամուր զարկեց կոչնակին:

— Բարեկամ, երեւի քո թագաւորի սպասաւորները սիրում են աշտարակներից կախուել, յանդգնութեամբ գոչեց վերեւից պահապանը եւ գլուխը կրկին պատուհանից հանելով՝ աւելացրեց. ցանկանո՞ւմ ես որ մի փքին ուղղեմ կրծքիդ:

— Ցիմա՛ր, քեզ փորձում էի. քեզ նման անասունը միայն կարող է անօրէն թագաւորին սպասաւորել:

— Ո՞վ ես դու ուրեմն, հարցրեց պահապանը ձայնը մեղմացնելով:

— Ամրամ իշխանի համհարզը: Սեւադայ իշխանին կարեւոր լուր եմ բերել:

— Իսկ եթէ սուտ լինի այդ:

— Տխմար. ձեր բերդն ուրեմն մի զօրակա՞ն էլ կարող է առնել, ինչի՞ց ես վախենում:

— Սպասի՛ր, պէտք է բերդակալից հրաման առնենք: Այս ասելով պահապանը հեռացաւ:

Մի քառորդ ժամից յետ աշտարակի պատուհանից կախեցին մի վառած լամբար, տեսնելու համար թէ արդեօք ուրիշ մարդիկ չկա՞ն դռան առաջ. եւ երբ ստուգեցին թէ սպասողը միայն մէկ հեծեալ է, եկան եւ ամրոցի դուռը բացին:

Պահապանները տեսնելով որ ներս մտնողն իշխան է եւ ոչ հասարակ զինուոր, պատշաճ յարգանք մատուցին նրան, բայց միեւնոյն ժամանակ խնդրեցին, որ բարեհաճէ նախ բերդակալին ներկայանալ, որովհետեւ իրենց այդպէս էր հրամայուած:

Իշխանի նպատակն էլ այդ էր: Նա կամենում էր ստուգել, թէ արդեօք բերդակալն իսկապէս միացա՞ծ է ապստամբների հետ, թէ ստիպուած առերես է հպատակում նրանց հրամաններին:

Պահապաններն առաջնորդեցին իշխանին դէպի մօտիկ դիտանոցներից մէկը, որի վերնայարկում սպասում էր նրան բերդակալը: Փոքրիկ ցածր դռնից ներս մտնելով՝ նա [...] կաւ բարձրանալ քարեայ նեղ եւ [...] սանդուղներով: Առաջնորդ պահապանը կանգ առաւ վերնայարկի մուտքի առաջ եւ խնդրեց իշխանին որ բարեհաճէ նախ յանձնել իւր սուրը եւ ապա մտնէ ներս:

Իշխանը հնազանդուեցաւ՝ զգուշութեան համար ընդունուած սովորութեանը եւ յանձնելով զինուորին իւր սուրն ու վահանակը, մտաւ բերդակալի մօտ: Վերջինս մի բաւական խոշորադէմ, խելօք [...] քերով եւ ըստ երեւոյթին բարեսիրտ [...] մարդ էր, որ փոքրիկ, կամարակապ սենեակի մէջտեղը կանգնած սպասում էր իւր խորհրդաւոր [...] րին:

(Շար.)

Բարեգործականի կեդր. Վարչութեան որոշումը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը որոշած է առժամաբար դադրիլ Հայաստանի մէջ գործածել Հայաստանի վերաշինութեան սահմանուած գումարները, քանի որ յարաբերութիւնները խզուած են երկար ատենէ ի վեր, Երեւանի հետ:

Սակայն այդ որոշմնագրին բովանդակութիւնը (1938 Նոյ. 24), հրատարակուած՝ «Միութիւն» թերթին մէջ.

— «Կեդրոնական Վարչական Ժողովը, վերստին հիմնապէս քննելով հարցին կացութիւնը որ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր ստեղծուած է՝ Խ. Հայաստանի հետ ամէն յարաբերութեանց խզումին հետեւանքով, եւ վերահաստատ ըլլալէ յետոյ Իրաւագիտական Յանձնաժողովին եզրակացութեանց եւ Օգնութեան Յանձնաժողովին յայտնած համեստ կարծիքին.—

«Նկատելով թէ Երեւանի Կառավարութիւնը յանկարծ լուծած է, Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէին հետ (ՀՕԿ), միաժամանակ, մեր Միութեան տեղական կազմակերպութիւնը, զոր կը ներկայացնէր մեր գործակատարը Տ. Հ. Գարակէօզեան, ինչպէս եւ Երեւանի Համալսարանին կապակցուած Մելգոնեան Հիմնադրամին ձեռնարկը: Թէ, ի չգոյէ ո եւ է հաղորդագրութեան, այս լուրը իմացուեցաւ «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթին 1937 Դեկտեմբեր 8ի թիւին մէջ երեւցած զեկուցումով մը: Թէ՝ Տ. Գարակէօզեանի (որուն համար կ'ըսուի թէ բանտարկուած է) վերջին նամակները թուագրուած են 1937 Յունիս 10 և 18, որոնց առաջինը մանրամասն տեղեկութիւններ կը բովանդակէր Նուպարաշէնի մասին եւ երկրորդը կը վերաբերէր յայտնի բարերարի մը կալուածային նուիրատուութեան, որ, հակառակ իր անձնական դիմումներուն եւ Միութեան թափած ջանքերուն, բարեյաջող ելքի մը չէր յանգած դժբախտաբար: Թէ՝ Երեւանէն մեր ստացած ամենավերջին պաշտօնական հաղորդագրութիւններն են ՀՕԿի նախորդ նախագահ քաղ. Մանուչարեանի 1937 Սեպտեմբեր 2 թըւակիր նամակը՝ Նուպարաշէնի մասին, եւ 9 Հոկտեմբեր թուակիր հեռագիր մը՝ որով մեզի կը յանձնարարէր չծախել Նուպարաշէնի համար Նիւ-Եորք գնուած հանրակառքը եւ Ներածութեան արտօնագրին համար սպասել Մոսկուայի կեդրոնական մաքսային վարչութեան մօտ իր կատարած դիմումին արդիւնքին:

«Նկատելով թէ Միութեան Երեւան ղրկած բազմաթիւ նամակները, մասնաւորապէս Ժողկոմխորհի Նախագահին, ՀՕԿի նախագահին, Համալսարանի Ռեկտորին եւ մեր գործակալ քաղ. Գարակէօզեանի ուղղուած նամակները բոլորովին անպատասխանի մնացած են:

«Նկատելով թէ Միութիւնս ի զուր ջանահնար եղած է իր Երեւանի գրասենեակին եւ Հայաստանի մէջ իր ունեցած ձեռնարկներուն եւ հիմնարկութեանց մասին ո եւ է որոշ տեղեկութիւն ձեռք բերելու: Թէ՝ 1938 Մարտ 11 եւ Օգոստոս 14 Թուականներով Երեւանի Ժողկոմխորհի Նախագահին, 1938 Յունիս 2 Թուականով Երեւանի Կոմկուսի Քարտուղարին, եւ 1938 Ապրիլ 29 Թուականով Սովետական Միութեան Փարիզի Դեսպանին ուղղած մեր կրկնակի նամակները մինչեւ այսօր նոյնպէս անպատասխանի մնացած են, հակառակ ներկայացուած հարցերուն կարեւորութեանը: Թէ՝ մեր Ժընեւի պատուիրակ Տ. Բաշալեանի Սովետական Պատուիրակութեան մօտ կատարած նորագոյն դիմումն ալ նմանապէս ոեւէ արդիւնք չէ տուած, հակառակ որ այս վերջինը խոստացած էր այս մասին Մոսկուայէն պատասխան մը հաղորդել տալ:

«Նկատելով թէ ստիպողապէս հարկ էր լուծել ինչ ինչ հարցեր զոր կարելի չէր անսահմանօրէն առկախ պահել, ինչպէս Մելգոնեան Հիմնադրամի հաշուոյն Գերմանիա գնուած տառաձուլիչ մեքենայի մը փոխադրութիւնը եւ Միութիւնը պարտաւոր էր, առանց այլեւս յապաղելու, գործածել օգտակար ձեռնարկներու յատկացուած գումարները: Թէ՝ հետեւաբար այդ պատճառաւ յարմար դատուած էր Երեւանի Ժողկոմխորհի Նախագահին ուղղուած երկրորդ նամակը, ո եւ է թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, վերջացնել հետեւեալ նշանակալից պարբերութեամբ.— «Վստահ ենք թէ, նկատի առնելով մեր պատասխանատուութիւնը, լիովին պիտի ըմբռնէք մեր կրկնակի դիմումներուն նպատակը եւ պիտի բարեհաճիք հետեւանք տալ վերջապէս մեր խնդրանքներուն. հակառակ պարագային, մեր կեդրոնական վարչական ժողովին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ որոշել թէ ինչ նպատակայարմար միջոցներով պէտք է օգտագործէ, ի նպաստ արտասահման գտնուող բարենպատակ ձեռնարկներուն եւ հիմնարկութեանց, առկախ մնացած Հայաստանի յատուկ գումարան վարկերը եւ ապսպրանքները»:

(Մնացեալը յաջորդով)

Մարսէյլի Մշակութ. Միութեան Ընդհ. Ժողովը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մշակութային միութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետրուար 17ի իրիկունը Շահրիկեան սրահին մէջ:

Ատենական գործողութիւններէն վերջ նախ կարդացուեցաւ նախորդ վարչութեան գործունէութեան մանրամասն տեղեկագիրը, զոր կը խտացնենք ստորեւ:

1938 — 39 տարուան վարչութիւնը յաջողած է նոյն տարուան ընթացքին Միութեան շուրջ համախմբել 33 գործօն եւ 40 պատուոյ անդամներ: Մըշակած եւ ընդհ. ժողովի կողմէ վաւերացնել տուած է Միութեան ծրագիր – կանոնագիրը, որ տպագրուած բաժնուեցաւ ժողովականներուն: Յետոյ դիմումներ կատարած եւ յաջողած է ձեռք ձգել միութեան պաշտօնական վաւերացումը պատկան իշխանութեան կողմէ:

1938ի գարնան շրջանին վարչութիւնը կազմակերպած է մէկ հրապարակային վիճաբանական ժողով, 14 հաւաքոյթներ գրական – ընկերային – մարզական հարցերու շուրջ:

Նոր շրջանին իր մասնակցութիւնը բերած է Պ. Արշակ Չօպանեանի գրական յոբելեան գործունէութեան յոբելեանին կազմակերպութեան, եւ օգտուելով իր ներկայութենէն, հրաւիրած է զինք բանախօսելու միջնադարեան աշուղ Կոստանդին Երզնկացիի մասին:

Այս շրջանի ամէնէն յիշատակելի օրը պիտի մնայ անպայման Մշակոյթի Օրուան տօնախմբութիւնը (հոկտ.30ի կիրակիի օրը), որու հանդիսաւոր եւ պատշաճ գործադրութեան համար վարչութիւնը ոչինչ խնայած էր: Առաւօտուն Փրատոյի մայր եկեղեցիի մէջ կատարուած է հոգեհանգիստ մշակոյթի զոհերու յիշատակին, այց տրուած է Մարսիլիա թաղուած մտաւորականներու շիրիմին, իսկ երեկոյին ալ կազմակերպուած է գրական-գեղարուեստական հանդէս մը, ճոխ ծրագրով, որուն գտած ջերմ ընդունելութիւնը ապացոյց մըն է մշակութային միութեան ժողովրդականութեան:

Ձմեռնային եղանակին կազմակերպուած էր 10 դասախօսութիւններու շարք մը, նուիրուած ամէնն ալ հայ գրական ողջ թէ մեռած ուշագրաւ դէմքերու: Այս դասախօսութիւնները, որոնց մասին «Յառաջ»ի մէջ պարբերական զեկուցումներ տրուեցաւ, իրենց վիճաբանական հանգամանքով կրցան հետաքրքրութիւն ստեղծել իրենց շուրջ:

Վարչութեան նախաձեռնութեամբ անցեալ տարի տպագրութեան յանձնուեցան Շ. Նարդունիի «Երուսաղէմ, Երուսաղէմ»ը, որ առաջին հատորը կը կազմէ նմանօրինակ հրատարակութեանց շարքի մը:

Յարաբերութեանց գետնի վրայ վարչութիւնը միշտ ընդառաջ գնացած է քոյր միութեանց՝ «Երաժշտասէրներ»ու, «Երիտասարդաց», «Բարեկամներ» միութեան ձեռնարկներուն, ջանալով գործակցութեան առիթներ ստեղծել անոնց հետ:

Վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Շահրիկեան սրահի վարչութեան որ սրահը միշտ տրամադրած է հաւաքոյթներու առանց փոխարինութեան:

Վարչութիւնը պարտք կը զգայ մասնաւորապէս իր շնորհակալութիւնը յայտնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան, որ այս միութեան ծնունդէն ի վեր լաւագոյն աջակիցը եւ քաջալերողը հանդիսացած է անոր ձեռնարկներուն յաջողութեան»: Արդարեւ «Յառաջ» միշտ լայն տեղ տուած է միութեան բոլոր յայտարարութեանց եւ միշտ ալ արձանագրած միութեան բոլոր ձեռնարկները: Շնորհակալութեան բաժին մըն ալ «Հայ Սիրտ»ին, իր բարեացակամ վերաբերումին համար:

Այս բարոյական հաշուետուութենէն վերջ ներկայացուեցաւ միութեան նիւթական գործառնութեանց հաշիւը, որուն ամփոփումը ահաւասիկ.—

ՄՈՒՏՔ.— 1937 տարեշրջանէն փոխանցուած գումար 519.65 Փրանք: 1938 տարեշրջանէն վիճաբանական եւ դասախօսական հաւաքոյթներէն զուտ հասոյթ 584.35: 1938 տարեշրջանէն պատուոյ անդամակցութիւններէ եւ նուիրատուութիւններէ 570: 1938 տարեշրջանէն անդամավճարներէ 472: 1938 տարեշրջանէն ծախուած «Երուսաղէմ...» գիրքերէն 1235: Գումար՝ 3381 Փրանք:

ԵԼՔ.— Զանազան գործերու տպագրութեանց, յայտարարութիւններու, ջերմութեան եւ սրահի 320.80 Փրանք: Գրենական պիտոյքներ, թղթակցութիւններ, միութեան վաւերացման եւ ծրագիր – կանոնագրի տպագրութեան 460.25: Գիրքերու առաքման եւ ընթացիկ ծախսերու (հըրաւիրագիր) 237.25: «Մշակոյթի օրուան» ծախսերուն համար, ելքի տարբերութիւն 447.70: «Երուսաղէմ» գրքերու տպագրութեան ի հաշիւ վըճարուած 1207: Մնացորդ պատրաստ 939ի շրջանին փոխանցելի 708: Գումար՝ 3381 Փրանք:

ՏԱՆՕԹ.— Զանազան վայրեր եւ անդամներու մօտ սպառած գրքերէ եւ անդամավճարներէ գանձելի կը մնայ 1938 տարեշրջանէն 2594 Փրանք: Զապառած ունինք նաեւ՝ 310 «Երուսաղէմ» գիրք:

Ընդհանուր ժողովը իր գնահատութիւնը յայտնեց նախորդ վարչութեան հաշուեն ու յառաջիկայ շրջանին համար ընտրեց հետեւեալները անդամ նոր վարչութեան, Փ. Սանասար, Կ. Փոլատեան, Լ. Մելիտոսեան, Լ. Բ.Լօսէեան, Տիրատուրեան, (վերջին չորսը վերընտրուած):

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺԻՇՏ ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Փետրուար 12ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ համերգ մը, նուիրուած՝ երաժիշտ Արամ Խաչատրեանի ստեղծագործութեանց: Այս առթիւ «Խորհ. Հայաստան» կը յայտարարէ թէ երիտասարդ երաժիշտը մէկն է Խորհ. Միութեան լաւագոյն երաժիշտներէն:

Խաչատրեան ծնած է 1904ին, Թիֆլիզ: Միջնակարգ կրթութիւնը ստանալէ վերջ, երբ դեռ 18 տարեկան էր, կը մեկնի Մոսկուա եւ կը մտնէ համալսարան, հետեւելու համար բնագիտական – թուագիտական դասընթացքներուն: Այդ շրջանին տակաւին ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտար երաժշտութեան մասին: Երաժշտութեամբ կը զբաղի պատահաբար: Եւ յանկարծ կը խանդավառուի երաժշտութեամբ ու կը մտնէ Գնեսինի երաժշտանոցը, թաւ–ջութակի դասարանը, միաժամանակ հետեւելով երաժշտութեան տեսական դասերուն: Գնեսին, տեսնելով երիտասարդին արտակարգ ընդունակութիւնը դաշնակութեան (harmonie) մէջ, կը թելադրէ տալ ստեղծագործութիւններ: Առաջին իսկ ստեղծագործական փորձերը հաստատեցին որ տաղանդ ունի:

1929ին կը վերջացնէ երաժշտանոցը եւ կը մտնէ Մոսկուայի պետ. երաժշտանոցը, ստեղծագործական բաժին, Փրոֆ. Միասկովսկիի դասարանը: 1933ին կը վերջացնէ Երաժշտանոցը «գերազանց» նիշերով: Կ'աշխատի նոյն փրոֆէսորին մօտ երկու տարի, իբրեւ ասփիրան:

Տակաւին Գնեսինի երաժշտանոցին մէջ, Խաչատրեան կը հրատարակէ քանի մը ստեղծագործութիւններ, (քանի մը անգամ նոր տպագրութեան արժանացած), յիշենք՝ «Պօէմա» դաշնամուրի համար, «Պար» ջութակի համար՝ ընկերակցութեամբ դաշնամուրի եւ ուրիշ գործեր:

Տաղանդաւոր երաժիշտը մինչեւ այժմ հրատարակած է 35 կտոր ըստեղծագործութիւն: Քանիցս չքանշան ստացած՝ զանգուածներու եւ արբիներու յատուկ իր երգերով, նը–ւագախումբի իր գործերով, պարերով ու քայլերգներով: Վերջին անգամ, «Զանգեզուր» շարժանկարին համար գրած իր քայլերգը ստացաւ առաջին մրցանակ այն համամիութենական մրցումին մէջ, որու կը մասնակցէին բովանդակ Ռուսիոյ առաջնակարգ երաժիշտները, որոնք կը ներկայացնէին աւելի քան 100 քայլերգ:

Փետրուար 12ի համերգին յայտագիրը իր առաջին մասին մէջ տուաւ «Առաջին սէնֆոնիան», երկարաշունչ ստեղծագործութիւն մը, որու մէջ օգտագործուած են հայ ժողովրդական երգի եւ երաժշտութեան էնթոնասիոնները եւ ռիթմերը: Այս գործը տուած է տակաւին ուսանող, հակառակ ատոր՝ կը համարուի խորհրդային սէնֆոնիք երաժշտութեան մեծ նուաճումներէն մէկը: Անոր մէջ Խաչատրեան կը յայտնուի արդէն սէնֆոնիստի իր վարպետութեամբ: Սէնֆոնիզմը, որ երաժշտական մըտքի զարգացման ամէնէն բարձր եւ կատարեալ ձեւն է, Խաչատրեանի տրուեստն իսկ է: Այդ է պատճառը, որ Խաչատրեան կը յաջողի իր սէնֆոնիին տալ պրկում, զօրաւոր կամքի ձգտում եւ պայքարի պատրաստ տըրամադրութիւն:

Համերգին երկրորդ մասին մէջ տուաւ դաշնամուրի իր ստեղծագործութիւնը, ընկերակցութեամբ՝ սէնֆոնիք նուագախումբի: Դաշնակին վրայ՝ միջազգային մրցումներու պըսակաւոր, Մոսկուայի պետ. Երաժշտանոցին փրոֆէսոր, հռչակաւոր դաշնակահար Լեւ Օբորին: Շոփէնի երաժշտութիւնը մասնագիտօրէն եւ նրբօրէն արտայայտող այս մեծ դաշնակահարը զարմանալի հարազատութեամբ կրցաւ արտայայտել նաեւ Խաչատրեանի ստեղծագործութիւնը, անոր ռիթմիք սրութիւնները, ինքնատիպ լիրիզմը եւ արիւնոտ հզօր շարժումը: Այս գործը խորհրդային երաժշտութեան մեծագոյն նըուաճումներէն մէկն է անպայման: Խաչատրեան անոր մէջ օգտագործած է ոչ միայն դաշնամուրին բոլոր կարելիութիւնները, այլ եւ ստեղծած նոր հնչականութիւններ, ընդլայնելով դաշնամուրը օգտագործելու կարելիութիւնները:

Երեւանի երգչախումբը, ընկերակցութեամբ սէնֆոնիք նուագախումբի, երգեց «Պօէմ Ստալինի մասին» գործը, յօրինուած աշէլի աշուղ Միրզէի բնագրին վրայ,— այս երաժշտութիւնը իրապէս հմայիչ է:

Խաչատրեանի տաղանդը մեծ ապագայ ունի:

«Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ նաեւ տաղանդաւոր երաժիշտին նկարը,— մեծ ու փարթամ աչքերով երիտասարդ մը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 2 Մարտ.— Հայ Լեգէոնական Միութեան Լիոնի եւ շրջաններու մասնաճիւղի կողմէ կազմակերպուած հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի 26 փետրուարին, Տէսինի Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ: Գաղութը հոծ բազմութեամբ մը ներկայ էր սոյն հանդէսին, որուն կը նախագահէր միութեան պատուակալ նախագահ Պ. Թէքէեան: Առաջին կարգին վրայ կը նշմարուէին Տէսինի Ֆրանսական նախկին մարտիկներու միութեան, եւ շքանշակիրներու ներկայացուցիչները, եւ S. L. T.ի բարձր պաշտօնէութիւնը, եւ ուրիշ ֆրանսացի հիւրեր: Ժամը 3ին Ֆրանսական նուագախումբը հնչեցուց «Մարսէյէզ»ը: Անմիջապէս յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժնին առաջին մասը ֆրանսերէն: Յետոյ Պ. Թէքէեան խօսեցաւ լեգէոնականներու մասին,— թէ ինչպէս կազմուեցաւ եւ ինչ գործունէութիւն ցոյց տուած է հայկական լեգէոնը, յիշելով նաեւ ընդհ. պատերազմին հայութեան կրած տառապանքները: Բանախօսութենէն վերջ Միութեան կողմէ գեղեցիկ կազմածի կազմուածք մը նուիրուեցաւ նախագահին:

Հանդէսին երկրորդ մասը կը բաղկանար միայն հայերէնէ,— արտասանութիւններ, երգեր, եւ զաւեշտ մը «պաշտօնս է Խրմալ» որուն դերակատարները Տիկին Շահնիկ Ասլանեան, Պ. Պ. Յ. Հալէպեան, Օ. Պագալեան եւ Խորանեան յաջողապէս ներկայացուցին իրենց դերերը: Օր. Ռոլինար Տէր Պետրոսեան իր զմայլելի ձայնով երգեց հայերէն եւ ֆըրանսերէն կտորներ, ջերմ ծափերու մէջ: Գովելի էին Օր. Տօնապետեան, Տօլպաշեան եւ Արապեանի ֆրանսերէն եւ հայերէն արտասանութիւնները ինչպէս եւ Պ. Պ. Հալէպեանի եւ Խորանեանի ֆրանսերէն փանթէզին— «Après la Bataille»ը:

Ամէնէն վերջ Պ. Թէքէեան լուսարձակով ներկայացուց դրուագներ Մուսա լեռէն եւ դաղթականութեան եւ լեգէոնի կեանքէ քաշուած նկարները, մանրամասն բացատրութիւններ տալով օտար հիւրերուն որոնք շատ գոհ մնացին եւ շնորհակալութիւն յայտնեցին իրենց եղած հրաւէրին համար:

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 6ին, որմէ յետոյ յարակից սրահին մէջ ընկերներու եւ բարեկամներու ընտանեկան շրջանակի մը մէջ ճաշ մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ Պ. Թէքէեանի: Ժամը 8.30ին սկսաւ ընտանեկան պարահանդէսը որ տեւեց մինչեւ առտուան ժամը 1ը:

Վարչութիւն

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՆՓԵԼԻԷԻ ՄԷՋ

ՄՈՆՓԷԼԻԷ, (յապաղած).— Հ. Յ. Դ. Իշխան խումբի ընկերահամակրական հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ փետրուար 26ին: Ներկայ էր ընկեր Յ. Պապիկեան որ պարզեց փետրուար 18ի ժողովրդական ըմբոստութեան շարժառիթները: Այս առթիւ շեշտեց. — «Մեր դարաւոր կեանքին մէջ շատ մը դիպուածներ ենք ունեցեր եւ ամէն անգամ յաղթած՝ երբ միասին ենք եղեր: Յաղթեցինք փետր. 18ին, որովհետեւ համերաշխ էինք: Ահա թէ ինչու միացեալ ճակատի մը պահանջը կ'արծարծենք»: Մեր շարքերուն վրայ աւելցաւ նոր ընկեր մը:

Մեր գաղութը հազիւ 12 —15 ընտանիքէ կը բաղկանայ, բոլորն ալ աշխատաւոր, առհասարակ դերձակ եւ կօշկակար: Քիչ շատ բոլորն ալ բարեկեցիկ վիճակի տէր են:

Երեք ընկերներ ունինք ֆրանսուհիներու հետ ամուսնացած, իւրաքանչիւրը 2 —3 զաւակներու տէր: Երեքն ալ Դաշնակցական են:

Ունինք նաեւ կարգ մը անպէտներ որ ամէն բան վերջացած համարելով հայկականութենէ հեռու կը մնայ: Իսկ տասնեակ մը ընկերներ գիտակից իրենց կոչումին, նախ համեստ ձեռնարկով մը հրապարակ եկած կազմելով Երիտասարդաց միութիւն մը, յետոյ աւելի օգտակար տարր մը դառնալու համար կազմեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Իշխան» խումբը, որ հազիւ վեց ամսուան կեանք ունի, բայց արդէն Դաշնակցականի վայել հայրենասիրութեամբ կ'աշխատինք հայկական մթնոլորտ ստեղծելու գաղութին մէջ:

Արա

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէն կազմակերպած էր ներկայացում մը, Սէրքլ Կաթոլիկի սրահին մէջ, որ լեցուած էր հանդիսականներով:

Ներկայացուեցաւ ընկեր Ա. Մարտիրոսեանի կողմէ թատերագրուած խաղ մը, «Սասնոյ հսկաները» (5 արար) յեղափոխական կեանքէ: (Առաքելոց վանքի կռիւը, Խալիլ պէյի սպանութիւնը, Սասնոյ ապստամբութիւնը եւ հայ մատնիչի մը սպանութիւնը, որուն մէջ գործօն դեր ունէին յայտնի ֆէտայիներ): Բոլոր դերակատարները ալ յաջողապէս կատարեցին իրենց դերերը: Ընկեր Դ. Երեմեան Թուրք կառավարիչի դերը կատարեց շատ բնական արտայայտութեամբ, նոյնպէս ընկեր Խ. Արախճեան, քիւրտ Խալիլի դերը: Օր. Վ. Սահակեան՝ «Սօսէ»ի դերը, Պ. Ս. Անշտեան՝ հայ մատնիչի դերը, Պ. Կ. Ջարդարեան՝ (սուրհանդակ), Պ. Ա. Նաճարեան (Թուրք զինուոր, երկուքն ալ նոր սերունդ), ընկերներ Յ. Մաթոսեան (Անդրանիկ), Ա. Մաղաքեան (Գէորգ Չաւուշ), Կ. Պըժեան՝ (Սպաղանաց Մակար եւ Սեբաստացի Մուրատ), Մ. Կարապետեան՝ (Վահան), Ս. Գալուստեան (Հրայր), Պ. Ս. Մաթոսեան (Սեպուհ), բոլորն ալ անթերի էին իրենց դերերուն մէջ:

Ներկայացումը լրացաւ շատ ուշ, սակայն հանդիսականները չէին բաժնուեր սրահէն: Այս առթիւ կոմիտէն իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր դերակատարներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ գլուխ հանեցին այս դժուարին գործը: Նոյնպէս բոլոր հանդիսականներուն որ իրենց ներկայութեամբ քաջալերեցին սոյն ձեռնարկը: Կոմիտէն պիտի աշխատի երկրորդ ներկայացումով մը գոհացում տալու ժողովուրդին: Կ'արժէ նաեւ արձանագրել թէ Վիէնի գաղութը միշտ ներկայ եղած է մեր բոլոր հանդէսներուն, ներկայանալի թիւով, թէեւ ամէն կիրակի ներկայացում մը տեղի կ'ունենայ քաղաքին մէջ:

Կէտ

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Էնվէր փաշա պահեստի ուժ չունէր

Զինուորները իրենց յառաջխաղացումին ատեն կը նշմարէին Պոլշեւիկներուն կողմէ կրակի տրուած գիւղին բարձրացող ծուխերը: Դիտակով կը տեսնուէր նաեւ հոն տիրող խուճապը: Էնվէր փաշա ազդուեցաւ այդ տեսարանէն, բայց քաջութիւն ներշնչելու համար զինուորներուն, սա հըրամանը արձակեց.

— Թող զինուորները գրաւեն ձախակողմի բլուրը: Պիտի կրնանք արդիւնք ձեռք բերել, եթէ այդ բլուրը գրաւենք, թշնամին չյառաջացած:

Էնվէր փաշա կը քննէր զինուորական կացութիւնը, ու շատ լաւ կը գըտնէր իր զինուորներուն դիրքը, որոնք զանազան բարձունքներ գրաւած էին: Այդ բանը մեծ ուժ եւ վստահութիւն ներշնչեց փաշային: Փոքրաթիւ զինւորներու ձեռք բերած այս յաջողութեան հանդէպ փաշան կ'ուզէր յառաջխաղացում մը ընել, բայց որքան լաւ կ'ըլլար, եթէ քիչ մը պահեստի ուժ ալ ունենար:

Առաջին անգամ ըլլալով առանց զինուորի մնացած ըլլալէն շատ ըղջծուած էր Էնվէր փաշա: Այդ միջոցին, մտքին մէջ կը պատկերանային պատմական շատ մը յիշատակներ: Աչքերուն առջեւ կը բերէր Եըլտըրըմ Պայազիտը: Ան ալ միեւնոյն կացութեան չէ՞ր մատնուած միթէ: Փաշան կ'ուզէր անոր հետ բաղդատել ինքզինքը, բայց նկատի առնելով առաջ գալիք արդիւնքը, աղէտին հանդէպ կը խրտչէր: Փաշան կը ձգտէր նոր յարձակում մը ընել, բայց կը խորհէր թէ քիչ մը պահեստի ուժէ ալ զուրկ էր: Գոնէ քանի մը հարիւր Պասմաճիներ օգնութեան հասնէին: Ասոնց հետ ալ կապը խզուած էր: Եթէ այդպէս չըլլար, Պասմաճիները օգնութեան պիտի հասնէին:

Էնվէր փաշա ստիպուած էր կռուիլ ամէն բանէ հեռու, նոյնիսկ գալիք զինուորներէ եւ ռազմամթերքէ զուրկ: Պէտք էր առաջ երթալ, բայց ոչ դէպի ետ:

Այդ միջոցին կը տեսնուէր Ռուսերուն յառաջխաղացումը: Փաշան ատկէ չէր վախնար, այլ կը մտահոգուէր որ շրջանիկ շարժում մը կ'ընեն աջ եւ ձախ թեւերուն վրայ գտնուող ռուս զինուորները: Այդ պարագային՝ կացութիւնը աղէտալի պիտի դառնար: Էնվէր փաշա անգամ մըն ալ քննեց զինուորական կացութիւնը: Նոյնպէս նկատի առաւ նահանջի գիծը: Ի վերջոյ սա եզրակացութեան յանգեցաւ թէ յառաջխաղացումէ զատ ուրիշ ճար չկար: Փաշան կ'ուզէր ինք ալ մասնակցիլ ռազմաճակատին վրայ տեղի ունենալիք կռիւին:

Շատ չանցած, լուր հասաւ թէ Ռուսերը գիւղէն դուրս ելած չէին: Էնվէր փաշա օգնական ուժ չղրկեց իր յառաջացող զինուորներուն, որովհետեւ պահեստի ուժ չունէր: Ուստի փաշան որոշեց իր ընկերներով ռազմաճակատ երթալ ու միանալ միւս զինուորներուն: Այսպէս խրախուսած պիտի ըլլար կռուի գիծին վրայ գտնուող զինուորները: Ի հարկին, փաշան իր սուրը քաշելով ու հրացանը գործածելով թշնամիին վրայ պիտի յարձակէր: Փաշային ընկերները հակառակեցան այդ գաղափարին, որովհետեւ չէին ուզեր որ ան իր անձը վտանգի մատնէր, ու գնդակով մը սպաննուէր:

Սակայն Էնվէր փաշա այդպէս չէր խորհեր: Մահը մտքէն չէր անցըներ բնաւ: Ան կ'ուզէր կռուիլ ու իր պարտականութիւնը կատարել: Ատոր համար էր որ յառաջխաղացումի որոշումը հաղորդած էր իր ընկերներուն: Ու իր տեսակէտը սապէս կը պաշտպանէր.

— Իրաւունք ունիք: Յառաջխաղացումը վտանգաւոր է, բայց ընելիք ուրիշ գործ ալ չկայ: Հակառակ պարագային, բոլորովին առանձին պիտի մնանք, յառաջացեալ գծի վրայ կապը պիտի խզուի: Այն ատեն աղէտալի կացութեան մը պիտի մատնուինք. չպիտի կրնանք ոչ ետ եւ ոչ ալ առաջ երթալ:

Կացութիւնը շատ ծանրակշիռ էր

Էնվէր փաշա խօսած պահուն զէնքի ձայներ կը լսուէին: Փաշան եւ ընկերները մտահոգութեան կը մատնուէին, խորհելով որ թշնամին կը յառաջանար: Զէնքերուն ձայնը լսած պահուն ան խօսքը ընդհատեց, ականջ դրաւ, ու յետոյ անփութօրէն ըսաւ.

— Օ՛ն, երթա՛նք:

(Շար.)

ները միայն մէկ ծրագիր ունին, — յետաշրջական ուժերը անոնց պաշտօն յանձնած են կանխէն դաշունահարել հանրապետութիւնը, դադրեցնել դիմադրութիւնը եւ զայն անձնատուր ընել տալ Հիթլերի եւ Մուսոլինիի զինակիցներուն »:

Գնդ. Քազատօ յեղաշրջումը կատարելէ անմիջապէս վերջը ունկնդրութեան ընդունելով օտար թղթակիցները, տեղեկութիւններ հաղորդեց իր ծրագրի մասին: Այդ միջոցին հեռաձայնը անդադար կը գործէր: Գնդապետը երեք անգամ կրկնեց սպայակոյտի ընդհ. պետին, Զօր. Մաթալլանայի.

— « Ապստամբած ենք, ապստամբա՛ծ... ես պատրաստ եմ ամէն բանի»:

Հեռաձայնը նորէն հնչեց: Այս անգամ ներքին նախարարն էր: Գնդապետը կրկնեց.

— « Ամէնքն ալ ապստամբած են. իմ քովս կը գտնուին բոլոր կուսակցութեանց եւ սէնտիքաներու ներկայացուցիչները, բացի բոլշեւիկներէն, ինչպէս եւ բանակին ներկայացուցիչները: Բոլորն ալ զզուած են ձեզմէ. հասկցէք վերջապէս. ժողովուրդը այլ եւս չի կրնար կրել այս տառապանքը: Մենք ալ ժողովուրդին ներկայացուցիչներն ենք: Դո՞ւք էք իշխանութեան պահակները: Ո՛չ. խելքս կորսնցուցած չեմ տակաւին: Դուք այլեւս ժողովուրդին ներկայացուցիչը չէք. դուք ընդամէնը երեք հոգի էք»:

Ներքին նախարարը ազդարարեց թէ կառավարութիւնը Մատրիտ պիտի գայ: Գնդ. Քազատօ պատասխանեց.

—«Ո՛չ. ի սէր մեր բարեկամութեան կը յանձնարարեմ որ չգաս: Ժողովուրդը զզուած է ձեզմէ: Ազգ. պաշտպանութեան Խորհուրդը շատ աւելի իրաւասութիւն ունի քան ձեր կառավարութիւնը »:

Գնդապետը յետոյ խօսեցաւ զատական նախարարին հետ, որ խոստացաւ Մատրիտ չգալ: Յետոյ խօսեցաւ Զօր. Միախայի հետ, որ նախ չհասկնալով բարկացաւ: Գնդապետը ամէն բան բացատրեց եւ յետոյ աւելցուց.

— « Եկէք, սիրելի զօրավար, պիտի ընդունիք իբրեւ հրամանատար, ամբողջ սրտովս կը խօսիմ: Հինգ նախարարներու հետ խօսեցայ եւ չհաւատացին: Եթէ Մաթալլանան ղրկէք, հետեւանքը պիտի ըլլայ բնաջնջում: Եկէք, այժմէն կը համբուրեմ ձեզ »:

Կարմիր մարտանաւերն ալ փախան

Ֆրանսական կառավարութիւնը լուր առաւ թէ Կարթագենէի հանրապետական նաւատորմը, որ կը բաղկանայ երեք յածանաւէ եւ տասը թորփիլահալածներէ, եւ որ նաւահանգիստէն հեռացած էր կիրակի օրուան ըմբոստութենէն վերջը, Ալժէ հասած է: Հրամայուեցաւ այս փախստական տորմիղը փոխադրել Պիզէրթա, որ Թունուզի գլխաւոր նաւակայանն է: Բոլոր մարտանաւերը զինաթափ ըլլալով, վար պիտի դրուին մինչեւ պատերազմին վերջը:

*** Օրանէն (Ալժերիա) կը հեռագրեն թէ Մուրչիայի հանրապետական զինուորները ապստամբած են իրենց սպաներուն դէմ: Երեք օդանաւեր հասան Օրան, շատ մը հանրապետական փախստականներով որոնց մէջ կը գտնուի հռչակաւոր յեղափոխականուհին, «Լա Փասիոնարիա» (Տիկին Տոլորէզ Իպարրուրի), դեր նախագահը Սպանիոյ խորհրդարանին: Սպաներուն մէջ կը գտնուէին Ռուսեր ալ, հանրապետական համազգեստով:

»»» · «««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ գահաժառանգ իշխան Շահփուր Փահլէվի, որ Գահիրէ կը գտնուի ամուսնանալու համար Ֆարուք թագաւորին քրոջ հետ, այցելեց Եգիպտոսի թագաւորական ընտանիքի դամբարանը, ինչպէս նաեւ մեծ մզկիթները: Գահաժառանգը Ֆարուք թագաւորին ընծայեց Փահլէվի կարգի առաջին պատուանշանը, իսկ Եգիպտոսի թագաւորն ալ փոխադարձաբար անոր ընծայեց Մուհամմէտ Ալի կարգի առաջին շքանշանը: Ամուսնութեան պայմանագիրը պիտի կնքուի մարտ 16ին, Գահիրէի մէջ, իսկ բուն հարսնիքը տեղի պիտի ունենայ Թէհրանի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երեսփ. ժողովէն պատուիրակութիւն մը մեկնեցաւ Ճիպութի:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ մէջ կառավարութեան հրահանգով ազատ արձակուեցան բազմաթիւ քաղաքական յանցաւորներ՝ Խրուաթ թէ Սերպ:

ՊՈԼՍՈՅ շուկային մէջ հրդեհ մը ծագեցաւ, որ տեւեց 17 ժամ: Վնասը կը հաշուեն մօտ երկու միլիոն սթերլին, որմէ մաս մը ապահովագրուած էր անգլիական ապահովագրական ընկերութիւններու կողմէ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարար Գաֆէնքու վերադարձաւ Վարշաւայէն, ուր գացած էր բանակցելու համար երկու երկիրներու քաղաքականութեան մասին: Այս առթիւ քննուեցաւ նաեւ հրէական խնդիրը: Ռումանիոյ մէջ կան մէկ միլիոն, իսկ Լեհաստանի մէջ 3.500.000 Հրեաներ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը կը խորհի 3 — 5 միլիոն սթերլինի փոխ մը բանալ Չինաստանի, որպէսզի կարենայ դիմադրել ճափոնական յարձակողականին: Կ'ըսուի թէ այս փոխատուութեան նպատակն է պարտադրել Թոքիօն, որ հաշտութիւն կնքէ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Միութեան եւ Մանչուքոյի սահմանագլուխին վրայ դարձեալ արիւնալի միջադէպ պատահեցաւ: Ճափոնական զեկոյցին համաձայն, 40 խորհրդային պահակներ մտած են Մանչուքոյի սահմանէն ներս եւ կրակած ճափոնական պահակազօրքի վրայ: Երկուստեք կան սպանեալներ եւ վիրաւորներ:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ Չինաստանի Հայչօ քաղաքը, որ շրջանի ադահանքերու գլխաւոր կեդրոնն է, գրաւուեցաւ ճափոնական բանակին կողմէ: Ճափոնական ուժերը ներս մտան քաղաքին հինգ կողմերէն: Կ'ըսուի թէ անոնք պաշարման շղթայի տակ առած են 60,000 չինական զինուորներ եւ քաղաքին 100.000 բնակիչները:

ՊԻՈՍ ԺԲ. ՊԱՊԸ որոշեց, որ մարտ 12ին իր թագադրութիւնը եւ օծումը տեղի ունենան ոչ թէ Ս. Պետրոսի մայր եկեղեցիին մէջ, որ հազիւ 40 —50000 ժողովուրդ կ'առնէ, այլ բաց պատշգամին վրայ, որպէսզի հանդիպակաց հրապարակէն 400 — 500.000 հոգի կարենան տեսնել արարողութիւնը: 18րդ դարէն ի վեր ոչ մէկ Պապի թագադրութիւնը կատարուած է հրապարակաւ: Պիոս ԺԲ. պիտի գնէ իր նախորդին խոյրը:— Քանի մը օր առաջ նորընտիր պապը սանդուղէն սահելով աջ ուսը թեթեւապէս վնասուեցաւ:

ՊԵԼԺԻՈՅ թագաւորը լուծեց երեսփ. ժողովը, տեսնելով որ չորս շաբաթէ ի վեր անկարելի է դահլիճ կազմել: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին ապրիլ 2ին եւ երեսփ. ժողովը նիստի պիտի հրաւիրուի ապրիլ 13ին:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 1939ի Գ. շարքին վիճակահանութիւնը կը կատարուի այսօր, չորեքշաբթի, Կրասի մէջ (Ալփ Մառիթիմ):

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծերակոյտը վաւերացուց ծրագիր մը որուն համաձայն ռազմական օդանաւերու թիւը պիտի բարձրանայ 6000ի (նախապէս 5500 որոշուած էր):

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական պատուիրակութիւնը հաւանեցաւ շարունակել բանակցութիւնները, այն յոյսով թէ կարելի է միացեալ պետութիւն մը կազմել Արաբներուն հետ: — Վերջին երկու օրուան մէջ տասը Արաբներ սպաննուեցան Պաղեստինի մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ընկ. ժողովը՝ այս Հինգշաբթի, 9 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբը: կը խնդրուի անդամատետրերը միասին բերել: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէին ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Cours Lafayette: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԸՆԿ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք մինչեւ լոյս Բարեգործականի սրահին մէջ 202 Rue Boileau: Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով:

Տոմսերու մանկութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 9 Մարտ, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Rue Pasteur, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայկական դրամներ, իսկական դրամներու ցուցադրութեամբ»:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ջութակի հանրածանօթ վիրթիւոզ

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՉԱՐԵԱՆԻ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
12 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ
ՔՈԼԻԶԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Մոցարթ, Սարազաթ, Վիթալի, Աղազարեան, Քրայզլեր, Կրանատոս, Փականինի, Մուսորսքի: Դաշնակ Տիկ. ՍԻՐԱՆ ԱՆՏՐԷ:

Մուտք 10 եւ 15 ֆրանք: Դիմել՝ M. TELIAN, 8a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place Jules Guesde Պ. Տ. Զօրիկեան, 5 Avenue Camille Pelletan եւ Պ. Գ. Ծերիկեան, 13 Rue des Dominicaines:

Ընտանեկան խնջոյք

Կազմակերպուած Իսիի Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ, 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2, Rue de la Défense:

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ. Մուտք 5 ֆրանք

(Օշարակ, պտուղ եւ խմորեղէն միասին):

Ցերեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ: 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:

Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի: Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ:

Մատչելի պիւֆէ: ԱՃՈՒՐԴ Չկայ: Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել վերջաւորութենէն 2 կայան առաջ, մեծ դպրոցին մօտ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի Մասնախումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբը: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկ. ԼՈՒՍԱԲԵՐ Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆի եւ Օրիորդ ԼՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆի մահուան առթիւ իրենց պարագաներուն:

✖

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՊՕՅԱՃԵԱՆի, իր մեծ մօր ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» Ենթակոմիտէն եւ «Ռոստոմ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. ԳՐԻԳՈՐ եւ ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆներու եւ պարագաներուն՝ իրենց հօր ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Սէնթ – Անթուանի (Մարսէյլ) «Մարզպետ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Գրիգոր Մանուկեանի եւ պարագաներուն, իր հօր՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

--- Տիկին Աննա Ջիւրիւքեան ծնեալ Քիրէմիթճեան, Քըքաղաճցի, հօր անուն՝ Գաբրիէլ, մօր անուն՝ Անթառամ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Խաչատուր, Աբրահամ, Մկրտիչ Քիրէմիթճեանները: Աբրահամը զինուորագրուած է ընդհ. պատերազմին թրքական բանակին մէջ: Խաչատուրը եւ Մկրտիչը անյայտացած են Իզմիրի կոտորածէն վերջ: Կը կարծուի թէ իր եղբայրներէն մէկը կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել՝ Տիկին Աննա Ջիւրիւքեանի, 9 Ave. de Gière, Grenoble (Isère):

Իսի լէ Մուլինոյի Կապոյտ խաչի «Խրիմեան» դպրոցի մթահի ընդարձակման եւ բարեզարդման համար եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Ցանկ թիւ 5

Պ. Հ. Կամկամեան 100 ֆրանք, Կ. Կերմիրլեան, Ոմն, Վ. Պուլտուքեան, Ա. Պաղտիկեան, Թ. Գալիկեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Պօյաճեան, Օր. Տէր-Ստէփեան 50ական ֆրանք: Պ. Ն. Գըչիկեան 30 ֆր.: Տիկ. Տ. Բանիկեան, Պ. Մ. Սեւեան, Գ. Թունտաեան 25ական ֆր.: Պ. Պ. Ս. Փանոսեան, Գ. Թոռունեան, Կ. Աղազարեան, Յ. Պալապանեան, Ա. Պետեան, Յ. Սարաֆեան, Ա. Վարդեվարեան, Յ. Ալէքսանեան 20ական ֆր.: Պ. Պ. Մ. Այնթէպլեան, Ո. Ղուկասեան, Հ. Չէլիկեան, Յ. Շիրինեան, Ա. Օհանէսեան, 10ական ֆր.: Պ. Մ. Փեհլիվանեան 5 ֆր.: Գումար՝ 770 ֆր.: Փետր. 8ի գումարը՝ 5180: Ընդհ. գումար՝ 5950 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

"ՎԷՄ,,

Լոյս տեսաւ «Վէմ»ի ԻԴ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ա. ԿԵՍԱՐ՝ «Հայկական խնդիրը 19րդ դարուն»: Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ՝ «Միջազգային դաշնագիրները Հայաստանի մասին»: Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ՝ «Վանի երկրորդ կռիւները եւ վերջին իշխանութիւնը»: ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս»: Ռ. ԲԷՐԲԷՐԵԱՆ՝ «Պատրանքների շրջանից»: Յովհ. Թումանեանը պատերազմի հանդէպ»: Ա. Ա.՝ «Լեման Հաուպտ»: Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ «Մի համաձայնութեան առթիւ»: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ «Հ. Յ. Դ. Տունը»: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: Շ. Նարդունի, Ս. Վր.: ՅՈՒԲԵԼԻՈՒՄ՝ Գ. Մխիթարեան»: Պրագիլահայ գաղութը:

Բաժանորդներէն կը խնդրուի փութացնել բաժնեգինի առաքումը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այսուհետեւ «Վէմ»ին վերաբերող նամակները եւ դրամը ուղարկել հետեւեալ հասցէի՝

S. Ter Tovmassian, 79 bis Rue des Chesnaux, Montmorency, (S. et O):

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԷՔ. ԱՐԴԻԵԱՐ

Ամսագրի փետրուարի թիւը (2) ութը յաւելուածական էջերով եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գրք. Արք. Տրապիզոնի՝ ՄԵԾԸ: Թ.՝ ՔՈՒՆԸ (թարգմ. Ժան Էքարէն): Հմ. Խտրովեան՝ ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԲԵՄԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՅ: Մերուժան Պարսամեան՝ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ ՈՒ ՎԱՆԿԵՐ: Արտ. Յովհաննէսեան՝ ՏԵՍԻԼՔ: Նորայր Բագրատ՝ ՄՕՐ ԵՐԳԸ: Յովհ. Թումանեան՝ ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԸ: Բժ. Վ. Բալասան՝ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ եւ ԳԻՐՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ:

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 46, Rue Richer, Paris (9):
Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, արտասահման՝ 50 ֆրանք:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ — JEUDI 9 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3984 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՏԷՐ "ԳԱՒԱՌԸ,,

Թուրքիոյ մէջ՝ «գաւառ»ը Պոլսէն դուրս եղած տարածութիւնն էր, մէջն ըլլալով Հայաստանը:

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ, «գաւառ» կը կոչեն ինչ որ կը գտնուի Փարիզէն դուրս: Մանաւանդ հայկական հասկացողութեամբ:

Թուրքիոյ մէջ «գաւառ»ը կը գանգատէր բազմազան հալածանքներու, հարստահարութեանց, հարկային կեղեքումներու, բռնաբարկութեանց, եւ, պարբերաբար, ջարդերու դէմ: Կը գանգատէր, կը բողոքէր եւ դարման կը խնդրէր թախանձագին:

Այդ բարբարոսական չարիքներէն ազատ ենք այս երկրին մէջ: Բայց այստեղ ալ հոգեր կան որ դարման կը պահանջեն: Դարման՝ կեդրոնէն, երբ կը սպառին տեղական միջոցները:

Այդ կարգէն է, օրինակ, «անկանոն»ներու հարցը,— բնակութեան եւ աշխատանքի արտօնագիր, անձնագիր, արհեստաւորներու խնդիր եւն.:

Նոր օրէնքներ հրապարակուեցան անցեալ տարի մայիսին եւ նոյեմբերին, եւ տեղական իշխանութիւնները խստօրէն կը գործադրեն զանոնք: Եւ ահա բազմաթիւ զոհեր, մէկ մասը անհոգութեամբ, ուրիշներ թիւրիմացութեամբ:

Մարսէյլէն անցորդ մը եկաւ առջի օր եւ պատմեց թէ քանի մը տասնեակ «անկանոն» Հայեր բանտարկուած են: Սահմանուած պատիժը լրացնելէ վերջն ալ, շատերը կը գտնուին նոր սպառնալիքի մը տակ,— նորէն բանտարկութիւն եւ այս անգամ աւելի երկարատեւ, եթէ չվճարեն տուգանքը, 100 փրանք ոսկեդրամ (1100 - 1200 փրանք):

Կայ նաեւ ուրիշ հոգ մը,— ամսական 25 փրանք տուգանք, անձնագրի նորոգումը ուշացած պարագային:

Եւ ենթակաները աջ ձախ ինկած են, ճար մը գտնելու համար: Դիմած են նաեւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան: Այս վերջինն ալ իր կարելին փորձելով տեղին վրայ, մնացեալին համար դիմած է Փարիզ,— զոյգ Օֆիսներուն, Բարեգործականին եւ ուրիշ ուր որ կրնան ելք մը ճարել: Նոյն իսկ մասնաւոր ներկայացուցիչ մը ղրկած է, որպէսզի բերանացի ալ բացատրէ կացութեան ծանրութիւնը:

Արդի՞ւնքը,— «Իչալլահ մաշալլահ»: Ամէն պարագայի մէջ, մենք ի վիճակի չենք դրական տեղեկութիւն մը հաղորդելու, առ այժմ: Չենք ալ գիտեր թէ որ եւ է դիմում կատարուա՞ծ է, հաւաքաբար, ձեռնհաս իշխանութեան բարեացակամութիւնը ապահովելու համար:

Աւելորդ է բացատրել թէ օրէնքը ամէնուն համար է, եւ չի կրնար փոխուիլ մեր սեւ աչքերուն համար: Ոչ իբրեւ «փոքր դաշնակից», ոչ ալ իբրեւ [illegible] հայրենադուրկ:

Բայց, կը գտնուինք երկրի մը մէջ ուր տրամաբանութիւնը եւ արդարութեան զգացումը կ՚օգնեն ելքեր գտնելու ամէնէն անել պարագաներուն մէջ իսկ: Եւ փաստեր ալ չեն պակսիր: Կը բաւէ որ կարենաս լրջօրէն հիմնաւորել գանգատներդ, եթէ արմատական դարման մը չգտնես, գոնէ մեղմացում կը ստանաս, վարչական իշխանութեանց միջոցաւ:

Արդ, կատարուա՞ծ է այսպիսի ձեռնարկ մը, յանուն Փարիզի եղած - չեղած իշխանութեանց (քանի որ չունինք որ եւ է կեդրոնական ղեկավարութիւն, այսքան տարի վերջն ալ...):

Եթէ կատարուած է, ինչո՞ւ չեն հաղորդեր արդիւնքը: Եթէ չէ կատարուած, ո՞ր օրուան կը սպասեն:

Հայկական սովորութիւն է,— «ազգովին» կը շարժինք, երբ աղէտ մը պատահի:

Այս պարագայի՞ն ալ այդպիսի բանի մը կը սպասէ հայկական Փարիզը, քիչ մը երերալու համար:

Եւ կամ «գաւառ»ը աչքէ հեռու ըլլալու մե՞ղքն է որ կը քաշէ: Բայց թղթարերին դիզած նամակնե՞րը: Հապա մասնաւոր դիմումներն ու բերանացի բացատրութիւննե՞րը:

Եթէ իրաւասու իշխանութեանց ներկայացուցիչները տակաւին չեն համոզուած տագնապին խորութեանը, թող բարեհաճին պտոյտ մը կատարել դէպի գաւառ, եւ տեղին վրայ ստուգել ամէն բան: Լսել իրենց ականջներով, տեսնել իրենց աչքերով: Ծոդե կա՞ռքն է որ կը պակսի, թէ ճամբու ծախքը:

Եթէ չեն ուզեր խանգարել իրենց հանգիստը, կրնան քննիչ յանձնախումբեր կազմել նոյնիսկ տեղին վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, միջոցներ չեն պակսիր, արժեցնելու համար իրենց հանգամանքը:

Իսկ եթէ բոլորովին անճար են, թող այդ ալ յայտնեն հրապարակաւ, փոխանակ միտք եւ սիրտ պղտորելու:

Ուրիշ տաղտուկ մը, այս առթիւ:

Կարգ մը խմբակներ սկսեր են զոյգզոյգ կոմիտէներ կազմել զանազան քաղաքներու մէջ, աւետարեր հաւաստիքներով, ձրի կամ վճարովի:

Չենք ուզեր պրպտել թէ ո՛րը բարեմիտ է, ո՛րը պարզապէս մրցակցութիւն:

«Յառաջ» կը հաւատայ միայն մէկ բանի,— եթէ որ եւ է ձեռնարկ պիտի յաջողի, կրնայ յաջողիլ միայն եւ միայն միացեալ ճակատով, եւ ոչ թէ իրար վարկաբեկելով կամ խաչաձեւելով:

Եթէ երրորդը, չորրորդը խելք մը, ճար մը, կապ մը գտեր են, թող բարեհաճին հաղորդել եղած օրկաններուն, եւ դատը հետապնդել միասնաբար, գործակցելով, իրար լրացնելով, փոխադարձաբար: Այլապէս, ամէնէն առաջ տաղտկալի պիտի դառնան երկրին ձեռնհաս իշխանութեանց առջեւ, որոնք դժբախտաբար միշտ մեր լաւ կողմերը չէ որ կը տեսնեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ամբոխը կ՚ուզէ բզկտել բոլշեւիկները

Անձնատուութիւնը անխուսափելի կը համարուի

Մատրիտի վերջին յեղաշրջումէն ի վեր, օրերու խնդիր կը համարուի քաղաքին անձնատուութիւնը, մանաւանդ որ Զօր. Ֆրանքօ մեծ ուժեր կեդրոնացուցած է այդ ճակատին վրայ եւս:

Մինչ այս մինչ այն, երեքշաբթի օր կատաղի կռիւներ ծագեցան քաղաքին փողոցներուն մէջ, բոլշեւիկները ըմբոստացած ըլլալով նոր կառավարութեան դէմ: Բոլշեւիկները աջ ու ձախ կը կրակէին զրահապատ ինքնաշարժներու մէջէն եւ առնուազն մէկ ժամ տէր դարձած էին փողոցներուն եւ անթելի կայանին: Միեւնոյն ատեն օդանաւային յարձակումներ ալ տեղի կ՚ունենային, Մատրիտի հիւսիսային շրջանէն: Գիշերը կարելի եղաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը, բաց ի հիւսիսային շրջանէն ուր բոլշեւիկները ամրացած են կիսաւարտ շէնքերու մէջ: Կառավարութիւնը ստուարաթիւ զինուորներ կեդրոնացուց ապստամբական շրջանին մէջ, հրասայլերով եւ թնդացիրներով:

Ըմբոստութիւնը ծագեցաւ գիշերանց եւ տեւեց գրեթէ ամբողջ օրը, հակառակ նոր կառավարութեան ձայնասփիւռ կոչերուն: Երթեւեկն ալ դադրեցաւ քանի մը ժամ եւ քաղաքացիներուն յանձնարարուեցաւ տուներէն դուրս չելլել: Կառավարութիւնը վերջնագիր մը ուղղեց ըմբոստներուն, որպէսզի անձնատուր ըլլան: Քանի մը բոլշեւիկներ ձերբակալուելով անմիջապէս գնդակահարուեցան:

Զօր. Միախա, նոր կառավարութեան վարչապետը, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Մատրիտցիներ, ձեզի կը դիմեմ սրտանց: Ահա երեք տարիէ ի վեր կը կրենք ծանրութիւնը պայքարի մը ուր այնքան արիւն հոսեցաւ: Ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը, միակ իշխանութիւնը հանրապետական շրջանին, կազմուեցաւ վերջացնելու համար պատերազմը մարդկային եւ պատուաւոր եղանակով մը: Մենք այլեւս չենք ուզեր արիւն թափել: Իմ ամբողջ բաղձանքս այն է որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի: Թող ողջմտութիւնը լուսաւորէ բոլորդ եւ կը վստահեցնեմ թէ ամէն ինչ պիտի վերջանայ շուտով: Ձեր մէջ կան քաղաքացիներ որ կը կռուին անգոյ կառավարութեան մը, Նէկրինի կառավարութեան համար: Գիտէ՞ք ուր կը գտնուի ան,— Ֆրանսա»:

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Քազատոյի ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը կը պատրաստուէր ձերբակալելու եւ պատերազմական ատեանի յանձնելու Նէկրինի կառավարութեան անդամները, բայց անոնք վտանգը նախատեսելով գիշերանց օդանաւ նստան եւ փախան: Թղթակից մը կը պատմէ թէ Նէկրին Կարթաժինէի ըմբոստութիւնը զսպելէ վերջ, կռահելով թէ բան մը կը դառնայ Մատրիտի մէջ, անմիջապէս հեռաձայնով խօսեցաւ զնդ. Քազատոյի հետ: Այս վերջինը պատասխանեց թէ այլեւս հրամաններ չընդունիր վարչապետէն, իր կառավարութիւնը կազմած ըլլալով: Եւ խնդրեց նախարարներէն որ Մատրիտ գան, խորհրդակցելու համար: Նէկրին եւ ընկերները մերժեցին այս հրաւէրը, վախնալով որ կը բանտարկուին: Յետոյ իմացուեցաւ թէ զնդապետը արդէն իսկ ստորագրած է ձերբակալման հրամանագիրը եւ կը խորհի զօր. Ֆրանքոյի յանձնել վարչապետը եւ իր նախարարները, իբրեւ պատանդ: Նէկրին անմիջապէս հեռաձայնով խօսեցաւ շրջանային հրամանատարներուն հետ եւ ափ ի բերան մնաց, իմանալով թէ բոլորն ալ Քազատոյի միացած են, բաց ի Ալիքանթէի զինուորական կառավարիչէն: Նախարարները հասկցան թէ ուրիշ ընելիք չունին եթէ ոչ հեռանալ Սպանիայէն: Նէկրին եւ արտաքին նախարարը օդանաւ նստան Ալիքանթէի մէջ, գաղտնի կայանէ մը:

Փախստական վարչապետը եւ իր նախարարները Փարիզ կը գտնուին արդէն: «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Պ. Նէկրին եւ իր արտաքին նախարարը արդէն պատրաստ էին բանակցելու Զօր. Ֆրանքոյի հետ, պայմանաւ որ ընդհ. ներում տրուի եւ օտար զինուորները հեռանան Սպանիայէն: Նոյն աղբիւրին համաձայն, երկուքն ալ խոստովանած են թէ այլեւս կարելի չէր շարունակել դիմադրութիւնը: «Պատերազմը վերջացած է, Ֆրանքօ կը մնայ յաղթական»:

Պ. Նէկրին ուրիշ թղթակցի մը յայտարարած է թէ «ամէն ինչ պիտի կարգադրուի շուտով»:

Փախստականներէն բոլշեւիկ յեղափոխականուհին, Լա Փասիոնարիա, որ Ալժերիա գացած էր, Մարսէյլ հասաւ 140 հանրապետական զինուորներու հետ: Օդանաւով Թուլուզ իջած էին 24 նախարարներ եւ զօրավարներ, որոնց մէկ մասը Փարիզ եկած է արդէն:

*** Մատրիտի յեղաշրջումը մեծ զայրոյթ պատճառեց Մոսկուայի մէջ: Թերթերը այժմ իբրեւ «դաւաճան» կը ձաղկեն Զօր. Միախան, զոր հերոս հռչակած էին երէկ: Անոր պատկերները, որոնք ազատօրէն կը ծախուէին Մոսկուայի մէջ, այժմ հրապարակէն քշուած եւ պատառ պատառ եղած են:

Սպանիոյ փախստականներու հարցը

150 միլիոն փրանք եւս

Ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն ջանք կը թափէ, լուծելու համար Սպանիոյ փախստականներու խնդիրը: Ասոնց թիւն է 450.000, որոնց 150.000ը հանրապետական բանակի զինուորներ են: Ֆրանսա ոչ միայն նիւթական ծանր բեռի տակ ինկած է ասոնց պատճառով, այլեւ կը վախնայ որ քաղաքական տագնապի մը պարագային այս փախստականներու գոյութիւնը կը դանդաղեցնէ Ֆրանսական բանակին զօրաշարժը:

Փախստականները բոլորն ալ ցուցակագրուած են այժմ: Ասոնցմէ 40.000ը կարելի չէ վերադարձնել Սպանիա, որովհետեւ 10.000ը յանցագործներ են, իսկ 30.000ը քաղաքական գործունէութեան մէջ բռնուած մարդիկ, որոնք կրնան զոհ. Ֆրանքոյի վրէժխնդրութեան առարկայ դառնալ: Ֆրանսա կը մտածէ առաջին 10.000ը ղրկել արտասահման եւ այս ծրագրով ալ բանակցութեանց մտած է Հարաւ. Ամերիկայի երկիրներուն հետ:

Գալով մնացեալ 320.000 փախստականներուն՝ Զօր. Ֆրանքոյի կառավա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ ԸՍԱՒ ԿԱՐԿԻՆԸ

Անցեալ օր հատուած մը արտատպեր էի Պոլսոյ Վագըթէն:

Թուրք օրկանը կատղելով Սոֆիայի Սլօվօ օրաթերթին բացառիկ թիւէն, որ նուիրուած էր հայ ժողովուրդին դարաւոր պատմութեան եւ կրած հալածանքներուն, կ՚ողբա՛ր թէ «օձերը գործի գլուխ» են անցած նորէն:

Եւ կը պահանջէր որ Պուլկարիոյ վարչապետը, «Թուրքիոյ մեծ բարեկամ Քէօսէիվանով պէտք եղած դասը տայ 5 — 10 Դաշնակ արկածախնդիրներուն»:

Ինչպէս կ՚երեւայ, Վագըթի քունը փախած է, այդ հրատարակութենէն ի վեր:

Ոմն Հագգը Սուհա կը փչէ նոյն թերթին մէջ.

— «Երեւակայութեան կարկինը երկու կողեր ունի, որոնց մէկուն ծայրը կը գտնուի երկրիս կեդրոնը, իսկ միւսինը ամպերուն մէջ: Այս կարգէն է նաեւ մեծ Հայաստանի երեւակայութիւնը, որուն, իբրեւ ցնորք, հաւատք չեն ընծայեր ծանրախոհ մարդիկ:

Կարգ մը ապուշներ, որոնք իրենք իրենց գաղափարապաշտի հովեր կուտան, երբեմն կը միջամտեն այսպիսի գործերու, որոնք ոչ հայրենասիրութեան, ոչ ալ յեղափոխականութեան հետ կապ ունին, այլ շահախնդրական ոգիով գործուած խաբեբայութիւններ (տալավէրա) են: Այս արարքը աշխարհի ամէն կողմը իբր անբարոյականութիւն կ՚ըմբռնուի: Վերջապէս անհատական արարք մըն է մէկը շորթել, տուն մը կողոպտել, բայց ներելի կրնա՞յ ըլլալ այն արարքը որ կը միտի բարեացակամ կառավարութեան մը հողին վրայ հաւասար եւ արդար պայմաններու մէջ ապրող ցեղակիցը գլխէ հանել եւ փորձանքի ենթարկել զայն: Այսպիսի արարք մը հազար անգամ մեծ ոճիր մըն է:

Անոնք որ իրենց գլուխը կաթիլ մը խելք ունին, գիտեն թէ ներկայ Թուրքիան, որ քայլ առ քայլ կը հետեւի իր սահմաններէն դուրս գտնուող չարագործներու գործունէութեան, թոյլատու կրնա՞յ գտնուիլ որ իր երկրին մէջ շունչ առնէ նման չարագործութիւն մը: Այսպիսի արարք մը ի՞նչ օգուտ կրնայ ունենալ, բացի այստեղի Հայերուն վնասելէ:

Դաշնակները պէտք է լաւ ըմբռնեն թէ, ոչ թէ գիրք, հանդէս, ճառ, պոռտախօսութիւն (փալավրա), այլ մինչեւ անգամ նուագախումբեր ալ պտտցնեն մեր փողոցներուն մէջ, մէկ հոգի իսկ պիտի չտեսնեն իրենց հետեւող:

Մենք մեր մէջ իրաւունք կը զգանք պուլկար ազգէն պահանջելու որ, իրենց երկրին մէջ աչք չգոցեն նման անպատկառութիւններու: Այս է մեր ուզածը»:

Ես ալ կարկինը ձեռք առնելով — իրականը, ոչ թէ երեւակայականը — ուզեցի չափել թէ թուրք մամուլը ո՛րքան ճամբայ կտրած է, Սուլթանական շրջանէն մինչեւ իթթիհատականը եւ անկէ մինչեւ Քէմալ - Իսմէթականը:

Կարկինը գնաց եկաւ եւ կանգ առաւ երկու կոտոշներու վրայ որոնց գլուխը կ՚երեւային Տալավէրա եւ Փալավրա բառերը, կարմիր գիրերով:

— Բայց չէ՞ որ յեղափոխութիւն ծագեցաւ Թուրքիոյ մէջ, հանրապետութիւն, զուիցերիական օրէնք, ծերացեր ես, կարկին աղբա՛ր:

— Խելքիդ պտո՛ւկը սիրեմ: Կարկինեան ցեղը ձգախէժի կամ ձեր լեզուին չի նմանիր, որպէսզի ուզածիդ պէս քաշես կամ դարձնես: Մենք մեր կոչումէն չենք շեղիր,— կէտ, գիծ կամ բոլորակ, նեղ թէ լայն: Տես, եթէ երկու կոտոշներէն քայլ մը անդին ցատկեմ, պիտի կարդաս ուրիշ բառ մը,— Եաթաղան:

— Կարկին, դուն ալ տանկցեր ես:

— Վա՛յ քեզ, եթէ գիտութեան, իրականութեան լեզուին ալ չես հաւատար: Լման խօսքը...

ՎԱՀԷ

Ծանրակշիռ տեղեկութիւններ

Ալէքսանտրէթի շրջանէն

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (2 Մարտ).

— «Փետրուար 8ի գիշերը, Քէսապի մօտ գտնուող Օրտուի գայմագամութենէն 20 ոստիկան եւ 15 — 20 զինուած Թուրք գիւղացիներ կ՚երթան Քէսապի Գալատուրան զուտ հայաբնակ գիւղը՝ հին փախստական մը ձերբակալելու պատրուակով: Գիշերանց կը ձերբակալեն 5 — 6 հոգի, կը հարցաքննեն ու ազատ կ՚արձակեն: Յետոյ կը բռնեն փախստականին քեռայրը ու կը ծեծեն անխնայ: Կ՚երթան տունը, կը հրամայեն անկողին փռել: Հրամանը կը կատարուի: Ոստիկաններու պետը, դառնալով ներկայ Հայերուն, կը յայտարարէ.

— «Այս անկողինին վրայ, ձեր կիները, մայրերն ու քոյրերը ձեր ներկայութեան բռնաբարել պիտի տամ Թուրքերուն...»:

Անդին, զինուած Թուրք գիւղացիներու խումբը կը մտնէ տունէ տուն, խուզարկութեան պատրուակով կը կողոպտէ, կը թալէ: Կ՚իյնայ փողոցները, բռնած հաւերը կը մորթէ (հաւերը առ այժմ...) հայհոյանքներով, ամէնէն աղտոտ ու գռեհիկ բառերով, արիւն ու ջարդ հոտող սպառնալիքներով:

Յաջորդ առաւօտ, նոյն խուժանը Օրտու վերադարձին, ճամբան կը հանդիպի 13 — 14 տարեկան հայ տղու մը: Հրացաններու կոթով՝ չարաչար կը խոշտանգեն անզօր տղեկը: Աւելի վարը, կը հանդիպին հայ հովիւի մը, իր «ղըշլա»յին մէջ: (Ղըշլա,— ձմեռ ատեն, այծերու պաշտպանութեան համար գիւղէն դուրս շինուած առժամեայ պատսպարան): Անխնայ կը խոշտանգեն նաեւ հովիւը, կը կապեն ձեռքերն ու ոտքերը, կը հանեն ղըշլային տանիքը ու կը նետեն վար՝ աղաղակներով.

— «Կեավուրներուն համար կապարը աւելորդ է... ձեզ այսպէս պիտի սատկեցնենք ...»:

Արտի մը մէջ կը գտնեն հայ երկրագործ մը՝ որ ցորեն կը ցանէ: Կը թափեն տոպրակի սերմնցուն, տեղը քարեր կը լեցնեն, տոպրակը կը կախեն մարդուն վիզէն ու կը սկսին չարչարել ...

Զինուած Թուրք գիւղացիները Օրտու եւ Պէզքէ (մօտակայ Թրքական գիւղ մը) հասնելէ ետք, զէնքերը կը յանձնեն Հալք Էվիին ու կը ցրուին:

Այս բարբարոսութեանց վրայ, ժողովուրդը հաւաքաբար եւ խոշտանգուածները անհատաբար կը բողոքեն Օրտու, գայմագամութեան: Պատասխան.— «Եղածը թիւրիմացութիւն է...»:

*** Հալէպի «Բրոնիկ» թերթը կը գրէ թէ Թուրքիոյ զինուորագրութեան օրէնքը նոյնութեամբ պիտի գործադրուի Սանճաքին մէջ եւ թէ այդ շրջանին կցումը օրերու խնդիր է:

*** «Ազդակ» վերապահութեամբ կը հաղորդէ նաեւ ուրիշ լուր մը,— Գօնեայի Հայերը կառավարութենէն հրահանգ ստացած են պատրաստ գտնուելու: Աւելի առաջ ալ Հայերը արձանագրուած էին ոստիկանութեան կողմէ: Տեղահանութի՞ւն:— Էնկիւրիի Սահակ քահանան Պոլիս գացած է, «դարմանուելու համար»:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ՝ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ

»»» · «««

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Պալքանները անհանգիստ են» վերնագրով մը, որ ինքնին պերճախօս փաստ մըն է, Հիւսէյին Ճահիտ որոշակի կը ցոլացնէ իրենց մտատանջութիւնը՝ Եուկոսլաւիոյ նոր դահլիճի տագնապին հանդէպ: Այսպէս, յայտնելէ յետոյ թէ Պելկրատի ներքին տկարութիւնը կրնայ ազդել նաեւ իր արտաքին քաղաքականութեան վրայ, կը կրկնէ հինէն ի վեր «Ճումհուրիէթ»ի փայփայած երազը.— Պալքանեան իրական զինակցութիւն՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ:

«Պալքանեան Ուխտէն սպասուած ամենամեծ շահը— կ'ըսէ Ճահիտ— Պալքանները դնելն է այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ կարենան Պալքանները պաշտպանել օտար ազդեցութեան դէմ: Եուկոսլաւիոյ հանդստութիւնը, կայունացումը եւ անկախութիւնը՝ մեր ալ հանդստութիւնը եւ կայունացումը կը նշանակէ:

Պալքանեան Ուխտը առաջին առաւ Պալքաններու ծոցին մէջ ամէն տեսակ յարձակման եւ վէճի հաւանականութեանց. բայց Պալքանները գոհանալու չեն ապահովագրուելով միայն իրարմէն ծագելիք պատերազմի մը դէմ, այլ միացեալ ճակատ կազմելու են նաեւ դուրսէն գալիք ազդեցութեանց դէմ: Այս տեսակ միութիւն մը աւելի պիտի ամրացնէ նաեւ իրենց ներքին քաղաքականութիւնը (Ենի Սապահ, 7 Փետր. 1939):

×

Բաղդատեցէք երկու Թուրք լրագրողներուն յօդուածները, եւ պիտի տեսնէք որ հիմնական տարբերութիւն մը կայ պալքանեան միւս երկիրներուն եւ Թուրքիոյ վիճակներուն միջեւ:

Այսպէս, երբ միւսները, համաձայն Մուհարրէմ Ֆէյզիի խոստովանութեան, «կը զգուշանան այնպիսի ընթացքներէ որոնք կրնան դէմ երթալ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, ընդհակառակն Թուրքիա պէտք կը տեսնէ «միացեալ ճակատ կազմելու նոյն երկու մեծերուն դէմ»:

Կը հետեւի թէ՝ Եուկոսլաւիա, Ռումանիա եւ Յունաստան այնքան վախ չունին եւ կը յուսան թէ համակերպումով կրնան փրկել իրենց կաշին: Իսկ Թուրքիա մեծ վախ կը զգայ եւ զէնքէն դուրս փրկութեան միջոց չի տեսներ:

Արդէն Հիւսէյին Ճահիտն ալ անուղղակի կը խոստովանի ասիկա, երբ նոյն խմբագրականին մէջ կը յայտնէ թէ՝

«Եուկոսլաւիա ստիպուած է հաշուի առնել իր զօրաւոր հարեւաններուն ազդեցութիւնը: Որովհետեւ, եթէ չհետեւի այդ զօրաւոր հարեւաններու քաղաքականութեան, անոնք կրնան ջախջախել Խրուաթները եւ ամէն տեսակ օգնութիւն ընել անոնց»:

×

Անդարս կը դգայ ուրեմն, որ իր եւ իր պալքանեան դաշնակիցներուն պայմանները տարբեր են: Ինք ուղղակի կը կազմէ մեծերու ցանկութեանց առարկան, իսկ պալքանեան միւս երկիրները աւելի շատ միջնորդի դեր պիտի կատարեն, ի խնդիր այդ առարկայի տիրացումին: Ատոր համար ալ է որ կ'աշխատի զինակցութիւն մը կնքել անոնց հետ:

Պալքանեան երեք երկիրները տրամադի՞ր են զինակցութեան մը, որուն դէմ այնքան ուժով ծառացաւ հեռաւոր Վենիզէլոս, երբ ոչ Աւստրիան կլանուած էր, ոչ ալ Չեխիան քայքայուած:

Խորամանկ մարդ, Հիւսէյին Ճահիտ ճարպիկ հարցումով մը կը փակէ խնդիրը.

Պալքանները ո՞ր աստիճան պիտի ըմբռնեն ու գործադրեն այս անհրաժեշտութիւնը, որ իրենց համար այնքան ստիպողաբար (աճիլ) մէջտեղ եկած է: Մօտիկ ապագան պիտի ցուցնէ ասիկա:

Բայց «Ճումհուրիէթ»ի երիտասարդ խմբագրապետ Նատիր Նատի, իբրեւ անփորձ, բացէ ի բաց կը յայտնէ, խեր չկայ Պալքանեան Ուխտէն:

Խօսքի համար (չափ օլունն տէյի) չհիմնուեցաւ Պալքանեան Ուխտը: Մեծ մարդիկ, որոնք տարիներ առաջ տեսան Եւրոպայի ընթացքը, գնահատեցին այդ խմբակին կարեւորութիւնը եւ ստեղծեցին զայն:

Բայց Պալքանեան Ուխտը դեռ կ'ապրի՞, պահելով առջի օրերու կենդանութիւնը: ՄԵ՛ՂՔ, որ առայժմ դըժուար է անվարան «այո »պատասխանել այս հարցումին: Եւրոպայի քաղաքականութեան ընդհանուր զարգացումը՝ պալքանեան երիտասարդ ազգերը ամէն վայրկեան դժնդակ քննութեան մը առջեւ դնելու վրայ է: Բոլորս ստիպուած ենք պատրաստ ըլլալ այս քննութեան: Փոքր շփոթութիւն մը, սխալ քայլ մը կրնայ կաղացնել Պալքանեան Միութիւնը: Եւ այդքան ճիշդ ու գեղեցիկ մտածումներով մէջտեղ եկած մեծ գործը կրնայ կարենալ դառնալ «ԿԱՐ ՉԿԱՐ, ՄԷԿԸ ԿԱՐ···»:

×

Երիտասարդ խմբագրապետը այնքան յուզիչ ու սրտբաց չէչտերով կուլայ իրենց տէրտը, որ աւելորդ է ուէէ բառ աւելցնել: Միայն յիշեցնենք թէ «մեծ մարդիկ» խօսքը կը վերաբերի Աթաթիւրքին: Թուրք լրագրողը ըսել կ'ուզէ.

— Մեր հանճարեղ պետը ժամանակին հասկցաւ որ Մուսոլինին փոփոխ մը պիտի հիւսէ մեր գլխուն, եւ այս վտանգին դէմ կազմեց Պալքանեան Ուխտը: Մե՛ղք, սակայն, որ իր մահուան վրայ կը մեռնի նաեւ այդ ուխտը, ստիպելով մեզ որ մօտ ատենէն դժբախտութիւնն ունենանք հէքեաթ նկատելու այդ «մեծ գործ»ը:

— Կա՛ր չկար, մէկը կար···:

Եւ իրաւամբ: Այդ «մեծ գործ»ին կազմութենէն յետոյ է որ Թուրքիա համարձակեցաւ վերազինել Թրակիան, ինքզինք ապահով նկատելով Պուլկարիոյ դէմ: Մինչդեռ հիմա, «մեծ գործ»ին քայքայման վրայ, Պուլկարը սկսած է պահանջել նաեւ այդ հողամասը:

Բայց ինչո՞ւ չեն յիշեր որ ուրիշ մեծ մարդ մը, Վենիզէլոս, իրական մեծութիւն ցոյց տուաւ, տարիներ առաջ նախատեսելով այսօրուան վիճակը եւ ընդդիմանալով պալքանեան զինակցութեան ծրագրին: Մանաւանդ Իտալիոյ դէմ:

ԴԷՏ

«ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ, ՈՒՐ ԿԸ ՍԱՅԹԱՔԻ ՄԵՐ ՊԱՏԻՒԸ»

Եկաւ Փրանքօ-սուրիական դաշնագիրը:

Այս դաշնագիրը հետեւողաբար կը կրկնէր Վէյկանի եւ տը Ժուվնէլի ծրագիրը, անկախութիւն կուտար միացեալ Սուրիոյ: Իր վաւերացումով Դամասկոսի խորհրդարանին պիտի փոխանցուէին օրէնսդիր եւ վարչական իշխանութիւնները, որոնք կը պտնուէին Ֆրանսայի ձեռքը: Թուրքերը պատրուակ դտան առարկելու իշխանութեան այս փոխանցումին առթիւ եւ Սանճաքին մէջ Թուրք մեծամասնութեան մը պաշտպանութեան համար: Անոնք կը պնդէին թէ իրենց Թուրք եղբայրները մեզի յանձնուած էին պայմանագրական ձեւով, ինչպէս շնորհ մը, որովհետեւ պարտուած չէին համարեր իրենքզիրենք ոչ 1918ին, ոչ ալ 1921ին, այլ իբրեւ յաղթական՝ դաշինք կնքած են Մուտրոսի, Սեւրի, Լօզանի մէջ: Սանճաքի իրենց Թուրք եղբայրները ազատ կամքով յանձնուած էին մեզի, ուստի ազատ կը զգային իրենքզիրենք ետ առնել զանոնք, երբ կ'ուզէինք յանձնել տարբեր իշխանութեան մը, մանաւանդ իրենց այնքան շատ արհամարհած Արաբներուն:

Առարկութիւնը ուժեղ չէր, Թուրքերը դաշնագիր կողմ չէին այն դաշինքին մէջ, որ մեզի կը յանձնէր Ալեքսանտրէթը: Սան-Ռէմոյի մէջ, Դաշնակիցները, ուզելով Թուրքերուն ձեռքէն ազատագրել այն ժողովուրդները, որոնք կը հարստահարուէին, մեզի յանձնեցին Ալեքսանտրէթի բընակչութիւնը, միասնաբար Սուրիոյ բնակչութեան, որու մաս կը կազմէր: Թուրքերը Սանճաքին մէջ կը կազմեն բնակչութեան 35 առ հարիւրը: Վերջապէս Սահմանադրութիւնը, զոր տուինք Սուրիոյ եւ զոր վաւերացուց Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ որու դէմ չբողոքեցին Թուրքերը, կը հաստատէ թէ Ալեքսանտրէթի Սանճաքը կը կազմէ Սուրիոյ մէկ նահանգը, եւ որուն հողերը անլաճառելի են: Այս պետութիւնը, իր ամբողջութեանը մէջ, մեր ասնն է, եւ մենք պարտաւոր ենք հաշիւ տալու մեր ստանձնած հոգատարութեան մասին՝ իրաւունքի տեսակէտով Ազգերու Դաշնակցութեան, արդարութեան տեսակէտով՝ Սուրիոյ: Այսպէս մեզի արգիլուած է թիզ մը հող տալ ուէէ մէկուն, վտահուած ըլլալով մեր պատւոյն: Եւ յետոյ տեսնուեցաւ որ Փրանքօ-սուրիական դաշնագիրը պիտի չվաւերացուի: Թուրքերուն զգացական առարկութիւնը անհիմն էր ուրեմն:

Եւ սակայն Ֆրանսա նկատի առաւ թրքական առարկութիւնը: Ան կը շարունակէր ընդլայնել ինքզինք էնկլիւրիի գաղափարով: Իր կառավարութիւնները կը յուսային Թուրքերէն ստանալ, միշտ նուէրներ տալով, միակ բանը զոր Թուրքերը կուտան միայն բռնի ուժի տակ,— խաղաղութիւն եւ իրենց բարեկամութիւնը:

Եւ Պոնէ վճռեց Սանճաքը տալ Թուրքերուն: Դժուար բան, քանի որ Սանճաքը սուրիական է եւ սուրիական հողէն մաս մը հող կարելի չէ տալ ուրիշին: Ինչ որ չէր կրնար տալ «իրաւական» ձեւով, որոշեց տալ «իրաւական» ձեւով: Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրեց մշակել թրքական սահմանադրութիւն մը արաբական այս նահանգին համար: Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատուիրակներ ղրկեց, քննութեան համար: Անոնք գացին արձանագրեցին ժողովուրդին ցանկութիւնը եւ տեսան որ Ալեւիները Հայերուն հետ մեծամասնութիւն կը կազմեն այնտեղ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը, անոնց վերադարձէն վերջ, հաստատեց սահմանադրութիւնը, զոր մենք խնդրած էինք: Թուրքերուն տուաւ իրաւունք եւ երաշխիք՝ սուրիական վեհապետութեան եւ մեր հովանաւորութեան տակ, զոր անոնք չէին պահանջեր: Ազգերու Դաշնակցութիւնը չէր կրնար տալ աւելին: Մենք ընդունեցինք այդ սահմանադրութիւնը: Էնկլիւրի նոյնպէս: Եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը վաւերացուց զայն: Գէչ աղէկ վերջնական էր այդ, եւ Ֆրանսա ուրիշ բան չըրաւ, բայց եթէ գործադրել զայն պարկեշտօրէն:

Պոնէ կարծեց իրաւունք ունենալ զայն բռնաբարելու:

×

Սահմանադրութիւնը մեզի կը պարտադրէ պահպանել Սանճաքին մէջ սուրիական վեհապետութեան բոլոր նշանները,— ազգային դրօշ, արտաքին ներկայացուցչութիւն, դրամ, թղթատարական եւ հեռագրական սպասարկութիւն, մաքսային միութիւն: Սահմանադրութիւնը կը ճշդէ բոլոր այս կէտերը: Արդ, 29 Նոյեմբեր 1937ին, այն օրը երբ կ'որոշէինք գործադրութեան դնել սահմանադրութիւնը, մեր պաշտօնատարները իջեցնել տուին սուրիական դրօշը Սանճաքին մէջ: Խոր յուզում տիրեց բովանդակ Սուրիոյ մէջ, երբ տեսան, ութ դարերու փառքէն վերջ, որ կը սայթաքի մեր պատիւը առաջին անգամ ըլլալով:

Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէր ընտրել Երեսփ. Ժողով մը 40 երեսփոխաններով: Ազգերու Դաշնակցութիւնը Սանճաք ղրկեց ընտրական յանձնախումբ մը, որ կը բաղկանար 30 անդամներէ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ հանդէպ չէզոք՝ օտար անձնաւորութիւններէ, ապահովելու համար ընտրութեանց ազատութիւնը:

Այս նոր յանձնախումբը եւս տեսաւ, նոր մարդահամարէ մը եւ նոր քննութենէ վերջ, որ Թուրքերը փոքրամասնութիւն կը կազմեն եւ որ կարելի չէ 40ի վրայ 17է աւելի աթոռ տալ անոնց: Եւ սակայն, այն ձեւով որ իրարմէ մարդիկ գիտեն շնչել ականջներու մէջ, գէշ խաղ մը խաղալու ժամանակ, Ֆրանսայի նախարար մը Սուատ Տավազի մօտ գնաց յայտարարելու թէ կառավարութիւնը, ինչ ալ ըլլայ ընտրութեանց արդիւնքը եւ ինչ ալ ըլլայ բնակչութեան կամքը, 22 աթոռ պիտի տայ Թուրքերուն: Ազգերու Դաշնակցութիւնը ապօրինի գտաւ այս յանձնառութիւնը: Մերժեց ընթացք տալ եւ շարունակեց իր աշխատանքները:

Պոնէ Սանճաքէն ետ կանչեց այն երկու պարկեշտ մարդիկը, Կարօ եւ հարիւրապետ Քէրիւ, որոնց համար ընտրութեանց ազատութիւնը պատւոյ օրէնք է, եւ ընտրութեանց խարդախումը՝ պաշտօնազանցութիւն: Պոնէ անոնց տեղը պաշտօնի կոչեց հազարապետ Քոլէն, առժամաբար տալով փոխ-գնդապետի տիտղոս եւ պաշտօն՝ Թուրքերուն նուազագոյն 22 աթոռ ապահովելու, ինչ ալ ըլլայ ընտրութեանց արդիւնքը:

Թէ ինչպէս կատարեց իր պաշտօնը փոխ-գնդապետ Քոլէն, Ազգ. Դաշնակցութեան պատուիրակները գրած են իրենց զեկոյցներուն մէջ: Անոնք նկարագրած են իշխանութեանց գործած ապօրինութիւնները, պաշտօնադանցութեան պարագաները, դէպքերու այնպիսի ճշգրտութեամբ որ այդ վաւերաթուղթը կը դառնայ ամբաստանագիր մը՝ մեր երեսը կարմրցնելու աստիճան: Այն հեղինակութիւնը, որ ազատ երկիրներու այս ազատ քաղաքացիներուն նկարագիրը կուտայ իրենց ստորագրութեան, այս ամբաստանագիրը կը դարձնէ անհերքելի:

Եւ ահա թէ ինչ կը գրէ Ազգ. Դաշնակցութեան պատուիրակներէն մին, որ ոչ Ֆրանսացի է, ոչ ալ Թուրք. «Մօտ երեք ամիս առիթ ունեցայ հարցաքննելու 3000 քրիստոնեաներ, Արաբներ, Թուրքեր, Քիւրտեր, Ալեւիներ, Հայեր, Չէրքէզներ: Հետեւաբար մօտէն տեղեակ եմ այս դէպքերուն, բնակչութեան ցանկութիւններուն, հակաթուրք կամքին, այնպէս ինչպէս արձանագրուած է մեր յանձնախումբին կողմէ: Խորապէս վրդովուած եմ այն զարմանքին համար, որ բուռն ենթարկուեցան Սանճաքին ոչ-թուրք բնակիչները, այն բազմաթիւ վատութեանց համար, որ գործուեցան հանդէպ անոնց, այն մեծ անարդարութեան համար, որոնց զոհերը դարձան իրական Ֆրանսայի բարեկամները»:

Յանձնախումբը նկատեց որ այլեւս գործ չունէր փոխ-գնդապետ Քոլէի մօտ, մերժեց կատարել իր աշխատանքը, հեռացաւ Սանճաքէն: Ամէն բռնադատութենէ ազատագրուած, Քոլէ հրովարտակով մը 22 աթոռի իրաւունք շնորհեց Թուրքերուն: Ցուցումը անցաւ Սուրիոյ մէջ:

Ֆրանսա յետոյ Սանճաքի պետութեան տուաւ նախագահ մը: Ըստ սահմանադրութեան, պէտք է որ նախագահը ծնած ըլլայ Սանճաքին մէջ, այնտեղ բնակութիւն հաստատած 1 յունուար 1937էն առաջ: Աթաթիւրքի մտերիմը եւ բարեկամը, Թուրք Թայֆուր Սէօքմէն, Պրուսայի երեսփոխանը, որ 1920—1922 կը վարէր քէմալական ըմբոստութիւնները: Կուսակալի զօրաբաժինին պատերազմական առանձին զօրք պատրաստած է մաճուռ՝ իր կատարած ծառայութիւններուն համար: Պոնէ ընդունեց զայն անմիջապէս:

Սահմանադրութիւնը կ'արգիլէ, ինչ պատճառով ալ ըլլայ, Սանճաքին մէջ մտցնել օտար զինեալ ուժեր: Մեր պաշտօնատարները հրահանգ ստացան որ թոյլ տրուի թրքական զօրքին մուտքին,— 2500 զինուոր կ'ըսեն անոնք որ կը սիրեն փաղաքշել Թուրքերը, բայց իրականին մէջ 6000է աւելի: Անոնց տեղ տալու համար պարպեցինք Ալեքսանտրէթը, Պէյլանի եւ Քըրըք-Խանի զինուորական կէտերը, այսինքն Սանճաքին պաշտպանողական գիծը: Անոնց նուիրեցինք մեր զօրանոցները, զորս կառուցած էինք ֆրանսական բանակին համար, ֆրանսական դրամով:

Թէեւ Սահմանադրութիւնը Սանճաքը, ինչպէս նաեւ սուրիական միւս նահանգները, կը մտցնէր Սուրիոյ մաքսային միութեան մէջ, մենք ետ կանչեցինք մեր մաքսային պաշտօնեաները: Մեծաչուքը Սէօքմէնի վարութիւնը եւ Երեսփ. Ժողովը շնորհօքն փոխ-գնդապետ Քոլէի ջնջեցին մաքսը Սանճաքին եւ [illegible] քիոյ միջեւ, բայց մաքս հաստատեցին Սանճաքին եւ Սուրիոյ միւս նահանգներուն միջեւ: Առանց [illegible] յայտարարութեան՝ ճամբեցին պաշտօնատարները,— փոխ-[illegible] զատուոր, խորհրդականներ [illegible] կարգի: Ցեռոյ — հրճուելով [illegible] սան, սքանչելի տեսարան, թէ [illegible] պէս Ֆրանսացիներուն պատիւը [illegible] բնակ իրենց առջեւ — պահ մը [illegible] չեցան, ինչպէս հանդիսաւ [illegible] սեղծեալ վերջ Երկիրը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՅԺԸ

Մինչեւ վերջերս սովորական ֆրանսացի պատասխանատու [illegible] բերնէն լսել, թէ քաղաքական [illegible] ըը քայքայումի հասցուցած են Ֆր[illegible] րանսայի օդանաւային ույժը: Տար[illegible] կոյս չկայ, որ 1918էն իվեր քաղաք[illegible] կան անցուդարձերը պատճառ [illegible] ձած են որ մեծապէս տուժեն Ֆրան[illegible] սայի եւ Անգլիոյ օդային ույժերը:

Պատերազմի վերջաւորութեան [illegible] Անգլիա եւ Ֆրանսա օդանաւային [illegible] մէկէն հզօր պետութիւններն էին: Բայց պատերազմին յաջորդող խաղաղութեան շրջանին՝ Անգլիա անտեսեց եւ արհամարհելի քանակի իջեցուց իր այդ ուժը, իսկ Ֆրանսա, որ այդքան ալ վստահ չէր ապագային հանդէպ, այնքան անտարբեր չեղաւ:

1923էն էր որ անգլիական կառավարութիւնը զգաց, թէ օդանաւային ույժի տեսակէտով իր տկարութիւնը պատճառ դարձած է որ իր ազդեցութիւնը մեծապէս նուազի Եւրոպայի գործերուն մէջ: Ուստի որոշուեցաւ որ անգլիական մայր ցամաքի օդային ույժը բաղկանայ 52 օդախմբէ: Բայց եկաւ 1925ի Լոքարնոյի դաշնագիրը, յետոյ 1926ին զինաթափման խորհրդաժողովի նախապատրաստական Յանձնախումբը եւ վերջապէս 1932ի զինաթափման խորհրդաժողովը: Ցաջորդ տարուան Նոյեմբերին, Երբ Ճօն Սայմըն ընդունեց, թէ տարի առաջ որոշուած օդանաւային ույժի 20 առհարիւրը իրագործուած չէ եւ Անգլիա, օդանաւային ույժի տեսակէտ, ինկած է աշխարհի պետութիւններու չարքին հինգերորդ [illegible]:

Զինաթափման խորհրդաժողովի ձախողումէն ետք Անգլիա սկսաւ մէջ ապառազինուիլ լրջօրէն, 1934ի վեր: Իսկ Ֆրանսայի դէչ օրերը հէ վերջն է որ պիտի գային:

Գերմանիոյ մէջ օդային ապառազինում տեղի կ'ունենար լրջօրէն շատ առաջ այն օրէն, երբ պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ 1935 [illegible] 1ին, թէ Գերմանիա օդանաւ կը [illegible] Այն ատեն Անգլիա եւ Ֆրանսա [illegible] րան լիովին չըմբռնեցին, [illegible] ընդարձակութիւնը այն ապառազինման, որուն ձեռնարկած էր Գերմանիա, երկրորդ, Գերմանիա կը [illegible] արդիական ռազմական [illegible] մինչ անգլիական եւ ֆրանսական [illegible] ղանաւերը կամ հինցած էին կամ [illegible] ափի մեքենաներ էին: Ֆրանսա [illegible] լրագրող մը իրաւամբ գրեց [illegible] — «Մեր օդանաւերը գերազանց [illegible] մինչեւ 1935. բայց 1936էն ի վեր [illegible]

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Հէնց որ իշխանը ներս մտաւ, բերդակալը գրկարաց վաղեց դէպի նրան եւ բացագանչեց.

— Գէորգ իշխան, այս դո՞ւ ես, ի՞նչ հողմ, ի՞նչ դիպուած: Այս ասելով, նա գրկախառնուեցաւ իշխան Մարզպետունուն եւ համբուրուեցաւ նրա հետ:

Իշխանն այս սիրալիր ընդունելութիւնից արդէն գուշակեց՝ որ բերդակալն ապստամբների հետ չէ, ուստի նշանացի յայտնեց նրան, որ պահապանը կանգնած է դռան առաջ, եւ խնդրեց որ հեռացնէ նրան:

— Ո՞վ կայ այդտեղ, գոչեց բերդակալը դէպի դուռը գնալով:

— Ես եմ, Տէր, պատասխանեց պահապանը եւ ներս մտաւ:

— Դի՛ր այստեղ իշխանի սուրն ու վահանակը եւ իջի՛ր ներքեւ, հրամայեց բերդակալը եւ պահապանը կատարելով նրա հրամանը հեռացաւ:

Երբ նրանք միայնակ մնացին, բերդակալն առաջինն սկսաւ խօսել.

— Չէի կարծում որ այստեղ եկողը Արքայի մարդկանցից է. պահապաններն ասացին, որ դու քեզ նախ Արքայական եւ ապա Ցլիկ-Ամրամի համհարզն ես անուանել: Սկզբում չհաւատացի, կարծելով թէ եկողը Ամրամի մարդկանցից է. բայց յետոյ իմացայ, որ մեր պահապանի՝ Արքայի հասցէին ուղղած անզգոյշ խօսքերից յետոյ ես խօսքդ փոխել, իսկոյն գուշակեցի, որ մեր հաւատարիմներից մինն է եկողը:

«Այժմ ասա՛, ո՞րտեղից եւ ի՞նչպէս հասար այստեղ. ինչո՞ւ միայնակ ես. ո՞ւր են թիկնապահներդ. ի՞նչ լուր ունիս Արքայից. արդեօք Եղբայրցիներից յոյս կա՞յ, թէ Ոստանում պէտք է զօրաժողով անել··· շտապաւ եւ իրար ետեւից հարցեր արաւ բերդակալը:

Մարզպետունի իշխանը, ըստ երեւոյթին, հեղինակաւոր անձն էր բերդակալի համար: Վերջինի հարցերին նա չշտապեց պատասխանել. այլ նստելով տախտակէ աթոռակի վրայ, որ այնտեղի միակ կարասին էր, առաջարկեց խօսակցին նոյնպէս նստել իր հանդէպ՝ դիտանոցի պատուհանին:

— Դու դեռ երիտասարդ ես, Վահրամ, իսկ ես տարիքս անցրած: Ճանապարհի երկարութիւնն ինձ յոգնեցրել է. թո՛ղ որ մի փոքր հանգստանամ եւ ապա խօսեմ, նկատեց Մարզպետունին:

— Ա՜խ, ներէ՛ր ինձ, իշխան, քո ներս մտնելով ես այնպէս ուրախացայ, որ մինչեւ անգամ չփութացայ եւ տանուտիրական պարտաւորութիւնս մոռացայ··· նոյնիսկ նստել չառաջարկեցի քեզ··· Ներէ՛ր ինձ, աղաչում եմ: Բայց մենք ինչո՞ւ այստեղ ուշանանք. շնորհ արա՛ ինձ, ե՛կ իմ տուն, այնտեղ յոգնութիւնդ կ'առնես եւ աւելի հանգիստ կը խօսակցես:

Այս ասելով բերդակալը վեր կացաւ եւ կամենում էր առաջնորդել իշխանին: Բայց նա տեղից չշարժուելով, նրան էլ առաջարկեց նստել:

— Վահրամ, ես քո տունը գալ չեմ կարող, ասաց իշխանը. ինձ չպէտք է տեսնեն քո տանը: Մի քանի տեղեկութիւններ ունեմ քեզանից առնելու՝ եւ փոխարէնը քեզ հաղորդելու. այդ վերջացնենք, եւ այնուհետեւ ես պիտի գնամ Սեւադայ իշխանի մօտ: Մենք այժմ այնպիսի տագնապի մէջ ենք, որ հիւրասիրական իրաւանց ու պարտաւորութեանց ուշադիր լինել չենք կարող:

— Շատ լաւ, արա՛ ինչ որ հաճելի է քեզ, պատասխանեց բերդակալը եւ սեղը նստեց:

Մարզպետունի իշխանը յառեց աչքերը բերդակալի վրայ եւ մի խոր հրդաւոր հայեացքով նայելով նրան ոտից մինչեւ գլուխ, լուրջ ձայնով հարցրեց.

— Վահրամ իշխան, կարելի՞ է այժմ վստահանալ քեզ վրայ այնպէս, ինչպէս վստահանում էինք տարիներ առաջ Վահրամ Սեպուհի վրայ:

— Իշխան, շնորհակալ եմ այդ անկեղծ հարցի համար: Այժմ այնպիսի ժամանակում ենք ապրում, որ Մարզպետունի իշխանն իրաւունք ունի կարծելու թէ՝ նախկին Վահրամ Սեպուհը դարձել է արդէն մի մատնիչ, մի տիրադրուժ. մանաւանդ որ այժմ ծառայում է ապստամբների դրօշակի տակ: Բայց ես կարող եմ հաւատացնել քեզ, որ ոչ տարիները եւ ոչ հանգամանքները չեն փոխել իմ մէջ ոչինչ: Արքայի նախկին հաւատարիմը, այսօր էլ նրա հաւատարմագոյն ծառան է: Թէ ի՛նչու ապստամբների հետ եմ այժմ, դրա պատճառը ոչ թէ իմ, այլ արքայի շահն է, որ ես չկարողացայ անտեսել:

— Ի՞նչպէս. բացատրի՛ր ինձ:

— Երբ լուր հասաւ այստեղ, թէ Ցլիկ-Ամրամը ապստամբութեան դրօշ է պարզել, Սեւադայ իշխանը յարմար առիթ համարեց օգուտ քաղել այդ դէպքից՝ իր վաղուց գուրգուրած նպատակն իրագործելու համար: Անմիջապէս նա հրաւիրեց [illegible] մօտ Գարդմանայ ազնուականներին [illegible] ժողովրդի գլխաւորները: Հրաւ[illegible] ուածների մէջ էի եւ ես: Իշխան[illegible] պիսի ճառ խօսեց մեր առաջ [illegible] Գարդմանցի հայրենասէրները [illegible] րովին խելագարուեցան:

— Ի՞նչ էր ասում:

— Ձեզ կարող բոլորը յիշել [illegible] ինչ որ չեմ մոռացել, այն կը [illegible] դեմ: Ազնուականները խմբ[illegible] իշխանի պատուիրմամբ, իսկ [illegible] վրդի գլխաւորները՝ ապար[illegible] կում: Երկու ծառաներ թեւեր[illegible] նած դուրս բերին Սեւադայ իշ[illegible] երկու ուրիշ ծառաներ էլ՝ [illegible] իշխանին: Տանը, [illegible] ապաւորութիւն արաւ մեզ վրայ [illegible] հօր ու որդու երեւալը: Դեռ [illegible] դայ իշխանը բերանը չբացած [illegible] կում խռնուած ժողովուրդի [illegible] գաւառի անուանն ուղղուած [illegible] ներ լսուեցան: Սեւադայ իշխան[illegible] կի պատուիրմի եղերը [illegible] րով՝ յենուեցաւ գաւազանի [illegible] մոտաւորապէս հետեւեալը [illegible]

րացի պետութիւններ ամէն տեսակէտով մեզ գերազանցած են»:

Այսուհանդերձ՝ Ֆրանսա կ'արտադրէր ամսական 80 — 100 օդանաւ՝ 1935ին, կը մնար որ հետզհետէ բարւոքէր Թէ՛ քանակը եւ Թէ՛ որակը:

Բայց ասոր փոխարէն՝ հակառակը տեղի ունեցաւ Պ. Պլումի ժողովրդական ճակատի կառավարութեան օրերուն: Այս կառավարութիւնը կազմուեցաւ 1936 յունիս 4ին: Այդ ատեն «Ճակատ»ի բանուորները Թիւը կը հաշուէին 300.000, իսկ կառավարութիւնն ալ քուէարկել տուաւ 40 ժամեան աշխատանքի օրէնքը եւ ազգայնացուց սպառազինումն ու օդանաւային արդիւնաբերութիւնը: Ո՛չ ոք չէր նախատեսեր, ո՛չ կառավարութիւնը, ո՛չ ալ այն ատենուան օդային նախարար Փիէր Քոթ, Թէ ի՛նչ աղէտալի արդիւնք պիտի տար այս «ազգայնացում»ը:

Արդիւնքը եղաւ աղէտալի: Արդիւնաբերութիւնը գրեթէ կանգ առաւ: Ճարտարարուեստի տէրերը, վստահ չըլլալով ապագայի մասին, կամ դանդաղեցուցին արտադրութիւնը եւ կամ բոլորովին դադրեցուցին: Ասոր վրայ աւելցան օդային նախարարութեան մէջ կատարուած դանդաղուածային փոփոխութիւնները, այնպէս որ օդանաւային ճարտարարուեստը ենթարկուեցաւ քաոսի: Իսկ կառավարութիւնն ալ, որ բաժնեկից էր սոյն ճարտարարուեստին ու արդիւնաբերութեան, յաճախ չկրցաւ կարգադրել կամ հարթել բանուորական խնդիրներն ու դժուարութիւնները, հակառակ 40 ժամուան աշխատանքի գիջումին:

Եւ Պլումի վարչութեան քաղաքականութեան ազդեցութիւնը զգալի եղաւ: Պլումի կառավարութիւնը մնաց իշխանութեան վրայ մինչեւ 1937 յունիս: Այդ տարուան սեպտեմբեր 1էն մինչեւ դեկտեմբեր 1 օդանաւային արտադրութիւնը Ֆրանսայի մէջ իջած էր ամսական 33ի ողբալի Թիւին:

Ֆրանսացի գրող մը հետեւեալ բաղդատական տախտակը կուտայ 1937 1938 ձմրան ընթացքին.—

Գերմանիա.— Աշխատած են 85.000 հոգի շաբաթական 48 ժամ, ընդամէնը 4 միլիոն ժամ շաբաթը:

Ֆրանսա.— 39.000 հոգի շաբաթական 37ուկէս ժամ, ընդամէնը 1460000 ժամ շաբաթը:

1938 յունուար 18ին Պ. Կի լա Շամպր դարձաւ օդային նախարար: Ան յայտարարեց, որ 1938ի սկիզբին երեք կարեւոր հարցերու առջեւ դրուած էր ինքզինք. առաջին՝ օդանաւերու արտադրութիւնը տեղի կ'ունենար միջին հաշուով ամիսը 38 հատ: Երկրորդ՝ նոր շինուած օդանաւերը բոլորն ալ հին ձեւի մեքենաներ էին: Երրորդ՝ Ֆրանսայի օդանաւային արդիւնաբերութիւնը այնքան նահապետական վիճակ մը կը ներկայացնէր որ կարելի է ըսել, Թէ արդիւնաբերութիւն գոյութիւն չունի:

«Ռըվիւ տը Տէօ Մոնտ» մասնագէտ աշխատակից մը 1938 մայիս 15ին հետեւեալ պատկերը կուտար միւս երկիրներու օդային սպառազինման մասին.—

Ամսական արտադրութիւն՝ Գերմանիա **300**, Անգլիա **250**, Իտալիա**200**, Ֆրանսա **40 —50**: Վերջին Թիւը նախարար լա Շամպր հաստատեց յայտարարելով, Թէ 1938 սեպտեմբեր 1էն դեկտեմբեր 1 Ֆրանսա արտադրած է ամսական 53 օդանաւ:

Վերջին ամիսներուն սակայն մեծապէս բարւոքած է Ֆրանսայի օդային արդիւնաբերութիւնը: 1938ին ընդունուեցաւ V ծրագիրը, որ կը տրամադրէր 3 տարիէն շինել 2500 օդանաւ: Աւստրիոյ կցումը պատճառ դարձաւ, որ կառավարութիւնը որոշէ Թէ այս ծրագիրը պէտք է իրականանայ ոչ Թէ երեք, այլ երկու տարիէն: Այսպէս Ֆրանսա 1940ին պիտի ունենայ 2500 առաջին գծի օդանաւային խումբ, 2370ը մայր երկրի, 470ը ափրիկեան գաղթավայրերու մէջ: Անկէ զատ՝ Փարիզի կառավարութիւնը վերջերս Ամերիկայի մէջ ապսպրած է 1000 օդանաւ:

Պ. Լա Շամպր յայտարարեց նաեւ Թէ անցեալ սեպտեմբերէն սկսեալ է ու կ'արտադրուին նոր տեսակի օդանաւեր:

Արտադրութիւնը բարձրացած է դեկտեմբերին ամսական 73ի, իսկ յունուարի վերջը՝ ամսական 100ի: Ապրիլին արտադրութեան քանակը պիտի հասնի ամսական 200ի, եւ տարին չլրացած Թիւը պիտի կրկնապատկուի, մինչեւ որ 1940ի վերջը Ֆրանսա դարձեալ գրաւէ առաջնակարգ դիրք մը օդին մէջ:

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան որոշումը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Նկատելով Թէ Կեդր. Վարչ. Ժողովը համախորհուրդ իր խորին ցաւը կը յայտնէ որ Հայկ. Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Խ. Հայաստանի մէջ հետապնդած գործը, որով իր համեստ օժանդակութիւնը կը բերէր անոր վերաշինութեան, մշակոյթին եւ մասնաւորապէս ներգաղթի ձեռնարկին, հաւատքով մը եւ եռանդով մը զոր Հայաստանի կառավարութիւնը միշտ խրախուսած եւ գնահատած էր, այսպէս յանկարծակի ընդհատուած է, առանց որ Կեդր. վարչական ժողովը կարենար գիտնալ այս խզումին պատճառները եւ ոչ ալ Թէ Երեւանի կառավարութիւնը ինչ պայմաններու մէջ ձեռնարկած էր այս լուծարքին, բացայայտօրէն հակառակ այն պայմանադրութեանց որ մեր փոխադարձ յարաբերութիւնները կ'որոշէին նորմալ պայմաններու մէջ, միատեղ իրագործելու համար զանազան ձեռնարկները, ինչպէս Նուպարաշէն, Դարուհի Յակոբեան Մայրանոց, Նուպարեան ակնաբուժարան, Մելգոնեան հիմնադրամ, եւն.:

«Նկատելով Թէ Միութեան կրկնակի խնդրանքներուն եւ ատոնց մասին Երեւանի կառավարութեան պահած լռութեան հետեւանքով, այս իրողութիւնը մերժումի համարժէք համարուելով, հաստատուած է Թէ ըստ էութեան անտարակոյս խզում մը կայ պայմանադիր երկու կողմերուն միջեւ, անոր որ բարեմտօրէն կ'ընծայէ իր նուիրատուութիւնը վաւերաթուղթերու համաձայն, եւ անոր որ չընդունիր այդ նուիրատուութիւնները՝ ստորագրուած պայմանագրութեանց եւ փոխադարձաբար կնքուած յանձնառութեանց համաձայն:

«Նկատելով Թէ հարկ է սակայն զանազանութիւն մը ընել Նուպարաշէնի գումարներուն համար, որ, Երեւանի կառավարութեան ոչ ծանուցուած եւ ոչ ալ փոխադրուած ըլլալով, Կեդր. Վարչ. Ժողովին տրամադրութեան ներքեւ կը մնան, եւ Թէ, Հայաստանի մէջ գործածելու անկարելիութեան պատճառաւ, ազատ է այդ գումարները գործածելու նմանօրինակ նպատակի մը, որպիսին է Յունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ տնակներ շինել՝ անպատսպար մնացած հայ գաղթականներուն համար, մանաւանդ որ Նուպարաշէնի հաստատման նպատակն էր հայ գաղթականներ պատսպարել, եւ Թէ Հայաստան ներգաղթը բոլորովին դադրած է եւ միւս կողմէ մեր Նիւ Եորքի Կեդր. Յանձնաժողովը, Թարգման հանդիսանալով նուիրատուներուն, պահանջած է Նուպարաշէնի տրամադրելի գումարները օգտագործել ստիպողաբար տեղաւորելու համար Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականները որոնց հիւղակները քանդուած են:

«Կեդր. Վարչ. Ժողովը, նախանձախնդիր իր պարտականութեան, որ է ոչ մէկ գինով դադրեցնել կտակարարներուն եւ նուիրատուներուն յայտնած կամքին գործադրութիւնը, միանգամայն գիտակից այն մեծ պատասխանատուութեանց որ իր վրայ կը ծանրանան այս ակամայ զանցառութեան հետեւանքով, ինքզինք պարտաւոր կը զգայ հետեւեալ որոշումը տալու.—

«Կեդր. Վարչ. Ժողովը, միաձայնութեամբ, կ'որոշէ որ՝ Խ. Հայաստանի հաշւոյն Միութեան ունեցած բոլոր տրամադրելի գումարները, անոնց մէջ ըլլալով տարեկան յատկացումները, որոնց գործածութիւնը անցեալ տարիէն ի վեր անհնարին եղած է Հայաստանի մեր ձեռնարկներուն լուծարքին եւ Երեւանի կառավարութեան հետ մեր յարաբերութեանց խզումին հետեւանքով (ի բաց առեալ Մելգոնեան վարկը, որուն մասին իրեն կը վերապահէ որոշում մը տալ յարմար ժամանակին), առժամապէս յատկացուին,—մինչեւ այն օրը որ հայկական կառավարութիւնը տրամադիր ըլլայ վերստին ի զօրու դնելու հին պայմանագրութիւնները կամ անոնց տեղ նորեր կնքելու,—նմանօրինակ ձեռնարկներու, յօգուտ հայ գաղթականներուն որ օտար երկիրներու մէջ ցրուած են, պայմանաւ որ կարելի եղած չափով համաձայն ըլլան իւրաքանչիւր հիմնադրամի բուն նպատակին եւ անոնց յատկացումը կիրարկուի ըստ կարելւոյն հաւատարիմ մնալով նուիրատուներուն բաղձանքին:

«Այս որոշումները գործադրելի են՝ յանձնարարեալ նամակներով անոնց Երեւանի Ժողկոմխորհի նախագահին եւ Փարիզի սովետական դեսպանին հաղորդուելէն վաթսուն օր յետոյ:

«Անկից զատ, Հայաստան փոխադրուելու համար ազգային ուրիշ ընկերակցութիւններու կողմէ Միութեան յանձնուած զանազան տրամադրելի գումարները պիտի կրնան այդ կազմակերպութեանց վերադարձուիլ, իրենց խնդրանքին վրայ, վեց ամիսէն, նոյն պարագային ու, այդ ժամանամիջոցին, Հայաստանի կառավարութիւնը այդ բանին չհակառակի»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«Մանուկներու Օր»ը

ԱՆԿԷՆ.— Փետրուար 26ի կիրակին Անկէնի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի «Մանուկներու Օր»ը, որուն կազմակերպութիւնը, ինչպէս ամէն նմանօրինակ առիթներու՝ սիրայօժար ստանձնած էր Տիկին Հերմինէ Բաբերդեան:

Մեծ մասամբ ծնողքներ եւ համակիրներ փութացած էին հանդիսասրահը, եւ բոլորն ալ խանդավառութեամբ եւ հպարտութեամբ ականատես եղան Մանուկներու աշխատանքին: Հանդէսը սկսաւ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով:

Մէջ ընդ մէջ գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին 4—5 տարեկան Տէրպալեանէն, Մովսէսեանէն, Գայձեանէն մինչեւ 12 տարեկանները, մանկական սիրուն ճռուողումէն մինչեւ հայրենաշունչ եւ ոգեւորիչ արտադրութիւնները հայ անմահ քերթողներէ:

Մանուկով պիտի սկսէր եւ մանուկով պիտի վերջանար հանդէսը, եւ այդպէս ալ եղաւ: Ժիրայր Բաբերդեան մաքուր հայերէնով եւ տիրական ոճով՝ նախ պատմական ակնարկ մը նետելէ վերջ Հայաստանի սահմաններուն, հայութեան Թիւին եւ անցեալին մասին՝ գեղեցիկ նկարագրական մը ըրաւ Վարդանանց պատերազմին եւ հայ կեանքի մէջ Վարդան Մամիկոնեանի կատարած մեծ դերին մասին: Բուռն ծափերը մեծագոյն դրուատիքը եղան դեռ 12ը չլրացուցած այս բացառիկ ընդունակութեան տէր պատանեակին, որ բոլորին ալ անկեղծ հիացման արժանացած էր:

Փոքրիկներ Ալիս Մատթէոսեան եւ Անահիտ Բաբերդեան դաշնակի վրայ յաջողապէս նուագեցին հաճելի կտորներ:

Ինչ քաղցր կը հնչէին «Մանուշակը» եւ այլն երգերը փոքրիկներու երգչախումբին, «Ո՛հ, ի՛նչ անոյշ եւ ինչպէս գո՜վ»ը Սեդա Պալըկեանի կողմէ, եւ գեղեցիկ մեներգները Օր. Ա. Զէյթունլեանի:

Հապա այն սիրուն պատկերը, որ այնչափ կենդանի եւ գրաւիչ կերպով ներկայացուցին Սեդա Պալըկեան (Թագուհի) եւ բնութեան գեղեցկութիւնները խորհրդանշող ոգիները՝ Շաքէ, Մատլէն եւ Անահիտ Մկրտիչեաններ, Սօնա Հանէսեան, Քօժէնի Ֆօլարեան, Ալիս Մատթէոսեան, Ալիս Ասկեան եւ Անահիտ Բաբերդեան, պատկերը վերջացնելով հայ եռագոյնին փառքը պանծացնող հայրենասիրական հոգեթով արտասանութեամբ մը, մինչ հայ դրօշը բարձրացած էր հուրիներու խումբին մէջէն, իբրեւ անշէջ լոյս մը գեղեցիկ, անթառամ ծաղկեփունջի մը վրայ:

Հայրենաբաղձ մթնոլորտին ստեղծած խուլքէն վերջ, Արամիկ Սարգսեան եւ Ժիրայր Բաբերդեան շատ յաջող ներկայացուցին «Զորս Սալորները» ծիծաղաշարժ զաւեշտը:

Ներկաներուն խնդրանքով Պ. Վահէ Մանուկեան քանի մը ժողովրդական երգեր երգեց: Փոքրիկ եւ աշխոյժ երգիչները «Կապոյտ Խաչի» քայլերգով վերջացուցին իրենց տօնակատարութիւնը:

Յայտագրի իւրաքանչիւր Թիւերուն կատարումէն վերջ՝ ներկաները կը ծափահարէին խանդավառ, իսկ տղոց ոգեւորութիւնը աննկարագրելի էր: Կենդանի պատկերը եւ բոլոր երգերը տեղի ունեցան դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Տղոց բաժնուեցաւ առատ նախընթրիք, կաթով հացիկներ եւ շոքոլա, իսկ դրամն անդամուհիներէն տիկին Արաքս Մկրտիչեան ճոխ եւ համեղ քաղցրեղէններ նուէր բերած էր, որ հիւրերուն եւ բոլորին մեծարուեցաւ:

«Մանուկներու Օր», ամէն ինչ հայ եւ հայրենաշունչ եւ բոլորն ալ պզտիկներու կողմէ կատարուելով՝ յուզեցին մեծերու հոգիները: Անհարազատ եւ օտար այս միջավայրին մէջ մեր փոքրիկները ստեղծեցին ու ապրեցուցին քանի մը անփոխարինելի ժամեր, ոգեկոչումովն ու տեսքովն հսկայ Արարատին: Արծարծեցին սէրն ու կարօտը հայ արեւուն, հայ հայրենիքին, կարօտը հեռաւորին, սէրը հարազատին: Կրկին արծարծեցին հայ ցեղին հզօր ձայնը, ապրելու կրանիդեայ կամքը եւ տոկալու ամէն հակազդիչ ուժի, քանի որ հայ կինը, հայ մայրը կը գիտակցի եւ միշտ պիտի գիտակցի իր մեծ դերին:

Անկէնի մասնաճիւղի անդամուհիներէն մին յանուն վարչութեան քանի մը խօսքով փակեց հանդէսը, մասնաճիւղին եւ բոլորին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնելով Տիկին Բաբերդեանի, իր կազմակերպած այս գեղեցիկ հանդէսին համար, եւ յայտարարեց Թէ Անկէնի մասնաճիւղն ալ մարտ ամսէն սկսեալ հայերէնի դասընթացք մը բացած է պզտիկներու համար, ամէն հինգշաբթի կէս օրէն վերջ: Այս առթիւ կոչ ըրաւ որ իրենց զաւակներուն հայկական դաստիարակութեան նախանձախնդիր ծնողքները օգտուին առիթէն:

Սեդա

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Սէն Ժէրոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն փետրուար 18ի առթիւ սարքած էր ընկերահամակրական երեկոյթ մը, փետրուար 26ին, ընկեր Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ, որ լեցուած էր կանուխէն:

Սէն Ժերոմցի ընկեր ու համակիրներէ զատ ներկայ էին տասնեակ մը քաղաքի «Քրիստափոր»ի ընկերներէն:

Բացման խօսքը ըրաւ ընկեր Պ. Յակոբեան, եւ «Մեր հայրենիք»ով բացուեցաւ երեկոյթը: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Կակոսեան, որ կարգով խօսք տուաւ հետեւեալ ընկերներուն.— Ա. Անտոնեան, Պանտիկեան, Մ. Արսլանեան, Կ. Խոջեան, Յ. Հոլոբիկեան, Սահակ Յարութիւնեան, Պետրոսեան, Զորպաճեան, Յ. Դաւիթեան, Ս. Մկրտիչեան, Մ. Թաշճեան, Ն. Մանուկեան: Բոլորն ալ շեշտեցին Թէ, փետրուարեան ապստամբութիւնը ոչ Թէ հայ քաղաքական որոշ հոսանքի մը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախապատրաստած արկածախնդրական մէկ ծրագիրն էր, այլ հայ ժողովուրդին ազգային արդար ընդվզումի արտայայտութիւնը ընդդէմ կարմիր հարստահարիչներուն:

Իրարու ետեւէ գաւաթներ պարպուեցան, հայ ժողովուրդի, անոր հարազատ զաւկին՝ Դաշնակցութեան, Փետրուար 18ի զոհերուն համար:

Գեղարուեստական բաժնին, երգերով, արտասանութիւններով նուագով, պարով իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին օրիորդներ Սանտալեան, Գ. Գասպարեան, Ե. Անտոնեան, Տիկին Խոջեան, պարոններ՝ Ա. Սանտալեան, Կ. Յարութիւնեան եւ ուրիշներ: Երգուեցան ազգային երգեր: Խնջոյքին գեղարուեստական բաժնէն ետք, «Հայաստան» ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ խորոված խոշոր հաւ մը աճուրդի տրուեցաւ, ղեկավարութեամբ ընկեր Մ. Թաշճեանի: Զուտ հասոյթ գոյացաւ 210 ֆրանք: Աճուրդը շահեցաւ Յ. Դաւիթեան, որ խորոված հաւը նուիրեց հանդիսականներուն: Եղան խմբական գեղջկական պարեր: Երեկոյթը բառին բովանդակ առումով հայկական էր, ու անցաւ խանդավառ ու շէն:

Ն. Մ. Կ.

×

ԱՎԻՆԵՈՆ (յապաղած).— Փետր. 25, շաբաթ երեկոյ կատարեցինք փետրուար 18ի տօնակատարութիւնը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շաքէ խումբին եւ հովանաւորութեամբ Մուրատ ենթակոմիտէին: Հանդէսը անցաւ խիստ յաջող եւ խանդավառ: Սովորականէն աւելի մեծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը:

Նախագահ ընկեր Լ. Օվիկեան հանդէսը բացաւ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով, որ երգուեցաւ երգեցիկ խումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ընկեր Ա. Փափազեանի: Արտասանեցին ընկեր Գեղամ, որ Մարսէյլէն հոս եկած է իր զինուորական շրջանը լրացնելու, եւ օրիորդներ Նուարդ Գաբրիէլեան, Արուսեակ Մարօեան եւ փոքրիկն Համազասպ Սէթեան: Երգեց ընկեր Մ. Գաբրիէլեան:

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէ ետք բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան ատենախօսը ընկեր Յ. Պալըկեան (Մարսէյլէն), որ մանրամասնօրէն պարզեց փետրուար 18ի ապստամբութիւնը եւ անոր պատճառներն ու հետեւանքները: Ժողովուրդը ունկնդրեց մեծ յուզումով: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով, գիշերուան ժամը 11ին:

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերահամակրական ժողով մը: Մեր շարքերուն վրայ աւելցան երկու նոր ընկերներ:

Լ. Օ.

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի աւագ ուսուցիչները խորհրդակցութիւն մը կատարեցին փետրուարի սկիզբը, Մշակոյթի տան մէջ: Ներկայ էին մօտ 700 ուսուցիչներ:

Բացման խօսքը՝ կրթ. գործավար Բ. Մարտիրոսեանի կողմէ: Յետոյ խօսեցան բազմամեայ ուսուցիչ Սիմակ, փոխ-նախագահ Գեր. Խորհուրդի, Աթանասեան եւ ուրիշներ: Ժողովը յետոյ խմբագրեց յայտարարութիւն մը, որ պիտի ուղղուի Հայաստանի ուսուցչութեան: «Խորհ. Հայաստան» տեղեկութիւն չի տար օրակարգին եւ ընդունուած որոշումներուն մասին, միայն կ'ըսէ Թէ քննութեան առնուեցաւ Լէնինկրատի ուսուցիչներուն նամակը:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ձիերու վրայ հեծնելով Էնվէր փաշա եւ ընկերները սկսան յառաջանալ դէպի հովիտը, հոնկէ բարձրացան գիւղացի բլուրը, ու միացան հոն գտնուող զինուորներուն: Երկու ժամէ ի վեր տիրող հրացանաձգութիւնը քիչ մը աւելի կը մօտենար, ու աղմուկը աւելի կը սաստկանար: Էնվէր փաշա վստահ էր, կռուին մէջ անձամբ մտած ըլլալուն համար: Սիրտը կը բաբախէր: Ան ալ միւս զինուորներուն պէս իր զէնքին կ'ապաւինէր, ու իր քով գտնուող զինուորներուն կը վստահէր: Վերջապէս ան յոյս կը դնէր ընկերներուն վրայ:

Էնվէր փաշայի անփութօրէն բլուր բարձրանալը տեսնող ընկերները չբաժնուեցան անկէ, ու աւելի մօտեցան անոր: Նոյնիսկ ոմանք դիրք բռնեցին անոր առջին ու ետին, թշնամիին գնդակներէն զերծ պահելու համար զայն: Քանի մը Պասմաճիներու ցոյց տուած անձնուիրութիւնը գնահատանքի արժանի էր: Անոնք անվախօրէն կեցած էին՝ այն կողմը, ուրկէ կրնար վտանգ մը գալ փաշային:

Հեռուն նշմարուած տեսարանը սա էր. կրակի տրուած գիւղը տակաւին կ'այրէր: Կարմիր զինուորները դիրք բռնած էին գիւղին շուրջը, ու Պասմաճիներու յառաջխաղացումին կը սպասէին: Էնվէր փաշա այդ տեսարանին հանդէպ սահմռկեցաւ: Որովհետեւ գիւղին շուրջ ռուս զինուորներուն գրաւած դիրքը շատ լաւ էր: Անոնք պաշտպանողական դրութեան մէջ էին: Եթէ յարձակում ալ գործէին, իրենց ետին գտնուող գիւղին մէջ պիտի կրնային մնալ ու պաշտպանել ինքզինքնին եւ գիւղացիները: Էնվէր փաշա որոշեց իր ընելիքը, այն է արգելք ըլլալ Ռուսերու յառաջխաղացումին: Ասկէ լաւագոյն որոշում չէր կրնար տրուիլ տիրող կացութեան համաձայն:

Էնվէր փաշա ձիէն վար իջնելով մէկդի քաշուած էր: Ընկերները ու հետեւորդները, մանաւանդ քանի մը Պասմաճիները շրջապատած էին փաշան: Անոնք կ'ուզէին արգելք ըլլալ փաշային եռանդուն խոյանքին եւ ի հարկին պաշտպանել զայն:

Այսպէս անցաւ այդ օրը: Գիշերը, գիւղին մէջ վառող քանի մը կանթեղներու տկար լոյսէն զատ ուրիշ նշոյլ մը չկար: Ձայն ձուն չէր լսուեր: Տարօրինակ ձայներով թռչուններու սոսչառուքները միայն լսելի կ'ըլլային քաոմնեցուցիչ կերպով: Ամէնէն զօրաւոր ջիղեր ունեցող մարդիկ իսկ պիտի դողային թռչուններու այդ ողբուկօծին ի լուր:

Գիշերը մինչեւ առտու անքուն մնացած Պասմաճիները գիտած էին որ Էնվէր փաշա գիշերը հանգիստ անցուցած էր: Առտուն, մթնշաղին, հովիտին մէջ կեանքը վերսկսած ատեն, գիւղին արեւմտեան կողմը շարժում մը նշմարուեցաւ: Կարմիր զինուորները կը վազվզէին այդ կողմերը, ուժ կը դրկէին, ու ինքնապաշտպանութեան խրամներ կը փնտռէին:

Ի՞նչ շարժում էր ատիկա: Էնվէր փաշա դիտակով նշմարեց որ Պասմաճիներու խումբ մը կը յառաջանար: Սակայն թշնամին չէր կրակեր անոնց վրայ: Արդեօք այդ խումբը Ռուսերէ՞ կը բաղկանար: Բայց իրենց գլխուն վրայ ռուսական նշաններ չէին կրեր:

Ստոյգ էր որ պասմաճի զինուորներ չէին, բայց ո՞ւր կ'երթային անոնք: Յանկարծ յառաջխաղացութիւն ընող այդ զինուորները ո՞ւրկէ եկած էին: Էնվէր փաշա, մտահոգութեան մատնուած, այս բանը հասկնալ կ'ուզէր: Այդ պահուն երկու կամաւորներ առաջարկեցին երթալ տեղեկութիւն ստանալ: Փաշան խնդալով արտօնութիւն տուաւ ու ըսաւ.

— Գացէք, ընկերներ...: Աստուած ձեզ պահպանէ՛...:

Քիչ յետոյ կացութիւնը լուսաբանուած էր գրեթէ: Յառաջացող զինուորները արագօրէն կ'ընթանային գիւղին արեւմտեան կողմը գտնուող բարձր բլուրին ուղղութեամբ: Անոնք կրնային մեծ յաջողութիւն մը ունենալ: Էնվէր փաշա շատ ուրախացաւ: Ան պիտի ողջագուրէր այդ զինուորները, եթէ երբեք անոնց քով գտնուէր, թէեւ ո՛ւրկէ եկած ըլլալնին յայտնի չէր:

Կամաւորները վերադառնալով յայտարարեցին թէ յառաջխաղացող զինուորները Տալլէթմէնի կը պատկանէին: Էնվէր փաշա դիտակով կը հետեւէր զինուորական շարժումին, ու միւս կողմէ հրամաններ կ'արձակէր: Որովհետեւ առտուընէ անշարժ մնացած թշնամին սկսած էր յարձակում գործել փաշային գտնուած կողմին վրայ: Դիմացի բլուրի զինուորներուն հետ կռուող թշնամի ջոկատէն զատ, փաշային դէմ յառաջացող ռուս զինուորներ ալ կային:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ

Ռուսերը կասեցնել իրենց տեղին վրայ, ու անոնց յառաջխաղացումին արգելք ըլլալ, ահա ինչ որ կ'ուզէր Էնվէր փաշա: Սակայն, կարմիր բանակի զինուորները սկսած էին բուռն հրացանաձգութիւն մը ընել: Փաշան փոխադարձելու ուժ չունէր: Ան նայեցաւ հետզհետէ հասնող ռուս զինուորներուն: Իր կարծածէն շատ աւելի զինուորներու երկայն շարք մը կը յառաջանար գիւղէն: Փաշան ռուս զինուորները դիտելէ յետոյ քրթմնջեց.

— Ա՜հ, խորտընկեց մը կը բաւէ առնելու բնաջինջ ընելու համար:

Փաշային քով գտնուողներն ալ կարծես հասկնալով անոր խօսքը, կրկնեցին.

— Ա՜հ, խորտընկեց մը ըլլալու էր...:

Սակայն, կարմիր զինուորները կը յառաջանային: Պէտք էր անոնց դէմ կռուիլ դէմ առ դէմ: Ի տես իր զինուորներուն կացութեան եւ թշնամիին յառաջխաղացումին, Էնվէր փաշա մավզէրը առաւ եւ ուզեց առաջ նետուիլ: Սակայն քովինները ըսին.

— Աման փաշա, ի՞նչ կ'ընէք:

Էնվէր փաշա չափազանց ջղայնացած, գոչեց.

— Ի՞նչ կայ... ի՞նչ պիտի ըլլայ: Մահուընէ՞ պիտի վախնամ...:

Յետոյ փաշան չորս դին աչք պտտցուց: Անոր աչքերը նշանակալից արտայայտութիւն մը ունէին: Կարծես փաշան կ'ըսէր.

— Մահուընէ՞ պիտի վախնամ: Ահա՛ կեանքը... անոր ամէնէն կարեւոր ու դժնդակ ճամբաներէն անցայ: Իսթանպուլէն Մակեդոնիա... հոնկէ Մանասթըր... յետոյ Սելանիկէն Իսթանպուլ... 33 տարուան Խալիֆա մը գահընկէց ընող խումբի մը մէջ...: Ի վերջոյ իշխանութեան գլուխ...:

(44)

(Մնացեալը յաջորդով)

ութիւնը ո եւ է տարկութիւն չի կրնար ընել զանոնք ներս ընդունելու, բայց սպանեւ-Ֆրանսական սահմանագլուխը ամրապէս գոցած է եւ Թոյլ չի տար ո եւ է մէկուն ներս մտնել :

Ֆրանսական կառավարութեան դիմումներուն ի պատասխան՝ Զօր. Ֆը-րանքոյի կառավարութիւնը յայտնած է, թէ Պուրկոս այժմ զբաղած է Պարսե-լոնայի բնակչութիւնը կերակրելով եւ չուտով ալ իր վրայ պիտի ծանրանայ Մատրիտը կերակրելու հոգը, ուստի չի կրնար ներս ընդունիլ 320.000 հոգի, որոնց պարենաւորումը խիստ դժուար է :

Կը մնայ որ նախարար Պոնէ եւ դեսպան մարաջախտ Փէթէն բանակցու-թիւններով հարթեն փախստականներու խնդիրը Պուկոսի հետ եւ Ֆրանսան ա-զատեն այս ծանր բեռէն :

** Կառավարութիւնը 150 միլիոն ֆրանքի նոր վարկ մը պահանջեց, Սպա-նիոյ փախստականներուն համար, մինչեւ մարտ 15: Երեսփ. Ժողովին ելմտա-կան յանձնախումբը որոշեց լուսաբանութիւններ խնդրել արտաքին եւ ներքին նախարարներէն: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ 450.000 փախստականներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ եւ թէ օրական 15 ֆրանք ծախք կ'երթայ իւրա-քանչիւր փախստականի, իսկ 60 ֆրանք՝ անոնց որ հիւանդանոց դրուած են:

Լեհեւռումանական բանակցութիւններ

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գաֆէնքու, որ երեք օր մնաց Վարշա-ւայի մէջ եւ կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին նախարար գնդ. Պէքի հետ, վերադարձաւ Պուքրէշ: Այս տեսակցութեանց առթիւ հրատարակ-ուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը, որ կ'ըսէ թէ «քննութեան առնուեցան այն բոլոր խնդիրները որ ուղղակի կը վերաբերին լեհեւռումանական դաշինքին եւ կամ կը ծագին երկու երկիրներու քաղաքական ու աշխարհագրական կացու-թենէն »:

Երկու նախարարները ոչ միայն վերահաստատեցին երկու երկիրներու սերտ գործակցութիւնը, այլեւ եզրակացութեան մը յանգեցան հրէական ար-տագաղթի մասին: Կ'ըսուի նաեւ թէ Ռումանիա հաւանած է սկզբունքով, որ Լեհաստան սահմանակից դառնայ Հունգարիոյ՝ Ռութենիոյ մէջ :

»»» • «««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ պատրիարք – վարչապետին յաջորդեց ներքին նախարարը, Արման Քալինէսքու, որ 46 տարեկան է եւ Երկաթեայ պահակներու ոխերիմ թշնամին կը համարուի: Պատրիարքին մարմինը Քանէն Ռումանիա պիտի փո-խադրուի այսօր, հինգշաբթի :

ՈՒԹ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔԻ յաւելուածական վարկ մը քուէարկուեցաւ ծերա-կոյտին մէջ, ազգ. պաշտպանութեան համար :

ԾԵՐԱՑԱԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ հանգստեան թոշակի խնդիրը նորէն քննե-լով, երեսփ. ժողովը վերջնապէս քուէարկեց տարեկան չափը,— 2200 ֆրանք՝ անհատ աշխատաւորներու, 3200 ֆրանք՝ այր եւ կնոջ համար, եթէ երկուքն ալ աշխատաւոր են եւ 60 տարեկան կամ աւելի: Որոշուեցաւ ամէն տարի վե-րաքննութիւն կատարել, ի հարկին 10 առ հարիւր աւելցնելու համար սահ-մանուած թոշակը, համաձայն ապրուստի սղութեան :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծերակոյտը 8ի դէմ 77 ձայնով քուէարկեց 300 միլիոն տոլարի վարկ մը, 6000ի հասցնելու համար ռազմական օդանաւերու թիւը :

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ գողցուեցան Անգլիոյ պատերազմական պաշտօնատունէն : Խիստ քննութիւն բացուած է, երեւան հանելու համար դաւը :

ԿԱՆՏԻ դղրեցուց իր նոր ծոմապահութիւնը, կեանքը վտանգուած ըլ-լալով: Առաջին ճաշն եղաւ նարինջի ջուր:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ պիտի կատարուի ապրիլ 6ին (աւագ հինգշաբթի): Նախարարական խորհուրդը մօտերս պիտի գումարուի, ազգ. ժողովին գումարման թուականը որոշելու համար :

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ բանաձեւ մը ներկայացուց երեսփ. ժողովին, պահանջելով որ կառավարութիւնը նախաձեռնութիւնն ստանձնէ միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրելու :

ՓԱՐԻԶԻ եւ Պաղտատի Թրքական դեսպանները հանգստեան կոչուեցան :

ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ բացառիկ թիւ մը հրատարակեց Լիոնի «Ժէգլեւթ Մխոնէր» ամսաթերթը, չահեկան բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ : Գինն է 2.50 ֆրանք: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՆԱՓՈԼԻԻ մօտ, 800 արտավար հողի մը վրայ, պիտի շինուի օդանաւի նոր գործարան մը: Մուսոլինի այս մասին հարկ եղած հրամանը արձակեց:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց 160.000 սթերլին յատկացնել, շի-նելու համար ռազմական ճամբայ մը՝ Եգիպտոսի եւ Պաղեստինի միջեւ :

ԳԵՐՄԱՆ լրատու գործակալութիւնը նոր բառ մը գտրնեց. այսուհետեւ Semigrant պիտի կոչուին Գերմանիայէն փախչող տարագիր հրեաները (սեմա-կան տարագիր):

ՊԱՊԸ Վատիկանի գլխաւորապէս նշանակեց կարտինալ Թէտէչինի, որ պա-պական նուիրակ էր Եուկոսլաւիոյ մէջ: Պապը տակաւին անուանած չէ ար-տաքին գործերու վարիչը, թէեւ թերթերը գրած էին թէ կարտինալ Մակլիո-նէ նշանակուած է:

Հ. Յ. Դ.

Դաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ընկ. ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի, 9 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին. Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբը: Կը խնդրուի ան-դամատետրերը միասին բերել : կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէին ընդհ. անդամական ժողովը կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Քուր Լաֆայէթ: Բոլոր ընկերներու ներ-կայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԿՐԸՆՕՊԼԻ «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը մարտ 11 շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Կ. Խաչի սրահին մէջ: Անդամա-տետրերը միասին բերել :

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 5ին, սովորական վայրը: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մար-սէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով :

« ՁԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Գ. Թաղապետարանի սրա-հին մէջ, Լիոն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԸՆԿ. Ն ՄՈՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք մինչեւ լոյս Բարեգործականի սրահին մէջ 202 Rue Boileau: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք :

Փետրուար 18ի առթիւ

Ընկերահամակրական բանախօսութիւն

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի

կիրակի 12 մարտ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Կ. Խաչ. փոխ․ ․․․ սրահին մէջ

Կը բանախօսէ՝ ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Մուտքը ազատ է ․․․ բոլոր ․․․ վայ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Մեծն Մեսրոպի մահուան 1500 ամեակին առթիւ: Կազմակերպուած Հա-մազգայինի Սարսէլի մասնաճիւղին կողմէ:

11 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սալ տէ Նոսի մէջ, Սարսէլ:

Կը նախագահէ Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ : Կը խօսի Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ :

Նիւթ՝ Ս. Մեսրոպի կեանքն ու հայ գիրերու գիւտը:

Մուտք 0.95 ֆրանք :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 9 Մարտ, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պասիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայ-կական դրամներ, իսկական դրամներու ցուցադրութեամբ».

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՊՐԻԼ 6ԻՆ

Ընտանեկան խնջոյք

Կազմակերպուած Իսիի Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ, 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2, Rue de la Défense :

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ Մուտք 5 ֆրանք

(Օշարակ, պտուղ եւ խմորեղէն միասին):

Ցերեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ: 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:

Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ԵԱՆԻ: Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ:

Մատչելի պիւֆէ: Աճուրդ Չկայ: Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել վերջաւո-րութենէն 2 կայան առաջ, մեծ դպրոցին մօտ :

Հայ Մշակութային Միութիւն, Մարսէյլ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 9 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ:

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պ. Հրանտ Գրիգորեան եւ Տիկինը՝ Սրբուհի (Փարիզ) եւ զաւակունք ի-րենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Գաբրիէլ Աղաճանեանի եւ զաւակներուն, Այրի Տիկին Ռօզա Տօնիկեանին (Փոն տը Շէրիւի), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր եւ Շուշան Փա-փազեանի (Փոն տը Շէրիւի) եւ պա-րագաներուն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, հարսին, եղբօր աղջկան եւ ազ-գականին՝ Տիկին ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԱՂԱ-ՃԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առ-թիւ որ տեղի ունեցաւ Մարտ 4ին, Սէնթ Էօժէնի հիւանդանոցին մէջ (Լիոնի շրջան), 33 տարեկան երիտա-սարդ հասակին:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմի-տէն իր եւ բոլոր խումբերու եւ են-թակոմիտէներու կողմէ ցաւակցու-թիւն կը յայտնէ ընկեր Գրիգոր Մա-նուկեանի, եղբայրներուն եւ պարա-գաներուն, իրենց հօր՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ (Ռէս) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

** Իմ խորին ցաւակցութիւնս կը յայտնեմ ընկեր Գրիգոր Մանուկեա-նին, Ռուբէնին եւ եղբօրը, իրենց սի-րեցեալ հօր՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿ-ԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Ազգին

ՅՈՒՇԱՏԻՍՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի Մասնա-խումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Հ.

Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբը: Օր-կարգ.— Հաշուետուութիւն եւ ․․․ վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միու-թիւնը ձեռնարկած է հրատարա․․․ Տրապիզոնի Հայութեան պատմութ․․․ նը: Պէտք ունի Տրապիզոնի նահան․․․ արժէքաւոր յուշերու, լուսանկար․․․ րու եւ յիշատակութեան արժանի ․․․ մակներու, գրուած զանազան գր․․․ ծիչներու կողմէ: Անոնք որ ․․․ մօտ ունին այդպիսի նիւթեր եւ ․․․ թող հաճին ղրկել Հայր. Միութ․․․ հասցէին, վերադարձուելու պայմա․․․ նաւ: Հասցէ.— Y. Haroutunian, 13 ․․․ D Orsel Paris (18e):

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղը ․․․ նորհակալութեամբ ստացած է Պ. ․․․ նիկ Թօթոյեանէ, փոխան ծաղկեպ․․․ կի 50 ֆրանք, Պ. Մանուկ Բ․․․ եանի որդւոյն մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կը փութանք մեր խորին շնոր․․․ կալութիւնը յայտնել Տիկին Գ․․․ Վարդանեանին, որուն մայրական ․․․ գածութեամբ լրացուցինք կար ․․․ ւի դասընթացքը: Նոյնպէս Ma․․․ Dyvraude Théveninի, Տիկին Զիլ․․․ եանի, Օր. Մարկոսեանի եւ ․․․ Կիւրճեանի որոնց ստորագրու․․․ ներով վաւերացուած վկայակ․․․ ստացանք :

Մելինէ Հատրմեան (Վ.Էնսէն), ․․․ Նաիրա Փանոսեան (Շավիլ)

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Պ. Պ. Միր․․․ Շահպազեան, Յովհաննէս Սէ․․․ ճեան, Յովսէփ Քիւրքճեան, ․․․ րապէտ Թահթաճեան: Ստանալու ․․․ մար դիմել «Յառաջ»ի ՎԱՐՉՈ․․․ ԹԵԱՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՄԱՐՏ — VENDREDI 10 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3985 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐԴԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ...

— oo —

Մինչ արիւնը կը հոսի Սպանիոյ մէջ, նորագոյն պառակտումներով, աստ կը պարզուի այլապէս քստմնելի ողբերգութիւն մը,— փախստականներուն խնդիրը:

Մօտաւորապէս՝ Ֆրանսայի մէջ խռնուած 400 — 450,000 փախստականներու ծանր բեռն — օրական 7.200.000 փրանք, ամիսը 216 միլիոն — երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը հարկ դատեց լուսաբանութիւններ խնդրել կառավարութենէն: Եւ առջի օր ներքին եւ արտաքին նախարարները հաղորդեցին մանրամասն տեղեկութիւններ, որոնք տուն կուտան դառն խորհրդածութեանց :

Այսպէս, հաստատուեցաւ որ 40—50.000 փախստականներ վերջնապէս պիտի հաստատուին Ֆրանսայի մէջ, ազգականներ եւ զանազան կապակցութիւններ ունենալով: Հաւանական է որ 15.000 հոգի ալ ընդունուին զանազան երկիրներու մէջ, մասնաւորապէս Հարաւային Ամերիկա :

Արդ, Զօր. Ֆրանքօ առ այժմ կը մերժէ ներս առնել օրական 250 հոգիէն աւելի, առարկելով պարենաւորման դժուարութիւնները: Միւս պետութիւնները, գլուխն ըլլալով Անգլիա եւ Մ. Նահանգները, նոյնպէս կը մերժեն փախստական ընդունիլ: Կը մերժէ նաեւ Խ. Միութիւնը, դուռը գոցելով նոյնիսկ այն 2000 գերման, իտալացի եւն., բոլշեւիկներուն առջեւ որ կը կռուէին միջազգային վաշտերուն մէջ, ի հաշիւ հանրապետական բանակին :

Կը մնայ միայն մէկ մխիթարութիւն, ինչպէս հայկական ողբերգութեանց առթիւ,— Մեծն Բրիտանիա յանձն առած է 40.000 ոսկի ճարել, իբրեւ մարդասիրական օգնութիւն: Խորհրդային իշխանութիւնն ալ տրամադրած է հինգ միլիոն փրանք: Հանգանակութիւններ կը կատարեն նաեւ ուրիշ երկիրներ, որոնց մէկ մասը սպանիացի մանուկներ ալ հիւրընկալած է, անցեալ տարիէն ի վեր, (օրինակ, փոքր Պելժիան՝ 2—3000 մանուկներ):

Կրկնութի՞ւն կ՚ըլլար յիշել թէ նորէն հայկական պատմութիւնն է որ կը շարունակուի,— պատերազմ, ջարդ, գաղթ, աննկարագրելի թշուառութիւն, եւ — ողորմութիւն, յանուն քրիստոնէութեան եւ մարդասիրութեան :

Կը թուէր թէ Մոսկուան բացառութիւն պիտի կազմէ այս աւանդութենէն, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ :

Բայց ահա մէջտեղն է փաստը: Ան ալ կը մերժէ ներս առնել նոյնիսկ իր զինուորեալները: Այն ատեն որ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը պարտք սեպած է դիմել առ որ անկ է, որպէսզի խորհրդային իշխանութիւնը «աւելի գործօն աջակցութիւն ընծայէ Սպանիոյ փախստականներուն »:

Ահա այսպէս, անգամ մըն ալ կը հաստատուի դարաւոր ճշմարտութիւնը,— վա՛յ պարտեալին: Եւ մանաւանդ այն դասին որ իր յոյսը դրած է արտաքին աջակցութեան վրայ ...

Եթէ Ֆրանսան ալ հետեւած ըլլար միւսներու օրինակին, կրնաք երեւակայել թէ ի՜նչ ահռելի տեսարան մը պիտի պարզուէր, սահմանագլուխին վրայ, Պարսելոնայի անկումէն անմիջապէս վերջը:

Անշուշտ Ֆրանսայի մէջ ալ հաճութեամբ չէ որ ստանձնեցին այս ահաւոր բեռը: Եւ օրուան վարիչները ամէն դուռ կը զարնեն, ելք մը գտնելու համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ՍՈՒՐԲ ՄԱՂԱՔԻԱՆ

— • —

Այն պահուն, երբ ամէն մարդ մտահոգ է վաղուան մասին, երբ տխուր գրոյցներ շրջան կ՚ընեն զարնանային փոթորիկի մը մասին, երբ «մութ ամպեր կը ծածկեն քաղաքական հորիզոնը»՝ ինչպէս կ՚ըսեն խելացիները, երբ վերջապէս մեր գրաւաճառները էացի պէս Երազահան կը ծախեն,

Խորհեցայ գտնել ստուգաբան գուշակարան մը եւ ձեզի յայտնել թէ ի՛նչ դէպքեր պիտի պատահին յառաջիկային:

Կ՚ենթադրեմ որ հրապարակի վրայ ծանօթ երազահաններէն աւելի արժէք կը ներկայացնէ Ս. Մաղաքիայի գուշակարանը, քանի որ կը կոչուի «Պապական Գուշակութիւնք»:

Ս. Մաղաքիա իրլանտացի կրօնաւոր մըն է, մեռած՝ 1148ին: Գիշեր ցերեկ աշխատելով՝ մէկիկ մէկիկ շարեր է Պապերուն անունները, կեղեստինոս Բ.էն մինչեւ ... աշխարհի վերջը: Իւրաքանչիւր Պապի տուած է քանի մը տող՝ յատկանշելու համար քաղաքական կլիման, որու մէջ ապրեցաւ Պապը:

Այսպէս Բենեդիկտոս ԺԵ. Պապին շրջանին համար Ս. Մաղաքիա կը գրէ.— «Քրիստոնէութիւնը աղետահար եւ վշտահար»: Գիտէք որ Բենեդիկտոս ԺԵ. գահակալեց 1914 — 1918 տարիներուն, երբ քրիստոնեայ աշխարհն էր որ իրարու դէմ ելած էր՝ արեան մէջ խեղդելու համար իրար:

Պիոս ԺԱ. Պապին շրջանին համար կը գրէ.— «Բոցավառ հաւատք»: Երեւս ըսել կ՚ուզէ թէ նորոգ հանգուցեալ Պապը մեծ հաւատք ունէր խաղաղութեան դատին վրայ, հակառակ Հայաստանի, Սպանիոյ եւ այլոց մարտիրոսութեան:

Կարեւորը, սակայն, հիմակ է որ պիտի ըսեմ.—

Ս. Մաղաքիա գուշակած է նաեւ թէ ի՛նչ պիտի պատահի հանգուցեալ Պապին յաջորդին շրջանին. «Սուր եւ հուր»:

Ի՞նչ կը նշանակէ «Սուր եւ հուր»: Մենք Հայերս շատ ծանօթ ենք այդ բացատրութեան, որ մեկնութեան կարօտ չէ:

Ուրեմն, ըստ Ս. Մաղաքիայի գուշակութեան, ընտրելիք Պապը պիտի մեռնի սուրով եւ հուրով: Բայց սուրն ու հուրը, մինչեւ Վատիկան հասնելէ առաջ, ի՛նչ աւերներ պիտի կատարեն իրենց ճամբուն վրայ:

Չըսի նորէն կարեւորը.—

Թրքական հուրն ու սուրը տեսնելով հանդերձ փիւնիկի պէս ողջ մնացող Հայերս ապահովաբար ողջ կը մնանք նորոպական այդ հուր ու սուրէն ալ: Միայն թէ Ս. Մաղաքիա աւելի «զգայացունց» գուշակութիւն մը կը կատարէ:

Հաշուելով Պիոս Բ. Պապը, վեց Պապ եւս պիտի գահակալէ Վատիկանի մէջ, եւ այնուհետեւ... կործանում աշխարհի:

Մինչեւ վեց Պապ ապրողը կը ստուգէ թէ ո՛րքան ստոյգ է գուշակութիւնը Սրբոյն Մաղաքիայի: Ոմանք պիտի խորհին թէ տակաւին երկար ժամանակ կայ մինչեւ աշխարհի կործանումը: Բայց պապերը ծերացած կ՚ըլլան՝ երբ կ՚ընտրուին, այնպէս որ հազիւ քանի մը տարի կ՚ապրին:

Հետեւաբար պիտի չուշանայ աշխարհի կործանումը: Այսքանը յայտնելէս վերջ, զիս Յովնան մարգարէ՞ն կարծեցիք, որ ձեզի գոչեմ.

— Ապաշխարեցէ՛ք:

ԱՐԱՁ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՏՐԻՏԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՆ 24 ԺԱՄ ԿՌՈՒԵԼԷ ՎԵՐՋ

500,000 ազգայնական զինուորներ պատրաստ խաղալ մտնելու

— oo —

Սպանիոյ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը, որ կազմուեցաւ նախաձեռնութեամբ գնդ. Քազատոյի եւ նախագահութեամբ Զօր. Միախայի, պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ բոլշեւիկ ըմբոստները անձնատուր եղան, գիշերային կատաղի կռիւէ մը վերջը, որ տեւեց 24 ժամ: Ծանր արիւնահեղութիւններ տեղի ունեցան քաղաքին մէջ եւ շրջակաները: Հակառակ այս պաշտօնական զեկոյցին, իրազեկներ կ՚ըսեն թէ կացութիւնը անորոշ է տակաւին, կռիւները կը շարունակուին ուրիշ վայրերու մէջ եւ կը վախցուի որ ջարդ ալ պատահի: Անձնատուութենէն առաջ, առ նուազն հինգ վաշտ զինուորներ միացած էին բոլշեւիկներուն, Մատրիտի մէջ եւ շրջակաները: Կռիւներու ընթացքին կառավարական զօրքը յարձակում գործեց թնդանօթներով եւ հրասայլերով, Մատրիտի գլխաւոր հրապարակներուն վրայ: Քաղաքին արեւելեան մասին մէջ բոլշեւիկները յաջողեցան գրաւել այն կառախումբերը որ պաշար եւ ռազմանիւթ կը փոխադրէին Մատրիտ, սպառնալով կտրել քաղաքին եւ Վալենցիայի հաղորդակցութիւնները: Ուրիշ ճակատէ մըն ալ կարգ մը բոլշեւիկեան վաշտեր քալեցին Մատրիտի վրայ, օգնութեան հասնելու համար իրենց ընկերներուն: Գնդ. Քազատոյի զօրքը փոխադարձաբար գրոհ տուաւ բոլշեւիկեան դիրքերուն վրայ: Գնդապետը հրատարակեց վաթսուն բոլշեւիկ զինուորական հրամանատարներու ցանկը, հրամայելով սպաննել զանոնք առանց այլեւ այլի:

Չորեքշաբթի առտու կացութիւնը տագնապալի էր, ըմբոստութիւնը ծաւալուն հանգամանք ստացած ըլլալով: Ըմբոստները առաջին ձախողանքը կրեցին երբ Կուատալախարայի հաւատարիմ զօրքը, որ կը գտնուի զօր. Միախայի հրամանին տակ, խոյացաւ բոլշեւիկեան պատնէշներուն վրայ եւ պաշարեց զանոնք, գերի բռնելով հազարաւորներ: Այս յաջողութենէն վերջը զօրքը հակայարձակումի ձեռնարկեց բուն քաղաքին մէջ եւ բոլշեւիկները քշեց դուրս, դէպի հարաւ, ի վերջոյ գերի վարելով եւ զինաթափ ընելով զանոնք:

Այս երկու յաջողութիւններէն վերջը, գնդ. Քազատօ վերջնագիր մը ուղղեց ապստամբներուն, պահանջելով որ անձնատուր ըլլան մինչեւ կէս օր: Կէս ժամ վերջը պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէր թէ անձնատուութիւնը կատարուած է: Ասոր վրայ կրակը դադրեցաւ:

Պուրկոսէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Ֆրանքոյի 500.000նոց բանակը, որ այժմ կեդրոնացած է Մատրիտի շուրջը, սկսած է շարժիլ եւ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ յարձակելու համար, եթէ բոլշեւիկները յաջողին տապալել Մատրիտի նոր կառավարութիւնը: Զօրավարը իր բանակատեղին հաստատած է ճակատէն քանի մը մղոն հեռու, եւ ժամէ ժամ լուր կը ստանայ Մատրիտէն: Մասնաւոր ոստիկանութիւն մը կազմուած է բոլշեւիկներուն դէմ գործելու համար, երբ ազգայնական զօրքը քաղաք մտնէ: Զօր. Ֆրանքօ Մատրիտի գրաւման համար ամէն պատրաստութիւն տեսնելով հանդերձ, կը սպասէ որ կացութիւնը պարզուի: Կ՚ըսուի թէ Մատրիտէն մասնաւոր գործակալներ ղրկուած են, հաշտութեան մասին բանակցելու համար: Ֆրանքօ միշտ կը պնդէ անպայման անձնատուութեան մասին. բայց իրազեկներ կը հաւատեն թէ բանակցութիւնները աւելի պիտի դիւրանան, եթէ Մատրիտի կառավարութիւնը յաջողի վերջնապէս ջախջախել բոլշեւիկները:

Անգլիական մեծ յածանաւ մը այս միջոցին կը յածի սպանիական ջուրերուն մէջ: Կ՚ըսուի թէ այդ մարտանաւին մէջ ալ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, հաշտութիւն գոյացնելու համար:

*** Ազգայնական հրամանատարութիւնը որոշեց պաշարել Միջերկրականի ծովեզերքը, մասնաւոր ազդարարութիւններ ուղղելով բոլոր նաւերուն:

** Նախկին կառավարութեան անդամները, վարչապետ Նէկրին եւն. բնակարաններ վարձեցին արուարձաններուն մէջ եւ այլուր, իրաւունք չունենալով Փարիզ հաստատուելու: Փարիզ եկած է նաեւ Մատրիտի հրամանատարը, Զօր. Լիսթըր որ վերջին պահուն փախած էր:

Սպանիոյ փախստականներէն 50,000 հոգի Ֆրանսա պիտի մնան

Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը առջի օր լսեց արտաքին եւ ներքին նախարարները, 150 միլիոն փրանքի նոր վարկ մը պահանջուած ըլլալով Սպանիոյ փախստականներուն համար:

Ներքին նախարարը բացատրեց թէ փախստականներուն թիւը կը մօտենայ 450.000ի եւ թէ հաւանական է որ անոնց 40—50.000ը վերջնապէս հաստատուին Ֆրանսայի մէջ: Արտաքին նախարարն ալ բացատրեց թէ դիմումներ կատարուած են զանազան պետութեանց, մաս մը փախստականներ ընդունելու համար, բայց գրեթէ բոլորն ալ մերժած են: Շատ — շատ 15.000 հոգի կրնան ապաստան գտնել զանազան երկիրներու մէջ (Հարաւ. Ամերիկա):

450.000 փախստականներուն 220.000ը զինուորներ են, 40.000ը քաջառողջ քաղաքացիներ, 10 հազարը վիրաւորներ, իսկ 180.000ը կիներ, ծերուններ եւ մանուկներ: Նոյն իսկ Խ. Միութիւնը կը մերժէ ընդունիլ որեւէ փախստական, արտաքին նախարարութեան ուղղուած հեռագրով մը: Անգլիա, Մ. Նահանգները եւ Խ. Միութիւնը մերժելով ընդունիլ փախստականները, տրամադրութիւն կը յայտնեն դրամական եւ նիւթական օգնութիւն հասցնելու, մասնաւոր ընկերութեանց միջոցաւ:

Ջեկուցումներէն երեւան եկաւ որ Զօր. Ֆրանքօ յանձն առած է օրական միայն 250 փախստականներ ընդունիլ, առարկելով պարենաւորման դժուարութիւնները: Մ. Նահանգները չեն ուզեր անցնիլ Սպանիոյ համար սահմանուած տարեչափը.— 352 հոգի:

»»» . «««

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 1939ի Դ. շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի Փարիզ, Սէն Լազարի կայարանը, Մարտ 22ին:

ՃԻՊՈՒԹԻԻ ՄԷՋ հինգ Իտալացիներ ձերբակալուեցան իբրեւ լրտես եւ Ֆրանսա փոխադրուեցան, դատուելու համար:

ԱՆԳԼԻԱ 200.000 ԶԻՆՈՒՈՐ ՊԻՏԻ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ, ԵԹԷ...

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա այժմ ի վիճակի է 19 զօրաբաժին (200.000 զինուոր) փոխադրելու ցամաքային Եւրոպա, եթէ վտանգուին Ֆրանսայի կենսական շահերը: Այս ուժը պիտի բաղկանայ հետեւեալ զօրամասերէն,— 13 զօրաբաժին հետեւակազօրք, չորսը կանոնաւոր, մնացեալ ինը երկրապահ բանակէն. — երեք զրահապատ զօրաբաժին հրասայլերով, երեք մեքենաշարժ զօրաբաժին, երկու կիսաբաժին հեծելազօրք եւն.: Նախարարը չյայտնեց տրամադրելի զօրքին թիւը. բայց մասնագէտներ խաղաղութեան ատեն 10—12.000 հաշուելով մէկ զօրաբաժինը, ընդհ. գումարը կը հաշուեն 190 — 200.000 :

Մեծ պատերազմը ծագած ատեն, Անգլիա հարիւր հազար զինուոր ղրկեց Ֆրանսա, առաջին ամսուն: Մնացեալ վիթխարի ուժը ղրկուեցաւ աստիճանաբար :

Նախարարը այս առթիւ 161.133.000 ոսկիի վարկ մը պահանջեց, բանակին ծախքերուն համար, ի հաշիւ յառաջիկայ տարեշրջանին որ կը սկսի ապրիլէն: Այս առթիւ նորէն շեշտեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի շահերուն համերաշխութիւնը :

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— oo —

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Նորէն ծանր անկարգութեանց լուրեր կը հաղորդուին Սուրիայէն, ուր Քիւրտ Տաղի բնակիչները (Հալէպի եւ Հաթայի՝ Սանճաքի միջեւ) ապստամբած են տեղական իշխանութեանց դէմ եւ յարձակած ոստիկան-զօրքին վրայ: Ըմբոստութիւնը ծագեցաւ երբ ցեղախումբին անդամները յարձակեցան Ջէյթունի վրայ: Անոնք սպաննեցին հրամանատարը եւ երկու ոստիկան-զինուորներ եւ առեւանգեցին հինգ հոգի, լեռը տանելով իրենց հետ: Ֆրանսական հեծելազօրքը եւ զրահապատ ինքնաշարժներ ղրկուեցան, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու եւ երկաթուղին պաշտպանելու համար: Ոստիկանութիւնը թակարդը ձգելով ցեղապետ մը եւ 50 հետեւորդներ, փոխադրեց Հալէպ: Սոււարաթիւ ոստիկան-զինուորներ կտրեցին բոլոր լեռնային ճամբաները, պատժական արշաւախումբ մը փութացնելով խռովարարներուն դէմ :

Թրքական սպառնալիքը Հալէպի վրայ

— oo —

Դամասկոսի «Էքօ տը Սիրի» թերթը կ՚ազդարարէ նշանակալից խմբագրականի մը մէջ (28 փետրուար).

— «Սուրիոյ հիւսիսային սահմանները, որոնք 1921ին Տաւրոսէն աղբին տեղափոխուեցան եւ 1938ին հասան մինչեւ Որոնդէսի գետաբերանը, անգամ մըն ալ տեղի պիտի՞ տան՝ հասնելու համար Հալէպին ջուր հայթայթող Քուէք գետէն աղբին :

Անգարայի դաշնագրէն յետոյ, Թուրքերը յայտարարեցին.— «Մենք գոհացած ժողովուրդ մըն ենք. այլեւս կը հրաժարինք Օսմանեան կայսրութեան ծաւալական քաղաքականութենէն: Այսուհետեւ պիտի մնանք Անատոլու, երկիր մը որ աւանդօրէն մերն է եւ պիտի մնայ մերը: Բոլորովին անտարբեր պիտի մնանք մեր դրացի երկիրներու վիճակին»:

Այս քաղաքականութիւնը գործադրուեցաւ միայն այն ատեն, երբ Թուրքիա կը կռուէր իր անկախութեան համար եւ կը ջանար ազատիլ օրուան «յափշտակիչ»ներէն: Գործադրուեցաւ նաեւ ազատագրման պայքարէն վերջ, երբ Թուրք ժողովուրդը սկսած էր կազմակերպուիլ քաղաքականօրէն եւ տնտեսականօրէն: Բայց կը թուի թէ անկէ յետոյ Թուրքերը լքեցին զայն :

Բոլոր դիկտատորութեանց նման, Թուրք դիկտատորութիւնն ալ, յարատեւելու համար, արտասահմանի մէջ կը փնտռէ կիսամիջոցներ, որպէս զի անոնցմով զբաղեցնէ Թուրք ժողովուրդը, որ չստացաւ վարչաձեւէն իր սպասած ներքին գոհացումները:

Դեռ 1926ին, Թուրքիա աչք տնկեց Մուսուլի վրայ. բայց Ազգաժողովն ու ժողովրդավար պետութիւնները մեծ ազդեցութիւն ունէին այդ ժամանակ եւ ժընեւեան վճիռ մը բառեց ջուրը ձգելու Իրաքի վրայ Թուրքիոյ ունեցած բոլոր յոյսերը :

Այնուհետեւ թրքական ախորժակը կեդրոնացաւ հիւսիսային Սուրիոյ վրայ :

1936ի վերջերը ծագեցաւ Ալեքսանտրէթի հարցը: Թուրք կառավարութիւնը օգտագործեց այս առիթը... Հետեւանքը յայտնի է բոլորին: Ճարտարօրէն կատարուած եւ մամուլի կողմէ հիանալիօրէն ներդաշնակուած, Ալեքսանտրէթի շանթաժը յուսացուածէն աւելի յաջող անցաւ: Ազգաժողովի եւ ժողովրդական ճակատի Ֆրանսայի անկարութիւնը, ինչպէս նաեւ օրուան միջազգային պայմանները յաջողցուցին թրքական «անշլուս»ը՝ Ալեքսանտրէթի սուրիական հողին վրայ :

1937 — 38ի շրջանին, Թուրքիա յաջողեցաւ տեղաւորուիլ Սանճաքի մէջ — զոր Հաթայ անունով մկրտեց — եւ հարկ եղած հանգամանքները տալ «իր գոյութեան»: Անկէ յետոյ, թրքական քարոզութիւնը Հաթայէն պիտի տարածուէր դէպի Սուրիոյ հարեւան շրջանները, հարաւէն՝ դէպի Լաթաքիա, արեւելքէն՝ դէպի Հալէպ: Այսօր, այդ քարոզութիւնը կատարեալ գործունէութեան մէջ է երկու կողմէն ալ :

Միւս կողմէ, այդ քարոզութիւնը աւելի զօրաւոր ու վտանգաւոր դարձած է անով, որ Թուրքիա փոխեց տէրը եւ նոր պետը անկասկած պիտի ջանայ դղրդալի «հարուած» մը փորձել, իր հմայքը զօրացնելու համար :

Վերջերս, հիւսիսային Սուրիոյ մէջ յամառ զրոյց տարածուեցաւ թէ Թուրքիա պիտի փորձէ յարձակիլ Հալէպի վրայ: Թրքական մամուլն ալ եկաւ ուժ տալու այդ զրոյցին :

Այս զրոյցները կը զուգադիպին թրքական թերթերու յօդուածներուն, որոնք չափազանց կը շահագրգռուին «Սուրիոյ մօտաւոր ճակատագրով» եւ «անոր անկախութեան անհրաժեշտութեամբ»:

Կը թուի թէ սեւկա յառաջարանն է մեծ յարձակողականի մը եւ քայլի մը, որուն բնոյթը եւ տարողութիւնը դժուար է նախատեսել հիմակուընէ: Այդ քայլը պիտի ճշդուի, անմիջապէս որ արտասահմանի մէջ գործելու աւելի մեծ ազատութիւն մը ունենայ Թուրք կառավարութիւնը, որ ներկայիս զբաղած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Է.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈՂԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ինչո՞ւ չիրականացաւ Թրքական հողերու բաժանման ծրագիրը:

Գլխաւոր պատճառներէն մէկն էր անշուշտ Ռուսիոյ պոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը, որ տակնուվրայ ըրաւ Դաշնակիցներուն հաշիւները: Լէնինի նորընծայ իշխանութիւնը առանց վարանումի ջուրը նետեց այն բոլոր համաձայնութիւնները որոնք կնքուած էին Դաշնակիցներուն եւ ցարերու կառավարութեան միջեւ: Հայկական նահանգներու ապահովութիւնը կամ Նեղուցներու ազատութիւնը օրակարգի անմիջական նիւթեր չէին նոր վարչաձեւին համար: Բանուորներու եւ գիւղացիներու կառավարութիւնը պիտի աշխատէր նախ բարեկարգել ու վերաշինել իր սեփական հայրենիքը, որ ծայրայեղ թշուառութեան մատնուած էր պատերազմի ընթացքին եւ յետոյ պիտի մտածէր նաեւ բովանդակ աշխարհի զրկուածները դրամատէրներու ճիրաններէն ազատելու միջոցներուն մասին: «Ո՛չ հողային կցում, ո՛չ ալ պատերազմական տուգանք» կը քարոզէին համայնավարներն ալ 1917ին, թէեւ երեք տարի վերջ պիտի մոռնային այդ հանգամանքը՝ դաւադրաբար իրենց հայրենիքին անծայրածիր տարածութիւններուն կցելով— յանո՛ւն համաշխարհային յեղափոխութեան — Կովկասի երրեակ անկախ հանրապետութիւնները:

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, Ռուսիան չէր կրնար հողատարութիւններ ստանձնել ո՛չ հայկական հողերուն, ոչ ալ Նեղուցներուն վրայ:

Լոյտ Ճորճ կը բացատրէ թէ կարելի էր Տարտանէլն ու Վոսփորը յանձնել Յունաստանի, որ պատմական ու ցեղագրական տեսակէտներէ կարգ մը իրաւունքներ կրնար պահանջել այդ հողամասերուն վրայ: Պոլիսը ժամանակին եղած էր բիւզանդական կայսրութեան մայրաքաղաքը, իսկ հիմա միլիոնաւոր Հելլէններ կ'ապրէին Նեղուցներու հարեւան շրջաններուն ինչպէս նաեւ մօտակայ կղզիներուն մէջ: Այդ տեսակ կարգադրութիւն մը, սակայն, դիտել կուտայ հեղինակը, ընդդիմութիւն պիտի ստեղծէր Իտալիոյ մէջ եւ չափազանց անախորժ պիտի թուէր Ֆրանսայի համար: Լաւագոյն ձեւն էր, թերեւս, Նեղուցները յանձնել միջազգային վարչութեան մը որուն, անտարակոյս, մաս պիտի կազմէին Անգլիան, Ֆրանսան, Ամերիկան եւ Իտալիան: Եւ սակայն այդ լուծումն ալ իր վտանգները ունէր. անհուն տարակարծութիւններ կրնային թշնամութիւն ստեղծել ամէնէն աւելի իրարու բարեկամ նկատուած պետութիւններուն միջեւ, որովհետեւ Եւրոպայի գլխաւոր երկիրները կարեւոր շահեր կը հետապնդէին Միջին Արեւելքի այդ շրջաններուն մէջ: Բացայայտօրէն ուրեմն, կը գրէ Լոյտ Ճորճ, Դաշնակիցները լաւագոյն կարգադրութիւնը ըրած պիտի ըլլային հողատար նշանակելով պետութիւն մը որ իր ներկայութեամբ կրնար հեռացնել հաւանական մրցակցութեան մը վտանգը եւ որուն աշխարհագրական դիրքը, քաղաքական հեղինակութիւնն ու ուժը կրնային երաշխիք մը ըլլալ իր անկողմնակալութեան մասին:

Դաշնակիցները միեւնոյն սկզբունքէն պիտի առաջնորդուէին Հայաստանի խնդրին մէջ, կը բացատրէ նախկին վարչապետը:

— «Գործնական չէր միջազգային վարչութեան մը յանձնել հայկական նահանգները. ո՛չ Անգլիան, ո՛չ Իտալիան պատրաստակամութիւն յայտնեցին Ռուսիոյ լքուած ափերուն վրայ հաստատուելու: Իսկ Ֆրանսան Հայաստանի հարաւային նահանգները իր տիրապետութեան տակ առնելու տրամադրութիւն եւ նոյնիսկ բուռն փափաք մը ունենալով հանդերձ, երբեք չյօժարեցաւ այդ տիրապետութիւնը տարածել մինչեւ հիւսիսի շրջանները»:

Հետեւաբար Դաշնակիցները կը յանգին բացորոշ եզրակացութեան մը — Հայաստանը ինչպէս նաեւ Նեղուցներու հողատարութիւնը կարելի է վստահիլ միայն Ամերիկայի, որ ամէն առաւելութիւն կը ներկայացնէ արժանաւորապէս կատարելու համար այդ պատասխանատու դերը: Հաշտութեան Խորհրդաժողովը, որ քննութեան կ'առնէ այդ ծրագիրը, սրտանց հաւանութիւն կը յայտնէ: Եթէ հակառակէր, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ, այն ատեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար ամէնէն ձեռնտու կարգադրութիւնը պիտի ըլլար Նեղուցները յանձնել Յունաստանին որ, նկատի ունենալով իր աշխարհագրական բացառիկ դիրքը, երբեք պիտի չհամարձակէր փակել Տարտանէլն ու Վոսփորը պատերազմի մը պարագային: Եթէ Միացեալ Նահանգները վճռապէս մերժած ըլլային իրենց ներկայացուած առաջարկը, Նեղուցները ենթարկուած պիտի ըլլային հելլենական հակակշիռին:

Յետոյ Լոյտ Ճորճ կը խօսի մեր պահանջներուն եւ տեսակէտներու մասին: Հայերը իրենք ալ կ'ուզէին զօրաւոր պետութեան մը հոգատարութեան յանձնուիլ, մինչեւ որ ի վիճակի ըլլային պաշտպանելու իրենց հայրենիքը՝ թշնամի դրացիներուն դէմ: Եթէ ապահով պայմաններ ստեղծուէին իրենց համար, հարիւր հազարաւոր Հայեր որոնք այժմ ապաստանած էին օտար երկիրներու մէջ, անմիջապէս հայրենիք պիտի վերադառնային: Հոգատար պետութիւն մը պէտք է գրաւէր հայկական նահանգները՝ առաւաւելն տասնը-հինգ, քսան տարուան համար:

Երբ Ռուսիան հրապարակէն քաշուեցաւ, Հայաստանը կցելու խնդիրն ալ միաժամանակ ջուրը ինկաւ, կ'ըսէ Լոյտ Ճորճ: 1916ի Սայքս-Փիքոյի համաձայնութենէն յետոյ ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը աւելի ուժ առաւ: Անոր վրայ հիմնուած էր Դաշնակիցներու հաշտութեան քաղաքականութիւնը:

— «Պատերազմէն առաջ քրիստոնեայ պետութեան մը մէկ նահանգը ըլլալու մօտալուտ հաւանականութիւնը երջանկութիւն կը պատճառէր Հայերուն. մինչդեռ հիմա անոնք վճռած էին հիմնել անկախ հայրենիք մը վերականգնելու համար Հայաստանի հինաւուրց փառքերը»:

Լոյտ Ճորճ այս պարագան հաստատելու համար մէջբերում մը կը կատարէ այն Յուշագրէն զոր Ազգային Պատուիրակութիւնը (չշփոթել Հ. Հ. Պատուիրակութեան հետ) Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութեանց կը ներկայացնէր 1918ի Յունիսին, այսինքն «մանրանկար» Հանրապետութեան հռչակումէն հազիւ քանի մը շաբաթ ետք:

Արդարեւ Պօղոս Նուպար փաշայի պատուիրակութիւնը Դաշնակից Մեծ պետութիւններէն կը պահանջէր անկախ հայկական պետութիւն մը ըստեղծելու իրաւունքը: Հոգատար մը պիտի նշանակուէր երկրին կազմակերպութեան համար. հովանաւորող պետութիւնները իրենք պիտի պատրաստէին վարչաձեւին գլխաւոր գիծերը՝ փոխանցման շրջանին համար. իսկ աւելի ուշ, Սահմանադիր Ժողով մը պիտի ճշդէր, պետութեանց հաւանութեամբ, կառավարութեան տեւական ձեւը: Առժամեայ վարչութիւնը պիտի տեւէր այնքան որքան անհրաժեշտ էր արտասահմանի Հայերը հայրենիքին սահմաններէն ներս հաւաքելու համար:

Հայաստանի կամ Նեղուցներուն վրայ հողատարութիւններ ստանձնելու ծրագիրը աններդաշնակ չէր նախագահ Ուիլսընի գաղափարապաշտ հակումներուն, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ: Զինքը համոզելու պէտք չկար, որովհետեւ անիկա վստահ էր որ եթէ Ամերիկա յօժարէր այդ պատասխանատուութիւնը ստանձնելու, մեծ չափով օգտակար պիտի ըլլար մարդկութեան յառաջդիմութեան եւ տեւական խաղաղութեան դատին: Ո՛չ ոք պիտի համարձակէր յետին նպատակներու վերագրել այդ տեսակ հաւանութիւն մը: Բնականաբար եւրոպական պետութիւններն ալ, իր կարծիքով, պիտի ուզէին որ ամերիկեան դրօշը ծածանէր Նեղուցներուն վրայ:

Ուրեմն, երբ նախագահ Ուիլսըն անձնապէս կը հաւանի հողատարութիւններու առաջարկին, խորհրդակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ գլխաւոր պետութեանց պատգամաւորներուն միջեւ եւ ահա 1919ի Մայիս 14ին Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը Զորսերու Ժողովին կը ներկայացնէ հետեւեալ բանաձեւը.— Ա.— Կ'ընդունուի հողատարութիւն մը հաստատել Հայաստանի մէջ որուն սահմաններուն շուրջ համաձայնութիւն պիտի գոյացնեն Անգլիոյ, Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակութիւնները:

Բ.— Կ'ընդունուի հողատարութիւն մը հաստատել Պոլիս քաղաքին, Տարտանէլի եւ Վոսփորի Նեղուցներուն, Մարմարայի եւ յարակից հողամասերուն վրայ որոնց սահմանները պիտի ճշդուին Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակութեանց կողմէ:

Բանաձեւը կը շեշտէ որ թէ Հայաստանի եւ թէ Նեղուցներու հարցին մէջ թելադրութիւններ նկատի պիտի առնուին, եթէ միաձայնութեամբ կատարուի, բայց հողատարութեան խնդիրը Զորսերու Ժողովին չյղուի այլեւս:

Լոյտ Ճորճ կը յիշէ որ երբ բանաձեւը կը քուէարկուէր, Իտալիոյ վարչապետը բացակայ էր Հռոմ մեկնած ըլլալով, սակայն իր վերադարձին ան ալ «սրտանց հաւանութիւն տուաւ ծրագրին»:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ, ՈՒՐ ԿԸ ՍԱՅԹԱՔԻ ՄԵՐ ՊԱՏԻՒԸ»

(Գ. եւ վերջին մաս)

Այդ միջոցին Արաբները եւ Հայերը սկսան գաղթել: Իրենց տեղը մնացին սակայն Մուսա Լերան Հայերը, հերոսներ, որոնք, ընդհանուր պատերազմին, յաղթականօրէն վաթսուն օր դիմադրեցին թրքական զօրաբանակի մը, որու կը հրամայէին Գերմաններ: Անոնք տեղի պիտի չտան երբեք: Մեծ մասը անդամ է Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան, որ ճանչցուած է ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, եւ որու պատուոյ նախագահն է Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը: Սանճաքին Թուրք ոստիկանները անհատաբար կը կանչէին ոստիկանատուն, կ'առնէին անոնց անդամատետրերը եւ կը պատռէին, եւ երբ Հայերը կը պոռային. «Կեցցէ՛ Ֆրանսան», բանտ կը նետէին զանոնք: Մեր գթութեան քոյրերը հեռացան հիւանդանոցէն: Ալեքսանտրէթի որբանոցը եւ քաղաքապետական բուժարանը փակուեցան, բայց երբ Թուրքերը ուզեցին առնել որբուհիները, «գթութեան քոյրերը զանոնք փոխադրեցին այլուր»:

Եւ թրքական խաղը վերսկսաւ: Ֆրանքօ-թրքական յանձնախումբ մը գծեց Սանճաքը Սուրիոյ միւս նահանգներէն բաժնող «սահմանագլուխը»: Այս սահմանագիծերը, որոնք վարչական շրջանային սահմաններ են՝ գծուած սուրիական կառավարութեան կողմէ, անհրաժեշտութիւն չէին ներկայացներ նոր ճշդումներու, եւ եթէ հարկ դարձաւ նոր որոշադրութիւններ կատարելու, ասիկա գործ մըն էր որ կը հետաքրքրէր ֆրանսական եւ սուրիական կառավարութիւնները միայն, Թուրքերու մասնակցութեան պէտք չըկար: Եւ սակայն Պոնէ զանոնք ընդունեց սահմանագծող յանձնախումբին մէջ, եւ թոյլ տուաւ որ յանձնախումբը իր որոշումները ենթարկէ Թուրքիոյ գնահատութեան:

Այս յանձնախումբը պաշտօն չունէր միայն սահմանագծելու, այլ եւ փոփոխութիւններ ալ մտցուց սահմաններուն մէջ: Յունուարի կիսուն, 4 քիլոմեթր առաջ տարուած սահմանը, Կումբիթ սուրիական գիւղը մնաց Սանճաքին մէջ, եւ թրքական զինուորական ուժերն ալ յառաջացան ըստ նոր գծուած սահմաններուն:

Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստին ընկերութիւնը ֆրանսական է: Նախագահը, Սուպրէ, Ֆրանսացի է: Ֆրանսան եւ Սուրիան էին որ արժեւորեցին նաւահանգիստը: Ալեքսանտրէթի աղէտը գրքիս մէջ գրած եմ թէ Ֆրանսա եւ Սուրիա ի՜նչ զոհողութիւններ ըրած են այս նահանգին համար:

Անտեսելով սեփականատէր ընկերութեան, Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի շահերը, Թուրք եւ անգլիացի ճարտարագէտներ ձեռնարկեցին աշխատանքներու, որոնց համար արտօնութիւն անգամ չխնդրեցին Ֆրանսայէն, եւ ոչ ալ Սուրիայէն: Եւ երբ Սուպրէ ուզեց տեղւոյն վրայ քննել այդ աշխատանքներուն խաղաղասիրական կամ պատերազմական հանգամանքը, Պէյրութի մարզպանը աշխատեցաւ հրաժարեցնել այդ ցանկութենէն: Իսկ Սանճաքին Թուրքերը բնակութեան իրաւունքը կրճատեցին: Եւ վերջապէս, սուրիական դրօշը իջեցնելէ վերջ, նոր նշանով մը հաստատելու համար հարուածը զոր մեր իսկ ձեռքերով կը հասցնենք մեր ամենէն վեհապետական իրաւունքներուն, թոյլ տուինք որ Թուրքերը Սանճաքին մէջ յաւերժացնեն Աթաթիւրքի մահուան յիշատակը,— Աթաթիւրքի որ իրենց պետն էր, բայց ոչ Սանճաքին,— սեւ շրջանակի մէջ առին Սանճաքի Փոստին վաճառած դրոշմաթուղթերը, այնպիսի ձեւով մը որ ջնջուի Սուրիոյ անունը: Թոյլ տուինք որ Սանճաքը Թուրքիայէն դրոշմաթուղթ ապսպրէ, եւ ապահովաբար այդ դրոշմաթուղթերուն վրայ պիտի չգտնուի Սուրիոյ անունը:

×

Իսկ հիմա՞:

Անգամ մը, յետոյ երկրորդ անգամ, եւ ուրիշ շատ անգամներ, մեր պատիւը կոտրեցաւ: Ալեքսանտրէթի մէջ, մեր իսկ ձեռքերով պիտի թաղե՞նք արդեօք մեր պատիւը: Ի՞նչ է մեր վարիչներուն նպատակը: Թուրքիոյ բարեկամութի՞ւնը եւ խաղաղութի՞ւնը, որ, կը կրկնեմ, կը տրուին միայն բանի ուժով: Թուրքերը դատական հետապնդումի ձեռնարկած են ընդդէմ Ժէրոմ եւ Ժան Թարօ եղբայրներուն, այն ամբաստանութեամբ թէ հանրութեան սեփականութիւնը դարձուցած են որ Ըսմէթ Ինէօնիւ ծանր կը լսէ: Կը պահանջեն որ ներողութիւն խնդրուի, եւ այդ ներողութիւնը խնդրելու պայմանին կը կապեն թուրքեւֆրանսական բարեկամական դաշնագրին վաւերացումը: Ականջի թմբուկին կարծրանալը, սակայն, դժբախտութիւն մըն է որ կը հարուածէ ամէն մարդ, երբ կը հասնի ծերութիւնը,— զայն հաստատելը անարգանք մը չէ: Բայց եւ այնպէս Թուրքերը մեզ կ'ողողեն, Աստուծուն օրը, իրենց մամուլին մէջ, որ կառավարութեան հակակշիռին տակ կը գտնուի, անարգանքներով, որոնց նպատակն է անարգել: Պիտի փորձե՞նք դեռ խաղաղութիւն եւ բարեկամութիւն շահիլ մէ՛կ կողմէն միայն ներողութիւն խնդրել պահանջելով:

Մեզի կ'ըսեն թէ,— եւ այս դէպքէն ի վեր անցած են չորս ամիսներ, երբ փայլակները կը լուսաւորէին Դանուբը,— Պոնէ կը յիշեցնէ Թուրքերուն թէ Ալեքսանտրէթը նուէր տրուելուն փոխարէն անշուշտ Թուրքերը զինակից պիտի ըլլան Ֆրանսայի: Թուրքերը կը պատասխանեն թէ չէզոք պիտի մնան եւ այդ չէզոքութեան փոխարէն պահանջեցին նոր զոհողութիւն մը,— «Սանճաքը առանց այլեւայլի կցել Թուրքիոյ, Սուրիոյ հիւսիսային ամբողջ շրջանին մէջ հաստատել վարչաձեւ մը համանման Ալեքսանտրէթի վարչաձեւին, Ալեւիները ենթարկել հողատարութեան մը, որու մէջ պիտի մտնեն Թուրքերը»:

Որովհետեւ Թուրքիա ճշդած էր իր դիրքը այն օրէն իվեր որ Փրուսիացին սկսաւ լսելի դարձնել իր մոյկերուն կրունկի ձայնը: Ան կը ժպտի ուժին եւ կը ծաղրէ բարեկամութիւնը: [illegible] է որ կեցնենք վազքը դէպի [illegible]: Պարպեցինք Ալեքսանտրէթը, Հիւս. Ափրիկէի այս առաջաւոր [illegible] մանագլուխը, [illegible] «բանալի»ն [illegible] քը, որուն «անհրաժեշտ է տիրանալ [illegible] Ֆրանսայի ապագային համար»: [illegible] նի մը շաբաթ անցաւ եւ Իտալացիները սկսան կանչել. «Թունո՛ւզ, Ճիպու[illegible] թի՛»: Հանրի Հայ կը հարցնէ Պոնէի [illegible] «Ալեքսանտրէթի աղէտէն վերջ, [illegible] ուխ Վէու պիտի գրէ՞ Սուրիոյ աղէտը [illegible] ալ, յետոյ՝ գաղութներու աղէտը»: Ո՛չ, շնորհիւ միացեալ ջանքերուն խորհրդարանի երկու Արտաքին Յանձնաժողովներուն եւ երիտասարդ Միջերկրականեան Կոմիտէին, որ կազմուած օրն իսկ ցոյց տուաւ իր ուժը անկախութեամբ եւ անկեղծութեամբ զօրացած, քանդուեցաւ սուրիական դաշնագիրը: Անոնք կրցան կեցնել Սանճաքին պարպումը: Տակաւին երկու ֆրանսական վաշտեր զէնքի տակ կը պահեն Անտիոքը եւ այն հողամասը, զոր կը շրջապատէ Օրոնտէս գետը: Այժմ լուծման երկու ձեւ կայ,— կամ քայլ մը, դէպի նախկին դիրքերը, խաղաղօրէն մեր վաշտերը կը հասցնէ Պէյլանի կիրճը, մեր իրաւունքին ուժով, պարզապէս կատարելով մեր պարտականութիւնը որ արձանագրուած է Հողատարութեան Թուղթին մէջ: Եւ մեր զինուորները պիտի փակեն ճամբան Թուրքերուն, եւ անոնց եղբայր Գերմաններուն առջեւ, գրաւման տակ պիտի պահեն Սուրիան, որպէսզի գրաւման տակ մնան Թունուզը եւ Ճիպութին: Եւ կամ,— եւ այս այն լուծումն է դէպի որ կ'ընթանայ Պոնէ,— Ֆրանսա պիտի պահանջէ Թուրքերէն պարկեշտօրէն գործադրել Սահմանադրութիւնը: Երբ թրքական ուժերը ետ կանչուին, ետ պիտի կանչուին զուգահեռաբար նաեւ ֆրանսական ուժերը: Պէյրութի մէջ մարզպանին հետ տեսակցելէ վերջ, փոխ-գնդապետ Քոլէ մեկնեցաւ Էնկիւրի: Պարկեշտ մարդ, որու վստահուած է այսօր Սուրիոյ ճակատագիրը, տուաւ իր վճռական հրահանգները: Թող Քոլէ հետեւի այդ խորհուրդներուն,— ի հարկին, մենք պիտի օգնենք իրեն,— այն ատեն Սուրիա կը վերստանայ իր սահմանագլուխը, եւ հայ գիւղացիները երգելով կը սկսին հերկել Մուսա լերան կողերը:

Այն ատեն Իտալացիները պիտի հասկնան, որ մեր պատիւը չի կրնար սայթաքիլ այլեւս, որ զո՛ւր է այսուհետեւ խորհիլ մեր գաղթային հարստութիւնը բաժանելու մասին, որ Ֆրանսական կայսրութիւնը վերագտաւ իր երիտասարդութիւնը: Եւ մեծ փոթորիկին օրը, երբ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ծովակալները, պետական վարիչները որոշեն Ալեքսանտրէթի մէջ փակել ճամբան Թուրքերուն եւ Գերմանացիներուն առջեւ, [illegible] կանգնիլ Ճէյհէնի ցորենին եւ Միջագետքի քարիւղին, երբեք պէտք պիտի չըլլայ նաւաբեկութեան վտանգին ենթարկուելու, ֆրանսական արիւն թափելու՝ վերագրաւելու համար այս կենսական անհրաժեշտութիւն ներկայացնող նաւահանգիստը, որ գրաւուած է ֆրանսական արիւնով երկու անգամ: Բայց եթէ Պոնէ չպարտադրէ այսօր այս լուծման ձեւերէն մէկն ու միւսը, եթէ ստիպուի մեծ զոհողութիւններով կատարել շատ ուշ ինչ որ կրնայ ըլլալ այսօր խաղաղութեամբ, ո՞վ պիտի հաշիւ չպահանջէ իրմէ որ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Իշխաններ եւ ժողովուրդ. ձեր աչքով ահա տեսնում էք որ հզօր Սեւադան, ապիրատ փեսայից կուրացած՝ իր ծառաների շնորհիւն է միայն ձեր աչքին երեւում: Չէի կամենալ որ իմ ժողովրդի ամէնից սիրելի անդամը հանդիպէր այսպիսի դժբաղդութեան, որ ծերունի հօր եւ երիտասարդ որդու համար ստեղծեց հարազատի ձեռքը: Ծանրատար մի վիշտ է այս: Դուք տեսնում էք Գարդմանը, նրա երկինքն ու արեւը, լեռներն ու դաշտերը, նրա ծաղիկն ու գարունը... Ես զրկուած եմ այդ բոլորից, բայց այդ չէ միայն իմ ցաւը: Ես չեմ կարողանում իմ ժողովրդին անձամբ խնամել, նրա վշտերն ամոքել, իմ հիւանդներին այցելել, իմ որբերին պատսպարել, իմ այրիների արտասուքը սրբել, իմ գերեալներին վերադարձնել... «Սեւադան կարօտ է այժմ իր ծառաների շնորհքին. եթէ նրանք չկամենան, ո՛վ Գարդմանցիք, ես չեմ կարող մինչեւ անգամ արեւի ճառագայթներով իմ սառած մարմինը ջերմացնել... Իմ տունը, որ մի օր կենդանութեան հնոց էր, այժմ կոյր բուեճակների կացարան է դարձել: Այս ամէնը տանում եմ ես, որովհետեւ զրկուած եմ Աստծոյ լոյսը տեսնելու կարողութիւնից: Բայց դուք, Գարդմանցի քաջեր, դուք, որ առողջ աչքեր, զօրեղ բազուկներ, աննկուն կորով ունէիք եւ ունիք, ինչպէ՞ս էք կարողանում տանել այն անարգանքը, որ Աշոտ Երկաթը դրոշմեց ձեր ճակատին, ձեր հայրն ու առաջնորդը կուրացնելով, ձեր ազատութիւնը ջղթայելով»:

«Ժողովուրդ Գարդմանայ, բացականչեց իշխանը, ես բարձրացրի քո անունը իմ յաղթութիւններով, դու սարսեցրիր նրան քո անմռունչ հպատակութեամբ... Եթէ քաջութիւն չունիս դէն ձգել այդ անարգանաց լուծը, քաջութիւն ունեցիր գոնէ մի սուր ցցել իմ կրծքին, որպէսզի Սահակ Սեւադայի վշտերը գոնէ նրա մահուամբ անհետանան աշխարհից, որպէսզի քո որդիները Սեւադայի բողոքը չլսեն եւ քեզ չանիծեն...»:

Իշխանը դեռ չէր վերջացրել խօսքը որ բոլոր աւագանին եւ նրա հետ էլ ժողովուրդը միաբերան աղաղակեց.

— «Կորչի՛ բռնաւորը. Գարդմանն ազատ է այս վայրկեանից եւ մեր իշխանն է Սահակ Սեւադան...»:

«Մի քանի րոպէից յետոյ ամբողջ ամրոցը խռովեալ ծովի կերպարանք առաւ. ժողովուրդը դուրս եկաւ զէնքերը ձեռքին, կարծես թէ թագաւորի բանակը պաշարել էր նրան: Պատնէշներից դուրս վռնտեցին Վանանդացի պահապաններին, սպառնալով կոտորել բոլորին, եթէ չէին հնազանդիլ Սեւադայի հրամանին: Իսկ կառուած ամրոցի դղեակի բարձունքից յափշտակելով Արքայական դրօշը, նրա տեղ Գարդմանայ վիշապանիշը պարզեց...

— Օ՛, այդ արդէն չափազանց է, բացականչեց Մարզպետունին:

— Այո՛, եւ ուրիշ մեծամեծ աւերներ կ'անէին, եթէ ես խոհեմ պահնորդների խումբը հաւաքելով՝ հպատակութեան երդում չերդուէի Սեւադային:

— Աւելի լաւ չէ՞ր լինել եթէ քո խմբով հեռանայիր ամրոցից, քան հպատակութիւն երդուէիր:

— Ոչ. այն ժամանակ Արքայի օգտին գործելու կամ Ուտիացոց չարժմները դիտելու հնարաւորութիւնից կը զրկուէի: Իսկ այժմ ապստամբների մէջ գտնուելով՝ կարողանում եմ շատ բան տեսնել ու իմանալ:

Բերդակալին պատմածները ծանր տպաւորութիւն արին Մարզպետունու վրայ, նա գլուխը կախեց եւ ընկաւ մտածութեան մէջ:

— Միթէ՞ դու ինձ մեղադրում ես, հարցրեց բերդակալը փոքր լռութիւնից յետոյ:

— Այո՛, մեղադրում եմ, պատասխանեց իշխանը գլուխը վեր բարձրացնելով:

— Բայց չէ՞ որ ես տեղի եմ տուել ստիպողական հանգամանքներին:

— Միշտ եւ ամէն տեղ լինում են այդպիսի հանգամանքներ: Եթէ ամէն մի բերդակալ տեղի տայ ստիպողական հանգամանքներին, այն ժամանակ բոլոր պետական ամրոցները թշնամու ձեռքը կ'անցնեն:

— Ես տեղի եմ տուել ոչ թէ արտաքին, այլ ներքին թշնամիներին: Ես չէի կարող իմ փոքրիկ գնդով դէմ դնել բազմաթիւ ամբոխականներին. չէի կարող նաեւ եղբայրասպան կռիւ մղել իմ հարազատների դէմ. բաւական է, որքան միմեանց արիւն թափեցինք...:

Բերդակալը վերջին խօսքերն արտասանեց ջերմութեամբ:

Մարզպետունին նայեց նրան մի խորհրդաւոր հայեացքով եւ գլուխը շարժեց.

— Միթէ՞ ինձ վրայ բարկանում ես դու, կամ, գուցէ, անկեղծ չե՞ս գտնում իմ պատասխանը:

— Ընդհակառակը, շատ անկեղծ եմ գտնում. ինքս լաւ ըմբռնում եմ մեր դրութեան ծանրութիւնը: Թշնամին աչքերը յառած սպասում է յարմար առթի՝ մեր երկիրն արշաւելու, մենք էլ մեր ձեռքով պատրաստում ենք այդ առիթը: Դու, բարեկամ, չես կամենում եղբայրասպան կռիւ մղել հարազատիդ դէմ: Միթէ՞ ես կարող եմ այդ արդար իրաւանց հակառակել. չէ՞ որ եղբայրասպանութիւնը նոյնիսկ անձնասպանութիւն է...

— Շնորհակալ եմ որ հասկանում ես ինձ: Ես իրաւունք կը տայի քեզ սուր ցցել իմ կրծքի մէջ, եթէ այդպիսի թուլութիւն արտաքին թշնամու դէմ անէի. բայց ի՛նչ մեղք թաքցնեմ, հարազատի վրայ ձեռք բարձրացնել չեմ կարող:

— Եւ երբեք էլ չպիտի բարձրացնես... բայց գուցէ կարողանայիր այդ խոհեմութեան ճանապարհով այդ ապստամբութեան առաջքն առնել: Պետութեան ամբողջութիւնը պահպանելու համար, այո՛, չպէտք է երբեք հարազատի արիւն թափել, բայց ապստամբ հարազատին զինաթափ անելու նպատակով՝ կարելի է խորամանկել:

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Թատերական ներկայացումներ

ՎԵՆՍԵՆ. — Փետրուար 16ին եւ 19ին, Հինգշաբթի եւ կիրակի, Վէ-[illegible] Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցան ե-[illegible] հայերէն, երկու խաղերէն եւ [illegible] ֆրանսերէն ներկայացումներ, ո-րոնք մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բե-րին օտար եւ հայ հանդիսականներուն [illegible]

Վենսենեցիները մասնաւոր սէր եւ [illegible] ունին [illegible] այս հաս-տատութեան հանդէպ, եւ ամէն հան-դիսաւոր առթիւ, մէկզի թողլով [illegible]

Ցեղ հարիւրամեայ յոբելեանին մե-ծանուն տօնակատարութեան, ո-[illegible] մասնակցեցան կառավարական [illegible] ներկայացուցիչ-[illegible]

Հայերէն ներկայացումներն էին.— «Պարզական ծաղրանք»ը (զրուագ ֆրանսական յեղափոխութենէն), «Երկու հնակարկատներ»ը (կատա-կերգ մէկ արարով) եւ «Աղքիս բարե-կամները» (Ա. Արփիարեան) :

Գ. Իգնատիոս «Տէր — Աստուածա-[illegible]եան, ինքնագիր նամակ մը կար-[illegible] [illegible] յուսադրող [illegible] : Գ. Իգնատիոս երկրոր-[illegible] խաղերէն [illegible] եւ եթէ ա-[illegible] [illegible] :

Խաղերէն ներկայացումներն էին «Մեծ լռութիւնը», (Հեղինակ՝ Միրոզել) եւ «Փոքրիկն Հայերն» (Հեղինակ՝ Սոֆփրեւնին) : Ֆրանսե-րէն ներկայացումն էր՝ «Les Fourbe-ries de Scapin» (Հեղինակ՝ Մոլիէր) : [illegible] դերակատարները, սակայն [illegible] [illegible] Կիրակոսեանի, Մանուկ Հայու-[illegible], Հրաչ Ալպօյեանի, [illegible], Անդրանիկ Կամսարականի, Յակոբ Զէյթունցեանի, Ն. Մինասեանի, Տիգրան Ալեքսան-[illegible] [illegible]

Ցաջորդ կիրակի տեղի ունեցաւ Վարդանանց տօնը, տեսուչ Հ. Գաբրիէլ Վրդ. Լալաբեանի տօնին հետ [illegible] մէ ասկ :

Տիգրան Ալեքսանեան խնամուած [illegible] մը կարդաց Ա. [illegible] [illegible] :

[illegible] նոր սերունդին արիւնը՝ գնե-լու համար ինչ որ միջին սերունդին արիւնը, երէց սերունդին թափած ա-րիւնէն վերջ, Ֆրանսայի տուած էր երկու անգամ :

ՓՈԼ ՏԻՒ ՎԷՌԻ

ղունցան հայրենի երգեր՝ «Տէր, կեցո ղու զՀայս», «Լուեց ամպերը», վար-ժարանին քայլերգը, «Բամ Փորո-տան» եւայլն :

Տարաթ մը, չարունակ, նահատա-կաց յիշատակարանը — որուն բացու-մը կատարուեցաւ յոբելեանի տօնա-կատարութեան ընթացքին — հայկա-կան եւ խալական եռագոյններով շր-ջանակուած մնաց օտար եւ մերազգի հանդիսականներուն սիրտը գրաւե-լով :

Հոգեկան հրճուանքի կենդանի աղ-բիւրներէն մին է Մ. Ռ. վարժարանը, արտասահմանեան հայ կրթանու-թեան տխուր համայնապատկերին մէջ: Աւելի քան եօթանասուն աշա-կերտներ այս պահուն, տոհմային դաստիարակութեամբ կը զրահուին այնտեղ, ապագային դիմակալելու համար ո եւ է վտանգ՝ մեր սերու-թեանց սպառնացող :

Ջերմօրէն շնորհաւորելի են վար-ժարանին տեսուչը, Հ. Գաբրիէլ վրդ. Լալաբեան, եւ իր աջակիցները՝ Հ. Եղիա, Հ. Սերովբէ եւ Հ. Խորէն, ի-րենց վաստակին համար՝ յօգուտ հայ նոր սերունդին :

Հ. Բ.

"ՉՈՐՍ ՃԻՒՂՆԵՐՈՒ" ԴԱՏԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Սիպերիոյ Լենինաք — Քուզնէցքի քաղաքին մէջ — որ հանքածուխի կա-րեւոր կեդրոն մըն է — տեղի ունե-ցաւ աշխարհի ամէնէն արտառոց եւ հրէշապատում դատերէն մին : Զին-ուորական մասնաւոր դատարան մը կը դատէ ընդհանուր դատախազ Քլիփ եւ երեք ոստիկաններ՝ որոնք ձերբակալ-լած էին 160 մանուկներ, 10—12 տա-րեկան, եւ պահած են զանոնք նկուղ-ներու մէջ անխնամ, առանց անկող-նի, ութ ամիս շարունակ, այն ամ-բաստանութեամբ թէ կը պատկանին «Փաշական ահաբեկչական կազմա-կերպութեան մը, որ զինուոր յեղափո-խութիւն ծրագրած էր» :

Ձերբակալումը կատարած են ա-ռանց մանուկներու տարիքները ար-ձանագրելու, այնպէս որ վերին իշ-խանութիւնները չեն իմացած թէ բանտարկեալները երախաներ են :

Այս չորս ճիւղները մանրակրկիտ «մաքրագործման» ենթարկած էին դպրոցները. ո եւ է երախայի վրայ սպրդ զմելի մը գտնելը կամ անոնց «ձի խաղալ»ը բաւական համարուած էր «հակայեղափոխական» նկատելու եւ ձերբակալելու :

Հետաքրքրական է այս մանուկնե-րէն Վոլոտիայի պարագան : Տասը տարեկան է ան : Նախ երեք օր պահած են զայն ոճրագործներու յատուկ ընդ-հանուր կացարանին մէջ. յետոյ կէս գիշերէն ետք առանձնացուցած են զայն սենեակի մը մէջ եւ «չորս ճիւղները» միաբերան այնպիսի հարցումներ ուղղած են, որոնցմէ ե-րախան ոչինչ չէ հասկցած : Անոնք գործածած են իրեն համար անհաս-կնալի բառեր՝ «հակայեղափոխական, ապստամբութիւն, ահաբեկում, փա-շական կազմակերպութիւն» եւն. :

Վոլոտիա ոչինչ կը հասկնար եւ քունը կը տանէր, բայց որովհետեւ մայրը քովը չէր, շուարումէն կու-լար : Քանի մը գիշերներ իրարու ե-տեւէ այս ամարդի հարցաքննութիւ-նը շարունակելէ ետք՝ սորվեցուցին անոր ըսել .

— «Այո, ես յանցաւոր եմ. կը պատկանիմ փաշական հակայեղափո-խական կազմակերպութեան, ես պե-տն եմ այդ կազմակերպութեան: Արդէն 1935էն սկսած եմ անդամներ արձանագրել այս կազմակերպու-թեան, որպէսզի ապստամբինք » :

Չորս ճիւղները խոստովանեցան դատարանին մէջ, թէ այնքան ալ դժ-ուար չէր իրենց համար վարժեցնել մանուկները : Բայց մէկ կէտ մոռցած էին. 1935ին Վոլոտիա հազիւ 7 տա-րեկան էր եւ իր անդամագրած «ա-պստամբներն» ալ 4 — 5 տարեկան մանուկներ :

Դատախազ Քլիփ դատապարտուե-ցաւ 5 տարուան բանտարկութեան, իսկ երեք ոստիկանները ստացան 10, 7 եւ 5 տարուան բանտարկութեան վճիռներ :

Պատիժներու այս մեղմութիւնը զարմանք պատճառած է բոլորին : Կ'ըսուի թէ ասիկա հետեւանք է այն նոր քաղաքականութեան, որով «մաք-րագործում»ները վերջ պէտք է գտ-նեն եւ խստութիւնները դադրին, այ-լապէս չորս «հրէշները» անպատճառ մահուան պատիժ կը ստանային :

Այս դատը իր մանրամասնութիւն-ներով միայն սիպերիական թերթե-րուն մէջ արձագանգ գտած է : Ուրիշ վայրերու մէջ եւս մանուկներ բան-տարկելու եւ տանջելու դատեր տեղի ունեցած են, բայց մամուլը լուռ կը մնայ :

Գ ՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Զ. ՄԱԹԻԿԵԱՆԻ ԵՒ Վ. ԳԱՐՏԱՇԵԱՆԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նիւ Եորքի մէջ յանձնաժողով մը կազմուած է Հանրային Հանգանակու-թեամբ տապանաքար դնելու համար ծանօթ գործիչներ՝ Զ. Մաթիկեանի եւ Վ. Գարտաշեանի հողաթումբե-րուն վրայ :

Յանձնաժողովը կոչի մը մէջ կ'ըսէ ի միջի այլոց.

— «Զաւէն Մաթիկեան եւ Վահան Գարտաշեան եղան սիրուած ու յար-գուած դէմքեր հայութեան եւ մեր պատմութեան համար : Երկուքն ալ կնքեցին իրենց մահկանացուն պար-տականութեան ճամբուն վրայ՝ նը-ւիրուած մեր ժողովուրդի ծով տա-ռապանքներու թեթեւացման եւ իրա-ւունքներու պաշտպանութեան : Զա-ւէնը պաշտօնական եւ անպաշտօն գործիչն էր մեր քաղաքական ու ազ-գային խնդիրներու իրականացման, իսկ Գարտաշեանը հայկական դատի ոխերիմ ու աննկուն ախոյեանը : Այս երկու անձնուէր Հայերու հողաթում-բերը կը մնան անշուք ու անկոթող Միոնթ Կրով գերեզմանատան մէջ ու մինչ կը յիշեցնեն մեզմէ յաւէտ բաժ-նուածներու յիշատակը կոթողներով ու գերեզմանաքարերով յարգելու մեր հայրենաւանդ սովորութիւնն ու պար-տականութիւնը » :

Յանձնաժողովը որոշած է հրատա-րակել նաեւ այս երկու գործիչներու կենսագրականները, եթէ հանգանակ-ուած գումարը բաւարար ըլլայ :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ԼՍԷ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐՈՒ ԳԱՆԳԱՏՆԵՐԸ

Հանրապետութեան նախագահը, Իսմէթ Ինէօնիւ Պոլիս այցելելով, Տոլմապաղչէի պալատին մէջ լսեց զանազան ասպարէզներու ներկայացուցիչ-ներուն գանգատները: Թուրք թերթե-րը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.—

Ամէնէն առաջ Բերայի զաւառակէն Նաճի Իփէքճի ներկայացաւ: Ինէօնիւ իր մօտ հրաւիրեց զայն ըսելով.

— «Դէմս եկուր տղաս... ի՞նչ գործով կը զբաղիս, ըսէ տեսնենք»:

— Սինէմայի գործով, մեր գործե-րը լաւ են: Ժողովուրդը մեծ սէր ցոյց կուտայ շարժանկարին հանդէպ: Տուրքերուն զեղչումը թէ ժողովուր-դին եւ թէ մեզի օգտակար եղաւ: Բո-լորս ալ գոհ ենք, երեսնիս խնդաց այս տարի :

— Սինէմաները գիշերը ժամը քա-նի՞ն կը փակուին :

— Ժամը տասնըմէկին :

— Լաւ. աշխատիլ ստիպուած եւ աշխատելու ատակ ազգ մը հաճոյքի համար պէտք չէ տակէ աւելի անքուն մնայ: Մանկական շարժանկարներ ալ կը ներկայացնէ՞ք :

— Դժբախտաբար Եւրոպայի մէջ այդ կարգի ֆիլմերը քիչ են :

— Պէտք է այդ մասին ջանադիր ըլ-լաք եւ միշտ նկատի ունենաք թէ մանկական հոգիները շատ հակամէտ են տպաւորուելու արտ. թելադրու-թիւններէն: Շարժանկարի արտադր-ութեան մէջ ի՞նչ աստիճանի վրայ կը գտնուինք :

— Մեր աստիճանակից ազգերէն ա-ւելի առաջ ենք, բայց դժբախտաբար չենք կրնար մեր ուզածին չափ ժա-պաւէն արտածել:

— Տարին քանի՞ շարժանկար կու-գայ դուրսէն :

— 250 ֆիլմ, 250 հազար ոսկի ար-ժէքով:

— Շատ չէ: Տեղական լաւ շարժա-նկար մը քանի՞ ոսկիով կը պատրաս-տուի:

— 60 — 65 հազար ոսկիով :

— Լաւ շարժանկար պատրաստելու համար ի՞նչ ունենալու ենք :

— Դրամ... դերասան եւ մասնա-գէտ :

— Գիւղերը կարելի չէ՞ շրջուն սի-նէմայի գործիքներ ղրկել :

— Կարելի է, բայց դեռ ձեռնարկող չէ եղած :

— Տեղական շարժանկարները ի՞նչ-պէս կրնան յառաջդիմել :

— Դերասաններով եւ մասնագէտ-ներով: Քիչ դերասան ունինք, այն-պէս որ ժողովուրդը կը ձանձրանայ ամէն շարժանկարի մէջ նոյն դէմքերը տեսնելով: Պետութիւնը կրնայ օժան-դակել այս մարզին մէջ :

Ինէօնիւ բոլոր պատասխանները ու-շադրութեամբ գրի առնելէ վերջ, երկրորդ ներկայացուցիչին անցաւ, որ շարժավարներու միութեան նա-խագահ Հազըը Էրտէմիրն էր :

— Ըսէ տեսնենք, ձեր գանգատը ի՞նչ է :

— Մեզ ամէնէն աւելի մտահոգողը «կառք»ի խնդիրն է: Մասնաւորաբար «տասմնաւոր» կառքերը չենք կրնար չինել եւ Եւրոպայէն կը բերենք քիչ թիւով: Այս պատճառաւ շահագիտու-թիւն կը գործուի եւ 3 ոսկինոց կառքը 20 — 25 ոսկիի կը ծախուի :

— Ձե՞նք կրնար այդ կառքերը հոս չինել: Իսթանպուլի Ֆօ՞րտն ալ չի կրնար չինել :

— Անկարելի է: Պողպատին ջուր տալ չենք գիտեր: Միայն Ամերիկա-ցիները գիտեն: Գերմանացիներն իսկ չեն կրնար չինել :

— Որքա՞ն ինքնաշարժ կայ Իսթան-պուլի մէջ :

— 750 անձնական, 850 թաքսի, 115 օթօպիւս, 650 քամիօն: Գումար 2675 կառք: Շարժավարներու թիւն է 5000:

— Շատ լաւ, զաւակս: Շնորհակալ եմ: Ուրիշ ըսելիք մը ունի՞ս :

— Ողջ եղէք... Պէնզինը աժանցու-ցիք, ալ ուրիշ չունինք ըսելիք: Մէյ մը սա «կառք»ի խնդիրն ալ կարգադր-ուէր...

Փաստաբան Ահմէտ Ռիզա Թօքայ ալ փուռերուն առատութեան մասին դժ-գոհութիւն յայտնեց, ըսելով թէ Իս-թանպուլի մէջ 182 փուռեր կան, ո-րոնք 3 հազար պարկ ալիւր կը սպա-ռեն, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ չահերը շատ քիչ են :

— Եթէ փուռերուն թիւը կէսի իջե-ցնե՞նք, հարցուց Հանրապետութեան Նախագահը:

— Այն ատեն շինութեան ծախքը պիտի նուազի եւ հացերը պիտի ա-ժաննան 20 — 30 փարա :

— Եթէ հացի գործարան մը բա-նա՞նք :

— Կրնայ ըլլալ, քանի մը գործա-րան բանալու պայմանաւ, որովհե-տեւ դժուար պիտի ըլլայ հացերուն ամբողջ քաղաքին մէջ բաժանումը :

(Մնացեալը յաջորդով)

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

« ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 »

ՓՈՐԹ ՏԻՒԹԱԼԻ.— Փետրուար 18ի տարեդարձը տօնուեցաւ Փորթ տ'Ի-թալիի մէջ մարտ 5ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Պ. Յովհաննէսեանի սրա-հին մէջ, որ ամբողջութեամբ լեց-ուած էր ընկերներու եւ համակիրնե-րու բազմութեամբ :

Օրուան նախագահը, ընկեր Աշոտ Իսահակեան քանի մը խօսքով բա-ցատրեց Փետրուար 18ի իմաստը եւ թելադրեց վառ պահել հաւատը ա-պագայի մասին :

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Վ. Իշ-խանեան, որ բաղդատութիւնը ըրաւ Վարդանանց պատերազմի եւ Փետր. 18ի ապստամբութեան, շեշտելով թէ ժողովուրդի մը ուժը իր թիւին մէջ չէ, այլ իր բարոյական կորովին եւ քաջութեան: Փետրուար 18ը եւ Մա-յիս 28ը մեր նորագոյն պատմութիւ-նը կերտեցին: Հայ ժողովուրդի վե-րածնունդի համար անհրաժեշտ է, որ հայ ժողովուրդը բարոյապէս ու հո-գեպէս չընկճուի եւ պարտուածի հո-գեբանութեամբ չվարակուի :

Հանդէսի գեղարուեստական բաժ-նին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օրիորդներ՝ Օսմանեան (արտասա-նութիւն) եւ Գուրուեան (երգ), ըն-կեր Կ. Սահակեան (արտասանու-թիւն): Ներկայացուեցաւ Րաֆֆիի «Սամուէլ»էն արար մը՝ մեծ յաջո-ղութեամբ: Բոլոր դերակատարները գովելի բարեխղճութեամբ պատրաս-տած էին իրենց դերը՝ ընկեր Օսման-եան (Սամուէլ), Օր. Օսմանեան (Սամուէլի մայրը), ընկեր Պօղոս Գորգիկեան (Սամուէլի հայրը եւ Մուշեղ Մամիկոնեան), Յարութիւն Հայրապետեան (Մեսրոպ), Ֆիլիփ (Սա-հակ) :

Ժամը 6.30ին սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ ժամը 11 :

Հանդէսը սկիզբէն մինչեւ վերջ ան-ցաւ շատ յաջող, նիւթապէս եւս վար-ձատրելով Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայր-եան» խումբի թափած ջանքերը՝ հա-մեստ թաղամասի մը մէջ :

Ներկայ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ

ԹՈՒՆՈՒԶ, (Յառաջ).— Պ. Վար-դան Եղիշէեան Վարդանանցի տարե-դարձին եւ իր անուան տօնախմբու-թեան առթիւ, հանդէս մը սարքած էր իր անձնական միջոցներով: Սրահի բազմութեան մէջ՝ բացի Հայերէ կը տեսնուէին ֆրանսացի, իտալացի, ա-րաբ, յոյն եւ թուրք ընտանիքներ, ո-րոնք բոլորն ալ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան հանդէսին :

Հանդէսը բացաւ Բժ. Արամ Պէօ-յիւքեան որ ֆրանսերէն գրաւոր գե-ղեցիկ ճառով մը բացատրեց Վար-դանանց պատերազմը Յազկերտ Թա-գաւորին դէմ որ կ'ուզէր զինուզորու-թեամբ Հայոց վանքերն ու եկեղեցինե-րը կործանել եւ անոնց տեղ կրակա-պաշտական մեհեաններ կանգնել: Յե-տոյ խօսեցաւ Պ. Վարդանեան (հա-յերէն), ծանրանալով դաղութներու անստոյգ վիճակի վրայ, եւ շեշտելով ինքնապաշտպանութեան պահանջը : Այս առթիւ փաստեր յիշեց մեր դա-րաւոր պատմութենէն : Ճառերէն վերջ վարագոյրը բացուեցաւ Վար-դանանցի կենդանի պատկերով: Տե-սարանը յուզիչ էր : Բեմին վրայ Վար-դան զօրավար (Պ. Վարդան Եղիշէ-եան), աջ կողմը՝ Ղեւոնդ երէց խա-չով ու դաւազանով՝ (Յակոբ Նալ-պանտեան), ճերմակ շրջազգեստի տակ ծունր եկած կ'աղօթէր Վարդա-նի դուստր՝ Շուշանիկ (Անահիտ Վար-դանեան), ձախ կողմը առաջ հակած Իշխան Վրոյր՝ Շուշանիկի խօսեցեալ՝ թաւշեայ բարձի մը վրայ դրուած սուրը երկու ձեռքով կը մատուցանէր Վարդանին (Սարգիս Վարդանեան), իսկ անդին վարագոյրին ետեւ ձայ-նասփիւռը հայկական պատարագը կը նուագէր: Ապա Պ. Ստեփան Նալ-պանտեան ֆրանսերէն երկու գեղեցիկ կտոր նուագեց ջութակի վրայ: Կար-գով բեմ եկան փոքրիկն Ս. Վարդան-եան երկու արտասանութիւններով, մէկը՝ ֆրանսերէն եւ «Օգսէնի Նամա-կը» :

Ներկայացուեցաւ պզտիկ զաւեշտ մը «Կուռնելիոս աղա» Եղիշէեանի եւ Վարդանեանի փոքրիկներու կողմէ :

Յաջող երգիծական արտասանու-թիւն մը ըրաւ Պ. Յ. Նալպանտեան, ֆրանսերէն: Վերջը՝ ծափերու տակ փանթէզիով մը բեմ եկաւ Պ. Վարդան Եղիշէեան, համեմելով արտասանած սրախօսութիւնը զուարճացուց ու զուարթացուց բոլոր հանդիսականնե-րը: Արտասանութենէն վերջ ստացաւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը փոքրիկ Վահրամ Նալպանտեանէ :

Հանդիսականները պատուասիրուե-ցան կերուխումով: Յետոյ սկսան հայկական ու եւրոպական պարերը մինչեւ ժամը մէկ :

Թղթակից

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

[illegible] համաշխարհային պատերազմ... այդ միջոցին տեսնուած գործեր: Վերին հրամանատար Էնվէր փաշա... իր գերման բարեկամներուն հանդէպ այնքան բարձրացած էր որ իր երկի-րը Էնվէրլանտ, Էնվէրիստան կը կո-չէր: Յետոյ աղետալի պարտութիւն... փախուստ դէպի Գերմանիա, Ռուսիա եւ Թուրքեստան... Պուխարա, հեռաւոր տեղ մը, Պալջիվան, բլուրի մը վրայ, [illegible] կացութեան մը մատնուած :

Փաշան զինուորութեան եւ տրամա-բանութեան սկզբունքներէն զուրկ [illegible], ափ մը զինուորներով [illegible] կը կարգար սոսկալի թշնամինե-րու :

Էնվէր փաշա յանկարծ վեր առաւ [illegible] ձեռքը, ու կարծես բան մը իյ-նալով միտքը, [illegible] դարձաւ ու ը-սաւ.

— Պիտի երթանք : Ի՞նչ փոյթ եթէ մեռնինք :

Առանց ձի հեծնելու, փաշան դէպի առաջ նետուեցաւ : Սակայն ընկերնե-րը ըսին.

— Չըլլա՛ր, չըլլա՛ր :

Սակայն փաշային որոշումը վճռա-կան էր : Իր աչքերէն հրաբուխ կը ժայթքէր կարծես : Զափազանց յուզ-ուած ու ջղայնացած, ամբողջ մարմ-նովը կը դողար : Պարապ տեղը պիտի աշխատէին զայն արգիլել որ առաջ չնետուի այդ կացութեան մէջ : Այն պահուն, երբ փաշային ընկերները պատրուակ մը կը փնտռէին, զայն հա-մոզելու համար, մոլորած գնդակ մը հանդիպեցաւ ամէնէն առջեւը կեցող պասմաճիի մը, որ թաւալգլոր ին-կաւ :

Այս դէպքը սոսկալի յուզում մը մատնեց զինուորները : Խառնաշփո-թութիւն մը առաջ եկաւ : Ոչ ոք չէր սպասեր առանց անհնկալ յարձա-կումի : Այդ խառնաշփոթութեան մի-ջոցին չորս գնդակներ արձակուեցան թշնամիին կողմէ. իւրաքանչիւր գըն-դակ կը տապալէր Պասմաճիներէն մէ-կը : Էնվէր փաշայի հետեւորդները համախմբուեցան անոր շուրջը, զայն պաշտպանելու համար : Սակայն, փա-շան անվրդով, իր պաղարիւնը կը պահէր, ու հրամաններ կ'արձակէր : Իսկոյն դէպի աջ նետուելով Էնվէր փաշա ըսաւ.

— Ի՞նչ կ'ըլլայ կոր... : Յարձա-կումը ո՞ր կողմէն է :

Ճիշդ այդ պահուն, մոլորած գըն-դակ մը Էնվէր փաշայի սրտին հանդի-պեցաւ : Ո՞ւրկէ եկած էր այդ գնդա-կը : Շատ հաւանական է որ այդքան մօտէն արձակուած գնդակ մը իր նը-պատակակէտին հասնի : Գնդակը փա-շային վերարկուին մէջէն անցնելով սրտին մէջ մխրճուեցաւ : Փաշան «Ա՛խ» միայն կրցաւ ըսել : Փայլուն աչքերը խաւարեցան ու արձանի մը պէս գետին ինկաւ :

Փաշային հետեւորդները ու Պաս-մաճիները սահմռկած ու շշմած մնա-ցին փաշային անշունչ մարմնին առ-ջեւ :

Էնվէր փաշայի ընկերները չկրցին իրենց վերջին յարգանքը յայտնել : Իսկ մնջիկ կը նայէին գետինը փռո-ւած փաշային, որուն շրթունքը դեղ-նեցան, գեղեցիկ դէմքը ճերմկցաւ, եւ երկայն թարթիչներով աչքերը բա-ւական գոցուիլ տակաւ : Փաշային դեղ-նած շրթունքները քիչ մը կծկուեցան, ու յետոյ բացուեցան, կարծես ժպտ-ալու համար : Երկու կաթիլ արիւն հոսեցաւ ճերմակ կզակին վրայ, ու մարած աչքերը բոլորովին գոցուե-ցան : Ոչ ոք ձայն կը հանէր : Ամբողջ ռազմաճակատը լուռ կը մնար : Պատ-մութեան այդ էջը լռութեամբ փակ-ուեցաւ :

Յանկարծ, ռազմադաշտին վրայ խուճապը սկսաւ : Ամէն ոք կ'ողբար Էնվէր փաշայի մահը : Քիչ մը առաջ, դէպի բլուրը մագլցող Պասմաճիները մեռեալին քով կը փութային : Հրա-ցանաձգութիւնը դադրած էր : Այդ լռութեան մէջ ձիու մը տռնաձայնը կը լսուէր : Ան կը ծառանար ու տա-րօրինակ շարժումներ ընելով, դէպի հովիտ կը վազէր : Էնվէր փաշային սիրական ձին էր ան : Օրերէ ի վեր ա-նոր վրայ հեծած էր հրամանատարը :

Այդ միջոցին երկու ամպեր գոյացան երկինքին վրայ, ռազմադաշտին վրայ կքած կարծես : Քանի մը վայրկեան լռութենէ յետոյ, արիւնը խուժեց սոսած ուղեղներուն մէջ, ու միտքե-րը սկսան գործել : Բոլոր ռազմիկները մէկիկ մէկիկ իրենց յարգանքը կը յայտնէին փաշային անշունչ մարմնին առջեւ : Այլեւս պատմական վայր մը դարձած էր այդ բլուրը, ուր քիչ մը առաջ հրացանաձգութիւն կը կատար-ուէր : Ամէն կողմէ վազող եկողները զէնքերնին կը նետէին, ու հոգեհան-գստեան աղօթք մը արտասանելէ յե-տոյ մեռեալին քով կը նստէին :

Վերջապէս արցունքոտ աչքերը չոր-ցան, ու խանդարուած ջիղերը քիչ մը հանդարտեցան : Որոշում տրուեցաւ Էնվէր փաշան թաղել Չեգէն գիւղին մէջ : Փաշային մարմինը վերցուցին : Անոր ետեւէն կ'երթային բոլոր զին-ուորները, Պասմաճիները, աղօթք-ներ արտասանելով : Էնվէր փաշա պա-տերազմէ կը դառնար կարծես. սա-կայն վերջին դարձն էր ան, որ պատ-մութեան շրջան մը կը փակէր : Ռազ-միկները կը շարժէին իրենց զէնքերը, ողբալի երգերով, որոնք կը վերջա-նային սապէս. «Աստուած ողորմի» :

Յուղարկաւորներու խումբը գիւղ հասած պահուն ամէն կողմէ խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր : Հոն կը տեսնուէին փաշային վրայ հաւատք ունեցողներ, զինուորներ, Պասմաճի-ներ, մոլլաներ, ընկերներ, հետեւորդ-ներ : 25,000ի կը հասնէր յուղարկա-ւորներու թիւը :

Կարմրած աչքերով եւ հեկեկացող մարդոց բազմութիւնը ճեղքելէ յետոյ իմամ մը ամէնէն առջեւը անցաւ ու մեռելական աղօթք ըրաւ դագաղին առջեւ, որ հանգստաքարի մը վրայ դրուած էր : Վերջին հոգւոյն արտա-սանեց Իսլամներու խալիֆային փե-սային, Պուխարայի եւ Թուրքեստանի հրամանատարին վրայ : Յետոյ ար-ցունքներու մէջ հողով ծածկուեցաւ վերջին հանգստարանը Էնվէր փաշա-յի որ տեսլապաշտ մը եղած էր իր մը-ղած պայքարներուն մէջ :

(Վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉ, Եռամսեայ պարբե-րաթերթ : Ա. տարի Թիւ 1, յունուար 1939 : Յօդուածներ ունին Տիկին Վ. Նալբանդեան, Մուսաւրյցի, Մ. Վե-րածին, Տիկին Արուսեակ Բարսեղ-եան, Տիկին Եղ. Զօրեան, Տիկին Ե. Գ. Ա., Զուարթ Մարտիրոսեան, Վիգթորիա Կոստանեան, Ֆլորա Ա-նահիտ, Աստղ, Ծ. Նարդունի, Տոքթ. Արքլեան, Տոքթ. Գ. Սերոբեան, Հ. Տէր Մինասեան, Պերճուհի, Անժէլ Փէհեսեան, Արմ. Տիգրանեան — Ա-հարոնեան եւն. : Խոհանոցի գիտելիք-ներ : Տարեկան բաժնեգին 50 սէնթ : Հասցէ.— A. R. C. Inc. P. O. Box 14 B. B. Sta. Boston, Mass. U. S. A.:

է խորհրդարանական ընտրութիւններով եւ իր ներքին դիրքը զօրացնելով ։

Մենք չենք ուզեր եղերական ցուցնել կացութիւնը եւ ահազանգ հնչեցնել ։ Բայց չատ ստիպողական է որ ձեռք առնուին կանխարգել կրրովի միջոցներ, ոչ միայն զինուորական, այլ եւ բարոյական ու քաղաքական գետնի վրայ ։ Անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա, որ ներկայիս այնքան կը խօսի կայսրութեան մասին, միանգամ ընդմիշտ ճշդէ այդ «կայսրութեան» պաշտպանութեան սահմանները ։ Միւս կողմէ, Ֆրանսա որ տակաւին հոգատարն է Սուրիոյ, ըսէ մեզի եւ շահակից երկիրներուն՝ թէ «ֆրանսական սահմանները կը գտնուին Թուէքի գետափը» ։

Թերեւս միայն այս ձեւով կարելի է արգիլել որ «Հալէպի աղէտ» մը աւելնայ «Ալեքսանտրէթի աղէտ»ին վրայ ։ (Կ'ակնարկէ Փոլ տիւ Վէուի համանուն գիրքին, որ մանրամասնօրէն կը պարզէ Սանճաքի ողբերգութիւնը) ։

Ըմբոստութիւն մը Իրաքի մէջ

Պաղտատէն կը հեռագրեն մարտ 8 թուականով .—

Իրաքի կառավարութիւնը իմացած ըլլալով որ ըմբոստական շարժում մը կազմակերպուած է խումբ մը սպարապաս սպաներու կողմէ, Պաշիտի բանակավայրին մէջ, (Պաղտատի հարաւակողմը), անմիջապէս ձերբակալեց շարժման դրդիչները — մասնաւորապէս 50ի չափ սպաներ Պաղտատի, երեք հոգի ալ Մուսուլի մէջ ։ Արգելափակուեցան նաեւ կարգ մը ընդդիմադիր երեւելիներ, որոնց մէջ կը գտնուի նախկին վարչապետը, Հիքմէթ Սուլէյման ։

Զինուորական վարչութիւն հռչակուեցաւ Պաշիտի շրջանին մէջ ։ Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ միեւնոյն միջոցները ձեռք առնել բոլոր շրջաններուն մէջ, համաձայն պահանջներուն ։ Միեւնոյն ատեն զինուորական ատեան մը հաստատուեցաւ, որուն առջեւ պիտի դատուին խռովարարները ։

Իրաքի Թագաւորը յայտարարութիւն մը ուղղելով բանակին, ազդարարեց թէ թոյլ պիտի չտայ որ զօրքը խառնուի քաղաքական գործերու ։ Թագաւորը կը յանձնարարէ որ ժողովուրդը գործիք չդառնայ զանազան խաղերու որոնք «միայն դէպի կործանում պիտի առաջնորդեն երկիրը» ։ Եւ կ'աւելցնէ թէ պալատին դուռները բաց են ամէնուն առջեւ ։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւներ

Ազգ. պարգեւախաղի 1939ի Գ. վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի, Կրասի մէջ ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 206,012 թիւը ։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք .— 314.899, 908.052, 216.762, 1.066.151 ։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք .— 126.264, 070.407, 1.071.310, 1.340.729, 984.846, 522.892 ։

66795 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք ։

29.781 եւ 33.830 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք ։

54.100 եւ 78.888 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք ։

4555, 3618, 5182 եւ 2397 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք ։

686 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք ։

754 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք ։

97 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք ։

08 եւ 22 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք ։

7 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՊԼԻՒԽԵՐԻ անունը այլեւս չի յիշուիր ոչ կուսակցութեան պատմութեան, ոչ ալ վերջերս հրատարակուած զինուորական պատմութեանց մէջ, մինչդեռ նախապէս կը յիշուէր իբրեւ մէկը քաղաքացիական պատերազմէն ծնած զինուորական տաղանդներու փայլուն օրինակներէն ։ Այս պարագան ալ կը հաստատէ թէ մարաջախտը բոլորովին աչքէ ինկած է, եթէ ոչ բանտարկուած ։ Այս անկումը կը վերագրուի Մանչուրիոյ անցեալ տարուան կռիւներուն, ուր խորհրդային բանակը չարաչար տուժեց, կարգ մը սխալներու հետեւանքով ։

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական տորմիղէն 11 մարտանաւեր, որոնք փախած էին Կարթագինէէն, Պիզէրթա (Թունուզ) հասնելով, զինաթափ եղան ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ ։ Մարտանաւերուն մէջ կը գտնուէին 4500 հոգի, որոնց 4 — 500ը փախստական քաղաքացիներ ։ Կիներ եւ մանուկներ ալ կան, վերջին պահուն նաւ մտած ։ Բոլոր ռազմամթերքը ցամաք հանուեցաւ, իսկ թնդանօթները անգործածելի վիճակի մը վերածուեցան ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՄԱՐ նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ անգլիական կառավարութիւնը, արաբ եւ հրեայ պատուիրակներուն, որոնք տակաւին կը սպասեն Լոնտոնի մէջ ։ Եթէ այս ծրագիրն ալ չընդունուի, Անգլիա վերջացած համարելով խորհրդաժողովը, անկախ քաղաքականութեան մը պիտի հետեւի, հարցը լուծելու համար ։

ԱՆՀԱՄԱՐ ՀՐԵԱՆԵՐ խռնուեցան Պերլինի ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ, անցագիր ստանալու եւ գաղթելու համար ։ Այս առթիւ ծագած հրմշտուքէն միակ ոստիկանը գետին փռուելով կոխոտուեցաւ, բայց վէրքերը ծանր չեն ։ Գերմանիոյ Հրեաներուն կէսը դիմում կատարած է Մ. Նահանգները երթալու համար. սակայն հաստատուած տարեչափէն դատելով, շատեր հարկադրուած են սպասել մինչեւ ... 82 տարի, որպէսզի կարգը իրենց գայ ։ (Գերմանիա ծնած Հրեաներու համար Ամերիկայի տարեչափն է 27.370 հոգի, մէջն ըլլալով Աւստրիան) ։

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ նախագահը, Պ. Էռիօ, ճաշի հրաւիրած էր Փարիզի երեսփոխանը, համաձայն աւանդական սովորութեան մը ։ «Մաթէն» կը գրէ թէ կարգ մը ազգայնական երեսփոխաններ մերժած են հրաւէրը, իմանալով թէ կոչնականներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Պ. Անտրէ Մարթի, պոլշեւիկ երեսփոխանը որ Սեւ ծովու ֆրանսական մարտանաւերու նաւաստիները ապստամբեցուց 1919ին, իսկ Սպանիոյ պատերազմէն ի վեր գործօն դեր կը կատարէր հանրապետական բանակին մէջ ։

Շարժանկարի քաղաքից ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին ։

Իսի լէ Մուլինոյի սինէմա ALHAMBRAի մէջ, երեքշաբթի 21 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին ։

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն) ։ ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gancei գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ ։

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայինները սուլթանին հարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ) ։

Հաղորդակցութեան միջոց .— Մէթրօ Mairie d'Issyէն, տասը քայլ հեռու կը գտնուի սինէման ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ – Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ

18 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ ։

ՍԱԼՈՆ ՖԼՈՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐԻՒ ՎԱՆԹԻՒՌ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Աչքերու գեղեցկութեան մրցում ։ Կը ներկայացուի ՆԱՄՈՒՍԷՆ մէկ արար եւրոպական պարեր՝ ընկերակցութեամբ 6 հոգինոց ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ նուագախումբի ։ Ճոխ պիւֆէ

Մուտք 8 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՐ «Ալֆ իւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 10 մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։ Ներկայանալ անդամատետրով ։

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Մկրտիչ Խօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը մարտ 11 շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 8ին, Կ. Խաչը սրահին մէջ ։ Անդամատետրերը միասին բերել ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 5ին, սովորական վայրը ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ ։ Ներկայանալ անդամատետրով ։

«ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ ։ Ներկայանալ անդամատետրով ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնճոյք մինչեւ լոյս Բարեգործականի սրահին մէջ 202 Rue Boileau ։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք ։

Փետրուար 18ի առթիւ

Ընկերահամակրական բանախօսութիւն

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի

կիրակի 12 մարտ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ

Կը բանախօսէ՝ ընկ. Ե. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ ԵՒ

ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՕՒԴԱՂԵԱՆ

Կը ներկայացուին՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ Յ. Պարոնեանի

ՉԱՐ ՈԳԻ Շիրվանզատէի եւ ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ Դեր. Դեմիրճեանի

Կը մասնակցին՝ Պ.Պ. Գմբէթեան, Լաքա, տիկիններ՝ Ազնաւուր Սարգիսեան, օրիորդներ՝ Ազնաւուր, Գըլըճեան եւ Սամուէլ Մուրատեան Վար. ժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը ։ Բեմադրութիւն եւ բեմազարդութիւն Պ. Ս. Լաքայէ ։

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատունը, Ֆ. Սամուէլ գրատուն, 51 rue Mr. Le Prince Paris-5, Մ. Պարսամեան գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Յարութիւնեան, 13, rue d'Orsel, Paris-18.

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ջութակի ձեռնահասօր վիրթիւոզ

ՖԻԼԻՔ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

12 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ՄՕԶԸՆՈՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 90, rue d'Aubagne

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Թօցալի, Սալազաթ, Վիթալի, Աղազարեան, Քրայզլեր, Կրանատոս, Փականինի, Մուսորկսքի ։ Դաշնակ Տիկ. ՀԷԹՔԻՆԿ

Մուտք 10 եւ 15 ֆրանք ։ Դիմել՝ M. TELIAN, 8a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place Jules Guesde Պ. Տ. Զօրիկեան, 5 Avenue Camille Pelletan եւ Պ. Գ. Ծերէկ, Գանց, 13 Rue des Dominicaines ։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Մեծն Մեսրոպի մահուան 1500 ամեակին առթիւ ։ Կազմակերպուած Համազգայինի Սարսէլի մասնաճիւղին կողմէ ։

11 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սալ տէ Նոսի մէջ, Սարսէլ ։

Կը նախագահէ Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ ։ Կը խօսի Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ։

Նիւթ՝ Ս. Մեսրոպի կեանքն ու հայ գիրերու գիւտը ։

Մուտք 0.95 ֆրանք ։

Ընտանեկան խնճոյք

Կազմակերպուած Իսիի Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ, 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2, Rue de la Défense ։

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ Մուտք 5 ֆրանք

(Օշարակ, պտուղ եւ խմորեղէն միասին) ։

Նուագահանդէս

Հովանաւորութեամբ Office Théâtrale Européenne

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Salle Chopin-Pleyelի ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

ԿԻՍԱԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

(Bal des loups)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԳՆ. Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

18 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Hocheի ՄԷՋ, 9 Ave. Hoche, Paris (8)

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ Լ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

Առաջնակարգ նուագախումբ, ընտիր պիւֆէ-պառ

աննախընթաց անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ՝ 30 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏ ՀԱԳՆԻԼ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՃՈՅՔ Բ. ՐԵԿՊՆԴԱՆԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն 12 «Շահրիկեան» սրահը,

5 Rue de l'Eclipse

Կը նախագահէ՝ Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Նուագ թառով՝ ԶՕՐՊԱՃԵԱՆ եղբայրներու կողմէ ։ Արտասանութիւն՝ Օրիորդներ Ռօզա Եղիշէեան եւ Իվօ Անէմեան ։

Մէջընդմէջ պիտի նուագէ «Ալզազ»ի բարձրախօսը նոր հրապարակ եկած տեսգերով՝ հայկական ընտիր եղանակներ ։

Հայկական, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, գեղջկական զուարճալի չուրջպար ։ Պիտի ցուցադրուին խիստ հետաքրքրաշարժ ֆիլմեր ։ Դաշնակի վրայ պիտի նուագէ Օր. Լուիզ Հացագործեան ։

Մուտք 4 ֆրանք

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20ը

[illegible]

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro : Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի Մասնախումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբը ։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն ։

Հ. Լ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները կիրակի 12 Մարտ առաւօտեան ժամը 9ին, 7 րիւ տէ Փըթիթ Մառի պառ Մասիւ Վերջին հրամանագրով Carte du Combattantի իրաւունք տրուած ըլլալով, կը խնդրուի զինուորական թուղթերը միասին բերել ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւորներուն եւ մարտիկներու Միութեան դասախօսական ժողովը՝ 12 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Խրիմեան սրահին մէջ ։

Կը դասախօսէ գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ներկայ քաղաքականութեան կացութեան մասին ։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտ. Ընկերակցութեան հրապարակային դասախօսութիւնը ուրբաթ իրիկուն 10 Մարտ, ժամը ճիշդ 9.30ին Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 rue Petit St. Jean ։

Կը խօսի՝ ՏՔԹ. Ե. ՏԻԿԻՐԵԱՆ, նիւթ՝ ո՞վ էր փասթէօր եւ ի՞նչ իր գործը ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան գործիչներու դասարի օրութիւնը շաբաթ 11 Մարտ ժամը 4ին 8 րիւ Պօսիւէ ։ Նիւթ՝ Առեւտրութիւն և հաշուապահութիւն. դասախօս Տիկ. Շ. Միսաքեան ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի վասպուրականի Հայր. Միութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մահուան առթիւ իր բոլոր պարագաներուն ։

Հանգուցեալը հիմնադիրն էր Սէնթ Անթուանի վասպուրականի Հայր. Միութեան եւ անխոնջ աշխատող լիայոյս միշտ վաղուան [illegible] Հանգիստ ոսկորներուն սի [illegible]

ՓԱՐԻԶԻ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութիւնը ձեռնարկած է հրատարակութեան Տրապիզոնի հայութեան պատմութիւնը ։ Պէտք ունի Տրապիզոնի նահանգին արժէքաւոր յուշերու, լուսանկարներու եւ յիշատակութեան արժանի նամակներու, գրուած զանազան գործիչներու կողմէ ։ Անոնք որ իրենց մօտ ունին այդպիսի նիւթեր եւ իրենց թող հաճին ղրկել Հայր. Միութեան հասցէին, վերադարձնելու պայմանաւ ։ Հասցէ .— Y. Haroutunian, 13 Rue D Orsel Paris (18e) ։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 11 ՄԱՐՏ
SAMEDI 11 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3986

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆ ԱՆՏԻՈՔԱՅ,,

— oo —

Միայն բարեմիտներ կրնան տարբերութիւն մը գտնել Կիլի-կիոյ եւ Ալեքսանտրէթի շրջանին ողբերգութեանց միջեւ: Մէկը միւսին լրացուցիչ մասն է: Կատարեալ «խաչելութիւն», Փօլ տիւ Վէօի բառով:

Հոգատար իշխանութիւնը Կիլիկիան պարպեց դաշնագրի մը հիման վրայ, եւ անոր պոչին կապեց յանձնառութիւն մը որ եկաւ յանգեցաւ «Սանճաք»ի ողբերգութեան:

Կիլիկիան պարպուեցաւ, խուճապահար պարպել տալով նաեւ անոր հայ բնակչութիւնը, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն:

Ալեքսանտրէթի շրջանը չպարպուեցաւ, երեւութապէս: Ֆրանսա եւ Թուրքիա համաձայնեցան 2500ական զինուոր փո-խադրելու, մինչեւ նոր կարգուսարքին հաստատումը: Ֆրանսա-կան զօրքը ատեհանաբար քաշուեցաւ, աննշան քանակութիւն մը ձգելով, իսկ Թուրքերը տուն-տէր եղան, մինչեւ 5-6000ի հաս-ցնելով իրենց զօրքին թիւը, ինչպէս կը հաւաստեն իրազեկներ:

Եւ թրքական մորակը սկսաւ գործել: Ամբողջ կարգուսարքը փոխուեցաւ: Թրքական բոլոր օրէնքները նոյնութեամբ հաստատ-ուեցան ինքնավար շրջանին մէջ, որ այժմ կը կոչուի «Հաթայ»:

Մէկ խօսքով, Ընկիւրի ստացաւ իր երազածէն ալ աւելին: Եւ մինչեւ այսօր անընդհատ կը գործէ, պակաս բան չձգելու համար: վերջին լուրերու համաձայն, որոշած են Թուրքիոյ զինուորագրու-թեան օրէնքն ալ գործադրել ինքնավար շրջանին մէջ:

Տակաւին չենք յիշեր բուն Սանճաքի սահմաններու բռնաբար-ման խնդիրը, որ նոյնքան ծանրակշիռ հանգամանք ստացած է: Չենք խօսիր նաեւ Թուրքիոյ ուրիշ յաւակնութեանց մասին, զոր այնքան ձեռնհասօրէն կը պարզեն Պ. Փօլ տիւ Վէօ, ծերակուտա-կան Կոթէօ եւ ուրիշներ:

Արեւելեան գործերու մասնագէտ մը, Կոմս Քրէսաթի, վեր-ջերս ճառ մը խօսելով Փարիզի Տնտեսական եւ Աշխարհագրական Ընկերութեան մէկ ժողովին մէջ, դառնօրէն կ'ողբար, յիշելէ վերջ թէ Ֆրանսա Մուսուլը կորսնցուց, իբրեւ հետեւանք Կլէմանսոյի անհոգութեան.

— «Ասոր յաջորդեցին Ֆրանքլէն Պույոնի լքումները: Լիա-զօրի հանգամանքով, ան Թուրքերուն լքեց հիւսիսային Սուրիան եւ սքանչելի Կիլիկիան, արեւելքի այդ ամէնէն հարուստ շրջանը, որուն բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմուած էր քրիստոն-եաներէ, Հայերէ, բոլորն ալ մեր ամէնէն հաւատարիմ յանա-խորդները: Եւ այս լքումները բրաւ այնպիսի ատեն մը, երբ մեր զօրամասերու հերոսութիւնը կը յաղթանակէր ամէն կողմ... Վերջին տարիներու ընթացքին, տեղի տալով Քէմալ փաշայի պըլ-ֆին առջեւ, Ֆրանսայի մէջ իշխող կուսակցութիւնը հաւանեցաւ որ Ֆրանսան եւ Թուրքիան հաւաքաբար իշխեն Սանճաքի վրայ, եւ վերջապէս թրքական ուժեր մտնեն հոն:

Թուրքերը այս ձեւով կը պատրաստուին առաջին առթիւ գը-րաւելու Սուրիան: Ահիկա կը զուգադիպէր այն դէպքին, զոր վեր-ջերս յիշեց երեսփոխան Կասթօն Ռիու: Անցեալ Սեպտեմբերի վեր-ջերը, երբ պատերազմ ծագելու վրայ էր, Անգարա կը փորձէր մեզ-մէ ստանալ Ճէզիրէն, որ Իրաքի չափ քարիւղ կը պարունակէ: Բայց միայն քարիւղը չէ որ կ'ուզեն Թուրքերը, այլ եւ Պաղտատի ճամբան: Անոնք ծրագրած են վերագրաւել Օսմանեան կայսրու-թեան մաս կազմող բոլոր երկիրները, Սուրիան եւ Իրաքը»:

Մենք չենք յաւակնիր գիտնալ թէ մինչեւ ո՛ւր կը հասնին Թուր-քիոյ ցանկութիւնները: Բայց, ինչ որ տեղի ունեցաւ Ալեքսան-տրէթի շրջանին մէջ, բաւական է, սթափեցնելու համար յետին միամիտը:

Այսպէս, Ֆրանսացիները տակաւին չեն պարպած ինքնավար շրջանը. բայց թրքական իշխանութիւնը Սուրիոյ այդ նահանգին մէջ կը գործէ այնպէս ինչպէս Գոնիայի կամ Սղերդի մէջ:

Արդէն իսկ Թուրքը իր թաթը երկարած է մինչեւ Ճէպէլը Մու-սա, դէպի այն գօտին որ կը գտնուի ֆրանսական ազդեցութեան տակ: Եւ թուրք ոստիկաններ ու պաշտօնեաներ հայ գիւղացինե-րուն հետ կը վարուին ճիշդ այնպէս ինչպէս Անատոլուի մէջ:

Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է այն դէպքը, որ պա-տահած է անցեալ փետրուարին, Քէսապի Գալատուրան հայկա-կան գիւղին մէջ,— խուզարկութիւն, ծեծ, սրիկայական անար-գանքներ եւն.:

— «Կեավուրներուն համար կապարը աւելորդ է, ձեզ այսպէս պիտի սատկեցնենք»...

Ինչո՞ւ զարմանալ որ, այսպիսի դէպքերէ վերջ, մարդիկ նո-րէն կը մտածեն արտագաղթի մասին, հակառակ համակերպած՝ նոր կարգուսարքին: (Իրազեկներ 5000 կը հաշուեն մինչեւ հիմա հե-ռացած Հայերու թիւը, առանց հաշուելու Արաբները, Ալէվիները, եւ նոյնիսկ Թուրքեր):

Արդ, ո՞ւր է տարբերութիւնը երկու խաչելութեանց միջեւ:

Անտիոք-Ալեքսանտրէթի ողբերգութիւնը աստիճան մը աւե-լի վրդովիչ է անոր համար որ, Կիլիկիոյ ժողովուրդը ամբողջովին հեռացած էր, իսկ ինքնավար շրջանին ժողովուրդը մեծամասնա-բար կը մնայ, համակերպութեան դերագոյն ճիգը փորձելով: Եւ մանաւանդ վստահելով Հոգատար իշխանութեան «պատիւ»ին, որ, աւա՜ղ, «կը սայթաքի», ինչպէս գիտել կուտար «Կիլիկիոյ խաչե-լութեան» հեղինակը...

Գիտենք, Փարիզի մէջ արթնցած են արդէն, մանաւանդ դեր-մանական եւ իտալական ազմուկներէն վերջը: Բայց, այդ սթա-փումը բաւակա՞ն է, ապահովութիւն ներշնչելու համար Սանճաքի ժողովուրդին, որպէսզի նորէն խուճապի չմատնուի, այնքան չա-րաչուք փորձութիւններ տեսնելէ վերջը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

Ապստամբութիւնը կը ծաւալի՞

— oo —

Հակառակ Մատրիտի ազգ. պաշտպանութեան Խորհուրդին առջի օրուան զեկոյցին, բոլշեւիկներու ապստամբութիւնը բոլորովին չէ զսպուած տակա-ւին եւ կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն: Զօր. Միախա շարժման մէջ դրած է բազմաթիւ հրասայլեր եւ օդանաւեր, ջախջախելու համար շարժու-մը: Բոլշեւիկները յաջողած են շրջականերէն Մատրիտ փոխադրել շարք մը կարեւոր վաշտեր: Ազգ. Պաշտպանութեան Խորհուրդն ալ (Նոր կառավարու-թիւնը) օգնական ուժեր կը հաւաքէ:

Հինգշաբթի գիշեր կացութիւնը այնքան ծանրացած էր որ Ազգ. Խորհուր-դը ստիպողական հեռագիրներ ուղղեց Վալենցիա եւ ուրիշ հանրապետական կեդրոններ, որպէսզի օգնական ուժեր ղրկեն:

Երթեւեկը խանգարուած ըլլալով Մատրիտի փողոցներուն մէջ, կիներուն եւ մանուկներուն հրամայուեցաւ տուներէն դուրս չելլել: Վերջին լուրերու համաձայն, բոլշեւիկները ամուր դիրքեր բռնած են քաղաքին հիւսիսային արուարձաններուն մէջ: Ազգ. Խորհուրդը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ գերի բռնուած են 1400 բոլշեւիկներ, բայց ուրիշ հեռագիրներ կ'ըսեն թէ ապստամ-բութիւնը ծաւալած է ուրիշ հանրապետական քաղաքներու մէջ,— Վալէն-ցիա, Ցիուդատ Ռէալ, Ցինչիլլա եւն.: Ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին օդանաւերը անընդհատ կը ռմբակոծեն բոլշեւիկեան դիրքերը:

Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ Զօր. Ֆրանքօ կը խորհի գերագոյն յարձա-կողականի մը ձեռնարկել անյապաղ, գրաւելու համար Մատրիտը:

Ազգ. պաշտպանութեան Խորհուրդը զինուորական գործողութիւնները շարունակելով հանդերձ, անընդհատ կոչեր կ'ուղղէ ըմբոստներուն, որպէսզի վերջ տան եղբայրասպան արիւնահեղութեանց: Վերջին անգամ հրատարակ-ուած կոչ մը կ'ըսէ.

— «Բոլշեւիկներ, մինչ դուք անձնատուր եղած էք այս խելագար արկա-ծախնդրութեան, Նէկրին, Տէլ Վայօ, գնդ. Լիսթըր եւ ուրիշներ հանգիստ կը պտտին Փարիզի փողոցներուն մէջ»:

Այս կոչերուն կը յաջորդեն անընդհատ ռմբակոծութիւններ, օդէն եւ ցա-մաքէն: Հաղորդակցութիւնները կտրուած են Մատրիտի եւ Սպանիոյ միւս մասերուն միջեւ: Բոլշեւիկներն ալ իրենց կարգին կը շարունակեն կազմակեր-պել դիմադրութիւնը:

Վալենցիայէն կը հեռագրեն թէ պատժական միջոցներ ձեռք առնուած են Կարթաժէնի ապստամբութեան զինուորական վարիչներուն դէմ: Այդ շրջա-նին հրամանատարը կը ծանուցանէ թէ Զօր. Պէրնա եւ ուրիշ 2500 ըմբոստներ ձերբակալուած են եւ պիտի դատուին անմիջապէս: Նոյն աղբիւրին համա-ձայն, 19 սպաներ, որոնք ապստամբած էին ազգ. պաշտպանութեան խոր-հուրդին դէմ, գնդակահարուեցան մարտ 9ին:

*** Ազգ. պաշտպանութեան ձայնասփիւռը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդեց Խ. Միութեան դէմ.

— «Ռուսաստան կ'ուզէ փաշականութիւն հաստատել Սպանիոյ մէջ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դէմ, որովհետեւ իր ուզածը համաշխարհային պա-տերազմ է: Այդ պատերազմը պայթեցնելու համար, ան կ'ուզէ բուն ընդդի-մութիւն մը յարուցանել մէկ կողմէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, միւս կողմէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Ան չուզեր որ համաձայնութիւն գոյանայ Եւ-րոպայի մէջ, որովհետեւ գիտէ որ զէնքը դուրս կը ձգեն բոլոր խօսակցու-թիւններէն: Ան գիտէ նաեւ որ եթէ ընդհանուր համաձայնութիւն մը գոյա-նայ, խաղաղութիւնը ապահովուած է եւ համայնավարութիւնը վտանգուած: Ահա թէ ինչու Ռուսիա խաղեր կը փորձէ Սպանիոյ մէջ: Մեզի ղրկուեցան ա-ժան ապրանքներ եւ երկրորդական մասնագէտներ: Բայց այժմ Խ. Միութեան օգնութիւնը կը փոխվանայ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ զինուորական կշիռը աննպաստ է հանրապետական վարիչներուն համար: Համայնավարութեան շահը հիմ-նուած է սպանիական հանրապետութեան ձախողանքին վրայ: Հարկ էր ամէն գնով խափանել խաղաղութիւնը: Ասոր համար էր որ Ռուսաստան Փիէթրօն հեռացուց հանրապետական կառավարութենէն: Ցետոյ բերաւ Նէկրինը, խա-փանելու համար խաղաղութիւնը: Եւ Նէկրին գործեց համաձայն բոլշեւիկեան հրամաններուն: Այս աղետալի քաղաքականութենէն եւ անձնասպանութենէն վերջը, պատասխանատուները վատօրէն արտասահման փախան»:

*** Սպանիոյ բոլշեւիկ յեղափոխականուհին, Լա Փասիոնարիա, Մարսէյլէն Փարիզ եկաւ ուրիշ փախստականներու հետ: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս հաղորդեց թէ չի կրնար Փարիզ բնակիլ: Նոյն ազդարարութիւնը ուղղուեցաւ գնդ. Լիսթըրի, միջազգային վաշտերու երբեմնի հրամանատարին: Փախստա-կան վարչապետին՝ Նէկրինի եւ իր նախարարներուն եւ ուրիշ երեւելիներու բնակութեան խնդիրը երէկ քննուեցաւ նախարարական խորհուրդին մէջ:

Անգլիոյ ազդարարութիւնը

Անգլիոյ երեսփ. Ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը ազդարարութիւններ ուղղեց սպանիական կառավարութեան, ծո-վեզերքներու պաշարման առթիւ: Նախարարը ըսաւ թէ Անգլիա պիտի հար-կադրուի գործել, եթէ անգլիական նաւեր յարձակում կրեն ազգայնական մարտանաւերու կողմէ: «Ն. Վեհափառութիւնը շատ ծանր պիտի նկատէ անգ-լիական առեւտրական նաւերու խորտակումը, նոյնիսկ Սպանիոյ ներքին ջու-րերուն մէջ, մանաւանդ եթէ որ եւ է ազդարարութիւն եղած չըլլայ նախա-պէս եւ միջոցներ ձեռք առնուած չըլլան նաւաստիներու ապահովութեան հա-մար: Հետեւաբար, հրահանգներ տրուած են բրիտանական մարտանաւերուն, որպէսզի պաշտպանեն առեւտրական նաւերը:

Արդէն իսկ անգլիական մարտանաւեր ճամբայ հանուած են դէպի սպա-նիական ջուրերը:

»»» . «««

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հերքեն այն զրոյցները թէ Խ. Միութիւնը խոստացած է պաշտպանել Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի սահմանագլուխները, եթէ յարձա-կում գործուի: Այս զրոյցները ծագած էին Ռումանիոյ արտաքին նախարարին վերջին այցելութեան առթիւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՀԱԼԱԼ » ՊԱՏԱՆՔ

— o —

Հեռաւոր Իրանէն ընթերցող մը, վահրամ, հետեւեալ պատմութիւնը ղրկած է ինծի.

— Նախկին Իրանի ցեղապետներէն մին կը կանչէ իր տղան եւ կ'ըսէ.— «Տղաս, չուտով պիտի մեռնիմ: Ինչ որ ունինք մեր տունին մէջ եւ մեր ցեղակիցներուն մօտ բոլորը թալանով կամ գողութեամբ ձեռք բերուած են: Հաւատացեալի մը համար անվայել է հարամ պատանքով թաղուիլը: Գնա ինծի համար հալալ պատանք մը ճա-րէ»:

Տղան ճամբայ կ'իյնայ եւ կը հան-դիպի մեծ փաթթոցով մօլլայի մը: Բարեւի փոխարէն փայտի հարուածով գլուխն կը տապալէ մօլլան, գլխէն կը փրցնէ փաթթոցը եւ կ'ըսէ.— «Հալալ Ըրէ սա փաթթոցդ, մայրս պիտի պի-տի մեռնի, հալալ պատանքի պէտք ունի»:

— «Աւազակութիւն է ըրածդ, բա-ւական չէ եւ կ'ուզես որ հալալ ընեմ», կը մռլտայ մօլլան ինկած տեղէն:

Փայտի հարուածները իրարու կը յաջորդեն, մինչեւ որ մօլլան կը ստիպուի ըսել.— «Հալալ, հալալ ը-րի, տար, միայն ազատ ձգէ զիս»:

Տղան, մօրը յանձնելով փաթթոցը, կ'ըսէ.— «Ալ վստահ եղիր որ ասոր տիրոջ հալալ ընելու ձայնը մինչեւ երկինք հասաւ»:

Աթաթիւրքի հետեւորդներն ալ չորս կողմը նայելով ուրիշ բան չգը-տան հալալ պատանքի համար, բացի Սանասարեան խանէն եւ Բանկալթիի գերեզմանատունէն:

Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ պիտի խէ մեզ-մէ Սթալին, իբրեւ պատանքի փո-խարժէք»:

Մեր բարեկամը թիւրիմացութեան մէջ է:

Աթաթիւրք ստացաւ շատ աւելի փա-ռաւոր պատանք մը,— Ալեքսան-տրէ՛թ:

Եւ հալա՛լ բրին ոչ միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այլ եւ հոգատար իշխանութիւնը: Վկայ՝ Paul du Véou, որուն փաստացի յօդուածաշարքը կարդացիք այս օրերս, կամ ծերակու-տական Gustave Gautherot, որուն մէկ նամակը պիտի կարդաք այսօր:

Գալով Սթալինի, մարդիկ անոր մեռնելուն չսպասեցին, հալալ պա-տանք մը ճարելու համար: Եւ քանի՛ անգամ...

Միայն Հայաստանի պարագան գլ-խու պտոյտ կրնայ պատճառել:

Սթալինեան սահմանադրութեամբ Հայաստան զրկուեցաւ Ղարաբաղէն, Նախիջեւանէն, Ախալքալաքէն եւ ու-րիշ հայրենի ժառանգութիւններէ:

— Հալա՛լ ըլլայ, աղաղակեցին մարդիկ, ծափահարելով Արտասահ-մանէն:

Սթալին խումբ-խումբ գնդակա-հարել տուաւ ամբողջ սերունդ մը: Ոչ միայն պետական-կուսակցական գործիչներ, այլեւ գրագէտ-բանաս-տեղծներ: Ոչ միայն տարէցները, այլ եւ երիտասարդները: Նոյնիսկ վար-դապետներ եւ կաթողիկոսը:

— Հալա՛լ ըլլայ, հալա՛լ ըլլայ, աղաղակեցին դուրսէն:

Սթալին խզել տուաւ ամէն կապ՝ Ե-րեւանի եւ Հայկական Արտասահմա-նի միջեւ:

— Հալա՛լ ըլլայ, ձայն տուին դուր-սի «բարեկամները»:

Եւ դեռ շարքը չէ վերջացած:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

— - oo —

Լուառ Էնֆէրիէօրի ծերակուտական Պ. Gustave Gautherot, նախագահը Միջերկրականի կոմիտէի վարչական խորհուրդին եւ Սուրիա-Լիբանան հաստատութիւն, մեզի ղրկած է պատճէնը հետեւեալ նամակին, հրատարակու-թեան խնդրանքով: Նամակը ուղղուած է արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պօ-նէի, Մանթօնէն, մարտ 8 թուականով.

— «Պարոն նախարար, հարկադրուած ըլլալով ատեն մը եւս հանգստա-նալ հարաւային Ֆրանսայի մէջ, առողջական վիճակս թոյլ չտուաւ յիշեցնելու Ալեքսանտրէթի վերաբերեալ գործերու հարցադնդումը, որու մասին պատիւ ունեցած էի ձեզի գրելու 1938 հոկտեմբեր 16ին:

Բայց եւ այնպէս, ես երբեք չդադրեցայ հետեւելու այս հարցին: Եւ պա-տեհութիւն ունեցայ այդ մասին գրելու ձեզի, իբրեւ նախագահը «Միջերկրա-կանի կոմիտէ»ին Սուրիա-Լիբանան հաստատութիւն:

Արդ, վերջին ամիսներու ընթացքին, Սանճաքին կացութիւնը այնքան ծանրացաւ որ, կը թուի թէ Թուրքիա այսօր ինքզինք տէր տիրական կը կար-ծէ այդ նահանգին:

Արդարեւ, հակառակ մեր միջազգային յանձնառութեանց, մենք թոյլ տը-ւինք որ ան գրաւէ Սանճաքին գերիշխանութեան բոլոր նշանները: Մենք անոր ձգեցինք վարչութիւնը, մաքսատուները, դատական իշխանութիւնը, թղթա-տարական վարչութիւնը: Անշուշտ Պ. Կապուէլ Փիւօ իբրեւ ապօրէն մերժած է այն թրքական նամականիշները որ վերջերս հրապարակ հանուեցան Ա-լեքսանտրէթի մէջ, Քէմալ Աթաթիւրքի նկարով, բայց մենք թոյլ տուինք որ Սանճաքին մէջ ծախուած սուրիական նամականիշներու վրայ փակցուած յաւելուածական տուրք մը ջնջէ Սուրիոյ անունը: Մենք վար առինք սուրիա-կան դրօշը: Մենք թոյլ տուինք որ թուրք զինեալ ուժը Սանճաք արշաւէ եւ տեղաւորուի հոն: Մենք Սանճաքին մէջ հաստատեցինք օրէնսդիր ժողով մը թրքական մեծամասնութեամբ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընտրական յանձնաժողովին տեղեկագիրը հարկադրուեցաւ կսկիծով արձանագրել այն բռնութիւնները զոր մեր գործակալները չեն վախցած կատարել, այդ թուրք եւ հակաֆրանսական ժողովը պարտադրելու համար՝ եւ ֆրանսասէր բնակչութեանց:

Մենք մասնակցեցանք ֆրանքեւսուրիական յանձնաժողովի մը, գծելու կամ կրճատելու համար սահմանները Սանճաքին եւ Սուրիոյ միւս նահանգնե-րուն միջեւ, այսինքն Սուրիոյ ներքին սահմանները, ինչ որ միայն ֆրանքեւ-սուրիական յանձնաժողով մը կրնար կատարել:

Որովհետեւ Սանճաքը, զոր ձեր պաշտօնատունը թրքական «Հաթայ» ա-նունով կը կոչէ անճահօրէն, կը մնայ սուրիական նահանգ մը: 1937ի կազմա-կան կանոնագիրը այդ պարագան կը հաստատէ բացորոշապէս. 1938ի ֆրանք-եւթուրք դաշնագիրը կը վաւերացնէ զայն:

1936ի ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին ոչ-վաւերացումը կը վերահաս-տատէ մեր հոգատարութեան բոլոր պարտաւորութիւնները ամբողջ Սուրիոյ վրայ: Մեր պարտաւորութեանց առաջինը կը կազմէ պաշտպանել մեր պա-տիւին յանձնուած երկրամասին եւ ֆրանսական կայսրութեան ամբողջու-թիւնը:

Այս պայմաններուն մէջ, կը խորհիմ խնդրել նախ ձեզմէ, պարոն նախա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊԱՅՔԱՐ «ՈՒՆԵՒՈՐ»ՆԵՐՈՒ ԵՒ «ՉՈՒՆԵՒՈՐ»ՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Կռիւ ունեւորի եւ չունեւորի, հարուստի եւ աղքատի միջեւ:

Այս է հիմնական պայքարը, որ կը մթագնէ Եւրոպայի քաղաքական հորիզոնը եւ նոր մեծ պատերազմի մը ուրուականը կը ցցէ տակաւին մարդկութեան առջեւ:

Կան պետութիւններու կամ մեծ ազգերու երկու խմբակցութիւններ, մին, որ կը մեղադրուի թէ տէր է հարուստ գաղթավայրերու եւ առատ նախանիւթերու, մարդկային ու նիւթական անսպառ աղբիւրներու, միւսը՝ որ միշտ կը տրտնջայ թէ սեղմուած ազգային հողամասի սահմաններուն մէջ, յարաճուն բնակչութեամբ ու օժտուած ուժական կարողութիւններով, զուրկ է նախանիւթերէ ու արտաքին շուկաներէ կամ գաղթավայրերէ: Մէկ կողմը՝ ժողովրդավար պետութիւնները՝ հարուստ մարդով, նիւթով ու դրամով. միւս կողմը՝ ամբողջավար պետութիւնները՝ աղքատ ոչ թէ մարդով, այլ նիւթով եւ դրամով:

Այս է առանցքը այն յաւերժական պայքարին, որ կը մղուի 1918էն, Վերսայլի խաղաղութեան ժողովէն ասդին եւ որուն զանազան փուլերն են միայն դիւանագիտական այն դասաւորումներն ու խաղերը, որոնք տեղի կ'ունենան անընդհատ տարբեր երանգաւորումներով ու ձեւերով, եւ որոնց անդրադարձումները իրենց վրայ կը զգան աշխարհի բոլոր ժողովուրդները ամենուրեք, մեծ ու փոքր:

Այս հիմնական պայքարն էր որ մտանանչեց յունուար 20ին Հիթլէր, երբ Մեծն Գերմանիոյ առաջին Ռայխստակին առջեւ խօսեցաւ իր շնդալից ճառը եւ սեղանի վրայ դրաւ գերման գաղթավայրերու վերադարձի պահանջը: Այս մասին է որ դեռ քանի մը օր առաջ շեշտեց գերման պետութեան բարձրախօսը՝ Տօք. Կէօպէլս, ընդգծելով թէ մարդկութիւնը չի կրնար անվտանգ թոյլատրել որ 80 միլիոնոց ժողովուրդ մը աղքատութեան մէջ տապլտկի ընդմիշտ: Նման պարագայ է որ կ'արձակէ ամպերէ ի վեր փայլակ մամուլը վերէն վար, միաբերան, օր մը սպառնալից, ուրիշ օր մը քիչ մը զուսպ, բայց միշտ խոժոռ ու դժգոհ:

1938ին այս պայքարի թափը հասաւ իր բարձրագոյն կէտին եւ միայն Միւնիխի համաձայնագրով էր որ քաղաքական տենդին ջերմաչափը քիչ մը վար իջաւ, երբ Հիթլէր իրականացուց Մեծն Գերմանիան, կցելով Աւստրիան ու Զուտէթեան:

Սակայն Միւնիխը վերջնական կայա՞ն է Եւրոպայի քաղաքական դոյավիճակը յստակեցնելու, թէ պարզ հանգրուան մը, որ մէկ կողմէ Պերլին-Հռոմ առանցքին շունչ քաշելու պատեհութիւն ընծայեց նոր ուրիշ ոստումներ փորձելու, եւ միւս կողմէ ժողովրդավար մեծերուն աչքը բացաւ կանխապատրաստուելու, արթուն մնալու, որպէսզի բախտորոշ րոպէին «յիմար կոյսերու» վիճակին չենթարկուին:

Կը թուի թէ երկրորդն է ճշմարտանմանը: Ասոր ապացոյց են այն ահռելի ու անչափելի զինաւորումները, որոնց լծուած են Անգլիա ու Ֆրանսա, չյիշելու համար միւսները: Անգլիա սպառազինումներու վրայ կը ծախսէ այժմ երեք օրը մէկ միլիառ ֆրանքի հաշուով առասպելական, աստեղագիտական գումարներ. իսկ Ֆրանսա՝ 9 օրը մէկ միլիառի հաշուով: Մ. Նահանգներն անգամ զերծ չեն այս համատարած զինախտէն եւ մտած են սպառազինումի աննախընթաց հեւքի մը մէջ, հակառակ երկու ովկիանոսներով պաշտպանուած ըլլալու եզական առաւելութեան:

Ասոր ապացոյց են այն տենդագին դիւանագիտական խլրտումները որ տեղի կ'ունենան Հարաւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն մէջ, որոնք մօտէն կամ հեռուէն շահագրգռուած են այս հիմնական պայքարով եւ կ'իյնան առաւել կամ նուազ չափով գերմանական ծաւալականութեան ճամբաներուն վրայ, դէպի Հարաւ-արեւելք:

Այն օրէն, երբ անկախ ու միացեալ Ուքրայնայի մը ծրագիրը ուրուագծուեցաւ Պերլինի մէջ եւ գերմանական «դրոհը դէպի արեւելք» սկսաւ զգացնել իր թափը, այն օրէն մանաւանդ, երբ Հունգարիա հարկադրուեցաւ մտնել հակաբոլշեւիկ ուխտին մէջ, պալքանեան Համաձայնութիւնը կազմող պետութիւնները եւ Լեհաստան անձկութեան ակնյայտնի նշաններ ցոյց տուին: Պահ մը կարծուեցաւ թէ բոլորը ստուգաբար, կամայ ակամայ, պիտի ենթարկուին Պերլին-Հռոմ առանցքին ազդեցութեան, մանաւանդ երբ արեւմուտքի «մեծերը» շատ հեռուն էին եւ անզօր կամ անպատրաստ՝ Առանցքին «դրոհը» կասեցնելու: Իտալիա կ'որոտար Ֆրանսայի դէմ եւ Սպանիոյ մէջ զօր. Ֆըրանքօ յաղթանակներ կ'արձանագրէր:

Կը թուի թէ կացութեան պատկերը փոխուած է այժմ, զգալի չափով մը: Անգլօ-ֆրանսական սպառազինումը եւ դիւանագիտական միասնականութիւնը ազդած է ջիղերու վրայ: Փոքրերը ուշքի սկսած են գալ, իսկ Առանցքը տակաւին կը վարանի կամ կը զգուշանայ որեւէ յախուռն քայլ առնել, Եւրոպայի մէջ կամ այլուր:

Դեռ նոր տեղի ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարար Կոմս Չիանոյի այցելութիւնը Վարշաւա: Ըստ երեւոյթին ան շօշափեց Լեհաստանի տրամադրութիւնները եւ տեսաւ որ իտալօ-ֆրանսական բախումի մը պարագային Լեհաստան առ առաւելն կրնայ չէզոք մնալ, իսկ երբեք դրականօրէն աջակցիլ Պերլին-Հռոմ ճակատին կամ խզել իր դաշնակցային սերտ կապը Ֆրանսայի հետ:

Անկէ առաջ նախարար Ֆոն Ռիպէնթրոփ ալ այցելած էր Վարշաւա եւ չէր յաջողած ռուսեւլեհ դաշնադրութիւնը չեղեալ դարձնել: Լեհաստան կը վարանէր իր ճակատագիրը կապել Առանցքի կառքին եւ պիտի վարանի միշտ:

Նոյն վարանումները տեսանելի են Պելկրատի եւ նոյնիսկ Պուգարէշտի մէջ: Երկու մայրաքաղաքներուն մէջ ալ դահլիճները փոխուեցան: Եւ նախորդ «գերմանասէր»ներու տեղ իշխանութեան գլուխ անցան մարդիկ, որ կը ձգտին անկախ եւ իրենց երկրի շահերէն բխած քաղաքականութիւններ վարել: Ասիկա անշուշտ չի նշանակեր թէ Հունգարիա եւ Եուկոսլաւիա տրամադիր են Առանցքին դէմ ճակատ յարդարելու, ոչ. բայց բացայայտ նշան է թէ անոնք նոյնպէս տրամադիր չեն անտարբեր դիտելու Առանցքին յառաջխաղացքը դէպի արեւելք եւ պատրաստ են առնուազն պաշտպանելու իրենց անկախութիւնը եւ դիրք ճշտելու ազատութիւնը:

Իսկ Ռումանիա՞ն, որ կարեւոր մէկ օղակը կը կազմէ Պալքանեան Համաձայնութեան: Ան ճնշած է արդէն «Երկաթեայ պահակներու» վտանգը երկրէն ներս, սերտացուցած է իր կապերը Եուկոսլաւիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ եւ նոյնիսկ Լեհաստանի հետ զինակցելու փորձեր կը կատարէ:

Դեռ անցեալ օր նախարար Գաֆէնկուս այցելեց Վարշաւա և սերտացուց երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Կ'ենթադրուի նոյնիսկ, թէ Ռումանիա, որ մինչեւ այժմ կը հակառակէր լեհեւհունգար սահմանակցութեան Ռութենիոյ մէջ, այժմ իր համաձայնութիւնը տուած է, որպէսզի փոխարէնը ստանայ մէկ կողմէ Լեհաստանի զինակցութիւնը եւ միւս կողմէ Հունգարիոյ բարեկամութիւնը: Պուքրէշ կը ձգտի փլած Փոքր Համաձայնութեան պատնէշին տեղ նոր պատնէշ մը ստեղծել իր անմիջական սահմանակից երկիրներուն հետ: Այս պատճառով ալ տակաւին կը յամառի չհիջիլ պուլկարական հողային պահանջին՝ Տոպրուճայի մասին:

Նոյնիսկ Չեխոսլովաքիա, որ Միւնիխէն ետք կը թաւալի գերմանական ծիրին մէջ, ամբողջապէս կարգի մըտած չէ եւ մերթ ընդ մերթ պարսաւանք ու սպառնալիք կը ստանայ Պերլինէն:

Այս բոլորը խիստ մեկին կերպով կը դիտէ ու կը տեսնէ Գերմանիա: Եւ այս պատճառով է որ ան դանդաղեցուցած, մեղմացուցած է իր գլուխն թափը դէպի հարաւ-արեւելեան Եւրոպա: Կը թուի թէ ան ոչ մէկ մտադրութիւն ունի թատերական ձեւով եւ յանկարծակի դուրս գալու իր սահմաններէն: Ան չի մտածեր դէպի Ուկրայնական դաշտերը հասնելու իր ծրագիրը գլուխ հանել՝ ճամբուն վըրայ փռուած մեծ ու փոքր ազգերն ու պետութիւնները ոտքի կոխան դարձնելու գնով:

Անկէ զատ՝ իտալական ձգտումները Միջերկրականի մէջ պատճառ դարձած են, որ Պերլինի ղեկավարները իրենց ուշադրութիւնը դարձնեն «բարեկամ» Մուսոլինիի հարցերուն եւ վերապահ մնան արեւելքի մէջ, որպէսզի տեսնեն թէ դէպքերը ի՛նչ դասաւորում պիտի ստանան արեւմուտքի մէջ եւ իտալական պահանջներու խնդիրը Ֆրանսայէն ի՛նչ ելքի պիտի յանգի:

Անտարակուսելի է, որ անգլօ-ֆրանսական զինաւորումը, ինչպէս եւ նախագահ Րուզվելթի բռնած դիրքը ամբողջավար պետութեանց դէմ շատ ուժգնօրէն ազդած են Պերլին-Հռոմ Առանցքին վրայ: Եւրոպան կ'ապրի նախօրեակը մեծ դէպքերու, բայց այդ դէպքերը թերեւս այնքան դահավէժ ընթացքով չզարգանան, ինչպէս անցեալ տարի, որովհետեւ Եւրոպայի Հարաւ-արեւելեան պետութիւններու տրամադրութիւնները եւ անգլօ-ֆրանսական նոր կեցուածքը զգուշաւորութեան մղած են Պերլինի եւ Հռոմի ղեկավարները:

Այսուհանդերձ, պայքարը իր էութեան մէջ կը մնայ անփոփոխ: «Ունեւոր»ները եւ «չունեւոր»ները կըռուի կրկէսին մէջ են:

Ա. ԿԷՍԱՐ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Շուտով անցնինք այս — Վասակ — նիւթին վրայէն: Զարաչուք համբաւով այս անունը հայցի միաբանութեան, ազգային ինքնորոշումի նուիրական րոպէներուն, կարծես նախախնամական կամ բընազդային դաս մը կը պարունակէ մեր անցեալ ու ապագայ փրկութեան համար: Ե. դարէն սկսեալ մինչեւ հիմա, ազգային միաբանութեան, ազգային համայնական ո եւ է ձեռնարկի առթիւ պահանջուած իրերահաշտութեան պահուն, խափանարարի տխուր դեր կատարողը կամ կատարողները Վասակ անունով յորջորջուած են: Դիւանագիտական կամ քաղաքական ինչ նրբամտութիւն ալ գործածուի, այդ անունին առաջին տիրոջ վատանուն արարքը սանկ արդարացնել ջանալու համար, Հայ պատմութիւնը, Հայ աւանդութիւնը, Հայ հէքեաթը կ'ընդվզի այդ ջանքին դէմ — Վասակը միշտ Վասակ է, գործը եպերելի, անունը անարգ: Շնորհալին, այդ որքան հեզահոգի նոյնքան ազգասէր ոգին, Վասակներու դէմ իր նողկանքը, իր սրտմտութիւնը գոռալու նուազագոյն չափը ընտրած է՝ իր եկեղեցական բարձր դիրքին ներողամտութեամբ իսկ՝ յաւիտենական զզուանք ներշնչել բոլոր Վասակներուն հանդէպ, երբ կ'աղաղակէ.— Ախտակցաբար արտասունեսցուք զուրացողսն.. Լանք, ողբանք ուրացողներուն վրայ: Տարաւոր այս լացը, այս ողբը ոչ միայն ազգային զզուանքն է ամէնկարգի ուրացողներուն դէմ, այլ զգուշական յորդորը՝ միաբանական փարախին մէջ տաւաղելու, հաւաքելու բոլոր ազգային կամքերն ու ճիգերը, երբ խնդիրը կը կայանայ մեր պատմական գոյութեան շուրջ կամ ցեղային արժանապատուութիւնը բարձր բռնելու պարտականութեան մէջ: Վասակներուն կատարած չար գործը իր տեսակները ունի, ժամանակի պահանջին ու պէտքերուն համաձայն: Վասակութիւն է հիմա առաւելապէս ինչ որ կրնայ տեղի ունենալ՝ ցանկալի միաբանութիւնը խանգարելու, ազգին գոյութեան համապատասխան ջանքերը վատօրէն խաչաձեւելու համար: Հեռուները երթալու եւ ոչ ալ բառերը ծամծմելու հարկ չկայ, ըսելու համար, թէ Վասակութիւն է, երբ օտարութեան մէջ այսպէս հեղհեղէ մոռնանք հայերէն խօսելու, հայերէն սորվելու մեր վարժութիւնը, Վասակութիւն է, Հայ դրօշմ ու կնիք կրելով հանդերձ, օտարին համար զաւակ պատրաստել, օտարացնել իր հարազատ սերունդը, եւ այս Վասակութիւնը նոյնիսկ օտար խղճամիտ ու արդար անձնաւորութիւններ զըզուանքով ձաղկած են, յայտարարելով թէ «Հայը պէտք է աշխատի Հայ մընալ»: Ուրեմն նոյնիսկ օտարին աչքին Վասակութիւն է Հայուն զաւակներուն օտարացումը Հայ մօր կամ Հայ հօր մեղսակցութեամբ:

Բայց Վասակութեան ինչ զարհուրելի, ինչ պժգալի մեղք մը ըլլալը ահա այսօր պիտի հասկնաք Եղիշէին գրիչէն դուրս ելած այն քստմնելի տողերէն, որ կը նկարագրէ Վասակին կրած չարչարանքը Ցաւկերտի բանտին մէջ: Ինչ յաւիտենական դաս բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ Վասակներուն, որոնք մեր պատմութեան ոեւէ շրջանին — ներկայ, անցեալ եւ ապառնի — ազգային միահաղոյն դատին, ազգային ոգիին դէմ դաւաճանած են ի նպաստ օտարին: Արդարեւ ինչ դաս. ահա այդ օտարը՝ որուն համար աշխատեցար, արդար դատաստան կ'ընէ, ամէնէն անարգ, ամէնէն չարչարալից բանտարկութեան մատնելով քեզ: Գոգցես ուղղակի դաս մը. ահա, բոլոր Ցաւկերտններուն կողմէ բոլոր Վասակներուն ջամբուած:

Սիրելի Արազ, խնդրեմ ուշադիր ըրէ դասարանը, թէ ո եւ է ուրիշ յանցանքի համար ո եւ է աւելի ծանր պատիժ այսքան սեւ գիծերով տողագրուած չէ ո եւ է պատմական գըրուածքի մէջ, որքան ահա Եղիշէի սա նկարագրականը: Հերոս Վարդանին ու անոր արժանաւոր զոյգուստաններուն կամ համհարզներուն արիարանց գործը Մեծասքանչին պանծալի որականներով գեղերփնելէ վերջ, հոմերական հելլէններէն հմայքով իր Աքիլլէսը ստողազարդելէ վերջ, տես, ինչպէս միեւնոյն Մեծասքանչին մատակարարած մթին, աղիտալի, գժոխային բառերով կը խարանէ յաւէտ չար գործը Վասակին: Ե. Դարու պժգանքը ահա դարերու մէջէն նոյն ուժգնութեամբ կը պոռթկայ արհամարհանքը Վասակութեան դէմ:

Այո, Արազ, իրաւունք ունիս, բայց հերիք կամիթներդ, վերջին կամ երրորդ դրուագն է այս Վարդանանցի բարեդէպ չեխումին, ու մենք կը մտնենք դարձեալ մեր սամեակին, մեր լուծին տակ, հերաթափ մեր պարանոցը խոնարհելով, ինչպէս աշխատութեան փորձ ու անխոնջ եզը ակօսներուն մէջ:

Բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունի մեր ո եւ է քարոզութիւնը սքանչելարուեստ Եղիշէին հետեւեալ համառօտութեան քով.—

Իսկ ուրացեալն վասակ հայէր ի միաբանութիւն սուրբ կապելոցն, որք մեծաւ խնդութեամբ ընդունէին զչարչարանսն: հայէր եւ կարօտէր ... (Ուրացողին հետ միեւնոյն բանտին մէջ էին նաեւ միւս սուրբ կալանաւորները, քիչ մը անդին, բայց անոնք ուրախ զուարթ Ազգին համար իրենց կատարած գործին ու քաշած չարչարանքին հպարտութեամբ, կ'երգէին եւ սուրբ իրենց հաւատքը կը ջրդեղէին, կը զօրացնէին: Անդին Վասակ ինքզինքը կ'ուտէր կատաղութենէն: Ո՜վ դատաստան, բուն յանցաւորը հիմա մատնիչը կը նկատուի, Ցաւկերտին եւ Մուշկանին զայրոյթը անոր դէմ է: Կը տեսնուի ահա յայտնապէս, թէ արդար ու յանկարծական գնդակը յաճախ օրհնութիւն մըն է մատնիչ ուրացողին համար քան անտանելի տառապանքը՝ որուն ահա կ'ենթարկուի Վասակ: Բայց նայեցէք յաջորդ տողերուն).—

Եւ օր ըստ օրէ բերէին իբրեւ զգէշ ընկենուին ի մեծ հրապարակին, ձաղէին ու այպանէին, եւ տեսիլ ամենայն կարաւանին զնա առնէին (Ամէն օր որոշեալ ժամու մը դուրս կը հանէին զայն եւ դիակի մը (գէշ) պէս կը նետէին բանտին մեծ հրապարակին վրայ, խայտառակելով, ծաղկելով զայն, ահագին բազմութեան մը (կարաւան) ներկայութեան):

Եւ իբրեւ այսպէս յամենայն կողմանց հարեալ վատթարացաւ, անկաջախտս դժնդակս անդէն ի կապանսն: (Անտանելի ցաւեր, հիւանդութիւններ եկան այս սարսափելի բանտարկութեան հետեւանքով: Եւ Եղիշէ բանտային արդարութեան ճարտար ու փորձ բժիշկի մը պէս, ահա կը տեղեկագրէ Վասակին գլխուն եկածները: Եւ բժիշկ մը միայն կրնայ ճիշդ մեր դասարանին բացատրել ուրացողին դառնադառն վիճակը):

Ջեռաւ փոր նորա, եւ հարան եւ ապբորեցան զգք նորա, եւ քամեցաւ մեկցաւ թանձրամսութիւն նորա: Եռացին որդունք ընդ աչս նորա, եւ ի կայր սորեցին ընդ ռնգունս նորա (Փորը տաքէն կրակ կտրեցաւ, կուրծքը բոլորովին ներս անցաւ, ո՞ւր է հիմա այն գիրութիւնը, մոմի պէս եղաւ, քամուեցաւ: Աչքերուն մէջ որդեր վխտացին եւ քիթին ծակերէն վար սկսան թափիլ): Խցան լսելիք նորա, եւ ծակոտեցան չարաչար շըրթունք նորա, եւ յետկոյս կորացաւ կրկունք ոտից նորա: (Ականջներն ալ զոցուեցան, շրթունքը ծակ ծակ եղաւ, եւ ոտքին կրունկները բոլորովին ետ ետ գացին ծռեցան):

Բղխեաց ի նմանէ հոտ մահու: Լեզուն միայն կայր կենդանի ի բերանն, եւ ոչ գտաւ խոստովանութիւն ի շրթունս նորա («մեղայ» մը չըսաւ, չզղջաց):

Եւ այն որ կամէրն թագաւոր լինել Հայոց աշխարհին, ոչ երեւեցաւ տեղի գերեզմանի նորա, քանզի իբրեւ զշուն մեռաւ եւ իբրեւ զգէշ քարշեցաւ: Ոչինչ եթող չարիս՝ զոր ոչ գործեաց ի կեանս իւր, եւ ոչինչ մնաց ի մեծամեծ չարեաց՝ որ ոչ անցին ընդ նմա ի մահուան նորա: (Այս հատուածը այնքան պերճախօս է որ ինքնին կը հասկցուի, ըլլայ հին, ըլլայ նոր գրական):

Զարհուրելի այս պատկերին գծագրութիւնը կը վերջացնէ Եղիշէ, հետեւեալ կտրուկ երկտողով|— Գրեցաւ յիշատակարանս այս վասն նորա, զի ի կշտամբումն մեղաց նորա, զի ամենայն որ զայս լուեալ գիտասցէ, նզովս ի հետ արկցէ, եւ մի լիցի նմանակցող գործոց նորա...:

Այսուհետեւ ո՞վ պիտի համարձակի Վասակ ըլլալ ... ո եւ է ճիւղի մէջ

Բայց մենք դառնանք մեր քերթողութեան :

ՏԱՐԱԶ

ՎՐԻՊԱԿ.— Նախորդին մէջ կարօտցած տեսանել, կարդալ կարօտացան տեսանել :

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՏՈՂԱՇԱՐ ՄԵՔԵՆԱՆ

Ամերիկայի Հայերը գնահատելով Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան օգտակար գործունէութիւնը, իրենց միջեւ 5000 տոլար հանգանակած եւ արդիական բոլոր նորութիւններով օժտուած տողաշար մեքենայ մը ղրկած են Վենետիկ:

Այս առթիւ Վենետիկի մէջ ... հանդէս մը կազմակերպուած է, ... րուն մասնակցած են բոլոր միաբանները եւ աշակերտութիւնը: Մեքենան ամբողջ Իտալիոյ մէջ երրորդն է ... տեսակին մէջ:

Մեքենան սկսած է բանիլ 1938 ... յիմբեր 13ին եւ վանահօր հրաման... վրայ գրաշարը առաջին անգամ ... ...րախոստագիտութիւն» բառը շարած է...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԵԱՆ

Ամբոխն ամէն տեղ էլ նման է այն ոչխարներին, որոնք գայլի խօսքերից խաբուելով՝ նրա ձեռքն են մատնել պահապան շներին, որպէսզի այդպիսով գայլի բարեկամութիւնը վաստակեն. իսկ վերջինս, պահապան շները խեղդելուց յետ, սկսել է յիմար ոչխարները կոտորել: Կախելու արժանի են այն իշխանները, որոնք հարստահարում են ամբոխի այդ անմըտութիւնը: Մեզանից ամէն մինը իր բոլոր զօրութեամբ պիտի զինուի այդ դաւաճանների դէմ: Ով որ հայրենական գահի թշնամին է, նրան ամէն մի Հայ իր իսկ անձի թշնամին պիտի համարէ: Որովհետեւ այնքան ծանր զոհաբերութիւններով ձեռք բերած այս հարստութիւնը կորցնելուց յետ, մեզ դարձեալ գերութիւն եւ ստրկութիւն է սպասում:

— Այդ ամէնը գիտեմ. բայց ես խորամանկելու էլ ճանապարհ չունէի, սիրելի իշխան:

— Լաւ, քեզ չեմ մեղադրում, անցածն անցել է: Այժմ ի՞նչպէս, ի՞նչ ձեւով միացնենք մեր այս պառակտումները. մտածե՞լ ես երբեւիցէ դրա մասին. չէ՞ որ շարունակ դէպի կործանումն ենք գնում:

— Մտածել եմ, այն էլ երկար ժամանակ: Մինչեւ անգամ որոշ ծրագիրներ եմ կազմել թէ՝ ի՞նչ դէպքում ի՞նչ ձեւով պիտի գործէինք: Բայց դու, իշխան, ամէնից առաջ պատմիր ինձ թէ՝ ովքե՞ր են թագաւորի հետ միասին, ո՞րքան զօրք կարելի է անջատել բերդերից. եւ յետոյ թէ՝ ինչո՞ւ դու միայնակ գտնուում ես այժմ այստեղ. միով բանիւ, ծանօթացրու ինձ մանրամասնօրէն մեր արդի դրութեան հետ, որովհետեւ այս հեռաւոր անկիւնում ես շատ քիչ տեղեկութիւն եմ առնում ձեր կողմից, և այնուհետեւ ես իմ խորհուրդները կը յայտնեմ քեզ. եթէ յանաւոր կը գտնես նրանց, կը գործադրենք միասին, եթէ ոչ, կ'անեմ այն, ինչ որ դու կը հրամայես:

Բերդակալի հետաքրքրութիւնն ու տրած հարցերը կարծես տարակուսանքի մէջ ձգեցին Մարզպետունի իշխանին. նա կասկածում էր թէ՝ չլինի՞ իր ծրագիրները խանգարելու նպատակով է բերդակալն այդ հարցերն ուղղում իրան:

Այս մտքերն ստիպեցին իշխանին լռել մի քանի վայրկեան:

Բերդակալը գուշակեց նրա լռութեան պատճառը եւ ժպտալով նկատեց.

— Թող կասկածները սիրտդ չպղտորեն, սիրելի իշխան. իմ հաւատարմութիւնը մի՛ չափիր այն դրութիւնից, որի մէջ գտնում ես ինձ, այլ չափիր այն անցեալից, որ ծանօթ է քեզ եւ Արքային: Ասացի որ խոնարհել եմ Սեւադային՝ իմ թագաւորի շահն ունենալով նկատի, եւ այս է միակ ճշմարտութիւնը, որ յայտնեցի քեզ. ուրիշ գիտումներ մի որոնիր վարմունքիս մէջ: Եթէ ամբողջ Գարդմանն ինձ նուիրելու լինէին, դարձեալ այդ նուէրը իմ աչքում չէր գերակշռել այն անարգանքին, որին ես արժանի կը համարէի ինձ, եթէ իսկապէս դաւաճանած լինէի իմ Արքային...

Այս խօսքերն արտասանեց այնքան անկեղծօրէն, որ Մարզպետունի իշխանի կասկածները փարատեցան:

— Այո՛, Վահրամ, չեմ ծածկում քեզանից իմ կասկածը. վախենում եմ ամէն բան յայտնել: Ժամանակը եւ մարդիկ կործանել են իմ հաւատը: Բայց քեզ վրայ, այս վայրկենից սկըսած, տածում եմ արդէն մեծ վստահութիւն: Այսու ամենայնիւ, շատ բան չպիտի խօսեմ քեզ հետ, որովհետեւ ժամանակը կարճ է. պէտք է շտապել Սեւադայի մօտ: Կ'աշխատեմ կրկին վերադառնալ այստեղ, իսկ եթէ այդ չյաջողի, այսու ամենայնիւ պիտի հաւատամ որ Գարդմանի մէջ Արքան իր հաւատարիմն ունի:

— Ամենաանձնուէր հաւատարիմը:

— Շնորհակալ եմ, լսի՛ր: Ոստանն առ այժմ խաղաղ է: Ինչպէս գիտես, Թագաւորը վաղուց հաշտուած է Աբաս եղբօր հետ՝ շնորհիւ Սիւնեաց Վասակ իշխանի: Միակ չարիքը Աշոտ սպարապետի դժտութիւնն էր, այդ էլ մէջտեղից վերացաւ: Ես եւ Կաթուղիկոսը ամէն հնար գործ դրինք մինչեւ որ հաշտեցրինք նրան Թագաւորի հետ: Երկուսը միասին մինչեւ անգամ Դուինը պաշարելով գրաւեցին եւ Հագարացիներին դուրս քշեցին նրա սահմաններից: Սպասում էինք որ երկար ժամանակ այլեւս ոչ մի խռովութիւն չի ծագիլ մեր սահմաններում: Մինչեւ անգամ տօնախմբութիւններ սարքեցինք Դուինում եւ քանի օր էր որ կրանով էինք զբաղուած: Եւ ահա յանկարծ Ցլիկ — Ամրամ ապստամբութեան լուրն առանք: Թագաւորը չէր հաւատում, թէ ապստամբութիւնն այդքան մեծ ծաւալ կը լինէր ըստացած, ուստի միայն իւր թիկնապահների խմբով դուրս եկաւ Շիրակից: Նա այն կարծիքին էր թէ՝ Ուտիք հասնելով՝ տեղական բանակի գլուխը կ'անցնէր եւ, գուցէ, առանց արիւնհեղութեան ապստամբը կը նըւաճէր: Բայց գնալով այդտեղ, գըտնում է ամբողջ նահանգն ապստամբած: Երբ նա լուր տուաւ ինձ այդ մասին, ես արդէն Թագաւորական ընտանիքը բերած էի Գառնի, որովհետեւ Երազգաւորսի ամրութեանն այլեւս վստահանալ չէ կարելի: Արամ... Սփխազաց Գուրգէնը բաւական անխղճօրէն աւերել են նրան: Այստեղ, սակայն, ես թագուհուն չըսպանեցի ապստամբութեան վտանգի կերպարանք առնելու լուրը, որպէսզի չանհանգստացնեմ նրան. բայց ես այնպէս սարքեցի, որ նա ինքն առաջարկեց ինձ գնալ Ուտիք՝ Թագաւորի արշաւանքի մասին տեղեկութիւն առնելու եւ, եթէ հարկաւոր էր, օգնական զօրք հասցնելու նրան: Եւ ես եկայ: Բայց ի՛նչ տեսայ, ոչ միայն ամբողջ Ուտիքը, այլեւ Արցախը եւ Գուգարաց մեծ մասը ապստամբած... Արքային հանդիպեցի Գուգարքի ձորում :

Նա յուսահատած էր եւ կամենում էր վերադառնալ Ոստան: Բայց այս մի վտանգաւոր ձեռնարկութիւն էր. Եթէ առանց Ցլիկ - Ամրամը նուաճելու նա մտնէր Շիրակ, հաւանական է, ապստամբութիւնն աւելի մեծ ծաւալ կը ստանար, եւ պետութեան ամբողջութիւնն անդարմանելի կերպով կը քայքայուէր :

(Շար.)

ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒ ՄԸ ԵՒՍ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

«Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն Սոֆիայի «Սլովօ» մեծ օրաթերթին բացառիկ թիւը, նուիրուած՝ հայ ժողովուրդին։

Լիոնի «Ժէզուիթ Միսիոնէր» ֆրանսերէն պատկերազարդ հանդէսը, որ չորս տարիէ ի վեր ամէն ամիս կանոնաւորապէս լոյս կը տեսնէ, եւ կը խմբագրուի պաշտօնի հրամանատար Rév. E. Janotի կողմէ, իր կարգին Մարտ ամսուան թիւը գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրած է Հայերուն։

Կը կարծեմ թէ նոր ժամանակներու մէջ առաջին անգամ է որ ֆրանսերէն հանդէս մը բացառիկ հրատարակութիւն մը կը կատարէ, Հայերը տեղացիներուն ծանօթացնելու համար։

Այս բացառիկին մասնակցած են քանի մը ֆրանսացի վարդապետներ, որոնց յօդուածները, համաձայն իրենց կոչումին ու հանդէսին ուղղութեանը, որքան կրօնական շունչ ունին, նոյնքան եւ գեղեցիկ դասաւորումով մը, մեծապէս կը գնահատեն հայ ժողովուրդի ընդհանուր արժանիքը։

Առաջին յօդուածը, Հայ Ազգը, զոր ստորագրած է հայր Փ. Լէվի՝ կը վկայէ թէ Հայերը քաղաքակրթուած ժողովուրդ մըն էին արդէն երբ ընդունեցին Քրիստոնէութիւնը Գ. դարու սկիզբներուն։ Յետոյ, կը յիշէ Տրդատ Թագաւորին դարձը, հայ մշակութականութեան բարձր ոգին, Ե. դարու գրական ստեղծագործութիւնը, դասական գրականութեան փառքը, Վարդանանց պատերազմը, եւ այնուհետեւ ազատութեան եւ անկախութեան համար ցոյց տուած կռուիլ պայքարները Պարսից, Սելճուքներուն, Արաբներուն եւ Թուրքերուն դէմ։

Երկրորդ յօդուածը խմբագրած է ծանօթ հեղինակ հայր Վիքթոր Փուէլ։ Յօդուածագիրը, որ կը թուի թէ մեր պատմութիւնը բաւական լայն ուսումնասիրած է, Հայ Մարտիրոսները վերնագրի տակ իր յօդուածով կը խօսի հայ քրիստոնէական հաւատքի զօրութեան մասին։ Ան Բ. դարէն սկսեալ, մեր պատմութեան մէջ երեւան եկած շարք մը յայտնի դէմքերն ու դէպքերը ներկայացնելով, կը պանծացնէ հայ ցեղի հաւատքին դարաւոր կամքն ու զոհաբերութեան արժանիքը։

Լ. Ծօմէլ, որ երկար ատեն Սուրիա եւ այլուր անձամբ յարաբերած է Հայերուն հետ, ապրած է անոնց մէջ, ստորագրած է երրորդ յօդուածը՝ Հայուն Նկարագիրը։ Այս սքանչելի յօդուածը բացարձակ ներբող մըն է մեր ցեղին յատուկ այն բազմաթիւ յատկութիւններուն, որոնց տէրն ըլլալու գիտակցութեամբ կրնանք մեր հայութիւնը հպարտօրէն արտասանել ամէն տեղ։

Հայ Մշակոյթի մասին գրած են Յառաջի ընթերցողներուն ծանօթ հայագէտներ՝ հայր Մ. Թալոն եւ հայր Լ. Հիւէթ։ Առաջինը սեղմ գիծերով կը ներկայացնէ հայ գրականութիւնը, հայ ճարտարապետութիւնը եւ հայ մանրանկարչութիւնը, իսկ երկրորդը կը խօսի հայ երաժշտութեան մասին։ Աւելորդ չէ ըսել որ, այս երկու գրութիւններն ալ գողտրիկ, մտերմական ու խանդավառելի ոճերով կը ձգտին ցոյց տալ հայ հանճարին կամեցողութիւնը։

«Ստեղծագործող հանճարի երդ մըն է հայ ժողովուրդը...»

Հինգերորդ յօդուածով, հայր Ա. Գրու կը պատմէ միսիոնարական յուշեր, եւ իր յօդուածին վերջաւորութեան կը յիշէ Հայերուն բացառիկ յառաջդիմութիւնը արեւելեան միւս ցեղերուն բաղդատմամբ, անկախութեան տիրանալու պայքարին արդարութիւնը եւ ատոր հակառակ կը ձգտէ սուլթան Համիտի կատարած հալածանքները։

Հայաստանի նախկին միսիոնար հայ Է. Տ'Օթիւմ, ստորագրած է վեցերորդ յօդուածը, Զարդերը 1914ին։ Եօթներորդ եւ անստորագիր յօդուած մը կը խօսի թէ ինչպէս Եւրոպան դրականօրէն երբեք չէ օգնած Հայերուն, եւ այս անգամ ալ, հակառակ անոնց ցոյց տրուած մեծ զոհաբերութեան, ձեռնհաս պետութիւններ ձգեցին որ անոնք վերստին իյնան մէկ կողմէն Թուրքերուն ձեռքը, իսկ միւս կողմէն Կովկասի մէջ կորսնցնեն իրենց անկախութիւնը։ Յօդուածագիրը սակայն, մեր պայքարի ուժին վստահ, կ'ուզէ հաւատալ թէ, հայ ժողովուրդը չի մեռնիր։ Եւ ըստ այնմ ալ կը կը ներկայացնէ գաղթական Հայերուն գործի եւ հաւաքի կենդանի աշխուժութիւնը։

Վերջաւորութեան, Աբիւնոտ Ճամբան վերնագրով ուրիշ յուզիչ պատմուածք մը, երեք մեծ սիւնակներ լեցուցած է, որուն հերոսը 70 տարեկանը անց Վարդանը, տարագրութեան ահաւոր ճանապարհի ընթացքին երբեք չի կորսնցներ իր ոգեւորութիւնը, եւ ապրելու ի խնդիր կը ներշնչուի շարունակ, յիշելով իր հայրենի տան ու դպրոցին մէջ սորված Սմբատ Քաջին եւ Վարդանանց պատերազմին պատմութիւնները։

Այս հանդէսին կողքը կը ներկայացնէ հայ պատանի հովիւ մը, որ քաջաբար կը ջանայ սահման հասնիլ, ազատելու համար զինքը հալածողներու ձեռքէն։ Միւս նկարներուն մէջ, յատկանշական են հայկական տանիքները, որոնց վրայ արագիլներ բոյներ դրած են, Անի քաղաքի արտաքին պարիսպին մէկ մասը, Հայաստանի մէկ սիրուն հովիտը, հայ պատանիի մը երախտագիտական նուէրը տարագրութեան մէջ, հայկական հանդէսի մը միջոցին, հայ հին տարազով իշխանական պարը, հին հայ վանք մը, ճարտարապետական հիանալի եկեղեցիի մը յառաջամասը, հայ քահանայ մը իր եկեղեցիին դրան առջեւ, հին ու նոր Հայաստանի քարտէսը, վերժխնդիր աչքերով լեցուն հայ հերոս մը, կիսովին հիւսուած գորգի հէնք մը եւ Աղաճանեան կաթող. պատերիարքին նկարը։

Այս բացառիկ հրատարակութեան առթիւ, կը փութանք յայտնել մեր շնորհակալութիւնները թերթի հայր խմբագրապետին եւ անոր սիրայօժար մասնակցութիւն բերող միւս հայրերուն։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

Ֆիլիփ Աղազարեան

Երիտասարդ եւ տաղանդաւոր ջութակահարը, որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն նաեւ իր աշխատակցութեամբ, Փետրուար ամսուն նուագահանդէսներ տուաւ Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, (արդէն վերադարձած՝ նուագահանդէս մը կուտայ վաղը, կիրակի Մարսիլիոյ մէջ)։ Եգիպտոսի իր այդ նուագահանդէսները իրական յաղթանակ մը դարձան, այնքան որ մամուլին մէջ երեւցան գովասանքի եւ ազգային հպարտութեան արտայայտութիւններ ծանօթ գրողներու կողմէ։ Քանի մը հատուածներ այդ գրութիւններէն, կիրակիի մեր թիւին՝ «Միտք եւ արուեստ»ի բաժնին վերապահելով Լ. Նազարեանցի յօդուածը, որ ուսումնասիրութիւն մըն է, հմտութեամբ եւ մանրամասնօրէն գրուած։

«Յուսաբեր» կը գրէ.

— «Ամերիկեան Համալսարանի մեծ սրահը լեցուած էր մեծ բազմութեամբ մը, լսելու համար երիտասարդ ջութակահար Ֆիլիփ Աղազարեանը։

Ներկաները մեծ ծափերով ողջունեցին երեւումը հայ արուեստագէտին, որ փրոֆ. Շուլցի դաշնակի ընկերակցութեամբ, նուագեց ընտրուած յայտագիր մը եւրոպական մեծանուն երաժիշտներէ՝ որոնց կարգին նաեւ երեք կտոր իր հեղինակութիւններէն։

Իր նուագը սկսաւ Գորելլիի La Folia կտորով, բարդ ու գեղեցիկ, ընդհանուր հետաքրքրութեան մէջ։ Հազիւ քանի մը վայրկեան անց, երիտասարդ արուեստագէտը արդէն իսկ նուաճած կը թուէր ներկայ հասարակութիւնը եւ այն համոզումը ներշնչած՝ որ կը գտնուէին ջութակի երիտասարդ վարպետի մը առջեւ։ Եւ հազիւ աւարտած իր առաջին կտորը, հասարակութիւնը՝ գրեթէ անակնկալի եկած այս յայտնութեան առջեւ՝ հրճուանքով լեցուած, բուռն ու երկարատեւ ծափերով ողջունեց արուեստագէտը եւ մէկէ աւելի անգամներ բեմ կանչեց։

Քիչ անգամ կը պատահի որ հասարակութիւնը անակնկալի գայ եւ յուսախաբութիւններ չունենայ։ Երէկուան նուագահանդէսը այս քիչերէն, հազուագիւտներէն եղաւ։ Աղազարեան նուագեց արտակարգ ինքնավստահութեամբ, դիւրութեամբ մը՝ որ զարմանք կը պատճառէր եւ ջութակը կը դարձնէր մէկ կողմէ պարզ գործիք մը՝ իր ձեռքը, եւ միւս կողմէ՝ հրաշքի աղբիւր՝ ուրկէ կը բխէր ձայներու անհուն գեղեցկութիւն մը։

Գահիրէի La Patrie թերթը, նուագահանդէսի հետեւեալ օրն իսկ (11 փետր. շաբաթ), կը գրէ.

— «Այս երիտասարդ երաժիշտը լի է նրբութեամբ եւ տաղանդով։ Անիկա եռաւ փափուկ, թափանցող, համոզիչ, ուրախ, տրտմագին, ժուժկալ կամ խանդաբորբ, անվիճելի վարպետութեամբ մը նուագելով բարդ եւ միանգամայն պարզ գործեր։ Ան գիտցաւ քնքշութեամբ կամ փոթորկոտ թափով տալ այն ամէնը ինչ որ այս գործերը կը պարունակեն իբրեւ զգացում եւ յուզում։

Ֆիլիփ Աղազարեանի տաղանդը, լի անհուն փափկութեամբ եւ սքանչելիօրէն պէսպիսուն նրբերանգներով, գայն կը դասէ իր ժամանակաշրջանի մէկ քանի դերազանց ջութակահարներու կարգը։

Յայտագիրը որ կը համախմբէր Մոցարտի, Կրանէտոզի, Տէ Ֆալյայի, Սարազաթի գործերը, երիտասարդ ջութակահարի «Հայկական մեղեդին» եւ «Օրօր» , երկարօրէն ծափահարուեցաւ։

Երբ սպառեց իր նուագացանկը, Աղազարեան նուագեց Փաուերեւսքիի Մէնուէթը։ Կարծէք թէ կախարդ մըն էր որ մեզ կը փոխադրէր գեղեցիկ երազներու երկիրը։

Մէկ խօսքով, Ֆիլիփ Աղազարեան մեծ արուեստագէտ մըն է եւ երէկի խանդավառ յաջողութիւնը անոր ապացուցուց թէ ունկնդիրները ոչինչ կորսնցուցած էին իր խորութիւններէն»։

«Արեւ»ի մէջ Միք. Կիւրճեան կը գրէ.

— «Գացի Ֆիլիփ Աղազարեանի նուագահանդէսին եւ մեկնեցայ հարստացած միտքով այն թանկագին ուրախութիւններուն զոր կ'ունենամ ամէն անգամ որ հրաւիրուած կ'ըլլամ բնութեան կամ արուեստի մէկ ճշմարիտ ասնին. ամէն անգամ որ կը գտնեմ ինքզինքս գեղեցիկ տեսարանի մը կամ մեծ արուեստագէտի մը դիմաց։

«A thing of beauty is a joy for ever», սքանչելի՛ խօսքը Քիցի։

Երաժշտագէտ մը չեմ բնաւ. եւ այս տարիքիս մէջ չէ որ պիտի յաւակնէի երաժշտական քննադատի խանութ բանալ։ Բայց Աղազարեանը լսած ըլլալէ յետոյ՝ կը ցաւիմ, խորապէս կը ցաւիմ որ չեմ ոչ մին ոչ միւսը՝ որ—ւէ հաղի կարենայի զինքը ներկայացնել աչքեր եղածին եւ ուզածիս պէս, գովելով, հիանալով այնքան գիտութեամբ որքան խանդավառութեամբ, վերլուծելով, պատճառաբանելով տպաւորութիւններս, փոխանակ դատելու իրենց բնազդական, իրենց ըմ՛բռնած նախնական, հում վիճակին մէջ հրամցնելու ընթերցողներուս։

Եթէ լեզուանիւթեանս չափ... ձեռնհաս ըլլայի, պիտի ըսէի ձեզի հեղինակաւոր շեշտով մը, «Աղազարեան ներկայ ժամանակներու ամէնէն մեծ երեք կամ չորս ջութակահարներէն մէկն է. փայլուն եւ ճկուն, հզօր եւ դողդոջ, անիկա ունի բոլոր ձիրքերը։ Հնչականութիւն մը ջերմ, փայփայող, քաղցր եւ թրթռուն. technique մը աւելի քան ընտիր, որովհետեւ կը վայելես անոր արդիւնքները առանց ըղձալու ճիգը»։

Պիտի կրնայի ըսել նաեւ.

«Իր խաղացանկին բազադրութիւնը կը մատնանշէ դերանուրբ արուեստագէտը որ կայ իր մէջ եւ ուր կը տիրապետէ վիրթիւոզը։ Ո՛չ մէկ արուեստականութիւն եւ շռշռանք իր խաղացուածքին մէջ որ խորհրդածուած է եւ հաւասարակշիռ, լի շնորհալիութեամբ եւ երանգներով, հզօր՝ վաղցրութեան մէջ եւ նրբութեան, ու տոգորուած բանաստեղծական նեռուժ զգացումով մը»։

Պիտի կրնայի ըսել տակաւին, ֆրանսերէն մասնագիտական գրեթէ անթարգմանելի բառեր ալ խառնելով նախադասութիւններուս, իմաստութեան թեթեւ վտանգ մը աչքս առած.

«Թափանցել՝ ինչպէս կ'ընէ Աղազարեան, Լըքլէրի մը, Շումանի մը, Ֆօրէի մը արուեստին խորհրդաւոր ալքերուն, ահա՛ ինչ որ արժանի է մեր ուշադրութեան։ Խաղերը կը հոսին անթերելի կատարելութեամբ, եւ ճպոտը կը ձեռնուի արտասովոր տիրականութեամբ մը։ Liéներու եւ coulէներու հնչականութիւն, միջտ լեցուն. harmoniqueներու փայլ մը, ճըշտութիւն մը, դիւրութիւն մը՝ խիստ հազուագէպ։ Կարելի է իրաւամբ կոչել զինքը «Ջութակին կախարդը»։

Բայց, պիտի նմմարած ըլլաք հարկաւ, ատոնք խօսքերն են եւրոպացի հեղինակաւոր երաժշտագէտներու։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐ

Երեւանի կառավարութեան արուեստի գործերու վարչութիւնը 20 մարտ 1938ին մրցում մը բացաւ թատերագրութեան։ Ժիւրին 21 փետրուար 1939ին կը հաղորդէ արդիւնքը.

1. Մինչեւ 1 Դեկտեմբեր 1938 ներկայացուած են 120 թատերախաղեր։

Այս գործերէն ոչ մէկը արժանի համարուեցաւ առաջին մրցանակի։

Երկրորդ մրցանակին արժանի դատուեցաւ

Ա. Անմոռանալին, հեղինակ՝ Արմէն Գուլլակեան, վաստակաւոր բեմադիր։ (Նիւթը Սուրէն Սպանդարեանի կեանքէն առնուած)։ Կը ստանայ եօթը հազար րուբլի։

Բ.— Երկիր Հայրենի, հեղինակ՝ Դերենիկ Դէմիրճեան, ծանօթ գրող։ Կը ստանայ եօթը հազար րուբլի։

2. Նկատելով որ առաջին մրցանակը շահող չեղաւ, սահմանուած տասը հազար րուբլին որոշուեցաւ բաժնել երրորդ մրցանակը շահողներուն միջեւ, պայմանով որ երրորդ մրցանակը շահողներուն թիւը երկուքէն բարձրացուի չորսի։ Այսպէս երրորդ մրցանակը շահեցան

Ա.— Պայծառութիւն, հեղինակ՝ Եղիշէ Պետրոսեան։

Բ.— Բուշան, հեղինակ՝ Մուշեղ Ղազարեան։

Գ.— Թող բացուին վարդեր, հեղինակ՝ Վասակ Խուդավէրդեան եւ Ձաւէն Հացագործեան։

Դ.— Իծը, հեղինակ՝ Գուրգէն Սարգսեան։

Իւրաքանչիւրը կը ստանայ հինգ հազար փրանք։

3.— Հետեւեալ թատերախաղերը մրցանակ չեն ստանար, բայց կը յանձնարարուին բեմադրութեան համար.

Ա.— Վահան Մամիկոնեան, հեղինակ՝ Լուդվիկ Միքայէլեան։

Բ.— Հերոսի Հետքերով, հեղինակ՝ Նշան Մուրադեան։

Գ.— Հերոսը, հեղինակ՝ Գարեգին Բեն։

Ժիւրին կը յանձնարարէ արուեստի գործերու վարչութեան գնել այս թատերախաղերուն հեղինակի իրաւունքը, գինը ճշդելով ըստ իր հայեցողութեան։

4.— Ժիւրին կը յանձնարարէ արուեստի գործերու վարչութեան թատերական բաժնին եւ Գրողներու Միութեան, որ վերամշակութեան նպատակով քննութեան առնեն հետեւեալ թատերախաղերը. (Հեղինակներուն անունները ծածկանուն են).—

Քաջարի զինուոր (Միտէլ), Կարմիր եւ սեւ (Լիմանի), Հասարակական չարիքի զոհերը (Կամօ), Անպարտելին (Յորձանք), Եղբայրը (Քեասիր), Գաղտնի պատերազմ (Լօլօ), Տաշկըն (Վալէրիտ) Ստալինեան ցեղ (Վարդ) Շախ եւ մատ (Գուրեան), Անմահական խնձոր (Գուսան), Հացի երգը (Կոլխոզնիկ), Ցաղթանակի մարտեր (Այգ), Դիվերսանտը (Սահմանապահ) Ձադա (Նաֆիս)։

Ժիւրիի անդամներ՝ Գ. Շահինեան (նախագահ), Ս. Մելիքսէթեան, Ա. Խաչիկեան, Հ. Մելիքեան, Հ. Մարգարեան, Գ. Յովեան, Տ. Շամիրխանեան, Ղ. Ղազարեան, Վ. Վարդանեան։

ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Փետրուար 15ին, Ա. Փիրուզեանի նախագահութեամբ, նիստ գումարեց Գործավարներու Խորհուրդը եւ զբաղեցաւ 1938 տարուան հաշուետուութեամբ։ Սնունդի, անտառային եւ եւ թեթեւ արդիւնաբերութեանց գործավարութիւնները պատրաստած չէին տակաւին իրենց տարեկան հաշուետուութիւնը, — հինգ օր պայմանաժամ տրուեցաւ անոնց։ Մարզական վարչութեան մէջ տեսնուած թերութեանց պատճառով (յումպէտս վատնուած է աւելի քան տասը հազար րուբլի), պաշտօնանկ եղան մարմնակրթական կոմիտէի փոխ-նախագահ Սեւաչերեան, գանձապահ Սարգսեան, հաշուապահ Բարայեան, իսկ նախագահ Գ. Մարտիրոսեան յանձնուեցաւ դատարանի։

Արդնիի եւ Դիլիջանի հանքային ջուրերու կայանին բարեզարդութիւնը լրացած չըլլալով, առեւտրական գործավար Աբրահամեանին հրահանգ տրուեցաւ մինչեւ մայիս լրացնել ամառնային սրճարանին շինութիւնը, Արզնիի մէջ, իսկ սնունդի արդիւնաբերութեան գործավար Ղուկասեանի՝ աւարտել մինչեւ մայիս՝ թիւ 7, 15 եւ 42 հանքային աղբիւրներուն շրջակայքի բարեզարդութիւնը։

Որոշուեցաւ նոյնպէս դասընթացքներ բանալ՝ գիւղական խորհուրդի նախագահներ, քարտուղարներ եւ վարչական այլ կարգի պաշտօնեաներ պատրաստելու համար։

ԲԱԶՄԱՆԴԱՄ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Բազմանդամ ընտանիքներուն օգնելու համար, Երեւանի կառավարութիւնը մասնաւոր որոշումներ տուած էր աւելի քան երկու տարի առաջ։ Այդ ժամանակամիջոցին՝ Հայաստանի մէջ ապրող բազմանդամ ընտանիքները կառավարութենէն ստացած են 30 միլիոն 411,000 րուբլի նպաստ։ Միայն անցեալ տարի, Մարտունի շրջանէն 224 բազմազաւակ մայրեր ստացած են մէկ միլիոն րուբլի։ Ամասիոյ շրջանի Իլլի գիւղէն Նոյեմ Յովհաննիսեան մինչեւ այժմ ստացած է 22.000 րուբլի, Սիսիանի շրջանի Բազարչայ գիւղէն Տանիա Մորոզովա՝ 17,000 րուբլի, Բասարգեչար շրջանի Զօդ գիւղէն Սազանդար Սայեն — Կեղի Հաջիէկյվա՝ 14,000 րուբլի։

ԱՒԱՆԴԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայաստանի աշխատաւորներու խնայողական դրամարկղերու Կեդր. Վարչութիւնը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ, հրատարակելով թիւեր, որոնք կը հաստատեն թէ աւանդատուներուն մէջ իրենց խնայողութիւնը պահող աշխատաւորներուն թիւը կ'աճի այս վերջին տարիներուն։ Այսպէս 1 յունուար 1938ին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունէին 62,067 աւանդատուներ, ուր պահ դրուած էին 19 միլիոն 125.000 րուբլի։ Անցեալ տարուան ընթացքին աւանդատու աշխատաւորներուն վրայ աւելցան 7515 հոգի, աւանդատուներու մէջ պահ դրուած գումարին վրայ՝ վեցուկէս միլիոն րուբլի։

Անցեալ յունուարին խնայողական սնտուկներու մէջ դրամ դրած են աւելի քան հազար հոգի։

ԳԱՂԹ. «ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ»

Ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին կողմէ հրաւիրուած համագումարը տեղի ունեցաւ 1939 փետրուար 25ին, Փարիզ, Բարեգործականի Տան մէջ, 8 րիւ Պօսիէ։

Ներկայ էին Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին 9 անդամները եւ 14 պատուիրակներ որ կը ներկայացնէին Փարիզ ու գաւառ հետեւեալ հայ եկեղեցական իշխանութիւնները եւ ազգային հաստատութիւնները եւ կազմակերպութիւնները.—

1.— Կիլիկիոյ Հայ կաթողիկոսութիւն, 2.— Երուսաղէմի հայ պատրիարքութիւն, 3.— Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւն, 4.— Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ Աւետ. համայնք, 5.— Մանչէսթըրի հայ գաղութ, 6.— Պելճիքահայ Ազգ. Միութիւն, 7.— Փարիզի հայ-կաթոլիկ համայնք, 8.— Փարիզի հայ աւետ. համայնք, 9.— Մարսէյլի հայ եկեղեցական ընկերակցութիւն, 10.— Մարսէյլի հայ-կաթոլիկ համայնք, 11.— Լիոնի Ազգ. Միութիւն, 12.— Վալանսի Ազգ. Միութիւն, 13.— Մարսէյլի, Լիոնի եւ Վալանսի հայ Աւետ. համայնք։

Ժողովը, պատուիրակներուն ներկայացուցչական հանգամանքը ճշդելէ եւ հաստատելէ վերջ, իր դիւանը կազմեց հետեւեալ կերպով.— նախագահ Տ. Վ. Մալէզեան, փոխ-նախագահ՝ Տ. Մ. Միհրդատեանց, Ատենադպիր՝ Տ. Օ. Թադէոսեան եւ փոխ-ատենադպիր՝ Տ. Ս. Զիլինկիրեան։

Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովը հրաւէր ուղղած ըլլալով 28 հաստատութեանց եւ կազմակերպութեանց, 32 ձայնի իրաւունքով, Համաժողովը եզրակացուց թէ սովորական մեծամասնութիւնն իսկ չունի, այսինքն կէսէն մէկ աւելի, որով չէր կրնար օրինապէս գումարուիլ, եւ որոշում կայացուց նոր հրաւէրով մը յառաջիկայ Ցունիսին վերստին գումարել Համաժողովը։

Այսուհանդերձ, թէ ներկայ պատուիրակներուն եւ թէ Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի առաջարկութեան վրայ, Համագումարը նպատակայարմար դատեց իբրեւ խորհրդակցական ժողով շարունակել նիստը։

Ժողովը նախ եւ առաջ լսեց Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի 1937-1938 երկամեայ տեղեկատուութիւնը, որուն մասին ուղղուած լուսաբանութիւնները տրուեցան Ցանձնաժողովին անդամներուն կողմէ, եւ յետոյ ընդարձակ խորհրդակցութեան նիւթ ըրաւ նախորդ համագումարին որոշման համաձայն պատրաստուած հիմնական կանոնագիրը, որուն նկատմամբ ինչ ինչ թելադրութիւններ եղան, մասնաւորապէս Պելճիքահայ Գաղթ. Միութեան Պատուիրակին կողմէ։

ԽՄԲ.— Պիտի անդրադառնանք այս խնդրին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՏԷՍԻՆ, 6 Մարտ.— Երկու տարիէ ի վեր Հ. Յ. Դ. կոմիտէն պարբերաբար կը կազմակերպէ թատերական ներկայացումներ, որոնք միշտ ալ քաջալերութիւն կը գտնեն ժողովուրդէն։

Այդ յաջողութեանց գաղտնիքը, եթէ մասամբ մը վերագրենք ժողովուրդին Դաշնակցութեան հանդէպ տածած համակրանքին, մէկ պատճառն ալ ներկայացումներուն խնամուած ու խղճամիտ կազմակերպումն է։

Թէեւ մեր ներկայացումներուն բոլոր դերակատարները շարունակ պարզ սիրողներ եղած են, այսուհանդերձ անքնաջան աշխատանքի եւ շարունակական փորձերու շնորհիւ կարելի եղած է գոհացուցիչ արդիւնք ձեռք բերել։

Այս անգամ կոմիտէն ընտրած էր ընտանեկան թատերախաղ մը, Շիրվանզադէի «Զար ոգին»՝ այնքան յուզիչ ու ողբերգական, որուն մէջ կ'արտացոլայ հայրենի բնաշխարհը աւանդական պարզութեամբ, խիստ բնապրօսիկ բարքերով, անպաճոյճ ու անկեղծ։

Կիրակի, մարտ 5ին, Հ. Յ. Դ. Տան սրահը բերնէ բերան լեցուն էր անհամբեր բազմութեամբ մը։

Վերջապէս վարագոյրը կը բացուի։ Ժողովուրդը հեւ ի հեւ կը հետեւի խաղին։ Արտասուք, յոյզ ու թախիծ, խինդ ու ծիծաղ փոխն ի փոխ կը սպառեն բոլորին դէմքերը։ Խաղին ղեկավարներն էին ընկերներ Պօղոս Տէր Պօղոսեան եւ Նուպար Պօտուրեան, որոնք քրտնաթոր աշխատեցան ժողովուրդը գոհ թողուլ։ Անոնք էին նաեւ, որ կը կազմէին խաղին առանցքը։ Առաջինը՝ գիժ Դանիէլի դերով յաջողապէս արտայայտեց խելացնոր ու տանջուած մարդու մը խռովքը, յուզելով ներկաները։ Երկրորդը, ճարտարօրէն ուրուագծեց պայտագործ Ոսկանի դիմաստուերը, հարբեցող ամուսինը՝ տգէտ, կոպիտ ու ընտանեկան կեանքին անհաղորդ։ Եւ սակայն խաղին թախծութիւնը բարեխառնեց, խնդուք սփռելով չորս բոլորը։ Օր. Մարիցա Պասմաճեան, դիտցաւ նոյնանալ իր դերով։ Սօնան էր (մեծցած), պարզամիտ, անկեղծ, բարեպաշտ ու ցաւագար. «ընկնաւոր» (յունոտ)։

Տիկին Շաքէ Թաշճեան մարմնացումը եղաւ սրտաբուխ, գորովագութ ու ընտանեկէր մօր մը (Շուշան), արցունքներ խլելով շատերու աչքերէն։ Օր. Գ. Գասպարեան Զահալիրի դերով, մեզ զգացուց ներկայութիւնը շարամիտ, նախանձոտ, անգութ մեծհօրին, որ դիտէ իշխել ու դաւել իր պերակշիռ դիրքը պահելու համար։

Օր. Ա. Պետրոսեան (Զանիշան) կեսուր մօր բնական արտայայտիչը հանդիսացաւ, մերթ կարեկցող, մերթ միամիտ ու նախանձախնդիր։ Օր. Պերճուհի Սաստուրեան (փոքրիկ Սօնա), Օր. Ա. Կէնճոյեան (Զարիկ), Օր. Մ. Համբարձումեան (Մանան), փոքրիկն Եղիսէթեան (Խաչիկ), հաճարձակ ու անսխալ, իրենց տարիքին համապատասխան խաղարկութիւն ի յայտ բերին։ Մեր պատանի ընկերներէն Ա. Խորէնեան Մուրատի դերով յայտնութիւն մը եղաւ մեզի համար։

Վերջապէս ընկեր Կ. Պօտուրեան եւ ընկեր Վ. Հիւսեան կ'ամբողջացնէին խաղը, մին (Զօփուր Կարապետ), իրական անտաշ գիւղացիի տիպարով, երկրորդը (Միհրան) կախարդահմի բնական ու ինքնեկ խաղարկութեամբ։

Վստահ եմ որ մեր դերակատարներուն թափած ջանքերը զուր չանցան։ Ժողովուրդը սրահէն բաժնուեցաւ գոհունակ ու խորապէս տպաւորուած։

*** Ապրիլին մէջ պիտի ներկայացուի «Աւազակապետը կամ Խան Ձալալ» թատերախաղը («Վանական»ին շարունակութիւնը)։

Գ. Յ. Պօյաճեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

բար, եւ, Փարիզ վերադառնալէ անմիջապէս վերջ՝ այսինքն մարտ 15էն ա-ռաջ՝ ծերակոյտէն, որպէսզի հաճի՛ք Զատիկէն առաջ նշանակել Թուականը իմ հարցապնդումիս՝ Ալեքսանտրէթի համաձայնութեանց եւ ֆրանքօ-թուրք քաղաքականութեան մասին։

Եթէ Պ. Կապրիէլ Փիւռյի Պէյրութ առաքումը մեզի թոյլ կուտայ յուսալ մեր կացութեան շուտափոյթ վերականգնումը Սուրիոյ մէջ, նուազ կենսական չէ որ Ֆրանսացիները եւ մեր Սուրիացի հովանաւորեալները, իսկ այս վեր-ջիններուն մէջ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մեր բարեկամները կանուխէն գիտնան թէ դուք ինչպէս կ՚ըմբռնէք իրական եւ առանց փոխարինութեան լքումը սուրիական հայրենիքի այս նահանգին, մասը մեր կայսրութեան, էական՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի, ինչպէս եւ Ֆրանսայի ապահովութեան, այն պարտա-կանութիւններով որ ունինք մեր սահին հանդէպ եւ այն յանձնառութեամբ զոր բարձրաձայն հռչակեց ձեր կառավարութիւնը, — որ եւ է հող չզիջիլ, բռնութեան, բանակցութեան կամ ննդամտութեան առջեւ, կայսրութեան տարածութենէն, այսինքն այն երկրամասէն որուն վրայ ֆրանսական դրօշը կը ծածանի կամ պէտք է ծածանի։ Հաճեցէք ընդունիլ եւն.։

Նոր՞ն զինարափուեան ժողով...

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Չէյմպըլէն կը խորհի յառաջիկայ ա-մառ խորհրդաժողովի մը հրաւիրել մեծ պետութիւնները, խորհրդակցելու համար սպառազինութեանց կրճատման մասին, նկատելով որ խելագար թափ առած է զինարշաւը, ցամաքային, ծովային թէ օդանաւային։

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէկ կը կարծեն թէ հեռու չէ Սպանիոյ պատերազմին վախճանը եւ թէ Իտալիոյ պահանջները Ֆրանսայէն կրնան կարգադրուիլ առանց պատերազմի։ Եթէ Եւրոպայի խաղաղութեան այս երկու գլխաւոր արգելքները վերնան, այն ատեն Չէյմպըլէն ժամանակը յար-մար պիտի նկատէ հրաւիրելու իր ծրագրած խորհրդաժողովը։ Եւ որպէսզի ժողովը 1927ի ամուլ խօսակցութեանց ճակատագիրը չունենայ, Անգլիոյ վար-չապետը նախապէս պիտի չօշափէ Եւրոպայի մեծ պետութեանց տրամադրու-թիւնները։ Կ՚ըսուի թէ Պ. Չէյմպըլէն միջոցներ կ՚որոնայ, Գերմանիոյ գաղ-թային պահանջներու մասին ալ ելք մը գտնելու համար։

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ օդանաւա-յին նախարարը 205,951,000 ոսկիի վարկ մը պահանջեց, օդանաւային սպա-ռազինութեանց համար։ Այս առթիւ յայտնեց թէ իր նախարարութիւնը ոչ մի-այն ռազմական օդանաւերու սրընթաց տորմիղ մը կը կազմէ, այլեւ նոյնքան ուշադրութիւն կ՚ընծայէ ամրաձիգ օդանաւերու, թշնամի քաղաքներուն դէմ գործելու համար ուժգին հակայարձակումով մը։ «Մենք չենք հրաժարած հակայարձակման սանդղութենէն, իբրեւ էական տարր մը օդանաւային ռազ-մագիտութեան մէջ։ Պահանջուած ահագին վարկերը պիտի գործածուին օդա-նաւերու յարաճուն յաւելման, նոր գործարաններու եւ օդանաւային նոր կա-յաններու շինութեան։ Կրնանք ամենայն վստահութեամբ յայտարարել թէ մեր արդիական օդանաւերը նոյնքան ահարկու են որքան աշխարհի որ եւ է պետութեան օդանաւերը եւ թէ մեր նոր ամրաձիգները եւ հետապնդող օդա-նաւերը աշխարհի լաւագոյն տեսակներն են։ Յառաջիկայ ապրիլ 1ին մեր ա-ռաջին կարգի օդանաւերուն թիւը պիտի հասնի 1750ի։ Անցեալ մայիսին ծա-նուցուած ծրագիրը, որ 2370 օդանաւեր կը նախատեսէր մայր երկրի պաշտ-պանութեան համար, մինչեւ ներկայ ելմտական տարեշրջանի վերջը, պիտի գործադրուի սահմանուած ժամանակին մէջ»։

ՑԱՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀՐԷՇԸ, Վայտման, որ ամբաստանուած է իբրեւ սպանիչը վեց քաղաքացիներու (մէկը ամերիկացի պարուհին), սկսաւ դատուիլ երէկ, ուրբաթ, Վերսայլի եղեռնադատ ատեանին առջեւ։ Ահագին բազմութիւն խռնուած ըլլալով, խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Ամերիկայէն ալ բազ-մաթիւ թղթակիցներ եկած են, հետեւելու համար դատավարութեան։ Վայտ-մանի հետ միասին կը դատուին նաեւ իր ֆրանսացի մեղսակիցները, — Բո-լէթ Թրիքօ եւ իր տարփածուն՝ Ռոժէ Միլիոն, Ժան Պլան, զաւակը մեծահա-րուստ միլիոնատէրի մը որ առժամապէս ազատ արձակուած էր։ Դատասրահը հազիւ 100 հոգի կ՚առնէ, իսկ միայն թղթակիցներու թիւն է 85։ Վայտման այլեւս վարժուած՝ մահուան գաղափարին, կ՚ուզէ մեռնիլ քրիստոնէաբար, հաշտուելով Աստուծոյ հետ... Վաթսուն ոստիկաններ եւ շրջուն պահակներ յատկացուած են դատասրահին հսկողութեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ֆրանսերէն ամսագրին Բ. թիւը, ճոխ բո-վանդակութեամբ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Այրի Տիկին Թադուհի Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Անահիտ Գույում-ճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տիարպէքիրեան (Պուէնոս Այ-էս), Օր. Արշալոյս Գույումճեան, Այրի Տիկին Սոնա Գույումճեան եւ զա-ւակը (Աղեքսանդրիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ահարոնեան եւ զաւա-կունք (Աղեքսանդրիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան եւ զաւա-կունք (Պաղտատ), Տէր եւ Տիկին Աքսիփիատէս (Աղեքսանդրիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Կիւլապի Կիւլպէնկ-եան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիւլպէնկեան եւ զաւակունք (Նիւ Եորք), Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեան եւ աղջիկը (Լոնտոն), Տէր եւ Տիկին Կիւմիւշ-կերտան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Պալեօզեան եւ զաւակունք (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Կիւլպէնկեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տի-կին Քիւլիւկեան (Նիւ Եորք), Պ. Տիրան Կիւլպէնկեան (Նիւ Եորք), Այրի Տի-կին Հ. Սելեան եւ զաւակը՝ Պ. Երուանդ Սելեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տիարպէքիրեան եւ զաւակունք (Պուքրէշ), Այրի Տիկին Ալճըճեան եւ զաւակունք (Աղեքսանդրիա), Այրի Տիկին Երկանեան եւ զաւակունք (Պո-լիս), ինչպէս նաեւ Գույումճեան, Տիարպէքիրեան, Ահարոնեան, Կիւլպէնկ-եան, Կիւմիւշկերտան, Պալեօզեան, Քիւլիւկեան, Սելեան, Ալճըճեան, Եր-կանեան, Սալերեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿԱԶՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Նիսի մէջ, 70 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Մարտ 9ին եւ հանգուցեալին մար-մինը ամփոփուեցաւ Մարսէյլի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօղոսեան, Վարդանեան եւ Թէրզիպաշեան ընտանիքները շնորհակալու-թիւն կը յայտնեն՝ Փարիզի Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան, Ֆ. Կ. Խաչի Անկէ-նի մասնաճիւղին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ բարենպատակ հաստատութեանց նուիրատուութիւններով ցաւակցութիւն յայտնեցին սիրելի եւ անմոռաց ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՏՈՔԹ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի մահ-ուան առթիւ։

Պարահանդէս

Առնուվիլի Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց միութեան կողմէ։ 12 Մարտ, կիրակի ժամը 3 — 7, Սալ Կալմանի մէջ, կայարանին դիմացը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկական պարեր, անակնկալներ։

Մուտք՝ 6 ֆրանք։

ԾԱՆ. — Կառ. տիւ Նորէն շոգեկառք առնել ժամը 1.27, 2.40, իջնել Villier le Bel։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵՍՕ ՔԱՃԱՐԻ «Ալ. Խ.» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Մկրտիչ Խօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը Մարտ 11 շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 8ին, կ. խալը սրահին մէջ։ Անդամա-տետրերը միասին բերել։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 5ին, սովորական վայրը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մար-սէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

«ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրա-հին մէջ, Լիոն։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԸՆԿ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնճոյք մինչեւ լոյս Բարեգործականի սրահին մէջ 202 Rue Boileau։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք։

Փետրուար 18ը առթիւ

Ընկերահամակրական բանախօսութիւն
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի
կիրակի 12 մարտ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ
կը բանախօսէ՝ ընկ. Ե. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
«ՀՈՄԱՆՁՄԱՅԻՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ
ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. Ա. ԽԱՆՉԵՏԵԱՆ** ԵՒ
ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՕՒԴԱՂԵԱՆ
կը ներկայացուին՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ Յ. Պարոնեանի
ՉԱՐ ՈԳԻ Շիրվանզադէի եւ ՔՕՋ ՆԱԶԱՐ Դեր. Դեմիրճեանի

Կը մասնակցին՝ Պ.Պ. Զմբէթեան, Լաքա, տիկիններ՝ Ոզնաւոր Սար-գիսեան, օրիորդներ՝ Ոզնաւոր, Գըլըճեան եւ Սամուէլ Մուրատեան Վար-ժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը։ Բեմադրութիւն եւ բեմադր-գութիւն Պ. Ս. Լաքայէ։

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատունը Ծ. Սամուէլ գրատուն, 51 rue Mr. Le Prince Paris-5, Մ. Պարսամեան գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Յարո Թիւնեան, 13, rue d'Orsel, Paris-18.

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ջութակի ձանրածանօթ վիրթիւոզ
ՖԻԼԻԲ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
12 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ
ՄՕԶԸՆՈՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ *90, rue d'Aubagne*

ՅԱՅՏԱԳԻՐ. — Մօցարթ, Սալազաթ, Վիթալի, Ազազաբեան, Քրայսլեր, Կրանատոս, Փականինի, Մուսորսքի։ Դաշնակ՝ Տիկ. ՀԷՔՔԻՆԿ

Մուտք 10 եւ 15 ֆրանք։ Դիմել՝ **M. TELIAN, 8a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place Jules Guesde** Պ. Տ. Զօրիկեան, **5 Avenue Camille Pelletan** եւ Պ. Գ. Տերիկ, դանդ, **13 Rue des Dominicaines**։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Մեծն Մեսրոպի մահուան 1500 ամեակին առթիւ։ Կազմակերպուած Հա-մազգայինի Սարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ։

11 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սալ տէ Նոսի մէջ, Սարսէլ։

Կը նախագահէ Պ. Վ. ԵՍԱՐՃԱՆԵԱՆ։ Կը խօսի Պ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ։

Նիւթ՝ Ս. Մեսրոպի կեանքն ու հայ գիրերու գիւտը։

Մուտք 0.95 ֆրանք։

Ընտանեկան խնջոյք

Կազմակերպուած Իսիի Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ, 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Խրիմեան սրահին մէջ, **2, Rue de la Défense**։

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ — Մուտք 5 ֆրանք

ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. ՇԱՒԱՐՇ**

(Օշական, պտուղ եւ խմորեղէն միասին)։

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի սինեմա ALHAMBRAի մէջ, երեքշաբթի 21 մարտ, երե-կոյեան ժամը 8.30ին։

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն)։ ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՈՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gance-ի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ։

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայինները սուլթա-նին հարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ)։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Մէթրօ Mairie d'Issyէն, տասը քայլ հեռու կը գտնուի սինէման։

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐԵԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր
Petit Journalի սրահին մէջ, **21, Rue Cadet**
կը ներկայացուի ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄՕԼԻՔՆԵՐԸ
Մանրամասն լուրերը մօտ օրէն։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՃՈՅՔ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն 12 «Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse

Կը նախագահէ՝ Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Նուագ թառով՝ ՉՕՐՊԱՃԵԱՆ եղբայրներու կողմէ։ Արտասանութիւն՝ Օրիորդներ Ռօզա Եղիշէեան եւ Իվօ Աճէմեան։

Մէջընդմէջ պիտի նուագէ «Ալգազ»ի բարձրախօսը նոր հրապարակ ելած տեղերով՝ հայկական ընտիր եղանակներ։

Հայկական, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, գեղջկական զուարճալի շուրջպար։ Պիտի ցուցադրուին խիստ հետաքրքրաշարժ ֆիլմեր։ Դաշնակի վրայ պիտի նուագէ Օր. Լուիզ Հացագործեան։

Մուտք 4 ֆրանք

ԷԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 57—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն։ Չեքեր կը տրուի ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ

ԼՈՒ ՊՈՅՄԱՃԵԱՆ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵՍԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)
Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մոնթօլոնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։
Անզուգական, անմրցելի, անփարդաւ։
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի թիթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Փրակայի մեր պահեստը հաշուեյարդարի ենթարկած ըլլա-լով, հնարաւորութիւն ունինք, կապոցներով Ռուսաստան ղրկե-լու, զանազան կերպասներ, ճերմակեղէններ, կօշիկներ եւայլն, անմրցելի գիներով։ Պահեստի քանակը սահմանափակ ըլլալով, փու-թացէք օգտուիլ առիթէն։

Դիմել American Lloyd, Paris 9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 6 77

ՐԱՖՖԻ

Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէ-նութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդ-ներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 -- 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ

ՄԱՆՕԹ **ԹՈՒՐԻՍՏ ԱԲԳԱՐԻ**

եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու։
Հասցէ՝ **8, RUE MAUBEUGE, Métro Le Peletier, Cadet, N. D. Lorette**

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Լ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերնե-րը կիրակի 12 Մարտ առաւօտեան ժամը 9ին, 7 րիւ տէ Փըթիթ Մառի պառ Մասիս։ Վերջին հրամանագրով Carte du Combattantի իրա-ւունք տրուած ըլլալով, կը խնդրուի զինուորական թուղթերը միասին բերել։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւոր-ներու եւ մարտիկներու Միութեան դասախօսական ժողովը՝ 12 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Խրիմեան սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐ-ԵԱՆ, ներկայ քաղաքականութեան կացութեան մասին։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան գործիչներու դասախօսութիւնը այս շաբաթ 11 Մարտ ժամը 4ին, 6 րիւ Գուսէ։ Նիւթ՝ Առեղծագրութիւն եւ հաշուապահութիւն. դասախօս Տիկ. Շ. Միսաքեան։

ԽԱՂԱԽՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած Ազգային խաղախներու կողմէ 11 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ 15 Av. Hocheի սրահին մէջ (métro Etoile et Courcelle)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ խաղախներու երգչախումբին, խաղախեան եւ կովկասեան պարեր եւն։

Եւրոպական պարեր եւ ճոխ պիւֆէ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ կ'ուզէք թրքական լաւ, ամեն եւ մաքուր սիկարի թուղթ ունենալ, դիմեցէք Պ. Գալաֆաթեանին, 25 Rue Bernard des Bois, Marseille։ 90 տետրակ 5 ֆրանք։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 12 Mars 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3987

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ...

— ∞ —

Ձեր գիտցածը չէ այս,— ցուցակագրութիւն երկրի մը բնակչութեան, ստուգելու համար անոր համրանքը :

Թէեւ, եթէ ուզէինք խոստովանիլ, մենք ալ պէտք ունինք այդ կարգի ցուցակագրութեան մը, Հայկական Արտասահմանի մէջ :

Արդարեւ, տարիներէ ի վեր 800,000էն մինչեւ մէկ միլիոն կը հաշուենք տարագիր բազմութեանց թիւը : Բայց, իրականին մէջ, կը պակսին վաւերական աղբիւրներ, բուն համրանքը մէջտեղ հանելու համար : Եթէ կան գաղութներ որ արձանագրութիւն պահած եւ քիչ - շատ վաւերական մարդահամար մը կազմած են, ուրիշներ կը շարունակեն յօրանջել, ամէն ինչ հիմնելով ենթադրութեանց վրայ :

Բոլորովին տարբեր բան է մեր այսօրուան մտածումը, — մարդահամար :

Կ'ուզէինք որ փորձ մը կատարուէր, իմանալու համար թէ ի՛նչ ունինք իբրեւ պահեստի եւ խոստմնալից տարր, Հայկական մշակոյթի ճակատին վրայ :

Բացատրենք,— վերջին քսան տարիներու ընթացքին, իրարու ետեւէ հալեցան կամ յաւիտենապէս թաղուեցան բազմաթիւ արժէքաւոր դէմքեր,— քաղաքական գործիչ, գրագէտ, հրապարակագիր, գիտուն, բանաստեղծ, բանասէր, մատենագիր, թարգմանիչ, «վարդապետ Դպրութեանց», բեմական աշխատաւոր եւն. :

Կը բաւէ ընդհանուր ակնարկ մը նետել, համոզուելու համար թէ մեծ թիւ մը չեն կազմեր անոնք որ ողջ են դեռ եւ կը գործեն այս կամ այն ճակատին վրայ :

Նոյնիսկ հանրային կեանքի տարրական պէտքերուն համար յաճախ ճրագով կը փնտռուին տրամադրելի կամ ընդունակ տարրեր :

Արդ, կեանքը իր անողոք պահանջներն ունի : Մարդիկ պիտի ծերին, պիտի յոգնին, եւ օր մըն ալ պիտի մեռնին : Դիրքեր, աթոռներ, բեմեր, աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան վառարաններ պիտի պարպուին :

Բայց, կեանքը կանգ չառներ : Յոգնածին, մեռածին պիտի յաջորդէ նորը, շարունակելու համար ճամբան :

Այս տարրական բացատրութիւնն անգամ աւելորդ է, երբ գիտենք որ ընդհանուր վհատութիւն մը կը համակէ գաղթաշխարհը, երբ քիչ - շատ արժէքաւոր դէմք մը գերեզման կ'իջնէ : Օրինակ՝ վերջին դժբախտութիւնը, — մահ Թորգոմ արք.ի :

Արդ, ի՛նչ ընել, որպէսզի բացը չմնանք, երբ անխուսափելին կը պատահի, ցնցելով կամ տկարացնելով այս եւ այն ճակատը :

Մեր ձեռքը չէ կասեցնել մահուան ընթացքը : Բայց մեր ձեռքն է կարելին փորձել, որպէսզի մաքի մշակը կարելի եղածին չափ երկար ապրի եւ մանաւանդ կարենայ արտադրել :

Յետոյ, մեր ձեռքն է միջոցներ խորհիլ, որպէսզի յաջորդհանի գացողին ետեւէն, բոլոր ճակատներուն վրայ :

Ահա այս պահանջը դիմաւորելու համար է որ կ'առաջարկենք մարդահամար մը կատարել,— երեւան հանել թէ ի՛նչ ունինք անկիւն մը մոռցուած, անտեսուած, անելի մատնուած : Տարէց թէ երիտասարդ :

Եթէ բուն մարդահամարը — մեր մարդկային համրանքը — որոշ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, այս մէկը պարզապէս նախաձեռնութեան մը կը կարօտի :

«Քառասուն հոգի ենք, իրար կը ճանչնանք», պիտի ըսէր շուկացի մը :

Այո, քառասուն կամ չորս հարիւր : Եթէ կ'ուզէք, աւելի քան քառասուն վաւերական արժէքներ, եւ չորս հարիւր ալ՝ ընդունակ տարրեր՝ արժանի՝ ուշադրութեան, գուրգուրանքի եւ նիւթական աջակցութեան, ծաղկելու եւ արտադրելու համար : Բաց մնացած դիրքերը գրաւելու եւ ստեղծագործելու համար : Կէս մնացած գործերը ձեռք առնելու եւ շարունակելու, զարգացնելու համար :

Միայն Անդրանիկներու գործը չէ որ կէս մնաց : Եւ Անդրանիկներն անգամ պատրաստութեամբ, հոգածութեամբ մէջտեղ կուգան :

Զմխիթարուինք Մխիթարեանց կամ Երուսաղէմի վանքերով : Առաջիններն ալ ծանր ցնցումներ կրեցին տարիներու ընթացքին, իբրեւ ակադեմիաներ. իսկ վերջինը դեռ ի լինելութեան է : Աւելի ճիշդ՝ պարպուած : Հարցական մը, որուն դժուար է դրական պատասխան տալ :

Ուրեմն Աշխարհական Միաբանութի՞ւն մը հաստատենք, ինչպէս կ'առաջարկուի քանի մը տարիէ ի վեր :

Այո՛, պիտի ըսէինք մէկ անգամէն, եթէ վստահ ըլլայինք թէ Մոլսէսի գաւազան մը զարնելով քարին, «հրաշիւք իմն» մէջտեղ պիտի հանէ հայ հարուստ մը, կազմ եւ պատրաստ՝ հաստատելու այդ աշխարհական մենաստանը,— վառարան մշակոյթի, ակադեմիա աքնութեանց, ուսումնասիրութեանց եւ արտադրութեանց :

Մենք այդպիսի տրամադրութիւն չենք տեսներ հայ հարուստներուն քով : Ոչ իսկ սովորական մեկենաս մը, որ ստորագրէ իջնէր հասարակական ձեռնարկի մը համար, « ի սէր ազգութեան». դուք ըսէք՝ յանուն Հայկական Մշակոյթի զարգացման :

Ուրե՞մն : Նախ համրել, մէջտեղ հանել արժանաւոր մշակները, իրենց կարողութիւններով եւ անձնական կացութեամբ : Որոշումներ կատարել ամէն գաղութի մէջ,— տեսակ մը «կը փրկուի», նախաձեռնութեամբ ազգ. իշխանութեանց եւ ձեռնհասութեանց : Նոյնիսկ անհատներու միջոցաւ, աչքէ հեռու եւ փոքրաթիւ գաղութներու մէջ :

Այս տարրական աշխատանքէն վերջ, բաւական կը դիւրանայ ճամբան, գործի ձեռնարկելու եւ կարելին փորձելու համար :

Իսկ ամէնէն կարեւորը, այս նախաձեռնութեամբ ստուգած կ'ըլլանք թէ ո՛ր աստիճան կարելի է շարունակել յաջորդութեան կապը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

Կռիւները կը շարունակուին անընդհատ

Հակասական լուրեր կը շրջին Մատրիտի կացութեան մասին : Իբրեւ բարենշան տեղեկութիւն, առջի օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Զոր. Ֆրանքօ ազատ արձակած է Մատրիտի նոր վարչապետին՝ Զոր. Միախայի որդին, փոխանակելով նախկին դիկտատոր Փրիմօ տէ Ռիվէրայի կրտսեր զաւկին հետ : Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Միախայի զաւակը Վալենցիա պիտի երթայ, միասին տանելով Զոր. Ֆրանքոյի մէկ նամակը, որ պայմաններ կ'առաջարկէ անձնատուութեան համար : Ազատ արձակուած կալանաւորը սահմանագլուխ հասնելով, Մարսէյլ գնաց եւ կը կարծուի թէ այնտեղէն նաւ պիտի նստի, Վալենցիա երթալու համար :

Բարենշան կը համարուի նաեւ այն պարագան որ Զոր. Ֆրանքօ չուզեր օգտուիլ կացութենէն, Մատրիտ արշաւելու համար : Լաւատեսներ կ'ենթադրեն թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Մատրիտի անձնատուութեան համար :

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Մատրիտի շրջանին մէջ : Կ'ըսուի թէ անհամաձայնութիւն ծագած է Զոր. Միախայի եւ գնդ. Քազատոյի միջեւ :

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մատրիտի արեւելեան մասին մէջ ծագած կատաղի ճակատամարտէ մը վերջ, բոլշեւիկները բոլորովին պարտութեան մատնուեցան : Երկու հակառակորդները հրասայլեր ալ գործածած են այս ճակատամարտին մէջ եւ ի վերջոյ ազգ. պաշտպանութեան զօրքը յաջողած է ետ առնել ծովային նախարարութիւնը, որ Սպանիոյ ամենաբարձր շէնքն է, 17 յարկով : Բայց եւ այնպէս ըմբոստները տակաւին գրաւած կը պահեն կարեւոր դիրքեր : Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, բոլշեւիկները հակայարձակումի ձեռնարկելով, ետ առած են քաղաքին կարգ մը մասերը : Գնդ. Քազատօ վերջնագիր մը ուղղելէ վերջ, օդանաւերով ռմբակոծել տուած է բոլշեւիկեան դիրքերը : Միեւնոյն ատեն ազգ. պաշտպանութեան զինուորները կը ջանան խորտակել դիմադրութեան բոլոր կեդրոնները : Զոր. Միախայի հաւատարիմներէն երկու կիսաբաժին զօրք ճամբայ ելած է դէպի Մատրիտ :

Կարգ մը զրոյցներու համաձայն, Մատրիտի փողոցները քստմնելի տեսարան մը կը ներկայացնեն : Բազմաթիւ խանութներ եւ տուներ աւարի տրուած են, այրեր, կիներ եւ մանուկներ ջարդուած են. : Զրոյց կը շրջի նաեւ թէ Մատրիտի պահակազօրքին մեծ մասը ապստամբներուն միացած է եւ թէ այս վերջիններուն ձեռքն են հաղորդակցութեանց միջոցները, ինչ որ կը ջլատէ Զոր. Միախայի շարժումները :

Մէկ խօսքով, կացութիւնը անորոշ է տակաւին եւ արիւնը կը հոսի անընդհատ :

ԲՈՒՌՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

— ∞ —

«Դաւաճան, տխմար, մարդասպան ..»

Երեսփ. Ժողովը ուրբաթ օր զբաղեցաւ Սպանիոյ փախստականներու հարցով, Ազգայնական երեսփոխան մը, Իպառնէկարի, հարցուց թէ կառավարութիւնը ի՛նչ միջոցներ ձեռք առած է, լուծելու համար Սպանիոյ փախստականներու խնդիրը, որ այնքան ծանր հոգեր կը պատճառէ աւելի քան 40 օրէ ի վեր : Տակաւին կան 450.000 փախստականներ, որոնց 220.000ը զինուորներ են : Անոնց համար ամէն օր կը ծախսուի աւելի քան 7.000.000 ֆրանք : Պ. Իպառնէկարի այս առթիւ խստօրէն դատապարտեց Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան եւ բանակին վարիչներուն «վատութիւնը եւ դաւաճանութիւնը» : Այդ միջոցին համայնավար երեսփոխանները անդադար կ'աղմկէին : Նախագահը կարգի հրաւիրեց :

—Դաւաճա՛ն, վա՛տ, ծախուա՛ծ, աղաղակեցին երկու կարմիր երեսփոխաններ :

Նախագահը սպառնաց դադրեցնել նիստը : Պ. Իպառնէկարի շարունակեց.

— Ինչ որ ըսի այս բեմէն, արտաքին նախարար Պ. Պոնէ ըսած է արտաքին յանձնաժողովին առջեւ եւ համայնավարները չեն պատասխանած :

Բուռն բանավէճէ մը վերջը, ազգայնական երեսփոխանը շարունակեց իր հարցապնդումը .

— Ի՞նչ պիտի ընէ կառավարութիւնը : Ֆրանսա չի կրնար տանիլ այս ծանր բեռը : Կառավարութեան պահանջած 150 միլիոնի նոր վարկը պիտի սպառի մարտ 15ին : Արդէն ծախսուած է 275 միլիոն ֆրանք, ամիսը աւելի քան 200 միլիոն : Եթէ Ֆրանքօ ներս չառնէ աւարառուները, չարագործները, ի՞նչ պիտի ըլլան այս մարդիկը որ իրենց խղճին վրայ ունին աւելի քան 500.000 սպանութիւններ, հրկիզումներ : Անոնք մարդկութեան մրուրն են եւ խաժամուժը : Իսկ սա միջազգային վաշտերու 9000 զինուորնե՞րը, Գերման, Չեխ, Լեհ, բոլորն ալ անբաղձալի :

Յետոյ Պ. Իպառնէկարի իր խօսքն ուղղելով բոլշեւիկ երեսփոխան Մարթիի, ըսաւ.

— Ես ձեզի դէմ երբեք յարձակած չեմ ոչ իմ գրութիւններով, ոչ ալ խօսքով : Բայց այստեղ մենք գիտենք այն կարեւոր դերը զոր կատարած էք այդ միջազգային վաշտերու կազմակերպութեան մէջ : Մեր պաշտօնակիցներէն ոմանք տեսած են որ դուք զանոնք աչքէ կ'անցընէք Փէրթիւսի մէջ : Իսկ իբրեւ նորութիւն ըսեմ որ այդ զինուորները կ'ամբաստանեն ձեզ : Անոնք ամէնէն սարսափելի ամբաստանութիւնները կ'ընեն ձեզի դէմ : Եթէ ճիշդ կ'ըսեն, այն ատեն դուք մարդասպան մըն էք : Իսկ եթէ կը ստեն, զրպարտիչներ են : Կ'ուզէինք իմանալ թէ դուք արժանի՞ էք այստեղ նստելու : (Ջերմ ծափեր աջակողմէն) :

Պ. Մարթի իր նստած տեղէն պատասխանեց թէ ինք զօրահանդէս չէ կատարած :

Հարցապնդող երեսփոխանը շարունակեց .

— Պ. Տորմուա (նախկին նախարար, ընկերվարական) ձեզ կ'ամբաստանէ թէ դուք Ֆրանսացիներ սպաննած էք : Բացատրութիւն տուէք : Ճի՞շդ է :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

— o —

Ամերիկայի թերթերէն կ'իմանամ եղերական վախճանը Չմշկածագցի երիտասարդի մը, որ կարմիրներուն կարմիրը դարձած էր սպանիական պատերազմէն ի վեր, թէեւ հայրը կամ հօրեղբայրը Դաշնակցական է, իսկ մէկ եղբայրը՝ ռամկավար.

— «Ամերիկայէն Սպանիա մեկնած կամաւորները սկսած են վերադառնալ : Կառավարական շարքերուն մէջ կռուող ամերիկեան կամաւորներուն մէջ կային Հայեր ալ : Ասոնցմէ Աշոտ Անդրէասեան պատերազմի ճակատին վրայ մեռած է : Անդրէասեան, որուն ծնողքը Նիւ - Եորք կը բնակին, Պալչիայի դէմ կառավարական յարձակում մը կատարած միջոցին սպաննուած է, երբ կը հրամայէր խմբակի մը : Աշոտ Անդրէասեան նախապէս ալ վիրաւորուած էր, բայց զինուորական հիւանդանոցին մէջ դարմանուելէ վերջ իր փափաքով նորէն ճակատ մեկնած էր» :

Եթէ չեմ սխալիր, անցեալ տարի ալ ուրիշ հայ երիտասարդի մը մահը հաղորդուեցաւ, նոյն ճակատէն : Կան վիրաւորներ ալ :

— Բայց Հայերը ի՞նչ գործ ունին Սպանիոյ մէջ :

— Գացեր էին կռուելու փաշականութեան դէմ, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան : Այն համոզումով թէ՝ Խ. Միութիւնն ալ, Հայաստանն ալ պարտուած կ'ըլլան, եթէ հանրապետական Սպանիան պարտուի...

— Ի՜նչ բարակ բաներ ալ մտածեր են Ամերիկայի մէջ...

— Միայն Ամերիկա՞յի մէջ : Կարդա սա նամակը, զոր երէկ ստացայ, Լա Սէյնէն (Վարի նահանգ).

— «Մեր շրջանէն ալ բաւական ինքնահաւան երիտասարդներ գացած էին սպանիական ճակատը : Այս օրերս խղճալի նամակներ կը ստանանք, որոնց համաձայն 18 հայ երիտասարդներ կը գտնուին Ալժէրէս - սիւռ - Մէսի կեդրոնացման կայանին մէջ (Փէրփինեան) : Իրենց հասցէն է Յակոբ Մարտիրոսեան : Կը խնդրեն որ ճար մը գտնենք զիրենք ազատելու համար : Կ'ըսեն թէ ուրիշ ազգերու հիւպատոսները գալով իրենց մարդիկը կը ժողվեն եւ իրենց երկիրները կը ղրկեն. բայց մենք անտէր անպաշտպան, անօթի ծարաւ կը մնանք» :

Շատ պիտի խնդրէի որ օգնութեան հասնէիք այս թշուառներուն : Այժմէն մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք ձեր ազգասիրութեան» :

Ի՞նչ կրնայի պատասխանել :

Այս տղաքը, որոնց մէջ հասարակ բախտախնդիրներուն հետ կան մոլեռանդ հաւատացեալներ եւ ցնորամիտներ ալ, իրենց հակաֆաշական պայքարի ճակատին մէջ առած էին, նաեւ, Դաշնակցութիւնը :

Ձեր մազերը փուշ - փուշ կ'ըլլան, եթէ կարդաք իրենց թղթակցութիւնները կամ իրենց ընկերներուն յօդուածները...

Բայց եւ այնպէս, կոչը կ'արձանագրեմ իբրեւ մարդասիրական պարտականութիւն :

Այս առթիւ, ուրիշ պատմութիւն մը եւս.—

Անցեալ տարի Մարսէյլի մէջ ձերբակալուելով մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ լրագրավաճառ մը, Եղիա Տէօվլէթեան, ամբաստանուելով թէ «Իւմանիթէ» ծախած ատեն անարգեր է վարչապետը, Պ. Տալատիէ :

Ամերիկայէն հայրենակից մը, կարծեմ իր եղբայրը, նամակով մը տեղեկութիւն կը խնդրէր այս մասին :

Բան - գործ ըրի եւ իմացայ թէ տղան մէկ ամիս բանտարկուելէ վերջ, նետուեր է գաւառական անկիւն մը, անտէր անպաշտպան, երբեմն օր ալ անօթի մնացած, եւ օգնութիւն կը սպասէ իր բոլշեւիկ ընկերներէն...

Քանի որ առանց վերնագրի սկսայ, կը վերջացնեմ առանց խորհրդածութեան :

Հասկցողը թող բացատրէ չհասկցողին :

ՎԱՀԷ

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՒԶԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐԵԼ ԲՈԼՈՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Մէկ միլիոն զինուոր հանելու համար

»»» . «««

Երեսփ. Ժողովը առ այժմ յետաձգեց առաջարկ մը, զոր ներկայացուցած էին Պ. Տալատիէի արմատական խմբակցութեան 13 անդամները, մէջն ըլլալով կուսակցութեան փոխ - նախագահը, Պ. Շիշէռի :

Բանաձեւը՝ կ'առաջարկէր զինուորագրել Ֆրանսայի մէջ ապրող օտարականները, մէկ միլիոնի յաւելուածական ոյժ մը ապահովելու համար :Զինուորագրութեան պէտք է ենթարկուին այն բոլոր օտարականները, որոնք կը փափաքին Ֆրանսական քաղաքացի դառնալ եւ կամ հարկատու են :

Օրինագիծը կ'ընդգրկէ այն բոլոր քաղաքական տարագիրները, որ հաստատուած են այստեղ, եւ այն օտարական աշխատաւորները, որ մտադրութիւն չունին իրենց հայրենիքը վերադառնալու :

Օրինագծին նախաբանը կ'ըսէ.— «Զինուորութիւնը պայման պիտի դրուի հպատակութեան եւ մանաւանդ անոր փութացման : Իսկ զինուորութիւնը մերժելը պիտի նշանակէ արտաքսել երկրէն եւ կամ համախմբել կեդրոնացման մասնաւոր կայանի մը մէջ» :

Օրինագծին տրամադրութեամբ, 30էն վար օտարականները պէտք է երկու տարի զինուորութիւն ընեն Ֆրանսայի կանոնաւոր բանակին, եւ ոչ թէ մասնաւոր զօրաբաժիններու մէջ : Իսկ 30էն վեր տարիք ունեցողները պէտք է մարզանքի շրջաններ կատարեն, Ֆրանսացիներու նման : Զինուորական իշխանութիւնը կարգադրութիւններ պիտի ընէ, որպէսզի օտարականները չպատերազմին իրենց հայրենիքին դէմ :

Օրինագծին նախաբանը կ'ըսէ նաեւ թէ անցեալ սեպտեմբերի մասնակի զօրաշարժը ցոյց տուաւ որ վտանգաւոր է ստուարաթիւ ոչ - զինուոր օտարականներ ունենալ բանակի թիկունքին մէջ : Այն ատեն երկրին կարգ մը վայրերուն մէջ լուրջ բախումներ տեղի ունեցան ճակատ մեկնող Ֆրանսացիներու եւ երկրին մէջ մնացած օտարականներու միջեւ :

Վարչապետ Տալատիէ ճառ մը խօսեցաւ Ծերակոյտին մէջ եւ ըսաւ, թէ կառավարութիւնը շուտով պիտի ներկայացնէ ազգային պաշտպանութեան ընդարձակ ծրագիր մը : Ֆրանսա կը փափաքի, յարեց ան, խաղաղութեամբ ապրիլ իր սահմաններուն մէջ, բայց վճռած է որ եւ է բան չզիջիլ իր հողամասերէն կամ իր իրաւունքներէն :

Ծերակոյտը յետոյ միաձայնութեամբ քուէարկեց երկամեայ զինուորութեան օրինագիծը, զոր երեսփ. Ժողովն քուէարկուած էր արդէն փետրուար 1ին, միաձայնութեամբ :

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Իր ամբողջական գործերուն հրատարակութեան առթիւ)

— oo —

Ա. ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ

Օրաթերթերու բնակիչ մը չէ այս բանաստեղծը, հոգ չէ թէ, երբեմն, Ահարոնէն եկած հովէ մը սօսափած ըլլան մեր թերթերը: Այն ատեն, ո՞ւր կ'ապրի այս «հազուագիւտ»ը, ամպերուն մէ՞ջ, անապատին մէ՞ջ, գիշերուան մէ՞ջ, բայց ապահովաբար հեռո՛ւ բազմութիւններէն, ուր մարդկային ռամկութիւնը շուկայ կը բանայ՝ նոյն կշիռքով չափելու համար տաղանդը եւ պանիրը, սոխը եւ բանաստեղծութիւնը: Ասկէ՝ այն աւանդութիւնը որ Ահարոնը կը նմանցնէ կանանչ յուշկապարիկի, անտառներու մէջ թափառուն, սրնգահարելու համար օրն ի բուն, շաղփաղփելու համար ինքն իրեն հետ, մինչեւ որ հետաքրքիր աչքեր վախցնեն զինք,— Տանթէեան հէքեաթներու պատմած ձեւով՝ անիկա յանկարծ կեցած տեղը կը փոխակերպուի ծառի, ճիւղերը կը կախէ մեծաճառագայթ եւ կը սկսի սարսռա՛լ, սօսափի՛լ: Հետաքրքիրը չի կրնար որոշել, մա՞րդ էր թէ յուշկապարիկ, երա՞զ էր թէ իրականութիւն, այլ մանաւանդ ի՞նչ կ'երգէր, ի՞նչ կ'երգէր:

Եւ որովհետեւ չի հասկնար, կ'անուանէ՝ ցնորք կամ ցնորաբանութիւն:

×

Կարելի՞ է, սակայն, հասկնալ ճշմարիտ բանաստեղծութիւնը:

Հրապարակին ծանօթ են երկու առասպելներ, ակադեմակա՛ն առասպելներ,— բանաստեղծութիւնը այն է որ հասկնալի է եւ օգտակար: Եւ անխուսափելի հարցում մը.— Որո՞ւ համար կը գրէ: Հապա՛, ըսէ՛ տեսնեմ, որո՞ւ համար կը գրես: Այս հարցումը անպարտելի մարդու յաւակնութիւն մըն ալ կը մատնէ: Կը սպասէ որ ըսես.— «Ժողովուրդին համար»: Վա՜յ թէ ըսիր: Բայց ո՛չ, պարո՛ն անպարտելի, ո՛չ, հանրային ապրանք չէ բժշկութիւնը, ոչ ալ փիլիսոփայութիւնը: Ճիշդ է թէ աշխատանքներ կատարուած են բժշկութիւնը կամ փիլիսոփայութիւնը ռամկացնելու, ժողովրդականացնելու, բայց ժողովուրդին տրուած այդ մասը չի ներկայացներ բուն գիտութիւնը: Այնպէս ալ բանաստեղծութիւնը,— գոյութիւն ունի բարձր բանաստեղծութիւն մը որ հասնելի չէ ամէն մահկանացուի:

Եւ ահա մեծ վէճը,— մո՞ւթ թէ յստակ բանաստեղծութիւն: Վալէրի կը պատասխանէ. «Անկարելի է յստակ ըլլալ առանց մութ ըլլալու, երբ հարկ է նուազագոյնին իջեցնել բառերու թիւը եւ կրճատել նախադասութիւնները»: Ինծի ըսել մի՛ տաք թէ ինչ որ յստակ է, բանաստեղծութիւն չէ, բայց ընդունեցէք որ ոչ մէկ խօսք այնքան կատարելութեամբ կը բացատրէ բանաստեղծութիւնը, որքան Սաղմոսին սա խօսքը մեր սքանչելի գրաբարով. « Գիշեր լոյս շուրջ զինեւ » (Գլ. ՃԼԹ.): Արդարեւ, բանաստեղծը,

Ցերեկներու լիրբ մերկութեան առընտեր, « լուղորդ » մըն է, որ կը նետուի հոգիներու « անդնդային խաւար »ին մէջ, կը փնտռէ յաւերժահարսը՝ ինչպէս Տանթէ իր Պէաթրիչէն:

Շարունակէ՛ լիւղդ, յէլուզա՛կ ծո–
վանեմ,
Թո՛ղ մութ ըլլայ··· մութը կաթն է
քու եւ իմ:

Բանաստեղծը չի վախնար մութէն, մութը իր « կաթն »ն է, կը սնանի մութով,— ի՛նչ հրաշալեղ բացատրութիւն: Վասնզի ստեղծագործելն համար մութը « լուսեղէն գիշեր » մըն է, արտայայտութիւն մը, որու գեղեցկութիւնը չի ծագիր երկու հակադրութիւն իրար ձուլելու ճիգէն, հայկական ստեղծագործութեան այնքան սիրելի, ինչպէս

Գարուն ա, ձիւն ա արել···,

այլ անկէ որ բանաստեղծը, վարժ՝ խոյս տալու իրականութենէն, կը յօրինէ գերիրական պատկերներ, որոնց կարելի է ընտելանալ ոչ թէ բառերու կամուրջի մը վրայէն մօտենալով անոնց, այլ իր հոգին եւս կլիմայափոխութեան ենթարկելով, բանաստեղծացնելով:

Ուրեմն, բանաստեղծութեան եւ ընթերցումին միջեւ հաղորդակցութիւնը ապահովելու համար՝ անհրաժեշտ է կատարել կլիմայափոխութիւն մը, այլապէս ընթերցողը չի կրնար հասնիլ նոր իրականութեան, ու չի կրնար հասկնալ: Թերեւս կը յիշէք Վիքթոր Հիւկոյի արկածը,— օր մը կը խնդրեն բացատրել իր մէկ քերթուածը: Հիւկօ կը կարդայ եւ չի հասկնար: Ի վերջոյ կը պատասխանէ.— Երբ այս քերթուածը գրած եմ, կը հասկնայինք ես եւ Աստուած միայն, հիմա Աստուա՛ծ միայն կը հասկնայ: Վասնզի Հիւկօ չկրցաւ երկրորդ անգամ կատարել հոգեկան կլիմայափոխութիւնը, որ իրեն տուած էր այդ քերթուածը:

Յառաջիկային պիտի բացատրենք մեր տեսակէտները բանաստեղծութեան էութեան մասին,— այսօր մեր նպատակն էր խորտակել այն թշնամութիւնը, որ կ'ուղղուի բարձր բանաստեղծութեան դէմ:

Այդ թշնամութիւնը կուգայ օրաթերթերէն եւ գրախօսականներէն,— ահաւասիկ անուանեցի քննադատութեան մեռելաթաղները:

Օրաթերթերն են, որ բանաստեղծութեան մասին ստեղծեցին էյլէնճէ փըստըլըխ ճաշակ մը: Սպաննեցին քննադատութիւնը, գրական սեռերուն մէջ վերջնակը եւ կատարեալը (ըստ Անաթոլ Ֆրանսի), այն որ Եհովայէն նման՝ պիտի ստեղծէր նոր բանաստեղծութիւնը: Եւ ժողովուրդին հասնելու ռամիկ ճիգով մը, աշխատեցան մանրուքի վերածել բանաստեղծութիւնը, ամէնուն հասկնալի, ամէն սեղանի վրայ մատուցանելի, տա տաւելն վէպի պէս բան մը: Քանդեցին Ողիմպոսը, հարթեցին բոլոր բարձրութիւնները: Ի՞նչ փոյթ թէ աւելի աժգոյն դարու մը մէջ Նարեկացի, ժողովուրդի՛ն իսկ համար գրած իր աղօթքներով, մերժեց ներշնչումի աստուածուհին վաճառքի հանել հրապարակին վրայ: Մեր դարաշրջանին մէջ մուսաները դարձան աւելի աժան քան աղջանը:

Այս գեղեցկագիտութեամբ՝ օրաթերթերը ստեղծեցին « գրախօսական »ը, որձեւէգ սեռ մը,— այսինքն երեք ածականով՝ գիրք քչելու արհեստը, մինչ ձկնավաճառները աւելի շատ ածական կը շնորհեն իրենց ապրանքին:

Անցորդներ են գրախօսականի հերոսները, որոնք՝ հրապարակագրութեան հրապարակէն անցած ժամանակ՝ փափաք կ'ունենան փորձելու իրենց ձայնը, բայց երբ բանաստեղծութեան գովքը կը կատարեն, քեզի այնպէս կուգայ թէ ձուկի մասին կը խօսին:

Եւ ունեցանք բանաստեղծներ, որոնք տաղաչափութիւն չեն գիտեր (հարիւրին 90 համեմատութեամբ), բէքնիքի մասին որեւէ ուսումնասիրութիւն չեն կարդացած, ու խորք գտնելու համար ոչինչ ամբարած են:

Այս ամայութեան մէջ, դէպի միջակութիւն ու նախնականութիւն այս վազքին մէջ, ողջունելի է Ահարոն, որ կը կանգնի իբրեւ ճշմարիտ բանաստեղծ, միայն ու միայն բանաստեղծ, ազնուական բանաստեղծ, որ արդարօրէն կը սոնքայ թէ ինքզինք երջանիկ կը զգայ Ողիմպոսի գագաթը, փոյթ չէ թէ մարդիկ torticolis ունենան ու չկարենան վեր նայիլ: Այսուհանդերձ կ'արժէ հրաւիրել, որ պահ մը վեր բարձրացուին նայուածքները:

Այդ նպատակով՝ այս յօդուածաշարքը, որ փորձ մըն է միայն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ, ստուար հատոր մը, էջ **304**, փառաւոր տպագրութեամբ, Փարիզ, **1938**:

ՊՈՀԷՄԱԿԱՆՔ, քերթողագիրք, մօտ 160 էջ, որ լոյս կը տեսնէ քանի մը շաբաթէն:

ՀԱՅ ԱՂԲՐՏԻՔ

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻՆ

Աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ Սրբուհի անուն մայրապետ մը, յանկարծ կը սիրահարուի, կրակապաշտ քուրմի մը ու կ'ամուսնանայ անոր հետ, ընդունելով հեթանոսութիւնը: Այդ միութենէն կը ծնի բարի ծաղիկ մը: Անիկա Ատափազարցին է: Մայրը կը դառնայ քրիստոնէութեան եւ իր զաւակը մկրտել կուտայ, եօթը եկեղեցիներու մէջ, սպառելով ահագին ջուր, միւռոն եւ օղի: Կնքահայրը կ'ըլլայ, ըստ աւանդութեան միշտ, Տոն Քիշոթը:

Ու զաւակը, այսպիսով, կը քաշէ իր սրբուհի մօրը, ինչպէս իր հեթանոս հօրը կամ իր ծուռ ու մուռ կնքահօրը:

Բարի ու բարեպաշտ կ'ըլլայ Ատափազարցին եւ կը սկսի պաշտել Ս. Մարիամը ու առհասարակ բոլոր Մարիամները:

Իր սեփական տանը մէջ մատուռ կը շինէ ու կը ջանայ ուրիշին տանը մէջ ալ կանգնել մեհեան մը:

Ջերմեռանդ է ու միշտ հեւքի մէջ: Մէկու մը մէկ ըրածին ինք երկուքը կ'ընէ: Մէկ քաշելուն գինէ երկու սկոռայ հանել, մէկ նետելուն՝ գինէ երկու հոգիի կլլեցնել: Իր կեանքը համակ շարժում է, որով կը սիրէ բոլոր շարժուն բաները. օրինակ շարժանկարը, ինքնաշարժը ու երկրաշարժը:

Կը սիրէ նաեւ օդեսունը որ իրեն համար « ծով » մըն է յարաշարժ:

Գիտուններ կրնան ստանալ յաւիտենական շարժումը՝ Ատափազարցիի մը կզակին մէջէն:

Ատափազարցիին առողջութիւնն ալ լի է շարժական ալիքներով: Երգահան եւ երգիչ է միանգամայն, քանի որ կը խօսի եղանակով: Իր կեանքը, ամէն օր, օփէրա–քոմիք մըն է, մերթ օփէրան աւելի ու յաճախ քոմիքը շատ:

Ուսումնասէր է, ինչպէս նաեւ գրասէր: Կը նախընտրէ, սակայն, երգիծաբանութիւնը, իբրեւ գրական նիւթ: Երգիծաբանութիւնն ալ, փոխադարձաբար, կը սիրէ Ատափազարցին··· իբրեւ հում նիւթ:

Որ երկրին մէջ ալ գտնուի, միջոցը կը գտնէ, կարճ ժամանակի մէջ, տեղացիներուն հետ մշակելու բարեկամութիւն: Օր մըն ալ կը տեսնես, հաստատեր է յարաբերութիւն նախարարներու, նախագահներու եւ Թագաւորներու հետ: Բոլոր օտարները հայասէր կը շինէ: Մի՛ զարմանաք, եթէ օր մը, Հայերու թիւէն աւելի՝ հայասէրներ գտնուին աշխարհի վըրայ: Ատափազարցին մասնագիտութիւնը ունի ստանալու պետութիւններէ քիլոներով պատուանշաններ, ինչպէս նաեւ կանգուն կանգուն մըրցանակներ: Քիչեր կան որ պատուըրուած չեն ներբողագիրներով: Անոնք ալ անշուշտ այսօր վաղը կ'ընդունին իրենց արուեստին, քաջագործութեանց եւ գործողութեանց արժանի պատուանշանները:

Քառասուն էջնոց տեղեկատու շաբաթաթերթ մը հազիւ բաւէ Ատափազարցիներու ստացած աստիճաններուն եւ գովեստներուն ուրախ լուրերը հաղորդելու եւ անոնց պետական անձերու հետ ունեցած երկարաշունչ եւ ազգօգուտ տեսակցութիւնները արձանագրելու համար:

Ատափազարցի մը, Բարեկենդանի շրջանին, դիմակ ու տարազ վարձելու պէտք չունի փալեաչօ դառնալու համար: Կրնայ դիմակաւորուիլ իր վըկայականներով եւ զգեստաւորուիլ իր գունաղեղ պատուանշաններով:

Պէտք չէ մոռնալ որ կան խոնարհ Ատափազարցիներ ալ: Անոնցմէ մէկը, օր մը, ըսաւ.

— Հպարտ եմ ես, հպա՛րտ եմ:

— Ինչո՞ւ, հարցուցի:

— Որովհետեւ կուրծքս բաց է, որովհետեւ պատուանշան չունիմ, ինծի համար միակ պատուանշանը Թագուհին համբոյրն է:

Ատափազարցին միայն պատուանըշանին գերին չէ: Ան գերին է նաեւ կամ իր մօրը, կամ իր կնոջը: Բացառութիւններ կան: Անոնք ալ իրենց սիրուհիին գերին են:

Ատափազարցին իր հոգին կուտայ իր ընտանիքին համար: Ուրիշին ընտանիքին համար ալ մարմինը կուտայ: Այսպէսով իրեն կը մնայ իր հագուստ կապուստը միայն: Ու այս պատճառով է որ մերթ խրտուիլակի ձեւ կ'առնէ, սարսափեցնելով թռչունները:

Ատափազարցին այնքան հիւրասէր է որ իր ճաշասենեակը դուռ չունի: Հիւրերը դուռն անգամ կերած են:

Դժուար կ'ամուսնանայ, սակայն, գիւրաւ զաւակ կը բերէ: Որեւէ տեղէ գիւրաւ ներս կը մտնէ, սակայն դժուար դուրս կ'ելլէ: Իր մէջ ամէն բան, գիւրաւ կը շինուի, սակայն, կ'աւրուի դժուար: Կը գրէ դժուար, յաճախ չի ալ գրեր, սակայն կը ստորագրէ գիւրաւ:

Երբ Ատափազարցի մը տեսնեմ՝ ա՛յն տպաւորութիւնը կ'ունենամ թէ կատակերգութեան մը ներկայ պիտի ըլլամ: Ու քիչ անգամ յուսախաբ կ'ըլլամ: Ոչ–կատակերգու Ատափազարցին անգամ՝ կեանքի կատակերգութեան ընդարձակ սրահին մէջ այնպիսի տաղանդաւոր հանդիսատես մըն է որ, շատ անգամ բեմի վրայ խաղացողներէն աւելի կը ժպտեցնէ մեզ:

Սուտ չի խօսիր, այլ պոռչաւոր ճշմարտութիւններ կ'ըսէ՝ այսինքն ճշմարտութիւնը կը բազմապատկէ հազարով եւ կամ խոշորացոյցերու տակ կը բռնէ: Կ'ուզէ մեծցնել ճշմարտութեան դիրքը:

Եթէ օդային յարձակման փորձի մը ներկայ ըլլայ, կը յայտարարէ.

— Չորս ժամ տեւող դժոխային ռմբակոծութեան ընթացքին մէկ հոգիի քիթը չարունեցաւ:

Կը մոռնայ որ մէջտեղը վիրաւոր մը կայ, գլուխէն զարնուած, ու անիկա ինքն է:

Եթէ կլլող ձեւանաս՝ կը շարունակէ ու կ'ըսէ.

— Հիւանդապահուհիները սկսան նեղուիլ վիրաւոր չըլլալուն: Անոնց մէջէն խաս գեղեցիկ մը, իր ձանձրոյթը փարատելու համար, սկսաւ մենապար մը դառնալ, լուսնին տակ: Ու փոխանակ վիրաւոր դարմանելու, իր նայուածքին նետովը վիրաւորեց սիրտս ու թոյլ տուաւ որ մեր Զարխին պէս արիւնս վազէ···

Ատափազարցին ունեցած է համբաւաւոր օդեսուն մը, զայն անուանելով « Մանոլին Ծովը »: Թէեւ այս «ծով»ը աշխարհագրութեան չոր ու ցամաք քարտէսներուն մէջ կարելի չէ գտնել, սակայն, այնտեղ, ահագին թիւով մարդիկ խեղդուած, հոգիով լոգցած կամ սուզուած են, ունայնութեան նաւահանգիստներէն հեռանալու համար: Ատափազարցին Միջերկրականի ծովափն ալ ըլլայ, ան միշտ կը փնտռէ « Մանոլին Ծովը », ուր այնքան առագաստներ մաշեցուցած է: Ի՜նչ պատկերալից է սակայն այս «ծով» բառը: Մարդ գինովնալով կը ծախէ քաղաքները, երկիրները ու վերջապէս ամբողջ ցամաքամասը: Հողերը վաճառած մարդուն կը մնայ ապրիլ ծովուն եւ իր ալեկոծութեան մէջ: «Ծով»՝ նաեւ արդարացնելու համար Ատա (կղզի) անունը: Կղզի մը շրջապատուած պէտք է ըլլայ հեղուկով: Ուրեմն Ատափազարը կղզի մըն է որ կը գտնուի «Մանոլի Ծով»ին մէջ, այսինքն շրջապատուած է հեղուկով եւ այդ հեղուկը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ անմահութեան ջուրը՝ օղին:

Ատափազարցիները կղզեցի ըլլալէ աւելի ծովեցի են, քանզի հաստատուն մարմինի վրայ ապրելէ աւելի՝ տատանուած են հեղուկի վրայ:

Հիմա, խօսքը Ատափազարցիին է որ խօսի մեզի ծովուն հրաշքներէն:

— Հինգ հոգիով Մանոլին Ծովը մտանք ու յիսուն հոգի եղած դուրս ելանք: Ս. Սարգիսին մտանք ծով ու Բուն Բարեկենդանին դուրս ելանք ծովէն: Սախարիա գետին չափ օղի խմեցինք: Ծովին մէջի բոլոր ձուկերը կերանք ու բոլոր ոսկորները ճաշակեցինք: Ոսկորները դանակով չէինք բանար: Հնարք մը գտած էինք: Կը յօրանջէինք եւ որովհետեւ յօրանջելը փոխանցիկ է՝ ոսկորներն ալ մեզի նայելով կը բանային իրենց բերանները ու մենք առիթէն օգտուելով՝ կը կլլէինք զիրենք: Մեր գաւաթները իրար զարկած ատեն՝ Մեզարըլըխին մեռելները իրենց գլուխները հողերէն դուրս կը հանէին ու «անուշ» կը պոռային, իսկ Հայոց եաց փողոցի յղի կիները, մէկ զաւակի տեղ, երկուորեակ կը բերէին աշխարհ: Նուագը փոթորիկի պէս կ'որոտար ծովին մէջ: Մեր զուռնայի ձայնը Արմաշէն կը լսուի ու Զարխաբան Աստուածամայրը մեր Ս. Լուսաւորիչին այցելութեան կուգայ: Երկուքը մէկ, թեւ թեւի, Մանոլին Ծովէն ներս մտան: Տալղաներուն վրայէն քալելով մեր քովը եկան: Օրհնեցին մեզ ու խնդրեցին որ չարերը հալածենք աշխարհի վրայէն: Քաշեցինք դանակները ու մէկ հոգի նիս տասը եղած դուրս ելանք ծովէն: Ցամաք ոտք կոխեցինք չկոխեցինք պատերազմը սկսաւ: Յարձակում, նահանջ, պաշտպանութիւն, խուժում, յաղթանակ: Ուրիշներ ալ խառնուեցան: Ու այսպէս սկսաւ ընդհանուր պատերազմը: Չորս տարի: Դադարով եղաւ: Ատափազարը կորսնցուցինք, սակայն տիրացանք ուրիշ կըղզիներու, ինչպէս Աթլանտեան ու Փարիզի Սիթէին: Ծովը նորէն մեզի է ու միշտ կը ջարդէինք ու կը ջարդէինք:

×

Մեր պատուական Ատափազարցին շատ փափաքած է որ իր խրախճանքը ըլլայ միջազգային լեզու: Այս պատճառով իր լեզուն դրած էր Թուրքերուն եւ Յոյներուն բերնին մէջ, զանոնք ընելով հայախօս: Յանկարծ տեսած է որ իրեն լեզու չէ մնացած: Այն ատեն սկսած է հայհոյել, ներշնչուած կերպով:

×

Կը պատմեն թէ Ատափազարցի մը, Սպանիացի ողորմած հոգի ազնուականի մը նման, հեծած ձիու մը վըրայ, կը սուրայ սիգապանծ, բազմութեան մը աչքերուն առջեւ: Յանկարծ կ'իյնայ ձիէն ու հասարակաց հանդիսականներուն կը յայտարարէ, առանց աւրելու ինքզինքը.

— Արդէն պիտի իջնէի (զաքը տը-ճէի):

Ուրիշ Ատափազարցի մը, սակայն, նոյն պայմաններուն մէջ կ'իյնայ ձիէն, կոտրելով իր ոտքը: Ու զովելի ճարտասանութեամբ մը կը բացատրէ, զինքը շրջապատողներուն.

— Ընելու պէտք չկայ, գիտէք որ խիտ եմ: Գիտէք ալ որ խիտը մարդէ չի վախնար: Բայց ինծի պէս անձն խիտ, իր տիւշմանին դէմ եղած ատեն՝ մինակ դաւաճանութենէ կը վախնայ: Եւ ո՞վ կը համարձակի ինծի դէմ դաւաճանութիւն ընել եթէ ոչ միայն իմ ոտքս՝ որուն խելքը միայն է տիւշմանին առջեւէն գլուխ փախցնել ու խայտառակել: Ահա թէ ինչու համար ոտքս կոտրեցի: Կաղ ոտք մը չի կրնար դաւաճանել: Հիմա որ դաւաճանը իր ցած նպատակին չի կրնար հասնիլ, ա՛լ ո՛վ կը համարձակի ինծի պէս մէկ թելին դպչիլ:

Այս բոլորը ըսելէ վերջ կը դառնայ ձիուն կողմը: Ձին սակայն չէր: Գողցած էին:

Իրեն կ'ըսեն.

— Ջէնկիլերցի մը փախցուց ձին:

Ու Ատափազարցին կ'ըսէ.

— Ջէնկիլերցի՞ն··· Անիկա իմ ախոռապանն է:

Կարելի չէ գտնել քաջ Ատափազարցի մը որ խայտառակուած ըլլայ: Անիկա քաջութիւնը կը խայտառակէ, սակայն ինքզինքը երբեք չի խայտառակեր:

(Յաջորդով՝ ՊՈԼՍԵՑԻՆ)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

— oo —

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

« Բայց ի՞նչ անէինք, զօրք չկար. երկրի բերդերն ու ամրութիւնները փակած էին Թագաւորի առաջ, հաւատարիմ ճանաչուածներն անգամ միաբանել էին Ամրամի հետ:

« Այսուամենայնիւ, հարկաւոր էր ցոյց տալ թէ Թագաւորն անօգնական չէ Ուտիքում եւ ապստամբին պէտք էր տեղն ու տեղը նուաճել:

« Ահա այս նպատակին հասնելու համար խորհուրդ արինք, որ Թագաւորը շարունակէ իւր ճանապարհը դէպի Եգերացոց աշխարհը, ցոյց տալու համար թէ՝ այցելութեան է գնում նրանց Թագաւորին եւ թէ Ուտիքում կանգ առնելու նպատակ չէ ունեցել: Իսկ Եգերացոց Թագաւորը, հաւատացած էինք, օգնական զօրք կը տար Արքային, որովհետեւ նա շնորհապարտ էր նրան այն բարութեան համար, որ նա արաւ իրան, Ափխազաց Գուրգէն իշխանը Եգերացոց սահմաններից հալածելով եւ նրա ապստամբները ցրելով:

«Թագաւորը իւր թիկնապահներով ճանապարհ ընկաւ: Իսկ ես սկսայ Ուտիքը շրջել մի հաւատարիմի հետ միասին: Բոլոր շէներն ու աւաններն անցայ, բերդերը դիտեցի, ապստամբութեան սահմանները քննեցի եւ եկայ այն եզրակացութեան, որ չկայ այս կողմերում մի կէտ, որին ապաւինել կարողանայինք, գործը խաղաղութեան միջոցներով աւարտելու համար: Մնում էր ուրեմն յայտնի պատերազմ մղել ապստամբի դէմ: Այս միջոցում ահա Եգերացոց աշխարհից Արքայի սուրհանդակը հասաւ, որ աւետում էր ինձ թէ՝ Եգերացոց Թագաւորը մեծ զօրք է յանձնել նրան, եւ թէ ինքը շուտով կը ճանապարհուի այս կողմերը:

— Ուրեմն Թագաւորը գալիս է Եգերացոց զօրքերո՞վ, ուրախացած հարցրեց բերդակալը:

— Այո: Եւ ես հէնց մի քանի օր առաջ սուրհանդակ ուղարկեցի Թագաւորին յայտնելով նրան թէ՝ շուտով Ամրամի ապստամբութիւնը պիտի ճնշենք. բայց չյայտնեցի նրան թէ դիմել ենք Եգերացոց օգնութեան:

— Կարիք էլ չկար: Բայց շո՞ւտ կը հասնէ այստեղ Թագաւորը:

— Անշուշտ մի քանի օրից. բայց ինձ հարկաւոր էր՝ մինչեւ նրա հասնելը՝ մի վերջին գաղտնիք եւս բանալ, այն է՝ թէ ի՞նչը դրդեց Ցլիկ-Ամրամին ապստամբել Արքայի՝ իւր բարերարի դէմ: Ջէ՞ որ Աշոտ-Երկաթի աննախանձ բարութեան շնորհիւ է որ նա այսօր Ուտեաց աշխարհի կուսակալը եւ հիւսիսային բանակի հրամանատարն է: Ինչո՞ւ նա չարութեամբ է փոխարինում բարութիւնը:

— Այո՛, Ամրամի այդ վարմունքը զարմացրել է նաեւ ինձ:

— Դու ոչ մի պատճառ չգիտե՞ս, հարցրեց Մարզպետունի իշխանը մի տեսակ կեղծ պարզութեամբ:

— Ոչ:

— Ինձ թւում է թէ նա ապստամբել է Սեւադայի խորհրդով:

— Իսկ ես ընդհակառակը՝ կարծում եմ որ Սեւադան ապստամբեցրեց Գարդմանացիներին՝ միմիայն Ամրամի համարձակութիւնից խրախուսուելով:

— Եւ չե՞ս սխալւում:

— Ինձ թւում է թէ՝ չեմ սխալւում. Սեւադան նրան գրգռել չէր կարող:

— Բայց ես հէնց այս հանելուկը լուծելու համար եկայ այստեղ: Ես կասկածում էի Սեւադայի վրայ. եւ մի քանի տեղեկութիւններ էլ որ քաղեցի իմ ճանապարհորդութեան ժամանակ, հաստատեցին իմ կասկածները: Ես տակաւին չգիտէի թէ՝ նա Գարդմանն էլ է արքայից ապստամբեցրել, որովհետեւ, ինչ մեղքս ծածկեմ, չէի կարող հաւատալ թէ՝ Վահրամ բերդակալը թոյլ կը տար նրան այդ քայլն անել···

— Ես բացատրեցի քեզ թէ ի՛նչ հանգամանքներ ստիպեցին ինձ վարուել այդպէս ···

— Մի՛ ընդհատիր. ես քեզ չեմ մեղադրում. արդէն ծանօթացայ այդ հանգամանքներին եւ տեսնում եմ որ Գարդմանն էլ ապստամբների հետ է. եւ որ մեզ մնում է բարեկամ միայն Վահրամ բերդակալը:

— Որի վրայ կարող է Թագաւորը վստահանալ ամէն դէպքում:

— Անշուշտ: Այժմ ուրեմն դու մնա այստեղ եւ հրամայիր որ պահապաններիցդ մինն առաջնորդէ ինձ դէպի Սեւադայի ապարանքը: Ես նրան պիտի ներկայանամ իբրեւ մի անծանօթ կամ օտարական. եւ ամէն հնար գործ պիտի դնեմ ինձ համար այդ անյայտ գաղտնիքը պարզելու:

— Բայց դրանից ի՞նչ օգուտ: Միեւնոյն չէ՞ քեզ համար թէ՝ ո՛վ ո՞ւմ է դրդել. ապստամբութիւնն ակներեւ է. դրա դէմ պէտք է գործել:

— Դրա դէմ, այո՛, պէտք է գործել եռանդով. բայց կարեւոր է նաեւ այս գաղտնիքը լուծել, որպէսզի չարիքը կարողանանք արմատից խլել:

— Աւելին հարցնելու իրաւունք չունիմ. արա ինչ որ հաճելի է քեզ: Հարկաւ, քո փորձառութիւնը չի կարօտում իմ խորհրդին, պատասխանեց բերդակալը, եւ պահապաններից մէկին կանչելով՝ հրամայեց առաջնորդել իշխանին մինչեւ Սեւադայ իշխանի ապարանքը:

Մութը կոխել էր եւ ամրոցի նեղ ու մանուածապատ ուղիներն անտեսանելի դարձրել: Բնակիչները քաշուել էին տուն. լռութիւնը տիրում էր ամէն տեղ եւ մենաւոր անցքերում լսւում էր միայն իշխանի ձիու քայլափոխը, որ մի – մի տեղ ստիպում էր պահապան շներին յարձակուել անցորդների վրայ եւ իրանց աղմկարար հաչիւններով խանգարել ամրոցականների խաղաղութիւնը:

Սահակ Սեւադայի ապարանքը հասնելով, իշխանը հրամայեց իւր առաջնորդին վերադառնալ եւ ինքը միայնակ առաջ անցաւ:

Իշխանի ապարանքը, որ միեւնոյն ժամանակ զօրաւոր մի դղեակ էր, չէր բռւում այդ ժամին փակած չէր ... կողմից: Ըստ երեւոյթին նրա ...երը չէին սպասում ոչ մի ... ձակման եւ չէին իսկ երազում ... կը գտնուի մի մարդ թշնամի, ... սիրտ կ'անէ գիշերուան այդ ... երկու դժբախտների գիշերային ... ղութիւնը վրդովելու:

(Շար.)

ՁԱՅՆ ՄԸ ԳԻՐԵՋՄԱՆԷՆ

Կծու խօսքեր

(ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ)

ԽՄԲ.— Ողբացեալ բանաստեղծին այս նամակը կ'արտատպենք Մուրատ-Բաֆայէլեան վարժարանի նախկին Աշակերտաց Միութեան օրկանէն («Տեղեկատու», 1938 Մայիս-Դեկտեմբեր):

... Քերթող

Ընդունեցայ ․ եր գրքոյկը: Շնոր – հակալութիւն: Յատուկ նամակով մը կ'ըսէք — «Յուսամ քանի մը ներ – բողներ կը հիւսէք հրատարակու – թեանս չուրջ ձեր ընտրած թերթին մէջ»: Այս նորօրինակ մուրացկանու – թիւն մըն է, Պարո՛ն: Ես դափնիի վաճառական չեմ. դափնին երբ բոլոր – ուի ճակտի մը չուրջ՝ պէտք է միշտ առաճանայ անոր ըղեղին հոյզով: Բայց ներեցէք ըսել՝ թէ ձեր ըղեղը ամէն ինչ ունի՝ բայց կենսաւորող հոյզ՝ ամենեւի՛ն. երկրորդ օրն իսկ դափնիին տերեւները չորցած պիտի թափթփին ձեր ճակտէն ի վար. ափ – սո՜ս: Ձեր գիրքը ձեզի համար կաւէ աքձան մը միայն կրնայ ապահովել: Ինչ կայ անոր մէջ ներբողուելու արժանի,— բառերու կուտակո՞ւմը՝ բէ խժալուր ածականներու արշա – ւանքը: Կան իմաստներ՝ որ դատա – կիս պէս տափակցած են, եւ կան պատկերներ՝ զոր չարչըրկիներն իսկ կը գործածեն ամէն օր՝ երբ գետնախնձորի կամ լուբիայի սակար – կութիւն մը ընեն: Բայց նշմարեցի ձեր գրքին մէջ քանի մը գեղեցկու – թիւններ՝ որոնք կանգունը 60 փարա – նոց պաստառներուն կը նմանին. ա – պահով եղէք, պարոնս, գոյներնին պիտի նետեն անոնք զօրաւոր արե – ւակի մը տակ, կամ եթէ երբեք գրա – գատութիւնը զանոնք հեղ մը վերէն վար լուայ: — Դուք հնահաւաք մը կը թուիք, ձեր գիրքը այն զամբիւղ – ներէն է՝ որուն մէջ նետած էք Ալի – շանի, Դուրեանի եւ Սիամանթոյի բա – ւոր հինցած կօշիկները. ու ներեցէք ըսեմ՝ թէ ինծի պէս աղքատիկի մը մէկ փոխնորդ չապիկն ալ կար անոր մէջ: — Գթացէ՛ք, պարոն քերթող, գթացէք ի սէր բարեկամութեան, գոնէ իմ չապիկս ձեր կռնակին վրայ իմ բերանով ներբողել մի տաք:

Ետոյ կ'ըսէք դարձեալ ձեր մու – րացկանութեան արտօնագիր – նամա – կին մէջ — «Ես կը զարմանամ իմ տաղանդ ունենալուս վրայ ․․․»: Ի – րաւ որ ես ալ կը զարմանամ: Բայց հէք մը ուշադրութեամբ նայինք եր – կուքս ալ. շատ կարելի է փոխանակ տաղանդի՝ կաղամբ ըլլայ ձեր ունե – ցածը: Եւ ինչպէ՞ս կարելի է որ, բա – րեկա՛մ, դուք տաղանդ ունենաք: Ձեր ճակատը երբեք չհամբուրեց Աստուած. դուք միմիայն ծառայի – ցէք ժամանային: Ձեր կեանքը ինծի ծանօթ է. ձեր ականջները ուղղուե – ցան մեռաղի հունչին. բնութեան աստուածային ներդաշնակութիւնը եւ մարդկութեան մեծ Սրտին բաբա – խիւնը լսելու նրբութիւնը չունեցան ձեր ականջները: Դուք չտառապեցաք բնաւ Մարդկութեան եւ ձեր անձին հոգեկան ցաւով. վիշտը սրտերնուդ մէջ կարմիր ակօսներ բացած չէ՝ ո – րոնց մէջ միայն լոյսը կրնայ բեղմնա – ւորել:

Անկեղծ չէ ձեր գիրքը՝ վասնզի ձեր կեանքին մէջ անկեղծ չեղաք դուք. եւ երբ բանաստեղծութիւնը անկեղծ չէ, բանաստեղծութիւն չէ: Դիմակա – ւոր մարդերուն երեսը չի լուսաւոր – ուիր արեւէն: Ձեր տողերը ձեր սըր – տէն պէտք էին ելլել, ձեր երակներէն պէտք էին բղխիլ: Արուեստի գործ մը հեղինակին սրտէն փրթած փերթ մըն է, թարմ, արիւնով եւ կեանքով գեղ բաբախուն: Մայր ըլլալ եւ բա – նաստեղծ ըլլալ միեւնոյն բանն է՝ եր – կուքն ալ արիւնելով կը բաժնուին ու կ'անմահանան ուրիշ էակներու մէջ. ․․․ մին կ'ապրի տանը մէջ, իսկ միւսը կ'ապրի միլիոններու մէջ:

Ձեր քերթուածներուն մէջ նոր ա – րիւն չկայ, ձեր սեփական արիւնը ը – նել կ'ուզեմ: Դուք առանց արիւնի քերթուածներ էք գրած, առանց հո – գիի պուպրիկներ չինելու պէս: Մեր համբաւաւոր թերթերը տպեցին զա – նոնք. ո՛ գիտէ, գուցէ կաթնապուրով մը կաշառեցիք խմբագիրները, նոյն ձեր սնափառութեան մարմաջէն վա – րակուած խմբագիրները՝ որոնց մոր – թը տիկ պէտք է հանել իրենց հրատա – րակած այդ քուրջերովը:

Նամակս վերջացնելէ առաջ հար – ցնեմ ձեզի, — ինչո՞ւ հատորով մը սճապարեցիք հրապարակ հանել ձեր հնահաւաքի քուրջերը ․․․ «Ծառա – յութեա՛ն մը համար», պիտի ըսէք. ո՛չ. փառքի՛ համար, բարեկա՛մ, դուք ներբողի ծարաւն ունիք: Բայց խնայեցէք գոնէ հայ գրականութեան, հայ մատենադարաններուն՝ որոնց մէջ պիտի երթայ թառիլ ձեր գիրքը՝ գուցէ Եղիշէի մը, Ալիշանի մը կամ Ահարոնեանի մը քովիկը: Հայ Բան – թէոնի մը կատուրին վրայ մի՛ ծրտէք, քերթո՛ղ: — Դուք բաղձացիք որ ը – սեն.— «Կը տեսնէ՞ք սա վարսաւոր պարոնը, արուեստագէտ մըն է, քեր – թող մը՝ որ աղուոր բաներ կը գրէ»: — Օ՛, իրա՞ւ կ'ըսէք ո՞րչափ պիտի փափաքէի որ գէս սիրէր, գէս օրիորդ Նազուկս», — Եւ ահա այսպէս դուք սիրելին օրիորդաց, ժողովրդեան ինդուլիւն, պիտի անցնիք ձեր վար – սաւոր գլուխով՝ ուր կաղամբը աւե – լի եւ աւելի պիտի աճի: — Սակայն, աւա՜ղ, պիտի տուժէ հայ գրակա – նութիւնը եւ հայ ժողովուրդը, պիտի քաշքշերուին ձեր հարազատ արհեստակիցները: Դուք մրցումներ ալ պի – տի ունենաք դէպի Պառնասի գագա – թը՝ մինչեւ որ մուսաներուն կայ – ծակը ջախջախէ ձեր ոտնաւորին ոտքերը: Խմբագիրները ակնոցը քի – թերնէն վար պիտի չառնեն, գրաչար – ները պիտի չարեն ու չարեն, մամուլ – ները պիտի դառնան ճռընչելով հե – ծեծալին, եւ ձեր հրաշալի էջերը մա – նանայի պէս պիտի տեղան ժողովուր – դին վրայ, զոր պիտի ուտէ ու չկըշ – տանա՜յ:

Խարեցէք զձեզ, բարեկա՛մ, խաբե – ցէք ժողովուրդը որ դժբախտաբար սովոր է օձով ալ սնանիլ, բայց պի – տի չկրնաք խաբել Աստուած: Այժմ դուք (դուք ու ձեր նմանները) գուցէ կարծէք յուշարձաններ կանգնել ձե – զի համար: Բայց անաչառ է Աստուած՝ եւ ի զայ մերկապարանոց ցոյց տալ թէ որո՛նք են Հոմերոսները եւ որո՛նք Զոյլները:

Մնամ անկեղծ

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ջութակի վարպետը

Կրնայ ըլլալ, որ օր մը կազմուի, բայց առայժմ գոյութիւն չունի ոչ մէկ հայերէն բառ այն ըմբռնումին համար, զոր կ'արտայայտէ իտալա – կան «վիրթուոզոն»: Ուրեմն, թող ներուի մեզ, որ հարկադրուած ենք գործածելու այդ օտար բառը Հայե – րուն մէջ աւելի ընդհանրացած իր Ֆրանսական ձեւափոխութեամբ:

Լայն հասարակութեան համար «վիրթիւոզիթէն» հոմանիշն է երա – ժիշտի մը արուեստի զարգացման բարձրագոյն աստիճանին: Եւ սա – կայն, կը խորհինք, թէ իսկական ար – ուեստագէտ մը ինքզինքը շատ ալ չը – կոքորթուած պիտի զգար, եթէ իր կարողութեանց գնահատանքին մէջ սահմանափակուէինք՝ զինքը վիր – թիւոզ անուանելով, վասնզի վիր – թիւոզիթէն իրականին մէջ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ նուագածութեան մի – այն թեքնիքին կատարելութիւնը: Այդքանը սակայն կը բաւէ՞ գոհացնե – լու համար ոչ միայն ունկնդիրը, այլ նոյն ինքը՝ արուեստի նպատակին ու կարեւորութեանը գիտակ արուեստա – գէտը: Թեքնիքը անսահմանօրէն կա – տարելագործելով եւ մնալով միշտ թեքնիք՝ ի վերջոյ կը դառնայ սոսկ մեքենականութիւն, ուր կը բացակա – յի հոգեկան չունչը. միայն երաժշ – տական արուեստի ներքին, իրական ըմբռնումն է՝ որ կրնայ փրկել զայն այդ վտանգէն:

Ուրիշ առիթով մը յիշած էի Լեւ – սինկի «Էմիլիա Կալոթի»էն նկարիչի մէկ դիտողութիւնը նկարչական ար – ուեստի մասին. «Աչքէն՝ թեւին մէջ. եւ անկէ՝ մինչեւ վրձինը. որքան բան կը կորսուի այդ երկայն ճամբուն»: Ցարմարցնելով այդ խօսքը, օրինակ, ջութակահարին՝ կարելի է ըսել. «Հոգիէն՝ թեւին միջոցով մինչեւ ա – ղեղը. իսկ անկէ՝ մինչեւ լարերը»: Նուազ երկայն ճամբայ մը չէ այս. ըստ այնմ ալ, ուրեմն, կորուստը:

Ի՞նչ արժէ, իրապէս, մատներու չլացուցիչ ճարտարութիւնը, եթէ կը պակսի արտայայտութիւնը: Թեքնիքը — եւ այն ալ ըստ կարելւոյն մեծ չա – փով — անշուշտ անհրաժեշտութիւն է. բայց այդ՝ միայն իբրեւ միջոց լաւագոյն կերպով արտայայտելու համար ինչպէս հեղինակին, այնպէս ալ նուագողին նպատակը: Ապա թէ ոչ, եթէ թեքնիքը դառնայ ինքնանը – պատակ, այդ պարագային ան կը խեղդէ երաժշտութիւնը, առանց որ ունկնդիրները հաղորդակից եղած ըլ – լան անոր: Փականինի, ջութակի այդ կախարդը, ուղղակի կ'ապշեցնէ, կը չլացնէ եղեր իր ճարտարութեամբ, բայց չենք գիտեր, թէ ան արդեօք կը յուզէ՞ր իր ունկնդիրները: Անբաղ – դատելի վիրթիւոզ մըն էր եւ Սարա – զաթէ, բայց ան ոչինչ կը խօսէր մեր հոգիներուն:

Արուեստը — եւ յատկապէս երաժշ – տական արուեստը — ամէն բանէ ա – ռաջ զգացումին վրայ է՝ որ պէտք է ազդէ: Եւ ան կրնայ ընել այդ այն – քան աւելի զօրեղ կերպով, որ – քան աւելի կատարեալ են իր արտա – յայտման միջոցները: Ըսել է՝ իսկա – կան արուեստագէտ մը պէտք է միա – ցուցած ըլլայ իր մէջ երկու յատկու – թիւն, — ապրելու ունակութիւն, ա – պա՝ իր ապրումները արտայայտելու, ըսել է՝ զանոնք ուրիշներուն ապրե – ցնելու կարողութիւն:

Այդ երկու յատկութիւններն ալ բարեբաստիկ կերպով միացած են Ա – ղազարեանի մէջ: Իրաւ է, իր յայտա – գիրը քիչ մը խայտաբղէտ էր, կազ – մուած 14 հեղինակներու գործերէ: Եւ սակայն անոնք այնպիսի կարգի էին, որ բոլորը միասին հնարաւորու – թիւն կուտային երաժիշտին երեւան բերելու իր թեքնիքի եւ ըմբռնումի բոլոր կարողութիւնները: Այդպէսով, կարելի դարձաւ գրեթէ լրիւ ճանչ – նալ Աղազարեանը—կ'ըսենք գրեթէ, վասնզի կը բացակայէին ջութակային գրականութեան բարդ, երկարաշունչ օրինակներ — եւ ճշդել զարմանալի ի – րողութիւն մը,— այն՝ որ կայ եղեր նման ջութակահար մը, մինչ ունկն – դիրներու ճնշող մեծամասնութիւնը իր անունն իսկ չէր լսած: Հակառակ ատոր՝ նուագի առաջին պահէն իսկ ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ սր – րահին մէջ, եւ հոգեկան հաղորդակ – ցութիւն հաստատուեցաւ արուեստա – գէտին ու հասարակութեան միջեւ:

Այդ արդէն պիտի բաւէր՝ իբրեւ անառարկելի վկայութիւն իր յաջո – ղութեան, եւ սակայն տակաւ ի յայտ եկած իր բարեմասնութիւնները չու – տով ցոյց տուին, որ երիտասարդ ջութակահարը ոչ միայն բացառիկ ե – րեւոյթ մըն էր հայ իրականութեան մէջ, այլեւ առաջնակարգ երաժիշտ միջազգային չափանիշով:

Թեթեւ աղեղ, որուն շարժումները ոչ եւ է ճիգ չէին պահանջեր, յստակ ձայն, որ փլաժոլետի մէջ սրինգի թովչութիւնը ունէր, փայլ եւ զարմա – նալի մեքենականութիւն, որ կարծես միաժամանակ կը հնչեցնէր ամբողջ ջութակը: Եւ միեւնոյն ատեն՝ զօրա – ւոր խառնուածք, որ մերթ կ'արտա – յայտուէր բուռն պոռթկումներով, մերթ մտերմիկ քնարերգութեամբ, անկեղծութիւն եւ գեղարուեստական չափի զգացում, իսկ ամէնէն կարե – ւորը՝ ուժեղ անհատականութիւն, ուստի եւ ինքնայատուկ ըմբռնում ու գործադրութիւն մինչեւ իսկ այնպիսի հանրածանօթ կտորներու, որոնց նը – ւագման եղանակը արդէն կաղապար դարձած է:

Աղազարեան մեծարժէք երաժիշտ մըն է՝ արժանի մեր գուրգուրանքին եւ շատ աւելի մեծ ուշադրութեան, քան ցարդ եղածը:

Լ. Ն.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՊԱՅՔԱՐ ՀԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՆՈՐԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

Վերջերս լոյս տեսաւ գրական նոր պարբերական մը, Carnet des Dix, որու խմբագիրը, Մարք – Ժորժ Մալէ, բա – ւական աղմուկ յարոյց իր մէկ յար – ձակողականով ընդդէմ հիներուն:

Ի՞նչ կը գրէ Մարք – Ժորժ Մալէ.— Օրուան մեծերը, անոնք որ անուն մը չինած գրական հրապարակին վրայ, հիմա նախանձախնդրութիւն ցոյց չեն տար երիտասարդ տաղանդներ երե – ւան հանելու, զանոնք գնահատելու եւ փառքի հասցնելու: Ընդհակառա – կը, երէկ, Օքթաւ Միրպօ, Ֆրան – սուա – Քոփէ, Քաթիւլ – Մէնտէս, Լիւսիէն Տէքավ եւ ուրիշներ շատ բան ըրած են իրենց չրջանի երիտասարդ տաղանդներուն համար: Այսպէս Լա – մարթինի մէկ յօդուածով հռչակաւոր դարձաւ Միսթրալ: Ու վերջապէս Մէթէրլինկ, Փիէր Լուիս եւ Սէլին մէկ օրէն միւսը անուն չինեցին իրենց չրջանի քննադատներուն գնահատա – կան ուսումնասիրութեամբը:

Մարք – Ժորժ Մալէ յետոյ կը յար – ձակի L'Age Nouveau պարբերականին վրայ, որու խմբագիրը, Մարսէլլօ – Ֆապրի որոշ ձգտում մը ունի երէց սերունդի գրագէտներով զարդարելու պարբերականին էջերը:

Աժալպէր, տեղական թերթի մը մէջ, գիտել կուտայ թէ հարցը նոր չէ: Սկիզբէն ի վեր երիտասարդները պանդատած են, որ երէցները գրա – ւած կը պահեն աթոռները եւ տեղ չեն ձգեր իրենց:

Եւ աղաղակած.— Ո՞ր տարիքէն վերջ պէտք է մեռցնել տարէց գրա – գէտները:

Ուրիշներ, ընդհակառակն, գիտել կուտան թէ երէց սերունդը ամէն օ – ժանդակութիւն ցոյց կուտայ նորերու բարձրացումին համար,— այսպէս գրական մրցանակները կը յատկաց – ուին նախընտրաբար երիտասարդնե – րուն: Միւս կողմէ, քննադատներուն մէջ շատ տարէցներ չկան, ընդհան – րապէս երիտասարդներ են որ կանգ – նած են այդ բեմին վրայ՝ նոր չափ ու նոր կշիռ բռնած: Եւ եթէ քննա – դատներուն մէջ կան քիչ թէ շատ տարիք առած գրագէտներ, անոնք եւս երիտասարդութիւնը չոյելու հակում մը ցոյց կուտան:

Փարիզեան թերթ մը, այս վէճին մէջ, գիտել կուտայ որ եթէ երիտա – սարդները չեն գնահատուիր, պատ – ճառն այն է որ քննադատական աւան – դութիւնները հինցած են, երիտա – սարդ կամ տարէց՝ քննադատները ցոյց կուտան մեղկութիւն մը, որ կը հասնի մինչեւ ծերութեան: Արդարեւ, մեծ գրավէճեր չկան հիմա, կը պակ – սի գրական թթու վարդապետութիւն – ներու խմորը:

«ԱՐՄԵՆԻՔԻ ՄՈՒՍԱ»

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, հելլէն բանաստեղծ Ալեփիս յունարէն թարգ – մանած է շարք մը հայ բանաստեղծ – ներու գործերը, «Արմենիքի Մուսա» անունով: Այս գործը ջերմապէս գնա – հատուելով, ամբողջովին սպառեցաւ և արդէն լոյս տեսած է Բ. տպագրու – թիւնը, Աթէնքի մէջ:

Յոյն գրագէտ մը, Սթրաթոս Մի – րիվիլիս, որ հելլենական գրականու – թեան ռըմարքը կը համարուի, իր հակապատերազմեան գիրքերով, իր կարգին հետեւեալ գնահատականը կը գրէ այդ հատորին հրատարակու – թեան առթիւ. (Էթնիքի, 27 Նիսր.).

— Գեղատիպ գիրքը զոր առջեւս ունիմ, մեզի նմուշներ կուտայ՝ քսա – նը հինգ հայ բանաստեղծներու գոր – ծերէն: Որքան թախիծ եւ որքան ցաւ այս երգերուն՝ եւ այն համառօտ կենսագրական նօթերուն մէջէն՝ ո – րոնց կը հետեւին ծիրումէն եւ մարտիրոսական կեանքէն աննիւթա – ցած անոնց դէմքերը: Որքան ազ – նուութիւն այս սպասողական դառ – նութեան մէջ, որքան հերոսութիւն այս լուռ համախմբումին մէջ ժողո – վուրդի մը, որ ճանչցաւ դարերու անվերջ չարքի մը ընթացքին, մար – տիրոսական պատմութեան մը բոլոր արտմութիւնները ․․․:

Անշուշտ, մաղթելի գործ մը պիտի ըլլար, որ կերպ մը գտնուէր մեզի յունարէն լեզուով տալու հայկական ժողովրդական բանաստեղծութենէն ալ նմոյշներ: Պատահեցաւ որ բազա – կան ճանչնամ այս ժողովուրդը Փոքր Ասիոյ խորերուն մէջ, երբ պատերազ – մի բախումը կը բոցավառէին կամ կը կործանէին յոյները անոնց ցեղին, ցեղի մը՝ տարօրինակ, յամառ, ար – թնութեան (ճարպկութեան) մէջ սատանայացած, զարնուած՝ անհա – տատելի չարքով մը ազգային ձախո – ղութեանց, որոնք սկսան այն ատեն՝ երբ իր պատմութիւնը գրել սկսաւ նախնական սեպաձեւ տառերով, Ա – րարատի քարեղէն լանջերուն վրայ, եւ զօրս ճակատագիրը չի ուզեր դադ – րեցնել տակաւին մինչեւ այսօր, երբ Հայերը բաժնուած, ցրուած են ամ – բողջ աշխարհի վրայ, կէս հայրենի – քով մը՝ եւ անսահման խոստումնե – րով՝ միջազգային դիւանագիտու – թենէն:

Կարգ մը ազգեր անբախտ են, ինչ – պէս կարգ մը անձեր:

Կը յիշեմ, Եսկիշեհիրի մէջ երիտա – սարդ Հայ մը՝ որ իր ուտին վրայ կը նուագէր անվերջանալի մելամաղձիկ հագներգութիւններ, մօրօրինակ եւ լուրջ եղանակով մը: Երգը, կը կրկ – նէին կիներն ու ծերերը, իր չուրջը, եւ կոլայներ: Հարցուցի թէ ի՞նչ էր եւ ինծի ըսին որ դիւցազներգական բա – նաստեղծութեան տեսակ մըն էր հե – րոսներն ու ցեղին չարչարանքները երգող: Պէտք է որ մէկը մեզի տար այս երգերը — ինչո՞ւ չէ Պ. Ալեփի – սը — եւ տակաւին մեզի տայ, մեր լեզուով, կտորներ՝ իրենց քրիստո – նէական գրականութենէն (քանի որ հեթանոսական Հայաստանի ազգային գրականութիւնը այլեւս չկայ ոչ իսկ իբրեւ նմոյշ) եւ գլխաւորաբար զոր – ծերէն Ե. դարու՝ որ իրենց ոսկեդա – րն է:

Մինչ այդ՝ սահմանափակուինք դը – նահատելով ըստ արժանւոյն թանկա – գին օժանդակութիւնը բանաստեղ – ծութեանց այս գիրքին, որուն միջո – ցով հէք, ցաւատանք եւ հպարտ ժո – ղովուրդ մը կ'ուզէ խօսիլ մեր հո – գիին:

Շատ ենք տառապած իբրեւ ցեղ՝ լաւապէս զգալու համար ուրիշներուն ցաւը:

ՄԻՐԻՎԻԼԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակ – ցութեան ԺԲ. համագումարը բաց – ուեցաւ փետրուար 26ին, Սունդուկ – եան թատրոնին մէջ:

*** Ալավերդիի չրջանին Հաղպատ եւ Աքորի գիւղերը, Մեղրիի չրջանի Նգարակ եւ Կարճեւան գիւղերը, Հոկտեմբերեան չրջանի գերանի գոր – ծարանը ելեկտրական լոյս պիտի բա – տանան Խորհ. Միութեան Հանրապե – տութեանց կոմունիստ կուսակցու – թիւններուն համագումարը չրաց – ուած:

*** Թեթեւ արդիւնաբերութեան գործավարութիւնը որոշեց այս տարի հաստցնել կօշիկի եւ հագուստի ար – տադրութիւնը,— պիտի ծախսուի 5 միլիոն րուբլի: Երեւանի կաշիի գոր – ծարանին կից պիտի բացուի արհես – տանոց մը ձեռնոց ու պայուսակ ար – տադրելու համար, Կիրովականի մէջ՝ գործարան մը, հիւսուածեղէնի հա – մար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ.

ՋՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

— ∞ —

— Գարօ՛, գնեցի՞ր թէ չէ:

— Տղա՛յ, Միհրա՛ն, կ'ըսեն թէ ծա – ղիկ մարկան վստահելի չէ:

— Դուն էլ մի տարօրինակ մարդ ես. քանի դեռ ծաղիկ մարկան չկար, կ'ըսէիր թէ նա ամենալաւն է. հիմա, որ եկեր է, կ'ըսես թէ վստահելի չէ: Ծմարիտ որ, դու զէնք առնելու միտք չունես. եւ վերջ ի վերջոյ մեզ էլ պիտի խայտառակես, քեզ էլ:

— Արդէն դու միշտ էդպէս անհամ – բեր ես, Միհրան, սպասիր, մինչեւ որ փող պատրաստեմ, մի անգամէն, կա – րո՞ղ եմ տասն ոսկի դուրս հանել գոր – ծէս:

— Քեզ ասեմ, Գարօ, դու սուտ կ'ա – սես, որ ուղենաս, էս րոպէին էլ կա – րող ես առնել, բայց ոսկիներդ կ'ափ – սոսաս եւ չես ուզեր դրպանէդ դուրս հանել: Հէրդ քառասուն տարի «պաս – մա» առէք, խազմա առէք, պտտելով կոկորդ պատեց, փող խնայեց, վեր – ջը՝ ի՞նչ տարաւ իր հետ — ոչինչ: Հի – մայ քոնն է, առաւօտէն մինչեւ երե – կոյ զանգահարելով փողոցներ կը չափչփես: գեազ կը չափես, կին – սղջիկ կը խաբես, դրամ կը դիզես, ո՞ր օրուայ համար: Ամօթ չէ՞ քեզ, Դաշնակցական ես, բայց քու ազգա – յին պարտականութիւնդ չես կատա – րեր:

— Միհրան, քեզ ըսի, որ կ'առնեմ, ուրիշներացդ զօռ արէք, էն հաստավզի – գիր չէ՞ք տեսներ, անոնց կոկորդէն բռնէք, ես միշտ էլ ձեր աչքի առջեւն եմ:

— Կը տեսնե՞ս էս գիւղացին, որ գեազ կը ծախէ, մէկ բեռ քաղելու եւ ծախելու համար, երեք օր կ'աշխատի, եւ վերջ 5 — 6 ղուրուշի կը ծախէ: Մենք այդպիսիներուն կը ստիպենք, որ զէնք առնէ, իսկ դու, գիտակից կուսակցական, փող էլ ունես, ու չես առներ: Դա աններելի յանցանք է:

— Լաւ, հանգիստ կաց, կ'առնեմ: կ'առնեմ, հոգիս ազատեմ:

X

Անցեր էին 908ի Օսմ. Սահմանա – դրութեան առթած գինովութեան օ – րերը: Հայ ժողովուրդը կատարեալ հիասթափութեան չրջանը կ'ապրէր: Իթթիհատը եղբայրացման դաւադիր համբոյրներով նոր վէրքեր բացած էր հայ ժողովրդի արդէն իսկ կարեվէր սրտին մէջ: Լաւ բան մը սպասել ան – կէ, յիմարութիւն էր:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ լաւ օրերու ակնալութեամբ գործակցեր էր Իթթիհատին, նոյնպէս հիասթափ – ուած՝ վերազինուելու ձեռնարկեց: Ժողովուրդն առհասարակ զինելու համար, Կ. կոմիտէն որոշեց ունեւոր չէզոքներէն զէնքի տուրք հաւաքել, իսկ մեր չարքային ընկերներուն պար – տադրեց անյապաղ զինուիլ, կարող – ները անհատական՝ իսկ չունեւորները խմբական զէնքերով:

Այդեստանի մէջ ունէինք մօտ հա – զար չարքային ընկեր, առհասարակ ժողովրդի խոնարհ – ընչազուրկ դա – սէն, ինչպէս ամէն տեղ եւ ամէն չըր – ջանի: Այդ հազարէն հազիւ մէկ չոր – րորդն ի վիճակի էր անհատական զէնք գնելու: Իսկ մնացածները՝ լի – նելով արհեստաւոր աշկերտներ, կամ հասարակ բանուորներ, հազիւ իրենց օրապահիկը կը վաստակէին: Այնու ամենայնիւ, բոլոր խմբերն էլ սիրա – յօժար ընդառաջ գացին Կ. Կոմիտէի որոշումին ու եռանդով գործի կը – ւան:

Մեր խումբը, բաւական բազման – դամ, տառապէս ընդունեց Կ. Կոմի – տէի որոշումն եւ հարկադրեց ամէն մէկ ընկերը, որոշ ժամանակի ըն – թացքին ունենալ իր անհատական զէնքը:

Ըսեմ որ, ունէինք քանի մը ընկեր – ներ, որոնք իրենց ծանօթներուն կամ խանութի ընկերներուն հետեւելով մի – այն, եւ ոչ թէ գաղափարական մղու – մով, մտեր էին մեր խմբի մէջ եւ այնքան ալ ատակ չէին զոհաբերու – թեան, ինչպէս վերեւ յիշածս Գարօն: Այդպիսիներուն պէտք էր բաւական խթանել եւ ստիպել որպէսզի կատա – րէին իրենց պարտականութիւնը: Բայց արդէն սպառեր էին խմբի համ – բերութիւնը եւ որոշեր էինք անել վերջին ազդարարութիւնը, հակառակ պարագային, հեռացնել խմբէն:

Այն օրը, շատ փոթորկալի ժողով ունեցանք:

— Ասա, տեսնենք, Գարօ, ինչո՞ւ կը մեռկտես, մեր մէջ թերեւս չորս հոգի չունին քու կարողութիւնը, ին – չո՞ւ մինչեւ այսօր չգնեցիր — խըմ – բապետ Նշանն էր խօսողը:

— Էն մեռոն, Նշան, պատրաստ փող չունեմ: Ճիշդ է, գործս լաւ է, բայց ընտանիքս մեծ է, դուք լաւ գիտէք, հազիւ չարաթական պարտքս կարող եմ վճարել թիւթիւնջուն, չէք հաւա – տար, գնացէք, հարցուցէք: Որ լինի, ինչու չպիտի առնեմ, ո՞վ իր աչքը կոյր կ'ուզէ:

— Էտ նէյնիմները հերիք է կար – դաս, ուզենաս, էս րոպէին էլ կ'առ – նես: Այսօր կը յատարարեմ քեզ, դու մեր խմբին կարող ես մասնակցել այն ժամանակ, երբ որ քեզ նշանակած զէնքը գնես, դու գիտես:

Գարօն ձայնը կտրեց ու գլուխը կախ՝ մտածել սկսաւ: Երիտասարդի մը համար ամէնէն ծանր պատիժն էր դա:

Միւս պարտազանցները իրենց տե – ղերը անհանգիստ՝ կարծես փշի վրայ նստած լինէին, գիտնալով, որ հեր – թով պիտի յանդիմանուէին: Անոնց – մէ Միհրանը ճարպիկութիւն համա – րեց նախայարձակ լինելով, կանխել իր յանդիմանութիւնը:

— Եղբայր, ամէն կուժն ու կուլէն մեր գլխի վրա՞յ պիտի կոտրեն: Բարդ մը նիժ – պիժի տէր եմ, ո՞ր մէկուն հասնիմ, էս մէկ բեռն էլ թող դնեն հարուստներու վզին:

— Դու որ կամք ունենաս առնելու, բնաւ էլ դժուար չէ քեզ համար: Դե – ւոնդի հետ հաւասար խանութի – ըն – կեր էք, նա էլ ընտանիքի տէր է, նա ի՞նչպէս կարողացաւ առնել: Բնաւո – րութիւնդ է արդէն սամի կոտրել.— Բէրխօսին էր խօսողը:

— Խօսքը մէջերնիս,— ըսաւ Մկօն, Միհրանը պաշտպանելու համար չէ, որ կ'ասեմ, պարզ է որ նա պէտք է զէնք գնէ, բայց ես էս պիտի ասէի, որ, եղբայր, յանցա՞նք գործեցինք, որ մեր անունները յեղափոխական դրինք: Այլեւս ամէն բեռ մեր մէջ – վի՞ն պիտի չարեն. կուռ լինի, մենք պէտք է վազենք, բանտ՝ մենք պիտի նստենք, հանգանակութիւն՝ մենք պիտի տանք, թերթին տանք, դրա – դարանին տանք, տան չինութեան տանք, ամսավճար տանք, տանք:

ԱՐՄ. ՓՈԽԱՐԵԱՆ

(1)

(Շար.)

Փոթորիկը պայթած էր արդէն: Ամէն կողմէ կ'աղմկէին: Ուրիշ ազգայ– նական երեսփոխաններ կը հարցնէին.

— Ճի՞շդ է որ Մարթի Ֆրանսացիներ սպաննել տուած է:

Մարթի փորձեց պատասխանել, Պ. Պպարնէկարի պնդեց թէ Պ. Տորմուա այդ մեղադրանքը ըրած է ընկերվարականներու ազգ. խորհուրդին մէջ: Ընկերվարական երեսփոխանները չպատասխանեցին: Պ. Իպարնէկարի պահանջեց քննիչ ատեան մը կազմել եւ հարցաքննել Մարթին: Նախագահը հարկադրուեցաւ դադրեցնել նիստը:

Երբ ժողովը վերսկսաւ, այս անգամ ուրիշ ազգայնական երեսփոխան մը, Պ. Անրիօ, պատմելով 40 պատանդներու ջարդը՝ սահմանագլուխին վրայ, իր կարգին ամբաստանեց Մարթին: Այս վերջինը կը խնդար նստած տեղէն: «Մարդասպանը կը խնդայ», գիտել տուաւ ազգայնական երեսփոխան մը: «Կեցցէ Մարթի», կը պոռային բոլշեւիկները: Պ. Անրիօ ուզեց ապացուցանել թէ Մարթի դնդակահարել տուած է Ֆրանսացի սպայ մը: Բոլշեւիկ երեսփոխանները անընդհատ կ'ընդմիջէին.

— Ստախօ՛ս, մարդասպան, վա՛տ, նախ քու ձեռքերդ լուա...

Նախագահը ի զուր կարգի կը հրաւիրէր: Պ. Անրիօ չկրցաւ վերջացնել իր ճառը: Ժողովին շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ երեքշաբթի օրուան:

Չեխ զինուորները խորտակեցին Սլովաքիոյ անջատական շարժումը

Ուրբաթ օր ծանր տագնապ մը ծագեցաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, որ հազիւ սկսած էր վերակազմուիլ, անցեալ սեպտեմբերի անդամահատումէն վերջ:

Հանրապետութեան նախագահը հաստատած ըլլալով որ անջատական շարժում մը կը սարքուի Սլովաքիոյ մէջ, այդ ինքնավար շրջանին կառավարութեան ձեռքով, անմիջապէս պաշտօնանկ ըրաւ վարչապետը, գերապայծառ Թիսօ, ինչպէս եւ տնտեսութեան, հաղորդակցութեանց եւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարները: Ցետոյ ձերբակալուեցան երկու երեսփոխաններ, որոնք շարժման գլուխը անցած էին: Չեխական զօրքը անմիջապէս գրաւեց Սլովաքիան: Կեդրոնական կառավարութիւնը առ այժմ տէրն է կացութեան: Կ'ըսուի թէ դաւադիր նախարարները դանդատագիր մը ղրկած էին Պերլին եւ կ'ուզէին անջատել ոչ միայն Սլովաքիան, այլ եւ Կարպաթեան Ուկրայնան: Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Պրասթիսլավայի մէջ: Բոլոր ռազմագիտական դիրքերը, ճամբաները եւ սահմանային պահականոցները հսկողութեան տակ առնուեցան:

Նոր Նախագահին ընտրութիւնը

Վերջնապէս որոշուեցաւ Ֆրանսայի նոր նախագահին ընտրութեան թուականը,— ապրիլ 5 (աւագ չորեքշաբթի):

Ինչպէս յայտնի է, նախագահական ընտրութիւնը կը կատարեն երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը, միացեալ նիստ մը գումարելով Վերսայլի պալատին մէջ: Այժմէն կը յիշուին շատ մը թեկնածուներու անունները,— Պ. Պ. Տալատիէ, Ժանէնի (ծերակոյտին նախագահը), Էռիօ, Ֆէրնան Պուիսոն (երեսփ. ժողովին նախկին նախագահը որուն կազմած դահլիճը չորս օր տեւեց), ծերակուտական Լէոն Պէրառ, որ Սպանիա գնաց վերջերս, նախկին նախարար Փիէթրի եւն.: Պ. Լըպրէօնի վերընտրութեան մասին ալ կը խօսուի, թէեւ նախագահը կը մերժէ: Էռիօ վճռապէս մերժած է: Ծերակոյտին նախագահը 74 տարեկան ըլլալով, ծեր կը համարուի:

Այս առթիւ թերթերը խօսելով նաեւ նոր կառավարութեան մասին, այլ եւս անհաւանական կը գտնեն որ ազգ. դահլիճ մը կազմուի մասնակցութեամբ ընկերվարականներուն, թէեւ անոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն երեսփ. ժողովին մէջ: Պ. Տալատիէ արդէն յաջողած է ապահովել տարբեր մեծամասնութիւն մը:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ արտաքին յարաբերութեանց յանձնախումբի նախագահ Պէրանժէ ճառ մը խօսելով ամերիկեան ակումբին մէջ, ըսաւ թէ Ֆրանսա չի ձգտիր Միջերկրականի տիրապետութեան, բայց իր շահերը պիտի պաշտպանէ ուժգնօրէն, նոյնիսկ եթէ հարկ ըլլայ պատերազմիլ:

ՊԱՊԻՆ թագադրութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, աւանդական հանդիսաւորութեամբ: Ներկայացուցիչներ ղրկած են 40 ազգեր: Պապը աշխարհական իշխանութիւն ստացած ըլլալով, բազմաթիւ պետութիւններ այս անգամ նշանակած են մասնաւոր պատուիրակութիւններ, փոխանակ իրենց դեսպաններուն: Արարողութիւնները պիտի լսուին ի սփիւռս աշխարհի, մասնաւոր ձայնասփիւռներով, չորս ժամ տեւողութեամբ:

ՓԱՐԻԶԷՆ ՄԱՐՍԷՅԼ երկու ժամէն թռաւ ֆրանսական օդանաւ մը, Լօ-ռէն, 40 վայրկեան կրճատելով տեւողութիւնը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ հինգ միլիոն ոսկի վարկ ստացաւ անգլիական կառավարութենէն: Ամերիկեան կառավարութիւն ալ 25 միլիոն տոլար տրամադրած էր անկէ առաջ:

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն Իտալիոյ մէջ: Այդ գիրքերէն մէկը, «Ֆրանսան պատմութեան առջեւ», կը ձգտի հերքել այն աւանդութիւնը թէ Ֆրանսա եւ Իտալիա լատին քոյրեր են: Ընդհակառակն, կը փորձէ ապացուցանել թէ Ֆրանսա դարերու ընթացքին ինքզինքը «դուստր Եկեղեցւոյ» հռչակելով, կը ջանար տօրկացնել Ս. Պետրոսի աթոռը, տիրապետելու համար Իտալիոյ վրայ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը որոշեց շինել 45000 թոն տարողութեամբ նոր մեծ զրահաւոր մը, որ պիտի կոչուի «Նիւ Եորք»: Այս առթիւ ծովային նախարարութիւնը հարիւր միլիոն տոլարի նոր վարկ մը խնդրեց: Երբ այս զրահաւորին շինութիւնը աւարտի, պիտի հանդիսանայ աշխարհի մեծագոյն մարտանաւը: Անկէ աւելի մեծը կարելի չէ շինել, որովհետեւ չի կրնար անցնիլ Փանամայի ջրանցքէն: Մ. Նահանգներու միւս մեծ զրահաւորները ունին իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութիւն:

ՔՍԱՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻ ԹԻԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցան, Մանչէսթրի մէջ, հինգ Իրլանտացիներ, որոնք ահաբեկչական արարքներ կատարած էին վերջերս: Մէկն ալ դատապարտուեցաւ 14 տարուան, իսկ 22 տարեկան աղջիկ մը՝ 7 տարուան:

14 ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐ ժամը 9էն վերջը պիտի չբանին երկուշաբթի օրէն սկսեալ: Քաղաքապետութիւնը կը յուսայ 3.000.000 ֆրանք խնայել այս կրճատումներով: Ապրիլ 1էն սկսեալ քսան տոմսակնոց տետրակը պիտի արժէ 12 ֆրանք, փոխանակ 10.50ի:

88 ՁՈՒԻՑԵՐԻԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ձիւնակոյտերու մէջ մնացած են Ալպեաններու մէջ, 1250 մեթր բարձրութեան վրայ: Երեք հոգի մեռած են արդէն: Ազատարարներէն չորս հոգի ալ մեռան, նոր ձիւնակոյտերու տակ մնալով:

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ 18րդ համագումարը բացուեցաւ մարտ 10ին, Մոսկուայի մէջ, Ստալինի ճառով: Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ:

ԹՐՔԱԿԱՆ թերթերը կը դանդատին թէ Պարիի անթէլը (Իտալիա), սուտ լուրեր կը տարածէ, խանգարելու համար Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Էլպիս Փափազեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Արաքսի Սամիկեան եւ զաւակունք, Օր. Ֆլօրա Շէօհլաեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Փարիզի Հ. Ց. Դ. Եգիպտացի կոմիտէին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՕՐ. ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՀՈՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ե. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽԱՆՃԵԱՆԵԱՆ ԵՒ

ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ

Կը ներկայացուին՝ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ

ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ

Ցատկապէս պատրաստուած մասնաւոր տէքօրներ

ԱՆՄԱՀ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏ ԱՂԵՔՍ. ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ

ՉԱՐ ՈԳԻՆ

Կը մասնակցին՝ Պ.Պ. Գմբէթեան, Հաքա. տիկիններ՝ Ազնաւոր Սարգիսեան, օրիորդներ՝ Ազնաւոր, Գըլըճեան եւ Սամուէլ Մալխասեան Վարժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը: Բեմադրութիւն եւ բեմադրութիւն Պ. Մ. Լաքայէ:

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատունը, Հ. Սամուէլ գրատուն, 51 rue Mr. Le Prince Paris-5, Մ. Գարսամեան գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Յարութիւնեան, 13, rue d'Orsel, Paris-18.

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
Ջութակի համբաւաւոր վիրթիւոզ
ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

12 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ՄՕԶԸՆՈՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 90, rue d'Aubagne

Պարահանդէս

Անուանիլի Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց միութեան կողմէ: 12 Մարտ, կիրակի ժամը 3 — 7, Սալ Կալմանի մէջ, կայարանին դիմացը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկական պարեր, անակնկալներ:

Մուտք՝ 6 ֆրանք:

ԾԱՆ.— Կառ տիւ Նոռէն շոգեկառք առնել ժամը 1.27, 2.40, իջնել Villier le Bel:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

(1re Grand Prix Wicart de Marseille)

Մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ-ԳՈՂԹԱՆ երգչախումբի

Պ. Պ. ՖԵՐԱՅԵԱՆԻ եւ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

25 Մարտ Շաբաթ ժամը 21ին Salle Rameauի մէջ, Լիոն

ՄՈՒՏՔ 10, 7 եւ 5 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ)

ՀԱՄԱՍԵՐԱՍՏԻԱՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

12 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ

ԴԵՐԱՍԱՆ ԹՐԱԳՕՇ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՕԹԷԼԼՕ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

29 ԱՊՐԻԼ, Hôtel Bonaparteի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

38 Ave. Friedland

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

Նոր սերունդին ամսագիրը, 16 էջ, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.— ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ՝ Խորհրդածութիւններ: Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ՝ Աւարայր եւ Փետրուար 18: ***՝ Հայոց պատմութիւն: ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻ՝ երգ: Մ. ՁԵՐԱԶ՝ Վերջին պարը (Պատմուածք): Ա.՝ Հայ գրականութեան պատմութիւն: Մ. ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ՝ Զէյթունի աղջիկը (Թարգմ. Ա. Զօպանեան): Ց. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ՝ Հայկ. հարցի մասին: ՊԱՅՔԱՐ՝ Նոր սերունդ: Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ՝ Հայ լեզուն: Մանր լուրեր:

Դասընթացք հայերէն լեզուի եւն.: «Հայաստան»ի այս թիւը զարդարուած է քարտէսներով:

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2.50 ֆրանք:

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի:

Խմբագրական հասցէ.— Armik Djamalian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ.— H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

Այրի տիկին Եղուկ Միրաքեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Միրաքեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Վարդանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Միրաքեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Միրաքեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Վարդան Միրաքեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Սիմէօն Միրաքեան (Մարսէյլ) եւ Մեսրոպ Միրաքեան (Ամերիկա) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԴԱՒԻԹ ՄԻՐԱՔԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ մարտ 10ին Փարիզի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 14 մարտ, երեքշաբթի, առաւօտ ժամը 9.15ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 70ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

16 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Paris (5)

Կը ներկայացուի իր գլուխ-գործոցը՝

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

Պատմական դրամ Կիլիկիոյ 14րդ դարու շրջանէն

Ցատկապէս հրաւիրուած են՝

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼի դերին համար վաստակաւոր դերասանապետ Պ. ԱՇՕ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ՌԻԹԱՅի դերին համար տաղանդաւոր դերասանուհի ՏԻԿ. ԷԼԻԶ ԳՈՎԱՆ ՊԻՆՆԷՄԷՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ Վ. ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍԵՏԷՖԵԱՆ, Օր. Ռ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ, Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գրիգոր ՎԱՀԱՆ, Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՄԱՆՐԱՇ, ՄԻՆԷԼԵԱՆ, ՊՕՏՈՍԵԱՆ, ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, ՏԱՐՕՆԵԱՆ, ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ, ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ՍԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Բեմադրութեամբ եւ ղեկավարութեամբ

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ

Տոմսերը կը ծախուին — «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9), Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԻ գրավաճառատունը, 5 Rue Mons le Prince (6), «ՇԻՐԱԿ» նպարավաճառատուն, 26 Rue de Trévise (9): Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges:

Գիները՝ 10, 15, 20, 25 եւ 30 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՐՏ — MARDI 14 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3988 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿԱՆ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀՈՎԵՐ...

Վերջերս նոր յանձնաժողով մը կազմուեցաւ նախագահու - թեամբ վարչապետին, զբաղելու համար ծնունդներու նուազման եւ օտարականներու փչոտ հարցով,— ներգաղթ, բնակութեան, աշխատանքի եւ առեւտուրի արտօնութիւն, հպատակութիւն, եւայլն :

Յանձնաժողովին գլխաւոր գործերէն մէկը պիտի ըլլայ դիւրացնել օտարազգիներու ձուլումը : (Բուն բառը չէ այս, բայց եւ այնպէս միտքը այդ է) :

Տեղական մամուլը առենէ մը ի վեր միշտ կը յուզէ այս խնդիրները : Իսկ ծանրաբարոյ «Թան»ը վերջերս երկու խմբագրականներ հրատարակեց, վերջինը՝ դեռ երէկ :

Կը բաւէ կարդալ միայն այս վերջինը, իմանալու համար թէ ինչպէս նոր քաղաքականութիւն մըն է որ կը ծրագրուի :

«Ներգաղթի քաղաքականութիւն» խորագրով այդ յօդուածին մէջ, «Թան» ամէնէն առաջ կը յանձնարարէ խստացնել օտարականներու ներգաղթը : Այս առթիւ դիտել կուտայ թէ վաւերական վիճակագրութիւններ կը պակսին անոնց մասին, մանաւանդ որ շատեր «կը խուսափին վարչական հետախուզութիւններէ» : Բայց եւ այնպէս, աւելի քան երեք միլիոն հաշուելով օտարականներու թիւը, կը յանգի որոշ եզրակացութեանց, որոնց գլխաւորն է «իւրացումը» (asimilasion) : Իսկ ատոր համար ալ, անհրաժեշտ կը գտնէ որ հաստատուի «ներգաղթի քաղաքականութիւն մը» :

Ուրեմն, հիմնական խնդիրներէն մէկն է օտարականներու ամբողջական ձուլումը : Ֆրանսա պէտք է ջանայ հետզհետէ իր մէջ լուծել, իւրացնել օտար զանգուածը : Բայց զգուշութեամբ, որոշ սահման մը դնելով, որպէսզի «չայլափոխուի իր դէմքը եւ մարմինը» :

Այս թելադրութենէն անմիջապէս վերջ, «Թան» իր խօսքն ուղղելով նորակազմ յանձնաժողովին, կ'առաջարկէ որ ան անձապէս «վարդապետութիւն մը եւ քաղաքականութիւն մը յօրինել ստացական հպատակութեան եւ ներգաղթի մասին» :

— «Ամէն բանէ առաջ ստիպողական է, ոստիկանական հսկողութեան աւելի սեղմ տնօրինութիւններով, վերջ տալ գաղտնի ներգաղթին եւ խստօրէն արգիլել որ եւ է քաղաքական գործունէութիւն օտարականներու կողմէ : Մենք չենք կրնար հանդուրժել որ փորձեն մեր երկրին մէջ ալ յարուցանել նոյն խռովութիւնները որոնք արիւնալի կռիւներու յանգած են արտասահմանի մէջ : Մեր ներքին կռիւները մեզի կը բաւեն : Թերեւս յարմար է նաեւ վերանայել 1927ի օրէնքին տրամադրութիւնները, որոնք մեքենաբար եւ անխտիր Ֆրանսացի կը դարձնեն Ֆրանսա ծնած օտար տղաքը, երբ չափահասութեան հասնին, նոյն իսկ երբ անոնց իւրացումը դժուար կ'երեւայ : Նոյնպէս անհրաժեշտ է յօրինել լուրջ կանոնագիր մը քաղաքական փախստականներու համար՝ խաղաղութեան թէ պատերազմիատեն : Խելքի դէմ է որ մեր երկիրն ապաստանած օտար փախստականներ կարենան խուսափիլ զիրենք հիւրընկալող երկրին պաշտպանութեան պարտաւորութենէն, որուն ենթակայ են բոլոր Ֆրանսացիները» :

Ուրեմն, երեք հիմնական խնդիրներ : 1. — Սահմանափակել ներգաղթը : 2.— Վերաքննել ստացական հպատակութեան օրէնքը, նոյն իսկ Ֆրանսա ծնած օտարականներուն համար : 3.— Օտարականներն ալ զինուորագրել :

Այս վերջին պայմանը, որ արդէն կը գործադրուի հայրենազուրկ Հայերու եւ Ռուսերու համար, աւելի պիտի ընդարձակուի : Եւ այս իմաստով օրինագիծ մըն ալ ներկայացուած է երեսփ. ժողովի արմատական խմբակցութեան կողմէ, այն հաշուով թէ կարելի պիտի ըլլայ մէկ միլիոն նոր զինուոր ապահովել :

Ինչպէս գրած էինք, օրինագծին քննութիւնը յետաձգուեցաւ : Բայց պէտք չէ բարենշան երեւոյթ մը համարել այս պարագան : Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը կ'ուզէ պարզապէս ժամանակ շահիլ, աւելի ընդարձակ եւ ամբողջական ծրագիր մը ներկայացնելու համար : Մնաց որ, մամուլը ամէն օր կ'արծարծէ այս հարցը, իսկ «Թան»ի համամտութիւնը կը նշանակէ թէ խնդիրը շատոնց հասունցած է :

Շատ աւելի նշանակալից է «Թան»ի խմբագրականին եզրակացութիւնը :

Կիսապաշտօնական օրկանը բացատրելէ վերջ թէ տեղական արհեստները եւ առեւտրական ասպարէզները արդէն իսկ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առած են, օտարականներու մրցումին դէմ, աւելի ազդու միջոցներ կը պահանջէ, կը թելադրէ ճշդել աշխատաւոր ձեռքերու իրական պահանջը, եւ ձեռնարկել մասնաւոր քաղաքականութեան մը, «ստախճանական իւրացման համար» :

— «Ամէն բան ծայրէն պիտի սկսինք այս հարցին մէջ : Անհանդուրժելի և վտանգաւոր է որ մեր հողին վրայ կարենան կազմուիլ օտար գաղութներ՝ կապուած իրենց հայրենիքին հետ եւ երբեմն ենթակայ անոնց հսկողութեան. գաղութներ որ կրնան ի վերջոյ դառնալ ճշմարիտ փոքրամասնութիւններ» :

Պահպանողական թերթը չի ժխտեր մարդասիրութեան եւ ասպնջականութեան աւանդութիւնները, բայց կը պահանջէ որ ներգաղթի ամբողջական քաղաքականութիւն մը մշակուի եւ գործադրուի ոչ թէ ի հաշիւ օտարականներուն, այլ «բուն իսկ Ֆրանսացիներուն համար, անոնց ներկայ եւ ապագայ ապահովութեան համար» :

Ինչպէս կը տեսնէք, նոր հով մը կը փչէ, որուն հետեւանքներէն ազատ պիտի չկրնանք մնալ նաեւ մենք :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՏՐԻՏԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Կացութիւնը անորոշ է տակաւին

Մատրիտի ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը պաշտօնապէս կը տեղեկացնէ թէ բոլշեւիկեան ըմբոստութիւնը ջախջախուած է : Այս առթիւ օտար թղթակիցներ կը գրեն թէ Նէկրինի կառավարութեան տապալումէն, այսինքն մէկ շաբաթէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով բնակիչները կրցան քաղաքին մէկ մասէն միւսը երթալ ազատօրէն, կիրակի օր : Անոնք որ ձեղնայարկերու մէջ ապաստանած էին վերջին կռիւներէն ի վեր, կրցան դուրս ելլել եւ արեւ տեսնել : Բոլշեւիկեան վերջին միջնաբերդը, կուսակցութեան կեդրոնը խորտակուեցաւ թնդանօթներու եւ հրասայլերու կրակին տակ, անկախութեան հրապարակին վրայ : Անձնատուր ըլլալէ առաջ, կարմիրները կրակի տուին իրենց ատենագրութիւնները եւ թուղթերը : Բոլշեւիկեան կեդրոնին ճակատը ամբողջովին ծակ ծակ եղած էր արձակուած ռումբերէն :

Ապստամբութեան զսպումէն վերջ, կառավարական անթելը կոչ մը ուղղեց բանուորներուն, յայտարարելով թէ «ոճրապարտ ապստամբութիւնը» ջախջախուած է եւ ամէն մարդ պէտք է իր գործին վերադառնայ : «Անհրաժեշտ է անյապաղ վերահաստատել մայրաքաղաքին տնտեսական կեանքը : Բանուորներ, պէտք է անգամ մը եւս ապացուցանէք ձեր հայրենասիրական անձնուրացութիւնը եւ ձեր հաւատքը Հանրապետութեան վրայ» :

Կիրակի առտուան կռիւներու ընթացքին ազատուեցան 500 պատանդներ որոնք արգելափակուած էին բոլշեւիկներուն կողմէ : Գերիներուն մէջ կը գտնուէր Մատրիտի քաղաքային կառավարիչը : Ռումանական դեսպանատունն ալ ազատեցաւ, վեց օր իբրեւ բոլշեւիկեան ամրոց գործածուելէ վերջ : (Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ բոլշեւիկները անձնատուր եղած ատեն արձակած են 3000 պատանդներ) :

Բոլշեւիկներուն անձնատուութիւնը տեղի ունեցաւ զարհուրելի ռմբակոծութենէ մը վերջ, որ կը սարսէր ամբողջ քաղաքը : Անձնատուր եղած զինուորները կ'աղաղակէին.— «կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը», «կեցցէ՛ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը» : Անձնատուութենէն վերջ հաստատուեցաւ թէ կարմիրները առատ ուտելիք, պահածոյ, խտացած կաթ, օճառ եւ ուրիշ անհրաժեշտ պիտոյքներ ունէին :

Հակառակ այս յաջողութեան, իրազեկներ կը կարծեն թէ կացութիւնը անորոշ է տակաւին : Զօր. Ֆրանքոյի կուսակիցները կ'ըսեն թէ բոլշեւիկները աւելի զօրաւոր են քան ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը, մանաւանդ որ կը շարունակեն դիմադրել քաղաքին շրջանակներուն մէջ : Ազգայնական շրջանակներուն մէջ տարբերութիւն չեն դներ Նէկրինի, Միախայի եւ բոլշեւիկներուն միջեւ :

Ամէն օր 6-7000 փախստական պիտի վերադառնայ Սպանիա

Տեղի տալով Ֆրանսական կառավարութեան ստիպողական դիտողութեանց առջեւ, Զօր. Ֆրանքօ հաւանեցաւ սահմանագլուխը բանալ եւ ներս առնել օրական 6 — 7000 փախստականներ : Մինչեւ հիմա օրական միայն 3 — 400 փախստականներ կ'ընդունուէին Իրունի ճամբով :

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ մասնաւոր ունկնդրութեան ընդունելով Զօր. Ֆրանքոյի ներկայացուցիչը, բացատրեց թէ հազարաւոր փախստականներ խռնուած են Քաթալոնիոյ սահմանին վրայ եւ Ֆրանսայի միւս մասերուն մէջ, ինչ որ անտանելի վիճակ մը կը ստեղծէ : Եւ առաջարկեց սահմանագլուխը բանալ, դիւրացնել վերադարձը եւն. : Նախարարը անմիջական պատասխանի մը կը սպասէր, ինչ որ չուշացաւ : Ասոր վրայ կառավարութիւնը հրահանգներ ուղղեց գաղթակայաններուն, որպէսզի ամէն միջոց ձեռք առնեն զանգուածային վերադարձի համար : Երկաթուղիներու վարչութիւնը մասնաւոր կառախումբեր յատկացուցած է, փախստականները սահմանագլուխ փոխադրելու համար :

*** Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան այն անդամները որ Փարիզ եկած էին վարչապետ Նէկրինի հետ, ինչպէս եւ զինուորական հրամանատարները Փարիզ բնակելու արտօնուած չըլլալով, տեղաւորուեցան գաւառական քաղաքներու մէջ :

ՍԹԱԼԻՆ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Կ'ուզենք փիղը ամուսնացնել մժեղին հետ»

Ինչպէս գրած էինք, բոլշեւիկեան 18րդ համագումարը բացուեցաւ մարտ 10ին : Այս առթիւ Սթալին երկար ճառ մը խօսելով, փառաբանեց խորհրդային քաղաքականութեան յաջողութիւնները, արտաքին թէ ներքին : Եւ մանաւանդ բացայայտեց կանգ առաւ հետեւեալ չորս կէտերուն վրայ.—

1.— Խ. Միութիւնը պիտի շարունակէ իր խաղաղասիրական եւ առեւտր. յարաբերութիւնները բոլոր երկիրներուն հետ, պայմանաւ որ անոնք ալ նոյն քաղաքականութեան հետեւին եւ չփորձեն վնասել իր շահերուն :

2.— Խ. Միութիւնը միշտ արթուն պիտի մնայ, պատերազմի չբռնուելու համար անոնց կողմէ որ կը ջանան պատերազմ յարուցանել, որպէսզի ուրիշները կարենան կրակէն շագանակներ հանել իրենց համար :

3.— Բոլոր միջոցներով պիտի զօրացնենք կարմիր բանակը եւ նաւատորմը, որոնց ուժը կը կազմէ խորհրդային քաղաքականութեան գլխաւոր խարիսխը :

Սթալին բացատրեց թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա չեն ուզեր ընդդիմանալ նախայարձակ պետութեանց, քաջալերելու համար պատերազմը՝ ուրիշներու միջեւ, այն ակնկալութեամբ թէ ի վերջոյ իրենք պիտի քաղեն հունձքը : Իր տեսակէտին համաձայն, Անգլիա եւ Ֆրանսա ներքին յեղափոխութենէ չէ որ կը վախնան, այլ կ'ուզեն ծանրագոյն դժուարութեանց մատնել Գերմանիան եւ Ճափոնը, որպէսզի պատերազմի բռնուին Խ. Միութեան հետ : «Այդպիսի պատերազմէ մը վերջը, ժողովրդավար պետութիւնները կը կարծեն թէ պիտի

(Նիւթերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ » ԲԱՐՔԵՐ

Տեղական թերթերը կը պատմեն.— Մոտ Լոթի, երէկ թագուհի Փարիզի, այսօր թշուառ եւ անտէր, շաբաթ օր արտաքսուեցաւ իր բնակարանէն, որ կը գտնուի Էթուալի կողմը :

Ուրեմն, Մոտ Լոթի, որ Փարիզի շփացած զաւակն էր պատերազմէն վերջը եւ ամէնէն շատ վճարուած արուեստագիտուհին, որուն ոտքերուն շուրջ ոսկի կը ցանէին օրուան երեւելիները, ոչ տուն ունի, ոչ ալ դրամ : Եւ իր տարփածուներէն, հիացողներէն ոչ մէկը երեւցաւ վերջին պահուն : Մինչդեռ, տարիներ առաջ, պոչ կը կազմէին, իր երեսը տեսնելու, իր մէկ ժպիտը ծծելու, իր չարաճճի ծեքծեքումները վայելելու համար :

Մոտ Լոթի առաջին համբաւը շինելով Պոլսոյ մէջ, եկած էր Փարիզ, ուր նախ փայլեցաւ Մեթերլինկի «Կապոյտ թռչուն»ին մէջ : Յետոյ, 1923-ին դարձաւ անզուգական «աստղ» մը, երկու ժողովրդական խաղերու մէջ,— «Հարիւր միլիոններ որ կ'իյնան» եւ «Ինչո՞ւ չըրիր այդ բանը» :

Այսպէս քանի մը տարի եւս փառքէ փառք խոյանալէ վերջ, օր մըն ալ իր աստղը մարեցաւ :

Այլեւս իր անունը չէր երեւար մեծ թատրոններու խաղացանկին վրայ : Հասարակութիւն ալ հետզհետէ մոռցաւ, եւ ահաւասիկ անգամ մը եւս կը յիշէ, երբ արուեստագիտուհին փողոց նետուած է, քուրջի կտորի մը պէս :

Մաշեցա՞ր, ինկա՞ր,— դո՛ւրս :

— Եթէ մենք ըլլայինք, թոյլ չէինք տար որ փողոց նետէին խեղճ կինը : Դոնէ Ազգ. Հիւանդանոց փոխադրած կ'ըլլայինք :

— Եւ յետոյ փառաւորապէս կը թաղէինք...

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն : Մեղքը Միլիւքովի վիզը, քանի որ պատմողը իր թերթն է, Պոսլեդնիա Նովոստի .

— «Զօրավար Ֆ. Աբրամով, մէկ քանի օր առաջ ժողովի հրաւիրեց Ռովսի (Ռուսական Զինուորական Միութիւն) Պուլկարիոյ մասնաճիւղի սւագ անդամները եւ անոնց յայտարարեց հետեւեալը .

— Պարոնայք, ձեզ հրաւիրեցի զաւկիս՝ Նիկոլայի մասին տարածուած զրոյցներուն համար : Դժբախտաբար եւ յամօթ ինծի՝ այդ զրոյցները ճիշդ են : Իմ զաւակս Խորհրդ. Միութենէն ինծ մօտ եկաւ չորս տարի առաջ : Ինչպէս ամէն հայր, ես ուրախացայ : Նիկոլայ պաշտօն ստացաւ Ռովսի դիւանատունին մէջ, գլխապետ Ֆոսի ղեկավարութեան տակ : Որոշ ժամանակ մը վերջ, գլխապետ Ֆոսի պահած մէկ քանի կարեւոր փաստաթուղթերը կորսուեցան : Այս երեւոյթը կրկնուեցաւ : Միեւնոյն ատեն Նիկոլայ սկսաւ լայն միջոցներ ունենալ, լաւ ապրիլ, դրամ վատնել : Գլխապետ Ֆոս ինծ յայտնեց թէ կը կասկածի որ իմ տղաս գողցած է փաստաթուղթերը :

Ես կանչեցի զաւակս, առրճանակ մը տուի իրեն եւ առաջարկեցի անձնասպան ըլլալ : Նիկոլայ մերժեց : Այն ատեն ես ամէն բան յայտնեցի ոստիկանութեան եւ խնդրեցի վտարել զաւակս Պուլկարիայէն : Այդպէս ալ եղաւ » :

Ո՞ւր իջար, ո՞ւր իջար, «Ռուսաց ազնուականութիւն » :

Երէկ ցարական նախկին նախարարի մը աղջիկն էր որ կ'ամբաստանուէր իբրեւ բոլշեւիկեան գործակալ, նոյնիսկ մարդասպան :

Յետոյ իմացանք պատմութիւնը զօրավար Սկոպլինի եւ անոր արուեստագէտ կնոջը, Տիկին Սկոպլինի քաջագործութիւնը, որ վերջացաւ քանի տարի բանտարկութեամբ :

Իսկապէս ազնուակա՛ն բարքեր, մէկը միւսէն պատկերազարդ :

ՎԱՀԷ

ՊԱՀԵՍՏԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Պատերազմական նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակելով, կը յիշեցնէ թէ պահեստի զինուորները (մէջն ըլլալով անոնք որ ազատ կացուցուած են առողջական եւ այլ պատճառներով), պարտաւոր են մէկ ամիս առաջ տեղեկութիւն տալ, երբ կը փոխեն իրենց բնակարանը կամ բնակավայրը : Ուստի պէտք է իրենց զինուորական տետրակով ներկայանան իրենց նոր բնակավայրի ոստիկան - զօրքի վաշտին, կամ ոստիկանութեան տեսչութեան կամ քաղաքապետութեան, եթէ ոստիկան զօրք չկայ : 5000էն աւելի բնակչութեամբ քաղաքներու մէջ ալ պարտաւոր են այդ յայտարարութիւնն ընել, եթէ հասցէ կը փոխեն :

Այն պահեստիները որոնք իրենց բնակավայրէն կը բացակային աւելի քան չորս ամիս, մեկնելէ առաջ պարտաւոր են իրենց զինուորական տետրակը արձանագրել տալ իրենց սովորական բնակավայրի ոստիկան - զօրքի հրամանատարութեան : Եթէ արտասահման հաստատուելու կ'երթան, պէտք է հասած ատեն լուր տան Ֆրանսական հիւպատոսարան : Անոնք որ չեն գործադրեր այս պատուէրները, ենթակայ են մէկ օրէն մինչեւ ութ օր բանտարկութեան :

Միւս կողմէ, բնակավայրի փոփոխութիւնը կրնայ զուգադիպիլ զօրաշարժի տետրակի փոփոխութեան՝ յաւելուածական պայմանաժամ ստանալու համար, համաձայն երթալիք տեղի հեռաւորութեան : Այն պահեստիները որ կ'անսաստեն այս կանոնին, կրնան ըմբոստ համարուիլ եւ ենթարկուիլ զինուորական օրէնքին տրամադրած պատիժներուն :

Պապին թագադրութիւնը

»»» . «««

Պապին թագադրութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, աւանդական հանդիսաւորութեամբ : Աւելի քան կէս միլիոնի բազմութիւն մը խռնուած էր Ս. Պետրոսի հրապարակին վրայ : Բարեկարգութեան կը հսկէին 20.000 պահակներ : Ամէն կողմէ բազմութիւն մը խուժած էր դէպի Հռոմ : Արարողութիւնը սկսաւ առտուան ժամը 8.15ին եւ վերջացաւ կէս օրին : Ձայնասփիւռը բոլոր արարողութիւնները կը հաղորդէր ի սփիւռս աշխարհի, անթելի մասնաւոր կայան մը հաստատուած ըլլալով : Վերջնապէս Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչ նշանակուեցաւ կարտինալ Մակլիոնէ, որ հասուն դիւանագէտի համբաւ մը շինեց իր տասնամեայ նուիրակութեան ատեն, Ֆրանսայի մէջ :

*** Մօտ հարիւր տարիէ ի վեր առաջին անգամ էր որ հրապարակաւ տեղի կ'ունենար Պապին Թագադրութիւնը : Ս. Պետրոսի մայր եկեղեցիին լրացումէն ի վեր (1626) երբեք այսքան բազմութիւն խռնուած չէր : 71.000 տոմսակներ հանուած էին : Առտուն ժամը 5.30ին տակաւին 35.000հոգի դուռներուն բացման կը սպասէին, որ տեղի ունեցաւ ժամը 6ին : Հարիւրաւորներ մարեցան արարողութեանց պահուն եւ դարմանատուն փոխադրուեցան : Աւելի քան 40 ազգեր պաշտօնական պատուիրակութիւններ ղրկած էին : Մայր եկեղեցին շքեղօրէն զարդարուած էր : Արարողութիւններէն վերջը պատշգամին վրայ երեւցաւ պապական դրօշակիրը, աւանդական դրօշով որ առաջին անգամ կ'երեւար 1870էն ի վեր : Ժամը 1ին Պապն ալ երեւցաւ պատշգամէն, եւ ձեռքը երեք անգամ բարձրացնելով դէպի երկինք, իր օրհնութիւնը ընծայեց, մինչ կէս միլիոն ժողովուրդ ծունկի եկած էր եւ զանգակները կը հնչէին :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ը.

ԻՆՉՈ՞Ւ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ուիլսըն սկզբունքով կ'ընդունի Հայաստանի հոգատարութեան առաջարկը, բայց որոշ կերպով կը հասկցնէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակներուն թէ իր հաւանութիւնն ու որոշումը բաւական չեն ձեռնարկին յաջողութեան համար եւ ամերիկեան Ծերակոյտն է որ կրնայ արտասանել վերջին խօսքը՝ համաձայն սահմանադրութեան։ Ամերիկա միշտ խուսափած է արտասահմանեան յանձնառութիւններէ ժամանաւորաբար Եւրոպայի մէջ եւ հոգատարութեանց առաջարկը նոր անակնկալի մը առջեւ պիտի դնէր իր վարիչները։ Ուիլսըն մեծամասնութիւն չունէր Խորհրդարանին մէջ եւ հաւանաբար ընդդիմադիրները վճռապէս պիտի մերժէին իր կողմէ ներկայացուած բանաձեւ մը։

Եւ սակայն, հակառակ այդ աննըպաստ երեւոյթին, նախագահը յոյս ունէր յաջողելու, «նկատի ունենալով այն պարագան որ Միացեալ Նահանգներու հանրային կարծիքը միշտ բարեացակամ հետաքրքրութիւն մը ցոյց տուած է Հայաստանի տառապանքին ու ցաւերուն հանդէպ»։

Լոյտ Ճորճ կը բացատրէ թէ Ուիլսըն հոգատարութեան հարցը ներկայացուցած էր իր խմբակցութեան կարեւոր անդամներուն եւ ստացած էր անոնց հաւանութիւնը. բայց դժբախտաբար երբեք չէր հարցուցած հանրապետականներուն կարծիքը՝ այդ վիճելի խնդրին մասին։ Եթէ խորհըրդակցած ըլլար անոնց հետ, Գերագոյն Ժողովին առջեւ խոստում տալէ առաջ, հաւանաբար անոնք ընդունէին իր առաջարկը, կը գրէ Լոյտ Ճորճ.

— «Իր նեղմիտ ու նախանձոտ կուսակցամոլութիւնն էր որ ձախողութեան մատնեց ու քայքայեց այն ծրագիրները որոնց իրականացումը գործնապէս ստացած պիտի ըլլար բարեբաստիկ հաշտութեան մը տեւականացումին»։

Նախկին վարչապետը, որ ընդհանրապէս կը սիրէ միշտ դիմացինը յանցաւոր բռնել, ուրիշ պատճառներ եւս կը փնտռէ, պատասխանատուութեան ամբողջութիւնը Ուիլսընի ուսերուն վրայ նետելու համար։ Եթէ ընդդիմադիրներուն կարծիքը չօշափելէ վերջ վճռական մերժում մը ստացած էր, կը գրէ ան, ուրեմն դիտէր թէ ինք այլեւս ի վիճակի չէր քուէարկել տալու Հայաստանի կամ Նեղուցներու հոգատարութեան առաջարկը։ Այդ պարագային իրեն կը մնար անցուդարձին տեղեակ պահել Խորհրդաժողովի իր պաշտօնակիցները, որպէսզի անոնք առանց ժամավաճառ ըլլալու, տարբեր միջոցներու մասին մտածէին, «Նեղուցներու ազատութիւնը ապահովելու եւ Հայերը պաշտպանելու համար»։

Երբ Ուիլսըն Փարիզէն կը մեկնի, խորհրդաժողովը տակաւին այն տըպաւորութեան տակ է թէ կոչ մը իր կողմէ Ամերիկայի ժողովուրդին՝ պիտի ջախջախէ հաւանական ընդդիմութիւն մը։ Թրքական դաշնագրին բանակցութիւններն ալ յառաջ կը տարուին համաձայն այդ լաւատես ենթադրութեան։ «Ստիպուած էինք յետաձգել Թրքական հարցին լուծումը, մինչեւ որ ամերիկեան Ծերակոյտը վաւերացնէր Վէրսայլի դաշնագիրը, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ։ Այդ յետաձգումը պիտի տեւէր տարի մը։

Նախագահ Ուիլսըն Ամերիկա հասնելով, անմիջապէս օրակարգի նիւթ կ'ընէ Հայաստանի եւ Նեղուցներու հոգատարութեան խնդիրը։ Առաջարկը այնքան անսպասելի էր եւ աններդաշնակ Ամերիկայի քաղաքական աւանդութիւններուն որ, հանրային կարծիքը հազիւ թէ լըջօրէն նկատի առնէր զայն։ Համաձայն Լոյտ Ճորճի կարծիքին, նախագահը չկրցաւ անհրաժեշտ քարոզութիւնը կատարել, բացատրելու համար Ամերիկացիներուն թէ իրենք քաղաքակրթական պարտք մը ունէին «Դաշնակիցներուն յանձնուած յետամնաց ժողովուրդներուն հանդէպ»։

Հեղինակը յետոյ կը պարզէ այն գլխաւոր պատճառները որոնց հետեւանքը պիտի ըլլար Հայաստանի հոգատարութեան ծրագրին վիժումը։ Նախագահը մեծամասնութիւն չունէր Խորհրդարանէն ներս. քաղաքական ճկունութիւնը կը պակսէր իր մօտ, իսկ ամէնէն կարեւորը, առողջութիւնը քայքայուած ըլլալով, ի վիճակի չէր հակառակորդներուն դէմ պայքարելու։ Եւ ի լրումն դժբախտութեան, ռամկավար (դեմոկրատ) կուսակցութեան շարքերուն մէջ չկար զինքը փոխարինող ո եւ է դէմք։ Արտաքին նախարար Լէնսինկը «զանցառելի արժէք» մըն էր, իր համոզումով։ Գնդապետ Հաուզը, որ անցեալին մէջ իր լիազօր ներկայացուցիչը եղած էր Լոնտոնի կամ Փարիզի կառավարութեանց մօտ, ասպարէզէն հեռացուած էր յանկարծ, Ուիլսընի խառնուածքին ամէնէն ցայտուն գիծն էր «իր արտասովոր յամառութիւնը», որուն շնորհիւ պաշտօնի վրայ մնաց այնքան երկար ժամանակ։ Զուզեց հրաժարիլ եւ չուզեց մանաւանդ իր պատասխանատուութիւնները փոխանցել ուրիշներուն։ Խօսելու կամ գործելու առաքինութիւնները պահելով հանդերձ, խանգարուած էր իր ջղային դրութիւնը։

Բնականաբար, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ, այս առկախ վիճակը պիտի դժուարացնէր Դաշնակիցներուն աշխատանքները Փարիզի մէջ։ Կարելի չէր ձգձգել Թրքական հարցին կարգադրութիւնը։ Ցոյց չկար այլեւս որ Ամերիկան պիտի ընդունէր Հայաստանի հոգատարութիւնը, առանց Ուիլսընի «ուժեղ պաշտպանողականին» կամ միջամտութեան։ Միեւնոյն ժամանակ, Դաշնակիցները չէին կըրնար աճապարել եւ «մեռած» նկատել նախագահը, մանաւանդ որ յուսադրիչ հաւաստիքներ կուտային բժիշկները իր ապաքինումին մասին։ Եւ ահա Վէրսայլի Արիսպագոսը կ'ըսպասէ քանի մը շաբաթ եւս։ Անգլիա եւ Ֆրանսա փորձեր կը կատարեն Ուիլսընի կարծիքը շօշափելու Թրքական դաշնագրին նոր պայմաններուն մասին. նոյնիսկ Սըր Էտուըրտ Կրէյ Ամերիկա կը մեկնի, տեսակցութիւն մը ունենալու համար իրեն հետ, բայց նախագահը կը մերժէ ընդունիլ զայն՝ առաքելութեան հետ առնչութիւն չունեցող պատճառներով։ Ու եթէ հատուկտոր տեղեկութիւններ կը հասնէին Փարիզ իր ապաքինարանէն, այդ բոլոր տեղեկութիւնները որոշ կերպով կը պարզէին իր քաղաքական դաւանանքը Թրքական հարցին մէջ — Ուիլսըն հակառակ էր փոփոխութեան ենթարկելու Թուրքիոյ դաշնագրին մասին տրուած առաջին որոշումները. չէր ուզեր լսել որեւէ նոր թելադրութիւն։

Դաշնակիցները ի՞նչ կրնային ընել այդ յուսահատական պայմաններուն մէջ։ Կ'արժէ՞ր անդարմանելի վէճ մը ստեղծել Ամերիկայի հետ։ Ուիլսընի հակառակորդները կրնային զինքը զրպարտելու չափ յառաջ մղել իրենց ներքին պայքարները, բայց անշուշտ թոյլ պիտի չտային որ Դաշնակիցները զանց առնէին Միացեալ Նահանգներու նախագահը՝ այդքան կենսական հարցի մը կարգադրութեան առեն։

Եւ սակայն, ամիսներ ետքը յայտնի պիտի ըլլար որ Ուիլսընի առողջութիւնը լըջօրէն վտանգուած էր։ Հաւանական չէր այլեւս որ ան հրապարակ իջնէր նորէն՝ պաշտպանելու համար Հայաստանի հոգատարութեան ծրագիրը։ Դաշնակիցները ըստիպուած էին տարբեր լուծում մը գտնել։

Եւ ահա 1920 Փետրուար 17ին խորհրդաժողով մը տեղի կ'ունենայ Լոնտոնի մէջ։ Ցիշենք անմիջապէս որ այդ թուականին փոփոխութիւններ յառաջ եկած էին ֆրանսական, իտալական եւ անգլիական դահլիճներուն մէջ։ Քլէմանսոյի յաջորդած էր Միլրան, Օրլանտոյի տեղ վարչապետ ընտրուած էր Նիթթի, իսկ Անգլիոյ Արտաքին նախարարութեան աթոռը գրաւած էր Լորտ Քըրզըն։

Այդ խորհրդաժողովին մէջն է, ուրեմն, որ Լոյտ Ճորճ եւ Լորտ Քըրզըն երկարօրէն կը բացատրէին թէ ինչու վիժեցաւ հոգատարութեանց ծրագիրը։ Ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը բարդեն Ուիլսընի ուսերուն եւ կը թելադրեն նոր ձեւերու մասին խորհիլ՝ փութացնելու համար Թրքական դաշնագրին կնքումը։ «Բացորոշապէս յայտնի է հիմա որ Ամերիկան պիտի չընդունի հոգատարութիւնը, իսկ եւրոպական ոչ մէկ պետութիւն խելացի բան մը ըրած պիտի ըլլար ստանձնելով խնամակալութիւն մը անկախ Թուրքիոյ վրայ», կ'եզրակացնէր Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարը։

Լոյտ Ճորճ դիտել կուտայ որ այդ շրջանին զգալի փոփոխութիւն մը յառաջ եկած էր Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ քաղաքական աշխարհահայեացքին մէջ։ Ստեղծուած էր նոր մթնոլորտ մը, ուր մարդիկ տարբեր ակնոցով կը դիտէին Թրքական հարցը։ 1919 Ցունիսին Փարիզի մէջ հաւաքուած լիազօր պատուիրակները ժափահարած էին Պալֆըրի ամբաստանութիւնները Թուրքիոյ դէմ, մինչդեռ հիմա իտալական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները բոլորովին տարբեր մտայնութիւն մը կըմատնէին եւ կը հետեւէին քաղաք. նոր ուղեգծի մը։

Քլէմանսոյի եւ Օնլանտոյի օրով Դաշնակիցները միաձայնութեամբ որոշած էին Թուրքը Եւրոպայէն վտարել դէպի Փոքր Ասիոյ տափաստանները։ Իսկ Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ ակներեւ էր որ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նորընտիր կառավարութիւնները չեղեալ համարած էին այդ ծրագիրը, առանց Միացեալ Նահանգներու պատասխանին սպասելու։ Ուրեմն Անգլիան մինակը մնացած էր։ Միլրան եւ Նիթթի կը պնդէին թէ անհրաժեշտ էր Պոլիսը պահել իբրեւ Թուրքիոյ մայրաքաղաքը. այդ ձեւով ջուրը կ'իյնար Կլէմանսոյի «բեռները կապել երթալու» քաղաքականութիւնը զոր Լորտ Քըրզըն այնքան ջերմօրէն պաշտպանած էր տարի մը առաջ։ «Մենք չէինք կրնար կռուիլ մեր Դաշնակիցներուն այդ անպարտելի ընդդիմութեան դէմ»։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲՈՂՈՔԻ ՁԱՅՆ ՄԸ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՇԱՐՔԵՐԷՆ

ԽՄԲ.— Այս թղթակցութիւնը ըստացած ենք Ռումանիայէն, իբրեւ կից նամակ Պ. Գր. Եղիկեանի, խմբագրութեան ուղղուած նամակի մը հետ (6 Մարտ), ուր յօդուածագիրը յայտնելով իր ինքնութիւնը, կը գրէ.

— «Ստորագրեալս երկար տարիներ եղած եմ Հնչակեան կուսակցութեան գործօն անդամներէն մէկը։ Համեւրոպական պատերազմէն վերջ, դժբախտաբար տեսնելով որ մեր կուսակցութեան մասնաւորապէս ղեկավար տարրերու ելոյթը բոլորովին դատապարտելի է, օրուան դժնդակ կացութեան հանդէպ, ինծի պէս շատեր մեր դիտողութիւնները յայտնեցինք, խորհուրդ տուինք եւ եկաւ պահը որ հաւաքաբար հրաժարելու ըստիպուեցինք ալ ըրինք, մասնաւորապէս վերջին պատգմ. ժողովին, բայց տեսնելով որ մեր բոլոր խնդրանքները եւ առաջարկները կը մնան ձայն բարբառոյ յանապատի, ստիպուած ենք դիմել արտաքին միջոցներու, մամուլի, այն յոյսով որ մեր մեծաւորները հետզհետէ ինքնագիտակցութեան կուգան. եթէ մանաւանդ «Յառաջ»ի պէս ժողովրդական եւ բազմասպառ թերթեր յանձնխ բարի ըլլան պատեհութիւն եւ հնարաւորութիւն տալու մեր արտայայտութեանց։ Թղթակցութեանս մէջ յիշուած կողոպուտներու եւ աւարառութեանց մասին կրնամ թիւերով, թուականներով եւ աւարառուներու անուններով մերկացումներ կատարել, նիւթական թէ բարոյական, եթէ «Յառաջ» ազգասիրաբար նեղ անկիւն մը տալու տըրամադրութիւն յայտնէ»։

Իբրեւ պատասխան, աւելցնենք թէ պատրաստ ենք հրատարակելու միայն փաստացի մեղադրանքներ, պայմանաւ որ ստորագրուած ըլլան.—

Յարգելի ընկեր Գրիգոր Եղիկեան, «Յառաջ»ի մէջ ձեր գրած թղթակցութիւնները կը կարդացուին յոյժ ախորժով եւ հաճոյքով՝ գաղթաշխարհի հայութեան ստուար մեծամասնութենէն ընդհանրապէս եւ բոլոր դըժգոհ ու բողոքող Հնչակեաններէն մասնաւորապէս։ Պահ մը մէկդի թողլով մենք քաղաքական դաւանանք կամ մամուլի հանդամանք, բոլորովին անհամբեր թերթը ձեռքէ ձեռք կը խլենք յաճախ, իբրեւ քանի մը կաթիլ պաղ եւ զովացուցիչ պատակով այրող սիրտեր, երբ կը տեսնենք բողոքող Հնչակեաններուս սրտէն ու զգացումներէն խօսող ձեր համակրելի ստորագրութիւնը։

Թոյլ տուէք, յարգելի ընկեր, բացատրեմ համառօտ կերպով՝ թէ ինչ է պատճառը այս յատկանշական կենդանի երեւոյթին եւ ելոյթին։

Գաղթաշխարհի հայրենասէրկ եւ ճակատաշրջիկ թշուառ հայութեան մէկ փոքրիկ մասնիկը, մենք՝ դժգոհ Հնչակեաններս ալ ականջալուր եւ կարօտակէզ կը սպասենք թէ ի՞նչ բարի խաբրիկ կամ սեւ՝ տխրաւէթ լօթ պիտի բերէ զարնուած, վիրաւոր Կռունկը — դուք — ալեփառ Արարատի ստորոտը ապաստանած, ժողովուրդի մնացորդացներէն։ Խորհրդային դիւակերտ դժոխքին առաւելապէս ներքին հակամարդկային աննախընթաց իրադարձութիւններու մասին — խոշտանգում, հալածանք, աքսոր եւ զնդակահարում — ձեր հաւաստի տեղեկութիւնները որքան ալ սրտաճմլիկ ու արիւնոտ, կոչուած են մնալ, բաբերախտաբար, պերճախօս փաստեր, հարազատ արձանագրութիւններ, արիւներանգ կարմիր նշխարներ ապագայ պատմագիրներուն համար։

«Յառաջ»ի յունուար 26ի թիւին մէջ «Իմ պատասխանը արտասահմանից ինձ հետ թղթակցող հնչակեաններին» թղթակցութիւնը ինչպէս մեր, նոյնպէս եւ բոլոր շրջանի Հնչակեաններուն միայն զայրոյթ ու նողկանք պատճառեց։ Զայրոյթ, որովհետեւ ամէն պարտաճանաչ եւ հետեւաբար իր կոչման եւ սկզբունքին գիտակից ընկերի անխախտ հաւատքն էր որ անցեալ օգոստոսին 1938ին, Փարիզի մէջ կայացած պատգամաւորական — եթէ կարելի է սակայն այսպէս որակել՝ դատելով իր դատապարտելի ելոյթէն ու բնոյթէն — ժողովը պայծառ շրջահայեցութեամբ մօտենալով կուսակցութեան ներկայ խարխլած եւ արգահատանք առթող դոյավիճակին, բոլոր շրջանները միաւորելու, միացնելու իմաստուն ճիգ ու ջանք պիտի յայտնաբերէ արտակարգ ժեսթով մը։ 14 թէ 16 պատգամաւորներու անիմաստ եւ անմիտ «ես»ը դըժբախտաբար բոլորովին յուսախաբութեան մատնեց մօտաւորապէս քան տարիէ ի վեր սպասող եւ յուսալի ու մանաւանդ ամէն զոհողութեան յօժարակամ շարքայինները։

Պատգամաւորական ժողովին մէջ ոչ միայն չյսակուեցան շարքերու բացարձակ մեծամասնութեան բացարիկ յարգանքին ու համակրանքին արժանի ձեզ պէս հեղինակաւոր եւ անբասիր ղեկավարները իրենց զոհաբերութեան չափով, այլեւ ամբաստանուեցան, դատապարտուեցան ամենաստոր դուեհկութեամբ, ապերախտօրէն ...

Մօտաւորապէս երկտասնեակ մը երկար տարիներու խելագար խարխափումներէ եւ աններելի նահանջներէ վերջ, իրաւունք չունէ՞ինք ակնկալելու, որ Փարիզի ժողովը թօթափելով ամէն բորբոսած կիրք եւ անհատական կամայականութիւններ, ցուցամատի մէկ ազդանշանով իր շուրջ պիտի հաւաքէր բոլորը եւ ապահովէր դէթ ներքին համերաշխութիւնը, իբրեւ նախաքայլը եւ վաղուան միջկուսակցական համերաշխութեան, որուն հրամայական պահանջն ունի հալածական եւ անապաստան հայ ժողովուրդը։ Ահա թէ ինչ կը սպասէր Պատգամաւորական ժողովէ մը, եւ ինչ կը յուսացնէր կուսակցական — յեղափոխական պարկեշտութենէն։ Բայց այդ բարի կամեցողութիւնը ինչպէ՞ս պիտի կրնար արտայայտել ժողով մը, ուր կուսակցական դաստիարակութենէ բացարձակապէս զուրկ եւ հետեւաբար քաղաքական աշխատանքի անընդունակ քանի մը բախտախնդիր եսասէրներ էին հաւաքուած, իւրաքանչիւրը զըրահուած խըրդային զանազան ու զարմանազան զէնքերով՝ իրարու դէմ, ամէն շրջանի դէմ գործածելու, հոգ չէ թէ որքան կործանարար, որքան անպատուաբեր։ Ու ըսէք դուք, ընկեր, ծածկուած համոզումներով, խարդախուած սկզբունքներով ու ընկերվարական — յեղափոխական կեղծ դիմակներով քլիքէ մը կարելի՞ է սպասել ներարկումը վերակենդանացնող շիճուկին, երկար ատենէ ի վեր հոգեվարքի վերջին եւ չարաչար հոնդիւններով դալարուող հիւանդին։ Որքան իրաւամբ «ուա՛ղ փառացս անցաւորի» պիտի աղաղակեն աճիւնները մեր բոլոր նահատակներուն, գաղափարի լուսաբոլորջ ճամբուն վրայ ինկած անձնուրաց ռահվիրաներուն։

Ձեր թղթակցութեամբ կը յայտնէք որ, ընկեր, «Հայրենիք» ամսագրի մէջ կը հրատարակէք ձեր յիշողութիւնները, որոնց մէջ կան բազմաթիւ դրամաթուղթեր՝ Հնչակեան այսօրուան վարիչներէն շատերու երկերեսութիւնը, կեղծաւորութիւնը եւ անոնց հակակուսակցական հրէշային արարքները հարազատ ու յստակօրէն ցոլացնող։ Արդարեւ գնահատելի գործ մը լրացուցած պիտի ըլլայ ամէնքիս համար մատչելի «Յառաջ», եթէ «Հայրենիք» ամսագրէն մաս առ մաս արտատպելով ձեր «Յիշողութիւնները» հանրութիւնը ընդհանրապէս եւ շարքերը մասնաւորապէս գիտակ պահէ հնչակեան կուսակցութեան ներքին ու արտաքին այլանդակ դոյավիճակին եւ կուսակցութեան քայքայման պատճառ դարձող պատասխանատուները քաշելով հանրային դատաստանին առջեւ, զանոնք իրենց կուրծքէն զամելու անարգանքի սիւնին։ Ցայտնեմ անմիջապէս, որ միայն Ռումանիոյ շրջանին մէջ պատահած տգեղ դէպքերն ու եղած աւարներն ու կողոպուտները, կուսակցական եւ Վերաշինաց միութիւններու գոյքերուն — հարիւր հազարներու արժողութեամբ, թուել կը բաւէ լիակատար լոյս սփռելու, եթէ «Յառաջ» շաբաթական գոնէ քանի մը տողի համար տեղ յատկացնէ մեր կողմէ եղած անաչառ յայտնութիւններուն։

Եւ մենք վստահ ենք, որ «Յառաջ» ընդ առաջ պիտի երթայ մեր բաղձանքին, թելադրուած մանաւանդ հանրային շահերէ եւ կուսակցական սկզբունքներու նախանձախնդիր։

ԲՈՂՈՔՈՂԻ — ՀՆՉԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Իշխանը մտաւ ապարանքի բակը դղեակի մեծ դռնով։ Երկյարկեան այդ ընդարձակ շինութիւնը իւր մեծամեծ դահլիճներով, բազմաթիւ սենեակներով եւ աջ ու ձախ թեւերէն գրկած հզօր աշտարակներով թաղուած էր համարեա խաւարի մէջ։ Ըզնայելով որ Սեւադան այդ միջոցին արդէն իւր երկրի ու ամրոցի տէրն էր, այսու ամենայնիւ նրա ապարանքում կենդանութիւն չէր երեւում, ձայն ու շշուկ չէր լսւում։ Ապարանքի մի կողմի վրայ գտնուող մի քանի նեղ պատուհանների մէջ միայն երեւում էր նուաղ լոյս, իսկ ստորին յարկի խցերում խլրտում էին ծառաները։

Իշխանը նայեց այդ հայկական շինութեան վրայ եւ նրան շրջապատող տխուր լռութիւնը ճնշեց իւր սիրտը։ Նա յիշեց այն երջանիկ օրը, երբ ինքը առաջին անգամ ոտք դրաւ այդ տան դռանը։ Ի՜նչ կեանք, ի՜նչ աշխոյժ, ի՜նչ ուրախութիւն էր թագաւորում այն ժամանակ այդ տան շուրջը. իսկ ա՞յժմ՝ որպիսի մեռելութիւն ... Կարծես թէ իրօք մահուան սեւելիչ ձեռքը ծանրացել էր այդ իշխանական դղեակի վրայ։

— «Եւ այս բոլորի պատճառը մի ապօրինի քայլ, ողջախոհութեան դէմ մի յանցանք...», շշնջաց ինքն իրան իշխանը եւ խոր յոգւոց հանեց։ Ապա մօտենալով ներքին յարկի խցերից մինին, մարակի կոթով դուռը բաղխեց։

Դուրս եկողը իշխանի հին ծառաներից մինն էր. Մարզպետունին իսկոյն ճանաչեց նրան, որովհետեւ ճրագը նրա ձեռքումն էր։ Այդ անյաջող հանդիպումը տխուր տպաւորութիւն արաւ իշխանի վրայ, որովհետեւ եթէ իրան ճանաչէին, այլեւս իւր ծրագիրներն առաջ տանել չպիտի կարենար։ Մի նուաղ յոյս էր միայն մնում նրան, այն է թէ՝ գուցէ այդ ծառան մոռացած լինի իրան։

Վերջինս որ իշխանի արտաքինից արդէն տեսաւ թէ հասարակ մարդ չէ իրանց այցելողը, իսկոյն դուրս կանչեց ընկերներին, որոնք այս ու այն կողմերից հաւաքուելով՝ վառեցին բակի մէջ պատրաստ եղող կպրաձիւթի ղամբարը, եւ սկսան իրանց ծառայութիւնը մատուցանել իշխանին։

Լուր հասցրին իսկոյն եւեթ իրանց տիրոջը, որ մի նշանաւոր հիւր է եկել իրանց։

Իշխան Սեւադան հրամայեց յայտնել հիւրին, որ «սիրով սպասում է իւր հին բարեկամ եւ ամենազնիւ իշխան Գէորգ Մարզպետունուն»։

Իշխանը չէմքի վրայ մնաց զարմանքից սառած։

— Ո՞րտեղից իմացաւ իշխանը, թէ Մարզպետունին է իւր հիւրը, հարցրեց նա լուր բերող ծառային, փոքր ինչ այլայլուած։

— Օ՛, ես տուի նրան այդ աւետիքը. կամեցայ ուրախացնել իմ իշխանին, ինքնագոհ ժպիտով պատասխանեց ծառան։

— Իսկ դո՛ւ, տղա՛յ, ճանաչո՞ւմ ես ինձ։

— Սա իմ որդին է, Տէր, մօտենալով իշխանին՝ ժպտալով խօսեց հինաւուրց ծառան — ես յայտնեցի նըրան թէ մեզ հիւր եկողը փառաւոր Մարզպետունին է... Տեսնո՞ւմ ես, Իշխան, որդիս մեծացել է, այն ժամանակ որ դու հիւանդ պառկած էիր մեզ մօտ, սա դեռ փոքր էր. խելօք, պատուական տղայ է...

Իշխանը տեսաւ որ էլ ծածկելու տեղ չմնաց։

— Այո՛, երեւում է, Աստուած պահէ, արագ – արագ պատասխանեց նա շատախօս ծառային եւ ներքին դըժգոհութեամբ բարձրացաւ վերին դատիկոնը։

«Ապարդիւն այցելութիւն... գուցէ եւ իմ ձեռնարկութեանց համար խափանարար հանդիպումն ...», մտածեց ինքն իրան իշխանը եւ ներս մըտաւ Սեւադայի առանձնարանը։

Գարդմանայ հինաւուրց իշխանը նստած էր այդտեղ, առանձնարանի անկիւնում դրուած եւ թաւիշներով զարդարած մի տախտի վրայ ծալապատիկ, համակ սեւազգեստ, համարիչը ձեռքին։ Նա գլուխը բարձր բռնած եւ ուշադրութիւնը լարած, ինչպէս առհասարակ անում են բոլոր կոյրերը, ուղղել էր դէմքը դէպի առանձնարանի դուռը։ Հէնց որ ներս մտնող քայլերի ձայնն առաւ, ժպտալով հարցրեց.

— Իշխա՞նն է եկողը։

— Այո՛, քո խոնարհ ծառան, պատասխանեց Մարզպետունին եւ արագ քայլերով սկսաւ մօտենալ։

— Եկ, իմ սիրարժան հիւր. ե՛կ, մօտեցի՛ր ինձ, ես չեմ կարող քեզ ընդառաջել. Աստուած զրկել է ինձ այդ ուրախութիւնից. եկ եւ գրկիր ինձ ...

Այս խօսքերի հետ նա բացաւ իւր գիրկը եւ Մարզպետունի իշխանը, որ արդէն մօտեցել էր՝ ջերմագին գըրկախառնուեցաւ նրան։

Սեւադան սեղմեց նրան իւր կրծքին, համբուրեց մի քանի անգամ եւ հեկեկալով ասաց.

— «Կերպարանքդ չեմ տեսնում, իմ ազնիւ բարեկամ, բայց հոգիս միացած է հոգուդ եւ նա ինձ շշնջում է թէ՝ սիրտդ խռոված է Սեւադայի դըժբախտութեամբ եւ թէ աչքերդ արտասւում են արդէն ...։

Եւ իրաւ, Մարզպետունի իշխանը չկարողացաւ զսպել իրան. Սեւադայի գրկում արդէն նա փղձկեցաւ լաց, անմռունչ արտասւում էր։

Այդ մարդը, որ արտաքուստ այնքան զօրեղ եւ աննկուն էր երեւում, նորատի կնոջ չափ փափուկ սիրտ ունէր։

— Նստի՛ր այստեղ, ինձ մօտ, ... եղիր. արհամարհիր ճակատագ... հարուածները, միայն թէ... սիրելիս (այս ասելով նա իշխանի... նստեցրեց իւր կողքին), միայն թէ մի՛ արհամարհիր երբեք առաքինութիւնը ... Աշխարհում ոչ մի յանցանք ... անպատիժ չէ մնում... Անշուշտ ... Սեւադան էլ գործել է այս ... արժանի մի յանցանք... ։

— Չէի սպասում, թէ այդքան ... ան խօսքերով ինձ կ'ընդունես, ... եց Մարզպետունին դիտմամբ, ... պէսզի ստիպէր իւր դժբախտ հ... կալին փոխել զրոյցի տխուր ... կը։

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Զուիցերիոյ հայ գաղութի մասին խօսած ատեն, աչքի առջեւ ունինք Ժընեւի հայութիւնը, որ բաղդատաբար աւելի բազմաթիւ է: Հոս ալ պէտք է նկատի ունենալ գաղութի երկու մասերը: Նախ քաղաքը հաստատուած, տուն տեղ եղածները, ընդհանրապէս տարեցներ, եւ միւս կողմէ Պ. Քրաֆթ Պոնարի սաները, որոնք այս օտարամերժ ափերը եկան շատ փոքր ու արդէն այսօր դարձած են մէկ մէկ կորիճներ:

Սակայն գաղութին հոգեբանութիւնը հասկնալու համար, պէտք է նախ ծանօթանալ միջավայրին, որուն ազդեցութիւնը շատ կարեւոր դեր մը կը խաղայ:

Փոքրիկ հողամասի մը վրայ սեղմուած, քանի մը տարբեր ցեղերու խառնուրդէն կազմուած ժողովուրդ մըն է Զուիցերիացին: Շրջապատուած բարձրաբերձ լեռնաշղթաներով, այս ժողովուրդը չունի երեւակայութեան այն խոյանքը, հոգեկան այն թռիչքը զոր լայն ու անծայրածիր հորիզոնները կու տան մարդուս: Սեղմուած նեղ ու խոր հովիտներու մէջ, ուր ապրուստը ապառաժէն հանելը այս գարաշրջանին այնքան ծանր է, Զուիցերիացին եղած է գերազանցապէս նիւթապաշտ եւ անհատապաշտ: Զուիցերիական համայնքը անդամ ազդուած է այս մտայնութենէն, եւ մէկ համայնքէն միւսը, մէկ նահանգէն միւսը, նոյնիսկ մէկ քաղաքի երկու թաղամասերը իրարու կը նային օտարի աչքով: Վերապահելով իրենց այնքան գեղեցիկ նշանաբանը «Մէկը ամենուն, ամէնը մէկուն համար»ը, արտաքին վտանգներու դիմագրաւելու համար:

Այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ, մեր ազգային կացութիւնը պարարտ հող կը գտնէ զարգանալու եւ ուռճանալու, հասնելու համար արտառոց ծայրայեղութեան:

Բնութենէն արդէն եսասէր, Զուիցերահայ մեր գաղութը եղած է գերանհատապաշտ: Ամէն մարդ քաշուած իր պատեանին մէջ, իր հոգեկան միայն կը զբաղի եւ կամաց կամաց ազգութեան գաղափարը, զգացումները կը տկարանան: Ասոր համար հեռացող տեսարանի մը նման կը լքուին ու կը կորսուին՝ օր մըն ալ բոլորովին:

Թէեւ այս գաղութը ունի իր մէջ յայտնի անհատներ համալսարանի դասախօսներ, բժիշկներ, վաճառականներ, նորէն անկարողութիւն մը արգելք կ'ըլլայ գործօն կեանք մը ապրելու, հայկական մթնոլորտ եւ միջավայր մը հաստատելու:

Պ. Քրաֆթի սաները աւելի բախտաւոր եղած չեն: Անոնք թէեւ աշխոյժով լի, չեն ունեցած իրենց քայլերը առաջնորդող մէկը: Պ. Քրաֆթ իր զբաղումներուն մէջ մոռցած է թէ, մարդ ոչ միայն կ'ապրի հացով, այլ եւ ազգային կեանքով ու խօսքով: Այնպէս որ այս տղոց ազգային կրթութիւնը կաղացած է եւ անոնք մեծ [illegible] կ'անգիտանան «Հայկական [illegible]»ները:

Գաղութին այս երկու հատուածները շատ յարմար կերպով իրար պիտի կարենան լրացնել: Եթէ մէկ կողմը դեռ իր մէջ ունի վառ ազգային բոցը, միւսը իր աշխուժովը կրնայ իր ջահը վառել այդ բոցէն ու շարունակել ճամբան հայկական:

Վերջերս թէ մին եւ թէ միւսը փորձեր մը կատարեցին սթափելու եւ հաստատելու միութիւն մը որ այս գաղութին տար քիչ մը հայկական շունչ ու եռանդ:

Գաղութին երէցները փորձեցին «Մշակութային կեդրոն» մը հիմնել: Թերեւս այս ձեռնարկը աւելի յաջող եւ արագ ընթանար, եթէ սխալ մը չպղտորեր մթնոլորտը, հաշիւ չոր հոգինոց խորհրդակցական ժողովի մը մէջ:

Անշուշտ Ժընեւի գաղութը այս «բանդէտ»ը անտեսելով պիտի շարունակէ իր ջանքերը, այդ գեղեցիկ ձեռնարկը յաջողցնելու համար:

Միւս կողմէ ուրախալի է տեսնել Պ. Քրաֆթի սաներուն ինքնագիտակցութեան զարթումը: Անոնք ալ կը ջանան երիտասարդական միութիւն մը յառաջ բերել: Յաջողութեան պայմանները ամէնքն ալ կը լրացնեն, կը բաւէ որ գաղութէն ետ մղուած ծխավաճառը այս կողմ չդարձնէ իր սոսր խաղերը: Բայց այս երիտասարդները ամէն ընդունակութիւն ունին իրենց ուզածը գտնելու եւ չեն ձգեր որ հասնողը իր քիթը խօթէ իրենց գործերուն մէջ:

Երիտասարդական միութեան տանելիք աշխատանքը գերազանցապէս հայկական աշխատանք մը պիտի ըլլայ Զուիցերահայ երիտասարդութեան մէջ եւ վստահ եմ թէ մեծերէն ոչ մէկը պիտի զլանայ իր աջակցութիւնը, դասախօսութիւններով եւ բանախօսութիւններով օժանդակելու երիտասարդութեան այս շարժումին:

ՊԵՐՃ

ՐԱՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

Դասախօսութիւն

Անցեալ հինգշաբթի գիշեր տեղի ունեցաւ Րաֆֆի լսարանի հերթական դասախօսութիւնը: Դասախօսն էր Պ. Սահակ Տէր Թովմասեան: Նիւթը՝ «Ո՞վ սարքեց Փետր. 18ը»:

Նախագահուհին կարճ նախաբանով մը ներկայացուց դասախօսն ու նիւթը, ծանրանալով այն կէտին վրայ թէ օրուան դասախօսը Հայաստանի մէջ գտնուելով այդ շրջանին ու ականատես ըլլալով բոլոր դէպքերուն, ի վիճակի էր «Փետր. 18ի» մասին լրիւ տեղեկութիւններ տալու:

Նախ քան բուն նիւթին անցնիլը, դասախօսը ակնարկ մը նետեց 1917-1920 պատմական շրջանին վրայ ու մէջբերումներ ըրաւ զանազան աղբիւրներէ:

— «Փետր. 18»ի մասին արտասահմանի մէջ սխալ գաղափար կը տիրէ: Ըստ բոլշեւիկեան քննադատներուն, պատմական այս դէպքը ուրիշ ոչինչ էր եթէ ոչ «մաուզերիզմի», հակայեղափոխութեան Դաշնակներու դաւադիր փորձը, իրենց կորսնցուցած իշխանութիւնը ետ առնելու համար: Իսկ ըստ գաղթահայութեան Փետր. 18ը Դաշնակցութեան աններելի արկածախնդրական գործունէութեան շղթայի մէկ օղակն էր — եղբայրասպան կռիւ, եւ կամ Թուրքիոյ աջակցութեամբ պայքար՝ խորհրդային «փրկարար» ուժերու դէմ: Դաշնակցութեան դէմ պայքարը խորացնելու եւ Դաշնակցութիւնը հայութեան հոգեկան աշխարհէն հեռացնելու համար միայն հրապարակ նետուած այս մեղադրանքները որեւէ չափով չեն կրնար իրականութեան մօտենալ: Մանաւանդ գաղթահայութիւնը որ նման պատմական դէպքերու մասին իր ծանօթութեան փորձերուն մէջ կ'առաջնորդուի գլխաւորաբար զգացումով եւ դէպքերը հեռուէն դիտողի հոգեբանութեամբ, դերազանցապէս ազդուած դէպքին մէջի աննպաստ կողմերու գերագնահատութեամբ, անհրաժեշտօրէն պէտք ունի դէպքերը քննելու առարկայօրէն եւ անկողմնակալ: Այս տեսակէտէն անհրաժեշտ է Փետր. 18ի ծագման էութիւնը փնտռել քիչ մը աւելի անցեալին, այսինքն 1917ի Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան շրջանին մէջ:

Ի՞նչ է եղած նոր Ռուսիոյ իրական վերաբերումը Հայաստանի քաղաքական դատի մասին,—Լենինի յայտարարութիւնը 1917 Սեպտ. Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն առաջ, Ստալինի յայտարարութիւնը 1917 Հոկտ. յեղափոխութենէն ետք:

Այս առաջին շրջանն էր ուր խոստումներ կը տրուէին շռայլօրէն, հայութեան խոստանալով ոչ միայն իր նիւթական եւ բարոյականիրաւունքներուն վերականգնումը, այլ եւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունք, հայութեան քաղաքական ազատութիւնը մինչեւ լիակատար անկախութիւն:

1920ին մանաւանդ Երրորդ Միջազգայինի քաղաքականութիւնը Արեւելքը բռնկցնելու իր ձգտումին մէջ տենդագին ճիգեր կը թափէ արեւելեան երկիրներու եւ մանաւանդ Թուրքիոյ մէջ: Բագուի խորհրդաժողովի (1920 սեպտեմբեր) մէջ, Զինովիեւ, Էնվէր փաշայի մասնակցութեամբ յանուն «Համաշխարհային սոցիալիստական շահերուն», կոկորդիլոսեան արցունքներ թափելով հայութեան կրած ողբերգութեան վրայ, ոչ մէկ խօսք ունէր Հայաստանի քաղաքական պահանջներու մասին: Հոս էր որ հանդիսաւորապէս Հայաստանը կը զոհուէր Թուրքին, Ռուսաստանի հաճութեամբ ու օրհնութեամբը:

Իւրացնելով այս ուղղութիւնը հայկական հարցի մասին, խորհրդային իշխանութիւնը ամէն ճիգ ի գործ դրաւ, գոհացնելու համար Թուրքիան, իր գլխաւոր զինակիցը այդ օրերուն:

Դեռ 1920 յունիսին գոյացած էր այն համաձայնութիւնը որով յետագային 1921ին, Կարսի դաշնագրով Հայաստանը պիտի զոհուէր Թուրքիոյ:

Ռուսական այս քաղաքականութեամբ ուրեմն, պէտք է մօտենալ այն դէպքերուն, որ տեղի ունեցան 1920ին, մանաւանդ Հայաստանի մէջ:

Հայ ժողովուրդը՝ ազատութեան արժէքը ըմբռնեց 1921 փետրուար 18ին միայն:

Ջախջախիչ յատկանշական էր 1921 մայիս 28ի տօնակատարութիւնը բաղդատմամբ նախորդ տարուան: Երբ 1920ին ժողովուրդը կը տօնէր ազատութեան տարեդարձը, որուն կը մասնակցէր բանակը, կրնամ առանց քաշուելու ըսել թէ զինուորները շատ ի եղծ վիճակի մէջ էին, իսկ 1921ին պատկերը բոլորովին տարբեր էր, ժողովուրդը բարւոք վիճակի մէջ, բանակը բոլորովին կազմակերպուած:

Մայիսեան շարժումները բացին երկար պայքարի շրջան որմէ յաղթական ելաւ իշխանութիւնը: Թրքական շարժումները սկսան Նախիջեւանի եւ Շարուրի շրջանէն, ռուսեւթրքական գործակցութեամբ: Հայաստանի կառավարութիւնը քայլեր առաւ հայեւռուս բանակցութիւններ վարելու Շանթի պատուիրակութեան միջոցաւ: Մոսկուայի բանակցութիւնները ձգձգուեցան ռուսական մութ հաշիւներով, որպէսզի Թուրքիան ազատ մնար իր նպատակները յաջողցնելու Հայաստանի հանդէպ: Այս վերջինը շինծու պատճառներ փնտռելով յարձակեցաւ Հայաստանի վրայ ու զինուորական շարժումները սկսան Շարուր, Նախիջեւան, Դարալագեազ եւ Զանգեզուրի շրջաններէն: Հայկական բանակը կանգ առաւ Նախիջեւանի մէջ, Թուրքեւռուս գործակցութեան հանդիպելով: Այս բոլորի հետեւանքով ժողովուրդը հոգեբանօրէն շատ տկարացած էր ու յոգնութեան նշաններ ցոյց կու տար:

Ռուսեւթուրք վտանգին դէմ ուրիշ միջոց չգտնելով, Հանրապետութեան կառավարութիւնը նախընտրեց երկու չարեաց փոքրագոյնը, բանակցութիւններէ վերջ, Խորհր. իշխանութեան հետ դեկտեմբեր 2ին, համաձայնութեան եկաւ յանձնելու Հայաստանը, պայմանաւ որ Ռուսաստանը ամէն դիւրութիւն տայ նախկին կառավարութեան անդամներուն հեռանալու Հայաստանէն, իսկ մնացողները չհետապնդէ: Խ. Իշխանութիւնը երբ հաստատուեցաւ, ժողովուրդը չունեցաւ անոր հանդէպ ոչ խանդավառութիւն եւ ոչ ալ հրճուանք, ընդհակառակն, տեսաւ որ «բարերար Քեռին» իր շռայլօրէն խոստացած բարիքները չբերելէ զատ, սկսած էր իր ունեցածն ալ կողոպտել եւ անլուր բարբարոսութիւններ կատարել:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅԱՌԱ՞Ջ ԳԱՑԵՐ ԵՆ ԹԷ ԵՏ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք առջի օր, նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ Պոլիս այցելելով, լսած է առեւտրականներու եւ զանազան արհեստաւորներու տրտունջները եւ բաղձանքները: Ահաւասիկ նմոյշ մը եւս.—

Յետոյ ներկայացաւ Սիրքէճիի Խոզիփէք պանդոկին տէր Օսման Պէյեր.

— Քանի՞ տարիէ ի վեր պանդոկ կը բանեցնես:

— Կանուխ սկսայ: Նախ պաշտօնեայ էի: 21 տարիէ ի վեր այս գործով կը զբաղիմ:

— Պանդոկդ քանի՞ հոգինոց է:

— Յիսուն: Ամէն բանը կատարեալ է. հեռաձայն, լոգարան, ամէն բան..

— Օտար յաճախորդներ ունի՞ս:

— Ամէնէն շատ Ամերիկացիներ, Գերմանացիներ եւ Անգլիացիներ կու գան:

— Ըսել է դուն գանգատ չունիս:

— Ունիմ, ունիմ: Մեր ցաւը սպասեակներու (կարսոն) խնդրին մէջ է: Դժուար է սպասեակ գտնել, պէտք է դպրոց մը բանալ, աւելել, սրբել եւ ծառայել սորվեցնելու համար: Յունաստանի մէջ կայ եղեր այդպիսի դպրոց մը. ես չտեսայ, որովհետեւ Եւրոպա չեմ գացած:

— Այդ չեղաւ: Ձեռներէց ես, երիտասարդ ես, պէտք է որ երթայիր:

Հոս կուսակալը խօսքի խառնուելով ըսաւ թէ սպասեակի դպրոց մը բանալ կը խորհի արդէն:

Պանդոկատէրը յետոյ բացատրեց թէ եթէ լաւ սպասեակներ պատրաստուին, դրամատէրները փոխանակ ափարթըմանի, պանդոկ պիտի շինեն, եւ Սիրքէճիի խարխուլ պանդոկներուն տեղ առողջապահիկ շէնքեր պիտի ունենայ քաղաքը, այսպէս զբօսաշրջութեան զարկ տալով:

— Եթէ այսպէս երթայ, ըսաւ պանդոկատէրը, օր պիտի գայ որ օտար զբօսաշրջիկի երես չպիտի տեսնենք: Բոլորն ալ պանդոկներէն դժգոհելով շոգենաւերուն մէջ կը գիշերեն:

— Զբօսաշրջիկ չգալուն պատճառը ա՞յս է:

— Ոչ. դեռ կայ թարգմանի խնդիրը, սղութեան, զբօսատեղիներու չգոյութեան խնդիրները: Օտարները մեզի կը հարցնեն թէ ո՞ւր կրնան զբօսնուլ: Մենք ալ անոնց «Տարիւլ-պէտայի»ն եւ սինէմաները ցոյց կու տանք:

Պանդոկատէրին յաջորդեց կօշկակար Ապտուլլահ Վահտի Արըման, որ ըսաւ թէ 5 տարի առաջ համագործակցական ընկերութիւն մը հիմնած է, որ 217 անդամ հաստատութիւններ ունի:

— Կօշիկ չէ՞ք արտածեր:

— Գոնթէնժան չեղած, ապրանք կը ղրկէինք Ամերիկա, բայց մրցակցութեան եւ կազմակերպութեան պակասի պատճառաւ ալ չենք ղրկեր: Մենք գիտակից մրցակցութիւն չենք գիտեր: Կը կարծենք թէ շահը ապրանքին նիւթէն գողնալուն մէջն է: Գէշ ապրանք կը շինենք: Կաշիները լաւ չեն: Պէյքօզի գործարանը լաւ կաշի չի պատրաստեր:

— Ի՞նչ դարման կը խորհիս:

— Փոքր արհեստներու օրէնքը խղճմտութեան կարեւորութիւն պիտի տայ եւ մակաբոյծ դասակարգը պիտի ջնջէ:

— Տրեխ կը շինէ՞ք:

— Քիչ: Գիւղացիները միայն դաշտին մէջ տրեխ կը հագնին: Անոնք ալ կօշիկ հագնիլ սկսան:

— Ի՞նչ կը հասկցուի ասկէ:

— Գիւղացիին բարօրութիւնը:

Կօշկակարը յետոյ գիւղացիներուն ծախած կօշիկներուն տակուն ըլլալը մէջ բերաւ եւ ի վերջոյ խնդրեց որ կօշկակարները զերծ կացուցուին գործաւորութեան տուրքէն:

Իսմէթ Ինէօնիւ յետոյ լսեց նաեւ Արհեստաւորներու Միութեան նախագահ Տօքթ. Հալիլ Սէզէրը, ծխախոտի բանուոր Զաղրալը Էյուպը եւ հիւսուածեղէնի գործարանատէր Ֆուատը, որոնցմէ զանազան բացատրութիւններ առաւ:

Իսմէթ Ինէօնիւ 5 ժամ անընդհատ աշխատած էր սեղանին գլուխը, ժողովուրդին բարօրութեան համար: Ազգ. պետը ոտքի ելլելով ըսաւ.

— Ցտեսութիւն, ընկերներ, վաղը առաւօտ ժամը 9ին դարձեալ կը տեսնուինք:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ – ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետր. 5ին տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի Լիլայի մասնաճիւղի թէյասեղանը՝ դասախօսութեամբ Տիկ. Շահլամեանի: Ըստ հայկական սովորութեան փոխանակ յայտարարուած ժամուն սկսելու, հանդէսը սկսաւ միայն 4ին: Սկսելէն վերջն ալ դեռ շատեր կու գային, ինչ որ պիտի խանգարէր դասախօսութիւնը:

Բացման խօսքէն վերջ, Տիկ. Խաչիկեան ցաւ յայտնեց «որ այսչափ հետաքրքիր նիւթի մը շուրջ եղած դասախօսութիւն մը չէ բերած աւելի շատ բազմութիւն, հակառակ անոր որ վարչութիւնը այս անգամ աւելի մեծ սրահ էր վարձած, փոխանակ դպրոցին մէջ ընելու որ կրնար երկու հարիւր հոգի տեղաւորել: Յետոյ հրաւիրեց օրուան դասախօսը, Տիկ. Շահլամեանը, որ շատ գեղեցիկ ու յստակ ոճով մանրամասնօրէն բացատրեց այն վտանգը որ կը սպառնայ նոր սերունդին: «Կապոյտ Խաչի եւ միւս բոլոր կազմակերպութիւններու թափած ջանքերը եւ զոհողութիւնները պէտք եղած արդիւնքը չեն կրնար տալ, եթէ ծնողքները եւս իրենց կողմէն ճիգ չընեն ու աշխատանք չթափեն այդ ուղղութեամբ. քանի որ ամէն օր շփման մէջ են իրենց զաւակներուն հետ. իսկ հայերէն դպրոցն ու դասախօսութիւնը մէկ օր է միայն. երբեմն ալ կէս օր. ինչ որ անշուշտ կաթիլ մը ջուրի դերը պիտի կատարէ այս ծով քաղաքին մէջ: Թելադրեց որ աւելի մայրերը բծախնդիր ըլլան եւ ազգային գիտակցութիւնը արթնցնեն իրենց զաւակներուն մէջ, զանոնք միշտ հայկական շրջանակի մէջ մտցնելով: Եւ գեղեցիկ օրինակներով պատկերացուց հին նահապետական ընտանիքներու համերաշխութիւնն ու սէրը. մանաւանդ անոնց ազգային գիտակցութեան զօրաւոր ճիգը՝ այդ զգացումը փոխանցելու համար իրենց զաւակներուն: Մենք ալ պէտք է նոյնը ընենք հետեւելով իրենց օրինակին եւ տանք մեր յաջորդ սերունդին այն, ինչ որ մեր նախնիքները մեզ տուին:

Մէկ ժամ տեւող այս դասախօսութիւնը վերջացաւ բուռն ծափերով:

Ներկաներէն հարցումներ տրուեցան թէ ի՞նչ պէտք է ընէ արտասահմանի հայութիւնը որպէսզի մեր նոր սերունդը ազատէ այլասերումէ: Տիկ. Շահլամեան բոլորին պատասխանեց սիրայօժար:

Տիկ. Խաչիկեան շնորհակալութիւն յայտնեց վարչութեան կողմէ: Օր. Կնեաղեան, Տիկ. Լուսպարոնեան եւ Պ. Քօփարեանեան երգեցին գեղեցիկ կտորներ, որոնք կրկնուեցան ժողովուրդին փափաքով: Իսկ Պ. Արծրունեան արտասանեց երկու կտոր, «Ափ մը մոխիր» եւ «Ինչքան անէք», արժանանալով ջերմ ծափերու: Պ. Փօյաճեան իր շատ սիրած Օմար Խայեամէն զանազան կտորներ արտասանեց, կրկնապատկելով ժողովուրդին ուրախ տրամադրութիւնը: Փոքրիկն Փօյաճեան եւս արտասանեց:

Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ շատ գեղեցիկ օրինակով մը բացատրեց թէ պէտք է նախ տանք յետոյ պահանջենք: Պէտք է կազմակերպութեան մէջ մտնենք ու անոր օգտակար ըլլանք որ ան ալ մեզ օգնէ: Անհատ մը առանձին այն արժէքը չի ներկայացներ, ինչ արժէք որ կը ներկայացնէ ընկերութեան մէջ մտնելով: Եւ իր խրախուսիչ խօսքերով խանդավառեց ներկաները:

Ժամը եօթն էր եւ դեռ ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ այդ տաքուկ մթնոլորտէն:

—. Լիլայի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկ. Հալուճեանին եւ Տիկ. Ճէրկեահեանի որոնք քսանըչորս (24) թէյի բաժակներ նուիրեցին մասնաճիւղին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԶՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն կռան զարնելով, մէջքերնիս երկու տակ կը լնի. էդ դեռ հերիք չէ, հիմա էլ մեր քաղցը քունը խռովեր, իրարու կուշտէն կախ ենք ընկեր, թէ ի՞նչ է— զէնք առէք: Ախպէ՛ր, մենք Հայ ենք, բա՛ սա հարուստները հայ չե՞ն: Միթէ՞ Թուրքը կոտորածի ժամանակ հարուստներուն կը խնայէ: Յեղափոխութիւն ասածդ պէտք է արդարութեան գործէ: Եղբա՛յր, ամէնցս ալ,— միայն նեղութիւն մեզ՝ էս զէնքի ցաւն էլ թող հարուստներ քաշեն: Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն միմտարի վրայ նստած փեազ կը չափեն, գեղացուն կը խաբեն, իրիկունն էլ մաստիկն ու մեթաքսա գօտեակը կակուղ-կակուղ կ'իջեցնեն, ապա հանգիստ քուն կը մտնեն: Հա՛ թո՛ղ Դաշնակցականները սար ու քար ոտքի տակ տան, անոնց հոգը չէ: Բա՛ սա արդարութի՞ւն է: Ո՞ր Աստուած կ'ընդունի:

— Դու պրծա՞ր, Մկօ, դէհ հիմի թո՛ղ, որ ես ասեմ — ըսաւ Գրիգորը — էն օր, որ մենք Դաշնակցութեան դրօշակի տակ մտանք, մենք երդում ըրինք հաւատարիմ մնալ անոր սկզբունքներուն: Դաշնակցութեան հիմը զոհաբերութեան ոգին է: Դաշնակցականը կանգ պիտի չառնէ ամէն կարգի զոհաբերութեան առջեւ, նա պիտի զոհէ իր քունը, իր հանգիստը, իր գործը, տունը, ընտանիքը եւ վերջապէս՝ իր կեանքը Հայ ժողովրդի ազատութեան համար: Այո՛ մենք պէտք է մեռնինք, որպէսզի ապրի՛ Հայ ժողովուրդը իր ցեղերովն ու տղաքներով միասին, եւ մենք Դաշնակցականներս, պէ՛տք է տանինք այս զոհաբերութիւնն անտրտունջ: Եւ ի՞նչ ես կարծում, Մկօ, եթէ մենք հարուստներին զէնք առնել տանք, միթէ՞ նրանք կռուի պիտի դուրս գան մեր կողքին: Էլի՛ ես ու դու պիտի կռուինք, իսկ նրանք իրենց հանգիստ քունը քաշեն, եւ դու գիտես, որ կռուի ելնողը պիտի հաշտուի մեռնելու մտքին հետ: Մկօ, դու որ քու կեանքը զոհելու պատրաստ ես, մի՞ քանի ոսկի՞ պիտի խնայես զէնքի համար: Խօսքս ի հարկէ քու մասին չէ, քանի որ դու շատ վաղուց ունես. խօսքս նրանց մասին է, որ զլանում են զէնք առնել:

— Լա՛ւ, ախպէր, առնե՛նք, առնենք չասինք թէ չառնենք, բայց չէ՞ որ սա հաստավիզ Թարզիբաշին, Ճիտաչին ու Գափամաջին ու միւսները կարող են այնքան զէնք առնել, որքան մենք, հազար հոգի միասին: Յանձնեցէ՛ք ինձի այդ գործը, ես իմ Աստուած, թէ ես այդ հաստավիզերէն հազարական ոսկի չհանեմ, ես Մկօ չլինեմ:

— Մկօ, չկարծես թէ անոնք զերծ պիտի մնան, անոնք ալ պարտաւոր են վճարել, բայց հարկաւ տակտով պէտք է գործենք. ապա թէ ոչ, գործը կը վիժի, եւ յօնքը շինելու տեղ աչքը կը փճացնենք. դու լաւ ծանօթ ես անոնց բնաւորութեան: Մինչեւ այսօր տեսնուա՞ծ է մի հայ հարուստ, որ ինքնաբերաբար մի գումար նուիրէ մեր զիփօնին: Ի հարկէ, մինչեւ ուժ ցոյց չտանք անոնցմէ բան դուրս չի գար, բայց չափաւոր:

— Շատ ճիշտ կ'ըսէ ընկեր Բուլղարացին — ըսաւ Ռուբէն: Ինչո՞ւ մոռացա՞ք, որ Թարզիբաշին քսան ոսկու փոխատուութիւն անել չուզելուն համար, քիչ էր մնացեր մի մեծ դէպք ծագէր:

— Էդ ո՞ր ժամանակ, ըսաւ Արշակ:

— Անդրանիկի խմբի Սասունէն Աղթամար վերադարձին:

— Հայ հարուստը եթէ զէնքի յարգը իմանար, հայ ժողովուրդն այսօր ոտքէն մինչեւ գլուխը զինուած կը լինէր — ըսաւ Կօլօտ Միհրանը:

— Էդ հարցը փակէ՛ք — նկատեց Նշանը — դա հին ցաւ է: Դուք կանտիկի մասին խօսեցէք: Հիմա հերթը քոն է, Ռաֆայէ՛լ, դու ի՞նչ առարկութիւն ունես:

Ռաֆայէլը միայն կարմրեց ու ոչ մի խօսք չարտաբերեց:

— Թող տուէք, որ Ռաֆայէլի փոխարէն ես խօսիմ, ըսաւ Միհրանը: Ռաֆայէլի վիճակը մեր աչքի առջեւն է. նա նոր տուն կը շինէ եւ երկար ժամանակ ու մեխանդամայն դրամ հարկաւոր է աւարտելու համար, եւ վաղը ձիւն ձմեռ կուգայ ու կարելի չէ շինութիւնը կիսատ թողնել: Դուք բոլորդ էլ գիտէք, որ նա զոհաբերող տղայ է, եթէ ունենայ չի խնայեր:

— Շատ բարի, Միհրա՛ն, մենք էլ գիտենք, որ այդպէս է. բայց մեր խմբին պատիւ կը բերէ՞, որ մեզմէ մէկը անզէն մնայ, առարկեց Ղեւոնդը:

— Լաւ, ի՞նչ կարող ենք ընել:

— Միթէ՞ չենք կարող անոր օգնել: Եթէ ամէն մէկս կէս ոսկի փոխ տանք Ռաֆայէլին, անոր տասնոցի արժէքը կը գոյանայ: Ես իմ կողմէն կըտամ կէս ոսկի:

— Էլ ո՞վ կարող է տալ, հարցուց Միհրանը:

—Մէկ ոսկի էլ ես կուտամ, ըսաւ Բորղոմեան Սահակը:

— Մէկ ոսկի էլ ես, ըսաւ Ճիտաչեան Գէորգը:

— Կէս էլ ես ...

— Մէկ էլ ես... Եւ ահա տաս ոսկու փոխատուութիւնը լրացաւ:

Ռաֆայէլը միայն գլուխը կախ կը լսէր:

— Էտ շատ լաւ գործ եղաւ, ըսաւ Պանիրեան Սարգիսը, բայց նկատի ունեցէք որ էտ մարդը մէկ կողմէ իր տունը պիտի շինէ, իսկ միւս կողմէն ալ տասն ոսկու պարտքի տակ ընկաւ: Ի՞նչպէս տակէն դուրս պիտի գայ — չգիտեմ:

— Գիտէ՞ք ինչ, ըսաւ Նալչուի Խաչիկը, ես Ռաֆայէլի տունը կ'աշխատիմ ու գիտեմ ամէն մանրամասնութիւնը: Անոր տան առաջին յարկն արդէն վերջացեր է, երկրորդը՝ նոր է սկսեր, փայտեղէն ու երկաթեղէնը պատրաստ են, մնացեր է աղիւսի գործը: Զորցածները պէտք է շուտ – շուտ մէջտեղէն հաւաքել շինութեան տակը եւ միւս կողմէն նորերը կտրել, որպէսզի այս արեւէն չորանան, ու չըմնան աշնանային ձիւն ու անձրեւին: Եւ աղիւսները հաւաքելու գործը կապուած է բանուորներու հետ, որ բաւական ծախսի կը նայի, մենք եթէ ուզենանք, թոյլ չենք տար որ Ռաֆայէլը ատոր համար դրամ ծախսէ:

— Ի՞նչ կարող ենք անել, ըսին ամէնքը:

— Ես մէկ առաջարկ ունիմ. ասեմ, վախենամ վրաս ծիծաղէք, մանաւանդ էս վարժապետները:

— Ասա, ասա, տեսնենք, ինչ է առաջարկդ:

(2)

(Շար.)

կրնան դիւրաւ իրենց կամքը պարտադրել ուժասպառ կողմերուն» :

Խօսելով Ուկրայնայի անջատման ծրագրի մասին, որուն առաջին կայանը Կարպաթեան Ուկրայնան պիտի ըլլայ, Սթալին ըսաւ թէ այս վերջին շրջանը միայն 7000.000 բնակիչ ունի, իսկ խորհրդային Ուկրայնան՝ 30.000.000 : Եւ շարունակեց սուր հեգնութեամբ ․

— « Անշուշտ, կարելի է Գերմանիոյ մէջ կը գտնուին խենդեր որոնք կ'երազեն փիղ մը ամուսնացնել մժեղի մը հետ, այսինքն խորհրդային Ուկրայնան այսպէս կոչուած Կարպաթեան Ուկրայնայի հետ : Եթէ իսկապէս այդպիսի մարդեր կան Գերմանիոյ մէջ, մեր երկրին մէջ բաւական թիւով բընաշխատներ ունինք, այդ խենդերուն համար» :

*** Կոմինտէրնի ռուսական բաժնին նախագահը, Մանուիլսկի, իր զեկուցման մէջ չեշտեց թէ անհրաժեշտ է շարունակել բանուորական միակ ճակատի քաղաքականութիւնը, մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ : «Ժողովրդավար կոչուած պետութեանց քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն մը ապահովելու համար, անհրաժեշտ է որ բանուոր դասակարգը օգտագործէ նաեւ նիւթական ճնշումի ուժերը՝ քաղքենի կառավարութեանց վրայ : Բանուոր դասակարգին զէնքերն են գործադուլները եւ ժողովրդական շարժումները՝ աւարառու պատերազմներու դէմ » :

Նոր Փոթորիկ Չեխոսլովաքիոյ մէջ

Փրակայի կառավարութիւնը յաջողեցաւ կանխել Սլովաքիոյ անջատական շարժումը, նոր կառավարութիւն մը նշանակելով եւ կացութիւնը հանդարտ է առ այժմ : Եւ սակայն, իրազեկ շրջանակներ կը կարծեն թէ կացութիւնը միշտ ծանր է, մանաւանդ որ Գերմանիա լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին : Սլովաքիոյ գերման փոքրամասնութիւնը հակառակ է նոր կառավարութեան եւ վրդովիչ զրոյցներ կը տարածէ : Կ'ըսուի թէ հիթլէրական պահակներ համախմբուած են չեխական սահմանին վրայ : Սլովաքիոյ նախորդ դահլիճին անդամներէն Տուրքանսքի, որ Վիէննա փախած էր, գրգռիչ յայտարարութիւններ ըրաւ ձայնասփիւռին առջեւ, թելադրելով ընդդիմանալ Փրակայի կառավարութեան : «Այլեւս կասկած չկայ, Չեխերը միայն եւ միայն իրենց շահերը կը հետապնդեն, ի վնաս Սլովաքներուն : Չեխերը որ եւ է դաս չառին պատմութենէն : Անոնք կ'ուզեն Սլովաք ժողովուրդը զրկել իր արդար իրաւունքներէն, որոնց համար կռուած է քսան տարի անընդհատ : Ինքնավարութեան օրէնքին պատրաստութեան առեն, Փրակա դժուարութիւններ հանեց ամէն քայլի առջեւ եւ ստեղծեց ինքնավարութիւն մը որ իրականին մէջ գոյութիւն չունի » :

Գերմանական թերթերն ալ խստօրէն կը մեղադրեն չեխական կառավարութիւնը : Վերջին լուրերու համաձայն, մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Սլովաքիա : Մայրաքաղաքին Գերմանները 1500 հրացան ստացած են : Պերլինի մէջ յուսատես են կացութեան մասին :

Ութ օր ութ գիշեր խրախճանք

— - ∞ —

Իրանի գահաժառանգին՝ իշխան Շահփուր Մոհամմէտի եւ Եգիպտոսի թագաւորին քրոջը՝ իշխանուհի Ֆավզիէի հարսանեկան պայմանադրութիւնը պիտի ստորագրուի հինգշաբթի օր, Գահիրէ, Ապտինի պալատին մէջ, նախագահութեամբ կրօնապետ Շէյխ Մորաղիի : Այս առթիւ արիներ եւ արենոյշներ թափոր մը պիտի կազմեն եւ սկաուտապետի չքանշանը պիտի տրուի Ֆարուք թագաւորին : Խրախճանքները պիտի շարունակուին մինչեւ մարտ 24, գիշեր ցերեկ : Այս առթիւ ուտեստ եւ հագուստ պիտի բաշխուի աղքատներուն : Դարաւոր դոհարեղէններ, իրանեան զորգեր եւ կերպասներ աննախընթաց փայլ մը պիտի տան հանդիսութեանց :

Արքայական ամոլը Թէհրան պիտի երթայ ծովու ճամբով, ընկերակցութեամբ մայր թագուհի Նազլիի եւ իշխանուհի Ֆավզիէի քոյրերուն, որոնք բուն հարսնիքին ներկայ պիտի ըլլան Թէհրանի մարմարեայ պալատին մէջ :

Թէեւ իշխանուհին միայն լուսանկարով կը ճանչնար իր նշանածը, մինչեւ մարտ 3, բայց ինքն իր ազատ կամքով ընտրած էր զայն : Իրազեկներ կը պատմեն թէ երբ Իրանի ներկայացուցիչները Ֆարուք Ա.ի կարծիքը հարցուցին, համաձայն իսլամական սովորութեան, թագաւորը (19 տարեկան) պատասխանեց թէ որոշումը իր քրոջը կ'իյնայ :

Իշխանուհի Ֆավզիէ, որ թագաւորին անդրանիկ քոյրն է եւ տիպար մը եգիպտական գեղեցկութեան, ունի երեք քոյրեր եւս : Երկրորդը, 15տարեկան, նշանուած է Իպնը Սէուտի մէկ զաւկին հետ, երրորդը՝ 12 տարեկան, Իրաքի թագաւորին մէկ զաւկին հետ :

Իրանի գահաժառանգը, իշխան Շահփուր Մոհամմէտ, անդրանիկն է Շահին ինը զաւակներուն եւ մասնաւոր կրթութիւն ստացած :

ՁԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խորհրդաժողովին հրէական պատուիրակութիւնը որոշեց չմասնակցիլ նիստերուն, մինչեւ որ անգլիական կառավարութիւնը չերաշխաւորէ թէ հողատարութեան հիմնական սկզբունքները պիտի չքանդուին, Արաբներուն գոհացում տալու համար :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Լանքաշիր պիտի այցելէր, բայց վերջին պահուն յետաձգուեցաւ ճամբորդութիւնը, նկատելով որ իրլանտացի յեղափոխականները կրնան վրէժխնդրական միջոցներու դիմել, իրենց եօթը ընկերներուն դատապարտութեան հետեւանքով :

15 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ, 60 հոգի ալ ամբաստանութեան տակ առնուեցան, իբրեւ գործակալները կամ զոհերը միջազգային կազմակերպութեան մը որ կը զբաղէր թմրեցուցիչներու առեւտուրով, մասնաւորապէս Ամերիկայի հետ : Վարագոյրը բացուած էր Նիւ Եորքի մէջ, երբ ոմն Ժոզէֆ Տէվին ցամաք ելած ատեն բռնուեցաւ էրօինի բեռով մը : Նիւ Եորքէն տրուած հեռագիրներու վրայ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը հետապնդումներ կը կատարէր երկար ատենէ ի վեր, Փարիզի, Մարսէյլի, Նիսի, Քանի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ : Ամբաստանեալներուն մէջ կան օտարականներ ալ, ինչպէս եւ կիներ : Առաջին ձերբակալութիւնը կատարուեցաւ Քանի մէջ, ուր ազնուաշո՛ւք տիկին մը, Սիմոն Կէռէն, այլ անուամբ Պէրթիէ, յաջողած էր բազմաթիւ յաճախորդներ հաւաքել իր բնակարանին մէջ... ծուխ արձակել տալու համար, անո՛ւշ երազներով :

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետը Էնկիւրի պիտի երթայ մարտ 18ին եւ պիտի մնայ երկու օր :

ՊՈՒՇ - ՏԻՒ - ՌՕՆԻ նահանգապետ Պ. Ֆրանսուա Կրօ յանկարծամահ եղաւ շաբաթ օր : 59 տարեկան էր եւ այդ պաշտօնը կը վարէր 1938 մարտէն ի վեր : Մեծ պատերազմին ատեն քաջարար կռուելով ծանրապէս վիրաւորուած էր :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ չեշտելով միջազգային կացութեան դժուարութիւնները, կ'առաջարկէ Գերմանիոյ վերադարձնել նախկին գաղթավայրերը :

— Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը իր շաբաթական տեսութեան մէջ կը բացատրէ թէ հնչած է ժամը՝ վերաքննելու համար գաղթավայրերու, հողատարութեանց եւ թեւարկութեանց խնդիրները :

ՃԻՊՈՒԹԻԻ ճակատը զօրացնելու համար Սենեկալցի արձակաղէններու նոր վաշտ մը եւս ճամբայ ելաւ Մարսէյլէն :

ԼԻՈՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ հանդիսաւորապէս բացուեցաւ մարտ 12ին, կիրակի, նախագահութեամբ Պ. Էռիոյի : Ներկայ էին նաեւ առեւտրական եւ թղթատարական նախարարները :

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԿԷՕՐԻՆԿ Իտալիայէն Ֆրանսա անցաւ եւ Մոնթէ Քարլօ իջնելով, մասնակցեցաւ ծաղիկներու ճակատամարտին : Յետոյ վերադարձաւ

ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գերմանիա :

ԳԵՐՄԱՆ ՀՐԷՇԻՆ, Վայտմանի դատավարութիւնը կը շարունակուի ուրբաթ օրէն ի վեր, Վերսայլի մէջ : Մարդասպանը առ հասարակ լուռ կը մնայ, եւ նախագահը կը հարկադրուի քանի մը անգամ յիշեցնել միեւնոյն հարցումները : Երբեմն ալ, երբ պաշտպան փաստաբանը կը փորձէ արդարացնել զինը, մարդասպանը կը յայտարարէ,— Ո՛չ, ես սպաննեցի երկուքն ալ...» : Այժմ կարգը եկած է ամերիկացի պարուհիին սպանութեան մանրամասնութեանց :

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ
MERCREDI 15 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3989

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞Ր ՔԱՐՏԷՍՆ Է ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ...

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, ամէն տարի Մարտին գլխապտոյտ դէպք մը կը սարքուի Պերլինի մէջ, ապշութեան եւ սրտնեղութեան մատնելով ամբողջ աշխարհը :

Այսպէս, 1935 մարտ 16ին Հիթլէր վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը :

1936 մարտ 7ին չեղեալ հռչակելով Լոքառնոյի դաշինքը, գրաւեց Հռենոսի շրջանը :

1938 մարտ 12ին գրաւեց Աւստրիան :

Նոյն տարուան սեպտեմբերին, ուրիշ յանդուգն գործողութիւն մըն ալ կատարեց Չեխոսլովաքիոյ դէմ, անդամատելով զայն եւ Զուտէթեան շրջանը կցելով Գերմանիոյ : Այս առթիւ Լեհաստան եւ Հունգարիա եւս կորզեցին իրենց բաժինը, տաքը - տաքին, առանց սպասելու որ զոհը քիչ մը շունչ առնէ :

Եւ ահաւասիկ նոր անակնկալը,— անջատում Սլովաքիոյ :

Իրականին մէջ, անակնկալ մը չէ այս : Նախ իր բաժինը ապահովելու համար, Հիթլէր 1938 սեպտեմբեր 30ին չուզեց ուրիշ խնդիրներ յարուցանել, Միւնիխի մէջ : Եւ ստացաւ իր սպասածէն աւելին :

Արդ, մինչ լաւատեսներ կը կարծէին թէ անդամատեալ Չեխոսլովաքիան պիտի կրնայ շնչել, մէկ պետութիւն կազմելով Սլովաքիոյ եւ Ռութենիոյ հետ, խմորումներն ու ներքին դաւերը կը շարունակուէին լռելեայն, այդ երկու երկիրներուն անջատումն ալ հասունցնելու համար :

Կը թուի թէ ժամանակը հասած էր : Սլովաքիոյ վարչապետը եւ կարգ մը նախարարներ արդէն ձեռնարկեր էին գաղտնի գործունէութեան մը, որ պիտի յանգէր անջատման : Փրակայի կառավարութիւնը անմիջապէս պաշտօնէ արձակեց վարչապետը, երկու նախարարներ ալ բանտարկելով : Բայց ահաւասիկ նորէն Գերմանիոյ Առաջնորդն է որ կ'երեւայ վարագոյրին ետեւէն : Աւելի ճիշդ, վարագոյրը պատռելով :

Արդարեւ, աննախընթաց պարագայ մը չէ՞, երբ ամբաստանեալ եւ պաշտօնանկ վարչապետ մը կ'ապաստանի դրացի երկիր մը եւ կ'արժանանայ զինուորական պատիւներու : Յետոյ պաշտօնապէս ունկնդրութեան կ'ընդունուի այդ երկրին Առաջնորդ - վարչապետին կողմէ, հրահանգներ կը ստանայ եւ անմիջապէս կը վերադառնայ իր հայրենիքը, անկախութիւն հռչակելու համար :

Դեռ ուրիշ յատկանշական պարագայ մը,— Սլովաքիոյ ամբաստանեալ եւ փախստական նախարարներէն մէկը շունչը Վիէննա (Գերմանիա) առնելով, առաջին գործը կ'ըլլայ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսիլ եւ ապստամբութիւն քարոզել կեդրոնական կառավարութեան դէմ :

Ուրեմն, շատոնց սարքուած էր ամէն բան, եւ մարդիկ պատեհ ժամուն կը սպասէին, անմիջապէս գործի ձեռնարկելու համար :

Օրուան լուրերը կ'ըսեն թէ Պերլինի մէջ խօսքէն գործի անցած են ժամը ժամին, նախ քաջալերելով եւ իր հայրենիքը վերադարձնելով Սլովաքիոյ պաշտօնանկ վարչապետը, յետոյ շարժման մէջ դնելով բանակը, ապա վերջնագիր մը ուղղելով Փրակայի կառավարութեան :

Մէկ խօսքով, սրընթաց եւ վճռական գործողութիւն մը, ինչպէս նախորդները : Արարք մը, որ կը կապէ, կը կաշկանդէ միւս մեծ պետութեանց ոտքն ու ձեռքը, ինչպէս նախորդ պարագաներուն մէջ :

Եւ ահաւասիկ արդիւնքը,— մեծերը նորէն կը նախընտրեն չէզոք մնալ, կացութեան անհամապատասխան գտնելով իրենց խոստացած երաշխաւորութիւնը : — Ի՞նչ ընենք, երբ Չեխոսլովաքիան կը ճարճատի ինքն իր մէջ, առանց դուրսէն յարձակում կրելու : Մանաւանդ որ, երաշխաւորներէն երկուքը, Իտալիա եւ Գերմանիա մինչեւ հիմա չեն ստորագրած պայմանագրութիւնը ...

Ահա այսպէս, անգամ մը եւս զօրաւորին բռունցքը վեր ի վայր կը հրէ երկրի մը քարտէսը, ուրիշ զօրաւորներու անտարբերութեան առջեւ, քալեցնելով իր խօսքը :

Ի՞նչ կրնար ընել փոքրիկ եւ անճար Հայաստանը, երկու հզօր թշնամիներու, մուրճին եւ սալին մէջտեղ, երբ իր Դաշնակիցները մէկ - մէկ Պիղատոս դարձած, անկիւն մը քաշուեր էին, շատոնց հաւաքած ըլլալով իրենց շաղանակները :

Եթովպիան կրնա՞ր աւելի երկար դիմանալ, երբ յիսուն ազգեր գոհացան միայն բանաձեւեր քուէարկելով :

Աւստրիան ո՞րու ապաւինէր, երբ գերմանական զօրաբանակները կը սպասէին սահմանագլուխին վրայ, կազմ եւ պատրաստ :

Չեխոսլովաքիան իր ո՞ր ուժին կամ դաշնակիցներէն ո՞րուն վստահէր, երբ Հիթլէր ամէն բան պատրաստած էր, գրոհ տալու համար 24 ժամէն...

Իսկ այսօր շատ աւելի յուսահատական է իր կացութիւնը, քանի որ ո՛չ Ազգերու Դաշնակցութիւն մնաց, ո՛չ Փոքր Համաձայնութիւն, ո՛չ ալ որ եւ է ապաւէն՝ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ :

Օրուան լուրերը կը հաստատեն թէ այլեւս ժամերու խնդիր է Սլովաքիոյ անկախութեան հռչակումը, եթէ չէ կատարուած արդէն :

Բայց Սլովաքիան վերջին գլո՞ւխն է կեդր. Եւրոպայի քարտէսին փոփոխութեան : Հապա՞ Ռութէնիա՞ն : Իսկ բուն Ուկրայնայի խնդի՞րը :

Անկարելի՞ են նոր վերիվայրումներ, մինչեւ սեպտեմբեր (վեց ամիսէ վեց ամիս...) :

Պետութիւններ նախապէս պատերազմ կը մղէին, ափ մը հող կորզելու համար : Այսօր ամբողջ քարտէսներ վերի վայր կը հրըշուին, առանց պատերազմի : Ցանո՛ւն խաղաղութեան ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ ՆՈՐԷՆ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

— oo —

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ, ...ՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ

— oo —

200,000 գերման զինուոր սահմանին վրայ

Մէկ օրէն միւսը վրդովիչ հանգամանք ստացաւ Չեխոսլովաքիոյ նոր տագնապը : Հիթլէր, որ կը պատրաստուէր Վիէննա երթալու, յետաձգեց իր ճամբորդութիւնը, իսկ մարաջախտ Կէօրինկ սաւառնակաւ Գերմանիա վերադարձաւ Իտալիայէն, ուր գացած էր հանգստանալու : Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ 200.000 գերման զինուորներ համախմբուած են Չեխոսլովաքիոյ սահմանին մօտ : Զօրամաս մը կը գտնուի Տրէզտէն, երկրորդ մը Լայփցիկի եւ Շէմնիցի մօտ, երրորդ մը՝ Վիէննա : 1913ի դասը զէնքի տակ առնուած է, եւ զինուորական իշխանութիւնները կը բռնագրաւեն անհատական կառքերը :

Օրուան լուրերը կը հաստատեն թէ Աւստրիոյ կցման տարեդարձին օրը (12 մարտ), Հիթլէր նոյն անակնկալ եւ ուղղակի գործողութիւնները կը կատարէ այսօր ալ, նորէն յուզելով կեդր. Եւրոպայի խնդիրը : Առաջնորդը հանդիսաւորապէս ունկնդրութեան ընդունեցաւ Սլովաքիոյ վարչապետը, գերապայծառ Եօզէֆ Թիսօ, որ պաշտօնանկ եղած էր ուրբաթ օր, Փրակայի կեդրոնական կառավարութեան կողմէ եւ Պերլին թռած՝ օդանաւով մը, Գերմանիոյ օգնութիւնը խնդրելու համար Չեխերուն դէմ : Հիթլէրի հետ մէկ ժամ խօսելով եւ երկու երկար խորհրդակցութիւններ կատարելով Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ, գերապայծառը որոշեց Փրէզպուրկ վերադառնալ օդանաւով : Կը հաւաստեն թէ գերապայծառը ներկայանալով Սլովաքիոյ խորհրդարանին, պիտի տեղեկացնէ թէ հզօր Գերմանիան իրենց հետ է, ապահովելու համար Սլովաքիոյ կատարեալ անկախութիւնը :

Պերլին գացած ատեն, գերապայծառին կ'ընկերանար ուրիշ պաշտօնանկ նախարար մը, Տուրքանսքի, որ Վիէննա փախչելով ձայնասփիւռ ճառ մը խօսած էր, որպէսզի Սլովաքները բացէ ի բաց պայքարին, անկախութիւն ստանալու համար : Գերապայծառը թէեւ պաշտօնանկ եղած էր, բայց Պերլինի մէջ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով, որոնք յատուկ են միայն վարչապետներու :

Հիթլէրի անձնապահ գունդէն 1500 հոգի երկուշաբթի առտու կանուխ գացած էին սահմանագլուխ, խորտակելու համար չեխական որ եւ է դիմադրութիւն : Իրազեկներ կը կարծեն թէ այլեւս ապահովուած է Սլովաքիոյ եւ թերեւս Կարպաթեան Ուկրայնայի կատարեալ անկախութիւնը, քանի որ Փրակա ի վիճակի չէ կռուելու Գերմանիոյ դէմ : Լաւագոյն պարագային, Չեխոսլովաքիան պիտի վերածուի դաշնակցային պետութեան մը, թոյլ կապերով, եւ երեք երկիրները պիտի իյնան Հռոմ - Պերլին առանցքին տիրապետութեան տակ : Երկուշաբթի գիշեր, գերապայծառ Թիսոյի այցելութենէն վերջը, Պերլինի իտալական դեսպանն ալ այցելեց Հիթլէրի :

*** Գերմանական մամուլը բուռն յարձակումներ կը կատարէ Չեխերու վրայ, Սլովաքիոյ կացութեան առթիւ : Շռնդալից վերնագիրներ կը զարդարեն թերթերու առաջին էջերը, ինչպէս՝ «Պէնէշի օրերը վերադարձած են : Չեխերու անիրաւութիւնները : Դաւաճանութիւն Սլովաքներու դէմ : Առաջին նահատակը Սլովաքիոյ մէջ» եւն. : «Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր» կը ներկայացնէ Սլովաքիան՝ չեխական սուիններու ենթարկուած, իսկ միւս թերթերը կ'ըսեն, թէ Փրակայի կառավարութիւնը կը հարստահարէ Սլովաքները եւ կը շարունակէ Պէնէշի գործելակերպը :

*** Սլովաքիոյ զանազան մասերուն մէջ բախումներ պատահեցան չեխ քաղաքացիներու եւ գերման փոքրամասնութեան զինեալ խմբակներուն միջեւ : Պրնոյի մէջ նացիներ թափօր պտտեցան երգելով՝ «մէկ ժողովուրդ, մէկ Գերմանիա, մէկ Առաջնորդ» : Ասոր վրայ հանդիսատեսները գրգռուեցան եւ յարձակում գործեցին : Վիրաւորուեցան 30 հոգի : Ուրիշ վայրերու մէջ եւս նացիները ցոյցեր ըրին :

Երկուշաբթի օր վեց հոգի սպաննուեցան եւ շատեր վիրաւորուեցան, երեք ռումբեր պայթած ըլլալով Պրաթիսլավայի մէջ (Սլովաքիոյ մայրաքաղաքը) :

Ի՞նչ պայմաններ առաջարկած է Գերմանիա

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Գերմանիա հետեւեալ պայմանները առաջարկած է չեխական կառավարութեան.—

1.— Ճանչնալ Սլովաքիոյ ինքնորոշման իրաւունքը :

2.— Պաշտօնէ արձակել պատերազմական նախարարը՝ Զօր. Սիրովի եւ ներքին նախարարը՝ Տոքթ. Ֆիշըր :

3.— Երաշխաւորութիւններ տալ Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ գերման փոքրամասնութեանց :

Առաջին պայմանը կրնայ յանգիլ անկախութեան հռչակման, Սլովաքիոյ խորհրդարանին բացառիկ մէկ նիստին մէջ, որ պիտի գումարուէր երէկ :

Չեխական կառավարութիւնը զգալով կացութեան ծանրութիւնը, ազատ արձակեց Թիսոյի դահլիճին երկու անդամները, որոնք բանտարկուած էին, գերապայծառին պաշտօնանկութեան ատեն : Փրակա պատրաստ է նաեւ գոհացում տալու Գերմանիոյ երկրորդ պայմանին, փոփոխելով դահլիճը :

Կը թուի թէ մեծ պետութիւնները, մասնաւորապէս Անգլիա եւ Ֆրանսա չէզոք պիտի մնան, եթէ Սլովաքիոյ խորհրդարանը անկախութիւն հռչակէ : Այս է եղած, կ'ըսեն, արտաքին նախարար Պ. Պոնէի եւ Փարիզի անգլիական դեսպանին տեսակցութեան եզրակացութիւնը : Երկու դիւանագէտները այն տեսակէտն ունին թէ Միւնիխի համաձայնութեան ատեն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ խոստացած երաշխաւորութիւնը չի պատշաճիր ներկայ հանգամանքներուն, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ,— Առաջին՝ Չեխոսլովաքիա յարձակում չի կրեր օտար պետութեան մը կողմէ, այլ կը լուծուի ինքն իր մէջ : Երկրորդ՝ ծրագրուած երաշխաւորութիւնը պիտի ըլլար չորս պետութեանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԻ ՆԱԽԱ՞ՆՁ ԹԷ...

— • —

Քաշանէն հայրենակից մը կը տրտնջայ.

— Առջի օր բռուցիկ մը անցաւ ձեռքս : «Նախաձեռնող Կրթական Մարմին» մը ձեռնարկեր է բանալու հինգշաբթի օրերու հայերէնի դասընթացք մը : Ուրեմն այս մարդիկը չե՞ն գիտեր որ Պանեօ - Քաշանի շրջանը արդէն ծաղկոց մը կը պահէ տասը տարէ ի վեր, հովանաւորութեամբ «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան եւ իբրեւ ուսուցիչ ունենալով գրագէտ մը, Նշան Պէշիկթաշլեան : Մեր աշակերտներուն թիւը 80էն պակաս եղած չէ : Անշուշտ շատեր կան որ կը զրկուին այս թանկագին պատեհութենէն, իբրեւ հետեւանք դասարանի անյարմարութեան : Արդ, եթէ այդ «Կրթական Մարմին»ին միտքը բարի է, ինչո՞ւ չեն միանար մեզի, որպէսզի մեր պակասները լրացնենք եւ 80ը դառնայ 180 : Մեր ալ նպատակը չէ՞ «հայ մանուկները հայ ոգիով եւ լեզուով դաստիարակել» :

— Երեւի դուք լաւ չէք ուսումնասիրած մեր ժամանակակից պատմութիւնը : Ուր որ հայկական ձեռնարկ մը կատարուի, անոր դիմացը, անոր ճամբուն վրայ կամ ետեւէն պիտի բուսնի ուրիշ մը, ըլլայ իսկ *պախալի* խանութ : Չէ՞ք տեսներ Հայրենակցականները. միեւնոյն գիւղին զաւակները անգամ *որլիկ* չեն ըներ, եւ կը բաժնուին վերի թաղի, վարի թաղի, աղբիւրի, լճակի, ծառաստանի կամ դաշտի ...

— Ես կը կարծէի թէ գոնէ նոր սերունդին փրկութեան համար կարելի էր մէկ ճակատ կազմել, քանի որ բոլորիս ալ նպատակն է փշուր մը հայերէն սորվեցնել : Իսկ մեր դասընթացքը պարզապէս նախանձելի է, այս տեսակէտէն :

— Դուք միայն կաս յՆրուսաղէմ : Հայաջինջ սարսափներուն առթիւ անգամ չկրցանք միացեալ ճակատ կազմել, այսքան տարի վերջը...

— Ուրեմն չարիքը անդարմանելի՞ է, մե՞նք ալ երկու ծաղկոց պիտի ունենանք միեւնոյն գիւղին մէջ, որ այնքան համերաշխօրէն կը գործէ տարիներէ ի վեր :

— Չեմ գիտեր. տեղեկութիւն ունի՞ք թէ ո՛վ է կանգնած այդ «Կրթական Մարմին»ին գլուխը կամ կռնակը : Եթէ Բարեգործականն է, այն ատեն ...

— Այն ատեն ի՞նչի կը ծառայեն իր գործակցութեան կոչերը, յանուն հայկական մշակոյթի, դպրոցի, լեզուի եւայլն :

— Ուրեմն ճար չկա՞յ :

— Ճար կայ, ճար ճարող չկայ :

— Խնդրեմ, արձանագրեցէք բողոքս :

— Արձանագրեցի : Մի՛ վհատիք, քանի որ ժողովուրդը ձեզի հետ է, այսքան տարիէ ի վեր :

ՎԱՀԷ

Ո՞րքան բոլշեւիկներ կան զանազան երկիրներու մէջ

— - oo —

Բոլշեւիկեան 18րդ համագումարին առթիւ, Կոմինտէրնի ընդհ. քարտուղար Մանուիլսքի իր զեկուցման մէջ մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց կուսակցութեան աճման մասին : Ըսաւ թէ հինգ տարի առաջ, 17րդ համագումարին ատեն, Գ. Միջազգայինը ունէր 860.000 անդամներ, դրամատիրական երկիրներու մէջ, իսկ այժմ ունի 1.200.000 : Երիտասարդ համայնավարներու թիւն ալ 110.000էն բարձրացած է 746.000ի : Ուրեմն համագումար մօտ երկու միլիոն հոգինոց բանակ մը, առանց հաշուելու այն բոլշեւիկները որ գաղտնի կը գործեն եւ չեն կրնար մտնել վիճակագրութեանց մէջ :

Սպանիոյ բոլշեւիկներուն թիւը, որ 800 էր 1931ին, 300.000ի բարձրացած է 1939ին :

Ֆրանսայի բոլշեւիկներուն թիւը հինգ տարուան մէջ 40.000էն բարձրացած է 270.000ի : Ֆրանսայի կեդրոնական օրկանին (Իւմանիթէ) տպաքանակը 120.000էն բարձրացած է 350.000ի : Գաւառական մամուլին տպաքանակին թիւը հասած է 470.000ի : 1936ի երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ բոլշեւիկները շահած են 1.500.000 ձայն, այսինքն 90 առ հարիւր աւելի՝ նախորդ ընտրութեանց վրայ :

Մ. Նահանգներուն մէջ բոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամներուն թիւը 20.000էն բարձրացած է 90.000ի : Զեկուցաբերը այս առթիւ դիտել տուաւ թէ ամերիկեան հատուածին տկարութիւնը այն է որ սերտ կապ չէ հաստատած գիւղացիական զանգուածներուն եւ գիւղացիական շարժման հետ :

Անգլիոյ մէջ բոլշեւիկներու թիւը 6000էն բարձրացած է 18.000ի, բայց եւ այնպէս այս հատուածը ամէնէն տկարն է եւ չէ թափանցած զանգուածներուն մէջ :

Գերմանիոյ մէջ, հակառակ այնքան ծանր հարուածներուն, բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը կրցած է պահել իր կազմակերպութիւնը եւ միակ հակաֆաշական կազմակերպութիւնն է որ քաղաքական զանգուածային աշխատանքներ կը կատարէ :

Իտալիոյ մէջ, կուսակցութիւնը չէ կրցած հզօր եւ գաղտնի կազմակերպութիւն մը գլուխ հանել, եւ լուրջ աշխատանք կատարել արհեստակցական եւ ուրիշ զանգուածային կազմակերպութեանց մէջ :

Զեկուցաբերը այս առթիւ քննադատեց զանազան երկիրներու համայնավար կուսակցութիւնները եւ չեշտեց.— «Այդ կուսակցութիւնները տակաւին չեն սորված պէտք եղածին պէս պայքարիլ ֆաշական ամբոխավարութեան դէմ : Անոնք չկրցան ձախողեցնել Գերմանիոյ ձեռնարկը, երբ ան կ'օգտագործէր Սարի, Տանցիկի, Զուտէթեան շրջանի ազգային հարցը» : Եւ յանձնարարեց որ բոլշեւիկները պահանջեն բարելաւել գաղթային ժողովուրդներու ճակատագիրը : Յետոյ ձաղկեց Մեծն Բրիտանիոյ քաղքենի դասուն «աւազակային ծրագիրները» :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կրթական նախարար Ժան Զէյ օրինագիծ մը ներկայացուց երեսփ. ժողովին, շարժանկարներու մասին : Եթէ այս օրինագիծը քուէարկուի, Ամերիկայէն շարժանկարի ներածումը 80 առ հարիւր պիտի կրճատուի : Անկէ զատ՝ օրինագիծը կը տրամադրէ, որ սինէմաները կրճատեն ցուցադրութիւնը եւ տան ընդամէնը 3200 մէթր ժապաւէն, մինչ այժմ շատ տեղեր երկու շարժանկար կը ներկայացնեն, որոնց իւրաքանչիւրին երկայնութիւնը միջին հաշուով 2500 մէթր է :

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ քաղաքապետ Լա Կարտիա մայիս 15ին քաղաքապետներու հաւաքոյթին հրաւիրեց Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի նախագահ Պ. Էրիօն, «իբրեւ երիցագոյն քաղաքապետը (Լիոնի) աշխարհի մէջ» :

ԱԼԺԷՐԻԱՅԷՆ Նիկէր, Սահարայի մէջէն, երկաթուղի մը շինելու ծրագիր կը մշակուի :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՅՆ ՀՈԳՆ ՈՒ ՆՈՅՆ ՊԱՏՐԱՆՔԸ

»»» • «««

Պալքանեան Համաձայնութեան Պուքրէշի խորհրդաժողովը իր նախորդներէն կը տարբերի նաեւ ուրիշ պատճառներով։

Առաջին յօդուածով մատնանշեցինք՝ Փոքր Համաձայնութեան քանդումով՝ պատուարին բարձումը՝ Պալքանեան Համաձայնութեան եւ Կեդր. Եւրոպայի միջեւ։ Մինչեւ Աւստրիոյ կցումը Պալքանները անհրաժեշտութիւն չէին զգար խումբ մը ունենալու։ Իտալական թափանցումի եւ ազդեցութեան քաղաքականութիւնը կար, ճիշդ է։ Բայց, չկար Առանցքը, որ նաեւ աշխարհագրական կերպով միացուցած է այժմ Գերմանիան եւ Իտալիան, եւ որուն դոփիւնները հիմա լսելի կ'ըլլան ոչ միայն Պուքրէշ, Պելկրատ եւ Աթէնք, այլեւ մինչեւ Էնկիւրի...

Աւելին, — Առանցքը անցած է նուաճումի քաղաքականութեան։

Պալքանեան Համաձայնութեան ամէնէն հզօր պետութիւնը՝ Եուկոսլաւիա, կը գտնուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Սթոյատինովիչի օրով ան սկսած էր հակիլ Առանցքին։ Կը յուսացուէր, նոյնիսկ, որ լծակ մը կը դառնայ։ Լոնտոն – Փարիզ առանցքը խրուաթական խնդիրը արծարծեց ու նետեց Սթոյատինովիչը։ Այս խաղը, որ զուգընթաց տեղի ունեցաւ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ դիրքերու վերահաստատումին հետ, շատ բան փոխեց, գոնէ առ այժմ, ընդհանրապէս Արեւելեան Եւրոպայի, ու մասնաւորապէս Պալքաններու մէջ։ Եուկոսլաւիոյ նոր դահլիճը լծակ մը չէ Հռոմ – Պերլին առանցքին։ Իսկ այդքանը բաւական էր, որ Պալքանեան Համաձայնութիւնը փորձէր ոտքի մնալ՝ ընդդէմ Առանցքին։ Պուքրէշի խորհրդաժողովին «Պալքանները՝ Պալքանցիներուն» պնդումը ասով պէտք է բացատրել։

Խնդիր է, սակայն, թէ Եուկոսլաւիոյ քաղաքական դիրքը դահլիճի՞ խնդիր է, թէ աշխարհագրական։ Տարիներ առաջ, միայն Իտալիան, — երբ դեռ այսօրուան չափ ուժեղ չէր եւ ոչ ալ Գերմանիոյ զինակից, ու կար Աւստրիան — չափազանց կը նեղէր Եուկոսլաւիան։ Ու, այն օրերուն, ինք էր որ Խրուաթները կը գրգռէր Պելկրատի դէմ, — ինչ որ ըրաւ Լոնտոն՝ Եուկոսլաւիա ղրկելով Քէնթի դուքսը։ Հիմա որ Առանցքը այնքան զօրացած է ու գրեթէ աքծան մըն է Եուկոսլաւիոյ շուրջ՝ այս վերջինը ի վիճակի պիտի ըլլա՞յ դիրք բռնելու անոր դէմ։ Իր տնտեսական ու աշխարհագրական – քաղաքական պայմանները կը թելադրեն իրեն Առանցքին «ջուրին երթալ» առ նուազն։ Թանի թղթակիցը կը կասկածի նոյնիսկ որ «Պուլկարիոյ հետ՝ ճամբայ պիտի տան Գերմանիոյ՝ մինչեւ Սեւ ծով»։

Այս հիմնական կէտը ճշտեցինք, որովհետեւ Եուկոսլաւիոյ դիրքը վըճռական նշանակութիւն ունի Պալքանեան Համաձայնութեան որոշումներու գործադրութեան տեսակէտէն։ Ո՛չ մէկ կասկած, որ Հռոմ ու Պերլին բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դնեն՝ Պուքրէշի ու Պելկրատի իրենց նախկին դիրքը ապահովելու համար։ Օրուան իշխանաւորներու համար՝ ընդդիմանալ այդ խաղերուն՝ պիտի նշանակէր երկիրը օրէ օր մատնել ներքին վտանգաւոր խմորումներու։ Եուկոսլաւիա իր կարգին, վաղը կըրնայ «խճանկար» պետութիւն որակուիլ՝ Չեխոսլովաքիոյ նման, ու ենթարկուիլ նոյն փորձերուն, եթէ ջանայ թիավարել Հռոմի եւ Պերլինի դէմ։ Նոյնն է պարագան Ռումանիոյ, որ հազիւ յաջողած է կափարիչը փակել՝ եռացող կաթսայի վրայ, սահմանակից է զօրացած եւ Առանցքին միացած Հունգարիոյ՝ եւ մանաւանդ Գերմանիոյ, որ իր ունեցին երկարած է Երկաթեայ պահակներուն...

Ահա թէ ինչո՛ւ, մեր կարծիքով Փոքր Համաձայնութեան խորտակումէն վերջ եթէ իրապէս Պալքանեան Համաձայնութիւնը միակ կարեւոր խմբաւորումը կը մնայ, այսուհանդերձ այդ իսկ պատճառով, կը դառնայ առաջին ու վերջին թումբը՝ Գերմանիոյ դէպի Արեւելք յառաջխաղացումին։ Այս իրողութիւնը անհամեմատ չափով կ'աւելցնէ անոր դժուարութիւններն ու մտահոգութիւնները։ Իսկ դժուարութիւններու այդ յաւելումը կը նուազեցնէ անոր որոշումներու գործադրութեան կարելիութիւնները...։ Որով եւ՝ իրաւացի էր դատողութիւնը Հիւսէյին–Ճահիտի, երբ կը գրէր վերջերս թէ «Եուկոսլաւիոյ ապահովութիւնը մե՛ր ալ ապահովութիւնն է»։ Զմոռնանք որ սոր հակառակը եւս նոյնքան ճշմարիտ է, եւ աւելի՛ հաւանական...

Պալքանեան Համաձայնութեան համար անկիւնադարձ մը եղաւ Պուքրէշ նաեւ ուրիշ տեսակէտէ։ Ցարդ՝ անիկա «Մօնրոյի վարդապետութեան» կը հետեւէր՝ արտապալքանեան հարցերուն մէջ, ու իր զինակցական նպատակը ներպալքանեան էր։ Այսօր ճիշդ հակառակ ուղիի մը վրայ կը գտնէ ինքզինքը։ Կ'ուզէ ներպալքանեան կատարեալ համաձայնութիւն մը (ներս առնել Պուլկարիան) եւ թոյլ չտալ որեւէ արտաքին ուժի, որ խախտէ Պալքաններու անկախութիւնը։ Մ. Չէքէրիա «խոր անհրաժեշտութիւն մը կը նկատէ Պուլկարիոյ մուտքը Պալք. Համաձայնութենէն ներս»։ Եռնուս Նատի «Ճումհուրիէթ»ի մէջ, «Պալքանեան պետութեան մը կազմութենէն կը խօսի։ Թուրքերէն Թան «սահմանները վերցնելու» առաջարկը կ'ընէ՝ «ըստեղծելու համար 70 միլիոննոց պետութիւն մը»։ Եւ վերջապէս, Թուրք մամուլը անընդհատ կը յուզէ «բարբարոսներէն կլլուելու» վտանգը, կը խոստովանի թէ «ամէն մարդ զարմանքի կը մատնուի, հարցնելով թէ ո՞վ դէմ պիտի դնէ այս ուժին («Ճումհուրիէթ», 17 Մարտ 1938), ու կը կարծէ՛ թէ «Պալքանեան պետութեան մը կազմութեան շնորհիւ ոչ ոք կրնայ մագլցիլ Կարպատները, ու Դանուբի վրայ վեր–վար սահիլ»։ Չի խօսիր, անշուշտ, Վոսփորի ու Սուրիոյ մասին, թէեւ բուն ցաւը հոդ իսկ է...։

Այս կերպով, Պալքանեան Համաձայնութիւնը, կամայ, ակամայ, դիրք բռնած կ'ըլլայ Առանցքին դէմ, — անկէ վտանգուած զգալով ինքզինքը։

Արդ, խնդիր է թէ այդ խմբակցութեան մաս կազմող ամէն պետութիւն որքա՛ն պիտի ուզէ եւ մանաւանդ որքան պիտի կարենայ տոկալ Առանցքին դէմ։ Յետոյ, եթէ Առանցքը իր ընդհանուր ճգնաժամին մէջ իրապէս կ'ուզէ իրեն ենթարկել Պալքաններէն մինչեւ Ասիա, արդեօք այդ խմբակցութեան ամէն մէկ անդամի հանդէպ միեւնոյն նպատակն ու նոյն ձեւի ծրագիրներ ունի՞։ Օրինակ՝ Իտալիա հողային միտում չունի Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ հանդէպ։ Բայց՝ ունի Թուրքիոյ մասին։ Գերմանիա չի ձգտիր Եուկոսլաւիան անդամատելու՝ եթէ անիկա արգելք չըլլայ իրեն, բայց ամէն միջոց ի գործ պիտի դնէ ներքին – փոքրամասնական խնդիրներ ստեղծելու, եթէ իրեն հակառակի, այսինքն՝ եթէ Պելկրատ կռուան մը ըլլայ Պալքանեան Համաձայնութեան։ Սթոյատինովիչի յաջորդը եւս պիտի ջանայ, անշուշտ, իր երկիրը, ապահովել ոչ թէ դէմ երթալով Առանցքին, այլ՝ լեզու գտնելով անոր հետ։ Ու մորթի փրկութեան սկզբունքը ինքնին պալքանեան խմբակցութեան սկզբունքը լքել պիտի տայ...։ Աւելի փափուկ է Ռումանիոյ պարագան, ինչպէս ըսինք։

«Փէշթէր Լոյտ» անցեալ ամառ, վերլուծելով Իտալիոյ ձգտումները, կ'ըսէր թէ «Պալքանեան Համաձայնութիւնը այլեւս որեւէ ազդակ չէ հաւաքական ապահովութեան. այլ՝ խմբաւորում մը, որ ստիպուած է աշխատիլ թէ Անգլիոյ եւ թէ Իտալիոյ մերձենալու»։ Աւելցուցէք, այժմ, «նաեւ Գերմանիոյ»։ Ուրիշ խօսքով, զայն կազմողները ունին հակադիր դիրքեր ու հակադիր շահեր։ Զմոռնանք նաեւ որ համաձայնութեան հիմնական յօդուածները չեն նախատեսեր հաւաքական ընդդիմութիւն՝ արտապալքանեան ուժի մը դէմ։ Թուրքիա երկար ատեն փորձեց Յունաստանի հետ զինակցիլ՝ ոչ–պալքանեան յարձակումի մը դէմ, ու չի յաջողեցաւ։ Հիմա կ'աշխատի ամբողջ Համաձայնութիւնը դնել այդ յանձնառութեան տակ։ Ու կրկին պիտի չյաջողի։ Էնկիւրի երէկ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ «սահմանները վերցնել» կ'ուզէր։ «Երկու երկիրներու միջեւ սահմանները ջնջելու ժամանակը հեռու չէ», — կ'ըսէր Աթաթիւրք։ Իսմէթ, աւելի թեթեւ՝ քան իր նախորդը, համաձայն է վերցնելու սահմանները նաեւ միւսներուն հետ։ Թէեւ զարմանալի՛ պարագայ, աշխարհագրական քարտէսը կ'ըսէ թէ Թուրքիա սահմանակից է... միայն Յունաստանի ու Պուլկարիոյ։ Իսկ այս վերջինը հողային կապն է Թուրքիոյ եւ իր ուխտակիցներուն։ Ահա հանգոյցը Պալքաններուն որ կռուան մը կրնայ ըլլալ Առանցքին համար։ Թուրքիա ապահովաբար պիտի ուզէր բաւարարել Պուլկարիան, բայց երաշխիքը չունի թէ զօրանալէ վերջ ընդարձակուելիք Պուլկարիա մը իրենց հետ ու մանաւանդ Առանցքին դէմ պիտի ըլլայ...

Ինչ որ ալ ըլլան, ուրեմն, Պուքրէշի մէջ տրուած որոշումները, ըստոյգ է որ Պալքանեան Համաձայնութիւնը Պալքաններէն ներս (Պուլկարիա) եւ Պալքաններէն դուրս ունի՝ իր դէմ՝ պահանջներ ու ձգտումներ որոնք այժմ ուղղակի կը բախին իրեն։ Անդամներէն ամէն մէկը անջատ–անջատ կը զգայ այդ ճնշումները՝ համաձայն իր ներքին ու արտաքին պայմաններուն։ Իտալական ձգտումը կամ գերմանականը հաւասարապէս վտանգներ չեն Ուխտի անդամներուն բոլորին համար ալ, ինչ որ արգելք մըն է հաւասարապէս իրենց դէմ հանելու զանոնք։

Միւս կողմէ, պուլկար մամուլը սկսած է վրդովումի արտայայտութիւններ ունենալ, ինչ որ նոյնքան վրդովիչ է Համաձայնութեան համար։

Թուրքիա, թեեւ երկարած Պալքաններուն, ի զուր կը փորձէ թումբ մը դառնալ յառաջացող ուժին դէմ։ Այդ ուժը քանի մօտենայ, իր երազած ճամբան այնքան պիտի տարրալուծուի։ Որովհետեւ, ամէն մէկը իր գլուխը փրկելու պիտի աշխատի։ Ասիկա կը զգայ նաեւ ինքը՝ Էնկիւրի, որ Պալքանեան Պետութեան մը կազմութեան պատրուակին տակ կը ճգնի ծածկել նաեւ Փոքր Ասիոյ ափունքի մասին օրէ օր աճող վտանգը՝ միեւնոյն Առանցքէն, — Իտալիայէն։ Այդ է պատճառը, որ Պալքանեան Համաձայնութենէն միայն Թուրքիա կը փչէ Իտալիոյ դէմ, մինչ միւսները կը ջանան սիրաշահիլ զայն ու Գերմանիան։ Անթալիան հեռու չէ Ճիպրալթարէն։ Ու Էնկիւրի իրաւունք ունի մտատանջուելու թէ Ճիպրալթարի առջեւ ստեղծուած ալիքները կրնան բախիլ Անթալիոյ ափերուն։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԿՈՉԸ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Բարեգործականը վերջերս Հայրենակցականներուն ուղղած է կոչ մը, որով կ'առաջարկէ անոնց գործակցիլ իրեն՝ այս անգամ ոչ թէ Հայաստանի շինարարութեան օգնելու, այլ արտասահմանի հայութեան պէտքերուն գոհացում տալու համար։

Քանի որ Հայաստանի օգնելու հարց չկայ այլեւս, կը տրամաբանեն Բարեգործականի վարիչները, ուրեմն, պէտք է մեր ուշադրութիւն եւ ուժը այսուհետեւ կեդրոնացնենք արտասահմանի մեր գաղութներուն վրայ։

Աւելի քան 15 տարի պէտք եղաւ, որպէսզի Բարեգործականի Ռամկավար վարիչները հասկնային վերջապէս, որ նիւթական եւ բարոյական միջոցներու աններելի վատնում է Խորհրդային ռէժիմի տակ արտասահմանէն Հայաստանի շինարարութեան օգնելու ո եւ է ձեռնարկ, քանի որ Խորհրդային կառավարութիւնը սկիզբէն իսկ մէկ ձգտում ունեցած է միայն այս խնդրին մէջ, այն է՝ շահագործել արտասահմանի հայութեան հայրենանուէր զգացումները եւ նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններու մղել զայն՝ բայց ոչ թէ Հայաստանի վերաշինութեան նպաստելու, այլ բոլշեւիկեան պրոպագանդ ընելու եւ բոլշեւիկեան դաւեր նիւթելու համար մեր գաղութներու մէջ։

Սակայն, երբ մենք այս դառն ճշմարտութիւնները տարիներ շարունակ կ'ըսէինք անդադար՝ միամիտ հասարակութեան աչքերը բանալու համար, մեր հակառակորդները, մէջն ըլլալով նաեւ Բարեգործականի վարիչները, կը մեղադրէին մեզ հակահայաստանեան քաղաքականութիւն վարելու մէջ։

Ուրախ ենք, որ, թէեւ այսքան ուշ, բայց գէթ այժմ իրենք ալ եկած են, վերջապէս, այն եզրակացութեան, թէ ներկայ պայմաններու մէջ անկարելի է արտասահմանէն նիւթապէս օգնել Հայաստանի վերաշինութեան։ Ուրախ ենք, որ անոնք ալ մեզի պէս այժմ ազգային շահերու տեսակէտով լաւագոյն գործ կը նկատեն կեդրոնանալ արտասահմանի հայութեան ստիպողական պէտքերուն վրայ։

Կը յուսանք, սակայն, թէ այլ եւս անոնք չեն խորհիր թէ՝ մեր գաղութներու կենսական կարիքներուն նուիրուիլը հակահայաստանեան գործ մըն է։

Բարեգործականը կ'ուզէ, որ Հայրենակցականները այսուհետեւ իրեն հետ միասին զբաղին գաղթահայ երեք գլխաւոր գործերով՝

ա) Նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւն.

բ) Նոր սերունդի կազմակերպութիւն «միութային, մարմնակրթային եւ այլ մարզերու մէջ» եւ

գ) Անապաստան չքաւոր հայ ընտանիքներու տեղաւորում գլխաւորապէս Յունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ։

Գաղտնիք չէ, որ Հայրենակցականները քանի մը տարի առաջ պառակտուեցան ճիշդ այն պատճառով, որ Բարեգործականի այժմ առաջարկած գործերով զբաղիլ կ'ուզէին միայն Դաշնակցականները, մինչդեռ Բարեգործականի բարեկամ հակադաշնակցականները ատիկա կը նկատէին հակահայաստանեան ընթացք մը եւ կը պահանջէին Հայրենակցականներու բոլոր միջոցները նուիրել «Հայաստանի շինարարութեան»։

Յայտնի է, որ Հայրենակցականներու պառակտումէն յետոյ, այդ միութեանց Դաշնակցական հատուածները տարիներ շարունակ զբաղեցան գլխաւորապէս գաղթահայ նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալու, գաղթակայաններու մէջ ապրող չքաւոր Հայերուն օգնելու, անապաստան տարագիրները տուներու մէջ զետեղելու գործերով։ Մինչդեռ միեւնոյն ատեն Հայրենակցականներու հակադաշնակցական հատուածները իրենց միջոցները տրամադրեցին Հայաստանի մէջ իրենց քաղաքներու կամ գիւղերու անունով աւաններ կամ տուներ շինելու գործին միայն, թէեւ պարզ էր արդէն, որ իրականին մէջ այդ միջոցները կը վատնուէին արտասահմանի մէջ բոլշեւիկեան պրոպագանդ մղելու եւ Խորհրդային դաւեր նիւթելու գործին վրայ։

Այսօր, երբ Բարեգործականը հիմնովին փոխած է իր երէկուան դիրքը եւ կ'ըսէ ու կ'առաջարկէ ընել այն, ինչ որ երէկ կ'ըսէին ու կ'ընէին Դաշնակցականները, պէտք է յուսալ, որ Բարեգործականի գաղափարակից ռամկավարներն ալ զգալապէս փոխած են իրենց դիրքը։ Որով՝ իրականին մէջ ո եւ է հիմնական տարակարծութիւն չկայ այլեւս Հայրենակցականներու Դաշնակցական եւ ռամկավար հատուածներուն միջեւ, իրենց գործունէութեան անմիջական նպատակներու մասին։

Հետեւաբար, ո եւ է արդարանալի պատճառ չկայ այլ եւս, որ անոնք պառակտուած մնան եւ միացեալ ուժերով չգործեն մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան եւ անապաստան չքաւոր տարագիրներու տեղաւորման համար։

Հարկաւ, ոչ ոք կրնայ պահանջել որ մեր քաղաքական կուսակցութիւնները այսուհետեւ եւս չուզեն ու չձգտին իրենց գաղափարական ազդեցութեան ենթարկել մեր նոր սերունդը։ Սակայն, ոչ մէկ բանաւոր պատճառ կայ, որ անոնք միացեալ ուժերով չաշխատին մեր նոր սերունդին գէթ տարրական դաստիարակութիւն մը տալու Հայ լեզուով եւ հայ ոգիով։

Արդարեւ, ի՞նչ բանաւոր հիմ կրնայ ըլլալ, որ գէթ փոքրահասակները Դաշնակցականներու թէ Ռամկավարներու երեխաներ անխտիր, միասին Հայերէն գրել կարդալ չսորվին եւ հայ գրականութենէն ու պատմութենէն տարրական գիտելիքներ ձեռք չբերեն Դաշնակցական կամ Ռամկավար ուսուցչէ մը։

Այսօր, երբ Հայաստանին նիւթապէս օգնելու խնդիրը դադրած է կռուախնձոր ըլլալէ հայ քաղաքական կուսակցութիւններու միջեւ, միանգամայն աններելի պիտի ըլլայ, եթէ գէթ գաղութահայութեան օգնելու համար անոնք ընդունակ չըլլան ընդհանուր գետին մը գտնելու։

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ԲԱՆՔ ՀՈԳՆԱԿԱՆՔ

Տարիքապատում

— Ես պիտի ըսէի՝ դուն կանխեցիր, կ'ըսեն յաճախ այն ոչ–ինքնավստահները որ, գաղափար մը կը ըղձան, բայց դուրս տալու արութիւնը կը պակսի իրենց։

Եւ ահա յանկարծ, ուրիշ մը լոյս կը բերէ զայն՝ իրենցմէ առաջ։

Պարագան նոյնը բերաւ վերջերս ինծի, երբ «Յառաջ»ի «Օրը – Օրին»ը կը ստորագրէր Արադ՝ «Քանի՞ տարեկան էք» վերնատողով։

Շատեր, մանաւանդ անոնք որ ձեզմէ քանի մը տարի ուշ են տեսած մանկաբարձին երեսը, կը հպարտանան ու վերէն կը նային ձեր վրայ։

Անոնք, իրենց տարիքը կը չափեն՝ Հիւսէյին Էֆէնտիին նուֆուսի վրայ գրած արաբական թուանշաններով կամ ծննդեան վկայաթուղթով, «մենք երիտասարդներս, դուք տարէցներդ» նման հրթիռներ նետելով ձեզի դէմ։

Յաճախ վէճի բռնուած եմ այս ուշ մնացածներուն հետ, նոյնիսկ մրցում առաջարկած եմ անոնց ո եւ է ասպարէզի մէջ։

Բայց անոնք, փոխանակ փորձապաշտը իջնելու, բաւականացած են իրենց փողկապին հանգոյցը ամրացնելով հեռանալու։

— Քանի՞ տարեկան էք։

— Դուք քանի՞ տարեկանի կորով ունիք...

Ահա հարցում մը որ գեղձաբանութիւնը հրապարակ դրաւ վերջերս, ի մխիթարութիւն կանխածիններու...

Ո՞վ է երիտասարդը։

Սա կորաքամակ եւ տժգոյն երեսնամեա՞յ ա՞նձը որ, ձեռնափայտի հաստութեամբ սրունքներով քանի մը հարիւր մեթր ճամբան հեւալով կը վերջացնէ։ Կամ սա մի՞ւսը որ մազերը խուզածի, ճնճղուկի վանդակի մեծութեամբ լանջքով, պարապաս–ներու տախտակամածները կը ...

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Չէ, բարեկամ, դառնութիւն չի կարող լինել իմ խօսքերում, քանի որ քո գալուստը լցրել է իմ սիրտը ուրախութեամբ... Եւ այդպէս, Գէորգ իշխան, դու ուրեմն ինձ մօտ, իմ տանն ես, մենք դարձեալ միասին ենք ... Ի՛նչպէս ուրախ եմ... Տո՞ւնդ, ընտանի՞քդ, որդի՞դ, առողջ են բոլորը, այնպէս չէ՞։ Գոռը անշուշտ մեծացել է, սուր ու վահան է կրում...

— Այո՛, Տէր, քո բարի օրհնութեամբ։

— Աստուծոյ օհնութեամբ... Եւ բոլորն այժմ գտնւում են Երազգաւո՞րում։

— Ո՛չ, Գառնիում, Թագուհու մօտ։

— Թագուհո՞ւ. իմ Սահականու՞շի...

Այդ բոլորն Սեւադայ իշխանի դէմքը վայրկեանապէս այլայլուեց. կարծես թէ յանկարծ մի սուր ցցեցին նրա թոքերի մէջ, բայց իսկոյն էլ իրան զսպելով՝ նախկին հանդիստ կերպարանքն առաւ եւ շարունակեց.

— Իմ Սահականոյշն էլ առողջ է, այնպէս չէ՞։

— Այո՛, իշխան, ես նրան շատ առողջ թողեցի Գառնիում։

— Շատ առո՞ղջ... այդ լաւ է. շատ լաւ է... ես չէի կարծում... ընդհատելով պատասխանեց Սեւադան, կարծես թէ չկամենալով որ Մարզպետունին այդպիսի լուր հաղորդէր իրան։ Որովհետեւ ծանր էր գալիս նրան լսել, թէ իւր Սահականոյշը առողջ է այնպիսի մի ժամանակ, երբ նրա հայրն ու եղբայրը կուրացած, նստած էին Գարդմանում... Չէ՞ որ այդ դժբախտութեան հանդիպել էին նրանք նոյնիսկ այդ Սահականոյշի երջանկութեան արգելքները բառնալու պատճառով...

Հազուագիւտ են աշխարհում այնպիսի մարդիկ, որոնք իրանց կոչման վերաբերեալ մի որեւէ պարտաւորութիւն բարեխղճաբար կատարելուց յետ, եթէ մանաւանդ այդ պարտաւորութիւնը լինում է բոլորանուէր մի անձնազոհութիւն, չպահանջէին, որ մարդիկ անմոռաց պահեն յիշողութեան մէջ իրանց արածը, կամ յաւիտեան երախտագէտ լինեն իրանց։ Մեծամասնութիւնը, ընդհակառակը, անում է այդ պահանջը նոյնիսկ իւր հասարակ պարտաւորութիւնը բարեխղճաբար կատարած ժամանակ։ Եւ կարծես հէնց մարդկանց այդ բնական ցանկութիւնը խեղդելու համար է որ աշխարհում, ընդհանրապէս, ոչ միայն երախտագէտ չեն լինում անձնուէր մարդկանց, այլեւ նրանց ծառայութիւնը փոխարինում են միշտ սեւ ապերախտութեամբ։

Սեւադայ իշխանի համար ծանր էր, արդարեւ, հաւատալ թէ՝ Սահականոյշը կարող էր մի վայրկեան անգամ հոգւոյ խաղաղութիւն ունենալ այն օրից յետ, որ իւր հայրն ու եղբայրը կուրացել էին իւր պատճառով. թէ նա կարող էր ժպտալ, ծիծաղել, ուրախանալ... թէ ամէն առաւօտ ծագող ոսկեշող արեւի ճառագայթները չէին համակել նրա սիրտը տխրութեամբ, յիշեցնելով նրան, որ իւր հայրն ու եղբայրը զրկուած են այդ ճառագայթներից յաւիտեան...։

Ահա այդ պատճառով նրա վրայ անախորժ տպաւորութիւն արաւ Մարզպետունու այնպատասխանը թէ՝ «Սահականոյշն շատ առողջ թողեցի Գառնիում»։

Բայց Գէորգ իշխանը ոչ մի յուզման նշան չնկատեց Սեւադայի վրայ։ Նրան զբաղեցնողն այդ բոլորն Սեւադայի հոգեկան աշխարհը չէր, այլ այն միտքը թէ՝ ի՞նչ պիտի պատասխանէ իշխանին, եթէ նա իւր այստեղ գալու մասին հարցնէ։ Արդեօք սուտ պատճառներ յօրինէ՞, թէ անկեղծութեամբ խոստովանէ ամէն բան։

Եւ ահա նա դեռ այդ վարանման մէջ էր, որ Սահակ իշխանն ասաց.

— Մի լաւ սովորութիւն կայ մեր ժողովրդի մէջ, իշխան. երբ հեռու երկրից մի հիւր է գալիս դրանց մօտ, չեն հարցնում ոչ անունը, ոչ գիւղն ու քաղաքը՝ որտեղից գալիս է նա, ոչ գործը՝ որի համար եկել է, մինչեւ որ մի հարուստ ճաշով կամ ընթրիքով չեն հիւրասիրում նրան։ Այդ սովորութիւնը իւր շահաւոր պատճառներն ունի, որոնք յայտնի են քեզ։ Բայց ես, այժմ, հիւրասիրական այդ պարտաւորութեան պատկառ մնալ չեմ կարող. առաջին՝ որ մենք օտարներ չենք, եւ շատ տարօրինակ կը լինէր, եթէ մի վայրկեան առաջ չի կամենայինք տեղեկութիւն առնել միմեանց այն խնդիրների մասին, որոնք հետաքրքրում են մեզ. եւ երկրորդ՝ այն օրից ի վեր որ այս դժբախտութիւնն ինձ պատահեց, ես դիւրագրգիռ եւ անհամբեր եմ դարձել... Անհամբեր, չէ՞ս զարմանում. կոյրն իրաւունք ունի՞ անհամբեր լինելու... Բայց ես այդպէս եմ. եւ ինձ թւում է թէ՝ դրա պատճառն այն է, որ իմ հոգին աշխոյժ եւ աննկուն է դեռ, ուստի իմ անգործունէութիւնն աւելի եւս գրգռում է իմ մէջ գործելու եռանդը... Այո՛, այդ օրից ի վեր, ասում եմ, ես անհամբեր եմ դարձել. ուրեմն ասա՛, սիրելի իշխան, ի՛նչ գլխաւոր, ի՛նչ պատահար բերաւ քեզ իմ ամրոցը եւ այն՝ այս տարաժամին... Անշուշտ քեզ առաջնորդողը է դէպի իմ տունը մի բարի նպատակ։ Մարզպետունի իշխանին, գիտեմ, չեն զբաղեցնում անձնական գործերը։ Հայրենիքն ու նրա ցաւերն են, որ ուժ կամ յուսահատութիւն են բերում նրա վրայ. այժմ ասա՝ ի՛նչ ցաւ դարմանելու համար ես շնորհ բերել մեզ մօտ։

Գէորգ իշխանի տխրամած դէմքը պայծառացաւ. կարծես թէ Սեւադան իւր ձեռքը զարնելով դուրս հանեց նրան մի խաւարչտին անդունդից. իշխանի խօսքերը բացին նրա առաջ փակուած ճանապարհը եւ նա որոշեց ազատօրէն խօսել.

— Շնորհակալ եմ, Տէր իշխան, որ այդքան լաւ կարծիք ունիս իմ մասին. դու արդէն գուշակեցիր իմ գալստեան պատճառը եւ լաւ ասացիր թէ՝ անձնական գործերն ինձ չեն զբաղեցնում։ Այո՛, անձնական գործի համար չեմ եկել այժմ Գարդմանում։ Երկիրը, իշխան, դարձեալ տագնապի մէջ է. Բիւզանդացիների յարձակման համար դարձեալ մեր հարազատները ճանապարհներ են պատրաստում. եկել եմ քո օգնութիւնը խնդրելու առաջիկայ ընդհարումների առաջն առնելու համար։

(Շար.)

...ռաքը քանի մը ժամ — Ներկայիս ...իսկ համանիշն ու փաստը «երիտա-սարդ» բառին :

Այս երանելիները ոչ միայն «երի-տասարդ» բառին ֆիզիքական արժէ-քին զուրկ են, այլեւ իրենց մտքի չա-փանիշն ալ շատ հեռու է այդ բառին իմաստը արտայայտելէ : — Բացա-ռութիւնները թող պատին տակ քաշ-ուին :

Մեծ հօրս չափ պահպանողական են ...նոյնքէ չատերը :

...կերպասավաճառ վաթսուննոց Աղ-...ըստրան քեռիին պէս, արհամարհոտ ...երնդ կը նային՝ երբ իրենց հետ խօ-...ս որ եւ է գեղարուեստական կամ ...ազգային նիւթի շուրջ, եռեւէդ ալ ...ձգելու ձեւով մը իրենց գլուխնե-րը կը շարժեն քեզի :

Առանց երիտասարդութեան սահմա-նը կը սկսի կիսախուփ աչքով կնիկ ...ցնել ու կը վերջանայ ջուրը քամ-...ած կիտրոնի կեղեւի մը պէս ինքն իր մէջ սմքելով :

Կը նախատեսեմ : Օր մը, ծննդեան վկայականով տարիք չափելու սովո-րութիւնը պիտի սնանկանայ՝ տեղ ...ալով նորագիւտ գործիքի մը, որուն ...նորհիւ շատ մը կանուխ ծնածներու ...մրակները պիտի զարդարուին նա-...կածաղիկով, իսկ անդին, քանը ...ինգ - երեսուն ջահիկ տեսածները, ...պիտի նստին ժամուն բանկալը՝ ձեռ-...երը պորտին վրայ հանգոյց շինած..

Այդ երջանկաբեր դարուն, «ծննդ-եան վկայական»ի տեղ պիտի պահան-ջուի կենսունակութեան վկայագիր, ...որ պիտի նշանակուին հետեւեալ տե-ղեկութիւնները.—

Անուն.— Ազատ Կեանքուհի :

Ծննդավայր.— Երկրաւան :

Քանի՞ արեւաշրջան տեսած է.—
Յիսուն :

Կենսունակութիւն.— 22 տարեկա-
նէ :

կամ հակադարձաբար,

Արեւաշրջան.— Քսանըհինգ :

Կենսունակութիւն.— Յիսուն տա-րեկանի? :

Դուք տեսա՞ծ էք մազերուն սեւու-թիւնը տեղի տուածներ, որոնք քանի մը երիտասարդէ աւելի կեանք ու կո-րով ունին, որոնց եռեւէն հազիւ հե-ւալով կրնան հասնիլ քսաննոց «ծե-րունիկ»ները...

Իմ տեսածներէս հատ մը օրինակ տամ ձեզի, որուն հանդիպած եմ Մարսիլիոյ մէջ, քանի մը ամիս ա-ռաջ :

Այդ մէկը եկած էր հոն իբրեւ թէ կտոր մը հանգիստ գտնալու համար :

Եւ ահա թէ ինչպէս կը հանգչէր ան :

Առտուան 8էն մինչեւ կէս օր ժո-ղով :

Կէսօրին պարտադիր ճաշ համակի-րի մը տունը, որուն սեղանը բեռնա-ւորուած էր արեւելեան եւ արեւմտ-եան կերակուրներու ներկայացուցիչ-ներով, որոնց ամէն մէկէն՝ ստիպ-ուած էր քանի մը պատառ ծամել :

Կէսօրէ ետքը ուրիշ ժողով մը, ուր պէտք էր գոհացում տալ տեղւոյ բոլոր հարցումներուն եւ լուսաբանել զա-նոնք :

Երեկոյին պարահանդէս, ի նպաստ ազգապահպանման գործին, ուր եւս հրաւիրուած էր խօսիլ, համոզելու համար սրունքներուն պտուտակները ...ցած կայտռելու սպասող անհամ-բեր երիտասարդութիւնը թէ Հայը հայ պահելու համար, պարելէ զատ ուրիշ աւելի լուրջ միջոցներու ալ

Խազախներն ալ ազատութիւն կ'ուզեն

Մարտ 4ին տեղի ունեցաւ Ազգայ-նական Խազախներու հրապարակային բանախօսութիւնը : Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Խազախներու Ազ-գային Կեդրոնի նախագահ զօրավար Ֆոնովաղոֆ :

«Մենք ազգայնական Խազախներս, այսուհետեւ կարող ե՞նք ունենալ ան-կեղծ զգացումներ աշխարհակալ Մեծ Ռուսիոյ հանդէպ : Մենք այդպիսի զգացում դարերու ընթաց-քին չենք ունեցած եւ չենք ալ ունե-նար, որովհետեւ Խազախները Ռուս կայսրերու օրով չեն եղած ռուսական պետութեան հաւասար անդամը, այլ միայն հպատակները : Մեծ Ռուսաս-տանի սէրը Խազախներու հանդէպ ե-ղած է արհեստական եւ պղատոնա-կան : Անոնք այդպիսով յաջողած են, մեր քաջամարտիկ ժողովուրդը օգ-տագործել իրենց վեհապետական եւ նուաճողական նպատակներու համար : Մեծ - Ռուսիոյ (Վելիկօռօսիա) ցա-րերը, սկսեալ Միխայէլ - Ալեքսանդ-րէն, ապա Պետրոս - Մեծը եւ միւս-ները, իրենց արեւելեան գաղթավայ-րերու նուաճումները իրականացուցին Խազախներու թափած արեան գնով, փոխարէնը ոչինչ հատուցանելով : Ա-նոնք ճնշեցին մեր ժողովրդի ազատա-տենչ ոգին եւ թմրեցուցին մեր մտա-ւոր զարգացման կարողութիւնները, մեզ դարձուցին կայսերական ժան-դարմներ եւ հալածող խարազաններ : Սակայն այսօր ազգերու ինքնորոշման նշանաբանի տակ մենք եւս կը պա-հանջենք.— բաւական են 200 տար-ուան ընթացքին Խազախներու կրած չղթաները... այսուհետեւ մեր հայ-րենի լայնատարած դաշտերուն մէջ մենք կ'ուզենք ապրիլ անկախ եւ ա-զատ : Այսօր դեմոկրատ Միլիւկովէն մինչեւ «Վոզրօժդենիա» թերթի շուր-ջը համախմբուած կայսերապաշտ Ռուսերը՝ ապարդիւն ճիգեր կը թա-փեն վերակենդանացնելու համար պատմականօրէն փլած «միացեալ եւ անբաժան» Ռուսաստանի նախկին շէն-քը : Մենք, ազգայնական Խազախնե-րս կը մերժենք անոնց քաղաքակա-նութեան սին ծրագիրները ի հաշիւ մեզ, եւ ուժգնօրէն պիտի պայքարինք յանուն Խազախներու Ազգային Անկա-խութեան : Մենք կը մերժենք նաեւ արտասահմանի քանի մը Խազախ զօ-րավարներու այն կարծիքը թէ նոր Ռուսիոյ մէջ մեզ կը տրուին լայն ի-րաւունքներ, որովհետեւ, նախ չենք հաւատար կայսերական Ռուսաստանի կրկին յայտնութեան եւ չենք ալ ու-զեր, յետոյ, քաղաքականապէս մենք այնքան հասուն ենք, որ արդէն ըն-դունակ ենք հաստատելու Խազախնե-րու Անկախ եւ Ազատ պետութիւնը : Ռուսիոյ գերիշխանութիւնը այլեւս անտանելի է... մեր հայրենի հողին վրայ մենք կ'ուզենք ապրիլ առանց շղթայի՝ ինչ մեռաղէ ալ պատրաս-տուած ըլլայ» :

Այնուհետեւ բանախօսը երկար կանգ առաւ Խազախներու, Ուկրայ-նայի, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Լեռնցիներու յարաբերութիւննե-րու վրայ եւ յայտնեց թէ այդ ժողո-վուրդներու անկախութեան միակ ե-րաշխիքն է փոխադարձ հասկացողու-թիւնը եւ ազգային - քաղաքական պայքարի համագործակցութիւնը :

Յատկապէս Հայաստանի մասին ը-սաւ.

— «Ազատատենչ հայ - ժողովուր-դը, Արեւելքի մէջ միշտ հանդիսացած է լուսատու - ջահակիր : Մենք միշտ հիացումով հետեւած ենք անոր ազ-գային - ազատագրական հերոսական պայքարին, որ շնորհիւ արիւնարբու սուլթանական եւ ռուսական նենգ քա-ղաքականութեան, անյաջողութեան մատնուեցաւ : Սակայն, հայ - ժողո-վուրդի որդեգրած անկախութեան դարաւոր տենչը միշտ կը մնայ իրա-կան եւ արդար, որովհետեւ ազգ մը որ ունեցեր է իր ոսկեդարը, Բագ-րատունիները, Տիգրան Մեծը, ապա 19 եւ 20րդ դարու մշակոյթը, ազգա-յին հերոսամարտերը եւ բիւրաւոր նահատակները, անվերապահօրէն ի-րաւունք ունի ստանալու իր ազգային, պետական անկախութիւնը եւ — կ'ու-նենայ : (Ծափեր) :

«Պէտք է ըսել, որ Խազախներս բախտակից ենք Հայերուն, քանզի մեր յիշողութեան մէջ կ'ապրին, համաշ-խարհային պատերազմին մէջ Թրքա-կան ռազմաճակատին վրայ ինկած Խա-զախ եւ հայ զինուորներու եղբայրա-կան ոսկորները : Մենք, Դոնի Խա-զախներս ի սրտէ կը բաղձանք շուտով տեսնել, Դոնի - Խազախներու եւ Հա-յաստանի, եղբայրական անկախ պե-տութիւնները : Ուստի, ըլլանք արի եւ պատրաստ վճռական օրերու համար.. Կեցցէ՛, անկախ ժողովուրդներու եղ-բայրութիւնը» :

Հ. Ս.

պէտք կայ...

Հետեւեալ առտու, կանուխէն, պէտք էր ներկայ ըլլար ննջեցելոց օ-թեւանը, արժէքաւոր Հայու մը դամ-բարանը բանալու եւ քանի մը խօսքով ներշնչելու ներկաները :

Նոյն օրը, ուրիշ սիրուած հայրե-նակցի մը եւ բարեկամի մը դագաղին հետեւելու պարտականութիւնը զինք կը կանչէր արուարձան մը, ուր ար-տասանեց վերջին «երթաք - բարո-վ»ը :

Եւ այս բոլորին համար ոչ միայն միտք եւ սիրտ՝ այլեւ ֆիզիքական ոյժ պէտք էր սպառել...

Եթէ միայն այս չափով մնար, կր-նայինք կասկածիլ իր երիտասարդու-թեան վրայ :

Ան, ժամանակ կը գտնէր քաղաքին «տեսզերք»ի պէս չքեղ սրճարաններն ալ պտտելու եւ հոն՝ նուագա-խումբին La Capitaineին ճկունութիւնն ու ճպոտին շնորհը՝ գարնանատի ե-րիտասարդի մը նախանձը շարժելու չափ զգալու եւ գնահատելու...

Եւ այս մարդը ամէն օր գիր կը գրէ :

Ուրեմն հիմա, իրաւունք կուտա՞ք «Հայ - Բոյժ»ապետ Նարդունիին եւ ինծի թէ՝ կենսունակութեան տարիքը « ի ներքս » է, եւ ոչ թէ Օսման է-ֆէնտիին գրած - մրոտած նուֆուսի թուղթին կամ ծննդեան վկայագրին մէջ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ

ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւն-

ըը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ

ընթեռնլի եւ մելանով :

«Դուն արեւ ես» կ'աղաղակեն Ստալինին

Ինչպէս գրած էինք, մարտ 10ին Քրեմլինի նախկին գահերու պալատին մէջ բացուեցաւ համայն կոմունիստա-կան կուսակցութեան 18րդ համագու-մարը : Ստալին մեծ ցոյցերու արժա-նացաւ, երբ մտաւ սրահ : Ցոյցերը կրկնուեցաւ, երբ սկսաւ խօսիլ ժամը 6.30ին, պարզելու իր ծրագիրը, որ օրէնքի ոյժ ունի ինքնին, մինչեւ որ լինք փոխէ զայն : Անոր ճառը տեւեց մօտ 4 ժամ :

Համագումարին կը մասնակցին 2000 պատգամաւորներ : Նիստերը տե-ղի կ'ունենան գոնփակ : Միայն քանի մը թղթակիցներ ընդունուած են ժո-ղովէն ներս :

Ասիկա 1934էն ասդին առաջին հա-մակուսակցական համագումարն է : 1934էն ի վեր արդէն կատարուած է ընդհանուր «մաքրագործում» կու-սակցութենէն ներս եւ ո եւ է ընդ-դիմութեան, ձախ կամ աջ, հետքը մնացած չէ :

Այս անգամուան պատգամաւորները համեմատաբար երիտասարդ տարրեր են, բոլորն ալ մարզուած «Ստալին-եան խորհրդային մեծ հայրենիքի» շունչով : Խորհրդաժողովը պիտի տե-ւէ երկու շաբաթ : Շատ ճառեր պիտի խօսուին, բոլորն ալ վեր հանելու հա-մար կուսակցութեան «ստալինեան գիծը» :

Ուրբաթ օր, մարտ 10ին, արդէն Մոսկուա հասած էին 1950 պատգա-մաւորներ, որոնց շատերը առաջին անգամն է որ մեծ քաղաք մը ոտք կը դնեն : Մեծ մասը տեղաւորուած են Մէթրոբոլ հիւրանոցի մէջ, որ օտա-րականներու նախասիրած հիւրանոցն է : Միւս բոլոր հիւրերը դուրս հանե-ցին, որպէսզի պատգամաւորներուն տեղ բանան :

Ոչ մէկ օտարականի թոյլ չեն տար, որ հիւրանոցէն ներս մտնէ : Նոյնիսկ հիւրանոցին մօտերը շրջագայել չեն արտօներ :

Պատգամաւորներու մէջ կան ամէն գոյնի եւ տարազի մարդիկ : Հետա-քրքրական են իրենց երկայն վերար-կուներով Ուզպէկները, Թիւրքմէննե-րը, որոնք ձիաւորի տարազ կը կրեն, բայց ծիծաղելի երեւոյթ առած են ա-ռանց ձիու, մոնկոլական տիպարներ՝ հեռաւոր արջային գօտիներէ, որոնք եղնիկի մորթ միայն հագած են : Մէկ խօսքով՝ մարդկային ձեւերու եւ տա-րազներու ցուցահանդէս մը :

Այսօր բոլոր թերթերը հրատարա-կեցին համագումարի «ստորագրու-թեան Եղանակը», Ստալինին ուղ-ղուած երգ մը, 450 տողնոց, զոր ըս-տորագրած են 500.000 Ուզպէկներ : Այս երգը յօրինած են 10 բանաստեղծ-ներ «հաւաքական» աշխատանքով :

Ահա քանի մը տող այդ երգէն.—

Ի՞նչպէս կրնանք չգիտնալ, որ արե-ւը դուն ես, Լենինի ժառանգը, մեզ համար Իլիչը դուն ես :

Առաջնորդէ՛ մեզ, ո՛վ վո՛յտ (Տիւ-չէի համազօր նշանակութեամբ). ա-ռաջնորդէ՛ մեզ դէպի վերջնական զը-րոհը :

Քաղաքստանի պսակաւոր բանաս-տեղծը՝ Ճամպուլ «Փրաւտայ»ի մէջ հրատարակած է 100 տողնոց բանաս-տեղծութիւն մը, նոյնպէս Ստալինը փառաբանող :

«Իզվէստիա» առաջնորդող յօդուա-ծի մը մէջ կը գրէ.

— «Չկայ աւելի ամուր ու վստա-հելի ժողովուրդ քան այն, զոր ձեւա-կերտած է Ստալին : Անոր շարքերը ի-րարու միաձուլուած են մեծ ուխտով մը : Անոր հզօր կամքը կը քշէ պատ-մութիւնը դէպի յառաջ, մօտեցնելով համայնավարութեան յաղթանակը : Եւ այս ժողովուրդին առջեւէն կը քա-լէ Ստալին, գիտունի մը գլուխով, աշխատաւորի մը դէմքով, զինուորի մը նման հագուած, մարդոց մէջ ամէ-նէն մեծը ու ամէնէն պարզը : Թո՛ղ Ստալինի պայծառ անունը շողայ իբ-րեւ առաջնորդող աստղ բոլորի՛ս հա-մար» :

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Մատրասի (Հնդկաստան) ամերիկ-եան հիւպատոս Պ. Քըրթիս Ճօրտան, պատասխանելով Ամերիկայի «Հայրե-նիք» օրաթերթի խմբագրութեան նա-մակին, Էմիրխանեան համբաւաւոր կտակ-հարստութեան մասին, ի մէջ այլոց կը գրէ.

«Հիւպատոսարանս այս հարստու-թեան խնդրոյ մասին իր առաջին պաշտօնական տեղեկութիւնը ստացաւ Մատրասի շրջանային դատաւորէն, որ կը յայտնէր թէ տիկին Մարօ Ճանիկ-եան, ներկայացնելով ինքզինքը իբ-րեւ թոռը հանգուցեալին, դիմում կատարած էր տէր ըլլալու անոր սե-փականութեան եւ գոյքերուն, եւ թէ օրինական ծանուցումն ալ եղած էր : Եւ որովհետեւ հակառակ դիմումներ չկային, 1932 սեպտեմբեր 21ին աղեր-սարկուին շնորհուեցաւ ժառանգու-թիւնը յանձնաձնելու իրաւունք : Կ'ըսուի որ աղերսարկուն գոյքերու ցուցակի համար թուղթ չներկայա-ցուց :

Յետոյ հիւպատոսարանիս տեղե-կացուեցաւ թէ Մարօ Ճանիկեանի պահանջները մէկդի դրուեցան դա-տարանին կողմէ, քանի որ ան անկա-րող եղած էր մահէն առաջ հարստու-թեան ցուցակը ներկայացնել :

Հիւպատոսարանս, աւելի վերջը, հաղորդակցութեան մտաւ Մատրասի Բարձր Դատարանի Դիւանապետին հետ, ի մասին այս հարստութեան եւ 1935 սեպտ. 12 թուակիր նամակով մը տեղեկացաւ թէ ուրիշ աղերսագիր մը վերոյիշեալ անձին հարստութեան եւ գոյքերու յանձնաձման արտօնութիւ-նը կը խնդրէր 1934 սեպտեմբեր 10ին, յանուն Շակօ Էմիրխանի, Ատլաս Էմիրխանի եւ Ի. Սըտքի պէյի, եւ թէ այս աղերսագիրը մերժուած էր 1935 յուլիս 23ին, ծախքերով միասին, վասնզի աղերսարկուները անկարող էին երեւան բերել գոյքերու ցանկը կամ հարստութեան վերաբերեալ այլ տեղեկութիւն :

Նոյն աղերսարկուները 1936 օգոստ. 28ին այդ հարստութեան յանձնաձու-մը ձեռք բերելու համար, նոր աղեր-սագիր մը տուին եւ դատը նորէն ուն-կնդրուեցաւ դատաւոր Լաքշմանա Ռոայի առջեւ, 21 սեպտեմ. 1935ին : Այս աղերսագրին կ'ընդդիմանային Սեդրակ Արզարեան, եւ Կարապետ եւ այլ միջամտողներ : Աղերսարկուները երդումով կ'ըսէին թէ հարստութեան զուտ արժէքը 8000 ռուփի է (մօտա-ւորապէս 2800 տոլար) եւ ընդհանուր արժէքը 10.000 ռուփի (մօտաւորապէս 3600 տոլար) :

Այս դատին աղերսարկուներու եւ հակառակորդներու ոչ մէկ կողմը կր-ցաւ կտակ մը կամ մանրամասնու-թիւններ տալ հարստութեան մասին : Մատրասի Բարձր Դատարանը այդ ունկնդրութեան ատեն հարստութիւ-նը յանձնաձնելու իրաւունք չշնորհեց, այլ յետաձգեց ունկնդրութիւնը մին-չեւ 12 դեկտ. 1935 : Այդ թուականէն ասդին շահեկան իրադարձութիւններ պատահած չեն :

Աղերսագրին մէջ կ'ըսուի որ 10.000 ռուփի գումար մը կայ ի հաշիւ (Մ. Էմիրխանի) հարստութեան՝ Մատրա-սի Իմփիրըրըլ աւ Ինտիա դրամատան մէջ : Այսուհանդերձ, Մատրասի ա-կանաւոր իրաւագէտներու տուն մը տեղեկացուցած է հիւպատոսարանիս թէ ստուգած է որ այս գումարը գո-յութիւն չունի եւ չեմ կարծեր թէ ըս-ուած հարստութեան հետքը կարելի է գտնել : Աւելին, իրաւագէտներու այս տունը խորհուրդ չի տար ո եւ է կա-րեւոր ծախքերու ենթարկուիլ այդ հարստութեան կապակցութեամբ :

Եթէ աւելի նոր տեղեկութիւններ կը փափաքիք, կը թելադրեմ որ հա-ղորդակցութեան մտնէք պարոններ Ֆինկ եւ Փաթրիճի հետ, որոնք փաս-տաբաններ են Մատրասի (Հնդկաս-տան) մէջ» :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԻԷՆ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտնե-րը եւ գայլուկները շատ կոկիկ եւ լաւ խնամուած երեկոյթ մը տուին, մարտ 4ի գիշերը, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ա-կումբին մէջ :

Վարագոյրը բացուելով, հանդիսա-կանները գոհունակութեամբ տեսան, խումբ մը կայտառ սկաուտներ, իրենց պաշտօնական դրօշին ծիրանքներուն տակ : Անոնք խմբովին երգեցին «Յա-ռաջ Նահատակ»ը : Յետոյ խումբին նախագահը Հ. Կ. Տէրմոյեան խօսե-ցաւ նոր սերունդի դաստիարակութեան մասին, շեշտելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի ար-ժէքը : Նախագահին խօսքէն վերջ, ա-ռաջին անգամ ըլլալով գայլուկները երգեցին իրենց պաշտօնական քայլեր-գը :

Սկաուտ Պ. Ղեւոնդ Տէրտէրեան արտասանեց «Հայ արիները», Պ. Ռ. Ուզունեան ըրաւ փանթէզի մը, Տիկին Գարմէն Բէշիշեան (փրանսացի) ջու-թակով նուագեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայ-լերգը :

Կարճատեւ վիճակախաղէ մը վերջ, ներկայացուեցաւ «Բարեկենդանի Ան-կուտիները» կատակախաղը, մէկ ա-րար : Խաղարկութիւնը շատ յաջող անցաւ : Սկաուտները գիտցան մաղնի-սացնել ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացնելով, ջերմ ծափերու մէջ :

Կը լսեմ թէ սկաուտական խումբի վարչութիւնը սկսած է պատրաստել աւելի մեծ թատերական ներկայա-ցում մը, որ հաւանաբար տեղի ունե-նայ յառաջիկայ ամսուն, Ապրիլին :

*** Դերասան Յ. Ղազարեան երկու ներկայացումներ տուաւ գաղութիս մէջ : Առաջինն էր «Աշուղ Ղարիպ»ը, շատ յաջող, որմէ գոհ մնացին թէ ժողովուրդը եւ թէ ինք, իսկ վերջի-նը՝ «Ակամայ բժիշկը» :

Կէտ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՉՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

— Աստուած պակաս չանի, մեր խումբը քանեւչորս հոգի ենք. եթէ մի քանի գիշեր թափուինք չորցած աղիւսներու վրայ, կարող ենք փաս անել, եւ շարել չինութեան տակ : Այսպէսով բանուորի ահագին խնայո-ղութիւն արած կը լինենք :

— Կեցցե՛ս Խաչիկ, ես իմ հոգին, շատ լաւ առաջարկ է եւ միանգամայն զուարճալի ժամանց, ըսաւ Բալոյի Մինասը :

— Մի քիչ էս վարժապետներու փա-փուկ ձեռները կը տրորուին, բայց փաս չունի, թող վարժուին, ըսաւ Բէս-Մելէքի Նշանը :

— Դէ՛ լաւ, հէնց այս գիշերը կա-րող ենք սկսել : Մի քիչ կարճ կապէք ձեր ժողովը, վեր կենանք, գնանք, ը-սաւ Սպարկերտցի Մանուէլը :

— Շատ լաւ, զէնքի հարցը վճռուած է : Զէնք չունեցող ընկերները կա-րող են այս խմբին անդամակցիլ այն ժամանակը, երբ կը ներկայացնեն ի-րենց զէնքը, կամ գանձապահին կը ներկայացնեն զէնքի արժէքը, վճռեց խմբապետը :

— Մէկ էլ անդամավճարի հարց կայ — ըսաւ գանձապահը — այն ալ վերջացնենք, յետոյ : Շատերը դեռ երկրորդ ամսականն էլ չեն վճարած :

— Տա՛նք, տանք ախպէ՛ր, տա՛նք, բացականչեց Մկլօն — մեր հոգու պարտքը լինի. այսօր կարեւոր գործ ունինք. ելէ՛ք :

— Հէնց որ հարցը ամսավճարին կուգայ, վեր կը կենաք, բողոքեց գանձապահը — հապա ե՞րբ պիտի վը-ճարենք :

— Ընկերնե՛ր, եկող շաբթու ամէն-քըդ էլ ձեր ամսավճարները միասին կը բերէք, ըսաւ խմբապետը :

— Մէկ-մէկ կուռուշ էլ գինու փող, չմոռանաք : Եկող շաբաթ օր Տէր Բարսեղի Նշանենց վերնայարկը քէյֆ պիտի անենք, յիշեցուց Մկլօն ծիծա-ղելով, եւ խումբը դուրս եկաւ դէպի Ռաֆայէլենց շինութիւնը :

Ավօյի - Դարէն շուռ եկանք դէպի Սօլխու Նորատունկը. այդ տեղ էր, դաշտի բերանը, Ռաֆայէլի կիսատ մնացած շէնքը : Լուսնկայ գիշեր էր, բարակ զեփիւռ մը բարտիներու սա-ղարթներէն մեղմ սօսափիւն մը կը բարձրացնէր : Թարմ օդին մէջ թե-թեւութիւն մը զգացինք եւ ուրախ տրամադրութեամբ գործի կպանք : Հազարաւոր շրջուած ու յուլիսեան արեւով թրծուն աղիւսները ծածկեր էին ճամբան : Շարուեցանք կարգով, իրարմէ մէկ կանգուն հեռու եւ ըս-կըսանք ձեռքէ-ձեռք փաս անել փոխ-նի փոխ քառակուսի եւ կէս աղիւս-ները շէնքին տակ : Առաջին կեցողը Կօլօտ Միհրանն էր, որ մի փոքր ծը-ռելով՝ գետնէն կը վերցնէր աղիւս-ներն ու արագ քովինին կը պարզէր : Այսպէսով աղիւսները ձեռքէ-ձեռք անցնելով, կը հասնէին պատին առ-ջեւը կեցող Կլայլուի Խաչիկին, որ կաթար կ'անէր պատի երեսն ի վեր :

— Ա՛ռ քեզ պիթիւն, Ղեւո՛նդ : Առ քեզ հրաըմ, Բուռնազ, ա՛ռ, Թումա՛ս, ա՛ռ Փիրի՛կ, ա՛ռ վարժապե՛տ : Հա-գիւ ձեռքիս աղիւսը կը յանձնէի Բա-լոյի Մինասին, որ ամէն անգամին մէկ զուարճալի կատակով մեզ կը ծի-ծաղեցնէր, ահա Մկլօն ձեռքի աղիւսը կը պարզէր — ա՛ռ վարժապետ :

— Կ'ասեն վարժապետները բանել չեն գիտեր : Ես իմ Աստուած, ամէնէն աւելի կակուղ կ'առնեն ու կուտան, կ'ըսէր Մինասը ու ես թուլցած ա-ղիւսը ձեռքէս բաց կը թողնէի խումբին ադմկելու պատճառ դառնալով :

— Ա՛ռ, վարժապե՛տ, ա՛ռ Հայրիկ, ա՛ռ Նշան :

Մեր խմբի մէջ երեք Նշան կար, ե-րեք Միհրան եւ երկու Հայրիկ : Ա-նուններու այս նոյնութիւնը պատճառ էր եղեր եւ Մինասը ամէն մէկին մէկ մականուն կը կպցնէր :

— Ա՛ռ Կօլօ՛տ, ա՛ռ Տախկալ, ա՛ռ Պէրխօտի : Վերջինս Իսրայէլեան Ռու-բէնն էր, որի մականունը իր հասակի երկարութիւնը կը բնորոշէր :

Երկու ժամուան եռանդուն ու զը-ւարճալի աշխատանքէն յետոյ, դաշ-տը մերկացաւ աղիւսներէն : Կէս-գի-շեր անց էր, երբ ձեռներս ու քրտնած երեսներս առուի զով ջուրով լուացինք ու ցրուեցանք, լաւ գործ մը կատա-րած ըլլալու զուարթ տրամադրու-թեամբ :

— Տօ՛, Նալլուի Խաչի՛կ, էս խելքը որ քու գլուխն էր, հապա էտ պրի-շակդ ինչո՞ւ չես նորոգեր, թողեր ես քարուքանդ Անիի աւերակներուն նման, ըսաւ Մելիքի Նշանը :

— Անորն էլ ժամանակ կայ, բա-րով երեխաներս մեծանան, կը սար-քեմ :

Իսկ Մկլօն այսպէս կը գանգատ-ուէր. — «Իսկապէս յիմար եմ եղեր, ինչո՞ւ չգնացի, Սօլխու մէկ աղջիկն էլ ես չառի, հիմա Նորատունկի մէկ ճակատն էլ իմ քէօլ - Սարան կը կանգնեցնէր :»

— Տուի՞ն, որ չառիր, ըսաւ Կալոյի Թումասը ծիծաղելով :

Մէկ գիշեր, երբ դարձեալ կարգով շարուած, Ռաֆայէլի աղիւսները փաս կ'անէինք տեսանք, Արամը, մեզ անծանօթ մարդու մը հետ, դաշտի կողմէն դէպի մեզ առաջացաւ ու,

— Տղե՛րք, էդ ինչ էք անում կէս գիշերով :

— Աղիւսները կը հաւաքենք, Պ. Արամ, ըսաւ Նալբանդ Նշանը, աս էլ մեր զբօսանքն է :

Մկլօն անդիէն ձայնեց.— «Ես մի բողոք ունեմ, Պ. Արամ, մենք սո-ցիալիստ բանուորներ ենք եւ աշխա-տավարձի յաւելում կը պահանջենք : Էս Ռաֆայէլը մեզ միայն մէկ կու-ռուշ գիշերավարձ կուտայ : Մենք կործադուլ պիտի յայտարարենք վաղուընէ, եթէ մեր գիշերավարձը երկու կուռուշ չանի, եւ մէկ էլ շա-բաթ գիշերները մեզ գինի պիտի խմ-ցընէ. ձէթէ փիլաւն էլ մնաց իւր մարիֆաթը : Ահա մեր պահանջը» :

Արամը հասկցաւ ամէն բան եւ դառ-նալով ըսաւ անծանօթին.— «Ընկեր Մերեմեան, ծանօթացէք, սրանք մեր լաւագոյն ընկերներիցն են. այս շի-նութիւնը նրանցից մէկին է : Խումբը եկել է իր աշխատակցութեամբ թե-թեւացնելու նրա բեռը :

— Հապա էն երիտասարդն ի՞նչ էր բողոքում :

— Դա կատակ էր, ընկեր Մկլօն սիրում է կատակ անել :

— Կատակ չեմ աներ, պարոն Ա-րամ, յարեց Մկլօն, բանուորները յա-ւելեալ արժէքի պահանջ կը դնեն, մենք էլ յաւելեալ քրտինքի արժէքը կը պահանջենք, միթէ մեղաւոր ենք, ա՛ռ, վարժապետ, առ Համիտի լաճ, առ քաթիպ Նշան, վաղ գինու հետ ձէթէ փլաւ էլ կ'ուտես...

(3)

(Շար.)

պայմանագրութեամբ (Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Իտալիա)։ Արդ, վերջին երկուքը մինչեւ հիմա յետաձգած են իրենց երաշխաւորութիւնը, առարկելով թէ Չեխոսլովաքիա հաստատուն վիճակ չունի տակաւին։

Կ՚ըսուի թէ Պերլին վերջնագրի ձեւով հաղորդած է իր պայմանները։

*** Պերլինի պաշտօնական շրջանակները բացարձակ լռութիւն կը պահեն, իսկ Հռոմի մէջ մամուլը կը պաշտպանէ գերմանական տեսակէտը։

Լեհաստան ինչե՞ր կը պահանջէ

Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդ. Պէք ընդարձակ ճառ մը խօսեցաւ ծերակոյտին մէջ եւ շօշափեց հետեւեալ խնդիրները.— Լեհաստանի դիրքը Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ, գաղթային խնդիր, Լեհաստանի յարաբերութիւն-ները Խ. Ռուսիոյ հետ եւ հրէական արտագաղթի հարց։

Նախարարը ըսաւ թէ Լեհաստան կը համակրի Սլովաքիոյ տենչերուն՝ ինքնավար դառնալու, բայց կը պահանջէ որ Ռութենիա ամբողջութեամբ կցուի Հունգարիոյ։

Ետոյ բացատրեց թէ Լեհաստանի հասկացողութիւնը Ռումանիոյ հետ աւելի խորացած է. իսկ «Խ. Ռուսիոյ հետ կը մշակենք բարի դրացիական յարաբերութիւններ եւ փոխադարձ յարգանք իրարու շահերուն հանդէպ»։ Պ. Պէք աւելցուց, թէ անցեալ սեպտեմբերին երկու երկիրներու միջեւ ծագած ճգնումը անհետացած է։

Ճառին մեծագոյն մասը յատկացուած էր գաղթային հարցին, «որով խորապէս շահագրգռուած ենք», որովհետեւ Լեհաստան հում նիւթերու պէտք ունի, ինչպէս նաեւ հողամասերու, ուրկէ ղրկէ իր բնակչութեան աւելորդը տեղափոխէ այնտեղ։ Լեհական կառավարութիւնը տակաւին մշակեալ ծրագիր մը չէ ներկայացուցած այս խնդրի մասին, բայց երբ խորհրդաժողով մը գումարուի, պիտի պահանջէ որ իր ձայնը լսուի։ Նախարարը յարեց նաեւ որ հրէական խնդիրը սերտօրէն կապուած է գաղթային հարցին հետ։

Գնդ. Պէք Ապրիլին պիտի այցելէ Լոնտոն եւ այս հարցերու մասին պիտի բանակցի անգլիական կառավարութեան հետ։

Ֆրանքօ պիտի գրաւէ Մատրիտը

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ կը պատրաստուի Մատրիտի վրայ յարձակելու։ Արդէն իսկ մեծաքանակ ռազմանիւթ եւ պաշար ամբարուած է քաղաքին գլխաւոր ճամբաներուն վրայ։

Մատրիտէն կը հաղորդեն թէ կացութիւնը խաղաղ է տակաւին, բայց բոլշեւիկեան ըմբոստութիւնը զսպուած է ամբողջովին։ Ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը պատժական խիստ միջոցներ ձեռք առած է բոլշեւիկ պետերուն եւ ուրիշ պաշտօնական անձերու դէմ։ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, բոլշեւիկները գրաւած են Կարթագինէն, հանրապետական բանակին նաւակայանը, ուր արիւնալի ըմբոստութիւն մը ծագած էր տասը օր առաջ։

*** Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն իտալացի կամաւորները հետեւեալ կորուստները ունեցած են Սպանիոյ մէջ, քաղաքացիական պատերազմին սկիզբէն ի վեր.— Սպաննուած՝ 3065, վիրաւորուած՝ 10.708, անհետացած՝ 214, գերի՝ 366, ուրեմն համագումար 14.253 սպայ եւ զինուոր։ Այս թիւէն դուրս կը մնան կորսուած օդանաւորդները։

*** Ներքին նախարարը վարչապետին ներկայանալով, հաղորդեց թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, արագօրէն պարպելու համար Սպանիոյ փախստականները։ Սահմանագլուխի բացումէն անմիջապէս վերջը կարելի պիտի ըլլայ ամէն օր վերադարձնել 8000 փախստականներ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐԸ պարտաւոր են իրենց բուն անունով գործել, համաձայն երեսփ. ժողովին ներկայացուած օրինագծի մը։ Անոնք որ կը փոխեն իրենց անունը եւ մականունը, ենթակայ պիտի ըլլան 1000էն 5000 ֆրանք տուգանքի։ Եթէ մէկ ամիս ուշացնեն իրենց սխալին սրբագրութիւնը, տուգանքը պիտի բարձրանայ 500էն մինչեւ 10.000 ֆրանքի, վեց օրէն մինչեւ մէկ ամիս բանտարկութեամբ։

ՓԱՐԻԶ – ԹՈՒԼՈՒԶ ՃԵՊԸՆԹԱՑԸ վաճառաբարձ կառախումբի մը զարնուեցաւ Շաթոռուի մօտ։ Տասը հոգի մեռան, 20 հոգի վիրաւորուեցան։

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ ԴԵՂԵՐՈՒ մաքսանենգութեան առթիւ, որուն հետեւանքով 15 հոգի ձերբակալուած եւ 60 հոգի ամբաստանութեան տակ առնուած են, կ՚ըսուի թէ կարգ մը օտար դիւանագիտական ներկայացուցիչներ ալ մեղսակից են, իրենց անձեռնմխելի պայուսակները տրամադրած ըլլալով։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ֆլանտէն ճառ մը խօսելով Տիժոնի մէջ, բողոքեց երկիւղալի լուրերու տարածման դէմ։ Իր կարծիքով, Պ. Լէպրէօն պէտք է վերընտրուի իբրեւ նախագահ, իսկ Պ. Տալատիէ պէտք է մնայ վարչապետ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ հանրակառքերու գիներուն յաւելումը, որ տեղի պիտի ունենար ապրիլ 1ին։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը խստացուց իտալեւֆրանսական սահմանագլուխի հսկողութիւնը, որովհետեւ հազարաւոր Հրեաներ կը փորձէին ներս մտնել։ Ցարդ միայն հարիւր Հրեաներ յաջողած են ներս մտնել։ Կառավարութիւնը արտօնեց որ անոնք մնան։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ բանտարկուած 200 —300 քաղաքական յանցաւորներ, բոլորն ալ արիական, ազատ արձակուեցան Աւստրիոյ կցումի տարեդարձին առթիւ։

ԻՐԱՔԷՆ բազմաթիւ քաղաքական փախստականներ անցան Պէյրութ։ Ըստ անոնց տուած տեղեկութեանց՝ դաւ մը սարքուած էր տապալելու Թագաւոր Կազին եւ անոր տեղ գահ բարձրացնելու Անդրյորդանանի էմիր Ապտուլլահի եղբայրը՝ էմիր Զէիտը։ Դաւին վարիչներն էին նախկին նախարար Սէիտ Հիքմէթ եւ բանակէն սպաներ։ Դաւադիրներէն շատեր բանտարկուած են։

ԳԵՐՄԱՆ նաւատորմի ընդհ. հրամանատար ծովակալ Ռէտէր Հերոսներու օրուան առթիւ ճառ մը խօսեցաւ եւ ըսաւ, թէ Գերմանիա ու բովանդակ աշխարհ պէտք ունին խաղաղութեան, իսկ գերմանական զինեալ ոյժերը այս խաղաղութեան կը նպաստեն։ Ծովակալը շեշտեց, թէ նախկին մեծ պատերազմին թափուած արիւնը ոչ մէկուն փառք եւ շահ բերաւ։

Տարեկան պարահանդէս

Կազմակերպուած ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, ի նպաստ իր Օգնութեան սնտուկին

Այս Ուրբաթ, 17 Մարտ, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

Cercle Militaireի շքեղ սրահներուն մէջ, Place St. Augustin

Ճոխ գեղարուեստական բաժին, հայ եւ օտար երգեր, եւ պարեր, ընտիր նուագախումբ, պաղ պիւֆէ, պար, մուտք 30 ֆր.

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

Անզուգական գործին Գ. գիրքը, 140է աւելի Հայաստանեան եւ ազգային հին թէ նոր ձայնագրեալ երգերով, հեղինակներու յուսանկարներով եւ կենսագրական գիծերով։ 120 մեծադիր էջեր, ընտիր թուղթ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն. Գործը պիտի ամբողջանայ 6 գիրքով։ Ամբողջ գործին համար՝ Արտասահման՝ 30 շիլին, Ամերիկա՝ 9 տոլար, Ֆրանսա՝ 300 ֆրանք, կանխիկ։ Զաւակ ուած՝ ապահովեցէ՛ք, դիմել՝ Imprimerie «Vosguedar», rue Gsial, Le Caire, (Egypte)

Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ Ի Օ Ր

Ն Ո Ւ Ի Ր Ո Ւ Ա Ծ Հ Ա Յ Թ Ա Տ Ր Ո Ն Ի Ն

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

«ՀՈՄԱՋԳԱՅԻՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՄԻՒԹԻԻԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ — ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽԱՆՃԵՏԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՕՒԳԱՂ...

կը ներկայացուին՝ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ՔԱՋ ՆԱԶԱՐը

Յատկապէս պատրաստուած մասնաւոր տեքօրներ

ԱՆՄԱՀ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԷ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐը

ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏ ԱՂԵՔՍ. ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ ՉԱՐ ՈԳԻՆ

Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ԼԱՔԱ, Տիկ ԱԶՆԻՒՈՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ԱԶՆԻՒՈՐ, ԳԸԼՃԵԱՆ եւ ՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը։ Բեմադրութիւն եւ բեմազարդութիւն Պ. Ս. ԼԱՔԱՅԻ։

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատունը, Ձ. Սամուէլ գրատուն, 51 rue Mr. Le Prince Paris-5, Մ. Գարբ... գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Յարութիւնեան, 13, rue d'Orsel, Paris-18.

Հ. Յ. Դ.

Փաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, 15 Մարտ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8իշդ 9ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։

Զեկոյց ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆԷ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն սովորական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը ուրբաթ օր, 17 մարտ իրիկուան ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

19 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Օրուան հրատապ հարցերը»

Ընկերահամախմբական բանախօսութիւն

Փետր. 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149, rue d'Argenteuil.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Հինգշաբթի 16 Մարտ երեկոյեան ժամը 8ին Հ.Յ.Դ. Տան սրահը

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Օրուան հրատապ հարցերը»

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, Պատանեկան Միութեան անդամները ու համակիրները։

«ՌԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 16 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet։

Կը դասախօսէ Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԽՈՒՄԲ – ՓԱՐԻԶ

Հերթական դասախօսութիւնը 15 Մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Րիւ Պոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ՝ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Միսաք Մեծարենց»։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը Ուրբաթ, 17 Մարտ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ Պ. ՍՏ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Մարսիլիահայ գաղութը եւ նոր ուղղութիւններ 1923-1939»։

Բացման հանդէս

Ս. ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին 16 rue J. B. David

Իւնիոն տէ Ռէփիւպլիքէնի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Դր. Հ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ — Կը խօսի Պ. Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, զուգերգ, արտասանութիւն եւ նուագ Միութեան անդամներու կողմէ

Կը ներկայացուի ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ (զաւեշտ)

Կովկասեան պարեր Պ. Խ. ՊԱԼՕԵԱՆԻ կողմէ

Հանդէսէն վերջ եւրոպ. պարեր մինչեւ լոյս, ընտիր նուագախումբ։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՍԱՆՈՒՇԵԱՑ կազմակերպած հանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Մարտ 19ին, յետաձգուած է Ապրիլ 23րդ։

Դերասան Թագօշի թատր. ներկայացումները

Մարսէյլի, Վալանսի եւ Լիոնի միացեալ թատերախումբով

Մարսէյլի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱՍԵՐԱՍՏԱՑԻԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

19 Մարտ, կիրակի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԽԱՉԱԳՈՂՆԵՐ

Վալանսի մէջ՝ 1 Ապրիլ, Լիոնի մէջ՝ 2 Ապրիլ, Տէսինի մէջ՝ 2 Ապրիլ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ջութակի ջանրածանօթ վիրթիւոզ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՃԱՐԵԱՆԻ

Շաբաթ, 18 Մարտ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին։

Սալ Մոլիէր (Փալէ տիւ Քոնսէրվաթուար)ի մէջ 18-20, Quai de B...

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերու համար դիմել Maison Béal, 15, Rue de la République, Lyon

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ – Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ

18 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ։

ՍԱԼՈՆ ՖԼՈՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐԻՒ ՎԱՆԹԻՒՌ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Աչքերու գեղեցկութեան մրցում։ Կը ներկայացուի ՆԱՄՈՒՍԷՆ մէկ... Եւրոպական պարեր՝ ընկերակցութեամբ 6 հոգինոց ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ նուագ-խումբի։ Ճոխ պիւֆէ Մուտք 8 ֆր.

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-...

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ։

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն։

Կ՚ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ։

Դ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Աղքատները ձրիաբար... ժամադրութեամբ։

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ՚ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01-64

Autobus 8—28—AE—CB—123

Ա. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն

22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12-96

Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ։ Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու։

Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »

Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր.։ (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ)։ Ընդունելութիւն ժամը 5–7 և ժամադրութեամբ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մոնթօլոնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Փրակայի մեր պահեստը հաշուեյարդարի ենթարկած ըլլալով, հնարաւորութիւն ունինք, կապոցներով Ռուսաստան ղրկելու, ղանազան կերպասներ, ճերմակեղէններ, կօշիկներ եւայլն, անմրցելի գիներով։ Պահեստի քանակը սահմանափակ ըլլալով, փութացէք օգտուիլ առիթէն։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՐՏ — JEUDI 16 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3990 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀՈՎԵՐՈՒՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ՍՈՅԼԸ

— ∞ —

Անցեալ օր յիշեցինք զանազան թելադրութիւններ եւ ծրագիրներ, օտարականներու ներգաղթի, տեղաւորման, հպատակութեան, սահմանական ձուլման եւ ուրիշ հարցերու մասին, ամփոփելով «Թան»ի մէկ խմբագրականը, որ ոչ առաջինն է, ոչ ալ վերջինը :

Նորագոյն տեղեկութիւններ կամ առաջադրութիւններ կ'ապացուցանեն թէ հետզհետէ նոր քաղաքականութիւն մը կը մշակուի, պրկելու համար օղակները։ Ամէն պարագայի մէջ, խորթ հով մը կը փչէ, բոլոր ճակատներուն վրայ :

Ահաւասիկ վերջինը։ Ինչպէս հաղորդեր էինք երէկ, երեսփ. ժողովին յանձնուած է օրինագիծ մը, որով օտարականներուն կ'արգիլուի ֆրանսական կամ ֆրանսացած անուններ գործածել, առեւտուրի, արհեստի եւ ճարտարագործութեան մէջ։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, օրինագիծը ստորագրած են ոչ միայն աջակողմեան երեսփոխաններ, այլեւ նախկին նախարարներ Ֆրոսար (անկախ ընկերվարական), Լուի Լօռէն եւ ուրիշ երեւելիներ։

Օրինագծին պատճառաբանութեան մէջ, հեղինակները կ'ըսեն թէ «խնայելու համար հակոտար տագնապ մը Ֆրանսայի մէջ», տախպողական է միջոցներ ձեռք առնել, հակակշռելու համար եկուորներու «գործունէութիւնը» եւ մասնաւորապէս խուսափելու համար «անոնց անուղղամիտ մրցակցութենէն» :

Աւելի բաց խօսելով, օրինագծին հեղինակները կը բացատրեն թէ շատ մը օտար առեւտրականներ, արհեստաւորներ եւ գործարանատէրներ աւելի դիւրաւ յաճախորդ շահելու համար, իրենց արհեստը ի գործ կը դնեն փոխ առնուած անուններու տակ, ֆրանսական՝ ձեւով թէ հնչումով։ Յետոյ, կը հաստատեն առեւտրական ընկերութիւններ ֆրանսական «ֆիրմա» գործածելով, պարտկելու համար իրենց բուն ծագումը :

Անոնք անհրաժեշտ կը գտնեն նոր օրէնք մը, վերջ տալու համար այս «խարդախութեանց»։ Այս առթիւ խորհրդակցած են նաեւ արհեստակցական եւ արհեստապետական կազմակերպութեանց հետ :

Ուրեմն նոր կաշկանդում, պաշտպանելու համար բուն Ֆրանսացիներու տնտեսական շահերը։— Գործէ քու սեփական հայրանունով, փոխանակ Ֆրանսացի ձեւանալու եւ յաճախորդները հրապուրելու, մոլորեցնելու :

Մօտաւորապէս տասը տարի կ'ընէ որ օղակները կը պրկուին այս երկրին մէջ ալ, յանուն ազգ. տնտեսութեան եւ աշխատանքի պաշտպանութեան :

Նախ հաստատուեցաւ տասը առ հարիւրի օրէնքը, օտար աշխատաւորներու մասին, անելի մատնելով հազարաւոր եկուորներ, տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան ամէնէն սուր շրջանին :

Յետոյ նոյն միջոցները ձեռք առնուեցան, զանազան մանր արհեստներու պաշտպանութեան համար։ Եւ դեռ կան որոշումներ ու ծրագիրներ՝ օտարականներու առեւտրական եւ ճարտարագործական իրաւունքներու մասին (սահմանափակում) :

Այս անցուդարձին մէջ, հրապարակ դրուեցաւ նաեւ 1928 մարտ 31ի որոշումը, հայրենազուրկ օտարականներու զինուորագրութեան մասին։ Օրէնք մը որ այժմ անբաւական կը համարուի եւ պիտի ընդարձակուի, մէկ միլիոն նոր զինուոր ապահովելու համար Ֆրանսայի :

Ահա այսպէս, ամէնէն ազատ համարուած երկիրն ալ կը դիմէ ինքնապաշտպանութեան, բոլոր ճակատներուն վրայ :

Անշուշտ լեռ ու ձոր կայ այս տնօրինութեանց եւ ուրիշ երկիրներու մէջ հաստատուած բիրտ, յաճախ տմարդի եւ խափանարար կաշկանդումներուն միջեւ :

Եւ սակայն, Ֆրանսայի մէջ մարդիկ վարժուած ըլլալով լայն ազատութեան մը, բնականաբար կ'ազդուին, երբ նորանոր դժուարութիւններ կը տեսնեն իրենց ճամբուն վրայ :

Մարդիկ դժուար կ'ըմբռնեն, նաեւ, թէ՝ երբ օտարական ես, եւ մանաւանդ չունիս իրաւազօր պետութիւն, ճակատագիրդ կախուած ունի հիւրընկալ երկրին բարեացակամութենէն եւ պետութեան գերագոյն շահերէն :

Տեսէք, զինուորագրութիւնն անգամ չօգնեց կարգ մը առաւելութիւններ ապահովելու։ Եւ իրենց շրջանը լրացնողներն անգամ կարգի կը սպասեն, քաղաքացի դառնալու համար :

«Կը ծառայենք, բայց փոխադարձաբար կը խնդրենք որ...»։ Այդպիսի պայման չեն կրնար ընդունիլ պետութիւնները։ Շատ-շատ, ձեր երեսին կու տան թէ ահա այսքան տարի է որ կը վայելէք այս երկրին օդն ու ջուրը, կը շահիք, ազատօրէն ծաղկելով։ Եթէ դժուար կու գայ ձեզի,— երթաք բարով։ (Այդպէս ալ ըսին, երիտասարդներու զինուորագրութեան առթիւ, ազդարարելով մէկ տարի առաջ) :

Այս տարրական բացատրութիւնները կու տանք ոչ թէ վհատեցնելու, այլ պարզապէս լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը, որպէսզի մարդիկ իրարու հետ չշփոթեն բաղձանքն ու իրականութիւնը, հաւատալով անպատասխանատու չարալարանութեանց։

Երեսփ. ժողովին ներկայացուած նոր օրինագիծն ալ ազդանշան մըն է, սթափեցնելու համար անոնք որ օրօր կը կարդան տարիներէ ի վեր, թուղթ մրոտելով :

Աչօք - բացօք տեսնենք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ, որպէսզի կարենանք զանազանել ցանկալին եւ կարելին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԼՈՎԱՔԻԱ ԵՒ Կ. ՈՒԿՐԱՅՆԱ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ՀՌՉԱԿԵՑԻՆ

— ∞ —

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ ՈՉ ԵՒՍ Է

— ∞ —

Գերմանական զօրքը Չեխիա մտաւ, հունգարականը՝ Կ. Ուկրայնա

Ինչպէս կը նախատեսուէր արդէն, Սլովաքիոյ պաշտօնանկ վարչապետը, գերապայծառ Թիզօ Հիթլէրի հետ խորհրդակցելէ անմիջապէս վերջը, երեքշաբթի առտու իր երկիրը վերադառնալով խորհրդարանին առաջարկեց անկախութիւն հռչակել։ Այս պատմական որոշումը տրուեցաւ միաձայնութեամբ, 62 երեսփոխաններու կողմէ։ (Բուն թիւը 66 է, բայց չորսը բացակայ էին)։ Սլովաքեան պահակները շրջապատած էին խորհրդարանը, իսկ 30.000 հիթլէրական Գերմանացիներ ամբողջովին զինուած՝ կը շրջէին մայրաքաղաքին մէջ, Պրաթիսլավա։ Միեւնոյն ատեն գերմանական մեքենաշարժ զօրամասեր կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին Դանուբի կամուրջին միւս ափը :

Այսպէս լուծուեցաւ 20 տարուան կապակցութիւնը՝ չեխական պետութեան հետ :

Խորհրդարանին բացումէն անմիջապէս վերջը, վարչապետը զեկուցանելով իր տեսակցութիւնը՝ Հիթլէրի հետ, ըսաւ.

— «Պերլինի մէջ ինծի ըսին որ եթէ Սլովաքները կ'ընդունին ինքնորոշման իրաւունքը, պիտի վայելեն Գերմանիոյ պաշտպանութիւնը։ Իսկ եթէ կը վարանին, թող իրենց գլխուն ճարը նային »։

Այս զեկուցումէն վերջը, բանաձեւ մը ներկայացուեցաւ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— Կ'ուզէ՞ք սլովաքեան անկախ պետութիւն մը, այս կամ ոչ :

Երեսփոխանները «այո» պատասխանեցին իրենց նստած եւ ձեռամբարձ : Յետոյ թնդաց Սլովաքներու ազգ. քայլերգը, «Հէյ Սլովաքի», եւ անմիջապէս հաղորդուեցաւ նոր դահլիճին կազմը, նախագահութեամբ գերապայծառ Թիզոյի եւ մասնակցութեամբ պաշտօնանկ եւ բանտարկուած նախարարներու։ Կը կարծուի թէ նոր նախագահին ընտրութիւնը պիտի կատարուի երկու շաբաթէն։ Խորհրդարանը պիտի շարունակէ գործել իբրեւ նոր պետութեան սահմանադիր ժողովը, մինչեւ նոր սահմանադրութեան հռչակումը։ Գերապայծառին պաշտօնանկութենէն վերջը նշանակուած վարչապետը, Սիտոր, ստանձնեց ներքին նախարարութիւնը, իսկ Տոքթ. Տուրքանսքի, որ Վիէննա փախած եւ ապստամբութեան կոչ մը ուղղած էր, նշանակուեցաւ արտաքին նախարար :

Նոր դահլիճը գլխերանց նիստ գումարելով, հրամայեց դրամատուները փակել երեք օր։ Անոնք որ Մորավիա եւ Պոհեմիա կ'երթան, չեն կրնար 500 քուրոնէն աւելի դրամ առնել։ Արտաքին նախարարը իր առաջին յայտարարութեան մէջ ըսաւ թէ Սլովաքիա ամբողջովին պիտի ապաւինի Գերմանիոյ պաշտպանութեան։

Միեւնոյն օրը ուրիշ ճակատագրական դէպք մըն ալ պատահեցաւ, փակելով Չեխոսլովաքիոյ պատմութեան վերջին արարը։ Այդ խճանկար պետութեան երրորդ երկրամասը, Կարպաթեան Ուկրայնա (Ռութէնիա) նոյնպէս անկախութիւն հռչակեց, մինչ հունգարական զօրքը ներս կը մտնէր։ Այստեղ ալ գերապայծառ մը կը գործէր, իբրեւ վարչապետ, Վոլօշին, որ անմիջապէս Հիթլէրի օգնութեան դիմեց հեռագրով։ Յետոյ առժամեայ կառավարութիւն մը կազմուեցաւ, նախագահութեամբ գերապայծառին :

Անդին, բուն Փրակայի կառավարութիւնը խորապէս յուզուած, Պերլին ղրկեց հանրապետութեան նախագահը, Պ. Հաշա եւ արտաքին նախարարը, Պ. Շվալքովսքի, որոնք ունկնդրութեան ընդունուեցան Հիթլէրի կողմէ։ Նախագահը կարգ մը առաջարկներ կը տանէր, բայց այլեւս կորսնցուցած էր իր իրաւասութիւնները, քանի որ երկիրը ամբողջովին կը կազմալուծուէր :

Մինչ այս մինչ այն, գերմանական զօրքը բուն չեխական հողը մտաւ, Պոհեմիա եւ Մորավիա։ Այս առթիւ Հիթլէր կոչ մը ուղղեց բանակին, ըսելով թէ Չեխիան կազմալուծուած եւ Գերմաններու դէմ գրգռութիւնը տարածուած ըլլալով, Գերմանիոյ պարտքն է պահել բարեկարգութիւնը հոն։ Կոչը կը յանձնարարէ իբր հայրենակից վարուիլ ժողովուրդին հետ, իսկ ընդդիմութիւնը խստօրէն ջախջախել։ «Դուք կը կոխէք չեխական հողին վրայ իբրեւ ներկայացուցիչները Մեծն Գերմանիոյ» :

Ուրեմն Չեխիան կը դառնայ գերմանական նահանգ մը, ինչպէս պատերազմէն առաջ։

Գերմանական զօրքին ժամանումէն առաջ, 10.000 Չեխեր հաւաքուեցան կեդրոնական հրապարակին վրայ, հոն ուր անցեալ սեպտեմբերին խռնուեր էին Չեխոսլովաքիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը պաշտպանելու համար : Տեսնելով պետութեան կազմալուծումը, շատեր կուլային, ուրիշներ իրենց զայրոյթը կը յայտնէին Գերմաններուն որոնք հեղնութեամբ կը դիտէին տեսարանը։ Շատեր ալ կծու խօսքեր կ'ուղղէին Հրեաներուն։ Բազմութեան վրայ կ'երեւային չեխոսլովաք եւ հիթլէրական դրօշներ։ Եւ վերջապէս կային քաղաքացիներ որ հիթլէրական բարեւ կու տային...

Փրակայի պաշտօնական անթելը զեկոյց մը հաղորդեց որ կ'ըսէ.

— « Մեր պետութեան յարաբերութիւնները վեր ի վայր շրջուեցան քսանըչորս ժամուան մէջ։ Մենք այլեւս անկարող ենք տնօրինելու մեր ապագայ ճակատագիրը, մինչեւ որ յստակ յարաբերութիւններ չհաստատենք մեր մեծագոյն հարեւանին՝ Գերմանիոյ հետ, որուն հետ սահմանակից ենք աւելի քան 4)5 համեմատութեամբ » :

Ի՞նչ պիտի ընեն Հունգարներն ու Լեհերը

Սլովաքիոյ անկախութեան հռչակումէն վերջը, հունգարական կառավարութիւնը վերջնագիր մը ուղղած էր Փրակայի, որպէսզի ետ քաշէ չեխական զօրքը՝ Կարպաթեան Ուկրայնայէն։ Չեխական կառավարութիւնը կը պատ –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԻԿԻՆ ՁԱՊԷԼ ԹԻՒ 2

— • —

Նորէն ամերիկահայ թերթերն են որ կը պատմեն.

— «Մանօթ երգչուհի Տիկ. Զապէլ Արամ, որ անդամ է հանրապետական Սպանիոյ բժշկական օգնութեան յանձնախումբի կիներու բաժնին, տունէ տուն պտտած եւ ստորագրութիւն հաւաքած է Հանրապետական Սպանիոյ դէմ դրուած զինարտածման արգելքը վերցնելու համար։

Տիկինը եռանդով կը մասնակցի նաեւ ճափոնական ապրանքները պօյքօթի ենթարկելու համար Միացեալ Նահանգներու մէջ մղուած պայքարին» :

Ուրեմն, Զապէլ թիւ 2 :

Առաջինը, Տիկին Եսայեան, գլուխը աջ զարկաւ, ձախ զարկաւ, եւ վերջապէս ինկաւ Երեւան, անհուն խանդավառութեամբ :

Այնքան ուրախ էր որ, հեռուէն կ'արգահատէր մեզի։ Եւ հրապարակային կոչեր կ'ուղղէր մինչեւ Փարիզ, յառաջամարտիկ երիտասարդութեան, որպէսզի իրեն հետեւին։

Քանի մը տարիէն ամէն ինչ շոգիացաւ։ Եւ առտու մըն ալ գրագիտուհին ճշեցին բանտ, իբրեւ... դաւաճան եւ լրտես :

Ձեր մէջէն կա՞յ մէկը որ գիտնայ թէ ի՛նչ եղած է այդ օրէն ի վեր, իր միւս բանտակիցներուն հետ, որոնց ոչ յանցանքը գիտենք, ոչ ալ համբանքը։

Եւ քանի որ կը կը գտնուինք անլուր դժբախտութեան մը առջեւ, այլեւս կարգ կը կապեմ :

Շատ աւելի պատկերալից է թիւ 2 Զապէլի պարագան :

Ուրկէ՞ ուր այս խնամութիւնը, հանրապետական Սպանիոյ դատին :

— Չե՞ս գիտեր որ իր աղջիկը, պարուհի, հարսն է սպանիացի ասպետի մը, եւ այժմ կը կոչուի Տիկին Օրթէրօ։ Վերջերս Տիկին Չէյմպրլէն ընդունելութիւն մը սարքած էր, ուր Տիկ. Ատրինա Օրթէրոն ալ փայլեցաւ, «պատիւ բերելով իր ազգին», ինչպէս գրեցին թերթերը։

— Իսկ հեռաւոր Ճափոնը ի՞նչ գործ ունի Տիկին Զապէլ Արամի հետ։

— Մոռցա՞ր որ Տիկինը Պարտիզակցի է։

— Ըսել կ'ուզես թէ Յատկան ջուրե՞ն խմած է :

— Ատոր պէս բան մը :

— Եւ սակայն Յատկան ջուրն անգամ, որքան ալ քմահան, իր որոշ «օրիանթասիոն»ն ունի։ Օրինակ, չի ցատկեր դէպի Սապանճայի լիճը :

— Իմացիր որ աշխարհը վեր ի վայր շրջուած է այժմ. քու գիտցածդ պատմութեան կը վերաբերի :

— Քանի որ այս խնդիրն ալ բերիր պատմութեան կալուածին, լսէ՛. — Պարտիզակը ունի նաեւ Դեղնութեան աղբիւր մը. չե՞ս կարծեր որ Տիկին Զապէլ Արամ հաւատարիմ՝ իր աղբիւրներուն, ցատկրտելով, ոստոստելով եկած հասած է Դեղնութեան աղբիւրը :

— Այդ ալ տեսակէտ մըն է :

ՎԱՀԷ

ԽՈՐՀ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ՞

Մոսկուայի համայնավար համագումարին մէջ, Սթալինէն ու Մանուելսքիէն ետք, խօսեցաւ համայնավար կուսակցութեան երկրորդ քարտուղար (Սթալինն է առաջին քարտուղարը) Անդրիէվ, որ ըսաւ թէ Խ. Միութեան մէջ «մթնոլորտը մաքրուած եւ նորոգուած է», վերին վարչական խաւերու եւ ճարտարարուեստական շրջաններու մէջ կատարուած մաքրագործումներէ ետք :

Խօսեցաւ նաեւ Չեկայի վարիչ Բերիա (վրացի) եւ ըսաւ.— «Սխալ պիտի ըլլայ ըսել, թէ խորհրդային ճարտարարուեստի ձախողումը միմիայն թշնամիներու վնասարարութեան հետեւանք է։ Այս ձախողանքը պէտք է վերագրել որոշ չափով մեր ժողովրդի անձեռնհասութեան՝ գործի մէջ» :

Բերիայի ճառէն որոշ կ'երեւար թէ Խ. Ռուսիոյ ընկերային եւ ճարտարարուեստական հարցերը լուծելու համար տարբեր ուղեգիծ մը պիտի ընդունուի համագումարին մէջ։ Բերիա յաջորդեց Եժովին, որու անունը չկայ համագումարին մէջ, թէեւ տակաւին ջրային փոխադրութեան վարիչ է ի պաշտօնէ եւ դեռ քանի մը ամիս առաջ կը կոչուէր «Սթալինի աջ բազուկը» :

*** Մարտ 14ի նիստին մէջ խօսեցաւ Վրաստանի ներկայացուցիչը, Չէկանի, փառաբանելով իր երկրին ճարտարագործական յառաջդիմութիւնը եւ մասնաւորապէս մանկանէզի արտադրութեան յաւելումը։ Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց Սթալինի, անոր ընծայած աջակցութեան համար։ Արտաքին առեւտուրի գործավարը, Միկոյեան, պարզեց իր ճիւղին մէջ կատարուած նուաճումները։ Հրամանատար Շթէրն մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց զինուորական կազմակերպութեան մասին. Իսկ Ուկրայնայի ներկայացուցիչը, Խրուշչեւ, յայտարարեց .

— « Ընկեր Սթալինի ղեկավարութեամբ մենք խորտակեցինք թշնամիներու դիմադրութիւնը, ոչնչացուցինք Թրոցքի – Պուխարինեան աւազակները, բազմապատկեցինք ընկերվարական շինարարութիւնը։ Մենք պէտք է միշտ արթուն մնանք։ Խորհրդային Ուկրայնան անսպառ հարստութիւններ ունի,— հանքածուխ, մանկանէզ, ցորեն, ճակնդեղ, բամպակ։ Բայց իր գլխաւոր հարստութիւնը ուկրայնացի ժողովուրդն է որ կը սիրէ ազատութիւնը։ Երկար ատենէ ի վեր ամէն տեսակ արկածախնդիրներ կ'երազեն սարկացնել ուկրայնացի ժողովուրդը, բայց տեւտոնեան կարգի ասպետներուն (ռուսերէն՝ գերման շուներու) ճակատագիրը եւ լեհ հողատէրերու ձախողանքը կ'ապացուցանեն թէ ինչ ամօթալի պարտութեան պիտի մատնուին անոնք» :

Այս ճառախօսը եւ վրացի ներկայացուցիչը բարձրաձայն յայտարարեցին թէ Ուկրայնա եւ Վրաստան Խ. Միութեան անպարտելի մարտկոցներն են :

Նոր ծրագիր Պաղեստինի մասին

Անգլիական դահլիճի մասնաւոր յանձնախումբը, բաղկացած վարչապետ Չէյմպրլէնէ, արտաքին նախարար Հըլիֆաքսէ, գանձային նախարար Սըր Ճ. Սայմընէ և գաղթային նախարար Մաքտոնալտէ, վերջնապէս մշակեց Պաղեստինի ծրագիրը, զոր պիտի ներկայացնէ Արաբներուն ու Հրեաներուն։ Այս ծրագիրը վերջնական է եւ անփոփոխելի :

Արաբները ընդհանրապէս գոհ են ծրագրէն ու պիտի ընդունին, թէեւ կ'առարկեն թէ Պաղեստինի անկախութիւնը կ'ուշացնէ Անգլիա։ Իսկ Հրեաները խիստ դժգոհ են եւ յոյս չկայ, որ ընդունին։ Հրեաներու գլխաւոր առարկութիւնը այն է, թէ այս ծրագրով Հրեաներու ներգաղթը Պաղեստին կը սահմանափակուի տարեկան 10.000 հոգիի մէջ, մինչ ասկէ առաջ միջին հաշուով տարեկան 15.000 հոգի կը մտնէին Պաղեստին։ Հրեաները կը պահանջեն ոչ թէ սահմանափակել, այլ աւելցնել ներգաղթը։ Հրէական պատուիրակութեան պետ Վայզման Փարիզէն մեկնեցաւ Լոնտոն :

— ∞ —

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ, որ դեռ նոր կազմուած էր, հրաժարեցաւ անցեալ օր։ Տագնապը կ'ըստանայ օրէ օր :

ՆԱԱԱԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Թ.

ՆՈՐԷՆ ՋԱՐԱՇՈՒՔ ԽԱՂԵՐ ՀԱՅԵՐՈՒ ԳԼԽՈՒՆ

Նախկին վարչապետին խոստովանութեամբ Մեծն Բրիտանիա, ճարահատ, տեղի պիտի տար Նեղուցներու հոգատարութեան հարցին մէջ եւ պիտի ընդունէր Լոնտոնի խորհրդաժողովին որոշումը: Անփառունակ նահանջ մըն էր որ կատարուէր՝ Դաշնակիցներու միացեալ ճակատը անվթար պահելու մտահոգութեամբ: Գերմանական հաշուեյարդարը ստեղծած էր այնպիսի կացութիւն մը, որ ձեռնտու չէր վէճը ծայրայեղութեան տանիլ:

Եւ սակայն, ըստ ընկալեալ սովորութեան, այդ անխուսափելի նահանջն ալ պատշա՛ճ եղանակով կատարելու եւ ապագայ դէպքերու պատասխանատուութիւնը թօթափելու համար, Լոյտ Ճորճ անգամ մը եւս պիտի դատապարտէր Թուրքը Վոսփորի եւ Տարտանէլի ափերէն չհեռացնելու ֆրանքօ-իտալական բանաձեւը զոր «Ն. Վ. կառավարութիւնը իմաստուն քայլ մը» չնկատելով, կ'ընդունէր «դժկամակութեամբ, վարանումով ու երկիւղով»: Յետոյ վարչապետը պիտի վերյիշէր Թուրք ժողովուրդին «բարեմասնութիւնները», թերեւս վասն մխիթարութեան վշտացելոց...

Սուլթանը Պոլսէն վտարելու ծրագրին դէմ յարուցուած առարկութիւնները տեսական արժէք ունէին, դիտել կուտայ վարչապետը: Թուրքը Եւրոպա կը գտնուի հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր եւ միշտ եղած է անէծք մը, հարստահարող մը ու շարունակ տագնապ ստեղծած է: Չէ եւրոպականացած, չէ իւրացուցած Արեւմուտքի քաղաքակրթութիւնը: Երանի անոնց որ կը հաւատան թէ Թուրքին խառնուածքը կրնայ փոխուիլ: Յետոյ, Պոլիսը ուրիշ մայրաքաղաքներու չի նմանիր. Փարիզը ֆրանսական է, Լոնտոնը՝ անգլիական, Հռոմը՝ իտալական, բայց Պոլիսը թրքական չէ. բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմուած է ոչ-Թուրքերէ: Ուրեմն, եթէ Դաշնակիցները Պոլսոյ մէջ պահեն Սուլթանը, շեղած պիտի ըլլան այն սկզբունքներէն որոնց հիման վրայ անոնք կ'աշխատին լուծել բազմաթիւ խնդիրներ: Օտար վեհապետ մըն է որ պիտի շարունակէ իշխել քրիստոնեայ ժողովուրդներու վրայ: Սուլթանը Պոլիս մնալով վէճեր, մրցակցութիւններ ու ցաւեր պիտի ստեղծէ արեւմտեան պետութիւններուն միջեւ: Լոյտ Ճորճ չի հաւատար թէ անոր ներկայութիւնը Վոսփորի ափերուն վրայ միջոց մը պիտի ըլլայ Դաշնակիցներուն ձեռքը, իրենց հակակշիռին տակ առնելու համար Փոքր Ասիան: Խորհրդաժողովը իր այդ որոշումով խնդիրը կարգադրած պիտի չըլլայ եւ ընդհակառակն դէտին պիտի պատրաստէ ապագայ բարդութեանց:

Ինչ կը վերաբերի Նեղուցները միջազգային վարչութեան մը յանձնելու ծրագրին, Դաշնակիցները բացարձակօրէն համաձայն են թէ կարելի չէ Վոսփորն ու Տարտանէլը վստահիլ Թուրքերուն: Անգլիան, Ֆրանսան, Իտալիան ու Միացեալ Նահանգները պիտի ապահովեն այդ կենսական ճամբաներուն ազատութիւնը: Բայց հակակշիռի ձեւին մասին տարակարծութիւն կը տիրէ խորհրդաժողովին մէջ: Ֆրանսա, որ տնտեսական կարեւոր շահեր կը հետապնդէր Թուրքիոյ մէջ եւ Օսմ. կայսրութենէն կը պահանջէր մօտ 115 միլիոն սթերլին՝ առանց հաշուելու առեւտրական պարտքերը, կ'ուզէ ելմտական ու վարչական հակակշիռ մը հաստատել Թուրքիոյ մէջ, պայմանաւ, սակայն, որ ան խոհեմութեամբ գործադրուի, «որովհետեւ Թուրքերը զգայուն ժողովուրդ մըն են եւ պէտք է յարգել իրենց նախապաշարումները»: Որքան ատեն որ Քլեմանսօ էր Ֆրանսայի ճակատագիրը վարողը, տնտեսական նկատումները թրքական հարցին մէջ՝ վարագոյրին ետեւն էին, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ:

Բայց Միլրանի կառավարութիւնը սերտ կապեր ունենալով երկրին պահպանողական ու դրամատիրական շրջանակներուն հետ, ստիպուած պիտի ընդունէր աւելի եսասիրական քաղաքականութիւն մը, որ հետզհետէ վնասակար դեր մը պիտի կատարէր՝ անուղղակի քաջալերելով Թուրքերուն ընդվզումը դաշնագրին դէմ: Միլրան այնքան «մատը պիտի փաթթէր» փոխառութեանց ու մենաշնորհներու խնդիրը որ, մէկ հարուածով զամբիւղը պիտի նետէր ուրիշ ամէն նկատում: Լոյտ Ճորճ չի վարանիր ըսելու թէ Ֆրանսայի նոր վարչապետը «երբեք Քլեմանսոյի բարեացակամ վերաբերումը ցոյց չտուաւ հելլենական կամ հայկական պահանջներուն հանդէպ. Ֆրանսա իրականին մէջ մէկ շահ կ'ակնկալէր հպատակ ցեղերու ազատագրութեան հարցին մէջ»:

Միւս կողմէ Անգլիա բոլորովին հակառակ էր ելմտական ու վարչական հակակշիռի այդ ձեւին, որ դրական արդիւնքի մը չէր կրնար յանգիլ: Եթէ Թուրքիա չյարգէր միջազգային Յանձնախումբի մը տնօրինութիւնները, ուրեմն պետութիւնները պիտի ստիպուէին զինուորական միջոցներ ձեռք առնել: Պատերազմէն առաջ ալ Եւրոպան այդ յաւակնութիւններով ճամբայ ելած էր, պարզապէս «ծաղրանքի առարկայ» ըլլալու համար: Անգլիան ու Ֆրանսան խոշոր յանձնառութեանց տակ մտած ըլլալով ամէն տեղ, երբեք պիտի չուզէին խիստ քաղաքականութիւն մը վարել Թուրքիոյ դէմ՝ պարտադրելու համար Յանձնախումբին հրահանգները: Իտալիոյ պատուիրակը համաձայն էր այդ տեսակէտին:

Իտալական քաղաքականութիւնը նոյնպէս որոշ բարեփոխումներ կրած էր: Նախորդ վարչապետը՝ Սոնինօ կը պահանջէր հարաւային Անատոլուն — Ատալիան ու Իզմիրի նահանգը — համաձայն Սէն Ժան տը Մորիէնի դաշնագրին (17 Ապրիլ 1917): Հռոմի հին կայսրութիւնն էր որ պիտի վերականգնէր ան Փոքր Ասիոյ ամայութիւններուն վրայ: Սակայն Նիթթիի նոր կառավարութիւնը հրաժարած էր այդ յանդուգն ծրագրէն: Իտալիան պէտք ունէր միայն հում նիւթերու զոր կրնար ստանալ առանց նոր հողամասեր գրաւելու:

Բացայայտ է որ 1920ին, երբ թրքական դաշնագրին խմբագրութիւնը օրակարգի անմիջական նիւթն էր, Ֆրանսա եւ Իտալիա կ'աշխատէին պահպանել Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը: Իրենց հիմնական նպատակն էր անշուշտ տնտեսական նոր շահեր ապահովել այդ երկրին մէջ ու մենաշնորհներ ստանալ: Անգլիոյ թրքասէր հոսանքներն ալ խոհեմութիւն կը քարոզէին, ըստ Լոյտ Ճորճի վկայութեան: Հալածական բազմութիւններու ազատագրման հարցը հետզհետէ մոռացութեան պիտի տրուէր. չարագուշակ դաւեր կը սարքուէին Փարիզի կամ Հռոմի մէջ մասնաւորաբար: Իսկ Ամերիկան ասպարէզէն քաշուած էր արդէն եւ կը հետեւէր կրաւորական քաղաքականութեան մը: Գաղափարապաշտ նախագահը հիւանդ էր:

Եւ ահա, երբ օրուան յաղթականները ակադեմական վէճերով կը զբաղէին, անդին, Անատոլուի բարձունքներուն վրայ հետզհետէ կը ծաւալէր «ապստամբ» Մուսթաֆա Քէմալի շարժումը: Դաշնակիցները պիտի ըմբռնէին յանկարծ: Փետրուար 28ին Արտաքին նախարար Լորտ Քըրզըն շահեկան տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէր խորհրդաժողովին: Թուրք կառավարութիւնը մեղսակից է ապստամբներուն հետ, պիտի հաւաստէր ան. Մ. Քէմալը Էրզրումի կառավարիչ նշանակուած էր. բայց Էրզրումը մաս պիտի կազմէր Հայաստանի: Ուրեմն... նոր պետութիւնը ինչպէ՞ս կրնար յաջողիլ: Լոյտ Ճորճ աւելի չարաշուք լուրեր պիտի տար իր պաշտօնակիցներուն — Ֆրանսական ուժերը կը պարպէին Մարաշը, Թուրքերը ջարդեր էին 15էն 20.000 Հայեր այդ շրջանին մէջ. Ֆրանսա հազիւ 12.000 զինուոր ունէր Կիլիկիոյ մէջ, մինչդեռ ապստամբ Քէմալը սահմանագլուխին վրայ համախմբած էր 30.000նոց բանակ մը: Կացութիւնը շատ ծանր էր եւ Դաշնակիցներուն հեղինակութիւնը վտանգի տակ: Թուրքերը պիտի չյարգէին դաշնագրին տրամադրութիւնները: Տնտեսական առանձնաշնորհներու պահանջը ներկայացնող պետութիւնները պէտք է միջամտեն՝ կացութիւնը փրկելու համար: Անգլիա Մուսուլի քարիւղն է որ կը պահանջէ, բայց եւ այնպէս պատրաստ է ամէն զոհողութիւն ընելու՝ տեղացիներու պաշտպանութեան համար: Որքան ատեն որ բրիտանական ուժերը Մարաշ էին, անդորրութիւնը կատարեալ էր, սակայն երբ Ֆրանսան գրաւեց այդ շրջանը, Միլլի շարժումը ծաւալեցաւ հետզհետէ եւ այսօր լուրջ սպառնալիք մը դարձած է: Անօգուտ է դաշնագրին յօդուածներուն մասին վիճիլ. անհրաժեշտ է նախ կացութիւնը դարմանել: Գլխաւոր պատասխանատուն է Ֆրանսան, բայց միւս պետութիւններն ալ պարտաւոր են օժանդակել իրեն: Անգլիա Ֆրանսայի պնդումներուն վրայ էր որ հեռացաւ այդ շրջաններէն, հաւաստիքներ ստանալով թէ Ֆրանսացիները պիտի պաշտպանէին Հայերը: Փարիզի կառավարութիւնը ի՞նչ պիտի ընէ հիմա՝ Հայերը փրկելու եւ Դաշնակից ազգերու հեղինակութիւնը վերահաստատելու համար: Մուսթաֆա Քէմալ որ, հաւանաբար, պատասխանատուն է Կիլիկիոյ սպանդին, բարձր պաշտօն մը ստացած է Պոլսոյ կառավարութենէն: Սուլթանը Պոլսոյ մէջ պահելու ծրագրին բուն նպատակն էր Եւրոպայի հակակշիռին ենթարկել զինքը: Հետեւաբար Դաշնակիցները պէտք է շարժին. բաւական չէ ազդարարութիւն ուղղել Թուրքերուն:

Լոյտ Ճորճ կուտայ ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ: Ֆրանսա Կիլիկիոյ մէջ ունէր 5000 Սենեկալցի զինուոր, իսկ իր բանակին մնացեալ մասը կազմուած էր Հայերէ, Ֆրանսացի զինուոր գրեթէ չկար: Երբ խորհրդաժողովը տեղեկութիւններ կ'ուզէ Փարիզէն, յայտնի կ'ըլլայ որ նոյնիսկ զօրավար Կուրօն հատուկտոր լուրեր ստացած էր Կիլիկիոյ անցուդարձերուն մասին: Դաշնակից մեծ պետութիւնները գաղափար անգամ չունէին Մ. Քէմալի շարժումին յաջողութեան մասին: Բրիտանական Ինթելիճընսին տեղեկութիւններն անգամ ենթադրութիւններու վրայ հիմնուած էին. 30 հազար զինուոր ունի, կ'ըսէին Ֆրանսացիները, ո՛չ, 50.000, կը պնդէին Անգլիացիները. Իտալացիները, աւելի յոռետես, մինչեւ 150.000 կը համրէին: Ինչ կը վերաբերի Մ. Քէմալի հեղինակութեան, խորհրդաժողովը աւելի շօշափելի տեղեկութիւններ ունէր այդ մասին: Ապստամբ զինուորականը կացութեան տէրն ու տիրականն էր եւ ինքն էր որ տուն կուտար Պոլսոյ դահլիճին շարժումներուն: Իր պնդումներուն վրայ էր որ Տամատ Ֆէրիտ փաշան հրաժարած էր. նոր վարչապետը՝ Իզզէթ փաշան միլլիական հակումներ ունէր:

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, ինչո՞ւ յառաջ մղուեցան դաշնագրին կազմութեան աշխատանքները:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Գրեց՝ Վ. Նաւասարդեան)

Ամէն ժողովուրդի մէջ, քաղաքական խնդիրները միշտ ալ հետաքրքրութիւն կը շարժեն: Ամէն ուր որ քանի մը հոգի կը հաւաքուին, իրենց խօսակցութիւնը կուգայ, կը յանգի քաղաքական նիւթերու: Եւ զարմանալին հոն է որ, այս նիւթով կը հետաքրքրուի ամէնէն շատ ռամիկը, որուն համար այս խնդիրները ըլլալով քիչ մը անմերձենալի, ունին քաշողութիւն մը:

Եթէ կազմակերպուած պետական կեանք, հայրենիք, երկիր ունեցող ժողովուրդներուն մէջ առաւելապէս ներքին քաղաքականութիւնն է որ կը շահագրգռէ հասարակութիւնը, մեզի պէս հայրենազուրկ ժողովուրդ մը գերազանցապէս միջազգային քաղաքականութեամբ կը հետաքրքրուի. որովհետեւ դարեր շարունակ ապրեր ենք արտաքին օժանդակութեան մը յոյսովը, ուղղակի թէ անուղղակի: Մենք մեր կարելիութիւններէն, մեր միջոցներէն հրաժարած՝ սպասեր ենք օտարին օգնութեանը: Եւ այս պարագան մեզ դարձուցեր է «հմուտ քաղաքագէտ» միջազգային խնդիրներու համար...

Երբ կ'ըսեմ հմուտ քաղաքագէտ, անպատճառ հեգնելու համար չէ: Եթէ բաղդատենք հայ անհատ մը (ժողովրդական շարքերէն), իրեն համարժէք Ֆրանսացիին կամ Իտալացիին հետ, պիտի տեսնենք թէ Հայը շատ աւելի բան գիտէ միջազգային կացութեան մասին քան իր օտար ընկերը: Ան գիտէ թէ՝ օրինակ՝ ո՛ւր եւ երբ խօսեցաւ Լոյտ Ճորճ, թէ ինչ ըսին Րոզվելթ կամ Իտըն, բայց որովհետեւ չի կրնար ամէն բան կարդալ ու կազմել ընդհանուր գաղափար մը անցած-դարձածին մասին, իր քաղաքագիտութիւնը կը տարուի զգացումներէ: Եւ իր միտքին մէջ կ'ընէ այնպիսի քաղաքական վերլուծումներ որոնց շնորհիւ կը կարծէ ազատել հայրենիքը, ազգը:

Բնական է այսպիսի քաղաքագէտները յուսախաբ կ'ըլլան դէպքերու հակառակ ընթացքէն:

Քաղաքականութիւնը բան մըն է որուն մասին ամէն մարդ կը խօսի, սակայն շատ քիչերն են որ բան մը կը հասկնան:

Ճիշտ, այս չհասկցող բազմութեան համար գրուած գիրք մըն է Վ. Նաւասարդեանի նոր հրատարակութիւնը: Սակայն այս խօսքս չի նշանակեր թէ քաղաքականութենէ հասկցողներուն ալ ուղղուած չէ այդ գիրքը:

Քաղաքականութենէ ճառել ուզողները, որոնք բան չեն հասկնար նոյն այդ քաղաքականութենէն, այդ գիրքով պիտի ուսանին ու տեսնեն այն բոլոր մանուածապատ ճամբաները որոնք իրենց աչքէն վրիպած էին:

Վ. Նաւասարդեան, վերլուծելով վերջին վեց, եօթը ամսուան քաղաքական անցքերը, աւելի քան 300 էջերու մէջ կը բացատրէ անոնց ներքին ծալքերը, ապագայ դասաւորումները «աշխարհի նոր բաժանում»ին մասին: Ան՝ նորեկին ձեռքէն բռնած կը պտտցնէ, վստահ քայլերով, քաղաքական լաբիւրինթոսին մէջ, անոր ցուցնելով յաճախ ապշեցուցիչ տեսարաններ:

Իսկ քաղաքագէտին համար սոյն երկը կը կազմէ տեսակ մը յուշարար, իր առաջին բաժնին մէջ, անոր յիշողութիւնը թարմացնելով եւ որոշ կէտեր ուշադրութեան յանձնելով: Իսկ վերջին բաժինով ան կուտայ մտածելու առատ նիւթ քաղաքագէտին:

Նաւասարդեանի գլխաւոր արժանիքը հոն է որ այս գիրքով կը ներկայացնէ կատարուած իրողութիւնները, հաւանական իրադարձութիւնները եւ սակայն՝ վարպետ գրիչ՝ չի հաներ որեւէ եզրակացութիւն եւ որեւէ ըմբռնելից գաղտնիք չի պարզեր, ինչպէս կարգ մը հրապարակագիրներ:

Իւրաքանչիւր ընթերցող, լաւ մը տեղեկանալէ վերջ կացութեան, իր խառնուածքին համեմատ պիտի գայ եզրակացութեան, ինչ որ մեծ առաւելութիւն մը կը կազմէ նման գործի մը համար: Ուրեմն չկայ կանխակալ կարծիք, այլ առատ «տօքիւմանթասիօն» ճարտար դասաւորութեամբ մը, որ ընթերցողը կ'առաջնորդէ տրամաբանական եզրակացութեանց:

Եթէ չվախնայի աւելի առաջ երթալու, այս գիրքէն պիտի հանէի սա եզրակացութիւնը թէ, պատմութեան մէջ բացուած է նոր դարաշրջան մը, «անարիւն» գրաւումներու շրջան մը Եւրոպայի համար:

...«Մենք, ականատես վկաներն ենք, թէ ինչպէս անարիւն միջոցներով երկիրներ են մեռնում եւ երկիրներ ծաւալում: Նոր է այս բարեփ... ընդամէնը եռամեայ անցեալով հող... րի այս անարիւն փոխանցումների ... կիզը դրաւ Ֆրանսա 1935 Յունուար 7ին. ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեամբ, Իտալիոյ զիջելով ... հազար քառ. քիլոմ. տարածութիւն Աֆրիկէէն: Նոյն ձեւի անարիւն փոխանցումներ տեղի ունեցան յետագային: Առանց մէկ գնդակ արձակելու Աւստրիան տուին Գերմանիոյ, Սանճաքը տուին Թուրքիոյ, մէկ ամբողջ հողամաս Հունգարիոյ, մէկ այլ հողամաս Լեհաստանի, Սուտեթեան հողերը՝ Գերմանիոյ: Եւ խօսւում է նաեւ այն մասին, որ Յունաստանը, Ռումանիան, Եուկոսլավիան եւ Թուրքիան փոխադարձ համաձայնութեամբ հողեր պիտի տան Պուլկարիոյ, որ երկիրը եւս Պալքանեան Ուխտի մէջ առնելու համար: Եւ դեռ յայտնի չէ թէ խորհրդաւոր լռութեան մէջ ինչ նոր — եւ շատ աւելի մեծ ու նշանակալից — անակնկալներ են պատրաստում մարդկութեան համար:

Այս միտքը մեզ կը տանի բնական եզրակացութեան մը.

...«Ինչո՞ւ անհաւատալի նկատել որ Լենինի նման՝ Ստալինը եւս կարող է համակերպուել մի նոր Պրեսթ-Լիթովսքի գաղափարին — լեզու գտնել Հիթլերի հետ եւ խաղաղութեամբ նրա հետ Ռուսաստանը բաժանել, ինչպէս որ կռահում է ռուս գրողներից մէկը՝ Ն. Ալեկսինսկի: Եթէ համայնավար Ռուսաստանը իր մօտաւոր անցեալին մէջ Պրեսթ-Լիթովսկին չունենար՝ այսօր թերեւս նեւ... լի չլինէր այդ մասին խորհիլ, սակայն երբ գիտենք որ նա այդ փորձը ունեցած է, երբ գիտենք թէ բոլշեւիկ[ը] իր իշխանութիւնը պահելու համար ընդունակ է ամէն զոհողութեան, երբ անվիճելի է որ բոլշեւիզմի գլխաւոր նպատակն է իշխանութիւնը, իսկ նրանից դուրս ամէն բան (եւ նաեւ ժողովուրդ եւ հայրենիք) պարզ միջոցներ են, այդ դէպքում ինչո՞ւ չընդունիլ, որ անցքերի անխուսափ... դասաւորումով մի նոր Տրոցկի կարող է դարձեալ կեանքի կոչել իր նշանաբանը — «առանց պատերազմի եւ առանց խաղաղութեան» — եւ մէկ նոր Պրեսթ-Լիթովսքի մէջ կրկին վաճառքի հանել Ռուսաստանը»:

Հեղինակին այս խօսքերը մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանան ռուս եւ գերման վաւերաթուղթերու ընթերցումով.

...«Ռուսական առաջին յեղափոխութիւնից յետոյ, ցարական դիւաններին ծանօթանալով՝ Քերենսկի ... գտնում էր որ Ռասպուտինը, ... արքունիքին տիրացած այս ... պէտ գիւղացին գերմանական գործակալ էր...

...Այժմ իր յօդուածի մէջ ... Խերլին գրում էր.

«Որքան նման գործակալներ նաեւ այսօր վխտում են Ստալինի հաստատութիւններում»:

Իսկ գերման բանակի նախկին սպաներից Է. Վոլէնբերգ «Կարմիր բանակը զտումից յետոյ» խորագրով իր վերջին յօդուածի մէջ արձանագրում էր.

«Բանակի հրամանատարական կազմի ծաղիկը ոչնչացուած է, եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Իմ օգնութի՛ւնը... իշխա՛ն:

— Այո՛, քո օգնութիւնը:

— Դու առողջ աչքեր ունիս, Տէր Մարզպետունի, անկարելի է որ ճանապարհից մոլորուած լինես, ժպտալով պատասխանեց Սեւադան:

Իշխանի այդ հեգնութիւնը խոցեց Մարզպետունու սիրտը, բայց նա չվրդովուեցաւ:

— Եթէ մինչեւ անգամ զուրկ լինէի այդ պիտանի զգայարանքից, այնուամենայնիւ կարող էի դարձեալ իմ հոգւոյ աչքերով գտնել այն ճանապարհը, որ հանում է դէպի Գարդմանայ իմաստուն եւ հայրենասէր իշխանի դղեակը: Ես, գուցէ, շատ անգամ մոլորուել եմ ճանապարհից, բայց այս անգամ ճիշտ հասել եմ այնտեղ, ուր որ իմ ցանկութիւնն ու սրբազան պարտքը առաջնորդում էին:

— Գարդմանայ իշխանը խելագուրկ մարդ չէ, այո՛, եւ դու չէիր հաւատալ, եթէ ես այդ անունը տայի ինձ. բայց նա՝ իշխան, այլեւս հայրենասէր չէ. մի՛ պատուիր նրան այդ անունով:

— Նա չի կամենալ որ Հայոց արքայական գահը վտանգուի. ես այդ հաստատ գիտեմ, եւ եթէ ինքդ իսկ հակառակը պնդես, ես չեմ կարող հաւատալ:

— Սեւադան մի չարագործ է այժմ, իշխան, հաւատա՛ ինձ:

— Ո՛չ, նա միայն վրդովուած է, նա սրտմտած է Հարազատի անիրաւութեան դէմ... բայց նա այդ ժամանակաւոր վայրկեանի պատճառով չի պատժիլ Հայրենիքը, զլանալով նրա ծառաներին իւր իմաստուն խորհուրդները:

— Խորհուրդնե՞ր, դու ինձ մօտ խորհրդի՞ ես եկել, իշխան, կարծես զարմանալով հարցրեց Սեւադան:

— Այո՛, Տէր իշխան. Ցլիկ-Ամրամը, Ուտիքի վերակացուն, ապստամբել է արքայից: Բոլոր Ուտիքը, Արցախու եւ Գուգարաց մեծ մասը զէնք են բարձրացրել իրանց թագաւորի դէմ: Եկայ խորհուրդ հարցնելու հինաւուրց զօրավարից թէ՝ ի՛նչ միջոցներ գործ դնենք, որպէսզի կարողանանք ճնշել այս ապստամբութիւնը առանց եղբայրասպան կռիւ մղելու:

— Դու ծաղրո՞ւմ ես ինձ, իշխան, լրջութեամբ հարցրեց Սեւադան:

— Ի՛նչպէս կը համարձակեմ:

— Լսի՛ր, Տէր Մարզպետունի. ես իրաւունք չունեմ ստիպել քեզ՝ բանալ քո սիրտն իմ առաջ: Դու հայրենիքիդ նուիրուած մարդ ես, քո թագաւորի հաւատարիմ պաշտօնեան ես, Սեւադան պարտաւոր է քեզ յարգել: Ես չեմ նեղանում, մինչեւ անգամ, որ դու ազատօրէն չես կըշտամբում ինձ թէ՝ ինչո՛ւ միացել եմ ես Ցլիկ-Ամրամի հետ... քաղաքավարութիւնը, գիտեմ, օտար ունակութիւն չէ Մարզպետունեաց նախարարական տան ժառանգի համար: Բայց Սահակ Սեւադան իրաւունք չունի ծածկել իւր գործերը. Գարդմանայ տէրը չի կարող իւր թշնամութիւնը բարեկամութեամբ վարագուրել... Ես, այո, Ցլիկ-Ամրամի հետ եմ. դու այժմ թէպէտ քո անձնական բարեկամի, բայց քո թագաւորի թշնամու տանն ես, խօսի՛ր ինձ հետ ինչպէս արքայի հակառակորդի հետ. դրա համար ես միայն կարող եմ շնորհակալ լինել քեզ:

Մարզպետունի իշխանը հանգիստ շունչ քաշեց. նա կարծես թեթեւցաւ իւր սիրտը ճնշող ամենավերջին ծանրութիւնից էլ:

— Եւ այդպէս, ուրեմն, Գարդմանայ տէրը ապստամբների հե՞տ է, հարցրեց իշխանը խաղաղ ձայնով:

— Ոչ թէ միայն ապստամբների հետ է, այլեւ նա ինքն է ապստամբութիւնը վառել, բորբոքել:

— Այդ անկարելի է: Չարիքը գուցէ իւր ետեւից տարել է սրտմտութեամբ Սեւադային, բայց Սեւադան ինքը այդ չարիքը չէր ստեղծել:

— Այո՛, ես ինքս ստեղծեցի:

— Դու ի՞նքդ:

— Այո՛:

— Պատճա՞ռ:

— Որպէսզի իմ վրէժխնդրութեան ծարաւը յագեցնեմ:

— Բայց...

— Ի՞նչ էր մտածում Աշոտ-Երկաթը որ կուրացնում էր Սեւադային: Մի՞թէ կարծում էր թէ մարմնոյ կուրութիւնը կարող է արգիլել նրա հոգուն տեսնել ամէն օր իւր առաջ չարագործի արիւնաշաղախ ձեռքերը եւ վրէժխնդրութեան բոցով չմորմոքուիլ: Ի՛նչ չարիք էի հասցրել ես նրան. ի՞նչու նա իմ տեսութիւնը խաւարեցրեց. ինչո՞ւ ինձ դատապարտեց կենդանի մարմնով յաւիտեան գերեզմանի մէջ խարխափելու...:

— Բայց դու, իշխան, չէ՞ որ ապստամբեցիր նրանից եւ քեզ հետ էլ միասին բոլոր հիւսիսային գաւառներն ապստամբեցրիր. դու սպառնում էիր պետութեան ամբողջութիւնը քայքայել, դու արքունական գահի պատուանդանն էիր փորում. մի՞թէ թագաւորը պարտաւոր չէր պաշտպանել աշխարհը քո փառասիրական ոտնձգութեանց դէմ... Ների՛ր. որ ես այս խօսքն արտասանում եմ. բայց դու սիրում ես անկեղծութիւնը:

— Այո՛, այո՛, անկեղծ եղի՛ր. իշխանաց մարդուն անվայել է կեղծաւորութեան գլգլեակներով ծածկուել. բայց աշխատիր որ անկեղծութեան անժոյժ եռանդը մինչեւ զրպարտութեան սահմանները չտանէ քեզ...

— Զրպարտութի՞ւն, Աստուած մի արասցէ:

— Այո՛, դու ինձ զրպարտեցիր հէնց այս վայրկեանին:

— Ի՞նչպէս. ասա՛, ես ներողութիւն կը խնդրեմ:

— Ասացիր որ քո թագաւորը պաշտպանում էր աշխարհը իմ փառասիրական ոտնձգութեանց դէմ:

— Այո՛, ասացի. դու անարգեցիր նախկին հաշտութեան ժամանակ տըւած քո երդման գիրը եւ երկրորդ անգամ ապստամբեցար: Մի՞թէ փառասիրութիւնը չէր մղում քեզ դէպի այդ օրինակ ուխտադրժութիւն:

— Ուրախ եմ որ կարողանում ես այդպէս անկեղծօրէն խօսել. երկչոտ մարդկանց տանել չեմ կարող, բայց միեւնոյն ժամանակ, խրատում եմ, որ այդքան անծանօթ ես դու ճշմարտութեանը:

(Շար.)

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Նախարար Սըր Ճօն Անտէրսըն, որ Անգլիոյ կրաւորական պաշտպանութեան վարիչն է, խորհրդարանին մէջ մէկուկէս ժամ տեւող մանրամասն զեկոյց մը, որուն կարեւոր մասերը կ'ամփոփենք ստորեւ.—

Ամէնէն առաջ նախարարը ըսաւ, թէ 1941ին համար մշակուած քաղաքային պաշտպանութեան ծրագիրը յառաջդիմութեամբ պիտի իրագործուի 1939ին: Ամէն աշխատանքի թափ տրուած է. ամէն ինչ արագացուած է:

Կամաւորութեան կոչը կամաւորներու համար ակնկալուած չափով արձագանգ գտած է ամենուրեք: Մինչեւ այժմ արձանագրուած են 1 միլիոն 250.000 հոգի: Վայրեր կան, ուր երկրորդ եւ երրորդ կարգի պահեստի կամաւորներու ցուցակը լեցուած է:

Շատ գոհացուցիչ արդիւնք տուած է մանուկներու հոգատարութեան ծրագիրը: Արձանագրութիւն կատարուած է Լոնտոնէն եւ ուրիշ մեծ քաղաքներէն դուրս բնակող միլիոնաւոր ընտանիքներու մօտ, թէ մանուկներու պարպումի պարագային ո՛վ ու հոգատարութիւնը պիտի ստանձնէ եւ պարպումը ի՛նչ ձեւով տեղի պիտի ունենայ մեծ քաղաքներէն: Առանց պաշտպանութեան ծրագիրը լրիւ գլուխ հանուած է:

Մինչեւ այժմ ժողովուրդին բաշխուած են արդէն 50 միլիոն կազպրգել դիմակներ կամ շնչափողներ: Իսկ օդային ռմբակոծման պարագային ծառայող կամաւորներու եւ ուրիշ աշխատաւորներու համար յատկացուած են 940.000 արհեստական շնչափողեր: Ընդամէնը 1.300.000ի պէտք կայ: Շուտով մնացեալն ալ պիտի հայթայթուի: Քանի մը ամիսէն պիտի ամբողջանայ նաեւ ծծկեր երախաներու եւ փոքրահասակ մանուկներու յատուկ շնչառական մասնաւոր գործիքներու հայթայթումը:

Ցարդ բաշխուած է 127 միլիոն պարկ աւազ: Այս աւազը բերուած է Ֆրանսիէն: Հնդկաստանէն պիտի ներածուի քանի մը ամիսէն 200 միլիոն պարկ եւս:

Մասնաւոր ուսումնասիրութեան առնուած է պայթումէ, շէնքերու խորտակումէ եւ հրդեհէ պաշտպանուելու հարցը: Գետնափոր նկուղներ կամ ապաստարաններ կառուցանելը ամէնէն նպատակայարմարը համարուած է: Այս գործն ալ շուտով գլուխ պիտի հանուի: Նոյնպէս երկաթեայ ապաստարաններու ծրագիրը խնամով կիրարկութեան դրուած է, թէեւ այս մասին ճարտարագէտներու եւ փորձագէտներու միջեւ լիակատար համաձայնութիւն չկայ տակաւին: Երկաթեայ ապաստարանները ապահով են այն օդանաւերու դէմ որոնք 500 ունկի ծանրութեամբ ռումբ կը ձըգեն: Սպանիոյ կռիւներու փորձով հաստատուած է այս իրողութիւնը: Բայց 1914ի մեծ պատերազմին անգլիական օդանաւերը յաջողեցան նետել մինչեւ 1500 ունկի ծանրութեամբ ռումբեր: Ասոնց դէմ երկաթեայ ապաստարանները ապահովութիւն կը ներշնչե՞ն: Այս հարցը մանրազնին կը քննուի:

Նախարար Անտէրսըն ըսաւ նաեւ թէ կրաւորական պաշտպանութեան տեսակէտէ Անգլիա բաժնուած է 12 շրջաններու եւ իւրաքանչիւր շրջանի համար նշանակուած է վարիչ մը, որ պիտի մնայ կացութեան տէրը պատերազմի պարագային: Մէկ վայրի մը կացութիւնը բնականօրէն տարբեր պիտի ըլլայ միւսէն, քանի որ օդային ռմբակոծման ենթակայ շրջաններու հարցերը նման չեն անոնց, որոնք զերծ պիտի մնան ռմբակոծումներէ եւ պարտաւորուած պիտի ըլլան կատարել ուրիշ տեսակ աշխատանքներ, օրինակ՝ մանուկներու հոգատարութիւն, մեծ քաղաքներէն պարպուած ժողովրդական զանգուածներու տեղաւորում, հանրային կայաններու կառուցում, քեմբեր եւն.:

Նախարարը չըսեց թէ այս հսկայական գործը կը տարուի երկու հիմնական սկզբունքով. առաջին՝ պատերազմի պարագային թոյլ չտալ, որ ժողովուրդին մէջ ոեւէ չափով տեղ գտնէ պարտուողական հոգեբանութիւնը կամ սարսափահար ջղայնութիւնը. երկրորդ՝ խաղաղութեան ժամանակ այս մեծ գործը գլուխ հանել առանց երկիրը զինապաշտութեան մոլուցքին մէջ մխրճելու:

Գալով մանուկներու պաշտպանութեան խնդրին՝ տունէ տուն արձանագրութիւն կատարուած է երկու ամսուան մէջ, ճշդելու թէ մեծ քաղաքները պարպելու ատեն ի՞նչ պէտք է ընել դպրոցական երախաները: Պարզուած է որ 16 միլիոն ժողովուրդ կայ այն վայրերու մէջ, որոնք պարպելի գօտիի մէջ չեն իյնար: Ասոնցմէ 8 միլիոն ընտանիքներ պատասխանած են արդէն եւ տրամադրութիւն յայտնած, որ իրենց մօտ կը տեղաւորեն պատերազմի պարագային, 1 միլիոն 100.000 մանուկներ: Ասոնք իրենց հետ պիտի ունենան իրենց ուսուցիչները եւ դպրոցական պէտքեր:

Պարպելի շրջաններու՝ Լոնտոնի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ կան 11 միլիոն բնակիչ, որոնց մէկ հինգերորդը կամ մինչեւ մէկ չորրորդը ի հարկին պիտի տեղափոխուի կամ պարպուի: Ասոնք պիտի ղրկուին միւս 16 միլիոնի շրջանները: Այս վերջիններն ալ բաժնուած են խոցելի, չէզոք եւ ընդունող շրջանակներու:

Վիրաւորներու խնամքը եւս զանց առնուած չէ: Պիտի հաստատուին կէս միլիոն անկողիններ հիւանդանոցներու մէջ: Պատերազմի յայտարարութենէն 24 ժամ ետք Անգլիա պատրաստ պիտի ունենայ առնուազն 120 հազար անկողին՝ վիրաւորները ընդունելու: Կան 100.000 հիւանդապահուհիներ. ծրագիր մշակուած է այս թիւը աճեցնելու արագօրէն, ըստ պահանջի: Արդէն ցուցակագրութիւնը լրացած է: Հոգացուած են նաեւ հիւանդանոցային մթերքներ, բացի 100 հազար անկողիններէ, պատրաստ են 550.000 վերմակ, 225.000 վիրաւոր փոխադրելու դահաւորակ, 12 միլիոն վիրակապ, 1.500.000 սպեղանի եւն.:

Պարպումի համար անհրաժեշտ փոխադրական միջոցներու կարգադրութիւնը եւս գլուխ հանուած է այնպիսի ձեւով որ խռնում եւ խուճապ չպատահին:

...նդակահարուած ու զրպարտուած են իբրեւ հայրենիքի դաւաճաններ, ճիշտ այն մարեջախտները եւ զօրավարները որոնք բանակին մէջ ամենաեռանդուն կողմնակիցներն էին գործօն քաղաքականութեան ընդդէմ գերմանական եւ ճապոնական ֆաշականութեան... »:

Բայց հոս միտք չունիմ, գիրքին 300 էջերը ընդօրինակելու, թէեւ եթէ ուշադիր չմնամ, պիտի տարուիմ ընել, որքան անոնք իրարու շղթայուած են եւ շահեկան:

Ես հոս շատ աննշան մէջբերումներ ըրի քննուած եւ ներկայացուած բազմակողմանի խնդիրներէն մէկուն: Մընացածը ոչ նուազ հետաքրքրական է:

Այսպիսի գիրք մը, օտար լեզուով, կըրուած պիտի ըլլար մեծ յաջողութեան: Անշուշտ հայ ընթերցողը, որուն մէջ միշտ կը մրափէ քաղաքագէտը, պիտի տայ վայել ընդունելութիւն մը անոր:

Ի՛նչ մեծ բախտ, մեր բոլոր մեծ ու փոքր քաղաքագէտներուն որ նման գրուածք մը լոյս կը տեսնէ հայերէն:

ՊԵՐՃ

Մարզպետի յիշատակին

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 5 Մարտ, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Մարզպետ» խումբի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած էր յիշատակի օրը:

Առաւօտեան, Սէնթ-Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ - հոգեհանգիստ, որուն իրենց գնահատելի մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Մարզպետի հայրենակիցները, ի դիմաց «Թոմարզայի եւ շրջաններու» հայրենակցական եւ «Թաշխան»ի միութեանց: Թաղին քահանան կարդաց աւուր պատշաճի ուղերձ մը:

«Իսկ կէսօրէ ետք տեղի ունեցաւ «Մարզպետի» յիշատակին նուիրուած հաւաքոյթը: Իրենց ներկայացուցիչները ղրկած էին «Վռամեան», «Քրիստափոր», «Հայաստան» ենթակոմիտէները եւ «Ռոստոմ» խումբը: «Վարանդեան» խումբը գրաւոր ուղերձ մը ղրկած էր, որ կարդացուեցաւ հաւաքոյթին մէջ: Ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան հանդէսը բացուած յայտարարելով, առաջարկեց յոտնկայս յարգել հայ ազատագրական շարժումին համար իրենց կեանքն ու արիւնը զոհաբերած բոլոր հայ նահատակներու յիշատակը: Յետոյ նուագուեցաւ «Մշակ բանուոր»ը յոտնկայս ունկնդրութեամբ:

Օրուան բանախօսն էր ընկերուհի Ն. Քիւրքճեան, որ խնամուած ճառով մը ոգեկոչեց յիշատակը Մարզպետի, տալով անոր հակիրճ կենսագրականը, ներկայացուց Մարզպետը իբրեւ գաղափարական գործիչ, հայդուկ եւ մտաւորական, իբրեւ բարեխիղճ ուսուցիչ եւ անձնուէր Հայ: Մասնաւորապէս իր ճառին մէկ մասը խորապէս յուզեց եւ ներկաներէն քանիներուն աչքերէն արցունքներ խլեց:

Հետզհետէ մթնոլորտը սկսաւ տաքնալ ու մտերմիկ դառնալ:

Սեղանապետ ընկերոջ հրահանգով, ընկերներ, բարեկամներ եւ սեղանակիցները կարգով պատեհութիւն ըստացան արտայայտուելու:

Ազգային, գեղջկական ու հայդուկային երգեր սկսան վերյիշել տալ մեզ մեր վերջին յիսնամեակի անօրինակ տառապանքներն ու զոհողութիւնները. մեր յոյզերն ու ապրումները, մեր պարտութիւնն ու յաղթանակները: Արտասանեցին ընկերներ Գ. Միւճէրէթեան, Վ. Յակոբեան, Յ. Դաւիթեան, Յ. Մկրտիչեան, Պ. Ա. Խրիմեան եւ Օր. Շուշիկ Էլմասեան: Ընկեր Տ. Մանուկեան իր սրինգով, քանիցս մեզ յիշեցուց մեր հայրենի օրերու յուզումները: Երգեցին ընկերներ Խ. Ութիջեան, Սերոբ, Սահակ Յարութիւնեան, Հմայեակ Երէցեան, Մերկեր Սուքիասեան, Ս. Թորոսեան, Խաչիկ Մխիթարեան, ընկերուհիներ՝ Լուսիկ Կարապետեան եւ Ն. Քիւրքճեան եւ ուրիշներ:

Երկրորդ բանախօս ու սեղանապետն էր ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան, որ քաղաքական ներկայ անցուդարձերու մասին հակիրճ տեղեկութիւններ հաղորդելէ ետք, մատնանշեց Հայաստանի եւ գաղութներու ներկայ վիճակը, շեշտեց կազմակերպուելու, միանալու անհրաժեշտութիւնը, թուեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան կենսական կէտերը եւ անոր վերապահուած դերը: Մէկիկ մէկիկ թըւեց նաեւ Դաշնակցականի մը յատկութիւններ եւ առաքինութիւնները: Հայ ժողովուրդը նմանցուց Արարատին եւ փաստեց թէ մեր ազգն ալ իր հայրենի խորհրդանիշ, Մասիսին պէս անխորտակելի է եւ յաւիտենական: Եւ իր խօսքը վերջացուց Մովսէսի կեանքէն դրուագ մը պատմելով—«Եթէ կ'ուզէք իրականացած տեսնել «Անկախ ու միացեալ Հայաստանի» մեծ իտէալը, կազմակերպուեցէք ու համերաշխ եղէք: Սորվեցուցէք ձեր զաւակներուն, նոր սերունդին, որ անպանդուխտ է, «Գերսամ»»:

Ընկերոջ ճառը խոր տպաւորութիւն գործեց:

Դարձեալ երգեր, զուարճախօսութիւններ, ուղերձներ, սրտաբաց խօսքեր, թելադրանքներ: Խօսք տրուեցաւ ընկերներ Ա. Անտոնեանի, Գր. Մանուկեանի, Մ. Թաշճեանի, Տիգրան Ստեփանեանի, Ն. Մանուկեանի եւ ասա թաղին ուսուցչին, թաղ. խորհուրդի անդամ Պ. Հաճի Իլէճեանին, Մարզպետի հայրենակից ծերուկ Նշան Թորոսեանին եւ ուրիշներու, որոնց կարգին նաեւ հնչակեան Պ. Սարգիս Ալմաղանեանի, որ Սեբաստացի Մուրատի կեանքէն դրուագ մը պատմեց, ներկայացնելով Մուրատը իբրեւ անձնուէր, բարեխիղճ, յարգանքի արժանի եւ գերազանցօրէն քաջ հերոս մը, որուն անձնական քաջութեան եւ անձնուիրութեան շնորհիւ, անգամ մը փրկուած են 25000 հայ գաղթականներ (մեծ պատերազմի ընթացքին): Յիշեալը ի վերջոյ յայտարարեց,— «Կը խոնարհիմ հայ ժողովուրդի ազատութեան համար կռուող եւ զոհուողներու յիշատակին առաջ»:

Արդէն ուշ էր, բայց ոչ ոք կը մըտածէր մեկնելու մասին: Ընկեր Ազգին շնորհաւորեց «Մարզպետ» խումբի ընկերները իրենց կատարած աշխատանքներու եւ ձեռք բերած յաջողումութեան համար: Շնորհակալութիւն յայտնեց «Թոմարզայի» եւ «Թաշխանի» հայրենակցական միութեանց, Սէնթ - Անթուանի թաղ. խորհուրդին, օրուան բանախօս ընկերուհիին, հեռաւոր շրջաններէն եկած ընկերներուն եւ բոլոր սեղանակիցներուն եւ յոյս յայտնեց թէ մօտ ատենէն «Մարզպետ» խումբը պիտի դառնայ ենթակոմիտէ:

Երեք թեկնածուներու ցանկ մը ներկայացուեցաւ, որոնց երդման արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ ուրիշ առիթով մը:

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ՀՈԳ ՄԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Կանոնաւոր հպատակութիւն չունեցող օտարականներուն մասին ճշդըւած 10.000, 2000, 1000 եւ 500 լէյի նոր տարեսակը Նանսէնեան անձագիր կրողներուն վրայ ալ տարածուած ըլլալով, Ռումանահայ Միութեան կողմէ դիմում կատարուած էր ներքին նախարարութեան մօտ՝ որպէսզի անոնցմէ զերծ կացուցուին Հայերը:

Ռումանահայ միութիւնը ներքին նախարարութենէն ստացաւ 22 Փետր. թուակիր եւ 4772 համար պաշտօնագիր մը որով կը հաղորդուի թէ չքաւորները զերծ պիտի կացուցուին այս տուրքէն՝ որ միայն ի վիճակի եղողներուն համար է:

Ռումանահայ Միութիւնը մայրաքաղաքէն թէ գաւառներէն ամէն օր դիմումներ կը ստանայ որոնց համաձայն ստուար է թիւը այն հայ հայրենակիցներուն որոնք առանց չքաւոր ըլլալու բացարձակապէս ի վիճակի չեն վճարելու 10 հազար լէյի տարեսակը, որ կը պահանջուի ոչ միայն մեծ ֆիրմաներու տէրերէն, այլեւ խանութպաններէն, պաշտօնեաներէն, շրջուն վաճառորդներէն, եւայլն:

Միութեան կեդր. վարչութիւնը նոր դիմում մը պիտի կատարէ արդար տնօրինութիւն մը խնդրելու համար պատկանեալ իշխանութիւններէն անոնց մասին եւս:

*** Նանսէնեան վկայականներու տարեկան վերաքննութիւնը սկսած է: Այս տեսակ վկայական ունեցող ազգայինները պէտք է դիմեն ուղղակի օտարականներու հաշուեկշռի պաշտօնատունը (Քօնթրօլուլ Սթրէյնիլօռ) եւ յանձնեն իրենց բնակութեան թղթերը ստանալով առժամանակեայ հաստատագիրը (ատէվէրինցա):

Անոնք որ ի վիճակի չեն վճարելու Նանսէնեան դրոշմաթուղթը, պէտք է դիմեն Միութեան որ իրենց պիտի տայ հարկ եղած վկայականը, զերծ մնալու համար վերոյիշեալ տուրքէն:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Շաբաթ իրիկուն տեղի ունեցաւ Իսիի Հայ Երիտ. Միութեան թէյասեղանը, Խրիմեան սրահին մէջ: Որոշուած ժամուն կոկիկ բազմութիւն մը ներկայ էր: Ժողովին նախագահ՝ Պ. Հ. Եափուճեան քանի մը խօսքով բացատրեց միութեան նպատակը եւ այն պայմանները որոնցմով կազմուեցաւ այն միութիւնը: Շեշտեց թէ երիտասարդական միութիւններու գործն է նորահաս սերունդը փրկել ձուլումի վտանգէն եւ անոնց սրտերուն մէջ վառ պահել հայկական կոչումը: Այս կոչ ուղղելով ներկաներուն, խնդրեց որ անվերապահ իրենց բարոյական մասնակցութիւնը բերեն այս միութիւնը կանգուն պահելու համար:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Ասատուր, որ կուռ եւ համոզիչ փաստերով հաստատեց թէ շատ ազգեր եկան ու գացին, սակայն հայ ազգը կ'ապրի եւ կը մնայ: Յորդորեց չվհատիլ եւ ամուր պահել Հայու զգացումը եւ կառչիլ հայկական դարաւոր իտէալին, այն է՝ մեր սերունդը օտարացումէ հեռու պահել եւ զայն օր մը տանիլ եւ հաստատել իր սեփական Հայրենիքին՝ Հայաստանի մէջ: «Երիտասարդներ, բարձր բռնեցէք ձեր ճակատները հպարտ զգացէք որ հայ ծնած էք, անոր համար որ դուք մեծ ազգի մը արժանաւոր ժառանգորդներն էք եւ անվհատ կատարեցէք այն պարտականութիւնները որ ձեզ ձգեց ազատագրական պայքարը»:

Արտասանեցին միութեան անդամներէն Պ. Պ. Գ. Տաղլեան, Տէր Գրիգորեան, Մաթէոսեան, Մ. Պետրոսեան, փոքրիկն Հնդիկեան, երգեց՝ Վ. Նազարեան: Կ'արժէ յիշել նաեւ Իսիի հայ սոխակը Պ. Պօղոսեան, որ հմայիչ ձայնով երգեց հայկական եւ իտալական երգեր, կրկնապատկելով հանդէսին փայլը: Միջանկեալ խօսք առին Պ. Պ. Հրաչ Խանտալեան, Եղիազար, Մինասեան, Հապէշեան եւ Պամպաճեան: Պ. Օննոեան ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար: Թէյասեղանը շարունակուեցաւ ընտանեկան տաք մթնոլորտի մէջ մինչեւ կէս գիշեր եւ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեան տակ, յաջողութիւն մաղթելով նոյն երիտասարդներուն:

Հ. Շիճարար

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏԷՍԻՆ.— Փետրուար 25ին ցաւով իմացայ մահը մեր սիրելի ընկեր Մաքսուտ Թորոսեանի, Ապատանի մէջ:

Հանգուցեալը 17 տարեկանէն մըտած էր Դաշնակցութեան մէջ, Վան, ու խումբի գործօն անդամներէն էր: Արհեստով կօշկակար էր: Վան ու Արտամէտ այցելող գործիչները ծանօթ էին իրեն: Կարեւոր դերեր կատարած է իբրեւ բանբեր եւ գործակատար: Օգնած է Աղթամարի կռիւներու ատեն, որ նեղը մնացած ֆէտայիներուն ուտելիք հասցուի, ինչպէս նաեւ օգնած է Կարկառի յայտնի Գալուստին բանտէն փախչելու:

1915 Ապրիլ 7ին մեծ դեր կատարած է իր գիւղի ինքնապաշտպանութեան կռիւին մէջ: 1917 — 18ի պայքարներուն եւս բերած է իր մասնակցութիւնը, միշտ մնալով իր պարտականութեան գլուխ եւ կռուի առաջին գծերուն վրայ, Ոստան, Սալմաստ, Ուրմի եւ անկէ Պաղտատ, Նահրէլ Օմար, Ապատան:

1924 Մայիս 29ին մենք իրարմէ բաժնուեցանք, աչքերը արցունքով ողջերթ մաղթեց:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի ընկեր եւ հայրենակից:

Օ. Նաւօեան

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՀԱՂԸ

Ազգ. վիճակահանութիւնը նոր փոփոխութեանց ենթարկուած է 4րդ շարքէն սկսեալ:

4րդ շարքն ալ պիտի ունենայ 1.500.000 տոմսակ, շահող տոմսակներուն արժէքն է 90 միլիոն ֆրանք: Շահող տոմսակներուն մէջ պիտի գտնուին վեց հատ, որոնց իւրաքանչիւրը պիտի շահի 200.000 ֆրանք, իսկ 100 հազար շահող տոմսակներուն թիւը բարձրացուած է 15էն 90ի, 50.000 շահող տոմսակներուն թիւը՝ 30էն 90ի, 20,000 շահող տոմսակներուն թիւը՝ 600էն 900ի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Ամէնքս ծիծաղէն թուլցանք, եւ աշխատանքը կանգ առաւ:

— Ի՞նչ պրոֆէսիայի մարդիկ են սրանք, ընկեր Արամ հարցուց Միրիմանեանը:

— Ա՛ռ հասարակ արհեստաւոր են, միայն երկուքը ուսուցիչ են, մէկ-երկուսն էլ խանութպան, միւսները՝ նալբանդ, ոսկերիչ, դերձակ, կօշկակար, դարբին, հիւսն եւն. եւն.:

— Քաթիպ էլ ունինք, Պ. Արամ, պրոստի մարդ չենք, մեզ մէկ ձեռքով մի բռներ, կրկին կատակեց Մկլօն:

— Իսկ ընտանեկան ու տնտեսական պայմաննե՞րը:

— Բացի երեքից՝ մնացածները ամուսնացել են ու մի քանի երեխաների տէր: Այս քաղաքում հաղուադէպ սեփական տուն չունեցողները, աղքատներն անգամ մի խրճիթ կ'ունենան: Իսկ տնտեսապէս՝ համեմատաբար ապահով են, համեստ ապրուստ ունեն:

— Ի՞նչ կ'ասես, պարոն Արամ, մեզ կը վիրաւորես, ե՞րբ ես տեսեր, որ մենք առանց փախլավայի սեղան ենք նստեր:

— Մկլօ՛, հերիք է, ըսաւ Արամը ծիծաղելով:

— Բանից դուրս է գալիս, յարեց ընկեր Միրիմանեանը, որ ամէնը եկել են օգնելու իրենց մէկ ընկերոջ տան շինութեանը:

— Այո՛, այդպէս է:

— Զարմանալի է, իսկապէս, շատ զարմանալի, համագործակցութեան եւ իրերօգնութեան մի շատ գեղեցիկ նմոյշ: Հիմա ես կը հաւատամ, որ դուք կարող էք գլուխ բերել ձեր ձեռնարկած «Ազատութեան - Լոյս»ի ընդարձակ շինութիւնն եւ թատերասրահը, քանի որ զոհաբերութեան ոգին ինքնաբուխ գործում է ձերոնց մէջ: Կեցցէ՛ այս ժողովուրդը:

— Ես ձեզ բացատրում էի, իսկ դուք յոռետես էիք: Այդ շէնքի համար, մենք ոչ մի ֆոնտ չունինք, բացի այս ժողովրդի եւ մասնաւորաբար մեր կուսակցութեան զոհաբերող ոգին:

Ես հիանում եմ այս ժողովրդի կենսունակութեան վրայ, որի մասին մենք, հեռու նստողներս ճշգրիտ գաղափար չունինք:

Ես շատ կը փափաքէի, ընկեր Արամ, մի սենեակ ունենալ այս շինութեան մէջ, որ ընկերական սիրոյ մարմնացումն է իմ աչքիս առջեւ բարձրացած:

— Ո՞վ է այս ընկերը, Պ. Արամ, հարցուցինք:

— Ընկեր Միրիմանեանը մեր Կովկասի գործիչներից է, մեզ մօտ օդափոխութեան է եկել մի քանի ամսով, ինքը ինժիներ է:

— Ինժիներ, այսինքն ի՞նչ:

— Ինժիներ նա է որ կարող է շինել ճամբաներ, կամուրջներ, թատրոն, պալատ, եկեղեցի, եւայլն որոշ յատակագծով: Նա կարող է մանրամասն հաշուել, թէ օրինակ՝ այս շէնքի համար քանի՞ հազար աղիւս, քանի գերան, քար, երկաթեղէն կը գնայ, առանց մի մեխ աւել — պակաս անելու, եւ յետոյ՝ թէ քանի ոսկով կը շինուի:

— Կ'երեւի այս մարդը մեր ուսթա Սախակէն էլ վարպետ է, կատակեց այս կողմէն Մկլօն կամացուկ: Ուսթա Սախակը, երբ Շամիրամայ - Տակի Թուրքերուն մի տուն շինէ, սկիզբը յիսուն ոսկու ծախս ցոյց կուտայ, բայց վերջէն հարիւր յիսուն ոսկով գլուխ չի գար, մարդն իսկական վարպետ է:

—Իմ գլուխս էլ այդպիսի փորձանք եկաւ,— զանգատուեց Ռաֆայէլը,— Հիւսն ու որմնադիրը միասին հարիւր ոսկու հաշիւ ցոյց տուին, եօթանասուն ոսկին պատրաստ ունէի, մնացածն էլ, ըսի, կ'աշխատիմ, կը լրացնեմ: Բայց ծախսը հարիւր յիսունն անցաւ ու ես պարտքի մէջ խրուեցայ:

— Մի՛ վախենար, Ռաֆայէլ, ըսաւ Արամը, քանի այսպիսի ընկերներ ունիս, պարտքդ էլ կուտաս, տունդ էլ կը շինես, կը վայելես:

Դէհ, արի, ընկեր Միրիմանեան, թող սրանք իրենց տունը շինեն, մենք էլ երթանք մեր ազգի տան շինութեան մասին հոգալու:

Ընկեր Միրիմանեանը սիկարը փաթթեց, կպցուց եւ առաջին շունչով սիկարի կէսն այրեց ու հեւացաւ Արամի հետ:

Ռաֆայէլն իր տունը շուտով աւարտեց եւ արեւահայեաց մէկ սենեակ էլ յատկացուց ընկեր Միրիմանեանին:

— Դաշտի հանդիպակաց կողմը, հեռուն, ծառերի մէջէն մի բարձր շէնքի ապակիներն են փայլում: Ռաֆայէլ, դա ինչ շէնք է — հարցուց օր մը ընկեր Միրիմանեանը:

— Դա Հաջի - Բաքըրի զօրանոցն է:

— Օ՛, էտ մէկը լաւ չեղաւ. տունդ ամարանոցի սիրուն դիրք ունի, դաշտի բերանը, բայց վտանգի տակ է: Կռուի դէպքում զօրանոցից կը ռմբակոծեն, ու երկու ժամուան մէջ հողին կը հաւասարցնեն:

— Ողջ մնայ մեր կուսակցութիւնն ու իմ ընկերները, ինչպէս շինութեան մէջ օգնութեան հասան ինձ, այնպէս էլ տանս պաշտպանութեան մէջ ինձ կ'օգնեն:

— Էտ է, թնդանօթային կռուի մասին գաղափար չունէք եւ կարծում էք թէ հրացանով կարելի է կռուիլ թնդանօթի դէմ:

— Կը սխալիք, ընկեր Միրիմանեան, մենք երեք անգամ լսեր ենք թնդանօթի որոտը մեր գլխու վրայ: Թուրքի թնդանօթի ատամները լաւ ենք համրել:

Անցան մի քանի կարճ տարիներ եւ, ինչպէս նախազգացեր էր Դաշնակցութիւնը, թրքական թնդանօթները դարձեալ որոտացին հայկական թաղերու վրայ: Հայ երիտասարդութիւնն ալ վերցուց իր հրացանն ու կըռուի դուրս եկաւ անվարան այդ թընդանօթներուն դէմ: Ափսոս, որ ընկեր Միրիմանեանն այդտեղ չէր, որպէսզի իր աչքով տեսնէր, թէ հայ տղերք ի՛նչ հրաշք գործեցին իրենց հրացաններով: Ընկեր Միրիմանեանը պէտք էր այնտեղ լինէր, որպէսզի անոր հոգին թրծուէր Ապրիլեան հերոսամարտի քուրային մէջ, եւ ամրապնդուէր անոր հաւատքը Դաշնակցութեան մասին:

Պ. Միրիմանեանը եթէ Վան մնացած լինէր, նա հանդիսատես պիտի լինէր նաեւ ուրիշ հրաշքի մը: Պիտի տեսնէր, որ Ռաֆայէլի տան մէկ աղիւսն անգամ չխախտեցաւ իր տեղէն, մէկ ամսուան ահաւոր ռմբակոծութեան ընթացքին:

(4)

(Շար.)

բաստուէր գոհացում տալու, երբ տեղի ունեցաւ Կ. Ուկրայնայի անկախու – թեան հռչակումը: Անկէ առաջ կռիւ մը ծագած էր եւ հունգարական զօրքը ետ մղուած:

Այժմ որ բոլորովին նոր կացութիւն մը ստեղծուած է, Լեհերն ալ զօրք համախմբած են սահմանագլուխին վրայ եւ կ'ուզեն միանալ հունգարական զօրքին հետ, միացնելու համար երկու երկիրներուն սահմանները: Արդ, Գեր– մանիա հակառակ է այս սահմանակցութեան, որ պիտի փակէ իր ճամբան՝ դէպի արեւելք: Ռումանական կառավարութիւնն ալ զինուորական միջոցներ ձեռք առաւ, քանի որ վտանգը մօտեցած է իր սահմաններուն:

ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆԹԱՑՔԸ

Մէկ խօսքով, խառնակ եւ անստոյգ վիճակ մը, որ կրնայ նոր բարդու – թիւններ ստեղծել, եթէ ելք մը չգտնուի, բոլոր շահակիցները գոհացնելու համար: Բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն այս նոր եւ ծանրակշիռ տագնապի ելքին: Ֆրանսա եւ Անգլիա առ այժմ չեն ուզեր միջամտել:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, աշխատաւորական ներկայացուցիչը նե – ղացուցիչ հարցումներ ուղղեց Պ. Չէմպըլէնի, որ անակնկալի եկած՝ երբեք տրամադրութիւն չունէր խօսելու: Ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած էք, հարցուց երեսփոխանը:

— «Որ եւ է միջոց ձեռք առած չեմ, պատասխանեց վարչապետը, որով– հետեւ խնդիրը չէ քննուած տակաւին:

— Կառավարութիւնը պարտաւո՞ր չէ երաշխաւորելու Չեխոսլովաքիոյ ամբողջութիւնը, Միւնիխի համաձայնութեամբ:

— Ձեմ ուզեր որ եւ է կարծիք յայտնել, առանց լրիւ տեղեկութեան: Են– թադրելով իսկ թէ ճիշդ է Սլովաքիոյ անջատումը, պատճառ չկայ երաշխա– ւորութիւնը գործադրելու: Երաշխաւորութիւնը նախատեսուած էր նախա – յարձակման պարագային: Այդպիսի յարձակում կատարուած չէ տակաւին:

Կին երեսփոխան մը, Օր. Ուիլքինսըն հարցուց.

— Նախայարձակում չէ՞ տեղի տալ երկրի մը անջատման:

Պ. Չէմպըլէն կը վարանէր պատասխանելու, երբ ատենապետը օգնու – թեան հասաւ իրեն, փակելով խնդիրը: Օր. երեսփոխանը զայրացաւ եւ հար– ցուց թէ ատենապետ մը իրաւունք ունի՞ խափանելու վարչապետին պատաս– խանը: Ատենապետը յայտարարեց թէ ժողովը գերագոյն իրաւասուն է օրա – կարգէն դուրս հանելու համար որ եւ է հարց, եթէ այդպէս յարմար դատէ:

*** Հռոմի մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթաց– քին, «երկրորդ Միւնիխ» մը նախատեսելով: Մամուլը այլեւս ոչնչացած կը նկատէ Չեխոսլովաքիան եւ անտարբերութեամբ կ'արձանագրէ այս պարա – գան: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Գերմանիա նոր հողեր պիտի գրաւէ Պօ– հեմիայէն, իսկ Լեհաստան եւ Հունգարիա պիտի խլացնեն Կարպաթեան Ուկ– րայնան: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ համակրութեամբ կը դիտեն Սլո – վաքիոյ անկախութիւնը, բայց որոշ վերապահութիւն կը տիրէ միւս հարցե– րու մասին: Կ'ըսուի թէ Հռոմի հունգարական դեսպանը կոմս Չիանոյի ներ – կայանալով, բարոյական աջակցութեան հաւաստիքներ ստացած է:

Ապաստանեալներ դէպի Խաղաղական ովկիանոս

Ներքին նախարարը Պ. Ալպէռ Սառօ երեսփ. ժողովին մէջ պատասխանե– լով Սպանիոյ փախստականներու մասին եղած հարցումներու, յայտարարեց թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, օր առաջ վերադարձնելու համար զանոնք: Մօտաւոր հաշիւներով, 20—30.000 հոգի պիտի մնան Ֆրանսա: Այս առթիւ որոշ զտում պիտի կատարուի, եւ մէկ մասը կրնայ մնալ, բայց «կը խորհի անբաղձալիները ղրկել Խաղաղականի մեր գաղթավայրերէն մէկը, ամայի կղզի մը, ուր պիտի տեղաւորուին, եւ մենք ալ պիտի օգնենք որպէսզի աշխա– տանք եւ ապրուստ ճարեն»:

Նախարարը այս առթիւ բացատրեց թէ կարելի էր Քաթալոնիոյ սահմանէն ետ մղել փախստականները, բայց Ֆրանսայի աւանդութիւններուն հակառակ է սահմանագլուխը փակել գնդացիրներով, փախստական բազմութեանց առ– ջեւ:

*** Նոյն նիստին մէջ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ ծերացած բան – ուորներու հանգստեան թոշակի օրինագիծը, որ 5.000.000.000 ֆրանքի ծախք մը կը նշանակէ: Այս գումարին միայն մէկ միլիառը պիտի ճարէ պետութիւնը:

*** Բոլշեւիկ երեսփոխան Անտրէ Մարթիի խնդիրը յետաձգուեցաւ: Ազ– գայնական երեսփոխան Իպարնէկարի իր բարեկամներուն ըսած է թէ քառա– սուն նոր վկայութիւններ ճարած է, իր վերջին հարցապնդումէն ի վեր: Այդ բարեկամներէն Կալանտիա Տիւֆ, սեւամորթ երեսփոխանը, երկուշաբթի գիշեր փողոցէն անցած ատեն յարձակում կրեց խումբ մը անծանօթներէ:

Աշխատավարձի յաւելում Իտալիոյ մէջ

1929էն ի վեր ապրուստը աստիճանաբար սղած է Իտալիոյ մէջ, ինչ որ պատճառ դարձած է որ աշխատաւորական խաւերու մէջ որոշ դժգոհութիւն խմորուի: Այս պարագան նկատի ունենալով՝ Արհեստակցական Խորհուրդը ո– րոշեց 50 միլիոն տոլարի յաւելում կատարել բանուորներու աշխատավարձե– րուն վրայ: Ասկէ առաջ Մուսոլինի հրահանգ տուած էր, որ Խորհուրդը ու– սումնասիրէ կացութիւնը եւ միջոցներ ձեռք առնէ, վերցնելու համար 1929ի եւ այժմեան միջեւ գոյացած տարբերութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ միջերկրականեան նաւատորմիղը մեկնեցաւ Թուլոնէն դէպի հարաւային ջուրերը, ծովային ռազմափորձեր կատարելու համար:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետ Քէօսէիվանով էնկիւրի կ'երթայ այսօր, 16 մարտ: Այս այցելութեան գլխաւոր նպատակն է նորոգել 1925ին կնքուած Պուլ– կարեւթուրք ոչ – յարձակման դաշինքը:

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ բանալով Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Պ. Պառթուի աճա– բեկիչին՝ Քալէմէնի գերեզմանը (Մարսէյլ), դագաղը խորտակած եւ աճամ– նաչարը գողցած են: Պարզ գողութի՞ւն թէ անարգանք:

Տարեկան պարահանդէս

Կազմակերպուած ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, ի նպաստ իր Օգնութեան սնտուկին

Այս Ուրբաթ, 17 Մարտ, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

Cercle Militaireի շքեղ սրահներուն մէջ, Place St-Augustin

Ճոխ գեղարուեստական բաժին, հայ եւ օտար երգեր, եւ պա– րեր, ընտիր նուագախումբ, պաղ պիւֆէ, պառ, մուտք 30 ֆր.

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի սինէմա ALHAMBRAի մէջ, երեքշաբթի 21 մարտ, երե– կոյեան ժամը 8.30ին:

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն): ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՈՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Ganceի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ:

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայիններու սուլթա– նին հարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ):

Հաղորդակցութեան միջոց.— Մէթրօ Mairie d'Issyէն, տասը քայլ հեռու կը գտնուի սինէման:

Ներկայացման օրը խճողումի տեղի չտալու համար կանխաւ ապահո վեցէք ձեր տոմսերը, Իսիի հայ սրճարաններէն եւ «Յառաջ»ի ցրուիչ Պ. Ա– ւետիսէն:

Մուտք՝ 7, 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՄԻՒԹԻԻԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽԱՆԷՍԱՆԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ

Ցատկապէս պատրաստուած մասնաւոր տէքօրներ

ԱՆՄԱՀՆ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏ ԱՂԵՔՍ. ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ ՉԱՐ ՈԳԻՆ

կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ԼԱՔԱ, Տիկիններ ԱԶՆԱՒՈՐ և ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ԱԶՆԱՒՈՐ, ԳԸԼԸՃԵԱՆ և ՍԱ– ՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը: Բեմադրութիւն եւ բեմազարդութիւն Պ. Ս. ԼԱՔԱՅԻ:

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատունը, Յ. Սամուէլ գրատուն, 51 rue Mr. Le Prince Paris-5, Մ. Գարամեան գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Յարութիւնեան, 13, rue d'Orsel. Paris-18.

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մար– սէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Սէն Լուի (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը ուրբաթ օր, 17 մարտ իրիկուան ժամը 8ին, իր ակումբին մէջ:

Սէն Լուի (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ 17 Մարտ իրիկուան ժամը 8ին իր ակումբին մէջ:

Տեսինի կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը շաբաթ 18 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին, սովորական վայրը կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ներկայ [illegible] Կ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

19 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Օրուան հրատապ հարցերը»

Ընկերահամախմբական խանդավառութիւն Փետր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149, rue d'Argenteuil.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Հինգշաբթի 16 Մարտ երեկոյեան ժամը 8ին Հ.Յ.Դ. Տան սրահը

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Օրուան հրատապ հարցերը»

կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, Պատանեկան Միութեան անդամ– ները ու համակիրները:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով, միջազ– գային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, հասարա– կութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, վերջին նորաձեւութեամբ, որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միու– թեան յայտնի անձերու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ, Գօթիյեռն եւ Թոմպոլա: կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մ[...] մակցութեամբ հռչակաւոր ARMANDINOի օրքէսթր ճազին:

Մուտք՝ 10 ֆրանք:

«ՌԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 16 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը դասախօսէ Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ. Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկա կան դատը:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը Ուրբաթ, 17 Մարտ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ: Կը դասախօսէ Պ. ՍՏ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Մարսիլիահայ գաղութը եւ նոր ուղղութիւններ 1923-1939»:

Բացման հանդէս

Ս. ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին 16 rue J. B David

Ունիօն տէ Ռէփիւպլիքէնի սրահին մէջ

կը նախագահէ Պր. Հ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ կը խօսի Պ. Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, զուգերգ, արտասանութիւն եւ նուագ Միութեան անդամներու կողմէ

Կը ներկայացուի ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ (զաւեշտ)

կովկասեան պարեր Պ. Խ. ՊԱԼՕԵԱՆԻ կողմէ

Հանդէսէն վերջ եւրոպ. պարեր մինչեւ լոյս, ընտիր նուագախումբ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ հանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Ապրիլ 16ին, յետաձգուած է Ապրիլ 30ին:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ջութակի ճանաչուած վիրթիւոզ

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

Շաբաթ, 18 Մարտ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին:

Սալ Մոլիէր (Փալէ տիւ Քոմէրվաթուար)ի մէջ 18-20, Quai de Bondy

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերու համար դիմել Maison Béal, 15, Rue de la République, Lyon

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ, 229 Rue Boilau, Լիոն

Ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացուի

«ՍԱՅԵԱԹ ՆՈՎԱ

Գիներ՝ 7, 5 եւ 4 ֆրանք, փոքրիկներու համար 1 ֆրանք:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ – Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ

18 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ:

ՍԱԼՈՆ ՖԼՈՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐԻՒ ՎԱՆԹԻՒՌ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Աչքերու գեղեցկութեան մրցում: Կը ներկայացուի ՆԱՄՈՒՍԷՆ մէկ [...] Եւրոպական պարեր՝ ընկերակցութեամբ 6 հոգինոց ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ նուագ[...] խումբի: Ճոխ պիւֆէ Մուտք 8 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

կը ներկայացուի՝ «ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ»

Ապրիլ 2ին Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Այանեան եւ զաւա – կունք (Ս. Շամօն), Տէր եւ Տիկին Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Ղարիպ – եան, Տէր եւ Տիկին Հովիւեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Այանեան եւ զաւա – կունք (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մար– գարեան (Լօրէթ), շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք ան– ձամբ, նամակով կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ի– րենց սիրելի աղջկան, եղբօր աղջկան, հօրեղբօր աղջկան եւ ազգականու – հիին՝

Օր. ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԱՅԱՆԵԱՆԻ

զանազան մահուան առթիւ, որ 4—5 օրուան մէջ շիջեցաւ 14 տարեկան [...] զիկ հասակին մէջ: Թաղումը կա[...] ուեցաւ Մարտ 6ին, եւ մարմինը [...] փոխուեցաւ Ս. Շամօնի գերեզմա[...] տունը:

Ս. Շամօն, 7 մարտ 1939

ՕՈՆՇԱՏԻՏԻ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ հասարա[...] թիւն Լիոնի Հ. Յ. Դ. «Առիւծ [...] խումբի կողմէ 17 Մարտ Ուր[...] երեկոյ ժամը 8,30ին Բարեկ[...] կանի սրահին մէջ, 202, Ռիւ [...] լօ: Կը խօսի Տօքթ. Սէֆէթճ[...]

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER YAGOPIAN 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԲՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ
VENDREDI 17 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3991 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳ ՄԸ՛Ն ԱԼ ԹԱՂՈՒԵՑԱՒ...

— ∞ —

Դէպքերու ընթացքը այնքան չանթահարիչ է, որ չի կարօտիր ակադեմական լուսաբանութեանց :

Մէկ խօսքով, ազգ մը կամ ազգեր են որ կը թաղուին, նորէն, տեղի տալով բռունցքին առջեւ :

1938 Սեպտեմբերին անխնայ անդամատուելէ, երեք պետութեանց միջեւ բաժնուելէ վերջ, մնացեալ Չեխոսլովաքիան ալ ահա պատմութեան կ'անցնի, ո՛վ գիտէ ո՛րքան ժամանակի համար :

Միւնիխի համաձայնութեամբ, նորէն երեք թեւաբեկ երկիրներ կը կազմէին միացեալ հանրապետութիւն մը, ենթակայ՝ գերմանական ազդեցութեան: Սլովաքիան անկախութիւն հռչակեց երեքշաբթի օր, Հիթլէրի յանձնարարութեամբ: Բուն Չեխիան (Պոհեմիա եւ Մորավիա) ինկաւ Գերմանիոյ զինուորական գրաւման տակ, «իր ճակատագրին տնօրինութիւնը յանձնելով Հիթլէրի»: Իսկ երրորդ երկրամասը, Կարպաթեան Ուքրայնան կամ Ռութենիա ապահովաբար պիտի բաժնուի Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, եթէ Գերմանիա նոր անակնկալ մը չհանէ վերջին պահուն, ազատ ճամբայ մը ապահովելու համար դէպի Պալքանները եւ Սեւ Ծով, Ռումանիոյ ճամբով :

Եւ այս ամբողջ վերիվայրումը տեղի կ'ունենայ ընդամէնը վեց ամսուան մէջ,— 15 օր ալ պակաս, հաշուելով Միւնիխի համաձայնութենէն :

Մինչեւ 1938 մարտ 13 Չեխոսլովաքիան իր մէջ այնպէս կազմակերպեր էին յաղթականները, Վերսայլի մէջ [illegible] միացնելով տարբեր ժողովուրդներ ու երկիրներ, օգնելու համար Գերմանիան :

Պատռելով դաշնագրին բոլոր հիմնական սկզբունքները եւ ուրիշ միջազգային կաշկանդումներ, հիթլէրական Գերմանիան 1938 մարտ 12ին գրաւեց Աւստրիան (անշլուս) :

Վեց ամիս վերջը, մինչ պահանջկոտ եւ [illegible], Հիթլէր իր ծրագիրը յաջողցուց նաեւ Չեխոսլովաքիոյ անդամահատման համար, զօրաշարժի եւ ի հարկին պատերազմի սպառնալիքով: Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը նախատեսնելով հետեւանքները, ճարահատ կոչ մը ուղղեց Մուսոլինիի: Եւ տեսանք Միւնիխի ժողովը, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներուն (1938 սեպտեմբեր 28) :

Այդ համաձայնութեան պատմութիւնը ծանօթ է արդէն: Գերմանիա կցեց Զուտէթեան շրջանը,— ստանալով աւելին քան կը յուսար: Լեհաստան եւ Հունգարիա եւս կորզեցին իրենց բաժինը:

Կը թուէր թէ մնացեալ Չեխոսլովաքիան պիտի կրնայ հանգիստ ապրիլ, բոլորովին փոխելով իր ուղեգիծը եւ յարելով գերմանական քաղաքականութեան :

Եւ ահաւասիկ նորագոյն անակնկալը,— այն ինչ որ մանրամասնօրէն պիտի կարդաք օրուան լուրերուն մէջ:

Վերսայլը ոչ միայն քանդուած, այլեւ Կեդրոնական Եւրոպայի քարտէսն ալ հիմնովին վեր ի վայր շրջուած է: Եւ անկարելի է նախատեսել բոլոր անակնկալները, նոյնիսկ մօտակայ ապագային:

Այս անգամ ալ, ինչպէս Միւնիխի համաձայնութեան ատեն, մեծերէն, յաղթականներէն, զինակիցներէն ոչ մէկը պատրաստ էր դեր մը կատարել, նախընտրեցին իրենց պատեանին մէջ քաշուիլ, «ի սէր խաղաղութեան» :

Բանաձեւը մէջտեղն է արդէն,— ոչ Ֆրանսան, ոչ ալ Անգլիան իրենք զիրենք պարտաւոր չեն զգար միջամտելու, պատճառաբանելով թէ ներքին խնդիր է,— Սլովաքիան ինքնիր անկախութիւնը հռչակած է, չեխական կառավարութիւնը ինք հաւանութիւն տուած է գերմանական արշաւանքին եւն. :

Իսկ բուն յաղթականը, Գերմանիա, նոյնիսկ պատրաստ բանաձեւ մը ունի ձեռքը,— իմ ազգակիցներս կը հալածուէին, չեխական կառավարութիւնը չլսեց բազմաթիւ ազդարարութիւններ, յետոյ ինք ապաւինեցաւ իմ պաշտպանութեանս ...

Նորէն եւ նորէն, «Հայոց պատմութիւն»ն է որ կը կրկնուի :

Այդպէս տեղի չունեցա՞ւ Հայաստանի եւ միւս փոքր անկախ պետութեանց նուաճումն ալ, խորհրդային իշխանութեան կողմէ :

Իբրեւ թէ գիւղացիներն ու բանուորները իր օգնութեան դիմած էին, եւ կարմիր բանակը ճամբայ ելաւ Բաքուէն, եղբայրական աջակցութիւն ընծայելու համար: Մինչ անդին նոյնքան «եղբայրական» Թուրքիան անարգել կը խլէր իր աւարի բաժինը, [illegible]տացուած՝ նոյն ինքն Մոսկուայի կողմէ:

Այդ օրերուն, մենք ալ ունէինք բարեկամներ ու զինակիցներ: Բայց բոլորը մէկ դարձան անճար, ինչպէս Փոքր Անտանտը այդ աղէտին ատեն: Ինչպէս, այնուհետեւ, Մանչուրիոյ, Եթովպիոյ պարագային: Մինչեւ անգամ Ալեքսանդրէթի ...

Ի՞նչ կը հետեւի այս ողբերգութիւններէն :

— Այն որ միջազգային կացութիւնը խախտած է, խորապէս վրդովիչ: Եւ, Մեծ Պատերազմի յաղթականները ամէն բանէ առաջ կը մտածեն իրենց ստացուածքներու, շահերու պահպանման մասին: Ա՛յս է որ կայ իրականութիւն, հոգ չէ թէ անտէր ժողովուրդներ զոհուին այդ շահերուն վրայ :

Ամէն պարագայի մէջ, Եւրոպան է որ կը սարսի, 25 տարի վերջն ալ, իբրեւ հետեւանք մէկ մասին [illegible] եւ միւսին տեսակ մը անդամալուծման :

Նորէն յիշեցնէ՞նք թէ մօտաւոր հեռանկարը [illegible] մութ է, որ մեզի կը մնայ մէկ նշանախօսք,— ոչ միայն արտաքին [illegible]թիւն, այլեւ ներքին հասկացողութիւն: Միացեալ ճակատ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԳՐԱՒԵՑ ՉԵԽԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ

ՀԻԹԼԷՐ ԻՐ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻՆ ՀԵՏ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ ՓՐԱԿԱ. ՄԱՍԱՐԻՔԻ ՊԱԼԱՏԸ

Քարտէսները անմիջապէս փոխուեցան.-- Փարիզ եւ Լոնտոն մտահոգ

Հիթլէրական Գերմանիան նոր եւ ծանրակշիռ անակնկալ մը առջեւ դրաւ Եւրոպան, ոչ միայն անջատել տալով Սլովաքիան, այլեւ քարտէսէն սրբելով չեխական պետութիւնը եւ զայն վերածելով գերմանական նահանգներու, վարչական ինքնօրինութեամբ : Գերմանական բանակը արդէն գրաւած է Չեխերու ամբողջ երկիրը, Պոհեմիան եւ Մորավիան, ինչպէս եւ Սլովաքիոյ գաւառն մասերը: Կարպաթեան Ուքրայնայի մէջ ալ գերմանական զինուորներ երեւցած են, թէեւ Հունգարները եւ Լեհերը արդէն յառաջ կը խաղան, միացեալ սահմանագլուխ մը կազմելու համար :

Հիթլէր իր անձնապահ գունդին եւ սպայակոյտին հետ Փրակա երթալով, տեղաւորուեցաւ Պոհեմիոյ նախկին արքայական պալատին մէջ: Չեխական բանակը անմիջապէս զինաթափ եղաւ, բոլոր զօրանոցները եւ օդանաւային կայանները անցան գերմանական բանակին ձեռքը :

Այս բոլոր դէպքերը տեղի ունեցան կայծակի արագութեամբ, խոր մտահոգութեան մատնելով Գերմանիոյ դրացիները, ինչպէս եւ Ֆրանսան եւ Անգլիան :

Փորձենք ամփոփել դէպքերու ընթացքը.—

Մարտ 14ին (երեքշաբթի) իրիկուան ժամը 10.40ին Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը, Պ. Հաշա եւ արտաքին նախարարը Պերլին գացին: ժամը 11ին նախարարը առաջնորդուեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին քով: Կէս գիշերին, ժամը 12.15ին Ֆոն Ռիպպէնթրոփ այցելեց Պ. Հաշայի եւ արտաքին նախարարին: Գիշերուան ժամը 1ին նախագահը եւ իր նախարարը առաջնորդուեցան Հիթլէրի քով:

Նոյն գիշերը ժամը 3.15ին նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ Փրակայի մէջ: Նախագահ Հաշա հեռաձայնին գլուխը անցնելով հաղորդեց իր տեսակցութեանց արդիւնքը: Հիթլէր պարզապէս անձնատուութիւն կը պահանջէր եւ նախագահը հարկադրուած էր պայմանագիր մը ստորագրել, յայտարարութիւն մը ուղղելով չեխ ժողովուրդին: Այդ յայտարարութեամբ նախագահը կը յայտնէր թէ չեխ ազգին ճակատագիրը կը յանձնէ Հիթլէրի ձեռքը :

Ժամը 4.15ին Չեխոսլովաքիոյ ճակատագիրը կնքուած էր, ժամը 3.55ին հրատարակութեան տրուած ըլլալով անձնատուութեան պայմանագիրը :

Չորեքշաբթի առտու ժամը 6ին գերմանական բանակը սկսաւ յառաջ խաղալ դէպի Պոհեմիա եւ Մորավիա, գրաւելով բոլոր ռազմական դիրքերը եւ գերմանական դրօշը պարզելով բոլոր հանրային շէնքերուն վրայ: Ժամը 6.35ին գերմանացի սպայ մը ներկայանալով չեխական Դ. զօրաբանակին հրամանատարութեան, գրաւեց երկու քաղաքներ: Ժամը 6.55ին ուրիշ զօրամասեր գրաւեցին երեք նոր քաղաքներ: Ժամը 7ին գերմանական զօրքը նոր քաղաքներ գրաւեց, ընդհանուր յառաջխաղացութիւն մը կատարելով: Ժամը 8ին Հիթլէր իր զօրքին միացաւ, նախ հասնելով Մորավսքա - Օսթրավա, ուր կը գտնուէր իր անձնապահ գունդը: Ժամը 9.30ին գերմանական գլխաւոր բանակը Փրակա հասած էր, հակառակ սառնամանիքին եւ ձիւնախառն փոթորիկներու :

Ժամը 10ին գերմանական հրամանատարութիւնը Սլովաքիոյ արտաքին նախարարութենէն արտօնութիւն խնդրեց գրաւելու սլովաք - մորավեան սահմանագլուխը, ապահովելու համար գրաւման բանակին կողերը: Ցետոյ գերմանական զօրքը անցաւ սահմանագլուխը, առանց արտօնութեան սպասելու :

Ժամը 10.30ին սկսաւ բուն Փրակայի արշաւը, ամէնէն առաջ գրաւելով անթելի կայանը: Գերմանական քայլերգը արդէն կը թնդար մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ: Քիչ վերջը երեւցան գնդացիրներ, հրասայլեր եւ թնդանօթներ՝ Փրակայի գլխաւոր հրապարակին վրայ: Փրակայի քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը եւ Գերմաններու ներկայացուցիչը գերման զօր. Հէփները ընդունեցան Փրակայի դղեակին մէջ: Այդ միջոցին անթելը անընդհատ կը բանէր, հանդարտութեան յորդոր կարդալով: Ժամը 11ին հանրապետութեան նախագահը եւ արտաքին նախարարը մեկնեցան Պերլինէն, Փրակա վերադառնալու համար :

Այս դէպքերէն անմիջապէս վերջը գերմանական ընդհ. սպայակոյտը գեկոյց մը հրատարակեց, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Իբրեւ պետը Պոհեմիոյ գործադիր իշխանութեան կը հրամայեմ.—

1. Քոնրադ Հէնլայն նշանակուած է վերատեսուչ (քոմիսէր) եւ շրջանապետ: Հետեւաբար անոր իրաւասութեան տակ կ'իյնան ամբողջ վարչութիւնը, մէջն ըլլալով Փրակայի կեդրոնական վարչութիւնները :

2. Ամբողջ վարչական իշխանութիւնը պէտք է շարունակէ գործել ինչպէս առաջ, մասնաւորապէս ոստիկանութիւնը, թղթատարական սպասարկութիւնը, երկաթուղիները եւ ուրիշ հանրային հաստատութիւններ :

3. Տնտեսական կեանքը պէտք է շարունակուի անարգել: Թող ամէն մարդ իր գործին գլուխը գտնուի եւ աշխատի :

4. Բացարձակապէս անհրաժեշտ է հնազանդիլ իմ հրամանիս տակ աշխատող վարչութեանց հրամանագիրներուն: Թող բոլորն ալ հպատակին անոնց հրամաններուն, ծառայելով հանրային բարօրութեան: (Ստորագրութիւն եւ թուական, 15 մարտ 1939) :

Հիթլէր Փրակա մտաւ Մարտ 15ի իրիկունը, ժամը 6ին, իր մասնաւոր ինքնաշարժը նստած :

Աւելորդ է բացատրել թէ այս ծանրակշիռ դէպքերը չանթահարեցին չեխ ժողովուրդը: Ամէն տեղ քաղաքացիները իրենց տուները քաշուած էին, երբ գերմանական զօրքը երեւցաւ: Փրակայի կեդրոնական հրապարակին վրայ շատեր ազգային քայլերգը կ'երգէին, ուրիշներ կուլային, կը հառաչէին: Ծափահարողներ ալ պակաս չէին: Քանի մը մանր ընդհարումներ պատահեցան, բայց ընդհանուր բարեկարգութիւնը չխանգարուեցաւ: Գերմանական իշխանութիւնը հրամայեց տուներէն դուրս չելլել ժամը 9էն վերջը :

Փրակայի գրաւումէն անմիջապէս վերջը Հիթլէրի դրօշը պարզուեցաւ նախագահներ Մասարիքի եւ Պենէշի բնակարաններուն վրայ: Մեռելական լռութիւն կը տիրէր քաղաքին մէջ, ուր անընդհատ ձիւն կը տեղայ, եւ միայն զինուորական կառքերու ժխորը կը լսուէր :

Գերմանական գրաւումը անակնկալ մը չեղաւ Չեխերուն համար, քանի որ ձայնասփիւռը վայրկեանը վայրկեանին կը հաղորդէր բանակին յառաջխաղացութիւնը: Գերմանական յառաջապահներուն երեւումը Փրակայի կեդրոնական հրապարակին վրայ՝ ընդունուեցաւ քար լռութեամբ: Երթեւեկը դադրեցաւ անմիջապէս եւ քանի մը հարիւր քաղաքացիներ վերջին անգամ երգեցին չեխական քայլերգը,— «Ո՞ւր է իմ հայրենիքս»: Այս առթիւ սուլումի ձայներ ալ լսուեցան, երբ կը թնդային գերմանական եւ հիթլէրական քայլերգները :

Զինուորական յառաջխաղացութեան հետ միաժամանակ, Պերլինի քարտէզագրութեանց նախարարութիւնը գործի ձեռնարկած էր, նոր քարտէսներ պատրաստելու համար: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ երկու գրաւեալ նահանգները, Պոհեմիա եւ Մորավիա պիտի կառավարուին մասնաւոր ներկայացուցիչներու կամ մարզպաններու միջոցաւ եւ միայն վարչական եւ մշակութային ինքնօրինութիւն պիտի տրուի Չեխերուն: Նշանակալից է որ նոր քարտէսները այլեւս ազգային սահմաններ չեն ցուցներ Գերմանիոյ եւ Չեխերու երկրին միջեւ: Ուրիշ նշանակալից պարագայ մը եւս,— Պերլինի Կէսթափոյին (գաղտնի ոստիկանութիւն) եւ բուն ոստիկանութեան վարիչները Փրակա գացած են Հիթլէրի հետ: Բոլշեւիկները, ընկերվարականները եւ Հրեաները արդէն փախած կամ արգելքի տակ առնուած են :

Հունգարները եւ Լեհերը ալ իրենց կարգին

— ∞ —

Մինչ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային բուն Չեխիայի մէջ, անդին հունգարական զինուորները յառաջ կը խաղային դէպի Կարպաթեան Ուքրայնա կամ Ռութէնիա: Հունգարական կառավարութիւնը երկրորդ վերջնագիր մը ուղղած էր չեխական կառավարութեան, որպէսզի զօրքը քաշէ Կարպաթեան Ուքրայնայէն: Վերջնագրին պայմանաժամը լրացաւ չորեքշաբթի գիշեր, բայց չեխ հրամանատարը մերժեց ետ քաշել, առարկելով թէ իր զօրքը մաս կը կազմէ գերմանական բանակին: Կարգ մը լրոյներու համաձայն, Հունգարները սկսած են նահանջել, այս նոր կացութեան առջեւ: Փէշթայի մէջ այս նահանջը կը վերագրեն օդին խստութեան :

Հունգարական յառաջխաղացութեան ատեն բուռն ընդհարումներ պատահեցան չեխական զօրքին հետ: Միւս կողմէ լեհական զօրքն ալ կը յառաջանար, գրաւելով Կարպաթեան Ուքրայնայի հիւսիսային շրջանը: Չեխական բանակին հրամանատարը մասնաւոր յայտարարութեամբ մը ազդարարեց թէ այսուհետեւ իր հրամանները պիտի ստանայ գերմանական սպարապետութենէն: Հունգարները կէս ճամբու վրայ պիտի դիմաւորէին լեհական զօրքը, երբ հրատարակուեցաւ այս յայտարարութիւնը: Անոնք արդէն գրաւած էին մօտ 100 գիւղեր, բայց ոչ մէկ կարեւոր քաղաք, բացի Մուցաքէն, որ կը գտնուի հունգարական սահմանին վրայ: Այս առթիւ կռիւներ տեղի ունեցան ռումանական սահմանագլուխին վրայ :

Ռումանական կառավարութիւնն ալ զօրք համախմբած է սահմանագլուխին վրայ, խորապէս ազդուելով դէպքերու ընթացքէն: Պաշտօնապէս կը հերքուի այն լուրը թէ ռումանական զօրքը անցած է սահմանը: Երբ կացութիւնը պարզուի, կը կարծուի թէ ռումանական զօրքը պիտի գրաւէ սահմանամերձ ռազմագիտական դիրքերը եւ այն գիւղերը որ իրեն ձգուած են Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ կողմէ :

Բուռն յարձակումներ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին վրայ

— ∞ —

Ինչպէս ըսինք, չեխական ողբերգութիւնը ծանր տպաւորութիւն գործեց Փարիզի մէջ: Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը անմիջապէս նիստի հրաւիրուեցաւ, բացատրութիւններ պահանջելու համար արտաքին նախարարէն: Երեսփոխանները ուժգնօրէն քննադատեցին Պ. Ժորժ Պոնէի եւ վարչապետին քաղաքականութիւնը, այս բոլոր աղէտները վերագրելով Միւնիխի (30 սեպտեմբեր 1938) եւ ֆրանքօ-գերման համաձայնութեան (6 դեկտեմբեր): Պ. Ժորժ Պոնէ պատասխանեց թէ Չեխոսլովաքիոյ խոստացուած երաշխաւորութիւնը պիտի գործադրուէր չորս պետութեանց կողմէ, բայց Իտալիա եւ Գերմանիա տակաւին համաձայնութիւն չէին յայտնած: Այս առթիւ կրկնեց Փարիզի գերմանական դեսպանին մէկ յայտարարութիւնը, որուն համաձայն Գերմանիոյ միջամտութիւնը կատարուած է համախորհուրդ Փրակայի կառավարութեան հետ :

Այս բացատրութիւնները գոհացում չտուին աջ թէ ձախ երեսփոխաններու: Աջերէն Քէրիլլէս պոռաց .

— Կառավարութիւնը նահանջէ նահանջ խրելով պարտութեան եւ կործանումի առաջնորդեց Ֆրանսան: Վախը երբեք բան չի շահեցներ: Այժմ ամբողջովին մէջտեղ պիտի դրուի իտալական պահանջներու խնդիրը: Երբ դուն կը դաւաճանես զինակիցդ պէտք չէ զարմանալ որ ուրիշներ ալ քեզ լքեն: Մենք հանդիսատեսներն ենք կափամարտի մը ուր ժողովրդավար երկիրները բոլոր հարուածները կ'ընդունին, առանց իրենք ալ հատ մը զարնելու: Հիթլէրի այս նոր յաջողութիւնը պիտի խանդավառէ Մուսոլինին եւ Ֆրանքօն: Պարզ է որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՑՐՈՒՈՒՄ ԵՒ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

»»» · «««

1. ԼՈՒԾՈՒՄ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

1938 Դեկտեմբերի վերջին Թղթակցութեանս մէջ, գրած կուտայի թէ նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ լայն մաքրագործում մը սկսած է պետական բոլոր ճիւղերուն մէջ եւ թէ հետեւանքը կրնայ շատ մեծ ըլլալ, խորապէս փոխելով պետութեան դիմագիծը:

Պէտք է խոստովանիլ թէ դէպքերը ընթացան կարծուածէն շատ աւելի մեծ արագութեամբ, ուղղակի շղթայազերծուեցան, կատարեալ փոթորիկի մը պատկերը պարզելով: Եւ փոթորիկը այնքան զարհուրելի է, որ մարդ չի կրնար նախատեսել թէ ո՞ւր պիտի յանգի, ի՞նչ անակնկալներ պիտի բերէ:

Արդարեւ, տեղի ունեցածը վարչական պարզ փոփոխութիւն մը չէ, այլ իրական շարժ մը, վերէն վար, լայնքին ու երկայնքին: Փոխուեցան գրեթէ բոլոր նախարարները, նախարարական խորհրդականները, երեսփոխանները, դատաւորները, կուսակալները, բարձր պաշտօնեաները, եւն. եւն.: Եւ շարժը դեռ կը շարունակուի

Ի՞նչ է իրական իմաստը այս խոշոր անցուդարձերուն:

Անտարակոյս, սխալ պիտի ըլլար մէ՛կ պատճառի վերագրել: Որովհետեւ, փոփոխութիւնները ո՛չ միաժամանակ եղան, ոչ ալ մէկ տեսակ են: Պաշտօնատարներէն ոմանք վար նետուեցան իրենց գործի՛ն համար, այսինքն իբրեւ անբաղձալի քաղաքականութեան հետեւող: Եւ վերջապէս, ուրիշներ ալ զոհ գացին անձնական վրէժխնդրութեան: Այնպէս որ, կացութեան հարազատ պատկերը գծելու համար, հարկ է մասերու բաժնել շնորհազրկումները եւ ներկայացնել իւրաքանչիւրին փուլերը:

Անկէ առաջ, սակայն, աչք մը նետենք ընդհանուր կացութեան վրայ, հասկնալու համար թէ որո՞նք մեկնեցան եւ որո՞նցմով փոխարինուեցան:

X

Նախ՝ դահլիճը:

Վարչապետն ալ հաշուելով, Թրքական դահլիճը կը բաղկանայ 12 անդամէ: Արդ, մօտ երկու ամսուան ընթացքին, դահլիճը գրեթէ ամբողջութեամբ պարպուեցաւ, զրկուելով 7 հոգիէ, որոնք եթէ քանակով պարզ մեծամասնութիւն են, որակով արդէն կը կազմեն ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը: Աւելի ճիշդ՝ ինքը դահլիճը, քանի որ ամէնէն կարկառուն դէմքերն են:

Եթէ նախարարական կազմը ամբողջովին փոխուէր մէ՛կ անգամէն, շատ խնդիր չէր մնար: Հանրապետութեան նոր նախագահ եկած է եւ բնական է որ փոխէ իր աշխատակիցները, պիտի ըսէինք: Այսինքն կ'ուզէ նոր քաղաքականութիւն վարել նոր մարդոցմով:

Խնդիրը հոն է որ, փոփոխութիւնը եղաւ մասնակի: Եւ «մասնակի»ն ալ իր կարգին կոտորակուեցաւ, ՀԻՆԳ ԱՆԳԱՄԷՆ կատարուելով:

Այսպէս, 11 Նոյեմբեր 1938ին, Աթաթիւրքի մահուան յաջորդ օրը, դահլիճէն հանուեցան արտաքին եւ ներքին նախարարները՝ Տոքթ. Բիւշտիւ Արաս եւ Շիւքրիւ Գայա:

28 Դեկտեմբեր 1938ին, կը հրաժարէին կրթական նախարար Սաֆֆէթ Արըգան եւ տնտեսական նախարար Շաքիր Քէսէպիր, առաջինը՝ «Թանսիօնի անկումի եւ սաստիկ խոնջէնքի», երկրորդը՝ «մաղձափամփուշտի բորբոքման» հետեւանքով, ինչպէս կը հաղորդէր Անատոլու գործակալութիւնը, նոյն թուակիր զեկոյցով մը:

3 Յունուար 1939ին, կը հրաժարէր դատական նախարար Հիլմի Ուրան, որ Նոյեմբերին առնուած էր դահլիճին մէջ, այսինքն երկու ամիս իսկ չէր բոլորած:

16 Յունուար 1939ին, կը հրաժարէր պատերազմական նախարար զօրավար Քեազըմ Էօզալփ:

Եւ վերջապէս, 25 Յուն. 1939ին, ամբողջ դահլիճը կը հրաժարէր:

Պարզ է, ուրեմն, որ գործին մէջ դեր կը խաղային մասնաւոր նկատումներ, ուղղակի անձերու հետ կապուած որոշ դէպքեր: Այսպէս, ինչո՞ւ հինգ իրերայաջորդ գործողութիւն՝ 12 հոգինոց դահլիճի մը վրայ:

Այս մասնակի տեղեւաթափներուն պատճառները քննելէ առաջ, յիշենք նաեւ այլ փոփոխութիւններ:

Դահլիճը չհրաժարած, Իսմէթ Ինէօնիւ երեք կարեւոր որոշում տըւաւ.—

1. Լուծել ներկայ խորհրդարանը, որուն օրինական նստաշրջանը (չորս տարի) կ'աւարտէր առաջիկայ Յունիսին:

2. Լուծել Հալք կուսակցութեան վարչական խորհուրդը:

3. Իրարմէ անջատել կուսակցութիւնը եւ կառավարութիւնը, որոնք միացուած էին 1936ին:

Աւելի առաջ ալ, վերէն վար փոխած էր Պետական Խորհուրդը, որ շատ հիմնական օրկան մըն է, իբրեւ տեսակ մը հսկող դահլիճին վրայ: Որովհետեւ, անոր անդամները ուղղակի խորհրդարանէն կ'ընտրուին եւ հետեւաբար չեն կրնար փոխուիլ կառավարութեան կողմէ: Որոշումներն ալ վերջնական են եւ միայն խորհրդարանին կողմէ կրնան բեկուիլ:

Յայտնի է, դարձեալ, որ բոլոր օրինագիծերը կ'անցնին Պետական Խորհուրդէն եւ կրնան մերժուիլ, երբ սահմանադրութեան հակառակ բան մը պարունակեն:

Եւ վերջապէս, դահլիճին կողմէ արձակուած կամ պատժուած պաշտօնեաները իրաւունք ունին դիմելու Պետական Խորհուրդին եւ բողոքելու: Եւ շատ անգամ իրենց իրաւունքներուն մէջ, հակառակ ներքին կամ դատական նախարարին բացարձակ ընդդիմութեանը:

Ահա այս կարեւոր հաստատութիւնն է որ վերակազմուեցաւ հիմնովին: Ի մէջ այլոց փոխուեցաւ ընդհանուր նախագահ Րէշիտ Միմարօղլուն, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Պոլսոյ ոստիկանութեան քաղաքական ճիւղի (Գըրմը սիասի) հռչակաւոր տնօրէնը, որ այնքան հայ մտաւորականներ աքսորեց 1915ին:

Տարիներով այդ բարձր պաշտօնը վարելէ վերջ, Րէշատ այս անգամ շնորհազուրկ եղաւ, դառնալով պարզ երեսփոխան մը:

X

Փոփոխութիւն նաեւ կրթական-մշակութային գետնին վրայ: Լեզուական եւ պատմական միութեանց, ինչպէս նաեւ լեզուական եւ պատմական համալսարաններուն նախագահները — բոլորն ալ երեսփոխան — հրաժարեցան:

Դեռ առանց յիշելու նախարարական խորհրդականներու, ոստիկանական տնօրէններու, կուսակալներու, Տէնիզպանքի (ծովային դրամատուն), նման պետական հաստատութեանց պաշտօնատարներու զանգուածային պաշտօնանկութիւնը:

Այս ձեւով, պետական մեքենան փոխուած կ'ըլլայ վերէն վար, սկսեալ դահլիճէն մինչեւ կուսակալութիւնը, կուսակցութեան վարիչ մարմնէն մինչեւ խորհրդարանը:

Ինչո՞ւ այս հիմնական լուծումը:

Հիմնական պատճառը՝ քաղաքական է: Ուժեղ եւ փառամոլ մարդ, Իսմէթ չուզեր հետեւակը դառնալ մէկու մը, որուն դէմ պայքարեցաւ ամբողջ 16 տարի: Այլ կը փափաքի ունենալ իրեն յատուկ քաղաքականութիւն մը: Առաջ, երբ կը փորձէր անկախ շարժիլ, միշտ դէմը կը գտնէր Աթաթիւրքը, որ ըրած-թողածին գիտակցութիւնը չունէր, իբրեւ տեւականօրէն գինով: Եւ որովհետեւ դիմացինը կատարեալ կուռք մըն էր, չէր կրնար աւելի առաջ երթալ, այլ կը գոհանար զսպելով զայն, կամ «մարդ ընելու» աշխատելով, ինչպէս երեսին իսկ պոռաց 1937ի աշնան, վարչապետութենէն հրաժարեցուած ժամանակ:

Հիմա որ չկայ «գինով»ը, այլեւս կրնայ ազատօրէն շարժիլ: Բայց ատոր համար, անհրաժեշտ էր նախ փոխել մեքենան, որուն կազմութեան մէջ մեծ դեր խաղացած էր Քէմալի պարզ քմահաճոյքը:

— Երեսը չտեսնեմ, կ'ըսէր յանկարծ ամենաբարձր պաշտօնատարի մը, օրինակ խորհրդարանի նախագահին կամ նախարարի մը, եւ վարչապետ Իսմէթ ստիպուած էր տեղի տալ:

— Այսինչը նախարար թող ըլլայ, կը հրամայէր գինարբուքի մը ատեն, եւ Իսմէթ հարկադրուած էր համակերպիլ:

Բնականաբար, այս ձեւով ամէն ճիւղի մէջ կազմուած էին խմբակներ, որոնք ուղղակի Քէմալի խամաճիկներն էին: Ոմանք ալ՝ թիկնապահներ, ի հարկէ զինեալ, յաճախ 2-3 արձանակով: Յիշենք երեսփոխաններ Գըլըճ Ալին, Սալիհ Պոզօքը, Ճէվատ Ապպասը, Նուրին, եւն. եւն.:

Ազատօրէն գործելու համար, անհրաժեշտ էր նախ մաքրել հրապարակը, ցախաւելով դուրս նետելով հոն որջացած տարրերը: Յետոյ կազմել սեփական մեքենան, իրեն կապուած բոլորովին նոր մարդիկ պաշտօնի կոչելով:

Պարզ խօսքով, ծրագիրը կը բաղկանար երկու գլխաւոր մասէ. — լուծում եւ վերակազմութիւն:

Հանրապետութեան նախագահ ընտրուելուն պէս, Իսմէթ ձեռնարկեց առաջին մասին գործադրութեան, հոգ տանելով որ լուծումը ըլլայ աստիճանաբար եւ առանց ցնցումի: Եւ իբրեւ հիմնական քայլ, փոխել տուաւ կանոնագիրը եւ ՑԿԵԱՆՍ ՆԱԽԱԳԱՀ ընտրուեցաւ կուսակցութեան:

Յատկապէս կը գլխագրեմ, որովհետեւ այս երեւոյթը աննախընթաց է, չկար Աթաթիւրքի շրջանին: Այս ձեւով, Իսմէթ ուզեց զերծ մնալ ապագայ անակնկալներէ, ունենալ ախոյեան մը որ իրեն թոյլատրէ բռնի ուժի դիմել ի հարկին:

Երկրորդ աննախընթաց քայլն եղաւ Հալքի վարչութեան լուծումը: Այո՛, ցկեանս նախագահ է, բայց աւելի լաւ է որ կուսակցական այդ վերին մարմինը ընտրուի բոլորովին նոր անձերէ: Մանաւանդ որ խորհրդարանական նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի:

Ասոր ալ տրամաբանական վախճանն էր խորհրդարանին լուծումը, որպէսզի նոր անձեր գան կազմելու օրէնսդրական եւ կուսակցական մարմինները:

Միացած պաշտօնեաներու փոփոխութեան, այս լուծումները կու գան պետական կեանքը վերածելու մաքուր տախտակի մը, որուն վրայ նոր դիկտատորը կրնայ ուզածը գրել:

ԴԷՏ

ԳԱՐՈ՛ՒՆԸ ԳԻՒՂԻՍ...

Գարո՛ւնը իմ հայրենի գիւղիս: Շուշանափայլ հարսի մը քնքոյշ գեղեցկութեամբ, կամաց-կամաց մեր գիւղէն ներս կը մտնէր, ամօթխած, եւ արբունքի եկած մեր աղջիկներուն նման, կարմիր խնձոր կտրած մեր հարսներուն պէս, երբ ծաղկազարդ ծառերուն տակ իրենց սէրերուն սէրը կը յայտնէին...

Մեծափառ արեւը, իր ոսկեփայլ հագուստով թագաւորի մը ծանր ու պատկառելի դիմագիծով իր շուքը կը տարածէր, լեռներուն ու հովիտներուն, սարերուն ու ձորերուն, տուներուն եւ տանիքներուն, ծառերուն ու ծաղիկներուն վրայ:

Գարո՛ւնը գիւղիս կը դառնար լուսավառ արքայատուն մը, ուր ցնծութեան եւ խրախճանքի հարսնիքին կարմիր գինին, փարչերէն ու սափորներէն կը թափթփէր:

Ո՛վ քաղցրաբոյր անմահական գարունը իմ գիւղիս, կոյսերուն կոյսն էիր դուն եւ հայ կտրիճներուն՝ վահանդեան կուրծքերը կը հիւծէի՛ն ի խնդիր սիրոյ եւ մեղրանուշ համբոյրիդ:

Գիւղիս կոյսե՛րը: Հայո՛ց աշխարհի աղջիկնե՛րը: Ո՛վ երկինք, ուժ տո՛ւր իմ երիտասարդ երեւակայութեանս, նկարագրելու համար քաղցրանոյշ ժպիտները անոնց. նուրբ եւ վարդանման այտերը անոնց, կլոր ու ճընճղուկի աղուորիկ գլուխներով կուրծքերը պինդ, որ հովերուն մէջ, հովերուն հետ, թիթեռնիկի թեւերով մեր հրաշափառ ծաղկաստաններուն մէջ, սիրոյ եւ գեղեցկութեան, հեշտանքով կ'արբենային...:

Մեր գիւղին ծառերը կը ծաղկէին. ճերմակմանիշակագոյն շահպրակներով. որոնց տեսարանը կը նմանէր ճերմակներ հագած Հայոց Աշխարհի մեր աննման աղջիկներուն որ իրենց մեղրանո՛ւշ ժպիտներով դրախտ կը դարձնէին խաղաղ ու բարի մեր գիւղաշխարհը:

Ծիծեռնակներուն ճռճռանքը, կապոյտ եւ ջինջ ջուրերուն վրայ, երբ մայրամուտ է արդէն՝ կիսամութի մէջ — հարսնիքներուն հարսնիքը կ'ընէին, կարծես իւրաքանչիւր մէկ-մէկ հարսնեւորներ ըլլային: Իմ գիւղիս բարի ու աղուոր մանուկներն ալ կ'ուզէին ծիծեռնակներ դառնալ, եւ միջոցին մէջ թռչիլ, ուրախ, ծիծեռնակներուն հետ թեւ-թեւի...

Հայրենի գի՛ւղ, հայրենի գի՛ւղ, իմ ամայի ու պաշտելի վարդաստան, սա տղան ալ իր կլորիկ թաթիկներով, քու ծոցիդ մէջ թռչող անմեղ ծիծեռնակներուն քարեր կը նետէր...

Մթնշաղը կ'իջնէր գիւղին վրայ, մաղ-մաղ: Բայց չէր ուշանար գիշերային թագուհին իր մարգարտափայլ աստղերով, որ եթերի կապոյտ ծովուն մէջ, սրբավայրի մը գեղեցիկ փայլը կուտար:

Պատուհանէ պատուհան, իմ աննման գիւղիս պլպլուն ճրագները կը վառէին: Եթերին անշէջ մոմերն ու գիւղիս ճրագները կաթընկերներ էին, տիեզերական եւ մարդկային:

Գիւղը կը քնանա՛ր, խորունկ եւ անձայն, խաղաղութեան ծոցը: Սակայն աւա՜ղ, գիւղիս գարունը տըժգունեցաւ, անճանաչելի դարձաւ:

Արեւը արիւն արցունք կուլար ցաւագին: Աղբիւրներուն եւ առուներուն գլգլուն ձայները լռեցի՛ն...

Կարմիր գինին, փարչերուն եւ սափորներուն մէջ կարմի՛ր արեան փոխուեցաւ եւ թշնամին անյագ գազանի իր շրթներով կը խմէր արիւնը [illegible]:

Ծիծեռնակներն ալ չերեւցան մեր գիւղին մէջ: Իրենց ճռճռանքը ալ չի լսուեր:

Միայն, հեռաւոր լեռան մը [illegible], ողբաձայն ճիչեր կը լսուէին...

Գիշերային Թագուհին, ի տես [illegible] եւ բոցավառ հրդեհին, [illegible] սեւ ու կարմրած ամպերուն [illegible] պահուըտեցաւ իր հալած աստղերով ամբողջ:

Գի՛ւղս Սոդոմ Գոմորի՛ վերածուեցաւ:

— Գի՛ւղ, գի՛ւղ, հայրենի [illegible], ցեղիդ ծաղուկները, ծովերու հեռու, օտար աստղերու տակ, հրաբորբոք աչքերով, վերստին պիտի տիրանան քեզի, հաւատա՛:

Ո՛վ իմ սգաւոր եւ անգին գիւղ:

Ս. ՀՐԱՆԴ

Խաղաղութեան [illegible] Եւրոպայի մէջ

Անգլիոյ ազգային պաշտպանութեան յատկացուած գումարները մեծ տպաւորութիւն ձգած են ամէն կողմ: Այս տարի պիտի ծախսուի 580 միլիոն սթերլին: Անցեալ տարի ծախսուած էր 405 միլիոն:

Այս յաւելումը չի նշանակեր թէ անգլիական կառավարութիւնը իր քաղաքականութիւնը փոխած է, ոչ. այլ պարզապէս գործադրութեան կը դրուի սպառազինման այն ծրագիրը, որ մշակուած էր խնամքով: Կասկած չկայ թէ 1940ին այս ծախքերը աւելի պիտի մեծնան, եթէ անսպասելի մեծ դէպքեր չյեղաշրջեն կացութիւնը աշխարհի մէջ:

Այս հսկայական զինաւորումը գլուխ կը հանուի առանց խախտելու Մեծն Բրիտանիոյ ելմտական վարկը եւ առանց աւելորդ զոհողութիւններ պարտադրելու երկրին, ինչ որ նշան է անգլիական տնտեսութեան սքանչելի կազմակերպութեան:

Այլեւս անտարակուսելի է որ Իտալիա չի կրնար այսպիսի չափերով մրցիլ Անգլիոյ հետ, սպառազինման այս ոգեւալի մրցումին մէջ: Մուսոլինիի նաւային ծախքերը միշտ ալ աննշան եղած են բաղդատմամբ բրիտանականին եւ այժմ հազիւ անոր մէկ հինգերորդին կը հասնին, եթէ նոյնիսկ հաշուի առնենք Իտալիոյ աշխատավարձերուն սակաւութիւնը: Իտալիոյ մէջ օդային սպառազինման թափն ալ ոչ միայն աճած չէ, այլ նուազած է: Եթովպիոյ, Լիբիոյ եւ Սպանիոյ մէջ երեք մեծ բանակներ պահելու բեռը թոյլ տուած չէ, որ Հռոմ աւելին կարենայ ընել:

Այսքանը ըսելն ալ արդէն զարմանալի պէտք է նկատել Իտալիոյ համար: Անոր համբերատար, ժուժկալ, ջանասէր ժողովուրդը ահաւոր զոհողութիւններէ անցած է՝ հայրենասիրական մեծ հպարտութեամբ մը: Միջին եւ բարձր դասակարգերը աղքատացած են. իսկ դուրսէն նախանիւթեր հայթայթելու դժուարութիւնը քամած է երկրին աղբիւրները: Որոշ է թէ գալ տարի Իտալիա ծովային եւ օդային ուժի տեսակէտէ շատ ետ պիտի մնայ Մեծն Բրիտանիայէն եւ Ս. Նահանգներէն:

Եթէ պատերազմ ծագի, Գերմանիա պիտի պարտաւորուի իր ուսերուն վրայ տանիլ Իտալիոյ բեռը աւելի մեծ չափերով քան ըրաւ 1914ի պատերազմի ատեն, Աւստրիոյ-Հունգարիոյ հանդէպ: Անկէ զատ Իտալիա խոցելի երկիր մըն է երեք կողմէն եւ չի կրնար դուրսը՝ Ափրիկէի մէջ կամ այլուր բանակներ պահել, եւ Միջերկրականէն կտրուիլ պատերազմի ատեն: Ասիկա աւելի եւս պիտի ծանրացնէ Գերմանիոյ բեռը:

Առանձինն յոյժ [illegible] Գերմանիոյ վրայ, որ ամէնէն հզօրն է: Ուշադիր վերլուծում ցոյց կուտայ թէ այս տարի եւս Գերմանիա աւելի գումար կը ծախսէ զինաւորման վրայ: Հաշուի եղած է որ 1938-39 տարեշրջանին Գերմանիա պիտի ծախսէ 1.150.000.000 սթերլինի հաւասար գումար մը: Արդէն նախկին երեք տարիներուն անոր ծախքը մէկ միլիոն սթերլինէն պակաս եղած չէ: Գերմանիոյ ազգային եկամուտին 26 տոկոսը կը յատկացուի սպառազինման: Ասիկա ահաւոր բեռ մըն է: Անգլիոյ բեռը այսքան ծանր չէ: Անոր ծախքը համեմատելով իր եկամուտին հետ Գերմանիոյ տոկոսին հազիւ կէսը կը կազմէ: Ասոր պատճառը այն է որ Գերմանիա ցամաքային մեծ բանակ կը պահէ, մինչ Անգլիա այդ հոգէն զերծ է: Օդային սպառազինման մէջ Անգլիա կը ծախսէ Գերմանիոյ չափ, իսկ ծովային զինաւորման մէջ շատ աւելի:

Ի՞նչ եզրակացութեան կը տանին մեզ այս իրողութիւնները: Երկու եզրակացութեանց: Առաջին՝ Անգլիոյ կարողութիւնը սպառազինուելու արտակարգ չափերով յարգանք ներշնչած է ամենուրեք եւ պարտադրած որ յարգեն իր կամքն ու իրաւունքները: Երկրորդ՝ Անգլիոյ սպառազինման հետանկարները ապագային մէջ են տակաւին: Արդիւնքը վերջը պիտի տեսնուի: Հունձքը տակաւին քաղուած չէ: Մինչ Գերմանիա՝ սպառազինման սկսելով չորս տարի առաջ ալ դէն քաղած է հունձքը:

Այս փաստերը չեն նշանակեր, թէ վտանգը անհետացած է եւ Անգլիա կը [illegible] կանխելու պատերազմ մը. Փորձի եւ տագնապի օրերը պիտի [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Անդարմանելի մի վիշտ է այդ ինձ համար ... Ես չեմ վշտանում որ Հայոց աշխարհն այդ կարծիքն ունի իմ մասին, բայց վշտանում եմ, որ Արքունիքի ամենամօտ անձը, Աշոտ Թագաւորի մտերիմը, Մարզպետունեաց Գէորգ իշխանը նոյն կարծիքն է պաշտպանում... Եւ ուրեմն Սեւադան ապստամբել էր այն ժամանակ Թագաւորի դէմ իւր փառասիրական ձգտումների՞ն հետեւելով... Մի՞թէ պիտի զարմանամ, եթէ Հայոց ազգի պատմութիւնը գրող վարդապետներն էլ անարգանաց այդ դրոշմը դնեն իմ յիշատակի վրայ... Օ՜, ծանր, շատ ծանր զրպարտութիւն է այդ, իշխան:

— Ի՞նչն էր ուրեմն քո այն ժամանակուայ առաջին եւ երկրորդ ապստամբութեանց պատճառը:

— Ի՞նչը ... Այո՛, այդ պիտի հարցնես, այդ դու պարտաւոր ես իմանալ, եթէ դեռ չգիտես: Բայց ամէնից առաջ ասա՛ ինձ, կը կամենայի՞ ես դժբախտացնել իմ հարազատ դուստրը, որ Հայոց Թագուհին էր եւ որին սիրում էի ես աւելի քան իմ զոյգ աչքերի լոյսը:

— Ո՛չ:

— Կը կամենայի՞ խռովել նրա հանգստութիւնը, նրա արքունիքը, եւ, վերջապէս, վտանգել իմ Թագաւոր փեսայի գահը: Մի՞թէ անձնասպանութեան հաւասար մի յանցանք չէր լինել դա ինձ համար:

— Անշուշտ: Մենք էլ հէնց դրա համար էինք զարմանում, որ Սեւադայ իշխանը ապստամբութեան դրօշ էր պարզում իւր դստեր եւ փեսայի դէմ:

— Եւ դրա պատճառն էլ իմ փառասիրական ձգտումնե՞րն էիք համարում:

— Ուրիշ բան մտածել չէինք կարող:

— Լաւ. ուրիշ ի՞նչ փառք էր ինձ հարկաւոր... Աղջիկս Թագուհի, փեսաս Թագաւոր, ինքս Գարդմանում ազատ, հարուստ եւ զօրեղ իշխան: Մի՞թէ իրաւունք ունէի այս բոլորից յետոյ մի ուրիշ պահանջ անել իմ բաղդից:

— Հարկաւ, ոչ:

— Եւ վերջապէս, մի՞թէ Սահակ Սեւադան մի հասարակ զինուորի չափ էլ հայրենասիրութիւն չունէր. մի՞թէ ես անծանօթ էի իմ ազգի պատմութեան եւ չգիտէի թէ՝ որպիսի թանկ զոհաբերութեան գնով ձեռք բերուեցաւ Բագրատունի Թագաւորութեան գահն ու թագը, որ ես թոյլ տայի ինձ փառասիրութեան ձգտումներով այդ գահի հաստատութիւնը խախտելու:

— Բայց ի՞նչ էր, վերջապէս, այն ժամանակուայ քո ապստամբութեան պատճառը:

— Իմ ապստամբութեան պատճա՞ռը, այո՛, այդ կարող ես հարցնել. այժմ այլեւս ծածկելու կարիք չկայ ... Բայց, կարծեմ, այդ մասին դու շատ բան գիտես:

— Դեռ ոչինչ չգիտեմ:

— Ոչինչ չգիտես, ուրեմն լսիր. — Ես քո արքայից առաջին անգամ ապստամբեցայ՝ նրան չար ճանապարհից զգուշացնելու համար. երկրորդ անգամ ապստամբեցայ՝ Հայոց արքայական գահի պատիւը փրկելու համար. իսկ այժմ ապստամբել եւ Ցլիկ-Ամրամին էլ ապստամբեցրել եմ՝ իմ եւ իմ որդւոյ անձնական անարգանաց վրէժը լուծելու համար:

— Ինձ դեռ առաջ բացատրիր նախկին ապստամբութեանդ պատճառը: Ի՞նչ կը նշանակէ, թէ կամենում էիր Արքային չար ճանապարհից զգուշացնել. ի՞նչ չար ճանապարհ էր այդ:

— Ինչ չար ճանապա՞րհ ...

— Այո՛:

— Քեզ հօ յայտնի էր, որ նա մի ժամանակ սիրում էր Սեւորդեաց Գէորգ նահապետի աղջկան:

— Այո՛, մի ժամանակ. բայց այդ շատ առաջ էր:

— Ամուսնութիւնից առաջ, այնպէս չէ՞:

— Այո՛:

— Երբ մարդ ամուսնանում է, պէտք է որ պատկառ մնայ իւր ամուսնական պարտաւորութեանց, Աստուծոյ եւ աշխարհի առաջ արած երդման, իւր կնքած ուխտին, այնպէս չէ՞:

— Անշուշտ:

— Եթէ այդպէս անում է հասարակ մարդը, ռամիկը, գեղջուկը, ո՞րքան աւելի պարտաւոր է անել Թագաւորը, ժողովրդեան հայրը եւ առաջնորդը, նա՛, որին Թագադրութեան ժամանակ եպիսկոպոսն արքայական մատանին հագցնելով՝ ասում է.

«Առ զմատանի՝ առհաւատչեայ արդարութեան թագաւորութեան քո, քանզի այսօր օրհնեալ ես իշխան եւ Թագաւոր ժողովրդեանս: Հաստատուն լեր եւ օգնական քրիստոնէութեան եւ քրիստոնէից հաւատոյ, զի փառաւորեսցես ընդ Թագաւորին Թագաւորաց...»: Արդ, նա որ կոչուած է՝ ոչ միայն քրիստոնէական հաւատոյ մէջ հաստատ մնալու, այլեւ այդ հաւատոյ պահպանութեան հսկելու եւ իւր ժողովրդի համար արդարութեան ու առաքինութեան օրինակ հանդիսանալու, կարո՞ղ է եւ իրաւունք ունի՞ արդեօք անարգել այդ հաւատը եւ գայթակղութեան քար դառնալ ժողովրդի համար:

— Հարկաւ, ո՛չ:

— Բայց Թագաւորն այդպէս էր անում: Նա ամուսնացաւ իմ դստեր հետ, բայց Սեւորդեաց նախկին [illegible] չմոռացաւ: Այն օրից որ նա Ցլիկ-Ամրամին կարգեց Ուտիքի [illegible], ոտի տակ տուաւ Աստուծոյ եւ աշխարհի առաջ արած իւր երդումը. Նա մոռացաւ իւր օրինաւոր ամուսնուն, անարգեց նրա մաքուր, [illegible] նուրբ եւ խանդակաթ սէրը, [illegible] դարձաւ Ցլիկ-Ամրամի կնոջ սիրահարը... Յայտնի չե՞ն մի՞թէ քեզ այս պատմութիւնները:

— Յայտնի են. բայց ...

— Բայց դատապարտելի չեն քո աչքում, այնպէս չէ՞:

— Աստուած մի՛ արասցէ, որ ես ամբարշտութեան գործերը գովեմ... բայց կամենում էի ասել թէ մարդկանց չպէտք է խստութեամբ դատել, առանց նրանց յանցանքի պատճառները խղճի մտօք քննելու:

— Երբ ես կը խնդրեմ քեզ պաշտպանել քո Թագաւորին, այն ժամանակ կը պաշտպանես. այժմ դեռ ինձ լսիր:

(Շար.)

...սակաւին: Եւ յայտնի չէ թէ այդ պատերազմո՞վ կը վերջանայ թէ երրորդ ուժը չափելու մէջ կը սահմանափակուի:

Տակաւին ամէն մարդ կը սպասէ, որ Մուսոլինի իր պահանջները ձեւակերպէ Ֆրանսայէն: Տակաւին Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջամտութեան խնդիրը Սպանիոյ մէջ չէ կարգադրուած: Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ զինուորական պատրաստութիւնները կ'ուրացուին թէ՛ Իտալիա եւ թէ Ֆրանսա: Անշուշտ առանց լուրջ պատճառի չէր որ նախագահ Րուզվէլթ կապեց իր զբօսապտոյտները ծովու վրայ: Առհասարակ ան ճշգրիտ տեղեկութիւններ կը ստանայ եւրոպական գործերու մասին եւ ըստ այնմ կը վարուի: Ասոնք բոլորը նշան են, թէ աչալրջութեան ժամանակները անցած չեն:

Բայց, ասոնց դիմաց, կան արեւելեան Եւրոպայի մէջ, հաստատուն վիճակի ակներեւ նշաններ: Պալթիկէն մինչեւ Սեւ Ծով տարածուող երկիրներու վրայէն անցած է հականացի ալիք մը, որ մղած է զանոնք առալուրջ ըլլալու գերման ծաւալականութեան հանդէպ: Պալքանեան դըլխաւոր երկիրներու եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյացած պաշտպանողական դաշինքը խաղաղութեան տարր մըն է: Եուկոսլավիոյ նոր կառավարութիւնը փորձ կ'ընէ լեզու գտնելու Խրուաթներու հետ: Նաեւ ան գիտակից է որ իր շահերը զինք կը կապեն Ռումանիոյ: Նոյնիսկ Հունգարիա արթնցման նշաններ ցոյց կուտայ. իսկ Լեհաստանի մէջ պատահած ցոյցերը պերճախօս են:

Կարճ՝ արեւելեան Եւրոպայի մէջ կը տիրէ այժմ ինքնապահպանման հզօր ալիք մը: Չեխոսլովաքիոյ ճակատագիրը ոչ թէ յուսահատութեան ու համակերպութեան մղած է, այլ ինքնապաշտպանութեան:

Ասոնցմէ զատ՝ կայ Խ. Ռուսիան: Տակաւին մեզ համար դժուար է կըշռել անոր տարողութիւնը, բայց որոշ է որ այդ ծանրութիւնը նետուած է [illegible] խաղաղութեան կողմը: Վարչապետ Չէմպըրլէյնի այցելութիւնը՝ Լոնտոնի խորհրդ. դեսպանատունը՝ նշան է թէ Անգլիա շատ աւելի լըջօրէն հետաքրքրուած է ռուսական համագործակցութեամբ եւ առեւտուրով:

Կրնանք ուրեմն յուսալից կերպով դիտել դէպքերու զարգացումը արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ինչպէս նաեւ ռազմաւորումը Ատլանտեանի միւս կողմը (Ամերիկա): Ասոնք երաշխիքներ են, որոշ չափով, որ այս բախտաբեր տարուան մէջ տեղի չունենայ այն ինչ որ կը կոչենք քաղաքակրթութեան խորտակումը:

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ
(Նախկին Նախարար)

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԳԱՆԿ ՄԸ, ՈՐ 130.000 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ

Հռոմէն 80 մղոն դէպի հարաւ արեւելք, Մոնթէ Չիրչէօի մէջ, քարանձաւի մը մէջ գտնուեցաւ մարդկային գանկ մը, որ, ըստ փրոֆ. Սէրկիի կարծիքին, 80.000 — 130.000 տարուան հնութիւն ունի: Այս գանկին վրայ պլրուածքի հետքեր կան, որոնք ապացոյց կը նկատուին թէ հեթանոսական շրջաններուն մարդակերութեան արարողութեանց առարկայ եղած է: Մոնթէ Չիրչէօ վայր մըն է, որ կը կարծուի թէ Ոդիսականի մէջ յաճախ յիշատակուած է:

Նոր պեղումներ Վանի մէջ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏ ՄԸ ԵՒ ՆՈՒՐԲ ԱՆՕԹՆԵՐ

Միացեալ Նահանգներու Պրաուն համալսարանի հնագիտութեան փրոֆեսէօրներէն Ռապըրթ Փ. Քէյսի, որ անցեալ ամառ Փենսիլվանիոյ եւ Պրաուն համալսարաններու հնէաբանական արշաւախումբերուն հետ մասնակցեցաւ Վան քաղաքի պեղումներուն, մեծապէս հետաքրքրական յայտնութիւններ ըրաւ Վանեան Թագաւորութեան մայրաքաղաքին մասին՝ հիմնուած անցեալ ամառ կատարուած պեղումներու արդիւնքին վրայ:

Վաղեմի Վանեան Թագաւորութեան մայրաքաղաքը՝ Վան կը գտնուէր Վանայ լճին արեւելեան ափին եւ ներկայ Վան քաղաքին մօտ: Արշաւախումբը իր գլխաւոր աշխատանքները կեդրոնացուցած է Վանի բերդին վրայ, որ ակրոպոլիսեան ձեւով բլրագօտի մը կը կազմէ հին քաղաքի կարծեցեալ վայրի երկայնքին:

Ամէնէն հետաքրքրական յայտնութիւնները կատարուած են բերդին հիւսիսային կողմը: Այստեղ գտնուած են քարէ դարատափ մը, արարողութեանց յատուկ բեմ մը եւ բեկորները առնուազն երեք կոթողներու՝ սեպագիր արձանագրութիւններով ծածկըւած, ինչպէս նաեւ հիմերը հաւանական Վանեան բերդի մը:

Պեղումներու ընթացքին գտնուած են նետերու ծայրեր, քերիչներ, օպսիդեան կամ հրաբխային քարէ շինուած կացիններ, շատ գեղեցիկ կերպով շինուած եւ շատ սուր բերանով: Գտնուած են նաեւ զանազան գործիքներու բեկորները:

Շնորհիւ նորագոյն լուսանկարչական գործիքներու, կարելի եղած է առնել գունաւոր նկարներ ամաններու, պատերու եւ Վանեան քարայրներուն սեմերուն եւ զրուագներուն:

Վերը յիշուած քարէ դարատափը 40 ոտք լայն եւ 100 ոտք երկար է: Այս դարատափին արեւմտեան կողմը գտնուած է բարձրադիր բեմ մը, որուն ջրուղին եւ այլ յատկանիշները ենթադրել կուտան թէ ան կը գործածուէր իբրեւ զոհասեղան:

Դարատափին ու զոհասեղանին յարդարումները, ըստ փրոֆ. Քէյսի, կը թելադրեն այն գաղափարը թէ՝ աստեղ Վանեան պալատականներու մէկ հաւաքավայրն եղած է: Իբրեւ փաստ մը այս եզրակացութեան, ան յիշեց նախապէս յայտնուած կոթող մը եւ Թագաւոր Սարդուրիս Երկրորդի արձանագրութիւնը, որոնք ռուս հնագէտներու կողմէ գտնուած էին բերդին արեւմտեան մէկ անկիւնը:

Հնագէտները այս դարատափին եւ զոհասեղանին կից գտած են ինկած դարդարուն պատ մը, շինուած կանաչ եւ սպիտակ քարերով: Հաւանական կը նկատուի որ այս պատը փլած է Քրիստոսէ վեց դար առաջ: Այս պատին քարերուն տակ գտնուած է կմախք մը ընկողմանած դիրքով: Կըմախքը, գլուխով միասին, կատարեալ վիճակի մէջ էր:

Դարատափին վերեւէն ու արեւմտեան կողմէն երկարող խրամատ մը ցոյց կուտայ թէ շինութիւնները կը պատկանին երկու շրջաններու: Առաջին շրջանի քարերը աւելի խոշոր են եւ աւելի զգուշաւոր կերպով կոկըւած ու կոփուած:

Այլ խրամատ մը որ կ'երկարի բերդին գագաթէն մինչեւ յատակը, ցոյց կուտայ զանազան շրջաններու ճարտարապետական հետքերը, բայց Վանեան պարիսպները, կամ պատերը բարձրացուած են դարակներու վրայ, որոնք ուղիղ գծով կտրուած են տեղին ժայռերէն:

Խրամատին կէս երկայնքին գտնըւած են «հիմնական ամրութիւններ», որոնք երեւութապէս կը բաղկանան ներքին ու արտաքին պարիսպներէ, որոնց արեւմտեան կողմը յայտնուած է աշտարակ մը:

Հնէաբաններու կարծիքով այս մնացորդները ապացոյցներ են հիւսիսային ամրութեանց, որոնք թոյլ չտուին որ արշաւող բանակները, ինչպէս Սարկոնի բանակները (714 Ն. Ք.), հասնին բերդին գագաթը, ուր հաւանաբար կը խռնուէր Վանայ ժողովուրդը՝ պաշարումներու ժամանակ:

Պեղումները երեւան բերած են նաեւ հարիւրաւոր ամաններու կտորներ: Ամաններն շինուած են եղեր զանազան գոյներով ու ձեւերով: Ամաններէն ոմանք կարմիր են, ուրիշներ՝ գեղին եւ սեւ՝ մոխրագոյնի վրայ:

Պրաուն եւ Փենսիլվանիոյ համալսարաններու հնէաբանական արշաւախումբերը արտօնութիւն ստացան Թուրք կառավարութենէն այս պեղումները կատարելու, երեւան բերելու համար աւելի քան 2,500 տարի առաջ գոյութիւն ունեցող Վանեան քաղաքակրթութեան մնացորդները:

Վանեան Թագաւորութիւնը գլխաւոր հիւսիսային մրցորդն էր Ասորական կայսրութեան: Այս Թագաւորութեան պատմութիւնը կը սկսի Ն. Ք. 14րդ դարուն (ըսել է աւելի քան 3200 տարի առաջ) եւ կործանած է Մարերու կողմէ վեցերորդ դարուն (Ն. Ք.):

Պեղումներու արդիւնքները ցոյց կուտան թէ Վանեան Թագաւորութիւնը ունէր մշակութային բարձր մակարդակ մը:

Նախնական պեղումներու գործին հսկած են Հարվըրտ Համալսարանի Եկեղեցական Պատմութեան եւ Ս. Գըրական Գրականութեան երբեմնի փըրոֆէսէօր Քիրսոփ Լէյք եւ իր կինը՝ Տիկ. Լէյք, որ անդամ մըն է Փենսիլվանիոյ Համալսարանի Թանգարանի կաճառին:

Վանի պեղումները պիտի շարունակուին յաջորդ ամառ: Խուզարկուները կը հաւատան թէ աւելի կարեւոր գիւտեր պիտի կրնան ընել ապագային:

ՀՍԿԱՅ ՓԱՐՈՍԸ

Ատլանտեան ովկիանոսի մէջ, Պրէսթի մօտ, շինուած է աշխարհի ամենամեծ փարոսը, ծովէն երկու հարիւր ոտք բարձր, որ ուղեցոյց պիտի հանդիսանայ. ովկէանոսէն դէպի Մանշի ջրանցքը մտնող նաւերուն: Այս տեղէն տարեկան 50.000 նաւեր կ'անցնին: Այս փարոսին անունն է Քէասն — Քրէաչի փարոս: Ունի 500 միլիոն մոմի ոյժ եւ իր լոյսը կը տարածէ 29 մղոն հեռաւորութեան վրայ: Տարիէ մը պիտի աւարտի այս փարոսին ամբողջական շինութիւնը: Փարոսին լուսարձակը զետեղուած է երկու ելեկտրաշարժ պտուտանդաններու վրայ եւ ունի 25 թոն ծանրութիւն:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ, 14 մարտ (Յառաջ).— Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղը անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ «Խրիմեան» սրահին մէջ կազմակերպած էր ընկերահամակրական դասախօսութիւն մը: Դասախօսն էր գնդապետ Տիգրան Բաղտասարեան, նիւթը՝ «Քաղաքական կացութիւնը եւ մենք»: Յարգելի դասախօսը մէկուկէս ժամ տեւողութեամբ խօսեցաւ, օրինակներ բերելով անցեալէն: Յիշեց չինեւճափոնական պատերազմը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, սպանիական պատերազմը եւ Հռոմ — Պերլին առանցքի ձգտումները Միջերկրականի մէջ: Խօսեցաւ նաեւ Սանճաքի մասին որ կը հետաքրքրէ Թուրքիան, Սուրիան, Ֆրանսան, Իտալիան եւ Անգլիան:

Դասախօսը վերջացուց իր խօսքը յորդորելով ազգային մէկ ճակատ կազմել:

Եղան զանազան հարցումներ որոնց սիրով պատասխանեց գնդապետը: Ցանկալի է որ Կամաւորական Միութիւնը յաճախ կազմակերպէ նման դասախօսութիւններ:

Կամաւոր

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կազմուած 1938 Դեկտեմբեր 11ին, «Ժառանգորդը»ի ներկայացումով, այս Միութիւնը ունեցած է բաւական ընդուն գործունէութիւն: Թէյասեղաններ, դասախօսութիւններ եւ դասընթացքներ սարքած են, ուր կը յաճախեն իրենց հայերէն չգիտցող անդամները: Ուսուցիչն է Արնուվիլի քահանան:

Այս կիրակի տուին իրենց անդրանիկ պարահանդէսը, որ շատ յաջող անցաւ: Երգեցին, պարեցին, արտասանեցին, ու Փարիզէն Պ. Պ. Արամ Պետրոսեան եւ Սուրէն Սարգիսեան իրենց փանթէզիներով զուարճացուցին ժողովուրդը: Միութեան անդամները խմբուած իրենց նախագահին շուրջ, որ անխոնջ աշխատող մըն է, ջանք չէին խնայեր, հիւրերը գոհ ձըգելու համար: Կ'իմանամ թէ Միութիւնը հիմնուած ատեն 30 հոգի են եղած միայն, իսկ հիմա արդէն յիսուն, եւ կը յուսան հարիւրի բարձրացնել:

Տղաք, թող ձեր հաւատքն ու խանդավառութիւնը միշտ վառ մնան: Աշխատեցէք ձեր ազգին արժանի զաւակները ըլլալ, առանց վհատելու:

Պետրոս

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄԱՍՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

Անցեալ Շաբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ հացկերոյթ մը զոր Ֆրանս — Արմէնի մասոնական Օթեակը սարքած էր ի պատիւ հայ ազատ — որմնադիրներու վեթերան եւ սոյն օթեակի պատուակալ նախագահ Վեր. Մ. Մարաշեանի գործունէութեան յիսնամեակի, Օթեակի հաստատման քառասնամեակին առթիւ:

Առաջին անգամ Օթեակի արդի նախագահ Պ. Թէրզեան խօսք առնելով օթեակի գործունէութեան պատմականը ըրաւ եւ իր սրտագին շնորհակալութիւնները յայտնեց Պ. Մարաշեանի: Հետզհետէ խօսեցան Պ. Պ. Ներսէսեան, Քըլըճեան, Ռընար, Մարսի որոնք իրենց կարգին խանդավառ բառերով Պ. Մարաշեանի դըրուատիքը ըրին եւ յիշելէ վերջ անոր կատարած դերը իրարու յաջորդող վերջին քսան տարիներու ընթացքին, իրենց բաժակը պարպեցին անոր կենացը:

Կրանտ Օրիանի ներկայացուցիչ Վեր. Սուփրէ որ կը նախագահէր հացկերոյթին, խօսք առնելով ի մէջ այլոց ըսաւ թէ յարգանքի այս համակրալից եւ խանդավառ արտայայտութիւնները ոչ միայն Մարաշեանի անձին կ'ուղղուին, այլ եւ բոլոր հայ մասոններուն եւ շահեկան զրուագներ պատմեց, իբրեւ ականատես վկայ Կիլիկիոյ պարպումին:

Հացկերոյթէն վերջ Ֆրանս—Արմէնի օթեակը պղնձէ գեղեցիկ յիշատակ մը նուիրեց իր պատուական նախագահին որ գգածուած շեշտերով իր խորին շնորհակալիքը յայտնեց եւ երիցս ողջագուրեց օրուան նախագահը:

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Տըշ. Կոմիտէի կազմակերպած հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 11ին, շաբաթ գիշեր, առիթ մը տուած էր բազմաթիւ հայրենակիցներու, ունկնդրելու համար ընկեր Վ. Իշխանեանի այնքան շահեկան բանախօսութիւնը: Նախագահ ընկեր Ներսէս Մոմճեանի բացման խօսքէն վերջ, ընկեր Իշխանեան Փետրուար 18ի պատմական արժէքը բացատրելով, կանգ առաւ միջազգային անորոշ կացութեան վրայ: Բացատրութիւններ տուաւ աշխարհակալներու սարքուած խաղերու մասին:

Դժուար է երկու ժամէն աւելի տեւող բանախօսութիւնը գրի առնել ու հանրութեան ծանօթացնել: Բանախօսին եզրակացութիւնն էր պատրաստուիլ, գալիք անակնկալները դիմագրաւելու համար:

Հանդէսէն վերջ ունեցանք խնջոյք մը Բարեգործականի սրահին մէջ: Դժբախտաբար կազմակերպութիւնը թերի էր այս անգամ:

*** Բացառիկ պատեհութիւն մը Լիոնի գաղութին համար: Տաղանդաւոր ջութակահար Ֆիլիբ Աղազարեան կազմակերպած է նուագահանդէս մը այս շաբաթ երեկոյ, 18 մարտ, Լիոնի ամէնագեղեցիկ սրահներէն Salle Molière երաժշտանոցի սրահին մէջ: Անշուշտ գաղութը պիտի փութայ գընահատել միջազգային համբաւի արժանացած մեր երիտասարդ արուեստագէտը:

Իսկ յաջորդ օրը, կիրակի 19 մարտ, Կ. Խաչը կազմակերպած է հանդէս մը Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ, ռեկալարութեամբ դերասան Ղազարեանի: Հասարակութեան կը մնայ ոյժ տալ այս երկու ձեռնարկներուն:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ARMENIA, իտալերէն ամսագրի Բ. թիւը, շահեկան բովանդակութեամբ: Այս թիւը կը պարունակէ նաեւ յօդուածներ Շամիլի (Հիւս. Կովկաս) եւ Վրացիներու մասին:

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՀԱ—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԶԻՆԱԹԱՓՄԱՆ ԴԷՄ ՉԷ, ԵԹԷ...

Գերման կիսապաշտօնական զեկոյց մը, ուղղուած օտար մամուլին, ցոյց կուտայ թէ Գերմանիա պատրաստակամ է ընդ առաջ երթալու Անգլիոյ թելադրութեան՝ սպառազինումներու սահմանափակման հարցին մէջ, պայմանով որ ժողովրդավար պետութիւնները չհակառակին Պերլին — Հռոմ առանցքի քաղաքականութեան:

Այդ զեկոյցը կը շեշտէ, թէ իրական խաղաղութեան նախաձեռնութիւնը պէտք է գայ արեւմտեան մեծ պետութիւններէն, մինչ իրողութիւնը ասոր հակառակն է: Փարիզ եւ Լոնտոն մերժած են ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի յաղթարարած ծովային պաշարումը, ինչ որ նշան է թէ ժողովրդավար մեծերը խոչընդոտներ կը յարուցանեն Պերլին Հռոմ առանցքի քաղաքականութեան առջեւ: Նոյնպէս նախագահ Րուզվէլթի բռնած դիրքը խաղաղութեան չի նըպաստեր: «Սպառազինումներու սահմանափակման հասնելու լաւագոյն ճամբան է զոհացում տալ կարգ մը պահանջներու, որոնք կը դրուին դժգոհ պետութիւններու կողմէ»:

— • —

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ 1939 յունուար 31ին կային 10.645.000 անգործներ: Նոյն թուականին՝ աշխատողներու ընդհանուր թիւն էր 43.667.000:

ՀԻԹԼԷՐ Ապրիլ 20ին յիսուն տարեկան պիտի ըլլայ: Այս առթիւ Պերլինի մէջ պիտի կատարուին հանդիսութիւններ: Առնուազն 40.000 հոգի պիտի մասնակցին թափօրներու: Այդ օրը ինքը Հիթլէր ճառ պիտի խօսի եւ պիտի դրուատէ պատերազմական նահատակներու յիշատակը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ

ԽՄԲ.— Լիոնէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը, հրատարակութեան ի նդրանօք: Մանրամասնութիւններուն ծանօթ չենք:

ԼԻՈՆ.— Ռօնի, Իզէրի, Լուարի, Տրօմի եւ Էնի նահանգներու բոլոր քաղաքներու եւ գիւղերու հայութիւնը կը հրաւիրուի.—

Ա.— Ընտրել տեղական մարմին մը:

Բ.— Ցարաբերուիլ Լիոնի եւ շրջակայից Հայերու իրաւունքներու պաշտպան առժամեայ կոմիտէին հետ:

Գ.— Անմիջապէս մեզի տեղեկացնել բոլոր մասնաւոր պարագաները որ գոյութիւն ունին վերջին հրահանգներու համաձայն ի մասին առթիզաններու, քոմէռսաններու, մառշան—փօրէններու եւ սալառիէններու:

Հետեւիլ մեր կոչերուն եւ յայտարարութիւններուն, տեւական կապ պահելով մեզի հետ, որպէսզի մեր կարգին մենք ալ ի հարկին կարենանք փոխադարձ կապ հաստատել Փարիզի եւ Մարսէյլի հետ:

Առժամեայ կոմիտէ

ՄԱՐԱՍՏՈՒՈՒԹԻՒՆ — ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ Մարսէյլի ազգ. կեդր. վարչութեան 1938 տարեշրջանին, ուղղուած թեմ. երեսփ. ժողովին:

ԱԶԳ. ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԻ ԴՐԴԱՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՄ. գրեց՝ Ա. Գիւլխանդանեան: Նոր մատենաշար թիւ 1: Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 5 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ՝ 7 ֆրանք: Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԶՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

— ●● —

Այդ հրաշքը գործեցին մի քանի անձնուրաց քաջեր — Ալէս, Լօռթօ, հայրենակից, Խռանի Միհրան եւ ուրիշներ — որոնք կանգնեցան Հաջի-Թաքրի զօրանոցը Ռաֆայէլի տունէն բաժանող պատին կեդրոնը, մի պատի նման եւ ըսին թշնամուն. «երբ կարողանաս խլել մեզ մեր դիրքէն, ապա իրաւունք կ'ունենաս Ռաֆայէլի տունը մօտենալու»: Եւ ամբողջ մէկ ամիս թշնամին ռմբակոծեց այդ ցեխէ պատը, բայց չկարողացաւ ընկճել անոր պաշտպան հերոսներու արիութիւնը, եւ Ռաֆայէլի տունը միշտ կանգնած՝ հեգնեց ապիկար թշնամուն: Ռաֆայէլի դիրքը պաշտպանող խմբին մէջ կային իր ընկերները, բայց ոչ ինքը, նա, որպէս շըրջանապետ, պարտաւորուած էր հսկելու մի շարք դիրքերը:

— Ընկեր Գրիգոր, ի՞նչ կը լինի, կանէ մէկ օր էտ հաստավիզերէն մէկին ուղարկիր մեր դիրքը, հրացանը տամ ձեռքը, կանգնեցնեմ պահակ, նա դողայ, իսկ ես կուշտ մը ծիծաղիմ — կ'ըսէր Բալօյի Մինասը Բուլկարացուն, երբ նա աչքէ կ'անցընէր դիրքերը:

— Անոնք արժանի չեն այս պատուին, պատասխանեց Գրիգորը, մեր յեղափոխական ընտրանին միայն իրաւունք ունի գրաւելու այս մարտկոցներու բարձր դիրքերը: Այսօրուան մեր մարտկոցները պատմական պիտի լինեն, ինչպէս Աւարայրն ու Տղմուտը: Անմահներու տողանցքին մէջ վախկոտները տեղ չունին: Հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան գործին մէջ մեզանից շատերը գուցէ կորին իրենց կեանքի թելը, բայց անոր վրայ կը դնեն անմահութեան կնիքը:

Ու այդպէս ալ եղաւ...

Տասնեակ տարիներ անցան այդ օրերէն եւ այսօր երբ շուրջս կը նայիմ, այդ քաջերէն եւ այդ ժողովրդանուէր գործիչներէն ոչ մէկը չեմ տեսներ: Անոնք ընկան, մաս մը կռիւներու մէջ, մաս մըն ալ յեղափոխական տաժանելի աշխատանքի մէջ քայքայելով իրենց ֆիզիքականը:

— Ափսո՞ս զանոնք, որ մահացան,— ոչ երբեք: Անոնք պէտք էր որ մեռնէին, որպէսզի յետնորդներու համար սքանչացման առարկայ դառնային: Որպէսզի անոնց օրինակով հրապուրուած յառաջիկայ սերունդին մէջէն ծնէին նորանոր հերոսներ, միշտ Յիսուսի խօսքին նման. «եթէ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր ոչ մեռանի, ինքն միայն կայ, ապա եթէ մեռանի, բազում արդիւնս առնէ»:

— Իսկ ես ինչո՞ւ կ'ապրիմ. միթէ անոր համար, որ մեռնողներու գովքն ընեմ:

— Ո՛չ երբեք:

Կա՞յ աւելի մեծ պատիժ, քան ներկայ ամայութեան մէջ ապրիլ: Յեղափոխական գործերու մէջ, հերոսական մահ գտնելու պատեհութենէն զուրկ մնացողները ամայութեան մէջ ապրելու եւ հետզհետէ աւելի նսեմանալու պատիժը կը կրեն: Եւ քանի՛ մարդիկ կան այսօր, որոնքթէ ժամանակին մեռնիլ գիտենային, ամէնէն փայլուն հերոսներու կարգը կը դասուէին ու կ'ազատուէին խաւարելէ:

Եթէ չեմ սխալիր, մեզ ծանօթ Միքիմանեանն էլ կ'ապրի դեռ «Խորհրդային դրախտին» մէջ:

— Ի՞նչ իմաստ ունի նաեւ անոր ապրիլը: Միթէ՞ անոր համար, որ տեսնէ թէ, ի՞նչ ողբալի տրկութեան է մատնուեր Հայաստանը, այն Հայաստանը որուն անկախութեան անդրանիկ վարչապետը եղաւ ինքը, երբ տակաւին Միքիմանեան չէր, այլ՝ Յովհաննէս Քաջազնունի:

Քաջազնունին բաց աչքերով պէտք էր տեսնէր այն աւերը, որ կը գործուի այսօր Հայաստանի մէջ կոմունիստներու ձեռքով, որպէսզի խորապէս համոզուէր, թէ որքան չարաչար սխալ էր այն վճիռը զոր արձակեց, վերջին անգամ Հայաստան մտնելէն առաջ: Անպայման անոր հոգեկան կակիծն այսօր աւելի շատ լեղի ունի, քան մերը: Տասնեակ տարիներ Հայաստանը գլխաւորող կոմունիստները վերջ ի վերջոյ ինկան որպէս Դաշնակցական, Սթալին — Բերիա — Միկոյեան գնդակներով: Այդ գնդակները մէկիկ—մէկիկ թաւալեցան Պ. Քաջազնունիի սրտին մէջ, անոր սորվեցնելու համար, թէ Դաշնակցութիւնը դեռ անելիք ունի, ինչ որ խոստովանեց խորհրդային Հայաստանի նոյնքան դժբախտ դիկտատորը՝ Խանջեանը ասելով. «Մեզանից յետոյ հարկաւ Դաշնակցականները տէր պիտի կանգնին Հայաստանի»:

Այս ճշմարտութեանը խելամուտ է բարեբախտաբար գաղութներու հայութիւնը, որ, հակառակ Քաջազնունիի վճիռին, քսան տարիէ ի վեր անդադար կը խտացնէ Դաշնակցութեան շարքերը, հասնելու համար մի օր կոմունիստներէն ամայացած Հայաստանին օգնութեան:

... « Առ Արշակ, առ Արամ, առ վարժապետ»...

Դեռ ականջներուս կը հնչէ իմ անձնուէր ընկերներու այս զուարթ կանչը, որ չափ կուտար անոնց փութաջան աշխատանքին մեր ընկերոջ շինութեան առջեւ:

Այդ ազնուական կանչը աւելի բարձրաղաղակ կ'արձագանգէ սրտիս մէջ այսօր, տասնեակ տարիներ վերջ, երբ աշխարհիս մէջ շատ բան փոխուած է, եւ ճիշդ ատոր համար, ես այդ կանչին կարօտը կը քաշեմ...:

Այո, ընկերներ, տուէք մեզ աղիւս, տուէք մեզ նիւթական եւ բարոյական ատաղձ, որ շարենք, որ կառուցանենք մեր նիւթական ու բարոյական շէնքերը: Շինարարութեան այդ շարժումը, շաղախուած զոհաբերութեան ոգիով, թող կանգ չառնէ մեր մէջ ընաւ: Ճիշդ է, կայ նաեւ մի կոյտ ուժ մեր աշխարհի մէջ, որ կը քանդէ ինչ որ հազարաւոր տարիներէ ի վեր կառուցեր է Հայութիւնը, բայց վերջ ի վերջոյ մեր շարժումը պիտի յաղթանակէ, որովհետեւ մենք կը խառնենք մեր շինարարական ատաղձին հետ բարոյական ու գաղափարական շաղախը: Այդ շաղախը, իր սեփական տունը շինելէ առաջ, ընկերոջ տունը, ազգին տունը շինելու մղումն է, զոհաբերութեան ոգին է:

Քանի այդ ոգին է ներշնչարան մեր մայր — կազմակերպութեան, անմահ է մեր հայրենիքն ու իր ազատութեան գաղափարը:

— Ա՛ռ, Նշան, ա՛ռ Միհրան, ա՛ռ, ա՛ռ...:

(Վերջ)

ԱՐՄ. ՓՈԽԱՐԵԱՆ

Գերմանիա փոխանակ արեւելքի մէջ գործելու, դէպի արեւմուտք դարձած է, Մուսոլինիի եւ Ֆրանքոյի միջնորդութեամբ: Գալով Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ, անոնց հանդարտութիւնը ապահովելու համար է որ Գերմանիա անոնց կը նուիրէ Կարպաթեան Ուկրայնան: Ձեր քաղաքականութիւնը ճախողեցաւ եղերականօրէն, աղէտէ աղէտ առաջնորդելով Ֆրանսան: Նոր մարդիկ պէտք են մեզի: Ֆրանսա պէտք է փոխէ իր հողին:

Ուրիշ ազգայնական երեսփոխան մը նոյնքան ուժգնօրէն յարձակելով, աղաղակեց.

— Եթէ մենք չունենանք կառավարութիւն մը որ վայելէ ազգին միաձայն հաւանութիւնը եւ արտասահմանի մէջ խօսի վճռական լեզուով մը, շատ չանցած Ֆրանսան պիտի անհետանայ, արժանանալով ամբողջ աշխարհի արհամարհանքին:

Համայնավար ներկայացուցիչը խստօրէն ճաղկեց Մինիխի քաղաքականութիւնը, անոր վերագրելով այս բոլոր աղէտները: Ընկերվարական ներկայացուցիչը նոյն մեղադրանքներն ըրաւ, չեշտելով թէ այս դէպքերը չարաչուք հակազդեցութիւններ պիտի ունենան Լեհաստանի, Պալքաններու եւ Սպանիոյ մէջ:

Դաւալիէին քաղաքականութեան հաւանութիւն յայտնեցին միայն արմատական երեսփոխան մը եւ նախկին վարչապետ մը, Ֆլանտէն: Ընդդիմադիրները ծաղրեցին այս վերջինը, ըսելով թէ անշուշտ պիտի փութայ նոր հեռագիր մը ուղղել Հիթլէրի, շնորհաւորելով այս նոր յաջողութիւնը, ինչպէս ըրաւ Մինիխի համաձայնութեան ատեն:

Իբրեւ եզրակացութիւն, պահանջուեցաւ հարցաքննել կառավարութիւնը, երեսփ. ժողովին մէջ:

«Իւմանիթէ» իր երէկուան խմբագրականին մէջ կը պահանջէ ճամբել Տալատիէ–Պոնէ դահլիճը, երկուքն ալ յանցաւոր եւ պատասխանատու հռչակելով այս ողբերգութեանց: «Ֆրանսան 1938 Սեպտեմբերի վերջը զոհ գնաց ամէնէն վիթխարի խաբեբայութեան: Այդ խաբեբաները կը կոչուին Տալատիէ – Պոնէ»:

Չէմպըրլէն խաղաղութիւն կը խօսի

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ալ յուզումնալից վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ, չորեքշաբթի օր: Վարչապետը պատասխանելով, պաշտպանեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Բացատրեց թէ Անգլիա չի կրնար միջամտել ներկայ պարագային:

— «Մեր կարծիքով, կացութիւնը արմատապէս փոխուեցաւ, երբ Սլովաքիոյ խորհրդարանը անկախութիւն հռչակեց: Այս յայտարարութիւնը իրականին մէջ կը նշանակէր Չեխոսլովաքիոյ ներքին անդամատումը: Մինիխի համաձայնութիւնը կը կազմէր չորս պետութեանց կողմէ ընդունուած կարգադրութիւն մը: Ան կը նախատեսէր Չեխոսլովաքիոյ ապագայ սահմաններուն ճշդումը եւ կը գծէր գերմանական գրաւման սահմանները: Գերմանական կառավարութիւնը, որքան գիտեմ՝ առանց նուազագոյն զեկուցումը հաղորդելու միւս երեք պետութեանց, զօրք ղրկած է գծուած սահմաններէն անդին: Նոյնիսկ այն պարագային ուր կրնային ըսել թէ այդ գործողութիւնը կատարուած է չեխոսլովաք կառավարութեան հաւանութեամբ, ես չեմ կրնար Մինիխի համաձայնութեան համապատասխան գտնել այս փոփոխութիւնները: Մինչեւ հիմա, գերմանական կառավարութիւնը իր ցեղային հակողութեան շրջանակը տարածելով, կը պատճառաբանէր թէ Գերմանիոյ կը միացնէ ցեղակից գրացիներ: Այժմ, առաջին անգամ ըլլալով զինուորական գրաւման կ'ենթարկէ այնպիսի երկրամասեր որոնց ժողովուրդներուն հետ ցեղային որ եւ է կապ չունի: Անշուշտ այս դէպքերը չեն կրնար չխռովել միջազգային կացութիւնը: Անոնք պիտի խախտեն վստահութիւնը, եւ այս պարագան ցաւալի է մանաւանդ անոր համար որ վստահութիւնը դեռ նոր սկսած էր վերածնիլ: Բնականաբար դառնօրէն կը ցաւիմ եղածին վրայ. բայց այդ պատճառ պէտք չէ ըլլայ մեր ընթացքէն շեղելու: Ցիշենք թէ աշխարհի բոլոր ժողովուրդները խաղաղութիւն կ'ուզեն: Այս կառավարութեան նպատակն է, ինչպէս միշտ, օգնել այդ բաղձանքին իրականացման եւ բռնութեան տեղ հաստատել խորհրդակցութեան մեթոտը: Կարելի է որ երբեմն ձախողանքներ եւ յուսախաբութիւններ ունենանք, բայց առաջադրուած նպատակը այնքան մեծ է մարդկութեան բարօրութեան համար որ չենք կրնար զայն լքել թեթեւօրէն»:

Նոյն իմաստով խօսեցաւ արտաքին նախարարը, լորտերու ժողովին մէջ:

Ուրիշ տեղեկութիւններ նոյն հարցի մասին

Հռոմի մէջ մամուլը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ չեխական հարցին արմատական լուծումը եւ մանաւանդ Սլովաքիոյ անկախութիւնը: Որոշ վերապահում կը տիրէ Կարպաթեան Ուկրայնայի մասին:

Մ. Նահանգներուն մէջ մեծ մտահոգութիւն պատճառեց Չեխոսլովաքիոյ կործանումը: Ամերիկայի քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ Հիթլէր կանգ պիտի չառնէ, թէ Եւրոպայի կացութիւնը վտանգաւոր է եւ թէ Մ. Նահանգները պարտաւոր են փութացնել սպառազինութիւնները:

Տանցիկի եւ Մէմէլի մասին ալ վրդովիչ զրոյցներ կը շրջին: Այդ երկրամասերու հիթլէրական գործիչները «անտանելի» գտնելով կացութիւնը, ինքնորոշման իրաւունք իր պահանջին ...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ հրաժարումը հետեւանք է ընդհանուր գործադուլի եւ բուռն ցոյցերու, որոնք ուղղուած էին Ֆրանսայի դէմ: Տասը հազար ըմբոստներ ցոյց մը կատարեցին Քիւրտ Տաղի մէջ, Սուրիոյ տիրապետութեան դէմ: Սուրիոյ ազգայնականները կը պահանջեն ջնջել փոքրամասնութեանց իրաւունքներու մասին մարզպանին հռչակած հրամանագիրը, դադրեցնել Ալեվիներու երկրին, Ճէզիրէի եւ Ճէպէլը Տրիւզի անջատական շարժումները են.:

ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ մէջ, Վորոշիլով ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ խորհրդային բանակը այսօր չորս անգամ աւելի զօրաւոր է քան 1934ին: Այս առթիւ աղաղակեց թէ «սկսած է աշխարհակալներու նոր պատերազմը, բաժնելու համար աշխարհը»:

ԻՐԱՆԻ գահաժառանգին եւ Եգիպտոսի Թագաւորին քրոջ ամուսնական պայմանագրութիւնը ստորագրուեցաւ մարտ 15ին, Գահիրէի մէջ, աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ: Հարսնցուն տկար ըլլալով իր սենեակը քաշուեցաւ արարողութիւններէն վերջը, որոնց կը մասնակցէին 5000 արիներ:

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ 4 հոգի գլխատուեցան օտար երկրի մը օգտին լրտեսութիւն կատարած ըլլալու յանցանքով: Լրտեսութիւնը վերջերս յաճախադէպ դարձած է Գերմանիոյ մէջ, հակառակ անողոք պատժարկութեանց: Այս տարուան ընթացքին գլխատուած են 12 հոգի, այսինքն՝ միջին հաշուով չաբաթը մէկ լրտես:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը մշակած է ծրագիր մը, որուն համաձայն Աղեքսանդրիոյ նաւահանգիստը պիտի խորացուի 3 միլիոն ոթերլին ծախքով, որպէսզի ամենամեծ մարտանաւերն ալ կարենան մտնել այնտեղ: Պիտի հաստատուին քարիւղի շտեմարաններ եւ նաւաշինարան մը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ արտաքին գործավար Լիթվինովի եւ ճափոնական դեսպան Թոկոյի միջեւ բանակցութիւնները վերսկսան՝ Ծայրագոյն Արեւելքի ձկնորսութեան վէճին շուրջ: Յոյս չկայ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ: Երկու կողմերն ալ անհաշտ են եւ կը վախցուի որ ծովային ընդհարումներ պատահին:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական կառավարութիւնը կազմեց վեց անդամէ բաղկացեալ արտակարգ դատարան մը, որ պիտի դատէ քաղաքական յանցաւորները: Դատի պիտի քաշուին ժողովրդական ճակատի այն բոլոր յանցագործները, որոնք մինչեւ 1936 Յուլիս զանազան չարագործութիւններ կատարած են քաղաքական կեանքի մէջ: Ազգայնականները կ'ըսեն թէ մինչեւ այդ թուականը հետեւեալ ոճիրները գործուած են,— 160 եկեղեցիներ աւերուած, 69 սպանութիւն, 1287 հոգի վիրաւորուած, 69 շէնքեր քանդուած, 113 ընդհանուր գործադուլ եւ 228 մասնակի գործադուլներ կազմակերպուած, ինչպէս եւ 146 ռմբակոծութիւններ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ «Տէր Ասլէր» թերթը, որ մարաջախտ Կէօրինկի հովանաւորութեան տակ կը գտնուի, կը գրէ թէ Գերմանիոյ օդային ոյժերը կը գտնուին զօրավարներու հրամանատարութեան տակ, որոնք կը մնան երեք կեդրոններու մէջ՝ Պերլին, Պրունշվիք եւ Մինիխ: Ասոնք հրամանատարներն են արեւելքի, հիւսիսի եւ արեւմուտքի օդային պաշտպանութեանց: Երկիրը բաժնուած է օդային պաշտպանութեան ութ գօտիներու:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 20 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ղպրոցի սրահը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռազմիկ, Տա բոս եւ Հ.այր ի ումբերը, 19 Մարտ, կիրակի ժամը 2,30ին, ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանը, 26 պիս ռիւ տը լա Բառք, Առնուվիլ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն սովորաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը շաբաթ 18 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, սովորական վայրը: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն բոլոր ընկերները կը հրաւիրէ՝ ընկերական դասախօսութեան, 21 Մարտ երեքշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 8ին գրադարանին մէջ:
Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ Դաշնակցութեան ծրագիրը:

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ Դասախօսութիւն Լիոնի Հ. Յ. Դ. «Առիւծ Գէւօ» խումբի կողմէ 17 Մարտ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Բարեգործականի սրահին մէջ, 202, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսի Տօքթ. ՍԷՓԷԹՃԵԱՆ:

ՊԱՆԷՔՕ ԴԱՇՆԱԿ «Յառաջդիմասիրաց»ի դասախօսութիւնը 18 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր դպրոցին մէջ:

Կը դասախօսէ Պ. Թադէոս Մէհտապեան, Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութի մասին:

Կը հրաւիրուին հայրենակիցներ ...

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ... հիներու Միութեան բացման ... գեւ Թէյասեղանը 19 Մարտ ... կի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ... Վարանդեան սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին ծնողք ... անդամուհիները: Կը խնդրուի ... խայ չբերել:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.296

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ

SAMEDI 18 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3992

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ՃԱՐՃԱՏՈՒՄԸ

— ∞ —

Ո՞ւր կանգ պիտի առնէ,— այս հարցումը կ'ուղղեն բոլորը, պաշտօնական թէ անպաշտօն շրջանակներու մէջ, ի տես գերմանապաշտ գրոհին, որ 24 ժամուան մէջ քարտէսէն սրբեց քսանամեայ պետութիւն մը, Չեխոսլովաքիա:

Հարցումը ինքնին կը մատնէ խորունկ անձկութիւն մը, որ կը ծաւալի օրէ օր: Ոչ միայն արեւմտեան Եւրոպայի եւ Պալքանեան երկիրներու, այլեւ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ:

Արդարեւ, դէպքերը այնպիսի ընթացք մը ստացած են, որ խելքի պառյտ կը պատճառեն նոյնիսկ ամէնէն լաւատեսներուն, կամ, օրինակ, «Միւնիխցի»ներուն:

Չեխոսլովաքիոյ կործանումէն անմիջապէս վերջը, հարցումներ տեղացին Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, եւ խաղաղութեան պատմական «Հովանոցը», Պ. Չէյմպըրլէն, գոհացաւ «այո» կամ «ոչ»ով: Կարճ՝ խուսափողական պատասխաններ տուաւ: (Երէկ պատրաստուած էր ճառ մը խօսելու իր ծննդավայրին մէջ, պարզելու համար իր տեսակէտները):

Մնաց որ, վարչապետը արդէն բացատրեց կառավարութեան դիրքը,— ոչ մէկ միջամտութիւն: Երկիր մը պաշտպանութիւն խնդրեր է զօրաւոր հարեւանէ մը, ան ալ զօրք ղրկեր եւ գրաւեր է, մենք ի՞նչ գործ ունինք: Մանաւանդ որ, ոչ յարձակում կատարուած, ոչ ալ խաղաղութիւնը խանգարուած է ...

Այս համոզումը այնքան տիրական է Լոնտոնի մէջ, որ կառավարութիւնը մինչեւ անգամ պարտք չէ սեպած բողոքագիր մը ուղղել Գերմանիոյ: Այլ պարզապէս Լոնտոն հրաւիրած է Պերլինի բրիտանական դեսպանը, լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալու համար:

Բայց եւ այնպէս, մտահոգութիւնը օրէ օր կ'աճի Լոնտոնի մէջ, եւ մարդիկ արդէն բացէ ի բաց կը խօսին պարտաւորիչ զինուորութեան մասին,— խնդիր մը որ միշտ կը խրտչեցնէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը:

Մտահոգութիւնը շատ աւելի խոր է Փարիզի մէջ: Վկայ՝ խորհրդարանին իրարանցումը: Արտաքին նախարարը հարկադրուեցաւ իրարու ետեւէ զեկուցումներ տալ երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնախումբերուն, քսանըչորս ժամուան մէջ: Եւ կառավարութիւնը անմիջապէս հաւանութիւն յայտնեց լսելու հարցապնդումները, այսօր իսկ:

Գալով հանրային կարծիքին, կը բաւէ կարդալ Փարիզի թերթերը, իմանալու համար համատարած անձկութեան խորութիւնը: Պուլվառի թերթ մը, «Փառի - Սուառ»ն անգամ, որ մասնագէտն է չնդալից հրատարակութիւններու եւ որ տարին երկու խմբագրական իսկ չի տպեր, երէկ պարտք համարած էր առաջնորդող մը նուիրել օրուան տագնապին: Այս առթիւ կ'արտատպերէր, սթափեցնելու համար դրացի դաշնակիցը.

— «Անգլիոյ պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ 19 զօրաբաժին պիտի ունենան վեց ամիսէն, կազմ եւ պատրաստ՝ Ֆրանսայի օգնութեան հասնելու, եթէ վտանգուին անոր կենսական շահերը: Ո՛չ. վեց ամիսը շատ է: Վեց ամիսէն շատ ուշ մնացած պիտի ըլլանք: Անմիջապէ՛ս: Իսկ ո՞ր օրուան կը սպասէք, պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելու համար»:

Երբ չողչողուն «Պուլվառ»ն անգամ լեզու է ելեր, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կը խորհին այն թերթերը որ կը կոչուին գաղափարական կամ կուսակցական, կառավարութեան բարեկամ ըլլան թէ ընդդիմադիր:

Այդ լրագիրներէն շատերը վտանգներ կը նախատեսեն մինչեւ անգամ Ալզաս - Լոռէնի համար, այլեւս չհաւատալով բոլոր հաւաստիքներուն կամ 1938 դեկտեմբեր 6ի ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութեան:

Խորունկ յուսահատութեան մը մատնուած է Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանն ալ: Իր երէկուան խմբագրականին մէջ, «Թան», որ ամէն մէկ բառն ու ստորակէտը կշռելով կը տպէ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէր, դառնօրէն.

— «Երբեք հաւանական չէ որ Գերմանիոյ ծաւալականութեան քաղաքականութիւնը սահմանափակուի Աւստրիոյ, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ կցումով եւ Սլովաքիոյ ստրկացումով: Առաջնորդը քաղաքականութիւն մը մշակած է երկար ատենի համար, յաջորդաբար գործադրելի, միշտ ուշադրութեամբ հաշուելով յաջողութեան պատեհութիւնները եւ վտանգները: Անկարելի չեն ուրիշ անակնկալներ: Առաջին գաղափարը որ մտքի առջեւ կուգայ՝ Մէմէլի եւ Տանցիկի վերադարձն է Գերմանիոյ, եւ թերեւս Գերմանիոյ անուղղակի խնամակալութիւնը՝ Պալթեան երկիրներուն վրայ, որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ Լեհաստանը պաշտպանել հիւսիսային արեւմուտքէն, ինչպէս հարաւ. արեւմուտքէն: Սակայն պէտք չէ ծածկել թէ հիթլէրական Գերմանիոյ ընդարձակ ծրագիրներուն բուն նպատակն է եւ կը մնայ «Տրանկ Նախ Օսթէն»ը (դրոհ դէպի Արեւելք), Դանուբի ճամբով: Նոյնիսկ ընդունելով որ Լեհաստան եւ Հունգարիա պիտի յաջողին սահմանակից դառնալ շնորհիւ Չեխոսլովաքիոյ ներկայ դէպքերուն, ստոյգ չէ թէ այսպէս յարդարուած պատուարը պիտի բաւէ մեղմացնելու գերմանական ճնշումը եւ գործնապէս խափանելու գերակայութիւն մը որ կը սպառնայ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի բոլոր երկիրներուն անկախ գոյութեան»:

Ֆրանսայի մտահոգութիւնը աւելի եւս է մանաւանդ անոր համար որ, իրադէպներ կարգը եկած կը նկատեն Իտալիոյ պահանջներուն, ուրիշ խօսքով՝ Միջերկրականի փոթորիկներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

"ԱՆԿԱԽ„ ՍԼՈՎԱՔԻԱՆ ԱԼ ԴԱՐՁԱՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՀԱՆԳ

— ∞ —

ՎԱՐՉ ԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախկին Չեխիոյ (Պոհեմիա եւ Մորավիա) գրաւումէն վերջ, Սլովաքիան ալ, որ անկախութիւն հռչակած էր երեքշաբթի օր, ինկաւ Գերմանիոյ թեւարկութեան տակ, համաձայն իր վարչապետին՝ դերապայծառ Թիզոյի կողմէ Հիթլէրի ուղղուած հեռագրին: Ուրեմն անկախութիւնը տեւած եղաւ միայն 48 ժամ:

Հիթլէր Փրակայէն մեկնեցաւ հինգշաբթի իրիկուն, անցնելով Պրուն: Սլովաքիոյ թեւարկութեան հանդիսաւոր արարողութիւնը պիտի կատարուէր երէկ, ուրբաթ, Պրաթիսլավայի մէջ, որ այսուհետեւ պիտի կոչուի նախկին գերմանական անունով, Փրէզպուրկ, ինչպէս միւս բոլոր քաղաքները: Այսօր, շաբաթ, Հիթլէրի տեղ Վիէննա պիտի երթայ արտաքին նախարարը, տօնելու համար Աւստրիոյ կցման տարեդարձը:

Հիթլէր Փրակայի նախկին արքայական պալատին մէջ ընդունեցաւ չեխական պատուիրակութիւններ, բայց միայն մէկ անգամ երեւցաւ պատշգամէն, երբ Գերմանացիներ խռնուած էին դղեակին առջեւ, շնորհակալութիւն յայտնելու համար: Առաջնորդը քանի մը խօսք միայն ուղղեց, խաղաղութիւն եւ մշակութային յառաջդիմութիւն խոստանալով Պոհեմիոյ: Մեկնելէ առաջ, իրեն այցելեց չեխ. Հանրապետութեան նախագահը, որ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով:

Չեխիոյ զինուորական գրաւումէն անմիջապէս վերջը, գերմանական իշխանութիւնները գործի ձեռնարկեցին, երկրին վարչութիւնը յարմարցնելու համար նոր կացութեան: Արդէն իսկ երեք նոր զօրաբանակներ հաստատուած են գրաւեալ երկրին մէջ և պիտի մնան տեւականօրէն: Հիթլէր մասնաւոր հրամանագրով մը Գերմանիոյ թեւարկութիւնը հաստատեց Պոհեմիոյ, Մորավիոյ եւ Սլովաքիոյ վրայ, ինչ որ իրականին մէջ կը նշանակէ կցում: Ուղղակի Առաջնորդին կողմէ նշանակուած «Պաշտպան» մը (խնամակալ կամ մարզպան) պիտի վարէ նախկին Չեխիան:

Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը ուրբաթ ... [illegible] ... լինի չեխ. դեսպանատունը: Լոնտոնի չեխ. դեսպանատունն ալ կէս ճյաշի դրօշը պարզեց: Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանատան խորհրդականը պահանջեց որ իրեն յանձնուին չեխական դեսպանատունը եւ բոլոր հիւպատոսարանները, բայց չեխական դեսպանը մերժեց, առարկելով թէ հրահանգ ստացած չէ իր կառավարութենէն: Եւ պայման դրաւ որ նախագահ Հաշա գրաւոր հրահանգ մը ղրկէ իրեն: Մոսկուայի չեխական դեսպանն ալ կը մերժէ համակերպիլ նոր կացութեան:

ՑԱՅՏՆԻ. Լոնտոն պիտի երթայ յառաջիկայ շաբթու

*** Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ յառաջիկայ շաբթու խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի Լոնտոնի մէջ, մասնակցութեամբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն: Այս այցելութիւնը պիտի զուգադիպի նախագահ Լըպրէնի ճամբորդութեան: Այս առթիւ երկու կառավարութիւնները պիտի ճշդեն իրենց նոր քաղաքականութիւնը, կասեցնելու համար Հիթլէրի յանդգնութիւնները: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը խոստովանին թէ մինչեւ հիմա կատարուած խօսակցութիւնները եւ ձեռնարկները չկրցան կեցնել Գերմանիոյ յառաջխաղացութիւնը: Անգլիա եւ Ֆրանսա այժմ կ'ուզեն աւելի գործնական միջոցներ գտնել: Եթէ Հիթլէր նոյն քաղաքականութեան հետեւի Պելժիոյ, Հոլանտայի եւ Ֆրանսայի հանդէպ, տարակոյս չկայ որ հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ: Նոյնքան վտանգաւոր է որ եւ է յարձակում Տանըմարքայի կամ Զուիցերիոյ դէմ: Բայց հաւանական չէ որ Մեծն Բրիտանիա գործնական միջոցներու դիմէ, պաշտպանելու համար Լիթուանիան, Հունգարիան, Ռումանիան, Լեհաստանը կամ Եուկոսլավիան, որոնք նոյնպէս վտանգուած կը համարուին, ենթակայ՝ Հիթլէրի յարձակողական ծրագիրներուն:

Լոնտոնի մէջ տիրող կարծիքն այն է թէ Գերմանիա պիտի կրնայ կցել Մէմէլը եւ Տանցիկը, առանց գործօն պայքարի: Գալով Հունգարիոյ, կը կարծուի թէ Գերմանիա թոյլ կուտայ որ ան կլանէ Ռութէնիան, պարզապէս ինք մարսելու համար:

Պ. Իտըն, Անգլիոյ երբեմնի արտաքին նախարարը, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ: Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը լրջօրէն նկատի առած է նախկին նախարարին մէկ առաջարկը, որուն համաձայն Պետական Խորհուրդ մը պիտի կազմուի, մասնակցութեամբ բոլոր քաղաքական կուսակցութեանց, իբրեւ խորհրդատու կառավարութեան: Այդ պարագային հաւանական է որ Իտըն ալ մտնէ դահլիճին մէջ:

Դեռ աւելի կարեւոր պարագայ մը,— Անգլիոյ մէջ հետզհետէ կը տարածուի պարտաւորիչ զինուորութեան գաղափարը: Փարիզի թերթերն ալ այդպէս կը թելադրեն բրիտանական կառավարութեան, վախնալով որ ուշ մնացած կ'ըլլան:

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը որ եւ է բողոքագիր ուղղա՞ծ է Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ գրաւման առթիւ:

— Ո՛չ, պատասխանեց Պ. Չէյմպըրլէն, չոր ու ցամաք:

— Կառավարութիւնը կը խորհի՞ բողոքագիր մը ուղղել գերմանական կառավարութեան:

Վարչապետը, որ յառաջիկայ շաբթու կը լրացնէ իր 70ամեակը եւ որ շատ յոգնած երեւոյթ մը ունի այս օրերս, խուսափողական պատասխան մը տուաւ, պահանջելով հարցումը ուղղել գրաւոր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ, ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ:

Ինչե՛ր շահեցաւ Գերմանիա

— ∞ —

Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ (Չեխիա) գրաւումով, Գերմանիա կցած կ'ըլլայ 49,362 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ երկիր մը, 6.800.000 բնակչութեամբ: Իր ձեռքը կ'անցնին հանքային անսպառ հարստութիւններ,— տարեկան 500 հազար թոն երկաթի հանածոյ, 10—12 միլիոն հանքածուխ, ինչպէս եւ կարեւոր քանակութեամբ ոսկիի եւ արծաթի հանքեր: Չեխիա ունի ճարտարարուեստական գործարաններու եւ մեքենաներու հրաշալի ցանց մը, երկաթի եւ պողպատի ճարտարագործութիւն, Շքոտայի եւ Պռնոյի զինագործարանները, բարեբեր երկրագործութիւն եւ հարուստ անտառներ:

Փրակայի չեխական դրամատան ոսկի պահեստը կը հաշուեն 17 միլիոն անգլ. ոսկի կամ 75 միլիոն տոլար: (Լոնտոնի սեղանաւորական օրկանը ամբողջ հարստութիւնը կը գնահատէ 60 միլիոն անգլ. ոսկի, հաշուելով նաեւ օտար դրամները եւն.: Փարիզի մէջ այս գումարը կը հաշուեն 10ուկէս միլիառ ֆրանք):

Զինուորական տեսակէտով, Գերմանիա կը ստանայ 1500 օդանաւ, 1000 հրասայլ, որոնք աւելի բարձր արժէք ունին քան գերմանականները, ռազմական իրեր՝ վերջին կատարելագործութեամբ: Մասնագէտներու կարծիքով, այս ահագին զէն ու զրահը, որուն չինութիւնը երկուքուկէս տարի պիտի տեւէր Գերմանիոյ մէջ, բաւական է 40 նոր զօրաբաժիններ սպառազինելու:

Դարձեալ, Չեխիոյ գրաւումով իբր 500 քիլոմեթր կը կարճնայ Գերմանիոյ ռազմագիտական սահմանագլուխը, եւ իր ձեռքը կ'անցնին Լեհաստան եւ Ռումանիա տանող ճամբաները:

*** Շքոտայի աշխարհահռչակ զինագործարանը ունի 5000 բանուոր: Ուրիշ 35 զինագործարաններ կը շինեն թնդանօթներ, հրասայլեր եւ զրահապատ վակոններ:

Հիթլէրի հրամանագիրը

Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մասին

Չեխիոյ կցումէն անմիջապէս վերջը, Մարտ 16ին Հիթլէր հրամանագիր մը ստորագրեց, որ ձայնասփիւռով տարածուեցաւ արտաքին նախարարին կողմէ: Հրամանագիրը իր յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ.— «Հազար տարի տեւողութեամբ Պոհեմիան եւ Մորավիան պատկանած են գերման ժողովուրդին, գոյութեան համար կենսական տարածութեան. բայց, բռնի ուժով եւ անմտութեամբ քմահաճօրէն խլուեցան իրենց պատմական շրջապատէն եւ ի վերջոյ կցուելով Չեխոսլովաքիոյ արհեստական կառուցուածքին, դարձան վառարան մը տեւական խռովութեանց: Տարուէ տարի աւելցաւ այն վտանգը որ կը ցուցնէր թէ այդ շրջանը պիտի դառնայ, ինչպէս եղած է անցեալին մէջ, նոր եւ ահարկու սպառնալիք մը Եւրոպայի խաղաղութեան համար, որովհետեւ Չեխոսլովաքիան եւ իր վարիչները չէին կրցած բանաւոր հիման մը վրայ կազմակերպել ազգային այլազան խմբակցութիւնները որոնք միացած էին քմահաճօրէն: Անոնք չէին յաջողած արթնցնել եւ արծարծել բոլոր մասնակիցներուն շահագրգռութիւնը՝ հասարակաց պետութեան համար: Չեխոսլովաք պետութիւնը այսպէս հաստատեց թէ չի կրնար ապրիլ ներքնապէս, եւ հետեւաբար կտոր կտոր եղաւ: Գերմանական պետութիւնը, իր իսկ խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար, չէր կրնար հանդուրժել որ խռովութիւնները շարունակուին այս շրջանին մէջ, այնքան կենսական՝ ընդհանուր բարօրութեան եւ խաղաղութեան համար: Ուշ – կանուխ, այն պետութիւնը որ իր պատմութեամբ եւ աշխարհագրական դիրքով ամէնէն աւելի շահագրգռուած է, պիտի կրէր ամէնէն ծանրակշիռ հետեւանքները: Հետեւաբար, ինքնապահպանութեան պահանջին բերումով է որ գերմանական պետութիւնը վճռեց վերահաստատել բանաւոր կարգուսարքի մը հիմերը Կեդր. Եւրոպայի մէջ եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել: Շնորհիւ գերման ժողովուրդին զօրութեան եւ ընդունակութեանց, միայն Գերմանիան կրնար կատարել այս պարտականութիւնները»:

Այս յառաջաբանէն վերջ, Հիթլէր կը հրամայէ.—

1.— «Չեխոսլովաք նախկին հանրապետութեան այն մասերը զոր գերմանական բանակը գրաւեց 1939 մարտին, այսուհետեւ կը պատկանին մեծազօրն Գերմանիոյ եւ, իբրեւ «հովանաւորեալ երկիր Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ», կ'անցնին իր պաշտպանութեան տակ: Համաձայն Գերմանիոյ պաշտպանութեան պահանջներուն, Առաջնորդը տարբեր կանոնագիր մը պիտի սահմանէ այդ հողերու զանազան մասերուն համար:

2.— Հովանաւորեալ երկրին Գերմանացիները կը դառնան գերման քաղաքացիներ, համաձայն 1935ի օրէնքին եւ կ'իյնան գերմանական իրաւասութեան տակ: Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ միւս բնակիչները պիտի դառնան հովանաւորեալ երկրին քաղաքացիները:

Հովանաւորեալ երկիրը ինքնավար է եւ իր գերիշխանութիւնը կը գործադրէ թեւարկութեան շրջանակին մէջ, համաձայն Գերմանիոյ քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական շահերուն: Գերիշխանութեան այդ իրաւունքները պիտի ապահովուին հովանաւորեալ երկրին սեփական օրկաններով եւ պաշտօնեաներով: Ինքնավար շրջանին վարիչը կը վայելէ պաշտպանութիւնը եւ առանձնաշնորհները պետի մը: Այդ վարիչը իր պաշտօնը կրնայ վարել միայն Առաջնորդ – վարչապետին վստահութիւնը վայելելով: Առաջնորդը յանուն Գերմանիոյ «Պաշտպան» մը (խնամակալ) կը նշանակէ Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ համար, պաշտօնատեղին հաստատելով Փրակայի մէջ: Պաշտպանը, իբրեւ ներկայացուցիչը Առաջնորդին եւ Գերմանիոյ կառավարութեան, պարտաւոր է գործադրել տալ Առաջնորդին քաղաքական ուղեցոյցը: Հովանաւորեալ երկրին կառավարութեան անդամները պիտի վաւերացուին Պաշտպանին կողմէ, որ կրնայ ետ առնել իր վաւերացումը: Պաշտպանը իրաւունք ունի հետեւելու հովանաւորեալ երկրին կառավարութեան բոլոր քայլերուն եւ խորհուրդներ տալու: Ան իրաւունք ունի բողոքելու որ եւ է տնօրինութեան դէմ որ կրնայ վնասել Գերմանիոյ շահերուն: Հովանաւորեալ երկրին արտաքին գործերը եւ մասնաւորապէս անոր քաղաքացիներուն պաշտպանութիւնը կը ստանձնէ գերման պետութիւնը: Հովանաւորեալ երկիրը գերմանական կառավարութեան մօտ պիտի ունենայ լիազօր դեսպան մը: Գերման պետութիւնը կը ստանձնէ հովանաւորեալ երկրին զինուորական պաշտպանութիւնը եւ այդ նպատակով պահակազօրքեր եւ զինուորական կայաններ պիտի պահէ հովանաւորեալ երկրին մէջ: Ներքին բարեկարգութեան համար հովանաւորեալ երկիրը կրնայ ունենալ իր սեփական կազմակերպութիւնները, որոնց ուժը եւ սպառազինութիւնը պիտի սահմանէ գերմանական կառավարութիւնը: Փոխադրա-

(Շարունակութիւնը Երրորդ Էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

«ՄԺԵՂԸ ԿՐՆԱ՞Յ ՄԻԱՆԱԼ ՓԻՂԻՆ

»»» · «««

Մարտ 10ին Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ պոլշեւիկեան համագումարը, աւելի քան 2000 ամէն գոյնի ու տարազի պատգամաւորներու մասնակցութեամբ: Եկած են Խ. Միութեան ամէն անկիւններէն բազմալեզու ու խայտաբղէտ մարդիկ, նորէն «փառք»եր ու այլեւս արդէն հինցած մաշած փառաբանութիւններ հիւսելու իրենց «արեւ» կուռքին, որ կը կոչուի Սթալին:

Մէկ կողմ թողլով համայնավար կուսակցութեան ներքին կեանքին վերաբերեալ հարցերը, որոնք օրակարգի նիւթ կը դառնան այս համագումարին մէջ, մէկդի դնելով պատմութիւնը այն բոլոր «մաքրագործում»ներուն, որ ամայացուցին համայնավար կուսակցութիւնը իր նախկին ղեկավարներէն, մէկդի թողլով աղեխարշ ու անգութ եղեռնապատումը անոնց որ մեծ մասամբ «պառկած» են եւ կամ «նստած» երկրին ամէն մասերուն մէջ, քննենք այն խնդիրները միայն որ կապուած են Խ. Ռուսիոյ հետ՝ միջազգային քաղաքականութեան տեսակէտէն:

Արդէն համագումարին տուած է իր ընդարձակ զեկուցումը, այլեւս ճանճրացուցիչ դարձած խժալուր ծափ ու ծնծղայի մէջ, Ռուսիոյ ամենազօր տէրը՝ Սթալին: Այս զեկուցումը ուշագրաւ է երկու տեսակէտներով:

Առաջին՝ ան անգամ մը եւս կը հաստատէ, թէ Խ. Միութիւնը կը վարէ հաշտարար քաղաքականութիւն ամէն ճակատի վրայ:

Եւ արդարեւ, աշխարհի ամէնէն խաղաղասէր պետութիւնը տակաւին կը մնայ Խ. Միութիւնը, հակառակ այն իրողութեանց՝ որ Ճափոն ոչ միայն «անկախ» պետութեան է վերածած Մանչուքօն, այլ եւ գրաւած է Չինաստանի մօտ կէսը, Ռուսիոյ զինակից Չեխոսլովաքիան գոյութենէ դադրած է, մինչ Եւրոպայի մէջ կեանքը կը խլրտի, արեւելեան ու հարաւային Եւրոպայի մէջ ազգեր ու ժողովուրդներ նորանոր յենարաններ ու կռուաններ կը փնտռեն, եւ, որ գլխաւորն է, ռուսական Ուկրայնայի անջատումը կամ անկախութիւնը դործնական քաղաքականութեան հարց է դարձած՝ Գերմանիոյ ուղղակի կամ անուղղակի պաշտպանութեան տակ:

Այս խաղաղասիրութիւնը կը բխի Ռուսիոյ կենսական շահերէ՞ն: Ապահո՞վ է Խ. Միութիւնը իբրեւ պետական կառուցուածք եւ կամ իբրեւ աշխարհագրական միութիւն: Ոչ: Ռուսիոյ շուրջ, թէ՛ արեւմուտքէն եւ թէ՛ արեւելքէն, յարձակողական մեծ ուժեր կան, որոնք պատեհ առիթինպիտի չվարանին դրոհ տալ: Ներսը՝ ազգային խմորումներ կան, որոնք պիտի պայթին, երբ արտաքին ճնշումը ըդդալի դառնայ:

Մոսկուա խաղաղասէր է,— ի՛նչ հեգնանք՝ համաշխարհային յեղափոխութեան փողը հնչեցնողներու բերնին մէջ՝ խաղաղութեան ջատագովումը— պարզապէս որովհետեւ տեկար է ամէն մարզի մէջ ու ամէն ճակատի վրայ: Ուժեղ Ռուսիա մը չէր կրնար հանդուրժել, որ տեղի ունենային այն դէպքերը, որոնց ականատես եղանք վերջին 4—5 տարիներուն, նոյն իսկ աւելի առաջ:

Երկրորդ ուշագրաւ կէտը այն է, որ Սթալին կը հեգնէ Ուկրայնայի անջատման ծրագիրը եւ կը վճռէ, թէ 30 միլիոննոց ռուսական Ուկրայնայի փիղը կարելի չէ ամուսնացնել 700 հազարնոց Կարպաթեան Ուկրայնայի մժեղին կամ ճանճին հետ:

Եւ որպէսզի համաժողովին աչքերուն փոշի փչէ, դառն խօսքերով կը ճաղկէ ու կը մեղադրէ արեւմտեան ժողովրդավար ու մեծ պետութիւնները— իմա՛ Անգլիան ու Ֆրանսան— որոնք Սեպտեմբերի տագնապին Չեխոսլովաքիան նետեր են Գերմանիոյ երախին մէջ ու անկէ ի վեր ալ ամէն ջանք կը թափեն, որպէսզի Պերլինը մղեն դէպի Խ. Ռուսիա ու այդպիսով շեղեցնեն անոր ուշադրութիւնը գաղթավայրերէն: Անգլիան ու Ֆրանսան են, ըստ Սթալինի, որ կը մղեն Գերմանիան ու Ճափոնը ծաւալականութեան դէպի Ռուսիա, որպէսզի իրենց կայսրութիւնները ապահովեն ու իրենց անդրծովեան հողամասերը ազատեն սպառնալիքէ:

Այս նոյն մեղադրանքը հաւատարմօրէն կրկնած է Կոմինթէրնի քարտուղար Մանուիլսքի, նոյն համագումարին մէջ: Բայց, ըստ համայնավար վարիչներու՝ ձախողած է անգլօ-ֆրանսական այս սատանայութիւնը: Ժողովրդավար մեծերը իրենց լարած որոգայթին մէջ իրենք ինկած են: Հիթլեր գաղթավայրերու պահանջը դրած է ու Իտալիա կը մրրկի Ֆրանսայի դէմ:

Ճի՞շդ է խորհրդային պետերու այս ախտաճանաչումը՝ Միւնիխին նախորդող ու յաջորդող իրադարձութեանց մասին: Ստո՞յդ է որ գերմանական ծաւալականութեան վտանգը դէպի Ուկրայնա գոյութիւն չունի: Ճի՞շդ է որ այդ վտանգը ինքնաբուխ չէ: Ստո՞յդ է որ Պերլին տենչեր չունի հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ որ գլխաւոր, իրական քաղաքական նպատակն է ծաւալիլ դէպի նախկին գաղթավայրերը, դէպի Ափրիկէ:

Այս հարցերուն պատասխանը մօտաւոր անցեալի դէպքերը տուած են արդէն:

Եթէ այդպէս ըլլար, Պերլին երբեք ալ պատերազմի վտանգի իսկ գնով պիտի չփորձէր գլուխ հանել Աւստրիոյ ու Զուտէթեայի կցումը, պիտի չհրահրէր կամ պիտի չմիջամտէր Սլովաքիոյ եւ Ռութէնիոյ խլրտումներուն եւ կամ պիտի չքաջալերէր, որ անոնք ալ անջատուին Չեխիայէն:

Այս փաստերը բացորոշապէս կ'ապացուցանեն թէ Գերմանիան դէպի արեւելք ծաւալելու ծրագիր ունի, եւ թէ այդ ծաւալականութեան վերջնական հանգրուանը ռուսական Ուկրայնան է:

Ի՞նչ կրնան տալ գերման ժողովրդին ափրիկեան անջրդի գաղթավայրերը, որոնց տիրացման համար Պերլին յանձն առնէր թշնամանալ Փարիզի ու մանաւանդ Լոնտոնի հետ: Պատերազմէն առաջ Գերմանիա տէր էր այդ գաղթավայրերուն, բայց անոնք ծակատագրական պահուն ոչ մէկ օգուտ հասցուցին իրեն: Գերմանիոյ Նախանիւթի հսկայական պահանջը չեն կրնար գոհացնել այդ գաղթավայրերը: Հիթլէրի քաղաքականութեան հիմնակէտը՝ Գերմանիան ծովերու վրայ անգամ մը եւս Մեծն Բրիտանիոյ մրցակից դարձնելը չէ: Այս փորձը ըրաւ միապետական Գերմանիան 1914ին եւ ձախողեցաւ: Պատմական ծանր փորձերէն դաս չառնելը միայն ռուս ժողովուրդին առանձնայատկութիւնն է: Եւրապացին իր ուզածը-չուզածը, իր գործը աւելի լաւ գիտէ՝ քան կը պատկերացնեն Մոսկուայի բոլոր Սթալիններն ու սթալինիկները:

Ասոնցմէ զատ՝ ընդունինք թէ ճիշդ ըն Սթալինի ու իր մանկլաւիկներու մեղադրանքները, թէ արեւմտեան պետութիւններն են որ կը մղեն Գերմանիան դէպի Ուկրայնա, թէ գերմանական այդպիսի ծրագիր մը իրօք «մժեղի ու փիղի ամուսնութիւն է»:

Բայց այս պարագային՝ պէտք է հետեւողականօրէն ընդունիլ այժմէն, թէ ուրեմն Ուկրայնայի անջատումը ժամանակի խնդիր է, քանի որ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի հաւանութեան արժանացող Գերմանիա մը ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ կանգ չառներ՝ իր «դէպի արեւելք գրոհը» յաջողութեամբ պսակելու համար: Եւրոպայի քաղաքական շրջանակները մինչեւ այժմ կը մտածէին եւ տակաւին կը մտածեն, թէ Լոնտոն ու Փարիզ, նաեւ անուղղակի կերպով Ուաշինկթըն, դէմ են գերման այդպիսի ծաւալականութեան ու պիտի չկրնան հաշտուիլ ռուսական անդամատման հետ, կամ թոյլ չեն կրնար տալ որ այդքան մեծնայ ու աշխարհակալ կայսրութեան մը վերածուի արդէն իսկ հզօր, ցամաքային Եւրոպայի վրայ ամբողջ հասակով պառկած Գերմանիան, իր վիթխարական աճելի ուժով եւ ուժական, պայթուցիկ, միաժամանակ ամփոփ, խիտ ազգաբնակութեամբ:

Եթէ այժմ, ըստ Սթալինի, արեւմտեան մեծ պետութիւնները հաշտուած են գերման այս ծաւալումին հետ— նոյնիսկ եթէ իրենք չմղեն, չքաջալերեն— այն ատեն Խ. Միութիւնը չէ որ պիտի կարենայ թումբ կանգնիլ դէպի Ուկրայնա խուժող գերման վաղանդներուն առջեւ:

Ըստ երեւոյթին, դէպքերը կ'ընթանան այնպէս, որ վտանգը ամէն օր քայլ մը կը մօտենայ Մոսկուային: Ինչքան ալ Սթալին ու իր փառաբանիչները ջանան շեղեցնել ռուս ժողովուրդի ուշադրութիւնը այս վերահաս վտանգէն, իրողութիւն է այսօր որ գերմանական ուղղակի ու բացայայտ ճնշումին տակ է, որ Սլովաքիա անկախութիւն կը հռչակէ, որպէսզի վաղը կարգը գայ Ուկրայնային, որ գերման ծաւալականութեան բնական հանգրուանն է եւ ուրկէ միայն Գերմանիա կրնայ գոհացնել իր նախանիւթի յարաճուն պէտքերը:

Պերլին գաղթավայրերու վերադարձի հարցը դրած է, որպէսզի ըսպէ Լոնտոնն ու Փարիզը, որ աչք գոցեն իր թափանցումին դէպի արեւելք: Եւ կը թուի թէ պիտի գոցեն: Միւնիխը առաջին պերճախօս ապացոյցը եղաւ: Երկրորդ ապացոյցը՝ ահա Լոնտոնի ու Փարիզի անտարբերութիւնը՝ Սլովաքիոյ ու Ռութէնիոյ անջատման հարցին մէջ:

Աշխարհը կ'անցնի անակնկալներէ: Ինչ որ երէկ հրաշք կը թուէր, այսօր իրողութիւն է:

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

Ընկալեալ սովորութիւն է, գաղութի մը պատկերը տալու ատեն, սկսիլ ազգային մեքենայէն, որ մեր օրերու բացատրութեամբ կը նշանակէ, ազգային վարչութիւն եւ առաջնորդարան:

Արդ, բուն իմաստով ազգային վարչական մեքենայ մը գոյութիւն չունի Աթէնքի մէջ՝ այժմ: Կա՛ր ժամանակին, կա՛ր անցեալ տարի: Գրքնի Կեդր. Վարչութիւնը, օրինակի համար, որ կազմուած էր երեք հոսանքներու ներկայացուցիչներէն եւ ընտրուած չէգոքներէ: Այդ արժանավայել վարչութիւնը կրցաւ լուծում տալ շատ մը կարեւոր հարցերու, մասնաւորաբար, դպրոցական տագնապին: Անշուշտ, այս չի նշանակեր թէ, այլեւս վերջնական եւ բնականոն կացութեան մը մէջ կը գտնուի դպրոցական հարցը: Սակայն, շնորհիւ նախորդ վարչութեան ճիգերուն, եւ անշուշտ նաեւ կառավարութեան բարեացակամութեան, այսօր կը շարունակեն գոյութիւն ունենալ մեր վարժարանները, հայերէնի նուազագոյն ժամերով:

Մեր առաջնորդը կոնակը տուած Հօկի դիմակաւորներուն, որոնք ծըւարած են «Վերածնունդ» կոչուող ֆուրջին ետին, ամէն միջոցի դիմեց դժուարութեան մատնելու համար Կեդր. Վարչութիւնը, զզուեցնելով մասնաւորաբար չէգոքները:

Ու հասաւ իր նպատակին: Նախորդ վարչութիւնը հրաժարեցաւ, եւ գաղութը այժմ կը կառավարէ Մազլըմեան, աջ ու ձախ հրամաններ եւ հրահանգներ տեղացնելով:

Դպրոցական տարին կը լրանայ արդէն: Յառաջիկային համար պէտք է այժմէն լծուիլ գործի: Նոյնիսկ՝ տեւական եւ տանելի վիճակ մը ունենալու համար, անհրաժեշտ են լայն աշխատանքներ: Կայ տեղաւորման տըխուր պատմութիւնը: Կայ թաղերու կազմալուծումը: Ո՞վ պիտի զբաղի վերջապէս: Յառաջիկայ տարի ազգային դպրոցները պիտի բացուի՞ն: Եթէ այո, ի՞նչ պայմաններու տակ: Ո՞վ պիտի դիմէ կառավարութեան որ միշտ ալ բարեացակամ է, մեր փափաքներն ու տեղական եւ պետական պարտադրութիւնները հաշտեցնելու համար իրարու հետ:

Մեր առաջնորդը երբեք ալ չի մտածեր այս հարցերուն մասին: Կը բաւէ որ ինք հրամայէ միայն: Եկած է ժամանակը— հիմա որ համբերաշխական իրական եւ անկեղծ տրամադրութիւն եւ մթնոլորտ ալ ստեղծուած է— որպէսզի լրջօրէն մտածուի Աթէնահայ ազգային մեքենային կազմակերպութեան եւ դպրոցներու տեւականացման մասին: Եթէ քիչ մը ուշացանք կամ դանդաղեցանք, դատը կորսուած կ'ըլլայ, եւ հազարաւոր հայ աշակերտներու դժբախտութիւնն ալ մեր հաշւոյն կ'արձանագրուի:

Մենք համոզուած ենք, որ կառավարութիւնը, ինչպէս միշտ, եւ մասնաւորաբար Օգոստ. 4ի ազգային պետութիւնը, առանց վնասելու հելլէնական շահերուն, գոհացում պիտի տայ, մեր դպրոցները դնելով վերջնական եւ որոշ կացութեան մը մէջ: Պէտք է խօսիլ նաեւ նիւթական կացութեան մասին, որովհետեւ, փաստօրէն մեր ուժերէն վեր է հասնիլ պետական այն սակերուն, որոնք՝ հոս ու հոն արդէն սկսած են պարտադրուիլ: Այս մասին ալ որոշ եւ հեղինակաւոր կերպով արտայայտուելու համար, Աթէնքը պէտք ունի գործակցական զօրաւոր Կեդր. մարմնի մը:

Ինչ կը վերաբերի գետեղման հարցին, դժբախտ խնդիր մըն ալ այդ եղաւ: Ազդ ու ալինք, Բարեգործականն ու Նանսէնեան Օֆիս միացած կրցան շինել 150ի մօտ տնակներ, կառավարութեան կողմէ տրամադրուած հողերուն վրայ: Այս տնակները, ըստ պայմանագրութեան պիտի տրամադրուէին իրական չքաւորներու: Հազիւ թէ տուներու առաջին մասին շինութիւնը աւարտած էր, հազիւ թէ Բարեգործականն եւ Նանսէնեան Օֆիս կրցած էին զատել չքաւորները, ահա կրկին մեր առաջնորդը հրապարակ իջաւ: Ան ամէն իրաւասութիւն կեդրոնացուց իր ձեռքը, շնորհիւ Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնին, որ միամտութիւնը ունեցաւ խաբուելու իր խաղերէն:

Եւ եղեւ խայտառակութիւն մեծ: Մազլըմեանին կատարած բաշխումին դէմ քարերն իսկ լեզու ելան ու բողոքեցին: Ու հիմա գործը կը մնայ հոն, ուր որ էր: Տուները շինուեցան, եւ անձրեւներէն՝ նոյնիսկ ողողուեցան ու խարխլեցան, առանց բնակութեան: Մաս մըն ալ շինուելու վրայ է:

*** Քանի մը տող ալ հանրային-մշակութային աշխատանքներու մասին: Գաղութը, իր ուժերուն սահմանին մէջ, որոշ ճիգեր կը յայտնաբերէ այս ուղղութեամբ: Այս տարին մանաւանդ, քիչ մը աւելի բեղուն տարի մը եղաւ:

Նախ՝ ունեցանք երկու անցորդներ, որոնցմէ օգտուեցաւ գաղութը: Առաջին՝ Կ. Սասունի, որ տուաւ երկու խնամուած դասախօսութիւններ.— «Սասնայ Ծռեր» եւ «Գրիգոր Զօհրապ»: Երկրորդը՝ Մ. Մարութեան, տաղանդաւոր դերասանը, որ Եգիպտոսէն քաղաքս եկաւ, եւ յաջորդաբար ներկայացուց — Օթէլլօ, Տրիլբի եւ Քօրրատօ, ջերմապէս գնահատուելով գաղութէն, ինչպէս եւ հելլէն գրական եւ թատերական շրջանակներէն: Մարութեան դասախօսեց նաեւ հայ թատրոնին ծագումն ու զարգացումը նիւթին շուրջ:

Հապա — «Արմէնիքի Մուսա՞»ն, քնքոյշ եւ սիրուած հելլէն բանաստեղծ Քալին Ալեփիսի թարգմանութեամբ, եւ Վազգէն Եսայեանի ամբողջական գործակցութեամբ: Այս հատորին Ա. տպագրութիւնը ծանօթ է «Յառաջ»ին: Այժմ լոյս տեսած է Բ. տպագրութիւնը, որովհետեւ, ոչ միայն առաջինը շուտով սպառեցաւ, այլեւ ունէր պակաս դէմքեր: Նոր տպագրութեան մէջ աւելցած են հիներէն՝ Սիամանթօ, Ա. Իսահակեան, Յ. Թումանեան, Ա. Զօպանեան եւ Լ. Խանճեան: Իսկ՝ նորերէն՝ Մանուկ Ա. Մանուկեան եւ Անտոն Կաշէլ: Վստահ ենք, որ այս հատորն ալ շուտով պիտի սպառի, աւելի խորացնելով այն հետաքրքրութիւնն ու համակրանքը, զոր այս գիրքը ստեղծեց մեր մասին հելլէն գրական շրջանակներու մէջ:

Մօտերս, մարտ 25 — 26, Աթէնքը կ'ունենայ նաեւ Գիրքի ցուցահանդէս մը: Անշուշտ հայ գիրքի: Գործին գլուխը անցած են երիտասարդներ, պատրաստուած եւ խանդավառ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիբելի Արագ.— Ատակ — կարող, ընդունակ, կը գործածուի մեր, բայց գործածութենէ դադրած է բառը՝ ատակել, եւ դէշ չէ եղած: Միայն մեր մանկութեանը՝ տուներուն մէջ մեծերուն բերանը կար.— գործերէս «չեմ ատեկեր» բացատրութիւնը, որ անշուշտ «չեմ կարող ելել մէջէն» կը նշանակէր: Անատակ — անկարող, անընդունակ:

Մաշարայական ախտ — հիւծախտ. — Ղօղիլ — պահուըտիլ, ծածկուիլ, դադրած է գործածութիւնը: — Ծովասար, կրնա՞ս ըսել — եբարձ ի՞նչ ձեւ է: Պատասխան.— Անցեալ դասին ձեր տուած բացատրութեան համաձայն, նախ ըսեմ թէ ատիկա բայ մըն է, անցեալ կատարեալ եզ. գ. դէմք, քանի որ միավանկ է եւ առջեւը առած է Ե, եւ ոչ Է, որովհետեւ բայը բաղաձայնով կը սկսի: Միայն չեմ գիտեր թէ ո՞ր բայէն կուգայ:— Աղնիւ Ծովասար, պէտք եղածէն աւելին իսկ ըսիր: Մնացածը թող ըսէ Կարօ Մ.: Պատասխան.— Եբարձ կուգայ «բառնալ» բայէն, որ կը նշանակէ վերցնել, վրան առնել, բառը ասկէց կուգայ, բարձրանալ՝ նմանապէս, ինչպէս բարձր, որուն Բ գիրը ինկած է բարձունքին մէջ: — Շատ լաւ կ'երթայ այսպէս: — Ջանխուլ — գաղտնի, ծածուկ, դադրած է գործածութենէ, ինչպէս՝ յաղագս՝ պատճառաւ, համար: Բայց տեղ տեղ կը գործածուի «աղագաւ» ձեւը — օրինակի ապաւ, որ երթալով կը ցանցառի եւ պիտի դադրի:

Վարկանիլ — սեպել, համարիլ, իբրեւ բայ դադրած է, բայց որմէ կը գործածուի լայնօրէն վարկ, որ ծանօթ է ամէնուն:— Վաղնջուց, վաղեմի, վաղնջական — հին, վերջին երկու ձեւը մանաւանդ աւելի գործածական է եւ իրաւունքով: — Իբրեւ յատուկ անուն՝ մոռցուած է Տաճատունի, նաեւ Արշանոյշ (Արշականոյշ), որ շատ աւելի կ'արժէ քան բազում Հրանոյշներ, Սիրանոյշներ, անթիւ անհամար:— Խարազն — քուրձ, առաջինը գրեթէ գործածութենէ դադրած, բայց նոյնքան լաւ է կրօնաւոր խարազնազգեստ, որքան քրձազգեստ: — Բոկ — կ'ըսուի աւելի բոկիկ կամ բոպիկ: — Հարցում. — խստամբերութիւն, ի՞նչպէս կազմուած է: Պատասխան.— Նախ՝ «խիստ», յետոյ «ամբեր», որ համբերելէն կուգայ: Այս վերջինին համ մասնիկն ալ ալ հանելով կը մնայ «բերել», որ տանիլ, համբերել կը նշանակէ: Համբերել, բերել, բառնալ, համբառնալ — բոլոր ասոնք միեւնոյն արմատական ծնունդ կ'առնեն:— Խստամբերութիւն՝ ըստ քերականութեան բարդածանց բառ է, խստամբեր՝ բարդ, ութիւն մասնիկով ալ ածանցուած:— Ըմբոստ — հեստ, նոյնարմատ բառեր, ինչպէս՝ խրոխտ, յոխորտ:— Զարմանալի չէ՞ արդեօք որ կուսակցութիւններուն եւ կուսակցականներու այնքան վարժ ըլլալով հանդերձ, կուսակցիլ բայը չենք գործածեր: Պէտք չէ երկմտիլ այսուհետեւ: Այդ բայը Խորենացին իսկ կը գործածէ: Կողմ բռնելէն աւելի լաւ է կուսակցիլ: — Յամել — ուշանալ, հաւանաբար արմատականն է ամ, ժամ, ժամանակ, տարիներ անցնի, համեմա-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Հայ լինելուց առաջ, բարեկամ, ես մարդ եմ եւ միեւնոյն ժամանակ սիրող հայր: Ձեզ ծածկում իմ փառասիրական փափաքը. ես կամենում էի, որ Հայոց Թագաւորը փեսայանար ինձ, մանաւանդ որ տեսնում էի թէ՝ իմ գեղանի դուստրը հիացած է նրանով. իսկ իմ աղջկան սիրում էի եւ կաթողին՝ եւ իմ ուրախութիւնը գտնում էի նրա ուրախութեան մէջ. այդ պատճառով էլ աշխատեցի, որ Աշոտ-Երկաթը ամուսնանար նրա հետ:

«Աշոտը կարող էր բացէ ի բաց մերժել այդ միութիւնը. ոչ ոք իրաւունք չէր ունենալ շղթայել նրա սիրտը իւր կամքի հակառակ: Բայց երբ մի անգամ կապուեցաւ նա իմ դստեր հետ սուրբ ամուսնութեան կապով, պարտաւոր էր պատկառ մնալ Աստուծոյ եւ մարդկանց բերանով օրհնուած այդ միութեանը:

«Բայց նա անարգեց այդ միութիւնը: Կը ներէ՞ նրան Աստուած թէ ոչ, այդ ես չգիտեմ. դուք էլ, մարդիկդ, տեսնում եմ, չէք կամենում խստութեամբ դատել նրան, բայց ե՞ս... ես հայր եմ. սիրտ եւ զգացմունք ունեմ, եւ դրա հետ միասին էլ Գարդմանայ տան հպարտ իշխանն եմ... Ես չէի կարող անտարբերութեամբ նայել իմ դստեր դժբաղդութեան վրայ եւ, միեւնոյն ժամանակ, երբեք եւ ոչ մի պայմանով թոյլ չէի տալ, որ երկրիս ամենազօրեղ մարդն անգամ անպատուութեան դրոշմ դնէր իմ ճակատին: Ես մի հարուածով կը ջախջախէի այն ձեռքը, որ կը մօտենար իմ տոհմական անարատ անունն արատաւորելու: Ես այդ կարող էի անել: Բայց ամէնից առաջ լսեցի խոհեմութեան ձայնին: «Ոչ ոքին դեռ յայտնի չէ իմ դստեր դժբաղդութիւնը — մտածեցի ես,— նա ինքը, նոյնպէս, ոչինչ չգիտէ այդ մասին. ինչո՞ւ ուրեմն հրապարակ հանենք ժահահոտ վէրքը. նրան կարելի է բուժել նաեւ մի ծածկարանում, թող հանգիստ մնայ իմ դստեր սիրտը եւ անարատ՝ արքայական գահի պատիւը»: Այդպէս մտածեցի ես եւ դիմեցի արքային: Խօսեցի նրա հետ հայրաբար. յորդորեցի նրան չափաւորել իւր խանդն ու աւիւնը, սանձահարել կրքերը, հեռանալ անպատուութեան ճանապարհից. աղաչեցի, թախանձեցի, որ նա խնայէր իմ դստեր քնքուշ, դիւրաբեկ եւ վշտերի անսովոր սիրտը, որ նա խնայէր, վերջապէս, Հայոց արքայական թագի պատիւը... Նա առաջ չկամեցաւ խոստովանել իւր յանցանքը. ծիծաղեց դառը փորձերից խրատուած հօր կասկածների վրայ եւ կամեցաւ իւր ճարտար լեզուով նկարել իմ առաջ կասկածի ճիւաղային կերպարանքը՝ նրանից ինձ հեռու փախցնելու համար...: Այն ժամանակ ես ապացոյցներ դրի իւր առաջ: Նա չկարողացաւ հերքել նրանց եւ շառագունեց: Օ՛, չկայ աւելի ծանր պատիժ առաքինի մարդու համար՝ քան յանցապարտ ու ամօթահար տեսնել իւր առաջ այն տղամարդին, որի մէջ յարգում էր նա երբեմն առաքինութիւնը, որի մէջ ամփոփում էր նա իւր լաւագոյն յոյսերը, որին նա իւր հերոսը, իւր դիւցազն էր համարում... Ես այդ ծանր վիշտը կրեցի իբրեւ հայ մարդ. իսկ յետոյ տանջուեցայ իբրեւ ծնող՝ երբ իմ դստեր տկար սրտին հասնելիք հարուածի ծանրութիւնը կշռեցի:

«Վերջապէս Թագաւորը խոստովանեց ինձ իւր թուլութիւնը եւ խոստացաւ խզել Ցլիկ-Ամրամի տան հետ ունեցած բոլոր կապերը:

«Ես ուրախացայ եւ վերադարձայ Գարդման: Բայց ահա գալիս է ամառը եւ նա թագուհուն ուղարկում է Սեւորդեաց ամարանոցները, իսկ ինքը գնում Ուտիք, շաբաթներով նստում Սեւորդեաց լեռներում Ցլիկ-Ամրամի վրանների տակ, Ասպրամ իշխանուհու զբօսավայրերում...: Ես այնուհետեւ համբերել չկարողացայ: Նախատական մի գիր գրեցի նրան եւ ըսպառնացի, որ եթէ անմիջապէս չի հեռանալ Սեւորդեաց աշխարհից, ես ինքս իմ Գարդմանացի գնդերով կ'երթամ եւ կը հալածեմ նրան իւր սիրած հովիտներից:

«Քո Թագաւորը ոչ միայն անուշադիր էր թողել իմ նամակը, այլեւ ծիծաղել էր իմ սպառնալիքի վրայ:

— «Այդ ի՞նչ է. մի՞թէ Գարդմանացիք սիրահարների դէ՞մ էլ են պատերազմում՝ հեգնելով ասել էր նա իմ հաւատարմին:

«Բայց ես, որ ի բնէ կատակ անել չէի սիրում, որոշեցի խրատել իմ ստահակ փեսային: Միայն թէ՝ խոկոյն ևեթ չգործադրեցի այդ որոշումը, որովհետեւ դեռ պէտք է խնայէ աղջկանս սիրտը պատրաստէի իւր դժբաղդութիւնը լսելու: Եւ այս մի ծանր պարտաւորութիւն էր սիրող հօր համար՝ զուժել ինքն իրեն բաղդաւոր համարող զաւակին իւր դժբաղդութիւնը:

«Մինչ այս, մինչ այն, Աբաս արքայեղբօր եւ նրա աներոջ դաւադրութիւնը երեւան եկաւ, որից սարսափած, ինչպէս գիտես, Թագաւորը փախչեցաւ Ուտիք: Եւ ահա մի դժբաղդ օր նամակ եմ ստանում իմ դստեր դայեակից թէ՝ Թագուհին մերձ ի մահ հիւանդ է Տաւուշ բերդում եւ կամենում է ինձ տեսնել:

«Իսկոյն եւեթ շտապում եմ Տաւուշ: Տեսնում եմ աղջիկս հոգեկան ծանր տագնապի մէջ: Հարցնում եմ հիւանդութեան պատճառը. եւ նա տանջուելով, դառնապէս արտասուելով պատմում է ինձ իւր դժբաղդութիւնը...:

«Ի՞նչ անէի ես. չէ՞ որ էլ համբերելու տեղը չէր: Հասկացրի աղջկանս որ չվրդովուի, եթէ իմ եւ արքայի մէջ բռնկող մի պատերազմի լուրն իմանայ: «Այս միջոցը, ասեցի, գործ եմ դնում ամուսինդ ուղղութեան բերելու համար, բայց արիւնահեղութիւն չպիտի անեմ»: Եւ այդ նպատակով էլ հէնց Տաւուշի մէջ կոչ արեցի Թագաւորին ամենածանր, նախատական խօսքերով եւ իւր երկիրը աւերելու սպառնալիք կարդալով նրան՝ հեռացայ:

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ վճռական:

...ար ուշանալ: Յապաղել բային մէջ ...ալ կարելի է գտնել ապա (տողը, վերջը) մակրայը:— Հին առեղները կը գործածուէր միայն «աշխարհագիր», ...որ գրականին մէջ բոլորովին դադրած է եւ կը գործածուի «վիճակագիր», «վիճակագրութիւն» միայն:— ...«Յատակագիծ» հինցած է, գիւղի, ...երու համար կ'ըսուէր. իբրեւ ...ատոր խնամքով, ձեռքի (դաստ, ...ակ) աշխատութեամբ չինուած (Վիրթել):—

Մեր Մշակոյթին երկու նահապետներէն Մեսրոպ էր որ Վրացիներուն ...եւ գիր հայթայթեց, անոնց խօսած ...լեզուին հնչադամանքներուն համաձայն: Խորենացին յայտնապէս կը վկայէ Մեսրոպի այս վեհանձնութեան ...որ ազգին ալ (Վիրք) օգտակար ...ալու, եւ այս պարագան պէտք է ...ձայն մասնաւորապէս յանձնել Ռուսատաններուն աչքի ու տիրական Պ. ...Բալինի ուշադրութեան, եւ Մեսրոպի ձեռքով իր ցեղին ընծայուած գիրին փոխարժէքը պահանջել, խնդրել, ...ակցնելով թէ ինք աւելի գլուխ պարտական է Հայուն, քան թէ Հայը իրեն, թերեւս հաշուակցութիւն մը ...ելով դարերի այսուհետեւ Հայ գըրի հնձելէ, ի լուր եւ ի յուշ Մեսրոպեան շնորհաբաշխութեան: Որպէսզի վստահ ըլլանք, ահա Խորենացին այս մասին իր բառերով եւ ան...ռ վկայութեամբ.— « Իսկ Մեսրոպայ երթեալ յաշխարհն Վրաց, առնէ և նոցա նշանագիրս, հանդերձ Ջաղայիւ ումեմն թարգմանաւ հելլէն եւ ...յ լեզուի, ձեռնտու լինելով արքայի նոցա Բակրոյ եւ եպիսկոպոսին Մովսէսի: Եւ ընտրեալ մանկունս եւ յերկուս բաժանեալ դասս, եւ վարդապետս թողու նոցա յաշակերտաց իւրոց, զՏէր Խորձենացի եւ զՄուշէ Տարօնեցի:

Մեսրոպի ձեռքով Վրացիներուն Մշակոյթին պատրաստութիւնը արժանի ոչ միայն քրիստոնէական եղբայրակցութեան, այլ եւ քաղաքական համերաշխութեան ընտիր երաշխիք մըն է:

Կը թարգմանենք յաջորդով :

ՏԱՐԱՋ

Հայկ. գիւղ մը Իտալիոյ մէջ

Wiener Journalի մէջ լոյս տեսած է հետեւեալ գեղեցիկ գրութիւնը՝ «Հայ գիւղը Ապուլիոյ մէջ» վերնագրով, գրուած նոյն օրաթերթին՝ Պարիի թղթակցէն.—

Ս. Ղազարի գեղատեսիլ կղզին, Լորտ Պայրընի երբեմնի սիրական օթեւանը, ծանօթ է արդէն իբրեւ Հայ Մխիթարեան աբեղաներու բնակավայր, որոնց հայկական մեծ գրադարանը ստէպ նկարագրուած է: Բայց ամէնէն քաջ իտալագէտներն ալ չիտութեան կը մատնուին, երբ իրենց հարցում կ'ըլլայ հայկական երկրորդ հաստատութեան մը մասին, որ մօտաւորապէս հազար այր ու կին, մանչ ու աղջիկ կը պարունակէ եւ «Նոր Հայաստան» անունը կը կրէ արժանապէս: Գիւղին պաշտօնական անունը «Նոր Արաքս» է, Հայոց համանուն նշիրական գետին յիշատակով:

«Նոր Արաքս» Պարիէն քանի մը քիլոմեթր հեռու է, ուր իրենց հայրենիքէն դուրս հանուած Հայեր կ'ապրին, երջանիկ՝ ապրել կարենալու համար ափ մը հողի վրայ, ուր անվրդով կ'աշխատին: «Նոր Հայաստանի» երիցագոյն բնակիչները ապրած են Աբտուլ Համիտի ջարդերն ու փախուստ դէպի ռուսական հողերը: Հայաստանի հանրապետութեան ժամանակ ալ, երկիրը ռուս—խորհրդային արիւնհեղութիւններու ասպարէզը մը վերածուած էր եւ այդպէս ալ կը մնայ մինչեւ այսօր: Հայաստանի «ինքնավարութիւնը» Ռուսերուն համար միայն օդային գաղափար մըն էր եւ արդէն իրականին մէջ շատոնց ջնջուած է :

Տասնուչորս տարի առաջ իտալական ընկերութիւն մը Մուսոլինիի աջակցութեամբ հող մը տուաւ սահմանափակ թուով հայ փախստականներու: Այս ձեռնարկը միակ շօշափելի օժանդակութիւնը կը մնայ, զոր ոչ այլեւ այլ համաշխարհային օգնութեան մարմինները եւ ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ըրած է երբեք :

Տուչէն ժամանակին փախստականներուն հողեր տրամադրեց Պարիի մօտ եւ հոգ տարաւ, որ պարզ բայց հաճելի տուներ շինուին անոնց վրայ: Հայերը բնականաբար բոլորովին ընչազուրկ եկած էին, բայց ունէին սերունդէ սերունդ մնացած արհեստ մը — գորգաշինութիւնը: Ասով պիտի հանէին անոնք իրենց ապրուստը եւ Առաջնորդն անոնց 200 հազար լիրէ դրամագլուխ տրամադրեց գործի ըսկիզբը:

Այսօր, տասնուհինգ տարի վերջ, կրնանք ըսել թէ փորձը յաջողութեամբ պսակուած է, որուն իբրեւ վկայ՝ Իտալիոյ արքայազուն իշխանուհին «Նոր Արաքսի» հովանաւորութիւնն ստանձնած է:

Ձիթենիներով եզերուած ճամբան՝ Պարիէն «Նոր Արաքս» կ'երկարի հեռուէն կը տեսնուի օտարատիպ ոճով եկեղեցի մը — Նոր Արաքսի կեդրոնը: Իտալացիները զայն «Ռուսաց եկեղեցի» կ'անուանեն, ինչպէս առհասարակ Հայերը, ուզեն չուզեն, «քրիստոնեայ Ռուսեր» կը համարուին: Նոր Արաքսի Հայերը Ս. Ղազարի կրօնաւորներուն պէս միացեալ չեն, այլ ինքնավար քրիստոնեաներ, որոնց բարձրագոյն կրօնապետն է կաթողիկոսը, զոր քանի մը ամիս առաջ սպաննած են Սովետները:

Նոր Արաքսի մէջ աչքի կը զարնէ տուներու եւ բնակարաններու մաքրութիւնը: Փախստականներու սովորական պարաքներ չեն անոնք, այլ իրական տնակներ, խնամեալ բանջարանոցներով շրջապատուած: Բայց բնակիչներուն գլխաւոր զբաղումը գորգաշինութիւնն է, որուն կը մասնակցին ընտանիքին բոլոր անդամները: Հանդարտ, կենսուրախ այրեր, մելամաղձոտ գեղեցկութեամբ աղջիկներ եւ նոյնիսկ տղաք համբերատար եռանդով կ'աշխատին ու թռիչքներով լեցուն ստեղծագործութիւններ կ'արտադրեն, որոնք նախ քան այդ՝ Կեսարիայէն, Սեբաստիայէն, Կարինէն ու Իզմիրէն կուգային: Նոր Արաքս Պարիի տնտեսական վերելքին կարեւոր մէկ պայմանը դարձած է այլեւս. ամբողջ Իտալիոյ գորգի պահանջը կը գոհացնէ եւ նոյնիսկ կ'արտածէ :

Փոքրերը ոչ միայն գորգաշինութեամբ կը պարապին, այլեւ դպրոց կը յաճախեն, ցերեկը իտալական, իրիկունն ալ հայկական :

Իսկապէս կտոր մը Հայաստան կայ հոն: Ձիրքերով օժտուած, Մուսաներուն մտերիմ այդ ժողովուրդին տխուր երգերը ամէն իրիկուն լսելի կ'ըլլան տարածութեան մէջ. սակայն անոնց մէջ կայ յոյսի եւ խրախոյսի հոգի մը, որ կ'ըսէ. «Հայկի որդիները (ինչպէս Հայերը իրենք զիրենք կը կոչեն) վերստին հայրենիք մը դըտան»:

Թարգմ. ԱՐՓԻԱՐ

Հայերէն ներկայացում Ժընեւի մէջ

ԺԸՆԵՒ.— Մեր գաղութին համար հազուադէպ է տեսնել հայերէն ներկայացումներ: Քոչարեան ամոլին կը պարտինք երկու ներկայացումներ, մէկ ամսուան ընթացքին :

Անցեալ յունուարին Իրանէն Ժընեւ եկան Տէր եւ Տիկին Քոչարեան եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, Յունուար 18ին ներկայացուցին «Աշուղ Ղարիպ»ը, տեղացի երիտասարդուհիներու աջակցութեամբ :

Ներկայացումը յաջող անցաւ եւ հանդիսականները, որոնց մէջ մեծ տեղ մը կը գրաւէր Ժընեւի Իրանեան գաղութը, շատ լաւ տպաւորութեան տակ բաժնուեցան :

Երկրորդ ներկայացումը տեղի ունեցաւ փետրուար 25ին, Քազինօ տը Սէն Փիէրի մեծ սրահին մէջ, նմանապէս շատ յաջող:

Այս անգամ Թատերախաղն էր «Արշին մալ ալան», որ ոգեւորութիւն մը յառաջ բերաւ Ժընեւի իրանեան գաղութին մէջ մանաւանդ: Ներկայացումէն վերջի պարսկերէն երգերը մասնաւոր գնահատանքի արժանացան:

*** Այս զոյգ ներկայացումները ինծի թելադրեցին կարգ մը խորհրդածութիւններ: Առաջին՝ Ժընեւի հայ գաղութը ի վիճակի է ամիսը գոնէ մէկ թատերական ներկայացում ապահովելու :

Երկրորդ՝ կարծեմ հայ թատերական խաղացանկը ունի շատ մը տոհմիկ կտորներ, որոնց ներկայացումը աւելի նպատակայարմար է, հայ արուեստը օտարներուն ծանօթացնելու համար: Կը մտածեմ թէ «Ժուրնալ տը Ժընեւ»ի թղթակիցը՝ որ «Արշըն մալ ալան»ի ներկայացման եկած էր, ի՞նչ խորհեցաւ յայտագրին մէջ կարդալով «Սուլէյման», «Սուլթան պէկ», «Թէլլի», «Վէլի» անունները...

Դերասանին հայ ըլլալը չի նշանակեր թէ ներկայացուած թատերախաղը մաս կը կազմէ հայկական թատրոնին :

Օտարին առջեւ պէտք է հրապարակ հանել զուտ հայկական ստեղծագործութիւններ, գրականութիւն, երաժշտութիւն թէ թատրոն :

Երրորդ խորհրդածութիւնս այն էր թէ Ժընեւի մէջ անյետաձգելի է Մշակութային կեդրոնի մը հաստատումը, թէ ներքին՝ հայկական եւ թէ արտաքին տեսակէտէն :

Պատահական, անցորդ արուեստագէտներու բերած ոգեւորութիւնը պիտի մարի՞ իրենց մեկնումին հետ :

ՊԵՐՃ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

« ՀԱՅԱՍՏԱՆ »

« Յուսաբեր » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, փրանսերէն « Հայաստան »ի հրատարակութեան առթիւ (2 մարտ).

— « Ծաւալով փոքր է դեռ, 16 էջ, բայց անհրաժեշտ ձեռնարկ մը, որ կոչուած է նշանակելի դեր կատարելու, ոչ միայն ֆրանսահայ ու ֆրանսախօս երիտասարդութեան, այլեւ օտարներուն մօտ :

Խմբագրութիւնը պարզելով իր նպատակը, «Նոր սերունդը» խորագրով կը յայտնէ՝ որ Հայաստանի մէջ թէ դուրսը, այսօր ունինք մեծ պատերազմի վերջաւորութեան ծնած սերունդ մը, որ չափահասութեան եկած է: Այս սերունդը, հասակ առած օտար միջավայրի մէջ եւ կրթուած յաճախ օտար դպրոցներուն մէջ, կ'անգիտանայ բոլորովին հայ կեանքը՝ պատերազմէն առաջ եւ պատերազմի ընթացքին. չի գիտեր թէ՝ ա) Իր ժողովուրդին մէկ երրորդը բնաջնջուած է մեծ սպանդի օրերուն. բ) Պատմական Հայաստանի հողերուն աւելի քան երեք չորրորդը կորսուած է. գ) Հայկական անկախութիւն հաստատուած է 1918 Մայիս 28ին եւ ապա 1920 Դեկտեմբեր 2ին խորտակուած է ան, սովիէթական իշխանութեան կողմէ. դ) Եւ վերջապէս, իբրեւ հետեւանք այս բոլորին, մօտ մէկ միլիոն հայութիւն ցրուած է աշխարհի չորս ծագերուն :

Ահա այն «ժառանգութիւնը» զոր ունի իր առջեւ հայ նոր սերունդը այսօր, երբ կեանքի սեմին կեցած, կը պատրաստուի գործի անցնելու :

Յետոյ, ընդլայնելով այս կէտերը, թերթը կուգայ ճշդելու իր ուղղութիւնը, յայտնելով թէ ինչ ոգի պիտի հետապնդէ. ինչ պիտի ընէ եւ ինչ պիտի չընէ: Կը յայտարարէ նախ՝ թէ նպատակ չունի ողբալու եւ ներկայացնելու հայ ժողովուրդին կրած դժբախտութիւնները. թէ՝ պիտի չարծարծէ ամուլ ու անօգուտ ատելութիւնները բոլոր անոնց դէմ, որոնք մեր դժբախտութեանց պատճառ եղած են. եւ վերջապէս պիտի աշխատի ճանչցնել հայ նոր սերունդին՝ ոչ միայն Թուրքիան եւ Ռուսիան, այլեւ մեր բոլոր դրացի ժողովուրդները, որոնք մինչեւ այժմ շատ քիչ ճանչցած են իրար, դարերէ ի վեր, եւ այս բոլորին հետ «Մենք պիտի ուսումնասիրենք, կ'եզրակացնէ թերթը, մանաւանդ մեր սեփական պատմութիւնը, մեր մշակոյթը եւ մեր քաղաքակրթութիւնը »:

Ինչո՞ւ այս ամէնը,— որպէսզի արտասահմանի հայ երիտասարդութիւնը, իր խօսքերովն ու գործերովը, իր նախնիքներուն արժանավայել կերպով, «կարենայ կրել ամէնուրեք եւ հպարտութեամբ Հայ տիտղոսը »:

... Մեր պատմութեան դժուարին վայրկեաններէն մէկը կ'ապրինք. Թերեւս ամէնէն մթինը, որ անշուշտ պիվայրկեաններէն մէկը կ'ապրինք. Թեժողովուրդի մը ճակատագիրը պիտի մնայ այս, ինչ որ դէպքերն ու մարդիկը պարտադրեն անորոշ թուականի մը. ոչ ոք կրնայ պնդել թէ Հայը պիտի մնայ միշտ այսպէս գաղթական ու պանդուխտ. հայրենազուրկ ու հայրենաքաղձ :

Ունինք այն հաւատքը՝ թէ պիտի փոխուի այս դաժան ճակատագիրը եւ Հայոց հայրենիքը, ինչպէս դարերով դարձեալ պիտի հրճուի իր զաւակներուն վերադարձովն ու աշխատանքովը :

Ունինք այս հաւատքը. բայց կը բաւէ՞ ունենալը, երբ կեանքը կը հոսի եւ սերունդը կը փոխուի. երբ օտարը, իր խօսքովը, բարքովը, զգացումովը եւ իր բովանդակ աշխարհովը մեր վրայ կը խուժէ, Հայոց աշխարհը ճզմելով, անոր պատկերը աղօտելով եւ աղճատելով եթէ ոչ այսօրուան, գէթ վաղուան սերունդին մէջ: Այս խուժումին առջեւն է որ պատնէշներ պէտք է կանգնել. եւ այս վտանգին դէմ է որ պէտք է պայքարիլ գիտնանք :

Այս պատնէշներէն, պայքարի այս զէնքերէն հզօրագոյնը՝ արտասահմանի մէջ հայութեան եւ հայրենիքի զգացումին կենդանի պահպանումն է Նորահաս երիտասարդութեան մէջ:

Ամէն պատանիի ու երիտասարդի համար Հայը պէտք է դադրի պարզ ժողովուրդ մը ըլլալէ, դառնալու համար կենդանի ու ստեղծագործ ազգ մը, որուն պատկանիլը պատիւ ու պարծանք ըլլայ. Հայաստանը դադրի աշխարհագրական շրջան մը ներկայացնելէ, դառնալու համար հինաւուրց քաղաքակրթութեան օրօրան մը, որ ազատութեան ու արդարութեան համար կը պայքարի դեռ :

Այս ոգին ու այս հասկացողութիւնը պէտք է ներշնչել հայ նորահաս սերունդին, կարենալ փրկելու համար զայն համայնակուլ օտար ալիքներէ :

«Հայաստան»՝ Ֆրանսայի մէջ, «Հայրենիք շաբաթաթերթ»՝ Ամերիկայի մէջ, ֆրանսերէն ու անգլերէն, այս զգացումը եւ այս համոզումը կը ներշնչեն մեր օտարախօս կամ հազիւ հայախօս երիտասարդութեան :

Հայ երկիրը, հայ պատմութիւնը եւ հայ մշակոյթը.— Թող ճանչցուին անոնք իրենց բովանդակ արժէքին ու փայլին մէջ, որովհետեւ անոնցմով միայն հայ երիտասարդը կրնայ վեր բռնել իր ճակատը եւ հպարտօրէն կրել հայ անունը :

Ֆրանսահայ երիտասարդութեան օրգանը, որ վստահ ենք, թէ պիտի զօրանայ հետզհետէ եւ պիտի հարստանայ թէ բովանդակութեամբ եւ թէ ծաւալով, այս նպատակին կը ձգտի, որ սիրելի է բոլորիս :

Նպատակ մը, որ սակայն զոհողութիւններու պէտք է մղէ մեզ եւ քաջալերութեան »:

ՍՏԱՄՈՔՍԸ

Անհրաժեշտ չէ Եսկուլապի աշակերտ մը ըլլալ համոզուելու համար, թէ ինչ մեծ դեր ունի ստամոքսը մարդուն եւ անոր առողջ կենցաղին մէջ :

Տղան երբ կը ծնի, բերանը կը բանայ ուտելու համար եւ այդ անհրաժեշտ պէտքը կը շարունակուի մինչեւ որ ժամանակը գայ ու գոցուի այն ճամբան՝ ուրկէ կ'անցնի պարէնը ապրեցնելու համար մարմինը :

Շատեր կարեւորութիւն չտալով իրենց կերածին, խառնիխուռն եւ վնասակար ուտելիքներով կը լեցնեն իրենց ստամոքսը, առանց ատոր կծու հետեւանքներուն անդրադառնալու :

Այս պարագան լաւ գիտնալով է որ կարգ մը մեծանուն անձնաւորութիւններ, կը նախընտրեն աւելի իրենց միտքը լեցնել՝ քան ստամոքսը: Այսպէս Հիթլէրի համար կ'ըսեն թէ թեթեւ ձուածեղ մը, քոմբոթ մը եւ երկու տեսակ պտուղով կը վերջացնէ ճաշը: Պ. Չէմպըրլէն՝ կաթ, մածուն եւ պտուղներու քոմփոթ կը սիրէ ճաշակել եւ ատոնցմով կը գոհանայ: Րոքֆէլլըր՝ Ամերիկացի միլիառատէրը, օրական մէկ լիթր կաթ հազիւ կ'առնէր իբր սնունդ: Կարմիր սուլթանին համար կը պատմուի թէ գառնուկի ուղեղն էր իր սիրական կերը՝ անշուշտ հայ գլուխներուն չկրնալով ձեռք ձգել :

Գալով հայ համայնքին, անիկա որչափ շատակեր, սակայն ճաշակի տեսակէտով չափազանց նախանձախնդիր՝ գիտէ ընտրել ինչ որ պիտի ուտէ, իսկ անկէ դուրս եկածին կարեւորութիւն չի տար :

Ասով Փարիզի հայ գաղութը իր տոհմիկ սովորութիւններով պատճառ եղած է որ տեղացին ալ մասնակցի արեւելեան կարգ մը համեղ ուտեստներուն որոնց մէջ յիշատակելի է փիլաւը:

Ամէն ճամբայ թէեւ Հռոմ կը տանի, սակայն ամէն բրինձով փիլաւ չըլլար: Իտէալ, հատիկաւոր եւ համեղ բրինձ ձեռք ձգելու համար պէտք է այցելել Պ. Հրաչեանի նպարեղէնի վաճառատունը՝ թիւ 6, Rue Lamartine, ուր կը գտնուին Պոլսոյ եւ տեղական է'ն ընտիր նպարեղէնները որոնց գործածութիւնը պիտի հեռացնէ բժիշկը ընտանեկան շրջանակներէն :

Հարցուցինք Պ. ՀՐԱՉԵԱՆԻն, ինչպէս կ'ըլլայ որ ձեր գիները աւելի յարմար եւ աժան են բաղդատմամբ ուրիշ նոյնօրինակ ապրանքներուն : Հայկական տժգոյն դէմքին վրայ ժպիտ մը յօրինելով, պատասխանեց գործին մարդը.— Սկզբունքս է դրամէ առաջ յաճախորդին գնահատումը շ'՞հիլ ...»:

Ծ. Ճաշակաւոր

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԻՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔՈՒԷԱՐԿԵՆ 1940ԻՆ

Քուէպահանջ կիներու Ազգային Միութեան նախագահ Դքսուհի տը լա Րոշֆուքօ յայտարարեց, թէ 1940ին Ֆրանսայի կիները պիտի շահին քուէարկելու իրաւունքը: Եւրոպայի մէջ միայն Զուիցերիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Ֆրանսայի կիներն են որ այս իրաւունքէն զրկուած են տակաւին:

Դքսուհին այս յայտարարութիւնը ըրաւ 30 ծերակուտականներու այցելելէ ետք :

Հ Ի Ք Ե Ա Թ

Խարբերդի մէկը մազերը երկարացրել, իրեն Ալիի յաջորդներից էր յայտարարել. Նա քաղաք էր եկել Հէջազի քարաւանի հետ, որպէս ուխտաւոր եւ Հաջի:

Թագաւորի ներկայութեամբ նա մի «Խալիֆ» արտասանեց, որպէս իր հեղինակութիւնը, որի համար եւ արժանացաւ Թագաւորի եւ իշխանների հաւանութեան ու պարգեւների. Թագաւորի մերձաւորներից մէկը, որ նոյն տարին էր վերադարձել ծովահամբորդութիւնից՝ ասաց.

— Զոհաբերութեան տօնի օրերին ես նրան Բասրայում տեսել եմ:

Պարզեց, ուրեմն որ հաջի չէ:

Մի ուրիշն ասաց, որ իբր նրա հայրը Մալաթիացի մի քրիստոնեայ է եղել, ինչպէ՞ս կարող է նա սուրբ տոհմից լինել: Այս բոլորից բացի, իր արտասանածները, որ իր հեղինակութիւններն էր համարում, գտան Էնվէրիի գրքի մէջ:

Թագաւորը հրամայեց գանակոծել ու դուրս վռնտել նրան, իր ստախօսութեան համար:

— Ո՛վ երկրի տէր, ասաց նա, թոյլ տուր մի խօսք էլ ասեմ, եթէ սա էլ սուտ լինի՝ այն ժամանակ ինչ պատիժ էլ նշանակելու լինես՝ արժանի եմ:

— Ի՞նչ պիտի ասես, հարցրեց Թագաւորը. մարդն ասաց.

Օտարական մարդիկ երբ քեզ մածուն տան,
Վստահ եղիր, երկու ջուր է, մէկը թան.
Ճշմարտութիւնն ինձնից լսիր այդ մասին,
Օրէնք է որ շրջած մարդիկ սուտ խօսին :

Թագաւորը ծիծաղեց եւ ասաց.

— Քո ամբողջ կեանքում սրանից աւելի ճիշդ խօսք չէիր ասել: Հրամայեց վարձատրել նրան այնպէս, որ նա գոհ սրտով հեռանայ :

×

Թեթեւամիտներից մէկը, լսել եմ, հպատակների տունն աւերում էր, որպէսզի Սուլթանի գանձարանը լցնի, անտեղեակ իմաստունների այն ասածին, որ ով մարդկանց դիւր գալու համար ամենաբարձրեալ Աստծուն վիրաւորի, Աստուած նոյն մարդկանց նրա դէմ դուրս կը բերի եւ ի վերջոյ կեանքից անհետ կը կորցնի:

Կրակի պէտք ունեցողը չի վառի խոտ, փեդենայ,
Որովհետեւ նրա սիրտը այդ ծխին չի դիմանայ:

Ասում են կենդանական աշխարհում գլխաւորը առիւծն է, իսկ ամենաստորը՝ էշը: Իրականի մէջ բեռնակիր էշը աւելի լաւ է ու պիտանի, քան մարդակեր առիւծը:

Խղճուկ էշը թէպէտ խելքից քիչ տըկար է,
Բայց քանի որ բեռն է կրում՝ օգտակար է,
Սիրելի են կովն ու էշը միշտ աշխատող,
Քան թէ մարդը՝ մերձաւորին չարիք նիւթող:

Դառնանք Հէքեաթի շարունակութեան. Թագաւորը կռահեց վէզիրի դէպի ժողովուրդը ունեցած վերաբերմունքի մասին.

Մի կարծիր որ դու կարող ես թափել արիւն,
Եւ մարդկանցից բոլորովին մնալ թագուն:

Թագաւորը նրան զանազան տանջանքների ենթարկեց ու բանտարկեց: Ասում են, նրա ձեռքից տուժողներից մէկը նրա տանջանքները տեսնելով ասել է.

Ամէն անհատ երբ տիրանայ իշխանական բարձր գործի,
Ժողովուրդի ստացուածքը իւրացնել թող չփորձի,
Մի մեծ ոսկոր գուցէ եւ դու դիւրին կուլ տալ կարողանաս,
Սակայն փորդ կը պատռուի ու չես մարսել դու անվնաս :

×

Ջալինուսը մի անգամ տեսաւ, որ մի տգէտ մարդ մի գիտունի օձիքից բռնած՝ խայտառակում էր նրան: Ջալինուսն ասաց.

— Եթէ նա իսկապէս գիտուն մարդ լինէր, այդ տգէտի հետ գործը մինչեւ այդտեղ չէր հասցնի:

Երկու գիտուն չեն պայքարի, ու չեն կռուի իրար հետ,
Ոչ էլ գիտունն վէճ կը բացի թեթեւամիտ մէկի հետ,
Թէ տգէտը փորձի նրան կոշտ ու կոպիտ խօսք ասել,
Խելօք մարդը միշտ կ'աշխատի նրա սիրտը մեղմացնել:
Երկու խելօք ընկերութեան մի մազն էլ կը պահեն,
Մի համեստ մարդ ու մի տգէտ, դարձեալ նոյնպէս կը վարուեն,
Իսկ երկուսն էլ թէ պատահի լինեն կոպիտ ու անբան,
Ընդունակ են խորտակելու նոյն իսկ ամուր կուռ շղթան:
Չար բնութեան տէր մի անհատ բարի մէկին հայհոյեց,
«Բարի լինի թող քո վերջը» — ասաց մարդը ու յարեց:
«Ես աւելի վատ եմ քան թէ դու ասում ես իմ մասին,
Պակաս կողմերս ես քեզանից շատ աւելի լաւ գիտեմ»:

×

Խոսրով Թագաւորի մօտ մի քանի իմաստուններ խորհրդակցում էին մի կարեւոր գործի համար եւ Բուզուրջէմիրը, որ դրանց մէջ էր, լուռ էր: Ինչո՞ւ դու ոչինչ չասացիր,— հարցրին նրան: Նա ասաց.

— Բժիշկը դեղը միայն [illegible] հանգնե–րին է տալիս, երբ տեսայ, որ ձեր դատողութիւնը ճիշդ էր, իմ խօսքը աւելորդ համարեցի, որովհետեւ այդ դէպքում իմ խօսքը խելօք մարդու գործ չէր լինի:

Թէ առանց իմ խառնուելու գլուխ կը գայ որեւէ գործ,
Անհրաժեշտ է որ լուռ մնամ, ի զուր չանեմ մի խօսք ու փորձ,
Այլ քան է, երբ խարխափելով խոր փոսի մէջ տեսնեմ մի կոյր,
Աստծոյ արդար ատեանի մօտ մեծ յանցանք է, թէ մնամ լուռ:

×

Նուշիրաւան Արդարադատի մօտ մէկը ուրախ լուր բերեց թէ՝

— Լսել եմ այս ինչ թշնամուդ Աստուած տարել է:

— Այն էլ լսե՞լ ես, արդեօք ինձ թողնելո՞ւ է, հարցրեց Նուշիրաւանը:

Քո թշնամու մահը երբեք չպատճառի թող քեզ հրճուանք,
Որովհետեւ մշտական չէ, ոչ էլ անվերջ նաեւ մեր կեանք:

ՍԱԱԴԻ

Թարգմ. բնագրից՝
ԱՒԱԳ ՄԵԼԻՔ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

կան Թղթատարական եւ Հեռագրական վարչութեանց Հսկողութիւնը անմի – ջապէս կ'անցնին գերմանական կառավարութեան ձեռքը, մաքսային վարչու- թիւնը՝ Գերմանիոյ մաքսային իշխանութեան։ Չեխական քուրոնը եւ գերմա- նական մարքը հաւասարապէս օրինաւոր են ցնոր անօրինութիւն եւն ։։

Այս հրամանագրին յայտարարութեան զուգրնթաց, արդէն սկսեր էին մաքրագործումները։ Տրուած լուրերուն համաձայն, առաջին առթիւ ձերբա- կալուած են 5000 հոգի, բայց այս թիւը կրնայ կրկնապատկուիլ ։

*** Լոնտոն հասան քանի մը չեխ պետական ղեկավարներ, ինչպէս նախ- կին վարչապետ Զօր. Սիրովի եւ ուրիշներ ։

*** Փրակայի փաստաբաններու կաճառին բոլոր հրեայ անդամներուն 24 ժամ միջոց տրուեցաւ, որպէսզի արիական փոխանորդներու յանձնեն իրենց գործերը։ Կաճառին գլուխն անցած են գերման փաստաբաններ ։

*** Առ նուազն 500 հոգի Անգլիա կը սպասուին Չեխիայէն։

Հունգարիա գրաւեց Կարպաթեան Ուկրայնան

Հունգարական զօրքը մարտ 16ին լրացուց Կարպաթեան Ուկրայնայի գրաւումը։ Հունգար յառաջապահները իրար ողջունեցին, իրականացնելով ե- րազուած սահմանակցութիւնը ։

Հունգարները Կարպաթեան Ուկրայնա կամ Ռութէնիա մտան երեքշաբթի օր, երբ կը փլէր Չեխոսլովաքիան։ Գրաւումը պիտի լրանար յաջորդ առտուն, երբ ուկրայնական զօրքը եւ չեխական – հրամանատարութիւնը դիմադրեցին, հրահանգի սպասելով գերմանական սպարապետութենէն։ Չեխ հրամանատա- րը, Զօր. Փրհլա Ռումանիա փախաւ, իսկ վարչապետը, գերապայծառ Վոլո- շին, որ անկախութիւն հռչակած էր եւ Գերմանիոյ պաշտպանութիւնը խնդ – րած, նոյնպէս Ռումանիա փախաւ, այդ երկրին միջամտութիւնը խնդրելով ։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիա լռելեայն հաւա – նութիւն յայտնած է այս գրաւման ։

Ո՛ւր կ'երթայ լեհական մամուլը

Լեհական մամուլը խանդավառութեամբ ողջունեց Սլովաքիոյ անկախու – թիւնը, «կեցցէ Սլովաքիան» աղաղակելով։ Միաժամանակ ուրախութիւն կը յայտնէ, որ Չեխերը խոնարհած են վերջապէս։

Թէեւ պաշտօնական շրջանակներու մէջ գոհունակութիւն կը յայտնեն որ Հունգարիա եւ Լեհաստան յաջողած են սահմանակից դառնալ Ռութենիոյ մէջ, բայց լեհ ժողովուրդի վրայ ծանր տպաւորութիւն գործած է գերման յառաջ- խաղացութիւնը։ Ժողովուրդը դժուար կը մարսէ, թէ ինչպէս Գերմանիա յա- ջողեցաւ ութ միլիոննոց Չեխերը կլլել, երբ Միւնիխի մէջ Հիթլեր յայտարա- րած էր թէ այլեւս հողային պահանջ չունի Եւրոպայի մէջ ։

«Ո՞վ պիտի ըլլայ յաջորդը», ահա հարցումը զոր կուտան բոլորը։ Կը կարծեն, թէ յաջորդ զոհը պիտի ըլլայ Հունգարիա, յետոյ Ռումանիա, որով- հետեւ Գերմանիոյ իրական նպատակն է հասնիլ ռումանական քարիւղին, ինչպէս ըսած է գերման օդային տորմիղի ղեկավարներէն մին։ Գերմանիա չուտով կ'ունենայ 6000 օդանաւ եւ քարիւղի սուր պէտքը ունի։

Կարմիր բանակին ուժը կրկնապատկուած

Խ. Միութեան պաշտպանութեան գործավար մարաջախտ Վորոշիլով զե- կուցում մը տուաւ բոլշեւիկեան 18րդ համագումարին մէջ, եւ ըսաւ թէ խոր- հրդային բանակը կրկնապատկուած է հինգ տարուան մէջ։

Բանակին թիւը 1934էն ասդին կրկնապատկուած է, օդային ուժը աճած է 138 առ հարիւր, իսկ նաւատորմիղը չուտով կը դառնայ հզօր ույժ մը, ա – ռանձին գործավարի մը վարչութեան տակ։

Խորհրդային սահմաններու պաշտպանութիւնը հիմնապէս բարւոքած է եւ այս նպատակին յատկացուած բանակներու ույժը աւելցուած է ։

— «Եթէ Մեծն Բրիտանիան չհաշուենք, որ միայն չորս անգամ կը մեծցնէ իր բանակը պատերազմի պարագային, միւս բոլոր ազգերը կը մեծցնեն իրենց բանակները հինգ, վեց, եօթ եւ մինչեւ իսկ ինը անգամ»։ Կարմիր բանակը մեծցուած է 1934էն ասդին 130 առ հարիւր եւ հետեւակազօրքի մէկ զօրաբա- ժին այժմ ունի 18.000 զինուոր։ Այժմ կան տասը զօրաբաժիններ աւելի քան հինգ տարի առաջ։ Խորհրդային հետեւակազօրքի զօրաբանակ մը այժմ ունի 60.000 զինուոր եւ ի վիճակի է մէկ վայրկեանի մէջ 70 թոն ռումբ տեղալու, մինչ ֆրանսականը կը նետէ 54 թոն եւ գերմանականը՝ 53 թոն ։

Օդանաւերու ոչ միայն թիւը աճած է, այլ եւ անոնց արագութիւնը մեծ – ցած։ Խորհրդային ռմբաձիգ օդանաւերը կը սաւառնին ժամը 300 մղոն արա- գութեամբ ։

Հարցապնդում Երեսփ. Ժողովին մէջ

Վարչապետը յօժարութիւն յայտնեց լսելու հարցապնդումները, ար – տաքին քաղաքականութեան մասին, այսօր իսկ։ Ընդհ. կարծիքը այն է թէ վստահութիւն պիտի չահի նորէն, թէեւ ընդդիմադիրները չեն հանդուրժեր Պ. Պոնէի ներկայութեան, վախնալով որ զիջումներ պիտի կատարէ նաեւ Իտալիոյ պահանջներուն հանդէպ։ Շատ մը երեսփոխաններ կը գգուշանան նախարարական տագնապէ մը, վախնալով որ Մուսոլինի քաջալերուելով, Հիթլէրի օրինակին կը հետեւի ։

*** Երեսփ. Ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, 133ի դէմ 410 ձայնով քուէարկուեցաւ կառավարութեան պահանջած վարկը՝ Սպանիոյ փախստա – կաններուն համար։ Այս նիստին մէջ շարունակուեցաւ բոլշեւիկ երեսփոխան Մարթիի դէմ բացուած վիճաբանութիւնը։ Աջակողմեան երեսփոխանները նոր ամբաստանութիւններ ըրին Մարթիի դէմ, որ ուժգնօրէն պաշտպանեց ինք – զինքը, յօժարութիւն յայտնելով ներկայանալու քննիչ յանձնաժողովի մը առ- ջեւ։ Այս առթիւ ալ բուռն լուտանքներ փոխանակուեցան։ Աջերը «աւազակ, դաւաճան, մարդասպան» կոչեցին Մարթին, իսկ այս վերջինը «շնագայլեր եւ բորենիներ» անուանեց իր հակառակորդները։

ԱՆՑԱԾ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ այսօր այնքան զօրաւոր է որ կրնանք ամե – նայն վստահութեամբ ընդունիլ որ եւ է ուղղակի մարտահրաւէր թշնամիներու որ եւ է խմբակցութեան կողմէ», յայտարարեց ծովային նախարարութեան խորհրդականը։ Այս առթիւ 149 միլիոն ոսկիի (26.225 միլիոն ֆրանք) վարկ մը պահանջեց, 1939 — 1940 տարեշրջանին համար ։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ զինուոր կը համախմբեն Մանչուրիոյ եւ Խ. Միու – թեան սահմանագլուխին վրայ, ի նախատեսութիւն նոր դէպքերու ։

ԼԻԲԻՈՅ (Հիւս. Ափրիկէ) իտալական զօրքը նորէն աւելցած ըլլալով, Համի անգլիական դեսպանը բացատրութիւն պահանջեց։ Ֆրանսա եւս նոր զինուոր կը համախմբէ սահմանամերձ շրջանին մէջ եւ երկու պետութիւնները իրար կը մեղադրեն ։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց թէ Հրեաներու արտաքսման պայ- մանաժամը վերջնապէս լրացած է մարտ 12ին։ Մինչեւ այդ թուականը շատեր հեռացած են երկրէն, բայց տակաւին մաս մը Հրեաներ կը մնան։ Յայտնի չէ թէ անոնց մասին ինչ պիտի կարգադրէ կառավարութիւնը ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ստորերկրեայ հանքերուն մէջ աշխատողներու աշխատա – ժամը պիտի աւելնայ 45 վայրկեան ։ Փոխարէնը՝ պիտի ստանան 25 առ հա – րիւր աշխատավարձի յաւելում ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԺՈՒ[illegible]Ն ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

27 [illegible] ԻԼ ՀԻՆԳՇ[illegible] ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին, Salle Gaveau[illegible] մէջ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

«ՀՈՄԵՆԵՄԵՆ»Ի ԿԵԴ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄ[illegible]ԵԱՆ — ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽԱՆԷՍԱՆԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՕՒՏՂԵԱՆ

կը ներկայացուին՝ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ **ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ**

Ցատկապէս պատրաստուած մասնաւոր տեքօրներ

ԱՆՄԱՀՆ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ **ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ**

ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏ ԱՂԵՔՍ. ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ **ՉԱՐ ՈԳԻՆ**

Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ԼԱՔԱ, Տիկիններ ԱԶՆԱՒՈՐ և ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ԱԶՆԱՒՈՐ, ԳԸԼԸՃԵԱՆ և ՍԱ- ՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը ։ Բեմադրութիւն եւ բեմադարդութիւն Պ. Ս. ԼԱՔԱՅԷ ։

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատունը Ծ. Սամուէլ գրատուն, 51 rue Mr. Le Prince Paris-5, Մ. Պարսամեան գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Ցարո Թիւնեան, 13, rue d'Orsei, Paris-8.

ՀԱՅ ՇԱՐԺՈՒՄ

Բաժին

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 20 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահը։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ողովի կը հրաւիրէ Ռազմիկ, Ցա[illegible] բոս եւ Հայր[illegible] խումբերը, 19 Մարտ, կիրակի ժամը 2,30ին, ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանը, 26 պիս ռիւ տը լա բառք, Առնուվիլ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 18 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին հայ ակումբին մէջ։

Գ[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մար- սէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը Շաբաթ 18 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին, սովորական վայրը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Ներկայ պիտի ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն բոլոր ընկերները կը հրաւիրէ ընկերական դասախօսութեան, 21 Մարտ երեքշաբթի գիշեր ժամը 8ին գրադարանին մէջ։

Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ Դաշնակցութեան ծագումը։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԱՅՆ. ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Մալթ. Կրթ. Միութեան սրահին մէջ

19 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Ընկերական եւ հրապարակ. դասախօսութիւններ

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

20 Մարտ, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԳԻՏԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

22 Մարտ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը [illegible]ին

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան խումբեան դասախօսութիւն

«Նիւթ՝ «Ի՞նչ է Դաշնակցութիւնը»»

Ընդհանրական քննախօսութիւն

Փետր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ ՊՈՒ[illegible]ԲՈՒԼՈՆԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149, rue d'Argenteuil.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԽՍԱՀ[illegible]

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժ[illegible]

ԿԸ ԽՕՍ[illegible] Պ. ԼՕՐԸ[illegible]

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Գի[illegible] 2 ֆրանք։

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑ[illegible] ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒՀԵ[illegible] ՀԱՅ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

19 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6էն [illegible]

[illegible] 8, ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ [illegible]

Մուտք 3 եւ 6 ֆրանք։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕՅԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին Ազգ. Վարժարանի [illegible] մասնակցութեամբ Ազգ. վարժարանի եւ Բողոքականաց վարժարանի սեռ աշակերտութեան

Կը նախագահէ Տկ. Ն. ՔԷՉՐԻԹՃԵԱՆ կը խօսի Պ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մուտքը ազատ է։

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Գամպուրեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Գամպուր- եան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Գամպուրեան (Նախիջեւան), Տէր եւ Տիկին Ցա- րութիւն Պոտիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս եւ Խաչատուր Գամպուրեան (Ռուսաստան) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, սանամօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿ. ԱՂԱՒՆԻ ԳԱՄՊՈՒՐԵԱՆԻ

ցաւնալէ մահը որ տեղի ունեցաւ Մարտ 7ին, 71 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 8 մարտ, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ իր բնակարանին մէջ, Գամֆանիը Փէրիէ (Մարսէյլ), ուրկէ մարմինը փո – խադրուեցաւ Սէնթ Անթուանի գերեզմանատունը ։

ԿԻՍԱԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

(Bal des loups)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԳՆ. Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

18 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Hocheի ՄԷՋ, **9 Ave. Hoche, Paris (8)**

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ Լ. ԳԷՓՍԱՄՃԵԱՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ արուեստագէտներ՝ օրիորդներ ԷՔՐԻՃԵԱՆ եւ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ

Նուագախումբ համբաւաւոր **Jimmy's** ընտիր պիւֆէ

աննախընթաց անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ՝ 30 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏ ՀԱԳՆԻԼ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է

Թ Ա Տ Ե Ր Ա Կ Ա Ն Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա Ց Ո Ւ Մ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ, **229 Rue Boilau**, Լիոն

Ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացուի

«Ս Ա Յ Ե Ա Թ Ն Ո Վ Ա

Գիներ՝ 7, 5 եւ 4 ֆրանք, փոքրիկներու համար 1 ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ – Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ

18 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ ։

ՍԱԼՈՆ ՖԼՈՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐԻՒ ՎԱՆԹԻՒՌ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Աչքերու գեղեցկութեան մրցում։ Կը ներկայացուի ՆԱՄՈՒՍԷն մէկ արա[illegible] Եւրոպական պարեր՝ ընկերակցութեամբ 6 հոգինոց ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ նուագա- խումբի ։ Ճոխ պիւֆէ Մուտք 8 ֆրանք

Դերասան Թագօյի բազմ. ներկայացումները

Մարսէյլի, Վալանսի եւ Լիոնի միացեալ թատերախումբով

Մարսէյլի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱՍԵԲԱՍՏԱՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

19 Մարտ, կիրակի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԽԱԶՈՒԳՈՂՆԵՐ

Վալանսի մէջ. 1 Ապրիլ, Լիոնի մէջ 2 Ապրիլ, Տէսինի մէջ 2 Ա[illegible]

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

ՇԻՐԱԿ

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական։ Անմրցելի։ [illegible] Առաջնակարգ զօրացուցիչ [illegible] բեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ [illegible] ու Հայ աւանդական սեղանին [illegible]

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

[illegible] Մարսէյլի Մ[illegible] [illegible] Լուսաւորիչ [illegible] տուած է 500 ֆր. [illegible] [illegible] Պ. [illegible] իր [illegible] ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ [illegible] [illegible] առթիւ։

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ֆիլի Ազգասիրական [illegible] [illegible] որ տեղի պիտի [illegible] իրիկուն Լիոնի մէջ։

Կը հրաւիրուին հայրենակից[illegible] Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ [illegible] ՄԱՐՍԷՅԼԻ [illegible]

[illegible]

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ [illegible] Մարսէյլի Վ[illegible]ութիւնը ընդհ. [illegible] իր գործօն [illegible] ժողովի կը հրաւիրէ [illegible] ժանդակ անդամները 19 Մարտ, [illegible] րակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, [illegible] Eclipse, «Շահրիկեան» սրահը։ [illegible] ժողովին օրակարգը կը սահմանէ [illegible] գործօն եւ օժանդակ անդամներ[illegible] ներկայութիւնը պարտադիր [illegible]

ԳՈՒՇԱԿԵՏԸ

ՊԱՆԷԼԷ-ՍԱՆ ԹՈՒՄ «Յառաջի ա- սիրաց»ի դասախօսութիւնը 18 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ի դըպ- րոցին մէջ։

Կը դասախօսէ Պ. Թադէոս Մե- [illegible]. Հայաստանի [illegible] կայի հայ գաղութի մասին։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՄԱՐՏ — DIMANCHE 19 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3993 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

"ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ„Ը ԵՒ... ՓՈԹՈՐԻԿ

— oo —

Մշակոյթի Օր է այսօր, նուիրուած՝ Հայկական Թատրոնին, նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Կեդր. Վարչութեան: Եւ Յառաջ, որ այնքան մեծ սպասած է այդ Օրին ժողովրդականացման համար, այսօր ալ որոշած էր ամբողջ թիւը յատկացնել Հայկական Թատրոնին:

Եւ ահա, Բ. եւ Գ. էջերը հազիւ խմբագրուած՝ համապատասխան գրութիւններով, կացութիւնը խորապէս տագնապալի հանգամանք մը ստացաւ քանիչորս ժամուան մէջ:

Եթէ ոչ եղերական, գէթ ճակատագրական օրեր կ՚ապրինք արդէն: Վկայ՝ օրուան լուրերը, որոնց խտացումն իսկ տեղ չձգեց ոչ չարք մը պատկերներու, գլուխն ըլլալով Պետրոս Ադամեանը, ոչ խմբագրականի, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է արտայայտութեան:

Ուրեմն, Հայկական Թատրոնի պանծացման համար մեր պարտականութիւնը կատարած կ՚ըլլանք երկու էջերով եւ ցիրուցան պատկերներով: Իսկ իբրեւ երկու խօսք, ի՛նչ աւելի պատկերալից՝ խտացնելու համար հայ դերասանին ճիգն ու տառապանքը, քան սա հառաչանքը Պետրոս Ադամեանի.

... Կ՚անհետանայ քեզ հետ հանճարն, եւ զգիմակ
Կ՚ուտէ հողոյն սեւ ճճի ...

Օրուան փոթորիկը արգելք մը չէ հանդիսաւորապէս տօնելու հայկական բեմին փառքը, իբրեւ լրացուցիչ մասը մեր սեփական Մշակոյթին, որ ինչքան ալ աժգոյն երեւայ, կը կազմէ իրական պարծանք մը:

Հայկական ճիգը լեռ ու ձոր կտրած է նաեւ այս ճակատին վրայ, եւ եթէ տօները բան մը կ՚արժեն, պէտք է ծառայեն միշտ վառ պահելու կրակը, ընդհանրական եւ սրտաբաց աջակցութեամբ, հակառակ բոլոր փոթորիկներուն:

Թուրքիա կ՚ուզէ գրաւել Պուլկարիան ի հաշիւ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի

Պուլկարիոյ վարչապետ Քէօսէիվանով Էնկիւրի հասաւ եւ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով: Պիտի մնայ երեք օր: Կը կարծուի թէ պուլկար վարչապետին եւ թուրք կառավարութեան միջեւ կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի դառնան Գերմանիոյ դէպի արեւելք յառաջխաղացման մասին: Այս խօսակցութեանց գլխաւոր նպատակն է ստեղծել պալքանեան ճակատ մը, որ կարենայ վեց միլիոն սուին հանել ի պաշտպանութիւն պալքանեան պետութեանց: Այս պետութիւնները այժմ վստահութիւն չունին ոչ մեծ պետութեանց վրայ, ոչ ալ իրենց նախկին համաձայնութիւններուն հանդէպ: «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ Չեխոսլովաքիոյ օրինակը մղած է որ Թուրքերը եւ Պուլկարները աւելի դիւրաւ հասկնան իրար այժմ եւ ջանան կազմել պալքանեան դաշնակցութիւն մը, բաղկացած Թուրքիայէ, Պուլկարիայէ, Եուկոսլաւիայէ, Ռումանիայէ եւ Յունաստանէ, որ կարենայ կասեցնել Գերմանիոյ գրոհը դէպի Ռումանիա: Այս նպատակին մէջ յաջողելու համար Պալքանեան Դաշնակցութեան պետութիւնները այժմ տրամադիր են ամէն զիջում կատարելու, որպէսզի Պուլկարիան ալ առնեն դաշնակցութեան մէջ: Թուրքիա իր միջամտութիւնը եւ ազդեցութիւնը գործ պիտի դնէ, որ Ռումանիա եւ Յունաստան բարեկամաբար գոհացում տան Պուլկարիոյ հողային պահանջներուն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԱՆԿԱԽ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻԷՆ

— oo —

Հրեաները ընդհ. գործադուլ կը յայտարարեն

Անգլիական կառավարութիւնը Լոնտոնի խորհրդաժողովի հրէական ու արաբական պատուիրակութիւններուն ներկայացուց կառավարութեան վերջնական ծրագիրը Պաղեստինի մասին, առաջարկելով ընդունիլ կամ մերժել զայն:

Այս ծրագրին էական կէտը այն է, որ Պաղեստին պիտի վերածուի անկախ պետութեան մը տասը տարի վերջ, կապուած դաշնագրով Մեծն Բրիտանիոյ: Մինչեւ այդ՝ Պաղեստինի վարչութիւնը պիտի անցնի երեք շրջաններէ. առաջին՝ անգլիացի մարզպանին Խորհրդատու Ժողովին պիտի մասնակցին Հրեաներ եւ Արաբներ, իրենց թիւին համեմատութեամբ ներկայացուցիչներով: Այս մարմնի մէջ Արաբներու թիւը պիտի ըլլայ Հրեաներու թիւին կրկինը: Այս մարմնին մէջ Պաղեստինցիներու թիւը աւելի մեծ պիտի ըլլայ քան Անգլիացիներունը: Գործադիր Խորհուրդին մէջ եւս պիտի առնուին Արաբներ եւ Հրեաներ, այնպէս որ Անգլիացիներու եւ Պաղեստինցիներու թիւը հաւասար ըլլայ այս մարմնին մէջ, որ իրական կառավարութիւնը պիտի հանդիսանայ: Երկրորդ՝ երկու տարիէն պիտի կազմուի ընտրովի խորհրդարան մը, նոյնպէս Պաղեստինի բնակչութեան թիւին համեմատական անդամներով: Երրորդ շրջանին՝ կառավարական գործերը աստիճանաբար պիտի յանձնուին Պաղեստինցիներուն:

Պաղեստինեան ծրագրին երկրորդ մասը կը վերաբերի հրէական ներգաղթին: Յառաջիկայ հինգ տարիներուն ներգաղթը պիտի սահմանափակուի 75.000 հոգիով:

Այսպէս Հրեաներու թիւը հինգ տարի ետք պիտի հասնի 525.000ի: (Այժմ 450.000 է եւ կը կազմէ Պաղեստինի ընդհանուր բնակչութեան մէկ երրորդը): Ծրագրին երրորդ մասը յատկացուած է հողերու վաճառումին: Մարզպանը իրաւասու պիտի ըլլայ ճշդելու Հրեաներուն ծախուելիք հողերուն քանակը: Ան Պաղեստինը պիտի բաժնէ երեք շրջաններու. առաջին՝ ազատօրէն հող գնելու շրջան. երկրորդ՝ սահմանափակ կերպով հող գնելու շրջան, եւ երրորդը՝ շրջաններ, ուր Հրեաները հող չեն կրնար գնել:

Հրէական պատուիրակութիւնը միաձայնութեամբ որոշեց մերժել անգլիական ծրագիրը եւ մեկնեցաւ Պաղեստին: Արաբները տակաւին կը բանակցին եւ կը կարծուի թէ անոնք ալ պիտի մերժեն, որովհետեւ դժգոհ են թէ արաբական պետութիւն ստեղծելու խոստում չի տրուիր, ինչպէս նաեւ հրէական ներգաղթը ամբողջովին արգելքի տակ չառնուիր:

*** Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Հրեաներու ազգ. խորհուրդը որոշեց ընդհանուր գործադուլ հռչակել 24 ժամուան համար: Գործադուլին պիտի մասնակցին բոլոր Հրեաները: Գործադուլը պիտի սկսի երկուշաբթի օր: Առաջին վճռական ձեռնարկն է այս որ կը կատարուի բրիտանական ծրագրին դէմ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԵԼՈՒ ԱՆՍԱՀՄԱՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՅ. 30

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Կ՚ՈՒԶԷ ԳՈՐԾԵԼ ԳԱՂՏՆԻ ԵՒ ԱՐԱԳ. ԶՕՐԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իր ճառախօսին յայտարարութիւնները միջազգային կացութեան մասին

Նախարարական խորհուրդը առջի օր բացառիկ նիստ գումարելով, միաձայնութեամբ որոշեց անսահման լիազօրութիւն պահանջել մինչեւ յառաջիկայ նոյեմբեր 30, բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու եւ ազգ. պաշտպանութիւնը աճեցնելու, զօրացնելու համար գաղտնապէս եւ արագ:

Վարչապետը այս որոշումը անմիջապէս հաղորդեց երեսփ. ժողովին, ճիշդ այն պահուն երբ հարցապնդումներ տեղի կ՚ունենային արտաքին քաղաքականութեան մասին: Թէեւ Պ. Տալատիէ չյայտնեց իր գործունէութեան ծրագիրը, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ աչքի առջեւ ունի հետեւեալ առաջադրութիւնները.—

1. Աւելցնել աշխատանքի ժամերը, անգամ մը եւս վերաքննելով 40 ժամուան օրէնքը, մասնաւորապէս ազգ. պաշտպանութեան վերաբերեալ ճարտարագործութեանց մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ փութացնել երկրին վերազինումը եւ նուազեցնել Գերմանիոյ գերազանցութիւնը, հիմա որ Չեխոսլովաքիան ալ մաս կը կազմէ այդ երկրին:

2. Մինչեւ 1942 երկարաձգել ներկայ խորհրդարանը, որուն շրջանը կը լրանայ 1940ի գարնան: Այսքան արմատական միջոց ձեռք առնուած չէ խաղաղութեան ատեն, բացի Մեծ Պատերազմի շրջանէն, երբ յետաձգուեցան ընտրութիւնները:

Կառավարութեան մտահոգութեանց խորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել որ Պ. Տալատիէ ուրբաթ օր խորհրդարանին յանձնելով լիազօրութեան օրինագիծը, պահանջեց անմիջապէս քուէարկել, իսկ ծերակոյտին վաւերացման ենթարկել այսօր իսկ, կիրակի: Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը անմիջապէս քննելով օրինագիծը, վաւերացուց 17ի դէմ 26 ձայնով: Միայն մէկ հոգի բացակայ էր, իսկ բոլոր ընկերվարական եւ համայնավար անդամները դէմ քուէարկեցին:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը լիազօրութիւն ստանալով, պիտի կրնայ փոխել պահեստիներու զօրակոչի շրջանները եւ երկարաձգել զինուորական ծառայութիւնը, համաձայն կացութեան պահանջներուն: Ան ձեռք պիտի առնէ բոլոր միջոցները, առաւելագոյն չափին հասցնելու համար սպառազինութեանց արտադրութիւնը: Եթէ չկամութեան հանդիպի, պիտի կրնայ ճարտարագործական զօրաշարժ յայտարարել եւ գրաւել գործարանները, զինուորական արտադրութեանց յատկացնելու համա զանոնք եւն.:

Ձախակողմեան երեսփոխանները եւ թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն կառավարութեան քաղաքականութիւնը, «անձնական դիկտատուրա» կոչելով զայն: Բոլշեւիկներու կեդրոնական օրկանը, «Իւմանիթէ», երէկ առաջին էջին վրայ, վեց սիւնակ խորագրով մը կ՚ազդարարէր.

— « Հիթլերի շուքին տակ.— Հանրապետութիւնը վտանգի մէջ.— Տալատիէ կ՚ուզէ խախտել ժողովրդապետական ազատութիւնները եւ խորհրդարանական կարգուսարքը.— Կ՚ուզէ փակել մամուլին բերանը եւ խեղդել գումարման իրաւունքը »:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթն ալ, «Լը Փոփիւլէռ», նոյն ահազանգը հնչեցնելով, կը ծանուցանէր դարձեալ առաջին էջին վրայ, խոշոր խորագիրներով.

— « Հանրային ազատութիւնները ծանրապէս վտանգուած են.— Կառավարութիւնը կ՚ուզէ պաշարման վիճակի կարգուսարք մը հաստատել:

Երկու կուսակցութեանց խորհրդարանական խմբակցութիւնները կոչեր ուղղեցին ժողովուրդին, մատնանշելով «մեծ վտանգը» եւ «քաղաքացիական քաջութեան» հրաւէր կարդալով, յանուն հանրապետական ազատութեանց պաշտպանութեան:

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Երեսփ. ժողովի հարցապնդումներու ընթացքին, առաջին անգամ խօսեցաւ Պ. Ֆրօսար, նախկին նախարար, որ բացագանչեց.

— « Կա՞յ մէկ հատիկ Ֆրանսացի որ հաւատայ Հիթլերի խօսքին եւ ստորագրութեան: Հիթլեր միշտ դրժեց իր խոստումները եւ ստորագրութիւնները: Ո՞ւր կանգ պիտի առնէ Գերմանիա: Վաղը կարգը պիտի գայ Մէմէլի եւ Տանցիկի: Եւ կարելի՞ է հաւատալ թէ Պ. Մուսոլինի հաւուցում ապահոված չէ: Եթէ վաղը ան մեզի ներկայացնէ իր պահանջները, «ոչ» պիտի ըսե՞նք: Ժամանակը եկած չէ՞ Ֆրանսական միութիւնը հռչակելու:

Եզրակացնելով, ընկերվարական երեսփոխանը առաջարկեց որ վարչապետը նախաձեռնութիւնն ստանձնէ ազգային ուժերը համախմբելու, յանուն Ֆրանսայի փրկութեան:

Ազգայնական երեսփոխան Պ. Իպառնէկարի (Հրեղէն Խաչ) իր կարգին շեշտեց թէ հնչած է սթափումի եւ վճռականութեան ժամը.

— « Հիթլեր, 1914ի պարտեալը, իր օրէնքը կը պարտադրէ յաղթականներուն եւ Եւրոպայի: Այլեւս մեռած է Միւնիխի եւ Փարիզի համաձայնութեանց քաղաքականութիւնը: Հիթլեր այնպէս կը շարժի իբրեւ թէ մենք գոյութիւն չունենայինք: Ան շատ լաւ պահած է գաղտնիքը: Երբեք չէ եղած ժամանակ մը ուր կառավարութիւնները այսքան անտեղեակ ըլլային անցած-դարձածին: Պէտք է վերջ տալ վախկոտութեան քաղաքականութեան:

Լէոն Պլում խօսելով յանուն իր կուսակցութեան, դիտել տուաւ թէ Հիթլէր նոյնիսկ պատրուակ ալ չփնտռեց, Չեխոսլովաքիան գրաւելու համար: Եւ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է «ազատ, քաջ դիւանագիտութիւն մը, սեղմելով գինակցութիւնները եւ բարեկամութիւնները»:

Այդ միջոցին բուռն տեսարաններ պարզուեցան ժողովին մէջ: Նախագահը, Պ. Էռիօ, ազդարարեց.

— « Մի մոռնաք որ արտասահմանը մեզ կը դիտէ »:

Լէոն Պլում շարունակելով, հարցուց թէ նախարարները կը հաւատա՞ն որ իրենք ընդունակ են աշխարհի առջեւ ներկայացնելու Ֆրանսայի կամքը եւ փրկելու խաղաղութիւնը: Այս խօսքին վրայ նորէն փոթորիկ մը փրթաւ եւ քիչ մնաց որ ընկերվարականները յարձակէին ազգայնական երեսփոխանի մը վրայ:

Ընդհանուր ժխորին մէջ խօսք առաւ Պ. Տալատիէ, եւ բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը, դիտել տուաւ թէ ժամանակը չէ բանավէճեր յարուցանելու, այլ անհրաժեշտ է գործել ուժգնօրէն եւ արագ.

— « Անհրաժեշտ է կարճ կապել այս վիճաբանութիւնները: Հանրապետական ազատութիւնները վտանգել չի նշանակեր, երբ կառավարութիւնը կ՚ուզէ պայքարիլ գոնէ հաւասար զէնքերով այն երկիրներուն հետ որոնց ամբողջ ուժը կը կայանայ արագութեան եւ գաղտնապահութեան մէջ: Ես ժամանակին ըսած եմ թէ կարելի չէ երկիրը փրկել, եթէ մենք ալ չենք փորձեր այն ճիգը զոր կը կատարեն միահեծան երկիրները: Այն ատեն դուրս նետեցիք զիս: Բայց այդ անցեալն է: Ես կ՚ուզեմ վերսկսիլ այն ինչ որ ըրած եմ եւ ծանրացնել զայն, որպէսզի Ֆրանսան դառնայ աշխատանքի ընդարձակ հնոց մը:

Ընկերվարական երեսփոխան մը ընդմիջեց: Պ. Տալատիէ զայրանալով յայտարարեց.

— « Ես ձեզմէ հրաման առնելու պէտք չունիմ: Ես ձեզի կ՚ըսեմ ինչ որ կը խորհիմ ընել: Միւնիխի համաձայնութիւնը քննադատեցին եւ ըսին թէ դաւաճանութիւն կատարուեցաւ անոր դէմ: Անցեալ սեպտեմբերին զօրաշարժ կատարուեցաւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ: Բանակցութիւններ ալ կատարուեցան եւ հաստատուեցաւ թէ անկարելի է պահպանել Չեխոսլովաքիոյ համակեցութիւնը: Ես չեմ զղջար խաղաղութեան սիրոյն կատարած ջանքերուս համար եւ պիտի շարունակեմ զանոնք, ցորչափ կարելի է փրկել խաղաղութիւնը: Դուք զիս կը մեղադրէք Ֆրանքօ-գերման համաձայնութեան համար: Եթէ մենք ստորագրած չըլլայինք զայն, այսօր ձեզմէ շատեր պիտի չփորձուէի՞ն մեզ մեղադրել թէ խուսափեցանք համաձայնութենէն: Պ. Ֆրօսար միութիւն կ՚առաջարկէ: Եթէ հաւատայի թէ կարելի է, պիտի կատարէի այսօր իսկ: Եթէ ես համոզուէի թէ իմ մեկնումս օգտակար է երկրին համար, բեմին վրայ պիտի չգտնուէի այս պահուն: Ես ամէն կողմէ համակրանքի վկայութիւններ կը ստանամ ժողովուրդին համեստ խաւերէն եւ ատոր համար է որ կը մնամ. Ուրեմն կը մնայ որ տապալէք զիս, եթէ կրնաք: Կառավարութիւնը ծրագիր մը մշակած է որ կը ձգտի ամրապնդել եւ աւելցնել Ֆրանսայի ուժը: Աւելորդ է այս բեմէն մանրամասնել ծրագրուած տնօրինութիւնները: Ես կ՚ուզեմ ազատ ըլլալ զինուորական միջոցներ ձեռք առնելու արագօրէն: Ահա թէ ինչո՛ւ կառավարութիւնը այս օրինագիծը կը ներկայացնէ ձեզի: Ընդհանուր վտանգին առջեւ Ֆրանսան ալ պարտաւոր է գործել գաղտնօրէն եւ արագ: Ահա թէ ինչու կառավարութիւնը մասնաւոր լիազօրութիւններ կը պահանջէ, որոնց շնորհիւ միայն կարելի է փրկել խաղաղութիւնը եւ երկիրը: Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը յայտարարեմ թէ՝ ըլլայ բռնի ուժի, ըլլայ նենգութեան առջեւ, մենք ոչ մեր իրաւունքներէն կտոր մը, ոչ ալ մեր երկրէն թիզ մը հող պիտի զիջինք: Կը կրկնեմ ինչ որ ըսի Ալժէի մէջ, կշռելով իմ խօսքերուս շեշտը: Մենք հայրենասէրներ ենք եւ կը պայքարինք խաղաղութեան համար, որ կը կազմէ հայրենիքներու մեծութիւնը: Բայց մենք խաղաղասէրներ ենք եւ պատրաստ՝ ամէն զոհողութեան, ի սէր հայրենիքի մը որ ազատ քաղաքացիներ դարձուցած է մեզ»:

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ ԽՈՐԱՊԷՍ ՅՈՒՍԱԽԱԲ ՀԻԹԼԵՐԷՆ

— oo —

Պերլինի դեսպանը ետ կանչուեցաւ

Անգլիոյ վարչապետն ալ նոյնքան ծանրակշիռ ճառ մը խօսեցաւ նոյն օրը, Պըրմինկէմի մէջ, Չեխոսլովաքիոյ կործանման առթիւ: Իր խօսքերը բացորոշապէս կ՚ապացուցանեն թէ այս անգամ բոլորովին յուսախաբ եղած է Հիթլէրէն: Ճառը ձայնասփիւռով կը լսուէր ամբողջ աշխարհի եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ: Պ. Չէյմպըրլէն յայտարարեց.

— « Համաշխարհային կարծիքը բուռն ցնցում մը կրեց, որուն նմանը չէր պատճառած նոյն իսկ Գերմանիոյ ներկայ կարգուսարքը: Ըսին թէ Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը ուղղակի հետեւանքն է իմ անցեալ աշնան կատարած ուղեւորութիւններուս: Ըսին նաեւ թէ քանի որ Հիթլէրի հետ ունեցած հանդիպումներս կը բխէին անձնական քաղաքականութենէ մը, ես եմ պատասխանատուն Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրին: Բոլորովին անարդար է այս եզրակացութիւնը: Կը յիշեցնեմ ձեզի թէ ես Գերմանիա չգացի ժողովրդականութիւն շահելու համար: Ես հոն գացի ամէն բանէ առաջ անոր համար որ, կացութիւնը յուսահատական էր այն ատեն եւ թէ այդ էր միակ պատեհութիւնը, խուսափելու համար եւրոպական պատերազմէ մը: Իմ ուղեւորութեանս առաջին նպատակը յաջողեցաւ: Եւրոպայի խաղաղութիւնը փրկուեցաւ: Առանց այդ ուղեւորութեան, հարիւր հազարաւոր ընտանիքներ սուգի մատնուած պիտի ըլլային այսօր: Մենք, Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը պիտի չկրնայինք որ եւ է բան ընել Չեխոսլովաքիոյ արշաւը եւ կործանումը խնայելու համար: Իմ երկրորդ նպատակս էր զարգացնել խաղաղեցման քաղաքականութիւնը: Եթէ այդ քաղաքականութիւնը պիտի յաջողէր, էական պայման էր որ ո եւ է պետութիւն չփորձէ ձեռք ձգել Եւրոպայի ամբողջ տիրապետութիւնը: Իմ խօսակցութիւններս Հիթլէրի հետ՝ պաշտօնական բանակցութիւններէն դուրս, գնահատելի եղած էին: Պ. Հիթլէր ամենայն անկեղծութեամբ ինծի կրկնեց ինչ որ ըսած էր արդէն Պէրխթէսկատէնի մէջ: Ան ինծի ապահոված էր թէ այդ իր վերջին հողային տենչն էր Եւրոպայի մէջ եւ թէ միտք չունի Գերմանիոյ կցելու գերմանական ցեղէն տարբեր ժողովուրդներ: Ան այս հաւաստիքը հաս –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Հայ Թատրոնը ի պատուի է այս տարի· Համազգայինի Կեդր. Վարչութիւնը գովելի գաղափարը ունեցած է, Հայ Մշակոյթի Օրը նուիրել այս անգամ Հայ Թատրոնին· Պարոնեանի, Շիրվանզադէի, Դերենիկ Դեմիրճեանի Թատերգութիւնները պիտի ներկայացուին այսօր Մութիւալիթէի մեծ սրահին մէջ· պիտի խօսուին ճառեր պանծացնելու համար հայ Թատրոնին կենսունակութիւնը, անոր կատարած եւ կատարելիք դերը, վերջապէս պիտի փառաբանուի մեր ինքնուրոյն բեմը այդ հրաշափառ հանդէսին մէջ։

Ուրեմն տօնն է այսօր Հայ Թատրոնին, հայկական դարաւոր եւ կենսայորդ բեմին, կապուած հայ ժողովուրդին սերտօրէն։ Մխիթարական է այս երեւոյթը, որովհետեւ տօները անպայման, կեանքի ընթացքին վերանորոգում, վերապրում կը նշանակեն, ցեղին մշտահոլով եւ մշտանորոգ արժէքները կը փառաբանեն, հաւատքի մեծ երակը կը թրթռացնեն։ Մօտենանք Հայ Թատրոնի տօնին երկիւղած յոյսերով, այսօրուան մեր դաժան կեանքին ահագնադղորդ փոթորիկներուն մէջէն։

Գրական եւ գեղարուեստական սեռերուն մէջ Թատրոնը ամէնէն մօտիկն է ժողովուրդին, իբրեւ խտացումը կեանքի բանաստեղծութեան։ Ինքնուրոյն Թատրոն չունեցող ազգերը դիմագիծ չունին, անոնց ստեղծագործութեան Թափը, արուեստի ճախրանքը Թեւատ կը մնայ, եւ քաղաքականօրէն ստրուկ մնալու չափ վտանգաւոր է ուրիշներուն մշակոյթին եւ արուեստին գերին դառնալը։

Հայ ցեղը ունեցած է եւ ունի իր Թատրոնը, հին միսթիք սաղմոսերգուներէն մինչեւ նորագոյն Թատերագիրները։ Հայ Բեմը տուած է մնայուն եւ յատկանշական գործեր, ցեղին արգասանդ եւ ստեղծագործ արգանդէն մեծ արժէքներ ծնուած են հայ ժողովուրդին յոյսերն ու յոյզերը, տառապանքներն ու ժպիտը արձանացնող։

Թատրոնը, իրական Թատրոնը կրօնք մըն է, եւ պատմական իրողութիւն մը նկատուած է որ Թատերական արուեստը լաւագոյն կերպով կը ներշնչուի երբ նպատակի մը կը ծառայէ եւ կը հպատակի իր խորքին մէջ որոշ խորհրդապաշտ հաւատքի մը։

Հին յունական Թատրոնը տեսակ մը տաճար էր, նուիրուած Դիոնիսին, ուրուն խորանը գեղազարդուած էր որթատունկի ոստերով եւ ծանրաբեռնուած պտուղներով, որ կանգնած էր նուագախումբին մէջտեղը։ Հոն Թատերական ներկայացումներ տեղի կ'ունենային կրօնական արարողութիւններու ջերմեռանդ վերացումով։ Կը նախագահէր քրմապետը, ներկայացումները՝ ըլլային ողբերգութիւններ Թէ կատակերգութիւններ, ժողովուրդը երկիւղած կ'ունկնդրէր ներքին խորհրդաւոր հաղորդութեամբ մը եւ կը խանդավառուէր, կը յուզուէր, կուլար, կը սարսափէր, կ'անիծէր, կամ կը զուարճանար անսպառ երանութեան մը ապրումներով։

Եսքիլէսի, Սոփոկլէսի գլուխ գործոցները, Եւրիպիդէսի սկեպտիկեան ողբերգութիւնները, Արիստոփանի տարականոն խեղկատակութիւնները հաւասարապէս կը վերացնէին ամբոխը։ Անոնց մէջ խորունկ մտածումներու եւ զգայաճոխ յուզումներու ազնուական շեշտը կը դնէին այդ նախնական հանճարները։

Յետոյ դարերու հոլովումէն ազդուած է Թատրոնը եւ մտած զանազան փուլերու մէջ։ Լատին ողբերգակները Անդրոնիկոս, Պլաւտոս եւ ուրիշներ կրօնական միսթիքականութեամբ կապուած են հաւատացեալներու· յաջորդաբար Քալտրօն, Սէրվանթէս, անած խորհրդաւոր կեանքերու եւ վանական շունչի երկնառաք մտածումներով, սրբագործած եւ բիւրեղացուցած են աստուածային պատգամները։ Միջին դարը եւ իր սրբազան գաղտնաբանութիւնները Թատրոնին տուած են կրօնաշունչ բոյր մը, եւ այդ շրջանին Թատերագիրները պարզաբանած են հաւատքի եւ երկնային կիրքերու կնճիռը բեմին վրայ։ Աւետարանին գլուխները ծառայած են Թատերական նիւթերու ընտրութեան, շարականներու քնարական կշռոյթով երգած են աղօթքներու գաղտնիքը, եւ բազմահազար հաւատացեալներ եկեղեցիներու հրապարակը խռնուած են մտիկ ընելու համար միջին դարու այդ կիսաստուածները որոնք բեմին վրայ հրաշքներ կը պատմէին։ Ճիշդ է որ Թատրոնը երկար ատեն չմնաց կրօնական միսթիք շունչին տակ, արդէն միջին դարը ինքն իր մէջ փոխակերպումներ բերաւ, սակայն յետոյ Շէյքսփիր, Մոլիէռ, Ռասին, Քորնէյլ, Կէօթէ եւ ուրիշներ դարերէ վերջ կրկին յեղաշրջեցին Թատերական ոգին եւ սկզբունքները· բայց տեսակ մը կրօնքներ դարձան անոնք, որովհետեւ ամբողջ ազգեր հաղորդուեցան անոնց գործերով։ Այդ վարպետները, այդ աշխարհական քուրմերը այնպիսի զգացումներ եւ մտածումներ արտայայտեցին որ ժողովուրդները խանդավառուեցան։ Անոնց Թատերգութիւնները կիրքեր հրահրեցին, անոնց ստեղծագործ հանճարը մարդկային հոգիները նուաճեց, ցեղային սահմանները անցան եւ համամարդկային արուեստով տիրակալուեցան միտքերն ու զգացումները։ Անոնք տեսակ մը կրօնք ստեղծեցին, աշխարհական կրօնք մը եւ դարձան աշխարհական մարգարէներ, հոգիներու փրկիչներ։ Ամէն մէկ Թատերագիր որոշ վարդապետութեան մը մօղը դարձաւ, մէկը սէրը ոգեկոչեց, միւսը հերոսութիւնը, ուրիշներ զգայականութիւնը, հաւասարութիւնը, ժառանգական կիրքերը, դրամապաշտութիւնը, նախանձը, բարութիւնը, եւայլն, այսինքն բարձրագոյն ճշմարտութիւններուն առաքեալները դարձան կամ հաւատքի մը Թարգմանները։ Ուրեմն բոլոր իրական հանճարները իբրեւ կրօնք մօտեցած են Թատրոնին, ժողովուրդները ազնուացնելու եւ ընկերութեան բարոյական մակարդակը բարձրացնելու համար եւ արդէն բոլոր կրօնքներու դերը այդ չէ՞ եղած միթէ։

Անշուշտ գիտել պիտի տրուի Թէ, Թատրոնը միա՞կն է այդ պաշտօնին սահմանուած, ուրիշ արուեստներ ալ չե՞ն կատարեր միեւնոյն դերը։ Բանաստեղծը, վիպասանը, արձանագործը, երաժիշտը, ճարտարապետը չե՞ն կերտեր սերունդներուն զգայական աշխարհը, միայն Թատերագի՞րն է մարգարէ եւ ստեղծագործ քուրմ։

Անշուշտ ոչ, սակայն Թատրոնը այս բոլոր արուեստներուն համադրութիւնն է եւ իբրեւ ստեղծագործող արուեստ լաւագոյնը որ կրնայ ընկերային հաւատքը պատուել եւ իր բարձրութեանը հասցնել։ Թատրոնը ունի այդ մասնայատուկ իրաւունքը։ Արձանագործութիւն է ան, դերասաններու խաղարկութեամբ, եւ անոնց շարժական դիմախաղերով· նկարչութիւն է հագուստներու եւ տէքորներու պատկերաւորումով, ճարտարապետութիւն է բեմայարդարին ինքնատիպ կառուցուածքով· երգ է լոյսերու եւ ստուերներու երանգներով· իրականութիւն է իր նիւթով եւ գաղափարական տեսութիւններով· երաժշտութիւն է իր Թռիչքներով և պար՝ իր բառերու հոլովումներով· վիպասանութիւն է իր տրամախօսութեամբ եւ բանաստեղծութիւն է իր յուզումներով եւ զգացումներով։

Ուրեմն Թատրոնը տաճարն է· իսկ դերասանները անոր կրօնապետները։ Վերացման եւ ինքնամոռացման երկար պահեր կուտայ Թատրոնը ժողովուրդներուն· կ'ազդէ հոգիներուն, կախարդական ձգողութիւն մը ունի ամբոխին վրայ, անհատին մէջ ալ բեցնելով իսկական մարդը։ Ահա Թէ ինչո՞ւ համար Թատրոնը աշխարհիկ լաւագոյն տաճարն է,

Հայ Թատրոնը եղած է հայկական մշակոյթին սիւներէն մէկն, եթէ ոչ վերճադեղ տաճար մը, բայց անկասկած գեղեցիկ մատուռ մը միջազգային լայնատարած հրապարակին վրայ։ Ունեցած ենք մեր սիրական քուրմերը, նուիրուած այդ չքնաղ մատուռին պաշտամունքներուն։

Պարոնեան, Սունդուկեանց, Շիրվանզադէ, Լեւոն Շանթ, Դեր. Դեմիրճեան, Մելոյեան, Օշական, Ջանան եւ տակաւին շատ ուրիշներ, ունեցած ենք զմայլելի դերասաններ եւ դերասանուհիներ եւ մանաւանդ ունեցած ենք խանդավառ ամբոխ մը, հաւատացեալներու անսպառ զանգուած մը։

Հայ ստեղծագործ հանճարը Թատերական մարզին մէջ եւս տուած է նըրբերական նշխարներ, որոնք հայ կեանքին բոցավառ եւ երանգաճոխ լուսակերտումը ըրած են, անոր տառապանքը պատկերացուցած են, ցեղին կիրքերն ու ապրումները արձանացուցած են։ Փուրդուրանք անոնց վրայ եւ պատուենք զանոնք, մանաւանդ ճոխացնենք, եւ հրաշափառ երկունքով Թափ տանք այսօր մեր երեւակայութեան եւ մեր հաւատքին։

Հայ Թատրոնին տօնն է այսօր։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«Ո՞Ր ՄԷԿՈՒՆ ԵՏԵՒԷՆ»

Գաւառական գրականութեան ինքնատիպ վարպետը, Թլկատինցին, մեր Թատերական գրականութեան ալ տըւած է իր տուրքը, քանի մը Թատրերգութիւններով։

Առաջին անգամ, 1902ին, Իզմիրի «Արեւելեան Մամուլ» շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած է իր շա՛տ ծանօթ Ենգի դէմէնը։ Զալըմ տղան, հինգ արարուած՝ 1904ին Թիֆլիսի «Մուրճ» ամսագրին մէջ։ Այս երկու Թատրերգութիւններն ալ տպուած են Թլկատինցին եւ իր գործը անունով հատորին մէջ, որ լոյս տեսած է Թըլկատինցիի Սաներու Միութեան գուրգուրանքին եւ հոգածութեան շնորհիւ, 1927ին Պոսթընի մէջ, հատոր մը, ուր կը գտնենք ողբացեալ գրագէտին ֆըռանկները, նորավէպերը, գեղի նամակները, ֆերթուածները ու Թատրերգութիւնները, Պ. Արշակ Չօպանեանի ընդարձակ յառաջաբանով։

Թատրերգութիւններու բաժնին մէջ մեր յիշած երկու կտորներէն զատ, կը գտնենք Ճամբորդն ու ճամբեցնողները (մէկ արարուած), Կրակը (մէկ արարուած), եւ Դէպի արտասահման (մէկ արարուած, երկու պատկերով)։ Ասոնցմէ զատ, Թլկատինցին իբրեւ ուսուցիչ, բազմաթիւ Թատերական փոքրիկ կտորներ ալ գրի առած է, դպրոցական հանդէսներու ներկայացնելու համար, որոնք կը Թուի Թէ կորսուած են դժբախտաբար։

Ո՞ր մէկուն ետեւէն յիշուած հատորին մէջ առնուած չէ, այն պատճառով, որ առանձին հատորով լոյս տեսած էր ատենին, պակաս մը սակայն, որ զգալի է նահատակ գրողի մը ամբողջական գործին մէջ։

Այդ Թատրերգութեան ձեռագիրը կորզացեր եմ տարիներ առաջ, երբ Խարբերդի կուսակալանիստ քաղաքը՝ Մէզրէ կը գտնուէի, իբրեւ ուսուցիչ Կեդր. վարժարանին մէջ, ուր կը գումարուէին ուսուցչական համագումարներ։ Ժողովին նախագահն էր Թլկատինցին, եւ այս տողերը ստորագրողն ալ՝ քարտուղարը։

Այն ատեն ձեռագիրը Պոլսեցի վարժապետը անունը կը կրէր։ Չեմ գիտեր ինչ պատճառներով, հեղինակը նոր անունով մը մկրտեց զայն։

Շատ պարզ բովանդակութիւն մը ունի հինգ արարուածով այս Թատրերգութիւնը։

Գաւառէն Թաղական խորհուրդ մը, Պոլսեցի ուսուցիչ – տնօրէն Միհրան Սէլիմեանը գաւառ կը հրաւիրէ, ժողովրդական դպրոց մը կարգի բերելու եւ կրթութեան վառարան մը դարձնելու ակնկալութեամբ։

Միհրան Սէլիմեան գաւառ կուգայ, եւ սովորութեան համաձայն առաջին անգամ կ'ընդունուի Թաղական խորհուրդի ատենապետ Պետրոսի կողմէ, եւ շուտով կ'ենթարկուի անոր անմիջական շրջապատին ազդեցութեան։ Միհրան կ'ամուսնանայ ատենապետին առաջին ամուսնութենէն ունեցած աղջկան՝ Լուսաբերին հետ։

Թաղականութեան երկու ազդեցիկ անդամները, ատենապետ Պետրոս եւ ատենադպիր Մելքոն, իբրեւ պետութեան գործակալներ, առիթը եկած կը նկատեն, երբ Միհրան տուն-տեղ կ'ըլլայ, նախկին տնօրէն-ուսուցիչը Հըրանդը մատնելու կառավարութեան, իբրեւ կասկածելի յեղափոխական եւ խառնուածքով ըմբոստ։ Հրանդ բանտ կը նետուի։

Ժողովրդական դպրոցը սակայն անկերպարան վիճակի մը կը մատնուի։ Աշակերտները եւ ուսուցիչները կը հեռանան։ Տնօրէն Միհրան Սէլիմեան անձնատուր կ'ըլլայ արբեցողութեան, իր մէջ կ'արթննայ բնազդը, կը շեշտուին ուրիշ կիրքեր։ Ընտանեկան կեանքը դժոխքի կը վերածուի։ Կ'որոշէ ձգել ու փախչիլ դէպի Պոլիս։

Որդը մէջը ինկած էր արդէն, երբ նախկին սիրահարը Պոլսէն նամակներ կը տեղացնէ։ Միհրան Սէլիմեան ունի սակայն իր անդրանիկ զաւակը, Արտեմիսը, որուն ներկայութիւնն ալ անկարող կը դառնայ ընտանեկան լոյսը խաղաղեցնելու։ Միհրան Սէլիմեան կ'որոշէ հեռանալ եւ գիշեր մը ծպտուած, կուգայ հրաժեշտ առնել Լուսաբերէն, որուն սիրող սիրտին համար դաշոյնի հարուածէն աւելի ծանր կը կշռէ այդ յայտնութիւնը։ Արտեմիս հիւանդ է, շա՛տ ծանր, մահուան դուռը հասած։ Կնոջ հարցապնդումներէն ազատելու համար, բաժանումի այդ գերագոյն րոպէին, Միհրան կը մարէ լոյսը եւ դուրս կը նետուի։ Նոյն պահուն կը մարի նաեւ պզտիկին ճրագը։ Դժբախտ Լուսաբերը, զաւկին կսկծալի մահուան առջեւ, կ'անդրադառնայ ահաւոր իրականութեան, մեռած հոգեհատորը Թեւերուն մէջ գրկած՝ կը գոչէ.

— «Միհրանի՞ս ետեւէն, Արտեմի՞ս ետեւէն, թէ բախտիս ետեւէն, ա՜հ, զալը՜մ տղայ, զալըմ ճակատագի՜ր»։

X

Ինչպէս կը տեսնէք չկան բարդ հիւսուածքներ, և հոգեբանական խոր վերլուծումներ։ Հեղինակին սիրած միջավայրն է գաւառը եւ իր դպրոցը։ Եւ որովհետեւ Թլկատինցին գրագէտ ըլլալով մէկտեղ ուսուցիչ էր, իր մորթին վրայ զգացած էր Թաղական անունը կրող մարդերուն ժամանակավրէպ սովորութիւններն ու բարքերը։ Այդ է պատճառը որ պարզ, համեստ ու սովորական դէպքերն ու անցքերը ներկայացուցեր է բաւական կենդանի կերպով։

Տիպարները շատ են այս Թատերախաղին մէջ։ Առաջին տեղը կը բռնեն Թաղականները, յետոյ կուգան անոնց անմիջական ազդեցութեան ենթակայ ուսուցիչները, որոնց մէջ դժբախտաբար Հրանդները քիչ են։ Ամէնէն վերջը կուգան կին տիպարները, Պետրոսին կինը, Նազիկ եւ աղջիկը՝ Լուսաբեր։ Հրանդի տիպարը անշուշտ այսօր ալ կայ, հոն ուր հայկական դպրոցը կը պահէ իր գոյութիւնն ու աւանդութիւնները։ Շատ հեռաւոր անցեալի մը չի պատկանիր այն ուսուցիչը, իր ըմբոստ նկարագրով եւ յեղափոխական խառնուածքով, որ դպրոցական վարիչներուն աչքին փուշն է, հալածուած եւ պաշտօնանկ ըլլալու սպառնալիքին ենթակայ միշտ։

Թաղականներուն մէջ Թլկատինցին դրած է արհեստաւոր տիպարներ ալ, որոնք ունին տարբեր հոգի մը, — այն չհասկցուած, արտայայտուիլ ու պաշտպանուիլ չգիտցող, երկչոտ հոգին, — որ չի կրնար ձայն բարձրացնել անարդարութիւններու դէմ, երբ կը զգայ ու կը տեսնէ ամէն բան։ Պաշտօնական անձերուն մէջ գոյութիւն ունեցող նկարագրի եւ խառնուածքի այս երկուութիւնը, ինչո՞ւ չէ, կը յայտնուի նաեւ հին եւ նոր ուսուցչին միջեւ։ Միհրանը հինին ներկայացուցիչն է։ Հրանդը՝ նորերուն։ Ապրած ըլլալով յատկանշական տիպարներու հետ, Թլկատինցին կըրնար աւելի ցայտուն կերպով երեւան հանել մարդկային այդ տիպարին, որ հայ ուսուցիչն է, բացառիկ վիճակները, բացասական ու դրական բոլոր գիծերը։ Միհրանին ու Հրանդին հոգիին պատկերը շատ աղօտ կերպով վերարտադրուած կը գտնենք։

Հրանդի տիպարով սակայն մեր առջեւ կը կենդանանայ հեղինակն իսկ, իր դպրոցական եւ եկեղեցական ըմբռնումներուն մէջ։ Ճիշդ է, Թլկատինցին խառնուածքով յեղափոխական մը չէր, սակայն նկարագրի եւ գրական ըմբռնումներու եւ զանոնք արտայայտելու ինքնատիպ կերպերուն մէջ ցոյց կուտար յաճախ խիզախութիւն եւ գաղափարի անկախութիւն։

Թլկատինցին իր պատմուածքներուն մէջ գաւառի կիներուն հոգին աւելի լաւ ըմբռնած ու վերլուծած ըլլալ կը Թուի, քան հոս՝ Ո՞ր մէկուն ետեւէն Թատրերգութեան մէջ։ Պատճառը ընդհանուր է, որովհետեւ Թատերական արուեստն աւելի խստապահանջ է։ Ուրիշ ազդակներ ու գործօններ անհրաժեշտ են։ Լայն հորիզոն, արուեստագէտի նուրբ հոտառութիւն, մարդկային հոգիի ճանաչողութիւն եւ Թատերական կառուցուածքի ճարտարապետութիւն, որոնք միանալով լեզուի եւ հեղնութեան – սրամտութեան ազդակներուն, ստեղծագործութիւն մը երկար ժամանակի համար կ'ապրեցնեն։ Թլկատինցիին լեզուն, երբ կը խօսեցնէ գաւառի տիպարները, շատ հարազատ է, կենդանի, պատկերազարդ, արեւոտ։ Ունի անշուշտ սրամտութիւն եւ հեղնանք, առատօրէն, բայց այս երկու գործօնները պիտի չբաւէին Թատերական գործը արժեւորելու։

Այս Թատերախաղին կին տիպարները, Պետրոսին կինը, Նազիկ եւ աղջիկը՝ Լուսաբեր, գաւառացիի անմեղութեամբ եւ միամտութեամբ կը յայտնուին։ Անոնք ընդունակ չեն կարդալու եւ քննելու իրերուն խորը, եւ վերլուծելու դէպքերուն պատճառները։ Իրենց հոգիին եւ անկեղծութեանը վստահած՝ չեն կրնար հաւատալ Թէ այրերը չարութիւն կրնան խորհիլ իրենց դէմ։ Լուսաբերը հարազատ մայրը կորսնցուցած, Թերթ կրթութիւն մը հազիւ առած, հօրը անմիջական ազդեցութեանը ենթարկուած, կամքէ զուրկ էակ մըն է, ինչպէս իր սեռին բիւրաւոր ներկայացուցիչները, երբ իրենց մէջ չի գործեր բանականութեան ձայնը։ Անգամ մը Լուսաբեր կ'ըսէ. — «Հէ՞, ո՞վ ըսաւ որ ամէն կին խեղճ, ամէն կին լըփուած, իր ալ լաչակը դրան ունճակին կը կախէ որ անցնողը անով ֆիթ մը սրբէ ու հերտըկի»։ Սակայն այս խօսքերը չեն բխիր գիտակցութենէն, ներքին համոզումէ։ Դժբախտութեան եւ լքուածութեան գերագոյն պահուն, երբ Միհրան իր կինն ու զաւակը ձգել ու հեռանալ կ'ուզէ, ընտանեկան փաղցրութեան եւ մարդկային անսայլայլ սիրոյ առջեւ ամէն զոհաբերութեան պատրաստ Լուսաբերները, հայ մայրերն ու քոյրերը հետեւաբար, նոյնքան խո՜ր գիտակցութեամբ գիտեն պաղատիլ.

— «Մատաղ էր ուզածդ ըլ, հոգիս կուտայի— չէ՜, թէ որ ճրագս էր ուզածդ, արեւս ըլլէր քեզի, ըլ մուրճի ինչո՞ւ յանձնեցիր կնիկդ, ինչո՞ւ հոն գերեզմանեցիր, ես ե՞րբ օր մը օրանց երեսիդ եկայ, չուզզռհանք ըրի, հոգիդ ցաւցուցի, դուն մինչդեռ, մէկ Աստուած գիտէ, մէկ ալ ես գիտէի թէ ի՛նչ կրակներ կը վառէիր գըլխուս։»

Հոս Թլկատինցին շատ հարազատ է, որովհետեւ իսկական հայ կնոջ հոգին հաւատարմութիւնն ու անձնը-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Ահա այդ էր պատճառը, որ Գարդմանում հասնելով՝ զօրքերս ժողվեցի եւ եկայ Ուտիքի մի քանի գաւառները գրաւելու։ Բայց որպէսզի համոզուես թէ՝ ես այդ ցոյցն անում էի միմիայն Թագաւորին ուղղութեան բերելու նպատակով, կ'ասեմ, որ Թագաւորը դեռ նոր էր իւր բանակը Շիրակից հանել, որ ես ծածուկ սովորեցրի Սիւնեաց Սմբատ եւ Բաբգէն իշխաններին՝ գալ եւ իրանց կողմից հաշտութեան միջնորդ հանդիսանալ մեր մէջ։ Նրանց հետ միացել էիր եւ դու, այլ եւ մի քանի ուրիշ իշխաններ։

«Եթէ մինչեւ ձեր հասնելը ինքս հնարներ գործ չդնէի ընդհարումը դիտմամբ ուշացնելու, Աւխայեան գիւղի առաջ երկու կողմից էլ մեծ կոտորած պիտի լինէր։ Բայց դուք հասաք եւ գործն ուրիշ կերպարանք առաւ։

Սիւնեաց իշխանները ոչինչ չէին յայտնել ձեզ իմ գաղտնի նպատակի մասին, ուստի ձեզանից շատերն այն կարծիքին էին՝ թէ Սահակ Սեւադան փառասիրական ձգտումներից մղուելով է ապստամբել Թագաւորի դէմ։ Ես հարկաւոր չհամարեցի հերքել այդ կարծիքը, որովհետեւ աւելի գերադասում էի այն, որ իմ դստեր դըժբաղդութիւնն անծանօթ մնայ հայ իշխանական տներին եւ արքայի անունը չարատաւորուի, քան թէ ես ազատ լինեմ այն մեղադրանքից թէ՝ փառասիրական ձգտումներ ունեմ,

«Եւ ես հրապարակով մշտական հաշտութեան երդումն արի եւ դաշնադիր ստորագրեցի։ Այդ դուք բոլորդ տեսաք։ Բայց դուք չլսեցիք այն խոստովանութիւնը, որ Աշոտ Թագաւորն արաւ իմ եւ Սիւնեաց եպիսկոպոսի առաջ եւ այն որոշումը՝ որ նա երդուեց՝ Թողնել յաւիտեան Ասպրամ իշխանուհու հետ ունեցած մտերմական յարաբերութիւնները եւ ուղիղ սրտով ու մաքուր սիրով վերադառնալ իւր օրինաւոր ամուսնու գիրկը։

«Այո՛, ինչպէս որ իմ այս ապստամբութեան իսկական պատճառը ոչ թէ փառասիրութիւնս, այլ Թագաւորն ուղղութեան բերելու ցանկութիւնս էր, այնպէս էլ մեր հաշտութեան իսկական պայմանը, եւ աւելի սրբազան երդումը ո՛չ թէ այն էր, որ դուք իշխաններդ վաւերացրիք, այլ այն, որ կնքուեցաւ արքայի, Սիւնեաց եպիսկոպոսի եւ իմ մէջ։

— Այժմ կատարելապէս ծանօթացայ քո առաջին պատմութեան շարժառիթների հետ. երկրորդն ի՞նչ պատճառներից յառաջացաւ, հարցրեց Մարզպետունի իշխանը։

— Երկրո՞րդը։

— Այո՛։

— Նրա պատճառներն աւելի ծանրակշիռ են։

— Պատմի՛ր համառօտ, եթէ չես ձանձրանում։

— Ձանձրանա՞լ. ոչ. Մարզպետունի իշխանի հետ խօսակցելը՝ ձանձրոյթ չի պատճառել ինձ, պատասխանեց Սեւադան եւ սկսաւ իւր երկրորդ զրոյցը։

— Ես կարծում եմ, ասաց Սեւադան, կարելի է միշտ ներել այն յանցաւորին, որ կամ հանգամանաց բերմամբ, կամ սխալական Թուլութիւնից գործում է մի յանցանք, բայց ունի կենդանի խիղճ, դիւրազգաց սիրտ, ճանաչում է իւր յանցանքը եւ զղջում է սրտանց։ Բայց ներել այն յանցաւորին, որ ոչ միայն չէ խոստովանում յանցանքը, այլ եւ դրուատում է նրան իբրեւ մի առաքինութիւն, գայթակղեցնում է անփորձ սրտերը՝ իւր օրինակին հետեւելու, կամ իւր յանցանքի մեծութիւնը ծածկելու համար՝ աղարտում է իւր շրջապատողներին՝ մեղադրելով նրանց ծանրագոյն յանցանքների մէջ, այդպիսի յանցաւորին, ասում եմ, ոչ միայն չպէտք է ներել, այլեւ անհրաժեշտ է պատժել ամենածանր պատիժներով. հակառակ դէպքում մի հատ չարիքը հազար նոր չարիքներ կը ծնէ...։

«Իմ եւ քո Թագաւորը, բարեկամ, այս վերջին տեսակի յանցաւորներին էր պատկանում։ Ես պարտաւոր էի նըրան պատժել. այդ պահանջում էր իմ արժանապատուութիւնը, իմ ծնողական եւ մարդկային պարտաւորութիւնը։ Ես պէտք էր միանգամայն վերցնէի նրան աշխարհի երեսից, այդպիսով գայթակղութեան քարը վերցուած կը լինէր մէջտեղից... Եւ այդ դժուար գործ չէր ինձ համար։ Եւ մի՞թէ կարծում ես թէ՝ մեծ կորուստ կ'ունենայինք. բնաւ. Հայոց արքայական գահը, միմիայն եղիր, Թափուր չէր մնալ։ Թագաւորը, միեւնոյն է, ժառանգ չունի. նրա աթոռը, վաղ թէ ուշ պիտի իւր եղբայր Աբասը պայազատէ. ուրեմն որքան շուտ, այնքան լաւ։ Գուցէ այդպիսով շատ բան դէպի լաւը փոխուէր։ Բայց ես յիմարացայ։ —«Պաշտպանենք դեռ գահը վըտանգից, մտածում էի ես ինձ. վատ գործը ամէն վայրկեան կարող ենք անել. պատիժը ամէն րոպէ կարող ենք չափել. աշխատենք դեռ գահի փրկութեան համար...»։

Եւ ես յետաձգեցի պատիժը։ Կարծում էի թէ՝ դժուարին չէ «ընծուփոխել զխայտուց եւ Եթովպացւոյ՝ զսեւութիւն...»։ Կարծում էի թէ՝ իմ ներողամտութեամբ, իմ անյիշաչարութեամբ կարող եմ կակղեցնել ապառաժ սիրտը, կամ յարութիւն տալ մեռած ու դիակնացած խղճին։ Եւ ահա երբ ես այս մտքերով էի զբաղուած՝ Աշոտ-Երկաթը կալանաւորեց Սիւնեաց Վասակ իշխանին, իմ բարեկամին, եւ դրաւ նրան իւր կայենաւ բերդում։

— Ի՞նչ էր նրան կալանաւորելու պատճառը, ասա՛, Տէր Մարզպետունի. անշուշտ քեզ, իբրեւ արքայի մըտերմին, յայտնի է այդ խորհրդաւոր պատճառը։

— Իսկ քեզ մի՞թէ անյայտ է։

— Ես կամենում եմ որ ինքդ ասես։

— Սիւնեաց Վասակ իշխանը խառնուած էր Արքայի կեանքի դէմ լարուած դաւադրութեան մէջ։

— Ո՞ր դաւադրութեան։

— Այն՝ որ Աշոտ-բռնաւորը, արքայեղբայր Աբասը եւ նրա աներ Աբխազաց Գուրգէնը կազմել էին միասին։

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ, ԶԱՐԻՖԵԱՆ, ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

ՍԵՐՈՎԲԷ ՇԻՇՃԵԱՆ

Վարդովեան մեծ Թատերախումբը կը գործէր Կէտիկ Փաշայի Նորաշէն Թատրոնին մէջ, իրեն առաջին դերասանուհի ունէր խտալացի վաստակաւոր ծերունի մը՝ Աստի, որ տարիներով աշխատեցաւ Հայոց մէջ, որ – պէս ուսուցիչ:

Աստի կը մեռնի: Վարդովեան փոխանակ փոխարինելու տեղական ուժեր մէկի տեղ երկու նոր դերասանոյներ բերել կուտայ Իտալիայէն. Սոնցմէ ... Հայր ու որդի:

Ու այսքանով ալ չի բաւականանար: կը բերէ ուրիշ արուեստագէտ մըն ալ, գեղարուեստի նոյն մեծ երկրէն.— երաժշտագէտ մը՝ Փոպքինի, առաջին ջութակահար մը՝ Մէնկոլի եւ մեծահռչակ բեմանկարիչ մը՝ Մերլօ:

X

Վարդովեանի եւ Մերլոյի միջեւ կնքուած պայմանագրութեան մէջ կէտ մը կար: Վարդովեան պայմանաւորուած էր որ Մերլօ իր քով ունենայ հայ աշակերտ մը: Գործի մարդ էր, ունէր իր հաշիւները, որոնք նպաստաւոր ալ էին հայ գեղարուեստին համար: Կ'ուզէր Հայ մը հասցնել բեմանկարչութեան մէջ եւ, օր մը, օգտուիլ անկէ:

Այն ժամանակ, ազգ. վարժարաններու մէջ, գծագրութեան ծանօթ ուսուցիչ մըն էր Տելեմաքը: Վարդովեան կը դիմէ անոր՝ խնդրելով որ գծագրութեան մէջ յառաջադէմ աշակերտ մը ներկայացնէ իրեն: Տելեմաք կը ներկայացնէ Սերովբէ Շիշճեան անուն պատանին:

(Ցարդ չէ գրուած Շիշճեանի կենսագրութիւնը, ինչպէս գրեթէ չէ խօսուած իր մասին: Ա. Անտոնեանի «Լոյս» հանդէսին մէջ անոր պատկերը տպուած է, իր աշխկան հետ):

Սերովբէ Շիշճեան Սամաթիացի էր եւ որդին՝ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Ցարութիւն քահանայի:

Սերովբէ ամէնէն ընդունակն էր Տելեմաքի բազմաթիւ աշակերտներուն մէջ:

Վարդովեան Մերլոյի քով աշակերտ կը դնէ Սերովբէն, անոր յատկացնելով ամսական, ինչպէս եւ ցոյց տալով հայրական հոգածութիւն:

Տաղանդաւոր ուսուցիչը կ'ունենար տաղանդաւոր աշակերտ մը:

Մերլօ համբաւ ունէր իր երկրին մէջ, ինչպէս իր երկրէն դուրս: Արուեստի բարձրագոյն գործեր եղած են իր արտադրութիւնները, իր նկարներէն մաս մը զետեղուած են Լոնտոնի ազգ. նկարահանդէսին մէջ:

Մերլօ, Պոլսոյ մէջ, բազմաթիւ բեմանկարներ արտադրեց: Գլուխ գործոց մըն էր դժոխքի տեսարանը «Որփէոս Դժոխքին մէջ»:

Պոլիս այցելող ֆրանսական եւ իտալական Թատերախումբերը երբեք չէին ունեցած այնքան կատարեալ եւ շքեղ բեմակտասներ՝ ինչպէս ունէր Վարդովեան Թատերախումբը, նախ շնորհիւ Մերլոյի եւ յետոյ իր հայազգի աշակերտին:

Մերլօ տեսնելով իր աշակերտին բացառիկ յատկութիւններն եւ ուշիմութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր համակրելի բնաւորութիւնը, հայրական բաւելու չափ աղնիւ վերաբերում մը ունեցաւ անոր հանդէպ եւ բացաւ բոլոր գաղտնիքները արուեստին, բացատրելով ներկերու բաղադրութիւնը, գոյներու ներդաշնակութիւնը, տպաւորական կառուցումները, ընդլայնելով անոր երեւակայութիւնը եւ նորոգելով խանդը:

Շիշճեան յառաջացաւ: Եթէ իր ճակտին շուրջ դափնետերեւները եկան պսակ մը կազմել, իր վարպետին գլխուն շուրջ ալ իր յաջողութիւնները կը շինէին լուսեղէն բրաբիոն մը:

Եւ երբ մեռաւ Մերլօ, Թողուց արժանաւոր յաջորդ մը:

Մերլոյի արտադրած բեմական վարագոյրներուն նորոգութիւնը տեսակ մը մենաշնորհի վերածուած էր: Միայն Շիշճեան կը կատարէր այդ աշխատանքը:

Միայն նորոգիչ մը չէր սակայն ան: 1883ին, Պոլսոյ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, պիտի ներկայացուէր «Այտա»ն, Վերտիի մեծ գուսանախաղը, Թէաթրը Ֆրանսէզի մէջ, Լապրունայի խտալական խումբին կողմէ: Այդ բեմադրութեան համար պէտք կար 162 կտոր վարագոյրներու, որոնք ներկայացնէին բուրգերը, Սֆինքսը, պալատներ, մեհեաններ, դահլիճներ, բնանկարներ, արձաններ եւ սինաորահներ: Վարագոյրներու պատրաստութիւնը կը դրուի մրցումի, որուն կը մասնակցին Պոլսոյ խտալացի եւ յոյն արուեստագէտները, ինչպէս նաեւ Հայ մը.— Շիշճեանը: Խումբին տնօրէնը կը հաւնի Հայուն գծագրութիւններուն, մեծապէս գնահատելով անոր խկատպութիւնը, վեհութիւնը, Նրբեւակայութիւնը, Նորահրաշ տեսիլները: Ու անշուշտ գործը կը յանձնուի անմիջապէս Շիշճեանի, որ կը վաւերացուի իբրեւ մեծ արուեստագէտ:

Տասը տարի վերջը, երկրորդ անգամ ըլլալով, Պոլիս կ'այցելէր, աշխարհահռչակ Սառա Պէրնարը, բոլորելու Թատերաշրջան մը: Պոլսոյ քաղաքապետ Բըռվան փաշայի(*) կողմէ մոխիրի վերածուած էր Ֆրանսական Թատրոնը: Թամպուրիտիս անուն Յոյնը որ Սառան Պոլիս բերողն էր, տնխրուած էր Օտէոն Թատրոնը տրամադրել Ֆրանսական խումբին: Անդրանիկ ներկայացումն էր Վիքթորիէն Սարտուի «Թոսքա»ն, որ առաջին անգամ ըլլալով պիտի բեմադրուէր Պոլսոյ մէջ: Այս խաղին համար անհրաժեշտ «Սալոն Ֆէրմէ»ները եւ միւս տեսարանները կը պակսէին:

Թամպուրիտիս (այրել տրուած Ֆրանսական Թատրոնին վարձակալին տղան) վարագոյրներու պատրաստութիւնը կը յանձնէ Շիշճեանի:

Ներկայացման գիշերը, Սառա Պէրնար, ըստ իր սովորութեան, երբ առաջին վարագոյրը չբացուած, անգամ մը աչքէ կ'անցընէր բեմը, կը մնայ յափշտակուած տէքոռին մէջ ու անմիջապէս կը դիմէ առաջին մեքենավարորդ Անճէլոյի ու կ'ըսէ.

— Ո՞վ է այս տէքոռները պատրաստող արուեստագէտը: Պէտք է հիացումս յայտնեմ իրեն:

Անճէլօ, որ ազգակիցն էր Մերլոյի ու միւս կողմէ բարեկամն ու համակիրը Շիշճեանի, կը պատասխանէ.

— Հայ արուեստագէտ մըն է, Շիշճեան:

Ու մասնաւոր հպարտութեամբ մըն ալ կ'աւելցնէ.

— Պէտք չէ զարմանալ: Ան մեր նշանաւոր Մերլոյին աշակերտն է եղած:

Ու կ'երթայ փնտռել Շիշճեանը եւ կը ներկայացնէ արուեստագիտուհիին որ ուժգնօրէն կը սեղմէ Հայուն ձեռքը, կը շնորհաւորէ ու կ'ըսէ.

— Չէք գիտեր որքան ուրախ եմ Պոլսոյ մէջ գտնելով ձեզ նման տաղանդաւոր արուեստագէտ մը:

(Շիշճեան սահուն կերպով կը խօսէր Ֆրանսերէն, ինչպէս նաեւ խտալերէն: Վերջին լեզուն սորված իր վարպետէն):

Հայ արուեստագէտին կը յանձնուի նաեւ, Երլտըզի ձմեռնային եւ ամառնային Թատրոններուն բոլոր վարագոյրներուն շինութիւնը:

Առեն մը վերջը, պալատական Թուրք նկարիչները ապսպրանքներ սկսած էին տալ Հայուն, անոր գործերով զարդարելու համար «Միւզիքայի հիւմայուն»ի բեմը, Կարմիր Սուլթանին պարծենալով Թէ իրենք են հեղինակները: Այսպէսով ոչ միայն Հայուն ոտքը կը կտրէին պալատէն, այլեւ իրենք կը ստանային նշանակալից մեծ նուէրներ, մինչեւ անգամ պատուանշաններ:

1890ին Մնակեան Թատերախումբը, ազատելու համար Թատերատէրերու չահագործումէն, վարձած էր Գատը գիւղ, Գուշտիլլի Թատրոնը, որ զուրկ էր բեմանկարներէ: Շիշճեան, բոլորովին չնչին գինով մը, պատրաստած էր ահագին վարագոյրներ, իր ամբողջ արուեստին շնորհները ջրվիժելով անոնց մէջ:

Քիչ վերջ Սելանիկի Ֆրանսական Թատրոնին տէրը, Հրեայ մը, Էլիյէթ-Քօ, Պոլիս կուգայ իր Թատրոնը հրաւիրելու համար Մնակեան խումբը: Երբ կը տեսնէ Շիշճեանի զմայլելի բեմանկարները, խորամանկ յուդայորդին պայման կը դնէ որ այդ վարագոյրներն ալ խումբը հետը ունենայ: Խումբը կը մեկնի Սելանիկ, Շիշճեանի արտադրութիւններով: Երբ Թատերաշրջանը կ'աւարտի՝ Հրեային առաջին գործը կ'ըլլայ պարկը խօթել Հայերը ու նկարները իւրացնել: Կ'ուզէ գնել: Խումբին գործադիր մարմնին ու դերասաններուն մէջ վէճ կը ստեղծուի: Ծախելուն դէմ ամէնէն աւելի կը հակառակի Մնակեան: Գործադիր մարմինը կը ծախէ, խեղճ գինով մը, բեմանկարները, առարկելով որ կրկին Շիշճեանին աժանով շինել կուտան: Պոլիս, երբ արուեստագէտը կ'իմանայ կատարուած խայտառակութիւնը, կը մերժէ կրկին նկարել, կը ցաւի խորապէս ու կ'ըսէ.

— Մնակեան խումբը շատ պիտի փնտռէ զանոնք:

Խումբը Յոյնի մը կը յանձնէ նոր վարագոյրներու պատրաստութիւնը: Ոչ ոք գոհ կը մնայ շինուածներէն: Ու տարիներով վէճը կը շարունակուի դերասաններուն եւ գործատէրերուն միջեւ: Օր մըն ալ կը փակուի վէճը, քանզի հրդեհի մը զոհ գացած էր Իսքայէլլացիին Թատրոնը եւ Շիշճեանի գլուխ-գործոցներն ալ մոխիր էին դարձած:

Շիշճեան ամուսնացած էր: Ունէր բազմանդամ ընտանիք, զաւակներով: Անիկա անշուշտ չէր կրնար ապրիլ տարին 10—15 վարագոյր նկարելով, մանաւանդ որ կը շահագործուէր Թուրք Թատերատէրերու կողմէ:

Զքաւորութեան մէջ կը քաշքշուէր: Օր մըն ալ կաթուած կ'ունենայ եւ վեց տարի կը դալարուի, սեւ Թշուառութեան մէջ:

Իր դուստրը, Եւգինէ աշխատակիցն էր իր հօրը: Եւ հիւանդութեան շրջանին հայր ու աղջիկ երբեմն միասին կ'աշխատէին:

Հիւանդութիւնը հետզհետէ կը սաստկանար, բոլորովին անդամալուծելով զինքը:

1910ին աւանդեց հոգին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(*) Այս Ներոնիկը նշանաւոր թատերատեաց մը եղած է: Իր զաւակը, Րէշատ Րըտվան ճիշդ հակառակը՝ թատերագէտ-դերուսոյց, եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ լրջօրէն ուսումնասիրած թատ. արուեստը:

Ն. Պ.

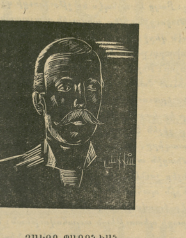
Վարդովեան Մերլոյի քով աշակերտ Փրութեան ատրեճանը կը պատկերացնէ:

Այս անկեղծ, տաք, գուրգուրալից տողերէն յետոյ, զուր է փնտռել պակասներ, եւ քննադատութեան անոր զոք դատաստանին ենթարկել այս Թատերախաղը, որ հեղինակին գրական գործունէութեան մէկ սահմանագիծը կը ներկայացնէ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

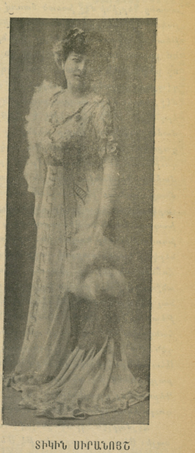
ՍԱՍՈՒՆՑԻ Դ ԻԻԹ

ՍՈՒՐԸ

Դ.

Ցաչորդ առտուն Սասմայ աշխարհ
Կատաղի հազաւ ձիւնէ պաստառ:
Փոթորիկներ զոռ ու խելառ,
Չար ոգիներ ատելավառ,
Անհետ ըրին դուրսն ինչ որ կար:
Տուներէն ներս ծնաւ խինդ, պար,
Սասմայ ծռեր, ողջ, կին ու այր՝
Խելքի եկան միասնաբար.
—Իրենց երկիրն էր առապար,
Դաւիթ, բոպիկ է՞ր դիմանար.
Ո՛չ թէ՝ կօշիկ անոր համար՝
Այլ եւ սուր մը, նուէր յարմար
Իրենց պարտքն էր նախամեծար:
Բարիք երբեք պէտք չէր մնար՝
Չարափոխուած ու անվճար: —
Ու իրենց քով ինչ զարդ որ կար,
Երկաթ, պղինձ, արծաթ, կապար,
Հինգ բերին, զրահ, ասպար:
Ի՛նչ վահաններ դեռ անվթար,
Սուրե՛ր. տեսած մարտի պայքար.
Գեղի ինկած կամ արիաբար
Հին քաջերու կայծականահար,
Բեկ բեկ սուրեր հոն անհամար:
Ու դարբիններ աշխուժաբար.
Կը կոփէին հոն անդադար,
Ցերեկ, գիշեր ամրան երկար:
Ոչ ոք գործէն անմաս մնար.
Կ'ուզէին որ՝ սուրն ունենար
Շունչ ու հոգի, անմահ ըլլար,
Որ՝ կայծակին վստահ դէմ տար.
Քաջակորով ու միշտ արդար
Քաջաց քաջին Դաւթի յարմար:
Վարպետները որքա՛ն ճարտար
Բայց սուրը այնքան կ'ուշանար:
Մեծ ու պզտիկ իրար հարց տար
— Հաւատէն ո՞վ կը թերանար
Մատաղ ըրին ինչքան սեւ գառ,
Ի՛նչ հերիսա, իւր դեղ, ճար
Որ հրաշէկ զանգը երկար
Հոգի առնէր պողպատ դառնար:
Չէին գիտեր ի՞նչ կը պակսէր,
Մատնի կնիք, ոսկի օղեր.
Հմայեակներ երջանկաբեր.
Գոյն գոյն քարեր ուժով տարբեր.
Ալ կամարներ չքեղ զարդեր,
Ու մասունքներ սրբանուէր
Չէին զօրեր, չէին զօդեր:
Մէկը կ'ըսէր իրենց պէտք էր
Վեր Ցարդգողէն բուռ բուռ աստղեր
Միւսն անդին կը խրատեր
Ժամ մը շինել, իրենց մեղքն էր,
Ըուրը մեռեալ հոգի կ'առնէ՞ր:
Ու մինչ այսպէս կսկիծ, կասկած
Լ'տորերկրեայ դարբնոցն յանկարծ
Իր հիմերէն գոռաց, դողաց.
Երբ էակ մը բազկատարած
Դէմքը թախիծ, ներմակ հագած.

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ

Զի՞ւնը ճեղքեց, թէ իջաւ ցած
Աստղի պէս, տեսան կանգնած
Իբրեւ հարցուկ արձանացած:
Փիւնի՞կ էր թէ՝ կրկներեւոյթ,
Աննիւթական, շուրջին անփոյթ
Աննուլ ձայնով հարցուց ընդփոյթ,
— « Մինչեւ ե՞րբ դուք այսպէս անգութ

Պիտի ծեծէք ձեր սալը բութ.
Կիրակի օր, հաւատքով սուտ
Դուք նզովքին կուտաք յագուրդ,
Արեան մնայ միշտ խոր անդունդ …:
Բայց թէ կ'ուզէք երկսայրի սուր
Ձեր բշնամեաց գլխին պանդոյր
Աննոց յաղթող ու առաքուր
Սուր ու Մհեր ինչպէս բորբ հուր՝
Արժանի էք իմ յարութեան,
Ահա եղէք իմ զօրութեան,
Իմ օրհնութիւն ձեզի ես տամ
Կը սրսկեմ ես անվարան
Դարերու ոգին հայկական
Ձեր յամեցած սուրի վրան
Շղթայազերծ Արտաւազդեան»:
—… Բոց նյանէր ընդ եղեգան: —
Դարբնոցն եղաւ ծով անծման
— … Երկնէր հոն ծովը ծիրան —
Երկինքէն աստղեր վար իջան
Ու գետնէն բոցեր աննման
Փայլատակեց սուր արեգական
Հոն բոլորը ծունկի եկան
Եւ ճանչցան էակն այն,
— «Սասնամայր մեծ պահապան
Երկրպագենք քեզ յաւիտեան».
Լոյին ու լոյս աշխարհ ելան
Գացին բացին ժամու խորան
Ու հոն դրին սուր սրբազան
Ոսկի խաչին դէմ յանդիման
Սպասելով գալիք օրուան
Գալիք օրուան ու Ցաղթութեան:
Դաւիթ անդին ամրան նման
Կը քնանար խոր անկեղծան …
Տեսիլքի մը գիրկն անսահման … :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՍՈՒՐԷՆ ՄԷՋ-ՊՈՒՐԵԱՆ հաճոյքով կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ԱՐԱՔՍԻի:
Villemomble (Seine), 14 մարտ 1939

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

(Հատուած չորրորդ արարէն)

— oo —

Վանահայրը. — (Կուգաս խորքէն ծանր ու տխուր: Բոլորը գլուխ կու տան: (Լուռ, երկար նայուածք մը կը նետէ խումբին վրայ) բոլո՞րդ էք:

Ձայն մը. — Այո՛, վանահա՛յր:

Վանահայրը. — (Կը նստի բարձր աթոռի մը: Սպառողական լռութիւն): Կան ունիմ ձեզի ըսելու: (Կը մտածէ) կը տեսնէ՞ք այս եկեղեցին, որ գրեթէ աւարտած է արդէն եւ ուր շուտական ժամանակէ ի վեր մեր աղօթքները կը խնկենք մեր Աստծուն, այս եկեղեցին… այս եկեղեցին նուիրուած չէ մեր Աստծուն:

Ընդհանուր զարմանք ու շարժում:

Սիմոն վանականը. — Ի՞նչ ըսիր, վանահայր:

Վանահայրը. — Այս եկեղեցին նուիրուած չէ մեր Աստծուն: Այս եկեղեցին, երբ ես կը շինէի, ես դեռ նուիրուած չէի աշխարհէն… (Շշուկ — ներ) ես կը կարծէի Թէ կտրուած եմ: Մենք բոլորս ալ, որ Թողեր ենք աշխարհը ու եկեր անապատ, մեր հոգիին խորքը դեռ մեծ կտոր մը աշխարհք էինք բերեր մեզի հետ, ներքին վայելքի ծածուկ կարօտ մը, մեր անցած կեանքի, կուի ու յուզումներու ամբողջ նուրբ ու կպչուն ցանց մը, եւ ակամայ վերյիշումներ: Այս բոլորը դեռ մեզի հետ էր, երբ այս եկեղեցին կը շինէինք: Այդ ծածուկ, քօղարկուած յուզումներն են շիներ այս եկեղեցին, աշխարհէն անապատ եկած, մեզի հետ ներս սպրդած աշխարհի այդ կտորն է շիներ այս եկեղեցին: Աշխարհինն է այդ եկեղեցին, մեր Աստծունը չէ: Անոր կամարներուն տակ մենք այլեւս աղօթել չենք կրնար. այդ կամարները պէտք է քանդուին:

Ձայներ. — (Ապշած, սարսափած) քանդուի՞ն… քանդուի՞ն:

Ադամ վանականը. — Մեր եկեղեցին քանդուի՞:

Երիտասարդ վանական մը. — Մեր նոր եկեղեցին քանդուի՞:

Վանահայրը. — Այո, պէտք է քանդենք ու շինենք նորը:

Ձայներ. — (Զարմանք ու հեգնութիւն) նո՞րը … նո՞րը …

Վանահայրը. — Նո՛րը: Եւ այդ նոր եկեղեցին պիտի շինենք մենք ինքներս: Աշխարհէն եկած դրամը աշխարհիկ զգացումներու նուէրն է, աշխարհէն եկած վարպետները աշխարհիկ հասկացողութիւն է, աշխարհի արուեստը: Մարդս ինք միայն կրնայ շինել իր Աստծուն նուիրուած տաճարը, իր մէջքովը, իր ձեռքերովը, իր խելքովը: Թէ ինչ ձեւ է ունենալու մեր նոր եկեղեցին, դեռ ես ինքս ալ որոշ չգիտեմ, այ, կը նստինք միասին ու կը խորհինք. կը խորհինք ու կը ստեղծենք:

Տերունի վանականը. — (Հեգնոտ) մենք ի՞նչ արհեստաւորներ ենք, վանահայր. մենք ի՞նչ կրնանք շիներ, գիտուք, եթէ ուզենք ալ:

Վանահայրը. — Կա՛մքը, Տերունի՛. ուզէ ու կը շինես, եթէ մանանեխի չափ հաւատք ունենաս քու կամքիդ:

Տերունի վանականը. — Լաւ՛, վանահայր, լաւ ինծի, ես ծերունի մարդ եմ: Դուն շատ ես կարդացեր ու խախտեր ես ուղեղդ: Քու բռնած ճամբադ ծուռ ճամբայ է: Մի չարչարեր գլուխդ, այդ ճամբան հերետիկոսներուն ճամբան է:

Վանահայրը. —(Հպարտ) այդ ճամբան առաքեալներու ճամբան է. այդ ճամբով է անցեր ինքը Քրիստոս:

Ղազար վանական. — Ո՛ւ… կը լսե՞ք:

Շշուկ ու վրդովում:

.. ..

Վանահայրը. — (Նախ շուարածի պէս է այս տարափին տակ, ետքը գլուխը վեր կ'առնէ, կը նայի շրջապատողներուն տեսակ մը ապշութեամբ) դո՞ւք… հոս իմ շուրջս, ե՞ս… հոս կեցած ձեր մէջը… ես ձեր վանահայրը, դուք իմ միաբանութիւնս, իմ իսկ հիմնած: (Ժպտուն) միաբանութիւն, ի՞նչ միութիւն ձեր ու իմ մէջ… (Աչքերը շփելով) կարծես կարը կ'իյնայ աչքերէս: Ի՞նչպէս է եղեր, որ ես չեմ հասկցեր այսքան պարզ բանը, այսքան ակնյայտնի: Մինչեւ հոս, մինչեւ անապատ կըցեր ենք մենք միասին: Մինչեւ հոս ես կրնայի բերել ձեզի, մինչեւ հոս կարելի է բերել մարդը, բայց հոսկէ անդին… հոսկէ անդին մարդ ինքը պիտի երթայ: Ճշմարիտը դուք էք. այդ եկեղեցին պէտք է, որ մնայ, ան է ձեր եկեղեցին, գացէք, գացէք ներս, ան կուտայ ձեզի անվերջ աղօթքներ ու մխիթարանք, ան կը բանայ ձեզի սրբքայութեան դռները, կ'ազատէ ձեզի բոլոր սատանաներէն, ան ձեզի ձեր հացն ալ կուտայ ու ձեր հանդիստը. գացէք, գացէք ներս ու խաղաղութիւնը Թող ըլլայ ձեզի հետ: Իսկ իմ փնտռածս ատիկա չէ. իմ փնտռածըս աշխատանքն է, ներքինանդուլ ու անկաշկանդ որոնումը, ներքին անվերջ նուաճումները բարձունքէ բարձունք, պարիսպէ պարիսպ, տարակոյսներու անդունդին վրայէն, ելքերով ու անկումներով. անդադար խոյանք մը դէպի վերինը. տաժանակիր աշխատանք մը դէպի ճշմարտութիւնը: Գացէք, գացէք ներս դուք ձեր եկեղեցին, ես ալ երթամ շինեմ իմ եկեղեցիս, բայց այս անգամ ես, միայն ես, եւ կերտուածք մը, որ վայել ըլլայ իմ Աստծուս բնակութեանը, որու կամարներուն տակ իմ խնկելիք աղօթքիս ոչ մէկ բառը կեղծ չի հնչէ, ոչ մէկ բառի արձագանգը դատարկ չի հնչէ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ, (1829—1868).— Մին Թրքահայ Թատրոնի հիմնադիրներէն եւ վաստակաւոր Թատերագիր:

ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑ, (1825—1911).— Հայր արեւելահայ Թատերական գրականութեան եւ հեղինակ «Պէպօ»ի:

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ, (1842—1891).— Հայ երգիծական գրականութեան անմահը: Հեղինակ «Պաղտասար Աղբար», «Արեւելեան Ատամնաբոյժը» եւ «Շողոքորթը» կատակերգութեանց:

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ, (1851—1872).— Հեղինակ ինը ողբերգութիւններու:

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ, (1849—1891).— Հայ բեմի մեծ փառքը: Աննման՝ Համլէթի, Քինի, Քորրատոյի, Օթէլլոյի, Արքայ Լիրի մէջ:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, — Վարպետ Թատերագիր եւ հեղինակ «Պատուի համար», «Չար Ոգի» Թատերգութեանց:

թատեց Պերլինի մէջ խօսած ճառով մը։ Բայց եւ այնպէս ես չթուլցուցի զգուշական միջոցները։ Հետեւաբար փութացուցինք մեր ազգային պաշտպանութեան պատրաստութիւնները՝ Մինիխէն վերջ։ Այսօր՝ ես ինքս ալ մասնակից եմ բրիտանական ժողովուրդին յուսախաբութեան եւ զայրոյթին, տեսնելով որ թեթեւօրէն խորտակուեցաւ այդ յոյսը։ Ինչպէ՞ս կարելի է այս շաբթուան դէպքերը հաշտեցնել Մինիխի մէջ տրուած հաւաստիքներուն հետ։ Իրականին մէջ, իբրեւ մէկը ստորագրողներէն, ես իրաւունք ունէի պահանջելու որ խորհրդակցին ինծի հետ, եթէ Պ. Հիթլէր կը կարծէր թէ հարկ է փոփոխել համաձայնութիւնը։ Բոլոր անոնք որ կը յիշեն Աւստրիոյ Հրեաներուն եւ քաղաքական բանտարկեալներուն ճակատագիրը, պէտք է համակուին մտահոգութեամբ եւ դառնութեամբ։ Ո՞ւր մնացին այն հաւաստիքները, որոնց համաձայն Գերմանիա հողային նոր տենչեր չունէր։ Այս դէպքերուն մէջ ո՞ւր մնաց ազգերու ինքնորոշման սկզբունքին պահպանումը։ Կ՚ըսեն թէ նոր թեւարկութեան հաշակումը հետեւանք էր խռովութեանց որոնք կը սպառնային խաղաղութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ դրացի պետութեան ապահովութեան։ Եթէ խռովութիւններ ծագած են, արդեօք դուրսէն սարքուած չէ՞ն։ Գերմանիան իր ներկայ կարգուսարքով շարք մը անակնկալներ պատճառեց աշխարհի. — Հռենոսեան շրջանի գրաւում, Աւստրիոյ կցում, Զուտէթեան երկրամասի անջատում։ Այս բոլորը խորապէս ցնցեցին աշխարհի կարծիքը։ Կը մնայ գիտնալ թէ այս շաբթուան դէպքերը վախճա՞նն են հինաւուրց արկածախնդրութեան մը, թէ սկզբնաւորութիւնը նոր արկածախնդրութեան մը։ Վերջին հանգրուա՞նն է այս փոքր պետութեան մը դէմ, թէ ուրիշներ ալ պիտի յաջորդեն։ Քա՞յլ մըն է այս դէպի աշխարհի տիրապետութիւնը, զինու զօրութեամբ։ Ահա ծանրակշիռ խնդիրներ։ Ես այս գիշեր պիտի չպատասխանեմ անոնց, բայց գիտեմ թէ անոնք մանրակրկիտ քննութեան մը կը կարօտին, ոչ միայն Գերմանիոյ դրացիներուն, այլեւ միւս պետութեանց եւ թերեւս Եւրոպայէն դուրս եղած պետութեանց կողմէ»։

Չէյմպըլէն եզրակացնելով, համակրանքի խօսքեր ուղղեց զինակից Ֆրանսայի։ Ցետոյ ազդարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է ամէն զոհողութեան, խաղաղութիւնը պահպանելու համար, մէկ բացառութեամբ,— ազատութիւն, «զոր կը վայելենք դարերէ ի վեր եւ զոր երբեք պիտի չզոհենք։ Մենք պատերազմ չենք ուզեր, բայց մեր բոլոր ուժով պիտի դիմադրենք ո եւ է մէկուն որ ասպարէզ կը կարդայ մեր ազատութեան»։

*** Պերլինի անգլիական դեսպանը, որուն դէմ դժգոհութիւններ ալ կային, Լոնտոն կանչուեցաւ, բացատրութիւններ տալու համար։ Հաւանական է որ Լոնտոնի գերմանական դեսպանն ալ ետ կանչուի, ինչ որ պիտի նշանակէ տեսակ մը խզում՝ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։

Անձնասպանութիւններ եւ հազարաւոր ձերբակալութիւններ

Չինուորական գրաւումէն ետք, անձնասպանութեանց հոսանք մը ծայր տուած է Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ, ինչպէս եղաւ Աւստրիոյ մէջ։ Անձնասպանութեան դիմողները մեծ մասով Հրեաներ են։ Փրակայի մէջ փակուեցաւ հրէական արտագաղթի պաշտօնատունը եւ շատեր կը խռնուին անգլիական հիւպատոսարանը պաշարելով՝ — «Մենք կ՚ուզենք հեռանալ այս երկրէն»։ Կէսթափօ (գաղտնի ոստիկանութիւն) ցարդ ձերբակալած է 5000 հոգի, իսկ մօտ 200.000 Հրեաներ, ընկերվարականներ ու համայնավարներ թաքստոցներու մէջ մտած են։ Չեխերը չեն ծածկեր իրենց տհաճութիւնը Գերմաններուն հանդէպ, թէեւ անկարգութիւններ պատահած չեն։

*** Չեխոսլովաքիան գրաւող գերման բանակի թիւն է 200.000, որոնց 25.000ը կը մնան Փրակայի մէջ։ Դպրոցները եւ հիւրանոցները յատկացուած են զօրքին։

Խրուաթիան եւ Ալպանի՞ան ալ

Լոնտոնի մէջ կը կարծեն, թէ Գերմանիա պիտի յառաջանայ դէպի հարաւ եւ պիտի իջնէ շուտով Ադրիական ծով։ Այս քայլը առնելու համար ան պիտի օգտագործէ Խրուաթներու դժգոհութիւնները։ Բարեկարգութիւնը հաստատելու համար, ան պիտի միջամտէ եւ «ինքնավարութիւն» խոստանալով անոնց, պիտի անջատէ զանոնք Եուկոսլաւիայէն։ Այսպիսի շարժում մը անհաճոյ պիտի ըլլայ Հռոմի, թէեւ այս վերջինը չի կրնար ո եւ է բան ընել, քանի որ կապուած է Հռոմ-Պերլին առանցքով։ Կ՚ըսուի թէ այս հաւանականութիւնը նկատի առնելով Մուսոլինի այժմ կը զօրացնէ իր դիրքը Ալպանիոյ մէջ, ի հարկին զայն գրաւելու համար։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ Վիէննա գնաց արտաքին նախարարին հետ, մասնակցելու համար Աւստրիոյ կցման տօնակատարութեանց, որոնք յետաձգուած էին։

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ վերակազմութիւնը յառաջ կը տարուի արընթաց ուժգնութեամբ։ Գերմանիոյ խորհրդարանը արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի, վաւերացնելու համար Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը։

ԿԱՐՊԱԹԵԱՆ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ զանազան մասերուն մէջ կռիւները կը շարունակուին, թէեւ հունգարական զօրքը մինչեւ լեհական սահմանագլուխ հասած է։ Ռումանիա զինուոր կեդրոնացնելով Կարպաթեան Ուկրայնայի արեւելեան սահմանին վրայ, գրաւեց շարք մը գիւղեր, պաշտպանելու համար իր ազգակիցները։

ՓԱՐԻԶԻ ՉԵԽԵՐԸ խոր սուգի մատնուած ըլլալով, կէս դրօշ պարզեցին իրենց դրօսապատոյտի գրասենեակին առջեւ, որուն ճակատը կ՚երեւան ողբի խօսքեր՝ Երեմիա մարգարէէն.— «Ցիրուցան ըրին իմ անդամներս եւ իմ ցաւիս մէջ մինակ էի, առանց բարեկամի»։ Ուրիշ խօսք մը.— «Ինչպէս մարմինները, պետութիւններն ալ կը մեռնին։ Ի՛նչպէս հոգիները, ազգերն ալ յարութիւն կ՚առնեն»։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ գերմանական դեսպանը անձամբ ներկայանալով, պահանջեց իրեն յանձնել չեխական դեսպանատունը եւ հիւպատոսարանը։ Չեխական դեսպանը պատասխանեց թէ բոլոր թուղթերը վառած է, եւ ճամբեց, երկրորդական պաշտօնեայի մը ղրկելով գերմանական դեսպանը։ Ուաշինկթընի դեսպանն ալ կը մերժէ յանձնել դեսպանատունը եւ հիւպատոսարանը, իսկ Փարիզի դեսպանատունը յանձնուեցաւ գերմանական դեսպանին, հակառակ եղած բողոքներուն։

Ընկերական եւ հրապարակ. դասախօսութիւններ

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

20 Մարտ, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ Վ.ԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

22 Մարտ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան դասախօսութիւն

«Նիւթ՝ «Ի՞նչ է Դաշնակցութիւնը»։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դպրոցին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՓԼՈՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Պիւֆէ։ Մուտք՝ 2 ֆրանք։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ** ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ** ԵՒ **ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՈՒԴՈՂԵԱՆ**

կը ներկայացուին՝ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ **ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ**

Ցատկապէս պատրաստուած մասնաւոր տեքօրներ

ԱՆՄԱՀ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ **ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ**

ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏ ԱՂԵՔՍ. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ **ՉԱՐ ՈԳԻՆ**

կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ԼԱՔԱ, Տիկիններ ԱԶՆԱՒՈՐ և ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ԱԶՆԱՒՈՐ, ԳԸԼԸՃԵԱՆ և ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը։ Բեմադրութիւն եւ բեմազարդութիւն Պ. Ս. ԼԱՔԱՅԷ։

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ, ԿԱՏԱՐԵՑԷՔ ՁԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅ ԳՏՆՈՒԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍԻՆ։

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Կ ղմէ

19 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6էն մինչեւ կէս գիշեր, իրենց կեդրոնը՝ 8, ռիւ Պօսիւէ փարիզ։ Օրքեսթր եւ ճոխ պիւֆէ։

Մուտք 3 եւ 6 ֆրանք։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԺԱՆԹԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի շէնքին մէջ, 13 Rue de Paris, Gentilly

ԴԱՍԱԽՕՍ **Պ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ** Նիւթ՝ «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ»։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՈՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11

4, Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec

կը նախագահէ՝ Պ. Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

կը խօսի՝ Տիկին ԼԻԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի զաւեշտ մը

Մուտք 6 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Mairie des Lilasէն առնել 95 A օթօպիւսը Jaurèsէն 21 c օթօպիւսը

Շարժանկարի քաղաքին ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի սինեմա ALHAMBRAի մէջ, երեքշաբթի 21 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին։

կը ցուցադրուին՝ **ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ** (հայերէն խօսուն ժապաւէն)։ **ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՓԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ**, Abel Ganceի գլուխգործոց ժապաւէնը եւ **ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ**։

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայիններու սուլթանին հարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ)։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Մէթրօ Mairie d'Issyէն, տասը քայլ հեռու կը գտնուի սինեման։

Ներկայացման օրը խճողումի տեղի չտալու համար կանխաւ ապահովեցէք ձեր տոմսերը, Իսիի հայ սրճարաններէն եւ «Յառաջ»ի ցրուիչ Պ. Ալեքսիսէն։

Մուտք՝ 7, 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՏԱՂԵԱՆԻ

16 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Paris (5)

կը ներկայացուի

ԱԿՆԱՌՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ **ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ**Ի ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

Պատմական դրամ Կիլիկիոյ 14րդ դարու շրջանէն

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ դերին համար — ՌՈՒԹԱյի դերին համար

Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ — ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

կը մասնակցին՝ Տիկիններ Վ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍԵՏԷՖԵԱՆ, Պ. Պ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆ, Ռ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՄԱՆԲԱՇ, ՄԻՆԷԼԵԱՆ, ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՊՕՏՈՍԵԱՆ, ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ, ԺՊՏՈՒՆԻ, ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ՏԱՐՕՆԵԱՆ, ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ, ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Տոմսերը կը ծախուին — «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9), Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԻ գրավաճառատունը, 5 Rue Mons. le Prince (6), «ՇԻՐԱԿ» նպարավաճառատուն, 26 Rue de Trévise (9), Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges։

ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սանուհիներու Միութեան բազմամարդ հանդէս-թէյասեղանը 19 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պոմոնի Վարանդեան սրահին մէջ։

Կը հրաւիրուին ծնողները եւ անդամուհիները։ Կը խնդրուի երախայ չբերել։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայր. Միութեան Մարսէյլի Վարչութիւնը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր գործօն եւ օժանդակ անդամները 19 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 5 Rue Eclipse, «Շահրիկեան» սրահը։ Այս ժողովին օրակարգը կը ստիպէ մեզ գործօն եւ օժանդակ անդամներու ներկայութիւնը պարտադիր նկատել։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՄԱՐՏ
MARDI 21 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3994

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Դ Ի Կ Տ Ա Տ Ո Ւ Ր Ա

— oo —

Պաշտօնական շրջանակները չեն գործածեր այս բառը: Կառավարութիւնն ալ չգործածեց, նկատի առնելով հանրային կարծիքը:

Եւ սակայն, իրականին մէջ տեսակ մը դիկտատուրա է որ կը հաստատուի, կառավարութեան տրուած լիազօրութիւններով, ինչպէս կը պնդեն ձախակողմեան հոսանքները:

Այս վերջինները այժմէն վտանգուած կը նկատեն հանրապետութիւնը եւ ժողովրդապետական ազատութիւնները,— մամուլ, ժողովներ, արհեստակցական գործունէութիւն, ընկերային օրէնքներ եւն.:

Այսպէս, երբ երեսփ. ժողովը քուէարկեց լիազօրութեանց օրինագիծը, ընկերվարական Փօփիւլէռը կ'ոռնար խոշոր խորագիրներով.

— Երեսփ. ժողովը ստորագրեց իր ձեռնթափութիւնը.— Հակառակ ընկերվարական խմբակցութեան կորովի ճիգերուն, մեծամասնութիւնը արգամաւորութեան նամակ մը ղրկեց Պ. Տալատիէի: Փետրուար 6ի սարդը անձնական բռնակալութիւն կ'երազէ»:

Այս առթիւ, սպառնալիք մըն ալ կը սահեցնէր ընկերվարական պաշտօնաթերթը.

— «Թող գիտնայ թէ քաղաքներու եւ գիւղերու ժողովուրդը պիտի ապստամբի, խորտակելու համար իր ազատասպան ծրագիրները»:

Նոյն դիրքը բռնած է նաեւ բոլշեւիկ պաշտօնաթերթը:

Երեսփ. ժողովին վիճաբանութեանց ընթացքին, բոլշեւիկ ներկայացուցիչը, Պ. Գաբրիէլ Փէրի, հաւկցուց թէ կառավարութիւնը հետզհետէ պիտի ոչնչացնէ համայնավար կուսակցութիւնը, յետոյ ընկերվարականը, յետոյ ծայր պիտի տայ հակասեմական շարժումը եւն.:

Անշուշտ անտեղի են այս մտավախութիւնները, քանի որ Պ. Տալատիէ լիազօրութիւն պահանջելով, ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ զօրացնել ազգ. պաշտպանութիւնը, կարելի արագութեամբ եւ կատարեալ գաղտնապահութեամբ: Միայն թէ՝ շատ մը տնօրինութիւններ պիտի կատարուին համաձայն կացութեան պահանջներուն, ինչպէս բացատրեց երեսփ. ժողովին մէջ:

Ուրեմն, ո՛վ որ կը հպատակի հրամանագիր — օրէնքներուն եւ չի խանգարեր կառավարութեան գործունէութիւնը, վախնալու պատճառ չունի: Ֆրանսան ոչ Գերմանիա է, ոչ ալ Խ. Միութիւն:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք աննախընթաց կացութեան մը առջեւ, — «կացութիւն մը ծանրակշիռ, որ կրնայ դառնալ եղերական»:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

— oo —

Ռումանիան խիստ վտանգուա՞ծ է

Շաբաթ օր Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Գերմանիոյ տնտեսական պատուիրակութեան պետ Հէր Վօհլթաթ Պուքրէշի կառավարութեան տուած է վերջնագիր մը, պահանջելով որ Ռումանիա դադրեցնէ ճարտարարուեստական երկիր ըլլալու ամէն գործունէութիւն եւ դառնայ զուտ հողագործական երկիր մը: Այս վերջնագրով կը թելադրուի անմիջապէս փակել կարգ մը գործարաններ, իսկ աստիճանաբար սեղմել եւ փակել ուրիշներ, որպէսզի Ռումանիա դառնայ միմիայն հողագործական երկիր մը: Գերմանիա կը պահանջէ առանձնաշնորհ՝ գնելու Ռումանիոյ հողային բոլոր արտադրութիւնները, ինչ որ կը նշանակէ՝ նաեւ քարիւղը: Ասոնց փոխարէն՝ Պերլին կը խոստանայ երաշխաւորել Ռումանիոյ հողային ամբողջականութիւնը: Պուքրէշի կառավարութիւնը մերժեց այս վերջնագիրը:

Այժմ Ռումանիոյ մէջ կազմուած է ազգային սրբազան միութիւն՝ Թադարէսքի գլխաւորութեամբ: Նոյնիսկ գահին հակառակորդ Մանիու կուսակցութեան անդամները իրենց ծառայութիւնը առաջարկեցին Թադարէսքին: Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցաւ արտակարգ ժողով մը, Թադարէսքին նախագահութեան տակ, մասնակցութեամբ օրուան վարիչներուն եւ բանակին հրամանատարներուն:

Ռումանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց գերմանական վերջնագրին լուրը, բայց Անգլիոյ արտաքին նախարարը վրդովիչ տեղեկութիւններ ստացած ըլլալով, հեռաձայնին գլուխը անցաւ եւ Լոնտոն հրաւիրեց վարչապետը: Պ. Չէյմպըրլէն անմիջապէս ճամբայ ելաւ Պըրմինկէմէն, ուր հանգստանալու գացած էր, եւ Լոնտոն վերադառնալով, արտակարգ նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր ռումանական տագնապը: Նախարարները խորհրդակցեցան թէ ժամանակը եկա՞ծ է Ֆրանսայի հետ միասին ազդարարութիւն մը ուղղելու Հիթլէրի, հասկցնելով թէ Ռումանիան իր երկրորդ Վաթէրլօն պիտի ըլլայ: Ժողովը տեւեց շուրջ 2 ժամ, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններով, բայց վերջնական որոշում չտրուեցաւ: Նախարարները Լոնտոն պիտի մնան այս շաբթու, եւ ոչ ոք տեղէն պիտի չշարժի, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ: Պ. Չէյմպըրլէն երէկ ճառ մը պիտի խօսէր երեսփ. ժողովին մէջ: Միեւնոյն ատեն բրիտանական կառավարութիւնը կը խորհրդակցի Քանատայի, Աւստրալիոյ, Նոր Զելանտայի եւ Հարաւ. Ափրիկէի դաշնակցութեանց հետ, ստուգելու համար թէ անոնք տրամադի՞ր են ի հարկին զօրքով եւ նիւթական միջոցներով ուժ տալու կեդրոնական կառավարութեան, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռեն պատերազմիլ Ռումանիոյ համար: Կառավարութիւնը Մ. Նահանգներուն տրամադրութիւններն ալ կը շօշափէ, Միացեալ ճակատ կազմելու եւ գերմանական արշաւը կասեցնելու համար:

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ երկու հոսանքներ գոյութիւն ունին բրիտանական դահլիճին մէջ,— առաջին՝ միացեալ ճակատ մը կազմել Խ. Միութեան հետ, Սեւ ծովէն մինչեւ Տարտանէլ եւ Միջերկրական, երկրորդ՝ (Լորտ Հալիֆաքս) ճակատ մը կազմել մէջն առնելով Լեհաստանը եւ Պալքանեան պետութիւնները (Ռումանիա, Յունաստան, Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա): Քաղաքական շրջանակներու մէջ նշանակալից կը գտնեն Անգլիոյ համակրանքը Խ. Միութեան հանդէպ, ներկայ պարագաներուն մէջ: Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը կ'արտատպեն խորհրդային հրամանատար Դէմիգովի մէկ ճառը, որ կ'ըսէր թէ խորհրդային օդատորմիղը լաւագոյնն է ամբողջ աշխարհի մէջ,«ոռոմբաւորներ, համաձայն Ստալինի հրամանին, ամէնէն բարձր կը թռչին, ամէնէն արագ եւ աւելի հեռուն քան միւս բոլորը: Եթէ հարկ ըլլայ, խորհրդային ամբողջ օդատորմիղը պիտի իջնէ պատերազմի դաշտերուն գլխուն եւ պիտի փոշիացնէ զանոնք»:

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԳՈՐԾԻ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՖՐԱՆՍԱ, ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՉԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԿՑՈՒՄԸ

Անգլիա կ'ուզէ միացեալ ճակատ կազմել Պալքաններէն մինչեւ Ամերիկա

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը շաբաթ օր հեռագրական հրահանգներ ուղղեց Պերլինի դեսպանին, որպէսզի բողոքէ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ստեղծուած կացութեան դէմ:

Ահաւասիկ դեսպանին կողմէ յանձնուած ծանուցագրին թարգմանութիւնը.

— «1939 Մարտ 15 թուակիր նամակով մը, գերմանական դեսպանը իր կառավարութեան հրամանով Ֆրանսական Հանրապետութեան արտաքին նախարարին հաղորդած է բնագիրը համաձայնութեան մը որ կնքուած է մէկ կողմէ Գերմանիոյ Առաջնորդ—վարչապետին եւ արտաքին նախարարին եւ միւս կողմէ Չեխոսլովաք հանրապետութեան նախագահին եւ արտաքին նախարարին միջեւ, մարտ 15էն 16 լուսնալու գիշերը:

«Նոյն զեկուցման մէջ կը ճշդուի թէ գերմանական զօրքը չեխական սահմանը անցած է առտուան ժամը 6ին եւ թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած են, ամէն դիմադրութեան եւ արիւնահեղութեան առաջքը առնելու համար, որպէսզի գրաւումը եւ խաղաղեցումը կատարուի բարեկարգութեամբ եւ հանդարտութեամբ:

Ֆրանսական դեսպանը պատիւ ունի Գերմանիոյ արտաքին նախարարին յայտնելու հանրապետութեան կառավարութեան բացորոշ բողոքը գերմանական դեսպանին զեկուցման մէջ յիշուած տնօրինութեանց դէմ:

Արդարեւ, հանրապետութեան կառավարութիւնը կը նկատէ թէ գերմանական կառավարութեան կողմէ Չեխոսլովաքիոյ դէմ ուղղուած գործողութեամբ, կը գտնուի 1938 Սեպտեմբեր 29ին Միւնիխի մէջ ստորագրուած համաձայնութեան բացայայտ բռնաբարման առջեւ, տառով թէ ոգիով:

Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտով, այն հանգամանքները որոնց մէջ մարտ 15ի համաձայնութիւնը պարտադրուած է չեխոսլովաքհանրապետութեան վարիչներուն, չեն կրնար իրաւապէս օրինականացնել այդ համաձայնութեան մէջ արձանագրուած գոյավիճակը: Ֆրանսական դեսպանը պատիւ ունի տեղեկացնելու Գերմանիոյ արտաքին նախարարին թէ՝ այս պայմաններուն մէջ, հանրապետութեան կառավարութիւնը չի կրնար ճանչնալ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ստեղծուած նոր կացութեան օրինականութիւնը»:

Պերլինի անգլիական դեսպանն ալ նոյնիմաստ ծանուցագիր մը ուղղեց, նոյն օրը: Յետոյ երկու դեսպանները իրենց երկիրները կանչուեցան, բացատրութիւններ տալու համար: Միւս կողմէ Փարիզի չեխական դեսպանը արտօնուեցաւ պահելու իր դեսպանատունը, փոխանակ զայն յանձնելու գերմանական դեսպանին, ինչպէս պահանջուած էր:

Տարիներէ ի վեր առաջին անգամ է որ Ֆրանսա այսքան կորովի բողոքագիր մը կը յանձնէ Գերմանիոյ: Պերլինէն կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարարին խորհրդականը ստանալով երկու կառավարութեանց բողոքագիրները, պարզապէս անտեղի գտած է զանոնք:

Վերջին լուրերու համաձայն, պաշտօնապէս հաղորդուած է երկու դեսպաններուն թէ գերմանական կառավարութիւնը չի կրնար նկատի առնել այդպիսի բողոքներ, քանի որ անոնք զուրկ են քաղաքական, իրաւական եւ բարոյական հիմնաւորումէ:

Աւելի երկար է Մոսկուայի բողոքագիրը, որ կը բաղկանայ 8 գլխաւոր կէտերէ եւ որ «կամայական, բուռն եւ յարձակողական» կ'որակէ Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը եւ յետագայ գործողութիւնները: Ծանուցագիրը կը հերքէ Գերմանիոյ այն առարկութիւնը թէ Չեխոսլովաքիան տեւական խռովութեանց վառարան մըն էր եւ սպառնալիք մը Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Յետոյ կը պատճառաբանէ թէ չկայ պետութիւն մը որուն վարիչը իրաւունք ունենայ ջնջելու իր անկախութիւնը, առանց ժողովուրդին հաւանութեան: «Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը ստորագրելով մարտ 15ի թուղթը, լիազօրութիւն ստացած չէր իր ժողովուրդէն եւ կը գործէր բացորոշապէս հակասելով սահմանադրութեան եւ իր ժողովուրդի կամքին»:

Ուրիշ պատճառաբանութիւններէ վերջ, ծանուցագիրը կ'եզրակացնէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար Չեխիոյ եւ Սլովաքիոյ կցումը ճանչնալ իբրեւ օրինաւոր եւ համաձայն՝ միջազգային օրէնքներու եւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին: Յետոյ դիտել կուտայ թէ գերմանական կառավարութեան արարքները երբեք չեն հեռացներ որ եւ է վտանգ՝ ընդհանուր խաղաղութեան համար, այլ ընդհակառակն կը ծանրացնեն այդ վտանգը, խանգարելով քաղաքական կացութիւնը՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ եւ նոր հարուած մը տալով ժողովուրդներու ապահովութեան:

*** Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ կը պատրաստուի բողոքագիր մը յանձնելու, այս շաբթու, դատապարտելով Գերմանիոյ արարքը: Ամերիկայի մէջ կը խորհին տնտեսական եւ մաքսային խստութիւններ հաստատել Գերմանիոյ դէմ, իբրեւ բարոյական ճնշում: Կ'ըսուի նաեւ թէ Անգլիա նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ խորհրդակցութիւն մը սարքելու, միացեալ ճակատ կազմելու համար Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն հետ:

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ կարգ մը գնդակահարութիւններ կատարեց Կարպաթեան Ուկրայնայի մէջ, ուր ընդհարումները կը շարունակուին: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա 18 — 22 զօրաբաժին կեդրոնացուցած է Չեխիոյ եւ Սլովաքիոյ մէջ:

ՊՈՀԷՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ «հովանաւորեալ երկիրներուն» խնամակալ (մարզպան) նշանակուեցաւ Ֆօն Նէօյրաթ, Գերմանիոյ նախկին արտաքին նախարարը: Չեխոսլովաքիոյ նախագահն ալ բարձր պաշտօն մը պիտի ստանայ:

Ծանրակշիռ ժամեր որ կրնան եղերական դառնալ

— oo —

Երեսփ. ժողովը բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, քուէարկեց կառավարութեան պահանջած մասնաւոր լիազօրութիւնները, 264ի դէմ 321 ձայնով, ուրեմն 57 ձայնի մեծամասնութեամբ: Կիրակի օր ալ ծերակոյտը քուէարկեց լիազօրութիւն օրէնքը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, 17ի դէմ 286 ձայնով: Եւ կառավարութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, խմբագրելով հրամանագիր — օրէնքները, որոնց առաջին շարքը պիտի հրատարակուի այսօր իսկ, երեքշաբթի:

Ինչպէս ազդարարած էր Պ. Տալատիէ, կառավարութիւնը պիտի գործէ բացարձակապէս գաղտնի եւ արագ: Իր գործունէութեան ծրագիրը կ'ընդգրկէ հետեւեալ գլուխները.—

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ.— Ամէն միջոց ձեռք առնել երկրին պաշտպանութեան համար.— Առաւելագոյն չափին հասցնել ռազմական արտադրութիւնները.— Նախապատրաստութիւն զինուորական, ծովային եւ օդանաւային արտադրութեանց.— Պիտի վերակազմուին բանակին շարքերը, սպայ թէ զինուոր.— Պիտի զօրացուին սահմանագլուխներուն պաշտպանութիւնը.— Պիտի փութացուին ռազմական արտադրութիւնները եւ շինութիւնները.— Պիտի աւելցուին նախնիւթերու մթերքը եւ ռազմական գնումները՝ արտասահմանէն.— Ի հարկին արագօրէն պիտի ձեռնարկուի տրամադրելի մասնագէտներու զօրակոչին:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ.— Կացութեան պահանջներուն պիտի պատշաճեցնեն 40 ժամուան օրէնքը.— Աւելցնել աշխատանքի տեւողութիւնը այն բոլոր հաստատութեանց մէջ որ ուղղակի կամ անուղղակի կը գործեն ազգ. պաշտպանութեան համար.— Յաւելուածական աշխատանք բոլոր Ֆրանսացիներէն.— Աւելցնել բանուորներու թիւը:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ.— Դանձային դիւրութիւններ այն հաստատութեանց որ կը գործեն ազգ. պաշտպանութեան համար.— Մասնաւոր սնտուկ մը՝ զինուորական մեքենաներու եւ կազմածներու ծախքերը հոգալու համար.— Սեղանաւորական արտակարգ միջոցներ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ.— Զօրացնել այն օրէնքը որ կ'արգիլէ ազգ. պաշտպանութեան վերաբերեալ գաղտնիքներու յայտնութիւնը կամ տեղեկութեանց հրատարակութիւնը.— Միջոցներ՝ սուտ լուրերու հրատարակութեան դէմ.— Ի հարկին երկարաձգել երեսփ. ժողովին իրաւասութիւնը:

Ի պատասխան զանազան հարցումներու, վարչապետը յայտարարեց թէ պիտի չլուծէ համայնավար կուսակցութիւնը, եթէ ան մնայ օրէնքին եւ հանրապետական սկզբունքներու սահմանին մէջ:

Թէ երեսփ. ժողովին եւ թէ Ծերակոյտին մէջ Պ. Տալատիէ ուժգնօրէն պնդեց իր բանաձեւին վրայ, մերժելով որ եւ է բառ, նոյնիսկ ստորակէտ փոխել անոր բովանդակութենէն: Այնպէս որ, երբ ընկերվարականները եւ համայնավարները բարեփոխումներ առաջարկեցին, վճռապէս մերժեց, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Միեւնոյն ատեն վարչապետը անսահման ժամանակով յետաձգել տուաւ բոլոր հարցապնդումները՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Երեսփ. ժողովին մէջ Պ. Տալատիէ կրկնելով իր նախորդ օրուան յայտարարութիւնները, չեշտեց.

— «Խօսքի ժամանակ չէ, ոչ ալ բիւզանդական բանավէճերու եւ բանաձեւերու: Ես որ եւ է յանձնառութիւն չունիմ ո եւ է մէկուն, ո եւ է կուսակցութեան հետ եւ պիտի շարունակեմ ճամբաս: Անհրաժեշտ է ձեռնարկել ծայրաստիճան արագ միջոցներու: Այս խօսքը կ'արտասանեմ առանց սպառնալու բանուորներուն: Կառավարութիւնը յաջողեցաւ ետ վերադարձնել աւելի շատ միլիառներ քան փուանքարէն ինքը: Ես բաց կը խօսիմ: Ես չեմ ընդունիր որ եւ է սահմանափակում: Ես կառավարութեան կեանքը կը կապեմ այս բանաձեւին, առանց բառ մը կամ ստորակէտ մը փոխելու: Ժամանակը թոյլատու չէ այդպիսի բաներու: Անցած է ճառերու ժամանակը: Ֆրանսայի համար ոչ թէ տկարութիւն, այլ զօրութիւն է դառնալ ազատութեան զինուորը: Ես պիտի պաշտպանեմ այդ ազատութիւնը ինչպէս հայրենիքը: Իմ աչքերս ուղղուած են Ֆրանսայի սահմանագլուխներուն վրայ: Ես միայն մէկ նպատակ ունիմ,— աւելցնել Ֆրանսայի ուժը, որպէսզի կարենայ ի վիճակի ըլլալ փրկելու այն բոլոր ազգերը որ խաղաղութիւն եւ ազատութիւն կ'ուզեն»:

Ծերակոյտին մէջ ալ նոյն լեզուն գործածելով, Պ. Տալատիէ համակրանքի խօսքեր ուղղեց Չեխոսլովաքիոյ: Այդ պահուն բոլոր ժողովականները ոտքի ելան, իրենց յարգանքը յայտնելու համար իր ազատութենէն զրկուած ժողովուրդին: Վարչապետը զղջում չյայտնեց Միւնիխի համաձայնութեան համար, բայց խոստովանեցաւ թէ «այլեւս բան չէ մնացած ոչ այդ համաձայնութենէն, ոչ ալ դեկտեմբեր 6ի փրանքօ-գերմանական համաձայնութենէն»: Եւ չեշտեց.

— «Ֆրանսայի համար կարելի չէ հաւասար պայմաններով կռուիլ այն պետութեանց հետ որոնք մեր վրայ գերազանցութիւն կը վայելեն իրենց վճիռներուն բացարձակ արագութեամբ եւ գաղտնապահութեամբ: Լիազօրութեանց նպատակն է դիմագրաւել ծանրակշիռ կացութիւն մը որ կրնայ եղերական դառնալ: Հարկ է ապացուցանել Եւրոպայի թէ այժմ մեր կեանքը պատին զարնուած ըլլալով, այս կացութենէն կրնանք ազատիլ միայն դէպի յառաջ նայելով»:

Պ. Տալատիէ այս առթիւ գովեց այն բանուորները որոնք շաբաթը առնուազն 50 ժամ կ'աշխատին, կարգ մը պարագաներու մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒԺԵՂ ԸԼԼԱԼՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԸ

«Վէմ»ի վերջին թիւին մէջ, «Հայկական հարցը 19րդ դարուն» խորագրին տակ գեղեցիկ ուսումնասիրութիւն մը ստորագրած է Ա. Կեսար, պատմական ակնարկ մը որ ինքնադատութեան յանդուգն փորձ մըն է։

Ահա գլխաւոր կէտերը.—

Նախապէս լուսաւորութեան, մշակոյթի մարզին մէջ ծնունդ առնող զարթօնքը, վերածնունդը Հայուն երբ նեղ գտնելով իր սահմանները ընդգրկեց քաղաքական սահմաններ, խակ էր տակաւին եւ անհաղորդ մնաց ընդհանուր աշխարհի հայութեան։ Հոծ հայկական զանգուածները ի վիճակի չէին ուժով ու կազմակերպութեամբ տէր կանգնելու մայրաքաղաքներու մէջ նստողներուն գաղափարական առաջդրութեանց։

Ազատագրական շարժումը երբ ըսկսաւ, յեղափոխական կուսակցութիւնները բաւականաչափ ժամանակ չունենալով կազմակերպուելու իբրեւ գործօն ուժ, սպառեցին իրենք զիրենք մեծապէս գաղափարական տարածման աշխատանքով։

Պոլսոյ պատրիարքարանը Օսմ. կայսրութենէն անջատուելու, առանձին ամբողջութիւն կազմելու ոչ ձըգտում ցոյց տուաւ, ոչ ալ այս ուղղութեամբ ոեւէ քայլ առաւ։ Ան վերապահ գտնուեցաւ ռուս աշխարհակալութեան հանդէպ. հայկական գաւառներու Ռուսիոյ կողմէ գրաւման ոչ պահանջը դրաւ, ոչ ալ կամքը հետապնդեց։

«Հայ ժողովուրդին յեղափոխական պայքարը լուայեալ էր եւ Օսմ. կայսրութեան ազատագրման ծառայող։

«Ան կոնակէն չզարկաւ Թուրքիոյ ոեւէ առթիւ։

«Նոյնիսկ 1914ին, ճիգ չըրաւ ներսէն պայթեցնելու պետութիւնը, զոր կրնար եւ պէտք էր ընէր։ Յեղափոխական շարժումը մնաց աւելի շատ գաղափարական շարժում եւ համայն երկիրը ընդգրկող, պետութեան դէմ ուժ ներկայացնող պատկառելի չափերու չհասաւ։

Եւ Ա. Կեսար շարունակելով կ'եզրակացնէ մրճահարող վանկերով.

«Պէտք է, անհրաժեշտ է որ պահանջողը թշնամանայ մերժող, ճնշող ազգին հետ, արիւնի պայքար մղէ, խղէ իր ճակատագիրը անորմէն որպէսզի տեղ հասնի։ Այս գիծը պակսեցաւ հայկական շարժումին, դժբախտաբար։

«Հայութիւնը լաւ չըմբռնեց թէ Եւր. Թուրքիոյ քրիստոնեայ ազգերը մէկիկ մէկիկ կ'ազատագրուէին թըրքական լուծէն, բայց անջատուելով միայն Օսմ. կայսրութենէն յեղափոխական ապստամբական նախաձեռնութեամբ, ոչ թէ բողոքի ու լացի բանաձեւերով եւ կամ Եւրոպայի համակրանքը հրաւիրող ցոյցերով։

«Հ. Յ. Դաշնակցութեան ճիգերը ի զօրու չեղան ազատագրական պայքարը միահամուռ յեղափոխական պայքարի վերածելու։

«Ոչ թէ յեղափոխութեան, այլ յեղափոխութեան ընդհանրական չդառնալուն մէջ է հայութեան աղէտի բանալին։

«Հայութիւնը չգիտցաւ իր սեփական ուժին արժէքը եւ զայն երբեք համայնօրէն կազմակերպելու ճիգը չըրաւ. յեղափոխական կուսակցութիւններու բոլոր փորձերը այս ուղղութեամբ լրիւ յաջողութեամբ չպսակուեցան։ Անոր պատասխանատուն ինքը՝ դուրսի բարձր ղեկավարութիւնն է։

Հայկական պահպանողական դասը, յետադիմականութիւնը, ոչ-յեղափոխականութիւնը, հակայեղափոխականութիւնը հանդիսացան գլխաւոր կիցը Թուրքին։ Հ. Հանրապետութեան կազմաւորման շրջանին ալ այս մտայնութիւնն էր որ չգնահատեց նորաստեղծ պետութեան արժէքը. կուսակցադար (sic) կիրքով հեռու մնաց անկէ եւ զօրավիգ չհանդիսացաւ անոր։

Ասոնք են գլխաւոր կէտերը Ա. Կեսարի մեղադրանքներուն։

Ինքնադատութիւնը լաւ բան է. սայթաքումին պատճառները կը պարզէ։ Եւ դարմանները կամ դասերը կապուած են այդ պատճառներուն՝ որոնց իրաքանչիւրը զատ զատ պէտք է քննուի։

Արդարեւ, ամէն անգամ որ աչքերս սեւեռեր եմ ազգային շարժումներու կշիռին, գնահատութեան նժարը յանկարծ ինկեր է, կարծես թէ անդիմադրելի տպաւորուած ըլլար։

Անցեալի դասերը օգտակար են, բաւական չեն։ Պէտք է նաեւ խոր հմտութիւն ներկայի պայմաններուն եւ հետամտութիւն առօրեայ նորանոր հաւանականութեանց։ Կառավարելը՝ նախատեսել է, սորված էինք։ Բայց այս սկզբունքը մեզի համար չէ կ'երեւի։ Հարցը հին մեթոտներուն վըրայ վիճաբանիլ չէ, այլ պատռել այդ սնանկ վարդապետութիւնները։ Պէտք է ընդունուի այս կէտը, ոեւէ քայլ առնուելէ առաջ։ Ճիշդ է, դաժանը շատ ճամբայ է կտրած այդ յիշատակներէն ի վեր, բայց կ'երեւի թէ բոլորին ալ հանդամանքը չէ դեռ, քանի որ կը տեսնենք մարդիկ, համրգիշակայ եզերքներու վրայ, զիրար կը դիտեն, կրկին պատուար քաշելու եւ մէկզմէկ ջլատելու պատրաստ։

Ա. Կեսարի յօդուածին ընթերցումը չար յիշատակներ արթնցուց նորէն։

Օ՜ այդ յիշատակները։ Տարիներով անընդհատ չարչարեր են մեր միտքերն ու սիրտերը, բնակեր են մեր հոգիին մէջ, ոչնչացնելով այնտեղ յոյսին անհաւասարելի լոյսը։

Չար յիշատակներ... Բայց անոնք ամէնէն պահանջկոտ, ամէնէն կատաղի ու բարբարոս բռնաւորներն եղած են մեր երիտասարդութեան, ազատատենչ եւ թեւարախ՝ սակայն վհատեցնող համակերպութեամբ կոտրակէ։ Ցերեկը՝ իրականութեան հետ, հացի կռիւին մէջ, փաքրոճնեբու քթին տակ, արշըեր թագաւորութեան մէջ որ ամէն ձգտում կը թաղէ, գիշերը՝ անձնաւոր երազին, ներքին մեղեդիին որ կը հասնի ականջներուդ... եւ կամ, դպրոցին մէջ մեղուաջան ու նուիրայիշատակ ուսուցիչներու թռիչքէն յափշտակուած, իսկ տան մէջ՝ խելօքութեան, հանդարտութեան հրաւէրներով։ Հանդէսի օրերուն ուրիշ ձայն մը, տաղաւարի օրերուն ուրիշ... —Այսպէս էր հակընդդէմ ուժերու դրդիռին նշաւակ սրտաբեկ հայ երիտասարդութիւնը Պոլսոյ, նախապատերազմեան շրջանին։

Չար յիշատակներ... տառապեցուցին մեզ իրենց անհարկու մահաժանիր գրկին մէջ այնքան որ կեանքդ ոչ միայն անպաշհով, այլ անարժէք վաղանցուկ բան մը կը թուէր որ կրնար փիլի, մէկ օրէն միւսը, ոչինչով։

Մեր երա՞զը այդ օրերուն... բատուերն էր իրականութեան մը որ կըրնար գալ ու կը դժկամակէր, եւ ուռնեցաւ յանդգնութիւնը եւ յուզիչ դիւցազնութիւնը դեռարոյս աղուոր ծաղիկի մը որ ամենամեծ հովէն իսկ պիտի կքէր չուսով։

Մեր հոգի՞ն այդ օրերուն... կը տարուբերէր երկու հակընդդէմ հոսանքներու միջեւ, ի զուր փնտռելով խորխոտ ու խիզախ կեցուածքի ազդանիշը որ չտրուեցաւ իրեն, ընդհակառակն կարծես ամէն ճիգ թափուեցաւ իր երիտասարդ խոյանքը արգիլելու համար։

Այսօր, հասուն տարիքին, այդ չար յիշատակները ծածուկ պահուած գանձ մը կը դառնան որմէ ոչ մէկ հարկ պիտի կարենայ զանձել տարիներու անյագութիւնը. կը դառնան հայելի մը որուն մէջ կը ցոլան մեր յոյսերուն վերջին տժգոյն բոցերը։

Դէպքերն են որ կը քշեն մեզ նորէն ու մենք անգիտակից ու ակամայ հանդիսատեսներ կը մնանք վարիչ շրջանակներու ճշմարիտ սայթաքումին՝ իրերու ճակատագրականութեան առջեւ։

Աւելի դիւրին է անշուշտ գործը գործէն անցնելէ վերջ յարմարիլ պատահածին քան թէ պատահումէն առաջքն առնել։ Մեր մէջ սսոր կ'ըսեն կառավարել։ Մեզի համար կառավարելը սպասել է, ամէն մարդ կը սպասէ, միայն դէպքերն են որ չեն սպասեր։

Բայց մեր չուրջը ի՞նչ կը տեսնենք. այսօր պետութիւններն իսկ ընկերութիւններ կը կազմեն։

Մէթէրնիխ բսած է.— «Կղզիացած պետութիւն գոյութիւն չունի այլեւս, պէտք չէ անտես առնել պետութիւններու ընկերութիւնը։»

Այս է ուժեղ ըլլալու հիմնական պայմանը։ Մեզի պէս անճարներն են միայն որ յոխորտ առանձնացման մէջ կը յամենան։ Թողունք օտարին հետ ընկերութիւնը, մեր մէջ իսկ ունի՞նք ընկերութիւն որ ազգութեան նշանաբնօքը պիտի բանաձեւէր։ Եւ նախ եւ առաջ, գիտե՞նք ընկերութիւն բառին ճշմարիտ իմաստը։

Կարելի չէ ըմբռնել ընկերութիւն մը սպասելու, բան մը չընելու, պարզ սխոսանքներ փոխանակելու համար։ Շողոքորթին սպասողները ընկերութիւն մը չեն կազմեր. ոչ ալ շողոքորթը փախցնելու սովորութիւն ունեցողները։ Շատ շատ կրնան ակադեմական տպաւորութիւններ հաղորդել իրարու։ Ընկերութիւն չկայ առանց առաջադրուած կարգի, դէպի հաւաքական գործի, դէպի որոշ նպատակ։ Կը տեսնենք թէ ընկերութիւն բառը միաբանութիւն կ'ենթադրէ։ Երբ չըկայ գործելու միաբանութիւն, հետեւաբար եւ չկայ մտածելու միաբանութիւն,— որովհետեւ գործ մը առաջադրող նպատակը կ'ենթադրէ մտածումը՝ գործին,— չկայ կարգ եւ ոչ ալ ընկերութիւն։

Ու եթէ իմ մտածումիս խորքը կ'ուզէք, ահաւասիկ,— Հայը ընկերութիւն մը չի կազմեր։

Ընկերութեան ծառին վրայ ներկայիս, Հայը տհաս պտուղ մըն է։

Ա. Կեսար մեր շատ մը խակութիւններն ու ներկայացնող հազուագիւտ ջութակահարներու շարքին մէջ պատուոյ տեղ մը ունի անիկա։

ՃՇՄԱՐԻՏ ՎԱՅԵԼՔ ՄԸ

Մարտ 12ի գիշերը Մարսիլիահայ Երաժշտասիրաց Միութեան հովանաւորութեան տակ, քաղաքի լաւագոյն մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ջութակի նուագահանդէսը Ֆիլիփ Աղազարեանի, որ ցարդ այլուր եւ վերջերս Եգիպտոս խանդավառութեամբ ողջունուած էր։

Գովելի է անշուշտ Երաժշտասիրաց Միութեան նախաձեռնութիւնը։ Ան կը խորհի Մարսիլիահայ հասարակութեան եւ որոշ չափով մեր օտար բարեկամներուն ճանչցնել հայ տաղանդաւոր ջութակահար մը, որ իր արուեստին մէջ նուաճած է անվիճելի սիրակալութիւն։

Արդի կեանքի հեւասպառ թափը չի թոյլատրեր մարդոց իրենց մէջ կեդրոնանալու, եւ արուեստի բարձրագոյն արտայայտութիւններով հաղորդուելու։ Ասորիճանաբար մարդիկ կ'ուծանան ճշմարիտ արուեստէն։ Երաժշտութեան մարզին մէջ, ձայնագրի եւ ձայնասփիւռի համայնացումը դժբախտաբար մեքենական եւ շատախօս նուագի ճաշակը զարգացուց զանգուածին մօտ եւ խաթարեց բուն երաժշտական զգայնութիւնը։

Այդ ժամանցային, խժալուր նուագի թոհուբոհէն վեր կը տարածուի սակայն ներշնչուած, վերասլաց երաժշտութեան մարզը,— տեսակ մը «եօթներորդ երկինք»— ուր ձայնական ճարտարապետութեան տիտան-ները ամէնէն անխուսափելի պալատները կը յօրինեն։ Հոն կարելի կ'ըլլայ ունկնդրել «հրեշտակներու բարբառը»,ինչպէս ըսուած է եւ շնչել մարդկային հոգիին ամէնէն հոյանի, ամէնէն կոյս ծաղիկները։

Ֆիլիփ Աղազարեան մէկն է այդ անդրմարդկային կրօնքի մեծ քուրմերէն։ «Ծպոտի կախարդ» ըսուած էր իր մասին իրաւամբ։ Իրազեկներ կը պնդեն նոյնիսկ որ միջազգային արուեստի բեմերը կը մատնանշեն թերեւս ամէնքն ալ ճիշդ են, թերեւս միայն մէկ մասը։ Պատմութեան, վաւերագիրներու կ'իյնայ ճշդել այդ կէտը։ Բայց, իմ համեստ կարծիքով, Հայուն պատմական ամենամեծ, անհնացաւելի սխալը, զոր տակաւին այսօր չենք կրցած սրբել ու կը զործենք կրկին, եղաւ կարծել թէ կարելի է տեւական եւ օգտակար բնոյթ ան-շարժ համերաշխութիւններ բացասական եւ տարտամ ըմպատակներու առջեւ։

Ինչպէ՞ս բացատրել յաւիտենական մեր պահանջը սակայն միասին ապրելու, երբ իրականին մէջ ոչ կրնանք իրար հասկնալ, ոչ ալ հանդուրժել իրարու։Բարեկամութեան նշանին տակ զալ իրարու քով, միասին վայելել բնութիւնը, կեանքը, մէկզմէկ՝ եղբայրներուն ամենահինն է, ամէնէն մանկամիտը, ամէնէն նորը սակայն, եւաղ մը զոր դեռ ամէն օր կը տեսնենք եւ ամէն օր ալ կը խաբուինք։ Անոր համար թերեւս որ մարդերը չեն կրնար համաձայնիլ իրարու հետ առանց ստիպումի, եւ անոր համար թերեւս որ արժանի չեն ուրիշ ոեւէ բանի, բացի ստիպումէ, ճնշումէ, բռնադատութենէ։

Եթէ արժանի են, թող ըսեն ուրեմն անյապաղ, որովհետեւ ժամանակը կ'անցնի։

ԱՐԱՄԱԶԴԻ

Մարսիլիոյ մէջ տուած իր նուագահանդէսը յայտնութիւն մը եղաւ մեզի համար. յայտնութիւնը՝ արուեստագէտին, եւ յայտնութիւնը՝ երաժշտական հրաշքին։

Ունկնդրութենէն առաջ, պահ մը կը խորհէի որ իր մասին իմացուած գնահատանքները կանխակալ նախապաշարումով պիտի չազդէի՞ն արդեօք տպաւորութեանս վրայ։ Արդեօք հիացումի պատրաստակամութեամբ չէ՞ որ գացած էինք զինքը ծափահարելու։ Բայց ոչ։ Իր ներկայութեան, «նուագող Աղազարեանի դիւթանքին» առջեւ, բոլոր իմացուած կարծիքներ, ի յառաջագունէ տրուած վճիռները կը ցնդին բոլորովին ու կ'ունենանք մէկը «հոգեկան այն բախում»էն, զոր անակնկալը, հրաշալին, գերբնականը կուտան մեզ երբեմն,— ափսոս, հազուագիւտօրէն։

Այո, Աղազարեանի ունկնդրութիւնը տեսակ մը ներքին անձնատուութիւն է. ոչ միայն անհատական, այլ եւ խմբական։

Հոն, սրահին մէջ, կարելի կ'ըլլար ընդնշմարել բազմութեան միահամուռ համազգացութիւնը. իր ջութակէն ծորող մեղեդիներու կշռոյթին համաձայն, կ'ուռէր, կը սարսռար մեր ալ, ամէնուս ալ հեւքը, զարկերակը, հոգեկան տրոփիւնը։ Անճար, ինքնամոռցյ, թոյլ տուած էինք որ Աղազարեանի ճպոտը, ինչպէս իր ջութակէն, մեր ներքին, անյայտ տարրերէն ալ դուրս խլէ անբացատրելի յուզում-ներ, աննախընթաց ապրումներ։ Դէմ դիմաց կուգայինք պահ մը — ո՜վ արուեստի հմայք,— մեր սեփական «ես»ին հետ, որ մեզ կը թուէր անճանաչելի, եւ աւելի ազնուական քան ինչ որ ենք ընդհանրապէս։ Բարձրագոյն արուեստին մենաշնորհն է մի-այն մարդիկը բարձրացնել իրենց ընթացիկ, միջին մակարդակէն, դէպի յեղակարծ սլացքներ։

«Բանդ մեզ աղէկներ»ը ձեռնհասօրէն, մասնագիտօրէն ըրած են արդէն Ֆիլիփ Աղազարեանի նուագածութեան արուեստագիտական վերլուծումը։ Բայց ի՞նչ հարկ ատոր. գերազանց արժէքները ըմբոստ եւ ամաչկոտ կը մնան վերլուծումներու։ Քննական հայեացքը կը թափանցէ մինչեւ սահման մը, ու կանգ կ'առնէ հոն ուր կը սկսի գեղեցիկի եւ կատարեալի խորհուրդը։

Ներհուն երաժշտագէտ ըլլալու հարկ չկայ անպայման, ըմբռնելու համար Աղազարեանի արուեստին տարրողութիւնը եւ հորիզոնը։

Իր յայտագրին քանի մը կտորները ունկնդրութիւնը կը բաւէ արդէն ի յայտ բերելու նախ եւ առաջ իր այն «թէքնիք»ի կատարելութիւնը, որ կը բնորոշէ «վիրթիուոզ»ը։ Ասիկա սպահով եւ անթերի տիրակալութիւնն է ճպոտին, ջութակին, կամ ինչ որ նոյնն է,— իր անձնական, բնախօսական միջոցներուն։ Ամէն արուեստ կը կառչի արդէն նիւթական նախապայմաններու եւ բնախօսական որոշ վարժութեան մը, որ «արհեստ»ի մասն է ամէն «արուեստ»ի։ Այդ մարզին մէջ որ եւ է վրէպ, որ եւ է տատամսում կրնայ խաթարել ամբողջ վերնաշէնքը։ Աղազարեանի «թէքնիք»ը յաջողած է ընկճել նիւթին ընդդիմութիւնը։ Իր մատներու եւ ճպոտի խաղարկութիւնի մերթ անկարելի աճպարարութեան տպաւորութիւնը կը թողու։

Բայց «թէքնիք»ը որքան անհրաժեշտ, բաւական չէ փրկելու արուեստագէտը. անիկա սառն, անյոյզ հասարակութիւնն է մարդուն գործիքին հետ։ Այդ բաղդին երկանհրաժեշտ է որ բոցավառ վրայ կը. ոչ միայն այդ, անհրաժեշտ է որ բոցավառի ինքը՝ արուեստագէտը։ Ամէն ներշնչում, ամէն յղացում, եւ արուեստագիտական ամէն արտայայտութիւնը ինքնադրոհաբերութիւն չէ՞ արդէն։

Աղազարեան գիտէ զգալ եւ արտայայտել երաժշտական ամէն կտորի յուզական իմաստը. կ'ապրի զանոնք այնպէս, ինչպէս դերասան մը կ'ապրի իր դերը։ Այդ է պատճառը որ իր նուագածութիւնը ջերմ է եւ բաբախուն, հաղորդական է եւ մարդկային։

Աղազարեանի յայտագիրը, երանգաւոր եւ ներդաշնակ, կը մատնէ արուեստագէտին մտահոգութիւնը միշտ խմանալի, մատչելի մնալու ունկնդիրներու լայն խաւերուն, առանց չեղելու բնականաբար մաքուր արուեստի պահանջներէն։ Համակրելի արուեստագէտը դժուարութիւններու առջեւ ընկրկող նուագածուն չըլլալով հանդերձ, խուսափած էր չափազանց սպասուցիչ ձեռնածութիւններէ. նախընտրած էր այնպիսի կտորներ, ուր զգացական խորքը յորդ եւ գեղուն կը պարուրէ եւ կը փափկացնէ ճայնական «արապաչք»ները։ Այդ պատճառով ժողովրդական հոգիի, տեղական գոյնի եւ կլիմայի հարազատ արտայայտիչ երաժշտագէտներու գործերը տիրական չեշտը կը կազմեն իր յայտագրին։ Փոխն ի փոխ իր ճպոտը կը բանար մեր առջեւ սպանիական տաքահար երկինքը, ուր Կրանատոսի «Իսպանական արանոնէցան» կամ Տը Ֆալայի «Ժօթա»ն կը ծաղկէին տարաշխարհիկ, գինով բոյսերու նման։ Մուսորկսքիի «Հօփագ»ըմեզ կըփոխադրէր դէպի սլաւական տափաստաններու մշուշները, մինչ Սարազատի «Պոհեմական երգերը» արձագանգը կը բերէին մեզ վայրենի եւ տարփավառ Գնչուներուն հեծեծանքին, Պլօխի «Նիկկուն»ը չէր մը ունէր հրէական միսթիք մեղեդիներէն, մինչ իր իսկ Աղազարեանի «Հայկական Մեղեդին» թրթռուն էր մեր դարաւոր մելամաղձոտութեամբ։

Ու իր յայտագիրը կ'ընդլայնէր, կը սաւառնէր այնուհետեւ յայտնի երաժիշտներու ենթակայական աշխարհը. Մոցարտ, Գորելլի, Քրայսլէր եւ Վիենիավսքի կուգային յաջորդաբար յայտնուելու մեզ իբրեւ ձայնական պար, իբրեւ հոգեկան երեւոյթ որ նմանուն յոյզեր կ'արթնցնէ մեր իսկ անգիտակից ալքերուն մէջ։

Աղազարեանի նուագածութիւնը կը թեւածէր այդ գերաշխարհիկ գեղին վրայ մերթ մեղմ ու հեծեծագին, մերթ զօռ ու տեղատարափ։ Ան գիտէր պոռթկալ եւ գիտէր ծիծղել ու ինքնանալ։ Անիկա կը խօսէր մեզ ամէն բան բոլոր անիմանալի, անբացատրելի իրերու մասին, որոնց առջեւ մեր ... ները կ'անճարկին։

Ափսոս, կեանքի եւ ճակատագրի պայմանները շարունակ մեզ կը ճմլեն եւ կը խեղաթիւրեն, ապրիլը կը վերածուի յամր, անփառունակ տեղատուութեան մը։Արուեստն է միայն որ մեզի ուժը կուտայ հակազդելու. մեր մարդկային արժանաւորութեան եւ կոչումի գիտակցութիւնը կ'արթնցնէ մեր մէջ...

Աղազարեանի նուագահանդէսը պէ...

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Բարեկամ, խնդրը մի կողմ թողնենք եւ խելքով դատենք։ Արասը եւ Գուրգէնը վաղուց միացած էին թագաւորի դէմ. այդ յայտնի է. ինչպէս եւ յայտնի է դրա պատճառը.— Գուրգէն Ափխազի դուստրը, Արասն արքայեղբոր կինը, կամենում էր թագուհի դառնալ դեռ իմ դստեր կենդանութեան ժամանակ։ Հպարտ Ափխազուհին չէր կարողանում հաշտուել այն մտքի հետ թէ՝ Հայոց թագուհին հայ իշխանական տան աղջիկ պիտի լինի եւ թէ ինքն արդէն գոհ պիտի լինի նրանով, որ թագաւորի հարսը եւ նրա եղբօր ամուսինն է։

«Չէ, ինչպէ՞ս կարելի է. նա կամենում էր անպատճառ թագուհի լինել։ Իսկ տղամարդիկ, հօ գիտես, կանանց ստրուկներն են. այդ ստրկութեան պայմանն արդէն նախահայր Ադամն է ստորագրել։ Եւ ահա երիտասարդ Արասը միանում է իւր աներոջ հետ՝ հարազատ եղբօրը գահընկէց անելու կամ նրան սպանելու համար։ Արքայազնը, անշուշտ, շատ էր սիրում կնոջը. չէր կարող անկատար թողնել նրա խնդիրը։ Դրա հետ էլ միացրու այդ երիտասարդի բնական փառասիրութիւնը, եւ այնուհետեւ կը պարզուի դաւադրութեան պատճառը։

«Փեսայ ու աներ, ինչպէս գիտես, իրանց զօրքերով դիմեցին Երազգաւորս թագաւորին բռնելու կամ սպանելու։ Այդ չյաջողուեց նրանց։ Աշոտը օր առաջ տեղեկացել էր դաւադրութեան մասին եւ իւր ընտանիքով խոյս տուել Ուտիք։ Դաւադիրներն եկան եւ իրանց «խափը քարին առած» տեսնելով՝ Երազգաւորսը աւերի առան եւ հեռացան։ Այդպէ՞ս է թէ ոչ։

— Այո, այդպէս է։

— Է՛. Աշոտ-Երկաթը հօ չէր կարող այդ անարգանքը տանել. նա էլ գնաց Ափխազաց իշխանի երկիրներն աւերեց։ Երկու կողմից կռիւն անընդհատ շարունակւում էր։ Ճշմարիտ է՝ ամէն ճակատամարտում էլ Աշոտը յաղթող էր հանդիսանում, բայց այդ միեւնոյնն է. չէ՞ որ Հայոց զօրքերից էլ շարունակ ջարդւում էին. մանաւանդ որ Արաս արքայեղբայրն էլ աներոջ հետ էր եւ իւր զօրքերն էլ հայ կորիճներից էին։

«Ահա այս աւերմանց ու կոտորածի առաջն առնելու համար իմ բարեկամ Վասակ իշխանը միջնորդ դարձաւ երկու պատերազմող կողմերի համար եւ ամէն ջանք գործ դնելով՝ հաշտեցրեց թագաւորը իւր եղբօր եւ նրա աներոջ հետ։ Այդպէ՞ս է թէ ոչ։

— Այո՛, ա՛յդպէս է։

— Արդ, նոյն Վասակ իշխանը, որ ամէն նեղութիւն կրել, տասն անգամ մի բանակից միւսն անցել, յորդորել, համոզել, կրքերը խաղաղեցրել ու հաշտութիւն էր կայացրել, միթէ նոյն մարդը ինքը մի ուրիշ նոր դաւադրութեան կ'ընկերանա՞ր. այսինքն այն դաւադրութեան, որ Արասն ու Գուրգէնը կամենում էին կազմել Աշոտ բռնաւորի ընկերակցութեամբ...։

— Ո՛չ, չպէտք է ընկերանար, չէր կարող ընկերանալ. այդպէս էլ մենք ամէնքս էինք մտածում։ Բայց փաստը հակառակն ապացուցեց։ Վասակ իշխանի մօտ գտան Աշոտ բռնաւորի նամակը, որով նա շնորհակալութիւն էր անում իշխանին այն բանի համար, որ նա աշխատել էր կայացնել այդ հաշտութիւնը ա՛յն նպատակով, որ միջոց տայ Ափխազիոյ իշխանին եւ իրան ու Արասին հզօրապէս պատրաստուելու եւ միանգամայն Աշոտ թագաւորին յաղթահարելու. որովհետեւ մինչեւ այն՝ իբրեւ թէ թագաւորի զօրքը հակառակորդների անպատրաստութիւնից էր օգտւում եւ յաղթութիւն տանում։

— Դէ՛հ, այժմ քեզ եմ հարցնում, իշխան, կարելի՞ էր հաւատալ այդ նամակի խսկութեանը։ Աշոտ բռնաւորը պատերազմում էր թագաւորի դէմ, որովհետեւ ինքն էր կամենում երկրին տիրել։ Արասն ու Գուրգէնը պատերազմում էին, պատճառը բացատրեցի թէ ինչո՛ւ։ Վասակ իշխանն ի՞նչ թշնամութիւն ունէր իր թագաւորի եւ քեռու հետ։ Միեւնոյնը չէ՞ր նրա համար թէ քեռիներից ո՛րն է թագաւորում, Աշո՞տը թէ Արասը։ Չէ՞ որ նա աւելի անդրանիկ եղբօր եւ օրինաւոր թագաւորի կողմը կը լինէր։

— Այդ այդպէս է. բայց նամակն ինքս կարդացի։ Նա Աշոտ բռնաւորի գրածն էր եւ խուզարկութեան ժամանակ Վասակ իշխանի դրամապանակից հանեցին։

— Դու բոլորն ասացիր. դէհ, այժմ ինձ լսիր։ Դա մի զրպարտութիւն էր, սեւ, չարահնար զրպարտութիւն։ Թագաւորը կամենում էր առակել թագուհուն, իմ աղջկան. կամենում էր արատաւորել Գարդմանայ տան սուրբ անունը եւ ահա՛ նա այդ նըպատակին հասնելու համար ազարտեց եւ հայրենասէր Վասակ իշխանի համբաւը։

— Ի՞նչպէս. այս խնդրում թագուհու անունը խառը չէ եղել բնաւ։

— Ձեզ համար, այո՛, միայն Վասակի դաւադրութեան խնդիրը կար. բայց ինձ համար պատրաստուած էր եւ մի ուրիշ խնդիր։

— Ի՞նչ։

— Թագաւորը յայտնում էր ինձ, որ իբրեւ թէ Վասակը մտերմական յարաբերութիւններ ունի թագուհու հետ...

— Ի՞նչ յարաբերութիւններ։

— Սիրային... Տէր Մարզպետունի, իմ սիրային յարաբերութիւններ... Սահականոյշը... լսո՞ւմ ես, իշխան։

— Այդ անկարելի է։

— Անկարելի՛ է. այնպէս չէ՞... Բայց միթէ՞ միայն անկարելի. ուրիշ խօսք չե՞ս ասում. չէ՞ որ դա մի սոսկալի, մի զարհուրելի զրպարտութիւն է...։

— Այո՛, լսողի սարսափման արժանի։

— Եւ նա այդ զրպարտութիւնը հնարեց, հասկանո՞ւմ ես. կարողացաւ հնարել. խիղճը իւր սիրտը չկեղեքեց...։ Եւ այդ խորհուրդը վաղուց էր յղացել։ Յիշո՞ւմ ես, հէնց յետ՝ վաշտութիւնը կայացնելուց յետ՝ Վասակ իշխանը դադարեց Արքունիք յաճախելուց։ Կաթողիկոսը հարցրել էր նրան թէ՝ ինչու թագաւորի մօտ չէ գնում. Վասակը պատասխանել էր թէ՝ «Թագաւորը կասկածում է իմ հաւատարմութեան վրայ։ Եւ այդպէս էր։

(Շար.)

"Ordre de Léopold"ի ...ՆՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

(Պ. Վ. Խօրասանճեանի)

...ՊՐԻՒՍԷԼ.— Ինչպէս «Յառաջ» ծա-...ծ էր ժամանակին, Պ. Վ. Խօ-...սանճեան, որ ծանօթ է մասնաւո-...ն Մարսէյլի մէջ իր կառուցած ...եկեղեցիով, իր որդի-... հայրենիքին՝ Պելժիքայ ալ ուզե-...ց հայ ծաղումը յաւերժացնող ...ուշակարան մը Թողուլ, իբրեւ ...՝ չէնք մը գնած ու նը-...իրած է «Ordre de Léopold»ի ընկե-...րութեան, կահաւորուած վիճակի ...

...գիտնք որ Պելժիքայ ազգային առա-...ջ պատուանշանն է «Ordre de Léo-...», համապատասխան ֆրանսական ... Լեգէոնին —, որով կը ...պարգեւատրուին ամէն անոնք՝ որ նշա-...նաւոր ծառայութիւն մը մատուցած ... պետութեան ու երկրին: Ընկերակ-...ցութիւնը՝ հիմնուած Ալպէր Թագա-...ւորին կողմէ, իր մէջ կը համրէ երկ-...րին ազնուագոյն ընտրանին, Թիւով 2700, ... մէջ միակ հայ անդամն է մեր ...հայրենակիցը, ասպետի աստիճանով ...պարգեւատրուած այդ պատուին 15 տարիէ ... ի վեր, ի վարձ երկրին ճարտարար-...ուեստական ու առեւտրական ծաւալ-...ման մէջ իր բերած նպաստին:

...Մարտ 12ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, ...տեղի ունեցաւ չէնքին պաշտօնական ...բացումը, մեծ շուքով եւ հանդիսա-...ւորութեամբ: Ներկայ էին Թագաւո-...րին Ա. Թիկնապահը, Պելժիքայ վար-...չապետը, պատերազմական նախարա-...րը, ու ուրիշներ, զօրավարներ, ծե-...րակուտականներ, երեսփոխաններ, ...Պրիւքսէլի քաղաքապետը, չորս նա-...հանգապետներ, եւն.:

Թագաւորին ներկայացուցիչը ող-...ջունեցաւ ազգային քայլերգով: ...նախագահ Ջօր. Պիւլէօֆ յա-...նուն ընկերակցութեան շնորհակալու-...թիւն յայտնեց անոր, եւ խօսքը ուղ-...ղեց Տէր եւ Տիկին Վ. Խօրասան-...ճեանի, ի վեր հանեց մեր հայրենակ-...ցին մատուցած ծառայութիւններուն ...երէքը եւ նուիրատուութեան բարո-...յական նշանակութիւնը պերճախօս ...ճարտասանութեամբ: Ահաւասիկ հատ-...ուած մը.

— «Ձեր հօյակապ «ժէսթ»ը պիտի ...կրկնապէ եւ մենք չենք անգիտանար ...որ այդ խել է ձեր ըղձացած ամէնէն ...թանկարժէք գնահատութիւնը: Բա-...րեգործ՝ բարիքի սիրոյն համար ...ե անզգուշ, աչա ընտրելագոյն ...յաջողութիւնը ձեր նկարագրին: Ու ...մենք գիտենք տակաւին, սիրելի Պ. ...Խօրասանճեան Թէ ինչ անսպառ վե-...հանձնութիւն սփռած էք 1914—1918, ...պատերազմի չորս տարիներու ըն-...թացքին: Գիտենք Թէ ինչ երախտա-...գիտութիւն կը տածեն ձեզ հանդէպ ...բոլոր անոնք որ պիտի զոհուէին այդ ...ժամանակներու Թշուառութեան, եթէ

...չ մնայ իր ունկնդիրներուն կեան-...քին եղական մէկ պահը որ չի մոռ-...ցուիր ու իր բոյրը կը շարունակէ պա-...հել երկար ատեն. այդպիսի պատե-...հութիւններ հազուադէպ են եւ եր-...ջանիկ անվերադարձ:

Մարսիլահայ հասարակութիւնը ...շնորհաւորեց արժանաւորապէս գնահա-...տել այդ առիթը:

ՍԱՐԱՍԱՆ

սմոգող ձեռք մը կարկառած չըլլար իրենց»:

Յետոյ Ջօր. Սիքոֆ, ի բացակայութեան Կարոլոս իշխանին, որ հարկադրուած էր Հռոմի մէջ արքունիքը ներկայացնել պապին գահակալութեան առթիւ, Թագաւորին կողմէ ջերմ բառերով շնորհաւորեց մեր հայրենակիցը եւ անոր կուրծքին կախեց «Հրամանատար»ի փողկապն ու չքանշանը, ծափահարութիւններու եւ ընդհ. խանդավառութեան մէջ:

Պ. Խօրասանճեան յայտնապէս յուզուած, շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն ընծայուած այս բարձր շնորհին համար: Հակիրճ կերպով յայտնեց միութեան եւ իրերօգնութեան այն բարձր չարժանիքը, որ մտածումը եղած էր Ընկերակցութեան հիմնադիրին եւ որմէ հմայուած՝ իր մտքին մէջ բեղմնաւորուեցաւ անոր իրականացման սատարելու ջերմ ցանկութիւնը:

Ճառերու փոխանակութենէն ետք, հրաւիրեալները պատուասիրուեցան ու առաջնորդուեցան չէնքին զանազան մասերը: Յիշատակելի են մասնաւորապէս երեք վախճանեալ Թագաւորներու նկարները, ամէն մէկը յայտնի նկարիչներու գլուխ-գործոցներ: Առաջին յարկի նախասրահին մէկ պատը ծածկուած է հսկայ որմանկարով մը, ուր այլաբանական խմբագրութեամբ կը խորհրդանշուի պելժիական միութիւնը օրէնքի եւ արդարութեան վրայ հիմնուած եւ ուր կ'երեւայ արժանիքները պատուող «Ordre de Léopold»ի չքանշանը՝ դիցանոյշներու գիրկին մէջ վերամբարձ:

Ընդունելութեան դահլիճէն զատ չէնքը կը պարունակէ՝ խորհրդարան, գրասենեակներ, խաղասրահ եւ ընթերցարան մը, որուն առաստաղը կը ներկայացնէ Պելժիքայ ինը նահանգները իրենց զինանշաններով:

Հրաւիրեալները երկար զրոյցներէ ետք, իրենց խանդավառ հիացումը յայտնելով Տէր եւ Տիկին Խօրասանճեանի, բաժնուեցան չէնքէն, որուն մարմարակերտ և սիւնազարդ մուտքի հանդիպակաց պատին վրայ կը կարդանք հետեւեալ արձանագրութիւնը ոսկեղէն տառերով մարմար տախտակի վրայ.—

«Այս շէնքը Ordre de Léopold ընկերակցութեան նուիրուած ի

ԱՍՊԵՏ ՎԱՀԱՆ ԽՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆ,

Առ ի երախտագիտութիւն իր որդեգրած հայրենիքին եւ ի յարգանս Ն. Վ. Լէոբոլտ Գ.ի»:

Տեղական մամուլը գնահատական տողեր նուիրեց մեր հայրենակցին, տալով հանդէսին նկարագրութիւնը եւ հրատարակելով արարողութեանց պատկերները: Պրիւքսէլի անԹելի կայանն ալ, իբր այժմէութիւն, ձայնասփիւռով ներկայացուց հանդէսին անցուդարձը, իսկ այս չաբԹու պիտի ներկայացուի չարժանկարի պաստառներուն վրայ, այժմէութեանց բաժինին մէջ:

Աւելորդ է ըսել Թէ սոյն ինքնաբուխ նուիրատուութիւնը կոչուած է խոր արձագանգ գտնելու Պելժիքայ պետական շրջանակներուն մէջ եւ աւելցնելու համակրական վերաբերումը՝ այս հիւրընկալ երկիրը բնակող Հայերուն հանդէպ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Նանսէնեան Օֆիսին լուծուման հետեւանքով, գաղթականներու նորակազմ տեսչութեան (Լոնտոն) Աթէնքի ներկայացուցիչ նշանակուած է Պ. Ալեքսանդր Բալխ:

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցած է նոր ներկայացուցիչին հետ.

— Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ տրուած որոշման մը համաձայն, գաղթականներու վերաբերեալ գործերով զբաղելու համար, նոր մարմին մը կազմուած է Լոնտոնի մէջ, որուն աստուոյ ներկայացուցչութիւնը ըստանձնած եմ: Օֆիսը գաղթականներու իրաւական եւ քաղաքական իրաւունքներու պաշտպանութիւնը ըստանձնած է, եւ պիտի շարունակէ նախկին մարմնին աշխատանքները:

— Վերջերս զբաղած էի՞ք գաղթականական գործերով:

— Անգլիական տնտեսական եւ քաղաքական ուսումնասիրութիւններ կատարող ընկերութիւն մը, անցեալ տարի մեծ անքէթ մը կատարեց: Ինծ յանձնուեցաւ Մերձաւոր Արեւելքը, այցելեցի Թուրքիա եւ Սուրիա, մօտէն շփում ունեցայ գաղթականական շրջանակներու հետ: Մեր կողմէ կատարուած ուսումնասիրութիւնները լոյս տեսան առանձին հատորով մը անգլիերէն:

— Յունաստանի հայ գաղթականներուն հելլենահպատակ դառնալու մասին, ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

— Բոլոր երկիրներու մէջ գտնուած գաղթականներու համար, անշուշտ աւելի ձեռնտու է ընդունիլ այդ երկիրներու հպատակութիւնը եւ վայելել աշխատանքի, ճամբորդութեան նոյն առաւելութիւնները: Բայց, քաղաքական նկատումներով, բոլոր երկիրներն ալ առ այժմ առկախ ձգած են այդ խնդիրը: Կը կարծեմ Թէ ժամանակը դեռ եկած չէ, հաւաքական հպատակութիւն տրուելու:

Մանրամասն տեղեկութիւններ կուտամ Յունաստանի Հայերուն կողմէ մինչեւ այժմ հպատակութիւն ընդունելու համար կատարուած դիմումներու մասին: Կը կրկնեմ, մեր ժողովուրդին ջերմ փափաքը՝ Յունաստանի քաղաքացիներ դառնալու եւ կատարելու իրենց պարտականութիւնը այս երկրին հանդէպ:

Մեր տեսակցութեան ներկայ էր նաեւ Պ. Բալխի մէկ բարեկամը, որ Թուրքիացի Հելլէն մըն է եւ կը հետաքրքրուի մեզմով.

— Պարոնը հարցումներ կ'ուղղէ եւ կ'ուզէ տեղեկանալ գործերու, Պ. Բալխը պիտի ներէ, եթէ ես ալ հարցում մը ընեմ ձեզի. ի՞նչ վերաբերում ունին Հայերը Յունաստանի հանդէպ:

Կը պատասխանեմ.

— Հելլէններէն յետոյ, Յունաստանը անկեղծօրէն եւ խորապէս սիրողը Հայերն են: Պատմութեան մէջ բազմաԹիւ դէպքեր կան երկու ժողովուրդներու հոգեկան, մշակութային ամուր կապերը ցոյց տուող: Իսկ Յունաստանի ցոյց տուած ասպնջականութիւնը, անմոռանալի պիտի մնայ բոլոր Հայերուս կողմէ: Դուք, իբրեւ Թուրքիացի, հաւանաբար կասկած ունիք այդ ջերմութեան: Պիտի բացատրեմ պատճառը: Անցեալին, Սուլթանները, մասնաւորապէս Ապտիւլ Համիտ, երկու ազգերու հարուստ տարրը իրարու դէմ կը լարէր: Իզմիրի մէջ կը քանդուէին հայ հարուստները, իսկ արեւելեան վիլայէԹներու մէջ յոյն պաշտօնատարները: «Բաժանէ որ տիրես» քաղաքականութիւնը յաջողութիւն գտած չէր ժողովրդական խաւերուն մէջ, անոնք միշտ հարազատ կը զգային իրարու հանդէպ:

Պ. Բալխին, կը նուիրեմ «Արմենիք Մուսա»էն հատոր մը, ջերմապէս շնորհակալութիւն կը յայտնէ:

Պէտք է յիշեմ որ Պ. Աղեքսանդր Բալխ զաւակն է հելլէն մեծահարուստի մը եւ մեծ մտաւորականի մը, որ Աւետարանը Թարգմանած է հելլէն ժողովրդական լեզուին: Ջերմապէս պայքարած է եւ ժողովրդական լեզուին գրականացման առաջնորդներէն է: Զաւակը, արժանի յաջորդն է իր հօր: Աւարտած է Քէմպրըճի համալսարանը, երկար տարիներ Անգլիա ապրած է: Անգլերէն լեզուով գրած է «Քաղաքական կացութիւնը վերջին տարիներուն Յունաստանի մէջ», իսկ յունարէն լեզուով ուսումնասիրութիւն Մեծն Աղեքսանդրի մասին, իր ամենավերջին գիրքն է — «Որպէսզի լաւ ճանչնանք Անգլիան եւ Անգլիացիները»:

Պ. Բալխ անցեալին եղած է նաեւ յոյն գաղթականներու զետեղման յանձնախումբին նախագահ: Մտաւոր բարձր կարողութիւններով օժտուած անձնաւորութիւն մըն է, համակրական զգացումներ ունի դէպի Հայերը, կը գնահատէ անոնց աշխատասիրութիւնը եւ կասկած չունինք Թէ յար մարդասէր անձն է որ նշանակուած է այդ պաշտօնին եւ մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ հայ գաղթականներուն:

Գ. Լ.

ՅՈՒՇ ՄԸ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԷ

ՀԱՄԲՈՒՐԿ.— Մեր վերջին երգահանդէսի ոգեւորիչ տպաւորութիւնէն վերջ, երբ ընտանեկան տաք միջավայրի մը մէջ կը գտնուէինք, յանկարծ լսելի եղան Ա. Շահ-Մուրատեանի աննման «Հայաստան»ը, «Մայր Արաքսին», «Քելէ, քելէ», «Վիրաւոր լորիկը», նոյն ինքն «Տարօնի Սոխակը», այսօր վիրաւոր եւ դառն ճակատագրի զոհ... Զկարենալով զսպել յուզումս, իմ շրջապատիս երկու խօսքով պարզեցի մեծ երգիչին կեանքն ու գործը, անոր տարած փառաւոր յաղթանակը, հայ գեղջկական երգերու տարածման մէջ:

«Տարօնի Սոխակ»ը միակն էր, որ ընկերակցութեամբ հանճարեղ Կոմիտաս վարդապետի, կրցաւ մայրենի զօղանջն ու քաղցրանոյշ մեղեդիները հնչեցնել աշխարհէ աշխարհ...

Վերյիշումներուս սարսուռին տակ, մտքովս անցայ հեռաւոր Հնդկաստան, յիշելով մեր վերջին տեսակցութիւնը հայ մեծ երգիչին հետ:

1933ի ամառնային սաստիկ տաք եղանակին, Ա. Շահ-Մուրատեան, երբ Կալկաթա հասաւ, ճիշդ այդ օրերը կը պատրաստուէի երգահանդէս մը տալու համար, սակայն երբ լսեցի այցը մեծ վարպետին, անմիջապէս յետաձգեցի մեր տալիք երգահանդէսը եւ անցայ աշխատանքի, օգտակար հանդիսանալու տաղանդաւոր երգիչին: Նախ ծանօթացնելով յայտնի ընտանիքներուն հետ եւ ապա կազմակերպելով իր երգահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ ամենալաւագոյն սրահներէն մէկուն մէջ: Ա. Շահ-Մուրատեանի երգահանդէսը իր պէսպիսուն ընտրեալ յայտագրով, անցաւ արտակարգօրէն յաջող: Կալկաթայի հայութիւնը բախտ ունեցաւ վայելելու «Տարօնի սոխակը»: Անգլիական մամուլին ջերմ գնահատանքը պատիւ մըն էր հայ ցեղին:

Բայց աւաղ, երէկ էր այդ, երբ «Տարօնի սոխակը» կը դայլայլէր ամէն ուր որ լսուած էր հայ անունը: Իսկ այսօր, ճակատագրական դառն հարուածով մը ան լուռ է, այլեւս չի երգեր... Թախիծն ու խաւարն է պատեր չորս դին, տխուր է մեր սիրտը: Կ'անցնին օրեր, կ'անցնին տարիներ եւ միայն հայ երգի հրապոյրն ու քաղցրութիւնը պիտի վերապրեցնենք անցեալը, ցեղին փառքերը յիշելով...

Մտքովս անցաւ համախմբել Համբուրկի փոքրաթիւ հայ գաղութը, որ բազում անգամներ օգտակար է հանդիսացած չատ մը ձեռնարկներու եւ անոնց միջոցաւ օգնել տառապող հայ երգիչին:

Առաջին հանդիպած հայրենակիցս, Պ. Վարդան Մելիք-Ալլահեան, խոստացաւ իր նիւթական օժանդակութեամբ, փրկել տառապող հայ մեծ երգիչի կեանքը, եթէ կարելի է, գիտականօրէն:

ՀԱՅԿ ԱՐԾՐԻ

ԲՈՒՌՆ ՃԱՌ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

Դամասկոսի Թերթերը կը հաղորդեն Թէ տեղւոյն Հայրենասէր Երիտասարդութեան միութիւնը տօնած է 8 Մարտ 1920ի տարեդարձը: Ինչպէս յայտնի է, այդ Թուականին Էմիր Ֆայսալ հռչակեց Սուրիոյ անկախութիւնը:

Հանդէսին ներկայ եղած են վարչապետ Լուֆթի պէյ Հաֆար, նախորդ վարչապետը, դատական ներկայ նախարարը եւ կարեւոր անձեր ազգ. խմբակցութիւններէն:

Ճառերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, խօսք առած է նաեւ Իսթիքլալ կուսակցութեան պետը՝ Նապիհ Ազմէ, եւ ի մէջ այլոց ըսած է.

— «Մենք 30.000 նահատակ տուինք մեր հայրենիքին անկախութեան համար: Անոնք որ կը պնդեն Թէ բարեկամ են մեզի, երեսն բերին իրենց իրական դէմքը: Իրականին մէջ, անոնք մեր դահիճներն են եւ ամէն օր նոր զոհեր կը պահանջեն: Անոնք քաջալերեցին դաւաճանութիւնը եւ ըստորութիւնը եւ փորձեցին ազգեր ու համայնքներ ստեղծել մեր մէջ:

Այլեւս չենք կրնար սպասել, ոչ ալ հաւատալ անոնց խօսքին ու խոստումներուն, կամ բանակցիլ անոնց հետ: Մենք գիտենք Թէ Ֆրանսա ուժեղ է, բայց գիտենք նաեւ Թէ պիտի տկարանայ, անմիջապէս որ պատերազմ մը ծագի: Մենք պատրաստ ենք կռուելու ամէնէն զօրաւոր ազգին դէմ, եԹէ ան յարձակի մեր վրայ: Մենք պատրաստ ենք մեր անկախութիւնը կառուցանելու մեր զաւակներու դանկերուն վրայ: Եւ եթէ անցեալի դասերը բաւական չեղան անոնց համար որ կ'ուզեն գաղթավայր դարձնել մեր երկիրը, մենք վճռած ենք տալու նոր դասեր որ գիտենք պիտի սորվին տեղի տալ մեր կամքին առջեւ»:

Եւ խօսքը Ֆրանսացիներուն ուղղելով ճառախօսը աւելցուցած է.

— «Գիտենք որ Սուրիա ձեզի դէմ չկռուեցաւ, բայց ինքզինքը զոհեց ձեր բարեկամութեան համար: Այսօրուընէ սկսեալ, Սուրիա պիտի դառնայ ձեր Թշնամին: Գիտցէք որ այս ուժը եթէ ձեր բարեկամն է, սակայն մեծ բարիք մըն է ձեզի համար: Եւ եթէ Թշնամի է, պիտի կացինահարէ ձեր ազդեցութիւնը Արեւելքի մէջ»:

«Քրոնիկ» ուժգնօրէն կը քննադատէ Նապիհ Ազմէի ճառը, գիտել տալով Թէ կարելի չէ բանակցիլ Ֆրանսացիներուն հետ, անոնց երեսին պոռալով Թէ «կ'ատեմ ձեզ»:

Միւս կողմէ գիտել կուտայ Թէ վարչապետին ներկայութիւնը այդ ժողովին՝ կրնայ պաշտօնական հանգամանք մը տալ եղած սպառնալիքին եւ ծանր հետեւանքներ ունենալ:

«Երբեք, կ'աւելցնէ «Քրոնիկ», կացութիւնը այսքան ծանր եղած չէր, եւ Սուրիոյ անցուցած ժամերը ամէնէն եղերականն են զոր անցուցած ըլլայ 20 տարիէ ի վեր»:

---

150 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Մարտ 4ին Մ. Նահանգներու մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ առաջին խորհրդարանի բացման 150ամեակը: Ուաշինկթընի մէջ ծերակոյտը եւ Երեսփ. ժողովը միացեալ նիստ գումարեցին, ուր մեծ շուքով ընդունուեցաւ նախագահ Ռուզվելթ եւ յատուկ պատշաճի ճառ մը խօսեցաւ: Այս ճառով նախագահը ջերմապէս պաշտպանեց ժողովրդապետութիւնը եւ աննպաստ ակնարկներ ուղղեց ոչ-ժողովրդապետական երկիրներու հասցէին, պաշտպանելով ուժգնօրէն մամուլի, հաւաքոյթներու, կրօնի եւ անհատի ազատութիւնները:

Մ. Նահանգներու խորհրդարանը առաջին անգամ գումարուած է 1789 Մարտ 4ին, Նիւ Եորք քաղաքին մէջ: Այս նիստին ներկայ էին միայն 21 անդամներ: Շատեր կը բացակայէին, որովհետեւ կը կարծէին Թէ ամերիկեան հանրապետութիւնը ապագայ չունի եւ շուտով պիտի խորտակուի: Ներկաներէն 13ը ներկայացուցչական տան անդամներ էին, իսկ 8ը ծերակուտականներ:

Նոյն տարուան Ապրիլ 1ին միայն երեսփ. ժողովը կրցաւ մեծամասնութիւն գոյացնել եւ ընտրել ատենապետ մը: Տակաւին երկիրը ոչ նախագահ ունէր, ոչ ալ փոխ-նախագահ: Իսկ ծերակոյտը յաջողեցաւ մեծամասնութիւն գոյացնել Ապրիլ 6ին: Այս Թուականին է որ երկուքը միասին նիստ գումարեցին եւ համրեցին Մ. Նահանգներու նախագահի քուէները: Ընտրուած էր երկրին առաջին նախագահը՝ Ճորճ Ուաշինկթըն: Նոր կառավարութիւնը սկսաւ կամաց կամաց տեղաւորուիլ, կազմակերպուիլ եւ ինքզինք զգալի դարձնել: Յեղափոխութեան եւ ազատագրական կռիւին յաջորդող վարանումները հետզհետէ վերջ գտան: 1790 փետրուար 2ին նիստ գումարեց Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը եւ յայտարարեց Թէ ամերիկեան կառավարութիւնը օրինաւորապէս գործի գլուխ է Մարտ 4էն ի վեր:

Երբ Ուաշինկթըն նախագահ ընտրուեցաւ, սուրհանդակ մը ղրկուեցաւ իրեն, որպէսզի պաշտօնապէս տեղեկացնէ իրեն իր ընտրութիւնը: Ուաշինկթըն անմիջապէս մեկնեցաւ Նիւ-Եորք եւ հազիւ Ապրիլ 30ին հասաւ, ու խօսեցաւ իր ընդունելութեան ճառը: Այդ օրն ալ իր պաշտօնական երդումը կատարեց:

Այսօր, 150 տարի վերջը, պատկերը բոլորովին տարբեր է:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«ԱՐՄԵՆՈՒՇ»

(Հատուած չորրորդ արարէն)

Տքթ. Վոլդ— Բարեւ Տիկին:

Արմենուշ— Բարեւ Պարոն, խնդրեմ ինծի Տիկին մի կանչէք, ըսէք միայն Արմենուշ կամ Լալիթա:

Տօքթ. Վոլդ.— Ինչո՞ւ ոչ Տիկին:

Արմենուշ.. Տիկինը իր ամուսինը կ'ունենայ, տիկինը պէտք է որ մայր ըլլայ... (պատուհանէն նայելով) է՛, ի՜նչ գեղեցիկ է լուսինը այս գիշեր, բայց ինչպէ՛ս սառն է, անտարբեր, կարծես սիրտ չունի:

Տքթ. Վոլդ— Դուք շա՞տ կը սիրէք լուսնակ գիշերը:

Արմենուշ— Ո՛չ, ո՛չ, ես կ'ատեմ լուսինը, ան տեսաւ ամէնը եւ բան մը չըրաւ: Կ'ատեմ բոլոր անոնք որոնք տեսան ու բան մը չըրին: Կ'ատեմ մարդերը, ժայռերը, գետին ալիքները... բոլո՜րը, բոլո՜րը... կը սիրեմ աստղերը, անոնք կուլային այդ գիշեր, բայց շատ հեռու էին անոնք, բան մը չէին կրնար ընել: Նայեցէք, այն նայեցէք (մատը դէպի երկինք) այն աստղը որ կը փայլի՝ իմ աստղս է:

Տքթ. Վոլդ— Ի՜նչ փայլուն է...

Արմենուշ.— Փայլո՞ւն ... հա՛ հա՛ հա՛ (խելագար ծիծաղ) դուք երջանիկ մարդ էք, դուք բարի մարդ էք, բայց սուտ կը խօսիք... (քովինին) բարեւ Շուշան:

Տքթ. Վոլդ— Որո՞ւ հետ կը խօսիք Արմենուշ:

Արմենուշ— Ա՛, այսպէս լաւ է, Արմենո՛ւշ, ինչպէ՞ս, չէ՞ք ճանչնար Շուշանը, ծանօթացէք խնդրեմ, իմ աշակերտուհիս, պզտիկ Շուշան՝ Ջօքթէօր Հարենցի աղջիկը, շատ ուշիմ է, դասարանին ամէնէն յաջողակը:

Տքթ. Վոլդ— Դուք ուսուցչուհի՞ էիք:

Արմենուշ— (Մատով նշան) Սո՛ւսս... ոչ ոքի բան չըսէք... ես սուտ ըսի: Ես Լալիթան եմ... կը տեսնէ՞ք Պարոն, դուք բան մը չգիտէք... ի՞նչ ձայն է այս...

Դուրսէն— Հա՛ հա՛...

Օսկար— (Որ մտիկ կ'ընէր դուրսէն, կը մօտենայ Տիկ. Միլլէրի հետ):

Տիկ. Միլլէր—Աղջի՛կս, Լալիթա՛:

Արմենուշ— Աղջիկս, աղջիկս (տեսնելով Տիկին Միլլէրը կը վազէ ընդառաջ) ես դաս կուտայի աղջիկներուն, դաս կուտայի ես աղջիկներուն... բայց բոլորը խլեցին ինծմէ... երթանք, երթանք ծաղիկներ տանինք անոնց գերեզմանին վրայ... օ՛, Թառամած ծաղիկներ... (գետին կը նստի Թոյլօրէն):

Օսկար— (Նշան կ'ընէ որ ներս երթան. անոնք կը մեկնին):

Օսկար— (Կը մօտենայ Արմենուշի) Արմենո՛ւշ: (Երկար լռութիւն):

Արմենուշ— Ա՛խ, ի՜նչպէս լաւ գիտէք արտասանել իմ անունը: Ի՜նչպէս լաւ կը զգամ զիս: Կարծես բան մը փոխուեցաւ մէջս:

Օսկար— Որքա՜ն ուրախ եմ, որքան ուրա՛խ...

Արմենուշ— Ե՞րբ կը մեկնիք:

Օսկար— Ո՞ւր:

Արմենուշ— Ուրկէ որ եկաք:

Օսկար— Ա՛լ չեմ վերադառնար:

Արմենուշ— Դո՞ւք, սպա՞յ մը:

Օսկար— Ա՛լ չեմ:

Արմենուշ— Բայց չէք ուզեր չարունակել:

Օսկար— Ի՞նչը:

Արմենուշ— Ջարդը:

Օսկար— Բայց չէք հարցներ Թէ ինչո՞ւ եմ եկեր:

Արմենուշ— Ըսէ՛ք ինծի ծածուկ (կամաց) վերջացուցի՞ք:

Օսկար— Ի՞նչը:

Արմենուշ— Ձեր գործը:

Օսկար— Պատերազմը կը չարունակուի:

Արմենուշ— Բայց ձեր միւս գործը:

Օսկար— Ինչո՞ւ չէք ուզեր լսել Թէ ինչո՛ւ եմ եկած:

Արմենուշ— Կրնաք մեկնիլ:

Օսկար— Առանց ձեզմէ ներողութիւն խնդրելո՞ւ:

Արմենուշ— Հա՞յ կնոջմէ մը, հա՛ հա՛ հա՛...

Օսկար— Հաւատացէ՛ք խօսքերուս անկեղծութեան:

Արմենուշ—Հաւատա՛լ, հա՛ հա՛ հա՛:

Օսկար— Կը խօսիմ ձեզի հետ իբրեւ բարեկամի մը:

Արմենուշ— Ինչի՞ պիտի ծառայէ իմ ներելս:

Օսկար— Սփոփանք մը սրտի:

Արմենուշ— Ես չեմ տառապիր:

Օսկար—Մենք հոս երկու հոգի ենք:

Արմենուշ— Ինծի՞ համար կը տառապիք:

Օսկար— Ամէնքին համար:

Արմենուշ— Իսկ ո՞ւր են ամէնքը:

Օսկար— Մի՛ ստիպէք ինծ կարմըրելու:

Արմենուշ— Գացէք անոնց ոսկորներէն ներողութիւն խնդրեցէք:

Օսկար— Ես ձեզի կը խօսիմ:

Արմենուշ— Ես վաճառուած գերի մըն եմ, իսկ գերին չի կրնար ներել:

Օսկար— Հոս գերի մը չէք դուք:

Արմենուշ— Էի եւ եմ:

Օսկար— Կ'ուզեմ փոխել ձեր վիճակը:

Արմենուշ— Ժամանակը՛ը փոխէ իմ վիճակս:

Օսկար— Եղէք բարի՛, Արմենուշ:

Արմենուշ— Գացէք, գացէք մեռելներէն ներողութիւն խնդրեցէք, դո՛ւք, հզօրներդ, կարողներդ, սպաններդ: Ի՞նչ կ'արժէ իմ ներելս, ես կ'ապրիմ տակաւին: Ես ողջ եմ տակաւին: Ձեր ոտքերուն Թափած իմ արցունքներս չազդեցին բնաւ ձեր վրայ: Ի՞նչ կ'արժէ սարուկի մը ներելը... չըԹունքներս դեռ կարմիր էին. ա՛ ա՛ ի՛նչ կ'արժէ հիմա իմ ներելս...

Կը լսէ՞ք հոն, մանկիկիս ճիչը... (աչքերը լայն բացած) կը տեսնէ՞ք ինչպէս ան կը Թպրտայ ժայռին վրայ մորթուած գառնուկի մը պէս... (բարձրաձայն) ինչո՞ւ կեցեր էք, գացէք, չուտ գացէք, ներողութիւնը իմ որդիէս պաղատեցէք, չէ՛, գացէք, գացէ՛ք... (կը հեռանայ աչքերը լայն բացած՝ բազուկները տարածած) գացէք...

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու Թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Բողոքի ցոյցեր Սուրիոյ մէջ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն մարտ 18 թուականով.—

Փոքրամասնութեանց իրաւունքներու հրամանագրին գործադրութեան յետաձգումը զոր ծանուցած էր մարզպանը, որոշ թուլացում յառաջ բերաւ Իսլամներուն մէջ: Բայց առատուն խլրտում մը տեղի ունեցաւ ֆրանսեւսու-րիական դաշնագրի վճռին առթիւ: Ազգայնականները բուռն ճառեր խօսեցան մզկիթին մէջ, քանի մը հազար ունկնդիրներու առջեւ, քննադատելով հոգա-տարութեան քաղաքականութիւնը եւ զայն անհամապատասխան գտնելով 1936ի դաշնագրի պայմաններուն հետ: Կէս օրուան աղօթքէն վերջը ցոյց մը կազմակերպուեցաւ քաղաքին փողոցներուն մէջ: Ցուցարարները թափոր կազ-մեցին գլխաւոր հրապարակներուն վրայ, թշնամական աղաղակներ արձակե-լով, քարեր եւ հրթիռներ նետելով սրճարաններու եւ խանութներու դէմ: Ժա-մը 4ին հանդարտութիւնը վերահաստատուեցաւ:

Նախկին նախարար Սատուլլահ Ճապրի իր կարգին հանդարտութեան կոչ մը ուղղեց Հալէպի ժողովուրդին, որպէսզի երկրին քաղաքական վարիչները կարենան դիրք ճշդել կատարեալ ազատութեամբ:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, քաղաքական տագնապը վերջանալու վրայ է: Հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Մազհար փաշա Ռասլանի, որ ներքին նախարար էր նախորդ կառավարութեան մէջ: Նոր վարչապետը անմիջապէս խորհրդակցելով, ապահովեց երկու նախ-կին նախարարներու՝ Ֆայէզ Խուրիի եւ Սէլիմ Ճամպարի, ինչպէս եւ Նէսիպ Պաքրիի գործակցութիւնը: Կը կարծուի թէ նոր դահլիճին կազմութեամբ մե-ծապէս պիտի թեթեւնայ մթնոլորտը Դամասկոսի մէջ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ կարճ կապելով Վիէննայի տօնակատարութիւնները, Պերլին վե-րադարձաւ, ուր հանդիսաւոր ցոյցեր սարքուած էին, ի պատիւ նոր յաղթա-նակին: Այսօր ճառ մը պիտի խօսի այդ մասին:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակ-ուին Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ: Զոհերը մեծ մասով Հրեաներ են: Շաբաթ օր քսան հոգի հիւանդանոց փոխադրուեցան յուսահատական վիճակի մէջ: Ա-կանաւոր վիրաբոյժ մը, Մոյտլ եւ իր կինը թոյն առնելով մեռան, երբ գեր-ման զօրքը կ'անցնէր Փրակայի փողոցներէն: Կին մը պատուհանէն կախուած՝ չուան մը կ'անցընէր իր վիզին: Երբ հրշէջները օգնութեան հասան, կինը մե-ռած էր արդէն, իսկ տղան ուշաթափ ինկած տախտակամածին վրայ: Ձեռ մը ինքզինքը վար նետեց Ռատիօ – Փալասի տանիքէն: Ուրիշ մը ատրճանակով անձնասպան եղաւ սրճարանին մէջ: Պաթա, կօշիկի հռչակաւոր գործարանա-տէրը, Պուքրէշ փախաւ:— Փրակայի անծանօթ զինուորի դամբարանը ուխ-տավայր մը դարձած է հազարաւոր Չեխերու համար, որոնք երկիւղածօրէն կ'ողբան եւ կ'աղօթեն, գերման զինուորներու առջեւ:

ՆԱԽՈՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊԵՆԷՇ, որ Մ. Նահանգները կը գտնուի, որոշեց առ-ժամեայ կառավարութիւն մը կազմել, վերահաստատելու համար Չեխերու անկախութիւնը:

ՄԱՏՐԻՏԻ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը հաշտութիւն առաջարկեց Զօր. Ֆրանքոյի, պատուաւոր պայմաններով: Ֆրանքօ մերժեց, անձնատուու-թիւն պահանջելով:

ՀՊԱՏԱԿ ԴԱՐՁԱԾ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ միայն տասը տարի վերջը կրնան հան-րային եւ պետ. պաշտօններու մէջ ընդունուիլ: Վիէնի երեսփոխան Մասօ տեղեկագիր մը ներկայացնելով, կ'առաջարկէ բացառութիւն հաստատել ա-նոնց համար որ 1934 յուլիս 20էն առաջ հպատակ դարձած ըլլալով, Ֆրանսայի մէջ կատարած են իրենց զինուորութիւնը, անոնք որ առ նուազն հինգ տարի զինուորութիւն ըրած են, ինչպէս եւ Ֆրանսա ծնած եւ հպատակութեան ար-ժանացած օտարականները, անոնց զաւակները, գաղթավայրերու հովանա-ւորեալ կամ հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու ֆրանսական հպատակ-ները կամ պաշտպանեալները:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ տարեթոշակը 1.800.000 ֆրանքէն 2.400.000ի եւ ներկայացուցչական ծախքերը 900.000էն 1.500.000ի բարձրա-ցնելու համար, օրինագիծ մը ներկայացուեցաւ Երեսփ. Ժողովին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետ Քէօսէիվանովին ի պատիւ սեղան մը սարքեց Թուրքիոյ վարչապետը, Տոքթ. Րէֆիք Սայտամ: Ներկայ էին աւելի քան 500 հոգի: Պուլկար հիւրը ունկնդրութեան ընդունուեցաւ նաեւ նախագահ Ինէօ-նիւի կողմէ, որ զայն ճաշի վար դրաւ: Թրքական մամուլը մեծ արժէք կ'ըն-ծայէ այս այցելութեան եւ յոյս կը յայտնէ, թէ պիտի իրականանայ Պալքան-եան դաշնակցութեան ծրագիրը, քանի որ այժմ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ բախտորոշ կացութիւն մը ստեղծուած է: Պուլկարիոյ վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որ անմիջապէս թուրքերէնի թարգմանուեցաւ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ելմտական նախարարին հրահանգով դրամատուները դադրե-ցուցին չեխական դրամական պահեստներէն ո եւ է վճարում: Սեպտեմբերի տագնապին անգլ. կառավարութիւնը 10 միլիոն սթերլին վարկ բացած էր չե-խական կառավարութեան, բայց մինչեւ հիմա գործածած է այդ վարկին միայն 3 միլիոն սթերլինը: Մնացեալը պիտի չվճարուի:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ քաղաքական կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի մարտ 26ին: Ֆա-շական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը հրահանգեց ժողովուրդին, որ ձայնասփիւռի վրայ լսեն Մուսոլինին: Իտալական կառավարութիւնը պաշ-տօնապէս հերքեց այն զրոյցը, թէ Իտալիա զօրք կը հանէ Ալպանիա:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Լոնտոն կ'երթայ այսօր, երեքշաբթի, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին եւ ուրիշ երեւելիներու: Պիտի վե-րադառնայ ուրբաթ օր: Աննախընթաց ընդունելութիւն մը սարքուած է Լոն-տոնի մէջ:

200.000 ԶԻՆՈՒՈՐ համախմբուած է ռումանական սահմանագլուխին վը-րայ, ի նախատեսութիւն նոր անակնկալներու:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ մամուլը վերապահ լեզու մը կը գործածէ այս միջոցին, միեւ-նոյն ատեն դիտել տալով թէ ժողովրդավար երկիրները իրաւունք չունին խառնուելու Գերմանիոյ գործերուն: Թերթերը զանց առին Զէյմպըլէնի ճա-ռին ամէնէն կարեւոր մասերը: Մուսոլինի շնորհաւորեց Հունգարիան՝ Կար-պաթեան Ուկրայնայի գրաւման առթիւ:

ՄԷՄԷԼԻ ՇՐՋԱՆԸ եռուզեռի մէջ է: Նացիներու ղեկավար տոքթ. Նիւ-ման տեսակ մը վերջնագիր տուած է լիթուանական կառավարութեան, որով կը պահանջէ անկախութիւն: Տոքթ. Նիւման գրգռիչ ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց.— «Կ'ապրինք այնպիսի ժամանակի մը մէջ, որ արագ գործո-ղութիւն կը պահանջէ. ես պարտաւորուած եմ առնել այն քայլերը, զորս յար-մար կը նկատեմ: Ոչ մէկ սպառնալիք մեզ կրնայ ետ կեցնել մեր ընթացքէն: Մեր ետին կանգնած է Առաջնորդը (Հիթլէր):

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը ծրագիր մշակեց, 1940 — 43ին իրակա-նացնելու համար երկաթուղիներու ամբողջական նորոգումը եւ պատշաճեցու-մը նոր պահանջներու: Ըստ փոխադրութեան նախարարին՝ մինչեւ 1943 պիտի շինուին 6000 շոգեշարժ մեքենայ, 10.000 ճամբորդի վակոն, 112.000 վաճառա-պրանք վակոն եւ 17.300 մեքենաշարժ կառքեր: Այս բոլորին համար պիտի ծախ-սուի մօտ 300 միլիոն սթերլին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մանուկեան եւ զաւակունք իրենց խորին շնորհակալու-թիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսա-կով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի հօր դառնաղէտ մահուան առ-թիւ: Մասնաւորապէս Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին եւ բոլոր են-թակոմիտէներուն եւ խումբերուն, ինչպէս նաեւ Վասպուրականի Հայր. Միութեան:

×

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկ. Արմաւենի Մինասեանի 50 ֆր. նուէրին որ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ, յատկացնելու համար Մանուկներու օգափոխութեան կամ պատսպարութեան ֆոնտին, իր աշակերտուհին Օրիորդ Լօժէնի Դերձակեանի մահուան առթիւ, որպէս Դպրոցասէր Տիկնանց շրջանաւարտներէն միոյն:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՐՍ
MERCREDI 22 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3995

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՐՔԸ,- 16 ՀԱՏ

ՓԱՐԻԶ, ԼՈՆՏՈՆ, ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԻՆ ԴԷՄ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Զարտուղեք լռութիւն մը, առ այժմ:

Կը թուի թէ ժողովրդավար պետութիւններն ալ կը սպասեն Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի նոր ճառերուն: Ուրիշ խօսքով՝ կ'ուզեն իմանալ անոնց վերջնական ծրագիրները, ճշդելու համար իրենց դիրքը: Եւ մինչ այդ, յառաջ կը տանին դիւանագիտական խորհրդակցութիւնները, ի խնդիր միացեալ ճակատի մը, որ պիտի փորձէ կասեցնել գերմանական գրոհը, եթէ ոչ պարպել տալ Չեխոսլովաքիան:

Այս անստուգութեան մէջ, վրդովիչ հարցական մը կը կազմէ նաեւ Իտալիոյ դիրքը:

Հռոմի մամուլը պաշտպանելով հանդերձ գերմանական քաղաքականութիւնը, այնքան ալ բաց չի խօսիր, ինչպէս առաջ: Անշուշտ մասնաւոր հրահանգ ստացած է այդպէս վարուելու, գոնէ մինչեւ Առաջնորդին ճառը (26 Մարտ):

Ինչպէս կը սպասուէր, թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի մէջ թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն ընթացքը, անոնց վերագրելով Միւնիխի համաձայնութեան խզումը: Գերմանական թերթերը արտակարգ խստութեամբ կը ձաղկեն Անգլիան, «կեղծաւոր» եւ նոյնիսկ «ստախօս» հռչակելով Չէմպըրլէնը: «Մենք պատրաստ ենք վերցնելու ձեռնոցը», կը գրէ հեղինակաւոր թերթ մը: «Անգլիա պէտք է պատասխանէ. — Մեզի հե՞տ է թէ մեզի դէմ, մեր իրաւունքներուն, մեր եւրոպական դիրքին թէ՞ր թէ դէմ»:

Հռոմի մամուլը պաշտպանելով հանդերձ գերմանական քաղաքականութիւնն անմիջապէս վերջը, Անգլիա եւ Ֆրանսա սկսան գործել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ, ձեռնարկեցին աննախընթաց սպառազինութեանց, փորձեցին պաշարել միահեծան պետութիւնները Միջերկրականի եւ հարաւ. արեւելեան Եւրոպայի մէջ, հակագերման ցոյցեր սարքել տուին Լեհաստանի մէջ, սիրաբանեցին Մոսկուայի հետ, հեռացուցին Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետները եւայլն:

Մէկ խօսքով, չափազանց լարուած մթնոլորտ մը որ կը պղտորէ միտքերը:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆրանսական զինուորներ գրաւեցին Դամասկոսը

Դամասկոսէն կը հեռագրեն մարտ 20 թուականով.—

Վերջին օրերս շատ մը դէպքեր պատահած ըլլալով, մարզպանը հաղորդեց սուրիական կառավարութեան թէ իր պատուիրակին փոխանցած է ոստիկանութեան, ապահովութեան եւ ոստիկան-զօրքին իրաւասութիւնները: Այս փոխանցումը կը տրամադրէ զինուորական գրաւում Դամասկոսի: Բանակը դիրք բռնած է քաղաքին գլխաւոր հրապարակներուն վրայ եւ պաշտօնական շէնքերուն առջեւ:

*** Աւելի առաջ քաշուած հեռագրի մը համաձայն, խանութները փակուած կը մնան, համաձայն մասնաւոր գործակալներու հրահանգին: Կիրակի առտու կարգ մը դէպքեր պատահեցան եւ ցուցարարները խափանեցին երթեւեկը: Խռովութեանց պահուն ատրճանակներ ալ պարպուեցան: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ եւ երկու հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուելով մեռան քիչ վերջը:

Հալէպի մէջ կացութիւնը հանդարտ է, ոստիկանութիւնը արգիլած ըլլալով գործադուլ հռչակած ուսանողներու ցոյցը: Վերջապէս, սպաննալի մը խլզարկաւորութենէն վերադարձին ընդհարումներ ծագեցան ոստիկանութեան եւ ուսանողներուն միջեւ, որոնք բռնի փակել տալ կ'ուզէին խանութները:

*** Ուրիշ հեռագիրներ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն.

— Դամասկոսի ռազմագիտական դիրքերը գրաւուեցան ֆրանսական զօրքին կողմէ, իբրեւ հետեւանք զանազան խռովութեանց որ կը տեւէին մէկ շաբթէ ի վեր եւ որոնց ընթացքին սպաննուեցան հինգ հոգի եւ վիրաւորուեցան 30 հոգի: Մարզպանը ֆրանսական իշխանութեանց յանձնեց ներքին բարեկարգութեան եւ ապահովութեան ամբողջ հոգը:

Սուրիոյ ազգայնականները ցոյցեր կատարած էին, գանգատելով թէ հոգատար իշխանութիւնը չի գործադրեր անկախութեան դաշինքը: Այսօր ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ ամբոխին վրայ, երբ բողոքի ցոյցեր կը կատարուէին կառավարական տնօրինութեանց դէմ: Մարզպանը բացորոշապէս յայտնեց թէ ժամանակաւոր է ոստիկանութեան եւ ոստիկան զօրքին իրաւասութեանց փոխանցումը:

Նոր տնօրինութեանց համաձայն, յայտարարութիւններ հրատարակուեցան որոնք խստիւ կ'արգիլեն բոլոր ցոյցերը եւ թափորները: Մարզպանին պատուիրակը կոչ մը ուղղեց Սուրիացիներու իմաստութեան եւ հայրենասիրութեան, յիշեցնելով թէ միայն Ֆրանսա, խնամութեան աւանդական բարեկամը, կրնայ ապահովել Սուրիոյ անկախութիւնը եւ միութիւնը:

Դաշինքին տագնապը կը շարունակուի տակաւին: Մայհար փաշա մերժեց կազմել նոր դահլիճը, որովհետեւ ազգայնականները որոշեցին զլանալ իրենց գործակցութիւնը կամ աջակցութիւնը որ եւ է դահլիճի որ անմիջապէս եւ ամբողջովին չի գործադրեր 1936ի ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը:

Կարգ մը թերթեր իտալական քարոզութեանց կը վերագրեն Սուրիոյ խռովութիւնները:

Հալէպը Թուրքիո՞յ պիտի կցուի

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Դամասկոսէն հասած լուրերը կը յայտնեն թէ խիստ լարուած վիճակ կը տիրէ Սուրիոյ մէջ: Կիրակի օր հազարաւորներ, մասնաւորաբար ուսանողներ, ցոյցեր կատարեցին եւ թափօր կազմեցին, պահանջելով կատարեալ անկախութիւն եւ ֆրանսական հովանաւորութեան ջնջում: Պաղեստինեան խորհրդաժողովին ձախողումը սրած է ջղագրգռութիւնը: Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւնները կարգադրեցին, որ ամէն զինուոր մնայ զօրանոցի մէջ եւ ոչ ոքի դուրս ելլելու արտօնագիր չտրուի, որպէսզի անմիջապէս գործողութիւններու անցնին, երբ հարկը պահանջէ:

Պէյրութէն կը հաղորդեն, թէ Ֆրանսա եւ Թուրքիա շուտով բանակցութեան պիտի սկսին, որպէսզի թուրքօ-սուրիական սահմանագլուխը սրբագրութեան ենթարկուի եւ Հալէպի շրջանը կցուի Հաթայի (Ալեքսանտրէթի շրջան):

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ - ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳԱՂՏՆԻ ԿԸ ՊԱՀՈՒԻՆ.— Ի ՀԱՐԿԻՆ 60 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԶԻՆԱԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ. — ՀԱՒԱՆԱԲԱՐ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱԼ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ.— ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԲԱՆԻՆ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.— ՇՐՋԱՆԸ ԼՐԱՑՈՒՑԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿՐՆԱՆ ԿԱՆՉՈՒԻԼ.— ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱՐ:

Հանրապետութեան նախագահը Լոնտոն մեկնելէ առաջ ստորագրեց հրամանագիր-օրէնքներու առաջին շարքը, 16 հատ, որոնք հրատարակուեցան երէկ իսկ, պաշտօնաթերթին մէջ: Նախարարական խորհուրդը այդ հրամանագիրները խմբագրած էր կատարեալ գաղտնապահութեամբ, իրեն վերապահելով մանրամասնութիւնները եւ մամուլին հաղորդելով միայն ցանկը: Հրամանագիրներէն չորսը կը վերաբերին զինուորական տնօրինութեանց, ինը՝ ռազմական արտադրութեանց յաւելման, մնացեալները՝ զանազան տնօրինութեանց:

Զինուորական օրէնքներէն մէկը երկուքի կը բաժնէ վեցերորդ շրջանը (Մէց, գերմանական սահմանին վրայ): «Նիւ Եորք Հէրըլտ» կ'իմանայ թէ ինքնաշարժի կարգ մը մեծ գործարաններու մասնագէտներէն եւ ճարտարագէտներէն շատերը դրօշի տակ առնուած են արդէն եւ Մաժինոյի գիծը պիտի ղրկուին, բայց պաշտօնական շրջանակները բացարձակ լռութիւն կը պահեն բոլոր զինուորական կարգադրութեանց մասին:

Ուրիշ հրամանագիրներու համաձայն, կառավարութիւնը կրնայ դրօշի տակ առնել ոչ միայն պահեստիները, այլեւ այն նորագիր զինուորները որոնք իրենց շրջանը լրացուցած էին անցեալ տարի, ինչպէս եւ աւելցնել բանակին սպաներուն եւ ենթասպաներուն թիւը:

Ճարտարագործական հրամանագիրները կը տրամադրեն նախապատուութիւն տալ ազգ. պաշտպանութեան վերաբերեալ պայմանագիրներու եւ աւելցնել աշխատանքի ժամերը՝ սպառազինութեանց գործարաններուն մէջ: Հրամանագիր մը կառավարութեան իրաւասութիւն կուտայ մինչեւ 60 ժամի բարձրացնելու շաբաթական աշխատանքը, սպառազինութեանց գործարաններուն մէջ: Հրամանագիր մըն ալ կը տրամադրէ աւելցնել օդանաւային ուժերու վարչական պաշտօնէութիւնը:

«Զանազան» հրամանագիր-օրէնքներէն մին կը վերաբերի զինուորական տեղեկութեանց: Կեդրոնական տեղեկատու դիւան մը պիտի հաստատուի վարչապետութեան մէջ, ինչ որ կը նշանակէ կառավարական հսկողութիւն զինուորական լուրերու վրայ: «Գրաքննութիւն» բառը չէ յիշուած այս հրամանագիր-օրէնքին մէջ, բայց տեղական թերթերը կը կարծեն թէ այդ ալ կրնայ հաստատուիլ, դատելով ներքին նախարար Պ. Ալպէռ Սառոյի մէկ յայտարարութենէն: Պ. Սառօ առջի օր երբ դուրս կ'ելլէր նախարարական խորհուրդէն, թղթակիցները շրջապատեցին զինքը: Նախարարը ազդարարեց.

— «Խորհուրդ կուտամ ձեզի իրար չանցնիլ, իմանալու համար ժողովին մէջ անցած-դարձածը: Նոյնիսկ աւելի ուժգնօրէն կը յանձնարարեմ լուրեր չհնարել, որովհետեւ այդ պարագային պիտի հարկադրուիմ խիստ միջոցներ ձեռք առնել»:

«Մաթէն» կը գրէ թէ գաղտնապահութիւնը այնքան բացարձակ է որ, կարգ մը հրամանագիր-օրէնքներ պաշտօնաթերթին մէջ անգամ պիտի չհրատարակուին: Խիստ պատիժներ պիտի տնօրինուին, եթէ որ եւ է տեղեկութիւն դուրս հանուի այդ մասին:

Պ. Տալատիէ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ աշխատանքի նախարարին հետ, կարգադրելու համար աշխատանքի ժամերու յաւելման կանոնները, ինչպէս եւ հաւաքական նոր պայմանագրութիւններ կնքելու համար օդանաւային ճարտարագործութեան մէջ:

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց նաեւ հրամանագիր մը, որուն համաձայն նպաստընկալ գործազուրկները պարտաւոր են ընդունիլ որ եւ է աշխատանք որ կ'առաջարկուի տեղաւորման գրասենեակի մը կողմէ, ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց մէջ, ի՛նչ որ ալ ըլլայ աշխատանքը եւ ուր որ ալ գտնուի հաստատութիւնը: Այս աշխատանքը պիտի վճարուի սովորական սակով, համաձայն արհեստի եւ շրջանի: Անոնք որ կը մերժեն ընդունիլ, մէկ տարի պիտի զրկուին գործազրկութեան նպաստէն:

*** Մասնաւոր հրամանագիր մը կը վերակազմէ Մարսէյլի վարչական իշխանութիւնը, արտակարգ եւ նշանակովի վերատեսուչ մը դնելով քաղաքապետութեան գլուխը, վեց տարուան համար: Հրամանագիրը այս առթիւ կը թուէ Մարսէյլի քաղաքապետական իշխանութեան թերութիւնները: Վերատեսուչին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ապահովել տրուած որոշումներուն գործադրութիւնը, քաղաքապետական խորհուրդին հետ, կամ յետաձգել գործադրութիւնը, եթէ վնասակար նկատէ, վերջ տալ զեղծումներուն եւայլն:

Ուրիշ հրամանագիր մը կը ջնջէ 15 զանազան պաշտօնատուներ (օֆիս), որոնք հաստատուած էին բացառիկ պարագաներու մէջ: Հրամանագիր մըն ալ խստօրէն կը սահմանափակէ պետական նոր պաշտօնեաներու թիւը:

*** Կառավարութիւնը մերժած ըլլալով ճանչնալ Չեխոսլովաքիոյ գրաւման օրինականութիւնը, որոշեց գերմանական դեսպանին չյանձնել Փարիզի չեխական դեսպանատունը եւ Ֆրանսայի չեխական հիւպատոսարանները:

ՄԷՄԷԼԻ մէջ կիրակի օր բուռն ցոյցեր կատարուեցան եւ Գերմանացիները պահանջեցին, որ Մէմէլ կցուի մայր երկրին: Այս ցոյցերը կատարուեցան կայսր Ֆրէտէրիք Վիլհէլմի արձանին բացման հանդիսութեանց առթիւ: Լիթուանիոյ կառավարութիւնը որոշեց որ Գերմանացիները այսուհետեւ ազատ ձգուին զինուորական ծառայութենէ: Լիթուանիոյ արտաքին նախարարը Պերլինէն անցնելով, այցելեց արտ. նախարարին: Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը հակառակ չէ Մէմէլի Գերմաններու ինքնորոշման իրաւունքին:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ ՓԱՐԻԶԻ, ԼՈՆՏՈՆԻ, ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Այս միջոցին դիւանագիտական տենդագին գործունէութիւն կը տիրէ մայրաքաղաքներու մէջ: Լորտ Հալիֆաքս յաջորդաբար տեսակցութիւններ ունեցաւ ֆրանսական, ռուսական, ամերիկեան, ռումանական, լեհական եւ ուրիշ դեսպաններու հետ: Փարիզի մէջ ալ արտաքին նախարար Պոնէ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ լեհ դեսպանին հետ: Կը կարծուի թէ ջանք պիտի թափուի զօրացնելու եւ աւելի ազդու դարձնելու ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը, ինչպէս եւ ի հարկին զինակցելու Լեհաստանի հետ:

Խորհրդային իշխանութիւնը առաջարկեց անգլիական կառավարութեան՝ անմիջապէս խորհրդաժողով մը հրաւիրել, խաղաղութեան զօրաւոր ճակատ մը կազմելու համար Գերմանիոյ դէմ, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Խ. Միութեան, Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Պալքանեան փոքր պետութեանց: Այս առաջարկը լորտ Հալիֆաքսի յանձնուեցաւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին կողմէ: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը ոչ «այո» պատասխանած է, ոչ ալ «ոչ», բայց հասկցուցած է թէ անգլիական կառավարութիւնը ինք ալ կը խորհի կարգ մը առաջարկներ ներկայացնել:

Բրիտանական կառավարութիւնը կը շարունակէ շօշափել պալքանեան պետութեանց տրամադրութիւնները եւ շարունակ հաղորդակցութեան մէջ է Ռումանիոյ հետ, ստուգելու համար Գերմանիոյ բուն միտքը այդ երկրին հանդէպ: Լոնտոնէն հարցումներ ուղղած են նաեւ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ, հասկնալու համար թէ բրիտանական նաւատորմը ի հարկին պիտի կրնա՞յ ազատօրէն շարժիլ Միջերկրականի եւ Սեւ Ծովու մէջ, եթէ հարկ ըլլայ դիմադրել գերմանական յարձակման: Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Թուրքիա արդէն իսկ հաղորդած է իր պատասխանը, «գործակցութիւն խոստանալով անգլիական կառավարութեան որ եւ է ձեռնարկին»: Գալով Լեհաստանի, Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այդ երկիրը միշտ կը դժկամակի մասնակցիլ Գերմանիոյ դէմ ծրագրուած գործողութեանց, բայց պիտի կռուի, եթէ Գերմանացիները փորձեն գրաւել Տանցիկը: Լեհերը համաձայն են որ Մէմէլը Գերմանիոյ յանձնուի, բայց կը կարծուի թէ պիտի դիմադրեն, եթէ Գերմանիա յարձակում կրէ Գերմանիոյ կողմէ, թէեւ լեհ-ռումանական զինակցութիւնը ուղղուած է միայն Խ. Միութեան դէմ: Վերջապէս, Լեհերը երբեք չեն հանդուրժեր որ ռուսական զօրքը անցնի լեհական հողերէն, ընդհարման մը պարագային: «Թող անոնք իրենց սահմաններուն մէջ մնան, եւ մեզի օգնեն տարբեր միջոցներով»:

Անգլիական կառավարութեան կարծիքով, խորհրդաժողովը երկար կը տեւէ, եւ նախընտրելի է խորհրդակցութիւններ կատարել դիւանագիտական սովորական միջոցներով: Պ. Չէմպըրլէն երեսփ. ժողովին պիտի պարզէ թէ կառավարութիւնը ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, եթէ Գերմանիա նոր արշաւանք մը կատարէ:

Մ. Նահանգներն ալ գործօն դեր կը կատարեն այս միջոցին: Բայց անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ նախապէս ճշդել թէ ամերիկեան կառավարութիւնը ո՛ր աստիճան պիտի գործակցի, որպէսզի անոր համեմատ մտնէ նոր յանձնառութեանց տակ: Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ ելմտական նախարարին հետ: Կը կարծուի թէ այս առթիւ քննուած են Գերմանիոյ դէմ ձեռք առնուելիք տնտեսական կաշկանդումները:

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը ամէն օր ժողով կը գումարէ, ժամը ժամին հետեւելով կացութեան: Վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Թագաւորին ալ ներկայացան, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար: Արտաքին նախարարը երեսփ. ժողովին մէջ մանրամասն զեկուցում մը կարդաց, անցեալ շաբթուան անցուդարձի մասին: Իր զեկուցման համաձայն, ռումանական կառավարութիւնը հաւաստած է թէ Գերմանիա վերջնագիր չէ տուած եւ թէ բանակցութիւնները կը շարունակուին: Նոյն նիստին մէջ առեւտրական նախարարը հաղորդեց թէ առեւտրական պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի Ռումանիա, բանակցութիւններ վարելու համար: Ելմտական նախարարն ալ ըսաւ թէ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ, որպէսզի կարելի ըլլայ Անգլիոյ մէջ պահել չեխոսլովաքական արժեթուղթերը եւ ոսկին, որոնց գումարը կը հասնի 225.000.000 տոլարի:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսն ալ խօսք առնելով յայտարարեց.

— «Մենք պէտք է ընդունինք Գերմանիոյ մարտահրաւէրը, եւ բռնութեան վարդապետութեան դէմ կազմենք իրաւունքի սկզբունքը: Հակառակ Ռուսաստանի գործակցութեան մասին տիրող վերապահութեան, մենք պէտք է ընդունինք որ եւ է աջակցութիւն որ կ'առաջարկուի, երբ կը գտնուինք այնքան ծանրակշիռ հարցերու առջեւ»:

Լոնտոնի թերթերը չեն ծածկեր թէ խիստ որոշ վերապահութիւն կը տիրէ երկրին մէջ, Խ. Միութեան գործակցութեան մասին:

*** Լորտ Հալիֆաքս իր ճառին մէջ ըսաւ թէ Գերմանիա այնպէս կը շարժի որ անկարելի կը դարձնէ որ եւ է յառաջդիմութիւն: «Տակաւին կարելի չէ ճշդօրէն գնահատել գերմանական գործողութեան հետեւանքները: Պատմութիւնը մեզի կը ցուցնէ տիրապետութեան շատ մը փորձեր Եւրոպայի մէջ: Բայց այդ փորձերը վերջացած են անոնց հեղինակներուն կատարեալ ձախողանքով եւ երբեք կարելի չէ եղած խորտակել ազատ ժողովուրդներու ոգին: Պատմութեան ընթացքին առաջին անգամ չէ որ այս յամառ, քաջ եւ գործօն ժողովուրդը, Չեխը կը կորսնցնէ իր անկախութիւնը, բայց երբեք չէ կորսն—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈ՞ՆՋ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ԲԱՅՑ ՈՉ ՀԵՔԻԱԹՈՎ…

Ատենէ մը ի վեր, արտասահմանի մեր թերթերը շատ կը զբաղին Թրքական անցուդարձերով:

Լա՛ւ նշան: Ռուսիոյ կարգին, Թուրքիան կը կազմէ առանցքը մեր դատին եւ հետեւաբար պէտք է գրաւէ մեր լուրջ ուշադրութիւնը: Մանաւանդ ճանչցուի մեր կողմէ:

Բայց որպէսզի ճանաչումը կարենայ բանի մը ծառայել, հիմը կազմել մեր գործելակերպին, անհրաժեշտ է որ ըլլայ ճիշդ, զերծ կողմնակալութենէ եւ մանաւանդ վիպականութենէ: Վերջ ի վերջոյ, եթէ հայկական դատը պայքար մըն է, ապա ուրեմն պէտք է չափել դիմացինին իրական վիճակն ու ոյժերը, ըստ այնմ դասաւորելու համար կարելիութիւնները:

Այս դիտողութիւնը ընել սորվեցայ Թուրքիոյ մասին յօդուածաշարք մը կարդալով ամերիկահայ թերթի մը մէջ:

Յօդուածագիրը, երկու տարի առաջ Թուրքիայէն մեկնած հայրենակից մը, լաւ խորագիր մը ընտրած է. «Թուրքիան ինչպէս որ է»: Բայց պարունակութիւնը ճիշդ հակառակն է խորագրին, այսինքն չի ներկայացներ այդ երկրին իրական կացութիւնը:

Այսպէս, խօսելով Թրքական նորաստեղծ ճարտարարուեստի մասին, բոլորն ալ կը ներկայացնէ զաւեշտական վախճանով:

Շինուած ապակին՝ «Եւրոպայէն եկած ապակիին տեսքը չունի», շոքոլան՝ «սենեակին մէջ կեցած տեղը կը հալի», կերպասը՝ «ցնցոտիի կը վերածուի, երբ անձրեւէն թրջուի»: «Եւ այսպէս նաեւ միւս բոլոր արտադրութիւնները»:

Թուրք գործարանատէր մը գրպանի ելեկտրական լամպերու յատուկ մարտկոց (պաթըրի) շինելու գործարան մը կը հիմնէ: Բայց մարտկոցները «ինքնաբերաբար կը սպառին ու կը հատնին»: Գործարանատէրը կ'երթայ Գերմանիա եւ կը հասկնայ թէ դաղտնիքը մեքենաներուն մէջ չէ, այլ «գիտական աշխատանոց»ին, ուր քիմիագէտներ կը պրպտեն անդադար:

Աստղին, շաքարի «հսկայ գործարան մը» կը հիմնուի Ալփուլլուի մէջ, բայց վնաս կ'ընէ հակառակ ամէն բանի: Պաշտօնեաներու թոշակները կը գողցեն, ծախքերը կը կրճատեն եւ դարձեալ օգուտ չըներ: Պուլկարիոյ շաքարի գործարանը հիմնող հունգար ճարտարագէտը կը բերեն եւ ան կը բացատրէ դաղտնիքը:

— Մոռցեր եք գործարանը առուակին եզերքը շինելու:

Հապա՞ լուցկիի շինութիւնը: Ի՞նչ կ'ընեն, չըլլար: Լուցկին լաւ կը վառի… «բայց վառողին մատն ալ միասին կը վառէ»:

Թուրքիոյ բոլոր ծառերուն փայտերը կը փորձեն: Անօգուտ: Ի վերջոյ կը ստիպուին Շուէտէն փայտ բերել, բայց ասիկա աւելի սուղ կ'արժէ քան ուղղակի Շուէտէն լուցկի գնելը:

×

Պիտի չանդրադառնայի այդ յօդուածին, եթէ մնար տեղը, այսինքն առանց արձագանգի: Մինչդեռ ուրիշ թերթ մը անդրադարձած է անոր, այն ալ խմբագրականով եւ «շահեկան» պիտակով: Այլ խօսքով, հաւատացած է անոր պարունակութեան եւ կը փորձէ հաւատացնել նաեւ հասարակութեան, ի խնդիր Հայկական Դատի հետապնդումին…:

Ահա թէ ինչո՞ւ պէտք կը տեսնեմ քանի մը խօսք ընելու:

×

Ճիշդ է, Թրքական ճարտարարուեստը փայլուն ապագայ չունի, բայց ասոր պատճառները այլ են եւ կապ չունին յօդուածագրին յիշած պարագաներուն եւ մանաւանդ «գիտական աշխատանոց»ի «դիւտ»ին, որ Շէրլոք Հոլմսեան խորհրդաւորութիւնները կը յիշեցնէ:

Նպատակս չըլլալով քննել այդ պատճառները, մանրամասնութիւններ պիտի չհաղորդեմ. միայն ըսեմ թէ Թուրքիոյ մէջ շինուած նիւթերուն բացարձակ մեծամասնութիւնը շատ յաջող ու ընտիր է: Այսինքն՝ ոչ շոքոլան կը հալի կեցած տեղը, ոչ լուցկին կ'այրէ վառողին մատը, ոչ ալ ելեկտրական մարտկոցը ինքնաբերաբար կը սպառի:

Թուրքին ճարտարութենէ՞ն: Ամենեւին: Պարզ այն պատճառով, որ այդ բոլոր նիւթերը կը պատրաստուին Եւրոպական մեքենաներով ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑՈՎ:

Բոլո՛ր, բոլոր ճիւղերու մէջ կան բազմաթիւ օտար ճարտարագէտներ, շատ պարարտ թոշակներով, ամսական 500, 600 եւ մինչեւ իսկ 1000 ոսկի թոշակով:

Օրինակ, Թրքական լիֆէօրը ուղղակի առաջնակարգ է: Ինչո՞ւ.— որովհետեւ օտար նշանաւոր մասնագէտներ են որ կը շինեն զայն Մէճիտիյէ գիւղին մէջ (Պոլսոյ մէկ արուարձանը, Շիշլիի կողմը):

Դարձեալ, Թրքական թերթերը հըրաշալի տպագրութիւն ունին. աւելի լաւ քան Ֆրանսականները: Ինչո՞ւ.— որովհետեւ 150—200հազար ոսկինոց մեքենաներ բերել տուած են Գերմանիայէն: Մասնաւոր ճարտարագէտներ ալ եկան, զետեղեցին մեքենաները եւ ամիսներով բանեցուցին:

Չեմ գիտեր, կրնա՞նք հասկցուիլ: Ըսել կ'ուզենք թէ ճարտարութիւն չէ այսինչ նիւթը պատրաստելը: Թուրքին ըսածին պէս. «փարայի վէրին՝ սիւտիւյի չալար»: Երբ դրամ ունիս, կրնաս Եւրոպայէն ամէն բան բերել եւ պատրաստել տալ: Այլ խնդիր՝ թէ այս ձեւով հիմնուած ճարտարարուեստ մը կրնայ սուղ արժել եւ մանաւանդ չկարենալ մրցիլ եւրոպականին հետ, երբ մաքսային պատուարները ջնջուին եւ օտար ապրանքները ողողեն հրապարակը:

Բայց մինչ այդ, շինուած ապրանքները լաւ են իբրեւ տեսակ, այսինքն ո՛չ «կը հալին» կեցած տեղը, ո՛չ ալ կը կ'ճանան:

Պարոն խմբագրապետը, որ խըրախուսած է այդ յօդուածը, եթէ չի հաւատար ինծի, թող հարցնէ Պոլսէն նոր եկած անձերուն եւ պիտի հաստատէ թէ Թրքական շոքոլան ամիսներով կրնայ մնալ առանց հալելու, լուցկին ալ փառաւորապէս կը վառի:

Քանի մը լեղի խօսք ալ՝ սա շաքարի մասին:

Յօդուածագիրը կ'ուզէ հասկցնել թէ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ շաքարի մէկ գործարան կայ (Ալփուլլուինը) եւ ան ալ զաւեշտական վախճան ունեցաւ, առուակէն հեռու շինուելով:

Մինչդեռ, ճիշդ ՉՈՐՍ շաքարի գործարան ունին.— Ուշաք, Ալփուլլու, Թուրհալ եւ էսքի Շէհիր: Ասոնք ալ շինուած են զանազան ժամանակներու մէջ 1926էն սկսեալ:

Արդ, եթէ ամբողջ դժբախտութիւնը «առուակ»էն է, պէտք չէ՞ որ միւս գործարանները շինէին առուակներու եզերքը: Վերջ ի վերջոյ, որքան ալ ապուշ, մարդ խելքի կուգայ եւ երեք անգամ չի կրկներ նոյն սխալը: Մանաւանդ որ հունգար ճարտարապետը աչքը կը խօթէ սխալը:

Ցաւոյ, մնացեալ գործարանները պէտք է լաւ բանէին, չէ՞, քանի որ առուակի եզերքը շինուած են: Մինչդեռ, չորսն ալ չկրցան բանիլ: Ուրեմն, դաղտնիքը առուակին մէջ չէ, այլ աւելի խորերը թաղուած է: Եւ հասկնալու համար, հարկ է խորասուզուիլ գիտական պրպտումներու մէջ, փոխանակ լողալու ծանծաղ ջուրերու մէջ…:

Անցողակի յիշեցնե՞մ թէ կառավարութիւնը երեք տարիէ ի վեր ձեռք առած է շաքարի գործը՝ չորս գործարանները վերածելով ընդհանուր ընկերութեան մը. բայց նորէն չկրցաւ ճար մը գտնել: Կը նշանակէ թէ պատճառները այլ են եւ մանաւանդ բարդ:

Եթէ իրապէս մտադրած ենք Թուրքիայով զբաղիլ, գոնէ գիտնանք թօթափել վիպականութիւնը եւ մանաւանդ սա հայկական ունակութիւնը, որով Թուրքին բոլոր ըրածները անպայման դէշ կը տեսնենք: Թուրքիան տեսնենք «ինչպէս որ է», բայց ոչ միայն վերնագրին՝ այսինքն կեղեւին վրայ, այլեւ պարունակութեան մէջ:

Այլապէս, պիտի շարունակենք խարխափել մութին մէջ, չճանչնալ Թուրքը եւ անոր հետ նաեւ մեր Դատը, որ ճակատագրականութեամբ մը կապուած է այդ ազգին:

ԴէՏ

Յ. Գ.— Թղթակցութիւնս աւարտած էի, երբ աչքիս զարկաւ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէկ հրատարակութիւնը՝ շաքարի գործի մասին: Կը թարգմանեմ նոյնութեամբ.

— «Գրած էինք թէ պետական գանձը 850,000 ոսկի կ'ուզէ Թրակիոյ շաքարի լուծուած ընկերութենէն: Այս դատը, որ փոխանցուած էր առեւտրական դատարանին, մօտերս պիտի վերջանայ: Կառավարութիւնը շահատուրքի կարեւոր դատ մըն ալ բացած է յիշեալ ընկերութեան դէմ, 90,959 ոսկի տուրք պահանջելով: Ընկերութիւնը տուրք չվճարած եւ սնանկացած ըլլալով, հարկ եղած է դատական ճամբով գանձել այդ դրամը: («Ճիւմհուրիյէթ», 23 փետր. 1939):

«Թրակիոյ լուծուած ընկերութեան բասծը՝ բուն իսկ Ալփուլլուի շաքարի գործարանն է: Արդ, ինչպէս կը տեսնուի, անկախ ուրիշ բաներէ, մօտ մէկ միլիոն ոսկի կը պահանջուի անկէ, իբրեւ գործառնութեան (մուամէլէ) եւ շահի (գազանճ) տուրք:

Ահա գլխաւոր պատճառներէն մէկը՝ գործարանին սնանկութեան: Ապա թէ ոչ, «առուակ»ի պատմութիւնը ջուրի ձայն կուգայ մեզի, ինչպէս կ'ըսեն: Կամ՝ Հեքիաթ …:

Նոյն

ՄԵԾ ՍՈՒՐԲԻՆ ՄԵԾ ԵՐԱԶԸ

Ամէն տարի, այս օրը, չեմ գիտեր ինչո՞ւ աչքիս տարբեր կ'երեւի: Ցերեկը ծիրանի կը հագնի: Արեւը գեղեցիկ աղջկան մը պէս ոսկի մազերը իէլ թել կը թափէ ուսերուն վրայ: Կը ժպտի: Ու մարդ նայելէն չի կշտանար:

Գիշերը, հակառակ իր գլխուն ձըգած սեւ շղարշին, նոր հարսի մը պէս ուրախութեան հրդեհ մը ունի իր սրտին մէջ: Երկինքը կապոյտ կը հագնի: Լուսինը, կ'ըսես՝ ժպիտ մը դէմքին, սովորականէն աւելի կը փայլի: Աչքերուն մէջ, մարդ տարբեր կայծեր կը տեսնէ, որոնք կրակէ բոցերու պէս կը վառին անդադար:

Մտիկ ըրէք, մտիկ ըրէք:

Ահա ամէն կողմէ կը հասնին ուրախութեան կանչեր: Երգ ու ծնծղաներ: Տեսէք, հաւատաւոր ուխտաւորներու ծով բազմութիւն մը քով քովի ականջ կուտայ այդ քաղցրանոյշ ձայներուն, որոնք մեղեդիի մը տպաւորութիւնը կը ձգեն խըրաքանչիւրի սրտին մէջ: Կ'ուրախանա՞ն: Վասնզի, Մեծ Սուրբին Մեծ Տօնն է այսօր:

Ու այսպէս, տասնըհինգ դարէ ի վեր, տարին մէկ օր մը:

Հայոց Աշխարհը: Հայ ժողովուրդը: Ազգ մը եղակի եւ գործունեայ: Արեւելեան երկիրներու մէջ, առաջին անգամ քրիստոնէութիւնը ընդունող եւ տարածող: Գահ եւ անկախ պետութիւն, որուն կեանքն ու գործը, մինչեւ այսօր, տակաւին, անհուն երկիւղածութեամբ մը կը պատմեն բոլոր հին ու նոր ազգերը:

Այս արագընթաց յառաջխաղացումը, յանկարծ, դրացի ազգերու ուշադրութեանը առարկայ կը դառնայ: Չար նախանձ մը կը ստիպէ, որ բնաջնջէ զայն:

Շարժումը կը սկսի չորս կողմէն:

Արեւելքէն՝ Տիզբոնի, Արեւմուտքէն՝ Հռոմի եւ Բիւզանդիոնի յաջորդական հարուածներուն տակ, Արշակունեաց գահը կ'ընթանար դէպի կործանում: Հայ ժողովուրդը, որ դարեր շարունակ կրցեր էր պաշտպանել ինքզինքը, այդ օր կը գտնուէր սպառնացող վտանգի մը առջեւ: Անհանգիստ էին երկրին իշխանաւորները: Ելք մը կը փնտռէին խուսափելու համար սպառնացող վտանգէն:

Հայոց մէջ, ազգապահպանման գործը դարձաւ օրուան նիւթ:

Այս բոլոր դժուարութիւնները, որ անգթօրէն կը ճնշէին հայ ժողովուրդի սրտին վրայ, յառաջ եկած էին գիր ու գրականութիւն չունենալէն: Վասնզի, սկիզբէն մինչեւ այդօր, եկեղեցական արարողութիւնները, պետական թուղթերը յոյներէն կամ ասորերէն կատարուած ըլլալով՝ օտարնէր դիւրութեամբ կրցեր էին թափանցել ներքին դաղտնիքներու մէջ:

Զարաչուք հով մը կը փչէր անընդհատ: Հայոց աշխարհը կը նմանէր ալեկոծ նաւու մը: Ծովին փրփրադէզ ալիքները ժամէ ժամ կը սպառնային խորտակել զայն: Ճարտար նաւապետ մը պէտք էր, նաւը խորասուզուելէ ազատելու համար,

Պետական կազմը, հոգեւոր դասը, մտաւորականներ եւ ամէնէն համեստ անհատը մէկ մտածում ունէին այդ օրը.— Փրկել ազգն ու պետական անկախութիւնը:

Հայոց Թագաւորը, Վռամշապուհ, առաջարկած էր ընդունել Դանիէլեան գիրերը: Սակայն կարգ մը գիրերու պակասութիւնը պատճառ դարձած էր որ լքեն զայն եւ, գտնեն բոլորովին նորը:

Սահակ եւ Մեսրոպ, օրուան երկու մեծ հանճարները, կը փորձեն անկարելին: Անօգուտ:

Վտանգը կը սպառնար: Պետական անկախութեան խորտակումը անխուսափելի կը համարուէր:

Մեսրոպի ճամբորդութիւնները նոյնպէս, որեւէ արդիւնք չեն տար: Բայց չի յուսահատիր: Կը փորձէ ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը:

Քառասուներորդ օրը, Մաշտոց ամփոփուած ինքն իր մէջ, արցունքոտ աչքերը դէպի երկինք՝ կ'աղօթէ: Այդ երկինքի դիմերը, յղի յոյսով եւ լոյսով, կը քնանայ: Ահա Մեծ Տեսիլքը, համաձայն աւանդութեան: Հրեշտակ մը լուսեղէն ամպերու մէջէն՝ Հայկազեան Տառերը կրակէ կայծերու պէս կը կաթեցնէ հատիկ, հատիկ, ԱԵԲ, ԲԷՆ, ԳԻՄ…

Այս հրաշագեղ Տեսիլքին կայծերը, իսկոյն, լոյսէ պատառի մը պէս բացուելով՝ կը տարածուին Հայոց Աշխարհին չորս կողմերը, 403 Թուականին:

Սահակ եւ Մեսրոպ անմիջապէս գործի կը լծուին: Կը ճգնին հայ ժողովուրդին տալ գիր եւ գրականութիւն: Դարբնել անոնց սիրտն ու հոգին եւ, պատրաստել զուտ հայ:

Առաջին անգամ այս երկու հանճարները կը հանդիպին մեծ դժուարութիւններու, առանց սակայն խորտակելու իրենց պողպատէ կամքը:

Մեսրոպեան տառերու գիւտով, ահա նոր դարաշրջան մըն էր որ կը բացուէր այդ օրերուն:

Այնուհետեւ, այս երկու Մեծ Միտքերը փայլուն լեզուով մը կը թարգմանեն Հին եւ Նոր Կտակարանը: Հետզհետէ կը հասնին Եղնիկ, Կորիւն, Ղազար Փարպեցի, Փաւստոս, Եղիշէ, Խորենացի, աւելի վերջը՝ Նարեկացի, Գրիգոր Մագիստրոս, Ն. Շնորհալի եւ Լամբրոնացիի նման նոր ուժեր որ, ո՛չ միայն գոյն ու ձեւ տըւին Հայկական մատենագրութեան, այլ եւ լայն տեղ մը գրաւեցին մարդկային քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ:

Թէեւ պետական անկախութիւնը կորսնցուած էր, սակայն հայ գրերը հետզհետէ ձեւ ու մարմին առնելով՝ դարձան ազգապահպանման ամէնաուժեղ զէնքը:

Այնուհետեւ, Աւարայր բարբարոս ազգերու ճնշումի փորձերը ապարդիւն անցան: Հայը շնորհիւ Մաշտոցեան Տառերուն, մնաց Հայ: Գիրն ու գրականութիւնը, որ սկսած էին ծաղկիլ Մեսրոպեան դպրոցի աշակերտներուն շունչին տակ, առաւելապէս կը նըպաստէին հայութեան վերելքին: Հայ հոգին շունչ ու կորով կը ստանար, կը դարբնուէր ազգասիրական կայծերով, դիմադրելու համար ապագայ բոլոր յարձակումներուն:

Հինգերորդ դարէն մինչեւ տասներորդ դարը լեզուն փոխանցման շըրջան մը կը բոլորէ: Տասներկուերորդ դարու սկիզբը բոլորովին բարեփոխուած կը դառնայ հիմնական լեզու: Ու այսպէս մինչեւ տասներկրորդ դար, յաջորդաբար կուգան ու կ'անցնին ընտիր ուժերու շարք մը. Կոստանդին Երզնկացի, Քուչակ, Միքայէլ Աբբայ, Յակոբ Հոլով, Հ. Ալիշան, Զամչեան, Աւետիքեան, Ինճիճեան, Ա. Բագրատունի, Հիւրմիւզ եւ ուրիշ նորեր որ ծանօթ են ամէնուն:

Այս մեծագոյն հայ մտքերու անխոնջ ջանքերուն շնորհիւ, մեր մայրենի լեզուն կը դառնայ անսպառ գանձ մը:

Այսօր, ամէն բանէ աւելի պարտք կ'իյնայ մեզի ամբողջութեամբ նուիրուիլ հայ լեզուին, գրին եւ գրականութեան, եթէ կ'ուզենք ապրիլ ազգերու շարքին մէջ:

Մեսրոպեան Գիր: Հայ Մտքի անմահ ճարճէն ցոլացող Լոյս: Հայ անսպառ Դուն իմ անշէջ արեւն հայրենի, Կ'երդնում Օշականի մեծ գերեզմանին առջեւ՝ մնալ միշտ հաւատարիմ քեզի:

Քրքրենք, սերտենք, խնամենք մեր մայրենի լեզուն, որպէսզի մնայ միշտ գեղեցիկ, հզօր եւ բարձր:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Քիչ մնաց որ Ֆրանսա պատերազմի բռնուէր

Ինչպէս կը բացատրէ տեղական թերթ մը, 1871 — 1914, առ նուազն վեց անգամ մաղ մնաց Ֆրանսա պատերազմի բռնուէր: Քաղաքական ու գինուորական վարչութիւնները […] չին դիչեր ցերեկ, ինչպէս […] սեպտեմբերին, ինչպէս այսօր: 1914 համաշխարհային պատերազմը […] կը մանաւորապէս կ'ուզէր, այլ […] առեւանքն էր զանազան երկիրներու մէջ տիրող վախին եւ կիրքերու […] տահական շղթայազերծումին:

1914 Յուլիս 30ին փոքր եղաւ […] սեցնելու այդ զարհուրելի […] ուրդէն ուշ էր:

1938 Սեպտեմբերին Ֆրանսայի ճակատագիրը նորէն կշռոքի մէջ կը դրուէր: Այս նոր տագնապը, […] ծանր էր քան նախորդները, սակայն բարեբախտաբար կարելի եղաւ […] ծել:

1875.— 1870ի պարտութենէն […] Ֆրանսան կրկին կը լծուի գործի: 1873 Սեպտեմբերին արդէն իր […] միլիառի պարտքը վճարած էր Գեր[…]մանիոյ: Պիզմարք չէր յուսար […] Ֆրանսան այնքան շուտ ոտքի […] Լանդնէր: Ան դարձեալ կռիւի […] տրուակ մը կը փնտռէր եւ գտաւ […] ֆրանսական բանակին վերակազմութեան օրէնքը, որով Ֆրանսան պիտի կրնար պատերազմի ժամանակ 144 […] հազարէ աւելի զօրք հաւաքել:

Գերմանիա ամէն միջոց ձեռք կ'առնէ որ իր ժողովուրդին միտքը […] Ֆրանսայի դէմ: Մամուլը ապրիլ 9ին կը գրէր թէ Ֆրանսա կը պատրաստուի Գերմանիոյ դէմ, իր միակ երազին ըլլալով վրէժխնդրութիւնը: Եւ մինչեւ իսկ օտար երկիրներու մէջ գերման լրագրերը միտքերը կը գըրգռէին Ֆրանսայի դէմ: Պիզմարք համոզուած թէ տակաւին պահանջներ կրնայ գնել եւ գերման զինուորականը նոր յաղթանակներ կ'երազէր: Մայիս 5ին իշխան Հոհէնլոհէ շատ […] եւ սպառնանքով կը դիմէ Տըքազի […] Ֆրանսան չուզեր հանդուրժել այս […]

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Մի օր իշխանը Թագուհու հետ միասին եկած է լինում Դըւնոյ շուրջը զբօսանքի: Ի դարձին Թագաւորը դիտողութիւն է անում նրան թէ՝ Մարիամ իշխանուհին գանգատւում է միշտ, թէ դու զբօսասէր չես եւ թէ երբեք չես ընկերանում իրան զբօսանքների ժամանակ: Ցայտնի՛ր իմ կողմից իշխանուհուն, որ դրա պատճառը ոչ թէ քո անզբօսասիրութիւնն է, այլ այն, որ ինքն աւելի գեղեցիկ չէ Թագուհուց…»:

— Եւ այդ խօսքերը կարողացե՞լ է Թագաւորն ասել:

— Վասակ իշխանը ինքը պատմեց ինձ այդ բանը վշտահար սրտով:

— Ա՞յդ էր ուրեմն պատճառը, որ Կաթուղիկոսը վստահութեան գիր առաւ Թագաւորից Վասակ իշխանի համար:

— Այո՛. իշխանն ասել էր Վեհափառին թէ «մինչեւ որ Թագաւորը երդմամբ չխոստանայ թէ վստահանում է ինձ վրայ իբրեւ իւր հարազատի եւ հաւատարիմի վրայ, ես ոտքս արքունիք չեմ դնել»: Եւ Կաթուղիկոսն այդ երդմնագիրն առաւ նրանից: Իշխանն այնուհետեւ ազատ եւ անկախ ելեւմուտ էր անում Թագաւորի մօտ: Բայց ահա՛ մի օր հրամայեց կալանաւորել իշխանին եւ տանել Կայեան բերդը:

«Լսելով այդ լուրը, ես վրդովուեցայ: Իսկոյն եւեթ նամակ գրեցի նըրան եւ հարցրի թէ՝ ինչո՞ւ իմ բարեկամին եւ իւր հօրաքեռորդուն բանտարկել է նա: Ո՞րն է արդեօք իշխանի յանցանքը: Եւ նա, ահա՛ թէ ինչ է գրում ինձ:

Այս ասելով իշխանը ծափ զարկեց:

Ներս մտաւ խկոյն մի ծառայ:

— Կանչի՛ր այստեղ գրագրին, հրամայեց իշխանը:

Մի երկու վայրկեանից ներս եկաւ գրագիրը:

— Գնա, հանիր իմ դրապանակից Թագաւորի այն նամակը, որ կապած է սեւ երիզով եւ կնքած մոմով, եւ բե՛ր ինձ:

Գրագիրը գնաց եւ քիչ ժամանակից յետ բերաւ պատուիրած նամակը եւ տուաւ Սեւադայ իշխանին:

— Այժմ դու գնա,— հրամայեց իշխանը գրագրին, եւ նա հեռացաւ.— Ա՛ռ, բաց արա՛ այս նամակը եւ կարդա: Ես չեմ կամենում որ քո սրտում կասկածի նշոյլ անգամ մնայ, ասաց իշխանը, նամակը Մարզպետունուն տալով:

— Քո խօսքն ինձ համար ճշմարտութիւն է. ի՞նչ կարիք կայ հին դաղտնիքները քրքրելու, պատասխանեց Մարզպետունին, չկամենալով նամակը բանալ:

— Ջէ՛, իշխան. դու Թագաւորի մըտերիմն ես, իմ էլ, անշուշտ, անկեղծ բարեկամը. կը վայելէ որ դու խկութեամբ ծանօթանաս մեր թշնամութեան պատճառներին, որպէսզի չարիքներին առաջն առնելու համար՝ աւելի հիմնաւոր միջոցների դիմես եւ ստիպուած չլինես հեռաւոր ճանապարհ գալ՝ Սահակ Սեւադայից խորհուրդ հարցնելու:

— Կը կարդամ, եթէ այդպէս հաճելի է քեզ, ասաց իշխանը, եւ նամակի երիզն ու կնիքը լուծելով՝ բացաւ մագաղաթը:

— Բարձր կարդա, ես մի անգամ էլ եմ ուզում այդ խօսքերը լսել:

Իշխանը կարդաց հետեւեալը.

«Աշոտ Շահնշահ Հայոց Թագաւորից՝ Գարդմանայ Տէր եւ Իշխան Սահակ Սեւադային

Ողջոյն:

«Ստացայ քո սիրելութեան գիրը, որով խնդրում ես ինձ տեղեկացնել քեզ իմ ազգական եւ քո բարեկամ Սիւնեաց Վասակ իշխանի կալանաւորելու եւ Կայեան բերդը ղրկելու պատճառը: Այդ պատճառը որքան որ ծանր է եւ բարեացապարտ մի հօր սրտի խաղաղութիւնը վրդովող, դարձեալ ես ստիպուած եմ յայտնելու, որովհետեւ այդ խնդրում է ինձանից իմ բագուհու հայրը: Վասակ իշխանին կալանաւորեցի եւ մահուան պիտի դատապարտեմ իւր այն անարժան վարուց համար, որով նա իմ արքայական տան պատիւն արատաւորեց, վաղուց ի վեր անպատշաճ յարաբերութեան մէջ լինելով քո դստեր եւ իմ ամուսնոյ հետ: Նրա յանցանքը ինքս ստուգեցի անձամբ, ուստի եւ կալանաւորել հրամայեցի՝ չարին չարով կործանելու համար: Բայց որպէսզի արքայական ընտանիքի պատիւը եւ Գարդմանայ հզօր իշխանի անունը չարատաւորուի աշխարհի առաջ, ես այդ իշխանին հրատարակեցի իբրեւ մասնակից Աբասեան դաւակցութեան եւ պատրաստել տուի դրա համար օրինական ապացոյց: Շնորհակալ պիտի լինիս որ այսքան հոգատար եմ քո տոհմական անունն անաղարտ պահելու մասին: Իսկ Վասակ իշխանի մեղսակցին եւ քո դստեր պատժելու իրաւունքը յանձնում եմ քեզ, իբրեւ մի արդարադատ հօր:

Աշոտ Բ. Թագաւոր Հայոց»:

Մարզպետունի իշխանի վրայ արքայի այդ նամակը ամենածանր տպաւորութիւն արաւ: Այն Թագաւորը, որ մինչեւ այդ՝ այնքան բարձր եւ վեհ էր երեւում իւր աչքում, կարծես մի ակնթարթում գլորուեցաւ, ընկաւ այդ բարձրութիւնից. Նրա վեհութիւնը ոչնչացաւ. Նա երեւաց այժմ իբրեւ մի հասարակ, սնոտի արարած, որին կրքերը հրճում, տարուբերում են ամէն կողմ, որ գերի եւ ստրուկ է դարձած մարդկային արժանիք անասնական բնազդին ստորացնող զգացմունքներին…:

Մինչեւ այդ Մարզպետունի իշխանը, արդարեւ, ներողամիտ էր լինում դէպի Թագաւորը՝ նրա թուլութիւնը իւր բնական խառնուածքին վերագրելով: Նա շատ ընտիր մարդիկ էր ճանաչում, որոնք ազատ չէին այդ թերութիւնից: Բայց նա երբեք չէր կարող հաւատալ թէ՝ Թագաւորը իւր անյանցաւոր թուլութիւնը վարագուրելու համար կը դիմէր ոճրագործութեան, կը զրպարտէր անարատ եւ անմեղ ազգայինի թագուհուն, որին ինքը Մարզպետունի իշխանը, շատ լաւ էր ճանաչում. թէ նա Վասակ իշխանին նման հայրենասէր մարդուն զուր տեղը կը կալանաւորէր՝ զրպարտելով նրան չգործած յանցանքների մէջ:

— Ի՞նչ բանի վրայ ես մտածում այժմ, իշխան, հարցրեց Սեւադան Մարզպետունուն, տեսնելով որ վերջինս լռել է արդէն նամակը կարդալուց յետ:

(Շար.)

...ոք նուաստացումներուն եւ կը յայտ-
նէ թէ՝ պատրաստ է դիմագրաւելու
դժուարութիւնները :

Անգլիան կը միջամտէ, Ռուսիան իր դեսպանը կ'ուղարկէ Պերլին : Պատերազմի վախը կ'անցնի : Ֆրանսան երկրորդ անգամ չի զգար եւ կրկին կը բաժնուի :

1887.— 21 Ապրիլին «Հավաս»ի գործակալութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնը կու տար.— Բանէի սեւր Մոզէլ սահմանին Ֆրանսացի մասնաւոր ոստիկան, Պ. Շնապէլէ ձերբակալուած է գերմանացի ոստիկաններու կողմէ, կը կարծուի թէ մասնաւորապէս լարուած ծուղակի մը մէջ ինկած է: Այս դէպքը կը յուզէ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը: Զօրավար Պուլանժէի կուսակիցները կ'եռքերը կը շարժեն: Միւս կողմէ Գերմանիոյ ու Պիզմարքի ձեռքը յարմար պատրուակ մըն էր այս, յաջողցնելու համար սպառազինութիւններու ծրագիրը, զոր կը մերժէր Ռայխսթակը:

Այս պատճառով Շնապէլէն կ'ամբաստանեն լրտեսութեամբ, մինչդեռ ան Ար - սիւր - Մոզէլի գերման ոստիկանապետին հրաւէրին պատասխանելով մտած եւ անցած էր գերմանական հսկողութեան տակ գտնուող հողամասը, տեսակցելու համար ոստիկանապետ Պ. Կաութշի հետ:

Մինչ այսպէս երկու երկիրներու մէջ ամբաստանիչ խիստ տրամադրութիւններ կը տիրէին՝ Պերլինի Ֆրանսական դեսպան եւ արտաքին նախարարը Ֆլօրանս կը յաջողին առաջքը առնել պատերազմին: Պ. Շնապէլէ ութը օր ետք (ապրիլ 28ին) ազատ կ'արձակուի եւ խնդիրը կը փակուի: Հաւանաբար թէեւ սաստիկ էր, բայց կը տեւէ շատ կարճ:

1888.— Կարմիր ծովու ափրիկեան ափերուն վրայ Մասովան պզտիկ քաղաք մըն է՝ երկու բուսատէ կղզեակներու վրայ շինուած, որ կը գրգռէ Իտալիոյ աշխարհակալական տենչը: Իտալացիները կը գրաւեն Մասովան եւ կը ջնջեն օտարականներու յատուկ առանձնաշնորհները: Ֆրանսայի պաշտպանեալները կը բողոքեն եւ օգնութեան կը կանչեն մայր հայրենիքը: Իտալիոյ վարչապետը, Քրիսփի կը սպառնայ, կը զինակցի Գերմանիոյ հետ: Պիզմարքին գործին կուգայ արծարծել վէճը: Իտալիոյ սպառնալիքին դէմ Ֆրանսան կը պատրաստուի: Գերմանական դեսպանին ներկայութիւն անհամբեր կը սպասէ Պերլինի Ֆրանսական դեսպանին կանչել կուտայ զեկոյց մը, որով տարրական քաղաքականութեան մը ճամբով արտայայտուելով հանդերձ, կը յայտարարէ թէ զինեալ գործողութեան մը պարագային Իտալիոյ կողքին պիտի ըլլայ իր ամբողջ ուժովը:

Մասովա անունը, որ մինչեւ այն ատեն անծանօթ էր, կը շրջի Եւրոպական դիւաններուն մէջ, թերթերուն էջերուն վրայ:

Քրիսփի ազդուած Ֆրանսայի ուժեղ կեցուածքէն եւ Ափրիկէի մէջ դէմ դէմ գալու անստուգութիւնէն, կ'երթայ Գերմանիա, խորհուրդ հարցնելու Պիզմարքի, որուն Ռուսիա տեղեկացուցած է թէ Ֆրանսայի հետ պիտի ըլլայ պատերազմի մը պահուն:

Այն ատեն Պիզմարք կը խօսի Քրիսփիին աւելի չափաւոր լեզուով մը, թափանելու համար բախումը: Հաւանաբար կը դառնայ նուազ յարձակողական եւ Մասովան կը վերստանայ իր բուսատէ կղզեակներուն վրայ պաշտպանեալ դերը:

1898.— Ֆրանսացի երկրախոյզ մը, հարիւրապետ Մարշան, որ պետն էր արշաւախումբի մը, 10 յուլիս 1898ին Քոնկոյէն անցնելով Նեղոսի ճամբով, յանուն Ֆրանսայի կը գրաւէր Ֆաշոտան (Սուտան) երբ սպարապետ Քիչնըր, որ հրամանատարն էր Անգլեւեգիպտական բանակի մը, առաւձամբ կը գրաւէր ամբողջ Եգիպտական Սուտանը, յանուն Անգլիոյ:

Քիչնըրի եւ Մարշանի ճամբան իրարու հանդիպեցան 19 Սեպտեմբերին: Անգլիացի հրամանատարը հրամայեց Մարշանի որ քաշուի: Հարիւրապետ Մարշան պատասխանեց թէ կը քաշուի միայն իր կառավարութեան հրամանով:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կառավարութեանց միջեւ, կը սկսին բանակցութիւնները, որոնց ընթացքին Անգլիան նախապէս կը մնայ անդրդուելի: Երբ ժողովուրդը կ'իմանայ դէպքը, երկու երկիրներուն հանրային կարծիքը կը խռովի: Երկուստեք ամբաստանութիւններ եւ գրգռիչ հրատարակութիւններ:

Տէլքասէ, արտաքին նախարարը, որ կ'ուզէր Անգլիացիներէն լուծել Եգիպտոսի անգլիական տիրապետութեան վէճը, կը դժկամակէր Մարշանը ետ կանչել, նկատելով նուաստացուցիչ արարք մը Ֆրանսայի համար: Կը խորհէր թէ պատերազմը ընդունիլը աւելի լաւ պիտի ըլլար, քան տեղի տալը Անգլիոյ պահանջին առջեւ:

Բայց Ֆրանսա շատ աննպաստ պայմաններու մէջ կը գտնուէր այն ատեն, կարենալ պատերազմելու համար: Երկար եւ վտանգաւոր բանակցութեան մը ընթացքին Տէլքասէ կը պատրաստուի նահանջելու եւ դեկտեմբերի սկիզբը Մարշանի կը հրամայէ ձգել Ֆաշոտան եւ հեռանայ Սուտանէն:

1905.— Մարտ 31ին Վիլհէլմ Բ. կը հասնի Թանժէր եւ նաւէն ելլելով ճերմակ ձի մը նստած, փայլուն զօրահանդէս մը կը կատարէ իր շքախումբով:

Փարիզի մէջ կը վրդովուին: Այն շրջանին Ռուսիան Ճափոնի հետ պատերազմի մէջ ըլլալով, Ֆրանսայի դիրքը տկարացած է: Գերմանական կառավարութիւնը իրեն հետ ունենալով Մարոքի Սուլթանը, կը պահանջէր դեսպանախորհուրդ մը գումարել, որոշելու համար Մարոքի միջազգային դրութիւնը: Տէլքասէ կ'ընդդիմանայ այս առաջարկին, մինչ Ֆրանսայի վարչապետը՝ Ռուվիէ կը յուսար ժողովի մը հրաւիրելով Մարոքի դաշնագրի ստորագրող ութ անդամութիւնները՝ խնդիրը կարգադրել խաղաղութեամբ:

Ալժէզիրասի ժողովը հաստատեց թէ վարչապետը ճիշդ է դատած: Ֆրանսան կը գտնէ Անգլիոյ, Ռուսիոյ Միացեալ Նահանգներու, մինչեւ իսկ Իտալիոյ օգնութիւնը: Ժողովը եթէ կարգ մը դժուարութիւններ կը յարուցանէ, բայց ի վերջոյ համաձայնութիւն կը գոյանայ:

1911.— Գերմանիան իր տարածուելու տենչին մէջ վիճելի կը գտնէր Ֆրանսայի իրաւունքները Մարոքի մէջ: Կարգ մը խռովութիւններու հետեւանքով Ֆրանսական զօրագունդ մը գրաւեց Ֆէսը, որ պարպուեցաւ, երբ անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ: Գերմանիան այս պարագան կը նկատէր ոտնձգութիւն մը: Մինչ նոյն ատեն Փարիզի մէջ կը ծագէր նախարարական տագնապ մը: Գերմանիան սխալեցաւ, կարծելով թէ՝ Ֆրանսայի մէջ կը տիրէ ներքին անմիաբանութիւն մը, ուստի յուլիս մէկին Թնդանօթակիր մը ղրկեց Ակատիրի առջեւ:

Փարիզի մէջ կրկին մտահոգութիւն, կրկին սպայակոյտը քարտէսի առջեւ կ'անցնի:

Ցետոյ բանակցութիւններ կը սկսին եւ Անգլիան անգամ մը եւս զօրավիգ կը հանդիսանայ Ֆրանսայի, շարժման մէջ դնելով իր նաւատորմը: Վրդովիչ ձգտումէ մը ետք, երկու կառավարութիւնները նոյեմբեր 4ին կը ստորագրեն համաձայնութիւն մը, որով Ֆրանսան կը ստանայ Մարոքի վրայ ստոյգ թեւարկութիւն մը, թէեւ այս բառը դուրս ձգուած է դաշնագրէն: Ասոր փոխարէն Ֆրանսան կը ստանձնէ անդորրութեան պահպանման ծանր հոգը, Գերմանիոյ կը ձգէ Քոնկոյէն մաս մը եւ քանի մը ափրիկեան ուրիշ հողեր: Այսպէս կը փարատի պատերազմի վտանգ մը եւս:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

ՌԱՖՖԻԿԸ ՊԻՏԻ ՆՈՒԱԳԷ...

Պէտք չէ աւելին ըսել, գովասանքով կը պզտիկնայ անոր արժէքը:

Երկու խօսք անոնց՝ որ դեռ չեն հրապարակուած իրենց տասնըհինգ տարեկան, բայց մեծ Ռաֆֆիկով:

Արուեստագէտ մը պիտի ըլլայ ինքնատիպ (նօթի, գրի կամ գոյնի): Աշխարհահռչակ նուագող մը եթէ իրմէ բան մը չի տար արուեստին՝ կէս է անոր արժէքը:

Քիչերու տրուած է ճանչնալ ամէն հեղինակի լեզուն: Ռաֆֆիկը հինգ տարեկան, մարմնացումն էր այս բոլորին, հիմա տարիներու գիտակցութիւնն ալ տուած է նօթերուն:

Ձայներու վաղանցուկ զգայնութիւն մը չի տար, կը տպաւորէ այնքան որ մարդ հիացումէն կրնայ մոռնալ ապրումը: Քառասուն միլիոնով ժողովուրդ մը քիչ Ռաֆֆիկներ կուտայ:

Ռաֆֆիկը նուագէ՝ ու Հայ մը կարնա՞յ հեռու մնալ նոյն հանդէսէն:

Անմեղ տղայ մը, պարզ, խակ հեղինակներու ձայնին հետ կատարելութիւն մը:

Դաշնակին մօտ շարժում մը պատասխանատուութեան գիտակից, հոս կը մեծնայ ինքն իր մէջ՝ առաջին ապրումը տալով իր ունկնդիրներուն: Նօթ մը— եւ կը սկսի նուագել, նուագել...

Ձեմ մոռնար թէ ընտանեկան դաստիարակութիւնը մեծ դեր ունի Ռաֆֆիկին յառաջդիմութեան մէջ:

Կ'ուզէի որ մարտ 25ին Շօփէնի սրահը այնքան լեցուէր որ առաջին շարքը մնացողը ես ըլլայի:

Կ'ուզէք Հայը ծանօթացնել օտարին.

Խօշոր դաշնակ մը, քովը պզտիկ Ռաֆֆիկը մեր, աչքափ...

Զա — Շա

*** Ինչպէս ծանուցուած է, Ռաֆֆիկի նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 25ին, շաբաթ, գիշերուան ժամը 9ին, Շոփէն — Փլէյէլի սրահին մէջ, պերճ եւ դժուարին յայտագրով մը,— Շաման, էթիւտ Սիմֆօնիք, Շոփէն՝ Պալլատ, փանթէզի եւ Փոլոնէզ.— Ֆօրէ Նոքթիւրն, Էմփրոմփթիւ,— Տէպիւսի՝ Մինուտրել եւ Լիստ՝ Ռապսոտի էսպանեօլ:

Այս առթիւ կազմուած է հովանաւոր մարմին մը՝ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի եւ հայ երեւելիներու՝ ակադեմական Անրի Պորտօ, Զօր. Պուէմոն, Պ. Կիւսթավ Պրէ, Զօր. Փօլ Մաուէշալ, Տիկին Կրիմալտի, ընդհ. քարտուղար երաժշտական մանկավարժութեան կաճառին, Պ. Նավայ, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փան, Պ. Թիպէրժ (իր ուսուցիչը): Պ. Ֆիրմէն Ռօզ, Պ. Պ. Զօպանեան, Մալէզեան, Ա. Համբարձումեան, Մարմարեան եւն.:

Տէր եւ Տիկին Գ. ՋԻՒՄՊԻՒԼԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին ՄԱՐԻ – ԺԱՆԻՆԻ:
Սէն Ռաֆայէլ (Վառ), 8 Մարտ 1939

Այս առթիւ (100) հարիւր ֆրանք կը նուիրեն Յ. Կ. Խաչի կեդր. վարչութեան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԻՐԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ

Իրանի պատերազմական նախարարութիւնը հետեւեալ հրամանագիրը հրատարակած է, զոր նոյնութեամբ կ'արտատպենք Թէհրանի «Ալիք»էն.—

Նկատի ունենալով, որ բացակայ զինուորցուներն եւ փախստական զինուորներէ մի մասը, անդրադիտութեան կամ անհոգութեան հետեւանքով կարող է պատահիլ օգտուած չլինեն զինուորագրութեան 157րդ յօդուածի տրամադրած ներումից, պատերազմական նախարարութիւնը խնդրել է Ն. Կ. Մ. Շահնշահից՝ 6 ամիս եւս (մինչեւ 29 խորդադ, 1318) վերոյիշեալ ժամանակամիջոցին աւելացնել, որպէսզի յիշեալ զինուորները ներկայանան: Խնդիրը արժանացել է Ն. Կ. Մ. Շահնշահի հաւանութեան:

Ուրեմն բացակայ զինուորցուներն ու փախստական զինուորները ժամանակից օգտուելով՝ պիտի ներկայանան իրենց այս կարեւոր ծառայութեան, նկատի ունենալով, որ սա վերջին ժամանակամիջոցն է, որ շնորհուել է նրանց եւ եթէ այս անգամ էլ թերանան, զինուորագրութեան օրէնքի 155րդ եւ 156րդ յօդուածների առաջարկած պատիժներին պիտի արժանանան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

Հայաստանէն ստացուած նամակներու վրայ կը տեսնուին Խ. Հայաստանի հանրապետութեան նոր նամակադրոշմները:

Կապոյտ գոյնով նամակադրոշմներուն վերի մասին վրայ կլորակ պետնիշը՝ մեծ եւ փոքր Արարատները, որոնց վերեւ կը փայլի կապոյտ աստղ մը, բռնած ամբողջ հորիզոնը: Աստղին շուրջը մուրճ մանգաղ: Կլորակին ներքին մասի ելքաքանչիւր կողմը մէյմէկ ցորենի հասկ կը բարձրանայ դէպի աստղը, որմէ աղեղնաձեւ նշան մը, մուրճին կոթէն ուղղուած է Մեծ Արարատի գագաթին: Լերան ստորոտը կոյգ մը խաղող, երկու կողմերը երկերկու հասկերով: Կլորակին բոլորը գրուած է՝ «Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւն»:

Կլորակին վարի մասին վրայ՝ «Պրոլետարներ բոլոր երկիրների, միացէք»:

Պետնիշի տակը գրուած է ռուսերէն՝ «Армянская Советская Республика»:

ՍԱՄՈՒԼ

ՇԻՏԱԿ ՃԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Բարեգործականի վերջին որոշման առթիւ, որուն համաձայն Հայաստանի վերաբերեալ զանազան գումարներ առժամաբար պիտի գործածուին գաղութներու մէջ (9 Մարտ).

— «Կարելի չէ գոհունակութեան խօսք չըսել այս կարգադրութեան համար, որ կուգայ երկարատեւ անգործութենէ եւ լռութենէ կամ անճարակ ու անտեղի ինքնապաշտպանութեան փորձերէ ետք:

Ինչո՞ւ անգործութեան դատապարտել գումարներ, երբ հազար վէրք ունինք բուժելի եւ բազմազան ցաւ ու կարիք գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ,— դաղթականական, կրթական, մշակութային:

Առաջին անգամն է որ Բարեգործականը ձեռնարկ մը կ'ընէ,— հոգ չէ թէ կաթիլ մը ըլլայ ան ջրամբարէ մը,— եւ կը դառնայ գնահատելի, իբրեւ գործնական ու օրուան պահանջներուն համապատասխան քայլ: Իսկապէս. ինչո՞ւ դարակներու մէջ պահել գումարներ, երբ անոնք կրնան այսօր իսկ բարերար դառնալ եւ ցաւ մը մեղմել կամ վէրք մը բուժել: Քիչ մը ողջմտութիւն, քիչ մը ըմբռնում իրականութեան եւ բարեցակամ ականջ ժողովուրդի պահանջներուն ու ճիչերուն եւ ահա նշանակելի գործ մը կը կատարուի եւ Բարեգործականը կը դառնայ ազգային օգտակար հաստատութիւն մը: Երբեք նախասահմանուած չէ, որ Բարեգործականը միշտ քննադատուի «իւրայիններու» կամ ոչ – բարեգործականներու կողմէ: Անկարելի է որ հանրային հաստատութիւն մը մաքուր խղճով ու տոմարներով գործի լծուի եւ քննադատուի կամ ուրացուի. անկարելի է որ ժողովուրդի մը ցաւերուն նուիրուած Միութիւն մը դատափետուի, եթէ ան հաւատարիմ է իր կոչումին ու ծնունդին: Անշուշտ, կրնան լսուիլ միշտ քննադատութիւններ վարչական չեղումներու եւ գործելակերպի սայթաքումներու մասին, բայց անոնք չեն կրնար հասնիլ գործին էութեանը, եթէ ան մաքուր է, անշահախնդիր եւ ժողովրդանուէր:

Ծրագիրը՝ որ մէջտեղ դրուած է այսօր օգտակար է, գնահատելի եւ սրտապնդիչ: Երբ Հայաստան չուզեր կամ պէտք չունի՛ եղեր, ինչպէս կ'ուզեն հաւատացնել մեզ, հայ ժողովուրդը որ դուրսը կ'ապրի՝ շատ պէտք ունի. այս պէտքերուն է որ պէտք է հասնիլ: Ու Բարեգործականը այս ըմբռնումով առաջին քայլը կ'առնէ:

Բայց ինչո՞ւ այս առաջին քայլէն ետք, չառնել միւսները եւ նոյն ըմբռնումն ու հասկացողութիւնը չընդարձակել Բարեգործականի ընդհանուր գործունէութեան համար, մանաւանդ որ «ընդհանուր» Միութիւն մըն է ինք:

Հակառակ եղած բազմաթիւ գաղտնիքներուն, կէտ մը գոնէ գաղտնիք չէ. այն՝ որ Բարեգործականը տրամադրելի բազմաթիւ գումարներ ունի որոնք երկար ատենէ ի վեր «առկախ» կը պահէ, հակառակ որ Հայաստանի յատկացուած գումարներուն համար իրաւամբ կը յայտարարէ թէ «Կեդր. վարչական ժողովը հարկադրուած է գործադրել իր որոշումը, իրաւունք չունենալով աւելի երկար ատեն պահել իրեն վստահուած գումարները, երբ կարելի չըլլար անոնք գործածել Հայաստանի մէջ»:

Մենք Բարեգործականի հաշիւները չենք գիտեր, ոչ ալ խորհրդաւոր տոմարներուն էջերը կրնանք թղթատել. բայց անկարելի է թեթեւ սրտով մը հազարաւոր ոսկիներու բազմազան գումարներ մէջտեղ չհանել, որոնք երկար տարիներէ ի վեր առկախ կը պահուին, չկրնալով զանոնք գործածել բուն նպատակին:

Ինչո՞ւ, օրինակի համար, կարելի է Սամուէլեան հիմնադրամի «դիզուած եկամուտներ»էն Նուպարաշէնի մէջ մանկապարտէզի մը հաստատման յատկացուած, 1500 ոսկի առնել եւ յատկացնել Սուրիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ նպաստընկալ վարժարաններու դրասեղաններու շինութեան եւ կարելի չէ Թուրքիոյ որեւէ մէկ գաւառի համար եղած կտակի մը «դիզուած եկամուտներ»էն երկրորդ 500 ոսկի մը չառնել նման կամ մերձաւոր նպատակի մը յատկացնելու համար արտասահմանի մէջ:

Նման գումարներ ցարդ կան, որոնք դրամատուններու նկուղներուն մէջ կը սպասեն անորոշ եւ անիմաստ թուականներու, մինչ անդին, մեր օրերուն հայ բազմութիւններ կը տառապին, կ'այլասերին իսկ հայ արժէքներ կ'անհետին ու կը քայքայուին:

Դիտելի երկրորդ կէտ մը կը կազմէ նաեւ այն բացառութիւնը՝ որ եղած է Հայաստանի համալսարանին յատկացուած Մելքոնեան վարկին համար:

Կարելի չէ՞, փոխանակ առկախ պահելու այդ գումարը— 3000 ոսկի— յատկացնել Հայ մշակոյթի, մշակութային ձեռնարկներու եւ մասնաւորաբար հրատարակութիւններու, գրական, պատմական եւ այլ, որոնք նոյնքան խնամքի ու անմիջական հոգածութեան կը կարօտին:

Տարիներէ ի վեր մամուլը կ'առաջարկէ ու կը բանաձեւէ, օրինակի համար Հայոց պատմութեան մը կամ Հայ գրականութեան պատմութեան մը, Հայ լեզուի բառարանի մը անհրաժեշտութիւնը: Ո՞վ կրնայ գլուխ հանել այս գերազանցօրէն ազգային ու բազմավաստակ ձեռնարկները, եթէ ոչ հանրային հաստատութիւն մը կամ Միութիւն մը, ինչպէս Բարեգործականը:

Ձեկոյցին հրատարակած նոր կտակներու ցանկին մէջ իսկ գումարներ կան անորոշ այլ ազգային նպատակներու յատկացուած. այսպէս 300 ոսկի՝ Անդրանիկեանի կողմէ, իբրեւ յաւերժական անդամատուրք, 1000 տոլար՝ ամերիկուհիի մը կողմէ՝ իբրեւ համակրանք Հայ ժողովուրդին եւ Բարեգործականի, 1400 տոլար՝ Գոսթընէն ազգայինի մը կողմէ «բարի նպատակներու» եւն., եւն.:

Կա՞յ աւելի «բարի նպատակ» քան Հայ մշակոյթը, որ ամէնէն լքուածը, ամէնէն մոռցուածն է մեր օրերուն, ըլլալով հանդերձ ամէնէն անհրաժեշտը այս ժողովրդի հոգեկան ու բարոյական կերպարանքին պահպանման ու մշակման համար:

Պիտի ուզէինք, որ Բարեգործականը մտածէր այս ուղղութեամբ, շարունակէր այս շիտակ ճամբան եւ կրկնապատկէր իր առաջին քայլերը, որոնք ոչ միայն հայութեան օգտակար պիտի ըլլային, այլեւ իրեն, իր բարգաւաճութեան»:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՔԻՒՐԻ

— oo —

Marie Curie, ո՞վ պիտի չուզէր գիտնալ պատմութիւնը այս կնոջ: Եւ ահա իր կենսագրութիւնը գրուած, իր աղջկան, Եւա Քիւրիի կողմէ, գիրք մը բաղկացած 300 էջէ:

Կ'ուզէի ամփոփել այդ գրքին բովանդակութիւնը, որքան Թոյլ կուտան օրաթերթի մը պայմանները:

Լեհուհի մը՝ Մանիա Սքլոտովսքա, ապագայ գիտունը՝ ծնած է 7 նոյեմբեր 1867ին Վարշաւիոյ մէջ, ծնողքը զարգացած էին, հայրը ուսած էր Սէն Փեթերսպուրկի համալսարանը, մայրը նոյնպէս որոշ զարգացում ունէր:

Լեհաստանի դրացի ազգերը՝ Գերմանները, Ռուսը եւ Աւստրիացին բաժնած էին երկիրը իրենց միջեւ, Լեհերը դիմադրած էին թշնամիին, բայց անհաւասար կռիւ՝ եւ ապստամբութիւնը կը զսպուէր միշտ զէկավարներու կախաղան բարձրացումով: 1831ին Ցար Նիքօլա ռուսական Լեհաստանի տէր, արձակած էր խիստ հրամաններ: Բանտերը լեցուած էին Լեհ բազմաթիւ հայրենասէրներով:

Շատեր արդէն աքսորուած դէպի ստեփանաբերդ Սիպերիոյ եւ շատեր ընչազուրկ էին:

Լեհաստան կը մերժէր հպատակիլ, մեռնիլ:

1863ին կրկին յեղափոխութիւն, եւ 18 ամիս դիմադրութիւն ցարական վայրագ տիրապետութեան դէմ: Վարշաւիոյ մէջ 5 կախաղաններ կը բարձրանային, հինգ գլուխներ յեղափոխական ղեկավարներու՝ կ'իյնային:

Ապստամբներ կալանաւոր՝ կրկին խումբ առ խումբ կը քշուէին Սիպերիա յաւէտ անհետանալու: Լեհաստան կը վխտար լրտեսներով – մատնիչներով, ռուս ոստիկաններով: Հալածանք կրօնքի եւ լեզուի դէմ, գրաքննութիւն թերթերու եւ գիրքերու եւ ամէն տեսակ հրատարակութեանց, ազգային լեզուի գործածութիւնը արգելքի տակ, տիրապետող լեզուն՝ ռուսերէնը:

Փակագիծ մը.—

Ըսէ՛ք դուք ո՞վ պաշտպաններ ներկայ խորհրդային կարգերու, թէ ինչո՞վ կը տարբերի հարիւր տարի առաջուան ցարերու բռնապետական կարգուսարքը ներկայ ստալինեան «սոցիալիստական» կարգ ու սարքէն:

Լեհ երիտասարդութիւնը հասակ կը նետէր վրէժխնդրութեամբ լեցուած:

Մանիա Սքլոտովսքա նոյնպէս:

Ձեռագործի պահու մը՝ որ սահմանուած էր լեհ ազգային պատմութեան՝ անշուշտ գաղտնի դպրոցի ռուս տեսչութենէն, Մանիա ոտքի՝ կը պատասխանէր ուսուցչուհիին հարցումներուն:

— «Ստանիսլաս Օգուստոս Պոնիաթովսքի, Թագաւոր Լեհաստանի 1764ին ընտրուած եւ զարգացած մարդ մըն էր, բարեկամ գրագէտներու եւ արուեստագէտներու, գիտէր իր երկրին ցաւերուն դարման գտնել, բայց դժբախտաբար քաջ Թագաւոր մը չէր»:

«Դժբախտաբար քաջ Թագաւոր մը չէր»:

Ամբողջ դասարանը կ'իմանար այս խօսքը: Եթէ Լեհաստան քաջ Թագաւորներ ունենար, այսօր ազգային պատմութեան դասը բաց ճակատով եւ հպարտութեամբ պիտի աւանդուէր բոլոր դպրոցներու մէջ:

Ահա թէ ինչպէս կը դաստիարակուէր ազատատենչ ժողովուրդի մը երիտասարդութիւնը, գովքը հիւսելով քաջութեան:

Աղեքսանդր Բ. Ցարին սպանութեան լուրը ուրախութեամբ ընդունեց ամբողջ Լեհաստան:

Մանիա այդ օրը՝ ոգեւորուած կը պարէր ուրախութենէն, վրէժի զգացումը կը յորդէր սրտին մէջ:

Ան սորված էր թէ թշնամին ատել առաքինութիւն մըն էր, իսկ հնազանդիլ անոր՝ վատութիւն մը, ամէն ազգի համար որ կը տանջուի օտարին լուծին տակ:

Մանիա տասնըմէկ տարեկանին կորսնցուց մայրը՝ թոքախտաւոր կին մը՝ զոր այնքան կը սիրէր: Հայրը բեռնաւորուած, նիւթական թէ բարոյական հոգերով, մնաց առանձին իր չորս որբուկներով, երեք աղջիկ եւ մանչ մը: Փոքրիկ Մանիան զրկուած իր պաշտելի մօր խնամքէն, կը մեծնար համեմատաբար լքուած վիճակով:

1883ին կը լրացնէր ճեմարանի շրջանը ոսկի շքանշանով մը: Տարի մը ամբողջ՝ յաջորդ տարին՝ գիւղ մը անցուց, ուրկէ ետեւ տկար էր եւ ուժգին:

Բաղձանքն էին, եղբայրը կ'ուզէր բժիշկ դառնալ, կ'ուսանէր, մեծ քոյրը նոյնպէս, բժշկական ուսանողուհի էր, ինք ալ կ'ուզէր ուսանիլ, բայց հայրը բաւականաչափ չէր շահեր:

Մանիա կը խորհէր հօրը նեցուկ մը դառնալ: Գիւղէն վերադարձին սկսաւ մասնաւոր դասեր տալ:

Տասնըվեց տարեկան էր, դարձած էր ուսուցչուհի մը,— ապերախտ ասպարէզ, յոգնեցուցիչ գործ: Քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը կ'երթար, տունէ տուն, անձրեւին ու ցուրտին տակ: Անհաճոյ, ծոյլ աշակերտներ ալ ունէր, եւ անփափկանկատ ծնողքներ որոնք յաճախ զինքը նրբանցքներու մէջ կը սպասցնէին այն առարկութեամբ թէ իրենց փոքրիկը տակաւին պատրաստ չէր, թէ տունը չէր, թէ տրամադիր չէր դաս առնելու: Խեղճ Մանիա գլխիկոր, վհատած տուն կու դար յաճախ: Այն փոքրիկ գումարները որոնց գանձումին օրը օրին կը սպասէր անհամբեր, շատ անգամ չէր ստանար, պարզապէս անոր համար որ ծնողքները մոռցած կ'ըլլային իրենց պարտքին վճարման օրը:

Կեանքը անհրապոյր էր Մանիայի համար:

Գոհացուցիչ չէր մասնաւոր դասերէ իր շահած գումարը, կ'ուզէր աւելին շահիլ, եւ ինչո՞ւ չէ, կը յուսար օրին մէկը, եթէ կարենար խնայողութիւն մըն ալ մէկդի դնել, ուսանող դառնալ:

Մանկամարդ ուսուցչուհին կը գտնէ ընդունելի հարուստ ընտանիքի մը մօտ՝ իբրեւ օրիորդ այդ տան երախաներուն: Գիւղ մըն է գտնուած տեղը, ամայի: Դժգոհ է եւ նամակներուն մէջ կը գանգատի:

— «Թշնամիիս անգամ պիտի չմաղթէի ապրիլ այսպիսի դժոխքի մը մէջ, այնքան սառն են յարաբերութիւնները այս տան տիկնոջ հետ, կարելի չէ ալլեւս հանդուրժել այս մարդոց:

ՀԵՐՄԻՆԷ

(1)

(Շար.)

ցուցած անկախութեան հիմը՝ ազատութեան սէրը»։

*** Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ բողոքագիր մը ուղղեց Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ գրաւման առթիւ։ Իրազեկներ կ՚ըսեն թէ երբեք այնքան ուժեղ բողոքագիր ուղղուած չէ Գերմանիոյ, խաղաղութեան ատեն։

Ի՞նչպէս ստորագրել տուին մահավճիռը

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, վաւերական աղբիւրէ առնելով կը պատմէ, թէ ի՛նչ ձեւով Գերմանները Պերլինի մէջ հարկադրեցին Չեխ նախագահ Տոքթ. Հաշան եւ արտաքին նախարար Շվալքովսքին՝ ստորագրել այն համաձայնագիրը, որով Չեխոսլովաքիա դրուեցաւ Գերմանիոյ «հովանաւորութեան տակ»։

Մարտ 14ին, կէսօրէ ետք, Փրակայի գերման դեսպանը կը յայտնէ Չեխ կառավարութեան, թէ Պերլին կը փափաքի որ Չեխոսլովաքիոյ նախագահը եւ արտաքին նախարարը անմիջապէս Պերլին մեկնին՝ բանակցութիւններ կատարելու համար գերման ղեկավարներու հետ։

Անոնք կը մեկնին եւ երբ Պերլին կը հասնին, կ՚արժանանան զինուորական պատիւներու եւ կ՚առաջնորդուին Վիլհէլմշթրասէի նոր վարչապետարանը, ուր իրենց կը սպասէին Հիթլէր, մարաջախտ Կէօրինկ եւ արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփ։

Մէջտեղի սեղանին վրայ դրուած էր պաշտօնագիր մը, որ եթէ ստորագրուէր, Գերմանիա պիտի ստանար Չեխոսլովաքիոյ հովանաւորութիւնը։ Սեղանին վրայ կար երկրորդ գրութիւն մը եւս, որ կը ճշդէր Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ նոր կարգուսարքը։ Նախ եւ առաջ խօսք կ՚առնէ Հիթլէր եւ կարճ եւ կտրուկ կ՚ըսէ, թէ բանակցելու ժամանակը չէ, այլ պէտք է որ Չեխ վարիչները ընդունին ինչ որ մշակած է գերման կառավարութիւնը եւ ստորագրեն սեղանին վրայի պաշտօնագիրը։ Հիթլէր կը յարէ նաեւ, որ գերման կառավարութեան որոշումը անդառնալի է, թէ գերման բանակը պիտի գրաւէ Փրական յաջորդ առաւօտ ժամը 9ին, Պոհեմիա եւ Մորավիա մաս պիտի կազմեն Գերմանիոյ, եւ ով որ ընդդիմանայ, ոտքի կոխան պիտի դառնայ անողոքաբար։ Հիթլէր կը ստորագրէ պաշտօնագիրը եւ կը մեկնի սենեակէն։

Ժամը առտուան 1.30 էր։ Չեխերը կը բողոքեն դառնօրէն։ Կ՚ըսեն թէ չեն կրնար ստորագրել, եւ եթէ ստորագրեն ալ, Չեխ ժողովուրդը պիտի մերժէ իր հաւանութիւնը տալ։ Չեխ նախագահը կը պաղատի, ըսելով թէ ոչ մէկ սպիտակ ազգ այսպիսի վերաբերմունքի առարկայ դարձած է եւ...։ Գերման նախարարները կը մնան անդրդուելի։ Եւ կաղամարը, գրիչն ու պաշտօնագիրը անոնց առջեւ կը քշեն, պարտադրելով որ ստորագրեն։ Անոնք կ՚ըսեն թէ Փրական երկու ժամէն մոխիր կը դառնայ, եթէ մերժեն ստորագրել, թէ ութ հարիւր օդանաւեր հրամանի կը սպասեն կրակ տեղալու եւ քարուքանդ ընելու համար։ Հրամանը պիտի տրուի ժամը 6ին, եթէ Չեխերը յամառին մերժել։

Տոքթ. Հաշա քանի մը անգամ կը նուաղի եւ յարակից սենեակի մէջ սպասող բժիշկներ կը սթափեցնեն զայն։ Խեղճը վերջին ճիգ մը եւս կ՚ընէ եւ կ՚առարկէ, թէ չի կրնար ստորագրել առանց Փրակայի կառավարութեան համաձայնութեան։ Ասոր վրայ իրեն կ՚ըսեն թէ կրնայ ուղղակի հեռաձայնով, զոր հաստատած էին գերման փորձագէտներ քանի մը շաբաթ առաջ, խօսիլ Փրակայի հետ։ Ժամը 5.30ին նախագահ Հաշա դարձեալ կը նուաղի եւ այս անգամ անհրաժեշտ կը դառնայ ներարկումներ կատարել, որ սթափի։ Յետոյ տեղի կ՚ունենայ ստորագրութիւնը՝ եղերական պայմաններու տակ։ Չեխերը կը ստորագրեն յուսահատ եւ արտասուալից աչքերով։

Ի՞նչ կը մտածեն Հունգարիոյ մէջ

—oo—

Հունգար երեսփոխան մը կը գրէ կառավարական թերթի մը մէջ.

— «Պոհեմիոյ գրաւումը նախաքայլ մըն է միայն, ուրիշներ ալ պիտի գան։ Եւրոպական բախում մը անխուսափելի է, Գերմանները ուզեն թէ ոչ։ Անոնք չէին կրնար ձեռնածալ նստիլ, երբ ժողովրդավար պետութիւնները տենդագին կը սպառազինուին եւ գերակայութիւն շահելու փորձ կը կատարեն։ Գալով Հունգարիոյ, որոշ է որ մենք պիտի կանգնինք Պերլին – Հռոմ առանցքին կողքին, երբ որոտայ առաջին թնդանօթը։ Հունգարիա պարտաւոր է յաղթելու կամ պարտուելու վտանգը աչք առնել, քանի որ մեր շահերը զուգահեռ կ՚ընթանան Գերմանիոյ շահերուն։ Գերմանիոյ շնորհիւ է որ մենք շահեցանք Սլովաքիոյ հունգարական շրջանները եւ Ռութէնիան։ Իսկ Պերլին – Հռոմ առանցքին կողմը բռնելու փոխարէն մեզի պէտք է տան ամբողջ Սլովաքիան։ Հունգարիոյ աջակցութեան գինը Սլովաքիան է»։

*** Հունգարիա զէնքի տակ կանչած է պահեստիները։ Մէկ մասը կը ղրկուի ռումանական սահմանը, իսկ միւս մասը կը պահուի զօրանոցներու մէջ։ Ռումանիա եւս զօրք կը կեդրոնացնէ ռութենական սահմանի վրայ։ Կ՚ըսուի թէ 400.000ի կը հասնի Հունգարիոյ զինուորներուն թիւը. իսկ Ռումանիա 200.000ը պիտի բարձրացնէ 300.000ի։

Ի՞նչ պիտի ըլլան 270.000 Հրեաները

Հրէական համագումարին տեղեկատու օրկանը կը գրէ.— Անսահման թշուառութիւն մը, ահռելի ողբերգութիւն մը պայթեցաւ Չեխոսլովաքիոյ հրէութեան գլխուն։ 250.000 այրեր, կիներ եւ մանուկներ, դեռ երէկ ազատ, այսօր վերածուած են փարիաներու վիճակի մը,— 87.113 Հրեաներ Պոհեմիոյ մէջ եւ Մորավիոյ մէջ, 69.527 Կարպաթեան Ուկրայնայի մէջ, 91.629 Սլովաքիոյ մէջ առաջին զոհերն են քաղաքական վերիվայրումին։ Այս թշուառներուն վրայ կ՚աւելնան տակաւին 15.000 Հրեաներ, որոնք Զուտէթեան երկրամասին կցումէն վերջ, չեխական հողը ապաստանած էին, ինչպէս եւ 4000 գերման եւ աւստրիացի Հրեաները։ Անոնք ազատելով գերման ցեղապաշտութեան բանտերէն, այժմ կ՚իյնան Գերմանիոյ տիրապետութեան տակ, զրկուած՝ փախչելու որ եւ է հնարաւորութենէ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Լոնտոն գնաց երէկ առտու, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին։ Այս այցելութեան արժէքը մեծապէս աւելցած է, օրուան դէպքերուն հետեւանքով։

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ հեռագիր մը ուղղեց Հիթլէրի, շնորհաւորելով «Գերմանիոյ կցումը գերմանական նախկին երկրամասի մը»։

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կեդրոնացման բանակատեղի մը հաստատուած է 80.000 կալանաւորներու համար։ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, արդէն իսկ ձերբակալուած են 26.470 հոգի։ Ամէն օր բազմութիւնը պոչ կը կազմէ պարենաւորման եւ հանդերձեղէնի խանութներուն առջեւ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ մտահոգութեամբ կը հետեւին օրուան դէպքերուն, վախնալով գերմանական ծաւալման հետեւանքներէն։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ նախագահը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ եւ յորդոր ուղղեց ժողովրդին մնալ հանդարտ ու վճռական։ Ան շեշտեց թէ կառավարութիւնը վճռած է ի հարկին զէնքով պաշտպանել Զուիցերիոյ չէզոքութիւնը եւ անկախութիւնը։

ՌՈՒԹԷՆԻՈՅ նախկին վարչապետ գերապայծառ Վոլոշին, Ռումանիայէն մեկնելու առթիւ, ըսաւ թէ Հիթլէր հաւաստած էր թէ անկախ պիտի դառնան, մինչդեռ Հունգարացիները գրաւեցին իրենց երկիրը։ Գերապայծառ Վոլոշին որ Պուքրէշ ապաստանած էր, Եուկոսլավիա գնաց։

ՀՐԴԵՀ ՄԸ ՈՉՆՉԱՑՈՒՑ Սէն Քլուի շարժանկարի արհեստանոցները։ Մէկ հոգի մեռաւ, երեք հոգի վիրաւորուեցան։ Նիւթական վնասը՝ 20 միլիոն ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկ. Ընդհ. Ժողովը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

Տէսինի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան դասախօսութիւնը
22 Մարտ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
«Նիւթ՝ «Ի՞նչ է դաշնակցութիւնը»

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. Կոմիտէի դասախօսութիւնը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայրենիքի մասին մեր ըմբռնումը։

Ընկերահամակրական դասախօսութիւն

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
23 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8,30ին, Գ. Թաղապետարանի գրադարանը։
ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ «Ի՞նչո՞ւ մտահոգ է Թուրքիան»։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿ. ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՈՂԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍ ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
25 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ,
5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ
ընկերական շրջանակ, գեղարուեստական խնամեալ բաժին
եւ յիշատակի ու յարգանքի խօսքեր
Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով — Մուտք 2 ֆր.

Ընկերահամակրական խնջոյք Փեսր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին
ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգ., 23 Մարտ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue l'Eclipse, Մարսէյլ։ Կը դասախօսէ Պ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Թլկատինցին»։

Ցերեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ։ 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:

Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։ Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ։

Մատչելի պիւֆէ։ — ԱՃՈՒՐԴ Չկայ։ — Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել վերջաւորութենէն 2 կայան առաջ, մեծ դպրոցին մօտ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ սրահին մէջ։
Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ, ԱՆԱՀԻՏԻ, ՎԱԴՈՒՀԻԻ, ՑԱՍՄԻԿԻ եւ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ։
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ
Արեւելեան երաժշտութիւն՝ Միշա Ազնաւորեանի։ Պար եւ սոլոներ։
Մուտք 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՈՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՅՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11
4, Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec
Կը նախագահէ՝ Պ. Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ
Կը խօսին՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի զաւեշտ մը։
Մուտք 6 ֆրանք
Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Mairie des Lilasէն առնել 95 A օթօպիւսը։ Jaurèsէն 21 c օթօպիւսը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
8 Ռիւ Պոսիէ, Մէթրօ Փուասոնիէր կամ կառ տիւ Նոռ։
Փոքրիկն ՎԱՐԴ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (ջութ.), նուագախումբ Michel Սահակեան
Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։ Մուտք՝ 7 ֆր.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱԿԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
25 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Aéro Club de Franceի շքեղ սրահներուն մէջ
6 Rue, Gailllé, Մէթրօ Boissière
Կը մասնակցին՝ AL' BERKA (danses exantriques)
Melle MYRTIS (danseuse acrobatique)
Orchestre MICHEL ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ իր ամբողջ խումբով
Աժան եւ ճոխ պիւֆէ — Քոթիյոն — Մուտք 10 ֆր.

Նուագահանդէս

Հովանաւորութեամբ Office Théâtrale Européenneի
ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Salle Chopin-Pleyelի ՄԷՋ
ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
Յայտագիր.— ՇՈՒՄԱՆ, ՇՈՓԷՆ, ՖՕՌԷ, ՏԷՊԻՒՍԻ, ԼԻՍԹ
Մուտք՝ 10 եւ 40 ֆր.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ
(1re Grand Prix Wicart de Marseille)
Մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ-ԳՈՂԹԱՆ երգչախումբի
Պ. Պ. ՖԵՐԱՏԵՃԵԱՆԻ եւ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ
25 Մարտ Շաբաթ ժամը 21ին Salle Rameauի մէջ,
31, Rue de la Martinière, Lyon
ՄՈՒՏՔ 10, 7 եւ 5 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՐԻՍ ՊԻՊԻՒԼԵԱՆԻ
3 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ
19, Rue Blanche, Մէթրօ Blanche կամ Trinité
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, հասարակութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, վերջին նորաձեւութեամբ. որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ, Գոթիյեոն եւ թոմպոլա, կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ հռչակաւոր ARMANDINOի օրքէսթր ճազին։
Մուտք՝ 10 ֆրանք։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42–69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14 20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ
230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64
Autobus 8—28—AE—CB—123

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)
Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մոնթոլոնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Գ. Մ. ԱԼԻՄՇԱՀի ղեկավարութեամբ
Studios Wackerի մէջ, 69 Rue de Douai (Place Clichy)
Դաշնակի, ջութակի, երգի, սոլֆէժի եւայլն մասնաւոր ու խմբական դասեր՝ կարող հայ ուսուցիչներու կողմէ։
Արձանագրութեանց համար դիմել, ամէն առաւօտ ժամը 10—12, Գ. Մ. ԱԼԻՄՇԱՀի, 142 bis Av. Ed. Vaillant, Boulogne Seine, իսկ Շաբաթները ժամը 2—4 Studio Wacker:

ԵՓՐԵՄ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

AUBERGE "MON PLAISIR"
17, Rue Laferrière, Paris (9)
(Angle rue Henri Monnier et rue N. D. de Lorette)
Métro St. Georges. Tél. Trudaine 11—67
Կովկասեան եւ արեւելեան համեղ կերակուրներ։ Ամէն օր ընտիր ՏՕԼՄԱՆԵՐ, ՇԱՇԼԻԿ եւ ճաշացուցակի փոփոխութիւն։
Եկէք, համոյքով ուտելու խոհարար ԿԱՐՊԻՍԻ խնամքով պատրաստած եւ միշտ գնահատուած կերակուրները։
Հաճելի ժամադրավայր ՕՂԻԻ եւ ախորժաբեր աղանդերներու սիրահարներուն։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոներ եւայլն, ամենաաժան գինով։ Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը։ Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ։
Կ'ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ։ Ռուսական տառերով, ամենաժան գիներով։
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ
ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ
Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
55 Rue de la Sablière, (Courbevoie)

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ — JEUDI 23 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3996 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

— oo —

Զարմանք լուելիւնը կը շարունակուի տակաւին, եթէ չհաշուենք Մէմէլի «տիրափոխութիւնը», որ տեղի ունեցաւ անաղմուկ :

Փոքր եւ անճար երկիր, 55.658 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ եւ 2.255.000 բնակչութեամբ, Լիթուանիան ի՞նչպէս կրնար դիմադրել գերմանական գրոհին, երբ աւելի զօրաւոր Աւստրիան եւ Չեխոսլովաքիան անմիջապէս ընկճուեցան, արեւմտեան արշաւանքի մը սպառնալիքին առջեւ :

Մնաց որ, «Մեծեր»ն ալ շատոնց համակերպած էին այս նոր նահանջին : Թէեւ, Լըօրէն կը կասկածին թէ Գերմանիա պիտի չգոհանայ Մէմէլի գրաւումով եւ իր թեւարկութեան տակ պիտի առնէ այդ երկիրը եւս, խորտակելով Լեհաստանի եւ Խ. Միութեան ապդեցութիւնը :

Այժմ աչքերը ուղղուած են դէպի Հունգարիա եւ Ռումանիա, որոնց առաջինը Գերմանիոյ զինակիցն է, իսկ երկրորդը դերագոյն ճիգեր կը փորձէ, թէ իր հողային ամբողջութիւնը պահպանելու եւ թէ գերմանական սպառնալիքէն խուսափելու համար : Այս առթիւ, իր յոյսը դրած է արեւմտեան պետութեանց վրայ, որոնք տենդագին խորհրդակցութիւններ կը կատարեն այս միջոցին :

Մինչ այս մինչ այն, բոլորը անհամբեր կը սպասեն Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին վճիռներուն եւ մանաւանդ Մուսոլինիի ճառին, որուն բովանդակութենէն կախում ունի կացութեան մեղմացումը կամ ծանրացումը :

Ֆաշական խորհուրդը իր դիրքը ճշդած է արդէն, առաջին նիստին մէջ իսկ ընդունելով բանաձեւ մը, որ ոչ միայն «պատերազմի աղբիւր մը» կը հռչակէ ժողովրդավար երկիրներու «միացեալ ճակատ»ի ձեռնարկը, «ընկերակցութեամբ համայնավարութեան», այլեւ «մանաւորապէս այս պահուն կը շեշտէ իր լիակատար յարումը Հռոմ – Պերլին առանցքին» :

Ուրեմն, չէ թուլցած Առանցքին քաղաքականութիւնը, հակառակ այն իրողութեան որ Գերմանիա ահագին աւար ստացաւ առանց շնորհիւ, իսկ Իտալիա դեռ կարգի կը սպասէ :

Այս առթիւ, յատկանշական է որ Ֆաշական մամուլը կատաղի լեզու մը կը գործածէ Իտալիոյ դէմ :

Այսպէս, կիսապաշտօնական օրկան մը, «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա», կ'աղդարարէր առջի օր.

— «Անցա՛ծ է վախերու շրջանը : Իտալիա առանցքին կապուած կը մնայ ոգիով եւ զէնքով : Իտալիա դէպ ի պատերազմ չի խոյանար, բայց չի վախնար պատերազմէն, նոյնիսկ անոր կը սպասէ, եւ մանաւանդ կը կրծէ իր սանձը, եւ կ'ըղձայ հանդիպիլ պատնէշէն անդին եղած անարգ ալսոյեաններուն, որոնք ձայն կը բարձրացնեն Փարիզի կապելաններուն մէջ, թուղթի վրայ հաշուելով այն միլիոնաւոր զինուորները եւ հազարաւոր թնդանօթները զորս Մեծն Բրիտանիա, Մ. Նահանգները եւ նոյն իսկ խորհրդային Ռուսաստանը պիտի ընծայեն, իրենց երկրին բայց ոչ իրենց արիւնին պաշտպանութեան համար : Այդ ալսոյեանները կրնան վստահ ըլլալ թէ իրենց խայտառակ խօսքերը իբրեւ փառքնալի նշանակ պիտի բարձրանան սուինններու ծայրերուն վրայ, հաշիւներու կարգադրութեան օրը» :

Հակառակ այս հիւանդագին երեւոյթներուն, կը կարծուի թէ բոլորովին փակուած չէ բանակցութեանց ճամբան, եւ նոյնիսկ Լաւալը Հռոմ ղրկելու զրոյցներ կը հրջին :

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»» . «««

Խստիւ արգիլուած է զինուորական լուրեր տալ կամ տարածել

Անմիջապէս գործադրութեան յանձնուեցան ազգային պաշտպանութեան բացառիկ օրէնքները, որոնց գլխաւոր կէտերը հաղորդած էինք երէկ :

Պաշտօնաթերթը երկու նոր հրամանագիրներ հրատարակեց, ազգ. պաշտպանութեան ճարտարագործութեանց համար : Առաջին օրէնքով, շաբաթական աշխատանքի տեւողութիւնը պիտի ըլլայ, առժամապէս, 60 ժամ, բոլոր այն հաստատութեանց մէջ որ կը բանին ազգ. պաշտպանութեան համար, պետական թէ անհատական : Ի հարկին աշխատանքի նախարարը կրնայ արտօնել 60 ժամէն ալ աւելի աշխատելու : 41րդ ժամէն սկսեալ, աշխատանքի ժամերը պիտի համարուին յաւելուածական, աշխատավարձքի յաւելումով : Յաւելումը պիտի ըլլայ 10 առ հարիւր, մինչեւ 45 ժամը, իսկ 5 առ հարիւր՝ 46րդ ժամէն սկսեալ :

Ճարտարագործական հաստատութեանց վարիչներուն արգիլուած է պաշտօնեաներ եւ բանուորներ առնել այն հաստատութիւններէն որ կը բանին ազգ. պաշտպանութեան համար : Տեղաւորման բոլոր գրասենեակները դրուած են աշխատանքի նախարարին իրաւասութեան տակ :

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ զինուորական հրամանագիրներուն տրամադրութեամբ, խաղաղութեան ատեն բանակին թիւը 700.000էն պիտի բարձրանայ 1.000.000ի, իսկ սպաներուն թիւը, որ 30.638 է, պիտի բարձրանայ 31.060ի : Ենթասպաներու թիւն ալ պիտի աւելնայ 2500 հոգի : Հիւս. Ափրիկէի անկանոն զինուորներուն շարքերը պիտի լրացուին նոր զօրախումբերով :

Լիոնի, Մէցի եւ Սթրազպուրկի հրամանատարները պիտի կոչուին զինուորական կառավարիչներ : Փարիզի զինուորական շրջանին հրամանատարը պիտի գործէ զօրավարի մը կամ մարաջախտի մը իրաւասութեան տակ, իբրեւ զինուորական կառավարիչ :

Խստիւ արգիլուած է որ եւ է զինուորական լուր դուրս հանել, տարածել, հրատարակել կամ արտատպել որ եւ է միջոցաւ, երբ կառավարութիւնը ինք չհաղորդած հանրութեան : Այս արգելքին ենթակայ են բանակին, նաւատորմին վերաբերեալ տեղեկութիւնները, մէջն ըլլալով կրաւորական պաշտպանութիւնը, կառավարութեան քննած, ապսպրած կամ օգտագործած ռազմանիւթերը, կատարուած շինութիւնները ամրարումները եւն. : Անսաստողները պիտի պատժուին համաձայն 1934 յունուար 26ի օրէնքին 12րդ յօդուածին, եւ հարկին աւելի ծանր պատիժներ պիտի կրեն, համաձայն 1938 յունիս 17ի հրամանագիր – օրէնքին, որ կը վերաբերի լրտեսութեան : Սախպողական պարագաներու մէջ, կառավարութիւնը կրնայ վարչական միջոցով գրաւել ձեռագիրը կամ տպագիրը (թերթ) :

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ կառավարութիւնը ծրագիր մը կ'ուսումնասիրէ, ունեւոր դասերէն ճարելու համար բացառիկ ծախքերու մէկ մասը, մօտ 100 միլիոն տոլար (370 միլիոն ֆրանք) :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԷՄԷԼՆ ԱԼ ԵՏ Կ'ԱՌՆԷ

Նախապէս վերջնագիր մը ուղղուած էր

Լիթուանիոյ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ Գերմանիոյ վերադարձնել Մէմէլի շրջանը (Քլայփէտա), վերջնագիր ստացած ըլլալով Պերլինէն :

Ինչպէս գրած էինք, Լիթուանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին կը գտնուէր քանի մը օր առաջ : Այս առթիւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը 45 վայրկեան խօսակցելով իր պաշտօնակցին հետ, ետ պահանջած էր Մէմէլը, հակառակ պարագային գերմանական զօրքը պիտի արշաւէր, հինգ օր պայմանաժամ տալով : Լիթուանիոյ արտաքին նախարարը իր երկիրը վերադառնալով, տեսակցեցաւ գերմանական դեսպանին հետ, յետոյ մանրամասն զեկուցում մը ներկայացուց իր կառավարութեան : Իբրեւ եզրակացութիւն, խորհրդարանը անմիջապէս գաղտնի նիստի մը հրաւիրուեցաւ, քննելու համար Պերլինի առաջարկը : Գերման երեսփոխանները չմասնակցեցան այս նիստին : Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, որոշուեցաւ տեղի տալ, նաւահանգիստէն օգտուելու պայմանով, ինչպէս կը հաղորդէ Ռիւթէրի թղթակիցը :

Մէմէլի շրջանը, որ ունի 930 քառ. մղոն տարածութիւն, նախապէս Գերմանիոյ կը պատկանէր եւ Լիթուանիոյ յանձնուեցաւ դաշնակիցներուն կողմէ : 1919էն 1923 այս շրջանը կառավարուեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Ճափոնի դեսպաններէն կազմուած խորհուրդի մը կողմէ : 1923ին, երբ «Զօրս Մեծերը» կը ծրագրէին Մէմէլն ալ ազատ նաւահանգիստի վերածել, Տանցիկի պէս, Լիթուանիոյ զօրքը գրաւեց զայն : Յետոյ Ազգերու Դաշնակցութիւնը վաւերացուց այս գրաւումը : Այդ ճանաչումէն վերջը, պայմանագիր մը կնքուեցաւ մէկ կողմէ Լիթուանիոյ եւ միւս կողմէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, որով Մէմէլի շրջանը լայն ինքնավարութիւն պիտի վայելէր, քանի որ Գերմանացիները մեծ թիւ մը կը կազմեն այնտեղ : Պայմանագիրը կնքուեցաւ 1924ին : Իտալիա եւ Ճափոն Ազգաժողովէն քաշուած ըլլալով, միակ երաշխաւորները կը մնային Անգլիա եւ Ֆրանսա : Հիթլերական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, Գերմանիա միշտ կը գանգատէր թէ Լիթուանիա խախտած է Մէմէլի սահմանադրութիւնը եւ վերջին տարիներս պարբերաբար խռովութիւններ կը ծագէին, նախաձեռնութեամբ նացիներու առաջնորդին, Տոքթ. Նիւմանի :

Կ'ըսուի թէ Գերմանիա յանձն առած է երաշխաւորել Լիթուանիոյ հողային ամբողջութիւնը, իբրեւ փոխարինութիւն :

Անգլիա եւ Լեհաստան համակերպած կը թուին Մէմէլի գրաւման, բայց պիտի չհանդուրժեն որ Գերմանիա թեւարկութիւն հաստատէ Լիթուանիոյ վրայ, ինչպէս ըրաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ :

Ռումանիոյ հոգերը եւ զգուշութիւնները

— oo —

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ երեքշաբթի օր, երբ սեղան մը սարքուած էր ի պատիւ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահին, Պըքինկէմի պալատին մէջ, ձայնասփիւռը հաղորդեց Գերմանիոյ սպառնալիքը՝ Մէմէլի մասին : Բարեբախտաբար անթելի գործիք չէր դրուած ճաշասեղանին եւ պարասրահին մօտ, որպէսզի հիւրերը անհանգիստ չըլլան :

Այդ միջոցին ուրիշ լուր մը եւս տարածուեցաւ,— Լեհաստան կը փորձէ միջնորդել Ռումանիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, որպէսզի պատերազմ չծագի երկու դրացիներուն միջեւ, հողային պահանջներու համար : (Այդ պարագային Գերմանիա ուժ պիտի տայ Հունգարիոյ, իսկ Ռումանիա կրնայ հող կորսնցնել եւ Գերմանիոյ թեւարկութեան տակ իյնալ, եթէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը օգնութեան չհասնին) :

Թէեւ թերթերը վերապահ են, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հունգարիա կը նեղէ Ռումանիան, ետ պահանջելով Թրանսիլվանիոյ ընդարձակ նահանգը, որ նախապէս կը պատկանէր Աւստրիա – Հունգարիոյ : Այս վերջինը աւելի պահանջկոտ դարձած է, հիմա որ Գերմանիա գրաւած է Չեխոսլովաքիան եւ աւելի մօտեցած ռումանական սահմանին : Ռումանիա ուրիշ հոգ մը եւս ունի.— Եթէ Ռուսերը օգնութեան հասնին, պիտի անցնին Պեսարապիոյ նահանգէն : Արդ, ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ անգամ մը հոն տեղաւորուելէ վերջ, պիտի քաշուին :

*** Ռումանիոյ վարչապետութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն դրօշի տակ առնուած են կարգ մը պահեստի զօրագունդեր, լրացնելու համար շարքերը : Ռումանիա միշտ խաղաղասէր ըլլալով, այդ զօրագունդերը պիտի համախմբուին երկրին ներսերը, սահմանագլուխէն շատ հեռու եւ պարզապէս մարզանքներ պիտի կատարեն : Երբ կարգ մը դրացի երկիրներ չեղեալ նկատեն զօրաշարժի կարգադրութիւնները, այն ատեն Ռումանիան ալ վախ չունենալով իր ապահովութեան մասին, իրենց զօրանոցները պիտի վերադարձնէ այդ զօրագունդերը :

Լոնտոնի եւ Պերլինի ռումանական դեսպանները Պուքրէշ կանչուեցան, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար :

*** Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Փէշթայի անթելը շարունակ վերաքննութիւն կը պահանջէ Թրանսիլվանիոյ մասին : Այդ քարոզութեանց հետեւանքով, կարգ մը ցոյցեր տեղի ունեցան Թմշվարի, Արատի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, բայց ոստիկանութիւնը վերահաստատեց բարեկարգութիւնը : Պուքրէշի մէջ ալ զինուորական միջոցներ ձեռք առնուեցան :

*** Ռումանական կառավարութիւնը որոշեց յետաձգել Գերմանիոյ հետ կնքուելիք առեւտրական դաշնագրին ստորագրութիւնը, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը : Իբրեւ հետեւանք այս որոշման, գերմանական պատուիրակը Պերլին պիտի վերադառնայ : Կ'ըսուի թէ ծրագրուած դաշնագրով Ռումանիա յանձն առած է գոհացնել կարգ մը պահանջներ, բայց մերժած է իր քարիւղի մենաշնորհը տալ Գերմանիոյ :

ՖԱՇԱԿԱՆ ՄԵԾ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ գումարուեցաւ առջի օր : Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ ժողովրդապետական երկիրներու «միացեալ ճակատի կազմութեան սպառնալիքին առջեւ—որ պատերազմի աղբիւր մը պիտի դառնայ եւ ոչ թէ խաղաղութեան — Ֆաշական խորհուրդը կը յայտարարէ թէ ինչ որ պատահեցաւ Կեդր. Եւրոպայի մէջ, հետեւանք է Վերսայլի դաշնագրին» : Խորհուրդը «մասնաւորապէս այս պահուն անգամ մը եւս կը հաստատէ իր կատարեալ յարումը Հռոմ – Պերլին առանցքին» :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ...

— • —

Քաղաքական շռնդալից լուրերու մէջ, «Օրը Օրին»ը կամացուկ մը պատն ի վեր քաշուեցաւ, կարգի սպասելով :

Բարեբախտաբար ոչ օդանաւերը կը հնչեն, ոչ ալ թնդանօթները կ'որոտան :

Միայն նախարարական ճառերն ու լրագրական ճամարտակութիւններն են որ իրար կը հրմշտկեն, ցնոր տեսութիւն :

Օգտուելով քանըչորս ժամուան դադարէ մը, ահա քանի մը տող կը մրոտեմ, միեւնոյն ատեն տեղ բանալու համար... Անթիլիասի յուշարձանի ցանկին, որ նոյնպէս կարգի կը սպասէր :

Նորէն «աւուր պատշաճի» նիւթ մըն է որ կուգայ գրչիս տակ :

Սովորութիւն ունի՞ք հետեւելու երեսփ. ժողովին վիճաբանութեանց :

Ես ալ չէի հասնիր ոչ «պլօթ»ին, ոչ ալ «թավլու»ին : Իբրեւ ժամանց, ես ալ աստ – անոր ճառերը կը կարդամ, պարապ ժամերուս :

Այսպէս, վերջին շաբթուան ընթացքին ծայրէ ծայր կարդացի շատ մը ատենագրութիւններ :

Ի՛նչ գոհարներ, ի՛նչ գոհարներ : Ամէնէն լուրջէն, ակադեմականէն մինչեւ թեթեւն ու փողոցայինը :

— Դաւաճա՛ն, ծախուա՛ծ, լրտե՛ս, մարդասպա՛ն ...

— Ստախօս, դասալիք, վարձկան..

— Պուրկոս գնա :

— Քու տեղդ Մոսկուան է : Բոլշեւիկները գողեր եւ մարդասպաններ են ...

— Պարոն նախագահ, այժմէն կ'ազդարարեմ թէ պիտի ապտակեմ այդ պարոնը, ժողովէն վերջը : (Իսկապէս ալ բոլշեւիկ Ռընօ ժան առջի օր ապտակեր է վիէնի երեսփոխանը, Պ. Քոլոմպ, որ անմիջապէս բողոքագիր մը ուղղեց Պ. Էռիոյի) :

Յանկարծ ուրիշ մը տեղէն կը ցատկէ, խոյանալու համար հակառակորդին վրայ : Բարեբախտաբար նախագահը կ'ընդհատէ նիստը, գլխարկը դնելով հանդիսաւորապէս :

Եւ իրարանցումը կը շարունակուի ու.ուրբը : Հրմշտուք : Փոխադարձ լուտանքներ : Բռունցք : «Դո՞ւն էիր ...» :

Բարեկամներ եւ բարապաններ յառաջ նետուելով, կը հեռացնեն ոսոխները :

Նիստը վերսկսած է : Նախագահը կարգով կը կանչէ հարցապնդողները :

Ձայն մը.— Այդ ստահակին թոյլ մի՛ տաք որ խօսի ...

Կարմիր երեսփոխան մը կ'անարգէ պատերազմի վիրաւոր մը, աչագուրկ :

Նախագահը կարգի կը հրաւիրէ : Աչագուրկ երեսփոխանը կարն պատասխան մը կուտայ.

— Պարոն Ռամէթ մէկ չքմեղանք ունի,— Պարոն Ռամէթ կը կոչուի :

Երեսփոխան մը հազիւ Լէոն Պլումի անունը արտասանած, նախկին վարչապետը կ'ընդմիջէ.

— Մի՛ նեղուիք, ահա ես կ'ելլեմ կ'երթամ :

Եւ իսկապէս կ'առնէ կը քալէ :

Եւ տակաւին կ'ըսեն թէ Հայերը ետ մնացած են, ժողով ընել անգամ չեն գիտեր ...

Դժբախտաբար Արազը հիւանդ է երկու շաբաթէ ի վեր, այլապէս հոգեբանախօսական դաս մըն ալ այս մասին կուտար :

ՎԱՀԷ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Բարձր Հայքի Հայր. Միութիւն, Մարսէյլ	100
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Զաքրեան	50
Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Մարսէյլ	30
Գումար	180
Մարտ 1ի գումար	1340
Ընդհ. գումար	1520

«ԷՋՄԻԱԾԻՆ» ԲԱՌԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Հայաստանի սահմանակից շրջանէ մը հասած նամակի մը մէջ կը կարդանք (8 մարտ).

— «Էջմիածին» բառը արգիլուած է : Խորհրդային թերթերը զայն կը կոչեն «Նախկին վանք», որուն կառավարիչն է Չեկան : Ոչ մէկ տեղեկութիւն Միաբանութեան մասին : Կ'ըսուի թէ Մեսրոպ արք. Մագիստրոս կրօնական սքեմը ձգած ըլլալով, իբրեւ աշխարհական կ'ապրի եղբօրը քով :

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— oo —

Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը եւ տիկինը Լոնտոն հասնելով, ընդունուեցան արտակարգ պատիւներով : Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին, վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ կայարան գացած էին, դիմաւորելու համար հիւրերը : Ճամբան տասնեակ հազարաւոր քաղաքացիներ խանդավառութեամբ կը ծափահարէին Ֆրանսայի նախագահն ու Տիկինը, որոնց կ'ընկերանար արտաքին նախարարը, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ : Հիւրերը առաջնորդուեցան Պըքինկէմի պալատը, մինչ բազմութիւնը կ'աղաղակէր.— «Կ'ուզենք տեսնել նախագահը եւ թագաւորը» : Հիւրը եւ հիւրընկալը հարկադրուեցան պատշգամ ելլել, տիկիններուն հետ, խանդավառ ցոյցերու մէջ :

Աւելորդ է ըսել թէ կատարուած փառաւոր ընդունելութիւնը չէր կրնար փարատել քաղաքական մտահոգութիւնները, որոնք այնքան ծանր համեմատութիւններ ստացած են այս միջոցին : Ոչ միայն երկու երկիրներուն նախարարները, այլեւ թագաւորն ու հանրապետութեան նախագահը շարունակ այդ մասին կը խօսէին : Արքայական պալատին մէջ սարքուած սեղանին առթիւ, Անգլիոյ թագաւորը իր բաժակաճառին մէջ փառաբանելով երկու երկիրներուն դարաւոր եւ փառաւոր պատմութիւնը, պանծացուց ժողովրդապետական կարգուսարքը, ազատութեան եւ արդարութեան գաղափարը : «Երեսունեւհինգ տարի առաջ, ձեր երկիրը եւ իմ երկիրս միասին հաստատեցին թէ աշխարհագրութիւնը զիրենք դրացիներ դարձուցած ըլլալով, նախախնամութիւնն ալ կ'ուզէր որ անոնք բարեկամներ ըլլան» : Յետոյ փառաբանեց երկու երկիրներուն սերտ գործակցութիւնը, «որ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած է եւ պիտի մատուցանէ խաղաղութեան դատին : Մեր պետական վարիչները ջերմապէս կը բաղձան կարելին կատարել, բարեկամաբար լուծելու համար բազմաթիւ ծանրակշիռ խնդիրներ որոնք այսօր կը յուզեն ամբողջ աշխարհը : Բայց անոնք պիտի չմասնակցին որ եւ է կարգադրութեան որ կը խախտէ պետութիւններու յարաբերութեանց սկզբունքները : Մենք կ'ըմբռնենք մեր ճամբուն վրայ եղած դժուարութիւնները, բայց ես համոզուած եմ թէ պիտի կրնանք վստահութեամբ նայիլ ապագային, գիտակից՝ մեր ուժին եւ իմացականու–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԻՆ ՏՆՏԵՍ. ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Գերմանիոյ «արշաւը դէպի Արեւելք» պիտի յանգի՞ արդեօք ընդհանուր պատերազմի: Դիւանագէտներն անգամ այս պահուս ի վիճակի չեն որոշ պատասխան մը տալու: Գալով հասարակութեան, իւրաքանչիւր մարդ, իր անհատական խառնուածքին կամ անձնական շահերուն համեմատ, տեսակէտ կը յայտնէ:

Անցեալ Սեպտեմբերին կատարուած «մետասաներորդ ժամու» միջամտութեան նման նախաձեռնութիւն մը կրնայ մեղ փրկել մօտալուտ պատերազմի մը արհաւիրքներէն: Բայց, այն տնտեսական կորուստները՝ որոնց հիմակուընէ իսկ ենթակայ կ'ըլլան ժողովուրդները կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, քիչ առնելէն նոր հարուած մըն ալ պիտի տան ժողովուրդներու բարօրութեան:

Սպառազինութեանց յաւելում, առեւտրական յարաբերութեանց սեղմում, տուրքերու բարձրացում, դրամագլուխներու վատնում՝ հակատնտեսական ձեռնարկներու մէջ.— ահա ասոնք են գլխաւոր հետեւանքները այն ընդհանուր կասկածոտութեան՝ որ այլեւս մշտապէս բոյն պիտի դնէ Եւրոպայի ծոցին մէջ:

×

Միջազգային Սակարանները վերջացող շաբթուան մէջ երեւան բերին ընդհանուր խուճապի մը բոլոր նշանները: Փարիզի հրապարակը մասնաւորաբար անցեալ Հինգշաբթի օր մեծ յուզումի մատնուեցաւ: Ֆրանսայի պետական պարտաթուղթերը քանի մը թիւ կորսնցուցին եւ առեւտրական, ճարտարարուեստական կամ դրամական մեծ հաստատութեանց արժեթուղթերը կարեւոր անկումներ ունեցան:

Լոնտոնի մէջ, զանազան արժեթուղթերու վաճառման քանակին բարձրանալը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց, մանաւանդ անցեալ Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ: Խուճապէն ազդուեցանամէն կարգի թուղթեր,—նոյն իսկ ամերիկեանները: Բայց, ամէնէն աւելի տուժողները բնականաբար կեդր. Եւրոպայի հաստատութեանց թուղթերը եղան:

Նոյն խուճապը տեսնուեցաւ նաեւ Նիւ Եորքի մէջ, ուր Սակարանին մէջ ծախուած թուղթերու քանակը Զորեքշաբթի օր 40 առ հարիւրէն աւելի եղաւ բաղդատմամբ նախորդ երկու օրերուն (1,100,000 թուղթ՝ փոխանակ 700,000ի): Ուրբաթ օր, այս թիւը մէկուկէս միլիոնի հասած էր արդէն:

Տարակոյս չկայ թէ այս բոլորը հետեւանքն են միջազգային կացութեան խանգարման:

Խուճապը միեւնոյնատեն նորանշան երեւոյթի մը հանդիսատես ըրաւ մեզ: Գերմանիոյ դրացի փոքր պետութիւնները իրենց ոսկիի մթերքը ապահով տեղեր սկսան զետեղել: Պելճիքայի Դրամատունը իր մթերքին մէկ մասը արդէն Անգլիա ղրկած է. իսկ Հոլանտայի ազգային Դրամատունն ալ Միացեալ Նահանգները, ուր կը գտնուին նաեւ Անգլիոյ ազգային Դրամատան եւ Շուէտի պետական Դրամատան ոսկիներէն կարեւոր մաս մը:

Աւելի հետաքրքրական են Չեխոսլովաքիոյ ազգային Դրամատան ձեռք առած միջոցները: Այս երկրին ոսկիի մթերքները, ինչպէս յայտնի է, կը պտուէին Պէհնի զրահուած նկուղներուն մէջ, ուր պահուած կը մնային ցարդ: Հիմա, անոնք այդ նկուղներէն հանուած են եւ պահուած, կ'ըսուի, անմատչելի տեղ մը. բայց, ո՞ւր, յայտնի չէ: Ամէն պարագայի մէջ, շուրը յատկանշական է, որովհետեւ նշաններէն մէկը կը կազմէ վիճակի մը՝ որ շատ կը մօտենայ հին դարերու ասպատակային շրջանի մէջ նմանօրինակ պարագաներու տակ ձեռք առնուած միջոցներուն:

Որոշ է որ այս զգուշութիւններուն պատճառը գերմանական արշաւանքի վախն է: Եւրոպայի մէջ միահեծան ըլլալու համար, Հիթլէրի երկու բան կը պակսի.— ոսկի եւ ցորեն: Ոսկին իր գրաւած վայրերուն դրամատանց մէջ կը յուսայ գտնել, եթէ մինչեւ այն ատեն փոխադրուած չըլլայ այս թանկագին մետաղը. իսկ, ցորենը կը յուսայ գտնել Հունգարիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ արտերուն մէջ, եւ, ո՛վ գիտէ, թերեւս նաեւ ռուսական Ուկրայնայի մէջ:

×

Չեխոսլովաքիա՝ որ քանի մը օրէ ի վեր գերման տիրապետութեան տակ կը գտնուի, Մեծ Պատերազմէն առաջ մաս կը կազմէր Աւստրօհունգարական կայսրութեան, որուն ճարտարարուեստին գրեթէ ամբողջութիւնը կեդրոնացած էր անոր սահմաններուն մէջ: Այս երկրամասն էր որ կը հայթայթէր հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց ճարտարարուեստական վաճառքները:

Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը կարեւոր չափով մը կ'աւելցնէ ուրեմն Գերմանիոյ ճարտարարուեստական կարողութիւնը (փոթանսիէլ): Անշուշտ այս մեծ առաւելութիւն մը չէ Հիթլէրի համար: Բայց, Չեխոսլովաքիա ունի նաեւ հանքածուխի, երկաթի, լիքնիթի, քաոլինի եւ ռատիոմի բաւական կարեւոր հանքեր եւ նոյնիսկ ջարիւղի հորեր՝ որոնք, իբրեւ նախնական նիւթ, թանկագին օժանդակ մըն են գերման ընդհանուր տնտեսութեան համար:

Ասկէ զատ.— ինչ որ այլապէս օգտաշատ է գերման ազգային տնտեսութեան համար— Սլովաքիոյ հողագործական եւ անտառային արտադրութիւններու բերելիք նպաստն է: Արդարեւ, այս երկրամասը ճայտէս երկրագործական երկիր մըն է: Շահագործուելով գերման գիտական եւ արհեստագիտական մեթոտներով՝ այս հողերը կրնան իրենց ներկայ արտադրութիւնները աւելցնել ամենամեծ չափերով:

Դարձեալ, ուշադրութեան պէտք է առնել այն իւրայատուկ. եւ ճարպիկ եղանակը՝ որով գերման մասնագէտները կազմակերպել գիտեն արտադրութեանց բաշխման գործը: Արտադրուած ապրանքները ի՛նչ քանակով, ի՛նչ եղանակով, ո՛ր ատեն եւ ի՛նչ միջոցներով տեղէ տեղ փոխադրելու է, վատնումի, ժամանակի կորուստի տեղի չտալու, փոքրագոյն քանակէն առաւելագոյն օգուտը ստանալու համար, ասիկա տնտեսական գործողութիւն մըն է՝ որուն գաղտնիքը շատ լաւ գիտեն գերման մասնագէտները: Բաշխումի այս բանաւոր միջոցները համարժէք են արտադրութեան յաւելման, որովհետեւ կը ծառայեն բռնագրաւուած վայրերու նախնական նիւթերն ու երկրագործական բերքերը լաւագոյն կերպով օգտագործելու:

Եւ սակայն, այս բոլորը բաւական չեն— կը կարծենք— ապահովելու գերման գերակշռութիւնը Արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Ճիշդ է, Աւստրիայէ եւ Չեխոսլովաքիայէ կազմուած հօդային զանգուածը տնտեսական եւ ռազմական ամրոց մը կը կազմէ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ամրոց մը՝ որ սակայն անզօր պիտի մնայ վերջնականապէս հաստատելու Հիթլէրի միահեծանութիւնը, եթէ պակսին ոսկին ու ցորենը:

Ըսինք թէ ոսկին փախչիլ սկսած է արդէն ամէն տեղէ: Աւստրիոյ դեղին մետաղի մթերքն Գերմանիա չէր կրցած օգտուիլ այն պարզ պատճառով որ նմտապէս եւ տնտեսապէս կմախացած այս փոքր երկրին մէջ ոսկի մնացած չէր: Իսկ Չեխոսլովաքիոյ թանկագին մետաղը շատոնց արդէն փոխադրուած էր Լոնտոն, այնպէս որ երբ Գերմանացիները Փրակայի ազգային Դրամատան արկղերը բացին, գրեթէ պարապ գտան զանոնք:

Ցորենին գալով՝ Հունգարիոյ, Թրանսիլվանիոյ եւ Ուկրայնայի շտեմարանները շատ մօտ չեն: Մնաց որ, Գերմանիա պիտի կրնա՞յ մինչեւ վերջը արհամարհել ժողովրդավար պետութեանց զայրոյթը:

Դէպքերու արագասահ ընթացքը կրնայ շատ եղերական հետեւանքներ յառաջ բերել: Թողունք ասն ու պահ մը լաւատես ըլլանք: Բայց, նոյնիսկ այս պարագային, սա քանի մը օրուան պատահածները ուժգին հարուած մը տուին միջազգային տնտեսութեան: Կը վախնանք որ այս հարուածը յառաջ բերէ համաշխարհային նոր տագնապ մը, ծնած՝ սպառազինութեանց յաւելումէն եւ տիրող ընդհանուր անվստահութենէն:

Հ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԵԵՏԻՆ ՄԻՏՔ

Ի՞նչ է իմաստը Ետին միտք ասութեան: Որքան որ կը յուսամ ըմբռնել զայն, կը նշանակէ ունենալ միտք մը, նպատակ մը եւ զայն պահել եւ ըսել ուրիշ պատշաճ կարծուած նախադասութիւն մը, զայն բացատրելու կամ պարտկելու համար:

Այսպիսի ուղեղային խաղ մը անհրաժե՞շտ է ապրելու համար: Եթէ անհրաժեշտ է, ո՞րն է անոր բարիքը եւ ինչպէ՞ս ապացուցանել զայն: Իսկ եթէ անհրաժեշտ չէ, ի՞նչու պէտք ունենալ այդ աճպարարութեան:

Իմ կարծիքով, մարդկային միտքի ունակութիւններէն մին է ան, որ յաճախ կը շփոթուի նրբին վերաբերումին հետ:

Նրբին վերաբերումը կամ փափկանկատութիւնը անհրաժեշտութիւն մը կրնայ ըլլալ եւ պէտք է, դիմացինը չվիրաւորելու համար, երբ անոր հոգեկան տրամադրութեանց միշտ թափանցիկ չի կրնար ըլլալ մարդ: Այս պարագային նուրբ վերաբերում մը, նուրբ խօսակցութիւն մը պայման է: Բայց երբ վստահ ենք մեր խօսակցին կամ շուրջիններուն տրամադրութեանց, բացատրելու նրբութիւնը, զարձղարձիկ ձեւեր փնտռելու ճիգը ուրիշ արդիւնք չեն տար եթէ ոչ ուղեղային յոգնութիւն:

Անդրադառնալով Ետին միտք ասութեան, մարդկային ուղեղը պէտք չէր որ ներէր ինքզինքին այսպիսի ասութեան մը գոյութեան եւ մանաւանդ անոր կիրարկումին ընկերութեան ծոցին, թունաւորելով եւ վատթարացնելով փափկանկատներուն վարկը:

Ետին միտքը (arrière pensée) ինչպէս կը բացատրէ ասութեան առաջին բառը, արդեօք նշան չէ՞ յետամնացութեան, ստորին եւ ապականած, անկենսունակ ուղեղներու գործունէութեան: Շա՞տ կ'ըլլայ արդեօք երբ այս կարգի ուղեղները դասենք մարդկային ընկերութեան վիժումներուն կարգին: Անասուններու մտային մակարդակէն շատ աւելի վար իրողութիւն մը, ուրիշ խօսքով:

Ուղեղային այս ունակութիւնը, վարկաբեկիչ ազդակը պէտք է առյաւէտ ջնջել, զանազանել եւ զգուշանալ այնպիսի մարդոցմէ որոնք իրենց արտայայտութեանց կ'ընկերացնեն Ետին միտք: Վնասակար է այդպիսիներու ընկերութիւնը:

Ետին միտք՝ մարդկային ընկերութեան ամենօրեայ գործունէութեան ընթացքին, յետին միտք՝ ընտանիքին մէջ, ազգային գործերու մէջ, մարդկային գործերու մէջ, վերջապէս ամէն տեղ յետին միտք, ուր միամիտ շատերը անցընելու վախը կայ. միշտ արթուն չըլլալու անպատռութիւնը: Ետին միտք, բացարձակ պայման, մանաւանդ դիւանագիտութեան մէջ:

Բայց կը ներէք, բառարանը մեզի կուտայ իմաստը դիւանագիտութեան,— կառավարելու արուեստը: Եթէ ճիշդ է այս իմաստը, ո՞րն է արուեստին յետին միտքը, այդ արուեստը յետին միտք մը կրնա՞յ ունենալ: Ինչ որ գոնէ մեր օրերուն դիւանագիտութիւն կը նշանակէ, կը տրամադրէ երբեք չըսել չիփ չիտակ ինչ որ պէտք է ըսել, այսինքն գործածել յետին միտք մը:

Չեմ ուզեր աւելի ծանրանալ այս մասին, վասնզի իմ ազգակիցներս իրենց մորթին վրայ մօտէն կրած են դիւանագիտութեան արուեստին բարիքները ····:

Ետին միտքը եւ զայն գործածելու պէտքը մարդկային ուղեղին հիւանդոտ վիճակն է: Իսկ երբ այս յետին միտքը կը խոշորնայ, կը խորունկնայ եւ կը վարակէ մանաւանդ կառավարելու պաշտօն ունեցող անձնաւորութիւններու ուղեղները, այն ատեն կը դառնայ խոշոր վէրք մը ընկերութեան ծոցին մէջ: (Մարդկութեան սպառնացող ընդհանուր եւ աղետալի պատերազմներու սարսափը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ դիւանագիտութեան արուեստը···):

Ետին միտքը վիժած ուղեղներու արտադրութիւնն է, վախկոտութիւն եւ գերութիւն է, որովհետեւ ուղեղով ուժով, մարմնով ուժով մարդը պէտք չունի դիմակի, յետին միտքի: Եթէ հակառակորդին առջեւ է, կը հանէ խեւքի իր զէնքը, եթէ անասունի մը առջեւ է՝ կը հանէ երկուքն ալ, թէ խելքը եւ թէ իր բազուկները: Այս կարողութեան համար է որ ան կրցած է ինքզինքը անասուններէն վեր դասել····: Որով եթէ պիտի չկարենայ գործածել իր ուղեղին ուժը, պիտի դիմէ վախկոտի իր ուղեղին եւ պիտի ցոլացնէ յետին միտք մը, քաղաքականութիւն մը, ըստ ոմանց ճարպիկութիւն մը, պարզապէս խուսափելու համար յարձակումէն: Իսկ չվախցող մարդը, իր ուղեղին տէր, իր արտայայտութիւնը կշռող եւ զայն ուժով պտնող մարդը բացէ ի բաց կ'ըսէ իր ըսելիքը, առանց յետին միտքի, առանց դիւանագիտութեան դիմելու:

Պղտոր ջուրի մէջ ձուկ բռնել ուզող փիլիսոփաներ, մեծ մտաւորականներ կը վխտան մեր դարուն մէջ:

Ուրեմն սատանայ մը կայ եւ ան ալ մարդկային ուղեղին ալեկոծ վիճակն է, խորհելու տագնապն է, երկչոտութիւնն է, տկարութիւնն է, պատասխանատուութեան թուլութիւնն է, եւ իբրեւ հետեւանք՝ յետին միտքի ունակութիւնը, որուն պատճառած վրդովումները վերի վայր կը հրջեն մարդկութեան ճակատագիրը, պատերազմներու, բնաջնջումներու տեղի տալով:

Գ. ՔԻՐՔՃԵԱՆ

Շանկհայի Հայոց Ազգ. Տան հիմնարկութիւնը

Շանկհայի Հայոց համար Ազգային Տուն մը հիմնելու անդրանիկ գաղափարը յղացողը եղած է Ծայրագոյն Արեւելքի Հայոց Առաջնորդ Ասողիկ վարդապետ Ղազարեան:

Այդ գաղափարին առաջին սերմը ցանած է տեղւոյն հայ գաղութին մէջ երբ առաջին անգամ ոտքը ցամաք դըրաւ Շանկհայ 1937ի գարնան: Այդ թուականին էր որ Ասողիկ վարդապետ Չինաստան ժամանեց հաւանութեամբ Ամենայն Հայոց Սրբազան Հայրապետ երջանկայիշատակ Խորէն կաթողիկոսի եւ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արքեպիսկոպոս Գուշակեանի իբր հովիւ Արեւելքի,— Չինաստան, Մանչուքօ, Ճափոն:

Եւ ահա այսօր ազգօգուտ այդ գաղափարին շօշափելի արդիւնքն է Շանկայի հայ օրրանին մէջ Ազգային Տան հիմնարկութիւնը:

Նորակառոյց, երկյարկանի եւ քարաշէն Հայոց Տունը կը գտնուի 269 Monsignor Maresca, Shanghai:

Ասողիկ վարդապետի ներշնչման տակ իրենց նիւթական առատաձեռն օժանդակութիւնը բերած են ազգասիրաբար Պ. Պ. Հայկ Աստուրեան, Վարդան Զաքալեան եւ ուրիշներ:

Մեր ազգակից Հայկ Աստուրեանի մասին որքան գրուի քիչ է: Եգիպտահայ այս ազնուականին անունը զինք ճանչցողներուն — հայ թէ օտար — սրտին մէջ թագաւորի համազօր է. այժմ յարմար առիթն է զինք Շանկհայի Հայոց բարերար արքան հռչակելու:

Հայ ազգը որ Խտիմներու երկրին պարգեւած է հայ եւ որդի Նուպար փաշաներ՝ կրնայ վերստին պարծենալ յանձին Պ. Հայկ Աստուրեանի:

Ինչպէս ասկէ առաջ յիշած ենք, Շանկհայի պէս միջազգային կեդրոնի մը մէջ հիմնած է Forum անուն հսկայ շէնքը որ ժամադրավայրը է Սպանական Hai Alai կոչուած խաղին: Նման շէնք մըն ալ կառուցած է Թիէնցին:

Իր վերջի ձեռակերտն ու պարծանքն է Շանկհայի Հայոց Ազգային Տան կառուցումը, անգլերէն յորջորջուած The Armenian Relief Society:

Տան հիմնադիրներէն Վարդան Զաքալեան նմանապէս ծանօթ է ամէնուն: Կարնեցի Զաքալեաններու համբաւաւոր գերդաստանին շառաւիղը ոչ միայն արդեամբ սատարած է Տան կառուցման, այլեւ ի սպաս կը դնէ իր արդիւնական օժանդակութիւնը՝ դասախօսութիւններով,— թէ հայերէն եւ թէ ռուսերէն լեզուով: Ան կը կազմակերպէ նաեւ երեկոյթներ եւ դերասանական ներկայացումներ եւ պարի դասընթացքներ:

Ազգային Տան նպատակն է նախ նիւթական օգնութիւն մատակարարել Շանկհայի կարօտ Հայերուն. յետոյ ըլլալ գաղութին մշակոյթի կեդրոնը, հայթայթելու անոր թէ կրօնական եւ թէ լեզուական պէտքերը, նոր սերունդին համար կազմակերպել աճեճէ խաղեր, մէկ խօսքով կրօնական եւ ազգային պաշտօնական մարմինը ըլլալ:

Տան մէջ ունին աղօթատեղի որուն բացումը վէմ քարով կատարած է Ասողիկ վարդապետ, հերու՝ Հոկտեմբեր 22ի Շաբաթ երեկոյեան, նոյնպէս եւ օծումը երկու սուրբերու իւղանկար պատկերներուն,— Սուրբ Աստուածածնի խաչելութիւնը, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ: Ետոյ իր քարոզին մէջ խորհուրդ տուած է ապագային նոր վայրին վրայ շինելու եկեղեցի մը, երբ որ իրենց նիւթական պայմանները ներեն:

Հետեւեալ օր Կիրակի, առաջին պատարագը կը մատուցանէ նորաբաց աղօթատեղիին մէջ որ կը գտնուի շէնքին ետեւի կողմը: Նոյն երեկոյ գաղութին կողմանէ ճաշկերոյթ մը կը սարքուի, որու միջոցին Հայր Սուրբը երիտասարդներու խրատական մը կու տայ եւ կ'օրհնէ բոլոր ներկաները:

Շանկհայի Ազգային Տան ընթացիկ ծախքերն են ամիսը 300 չինական տոլար, որ մասամբ կը հոգացուի անդամավճարներէ, կարեւոր բաժինը՝ գրեթէ կէսը, կը հոգայ Պ. Հայկ Աստուրեան ազնուօրէն եւ ազգասիրաբար:

Երիտասարդ – երիտասարդուհիներու համար գիշերային հայերէն դասընթացքի վարժապետին ռոճիկն ալ կը հոգայ դարձեալ նոյնինքն Պ. Հայկ Աստուրեան:

Շանկհայի Հայերը դեռ ի վիճակի չեն մնայուն եկեղեցական մը հրաւիրելու իրենց կրօնական պէտքերուն համար, վասնզի իրենց նպատակն է նախ ունենալ եկեղեցի մը փոխան պարզ աղօթատեղիի, եւ յարմար բնակարան մը՝ հրաւիրուելիք եկեղեցականին համար եւ այդ երկու հոգերը միաժամանակ շատ ծանր կուգան իրենց:

Պատահական մկրտութիւններն ու պսակները Ասողիկ վարդապետ կը կատարէ տարին մի քանի անգամ Խարպինէն Շանկհայ այցելութեան ընթացքին: Իսկ պատահական մահերու պարագային, որոնք տեղի կ'ունենան իր բացակայութեան՝ առ հ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Ոչ մի բանի վրայ:

— Այդ զարմանալի է:

— Այո՛, երբ սուրը խօցում է սիրտը, այն ժամանակ ուղեղը դադարում է մտածելուց··· Դու սուր ցցեցիր իմ սիրտը, իշխան:

— Վշտացար, այնպէս չէ՞. կարեւէր խոցուեցար··· Օ՛, այդ դեռ դու ես, դո՛ւ, որ միայն թագաւորի զինակիցը եւ հայրենիքի մի զինուորն էս. դու վշտացար այնքան որ ուղեղդ դադարեց մտածելուց՝: Հապա եթէ զինակից ու զինուոր լինելուց զատ լինէիր նաեւ սիրող հայր··· Եթէ յանկարծ տեսնէիր որ տարիների ընթացքում մեծամեծ աշխատութեանց ու զոհաբերութեանց գնով սիրածդ աստեր համար ստեղծած փառքն ու երջանկութիւնը ջախջախուած ընկած են քո առաջ··· Թէ դրա հետ միասին փշրուած են նաեւ քո լաւագոյն յոյսերը, անդարձ կորած՝ սրտիդ անդորրութիւնը, հոգւոյդ ուրախութիւնը, արտասուորուած՝ տոհմիդ պատիւը··· ի՞նչ կ'անէիր դու այն ժամանակ···

— Միթէ՞ ընդհանուր հայրենիքի համար զգացած վիշտը դառնագոյն չէ, քան թէ այդ բոլորը:

— Բայց եթէ ընդհանուր հայրենիքի համար զգացածդ վշտի վրայ աւելանային ա՞յս վշտերը···

— Հարկաւ, անտանելի կը լինէին նրանք···

— Այո՛, իշխան. ես պակաս հայրենասէր չէի, եւ հէնց այդ էր պատճառը, որ այդ անխիղճ ու զրախօս նամակն ստանալուց յետ՝ ձի չնստայ իսկոյն, չթռայ դէպի Շիրակ եւ սրի մի հարուածով չջախջախեցի մեղապարտի գլուխը. այլ երկրորդ անգամ ապստամբութեան դրօշ պարզեցի, հետեւութեամբ որոշելով թէ՝ այս անգամ մի փոքր աւելի խստութեամբ կը վարուեմ արքունական կալուածների եւ ժողովրդի հետ, գուցէ դրանով կարողանամ ազդել Թագաւորի քարացած սրտի վրայ, ճանապարհ բերեմ մոլորեալին եւ ազատեմ գահը վերահաս վտանգից:

«Եւ ահա՛ այդ նպատակաւ, ինչպէս գիտես, վերցրի Գարդմանում պատրաստ ունեցած զօրքս, որոց թիւը ութ հազարի էր հասնում եւ դիմեցի ուղղակի Զորափոր: Առաջին գործս եղաւ Կայեան բերդը պաշարելն ու առնելը: Այնտեղ Վասակ իշխանի հետ միասին պահեստի մէջ գտնւում էին նաեւ մի քանի ապստամբ նախարարաց կանայք: Վասակ իշխանի հետ միասին նրանց էլ ազատեցի. եւ միտադիր էի շտանալ միայն այդքանով, մինչեւ Թագաւորը Ափխազիայից կը վերադառնար իր զօրքերով:

«Բայց Կայեան բերդից հեռացած զինուորները միացան մօտակայ գիւղերի բնակիչների հետ եւ իմ հանդէպ դուրս եկող լերան մէջ ամրանալով ըսկսան իրենց ասպատակներով անհանգիստ անել իմ զօրքերին: Սոխպուած յարձակուեցի դրանց վրայ, եւ որովհետեւ դրանք տեղի չտուին, ուստի մի քանի հարիւր հոգի ջարդեցի. իսկ գիւղացիներին խրատելու համար, որ միւս անգամ չհամարձակուէին իշխանների կռուին խառնուելու, հնձել տուի նրանց արտերը, կրակի մատնեցի եւ ապա հեռացայ Գուգարաց լեռները:

«Ահա՛ այս գործի համար էր որ մեր իշխաններն սկսան ինձ մեղադրել, ինչպէտեւ իրանք այդպիսի դէպքերում տասնապատիկ աւելի չարիքներ են հասցրել:

— Ո՛չ, քեզ աւելի մեղադրում էինք նրա համար, որ ապստամբութեան դրօշ էիր պարզել այնպիսի մի ժամանակ, որ Թագաւորը Ափխազիայում զբաղուած էր Գուրգէնի դէմ կռիւ մղելով: Մենք արդէն յաղթել էինք նրան: Վրաց Ադրներսէհը միջնորդում էր խաղաղութեան համար, եւ արդէն դաշնագիրն ստորագրելու վրայ էին, երբ գուժկան հասաւ եւ յայտնեց թէ՝ Սահակ իշխանը կրկին ապստամբելով՝ պետութեան գաւառներն աւերում է: Թագաւորը եւ մենք, առհասարակ, մնացինք շուարած. ոչ ոք չէր կարող հաւատալ թէ՝ դու կը դրժէիր քո երդման եւ բոլորիս ներկայութեամբ կնքած ուխտին. բայց իրողութիւնն անհերքելի էր: Ադրներսէհ Թագաւորն ինքը խորհուրդ տուաւ Արքային կիսատ թողնել Գուրգէնի հետ կապելիք դաշնադրութեան գործը եւ շտապել Գուգարք, քո աւերումների առաջն առնելու:

— Ես սպառողական դիրք էի առել եւ ոչ մի աւերմունք չպիտի անէի. ի զուր էր ձեր շտապելը: Բայց թէ ինչո՞ւ արքայի բացակայութեան ժամանակ ապստամբութեան դրօշ պարզեցի, դրա պատճառն այն էր, որ չէի կամենում որեւէ ընդհարում ունենալ արքայական զօրքի հետ. չէի կամենում կոտորածի պատճառ դառնալ: Ես մինչեւ անգամ յոյս ունէի թէ՝ Ադրներսեհ Թագաւորը կամ դուք իշխաններդ կը համոզէիք Թագաւորին բանակը չշարժել իմ դէմ, այլ խորհուրդ կը տաք իրան միայնակ տեսնուել ինձ հետ եւ հաշտուել իբրեւ որդի՝ իւր հօր հետ: Այն ժամանակ ի հարկէ ես նրա հետ կը խօսէի ինչ որ պէտք էր, եւ գուցէ, շահաւոր ընթացք առնէր գործը: Բայց Թագաւորը զայրացած հեղեղի նման հասաւ Գուգարք. նրան այլեւս քաղցրութեամբ դիմաւորել անկարելի էր:

— Այդ կէտում դու անարդար ես իշխան: Առաջին՝ մենք ամբողջ բանակը չշարժեցինք քո դէմ, այլ միայն մի քանի գնդերով եկանք···

— Այդ ինձ յայտնի չէր. ինձ թըւում էր թէ զօրքի մեծ մասը դըրանում էք դրել:

— Ասում եմ այդպէս է. եկանք միայն մի քանի գնդերով: Եւ երկրորդ՝ Թագաւորը բանակի եպիսկոպոսին ... ղարկեց քեզ մօտ պատգամաւորութիւն խնդրեց. ինչո՞ւ չկամեցար հաշտուիլ, այլ ասել էիր եպիսկոպոսին թէ՝ «դու կա՛ց այստեղ իմ ... նում, ես կ'երթամ եւ նրան իմ ... կը տամ պատասխան»:

— Այդ ճիշդ է. այդպէս ... պիսկոպոսին: Բայց ինչո՞ւ ... — այժմ, այո՛, զղջում եմ, ... էլ մարդ էի, չկարողացայ ... կան զայրոյթս զսպել— եպիսկոպ... ինձ մատնացոյց արաւ իմ երդման ..., որ Թագաւորը կապել էր ... րքի վրայ՝ իւր զօրքի առջեւ կ... նեցրած խաչի պատուանդանի... ասում էր ինձ եպիսկոպոսը, ... ժում ես այն երդմնագրին. ... չհաշտուես, աշխարհը քեզ պիտի ... տապարտէ իբրեւ ուխտադրուժ ...

(Շար.)

[illegible]

…ացնել անպայման այս տարի, եւ …ացումը կը յուսան կատարել Ծննդ…եան Տօնին ։

Հայաստանեայց Եկեղեցի եւ Ազգա…յին Տուն՝ ահա զոյգ անյողդողդ հի…մեր որոնք զօրաւի՛ղ պիտի ըլլան ափ…ի փտարանդի հայ բեկորներուն, հոգ…է թէ գտնուին անոնք նոյնիսկ հեռա…որ անկիւնը Չինաստանի ։

ԽՄԲ.— Այս տեղեկութիւնները կը …ադրդէ Թէոդիկ Որդի, «Հ. Կոչ…»ի մէջ (4 մարտ)։ Այս առթիւ հր…ատարակուած է նաեւ խմբանկար…ը, որուն մէջ կ'երեւան Պ. Պ. Հ. Ա…տուրեան, Միհրան Թորոսեան (…ցի), Եդուարդ Համամճեան (…ցի), Պետրոս Չաքալեան, …ներն ալ գործօն անդամները վար…եան, Միքայէլ (Մելիք) Նուբար…եան, Սղնախցի, Կոստանդին Եկիք…եան, Ալեքսանդրապոլցի, Ապրէսեան, …րդան Չաքալեան, Տիկին Մարիամ Չաքալեան (77 տարեկան, իր թոռնի…ին հետ), Խսրով Զորպաճեան (Պոլ…սեցի), Լեւոն Սարգիսեան (ուսուցիչ …յերէնի, Թիֆլիսի Ներսէսեան ճե…մարանէն), Ասոյեան, Լեւոն Յով…աննէսեան (վարիչ երգչախումբի), Տիկին Մառի Լ. Սարգիսեան, Օնագ…եան (Իրանցի), Պ. Պ. Պէկիրեան …եւն.։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ …ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն…երը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ …ընթեռնլի եւ մելանով ։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐՍԷԼ.— «Համազգային»ի դասախօսութիւնը, որ յատկացուած էր Մեծն Մեսրոպի մահուան 1500ամեակին, տեղի ունեցաւ մարտ 11ին։ Բացումը կատարեց մասնաճիւղի քարտուղարը, տեղեկութիւններ հաղորդելով կատարուած աշխատանքներու մասին։ Յետոյ նախագահը, Պ. Վ. Շարճանեան յանուն կեդր. վարչութեան գոհունակութիւն յայտնեց կատարուած աշխատանքներու մասին։ Այս առթիւ բացատրեց Համազգայինի նպատակը, ի նպաստ ընդհանուր կրթութեան եւ մշակոյթի զարգացման ։

Ապա բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Պ. Հրաչ Զարդարեան, որ ըղձալի խոսքերով խտացուց Դ. եւ Ե. դարերու քաղաքական եւ մտաւորական պատկերը։ Մասնաւորապէս ծանրանալով Ս. Մեսրոպի կատարած գործին վրայ — տառերու գիւտ — շեշտեց.— «Ահա այդ թուականներէն ի վեր ունինք ինքնուրոյն տառեր, հարուստ լեզու եւ մշակոյթ։ Այն ատեն տարբեր էին պայմանները, իսկ այսօ՞ր ինչու պիտի չկրնանք իրար հասկնալ եւ համախմբուիլ մէկ դրօշի տակ, մշակութային-կրթական գետնի վրայ, ուր որ ալ ըլլանք։ Հիմա գիրը՝ մեզ բոլորիս է, լեզուն ու մշակոյթը ամէնուս»։

Այս առթիւ թելադրեց ջանք չխնայել, ստեղծելու համար համերաշխ եւ ներդաշնակ գործակցութիւն, դնելով ցայն անխախտ հիմերու վրայ ։

Գամառ – Քաթիպայէն մաքուր առոգանութեամբ արտասանեց պատանի մը, Կարպիս Մնացականեան, որ հազիւ մէկ երկու ամիսէ ի վեր կը հետեւի Հայերէնի։ Քանի մը կտոր կարդացուեցաւ Սիամանթօյէն, քարտուղարին կողմէ, առաջին՝ «Տեսիլքը» նուիրուած Մեսրոպի, եւ «Մայրը իր զաւկին»։

Ներկաները Պ. Եարճանեանէ լուսաբանութիւն խնդրեցին նոր օրէնքներու մասին, յետոյ նախագահը գոհունակութեամբ փակեց երեկոյթը, մաղթելով կրկնապատկել եռանդ եւ կորով։ Բոլորս մեկնեցանք ուրախ տպաւորութեամբ ։

Ունկնդիր մը

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ.— «Կաթողիկէ առաքելութեանց ընդհանուր միութիւնը» իր երկար տարիներու գործունէութիւնը տօնեց 12 օրեր ճառախօսութիւններով եւ ցուցահանդէսով մը, քաղաքիս կեդրոնական սրահներուն մէկուն մէջ։ Իբրեւ փակում այս հանդէսներուն, Միութիւնը փափաքած էր որ արեւելեան ծէսով պատարագ մը մատուցուի Ժընեւի մէջ, եւ առաջարկած էր Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերուն, որոնք սիրայօժար յանձն առած էին։

Մարտ 11ին Ժընեւ հասան Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհ. Աբբահայրը, Սրապիոն վարդապետ Ուլուհոճեան, իր երկու քարտուղարներով, Հ. Եղիա Վ. Փէչիկեան եւ Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեան, իսկ Փարիզէն հրաւիրուած էր Հ. Ցակոբոս, Վ. Բասըլըքեան՝ ուսումնապետ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին։

Մարտ 12ի առտուն խուռն բազմութիւն մը փութացած էր ծայրէ ի ծայր լեցնել Ս. Անտոն եկեղեցին։ Երգեցողութիւնները պիտի կատարէր քառաձայն Քրաֆթ Պոնարի որբանոցին Հայ Երիտասարդներու Միութիւնը ։

Ներկայ էր հայ գաղութը եւ Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին աշակերտներէն ոմանք ։

Ժամը 9.30ին սկսաւ հանդիսաւոր պատարագը։ Հայ սրտի լարերն էին որ կը թրթռային օտար երկինքի տակ, հայկական անոյշ մեղեդիներու ձայնն էր որ կ'իջնէր այդ բուռ մը Հայերուն սրտին մէջ։

Աւետարանի ընթերցումէն վերջ, ժողովրդապետը համառօտիւ բացատրեց ծէսին եւ արարողութեանց իմաստը։ Յետոյ լսուեցաւ Կոմիտաս վարդապետի «Տէր ողորմեա»ն, այդ հայ երիտասարդներուն սրտերը լեցնելով յոյսով եւ կարօտով իրենց հայրենիքին ։

Պ. Կոտէլ, Զուիցերիացի մը, Հայուհիի մը հետ ամուսնացած եւ քաղաքին երիտասարդ Հայերուն հոգին, պատարագի երգերը կառավարեց վարպետօրէն։ Անսայթաք հայերէն կը խօսէր։ Իրիկունը Մխիթարեան հայրերը հիւրասիրուեցան հայ երիտասարդներու «Հայաստան»ին մէջ (այսպէս կոչած են իրենց տունը), ուր տաք մթնոլորտի մը մէջ երկար խօսակցութենէ վերջ երգուեցան հայրենաշունչ երգեր։ Ժամը 20ին Մխիթարեան Հայրերը բաժնուեցան, տանելով իրենց հետ այդ հայորդիներուն համակրանքը։ Լսելով թէ Հ. Եղիա վարդապետ «Բազմավէպ»ի խմբագրապետն է, խնդրեցին իրենց ղրկել միութեան Ս. Ղազարի պաշտօնաթերթը։ Վարդապետը խոստացաւ կատարել անոնց փափաքը ։

Ականատես մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Մեր քաղաքը Լիոնէն 120 քիլոմեթր հեռու է, շրջապատուած Ալպեան լեռներով, ունի 95 հազար բնակիչ եւ անբաւ հարստութիւններ ։

1923ի վերջերը հոս ալ տարագիր Հայեր եկան, հաստատուելու քաղաքին եւ արուարձաններուն մէջ (Քըռուա Ռուժ)։ Այժմ 650 — 700 հայութիւն կայ, մեծ մասը կ'աշխատին սիմանի գործարանին մէջ։ Ունինք 4 սափրիչ, 4 կօշկակար, մէկ մսագործ, 5 դերձակ, մէկ գլխարկավաճառ, մէկ ածխավաճառ եւայլն։ Եօթը հայրենակիցներ ալ հանրակառքի պաշտօնեայ են (4 մեքենավար եւ 3 տոմսակավաճառ)։

Բարեբախտաբար մեր հայրենակիցները շատ սիրուած են ընկերութեան կողմէ եւ իրենց գործը կը շարունակեն անարգել։ Անգործ չունինք բացի 2 — 3 հոգիէ որոնք տարուան ընթացքին աշխատանքներ կը ճարեն։ Իբրեւ կազմակերպութիւն ունինք Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէն, Զ.մը, Կ. Խաչ։ Երեւանի որոշումէն վերջը Հօկը լուծուեցաւ։ Եօթը տարիէ ի վեր ապրիլ 11 — 24ը չէր տօնուեր Կրընոպլի մէջ։ Նորակազմ Զօմին առաջին գործը եղաւ տօնել Համազգային սգատօնը, էտիւլնի մեծ սրահին մէջ։ Կը մաղթենք որ ամէն տարի կատարեն այս պարտականութիւնը ։

Ունինք ազգային միութիւն մը որ երկու երեք ամիսը անգամ մը Լիոնէն քահանայ կը բերէ, հոգեւոր մխիթարութեան համար։ Միութիւնը ամէն տարի մասնաւոր հրաւէր կը ստանա Կրընոպլի քաղաքապետութենէն՝ մասնակցելու նոյեմբեր 11ի զինադադարին։ 1938ին ալ խմբովին գացինք անծանօթ զինուորին գերեզմանը, տարագիր եռագոյնով եւ ֆրանսական դրօշով մը։

Բացի «Յառաջ»էն դրեթէ ուրիշ թերթ չի գար։ Դպրոցը կը վարէ Կ. Խաչը։ Արհեստաւորներու համար մասնաւոր դժուարութիւն չկրեցինք։ Ինքնութեան թուղթերը փոխած ատեն անոնք որ զինուորութեան տետրակ ունէին դրամ չվճարեցին, բայց յետոյ ետ կանչելով պահանջեցին։.

Վաչէ

ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԸ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ).—Անգութ մահը յաւիտենապէս բաժնեց մեզմէ համակրելի երիտասարդ զինուոր մը, Վահան Նշանեան ։

Ողբացեալը ծնած էր Պանտրմայի Հայ Գիւղը 1909 փետրուար 12ին։ Մօտաւորապէս 12 — 13 տարիէ ի վեր կը բնակէր քաղաքս, ուր իր աշխատութեամբ հիմնած էր ընտանեկան համեստ բոյն մը։ Ամուսնացած էր 1937ին եւ այժմ իր ետին կը ձգէ այրին, Տիկին Մարի, եւ մէկ տարեկան երեխայ մը, Նշան։ Վահան Նշանեան կը պատկանէր 1938ի դասին եւ դարձած էր հաւատարիմ եւ տիպար զինուոր մը, հոկտեմբեր 4էն ի վեր։ Արհեստով սափրիչ էր։ Մարտ 6ին կէս օրուան ճաշէն վերջ իր խըմբապետը կանչել կուտայ զէնքը ածխուելու համար։ Վահան իսկոյն կը հնազանդի եւ կը ներկայանայ իր մեծաւորին։ Ճիշդ այդ պահուն ատրճանակի պայթում մը եւ Վահան կ'իյնայ գետին։ Գնդակը մխուած էր Վահանի ձախ կողը։ Վիրաւորը կը փոխադրուի հիւանդանոց, ուր հոգին կ'աւանդէ չորս օր վերջը։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 15ին ։

Հակառակ օդին անյարմարութեան, կոկիկ բազմութիւն մը կը հետեւէր մեռելակառքին։ Ծաղկեպսակ ղրկած էին Հ. Յ. Դ. Սէնթ Մարկրիթի «Համազասպ» խումբը, թաղիս 18 — 20 տարեկան խումբ մը երիտասարդներ եւ հայ հասարակութիւնը։ Մարմինը զետեղուեցաւ Սէն Փիէռի գերեզմանատունը, զինուորական յատուկ բաժնին մէջ։

Մեր ցաւակցութիւնները իր բոլոր պարագաներուն։

Սիրելի Վահան, քու քաղցր յիշատակդ յաւէտ վառ պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ։ Հանգիստ ոսկորներուդ ։

Մ. Մատոյեան

ՍԱՄՈՒԼ

ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆՔ ՍԱՆՃԱՔՈՎ

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խըմբագրականի մը մէջ (10 Մարտ)․

— «Ինչպէս դիտել կուտայինք երէկ, նպատակ չունինք արուեստականօրէն սեւցնելու կացութիւնը, անխուսափելի հռչակելով Սանճաքի կըցումը Թուրքիոյ։ Բայց եթէ վարել՝ կը նշանակէ նախատեսել ու կանխել, ապա ուրեմն մեր ազգային մարմիններ պարտաւոր են հիմակուընէ իսկ անցնիլ «Ցիմար կոյս»երու դիրքին չմատնուելու համար վաղը։ Աւելի ճիշդ՝ իրար անցնելու էին ամիսներ առաջ, երբ Փարիզի մէջ հիմը կը շրուէր նոր խորհրդակցութեանց եւ ծրագիրներու։

Մէջտեղն է ուրիշներու օրինակը։ Լրագրական ամենապարզ լուր մը — յաճախ վրանբացօրէն սուտ— բաւական կ'ըլլայ ամբողջ պետական մեքենաներ շարժման մէջ դնելու, ի խնդիր դիմումներու եւ բողոքներու։

Իսկ մենք՝ ճի՛շդ հակառակը կ'ընենք, աննկատ թողլով ոչ միայն պարզ զրոյցները, այլեւ ամէնէն սահմակեցուցիչ իրողութիւնները։

Ահա ամէնէն թարմ փաստը, Քէսապի վերջին դէպքը։ Հալէպի մեր թերթակիցը բան չխնայեց, արժանահաւատ դարձնելու համար պատմութիւնը։ Ցիշեց թէ լուրը կը քաղէ «ամէնէն վստահելի աղբիւրէ մը», խոկալու հրաւիրեց բոլորը եւ նոյնիսկ «անպատիւ ուրացումի» համազօր համարեց ռեւէ կասկած «լուրին ամենաճիշդ վաւերականութեան հանդէպ»։

Արդիւ՞նքը։ Կ'ամչնանք խոստովանելու։

Օտարները ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԵՑԱՆ, անշուշտ իւրաքանչիւրը իր հայեցողութեան համաձայն։ Կարգ մը շրջանակներ, որոնք բարեացակամ են մեզի հանդէպ, առին հարկ եղած մանրամասնութիւնները եւ ստուգելէ յետոյ տեղեկագրեցին «առ որ անկ է»։

Թուրքերուն ըրածն ալ գիտենք։Փութկոտութեամբ մը, որ շատ խօսուն կը համեմատի աւանդական խաղաղ խաւաշին, երեւակայական «Հայ մը» առաջ քշեցին եւ անոր բերնով «սուտ— խօս» հռչակեցին Ազդակը։ Եւ զոյգ սփինակներու վրայ, խոշոր վերնագրով, ուրկէ փարատեն լուրին ցաւալին տպաւորութիւնը։

դամ չեղան, մինչ նոյն տնաքանդ ան-

Իսկ մերինները անտեղուա՛նքն անհողութեամբ.— ղազէթայի լուր է, կարեւորութիւն տալու չէ․․․։

Եւ վերջապէս, միայն մենք չէ որ վրդովիչ կը տեսնենք կացութիւնը ։ Դամասկոսի թերթերը, որոնք մօտիկ կապեր ունին կառավարական շրջանակներու հետ, ինչպէս նաեւ թղթակիցներ Սանճաքի մէջ, մէկ երկու շաբաթէ ի վեր անդադար խօսքը կ'ընեն Սանճաքի կցման եւ թրքական այլ ծրագիրներու։ Մասնաւորաբար դրօշակի ծանօթ միջադէպին առթիւ ըրին հրատարակութիւններ, որոնք շատ բան կը հասկցնէին։—«Սուրիոյ Հայերը որոշած են ի հարկին զէնքով դիմադրել, թրքական տիրապետութեան չենթարկուելու համար»։

Եթէ արենակցութեան պարագան չէր պարտադրեր մասնաւոր քննութիւն մը, գոնէ օտար մամուլին այս հրատարակութիւնները ստիպելու էին մեզ հետաքրքրուիլ թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ սա շրջանին մէջ, ուր ունինք աւելի քան 20,000 հայրենակիցներ։ Մանաւանդ հասկնալ թէ ի՞նչ պաղտնիք է այս, որ ատեն մը հանգարտ մնալէ յետոյ, Թուրքերը պէտք տեսան վերաբանալու հին տոպրակները եւ պարպելու ծանօթ սպառնալիքները․

— «Կեավուրներուն համար կապարը աւելորդ է․․․ ձեզ այսպէս պիտի սատկեցնենք․․․»։

Անցածը անցած է, սակայն։ Աշխատինք գոնէ արթուն մնալ ասկէ վերջ, որ կրնան քակուիլ աւելի փորձանաւոր կծիկներ, եթէ այսպէս մունջ մնանք հարսի պէս, ամէն բան յանձնելով նախախնամութեան։

Մոռնալու չէ որ լուռ համակերպութիւնը ուղղակի ինքնասպանութիւն է։ Թշնամին կը քաջալերէ աւելի գոռոզ ու աններող դառնալու, իսկ բարեկամը ուղղակի կը վհատեցնէ։ Անհրաժեշտ է ձայն բարձրացնել, մէկը գինաթափելու, միւսը զինելու համար, եթէ ներելի են այս բացատրութիւնները։

Անտարակոյս, պատրանքներ չէ որ կը սնուցանենք․ բայց հաւատացած ենք թէ ազդուին կատարուելիք ձեռնարկներ կրնան բաւական բան փրկել, եթէ մանաւանդ հարկ եղած արծագանգը տրուի անոնց։

Նիւթին փափկութիւնը թոյլատու չէ մանրամասնութեանց։ Միայն դիտել տանք թէ կացութեան փափկութիւնն ալ թոյլատու չէ ոեւէ նոր ձըգձգումի։ Անհրաժեշտ է շարժիլ օ՛ր առաջ, եւ ազդուի՛ն, առանց կուսակցական կամ յարանուանական խտրութեան։ Որովհետեւ, վտանգը որ վաղը կրնայ ափ առնել մեր գուռը, համազգայի՛ն է ու համատարած»։

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

« Ենի Կիւն » (8 մարտ) կը գրէ. — Երէկ առաւօտ ժամը 10ին Ալեքսանտրէթի Փինար Պաշի վայրին վրայ տեղի ունեցան մեր բանակի թնդանօթաձգութեան ռազմափորձերը։ Ռազմափորձերուն հրաւիրուած էին երեսփոխանական ժողովի նախագահը, վարչապետը, Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի թրքական հիւպատոսները, Պէյրութի յունական հիւպատոսը, գնդ. Քոլէ եւայլն, որոնք հեռադիտակներով հետեւած են ռազմափորձերուն

Նշանակէտ ընտրուած էր լերան վըրայ նշանակուած կէտ մը։ Թնդանօթի հարուածներուն ընկերացան գընդացիրներուն համազարկները եւ դէպի առաջ քալող մեր զինուորները յաջողութեամբ հասան իրենց նպատակներուն ։

Ներկաներուն կողմէ գնահատուեցան այս ռազմափորձերը ։

*** Վերջին երեք ամսուան ընթացքին Սանճաքէն Թուրքիա ղրկուած է մօտ երկու միլիոն քիլօ նարինջ, 150 հազար ոսկի արժէքով։ Թուրքիա ղրկուած է նաեւ թուզ, օճառ, սոխ եւն․, կը գրէ « Ենի Կիւն»։ 3 ամսուան ընթացքին արտածուած ապրանքներուն փոխարժէքը կը հաշուուի մէկ միլիոն 200.000 ոսկի ։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՌԻ

— oo —

Հարուստի տուն մը՝ շռայլօրէն կը վատնեն դրամը եւ կը խնայեն այն ամէն բաներու որոնց համար խնայողութիւն ընելը անտեղի է։ Հինգ ծառայ կը գտնուի տան մէջ։ Սկսայ հասկնալ թէ ինչ է մարդ ըսուածը։ Սկսայ ըմբռնել թէ վէպերու մէջ նկարագրուած անձեր ինչպէս գոյութիւն կրնան ունենալ։ Հեռու անոնցմէ ո–րոնք հարստութեան երեսէն անբարոյական են դարձած եւ սրտով նեխած։

Տարի մը վերջ կը հեռանայ անոնց քովէն։

Ստիպուած էր աշխատիլ։ Նոյն պաշտօնով ուրիշ տան մը մէջ կը հանդիպինք Մանիայի ։

Պարապոյ ժամերը կ'անցընէր կարդալով, մինչ ինքնազարգացման հետամուտ, յետոյ կազմակերպեր էր լեհերէնի դասընթացք մը գիւղին փոքրիկներուն համար։ Գաղտնի գետնայարկ սենեակի մը մէջ տասնըութը աշակերտներու կը սորվեցնէր իրենց մայրենի լեզուն։

Հոս կեանքը աւելի տանելի էր, հըպարտ իր աշակերտներով։ 19 տարեկան Մանիան հպարտ էր որ հայրենասիրական գործ կը կատարէր, գոնէ այս կերպով իր ճնշուած հայրենիքին օգտակար կ'ըլլար։

Բայց իր երազը ուրիշ էր, կ'ուզէր ինք աշակերտ ըլլալ, կ'ուզէր փոխանակ ուսուցանելու ինք ուսանիլ։ Իրիկունները սենեակը քաշուած՝ կը տարուէր երազներով։ Գիտէր թէ հազարաւոր երիտասարդներ կային մեծ քաղաքներու մէջ որոնք ներկայ կ'ըլլային դասախօսութեանց, կ'աշխատէին տարրալուծարաններու մէջ, ճանդարաններու, հիւանդանոցներու մէջ, կը սորվէին, կը զարգանային, իսկ ինք հակառակ իր երազներուն եւ փափաքին՝ փակուած կը մնար տան մը մէջ, անծանօթ գիւղի մը անկիւնը ի խնդիր քանի մը հարիւր րուբլիի։ Գիտէր թէ հեռուն, Փարիզ կայ համալսարան մը՝ Սորպոն, ուր կ'աւանդուէին շարք մը գիտութիւններ, կենսաբանութիւն, ուսողութիւն, ընկերային գիտութիւններ, տարրաբանութիւն, բնագիտութիւն։ Կ'ուզէր Ֆրանսա երթալ, ուր ազատութիւն կար և ուր ամէն տեսակ հալածականներ ապաստանութիւն կը գտնէին։

Թէեւ վհատած՝ բայց կորովի բնազդէ մը մղուած գիշերները կ'առանձնանար իր սենեակը։ Հատորներու դէզ մը կար սեղանին վրայ, կը կարդար, կը սորվէր անվերջ։

Գեղեցիկ էր ան, տասնը ինը տարեկան, շնորհալի աղջիկ մը, գրաւիչ աչքեր, թարմ մորթ մը․ սիրուն խարտեաշ մազեր, նուրբ սրունքներ։ Ջնջոյշ էր Մանիա եւ հրապուրիչ իր խօսուածքով եւ շարժուձեւերով։

Հրաշալի կը պարէր, գիտէր ձի հեծնել, թիավարել։ Կը սիրէր նաեւ բանաստեղծութիւնը, ունէր գրած ոտանաւորներ։ Տարբեր էր վերջապէս գիւղի աղջիկներէն։

Նշմարեց այդ՝ տան երէց տղան, երբ դպրոցէն արձակուրդով տուն եկաւ։ Մանիայի տարեկից էր։

Երիտասարդը սիրեց Մանիան, իսկ Մանիա տարուեցաւ երիտասարդ ուսանողէն։ Առաջին անգամն ըլլալով կը սիրէր։

Անողոք վճիռ մը կուգար վերջ դնել իր սիրոյն։

Տղուն ծնողքը չուզեցին Մանիան, ուրովհետեւ ան աղքատ էր ։ Աղքատ աղջկան մը հետ կարելի չէր ամուսնանալ։ Վերջապէս Մանիա իրենց տան երախաներուն վարժուհին էր։

Ուրեմն սիրած տղան կը լքէր զինքը։

Մանիա դառնացած կեանքէն՝ կը գրէր իր մէկ քրոջը․

— «Մե՛զ որ մարդոց մասին լաւ գաղափար ենք կազմած։ Եթէ չեն ուզեր աղքատ աղջկանց հետ ամուսնանալ, թող մեզ հանգիստ ձգեն, ինչո՞ւ վրդովել խաղաղութիւնը անմեղ սրտերուն»։

Կ'ուզէ հեռանալ այդ ընտանիքին քովէն․ յուսահատ՝ կը գրէ իր եղբօրը․

— «Կ'ուզէի քանի մը օր գալ Վարշաւա, ձեզ մօտ, կարօտցած եմ ամէնքըդ, մանաւանդ հայրս։ Կ'ուզէի հեռանալ այս սառած մթնոլորտէն, սառած եւ սառուցեալ։ Մինչ քննադատութիւն, մինչ պէտք է զգոյշ ըլլամ խօսքերուս, դէմքի արտայայտութեանց եւ շարժուձեւերուս մէջ։ Այլազան կեանքի մը կարօտ ունիմ, հաւանաբար՝ մօտերս ձեզ պիտի չկըրնամ գրել տօներէն առաջ։ Վերջին դրոշմաթուղթս է որ պիտի փակցնեմ նամակիդ վրայ․ դրպանս պարապ է, եթէ պատահմամբ ձեռքս անցնի դրոշմաթուղթ մը կը գրեմ ձեզ կրկին»։

Երեք միօրինակ տարիներ կ'անցնին այսպէս․ Մանիա մեծ խնայողութեամբ կ'ապրի։

Եւ ահա լուր մը Փարիզէն— բժշկական ուսանողուհի քրոջմէն՝ որուն Մանիա չորս տարի անդադար իր խընայողութենէն բաժին կը հանէր։ Այս անգամ քոյրը իր կարգին պիտի ապատէր Մանիան այդ «սառած եւ սառուցիչ» մթնոլորտէն։ Ան Փարիզ, իր քով կը կանչէր զինքը։

Քոյրը կ'աւետէր թէ լրացուցած էր ուսանողական շրջանը, բժշկուհի դարձած եւ թէ բժիշկ Լեհ ուսանողի մը հետ նշանուած ըլլալով, մօտերս պիտի ամուսնանային։

Մանիա այլեւս անծանօթ գիւղի մը անկիւնը նետուած պիտի չապրէր, Սորպոնի սեմէն ներս իրեն կը սպասէր անծանօթ՝ բայց յուսալից ապագայ մը։

Անձրեւոտ օր մը ծերունի հայրը կուրծքին սեղմած էր աղջիկը ողջերթ կը մաղթէր։ Ցուզուած էր ան, հազիւ լսելի կ'ըլլան «Մանիա, լաւ աշխատիս, յաջողութիւն, մի մոռնար մեզ եւ հայրենիքդ»։

Փարիզ։ Առաջին անգամն էր որ Մանիա կը շնչէր օդը ազատ երկրի մը եւ իր ոգեւորութեան մէջ ամէն ինչ իրեն հրաշալի կը թուէր։

Համալսարանը իր մտքին մէջէն կը ժպտէր իրեն։ Եւ ի՜նչ համալսարան։ Հոն պիտի յաճախէր շնորհիւ իր խընայած փոքրիկ գումարին, նաեւ օժանդակութեամբ իր հօր եւ քրոջ։

Քանի մը օր վերջ Սորպոնի սեմին վրայ է։ Պալատ մը ոսկեթաթախ այնքան հրապուրիչ չէր իրեն համար որքան այդ պարզ շէնքը։

Արձանագրութեանց օրն է, պատին վրայ կը կարդայ.— Դասաւանդութիւնները կը սկսին 3 Նոյեմբեր 1891։

Աւելի վերջը, աղքատօրէն հագուած, ամչկոտ դէմքով, խարտեաշ մազերով, Մանիա ամէն անգամ երբ անցնէր Սորպոնի նրբանցքներէն, երիտասարդներ իրարու կը հարցնէին թէ ո՞վ էր այդ նոր ուսանողուհին։

(2)

ՀԵՐՄԻՆԷ

(Շար.)

Թեան ու նկարագրի այն անմահ յատկութիւններուն որ կը յատկանշեն մեր երկու ժողովուրդները եւ որ կը յայտնուին մանաւանդ վտանգի պահուն»։

Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահն ալ փոխադարձաբար փառաբանելով երկու երկիրներուն սերտ գործակցութիւնը, շեշտեց.

— «Երկու երկիրները տոգորուած են պատիւի, արդարութեան, մարդկային արժանապատուութեան նոյն ըմբռնումով, դաշնագիրներու եւ տրուած խոստումին նոյն յարգանքով, խորհելու, խօսելու եւ գրելու ազատութեան նոյն սիրով, ուրիշ պետութեանց ներքին գործերուն չխառնուելու նոյն զգուշութեամբ, խաղաղութեան նոյն սիրով։ Ամէն անգամ որ անոնք ճախողանքի մը կը հանդիպին աշխարհի որ եւ է մէկ մասին մէջ, մեր հանրային կարծիքը խորապէս կը յուզուի, եւ կառավարութենէն կը պահանջէ զօրացնել զինուորահը, ամրապնդելու համար երկրին ապահովութիւնը եւ նոր նպաստ մը բերելու համար ընդհանուր խաղաղութեան»։

Լրագրական ճակատամարտը

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼ

«Իզվէստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, խօսելով վարչապետ Չէյմպըրլէնի ճառին վրայ, կը գրէ.

— «Ի՞նչ է արժէքը լացուկոծին ու աւաղումին, զոր ցոյց տուաւ վարչապետ Չէյմպըրլէն Պըրմէնկէմի մէջ իր խօսած ճառով։ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ պետական վարիչները երախաներ չեն։Մինիխականները գիտէին թէ որու հետ գործ ունէին եւ կը հասկնային, թէ Եւրոպան կը նետէին ծաւալականութեան եւ աղէտի քաոսին մէջ։ Ոչ-միջամտութեան վտանգաւոր քաղաքականութեան հեղինակները այժմ կը քաշեն իրենց ընթացքին նոր պտուղները»։

Կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա» եւս նոյն յանկերգը կը կրկնէ, աւելցնելով թէ խորհրդային կառավարութիւնը երբեք պիտի չճանչնայ Չեխոսլովաքիոյ «աւազակային գրաւումը»։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Իտալական մամուլը կը շարունակէ իր յարձակումները Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու դէմ, ըսելով թէ անոնք իրենց տենդագին սպառազինումներով կը վրդովեն աշխարհի խաղաղութիւնը եւ կը ջանան նոր զինակցութիւններով երկաթէ օղակի մէջ առնել Գերմանիան։ Շողշողուն եւ շռնդալից վերնագիրներ կը զարդարեն թերթերու առաջին էջերը, խոշոր տառերով։ Օրինակ՝ «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա» կը գրէ.— «Խաղաղութեան եւ կարգ կանոնի հակառակ՝ Լոնտոն ու Փարիզ կը գործեն՝ Գերմանիան պաշարելու եւ օղակելու համար»։ «Լավօրօ Ֆաշիստա».— «Լոնտոն կը ջանայ օղակել Գերմանիան. դրամատիրական – գաղթապետական աշխարհը հակառակ է Առանցքին խաղաղ զարգացման ու զօրացման։ «Թրիպունա».— «Լոնտոն կ'առաջարկէ զինակցիլ Մոսկուայի հետ»։ «Մէսաճէրօ».— «Լոնտոն կը ճգնի ստեղծել ժողովրդապետական միացեալ ճակատ։ Մ. Նահանգներ, Ռուսիա, Լեհաստան եւ Պալքանեան Համաձայնութիւնը թերեւս մտնեն այս ճակատին մէջ»։ «Սթամփա».— «Պատերազմական տենդ ժողովրդավար երկիրներու մէջ»։

«Թրիպունա» իր առաջնորդող յօդուածը կը նուիրէ Լեհաստանի եւ կ'ըսէ թէ այսօր Լեհաստանի մէջ բոլորն ալ լրջօրէն կը խորհին ու կը մտածեն, ինչպէս Իտալիոյ մէջ, որովհետեւ այժմ գոյութիւն ունի նոր մթնոլորտ մը, երիտասարդ Եւրոպան, ուր Հռոմ կապուած է Վարշաւայի սերտ կապերով։ Լեհաստան հակահրէական է, ան կը պահանջէ գաղթավայրեր, ինչպէս նաեւ Հրեաներու հեռացումը։

«Քորիէրէ տէլլա Սէրա» ուրախութիւն կը յայտնէ որ Չեխոսլովաքիա անհետացած է. ան թշնամին էր Իտալիոյ։ «Այժմ անոր հողերուն մէկ մասը գրաւած է մեր բարեկամ Հունգարիան»։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Պերլինի մէջ այժմ հանդարտութիւն կը տիրէ։ Շէնքերը, որոնք զարդարուած էին դրօշներով շաբաթէ մը ի վեր, այժմ բնականոն վիճակ ստացած են։ Բոլորը կը յուսան, թէ երկարատեւ դադարի մը շրջանը սկսած է։ Առաջնորդ Հիթլէր կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարեց պետական ու զինուորական վարիչներու հետ։ Լաւատեղեակ շրջանակներ կը յայտնեն թէ մարաջախտ Կէօրինկ գացած է Սան Ռէմօ, ուր պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ։ Գերման մամուլը որ եւ է տող գրած չէ, գանգատելով թէ Մուսոլինի չէ շնորհաւորած Մորավիոյ եւ Պոհեմիոյ գրաւումը, մինչ շնորհաւորեց Հունգարիան՝ Ռութէնիան գրաւած ըլլալուն առթիւ։

Գերման մամուլը աւելի անզուսպ լեզուով մը կը յարձակի ժողովրդավար երկիրներու, մասնաւորաբար Անգլիոյ վրայ, շեշտելով «ժողովրդավար երկիրներու անամօթ ստախօսութեանց արշաւը Գերմանիոյ դէմ»։ Ըստ Տոքթ. Կէօպէլսի օրկան «Անկրիֆի», «ստախօսութեան նոր պատերազմ մը բացուած է Գերմանիոյ դէմ» եւն.։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հեռագրեն թէ քաղաքին զինուորական գրաւումը կատարուեցաւ հանդարտօրէն, բայց փոքր միջադէպէ մը, ուր խումբ մը ցուցարարներ քարկոծած ըլլալով զինուորական շղթան, ցիրուցան եղան։ Զինուորները գրաւած են բոլոր պողոտաները, հանրային շէնքերը, եւրոպական թաղերը եւ ամրութիւններ կը շինեն։ Առտուն կանուխ զինուորական իշխանութիւնը ձերբակալեց Սուրիոյ ազգային. շարժման գլխաւոր վարիչները,— Նապիէլ Ազմ, Մինիր Ռայէս, (երիտասարդ հայրենասէրներու ազդեցիկ անդամը), Մէհտի Մուրթատա եւն.։

ՄՈՐԱՎԻՈՅ կօշիկի մեծ հաստատութիւնը, Պաթա, պիտի փոխանցուի անգլիական ընկերութեան մը։ Այս հիմնարկութիւնը Ռումանիոյ մէջ պիտի բանայ կօշիկի գործարան մը։

ՔԱՆԱՏԱՅԻ վարչապետ Պ. Քինկ յայտարարեց խորհրդարանին մէջ թէ Քանատա պիտի կանգնի Մեծն Բրիտանիոյ կողքին, պատերազմի մը պարագային։ Աւելցուց թէ վարչապետ Չէյմպըրլէնի բանակցութեանց կը մասնակցի նաեւ քանատական կառավարութիւնը։

ԱՆԳԼԻՈՅ դահլիճին մէջ քննուեցաւ պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը։ Ո եւ է որոշում չտրուեցաւ։

Ցերեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ։ 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, **157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:**

Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։ Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ։

Մատչելի պիւֆէ։ ԱՃՈՒՐԴ Չկայ։ Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել վերջաւորութենէն 2 կայան առաջ, մեծ դպրոցին մօտ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկ. Ընդհ. ժողովը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին, Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի «Վռամեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, կիրակի 26 մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄի (Մարսէյլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարդանի, Նոթր-Տամի, Լէզօլիվի եւ Սէն-Ժերոմի ընկերները 24 Մարտ Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, Գ. Մ. Գասպարեանի սրահը՝ ներկայանալ անդամատետրով։

ՊՈՒՌ ԼԻՒԶի (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի ստիպողական ընդհ. ժողովը 24 Մարտ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Արապեաններու բնակարանին մէջ։

ՍԷՆ ՄԱՐԻՍի «Յառաջ» խումբի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի, 25 մարտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՎԻԷՆԻ «Անի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ Ակումբը։

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. Կոմիտէի դասախօսութիւնը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայրենիքի մասին մեր ըմբռնումը։

Ընկերահամախմբական դասախօսութիւն

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

23 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8,30ին, Գ. Թաղապետարանի գրադարանը։

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ մտահոգ է Թուրքիան»։

Ընկերահամախմբական դասախօսութիւն

Պանեէօ-Քաշանի «Արծիւ» Ենթակոմիտէի կողմէ

25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ իր Ակումբին մէջ

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը»։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿ. ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍ ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

25 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, **5 Rue de l'Eclipse**, Մարսէյլ

Ընկերական շրջանակ, գեղարուեստական խնամեալ բաժին եւ յիշատակի ու յարգանքի խօսքեր

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով Մուտք 2 ֆր.

Ընկերահամախմբական խնջոյք Փեւր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿԵՐ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Ճոխ պիւֆէ Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգ., 23 Մարտ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue l'Eclipse, Մարսէյլ։ Կը դասախօսէ Պ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Թլկատինցին»։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24

AÉRO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, **6, Rue Galilée** - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ**

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

8 ՌԻՒ ՊՈՄԻՒԷ, Մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ։

Փոքրիկն ՎԱՐԴ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ(դաշ.),նուագախումբ Michel Սահակեան

Ճոխ պիւֆէ՝ գերամատչելի գիներով. Մուտք՝ 7 ֆր.

Նուագահանդէս

Հովանաւորութեամբ **Office Théâtrale Européenne**ի

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ **Salle Chopin-Pleyel**ի ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Յայտագիր.— ՇՈՒՄԱՆ, ՇՈՓԷՆ, ՖՕՌԷ, ՏԷՊԻՒՍԻ, ԼԻՍԹ

Մուտք՝ 10 եւ 40 ֆր.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Akademia Raymond Duneauի մէջ, 31, rue de Seine, մէթրօ Odéon, 24 Մարտ ժամը 5ին Պ. Ս. ՉՕՊԱՆԵԱՆ կը խօսի հայ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան մասին։ Կը մասնակցին, Օր. Զաքարեան (դաշնակ) եւ Իրիս Պիւլպիւլեան (երգ)։

ՓԱՐԻԶԵԱՆ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութեան, Հրապարակային դասախօսութիւնը, 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 րիւ Պօսիէ, Բարեգործականի տան մէջ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. Սաֆրաստեան, նիւթ ունենալով «Հայ ազգի ամենահին պատմութիւնը եւ արուեստը, համաձայն հնագիտական նորագոյն պեղումներու»։

ՎԱՆԱՅԻ Համախորհրդական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՕՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11

4, Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec

Կը նախագահէ՝ Պ. Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Պ. ԼԵՒՈՆ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին. կը ներկայացուի զաւեշտ մը։

Մուտք 6 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Mairie des Lilasէն առնել 96 օթօպիւսը։ Jaurèsէն 21 c օթօպիւսը։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։

Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ, ԱՆԱՀԻՏԻ, ՎԱԴՈՒՀԻԻ, ՅԱՍՄԻԿԻ եւ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ։

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ**

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ Միշա Ազնաւորեանի։ Պար եւ սոլոներ։

Մուտք 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր

Petit Journalի սրահին մէջ. 21, Rue Cadet

Կը ներկայացուի ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Մանրամասն լուրերը մօտ օրէն։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍՄԲԱՏԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Aéro Club de Franceի շքեղ սրահներուն մէջ

6 Rue, Gallilé, մէթրօ Boissière

Կը մասնակցին՝ AL' BERKA (danses excentriques)

Melle MYRTIS (danseuse acrobatique)

Orchestre MICHEL ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ իր ամբողջ խումբով

Առատ եւ ճոխ պիւֆէ Քոթիյեօն Մուտք 10 ֆր.

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՄԱՐՏ
VENDREDI 24 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3997 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— oo —

Պաշտօնաթերթը երէկ օրէնք մը հրատարակեց, որ կը փոփոխէ 1928 մարտ 31ի օրէնքին 64րդ յօդուածին տրամադրութիւնները, հետեւեալ ձեւակերպութեամբ.—

Պատերազմի ատեն, ամէն Ֆրանսացի որ զօրաշարժի ենթակայ չէ կամ տակաւին ենթարկուած չէ, կրնայ, նոյնիսկ հակառակ իր զինուորական կացութեան տրամադրութեանց, կամաւոր արձանագրուիլ իր նախընտրած զօրագունդին մէջ, պատերազմի ամբողջ տեւողութեան կամ անոր մէկ մասին համար: Այս յանձնառութիւնը որ կրնայ կատարուիլ խաղաղութեան շրջանէն, մէկ ամիսէն պակաս պէտք չէ ըլլայ: Յանձնառութիւնը կրնայ ջնջուիլ պատերազմական նախարարին կողմէ, ի պաշտօնէ, կամ ենթակային խնդրանքին վրայ:

Բանակէն դուրս ձգուած քաղաքացիները կրնան, պատերազմական կամ գաղթային նախարարներուն արտօնութեամբ, ներկայ յօդուածով նախատեսուած յանձնառութիւնը կնքել, թեթեւագէն հետեւակազօրքի վաշտերուն մէջ:

Առ նուազն 17 տարեկան օտարականներ կրնան արտօնուիլ զինուորութեան յանձնառութիւն մը կնքելու պատերազմի տեւողութեան համար, ֆրանսական բանակի որ եւ է մէկ զօրամասին մէջ:

Այս յօդուածին գործադրութեան պայմանները եւ կամաւորներուն հանգամանքը պիտի ճշդուին հրամանագիրներով:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը, որ Փարիզ պիտի վերադառնայ այսօր, ուրբաթ, երկրորդ օրն ալ շքեղ ընդունելութեանց արժանացաւ Լոնտոնի մէջ: Թագաւորն ու թագուհին նախ Օփէրա գացին Տէր եւ Տիկին Լէպրէօնի եւ միւս հիւրերուն հետ: 1908էն ի վեր առաջին անգամ էր որ շքեղ ներկայացում մը կը տրուէր ի պատիւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին (1908ին նոյն պատիւը եղաւ նախագահ Ֆալլիէռի): Ներկայացուած պարախաղն էր «Քնացող իշխանուհին»: Նոյն օրը ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանատան մէջ, ի պատիւ Անգլիոյ թագաւորին, իսկ Լոնտոնի քաղաքապետական խորհուրդը շքեղ սեղան մը սարքած էր, ի պատիւ Հանրապետութեան Նախագահին: Ճաշացուցակին գլուխը կը դառնէր կրիայի աւանդական ապուրը, որուն համար 60 ընտիր կրիաներ բերուած էին Հնդկական ովկիանոսէն: Այս առթիւ Լոնտոն քաղաքի բոլոր աւանդական հանդիսութիւնները կատարուեցան, զօրահանդէսներով եւ ուրիշ արարողութիւններով:

Հանրապետութեան նախագահը 500 ոսկի նուիրեց Լոնտոնի աղքատներուն:

Բոլոր արարողութեանց մասնակցելով հանդերձ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Չէմպըլէնի եւ լորտ Հըլիֆաքսի հետ: Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ ոչ միայն երկու երկիրներուն, այլեւ Անգլիոյ եւ իր գաղթապետութեանց միջեւ:

ՎԱՐՇԱՊԵՏԸ կոչ մը ուղղելով գործատէրերուն եւ բանուորներուն, յորդորեց մոռնալ բոլոր վէճերը եւ նուիրուիլ ազգ. պաշտպանութեան զօրացման: «Պարագաները կը պահանջեն զօրաշարժ ոչ միայն զէնքերու, այլ եւ սիրտերու: Ներկայ խռովայոյզ ժամանակները կը պահանջեն որ Ֆրանսացիները հաշտուին իրարու հետ: Երբ վտանգը մեր դուռը հասած է, պէտք է խորհինք միայն մեր հասարակաց հայրենիքին համար»: Այս առթիւ գործատէրերուն կը յանձնարարէ ներս առնել արձակուած բանուորները:

ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐԸ ձրի բաժնելու համար 180 միլիոն ֆրանք տրամադրեց Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը: Թերթերը կը գրեն թէ այս գումարը անբաւական է, եւ շատեր ծանր ծախքերու պիտի ենթարկուին, դիմակ ճարելու համար:

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՓԷԹԷՆ, որ Սան Սէպասթիանօ գացած էր, իբրեւ դեսպան, տակաւին կը սպասէ, Զօր. Ֆրանքոյի ներկայանալու համար: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ այս յապաղման պատճառն է հաղորդակցութեանց դժուարութիւնը, քանի որ ճամբաները փակուած են ձիւնով, իսկ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ զօր. Ֆրանքօ պահանջած է որ նախ իրեն յանձնուին Թունուզ ապաստանած սպանիական մարտանաւերը, որպէսզի կարենայ ընդունիլ դեսպանը: Վարչապետը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ, ելք մը գտնելու համար:

ԻՏԱԼԻԱ զէնքի տակ առաւ 1901ի, 1902ի եւ 1903ի պահեստինները, ինչպէս եւ շարք մը մասնագէտներ: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ այս զօրակոչը հետեւանք է ուրիշ երկիրներու զօրաշարժին եւ թէ պահեստինները պարզապէս մարզանքներ պիտի կատարեն, նոր զէնքերուն վարժուելու համար:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը ունկնդրութեան ընդունելով իտալական դեսպանը, դիտողութիւն ըրաւ սահմանագլուխի զօրքին յաւելման դէմ: Եթէ յաւելումը շարունակուի, Եգիպտոս ալ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, իր զինակցին՝ Անգլիոյ հետ: Դեսպանը Հռոմ կանչուեցաւ, տեղեկութիւններ տալու համար:

ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետը յայտարարեց թէ Գերմանիա առաջարկած է օդանաւային կայաններ հաստատել Իսլանտայի մէջ, հիմնուելով հին դաշնագիրներու վրայ: Մօտերս գերմանական զրահաւոր մը պիտի երթայ Իսլանտա:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մեծ միւֆթին, որ անցեալ տարի Երուսաղէմէն փախչելով Սուրիա հաստատուած էր, նորէն փախաւ, իմացած ըլլալով թէ պիտի ձերբակալուի:

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ կը պահանջեն դաշնակցային պետութեան վերածել Եուկոսլավիան, անփոփոխ պահելով սահմանները եւ արքայական տունը:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահին հաւանութեամբ արտաքին փոխ-նախարար Սըմնըր Ուէլս հրատարակեց պաշտօնական յայտարարութիւն մը, որով ուժգնօրէն կը ձաղկէ Գերմանիոյ արշաւանքը Չեխոսլովաքիոյ մէջ եւ կը յայտնէ թէ Ուաշինկթըն կը մերժէ ճանչնալ Չեխոսլովաքիոյ կցումը գերման պետութեան: Այս յայտարարութիւնը Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանատան դռնապանին յանձնուեցաւ հեծելանուորդի մը միջոցաւ, փոխանակ ուղղակի գործակատարին հաղորդուելու, ինչ որ մեծ զայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ

»»» · «««

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԿԸ ՎԱՐԱՆԻՆ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները անընդհատ կը խորհրդակցին Լոնտոնի մէջ, կազմելու համար մեծ եւ փոքր պետութեանց միացեալ ճակատը՝ գերմանական արշաւին դէմ: Վերջին լուրերէն դատելով, համաձայնութեան ճամբան բոլորովին հարթուած չէ տակաւին: Երկու գլխաւոր պետութիւնները, Խ. Միութիւնը եւ Լեհաստան, որոնց վճռական դեր կ'իյնայ, եթէ Ռումանիա յարձակում կրէ, վերջնական պատասխան տուած չեն տակաւին: Մասնաւորապէս Լեհաստանի համար կը կարծուի թէ որոշ յանձնառութեան տակ պիտի չմտնէ, մինչեւ որ արտաքին նախարարը Լոնտոն այցելէ, ապրիլ 1ին:

Պատասխանելով անգլիական կառավարութեան հարցումներուն, Լեհաստան յայտնած է թէ սկզբունքով համաձայն է միացեալ ազդարարութիւն մը հրատարակելու, բայց կը նախընտրէ այդ յայտարարութիւնը խմբագրել աւելի բացորոշ: Վարշաւա թելադրած է մտնել զինուորական փոխադարձ յանձնառութեանց տակ: Անգլիական կառավարութիւնը ապահոված է թէ համաձայն է այս թելադրութեան՝ ազդարարութեան մասին:

Թուրքիա առանց վերապահութեան ընդունած է Անգլիոյ թելադրութիւնը: Բանակցութիւնները Խ. Միութեան հետ կը շարունակուին:

Պ. Տալատիէ եւս յայտնած է իր տեսակէտները անգլիական ծրագրի մասին, թէ Փարիզի մէջ անգլիական գործակատարին եւ թէ արտաքին նախարար Պոնէի միջոցաւ որ այժմ Լոնտոն կը գտնուի: Անգլիական կառավարութեան մշակած ծրագիրը այն է, որ Թուրքիայէն սկսեալ պետութիւններու պատուար մը հաստատուի Գերմանիոյ շուրջ, մէջն առնելով Լեհաստանը, Ռումանիան եւ Եուկոսլավիան: Գերմանական գրոհ մը այս վերջին երեք երկիրներու հողամասերուն մէջ՝ պատճառ պիտի դառնայ նոր պատուարին զինուորական ընդդիմութեան:

Անգլիական առեւտրական պատուիրակութիւնը, Պ. Հըտսընի նախագահութեան տակ, երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ լեհ վարչապետին, առեւտրական նախարարին եւ ուրիշ վարիչներու հետ: Այս պատուիրակութեան բանակցութիւնները սահմանափակուեցան առեւտրական խնդիրներու շուրջ, բայց գնդ. Պէք, արտաքին նախարարը, լուր ղրկեց թէ ինք ուրախ պիտի ըլլայ քաղաքական բանակցութիւններ եւս վարելու Անգլիոյ հետ, երբ Լոնտոն այցելէ: Կը կարծուի, թէ Լեհաստան պիտի դժկամակի մտնել պետութեանց ո եւ է խմբակցութեան մէջ, որ կը ձգտի պաշարել Գերմանիան: Պ. Հըտսըն իր առաքելութիւնը աւարտելով Վարշաւայի մէջ, Մոսկուա գնաց:

«Մաթէն» կը գրէ թէ Խ. Միութիւնն ալ երկդիմի դիրք մը բռնած է: Անցեալ ուրբաթ օր, երբ մտահոգութիւնը ծանրացած էր Անգլիոյ մէջ, Ռումանիոյ մասին, բրիտանական կառավարութիւնը հետեւեալ բացորոշ հարցումը ուղղեց Մոսկուայի.— «Եթէ Ռումանիա արշաւանքի մը ենթարկուի, Խ. Միութիւնը պատրա՞ստ է օգնելու»:

Արդ, Մոսկուա փոխանակ որոշ պատասխան տալու, առաջարկած է միջազգային խորհրդաժողով մը գումարել Պուքրէշի մէջ: Մնաց որ, ոչ Ռումանիա, ոչ ալ Լեհաստան տրամադիր են խորհրդային օգնութեան ապաւինելու, աչքի առջեւ ունենալով Սպանիոյ օրինակը: Երկուքին ալ ուզածը այն է որ, բացորոշ խոստում տրուի թէ իրենց կռնակէն դանակ պիտի չմխեն, եթէ յարձակման ենթարկուին:

Խորհրդային օժանդակութեան մասին վերապահութիւն կը տիրէ ոչ միայն Անգլիոյ, այլ եւ Ֆրանսայի կարգ մը շրջանակներուն մէջ: Այս առթիւ ալ, ընդդիմադիրները իրենց յոյսը դրած են Պ. Չէմպըլէնի վրայ, որուն համար կ'ըսեն թէ այնքան զգոյշ մարդ է որ նոյնիսկ օդը լաւ եղած ատեն հովանոցը ձեռքէն չի ձգեր:

«Տէյլի Մէյլ» կ'իմանայ թէ անգլիական կառավարութիւնը տեսնելով որ մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի միացեալ ճակատի ծրագիրը, տրամադիր է խորհրդաժողով մը հրաւիրելու Լոնտոնի կամ Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ շահակից երկիրներու:

Պ. Չէմպըլէն երէկ պիտի ճշդէր Անգլիոյ դիրքը, ճառ մը խօսելով երեսփոխանական ժողովին մէջ:

*** Մոսկուա պաշտօնական զեկոյցով մը կը հերքէ այն լուրը թէ Խ. Միութիւնը իր զինուորական աջակցութիւնը առաջարկած է Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ, եթէ ասոնք զոհ դառնան գերման ծաւալականութեան: Ոչ Ռումանիա, ոչ ալ Լեհաստան դիմած են Մոսկուայի օժանդակութեան:

Ռումանիոյ սպառնալիքները

Պուքրէշէն կը հեռագրեն մարտ 22 թուականով.—

Պուքրէշի մէջ կաթը սովորաբար կը բաժնուի գիւղացիներու կողմէ, բայց այսօր չհասաւ, որովհետեւ զինուորական իշխանութիւնը գրաւած է կաթնավաճառներուն ձիերը եւ կառքերը: Սակաշարժներն ալ (Թաքսի) ցանցառ կ'երեւան փողոցներու մէջ, շատերը զինուորական նպատակներու յատկացուած ըլլալով:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիա պիտի ճնշէ Հունգարիոյ վրայ, որպէսզի ետ կանչէ սահմանագլուխին վրայ համախմբած զօրքը: Այդ պարագային Ռումանիան ալ պիտի քաշէ իր զօրքը: Գերմանիոյ գործակցութեան այս յոյսը հիմնուած է սա իրողութեան վրայ թէ գերման-ռումանական բանակցութիւնները նպաստաւոր ընթացք առած են եւ կը յուսացուի համաձայնութեան մը յանգիլ: Թերթերը կը ջանան հանդարտեցնել հանրային կարծիքը, չեշտելով թէ Ռումանիա կ'ուզէ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատել իր բոլոր դրացիներուն հետ: Հունգարական կառավարութիւնը հերքեց այն լուրերը թէ Փէշթայի անթելը հակառումանական քարոզութիւններ կը կատարէ: Հավասի թղթակիցը վտարուեցաւ Պուքրէշէն, լուրեր հաղորդած ըլլալով հունգարական զօրաշարժի մասին:

Պուքրէշի կառավարական թերթը կը գրէ.

— «Ռումանիա պատերազմ չուզեր. բայց եթէ հարկադրեն, պատրաստ է կռուելու ե՛րբ որ ալ ըլլայ, որ եւ է տեղ կամ ո եւ է մէկուն դէմ»:

ՀԻԹԼԵՐ ՄԷՄԷԼ ԳՆԱՑ ՄԱՐՏԱՆԱՒՈՎ

»»» · «««

Խոր տպաւորութիւն Լեհաստանի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Լիթուանիա տեղի տալով գերմանական սպառնալիքին առջեւ, որոշեց Գերմանիոյ յանձնել Մէմէլը (Քլայփէտա): Լիթուանական զօրքը եւ նաւատորմը (մէկ պահականաւ, 500 թոն) անմիջապէս քաշուեցան, իրենց տեղը տալով գերմանական զօրքին: Հիթլէր երէկ Մէմէլ գնաց «Տէօյչլանտ» մարտանաւով, իսկ Տոքթ. Կէօպէլս հրամայեց դրօշազարդութիւններ եւ լուսավառութիւններ կատարել: Հիթլէրի կ'ընկերանար այն շքախումբը որով Փրակա մտաւ անցեալ շաբթու: Միայն արտաքին նախարարը Պերլին մնաց, բանակցելու համար Լիթուանիոյ արտաքին նախարարին հետ, որ Գերմանիա թռած էր օդանաւով, Մէմէլի յանձնումին պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարելու համար:

Մէմէլի գրաւման առթիւ խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան ոչ միայն ամբողջ Գերմանիոյ, այլեւ Տանցիկի մէջ: Քաղաքը դրօշազարդուեցաւ գերմանական դրօշներով եւ զպրոցականներուն արձակուրդ տրուեցաւ: Պերլինի մէջ կասկած չունին թէ Տանցիկն ալ Գերմանիոյ պիտի վերադարձուի խաղաղօրէն, Մէմէլի պէս: Թերթերը կը գրեն թէ Հիթլէր այժմ աւելի շատ զբաղած է ժողովրդավար պետութեանց միացեալ ճակատի ծրագրով եւ շարունակ յարաբերութեան մէջ է Մուսոլինիի հետ, որպէսզի Առանցքը միշտ կազմ եւ պատրաստ եւ ամուր մնայ: Պերլինի իտալական դեսպանը Հռոմ գնաց, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար: Կ'ըսուի թէ դեսպանը եւ մարաջախտ Կէօրինկ որոշ առաջարկներ պիտի ներկայացնեն յանուն Հիթլէրի: Պերլինէն մեկնելէ առաջ, Կէօրինկ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ: Խօսակցութիւնը տեւեց քանի մը ժամ: Ներկայ էին նաեւ արտաքին նախարարը, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ նոր «խնամակալը» եւ ուրիշ երեւելիներ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Կէօրինկ Գերմանիոյ կատարեալ աջակցութիւնը պիտի խոստանայ Մուսոլինիի, իտալական պահանջներու մասին: Գերմանիա ի հարկին պատրաստ է խզելու անգլօ-գերմանական նաւային դաշինքը, եթէ միացեալ ճակատ կազմուի Հռոմ — Պերլին առանցքին դէմ:

Պերլինի եւ Հռոմի մէջ ձախողած կը նկատեն միացեալ ճակատի փորձը, միեւնոյն ատեն սպառնալիքներ տեղալով:

*** Մէմէլի կցումը խոր տպաւորութիւն եւ սրտնեղութիւն պատճառեց Լեհաստանի մէջ: Թերթերը թէեւ վերապահ դիրք մը բռնած են, բայց չեն ծածկեր թէ Գերմանիա իրարու ետեւէ գրաւելով Աւստրիան, Զուտէթեան երկիրը, Չեխոսլովաքիան եւ Մէմէլը, «այժմ իր խեղդկապը կը սեղմէ Լեհաստանի վրայ»: Ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ Մէմէլի գրաւումով երկիր մը կը զրկուի ծովային ելքէն, քանի որ Լիթուանիոյ առեւտուրին 90 առ հարիւրը այդ նաւահանգիստին միջոցաւ կը կատարուէր:

*** Մէմէլ հիմնուած ԺԳ. դարուն: Պզտիկ նաւահանգիստ մըն է եւ ունի 30.000 բնակիչ, 2450 քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ: Իր դիրքով բանալին է Պալթիկ ծովուն, տեսակ մը Ճիպրալթար: Նաւահանգիստը սառելու վտանգէն ազատ ըլլալով, ամէն տարի միջին հաշուով 800 նաւ կ'ընդունի եւ արագ յարաբերութեան մէջ է Քէօնիկսպէրկի, Տանցիկի եւ Համպուրկի հետ:

Մէմէլի շրջանը ունի անհամար անտառներ որոնք շատ լաւ կը շահագործուին, 140 սղոցարան, աէլիւլոզի մեծ գործարան մը, նաւային մթերանոցներ եւայլն:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ԻՐԱՆԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻՆ

Իրանի գահաժառանգ Շահփուր Մոհամմէտ Րիզայի ամուսնութեան առթիւ Մարսէյլի Պարսկահայերու նախաձեռնութեամբ եւ 600 Պարսկահայերու կողմէ նախկին հիւպատոս Պ. Ե. Միրզայեանցի ստորագրութեամբ հեռագիր մը ղրկուած է Եգիպտոս, շնորհաւորելով գահաժառանգին ամուսնութիւնը եւ արեւշատութիւն ու երջանկութիւն մաղթելով նորապսակ ամոլին:

— oo —

Հիթլերական հարուածին ազդեցութիւնը Հռոմի մէջ

Արտասահմանի թերթերու գրածները Հիթլէրի հարուածին անդրադարձումներուն մասին Իտալիոյ վրայ՝ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են Հռոմի մէջ: Այդ անդրադարձումը կարելի է խտացնել երեք կէտերու մէջ.—

Առաջին.— Գերմանիոյ վերջին քայլը մեծ անձկութիւն պատճառած է Իտալիոյ հանրային կարծիքին: Կառավարութիւնը պիտի օգտուի Ֆրանսայի կողմէ մասնաւոր ներկայացուցիչ մը ղրկուելու պատեհութենէն եւ խաղաղ բանակցութիւն պիտի կատարէ Փարիզի հետ:

Երկրորդ.— Պերլին — Հռոմ առանցքը ստացաւ այնպիսի հարուած մը, որմէ դիւրաւ չի կրնար ապաքինիլ:

Երրորդ.— Գերմանիա չէ յարգած իր յանձնառութիւնները Իտալիոյ հանդէպ, այս պատճառով ալ Իտալիա պարտաւորուած է իր պահանջները իջեցնել նուազագոյնի, այսինքն՝ բաժին ստանալ Սուէզի Ջրանցքի ընկերութեան արժեթուղթերէն, Ճիպութին վերածել ազատ նաւահանգիստի եւ Թունուզի Իտալացիներուն իրաւական վիճակը ճշդել:

Պ. Կայտա վերջերս գրեց թէ Իտալիա կը սպասէ դրական ապացոյցներու Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ, փաստելու համար թէ իրենք Իտալիոյ բարեկամներն են:

Իտալիոյ ժողովուրդը շատ ազդուած է Հիթլէրի յանկարծական հարուածէն Չեխերու գլխուն, ինչպէս նաեւ այդ հարուածին ստեղծած դառն տպաւորութենէն արտասահմանի մէջ:

Կառավարութիւնը կարգ մը պահեստիներ զէնքի տակ կանչած է, ինչ որ շատերուն մտածել կուտայ, թէ «մենք գիտենք մեր գլխուն գալիքը, եթէ անջատուինք Գերմանիայէն»: Կառավարութիւնը սակայն կացութեան տէրն է եւ հանրային կարծիքը ի վիճակի է ձեւաւորելու իր ուզածին պէս:

Մամուլը կը շարունակէ իր յարձակողականը: «Ճիորնալէ տ'Իթալիա» կը գրէ.— «Սատանայի եւ Հրեայի դաշնակցութիւն կը կազմուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ»: «Լա Թրիպունա» կ'ըսէ.— «Լոնտոն նետած է իր դիմակը, ան յարձակում կը պատրաստէ»: «Իլ Թէլէկրաֆօ», որ կոմս Չիանոյի օրկանն է, կը հաւատացնէ, թէ ժողովրդավար երկիրներու փորձը՝ ընդարձակ օղակ մը կազմելու Գերմանիոյ շուրջ, ձախողած է: Լեհաստան չի կրնար մտնել հակագերման խմբակցութեան մէջ, իսկ ֆրանսեւսովետական զինուորական գործակցութիւն մը պարզ ցնորք մըն է: «Իլ Թէվէրէ» կ'ըսէ թէ սկանտինաւեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՕՍՔ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՑՐՈՒՈՒՄ ԵՒ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Ընդհանուր թէ նախագահ Իսմէթ մտադրած էր աստիճանաբար եւ առանց ցնցումի գործադրել իր ծրագրին երկու մասերը — լուծում եւ վերակազմութիւն։

Խորհրդարանը եւ Հալքի վարչութիւնը լուծելէ յետոյ, երեսփոխանական նոր ընտրութեանց պիտի ձեռնարկէր եւ այս կերպով բոլորովին նոր մեքենայ մը պիտի կազմէր, փոխելով նաեւ կառավարութիւնը, որուն ըստ օրէնի կրնան անդամակցիլ միայն երեսփոխանները։ Եւ որովհետեւ ինքն է որ պիտի նշանակէ երեսփոխանական թեկնածուները, բնականաբար իր ուզած անձերէն պիտի կազմուէին խորհրդարանը, կառավարութիւնը եւ Հալքի վերին մարմինը։

Միւս կողմէ, որպէսզի կարենայ հաւասարակշռութիւնը պահել, կառավարութիւնը եւ կուսակցութիւնը անշարժ կ'ընէր։ Այս ձեւով, պետութիւնը դրուած կ'ըլլայ եռոտանիի մը վրայ եւ հետեւաբար աւելի ամուր կը դառնայ։

Ամիսներու ընթացքին գործադրուելով, այս ծրագիրը ոեւէ ցնցում պիտի չպատճառէր։ Բայց դէպքերը շըղթայազերծուեցան եւ ստիպեցին մէկ անգամէն իրականացնել ամիսներու վրայ բաժնուած ծրագիրը։

Կ'ակնարկենք վերջին զեղծումներուն, որոնք սունկի պէս բուսան իրարու ետեւէ, տակնուվրայ ընելով ամբողջ երկիրը։

Իսմէթ չէ՞ր գիտեր որ չարաշահութիւններ կան։ Անտարակոյս գիտէր, իբրեւ 15 տարուան վարչապետ։

Պետութիւնը դարձած ըլլալով խոշոր վաճառական մը, որ ձեռքն առած է բոլոր առեւտուրները, սկսեալ ծխախոտի, ալքոլի, շաքարի եւ այլ մենաշնորհներէն մինչեւ ամէն կարգի ներածումը եւ արտածումը, մինչեւ նոյնիսկ բանջարեղէնի ու պտուղի վաճառումը, բնականաբար զեղծումը անպակաս պիտի ըլլար։ Մանաւանդ որ բազմաթիւ օտար ընկերութիւններ բռնագրաւուեցան, հարիւրաւոր նոր պաշտօնեաներու տեղրանալով։ Օրինակ, միայն նաւային գործերու համար հաստատուած Տէնիզ-պանքը տարեկան չորս ու կէս միլիոն ոսկի կը վճարէ իր պաշտօնէութեան, որպէս թոշակ։

Իսմէթ գիտէր այս բոլորը, գիտէր թէ պետական բոլոր պաշտօնեաներէն մինչեւ նախարարները, գործ կ'ընեն, հազարաւոր ոսկիներ կը ստանան իբրեւ կաշառք։ Չէ՞ որ պետութիւնը դարձած է վաճառական, իսկ օրէնք է գնումներու ատեն միջնորդչէք կամ շահաբաժին տալ գործը յաջողցնողին։

Օրինակ, իր եղբայրը՝ Թօփալ (կաղ) Ռիզա, բազմաթիւ գործարաններ ունի։

Բայց Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ ի պատուի է սպարտական օրէնքը։ Գող ես միայն այն ատեն, երբ կը բռնուիս, օձիքդ ձեռք կուտաս։ Հակառակ պարագային, կը համարուիս ճարպիկ մարդ եւ կրնաս ուզածիդ չափ կապել բեռը...

Այնպէս որ, կը պատժուին միայն անոնք որ անպարտկելի կը դարձնեն գայթակղութիւնը։ Այդ պարագային, կառավարութիւնը գործի կ'անցնի, հարցաքննութիւններ կը կատարէ, դատեր կը սարքէ։ Բայց այս բոլորը՝ պարզապէս ձեւ բանի համար, երեւոյթները փրկելու նպատակով։ Որով, հիմնական նպատակն է փակել խնդիրը, կամ գոնէ նուազագոյնին իջեցնել պատիժը։

Այս անյեղլի կանոնը կիրարկուեցաւ նաեւ այս անգամ։ Հեռացուած նախարարները պիտի փոխուէին յաջորդական, իբրեւ անխուսափելի բերումը Իսմէթի նոր քաղաքականութեան. բայց գայթակղութեանց պոռթկումը փութացուց անոնց տապալումը։

Օրինակ, ներքին նախարար Շիւքրիւ Գայա եւ պատերազմական նախարար զօր. Քեազըմ Էօզալփ չուտ պաշտօնանկ եղան, որովհետեւ պայթեցաւ սաւառնակներու գայթակղութիւնը։

Երբ թերթերը արծարծեցին այդ գործը, վարչապետ Ճէլալ Պայար պաշտօնապէս յայտարարեց թէ եղածը սովորական խաչագողութիւն մըն է, որուն արմատը պէտք է փնտռել ոչ թէ ներսը՝ Թուրքիոյ մէջ, այլ դուրսը։ Միջազգային խմբակ մըն է որ կեղծած է պատերազմական նախարարին ստորագրութիւնը եւ նախարարին կնիքները, իսկ Էֆրէմ Քէօնիկ եւ Բուհի գործիք եղած են անոնց։

Ըսել կ'ուզէր թէ զեղծումին մէջ գործ չունին զօր. Քեազըմ եւ Շիւքրիւ Գայա, որ զեղծումի շրջանին ոչ միայն ներքին նախարար էր, այլեւ արտաքին փոխ-նախարար։

Բայց շատ չանցած, վարչապետը ստիպուեցաւ հերքել իր ըսածները, այսինքն ընդունիլ թէ զեղծումը կապ ունի նախարարներու եւ բարձրաստիճան անձերու հետ։

Արդարեւ, Հալքի խորհրդարանական խմբակի 10 Յունուար 1939ի նիստին, սաւառնակի խնդիրը պարզած ատեն, Ճէլալ Պայար կ'ըսէր.

— Հաստատուած է որ դէպքը երկրին մէջ արմատ ձգած գործ մը չէ, այլ չարաշահութիւն մըն է, կատարուած ծանօթ անձերու կողմէ։ Կառավարութեան պարտականութիւնն է չթողուլ որ կարգ մը հայրենակիցներու պատիւը շահադիտութեան (ըսփէքիւլասիոն) իբր նիւթ ծառայէ։ (Անատոլու գործակալութեան զեկոյց, 10 Յունուար, 1939)։

Նոյն նիստին, դատական նախարարն ալ վճռապէս կը յայտարարէր թէ սխալ է «որ Ներկայիս երեսփոխան եղող կարգ մը անձեր դեր ունին գործին մէջ»։

Մէկ շաբաթ յետոյ, Յունուար 17-ին, նոյն վարչապետը կը յայտարարէր նոյն խմբակին.

— Անցեալ նիստին, երբ բացատրութիւն կուտայի սաւառնակի մաքսանենգութեան խնդրի մասին, ճառախօսներէն մէկը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է պատերազմական նախարարին հրաժարումը, որպէսզի դատական քննութիւն մը տեղի ունենայ կատարեալ ազատութեամբ։ Պատերազմական նախարար զօր. Քեազըմ Էօզալփ հրաժարեցաւ, պարզապէս ապահովելու համար դատավարութեան կանոնաւորութիւնը։ (Անատոլու գործակալութիւն, 17 Յունուար 1939)։

Խօսուն չէ՞ հակասութիւնը։ Յունուար 10ին կը պնդէ թէ զեղծումը հասարակ է, գործ չունի կառավարութեան հետ, իսկ Յունուար 17ին կը խոստովանի թէ յատուկ է, կապ ունի բուն իսկ պատերազմական նախարարին հետ։

Բայց աւելի յատկանշական պարագայ մը։

Յունուար 10ի նիստին տեղեկատուութիւն ըրած ժամանակ, կառավարական զեկոյցը կ'ըսէր.

— «Շատ մը ճառախօսներէ վերջ, վարչապետը կրկին բեմ բարձրացաւ։

Բայց թէ ի՞նչ ըսած են այդ «ճառախօսներ»ը, զեկոյցը լուռ կը մնար։ Յունուար 17ի զեկոյցէն միայն կ'իմանանք թէ այդ ճառախօսներէն մէկը պահանջած է պատերազմական նախարարին հրաժարումը, այսինքն բացէ ի բաց ամբաստանած է զայն։

Կը տեսնէ՞ք։ Շաբաթ մը առաջ, ձայն չէին հաներ, չէին յիշեր երեսփոխաններուն ըրած դանգատները, այն յոյսով որ խնդիրը կը փակուի։ Շաբաթ մը վերջ կը յայտնեն մէկ մասը, երբ այլեւս անպարտկելի կը դառնայ։

Արդ, իրաւունք չունի՞նք հետեւցնելու թէ կան բազմաթիւ այլ ծալքեր զոր ծածուկ կը պահեն, հանրութիւնը չգայթակղեցնելու համար։ Որովհետեւ, որքան ալ ճարպիկ, Էֆրէմ Քէօնիկ մը չի կրնար առանձինն յաջողցնել այդքան մեծ գործ մը։ Խաղալիկ չէ, արդարեւ, 50 սաւառնակ ապսպրել Թուրքիոյ անունով եւ յետոյ ծախել Հանրապետական Սպանիոյ։

Այսպէս է որ «Ենի Սապահ» դիտել կուտայ իրաւամբ (21 յունուար)։

— Էֆրէմ Քէօնիկի խնդիրը շատ ընդարձակ գործ մըն է։ Հաւատալ թէ անձ մը, առանց պաշտպանութիւն գտնելու, արտաքին նախարարութենէն պաշտօնեայի մը միջոցով կրնայ վարել մաքսանենգութեան այդքան մեծ ցանց մը, կը նշանակէ շատ միամիտ ըլլալ։ Տարակոյս չկայ թէ Էֆրէմ Քէօրինկ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԱԾ է։

Որո՞նք են հովանաւորները։ Նախ՝ պատերազմական նախարարը, որ «հրաժարեցաւ»։ Երկրորդ՝ Նախորդ ներքին նախարար Շիւքրիւ Գայան, ինչպէս բացէ իբրաց հասկցուցած են քուրք թերթերը։ Օրինակ, «Ենի Սապահ» հրատարակեց լուսանկար մը, ուր կ'երեւին Շիւքրիւ Գայա, Պոլսոյ նախորդ ամենազօր կուսակալ Մուհիտտին եւ անոնց մէջտեղն ալ՝ Էֆրէմ Քէօնիկը։

Միւս կողմէ, հաստատելու համար Շիւքրիւ Գայայի սերտ կապը այս խաչագողին հետ, թերթերը հրատարակեցին 1932—33ին տեղի ունեցած դէպք մը։ Ներքին նախարարը ձեռնակապով Անգարա կը տանի Թուրք խմբագիր մը՝ Թահիր եւ սաստիկ կը ծեծէ, պարզապէս անոր համար, որ կարգ մը ակնարկութիւններ ըրած էր Էֆրէմ Քէօնիկի հասցէին։

Ինչո՞ւ այսքան բացայայտ եւ ապօրինի պաշտպանութիւն մը։ Որովհետեւ, Էֆրէմ Քէօնիկ գործի եւ հաճոյքի ընկերն էր նախարարին, նման Սապուր Սամիներու եւ այլ բախտախնդիրներու, որոնք լեգէոններ կը կազմեն։

Պատերազմական նախարարին հրաժարումը ծանրացուց նաեւ դիրքը վարչապետ Ճէլալ Պայարի, որ փորձած էր պարտկել խնդիրը եւ մանաւանդ պարզապէս ծածկել բարձր անձնաւորութեանց մեղսակցութիւնը՝ սաւառնակի մաքսանենգութեան։ Բայց մահացու հարուածը պիտի կրէր ուրիշ զեղծումէ մը՝ Էմփէքսի խնդրէն, շատ աւելի մեծ ու գայթակղալից։

Այդ մասին՝ յաջորդով։

Դ-Տ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

«Յառաջ»ի վերջին թիւերից մէկում Թէհրանում դատապարտուած յիսուն եւ երեք համայնավարների դատապարտութեան մասին տրուած լուրի մէջ յիշուած էր Օրբելեանի, կեղծ անունով Արաբալիի անունը։ Լուրը կարդացողը այն տպաւորութիւնն է ստանում, թէ այս վերջինն էլ դատապարտուածների թւում է։

Նախ՝ ասեմ, որ վերոյիշեալ դատապարտուած յիսուն եւ երեք համայնավարների թւում ոչ մի Հայ չը կայ։

Արաբալին (Երուանդ Օրբելեանը) Իրանի համայնավար կուսակցութեան ղեկավարներից էր եւ գտնւում է Մոսկւայում։ Իրանում ապրել է երկար ժամանակ։

Հայաստանի խորհրդայնացումից մի քանի ամիս յետոյ Թեհրանում հաստատւեց Խորհրդային Հայաստանի դիւանագիտական ներկայացուցչութիւն։ Ցայտնի Լեւոն Սարգսեանը, որ իրան անկախ ընկերվարական էր համարում, եղաւ Խորհրդային Հայաստանի առաջին եւ վերջին դեսպանը Իրանում։ Երուանդ Օրբելեանը նրա դեսպանատան թարգման – քարտուղարներից մէկն էր։ Հազիւ մի տարի, տարի ու կէս պաշտօնավարելուց յետոյ Սարգսեանը յետ կանչուեց։ Նրան Թեհրանից տանելու համար առանձնապէս ուղարկուած էր մի չէկիստ, Ներսէս, որ մի ժամանակ անգլիական բանակում թարգմանի դեր էր կատարում եւ բոլշեւիկների կողմից Գիլանը գրաւելուց յետոյ անցել էր բոլշեւիկների կողմը, որոնց վստահութիւնը վայելելով մի ժամանակ անգլերէն լեզուի ուսուցչի պաշտօն վարեց Երեւանում եւ մեծ ծառայութիւններ մատուցանելով իր նոր տէրերին, չէկիստի պաշտօն ստացաւ։

Արդեօ՞ք Երուանդ Օրբելեանը Սարգսեանի դեսպանատունը չեկիստի պաշտօն ունէ՞ր թէ չէ։ Դժուար է այդ ասել, բայց Աղաբէկովը իր գրքում գրում է, որ նա իր լաւ եւ եռանդուն գործակալներից է եղել, ունեցել է շատ տեղացի գործակալներ գրեթէ բոլոր քիչ թէ շատ աչքի ընկնող շըրջաններում եւ շատ զգուշութեամբ է վարել իր գործը։ Մի գաղափար տալու համար, թէ Օրբելեանը ի՞նչքան ճարպկութեամբ եւ զգուշութեամբ էր տանում իր գործը, ասեմ միայն, որ նրա կինը, մի Ռուսուհի, մինչեւ Աղաբեկովի գրքի հրատարակութիւնը հաւատացած էր, որ իր ամուսինը մի պարզ սովետական պաշտօնեայ է եղել շարունակ։

Խորհրդային Հայաստանի դեսպանատանը իր պաշտօնը թողնելուց յետոյ, Օրբելեանը մօտ երկու տարի անգործ է մնում եւ, ըստ երեւոյթին, նիւթական ծանր կացութեան մէջ է ընկնում, բայց ի վերջոյ նշանակւում է Մոսկւայի հեռագրական գործակալութեան (Տասս) Թեհրանի տեղեկատուի (պարսկերէն եւ ռուսերէն) խմբագիրը։ Նա իր այդ պաշտօնի մէջ էլ մնաց մինչեւ Թեհրանից հեռանալը։ Թեհրանում ոչ ոք չէր հաւատում որ նա Չեկայի հետ կապ ունի։

Որպէսզի հայկական ծագումը թագցնի իր մուսուլման ընկերներից, նա Արաբ Ալի մուսուլման անունն է գործածում նրանց շրջանում, ինչպէս անում էր այդ Մարաղացի Սուլթանզադէն (նախկին Հնչակեան), որ Իրանի համայնավար կուսակցութեան մէջ գործում է Սուլթանզադէ անունով եւ մեծամասնական նոյն կուսակցութեան ներկայացուցիչն էր Գ. Միջազգայինում։ Միթէ՞ նոյնը չէին անում եւ չեն անում շատ Հրեաներ, որոնք Ռուսներին վստահութիւն ներշնչելու համար ռուսական յայտնի ընտանիքների ազգանուններով էին գործում, (Զինովիէվ, Տրոցկի եւայլն)։ Միթէ՞ վրացի Ջուգաշվիլին մինչեւ այժմ էլ ամբողջ աշխարհին չի ներկայանում ռուսական ազգանունով (Ստալին)։ Բնական եւ հետեւողական էր, որ Հայ Օրբելեանը Արաբալի, Սուլթանեանն էլ Սուլթանզադէ դառնային իրենց պարսիկ ընկերներին ու հետեւողներին հաւատացնելու համար, որ իրանք էլ մուսուլմաններ են։

Երկրորդ՝ ասեմ, որ Թէհրանում դատապարտուած յիսուն եւ երեք համայնավարների մէջ նմուշի համար գոնէ մի հատ բանուոր չկար։ Ճիշդ է, նրանց թւում կան մէկ երկու արհեստաւորներ, որոնք կարող էին փրկել կացութիւնը, բայց դրանք էլ խորհրդային հաստատութիւնների մէջ, լաւ ռոճիկ ստացող մարդիկ էին (յանուն Ստալինի Օտոմօբիլի գործարանի ներկայացուցչութեան մէջ եւայլն), այլ խօսքով, այս արհեստաւոր համարուածներն էլ խորհրդային դանձարանից վարձատրուած մարդիկ էին։ Դատապարտուածները բացառութեամբ մէկ երկու ուսանողի մեծ մասամբ լաւ վարձատրուած մտաւորականներ էին, նրանց մէջ կան կալուածատէրներ (դոկտոր Եզտին, Բօզրատին եւայլն), Պրօֆէսօրներ (Արանին եւայլն)։

Ինչպէս բոլոր երկիրների համայնավար կազմակերպութիւնները, Պարսիկ մի քանի մտաւորականներից կազմուած սոյն համայնավար կազմակերպութիւնն էլ թէ հրահանգները եւ թէ դրամը ստանում էր Մոսկվայից, հրահանգները ուղղակի, դրամը Փարիզի վրայով։ Դրամը ծախսւում էր պրոպականտայի համար։ Բայց թէ պրօպականտան եւ թէ կազմակերպելու նրանց ջանքերը եւ ծախսուած հսկայական գումարները բանուորների մէջ նրանց ցանկացած արդիւնքը չէին տուել եւ դրա ամենալաւ փաստը այն է, որ ձերբակալուածների եւ դատապարտուածների մէջ բանուորներ չը կային։

Տարիներ առաջ խորհրդային կառավարութիւնը իր բոլոր ճիւղերով, Հօկ, Գ. Միջազգային, Հայաստանի Բարեկամների Միութիւն եւայլն շատ դրամ ծախսեց եւ շատ աշխատանք գործ դրաւ Հայ բանուորութիւնը իրենց ազդեցութեան ենթարկելու համար։ Խորհրդային հաստատութիւնների մէջ պաշտօնավարող եւ լաւ ռոճիկներ ստացող իրենց պաշտօնեաներից կազմեցին «բանուորական Միու[թիւններ]», որոնց մէջ հազիւ մէկ [...] երկու բանուոր կային, բանուոր[...] որոնք ծառայում էին խորհրդ[ային] հաստատութիւնների մէջ։ Քարոզ[չու]թեան եւ կազմակերպութեան հա[մար] ծախսուած գումարները անցնում [էին] նոյն լաւ վարձատրուած պաշտօնեա[նե]րի ձեռքով։ Հայ բանուորները [...] «բանուորական միութիւններ»ի [...] րոնեցին ժխտական դիրք, մասն[աւորապէս] Բռուցիկներ ալ հրատարակելով։

Իրանք իրանց բանուորական մի[ու]թիւն կոչող խորհրդային հաստա[տու]թիւնների պաշտօնեաները դիմ[ում] Թէհրանի տպարաններին եւ [...] նում նրանց, որ խորհրդային հ[աս]տատութիւնները նրանց այլեւս [...] չեն տալ, եթէ նրանք ընկերվար[ա]կան բանուորական միութ[եան] թռուցիկները տպեն, եւ շատ տպ[ա]րաններ հրաժարւում են նոյն թռ[ու]ցիկները տպելուց։

Իրանում հայ եւ պարսիկ բան[ուո]րութիւնը չուզեց հետեւիլ բոլշեւ[իկ]ներին, որովհետեւ Իրան [...] սահմանակից խորհրդ. երկիրներ[ից] շարունակ ճշգրիտ տեղեկութիւն[ներ] էին ստացւում նոյն երկիրներից [...] կողների միջոցով։ Բացի այդ՝ խո[րհ]րդային երկիրների գործակալ[ներ]ը այս երկրում գործադրում էին ա[...] նատեղ միջոցներ իրենց գաղափա[...] րական հակառակորդների դէմ [...] փախցնել, տպարաններից [...] յօդուածներ գողանալ, մարդի[կ] տէրրօրի ենթարկել եւայլն։ Աղաբ[եկո]վը շատ քիչ բան է պատմել Չեկ[այի] գործունէութեան մասին Իրանու[մ], բայց եւ այնպէս նրա գրքում էլ [...] մերկացումներ կան արուած։

Բնականաբար Իրանի կառավար[ու]թիւնը լուռ ականատես պիտի [...] գործուած բոլոր խայտառակ [...] ւանքների վերաբերմամբ եւ հե[տ]ւէ առաջն առաւ օտարների միջ[ամ]տութեան այս երկրի ներքին գործե[րի]ն։

Ռուս համայնավարները [...] չկամեցան ձեռք քաշել այս երկ[րից] ուր խաղաղութիւն ու անդորր[...] է տիրում եւ փորձեցին այս [...] ալտասահմանում սովորող երի[տ]ասարդներին պատրաստել եւ մեծ[ա]նակ գումարներով նրանց օգնել[...]

Բոլշեւիկեան բարքերի խայտա[ռա]կութիւնը աւելի ակնյայտնի [...] ցանելու համար յիշեմ նաեւ հետե[ւեալ] փաստը.—

Մի քանի ամիս առաջ Թէհր[անում] ձերբակալուեցան մի քանի հոգի [...] րոնք մարդ էին սպանել, նոյն[...] պառաւ մուրացկանուհու էին [...] Նրան կողոպտելու նպատակով [...] ւութիւններ էին արել, զէնքի [...] էին կողոպտել եւայլն։ Թէհրան[ի] լրագրերում տպուեցան այդ [...] կանց պատկերները եւ ամէն մէջ[...] տարած յանցանքը։ Դատարան[...] շումով մի քանիսը, որոնք [...] գործածել եւ մարդ էին սպան[ել] ւան դատապարտուեցան։

Փաստը շատ սովորական է, մի դատարան իր երկրի օրէն[քի] համաձայն պատժում է քրէակ[ան] յանցաւորներին, իրանեան դատար[անն] նոյնն է անում։ Բայց խորհր[դային] երկիրներում, մասնաւորապէս [...] սահմանակից մասերում՝ մի [...] քրէական յանցաւորների դատա[...] րութեան քաղաքական գոյն են [...] լիս, պատժի ենթարկուած ոճրա[գործ]ներին յայտարարում են իբրեւ [...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Ես զայրոյթից կատաղեցի. քո Թագաւորը իւր ձեռքում ունէր իմ երդման յատկարը եւ նրան տարածում էր խաչի վրայ. դրանով կամենում էր աշխարհի առաջ դատապարտել ինձ իբրեւ ուխտադրուժ, ես ի՞նչ անէի, ասա՛, ո՞րտեղից գտնէի Սիւնեաց եպիսկոպոսին եւ նրա ներկայութեամբ Բագաւորի արած երդումները գրի անցնելով՝ տարածէի խաչի վրայ, որպէսզի աշխարհը տեսնէր թէ՝ ո՞վ է ուխտադրուժը, ո՞վ է ուխտագործը։ Ի՞նչ անէի, կարո՞ղ էի նոյնիսկ այս նամակը բանալ եւ կարդալ նրա զօրքի եւ իշխանների առաջ... Թագաւորը չօշափելի եւ տեսանելի ապացոյցներ ունէր ձեռքին. ես ոչինչ չունէի. ինձ մնում էր գալ եւ սրով պատառել նրա սիրտը, որպէսզի այնտեղից դուրս հանէի իւր ինձ տուած երդման յատկարը եւ ցոյց տայի աշխարհին. ուրիշ բան չէի կարող անել։ Միթէ արդէն անխոհեմ զայրոյթի ապացոյց չէ՞ր այն, որ ես փոխանակ իմ բազմաթիւ զօրքն առաջ մղելու եւ ձեր մի քանի հարիւրից կազմած գունդն ըսպառապուռ ջնջելու, սուսերամերկ զօրքի առաջն ընկայ եւ միայնակ դէպի բլուրը բարձրացայ։ Վերեւից յարձակուող զօրագունդն ինձ շրջապատեց։ Որդիս թողեց ճակատը եւ վազեց դէպի ինձ. նա տեսնում էր որ ես զայրոյթից խելագարուած՝ մահուան դէմ էի գնում, եկաւ ինձ ազատելու, բայց ձեր սեպուհ գունդն աւելի քաջ գտնուեցաւ. նա մեզ երկուսիս էլ մէջ առնելով գերի բռնեց. իսկ Վանանդացի հրոսակները խառնեցին Գարդմանցիների ճակատը։ Աստուած, այո՛, Աստուած ինքը մատնեց ինձ իմ թշնամու ձեռքը. նա կամեցաւ պատժել ինձ իմ գործած յանցանքների համար... Այո՛, Աստուած, եւ ոչ թէ Աշոտ Թագաւորն ընկճեց Սեւադային։

«Ինքդ ասում ես, որ ձեր բանակը թողել էիք Ափխազիայում եւ միայն մի քանի հարիւր հոգով եկել Գուգարք. ուրեմն այդ մի քանի հարիւր հոգին չէին կարող Գարդմանացւոց ութ հազար հոգուց կազմուած բանակը ջախջախել։ Բայց Աստուած ինձ եւ իմ որդուն մատնեց ձեր ձեռքը, եւ զօրքն անառաջնորդ մնալով ցրուեցաւ։ Այդպէ՞ս է թէ ոչ։

— Այդպէս է։

— Լա՛ւ, այժմ ինձ ասա՛, եթէ Թագաւորը կամենում էր հաշտուել ինձ հետ, եթէ նա փախուստ էր տալիս արիւնահեղութիւնից, ինչո՞ւ ուրեմն շղախեց իւր ձեռքը արիւնով հենց այն ժամանակ, երբ այլեւս ոչ մի տեղից վտանգ չէր սպառնում նրան։ Նա արդէն գերի էր վերցրել ինձ եւ որդուս, Գարդմանայ զօրքերը ցրուել էին անհովիւ ոչխարների պէս. ի՞նչն ուրեմն ստիպեց նրան կուրացնել ինձ եւ Գրիգորին՝ իւր հօրը եւ եղբօրը... Մարդո՞ւ, թէ գազանի սիրտ էր ապրում նրա կրծքի տակ...

— Վախենում էր ապագայ ապստամբութիւնից, ապագայ վրէժխնդրութիւնից։

— Ինչո՞ւ էր վախենում։ Փառք Աստուծոյ, Հայոց Թագաւորը շատ ամրոցներ ունէր։ Կարող էր մեզ դնել նրանցից մէկի մէջ եւ պահապաններ կարգել մեզ վրայ. ինչու անպատճառ կուրացնել, ինչու երկու մարդու, իւր իսկ հարազատների աչքերը յաւիտեան խաւարեցնել... Ի՞նչպէս կարողացաւ նա դահիճին այդ անաստուած հրամանը տալ... Ես, դեռ ոչինչ. հասակս առած մարդ եմ, շատ բաղդաւոր օրեր եմ տեսել. երջանիկ ժամանակ եմ անցրել եւ վերջապէս յանցանքներ եմ գործել, որոնց համար գուցէ արժանի էի պատժի. բայց իմ խեղճ զաւակը, երիտասարդ, ծաղիկ հասակում, դեռ նորապսակ, դեռ սիրտը յոյսերով լի, դեռ փառքի հետամուտ, ի՞նչու, ի՞նչու նրան էլ կուրացրաւ.չէ՞ որ նա ոչ մի յանցանք, ոչ մի մասնակցութիւն չունէր այն դժոխային խռովութիւնների մէջ, որոնք ալեկոծում էին իմ թշուառ եւ իր գաժան սիրտը, եւ որոնք մեզ միմեանց դէմ զինեցին։ Միթէ, վերջապէս, նա ամենափոքր դո՞ւթ անգամ չունէր իւր Թագուհու եւ ամուսնու, իմ անբաղդ դստեր վրայ, նրա, որ այնքան ջերմագին սիրում էր իրան...

«Ասում ես որ կասկածում էր ապագայ ապստամբութիւնի՞ց... Լաւ, միթէ կոյրը չէ՞ր կարող վրէժխնդիր լինել։

— Չէր սպասում։

— Չէ՞ր սպասում, լա՛ւ, այժմ թող տեսնէ, թէ ի՛նչ կարող է անել կոյր վրէժառուն։ Գնա՛ եւ յայտնի՛ր Թագաւորիդ, որ ես տանջւում էի իւր յաջողութիւնները լսելով։ Երբ իմացայ որ իւր Աբաս եղբօր եւ Աշոտ բռնաւորի հետ հաշտուել է եւ նրանց հետ միասին նորէն Դուինը գրաւելով՝ ուրախութեան տօնախմբութիւններ է կատարում, բորբոքուեցայ չարախնդրութեան կրակով. սիրտս «վրէ՛ժ» էր գոչում, եւ ես լսեցի նրա ձայնին։ Հրաւիրեցի ինձ մօտ Ցլիկ-Ամրամին. յայտնեցի նրան իւր կնոջ եւ Թագաւորի՝ միմեանց հետ ունեցած սիրահարական գաղտնիքները. վառեցի, բորբոքեցի նրա սրտում Թունաւոր նախանձի, թշնամութեան ու վրէժխնդրութեան անշիջանելի բոցը... պատմեցի նրան անօրէն Թագ[աւորի] դէմ. միացայ նրա հետ եւ [...] մեզ հետ կը միանան շատ [...] շատերը։ Այն ժամանակ Թագ[աւորը] կասկածը պինդ բռնէ իւր գահը [...] նէ թէ կոյր վրէժառուի բազ[...] կը սասանե՞ն նրան թէ ոչ...

— Այդպիսով դուք ձեր վրէժ[ը] լուծէք միայն ազգից եւ ոչ թէ [...] ւորից, վտահար նկատեց Մար[զպե]տունի իշխանը։

— Ո՛չ, մենք մեր վրէժը [լու]ծենք միմիայն Թագաւորից։

— Թագաւորը չի յաղթահար[...] Ահա նա գալիս է Եգերացոց [...] զօրքերով եւ անպատճառ կը [...] Ցլիկ-Ամրամին, կը ջարդէ նր[ա] զօրքերը, որոնք դժբաղդաբար [...] այն Հայեր են։ Գուցէ նաեւ կը [...] նէ քո Դաւիթ որդուն, որ այժ[մ] րամին զինակից է դարձել։

— Ո՛չ, արդարադատ Աստուած [...] յաջողել նրան. ես զուշակում [եմ] դու կը տեսնես, որ այս ան[...] գոնէ, Աստուծոյ բազուկը կը [...] նրան...

(Շար․)

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

«Բան մը փոխուած է Ֆրանսայի եւ Արեւելքի մէջ»

ԽՄԲ.— Պէյրութի Լը Ժուռ թերթը մարտ 12ին ուշագրաւ խմբագրական մը հրատարակեց Սանճաքի հարցի մասին: Առաւասրկ ամփոփումը·

— «Տնտեսական եւ գործնական ուրգելքները որոնց կը հանդիպի Թրքական դրամի ապօրինի շրջաբերութիւնը Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ, դժուարութիւնները որոնց կը բախի հաթայեան դրոշմաթուղթերու շրջանառութիւնը Հաթայէն դուրս, եւ վերջապէս վերապահ դիրքը զոր ճէ–պէլ Մուսայի մէջ եւ այլուր կը դտ–նեն թրքական հողային ցանկութիւնները, բոլոր ասոնք բաւական կը թըւին մեզի եւ կը կազմեն առաջին փաստերը յետս առումի մը, վերականգնումի մը, ինչ որ ուրախալի է:

Ներկայիս, Թրքական դրամին Հաթայի մէջ շրջաբերութիւնը հեռու է ըլլալէ Ֆրանսական իշխանութեանց հաւանութիւնը եւ կախուած է անձնական հայեցողութենէն անոնց, որոնց կը ներկայացուի: Վաճառական մը կը համակերպի, ուրիշ մը կը մերժէ: Բայց փոխադարձութենէ վախցողները չեն թերանար քանի մը վայրկեան յետոյ, օրինակ Հալէպի հրապարակին վրայ, Թրքական դրամը փոխելու սուրիական լաւ դրամին հետ, որ ապահով է, քանի որ վերածելի է ֆրանքի եւ հետեւաբար երաշխաւորուած Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստովը:

Որքան ալ խիստ, ոստիկանական հսկողութիւնը բան մը չի կրնար ընել անտեսական օրէնքներու ճակատագրականութեան դէմ: Սուրիական հսկողութիւնը բան մը չի կրնար ընել

որոնք իբր թէ պարսիկ աշխատաւորութեան ազատութեան համար են կռուել (թալանել խանութներ, մուրացիկ մի կնոջ սպաննել եւայլն հաճարում են Բաքւում եւ այլ խորհրդային քաղաքներում կռիւ ի նպաստ աշխատաւորութեան), նրանց յիշատակին կրակոտ ճառեր են ասում եւայլն:

Եւ այս ոճրագործների յիշատակին ճառեր խօսող Ռուսաստանի համայնավար գործիչները ոչ մի լաւ խօսք չասացին իրենց դրամներով ու հրահանգներով եւ յանուն համայնավարութեան դատապարտուած յիսուն երեք հոգու մասին:

Խայտ ոչ մի զարմանալի բան չկայ, խորհրդային գործիչների համար դիւկ է պէտք չահագործելու համար, ճշկում այդ դիակը ոճրագործների լինի, դիակ է պէտք, որպէսզի իրենց ընկերներին խաբեն, թէ դուրսը իրենց գործի համար նոյնիսկ մարդիկ մահուան են դատապարտւում, իսկ մի քանի հարիւր համայնավար բանտարկուած,– այդ այնքանէլ արժէք չունի, քանի որ այս րոպէիս Ռուսաստանում բանտարկուած համայնավարների թիւը հարիւր հազարի է հասնում, սպանւածների թիւը մի քանի տասնեակ հազարների եւ ամէն օր էլ այդ թւերի վրայ աւելանում են տասնեակներով ու հարիւրներով:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

«փախուստ»ներու դէմ, որ անխուսափելի են շատ հակակշռին ենթարկուած երկիրներուն համար, երբ ամենափոքր բացուածք մը առաջ գայ դէպի դուրս: Իրամական հակակշռի ենթակայ երկիր մը՝ դրամական տեսակէտով պէտք է ըլլայ ամբափակ շրջանակ մը: Արդ, հաթայեան կուրաղին (ափանտրիս) եւմտական լուրջ վտանգ մը կը ներկայացնէ Թուրքիոյ համար, քանի այս վերջինը չկրնար ուղէ վերահաստատել մաքսային պատուարները զոր ջնջեց այնքան արագօրէն»:

Գալով դրոշմաթուղթի խնդրին, «Ժուռ» դիտել կուտայ թէ Սանճաքի կանոնադրութեան 54րդ յօդուածը կը յայտնէ որ Սանճաքը իրաւունք ունի միայն ներքին գործածութեան համար մասնաւոր դրոշմաթուղթ մը գործածելու, իսկ արտաքին թղթակցութեանց համար պիտի գործածէ սուրիական դրոշմաթուղթերը: «Հոս ալ — կ'աւելցնէ — ուղեցին նկատի չառնել օրէնքը եւ արտասահման ղրկել Հաթայի դրոշմաթուղթերով փակցուած նամակներ: Ֆրանսական իշխանութիւնը չէր կրնար հանդուրժել կանոնադրութեան այս նոր բռնաբարումին: Այս ձեւով դուրս ելած նամակներէն կրկնակի տուգանք կ'առնուի, որովհետեւ Հաթայի դրոշմաթուղթերը Ալեքսանտրէթէն դուրս կրնան նըկատուիլ միայն իբրեւ անարժէք պատկերներ: Այդ նամակները ընդունողները կը բողոքեն, ինչպէս նաեւ ղրկողները: Բայց ի վերջոյ ուժը պէտք է մնայ օրէնքին:

Պարզ օրինակներ, բայց որքա՜ն նըշանակալից: Ցանդգնութիւնը որով ռտնակոխուեցան վճռական արգելքները, գաղափար մը կուտայ լայնութեան մասին այն յաւակնութեանց որոնց վերջ մը կը դնէ ֆրանսական ընդդիմութիւնը: ԱՆՍԱՀՄԱՆԵԼԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ կարգ մը շրջանակներու մէջ, որոնք կը կարծէին թէ ասկէ յետոյ ջնջուած է ամէն նեղութիւն: ՀԱՍՏԱՏԱՊԷՍ ԲԱՆ ՄԸ ՓՈԽՈՒԱԾ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ (Լըվան):

Ալեքսանտրէթի գործին Թուրքիոյ միջնորդութիւնը հիմնուած էր այն անդումին վրայ թէ անհրաժեշտ է սուրիական անհանդուրժելիութեան դէմ պաշտպանել Թուրք փոքրամասնութիւնը, այն պարագային երբ մեկնէր Ֆրանսա: Այս միջամտութիւնը կը կորսնցնէ իր գոյութեան իրաւունքը, ԵԹԷ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՍԱՆՃԱՔԸ, ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱԿԱԿՇՌՈՒՆ ՏԱԿ, ՄԱՍ ԿԱԶՄԷ ՍՈՒՐԻՈՅ ԲՈԼՈՐ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ:

Ի՞նչ հրաշալի առիթ սուրիական կառավարութեան, մօտալուտ օր մը ընելու համար·

«Սուրիական վեհապետութեան ենթակայ Սանճաքի ինքնավարութիւնը մեր կողմէ բացառապէս տարբեր չի նկատուիր վարչական – եւմտական ինքնավարութիւններէն, զոր կը շընորհենք մեր միւս նահանգներուն: Ալաւիներու շրջանին, Ճէպէլ Տրիւզի եւ Ճէզիրէի հանդէպ մեր ցուցուցած հանդուրժողութիւնը, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի ներկայութիւնըզոր կըդնահատենք իր իրական արժէքովը, ԱՆՕԳՈՒՏ ԿԸ ԴԱՐՁՆԵՆ ԱՄԷՆ ՆՈՐ ՋԻՋՈՒՄ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ»:

Որպէսզի ամէն ինչ չկորսուի, պէտք է այնպէս շարժիլ, որ կարծես ամէն ճիշդ է, չի խորհուիր անդրադառնալ այսուհետեւ ի զօրու պայմանագրութեանց: Էականը՝ ոգին է որով պիտի կիրարկուին այդ պայմանագրութիւնները: Այս կերպով, կարելին կը մնայ շատ ընդարձակ· ԿԱՐԵԼԻՆ ԱՀԱԳԻՆ Է:

Ինքնավար Սանճաքի մը համար տեղ չկար չափազանց կեդրոնացեալ Սուրիոյ մէջ: Ապակեդրոնացեալ (կամ համադաշնակցային) Սուրիոյ մը մէջ, Սանճաքը բնականաբար կ'անդամակցի նոյն հանգամանքով, ինչ որ ունին փոքրամասնութիւններով լեցուած միւս բոլոր շրջանները»:

ԱՆԴԱՐԱՑԻ ՎԱԽԵՐԸ

Միւս կողմէ, «Լ'Օրիան» (13 մարտ) այս շատ յատկանշական վերնագրին տակ կը հրատարակէ հետեւեալ տողերը·

— Տեսակցութիւնները զոր Մեծ Սէրայի մէջ ունեցան Պ. Փիւօ եւ Պ. Մասիկլի, անտարակոյս դարձան ֆրանքօ–թուրք ներկայ յարաբերութեանց շուրջ:

Կը թուի թէ՝ հակառակ այն մտահոգութեան զոր կրնար ներշնչել ֆըրանսական եւ թրքական իշխանութեանց միջեւ տիրող լարումը, որոշ մեղմացում մը առաջ եկած է:

Մուսթաֆա Քէմալի անհետացումէն վերջ (յայտնի էր թէ, իր վերջին օրերուն, կազին ունէր Հաթայի «մտալկում»ը), հանդիսատես եղանք Թրքական քաղաքականութեան ստեղծական խոհականութեան:

Միջազգային կացութիւնը, գերմանական պահանջներուն վրդովիչ մղումի Պալքաններու ուղղութեամբ, ապահովաբար օտար չեն Թուրք կառավարութեան այս ընթացքի փոփոխութեան: Թուրք կառավարութիւնը հաշուի կ'առնէ թէ Փարիզ — Լոնտոն առանցքը իրեն համար կը կազմէ վերջին Թումբը՝ Հիթլէրական գրաւումի մը դէմ, ՈՐՄԷ ՇԱՏ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳՈՒԻՆ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ:

ՀԱԹԱՅԻ ՎԷՃԸ ԱՍԿԷ ՎԵՐՋ Կ'ԱՆՑՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՎԸՐԱՅ: ՔԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄՆԱՅ ՎՐԴՈՎԻՉ, ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՋՓՈՐՁԷ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՍՏԵՂԾԵԼ»:

«ԱՆԳԼԻԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐ ՂՐԿԵԼ ՖՐԱՆՍԱ»

«Իլ Թէվէրէ», պատասխանելով Անգլիոյ ռազմական նախարար Հոր Պէլիշայի այն հաւաստումին, թէ Անգլիա 19 զօրաբաժին պիտի ղրկէ Ֆրանսա պատերազմի մը պարագային, կը գրէ.— «Պատերազմի ժամանակ անկարելի պիտի ըլլայ Անգլիոյ համար ազատօրէն զօրք իջեցնել Ֆրանսա, ինչպէս եւ միաժամանակ իջեւել ծովերուն: Որովհետեւ, այժմ կայ գերման օդային ուժը, որ ի վիճակի է ռմբակոծելու անգլիական զօրքը նաւահանգիստներու մէջ եւ արգիլելու անոնց ցամաք ելլելը:

Այլեւս անցած են այն օրերը, երբ Անգլիա կրնար անարգել զինուոր հանել Ֆրանսա»: Իտալական թերթը այս տեսակէտը հիմնաւորող քարտէս մըն ալ հրատարակած է, ուր ցոյց կուտայ թէ անգլիական ո՛ր նաւահանգիստներէն զօրքը կրնայ ճամբայ հանուիլ, ֆրանսական ո՛ր նաւահանգիստներու մէջ կրնայ ընդունուիլ եւ գերման օդատորմիղը ուր եւ ի՛նչպէս կը ռմբակոծէ զայն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Որքան երկարին մեր պանդխտութեան տարիները, այնքան աւելի մեր գոյութեան եւ ինքնապահպանման ծանր մտահոգութիւնը՝ մղձաւանջ մը դառնալ կը սկսի բոլոր անոնց համար որ կը հետաքրքրուին մեր ժողովուրդի ճակատագրով:

Այս մտահոգութենէն մղուած, Հ. Կ. Խաչի շրջանային վարչութիւնը, բեղմնաւոր տարեշրջան մը կը վերսկսի՝ կարգ մը օգտաշատ ձեռնարկներով: Այս ձեռնարկներուն ամէնէն ուշագրաւը «Սանուհիներու Միութեան» կազմակերպումն է, որ արդէն՝ գնահատանքի առարկայ դարձած է, ու այժմ Պոմոնի հայաշատ արուարձանին մէջ: Բայց անոր յաջողութիւններէն քաջալերուած, քաղաքի եւ միւս արուարձաններու մէջ եւս պիտի ձեռնարկուի կազմակերպութեան:

Իրապէս, Հ. Կ. Խաչի վարչութիւնը իր նպատակներուն եւ անունին արժանի աշխատանք մըն է որ կը կատարէ «Սանուհիներու Միութեան» կազմակերպումով: Այս աշխատանքը կը բովանդակէ երկու նպատակ: Նախ՝ ապազգայնացումէ եւ ձուլումէ փրկել մեր 12էն 18 տարեկան քոյրերը, անոնց ծրիաբար տալով հայկական ոգի կրթութիւն, հայերէն, պատմութիւն, հայկական աւանդութիւններ եւայլն: Երկրորդ՝ այս դաստիարակութեան միջոցաւ, զանոնք ընտելացնել հանրային աշխատանքներուն, պատրաստելով եւ ներարկելով անոնց մէջ զոհաբերող եւ ընտանեկէր հայ կնոջ ոգին, որպէսզի վաղը, անոնք ալ իրենց կարգին ջանադիր ըլլան հանրօգուտ աշխատանքներու նուիրուելու: Ահա թէ ինչու բանիմաց եւ իրենց զաւակներու ապագայով իրապէս մտահոգ ծնողներու գնահատանքին արժանացաւ Կ. Խաչի այս ձեռնարկը, կազմակերպման առաջին ամիսներուն իսկ:

Կ. Խաչի վարչութիւնը արդէն յաջողած է, Պոմոնի մէջ, «Սանուհիներու Միութեան» շուրջ համախմբել մօտ 35 հայ օրիորդներ — 12 – 18 տարեկան — որոնց համար շաբթուան մէջ յատուկ օրեր տեղի կ'ունենան դասախօսութիւններ՝ հայերէն լեզուի, պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ մեր գրական պատմութեան:

Կ. Խաչի վարչութեան դիմումին վրայ, այս դասախօսութիւնները ծրիաբար ստանձնած ենՄշակութային Միութեան անդամներէն երեք հոգի, որոնք կանոնաւորաբար կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը: Դասախօսները կը ջանան, արդիական ձեւով մը, հետաքրքրական եւ օգտակար դարձնել դասախօսութիւնները, իրենց կարողութեան սահմանին մէջ: Այս աշխատանքին հետ, կը կատարուին նաեւ, կիրակի օրեր բացօթեայ մարզանքի դասեր — թէնիս եւայլն— մասնաւոր դաշտի մը վրայ: Այսպէս աւելի հետաքրքրութիւն ստեղծելով միութեան անդամուհիներու միջեւ:

*** Կ. Խաչի սանուհիներու միութեան բացման առթիւ, ծնողներու եւ մտերիմներու հաճելի շրջանակի մը մէջ թէյասեղան կազմակերպուած էր 19 մարտ կիրակի, կէսօրէ ետք «Վարանդեան» սրահին մէջ:

Շատ ընտիր եւ ներկայանալի այս հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ չափազանց ջերմ եւ ոգեւորիչ մթնոլորտի մը մէջ, ներկաներու քաջալերանքին արժանանալով: Զանց առնելով շատ մը հաճելի մանրամասնութիւններ, պէտք է ըսել թէ իրապէս, մեր Կ. Խաչի տիկինները նման ձեռնարկներու պայծառութիւն տալ գիտեն, ձեռնարկը եւ նպատակը իրարու պատշաճեցնելով, ներդաշնակելով: Ջերմապէս գնահատելի են այս մասին անոնց նախաձեռնողութիւնն ու գիտակցութիւնը:

Հաւաքոյթին յայտագիրը կը կազմէին պատկեր մը «Անուշէն», Սանուհիներու կողմէ, մեներգներ, արտասանութիւններ, զուարճախօսութիւններ, պար, անակնկալներ եւ գնահատանքի ու քաջալերութեան խօսքեր ներկաներէն, ծնողներէն եւ սանուհիներէն: Աւելորդ կը նկատեմ անուններով եւ մանրամասնութիւններով խճողել հաւաքոյթին նկարագրութիւնը, որ իր վայելուչ պարզութեամբ եւ հաճելի մթնոլորտով մեծ գոհունակութիւն պատճառեց ներկաներուն:

Նորանոր յաջողութիւններ Կ. Խաչի ջանադիր վարչութեան անդամուհիներուն, իրենց նպատակներու արդիւնաւորման համար:

ԱՍՈՒՊ

ՆՈՐ ԴԱՄԲԱՆ ՄԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Հին եգիպտական Թանիս քաղաքին աւերակներուն մէջ գտնուեցաւ նոր դամբան մը, ուր կային երկու դագաղներ, ոսկի դագաղ մը զետեղուած արծաթէ դագաղի մը մէջ եւ վրան՝ բեւեռագիր արձանագրութիւն մը, որմէ յայտնի եղաւ թէ այս դամբանը կը պատկանի 21րդ հարստութեան փարաւոններէն Պեւ–Սէննէսի, որ կը կարծուի թէ Աստուածաշնչական Սողոմոն իմաստուն թագաւորին աներն էր:

Ասիկա երկրորդ զուտ ոսկեայ դագաղն է, որ երբեւան կը հանուի Եգիպտոսի մէջ: Առաջինը՝ հռչակաւոր Թութ – Անխ – Ամէնի դագաղն էր: Թութանխամէն իշխած է Պեւ–Սէննէսէն մօտ 300 տարի առաջ:

Այս նոր գիւտը կատարեց Սթրազպուրկի համալսարանի փրոֆէսօր Մոնթէ: Դագաղը կը գտնուէր հողէն 30 մեթր խոր սենեակի մը մէջ: Սենեակի մուտքը փակուած էր երեք հակայ ժայռերով: Սենեակի մեծութիւնն է 15 $\times$ 8 ոտնաչափ: Դագաղը ունէր եգիպտական Հոր աստուածին ձեւը՝ մարդկային կերպարանք բազէի գլխով: Դագաղի ներքին մասը, ուր դրուած էր մումիան, զուտ ոսկիէ շինուած է եւ գեղարուեստական սքանչելիք մըն է:

Դագաղին երկու կողմերը գտնուած են կնոջ մը կմախքը՝ փոշիացած վիճակի մէջ, զանազան թանկագին քարերով զարդարուած, որոնք ցոյց կուտան կնոջ պարանոցին, բազուկին եւ ոտքին տեղերը: Սենեակին մէջ կային նաեւ կանաչ գոյնով կաւէ արձանիկներ ծառաներու եւ պալատական ըսպասարկուներու, որոնք յարութիւն պիտի առնեն ու ծառայեն փարաւոնին անդենականի մէջ: Սենեակի մէկ պատին մէջ գտնուեցան տասը կաւէ ու մարմարէ սրուակներ կամ փարչեր, որոնցմէ մէկը միւսներէն աւելի մեծ ու կնքուած վիճակի մէջ: Այս վերջինը տակաւին բացուած չէ, փրոֆ. Մոնթէ կը խորհի թէ անոր մէջ պապիրոս կայ: Այս մեծ սենեակին կից կան ուրիշ սենեակներ ալ, որոնց մուտքերու տեղերը բացորոշ են: Փրոֆ. Մոնթէ որոշեց յետաձգել գալ տարուան այս սենեակներու բացումը եւ այս տարի զբաղիլ այս դամբանի ուսումնասիրութեամբ:

Եգիպտոսի թագաւորը անձամբ այցելեց այս նորագիւտ դամբանը, վերցնելով ոսկի դագաղի կափարիչը: Ներսի արձանագրութենէն պարզուած է որ դագաղին մէջ պառկած մումիան, ոսկեդիմակ, ոչ թէ կը պատկանի փարաւոն Պէն – Սէննէսի, ինչպէս սկիզբի օրը սխալմամբ ենթադրուած էր, այլ 22րդ հարստութեան փարաւոն Շոշէնքի, որ յարձակեցաւ Երուսաղէմի վըրայ, աւերեց Սողոմոնի տաճարը եւ, կողոպտելով գանձերը, տարաւ Եգիպտոս: Սխալ ենթադրութիւնը ծագած էր անկէ, որ դամբանին պատերուն մէջ կային փարաւոն Պեւ – Սէննէսի պատկանող կապարճներ:

Մումիային կափարիչը սպիտակ ոսկի է, բազէի գլուխի նկարով, եւ կուրծքը զոհարազարդ: Դագաղին երկու կողմերը դրուած էին երկու սըրուակներ, բեւեռագրեալ, երկուքն ալ եգիպտական աստուածներու նկարներով: Դամբանին պատերուն վրայ կան խիտ արձանագրութիւններ, պտղոմէոսեան ոճով, ոմանք ալ հելլէնահռովմէական ոճով, խոշոր եւ ցցուն:

Ֆարուք թագաւորը այցելեց միւս ներքնասենեակներն ալ, չորս հատ, որոնցմէ մէկուն մէջ է Օսորքոն Ա.ի գլխանապետ Ամէնիի դագաղը, արդէն կողոպտուած, ինչպէս նաեւ Օսորքոն Բ.ի առարկաները, կապարճներ եւն.: Այս երկու փարաւոններն ալ կը պատկանին 22րդ հարստութեան: Գետնի վրայ ցիրուցան գտնուած են բազմաթիւ ոսկեղէն զարդեր, ինչպէս նաեւ հսկայ արձանի մը սրունքին կոտրտուած մասերը: Ուրիշ ներքնասենեակներու մէջ եւս կան դագաղներ, որոնք տակաւին բացուած չեն եւ ցարդ մնացեր են անհպելի:

Կ'ենթադրուի թէ փրոֆէսօր Մոնթէի գիւտը չափով մը լոյս պիտի սփռէ եգիպտական հին պատմութեան մէկ կարեւոր շրջանին վրայ, որ Թանիսի աւարի մէջ կը մնայ ցարդ: Թանիսի մէջ գահակալող Փարաւոններու շրջանը լաւ լուսաբանուած չէ պատմականօրէն եւ այդ շրջանն է որ սերտ կապ ունեցած է աստուածաշնչական դէպքերու հետ: Շատեր կը կարծեն, թէ Իսրայէլացիները այս շրջանին էր որ փախան Եգիպտոսէն դէպի Քանանու երկիրը, Մովսէսի առաջնորդութեամբ:

Փարաւոն Շոշէնքի մասին յիշատակութիւն կայ հին Կտակարանի մէջ, արքայ Սաւուղիմ անունով: Մնացորդացի գլուխ 12ի մէջ կը պատմուի թէ Ռոբովամի թագաւորութեան հինգերորդ տարին Եգիպտոսի փարաւոն Սաւսակիմարշաւեց Պաղեստին,կողոպտեց Սողոմոնի տաճարը եւ գանձերը տարաւ Եգիպտոս, եւն.:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՌԻ

— «Օտարուհի մըն է, Մանիա Սքլոտովսքա, անուն մը որ կարելի չէ դիւրութեամբ արտասանել· միշտ բնագիտութեան դասին առաջին կարգին վրայ կը նստի: Սակաւախօս է:

Մինչեւ որ անծանօթ աղջկան շըրջապատը հասակը աններեւութանար նըրանցքին մէջ, տղոց աչքերը կը հետեւէին անոր:

Յետոյ իրարու կ'ըսէին—«Ի՞նչ գեղեցիկ մազե՛ր ունի»:

Լեհուհին չէր հետաքրքրուեր: Տըղաքը իրեն համար ոչ մէկ հրապոյր ունէին: Ինք եկած էր հոն միմիայն ուսանելու:

Կ'ուզէր լուծել գաղտնիքը գիտութեանց այն խորհրդաւոր գէմքերէն՝ որոնք այնքան հմտաբար կ'աւանդէին ամէն մէկ ճիւղը գիտութիւններու:

Սեւ հագած էին այդ մարդիկը: Ճերմակ փողկապներ ունէին, սեւին վրայ միշտ կաւիճի հետքեր կային: Լեհուհին կ'ուզէր ճանչնալ այն 23 ուսուցիչները որոնց անունը գրուած էր պատին վրայ: Միայն այդ մարդիկը զինք կը հետաքրքրէին:

Միշտ առաջինն էր դասարան վազող: Գրիչը ձեռքը, տետրակը միշտ պատրաստ՝ տրուած բացատրութիւնները վայրկենապէս արձանագրելու:

Պիտի կրնա՞ր յագեցնել իր ծարաւը սորվելու եւ միշտ սորվելու:

Քանի մը ամիս քրոջը հետ ապրելէ վերջ, Մանիա որպէսզի մօտ ըլլայ համալսարանին եւ ժամանակ չվատնէ ճամբու, վարձեց փոքրիկ սենեակ մը համալսարանին մօտիկը:

Երեք տարի բոլորովին առանձնացած պիտի ապրէր, տարուած՝ իր դասերով, կեանք մը զոր երազած էր տարիներով:

Օրը միայն երեք ֆրանք ունէր, այդ դրամէն պիտի վճարէր վարձքը իր աղքատիկ սենեակին, պիտի տար իր ճաշերուն, պիտի հագուէր եւ պիտի հոգար դպրոցի ծախքերը:

Ահա այդ պայմաններով կը սկսէր ուսանողական շրջանը ապագայ գիտունին:

Ձեղնայարկ մըն էր ապրած սենեակը: Քառակուսի երկինք մը միայն կ'երեւէր իր պատուհանէն, չկար ոչ ջերմութիւն, ոչ լոյս, ոչ ալ ջուր: Աղքատօրէն կահաւորուած սենեակ մը: Իսկ սնունդը— քանի մը գաւաթ թէյ օրը, հացով, պտուղով: Ժամերով ցուրտին կը նստէր, վառարան չէր վառեր, չէր բաւեր դրամը: Կը գրէր – կը կարդար, թուանշաններով, հաշիւներով, կոտորակներով էջեր կը լեցնէր, առանց նշմարելու թէ մատները սառեր են եւ ուսերէն վար սարսուռ մը կ'իջնէր: Միս գրեթէ ամիսներով չէր կերած, անմատչելի ըլլալով ճոխ քսակին:

Երբ օր մը ընկերուհիներէն մէկը եկած էր իրեն եւ կը խօսակցէին, Մանիա յանկարծ նուաղած գետին ինկաւ: Անբաւարար սնունդը տկարացուցած էր զինքը: Քանի մը ամիսներ վերջ, յաճախ երբ ոտքի կ'ելլէր նըստած տեղէն, աչքերը կը սեւնային, գլուխը կը դառնար, քանի մը վայրկեան աչքերը փակ կը պառկէր անկողնին վրայ, մինչեւ որ ինքզինքը ժողվէր:

Մանիա նուաղած էր այդ օրը, որովհետեւ բան չէր կերած:

Քանի մը շաբաթ քրոջը քով խնամուելէ վերջ, կը փութար տուն: Քննութիւններու ժամանակ էր, կը մըխրճուէր կրկին իր դասերուն մէջ, կ'իջնէր ցերեկ կ'աշխատէր:

1893ին կ'առնէր յաջողութեամբ իր բնագիտութեան վկայականը, իսկ 1894ին՝ մաթեմաթիքի վկայականը:

Ծերունի հայրը իրեն կը սպասէր, ճնշուած հայրենիքը նոյնպէս: Սէրը դէպի իր հայրն ու հայրենիքը, նուիրում այդ երկուքին, ահա իր ամբողջ ներքին աշխարհը:

Պէտք էր իսկոյն դառնալ իր ծննդավայրը:

×

Փիէռ Քիւռի, գիտուն մը իր օրագրին մէջ գրած է.— «Հանճարեղ կիները հազուագիւտ են»:

Փիէռ Քիւռի ծնած 15 Մայիս 1859ին, Ալզասցի բողոքական ընտանիքէ մը որուն մէջ շատ մը գիտուններ կը համրուէին:

Փիէռ Քիւռի 16 տարեկանին պսակաւոր գիտութեանց, 19 տարեկանին օգնական էր գիտութեանց կաճառին մէջ եւ հնարիչը նոր գործիքի մը որուն միջոցաւ կարելի է չափել ամենադոյզն քանակութեամբ ելեկտրականութիւն: Յետոյ հեղինակ զանազան գիւտերու, եւ բանաստեղծ:

Երիտասարդ գիտունը հանդիպած էր Մանիայի յաճախ համալսարանին եւ քիմիական արհեստանոցին մէջ: Խօսած էին իրարու հետ գիտական նիւթերու շուրջ: Մանիա հարցումներ ուղղած էր եւ Փիէռ նկարագրած էր, մասնագիտական բառերով, զանազան երեւոյթներ· քիմիական բաղադրութեանց մասին խրթին տարազներով բացատրութիւններ տուած էր եւ Մանիա հեշտօրէն կը հասկնար այդ բացատրութիւնները:

Փիէռ իմացած էր թէ այդ ուշիմ աղջիկը տարիներով աշխատած էր իր ծննդավայրին մէջ, հացը շահելու համար, թէ ներկայիս դրամ չունէր, թէ առանձին ձեղնայարկ մը կ'ապրէր թշուառօրէն:

Փիէռ Քիւռիի աչքին Մանիա իր փնտռած հանճարեղ կինն էր:

— «Պիտի մնա՞ք միշտ Ֆրանսա»:

— «Հաւանաբար ո՛չ, երբ լրացնեմ քննութիւններս, կը վերադառնամ Վարշաւա: Ուսուցչուհի պիտի դառնամ մօտիկ ապագային, պիտի ջանամ օգտակար հանդիսանալ հայրենիքիս: Լեհերը իրաւունք չունին իրենց երկիրը լքելու:

Երիտասարդը տխուր էր եւ դըժգոհ աղջկան պատասխանէն:

Հայրենասիրութիւն... չէր կրնար հանդուրժել որ այսքան ուշիմ աղջիկ մը նուիրուի իր ուժերը գործածելու ցարին դէմ, եւ ոչ թէ գիտութեան յառաջդիմութեանը:

Անուշ յամառութեամբ մը Փիէռ Քիւռի կ'ուզէր աւելի մտերմանալ այդ մանկամարդ աղջկան հետ, որ այնքան գրաւիչ էր: Ի՛նչ խոհուն աչքեր ունէր, պարզունակ հագուստներն ու խօսելու եղանակը այնքան անսեթեւեթ՝ զինքը աւելի հրապուրիչ կը դարձնէին:

Փոխադարձ վստահութիւն եւ համակրանք մը կար երկուքին միջեւ:

Երիտասարդ գիտունը յափշտակուած յաճախ մօտիկ կ'ըլլէր իր հիացած աղջկան յայտնած գաղափարներուն՝ գիտութեանց զանազան երեւոյթներու մասին:

ՀԵՐՄԻՆԷ

(3)

(Շար.)

երկիրները չեն մտներ ժողովրդավար խմբակցութեան մէջ եւ կը մերժեն Անգլիոյ շնորհը։ «Իլ Թելեկրաֆօ» կը հրատարակէ յօդուած մը Թունուզի մասին, ապացուցանելու համար թէ ան իտալական քաղաք է պատմականօրէն ։

*** Ինչպէս գրած էինք, փաշական Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց աւելի եւս սերտացնել կապերը Պերլինի հետ եւ ուժեղացնել Պերլին – Հռոմ առանցքը։ Հռոմէն հեռագիր մը կը յայտնէ, թէ ֆրանսական դեսպանին կցորդը մեկնած է Փարիզ, յայտնելու ֆրանսական կառավարութեան, թէ դեսպան Ֆրանսուա Փոնսէի համոզումով իտալական կառավարութիւնը տրամադիր է բանակցելու Ֆրանսայի հետ, եթէ այս վերջինը ներկայացնէ պատշաճ եւ որոշ առաջարկներ ։

Ի՛նչ կ'ըսէ գերման մամուլը

Հականգլիական պայքարը կը շարունակուի գերմանական մամուլին մէջ։ Նախթ-աուսկապէի Թղթակիցը հարց կուտայ.— «Անգլիա ինքզինք Ն. Միութեան գի՞րկը կը նետէ ։ Եթէ Անգլիա ու Ֆրանսա զինակցին բոլշեւիզմին հետ, այն ատեն ամբողջ ժողովրդավար աշխարհը, մէջն ըլլալով նաեւ ռազմատենչ Րոզվէլթը, պիտի տեսնեն թէ ինչպէս Եւրոպայի մէջ պիտի խորտակուի ժողովրդապետութիւնը եւ ամենուրեք տիրական պիտի դառնայ նացիզմը»։ «Պէօրսէն Զայթունկ» կ'ըսէ թէ Անգլիա կը կառչի խորհրդային չէզոքին, ինչ որ պետական առողջ առաջնորդութիւն չէ, այլ անկարողութիւն եւ կեղծաւորութիւն։ Ուրիշ թերթ մը կը հեգնէ Անգլիոյ կարեկցութիւնը Չեխերուն հանդէպ, եւ կը յայտարարէ թէ Լոնտոնի արտաքին նախարարութեան պաշտօնատունը «ստախօսութեանց պայքար մը բացած է Գերմանիոյ դէմ»։

Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքը Հիթլէրի դէմ

Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքը գրգռուած է Հիթլէրի դէմ եւ այս զայրոյթը օրէ օր կ'աճի։ Թերթերը իրենց առաջին էջերը մեծատառ վերնագիրներով կը նուիրեն Գերմանիոյ ծաւալականութեան եւ Մեծն Բրիտանիոյ ճիգերուն՝ պատուար մը ստեղծելու գերման գրոհին առջեւ։ Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է մամուլի մէջ այն պարագան որ Մուսոլինի շնորհաւորած չէ Հիթլէրը՝ չեխոսլովաքին արշաւանքին առթիւ։ Ցօդուածներ կը գրուին քննելու այն հարցը, թէ այժմ արդեօք կարելի չէ՞ Մուսոլինին հեռացնել Հիթլէրէն։ Ամերիկեան թերթերը կը գրեն նաեւ, թէ Մէմէլի Գերմանիոյ կցումը վերջացած խնդիր է եւ վախ կը յայտնեն, որ ամբողջ Լիթուանիան կը մտնէ գերմանական հովանաւորութեան տակ։ Ժողովրդական յուզումը այնքան մեծ է, որ սինէմաներու մէջ ցոյցեր եւ վիրաւորական բացագանչութիւններ տեղի կ'ունենան Հիթլէրի դէմ, որ, Ամերիկացիներու աչքին, այժմ դարձած է «աշխարհի թիւ 1 թշնամին»։

Սլովաքիոյ նոր կարգադրութը

Սլովաքիոյ արտաքին նախարար տոք. Տիւրքանսքի յայտարարեց, թէ Գերմանիոյ հովանաւորութիւնը Սլովաքիոյ վրայ պիտի չանցնի հողային ամբողջութիւնը երաշխաւորելու սահմաններէն անդին։ Սլովաքիա պիտի պահէ ինքնուրոյն ազգային բանակ մը, պիտի ունենայ ներկայացուցիչներ օտար մայրաքաղաքներու մէջ, համեստ ձեւով, նաեւ սեփական դրամ։ Գերմանիոյ հետ տնտեսական յարաբերութիւնները ձեւը պիտի որոշուի հետագային։ Թերեւս մաքսային միութիւն հաստատուի։ Ցարդ Սլովաքիոյ նոր գոյավիճակը ճանչցած են Հունգարիա եւ Լեհաստան։ Բանակցութիւն կը կատարուի այժմ, որ գերման բանակները հեռանան Սլովաքիայէն։ Սլովաքիա պիտի ունենայ իր ազգային դրօշը ։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւներ

Ազգ. պարգեւախաղի 1939ի 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի գիշեր, Փարիզ, Սէն Լազարի կայարանին մէջ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1.212.406 թիւը ։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1.000.000 ֆրանք.— 861.292, 725.186, 1.419.259, 199.649։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 1.400.411, 1.105.676, 004.637, 1.338.358, 790.045, 1.479.242։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200.000 ֆրանք.— 905.039, 1.188.496, 482.649, 1.371.008, 1.076.519, 1.361.928։

10.320, 86.217, 41.037, 82.447, 42.369, 11.417 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք ։

61.970, 86.711, 73.803, 21.931, 92.196, 45.518 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք ։

1160, 2210, 8886, 9183, 6932, 4920 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք ։

039 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք ։

667 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք ։

086 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք ։

91 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք ։

0 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք ։

*** Ինչպէս գրած էինք, այս անգամ կարգ մը նորութիւններ հաստատուած էին վիճակահանութեան մէջ։ Առաջին անգամ ըլլալով գունդերը փոխանակ ձեռքով դառնալու, կը թաւալէին ելեկտրականութեամբ։ Նոյնպէս ելեկտրական հոսանքի մը շնորհիւ հանրութիւնը ինք կը քաշէր պարգեւները, վար ձգելով գնդակները։ Փոխուած էր նաեւ պարգեւներու բաշխումը, ինչպէս կ'երեւայ վերի ցուցակէն։ Ջնջուած են 1000 եւ 80.000 ֆրանքնոց պարգեւները եւայլն ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ԿԱՄԼԷՆ, որ քննական պտոյտ կը կատարէ այժմ Ֆրանսայի արեւելեան սահմանագլուխի պաշտպանութեան գիծերուն վրայ, իր խոր գոհունակութիւնը յայտնեց Մաժինոյի գծին ամրութեանց մէջ տիրող բարեկարգութեան համար։ Կը հերքուին այն զրոյցները թէ սահմանագլուխի դիմացը տենդոտ գործունէութիւն կը նշմարուի Գերմանիոյ կողմէ ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ պատուիրակութեան անդամները, որոնք Պերլին գացեր էին առեւտրական բանակցութիւններ վարելու համար, վերադարձան Փարիզ։ Անգլիական կառավարութիւնն ալ ընդհատեց բանակցութիւնները ։

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ չեխ դեսպանը յայտնեց լեհական կառավարութեան թէ կը մերժէ պարպել դեսպանատունը եւ յանձնել զայն գերման դեսպանին, եւ թէ բռնի ուժով միայն կարելի է զինք վտարել դեսպանատունէն ։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ պատմագիր Փոլթնի Պիկլօ, 84 տարեկան, յայտարարեց թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա պարզապէս պլըֆ է որ կ'ընեն, թէ Հիթլէր շատ ուժեղ դիրք ունի Եւրոպայի մէջ եւ թէ Գերմանիա այնքան հզօր է, որ պատերազմի պարագային կրնայ մէկ ամսէն Փարիզ մտնել։ Կ'ըսէ նաեւ թէ կարգը Լեհաստանի եկած է...

ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎ նոր ջրանցք մը շինելու համար, ընկերութիւն մը կազմուած է Երուսաղէմի մէջ, 60 միլիոն ոսկի դրամագլուխով։ Շինութիւնը պիտի տեւէ հինգ տարի, սկսելով Ռաֆայէն (Կազայի մօտ, Միջերկրականի վրայ) յանգելու համար Աքապա, անցնելով անապատէն։ Կ'ըսուի թէ այդ շրջանին մէջ պիտի հաստատուին 85.000 հրեայ գաղթականներ ։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ գերման դեսպանատան քարտուղար Շմիթ փորձեց անձնասպան ըլլալ թոյն առնելով։ Քարտուղարը Աւստրիացի է եւ նախապէս Նիւ Եորքի աւստրիական հիւպատոսն էր ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկ. Ընդհ. ժողովը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ջաւարեան» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի 26 Մարտ կէսօրէ ետք ժամը 5ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մարգ» խումբի ընկերուհիները, կիրակի 26 Մարտ, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, «Շահրիկեան» գրադարանը։ Կարեւոր օրակարգ, ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ։

ՊՕԼՎԱՐ ՕՑՑՕի «Վռամեան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, կիրակի 26 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՍԷՆ-ԺԷՐՕՄի (Մարսէյլ) «Հայաստան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարդանի, Նօթր Տամի, Լէզօլիվի եւ Սէն-Ժէրոմի ընկերները 24 Մարտ Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, Գ. Մ. Գասպարեանի սրահը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՊՈՒԱ ԼՈՒԻԶի (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի ստիպողական ընդհ. ժողովը 24 Մարտ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Արապեաններու բնակարանին մէջ։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Ցառաջ» խումբի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի, 25 Մարտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. Կոմիտէի դասախօսութիւնը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայրենիքի մասին մեր ըմբռնումը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նօթր-Տամի պատանիներու ժողովը՝ 25 Մարտ, Շաբաթ Երեկոյ ժամը 8ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

Ընկերահամակարգային դասախօսութիւն

Պանթէօ-Քաշանի «Արծիւ» Ենթակոմիտէի կողմէ
25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ իր ակումբին մէջ
կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը»

Ընկերահամակարգային խնջոյք Փեսր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՑԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին
ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Ճոխ պիւֆէ Մուտքը ազատ է

Հրապարակային դասախօսութիւն

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փոն տը Շէրիւիի «Մուրատ» խումբին կողմէ
26 Մարտ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ
կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ի՞նչ յոյսեր ունինք Հայաստանի մասին»։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն Մորիսի «Ցառաջ» խումբի կողմէ
25 Մարտ, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, դպրոցի սրահին մէջ
կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ
(1re Grand Prix Wicart de Marseille)
Մասնակցութեամբ Պ. Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ եւ ՖԵՐԱՏԵԱՆԻ եւ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի ղեկավարութեամբ Պ. Գօլամանեանի
ցեսարան մը ԱՆՈՒՇ օփերայէն
25 Մարտ Շաբաթ ժամը 21ին Salle Rameauի մէջ,
31, Rue de la Martinière, Lyon

ՄՈՒՏՔ 10, 7 եւ 5 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին Ժիւաէքսի մօտ, 67, rue Rabalais; Lyon.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների դրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., ուրիշ երկիրներ 7 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), M. Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Ցառաջ»ի խմբագրատունը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Պօղոսեան, Վարդանեան, Թէրզիպաշեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 26 Մարտ, Կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժոն, պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի յիշատակին։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները ։

×

Ճիտէչեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 26 մարտ, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզ Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝ ողբացեալ ՄԿՐՏԻՉ ՃԻՏԷՉԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հայրենակիցները ։

Նուագահանդէս

կազմակերպուած Office Théâtrale Européenne
ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (13 ՏԱՐԵԿԱՆ)
ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Salle Chopin-Pleyelի ՄԷՋ, 8, rue Daru, métro Ternes
ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
(Սրահին դուռները պիտի բացուին ժամը 8,30ին)
Կը դաշնակահարէ Շումանի էթիւտ սէնֆոնիկը, Շոբէնի Պալլատը, Ֆոլ... բէզին եւ Բոլոնէզը, Ֆորէի Նոքթիւրնը եւ Էմբրոմթիւն, Տէպիւսիի Մինուէ... լը եւ Լիսթի Ռաբսոդի Էսպանեոլը։
Գիները՝ 40, 30, 20 եւ 15, Պալքոն 10 ֆրանք ։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ց. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՕՄԷՆՎԻԼ-ՄՕՆԹՐԷՕՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11
4, Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec
կը նախագահէ՝ Պ. Մ. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ
կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի զաւեշտ մը, ղեկավարութեամբ Պ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ, Claquettes par M. Louis Coll...
Մուտք 6 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ԿԱՊՈՅՏ Խ ԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։
Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆԻ, ԱՆԱՀԻՏԻ, ՎԱԴՈՒՀԻԻ, ՑԱՍՄԻԿԻ եւ Պ. Պ. ԳՄԲ... ԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ։

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ Միշա Ազնաւորեանի։ Պար եւ սոլոներ։
Մուտք 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԻՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
25 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Aéro-Club de Franceի շքեղ սրահներուն մէջ
6 Rue, Gallilé, մէթրօ Boissière
կը մասնակցին՝ AL' BERKA (danses excentriques)
Melle MYRTIS (danseuse acrobatique)
Orchestre MICHEL ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ իր ամբողջ խումբով
Աժան եւ ճոխ պիւֆէ Թօմպոլա Մուտք 10 ֆր.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
8 ՌԻՒ ՊՈՍԻՒԷ, Մէթրօ Փուասոնիէռ կամ կար տիւ Նոր
Փոքրիկն ՎԱՐԴ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (դաշ.), նուագախումբ Michel Սահակեան
Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։ Մուտք՝ 7 ֆր.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութեան, հրապարակային դասախօսութիւնը, 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 րիւ Պօսիւէ, Բարեգործականի տան մէջ ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. Սափրաստեան, նիւթ ունենալով «Հայ ազգի ամենահին պատմութիւնը եւ արուեստը, համաձայն հնագիտական նորագոյն պեղումներու »։

ՎԱՆԱՅԻ Համախարբերդցիական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին իր սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Ց. Կ. ԽԱՉԻ Սէն-Ժէրոմի Մասնաճիւղը ընկերահամակ. հաւաքոյթ կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Կիրակի 26 Մարտ, Շալճեաններու բնակարանը։ Պիտի խօսի Տիկ. ՔԻՊ. ՐԻԹՃԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան դասախօսութիւնը, այսօր Ուրբաթ, ժամը 9,30ին, Բարեգործականի սրահին մէջ։ Կը խօսի Պ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄ... Նիւթ՝ «Նաւաքեկութենէն ետք»։

ՍԱՐՍԷԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Համակրական Միութեան բացման հանդէսը՝ 25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Սալ տը Նօսի մէջ, գինետան... (81 Rue de Paris)։ Պիտի բանախօսէ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նորէն ժամը 18.50, 18.55, 19.10, 19.25։

ԱԶԴ

26 Մարտ, Կիրակի առաւօտ ժամը 9-11, Իսի լէ Մուլինոյի ...եան դպրոցին մէջ 2 րդ... փանս, տեղի պիտի ունենայ ...ցական արարողութիւն, կը հրաւիրուի բարեպաշտ հասարակութիւնը...

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 25 ՄԱՐՏ
SAMEDI 25 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3998

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԻՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Անգլիոյ վարչապետը տակաւին կը վարանի հրապարակ հանել իր յայտարարութիւնը, բուն բառով՝ տեսակ մը ազդարարութիւն Գերմանիոյ, որպէսզի դադրեցնէ իր աննախընթաց արշաւները։

Բացատրութեան չի կարօտիր այս վարանումը։ Պ. Չէմպըրլէն կ՚ուզէր միացեալ ճակատ մը կազմել բոլոր վտանգուած պետութիւններէն, բայց մինչեւ հիմա իր ձեռնարկին հաւանութիւն յայտնած են միայն Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա։ Միւսները կը խուսափին, չգրգռելու համար Գերմանիոյ թշնամութիւնը։

Ուրեմն կը մնայ երկրորդ ծրագիրը,— միջազգային խորհրդաժողով մը, մասնակցութեամբ վտանգուած պետութիւններու։ Բայց, ոչ Լոնտոնի, ոչ ալ Փարիզի մէջ գոհացուցիչ ելք մը կը սպասեն այսպիսի ժողովէ մը, քանի որ գէպքերը սրընթաց հանգամանք ստացած են։

Այս բոլորին մէջ անշուշտ վճռական դեր մը կրնայ կատարել Իտալիոյ պահանջներու խնդիրը, որ հաւանաբար յայտնուի վաղը, Մուսոլինիի ճառով։ Ցատկանշական պարագայ մը, այս առթիւ.—

Հեղինակաւոր թերթ մը, «La Tribune des Nations», որուն կ՚աշխատակցին նախարարներ եւ երեսփոխաններ, վերջերս յօդուածաշարք մը սկսած է հրապարակել Իտալիոյ պահանջներու մասին։

Յօդուածագիրը, Պ. Անտոէ Ֆրիպուրկ, նախկին դեր-նախագահ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին, իր վերջին գրութեամբ կը յայտարարէ.

— Իտալիա ի՞նչ մեղադրանք կրնայ բանաձեւել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դէմ։ Մենք կատարեցինք մեր յանձնառութիւնները։ Եթէ Իտալիա կը գգչայ այսօր, Թուրքիոյ իր բաժինը ձգած ըլլալուն համար, ազատ է նորէն զօրք հանելու Ատալիա, Մաքրի, Պոտրում, Գուշ Ատասի, Ալէյ եւ գրաւելու Գոնիան..

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՄՏԱԾԷ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Վտանգը Թուրքիոյ դուռը կրնայ հասնիլ»

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անգարայէն.—

Գերման նոր յարձակողականի մը հանդէպ միացեալ ճակատ կազմելու անգլիական առաջարկին՝ թրքական պատասխանը կարելի է խտացնել հետեւեալ ձեւով.— «Եթէ մէկը ըսէ մեզի, ես զօրաւոր եմ, միացիր ինծի, եւ կամ, ես իրաւունքի ու արդարութեան կողմն եմ, ինծի հետ եղիր, մեր պատասխանը պիտի ըլլայ՝ այո՛։ Բաւական են երազային խոստումները։ Մենք կ՚ուզենք իրատես քաղաքականութիւն մը»։

Գալով Ռումանիոյ զինուորական աջակցութիւն տալու հարցին, Անգարայի պաշտօնական շրջանակներ կը յայտարարեն, թէ Թուրքիա պիտի կատարէ իր յանձնառութիւնները Պալքանեան Համաձայնութեան մէջ, որ կը միացնէ Ռումանիան, Թուրքիան, Յունաստանը եւ Եուկոսլավիան՝ փոխադարձաբար իրար պաշտպանելու։

Միեւնոյն ատեն, Թուրքիա կ՚ընդարձակէ եւ կ՚արագացնէ իր զինուորական ուժը։

*** Թուրքերէն «Թան» խմբագրական մը հրատարակեց, «Մեր տեղը հասարակաց ճակատին մէջ» խորագրով։ Թուրք թերթը կը բացատրէ թէ Թուրքիա բարոյապէս եւ նիւթապէս հարկադրուած է մասնակցելու Գերմանիոյ դէմ սարքուած հասարակաց ճակատին, որովհետեւ «Տրանկ նախ Օսթէնթ» (դրոհ դէպի Արեւելք) ծրագրին իրականացումը մանաւորապէս կը սպառնայ Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ։ «Այդ երկու պետութեանց ջախջախումը ամբողջապէս պիտի կործանէ Պալքանները եւ այն ատեն վտանգը պիտի հասնի Թուրքիոյ դուռներուն առջեւ»։

Թուրք թերթին կարծիքով, Պալքանեան եւ ժողովրդավար պետութեանց միացեալ ճակատին իրականացումը պիտի ջլատէ Փաշական պետութիւնները որոնք պիտի հարկադրուին հրաժարիլ իրենց յաւակնութիւններէն, իրենց առջեւ գտնելով խմբակցութիւն մը որ գերազանց է թիւով, սպառազինութեամբ, ծովային եւ օդային ուժերով եւ դրամագլուխներով։

Նոր թելադրութիւններ օտարներու մասին

1914ի պատերազմին մասնակցող սպաներու ազգ. ընկերակցութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն մէջ կ՚ըսէ.

— Ֆրանսայի ռազմիկ սպաները, որոնք մղեցին 1914ի պատերազմը եւ դրեթէ բոլորը պիտի մղեն յառաջիկայ պատերազմը, յաղթելու նոյն վճռակամութեամբ, չեն կրնար հանդուրժել որ մինչ իրենք հայրենիքը պիտի պաշտպանեն, մեր հողին վրայ հաստատուած օտարականները շարունակեն իրենց գործերը, իրենց առեւտուրները եւ գործառնութիւնները, ֆրանսական կուրծքերու պաշտպանութեան տակ։ Ռազմիկ սպաներու ազգ. ընկերակցութիւնը կը պահանջէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, որպէսզի զօրաշարժի պարագային Ֆրանսա բնակող կարգ մը օտարականներ որոնք չեն կրնար պատասխանել իրենց բուն երկրի զօրակոչին, ենթարկուին զինուորական նոյն պարտաւորութեանց ինչ որ տարեկից Ֆրանսացիները, ի հարկին օտար լեգէոնի շարքերուն մէջ»։

*** Խորհրդարանի Ռազմկավար Դաշնակցութեան (Ֆլանտէն) գործադիր կոմիտէն առջի օր ժողով գումարելով, քննեց միջազգային կացութիւնը եւ բանաձեւ մը քուէարկեց, որուն մէջ կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ հետեւեալ կէտերուն վրայ.—

1.— Վտանգաւոր է 250.000 սպանիացի զինուորներու ներկայութիւնը մեր երկրին մէջ, պէտք է ստիպողաբար վերադարձնել զանոնք։

2.— Անհրաժեշտ է մեծ քաղաքներէն եւ մասնաւորապէս Փարիզի շրջանէն հեռացնել անբաղձալի կամ կասկածելի օտարականները որոնք նգնաժամի պահուն կրնան դառնալ վտանգաւոր խռովարարներ, ուղղակի կամ անուղղակի ծառայելով օտար պետութեանց։ Այս առթիւ կը խնդրէ որ մաքրագործումի գործնական միջոցներ ձեռք առնուին Փարիզի մէջ՝ ոստիկանական վերատեսչութեան, գաւառի մէջ ալ՝ վարչական իշխանութեանց միջոցաւ։

Ցետոյ, նկատելով որ արտաքսումը պարզապէս տեսական հանգամանք առած է (ըսել կ՚ուզէ՝ թուղթի վրայ կը մնայ), կը պահանջէ որ կեդրոնացման կայաններ հաստատուին երկրին մէջ, հոն տեղաւորելու համար անբաղձալի կամ անկանոն օտարականները։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ԿԸ ԿՆՔԷ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻ ՋԵՌՆ. ՐԿԻՆ ԿԱՊՈՒԱԾ ԵՆ ՄԻԱՅՆ ԱՆԳԼԻԱ, Ֆ. ԱՆՍԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի պաշտպանեն Հոլանտան, Պելժիքան եւ Զուիցերիան

Հինգշաբթի օր Գերմանիոյ կարգ մը նոր ձեռնարկները մեծ սրտնեղութիւն պատճառեցին Լոնտոնի մէջ։

Նախ պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ Ռումանիա առեւտրական դաշնագիր մը ստորագրած է Գերմանիոյ հետ, լիուլի գոհացում տալով անոր պահանջներուն։ Ցետոյ Գերմանիա դաշնագիր մը կնքեց Լիթուանիոյ եւ Սլովաքիոյ հետ, իր պաշտպանութեան տակ առնելով զանոնք։ Եւ վերջապէս, հաստատուեցաւ թէ Ռումանիա, Լեհաստան, Եուկոսլավիա եւ ուրիշ կարգ մը երկիրներ կը դժկամակին մասնակցիլ Անգլիոյ ծրագրած միացեալ ճակատին, չգրգռելու համար Գերմանիոյ թշնամութիւնը։

Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութիւնները մինչեւ հիմա յանգած են հետեւեալ գործնական եզրակացութեանց.—

Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայն են միացեալ յայտարարութիւն մը ուղղելու, յանուն վտանգուած պետութեանց։ Խ. Միութիւնն ալ իր հաւանութիւնը յայտնած է այս ծրագրին։ Եւ սակայն, ինչպէս կը պատմէ «Փարի-Սուար»ի մասնաւոր թղթակիցը եւ ինչպէս կը հաստատեն ուրիշ թերթեր ալ, Պ. Չէմպըրլէն վհատած է, տեսնելով որ վտանգուած պետութիւնները կը վարանին ստորագրել յայտարարութիւնը եւ վերապահումներ կը յայտնեն իրարու ետեւէ։ «Ի՞նչ օգուտ ունի հրապարակ հանել յայտարարութիւն մը որ պարզապէս պիտի դառնայ ֆրանքօ-անգլիական արտայայտութիւն մը»։

Անգլիոյ վարչապետը առջի օր նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, որ հաղորդեց թէ Պ. Տալատիէ իրեն պաշտօն յանձնած է Ֆրանսայի անվերապահ հաւանութիւնը յայտնել Մեծն Բրիտանիոյ նախաձեռնութեան։ Միեւնոյն ատեն Ֆրանսա գրաւորապէս յանձն կ՚առնէ օգնել Անգլիոյ, եթէ Հոլանտա եւ Պելժիա յարձակման ենթարկուին։ (Անգլիան ալ իր կողմէ յանձն կ՚առնէ օգնել Ֆրանսայի, եթէ յարձակումը կատարուի Զուիցերիոյ դէմ)։ Արդ, ամէնէն վճռական ազդակը, Լեհաստան այնպիսի պատասխան մը տուած է որ եթէ վերջնական մերժում չէ, ամէն պարագայի մէջ համազօր է «ոչ կարեմք»ի։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Պ. Չէմպըրլէն խորապէս ազդուած՝ կացութեան անստուգութենէն, միջանկեալ հարցուցեր է Ֆրանսայի արտաքին նախարարին.

— Ի՞նչ վիճակի մէջ է ձեր օդանաւային ուժը։

Պ. Պոնէ բացատրեր է թէ այժմ աւելի շատ օդանաւ կ՚արտադրեն, բաղդատելով վերջին ամիսներու հետ։

Չէմպըրլէն.— Բաւական յառաջ գացեր էք, բայց մենք կը գերազանցենք ձեզ. մեր գործարանները այժմ 680 օդանաւ կ՚արտադրեն ամէն ամիս։

Այս դիտողութեան վրայ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը փափկութեամբ հասկցուցեր է թէ Անգլիա ո՞ր օրուան կը սպասէ, պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելու համար...

Պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը լրջօրէն կը քննուի Անգլիոյ մէջ, բայց ոչ սովորական հասկացողութեամբ։ Արտաքին նախարարը արդէն համաձայն է։ Չէմպըրլէն եւս սեղանի վրայ դրած է զայն, եւ առջի օր, երբ աշխատաւորական պատուիրակութիւն մը կը պահանջէր աւելի վճռական քաղաքականութեան մը հետեւիլ, դիտել տուաւ, հեգնութեամբ.

— Շնորհակալ եմ ձեր թելադրութեանց համար։ Բայց շատ աւելի օգնած պիտի ըլլայիք ինծի, եթէ ընդդիմութիւն չյարուցանէիք, պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատուած ատեն...

Աշխատաւորականները ափ ի բերան մնացին։

*** Երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, Պ. Չէմպըրլէն խուսափողական խօսքեր ըրաւ։ Աշխատաւորականներու մէկ հարցումին առթիւ, գոհացաւ յիշեցնելով Պըրմինկէմի մէջ խօսած ճառը՝ Չեխոսլովաքիոյ գրաւման մասին։ Ցետոյ շարունակեց նոյն զգուշութեամբ.

— Եթէ գերմանական կառավարութիւնը կը փորձէ յաջորդական ձեռնարկներով իր տիրապետութիւնը հաստատել Եւրոպայի վրայ եւ աւելի հեռուն, այն ատեն Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը պարտաւոր է ըսել թէ հետեւանքը պիտի ըլլայ յաղթական դիմադրութիւնը այս երկրին եւ ուրիշ երկիրներու որ կը դուրգուրան իրենց ազատութեան վրայ։ Պէտք է բացորոշապէս յայտարարեմ թէ կառավարութիւնը երբեք չուզեր արգելք հանդիսանալ Գերմանիոյ բնաւոր ճիգերուն՝ զարգացնելու համար իր արտածման վաճառականութիւնը, ոչ ալ կը խորհի Եւրոպան բաժնել երկու հակամարտ խմբակցութեանց, տարբեր գաղափարներով՝ իրենց ներքին վարչութեան մասին։ Մենք պարզապէս չենք կրնար հանդուրժել այն եղանակին որով անկախ պետութիւններ այնքան ճնշումի կ՚ենթարկուին որ կը հարկադրուին լքել իրենց անկախութիւնը։ Մենք վճռած ենք մեր բոլոր միջոցներով ընդդիմանալ այն փորձերուն որ կրնան կատարուիլ, այդպիսի ճնշումներ ի գործ դնելու համար»։

Այս յայտարարութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց Պերլինի մէջ, եւ թերթերը վերսկսան իրենց յարձակողականը։

»»» • «««

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ նախագահը Լոնտոնէն վերադարձաւ երէկ, խանդավառ ցոյցերու մէջ։ Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած էր։ Նախագահը հինգշաբթի օր իր շքախումբով հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ Ուէսթմինսթրի պալատին մէջ, լորտերու եւ երեսփոխաններու կողմէ, ինչ որ առաջին անգամ կը պատահի 700 տարիէ ի վեր։ Նախագահը այցելեց նաեւ արտաքին գործերու պաշտօնատունը, եւ ճաշի հրաւիրուեցաւ Ուինզըրի պատմական դղեակին մէջ։

Գերմանիա ի՛նչեր կը շահի Ռումանիոյ մէջ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ մեծ կարեւորութիւն կու տան այն դաշնագրին, որ ստորագրուեցաւ Պուքրէշի մէջ, մարտ 23ին, Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ։ Մասնագէտներ կ՚ըսեն թէ այս պայմանագրութիւնը տնտեսական ամենալայն դաշնագիրն է զոր երբեք կնքած ըլլայ Գերմանիա։ Դաշնագրին տրամադրութեամբ, գերման ճարտարագէտներ պիտի կրնան շահագործել պղինձի, քրոմի, մոնկանէզի եւն. հանքեր։ Գերմանական պատուիրակութիւնը Պուքրէշ գացած էր երկրաբանական քարտէսներով որոնք շինուած էին Մեծ Պատերազմին ատեն, երբ Գերմանիա գրաւեց Ռումանիան։ Այդ քարտէսներուն համաձայն, գերման ճարտարագէտները պիտի կրնան պրպտումներ կատարել եւ ապահովել քարիւղի պահանջը, այնպէս որ Գերմանիա պիտի չկարօտի օտար քարիւղի։

Դարձեալ, դաշնագրին տրամադրութեամբ, գերման ճարտարագէտներ մօտերս խճուղիներ պիտի շինեն Կարպաթեան կիրճերուն մէջ, ուր գերմանական բանակը ամիսներով կեցաւ, Մեծ պատերազմին ատեն։ Պիտի շինեն նաեւ նաւային մթերանոցներ եւ սրընթաց նաւեր՝ բանելու համար Դանուբէն Սեւ ծով։ Ցետոյ, Քրուփի եւ Շքոտայի զինագործարանները ռազմանիւթ պիտի ճարեն հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր բանակին։

Դաշնագիրը լիովին կ՚ապահովէ Գերմանիոյ ներածման պէտքերը, հիմնուելով Ռումանիոյ երկրագործութեան վրայ։ Գերմանիոյ աջակցութեամբ պիտի աւելնան Ռումանիոյ խոտի, իւղաբեր հունտերու, հիւսուածեղէնի յատուկ բոյսերու եւ անտառային արտադրութիւնները, մեքենաներ պիտի ճարուին հանքային ճարտարագործութեան համար, գերմանօ-ռումանական ընկերութիւններ պիտի կազմուին, ազատ գօտիներ եւ առեւտրական մեծ մթերանոցներ պիտի հաստատուին եւն.։

Միւս դաշնագիրներուն տրամադրութիւնները

Բաղդատելով ռումանականին հետ, նուազ շնորհալից են Գերմանիոյ կողմէ Սլովաքիոյ եւ Լիթուանիոյ հետ կնքուած դաշնագիրները, բայց եւ այնպէս մեծ կարեւորութիւն ունին, քանի որ կը ծառայեն Գերմանիոյ ծաւալման կամ «կենսական տարածութեան» ծրագրին, դէպի արեւելք։ Այսպէս, Լիթուանիոյ հետ կնքուած դաշնագրով, այդ երկիրը 99 տարուան համար ազատ գօտի մը պիտի վարձէ Մէմէլի նաւահանգիստին մէջ, կրճատեալ տուրքերով. իսկ փոխադարձաբար ոչ-յարձակման յանձնառութիւն մը պիտի ստանձնէ Գերմանիոյ հանդէպ։ Այս յօդուածին տրամադրութեամբ, երկու երկիրներէն մէկն ու մէկը թոյլ պիտի չտայ որ երրորդ պետութիւն մը յարձակի իր հողին վրայէն։ Աւելորդ է ըսել թէ այս յանձնառութիւնը ուղղուած է Լեհաստանի եւ Խ. Միութեան դէմ։

Սլովաքիոյ հետ կնքուած դաշնագիրը չի խօսիր տնտեսական գործակցութեան մասին, որ ապահովուած է արդէն, քանի որ այդ երկիրը կը գտնուի Գերմանիոյ թեւարկութեան տակ։ Դաշնագրին տրամադրութեամբ, Գերմանիա իրաւունք ունի ամրացնելու Սլովաքիոյ եւ Մորավիոյ զինուորական գօտին։ Դաշնագրին ամէնէն կարեւոր յօդուածը այն է որ Սլովաքիա իր բանակը եւ արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի կազմակերպէ «համախորհուրդ Գերմանիոյ հետ»։

*** Բուռն կռիւներ ծագեցան Սլովաքիոյ մէջ, հունգարական զօրքին հետ, բայց Գերմանիա արդէն դաշնագիր կնքած ըլլալով Սլովաքիոյ հետ, հունգարական զօրքը քաշուեցաւ, որպէսզի չստիպուի կռուիլ գերմանական զօրքին դէմ։ Որոշուեցաւ խառն յանձնաժողով մը կազմել, սահմանագլուխները ճշդելու համար։

Իտալիոյ թագաւորին ճառը Ֆրանքօ-իտալական վէճի մասին

Իտալիոյ նոր խորհրդարանը, որ հիմնուած է փաշական դրութեամբ, հանդիսաւորապէս բացուեցաւ մարտ 23ին։ Այս առթիւ աւանդական գահաճառը խօսեցաւ Վիթթորիօ Էմմանուէլէ թագաւորը, ակնարկ մը նետելով միջազգային կացութեան վրայ։ Գահաճառը ցնորք մը համարելով մշտնջենական խաղաղութիւնը, կ՚ըսէ թէ Իտալիա կ՚ուզէ կարելի եղածին չափ երկարատեւ խաղաղութիւն մը, զարգացնելու համար իր կայսրութիւնը։ Արտաքին յարաբերութեանց մասին գահաճառը կ՚ըսէ.

— «Եւրոպայի մեծ պետութեանց մէջ, Գերմանիոյ հետ է որ իմ կառավարութիւնս 1936 հոկտեմբերէն սկսեալ հաստատեց քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային գործակցութիւն ամենասերտ յարաբերութիւնները։ Այդ յարաբերութիւնները, որ կ՚ամփոփուին «Հռոմ-Պերլին առանցք» բացատրութեամբ, յաջորդաբար ընդարձակուեցան համաձայն երկու ժողովուրդներու կենսական պահանջներուն, յանգելով ամենալայն համաձայնութեանց՝ դաշնագրի մը միջոցաւ որ զանոնք կը միացնէ Ճափոնի, Փէշթայի եւ Մանչուրիոյ հետ»։

Ցետոյ յիշելով անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը, եւ Իտալիոյ «մասնաւորապէս բարեկամական» յարաբերութիւնները Ալպանիոյ, Հունգարիոյ, Եուկոսլավիոյ, Լեհաստանի եւ Զուիցերիոյ հետ, հետեւեալ յայտարարութիւնը կ՚ընէ Ֆրանսայի մասին.

— «Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, իմ կառավարութիւնս անցեալ դեկտ. 17ի պաշտօնական զեկոյցով մը ճշդած է այն խնդիրները որ այս պահուն կը բաժնեն երկու երկիրները»։

Այդ պաշտօնական զեկոյցը այն նամակն է որով Իտալիա չեղեալ կը նկատէր 1935 յունուար 7ի ֆրանքօ-իտալական համաձայնութիւնը։ Կը նշանակէ թէ Իտալիա պատրաստ է բանակցելու, եթէ Ֆրանսա կ՚ընդունի այս տեսակէտը։

Գահաճառին միւս մասերը կը վերաբերին ներքին քաղաքականութեան։

*** Նոր խորհրդարանով, կը փակուի նախկին սահմանադրութեան շրջանը։ Նոր խորհրդարանը հիմնուած է փաշական կազմակերպութեանց եւ արհեստակցութեանց վրայ եւ կը բաղկանայ 682 անդամներէ։

»»» • «««

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՓԷԹԷՆ, ազգ. Սպանիոյ ֆրանսական դեսպանը, մէկ շաբաթ Սան Սէպասթիանայի մէջ սպասելէ վերջ Պուրկոս գնաց, ներկայանալու համար Զօր. Ֆրանքոյի։ Կը կարծուի թէ ելք մը պիտի գտնուի, Թունուզ ապաստանած սպանիական մարտանաւերը Զօր. Ֆրանքոյի յանձնելու համար։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄՈՒԼԻՍ

ՆՈՐ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Նոր Գերմանիոյ պատմութեան մէջ Մարտ ամիսը բախտորոշ նշանակութիւն մը ունեցած է։

1935 Մարտ 16ին էր որ Հիթլէր վերահաստատեց զինուորական ընդհանուր պարտաւորիչ ծառայութիւնը, որ խափանուած էր Վերսայլի դաշնագրով։ 1936 Մարտ 7ին էր որ մերժեց ճանչնալ Վերսայլը եւ Լոքարնօն եւ հրամայեց Հռենոսեան շրջանի զինուորականացումը։ 1938 Մարտ 11ին էր որ կցեց Աւստրիան եւ 1939 Մարտ 15ին ալ Մեծն Գերմանիոյ «հովանաւորութեան» տակ առաւ Պոհեմիան, Մորավիան ու Սլովաքիան՝ որոնք Ռութենիոյ հետ միասին կը կազմէին չեխոսլավաքեան հանրապետութիւնը, թոյլ տալով որ վերջին հողամասը դրաւուի իր անմիջական դրացիին՝ Հունգարիոյ կողմէ, անշուշտ Լեհաստանի եւ մանաւանդ Իտալիոյ ճնշումներուն տակ։

Նացի Գերմանիոյ այս արագ, հեղեղային արշաւանքը դէպի Չեխոսլովաքիա՝ յանկարծ յուզեց, վրդովեց ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ բովանդակ աշխարհի քաղաքական խիղճը։ Պահ մը բոլորը մնացին շշմած ու շլացած։ Ոչ միայն ժողովուրդները, այլեւ բարձր խաւերը, պետական վարիչ շրջանակներն իսկ շփոթի մատնուեցան Հիթլէրի այս բիրտ եւ չանխահարիչ հարուածին առջեւ։ Մարտ 14ին Պերլին բանակցութեան հրաւիրեց չեխ նախագահն ու արտաքին նախարարը եւ Մարտ 15ին գերմանական մեքենաշարժ բանակներն ու օդատորմիղը արդէն մտած էին Փրակա եւ այլուր։ Չեխ վարիչները, եղերական պայմաններու մէջ դրած էին իրենց ստորագրութիւնները պայմանագրի մը տակ, որ վերջ կը դնէր Չեխոսլովաքիոյ անկախ գոյութեան եւ քսան տարիէ ի վեր ազատ պետականութիւն վայելող ժողովուրդ մը կ՚ենթարկէր օտարի լուծին։

Աղեխարշ էր տեսարանը եւ ողբերգական՝ պատկերը։ Փոքր ու անզօր ժողովուրդ մը կը զրկուէր իր ազգային պետական ինքնուրոյն կեանքէն, մտնելու համար, ակամայ եւ ուժի հարկադրանքին տակ, ահաւոր հարեւանի մը «հովանաւորութեան» տակ։

Այս «հարուածային» քայլով Հիթլէրի Գերմանիան շատ բան շահեցաւ։ Ան տիրացաւ 49,362 քառ. քիլոմեթր հողամասի մը, 6,800,000 բնակչութեամբ, առանց հաշուելու Սլովաքիան։ Ան ձեռք ձգեց ճարտարարուեստական հարստութիւններ՝ տարեկան 500.000թոն երկաթի հանածոյ, 10—12 միլիոն թոն հանքածուխ, երկրագործական կարեւոր աղբիւրներ ու անտառներ։ Զինուորական տեսակէտէ՝ ստացաւ չեխոսլովաք պետութեան ամբողջ ռազմական մեքենան, ամենաբարի վիճակի մէջ, մօտ 1500 օդանաւ, 1000 հրասայլ, ռազմական անչափ իրեր, 40 զօրաբաժին սպառազինելու չափ զէն ու զրահ, կատարելագործուած զինարաններ ու զինագործարաններ, եւն.։

Չեխոսլովաքիոյ՝ իբրեւ ինքնուրոյն պետութեան՝ անհետացումը աշխարհի քարտէսէն երրորդ խոշոր դէպքն է Եւրոպայի նորագոյն պատմութեան մէջ։ Եթէ չյիշենք Եթովպիան, որ ինկաւ Առանցքի երկրորդ բաժնետէրին հարուածներուն տակ, առաջինը եղաւ Աւստրիան, որ քարտէսէն սրբուեցաւ գերմանական դրօշին տակ։

Հիթլէրի եթէ ոչ անակնկալ, գէթ վաղաժամ վերջին քայլը ընդհանուր մտահոգութեան մղած է աշխարհի միւս մեծերը, որոնք ապշահար՝ միայն հանդիսատես կրցան ըլլալ այս տեսարանին։ Եւ այս մտահոգութեամբ ալ՝ ահա՛ դիւանագիտական ւենդաղին, անհատնում եւ անդադրում գործունէութիւն, ջղագրգիռ եռուզեռ՝ բոլոր մայրաքաղաքներու մէջ։

Եռուզեռի ամէնէն մեծ կեդրոնն է Լոնտոն, որ կը թուի թէ այլեւս վճռած է կասեցնել գերմանական դրոհը եւ փորձ կը կատարէ նոր օղակ մը հիւսելու Մեծն Գերմանիոյ շուրջ։ Այս նպատակով՝ ան կը ջանայ համախմբել Ռուսիան, Ֆրանսան, Ռումանիան, Լեհաստանը, Եուկոսլաւիան, Թուրքիան ու Յունաստանը մէկ ընդհանուր պաշտպանողական նշանաբանի տակ եւ թումբ կանգնել Հիթլէրեան նոր յառաջխաղացութեան առջեւ։ Չէմպըրլէնի թախծոտ ճառը Պիրմինկհէմի մէջ՝ նշան է, թէ Մեծն Բրիտանիոյ մէջ կոտրած է վստահութիւնը Գերմանիոյ դիտաւորութեանց հանդէպ, քանի որ Անգլիոյ վարչապետը բացէ ի բաց կը մեղադրէ Հիթլէրը, իբրեւ խոստմնադրուժ։ Խախտած է վստահութիւնը նոյնպէս Փարիզի ու Մոսկուայի մէջ։ Վարչապետ Տալատիէ համարձակ ու անսեթեւեթ խօսքերով յայտարարեց, թէ այլեւս մեռած են Միւնիխն ու գերմանեւ-ֆրանսական համաձայնագիրը, իսկ Խ. Ռուսիա սկիզբէն ի վեր երբեք ալ ոեւէ վստահութիւն տածած չէ Պերլինի հանդէպ, թէեւ վարած է խաղաղասիրական քաղաքականութիւն, բայց մաս չէ առած Չէմպըրլէնի խաղաղեցման քաղաքականութենէն, հեռու մնացած է Միւնիխէն եւ թերահաւատ վերաբերում ունեցած է ժողովրդավար պետութեանց ուղեգծին հանդէպ։

Ցուցումը համատարած է ու խոր։ Վտանգը ակներեւ է ու ասիկա կը տեսնեն բոլորն ալ։ Ահա՛ Ֆրանսան, որ, երկու օրուան մէջ, յաջողեցաւ խորհրդարանէն անցընել անսահման լիազօրութեանց օրինագիծը, եւ ասով անգամ մըն ալ փաստեց թէ ճակատագրական վայրկեանին գիտէ շարժիլ՝ ինչպէս վայել է մեծ, հանճարեղ ու ներքնապէս հզօր պետութեան մը։

Ահա՛ Ռումանիան, որ Լոնտոնի ու Փարիզի դուռները ափ կ՚առնէ, կը սերտացնէ իր կապերը Մոսկուայի եւ Լեհաստանի հետ, որպէսզի չենթարկուի Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրին, քանի որ գերմանական դրոհին յաջորդ կայանը ինքն իսկ է։ Եւ Պուքրէշ, որ միշտ ալ գիտցած է ի հարկին դիւանագիտական կարողութիւն ու ճկունութիւն երեւան բերել պատմական կարեւոր պահերուն, ահա՛ Պերլինի հետ կը բանակցի առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար, առանց Գերմանիոյ տալու բացարձակ մենաշնորհը իր քարիւղային հորերուն կամ երկրագործական հարստութեանց։

Այս պայմանագրութիւնը շունչ ու պատեհութիւն կուտայ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն, որ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ որոնեն ու նոր կացութեան առջեւ մեծերու հետ նոր դասաւորումներ սարքեն։

Միւս կողմէ՝ կը թուի թէ Պերլին, այս դղրդագին հարուածէն ետք, ժամանակաւոր դադարի շունչ մը կ՚առնէ, ինչպէս սովոր է ընել Հիթլէր, իր իւրաքանչիւր շռնդալից քայլէն ետք։ Այս դադարը ինչպէս Գերմանիոյ, նոյնպէս անոր հակառակորդ ուժերուն պատեհութիւն կ՚ընծայէ չափելու իրերու խորքը, կշռելու կացութիւնը իր բովանդակ տարողութեամբ, եւ մէկ կողմէն դիրք ճշդելու, միւս կողմէն ալ պատրաստ ըլլալու ապագայ հաւանականութեանց առջեւ։ «Թան», որ իր գրածը լաւ գիտէ, կ՚ըսէ.

— «Երբեք հաւանական չէ որ Գերմանիոյ ծաւալականութեան քաղաքականութիւնը սահմանափակուի Աւստրիոյ, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ կցումով եւ Սլովաքիոյ ստրկացումով։ Առաջնորդը (Հիթլէր) քաղաքականութիւն մը մշակած է երկար ատենի համար, յաջորդաբար գործադրելի։ Անկարելի չեն ուրիշ անակնկալներ»։

Եւ այդ անակնկալներէն առաջինն է Մէմէլը, որուն վերադարձը Գերմանիոյ՝ տեղի ունեցաւ առանց մեծ աղմուկի։ Մէմէլը Գերմանիոյ կցուած պէտք է նկատել այլեւս։

Ի՞նչ պիտի ընէ Լեհաստանը, որ բռնուած է սալին ու մուրճին միջեւ։ Մէկ կողմը՝ ահռելի Գերմանիան, Տանցիկի հարցէն դժգոհ ու իրաւապահանջ, միւս կողմը՝ Ռուսիան, ուրիշ ահաւոր ուժ մը։ Անդին՝ մեծ դաշնակիցները՝ որոնք դանդաղ կը շարժին ու հազար կը չափեն, մինչեւ մէկ կտրեն։

Ի՞նչ պիտի ընէ Ռումանիան, ուր կան այլացեղ ժողովուրդներ։ Թրանսիլվանիոյ մէջ արդէն, հունգարական դրդումով, խլրտումներ ծայր տուած են։ Ասիկա չարաշուք նշան է։ Պուքրէշ երբ կը շարժի, պէտք է ընդունիլ որ Պերլինը կայ իր թիկունքին։

Ի՞նչ պիտի ընէ Եուկոսլաւիան, որ խրուաթեան հարց ունի եւ արդէն ըլկած է ծանրօրէն զգալ գերմանական ճնշումը՝ իր հիւսիսին վրայ։

Ի՞նչ պիտի ընեն պալթեան փոքր ազգերը, որոնք, սեղմուած հսկայ դրացիներու միջեւ, հանդիստ շունչ առնելու հնարաւորութիւնը կորսնցուցած են։

Այս բոլորին պատասխանը պիտի տան շուտով Լոնտոն, Փարիզ ու Մոսկուա, գլխաւոր երեք մեծերը, որոնք Մ. Նահանգներու բարոյական ու նիւթական սերտ աջակցութեամբ ուժեղացած՝ իրենց առանցքին շուրջ պիտի համախմբեն փոքրերու, վտանգուածներու շարքը, կազմելու համար կեդր. Եւրոպայի մէջ նոր տեսակի «հաւաքական ապահովութեան» գօտի մը։ Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ կազմուած հաւաքական ապահովութիւնը սնանկացաւ։ Այժմ նորատեսակ «հաւաքական ապահովութիւն» մը, որուն գլուխը կեցած են ոչ թէ 52 պետութիւններ, այլ Անգլիա ու Ֆրանսա։

Բայց ի՞նչ պիտի ընէ Իտալիա, ի տես այս իրադարձութեանց։ Ահա ամէնէն կարեւորը։ Կը թուի թէ եւրոպական կացութեան բանալին այսօր առաւելապէս Մուսոլինիի ձեռքն է։ Ան վաղը պիտի խօսի այն պատմական ճառը, զոր կը սպասէ իրմէ ատենէ մը ի վեր ոչ միայն իտալացի ժողովուրդը, այլ եւ ամբողջ քաղաքական աշխարհը։ Պիտի դնէ՞ իր պահանջները՝ Ֆրանսայէն յստակ կերպով, թէ պիտի բաւականանայ ընդհանուր խօսքերով։ Ի՞նչ չափերով Պերլին տրամադիր է զօրավիգ կանգնելու իրեն. Հռոմ մտահոգ չէ՞ գերմանական դրոհին այս արագութենէն։ Կեդրոնական եւ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ շահերը ամէն մարզի մէջ զուգահեռակա՞ն կ՚ընթանան։

Ասոնք են գլխաւոր հարցերը, որոնց պատասխանները պիտի փնտռենք Մուսոլինիի վաղուան ճառին մէջ, որմէ, ըստ երեւոյթին, կախում պիտի ունենայ գլխաւորաբար սա հարցը թէ ո՞ւր կ՚երթայ Եւրոպա, դէպի պատերա՞զմ թէ կան տակաւին յոյսեր, հակառակ Հիթլէրի դղրդագին հարուածին՝ Չեխերու գլխուն։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՊԱՅՔԱՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԹԵՄԻ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՊԱՇՏՕՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Էջմիածին, Խորհրդային կառավարութեան ճնշման տակ, յամառօրէն կը մերժէ վաւերացնել Գարեգին արքեպ. Յովսէփեանը իբր Առաջնորդ Հայաստանեայց Եկեղեցիին Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ։

Ամերիկահայ գաղութի հակադաշնակցական հատուածը, որ իր Երեսփոխանական ժողովին մէջ անցեալ տարի ընտրեց զայն, սկսած է անհանդուրժութեան ակներեւ նշաններ ցոյց տալ։ Այդ հատուածի օրկաններէն մէկուն՝ Պոսթընի Ռամկավար թերթին համաձայն, հասարակութիւնը «զբաղուած է այն յապաղումէն, որուն մատնուած է Գարեգին Սրբազանի վաւերացումը»։

Սակայն, միայն այս յապաղումը չէ, որ կ՚անհանգստացնէ եւ կը դրդէ հակադաշնակցական հատուածը։ Ըստ յիշեալ թերթին, կայ ուրիշ կարեւոր պատճառ մըն ալ, ու այդ՝ այն է, որ «Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարանը կորսնցուցած է իր հեղինակութիւնը եւ կը գտնուի այնպիսի անկազմակերպ վիճակի մը մէջ, ուր՝ անբաղձալի անուանական գոյութիւն մը՝ ծախսալից ըլլալու ողորմելի վիճակն ալ կը ներկայացնէ»։

Այս վիճակը, կը շարունակէ թերթը, «յառաջ բերած է ներքին ցաւ մը, եւ այս ցաւին կոտտանքներէն է որ ժողովուրդին մէջ ծնունդ առած է եւ հետզհետէ կը զօրանայ բողոքի եւ արդար ըմբոստութեան հանրային շարժում մը»։

Ռամկավար թերթը շատ որոշ կերպով կը հասկցնէ որ եթէ Էջմիածին շուտով չվաւերացնէ Գարեգին Սրբազանը եւ ուզէ ամէն գնով Ամերիկահայութեան վզին փաթթել Գալֆայեան Եպիսկոպոսի պէս մէկը, այն ատեն ոչ մէկ իմաստ կայ պահելու «ծախսալից Առաջնորդարան մը», երբ կարելի է «տեղապահութիւնն յանձնել արժանաւոր քահանայի մը, որ արդէն ունի հովուական պաշտօն մը»։

Ասիկա, անկասկած, հազիւ քօղարկուած սպառնալիք մըն է ոչ միայն Էջմիածնի «Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին», այլ եւ Գալֆայեան Եպիսկոպոսի պաշտպաններուն։

Գաղտնիք չէ այլեւս, որ հակադաշնակցական հատուածը ներքնապէս բաժնուած է այժմ երկու մասի։ Մէկը անկեղծօրէն կ՚ուզէ Գարեգին Սրբազանը իբրեւ Առաջնորդ ունենալ, իսկ միւսը դաւադրական ամէն միջոցներով կը ձգտի վիժեցնել անոր վաւերացումը, որպէսզի իր նախասիրած Գալֆայեան Եպիսկոպոսը դառնայ այս թեմի Առաջնորդ։ Եւ Գարեգին Սրբազանի կողմնակիցները կը սպառնան բոլորովին վարկաբեկել Գալֆայեան Եպիսկոպոսը, եթէ վերջինս կամ անոր պաշտպանները շարունակեն իրենց էնթրիկները Գարեգին Սրբազանի դէմ։

Իբր նմոյշ Գալֆայեան Եպիսկոպոսը վարկաբեկելու աշխատանքին կրնայ ծառայել Պոսթընի Ռամկավար թերթին հետեւեալ ծանր ակնարկը, որ դժուար չէ հասկնալ թէ անոր հասցէին է ուղղուած.

— «Եպիսկոպոսներուն մէջ կան, որ չեն գիտեր նոյնիսկ մեր եկեղեցւոյ օրէնքներն ու կանոնները եւ շատ թեթեւօրէն կը վարեն իրենց պաշտօնը։ Աժան փօլիթիքօսութիւն մը բաւական է, ասոնց համար, ատենի մը համար ժողովրդականութիւն շահիլ եւ կարեւոր անձնաւորութիւն երեւնալ դուրսը եւ ներսի գտնուողներուն։ Եպիսկոպոսներ ունինք, որոնք քահանաներուն չափ հմտութիւն չունին, բացի նկարագրի պակասներէն, որոնց ժողովուրդը վարժեցուցած են մեր կարգ մը կուսակրօնները իրենց անբարոյիկ արարքներով»։

Գարեգին Սրբազանի կողմնակիցները չեն բաւականանար, սակայն, Գալֆայեան եպիսկոպոսը վարկաբեկելու եւ Նիւ Եորքի իրենց Առաջնորդարանը փակելու սպառնալիքով միայն։ Գալֆայեան եպիսկոպոսը չէզոքացնելու եւ Էջմիածնի դիրքը փոխել տալու համար, անոնք կ՚ուզեն դիմել ուրիշ միջոցի մըն ալ՝ այն միամիտ համոզումով թէ այդ միջոցը կախարդական ազդեցութիւն մը պիտի ձգէ Էջմիածնի «Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդ»ին եւ անոր ետեւ կանգնած Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան վրայ։ Այդ նպատակով անոնք սկսած են ամերիկահայ գաղութին մէջ «տասնեակ հազարաւոր» ստորագրութիւններ հաւաքել ի նպաստ Գարեգին Սրբազանի, որպէսզի այդ տեսակ հանրաքուէով մը զինուած՝ պահանջեն անոր վաւերացումը։

Սակայն, այդ հանրաքուէին դիմողները կը մոռնան, որ աւելի քան 15 տարիներէ ի վեր Ատրպատականի թեմը միաձայն եւ միահամուռ կերպով Էջմիածնէն կը պահանջէ Ներսէս արքեպ. Մելիք-Թանգեանի վաւերացումը իբր Առաջնորդի եւ Էջմիածին յամառօրէն կը մերժէ վաւերացնել զայն՝ ամէն տարի թափուր յայտարարելով Ատրպատականի Առաջնորդի պաշտօնը, թէեւ Ներսէս արքեպիսկոպոս Մելիք-Թանգեան ժողովուրդի կամքով այդ պաշտօնի վրայ է շարունակ։

Ցայտնի իրողութիւն է, որ Էջմիածինն ինքը ոչինչ ունի Ներսէս արքեպ. Մելիք-Թանգեանի դէմ, որ կարող եւ առաջինի հոգեւորական մըն է, սիրուած ամբողջ ժողովուրդէն։ Սակայն, Էջմիածին չի կրն[illegible] վաւերացնել զայն, չի յանդգնիր [illegible] տօնական յարաբերութեան մէջ [illegible] նել անոր հետ, որովհետեւ Խորհ[illegible] դային կառավարութիւնը հակա[illegible] է անոր եւ կ՚ուզէ զայն ամէն [illegible] քշել Ատրպատականի Առաջնոր[դի] պաշտօնէն։

Ցայտնի իրողութիւն է նոյնպէս, [illegible] Խորհրդային կառավարութեան [illegible] եւ անոր հրամանին ենթակայ Էջմ[իա]ծինը, եթէ ուզէ իսկ, չի կրնար [illegible] ժողովուրդի ձայնին մտիկ ընել, [illegible] հարկադրուած է շարժիլ Խորհրդ[illegible] կառավարութեան շահերուն կամ [illegible] շիւնքերուն համաձայն։

Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է որ [illegible] ներուն համար իսկ պարզ ըլլա[յ] [illegible] եթէ Գարեգին Սրբազան ցարդ չ[illegible] րացուեցաւ Ամերիկայի Հայոց Առա[ջ]նորդի պաշտօնին վրայ, ասիկա [illegible] կուտայ աններկրայելիօրէն, որ [illegible] հրդային կառավարութիւնը իր [illegible] նպատակներուն համար զայն բա[illegible] կանաչափ յարմար գործիք մը չի [illegible] կատեր Ամերիկայի մէջ։

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻ[illegible])

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑՆԵԼՈՒ

Սիբիլի Արազ.— Ուրեմն, մեր Մ[illegible] շակոյթը կը տեսնենք այսօր ձեզի հ[illegible] պատմական նոր կերպարանքի [illegible] տակ.— Հայաստան, Մեսրոպի ձեռ[illegible] քով, նշանագիր պարգեւած է Վրաս[illegible] տանի։ Եթէ ուրիշը մեզի պզտիկ [illegible] աննշան բան մը ընէ կամ ըրած ըլլ[illegible] կը սպասէ որ յաւիտենապէս օգտ[illegible] մեզմէ կամ մենք երախտապարտ [illegible] լանք իրեն, միշտ կը ջանայ [illegible] մեզ իր լուծին տակ, այսպէս թէ [illegible] պէս։ Թող որ մենք այնպիսի ազգ [illegible] ենք որ օտարին կողմէ մեզի եղած [illegible] եւ է բարիք կամ պարզ օգնութի[illegible] բնաւ չենք մոռնար, եւ կամ յիշատա[illegible] կով կամ արդիւնքով միանգամայ[illegible] հատուցանել կը ջանանք։ Բաւական [illegible] սակայն որ մենք մեր մէջ... անմի[illegible] բան մնանք։ Ուրիշին հանդէպ [illegible] օգտակար ըլլալուն կամ եղած ըլլա[illegible] լուն խօսքն ալ չենք ըներ, խոնա[illegible] համեստ եւ համակերպող ենք, բաւա[illegible] կան է որ մենք իրարու հանդէպ [illegible] ամբարտաւան եւ դժխեմ ըլլանք։

Տեսէք, տղաք, ըսածիս ապացոյց[illegible] այն է որ Վրաստանին գիր տուած [illegible] լալու չափ կարեւոր պարագայ մը [illegible] նօթ չէ ձեզի, չէք գիտեր տակաւ[illegible] մինչ ձեր մէջ կան տարբեր արժան[illegible] քով, հմտութեամբ ու տարիքով [illegible] տուած անձեր։ Վիրերը իրենք [illegible] հաւանաբար գիտեն, բայց չեն [illegible] ամէն ազգ մեզի պէս թուլերան [illegible] Ահա գիշեր ցերեկ Երեւանի մէջ [illegible] շրջակայքը՝ Հայերը բառի, [illegible] խանդավառ կրակ կը բորբոքե[illegible] փառս եւ ի պատիւ Մեծի Արքայ[illegible] Աթալինայ, բայց այս վերջինը [illegible] կողմերը չի նայիր բնաւ, այլ կը [illegible] որ ինչպէս ընէ նենգութեան եւ [illegible] կրակ մը վառէ Հայաստանի մէջ։

Բայց մեր այսօրուանը ուրիշ [illegible] չէր, եթէ ոչ՝ թարգմանաբար եւս [illegible] զորդել ձեզի Խորենացիին հատուա[illegible] Վրաստանի Մեսրոպեան բարիքին [illegible] րաբերեալ։ Օ՜ն ուրեմն.—

Մեսրոպ Վրաստան գնաց իրեն [illegible] առնելով հայ եւ հելլէն լեզուներ[illegible] թարգման մը, Ջաղա անունով, [illegible] Վրացիներուն համար այբուբէն [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

ԺԱ.

ԿՈՅՐ ԱՉՔԸ ԿԸ ՆԵՐԷ, ԿՈՅՐ ՍԻՐՏԸ ՉԻ ՆԵՐԻԼ

Սեւադայ իշխանի խօսքերը ծանր տպաւորութիւն արին Մարզպետունի իշխանի վրայ։ Չնայելով որ նա րոպէապէս գրգռուելով սպառնաց իշխանին թէ՝ «ահա թագաւորը կը գայ Եգերացոց զօրքերով, կը վանէ Ցլիկ-Ամրամին, կամ կը սպանէ Դաւիթ որդուդ, եւ այլն», այնուամենայնիւ, Սեւադայի վերջին գուշակութիւնները երկիւղ ազդեցին նրա սրտին։ Նա որքան քաջ, նոյնչափ եւ բարեպաշտ ու երկիւղած էր. նա հաւատում էր որ Աստուած լսում է կոյր ծերունիներին եւ կատարում է, օրհնութեամբ կամ անէծքով, նրանց հայցած խնդիրները։ Այդ պատճառով մի գաղտնի եւ, մինչեւ այն իրան անծանօթ, կասկած պաշարեց իւր սիրտը։ Նախազգացմո՞ւնք էր այս, թէ՞ նախապաշարման ազդեցութիւն, հարկաւ, նա չէր կարող որոշել. բայց նա գիտէր, որ թագաւորը յանցաւոր է, եւ որ Աստուած, թէպէտ երբեմն ուշ, բայց եւ այնպէս պատժում է յանցաւորներին... Նա մտածում էր որ թագաւորը կարող էր յաղթուել, որ ապստամբները կարող էին ցրել Եգերացիներին... Եւ այդ մի անպատուութիւն կը լինէր Հայոց արքայի համար, որ եկել էր իւրայինների հետ պատերազմելու՝ օտար զօրքերով...։ Իսկ այս անպատուութեան կը յաջորդէին, անշուշտ, նոր կոտորածներ, նոր աւերումներ...։

Այս մտքերը սարսափեցրին իշխանին։ Բայց նա լուռ նստած սպասում էր՝ թէ ուրիշ ինչ պիտի ասէ Սեւադան։ Նա որոշել էր չհակառակել այլեւս նրան, չգրգռել վիրաւոր հոգին, այլ խոնարհել եւ խօսել հետը ողոքանօք։ «Գուցէ այդպիսով ամոքեմ կարծրացած սիրտը, կենդանացնեմ ընդարմացած խիղճը եւ նրա արդար ցասումից Հայրենիքին սպառնացող վտանգը հեռացնեմ», մտածում էր նա։

Այդ միջոցին ներս մտաւ ծառաներից մինը եւ ջուր բերաւ հիւրին՝ լուացուելու համար։ Մարզպետունին ակնարկեց նրան՝ նախ Սեւադայ իշխանին մատուցանել կոնքը, որովհետեւ իրան, իբրեւ տարիքով նրանից փոքրին, վայել չէր առաջ լուացուել։

Սեւադան, որի ուշադրութիւնից ոչինչ չէր վրիպում, ժպտալով նկատեց.

— Զարմանում եմ որ թագաւորը մանկութիւնից սկսած մեծացել է քեզ հետ, բայց պատշաճից օրէնքները յարգելու մասին ոչինչ չէ սովորել քեզանից։

— Բայց նա ունի եւ ուրիշ շատ առաւելութիւններ, որոնց համար կ՚արժէր ներել իւր փոքրիկ թերութիւնները... մեղմութեամբ պատասխանեց Մարզպետունին։

Երբ նրանք լուացուեցան, երկու ուրիշ ծառաներ ներս բերին ընթրիքը, որ պատրաստուած էր երկու արծաթեայ դրուագազարդ խոնչերի մէջ, որոնցից մինը դրին Մարզպետունու եւ միւսը Սեւադայի առաջ։

Մանկահասակ ծառաներից մինը չոքեց Սեւադայի հանդէպ, որպէսզի օգնէ նրան կերակուր առնելու. իսկ միւսը կանգնած եւ արծաթէ սրուակը ձեռքին գինի էր մատուցակում ինչպէս իւր տիրոջ, նոյնպէս եւ հիւրին։

Բայց Մարզպետունին յուզուած էր եւ գրեթէ ոչինչ չէր ճաշակում։ Սեւադան այդ իմացաւ մատուցակի մի պատասխանից եւ ժպտալով ասաց.

— Տեսնո՞ւմ ես, իշխան, հասարակ ժողովուրդն աւելի խելօք է վարւում։ Մի ժամ առաջ ասացի թէ նա իւր տանը մտնող հիւրի գալստեան պատճառները չի քննում, մինչեւ որ նրան կուշտ չի կերակրում։ Բայց ես չկամեցայ նրանց նմանուել։ «Մենք օտարներ չենք, ասացի. տարօրինակ կը լինէր, եթէ մի վայրկեան առաջ չցանկանայինք տեղեկութիւններ առնել իրարից՝ մեզ հետաքրքրող խնդիրների մասին...»։ Այժմ տեսնում եմ, որ սխալուել եմ։ Եթէ ես քո գալստեան պատճառը հարցրած եւ քեզ պատասխաններ տուած չլինէի, այժմ դու ախորժանօք կերակուր կը վայելէիր իմ տանը։

— Այդպէս է, իշխան, կեղծել չեմ կարող, պատասխանեց Մարզպետունին. լաւ չէ, որ մենք առհասարակ չենք հետեւում մեր փորձուած պապերի խրատներին։

— Այո՛, համաձայն եմ քեզ հետ. այդ խրատները սուրբ խրատներ են. երբեք չպիտի մոռանանք նրանց։

— Բայց մենք մոռանում ենք հէնց ամէնից կարեւորները։ Այդ խրատներից մինն այն է, որ ասում է՝ «զուգութիւն է մայր բարեաց, անզուգութիւն՝ ծնող չարեաց...»։

Սեւադան մի վայրկեան լռեց եւ ապա ժպտալով դարձաւ խօսակցին։

— Դու ինձ կշտամբում ես, Տէր Մարզպետունի, եւ իրաւունք ունես։ Բայց ես խնդրում եմ, որ ընթրիքդ վայելես. այդ ինձ աւելի կ՚ուրախացնէ, քան թէ «զուգութիւններից» առաջացող բարիքները, որոնց շատ անգամ մենք չենք կարողանում բուն չարիքներից զանազանել...։

Իշխանը յիշեց, որ որոշել էր չհակառակել, ուստի լռեց եւ սկսաւ ուտել։ Բայց նրա վրայ, արդարեւ, ծանր ազդեցութիւն էր անում Սեւադայ իշխանի՝ ծառայի օգնութեամբ [illegible] լակրուելը։ Միայն այդ տեսա[illegible] ներկայ չլինելու համար նա կը [illegible] կանար, որ երբեք մտած չլինէր [illegible] ման։ Չէ՞ որ նա տեսել էր այդ [illegible] խանին առողջ ժամանակ, երբ նա [illegible] մում էր իւր առաջ ինչպէս մի [illegible] կայ, կրակոտ աչքերով, հպարտ [illegible] ուածքով, դէմքի վէս արտայայտ[illegible] թեամբ... Իսկ այժմ... Այժմ կ[illegible] կուած էր նա տախտի մի անկ[illegible] ինչպէս զառամեալ ծերուկ, [illegible] րացած, զալկացած, եւ միայն [illegible] էր որ չէր ճնշւում նրա մէջ [illegible] կրած զրկանքներից։

Երբ ընթրիքը վերջացաւ, Մարզ[illegible] տունին հարցրեց թէ՝ ինչո՞ւ Գր[illegible] իշխանը չէ կամենում գալ [illegible] մօտ։

— Գրիգորը նոյնպէս Ամրամի [illegible] է, պատասխանեց Սեւադան։ [illegible] որդիս առաջնորդում է Ա[illegible] գնդերին, իսկ Գրիգորը՝ Գարդ[illegible] ցիներին։

— Առաջնորդում է Գարդմանցի[illegible] ների՞ն... զարմացած հարցրեց Մար[զ]պետունին։

(Շար.)

...րաւոնց, փոխադարձ օժանդակու-թեամբ անոնց Իակուր Թագաւորին եւ Սովսէս եպիսկոպոսին: Ետոյ յարմարգոյն տղաքները ընտրելով եւ զանոնք երկու կարգի բաժնելով, իր աշակերտներէն անոնց համար ուսուցիչ [illegible] Խորենացին [illegible] եւ Ծարօնցը Սուշէն:

Այս առթիւ փակագիծ մըն ալ. — Հայկական [illegible] անուններուն հարկ կայ նոր կազդուրում մը, բնիկ հայրէն եւ մայրենի յորջորջումներով: [illegible] ծէր, որ գեղեցիկ յատուկ անուն է, Սեբոպի կողմէ Վրաստանի ուսուցիչ կարգուած անձը, որուն եղ[illegible] էր Մուշէ: Ծղաք, ի՞նչ — [illegible] ձեր Հրջանակներուն մէջ Թոյլ կոտաք ոչ-հայկական այնպիսի անուններ, որոնք, Խորենացիին ըսածին պէս «կոկորդախօս», «աղխաղուր» (կոշտ, խռպռպ), «խժական» եւ «խեցբեկ» (կոտրած, կցկտուր) են:

Քանի որ մեր Մշակոյթին նախադասը համարեցինք (կարելի է՞ր որ տարբեր կերպով վարուէինք) Հայ Լեզուն, գիրը կամ նշանագրերու գիտան ալ պէտք է առարկայ ըլլայ հայ լեզուին ուսուցումին եւ ուսումին հետեւողներուն խոր ուշադրութեան: Շարիէը, բուն գտիչը եղած է Մեսրոպ, իր առնենի ծանօթ բոլոր նշանագիրներու հայ քննիչը, համեմատողը եւ, ապա, նորագոյն մեթոտով եւ վերափոխութեամբ, Հայկական Նշանագիրներուն ճարտարը, ճարտարապետը: Բայց պէտք է գիտնալ թէ Հայկեան հին Բարբառը, որ Հինդերորդ Դարուն գրական այնքան մեծ բարձրութեան մը ժամանեց, չէր կրնար առանց նշանագրի ըլլալ: Ինչպէս Ասորին եւ Հելլէնը, ինք ալ գիր, տառ ունէր, բայց ի հարկէ անբաւական նոր պէտքերուն, նոր միջավայրին: Եւ Խորենացիին պատմածը հիմ բռնելով, յայտնի է թէ աւելի ձայնաւոր տառերուն ձուլումովը եւ Թերեւս բաղափոխութեամբը զբաղեցաւ եւ լիովին յաջողեցաւ Մեսրոպ: Կը Թուի Թէ Սեմական լեզուներուն սովորական ձեւին պէս Հայկեան Բարբառն ալ լոկ բաղաձայններով կ'ընթանար դպրութեան մէջ, ձայնաւորները իբրեւ նըշան կամ, նոյնիսկ, առանց նշանի, յանկան հնչումով խառնելով բաղաձայններուն հետ կամ մէջ, ինչպէս գիտենք թէ կ'ըլլայ եբրայեցերէնին եւ արաբերէնին համար: Նորեկները այս մեթոտին աւելի ընդունակ դարձնելու համար, ըսենք թէ hմր կը գրուէր բայց «համար» կը կարդացուէր, ինչպէս մինչեւ այսօր ունինք յաճախ երկու բաղաձայններու միջեւ զօրութեամբ (virtuellement) կամ լռելեայն հնչուած (բայց չգրուած, բաց ի ոււանուոր պարագայէն, ուր համրելու համար գրուած), զոր օր. դպ, էչ, ամ. եւն. եւն. բաղաձայններուն միջեւ հնչուած ը ձայնաւորը:

Բայց որովհետեւ Հայը օտարին կողմէ իրեն եղած փոքր օժանդակութիւնը անգամ չի մոռնար, տեսնենք թէ օտարներէն ո՞վ կամ որո՞նք քիչ շատ օգնեցին Հայ տառերու Հերոսին:

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայկական բեմը, որ կենդանի փարոսը կը հանդիսանայ ազգային մշակոյթին, կարծես մոռացութեան մատնուած էր նախընթաց շրջաններուն «Համազգային»ի կեդր. Վարչութիւնը այդ զանցառութիւնը դարմանելու համար, ղովելի գաղափարն ունեցած էր այս տարուան «Մշակոյթի օր»ը յատկացնելու Հայկական Թատրոնին:

Նախագահ Ա. Հանըմեանի աւուր պատշաճի բացման խօսքէն ետք, հերթը եկաւ Ա. Խանէտանեանի, որ պատմականն ըրաւ հայ բեմական շարժման, հեթանոսական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը: Իր զեկուցումը ամփոփ էր եւ լաւ ուսումնասիրուած:

Իրեն յաջորդեց Տիկին Ա. Բուդաղեան, որ իբրեւ Կովկասի Թատերական շարժման գործօն դէմքերէն մէկը, կարդաց ուսումնասիրութիւն մը, արժանի՝ տեղ գրաւելու գեղարուեստական հանդէսի մը մէջ, բայց խիստ երկար եւ յաճախ խճողուած աւելորդ մանրամասնութիւններով:

Ցաւալի է որ այս կարեւոր հանդէսին, եթէ ոչ անպայման իրենց մասնակցութիւնը բերելու, այլ գոնէ յականէ անուանէ ժողովուրդին ներկայացուելու համար, ամենեւին նկատի առնուած չէին անոնք, որ այս վերջին տարիներուն, հոս, Փարիզի մէջ, բան մը ըրած էին հայ Թատրոնը վառ պահելու համար, բեմական թէ գրական մարզերուն մէջ ...

Ցայտագրին մէջ բնականաբար ամէնէն կարեւոր տեղը յատկացուած էր Թատրոնին: ԱԱռաջին անգամ բեմադրուեցաւ Ց. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար»էն մաս մը:

Անմահ երգիծաբանին այս երկը կ'ընդգրկէ այն երանելի շրջանը, երբ Պատրիարքարանը առանձնաշնորհն ունէր պարտ ու պատշաճը տնօրինելու ամուսնաթող ամոլներուն, նոյն իսկ բանտարկելու դարաւոր հաստատութեան նկուղներուն մէջ... : Դիւրին է եւեւակայել երգիծանքը որ կրնայ ստեղծել Պաղտասարի պէս տղէտ ու միամիտ էակ մը, երբ սատանորդի Եւայի մը ձեռքէն խուսափելու համար, կ'ապաւինի «Դատաստանական Խորհուրդ»ի կամքին, կնամոլ եւ կաշառակեր անդամներուն:

Ժողովրդական դերասան Ա. Գըմբէթեան այս անգամ եւս ինքզինքը արժեցուց Պաղտասար աղբօր դերին մէջ: Ձոխ դիմախաղ, բնական շարժումներ եւ զուարճալի խաղարկութիւն: Այս դերը կարելի է դասել իր լաւագոյն ստեղծագործութիւններու կարգին: «Դատաստանական Խորհուրդ»ի նախագահ Թորոս էֆ.ի դերին մէջ, ծանօթ գեղանկարիչ Լաքան մեզի ընդնշմարել տուաւ ազգային ջոջի մը իրական սիլուէթը, որուն այնքան յաճախ կը հանդիպինք Պոլսոյ մէջ: Ցաջող էր նաեւ Հ. Տարօնեան, Պաղտասար աղայի փաստաբանի դերին մէջ:

«Զար ոգի»ի Բ. արարը կը կազմէր երկրորդ ներկայացումը: Դժբախտ էակի մը պատմութիւնը, ի ծնէ տէր «դիւային» հիւանդութեան մը, որուն յարդ ոչ մէկ հայ հեղինակ մօտեցած է: Խման հայր մը, նախապաշարումներ եւ դաւեր, որոնք ի վերջոյ դատակնիքը կը դնեն լուսնոտ աղջկան կեանքին: Շիրվանզադէի լեզուն ճոխ եւ սահուն է, տիպարները կենդանի, բայց երբ նիւթ անշահ եւ խիստ լալկան:

Օր. Ա. Ազնաւուրեանի վիճակած էր մարմնաւորելու Սոնայի ցաւագին սիլուէթը: Փորձերու ընթացքին արդէն իսկ առիթն ունեցած էի գնահատելու իր Թատերական բնազդը: Նորատի դերասանուհին, աղջիկը արուեստագէտ ընտանիքի մը, իրապէս երեւան բերաւ խիստ զգայուն եւ բնական խաղարկութիւն մը: Միակ «կաֆ»ը եղաւ հօր գօտին պատէն վար առնելը: Մաղթենք որ մայրենի բեմը իրեն ապահովէ Փրանսականին համահաւասար յաջողութիւն:

Նալպանտ Ոսկանի դերին մէջ, Լաքան տարբեր գոյն մը եւս տուաւ իր արուեստագէտի երփնազան երանգապնակէն: Ալքոլամոլ, շատախօս եւ անխիղճ ժողովրդական տիպար մը: Ցաջող էր նմանապէս Ա. Գմբէթեան (Գիժ Դանիէլ), որ այս անգամ իր սազը փոխարինած էր սրինգով մը...: Տիկին Ա. Սարգիսեանի (Շուշան) խաղարկութեան մէջ կարծես կըպակսէր մայրական ինքնաբուխ սրտադըղումը:

«Քաջ Նազար»ի Ա. արարը հուսկ բանքը եղաւ Հայ Թատրոնի օրուան: Հէքեաթը մեր մանուկ օրերուն, այս վերջին տարիներուն բոլշեւիկ կառավարութենէն դուրս բերուած փոքր դիւանատուններէն, որովհետեւ բառ [illegible] ան կը խորհրդանշէ վախկոտ, այլ «Աւանտուրիստ» հանրային գործիչը...: Տեսակ մը Տօն Քիշօթ, որ սակայն չունի Սերվանթէսի մասնիկարին գործունէութիւնը, ոչ ալ իր «Տիւլսինէ»ի աչքին դիւցազն ասպետ մը երեւալու փառասիրութիւնը: Հայրենի տունը, մանաւանդ ջալլաթի փետուրներով անկողինը իր մօդական շրջանակն է, ուրկէ դուրս չելլեր առանց կնոջ, բայց եւ այնպէս առանց զայն պաշտպանելու յաւակնութենէն հրաժարելու ...: Ծոյլ անհոգ կեանք մը կը վարէ, ասպարէզ կը կարդայ ճանճերուն, ասպատակներուն, աշխարհին, սակայն կը վախնայ կնոջ ճոկանէն, կը վախնայ իր հարազատ բարեկամներէն, որոնք իր աչքին կ'երեւին իբր Տաղստանցի յուղկահարներ: Երազին մէջ միայն կը տեսնէ իր փառասիրութեան պսակումը, կը բարձրանայ մինչեւ արքայական գահը...: Երկայնականջ էշը «Ոսկի հէքեաթ»ը կը դառնայ իր անուրջներուն, արշաւասոյր բեղասը իր հերոսական սյացքներուն: Ուստիան կը խլէ զէնքը իր ցնորական երազներէն, գլխուն առած չերեփի հարուածով մը ...:

Պ. Լաքա, Թարգմանը Դ. Դեմիրճեանի կրաւորական հերոսին, կենդանութիւն տուաւ խաղին իր աշխոյժ եւ բնական խաղարկութեամբ: Շատ հաճելի էր իր բարբառը, որ մասնաւոր հմայք մը կ'ընծայէր Թատերդութեան: Այս յաջողութեան մէջ ոչ նըւազ դեր ունէր նաեւ դիւթական պաճուճանքը, գործ իր սեփական վրձինին, ինչ որ կրկնապէս բարձրացուց իր արուեստագէտի արժանիքը:

Ուստիանի դերին մէջ, Տիկին Ք. Ազնաւուրեան իրականին մէջ աւելի քաջ էր քան իր պզերդ ամուսինը, որ հազար կտոր կ'ըլլար այդ հանդամանքը արժեցնելու համար... Ա. Գմբէթեան՝ սեւազդաց Տիրացուն, փորձիչ սատանան դարձաւ Նազարի Տօն Քիշոթեան բնազդներուն:

Միւթիւալիթէի բեմին վրայ, շնորհիւ քաջ Նազարի հրաշագործ «Դականակ»ին, արկածեան սոխակը հոր-թի մը կերպարանքը առած էր...:

Մեր Թատերասէր հասարակութիւնը դժբախտաբար զրկուեցաւ այդ «դեղանի Սաթենիկ»ին զիլ ձայնէն, որ իր քաշազարմ տիրոջ սիրազեղ փոխասացութիւնով, ամենայն հաւանականութեամբ կրնար Պեթհովենեան հոյակապ համանուագի մը վերածուիլ ...:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս առթիւ Պ. Գմբէթեանէ ստացած ենք նամակ մը, որ հետեւեալ դիտողութիւնը կը ներկայացնէ (ամփոփուած).

Շատ գեղեցիկ գաղափար մըն էր որ յղացած էր այս անգամ Համազգայինը, Հայ Թատրոնին յատկացնելով Մշակոյթի Օրը, սակայն ցաւ ի սիրտ պէտք է ըսել, որ այդ տօնակատարութեան մէջ յայտնապէս կը բացակայէին Թատրոնի մշակները, որոնց ուսերուն էր որ պէտք էր ծանրանար այդ օրը պանծացնելու պարտականութիւնը:

Այդ օրուան տօնակատարութիւնը, ուրեմն, նմանեցաւ առանց տէրտէրի հարսանիքի, եւ եղաւ աններելի զըրկանք մը հայ դերասանին համար, որ հեռուէն դիտեց իր օրուան հանդիսութիւնը, առանց կարենալու գործնապէս մասնակցիլ տօնին:

Բայց միայն այսքան չեղաւ հայ դերասանին զառնութեան առթիւ:

Ճառերու բաժնին մէջ, Պ. Խանէտանեան շատ ախորժալուր եւ մանրամասն կերպով կարդաց իր պատրաստած մէկ ուսումնասիրութիւնը արեւմտահայ Թատրոնի մասին:

Սակայն հոդ ալ զրկանք մը կրեց Փարիզահայ դերասանը,— երբ կարգը եկաւ Փարիզահայ Թատրոնի գործունէութեան, իբրեւ այս գաղութի Թատրոնի մշակները, հազիւ չորս-հինգ անուններ յիշուեցան, անշուշտ ոչ թէ չկամութեամբ, այլ իբրեւ արդիւնք մոռացման:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 21 Մարտ, (Ցառաջ).— Անցեալ կիրակի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր հանդէս մը Կ. Խաչի օրուան առթիւ, դպրոցի սրահին մէջ, որ լեցուած էր մանուկներով եւ մայրերով: Փոքրամասնութիւն կը կազմէին այրերը: Ժամը 4ին խաչուհի Ա. Կարմիրմօրուքեան բանալով հանդէսը, տեղեկութիւններ տուաւ Կ. Խաչի գործունէութեան շուրջ եւ ապա կարդաց դպրոցին վեցամսեայ տեղեկագիրը: Դպրոցը ունի 144 աշակերտ, որոնց 27ը անկարող են ամսավճար տալու, իսկ մնացեալները կը վճարեն որոշ սակ մը, ամսական 4 ֆրանք: Դպրոցը եղած է ինքնաբաւ, բաց չունենալով: Տեղեկութիւններ տրուեցան նաեւ սըրահին ընդարձակման մասին: Սրահը ընդարձակուած է արդէն, բեմը գրեթէ լրացած: Հանգանակութենէն կը մնայ 1200 ֆրանքի գումար մը: Կը մտածեն հանգանակութիւնը շարունակել եւ նոր աթոռներ գնել:

Բացման խօսքէն վերջ, դպրոցի աշակերտներու խումբ մը երգեց «Մեր հայրենիք» եւ «Օրն է պարզ»ը, եւ յետոյ պարեցին հայկական պարեր հայկական տարազով: Օր. Ս. Շահինեան արտասանեց «Հովիկ հայրենի»: Օրիորդներ Զապէլ Դաւիթեան եւ Լիւսի Գորքիկեան երգեցին «Պաղ աղբիւրի մօտ»ը:

Սրահին բանախօսուհին, Օր. Ֆլօրա Անահիտ խօսեցաւ Կ. Խաչի ընդհանուր գործունէութեան մասին,— դպրոցներ, բուժարաններ, օգնութեան կայան եւ հայ կնոջ մտային զարգացում: «Խող չըսեն թէ ժամանակ չունինք Կ. Խաչի գործերով զբաղելու, առաւօտեան ձեր շրջանը մաքրելու եւ զուք արդէն կը տեսնէք թէ լեզուան սեւը եւս եթէ կամք ունենայ կրնայ հանրային աշխատանքի համար ժամանակ գտնել»: Ետոյ օրինակներ բերաւ 16րդ դարէն, ուր հայ կինը դժնդակ պայմաններու մէջ կրցած է հայը հայ պահել, հոս որ ազատ երկրի մէջ ենք, ինչու պիտի չկրնանք նոր սերունդը հայ պահել: Ետոյ Կ. Խաչի գանձապահուհի Տիկին Հայկուհի Ցակոբեան կարդաց Կ. Խաչի միամեայ հաշուեկշիռը: 800 ֆրանք վճարուած է Շրջանային վարչութեան, 300 ֆրանք հիւանդի, 100 ֆրանք հիւանդանոցի այցելութեան, 50 ֆրանք Սուրիա հաղուստ ուղարկելու եղած մանր ծախք, 600 ֆրանք դպրոցի սրահի վարձքի բաժին, եւայլն: Ելք 5595, մուտք 7161 ֆրանք, զանձը պատրաստ գումար 1566 ֆրանք:

Պատանի Պօղոսեանի «Հայաստան»ը փայլ մը տուաւ հանդէսին: Շավիլէն Պ. Շիմաւոն Պալեան ջութակի վրայ նուագեց հայկական երգեր:

Խօսեցաւ նաեւ ձեր Թղթակիցը, դպրոցի վարչութեան կողմէ եւ այս առթիւ ըրաւ կարգ մը դիտողութիւններ որ յաճախ ալ կրկնուած են, բայց ծնողները անտարբեր մնացած են միշտ: Ամէնէն վերջ ձայն տրուեցաւ ընկեր Հրաչ Հանտալեանի որ ըսաւ,— «Մեր նոր սերունդը կորսուելու վըտանգի տակ է: Ահա Կապոյտ Խաչը այդ աղաղանղն է որ կը հնչեցնէ ամէն օր եւ ամէն տեղ իր դպրոցներով: Բայց միայն Կապոյտ Խաչի վարչութեան աշխատանքը չի բաւեր: Երբ կ'ըսենք թէ 144 աշակերտ ունինք, ու՞ր են անոնց ծնողքները, ինչո՞ւ չեն միացներ իրենց ջանքերը եւ վերջապէս ի՞նչ կը բանին անոնք որ ներկայ չեն այսօր, պէտք էր որ այս սրահը նեղ գար»: Ետոյ փափաք յայտնեց որ Կապոյտ Խաչը միաձեցում հաստատէ Կարմիր Խաչին հետ:

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 6ուկէսին:

Թղթակից

ՏԽՐՈՒՆԻ

Վերջերս Քանատայի Թօրէնթօ քաղաքին մէջ մեռած է Պ. Պետրոս Պապեան, փաստաբան եւ եղբայրը Պ. Լեւոն Պապեանի, 76 տարեկան հասակի մէջ:

Հանգուցեալը՝ 1896էն առաջ՝ 5—6 տարիներ՝ Պոլսոյ նշանաւոր եւ համբաւաւոր իրաւագէտներէն մէկը եղած էր ու Ֆուատ փաշայի եւ Թունուզլու Քեամիլ պէյի ու Գարակէօզեանց գատերը վարած է մեծ յաջողութեամբ: 1896էն վերջ՝ Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ Ֆրանսայի ճամբով Քանատա գացած էր եղբօրը Թելադրութեամբ եւ կը բնակէր Թօրոնթօ, անոր մօտ: Հոն գրաղած է սկիզբները Քանատայի հանքերու գործերով: Վերջին 15 տարիներու միջոցին գրեթէ բոլորովին քաշուած էր գործէ, վայելելով եղբօրը հոգածութիւնը մինչեւ վերջին օրերը:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ (Ցապաղած).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ալֆորվիլի սկաուտները իրենց տարեկան հանդէսը տուին կիրակի, 5 մարտ Հայ Ակումբի սրահին մէջ: Ժամը 2էն սկսեալ հոծ բազմութիւն մը կը խուժէր դէպի սրահ, ընկառաւ ծնողքներ, համակիրներ, ու հայրենակիցներ, իրենց զաւակներուն ձեռքէն բռնած, փոքրերու տոմսեր կը խնդրէին: Սրահը լեցուն էր, նստելու տեղերը անբաւարար, սակայն սկաուտներու հսկողութեամբ, փոքրերու յատուկ տեղ մը յատկացուեցաւ, իսկ մեծերէն շատեր ոտքի վրայ մնացին: Ներկայ էին Շրջ. պետ, եղբայր Վ. Անդրէասեան ինչպէս նաեւ տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը իր կազմով:

Ժամը 3ին հանդէսը բացուեցաւ «Ցառաջ նահատակով», որուն յաջորդեցին գայլիկներու եւ սկաուտներու կողմէ ներդաշնակ չափական եւ ցուցական մարզանքներ: Շրջ. պետը եւ փոխ-պետը կարգով խօսք առին եւ շեշտեցին սկաուտական շարժման անհրաժեշտութիւնը: Ետոյ բեմադրուեցան սկաուտական կեանքէ զաւեշտական կտորներ, բոլորն ալ յաջող:

Դադարէն վերջ տեղի ունեցան արտասանութիւն եւ փոքրիկ զաւեշտ մը, որուն յաջորդեց շրջ. պետի կողմէ պատրաստուած շարժանկարը, արժանանալով ջերմ ծափերու: Այս առթիւ մօտ տասնեակ մը նոր սկաուտներ արձանագրուեցան: Ծնողք մը այսպէս կ'արտայայտուէր.

— «Այսօր մեծս արձանագրեցէք, միւս առիթով ալ պզտիկս կ'արձանագրեք»:

*** Փարիզի Թաղամասերուն մէջ բնակողներու արձանագրութեանց համար, գրել Պ. Ա. Սերճանեանի, 22 Rue Carnot, Gagne (S. et O.):

Ս. Սերովբեան

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Աւստրիոյ բարձր յանձնակատար Հէր Պիւրքէլ կոչ ըրաւ Վիէննայի բոլոր ոչ-հրեայ առեւտրականներուն, որ չկիրարկեն հրէական դէշ մեթոտները առեւտուրի մէջ եւ գիները աժան պահեն: Աւելցուց թէ խիստ քննութիւն պիտի կատարէ կառավարութիւնը եւ ապրանքի գիները բարձրացնողները պիտի պատժուին: Կ'ըսուի թէ հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ հաւկիթի սով կը տիրէ, եւ Աւստրիոյ ագարակապանները կը մերժեն ծախել իրենց հաւկիթը տեղական շուկային մէջ, կառավարութեան որոշած գնով, որ-պէսզի ղրկեն Գերմանիա եւ աւելի սուղ գին ստանան:

ՇՆԱՔԱՂՑԻ ՆՄՈՅՇ ՄԸ

Երիտասարդ կին մը, Քանսաս Սիթիի մէջ (Ամերիկա) անընդհատ կ'ուտէ եւ չի կշտանար: Բժիշկները կը կարծեն թէ պանգրէատի եւ աղիքի գեղձերու խաթարման հետեւանքով առաջ եկած հիւանդութիւն մըն է այս: «Ես միշտ ուտել կ'ուզեմ. կրնամ ամբողջական ճաշ մը ընել եւ տասը րոպէ վերջ դարձեալ անօթի զգալ», կ'ըսէ այս կինը: Հիւանդը գէր ալ չէ, հակառակ այսքան շատակերութեան. կը կշռէ միայն 104 լիպրա: Բժիշկները կը կարծեն, թէ այս շնաքաղցը պատճառ պիտի դառնայ, որ հիւանդը ժեռնի շուտով:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՌԻ

— oo —

Օր մը տեսաւ որ տարրալուծարանին մէջ կ'աշխատէր լուիկ՝ ծռած գործիքներուն վրայ: Աղջկան գեղեցիկ ձեռքերը արդէն աւրուած էին թթուներէն:

Փիէռ Քիւրի պահ մը դիտելէ վերջ իր սիրած աղջիկը, ըսաւ.

— «Պէտք չէ որ Թողուք գիտութիւնը, իրաւունք չունիք։ Ո՜րքան պիտի ուզէր աւելցնել, եթէ ըլլնար այդ համարձակութիւնը— «թէ իրաւունք չունիք զիս լքելու...

✕

1895 Յուլիս 26ին Մանիա եւ Փիէռ ամուսնացած՝ կ'ուղղուէին Լիւքսէնպուրկի կայարանը, Սօի շոգեկառքը նստելու համար, ուր կը բնակէր Փիէռի ծնողքը:

Երկու գիտունները երջանիկ են իրարմով:

1897ին Մառի Քիւրի ունէր իր գիտական աշխատանոցը, ունի իր ամուսինը, ունի նորածին մը, ունի իր բոյնը: Մայր մըն է հիմա եւ միանգամայն կին մը նուիրուած գիտութեան: Օրուան մեծ մասը ամուսնոյն հետ կ'անցընէ աշխատելով տարրալուծարանին մէջ:

Նուիրուած գիտական պրպտումներու, զրկուած՝ նիւթապէս եւ ֆիզիքապէս, երկու գիտունները կ'աշխատէին անվերջ:

1898ին Մառիի եւ Փիէռի ստորագրութեամբ կը հրատարակուի հետեւեալը.

«Զանազան պատճառաբանութիւններէ վերջ որ Թուեցինք հոս, կը հաւատանք թէ նոր «radioactive» նիւթը կը պարունակէ նոր տարր մը, որուն կը Թելադրենք «radium» անունը տալ:

— Փիէռ եւ Մառի Քիւրի գտած էին ռատիոմը:

Ապացուցանելու համար ռատիոմի գոյութիւնը, համոզելու համար աշխարհի անհաւատները թէ նոր տարր մը գտնուած է, այր ու կին, երկու գիտուններ, դժուարին պայմաններու մէջ չորս տարի եւս անդադար պիտի աշխատէին:

Մառի տարիներ վերջ կը գրէր.

— «Դրամ չունէինք եւ ոչ ալ տարրալուծարան, նիւթապէս ոչ մէկ օգնութիւն ոչ մէկէն: Մեր ըրածը կը նմանէր ոչինչէն բան մը յառաջ բերելու: Կրնամ ըսել առանց չափազանցելու թէ 1898էն 1902 ամուսնոյս եւ ինծ համար եղաւ հերոսական շրջան մը լի զոհողութեամբ: Իբրեւ տարրալուծարան ունէինք հին մարագ մը, անյարմար վայր մը մեր գիտական աշխատութեանց համար, տեղ մը որ իր ամբողջ անյարմարութիւններով պատճառ կը դառնար թէ ժամանակի եւ թէ մեր ուժերու կորուստին: Ահա այս պայմաններուն մէջ տարիներու անվկանդ աշխատանք մը՝ որ ծնունդ տուաւ զանազան գիւտերու, ի մէջ այլոց ռատիոմի:

Հրաշագործ ռատիոմը: Ծերմակ փոշի մը զտուած վիճակին մէջ որ նըման է խոհանոցի աղի: Իր յատկանըշական երեւոյթները հրաշալի են, իր շողարձակումը կ'անցնի ամէն նախատեսութիւն, ճառագայթները նոյնիսկ ամէնէն անթափանցելի առարկաներէ կը Թափանցեն: Բժշկութեան մէջ ռատիոմը կը բուժէ խլիրդը եւ մարմնոյն հիւանդ բջիջները կը մեռցնէ: Ռատիոմը կը գործածուի նաեւ լուսանկարչութեան մէջ:

Ռատիոմի գիւտէն վերջ յանկարծ հետաքրքրութիւն մը ծայր կուտայ աշխարհի ամէն կողմէն դէպի Քիւրիները: Լրագրողներ, լուսանկարիչներ կը վխտան անոնց տանը շուրջ: Շնորհաւորական հեռագիրներ, նամակներ կը տեղան իրենց հասցէին:

Այր ու կին, շատ համեստ, կ'ուզէին առաջուան պէս անծանօթ մնալ, որպէսզի կարենան շարունակել իրենց աշխատանքը:

Կառավարութիւնը որոշ գումար մը կը յատկացնէ երկու գիտուններուն, որոնք քիչ մը տանելի պայմաններով կը շարունակեն իրենց աշխատանքը:

Փիէռ Քիւրի դասախօս է Սորպոնի մէջ, Մառի աղջկանց բարձրագոյն դպրոցի մը մէջ կը դասաւանդէ: Բայց գիտական աշխատանքներէ, գիտունները կ'աշխատին իրենց ապրուստը ճարելու համար:

Օտար զանազան երկիրներէ հրաւէրներ կը տեղան, գիտական հաստատութեանց մէջ զոհացուցիչ վճարներով պաշտօններ կը խոստանան, բայց Մառի եւ Փիէռ Քիւրի կը մընան իրենց տեղը:

1903ին Սթոքհոլմի Գիտութեանց Կաճառը Նոպէլի բնագիտական մըրցանակին կէսը կը յատկացնէ Մառի Քիւրիի:

1904ին Մառի երկրորդ աղջիկ մը եւս ունի, իր փոքրիկ Եւան, ապագայ կենսագիրը:

Փիէռ եւ Մառի մարդոցմէ հեռու՝ պարզ կեանք մը կը վարեն: Երջանիկ են իրարմով, ընտանիք մը ուր կ'իշխեն սէրն ու համերաշխութիւնը: Մառի տունը զբաղած է իր երախաներով, իսկ դուրսը իր դասերով եւ իր տարրալուծարանով: Նիւթապէս համեմատաբար բարելաւ վիճակ մը ունին: Փարիզ՝ լաւագոյն Թաղի մը մէջ լաւ կահաւորուած յարկաբաժին մը կը բնակին: Հազարումէկ նեղութիւններէ, զրկանքներէ, տառապանքներէ վերջ՝ շնորհիւ իրենց անվկանդ կամքին, յաջողութեամբ պսակուած է իրենց աշխատանքը:

✕

Սեւ օր մը՝ 1906 Ապրիլ 19ը, աշխարհահռչակ գիտնականներուն համար:

Հինգշաբթի է, Փիէռ ճաշի է հրաւիրուած, Սորպոնի ուսուցչապետներու կողմէ: Իսկ Մառի տունը այդ պահուն զբաղած ըլլալով, քիչ վերջ պիտի միանար ամուսնոյն:

Անձրեւոտ օր մը, Փիէռ ճամբուն դիմաց անցած պահուն, կը սահի եւ կ'իյնայ բեռնատար կառքի մը անիւներուն տակ: Գիտունին գանկը կը փշրուի:

Մահը անմիջական կ'ըլլայ:

Առանձին իր երկու որբուկներով, որոնք դեռ շատ փոքր են, Մառի այրի է, հազիւ 39 տարեկան:

✕

Ցուսահատիլ չէր գիտեր այդ պատուոր կինը: Տարրալուծարանը իրեն կը սպասէր: Սորպոնի մէջ Փիէռի Թափուր Թողած աթոռը իբրեւ դասախօս տուին իրեն: Ունէրարդէն զանազան դասաւանդութիւններ, յետոյ ընտիրուած էր իր գիտական փնտռտուքները առաջ տանիլ: Զբաղած էր այն աստիճան որ ցերեկները յաճախ ժամանակ չունէր ճաշի համար տուն երթալու եւ տարրալուծարանին մէջ ոտքի վրայ քիչ մը հացով պտուղ կ'ուտէր: Ամէն օր մութին տուն կը դառնար, յոգնած օրուան աշխատանքէն:

ՀԵՐՄԻՆԷ

(4)

(Շար.)

Լեհաստանի մտահոգութիւնները

Վարչապետ Զէյմպըլէն մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Պոնէի հետ, որ յետոյ հեռաձայնով խօսեցաւ երկարօրէն վարչապետ Տալատիէի հետ: Այս խօսակցութիւնը դարձած է միացեալ ազդարարութիւն մը հրատարակելու խնդրին շուրջ: Կը հաղորդուի թէ Լեհաստան կը զգուշանայ մինալէ այսպիսի յայտարարութեան մը, որովհետեւ կը վախնայ որ այդ քայլը գինք կը թշնամացնէ բացէ ի բաց Գերմանիոյ հետ: Այդ ազդարարութեան միանալու համար Վարշաւա կը պահանջէ որ Փարիզ եւ Լոնտոն զինուորական գործօն աջակցութեան խոստում տան:

Կը կարծուի թէ այս պայմաններուն տակ, ազդարարութիւն հրատարակելու ծրագիրը մէկ կողմ թողուած է եւ այժմ փորձեր կ'ըլլան խորհրդաժողով մը գումարելու:

*** Վարշաւայէն կը հեռագրեն.— Պոկոմինէն այստեղ հասնող ճամբորդները կը պատմեն, թէ խիստ բախումներ պատահած են այդ քաղաքին շուրջ: Ցայտնի չէ սակայն թէ որոնք են կռուողները, Լեհերը Գերմաններո՞ւ դէմ թէ Լեհերը՝ Չեխերու դէմ: Պոկումին Թէչէն – Սելէզիայի միջեւ երկաթուղիի կարեւոր կեդրոն մըն է եւ կը գտնուի Գերմանիոյ, Մորավիոյ եւ Լեհաստանի սահմանագլուխներուն վրայ:

Մէմէլի գրաւումը Գերմաններու կողմէ խոր մտահոգութիւն, չըսելու համար իրարանցում պատճառած է Լեհերուն: Վարշաւայի մէջ կը մտածեն, թէ արդէն պալթեան փոքր պետութիւնները՝ Էսթոնիա, Լաթվիա, Լիթուանիա եւ Ֆինլանտա ինկած են գերմանական ազդեցութեան, եթէ ոչ հովանաւորութեան տակ: Լեհ թերթերը մանրամասնօրէն կը հրատարակեն Լիթուանիոյ արտաքին նախարարին յայտարարութիւնները, թէ Գերմանիա սպառնացած էր օդատորմիղով քարուքանդ ընել Քունասը (մայրաքաղաք), գրաւել ամբողջ Լիթուանիան եւ Կէսթափոյի (գաղտնի ոստիկանութիւն) միջոցաւ կարգը հաստատել, եթէ Լիթուանիա մերժէր յանձնել Մէմէլը:

Վարշաւայի մէջ կառավարութիւնը վերակազմելու ծրագիրը ձախողած կը թուի: Նախկին ծերակուտական Մաքիէվիչ այսօր աքսորուեցաւ դէպի կեդրոնացման կայան մը, որովհետեւ արտաքին նախարար գնդ. Պէքի վրայ յարձակած էր իր թերթին մէջ:

Անգլիական պատուիրակութիւնը Մոսկուայի մէջ

»»» · «««

Խ. Միութեան մայրաքաղաքին մէջ մեծ պատուով ընդունուեցաւ անգլիական առեւտրական պատուիրակութիւնը, որ Մոսկուա հասաւ հինգշաբթի օր: Թէեւ ժողովուրդը տակաւին շատ բան չի գիտեր այս մասին, բայց քաղաքական շրջանակներ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս առաքելութեան: Ռուսական կառավարութիւնը սահմանագլուխ ղրկած էր մասնաւոր կառախումբ մը, Անգլիացիները առաջնորդելու մայրաքաղաք, իսկ կայարանին մէջ ընդունած են զանոնք արտաքին առեւտուրի գործավար Միկոյեանի փոխանորդ Սթեփանով եւ արտաքին նախարարի փոխանորդ Փոթէմքին:

Պատուիրակութեան նախագահը, Պ. Հըտսըն պիտի այցելէ Միկոյեանի եւ Լիթվինովի: Խօսակցութիւնները կը սկսին այսօր, շաբաթ: Ուրբաթ օր մեծ ընդունելութիւններ սարքուեցան պատուիրակութեան, (օփերա, պալէ եւն.): Պ. Հըտսըն պիտի ընդունուի նաեւ վարչապետ Մոլոթովի կողմէ:

Մէմէլը գրաւումը Գերմաններու կողմէ յուզած չէ Մոսկուան: Այնտեղ արդէն կը նախատեսուէր այդ քայլը:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ նոր կառավարութիւնը չէ կազմուած տակաւին: Հանրապետութեան նախագահը դահլիճին կազմութիւնը առաջարկեց Մուսթաֆա Պարմատայի եւ նախկին նախարար Նասուհի Պուխարի, բայց երկուքն ալ մերժեցին, իրենց բարեկամներուն հետ խորհրդակցելէ վերջ: Կացութիւնը հանդարտ է Դամասկոսի մէջ, բայց խանութները գոց են:

ԻՏԱԼԱՑԻ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ խմբովին կը հեռանան Թունուզէն: Մարտ 23ին մեկնեցան 40 ընտանիքներ, երէկ՝ 100, վաղն ալ 130 ընտանիքներ ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Իտալիա, (համագումար 300 ընտանիք կամ 1600 հոգի): Այս առթիւ իտալական թերթերը կը գրեն թէ վերջին ամիսներու ընթացքին մայր հայրենիք վերադարձած են 25.000 Իտալացիներ:

ՄԷՄԷԼԻ գրաւման առթիւ Հիթլէր այդ քաղաքը գնաց մարտանաւերու շքախումբով մը: Գերմանական զօրքը արդէն գրաւած էր քաղաքը: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց,— «Ահա ձեզ վերստին կ'առաջնորդեմ այս հայրենիքը զոր չէիք մոռցած եւ որ չէր մոռցած ձեզ: Նախկին Գերմանիան դաւաճանեց ձեզի: Այժմ կը մինանք հզօր Գերմանիայի մը, որ վճռած է ինք դարբնել իր ճակատագիրը, նոյնիսկ եթէ այդ բանը հաճելի չըլլայ ուրիշներուն»:— Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը մերժեց ճանչնալ Մէմէլի գրաւումը:

ՀԻՆԳ ՌՈՒՄԲԵՐ պայթեցան Լոնտոնի, երկու հատ ալ՝ Պըրմէնկէմի մէջ, Իրլանտացի յեղափոխականներու միջոցաւ:

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 450 քիլօ չէտիթ գրաւեց Իլ Սէն Տընիի մէջ, ձերբակալելով երկու մեղսակիցներ: Գաղտնի ոստիկաններ պայթուցիկ գնելու գացեր էին եւ այդ կերպով ծուղակը ձգեցին դաւադիրները: Գաղտնիքը չէ պարզուած տակաւին:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ վարչապետ Շուշնիկ, որ արգելափակուած էր մէկ տարիէ ի վեր, ազատ արձակուեցաւ:

ՏՈՔԹ. ՇԱԽԹ, Գերմանիոյ նախկին տնտեսական նախարարը, որ հրաժարած էր, Պերլին կանչուեցաւ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընկերական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 Մարտ, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին: Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Ց. Չ. կոմիտէի ընկերական դասախօսութիւնները. 28 Մարտ, երեքշաբթի երեկոյ, Նիւթ՝ «Մեր կազմակերպական ոգին եւ պայմանները»: 29 Մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյ, Նիւթ՝ «Դիկտատուրա, Դեմոկրասի եւ Դաշնակցութեան պետական աշխարհայեացքը»: Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ջաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի 26 Մարտ կէսօրէ ետք ժամը 5ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մաքօ» խումբի ընկերուհիները, կիրակի 26 Մարտ, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, «Շահրիկեան» գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ. Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Պ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, կիրակի 26 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՍԷՆ ՄԱՐԻՍԻ «Ցառաջ» խումբի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի, 25 Մարտ շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նօթր-Տամի պատանիներու ժողովը՝ 25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

Ընկերահաւաքական դասախօսութիւն

Պանթէօ-Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ

25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ իր ակումբին մէջ

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը»

Ընկերահաւաքական խնջոյք Փետր. 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ձոխ պիւֆէ Մուտքը ազատ է

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿ. ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍ ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

25 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ,

5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ

ընկերական շրջանակ, գեղարուեստական խնամեալ բաժին եւ յիշատակի ու յարգանքի խօսքեր

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով Մուտք 2 Ֆր.

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փոն տը Շէրիւիի «Մուրատ» խումբին կողմէ

26 Մարտ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ի՞նչ յոյսեր ունինք Հայաստանի մասին»:

ԲԱՑ ԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն Մօրիսի «Ցառաջ» խումբի կողմէ

25 Մարտ, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, դպրոցի սրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ...ապագան»:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Aéro Club de Franceի շքեղ սրահներուն մէջ

6 Rue, Gallilé, Մէթրօ Boissière

Կը մասնակցին՝ AL' BERKA (danses excentriques)

Melle MYRTIS (danseuse acrobatique)

Orchestre MICHEL ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ իր ամբողջ խումբով

Աժան եւ ճոխ պիւֆէ Թոմպոլա Մուտք 10 Ֆր.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

(1re Grand Prix Wicart de Marseille)

Մասնակցութեամբ Պ. Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ եւ ՖԵՐԱՏԵԱՆԻ եւ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի ղեկավարութեամբ Պ. Գօլամանեանի

ցեսարան մը ԱՆՈՒՇ օփերայէն

25 Մարտ Շաբաթ ժամը 21ին Salle Rameauի մէջ,

31, Rue de la Martinière, Lyon

ՄՈՒՏՔ 10, 7 եւ 5 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Ժիւտէքսի մօտ, 67, rue Rabalais; Lyon.

Ցերեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ: 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:

Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի: Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ:

Մատչելի պիւֆէ: Աճուրդ Զկայ: Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Պաստիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել վերջատուրութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Փօղոսեան, Վարդանեան, Թէրզիպաշեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 26 Մարտ, կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժոն, պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՓՕՂՈՍԵԱՆի յիշատակին: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

X

Ճիտէչեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 26 Մարտ, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզ Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝ ողբացեալ ՄԿՐՏԻՉ ՃԻՏԷՉԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հայրենակիցները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՐՍԷԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Նորակազմ Միութեան բացման հանդէսը՝ 25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Սալ տը Նօսի մէջ, գինետունով մը (81 Rue de Paris): Պիտի բանախօսէ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն, ժամը 18.50, 18.55, 19.10, 19.25:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Յակոբ Մարտիկեան, Պոլիսէն, իր մայրը՝ Աղաւնի Մարտիկեանէն:

Հայիփիմէ Տէրտէրեան, Յունաստանէն, ապահովագրեալ:

Միհրան Մելոյեան, Պուլկարիայէն:

Նունիկ Պէգիրճեան, Ռումանիայէն:

Արտաշէս Մանտիկեան, Յունաստանէն:

Կարապետ Գրալեան, Սուրիայէն:

Հայկ Ֆրէնկեան, Ռուսճուգ, Պուլկարիայէն:

ՍԶԴ

26 Մարտ, Կիրակի առաւօտ ժամը 9-11, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան դպրոցի դմէջ 2 րիւ տը լա Տէֆանս, տեղի պիտի ունենայ եկեղեցական արարողութիւն: Կը հրաւիրուի բարեպաշտ հասարակութիւնը:

Նուագահանդէս

կազմակերպուած Office Théâtrale Européenneի

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (13 ՏԱՐԵԿԱՆ)

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Salle Chopin-Pleyelի ՄԷՋ, 8, rue Daru, métro Terne

ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

(Սրահին դռները պիտի բացուին ժամը 8,30ին)

Կը դաշնակահարէ Շումանի էթիւտ սէնֆոնիկը, Շոբէնի Պալլատը, Ֆանթէզին եւ Բոլոնէզը, Ֆորէի Նոքթիւրնը եւ էմբրոմթիւն, Տէպիւսիի Մինուէթը եւ Լիսթի Ռաբսոտիի Եսպանեոլը:

Գիները՝ 40, 30, 20 եւ 15, Պալքոն 10 ֆրանք:

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՕՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11

4, Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec

Կը նախագահէ՝ Պ. Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

Կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի զաւեշտ մը, ղեկավարութեամբ Պ. Ն. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի, Claquettes par M. Louis Collo

Մուտք 6 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ԿԱՊՈՅՏ Խ ԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ:

Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ, ԱՆԱՀԻՏԻ, ՎԱԴՈՒՀԻԻ, ՑԱՍՄԻԿԻ եւ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ:

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ Միշա Ազնաւուրեանի: Պար եւ սոլոներ:

Մուտք 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

8 Ռիւ Փոսիւէ, Մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ:

Փոքրիկն ՎԱՐԴ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (դաշ.), Նուագախումբ Michel Սահակեան

Ճոխ պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով: Մուտք՝ 7 ֆր.

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 285 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 26 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3999

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՍՆՕՐԵԱԿ ՄԸ ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ...

Լման տասը օր հեւ ի հեւ կարդացինք բոլոր անհրաժեշտ մանրամասնութիւնները՝ Կեդր. Եւրոպայի սրտին վրայ պայթած նոր փոթորիկի մասին։ Ալեկոծութիւն մը, որուն անմիջական հետեւանքները տեսանք, բայց մնացեալը կը կազմէ ահաւոր հարցական մը։

Ամէն պարագայի մէջ, տագնապին առաջին շրջանը հազիւ բոլորած, երկրորդն է որ կը բացուի այս շաբթու, երբ ասպարէզ պիտի իջնէ Իտալիան, իր պահանջները ներկայացնելու համար։

Մուսոլինին իր այսօրուան ճառո՞վ պիտի յայտնէ այդ պահանջները, թէ դիւանագիտական ճամբով,— երկրորդական խնդիր է այդ։ Էականը այն է որ կարգը եկած է Իտալիոյ։ Եւ, կը թուի թէ Պերլին շունչ պիտի առնէ առեն մը, յառաջ քշելու համար իր զինակիցը, որ մինչեւ այսօր ուրիշ բան չշահեցաւ եթէ ոչ Եթովպիոյ անտանելի բեռը։

Դարձեալ այս շաբթու, հաւանաբար չորեքշաբթի օր ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի Ֆրանսայի վարչապետը, վեց լեզուներով,— ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն, իտալերէն, սպաներէն եւ արաբերէն։

Լեզուներու այս այլազանութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ Պ. Տալատիէ կ'ուզէ բացորոշ խօսքեր ուղղել բովանդակ աշխարհի, պարզելով իր կառավարութեան քաղաքականութիւնը՝ օրուան դէպքերուն առթիւ։

Խաղաղութեան բարեկամ ըլլալով հանդերձ, վարչապետը անշուշտ ամէն բանէ առաջ նորէն պիտի յիշեցնէ թէ Ֆրանսա երբեք տրամադիր չէ զոհելու ոչ ափ մը հող, ոչ ալ որ եւ է իրաւունք, ինչպէս յայտարարեց զանազան առիթներով։

Արդ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներուն ճառերը, այսպէս արագօրէն իրարու յաջորդելով, կրնան նոր լոյս մը ցանել կացութեան վրայ։

Ուրիշ խօսքով, այդ ճառերուն շեշտէն կախում ունի կացութեան մեղմացումը կամ ծանրացումը, նոյն իսկ այս շաբթուան ընթացքին։

Դիրքերը ճշդուած են արդէն, կարգ մը հիմնական կէտերու մասին, որոնք այնքան իրարանցում պատճառեցին վերջին տասը օրերու ընթացքին։

Գերմանիա քարտէսէն սրբեց նորազատ Չեխոսլովաքիան, (15 մարտ), բուն Չեխիան վերածելով երկու հովանաւորեալ նահանգներու, Պոհեմիա եւ Մորավիա, իսկ Սլովաքիան իր թեւարկութեան տակ առնելով իբրեւ կիսանկախ պետութիւն։

Միեւնոյն ատեն, Հունգարիան ալ առիթէն օգտուելով, գրաւեց Կարպաթեան Ուկրայնան կամ Ռութէնիան, որուն կը ցանկար դեռ անցեալ սեպտեմբերէն։ Այսպէս Լեհաստան եւ Հունգարիա դարձան սահմանակից։

Այս բուռն եւ սրընթաց գործողութիւնները արդար մտահոգութիւններ պատճառեցին սահմանակից Ռումանիոյ, որ անմիջապէս զգուշական միջոցներ ձեռք առաւ, միեւնոյն ատեն շարունակելով տնտեսական բանակցութիւնները՝ Գերմանիոյ հետ։

Պահ մը վախցուեցաւ թէ Ռումանիա կրնայ յարձակում կրել Հունգարիայէն, որ չէ մարսած Թրանսիլվանիոյ կորուստը եւ հաճելի չէր գտներ նոյնիսկ Ռութէնիոյ գրաւումը՝ հունգարական զօրքին կողմէ։

Բարեբախտաբար, Պուքրէշ չափաւոր դիրք մը բռնեց, խուսափելով որ եւ է ընդհարումէ՝ հունգարական զօրքին հետ։ Այլապէս, անխուսափելի կը դառնար պատերազմը, ինչպէս ազդարարեց Հունգարիոյ արտաքին նախարարը, կոմս Ցաքի, խորհրդարանին առջեւ.

— « Ես չծածկեցի թէ հունգարական զօրքին վրայ յարձակիլ՝ առանց տեղի տրուելու, պիտի նշանակէր պատերազմ»։

Մեծ պետութիւնները, Ֆրանսա, Անգլիա, Խ. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները Չեխոսլովաքիոյ կործանումէն քանի մը օր վերջը ծանուցագիրներ ուղղեցին Գերմանիոյ, բողոքելով բռնագրաւման դէմ եւ չեղեալ համարելով զայն։ Յետոյ Մեծն Բրիտանիա ձեռնարկեց միացեալ ճակատ մը կազմակերպելու գերմանական արշաւին դէմ, բայց իր առաջարկին հաւանութիւն յայտնեցին միայն Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա։ Միւսները, մասնաւորապէս Լեհաստան եւ Ռումանիա նախընտրեցին չէզոք մնալ, կամ սպասել դէպքերու ընթացքին։ Առաջինը, Լեհաստան, խուսափելու համար կը պահանջէ որ Անգլիա ի հարկին զինուորական աջակցութիւն խոստանայ, իսկ Ռումանիա արդէն ստորագրած ըլլալով տնտեսական դաշնագիրը, չէր կրնար Գերմանիոյ դէմ դառնալ։

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիա Մէմէլն ալ գրաւեց, իր սովորական մեթոտներով,— վերջնագիր մը եւ անձնատուութիւն (22 մարտ)։

Եւ հիմա, ինչպէս ըսինք արդէն, կարգը եկած է Իտալիոյ,— աւետաբեր կամ փոթորկաբեր։

Այս ամբողջ ալեկոծութեան մէջ, ամէնէն կսկծալի պարագան այն է որ, անգամ մը եւս կը զոհուին, կը տրորուին տկարները, անճարները, տեղի տալով Մեծերու մէկ մասին աշխարհակալութեան խաղերուն եւ միւսներու բռունցքին առջեւ։

Եւ այս ողբերգութիւնը՝ բուն իսկ Եւրոպայի սրտին վրայ, բոլոր քաղաքակիրթ եւ յաղթական պետութիւններու աչքին առջեւ։

Ալ ինչո՞ւ զարմանալ որ մենք նահատակուեցանք խաւարակուռ Ասիոյ ձորերուն եւ անմատչելի Կովկասի լեռներուն մէջ, մինչդեռ այն պահուն երբ յաղթականները աշխարհ կը սարքէին, քարտէսներ կը փոխէին, կը խոնարհեցնէին 65 միլիոննոց Գերմանիան եւ պատգամներ կ'արձակէին բոլորին, բայց ի... ապետակա՞ն Թուրքիայէն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԱՌԵՐ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

— ∞ —

Այսօր՝ Մուսոլինի, չորեքշաբթի՝ Տալատիէ

Երեւութական հանդարտութիւն մը՝ առ այժմ, սպասելով Մուսոլինիի բանախօսութեան, որ պիտի կատարուի այսօր, կիրակի, ի լուր աշխարհի։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլեր ալ դադարի շրջան մը պիտի բոլորէ մինչեւ ապրիլ 20, երբ կը տօնուի իր ծննդեան յիսնամեակը։

Ձայնասփիւռ ճառ մըն ալ պիտի խօսի Պ. Տալատիէ, չորեքշաբթի օր, պարզելով Ֆրանսայի տեսակէտները ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Ճառը անմիջապէս պիտի թարգմանուի անգլիերէնի, գերմաներէնի, իտալերէնի, սպաներէնի եւ արաբերէնի։ Ուրեմն տեսակ մը բազմալեզուեան քարոզութիւն Ֆրանսայի թշնամիներուն եւ բարեկամներուն։ (Այս առթիւ նորէն մէջտեղ դրուած է քարոզութեանց նախարարութեան մը հաստատումը)։

Հանրապետութեան նախագահը վերադարձած ըլլալով, նախարարական խորհուրդը պիտի քննէ կացութիւնը եւ այս առթիւ պիտի լսուի մանաւորապէս արտաքին նախարարին զեկուցումը։ Այս առթիւ նախագահը պիտի ստորագրէ կարգ մը նոր հրամանագիր-օրէնքներ, աշխատանքի ժամերու դասաւորման եւն. մասին։ Ներքին նախարարն ալ վաւերացնել պիտի տայ Պ. Սիւրլոյի անուանումը, իբրեւ արտակարգ վարիչ Մարսէյլի քաղաքապետութեան, որ խնամակալութեան տակ առնուած է, վեց տարուան համար։ Ծովային նախարարը նոր վարկեր պիտի պահանջէ ծովեզերքներու նաւային եւ օդային պաշտպանութեան համար։ Իսկ դատական նախարարին համար կ'ըսեն թէ ծրագիր մը պատրաստած է, անուղղակի հսկողութեան կամ պետական ղեկավարութեան տակ առնելու համար մամուլը։

Պաշտօնաթերթը առջի օր հրատարակեց մանրամասնութիւններ՝ ազգ. պաշտպանութեան վարկերու մասին,— 2515 միլիոն բանակին համար, 1188 միլիոն՝ նաւատորմին, 2307 միլիոն 500 ֆրանք՝ օդային ուժերու, մէկ միլիառ ալ՝ յաւելուածական, ուրեմն համագումար 7 միլիառ ֆրանք։ Այս պատկառելի գումարը պիտի աւելնայ տակաւին, նոր հրամանագիրներով։

Գերմանիոյ դէմ ծրագրուած միջոցները

— ∞ —

Անգլիա եւ Ֆրանսա կը շարունակեն խորհրդակցիլ Գերմանիոյ դէմ ծրագրուած միջոցներու մասին։ Երէկ երկու նոր յուսախաբութիւններ արձանագրուեցան,— Լեհաստանի դիրքը եւ գերմանառումանական դաշնագիրը։

Կը հաստատուի թէ Լեհաստան պատասխանած է որ կը նախընտրէ չէզոք մնալ առ այժմ, իսկ Ռումանիա Գերմանիոյ հետ կնքած դաշնագրով արդէն իր դիրքը ճշդած կ'ըլլայ։ Արդ, երբ Լեհաստան եւ Ռումանիա, երկու վճռական ազդակները ձեռնպահ կը մնան, Գերմանիոյ դէմ միացեալ ճակատ մը կազմելու անգլիական ծրագիրը ջուրը կ'իյնայ առ այժմ։ Լեհաստան կը վարանի, որովհետեւ Պ. Չէյմպըլէն չուզեր յանձնառութեան տակ մտնել, զինուորական աջակցութեան համար։

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը խոստովանին թէ գերմանառումանական դաշնագիրը թէեւ առեւտրական է, բայց Ռումանիա այսպէս կամ այնպէս Գերմանիոյ տնտեսական եւ քաղաքական ազդեցութեան տակ ինկած ըլլալով, այլեւս չի կրնար անոր դէմ դառնալ։

Մինչեւ հիմա բրիտանական ձեռնարկին յարած են Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա, յանձն առնելով ստորագրել ծրագրուած յայտարարութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը տրամադիր է գոհացում տալու Լեհաստանի զինուորական աջակցութիւն պահանջին, բայց այդ յանձնառութեան հակառակ են վարչապետը, ելմտական եւ ներքին նախարարները, որոնք «սպասենք – տեսնենք»ի դպրոցին կը պատկանին։ Լոնտոնի լեհական դեսպանը հաղորդելով իր կառավարութեան պատասխանը, հաստատած է թէ արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի այցելէ ապրիլի սկիզբը։

Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Լեհաստան եւ Ռումանիա ոչ միայն չեն ուզեր թշնամանալ Գերմանիոյ հետ, այլեւ կը մերժեն ապաւինիլ Խ. Միութեան աջակցութեան, նիւթական ըլլայ թէ բարոյական։ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ ալ զօրաւոր հոսանք մը կը նշմարուի Մոսկուայի աջակցութեան դէմ։

Պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրն ալ մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի Անգլիոյ մէջ։ Կարգ մը նախարարներ կը խորհին պարտաւորիչ ծառայութիւն հաստատել տասը ամսուան համար, բայց գետինը հարթուած չէ տակաւին։ Աշխատաւորականներու վարիչը առջի օր ճառ մը խօսելով, ընդդիմացաւ պարտաւորիչ զինուորութեան եւ ըսաւ թէ միայն իր կուսակցութիւնը կրնայ փրկել կացութիւնը, ազգ. դաշինքին եօթնամեայ ձախողանքներէն վերջը։ Յետոյ պահանջեց համաշխարհային խորհրդաժողով մը գումարել, քննելու համար պատերազմին հիմնական պատճառները։

Անգլիոյ ազգ. պաշտպանութեան յանձնախումբը ժողով մը գումարեց, քննելու համար զինուորագրութեան խնդիրը։

*** « Տէյլի Մէյլ » կը գրէ թէ Գերմանիա զէնքի տակ առած է 500.000 զինուորներ, երկամսեայ մարզանքի մը համար։— Չեխոսլովաքիոյ գրաւումով, Գերմանիա կը լրացնէ ծանր թնդանօթներու եւ հրասայլերու մթերքը, որ տկար կը համարուէր։ Առ նուազն 36 զօրաբաժինի սպառազինութիւններ անցած են Գերմանիոյ ձեռքը, իսկ ծանր թնդանօթներու մթերքը կրկնապատկուած է։

Զօր. Էփ, Գերմանիոյ գաղթային ընկերութեան նախագահը, ճառ մը խօսելով յիշեցուց թէ այժմ կարգը եկած է գաղթավայրերու հարցին։ «Արեւելեան եւ հարաւ. արեւելեան Եւրոպայի մէջ մեր շահած յաջողութեանց պատճառած սրտնեղութիւնը չի կրնար խափանել մեր գաղթային պահանջներուն գոհացումը։ Իբրեւ Եւրոպայի ամէնէն մեծ քաղաքակիրթ ժողովուրդը, մենք ալ իրաւունք ունինք բաժին ստանալու աշխարհի հարստութենէն »։

— ∞ —

ՄԱՏՐԻՏԻ անձնատուութեան մասին կը խօսուի քանի մը օրէ ի վեր։ Առջի օր երկու պատուիրակներ օդանաւով գացին Զօր. Ֆրանքոյի մօտ, անմիջական անձնատուութիւն առաջարկելով։ Ազգայնական բանակը Մատրիտ մտած պիտի ըլլար երէկ։

ՀԱՆԳԻՍՏ ՎԱՀԱՆ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՅԵԱՆԻ

Վերջին պահուն ցաւով կ'իմանանք մահը Վահան Ա. քահանայ Խոյեանի, որ յանկարծամահ եղած է ուրբաթ գիշեր։ (Երիցուհին ալ վերջերս մեռած էր)։

Ողբացեալ հոգեւոր հովիւը, Տրապիզոնցի, 85 տարեկան էր, եւ բոլորին ծանօթ, իր հայրենասիրութեամբ եւ բարեխղճութեամբ։ Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, միշտ կը մասնակցէր ազգային գործունէութեան, եւ դեռ այս կիրակի ներկայ էր Մշակոյթի Օրուան։ Երիտասարդութեանը եղած է Դաշնակցական, եւ բանտարկուած՝ Պահրի փաշայի ահաբեկման առթիւ։ Իր վկայութիւնը վճռական դեր կատարեց նաեւ Ճիվանշիրի ահաբեկման դատին առթիւ, Պոլսոյ մէջ։

Իր կեանքն ու գործը՝ յառաջիկային։ Մեր վշտակցութիւնները՝ իր զաւակներուն եւ պարագաներուն։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»» · «««

Մարզպանին վճռական ազդարարութիւնները

Դամասկոսի զինուորական գրաւումէն առաջ, մարզպանը հետեւեալ ձայնասփիւռ կոչը ուղղեց Սուրիացիներուն.

— « Սուրիացիներուն խոստացած էի ճշմարտութեան լեզուով խօսիլ իրենց։ Հետեւաբար, անգամ մըն ալ խօսքս կ'ուղղեմ իրենց, իբրեւ անկեղծ բարեկամ մը։ Այն պահուն երբ կը պատրաստուէի Ֆրանսա մեկնելու՝ ինծի յանձնուած քննութեան մասին հաշիւ տալու համար իմ կառավարութեան, վստահիլ, հրաժարեցաւ եւ մամուլի մէջ հրատարակուած նամակով մը Ֆրանսուրիական դահլիճը, որուն աշխատակցութեան վրայ կը յուսայի թէ կրնայի սայի ներկայացուցչին վրայ կը բեռցնէ այդ հրաժարման պատասխանատուութիւնը։ Եւ որովհետեւ կը սիրեմ պարզ կացութիւնները, կ'ուզեմ ներկայացնել իրողութիւնները։

Իր կազմութենէն անմիջապէս վերջ, սուրիական դահլիճը ինծի խօսեցաւ զանազան հարցերու մասին որոնց կարգադրութիւնը կ'ուզէր՝ Ֆրանսա մեկնելէս առաջ։ Անոնց ոչ մէկը մեծ կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէր, բայց կը յարուցանէին նոյն խնդիրը, շրջանային բաժանման խնդիրը։ Բոլորն ալ քննեցի անկողմնակալ ոգիով, աշխատելով գտնել շահակից ժողովուրդներու պահանջները գոհացնելու միջոցները, միեւնոյն ատեն այդ ժողովուրդները պահելով սուրիական միութեան շրջանակին մէջ, որուն անոնք համակերպեցան որոշ պայմաններով եւ Ֆրանսայի երաշխաւորութեամբ։

« Ծրագրուած լուծումները սուրիական դահլիճին կողմէ մերժուեցան, այն միակ պատրուակով թէ անոնք յանձնարարուած էին հոգատար պետութեան ներկայացուցչին կողմէ։ Ասիկա բարեկամական համագործակցութեան ճշմարիտ կամքի նշա՞ն մըն է։ Սուրիական դահլիճը կ'ուզէ այժմէն իսկ գործ ունենալ Ֆրանսայի դեսպանին եւ ոչ թէ մարզպանին հետ։ Ասիկա յաւակնութիւն մըն է որ կ'անցնի տրամադրութիւնները 1936ի դաշնագրին, զոր կ'ոգեկոչէ սուրիական կառավարութիւնը։ Որովհետեւ, նոյն իսկ այն պարագային երբ ամբողջովին գործադրուի այդ դաշնագիրը, դարձեալ կատարելապէս ի զօրու պիտի ըլլայ միայն 1 յունուար 1940ին։ Այդ թուականին է որ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը Սուրիոյ նախագահին պիտի յանձնէ իր հաւատարմագիրները, իբրեւ դեսպան։

« Սուրիացիներէն ուզածս այն է որ, պարզապէս նկատի ունենան իրողութիւնները, առանց տենդի, առանց անհամբերութեան եւ առանց պարապ երեւակայութիւններու։ Կ'ըսեն թէ անկախութիւնը չի տրուիր, կ'առնուի։ Ես պիտի ըսեմ թէ Սուրիոյ անկախութիւնը ոչ կ'առնուի, ոչ կը տրուի, այլ պէտք է ստեղծուի ինքնին։ Եւ ան կրնայ ծնիլ միայն ֆրանքեւսուրիական բարեկամութեան մէջ։

« Վերջին համբորդութիւններուս ընթացքին իմ տեսածներս եւ լսածներս այն համոզման բերին զիս, թէ երկրին այդ բոլոր մասերուն մէջ միայն Ֆրանսան է որ կ'ապահովէ սահմաններու ամբողջականութիւնը։ Կարգ մը շրջաններու բաժանումը, որմէ կը վախցուի, իրական վտանգ մը պիտի ըլլայ այն ատեն, երբ այդ շրջաններու բնակչութիւնները երես դարձնեն Ֆրանսայի եւ միայն իրենց վստահին։ Կը կարծեմ թէ այս տեսակէտով սերտօրէն միացած են Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ շահերը։ Կը մաղթեմ որ Դամասկոսի մէջ բոլորը ըմբռնեն ասիկա. որովհետեւ միայն այս պայմանով է որ այս գեղեցիկ քաղաքը պիտի դառնայ մայրաքաղաքը անկախ եւ Ֆրանսայի զինակից Սուրիոյ։

« Միաժամանակ կ'ուզեմ հաւաստիքներ տալ Իսլամներուն՝ Անձնական կանոնագրութեան հրամանագրի մասին։ Կը յիշեցնեմ թէ սուրիական կառավարութիւնը տեղեակ էր անոր տրամադրութեանց, եւ եթէ սուրիական դահլիճը կրօնական առարկութիւններ ըրած ըլլար, Պ. տը Մարթէլ պիտի չհրատարակէր այդ հրամանագիրը։ Հրատարակութիւնը տեղի ունեցաւ անցեալ դեկտեմբերին եւ մինչեւ վերջին շաբաթները տեղի չտուաւ ո եւ է բողոքի։

« Սուրիական կառավարութիւնը կազմած է յանձնաժողով մը որ պէտք է իր կարծիքը յայտնէ այդ հրամանագրի մասին։ Կը սպասեմ որ հաճի այդ կարծիքը հաղորդել ինծի, ճշգրտօրէն իմացնելով նաեւ իր տեսակէտը։ Մինչ այդ՝ հրամանագիրը պիտի չգործադրուի «սիւննի» համայնքին համար։ Հետեւաբար Իսլամները պէտք է վստահին սուրիական կառավարութեան, որ իր պատասխանատուութիւնը պիտի ստանձնէ հանդէպ Ֆրանսայի։ Ես չեմ ուզեր մանաւանդ թողուլ որ արմատ գտնէ այն գաղափարը թէ իմ նախորդիս ձեռնարկին մէջ կայ թշնամական ամենափոքր դիտում մը իսլամութեան դէմ։ Ֆրանսա միշտ յարգանք եւ համակրանք ցուցուցած է Մարգարէի կրօնքին հանդէպ։ Փարիզ, քաղաքին կեդրոնին մէջ, կը բարձրանայ մզկիթ մը որ Արեւելքի մզկիթներուն ամէնէն մեծն է։ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, Իսլամներուն թիւը կ'աճի տարուէ տարի եւ ո եւ է արգելք չկայ ոչ անոնց կրօնքին, ոչ ալ անձնական կանոնագրութեան կիրարկումին դէմ »։

Իտալիա Առանցքին հետ է

Չեխոսլովաքիոյ հարուածը ո եւ է կերպով փոխած չէ Մուսոլինիի դիրքը Առանցքին հանդէպ։ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդի ընդունած բանաձեւը այս մասին շատ պերճախօս է։ Հռոմի եւ միւս կեդրոններու մամուլը անսանձ յարձակումներ կը գործէ Անգլիոյ դէմ, շեշտելով թէ ան կը ջանայ անջատել Իտալիան Գերմանիայէն։ Ֆաշական կուսակցութեան նախկին քարտուղար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ժ.

ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ, ԿԸ ՎԻՃԻՆ, ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԼՔԵՆ ...

Երբ Սեւրի դաշնագրին պատրաստութեան աշխատանքները շարունակուեցան մինչեւ Օգոստոս, հակառակ միլլիական յարաճուն սպառնալիքին, պատճառը այն էր որ օրուան Մեծերը չկրցան պէտք եղած կերպով գնահատել պատմամբութեան տարողութիւնը։ Խորհրդաժողովը կիսկատար տեղեկութիւններ ստացած էր Անատոլուի դէպքերու մասին, ինչպէս կը խոստովանի Լոյտ Ճորճ, առանց բաները ծամծմելու։ Եւ յետոյ, կ'աւելցնէ նախկին վարչապետը, Դաշնակիցները նպատակ չունէին Թուրքիան զրկելու այն հողամասերէն որոնց բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնը Թուրքերէ կը բաղկանար։ Բացառութիւն կը կազմէին Կիլիկիան ու Անտալիան։ Արաբիոյ, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Միջագետքի մէջ Թրքութիւն չկար, իսկ Իզմիրի շրջանին մէջ ոչ-իսլամներուն համրանքը աւելի մեծ էր՝ հակառակ ջարդերու ու տարագրութեանց։ Թրակիան այլազան ցեղերու համախմբում մըն էր, բայց այնտեղ եւս քրիստոնեաները մեծամասնութիւն կը կազմէին։ Կիլիկիան զուտ Թրքական նահանգի մը վերածուած էր շնորհիւ Հայերու աքսորին եւ սպանդին։ Ֆրանսա, որ Սայքս-Փիքօ համաձայնութեան վրայ կը պահանջէր այդ շրջանը մինչեւ 1920, հետզհետէ հրաժարեցաւ այդ ծրագրէն եւ ի վերջոյ պարպեց զայն, ոլովհետեւ նոր բարդութիւններ պիտի ստեղծէր իր վարիչներուն համար՝ առանց նիւթական շօշափելի շահեր ապահովելու։ Լոյտ Ճորճի կարծիքով, շատ մը դժուարութիւններ խընայուած պիտի ըլլային, եթէ Փարիզի կառավարութիւնը ժամանակին լքած ըլլար Կիլիկիան։ «Ֆրանսայի պարտութիւնը զարկ տուաւ Քէմալի հեղինակութեան, քաջալերութիւն մը եղաւ Միլլիճիներուն համար՝ նոր յարձակումներ գործելու գրաւուած հողամասերուն վրայ եւ փարատեց ամէն վախ զոր մեծ պատերազմի յաղթականներու անպարտելի զօրութիւնը կը պատճառէր նախապէս»։ Ֆրանսա մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէր Ալեքսանտրէթին, բայց տրամադիր էր նահանգին մնացեալ մասը լքելու, թէեւ կ'աշխատէր մենաշնորհներ ստանալ։

Եւ սակայն, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ, Ֆրանսական ոչ մէկ կառավարութիւն քաջութիւնը ունեցաւ Կիլիկիայէն հեռանալու կամ, ընդհակառակն, պաշտպանելու իր դիրքը այդ շրջանին վրայ։ «Դաշնակիցներուն կողմէ ներկայացուած պահանջներուն մէջ Կիլիկիան բարոյական ու ռազմագիտական տեսակէտներով ամենէն տկար կէտն էր։ Կիլիկիայէն սկսուած շարժումը որ յետագային քարուքանդ պիտի ընէր Փոքր Ասիոյ եւ Թրակիոյ խնդիրները՝ ցեղերու ինքնորոշման սկզբունքին համաձայն կարգադրելու ծրագիրը»։

Գալով Անտալիոյ հարցին, Իտալացիները ցեղագրական տեսակէտէն որ եւ է իրաւունք չունէին այդ հողամասին վրայ։ Բայց ան ամայացած շրջան մը ըլլալով, ամէն պատեհութիւն կը ներկայացնէր նոր գաղութներ հաստատելու համար։ Հռոմէական կայսրութեան օրերուն բարգաւաճ այդ նահանգը, համատարած աւերակ մը վերածուած էր Թուրքերու տիրապետութեան տակ։

Եւ սակայն Իտալիան յոգնած էր ու բոլորովին անկարող՝ նոր արկածախնդրութիւններու մէջ մտնելու։ Նիթթիի դահլիճը հակառակ էր բանի ուժով գաղթավայրեր ձեռք ձգելու քաղաքականութեան. Ֆիումէն աւելի հետաքրքրական էր քան Փոքր Ասիոյ բարեբեր տարածութիւնը։ Միւս կողմէ, սակայն, Լոնտոնի դաշնագիրը Իտալացիներուն կուտար Անտալիան ամբողջութեամբ՝ ի վարձատրութիւն իրենց ծառայութեան Դաշնակիցներու դատին։ Նախորդ վարչապետը՝ Սոննինօ աշխատած էր Իզմիրի նահանգն ալ կցել այդ շրջանին. Նիթթի չէր համարձակեր հրաժարիլ այդ հողամասէն։ Հանգոյցը պիտի լուծէր Մուսթաֆա Քէմալը՝ յունական բանակներուն դէմ տարած էր ջախջախիչ յաղթանակով կամ թերեւս Ֆրանսան ու Իտալիան պիտի լուծէին զայն՝ վարելով քաղաքականութիւն մը որ Թըրքասիրական էր եւ հակաբրիտանական՝ իր խորքին մէջ։ Մուսթաֆա Քէմալի բանակը դժուար թէ Իզմիր հասնէր, եթէ Փարիզն ու Հռոմը զինուորական օժանդակութիւն չտային իրեն։

×

Մինչեւ հոն ուր Թղթատեցի Լոյտ Ճորճի հատորին էջերը, Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական դէպքերը հեռուէն հեռու կապ ունին մեր Դատին հետ։ Բայց արդէն հեղինակը մասնաւոր բաժին մը կը յատկացնէ Հայաստանի անկախութեան հարցին՝ ամբողջութեամբ նկարագրելու համար եղերական պատմութեան մը ծալքերը։

Հայաստանի խնդիրը բացառիկ դժուարութիւններ կը ներկայացնէր, կ'ըսէ Լոյտ Ճորճ։ Մինչեւ սերունդ մը առաջ այդ երկրին մէջ կ'ապրէր ժողովուրդ մը որ ցեղով ու կրօնքով տարբեր էր Թուրքերէն։ Հայերը քրիստոնեաներ էին։ Տխրահռչակ Աբտիւլ Համիտն էր որ հիմը դրաւ քաղաքականութեան մը որ կը ձգտէր արմատախիլ ընել այս հինաւուրց ժողովուրդը։ Ու այդ քաղաքականութիւնը յաջողեցաւ մանաւանդ Հայաստանի բարեբեր շրջաններուն մէջ, «Դաշնակից պետութիւնները միաձայնութեամբ այն կարծիքը ունէին թէ Թուրքը պէտք չէ օգտուի քաղէր իր գործած խժդժութիւններէն. Հայ ազգը պէտք է ամբողջութեամբ ստանար իր հին օրերու ժառանգը եւ պատեհութիւն պիտի տրուէր իրեն՝ վերականգնելու համար իր զօրութիւնը իր նախահայրերուն հայրենիքին մէջ»։

Հայ ժողովուրդը այս գթառա՛տ ու ասպետակա՛ն հողածութեան կ'արժանանար մանաւանդ Միացեալ Նահանգներուն մէջ «ուր Թրքական բարբարոսութիւնները բուռն զայրոյթ առաջ բերած էին», կ'աւելցնէ հեղինակը։ Դաշնակիցները կը սպասէին «այդ ազնուազան ցասումին գործնական արտայայտութեան»։ Ընդհակառակն հետզհետէ յայտնի կ'ըլլար թէ Ամերիկան կ'ուզէ որ Եւրոպայի ուժասպառ ազգերը վրէժ լուծէին Թուրքերէն։

Այս անստոյգ կացութեան մէջ էր խորհրդաժողովը, երբ յանկարծ Միացեալ Նահանգներու Ծերակոյտը կը մերժէր Ուիլսընի կողմէ իրեն ներկայացուած Վերսայլի դաշնագիրը։ Ամերիկան չէր ուզեր այլեւս գործակցիլ իր դաշնակիցներուն հետ եւ կը հեռանար Գերագոյն Խորհուրդէն։ Ուրեմն մեր Նոր Աշխարհի բարեկամները այլեւս մասնակցութիւն չէին կրնար ունենալ Թրքական դաշնագրի պատրաստութեան մէջ։ Բնականաբար ոչ ոք կ'արգիլէր որ անոնք շարունակէին իրենց պատուելիրական ճառերն ու վարդագոյն խոստումները։

Եւ սակայն, հակառակ այդ պարտութեան ու հակառակ մանաւանդ իր առողջական վիճակին, Նախագահ Ուիլսըն, աւելի մարդասէր ու գաղափարապաշտ, պիտի չմոռնար Թրքական դաշնագիրը եւ յուշագիր մը պիտի ղրկէր Եւրոպա՝ պարզելու համար իր տեսակէտները այն պայմաններուն մասին զորս Ցաղթական Մեծ պետութիւնները պիտի պարտադրէին բարբարոս Թուրքերուն։ Լոյտ Ճորճ կը հաւաստէ թէ «անզուսպ գաղափարապաշտին յուշագիրը զարմանք պատճառեց Դաշնակիցներուն»։ Ուրեմն, Ուիլսըն տակաւին կը հետաքրքրուէր հալածական քրիստոնեաներու ճակատագրով։ Վաւերաթուղթը ստորագրած էր իր արտաքին նախարարը, բայց տարակոյս չկար որ նիւթը եւ բառերը տուած էր ինք։ Երբեմնի վարչապետը ամբողջութեամբ կ'արտատպէ յուշագրին պատճէնը, բայց կը քաղեմ միայն այն մասերը որ կը շօշափեն մեր հարցը։

— Կասկածի տակ դնել կարելի չէ Ամերիկեան կառավարութեան անկեղծ շահագրգռութիւնը Հայաստանի Անկախութեան հարցին մէջ, կը յայտարարէ Ուիլսըն։ Քաղաքակիրթ աշխարհը կը սպասէ եւ կը պահանջէ լայնամիտ վերաբերում մը այս դժբախտ ժողովուրդին հանդէպ։ Հետեւաբար Հայաստանի սահմանները պէտք է որոշուին այնպիսի եղանակով մը որ հայ ժողովուրդին օրինական պահանջները գոհացում ստանան եւ երկիրը ունենայ անարգել ճամբայ մը դէպի ծով։ Այդ ճամբան անհրաժեշտ հայկ. շահերուն տեսակէտէն. Լազիստանի հողերէն տրուելիք ճամբայ մը — նոյնիսկ մասնաւոր իրաւունքներով — չի կրնար ապահովել այդ շահերը։ Նկատի ունենալով որ Տրապիզոնը անցեալին մէջ ալ եղած է Հայաստանը կարող առեւտրական ճամբուն վերջակէտը, նկատի ունենալով մանաւանդ որ Վէնիզէլոս այդ շրջաններու Յոյներուն դատը պաշտպանելու ատեն նախապատիւ համարեց կապեր ունենալ Հայաստանի քան թէ Թուրքիոյ հետ, Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը յոյս ունի որ Դաշնակիցները Տրապիզոնի նաւահանգիստը պիտի տան Հայերուն։

Նախագահը տակաւին կը յայտնէ շարք մը բաղձանքներ ու տեսակէտներ Իզմիրի, Թրակիոյ, Պաղեստինի, Միջագետքի, Սուրիոյ եւ առհասարակ Թուրքիոյ ապագայի մասին, բայց չի խոստանար որ եւ է յանձնառութիւն։ Բացայայտ է որ Ուիլսըն չէր կրնար նոր պատասխանատուութիւններ բարդել Ամերիկայի ուսերուն, առանց Ծերակոյտին հաւանութեան։ Միեւնոյն ատեն, սակայն, ո՛չ Թրքական հանգոյցը կը լուծուէր սկզբնական ճառերով, ո՛չ ալ Հայաստանը կրնար ստանալ իր անկախութիւնը։

Յուշագիրը աննպաստ տպաւորութիւն մը կը գործէ Դաշնակիցներուն վրայ։ Լոնտոնի եւ Փարիզի վարիչները դրական առաջարկներ ու թելադրութիւններ կը սպասէին Ամերիկայէն, մինչդեռ այս վերջինը ծրագիր մը կը ներկայացնէր միայն։ Ամբողջ բեռը պիտի տանէին Դաշնակիցները, Լոյտ Ճորճի համոզումով, իսկ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը անկիւն մը պիտի քաշուէր։ Եթէ Հայաստանի խնդիրը պիտի կարգադրուէր համաձայն արդարութեան օրէնքներուն, այն ատեն Անգլիան ու Ֆրանսան պիտի հաւանէին բարոյական ու նիւթական նոր զոհողութիւններու։ Բայց երկու պետութիւններն ալ յոգնած էին այլեւս ու երբեք տրամադիր չէին «հայասիրութիւնը» այդ աստիճան յառաջ տանելու։ Ուրեմն աւելի լաւ էր զոհել «պզտիկ Դաշնակիցը»։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՂԲՐՏԻՔ

ՊՈԼՍԵՑԻՆ

«Զօ՞րն ասեմ կամ զո՞րն խոստովանիմ»

Բաբելոնէն Բիւզանդիոն գաղթած վհուկ մը, տարօրինակ հաւաքածոյ մը կը կազմէ՝ ի մի բերելով Կեսարացիի մը գլուխը, Ակնցիի մը ուղեղը, Վանեցիի մը ջիղերը, Կարնեցիի մը բերանը, Խրիմցիի մը կոկորդը, Խարբերդցիի մը ճկունութիւնը, Պիթլիսցիի մը արիւնը, Պրուսացիի մը կուրծքը, Զէյթունցիի մը ձեռքը, Կիլիկեցիի մը սիրտն ու լեզուն եւայլն, եւայլն, եւայլն։

Դժոխքէն թարմ կրակ բերել կուտայ, որոնց վրայ կը զետեղէ ահագին կաթսայ մը, մէջը լեցնելով առատ Տէրքոզի ջուր եւ իր ժողոված-ները կը թափէ ու կը խաշէ։ Եփ մը գալէ վերջ՝ կ'աւելցնէ Ճենովացիի մը աչքն ու ականջը, քիթն ու քիմքը եւ երիկամունքը, Եէնիչէրիի մը խռչափողն ու ստամոքսը, ինչպէս նաեւ Ֆրէնկի մը փայլուն մորթը, սատանայի մըն ալ պոչը, ու կը սկսի խառնել։

Ու մեր թուած նիւթերով կազմըւած մածոյցէն՝ Բաբելացի վհուկը կը շինէ մարդ մը որուն անունն է Պոլսեցի։

Երբ կը ծնի գաւառակազմ Պոլսեցին՝ իր առաջին ու սրբազան պարտականութիւնը կ'ըլլայ չհաւնիլ իր նախահայրը եւ նկատել ինքզինքը նրբեալ, տաշեալ, եփեալ ու աղեալ կատարելատիպ Հայը։

Եթէ յանուն գիտական հետազօտութեան, պատռենք Պոլսահայուն մարմինը, նայելու համար թէ «ի՞նչ կերած է», պիտի գտնենք ահագին քանակութեամբ մախալլէպի, անուշապուր, զէրտէ, փիլթէ, որթի տերեւ, սմբուկ, բրինձ, աստ լուբիա, փալամուտ, ջուր, օղի, նորէն օղի ու նորէն ջուր, հազար, վարունգ, եւ գաւառացիի միս։

Պիտի տեսնենք որ Պոլսեցին տակաւին կերած կամ կլլած է ընթերցասիրութիւնը, եղբայրասիրութիւնը, բայց մանաւանդ հայրենասիրութիւնը։

×

Պոլսահայը շատ կը սիրէ Աստուածամայրը, բնութիւնը եւ օղին։

Կը սիրէ Աստուածամայրը, ինչ գոյն ալ ունենայ ան։ Արաբ Աստուածամայր, Թուխ Աստուածամայր, կաթի կամ ոսկիի պէս Աստուածամայր։

Պոլսեցին եթէ Աստուածամօր նաւին՝ մուտքը կ'իյնայ օղին։ Իսկ եթէ օղի խմէ, ամէն կին իրեն Աստուածամայր կ'երեւի։

Իսկ եթէ բնութեան մէջ ըլլայ՝ կ'աղաղակէ յափշտակուած.

— Ծօ՛, աս ինչ աղուոր տեղ է հոս։ Մե՛ղք, մե՛ղք, մե՛ղք։ Շիշէ մը օղի, սինակ մը տոլմա եւ Աստուածամայր մը եթէ ըլլար, հիմա սատեղը հանգիստաւոր պատարագ մը կ'ընէինք։

Պոլսեցին Աստուածամայրը հեթանոսացուցած է, հեթանոսութիւնը յաջողապէս քրիստոնէացնելու համար։ Եւ վասն թողութեան մեղաց։

×

Պոլսեցին կամ պաշտօնեայ է — պանքայի գրագիր — կամ արհեստաւոր եւ կամ արուեստագէտ։ Վերջին երկու պարագային ալ ծոյլ։ Երբ գործէ, կ'աշխատի արագ ու լաւ։

Աստուած վեց օր աշխատած է երկինքն ու երկիրը ստեղծելու համար, իսկ ամբողջ օր մը տուած է միայն Պոլիսը շինելու համար իր հէքեաթագեղ ջուրերով, կղզիներով, բարանունքներով ու լուսախաղերով։ Այս մոգական միջավայրին մէջ ծնած ըլլալով՝ բանաստեղծ է Պոլսեցին։ Ու չկայ Պոլսեցի մը որ սիրային ոտանաւոր մը գրած ու զայն տասը օրիորդի նուիրած չըլլայ։

Պոլսեցին բացառիկ ընդունակութիւն ունի երաժշտութեան համար։ Չկայ Պոլսեցի մը որ դաշնակի վրայ ունենայ զարկած չըլլայ Շոփէնը, Շումանը, Շուպէրթը, Պախը, Պէթհովէնը եւ Շահիր Պիւրհան պէյի կըտորները։

Անկարելի է գտնել Պոլսեցի մը որ չունենայ դերասանական տաղանդ։ Ահա թէ ինչու հայ թատրոնի պաշտօնական ծագումն ու ծաղկումը տեղի ունեցած է Պոլսոյ մէջ։ Ճշգագոյնը ըսած կ'ըլլանք, եթէ արձանագրենք որ Պոլսեցին կեանքի գերագոյն դերասանութեան անընդունակներն է որ յանձնած է թատերական բեմին։

×

Հակառակ իր ունեցած շնորհաց ծաղիկներուն՝ գաւառացի մեր քոյրերն ու եղբայրները, ընդհանրապէս եւ բնականաբար, չեն սիրեր Պոլսեցին։ Եւ սակայն շատ կը սիրահարին իրենց չսիրած Պոլսեցիին։ Եւ ասիկա կեանքի առեղծուածներէն չէ։ Կը սիրահարին, գիտնալով որ Պոլսեցին անառակ որդին է ազգին։ Աւետարանի անառակ որդիին պէս խղճահարած չէ սակայն Պոլսեցին։ Ան ալ խոզ ունի հարկաւ. միայն թէ Պոլսեցին խոզը իր ներսը կը պահէ կամ կ'արածէ։

×

Քանի մը տարի առաջ լուր ելաւ թէ հին Հնդկահայ հարուստ մը, Խմբլեան, ահագին գումար մը ձգած է իր ժառանգորդներուն, որոնք կը փնտռուին։ Այս լուրը լսած – Հաւատ, որեթէ ամբողջ պոլսահայութիւնը, վայրկենապէս եղաւ ... «Խմբլեան» եան»։

Պոլսեցին ճկուն է, գիտէ անմիջապէս հանուիլ ու հագուիլ ամէն տարազ, ամէն անուն, ո՛ր երկրին, ազգին ու կրօնքին ալ պատկանի։

Այդ շրջանին, Պոլսահայ ո՛ր հայ ընակչին ալ նամակ գրէի՝ ինք կ'անուանէի հարազատ «Խմբլեան», մեծ խնդութիւն պատճառելով իրեն։

×

Պոլսեցին ընդհանրապէս ազգասէր է, բայց ոչ հայրենասէր։ Այս վերջին տարիներս եղած է «Հայաստանասէր» եւ ի՞նչու չըլլայ, քանի որ հեռու է Հայաստանէն, գտնուելով Պոլիս կամ արտասահման։

Հայաստանը իրեն համար «դրախտավայր» է ու նկարի մը պէս գեղեցիկ է, որքան ատեն որ հեռու է իրմէ։

Պղատոնական յուզիչ սիրով մը ան, մերթ ընդ մերթ, ինքզինքը կապուած կը զգայ «երկրասարդ» կամ «մայր» Հայաստանին։

Իսկ եթէ մօտենայ տեսնել Հայաստանին, նորէն կը սիրէ անշուշտ, սակայն ոչ նախկին վիպապաշտ թափով եւ ոչ ամէն օր։

Պոլսեցիին համար «յաւիտենական սէր»էն աւելի տաժանելի բան չէ կայ։ Ցմահ սէրը զինքը կը տանի միօրինակութեան։ Եւ Պոլսեցին անօրինակ Հայ մըն է։

Ան քաջառողջ է իբրեւ Բիւզանդացի, հիւանդ է իբրեւ Հայ ու Թաղածին զինքը իբրեւ Հայաստանցի։

Կրնայ յարութիւն առնել, իբրեւ հայ քրիստոնեայ, եթէ կազմուի մեծ Հայաստան մը, ամէն յարմարութիւններով, բոլոր հանգստաւէտութեամբ։ Սանկ երկրասարդուհի Հայաստան մը, ընկողմանած անդուլներու, մետաքսներու, ժանեակներու եւ ժապաւէններու մէջ։ Ահա այն ժամանակ Պոլսեցին կ'երթայ Հայաստան իբրեւ կնամեծար կամ շրջիկ. կը յուզուի, կը վիճի, կը գրէ ոտանաւորներ, նուէրներ ալ կ'ընէ, եւ քաջարար ակռայ մըն ալ քաշել կուտայ այնտեղ, իր արիւնով ալ ոռոգած ըլլալու համար իր «անուշիկ» հայրենիքին հողը։

Պոլսեցիին բերնին մէջ հայերէնը նուրբ է, անոյշ եւ մշակուած, երբ անշուշտ գրական լեզուով կը խօսի։ Իր սեփականութեանց ամէնէն նըրկայանալի մասն է ան։ Մեղք սակայն որ Պոլսեցիին յիշողութիւնը տկար է եւ իր աննման հայերէնը շուտ կը մոռնայ։

Պոլսեցին երբ ըսէ.

— Հայերէնը դժուար կը խօսիմ...

Ըսել կ'ուզէ.

— Ֆրանսերէնը սահուն կը խօսիմ.

Իսկ երբ ըսէ.

— Հայերէն չեմ գիտեր.

Ըսել կ'ուզէ.

— Լեզուագէտ եմ։

Ճիշդ է որ Պոլսեցին յառաջացած է լեզուագիտութեան մէջ, ինչպէս նաեւ ուսադարութեան։

×

Պոլսեցին երկար բարակ բաներ ունի։ Հասակը երկար է, միտքն երկար է, ձայնը երկար է, ոտքը երկար է ու մարմինը համաչափ ըլլա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այո՛, առաջնորդում է։ Միթէ՞ այդ խօսքը զարմացնում է քեզ։ Դու անշուշտ մտածում ես թէ՝ ինչպէս կարող է կոյրը առաջնորդել. այնպէս չէ՞։ Բայց իմ զօրքերը պատերազմի համար ուրիշ առաջնորդներ ունին։ Գրիգորի ներկայութիւնն անհրաժեշտ է բանակում նրա համար, որ Գարդմանացիք ամէն րոպէ աչքի առաջ ունենան իրանց կոյր իշխանին եւ սրտների մէջ վառ պահեն վրէժխնդրութեան կրակը։ Ոչ մի զօրապետի խրախոյսը այնքան չի դրդել իմ զօրքերի քաջութիւնը, որքան իմ որդւոյ կուրութիւնը... Նրանք տիրասէր են եւ չեն հանգստանալ, մինչեւ որ իմ եւ նրա վրէժը չառնեն Թագաւորից։

Մարզպետունին զարմանում էր, որ Սեւադան բանում էր նրա առաջ իւր սիրտն անկեղծօրէն, իւր նախահաղկ դիտաւորութիւնները. եւ այդ անում էր առանց քաշուելու կամ նոյնիսկ վախենալու թէ ինքը, Մարզպետունի, իբրեւ արքայի հաւատարիմ ու զինակից, կարող է խոչընդոտ լինել իրան՝ իւր նպատակներն իրագործելու։ Սեւադայի այս վարմունքն աւելի եւս երկիւղ էր ազդում Մարզպետունու սրտին։

— Եւ այդպէս. դու ուրեմն հոգացել ես, որ Գարդմանացոց վրէժխնդրութիւնը լինի անշիջելի, իսկ ապստամբութիւնը՝ համաճարակ եւ կործանի՞չ, հարցրեց իշխանը յուսահատ ձայնով։

— Այո՛, Տէր Մարզպետունի, ուրիշ կերպ վարուել չէի կարող. անիծի՛ր ինձ, եթէ կամենում ես, բայց գիտացի՛ր, որ երբ բաժակը լցւում է, այն ժամանակ այլեւս անկարելի է աւելացնել նրա վրայ ուրիշ մի քանի կաթիլ եւ պահանջել, որ նա չթափուի...։

Մարզպետունին զգաց, որ հասել է արդէն ժամանակը՝ գործադրել այն զէնքերը՝ որոնցով միայն հնարաւոր էր անողոք իշխանին սիրտն ամոքել. — այդ զէնքերը, իւր խնդիրներն ու աղաչանքներն էին։ Այդպիսի զէնքերով, ի հարկէ նա չէր հայցել օտարից, նոյնիսկ Հայրենիքի փրկութիւնը, բայց մի ներքին խռովութիւն դադարեցնելու համար նա չէր քաշւում աղաչել հարազատին, որովհետեւ դըրանով նա չպիտի նուաստացնէր իրան, այլ պիտի բարձրացնէր նոյնիսկ Սեւադայի աչքում։ Այդ պատճառով ասաց.

— Եթէ ես ծունր չոքէի քո առաջ, Սեւադայ իշխան, եւ համբուրէի քո ոտքերը եւ աղաչէի, որ խնայես դու եղբայրդ ու որդկերանցդ արիւնը... աղքիլես այն կոտորածը, որ մի օրուայ մէջ անթիւ բնտանիքներ պիտի կործանէ, բիւրաւոր մանուկներ պիտի որբացնէ, կանայք ու հարսունք պիտի այրիացնէ.., եթէ յիշեցնէի քեզ նախ քրիստոնէի եւ ապա Հայ մարդու սրբազան պարտքը. որ է՝ չարին չարով չհատուցանել եւ Հայրենիքը կործանելու գնով՝ անձնական վրէժխնդրութիւնը չյագեցնել... ի՞նչ կ'անէիր դու, Սեւադա իշխան, միթէ՞ անողոք կը մնայիր իմ աղաչանքների, իմ արտասուքների առաջ...։ —

— Ո՛չ մի խօսք այդ մասին, Տէր Մարզպետունի։ Բնութիւնն ուրիշ կերպ է ստեղծել մարդուն, իսկ մենք այլ կերպ ենք հասկանում նրան։ Աստուածպաշտ սիրտը չի հնազանդիլ ուրիշի հրամանին. ի զուր ենք մենք այդ մասին խրատներ կարդում մեզ եւ ի զուր էլ քրիստոնեաներ անուանում. մենք մեր կրքերի հպատակներն ենք եւ ոչ թէ Քրիստոսի աշակերտներ։ Քրիստոնեայ մարդ չկայ աշխարհում։ Քրիստոսի պատուէրը կարդում են միայն նրանք, որոնք զրկանք չեն կրել ապերախտ ընկերից, կամ եթէ կրել են, չեն կարողանում «ակն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման» փոխարինել։ Բայց նրանք, որոնք ոյժ ունեն փոխարինելու՝ փոխարինում են զրկանքը. եւ այդ աւելի բնական է, քան քրիստոնէաբար ներելը։

— Իսկ նրանք, որոնք ոյժ ունեն վրէժխնդիր լինելու եւ սակայն ներում են...

— Եթէ կան այդպիսի մարդիկ, ապա նրանք գերբնական արարածներ, ճիշդ Քրիստոսի աշակերտներ են, բայց ես այդպիսիններին չեմ ճանաչում։

— Դու եղի՛ր նրանցից մինը, Սեւադայ իշխան. միթէ՞ քո սիրտն աւելի չի հպարտանալ այն ժամանակ, երբ կարծես թէ՝ կարող էիր վրէժխնդիր լինել եւ սակայն ներեցիր, քան այն ժամանակ, երբ վրէժխնդիր լինելով, շուրջդ աւեր ու սրածութիւն սփռես։ Ով որ գիտէ թէ ո՛րն է բարին եւ լաւագոյնը եւ սակայն գործում է հակառակը, նա մի չարագործ է։ Անշուշտ Գարդմանայ տէրը չի ցանկանալ, որ մեզանից մինը համարձակուի նրան այդ անունը տալ։

— Գարդմանայ տէրը, դժբաղդաբար, մի հասարակ մարդ է. բնութիւնը նրա կրծքի տակ դրել է այնպիսի մի սիրտ, որպիսին եւ ունին ուրիշները. նա չի կարող զգալ այն, ինչ որ չեն զգում իւր նմանները։

— Ո՛չ, Գարդմանայ տէրը մի սինլքոր կամ գեղջուկ չէ, որ չճանաչէ առաքինութիւնը. նա գիտէ թէ որքան քաղցր է ներելն ու պիտի ներէ անշուշտ։ Ես խնդրում եմ քեզանից այն շնորհը այն մայրերի եւ կանանց բերանից, որոնց որդիներն ու ամուսինները պիտի զոհուին քո վրէժխնդրութեանը։

— Տէ՛ր Մարզպետունի, դու ինձ գլխաթափ ես անում. քո խօսքերը շոշում են իմ սիրտը, որովհետեւ դու նստած ես այժմ իմ առաջ եւ ես լսում եմ քո կենդանի բարբառը։ Բայց երբ դու հեռանաս եւ ես մնամ միայնակ, երբ այս ահագին սրահի մէջ ջղջիկները գան ինձ ընկերանալու, երբ առաւօտեան արեւը բերէ ինձ նոր լուսաւորը՝ ինչ որ բերել էր գիշերը, երբ երկու քայլ փոխելու համար կարօտ եմ իմ ծառաների շնորհին, երբ տենչանօք տենչամ, բայց չկարողանամ լսել իմ լծակցի մխիթարական խօսքը եւ մտածեմ որ քո Թագաւորի անողորմ հրամանը գերեզման տարաւ նրան՝ այն ամուսնասէր կնոջը, որ որդիասէր ծնողին... Երբ լսեմ իմ թշուառ հարսի տխուր երգերը, երբ կոյր ամուսնոյ սեւ բաղդը լացող նրա ողբերը... երբ Գրիգորի որդին, փոքրիկ Սեւադան, գայ հարիւրերորդ անգամ ինձ հարցնելու թէ՝ «Պապի՛կ, դու ծերացար։

(Շար.)

ՏԱՐԱՍ ՇԵՒՉԵՆԿՕ

Մարտի 9ին Խորհրդային Միութեան մէջ համատարած եւ արտակարգ շուքով տօնուեց Ուկրայինայի հանճարեղ բանաստեղծ Տարաս Շեւչենկոյի ծննդեան 125ամեակը :

Թէեւ այդպիսի մի ոչ – կլոր տարեթիւ սովորաբար պատրւակ է ծառայում միայն սահմանափակ վերյիշումների այս կամ այն ականաւոր գործչի մասին, բայց քաղաքական դիտումներով Ստալինեան միահեծանութիւնը կանգ չառաւ նուրբ նկատումների առջեւ ու Շեւչենկոյի 125ամեակին տուեց հարիւրամեայ յոբելեաններից աւելի փայլուն եւ զանգուածային հանդամանք : Մեր ժամանակներում բռնակալութիւններն իսկ իրենք զիրենք յայտարարել են ազգերի ինքնուրոյն գոյութեան պաշտպաններ : Բռնակալութիւններից վատթարագոյնը, տրոբելով հանդերձ ենթակայ փոքր ժողովուրդներին, չի փախցնում ընդունելի նկատած առիթը, ցոյց տալու անպատկառօրէն, թէ յարգում է նրանց մշակութային արժէքները :

Այդ պատճառով ռուսական բազմաթիւ յոբելեանների շարքում — Տոլստոյ, Պուշկին, Իգորի գնդի պատմութիւնն եւ այլն, նա յարմար գտաւ տեղ տալ եւ վրացի Ռուսթաւելուն, Ուկրայինցի Շեւչենկոյին, հայ Սասունցի Դաւթին, Ադրբէյջանցի ... երեւան է հանուած մի բանաստեղծ, որի հարիւրամեակը պիտի տօնուիգալտարի, անունը չեմ յիշում, ապա հերթը կուգայ անդրկասպեան ժողովուրդներին :

Որքան էլ բռնազբօսիկ է Շեւչենկոյի « 125ամեակի » տօնակատարութիւնը Խորհրդային երկրում, այնուամենայնիւ նա մեզ առիթ է տալիս ծանօթացնել հայ ընթերցողին բախտակից ժողովրդի ամենասիրուած երգչի հետ, որի կեանքի պատմութիւնը բնորոշ է Ռուսաստանի ոչ միայն անցեալ, այլ եւ այսօրուան բռնակալութեան համար : Ամենայն իրաւամբ կարելի է ասել, որ Խորհ. Հայաստանի բանաստեղծներից մի քանիսի վիճակն եթէ ոչ աւելի վատ, առնուազն տարբեր չի եղել «երկաթէ» ցար Նիկոլա Ա.ի բանտերում հիւծուած Շեւչենկոյի վիճակից :

Մեծ Ուկրայինցու մի քանի ոտաւորների ռուսերէն թարգմանութեան հին տպագրութեան մէջ գտանք նրա ինքնակենսագրութիւնը : Ահա թէ ինչ է պատմում Շեւչենկօն իր մասին :

— « Ես զաւակն եմ ճորտ Գրիգոր Շեւչենկօյի, ծնած 1814 Թ. Փետրուար 25ին Հ. Տ. Բարոն Էնգէլգարդի կալուած Կիրիլովկա գիւղում (Կիեւի նահանգ) :

8 տարեկան զրկւեցայ հօրից մօրից եւ պատսպարւեցայ գիւղի դպրեմօտ, իբրեւ տիրացու – աշակերտ : Աշխարհում չունէի մէկը, որն իմ մասին հոգ տանէր, այդ պատճառով ստրկական հնազանդութեամբ ես պատրաստ էի կատարել դպրի բոլոր քմահաճոյքները · իսկ նա չար մարդ լինելուց բացի եւ զարհուրելի արբեցող էր : Այնուամենայնիւ երկու տաժանելի տարիներ ընթացքին, այսպէս կոչւած դպրոցում, մի կերպ ծանօթացայ քերականութեան, ժամագրքի ու Սաղմոսի հետ :

Ուսմանս վերջին ամիսներին դպիրը յաճախ ուղարկում էր ինձ Սաղմոս կարդալ ճորտ մեռելների վրայ եւ բարեհաճում էր ստացած վարձատրութեան տասներորդ կոպէկն ինձ տալ իբրեւ քաջալերանք : Իմ օգնութիւնը հնարաւորութիւն էր տալիս «ուսուցչիս» իր մի բարեկամի հետ աւելի ազատօրէն նուիրուել սիրած ըզբաղումին — օղեմոլութեան · այնպէս որ, երբ վերադառնում էի աղօթարարական քաջագործութիւններից, ես գտնում էի երկուսին կիսամեռ փռուած :

Դպիրը դաժանօրէն էր վարւում ոչ միայն ինձ հետ, այլեւ բոլոր «դպրոցականների» հետ եւ մենք խորապէս ատում էինք նրան : Այս առաջին բռնակալը դրեց իմ հոգում՝ մարդու իր նմանի վերաբերմամբ կատարած ամէն մի ճնշումի բուռն ատելութիւնը : Մի օր երբ նա անզգայ արբեցած դետին էր ընկել, ես վերցրի նրա գրքերից նկարազարդ մի հատոր եւ փախայ Լիսեանկա գիւղը, աշակերտ մտայ այնտեղի դպրի մօտ, որ միաժամանակ եւ ներկարար էր : Սա ոչնչով չէր տարբերւում նախորդից, բայց ինձ հրապուրեց ներկարարութեամբ : Այդտեղից փախայ Տարասովկա գիւղը, որտեղի դպիրն անուն էր հանել իբրեւ լաւ նկարիչ : Բայց նա ուշադրութեամբ զննեց իմ ձախ ձեռքս եւ յայտարարեց, որ ես ոչ թէ նկարիչ, այլ տակառագործ իսկ չեմ կարող լինել : Կորցնելով ամէն յոյս հասարակ ներկարար դառնալու, խորտակուած սրտով հայրենի գիւղը վերադարձայ, որ եւ է մէկի մօտ հոտաղ մտնելու յոյսով : Զլաշողեցայ, որովհետեւ մեր կալուածատէրն իր ճորտերի միջեւ մի արագավազ տղայ էր փնտռում տնային ծառայութիւնների համար : Ինձ քաղ տուին նրա տունը : Պարտականութիւնս էր լուռ եւ արձանացած կանգնել նախասենեակի անկիւնում ու սլանալ, հէնց որ հնչէ աղայի կանչը մատուցանելիքին առաջը դրւածչիբուխը կամ քթի տակ կանգնած ջրամանից ջուր լցնել բաժակի մէջ : Հակառակ պարոն Էնգէլգարդի խիստ հրամանին, գաղտագողի մասխով ընդօրինակութիւններ էի անում պատերից կախուած նկարներից : Թուղթն ու մատիտը թռցնում էի կալուածի վարիչի պահարանից : Շուտով աղան ճանապարհորդութեան գնաց, ինձ էլ նստեցրեց կառապանից կողքին, որպէսզի տնից դուրս եւս զրկուած չլինի իմ «ծառայութիւններից» :

Մի օր Վիլնա քաղաքում, երբ աղաս գնացել էր պարահանդէսի Թագուհու անուանակոչութեան առթիւ, ես մի անկիւնում, մոմի լոյսի տակ, նուիրուեցի իմ սիրած աշխատանքիս – ընդօրինակումին դողացած նկարներից մէկի ու չնկատեցի, թէ ինչպէս արագ ժամերն անցան : Ցանկարծ Պ. Էնգէլգարդը ներս մտաւ, թղթերս պատռեց ու ապտակներ տեղաց երեսիս : Միւս օրը հրամայեց կառապանին ինձ ստրկահարել, որն եւ կատարուեցաւ սպասչաճ եռանդով :

Արդէն 18 տարեկան էի · աղաս տեսնելով որ ինձանից ցանկացած ծառան դուրս չի գար, որոշեց օգտագործել իմ նկարչական հակումներս եւ չորս տարով տուեց ինձ Պետերբուրգի նկարչութեան վարպետ Շիրեաեւին : Պարզւեց, որ Շիրեաեւն եւս ինձ նկարչութիւն սովորեցնելու միտք չունէր : Գարնանային պարզ գիշերներին փախչում էի տնից ամարային այգին (զբօսավայր Պետերբուրգում) ու նկարում այնտեղի արձանները : Այդպիսի մի զբաղումի ժամանակ ինձ հետ ծանօթացաւ նկարիչ Սօշենկօն : Նա ինձ խորհուրդ տուեց նկարել ջրաներկերով եւ կենդանի մարդու : Առաջին մոդելս եղաւ նոյն աղայի ճորտ կոզակ հայրենակիցս : Պարոն Էնգէլգարդը պատահականօրէն տեսնելով ջրաներկս՝ շատ հաւանեց, ու հրամայեց նկարել իր մի քանի սիրականներին : Սօշենկօն շարունակում էր հետաքրքրուել ինձանով : 1837ին նա ինձ ներկայացրեց Գեղարուեստից ճեմարանի քարտուղարին, Պ. Գրիգորովիչին ու խնդրեց ազատել ինձ ճորտի թշուառ վիճակից, Գրիգորովիչը դիմեց Թագաժառանգի դաստիարակիչ եւ անուանի բանաստեղծ Ժուկովսկուն : Վերջինս վիճակահանութիւն կազմակերպեց եւ գոյացած 2500 րուբլիով ինձ գնեց Պարոն Էնգէլգարդից 1838 ապրիլ 22ին : Այնուհետեւ ես սկսայ յաճախել Գեղարուեստից ճեմարանը եւ աւարտեցի զայն 1844 թուին ազատ նկարիչի տիտղոսով » :

Սակայն Շեւչենկոյի տաղանդը գերազանց զօրութեամբ գործադրուեցաւ ոչ թէ վրձինի, այլ գրիչի տակ : Բանաստեղծական առաջին իսկ փորձերից ժայթքեց նրա Ուկրայինեան վեհշկական ոգին արտայայտելու աննախընթաց կարողութիւնը ու այն էլ — օ՜ սարսափելի հերետիկոսութիւն— ուկրայիներէն լեզուով · մինչդեռ այն ժամանակուայ մեծ – Ռուսերի համոզումով ուկրայիներէնը միայն գըռեհիկ գաւառաբարբառ էր գրական միակ լեզուն՝ ռուսերէնի կողքին : Բայց Շեւչենկօն այն աստիճան հրապուրել էր ուկրայիներէնով, որ իր հայրենակիցները հետ նամակագրութիւն իսկ հրաժարւում էր ունենալ ռուսերէնով :

Նիկոլա Ա. էլ ունէր իր Ժդանովները, որոնց ուշադրութիւնից չէր կարող խուսափել «ազգայնական» Շեւչենկօն : 1847ին ձերբակալում են նրան առանց որ եւ է պատճառի եւ ցմահ աքսորում Ուրալեան շրջանի Օրսկ ամրոցը : Դահիճները չեն բաւականանում նրան միայն Փրկչաքայլ ազատազրկելով, այլեւ հոգեպէս — խստիւ արգիլում են գրել, կարդալ կամ նըկարել : Բարեկամներին ուղղուած գաղտագողի նամակների մէջ բանաստեղծն աղերսում է մի կերպ վերացնել գէթ պատժի այն տմարդի մասը, որն «ամբողջովին խլել է իր ապրելու իմաստը» (անկասկած Ստալինեան բանտերում եթէ դեռ կենդանի են հայ բանաստեղծներ ու առհասարակ «ազգայնական» մտաւորականներ, նրանց եւս արգիլուած է որեւէ մտաւոր աշխատանք) : Շեւչենկոյի նամակները լռում են, նրա վրայ բարդւում են չգրելու արգելքի խախտման աւելորդ մեղադրանքն ու խստացնում բանտարկութեան պայմանները : Ամբողջ 9 տարի մեծ Ուկրայինցին մնում է դիակնացած այս իւրայատուկ տեւական կիսամահապատժով : Վերջապէս Ռուսաստանի կայսրներից ամենադաժանը՝ Նիկոլա Ա. չւում է դժոխք : Ցաջորդը, Աղեքսանդր Բ., բազմաթիւ միջնորդութիւններից յետոյ, 1857ին, ներում է տալիս Շեւչենկօին : Բայց բանաստեղծի կեանքը խորտակուած էր արդէն եւ նա մեռնում է, հազիւ չորս տարի վայելելով ցարերի իշխանութեան տակ հնարաւոր ազատութիւնը :

« Ի՞նչքան տարիներ փճացած, ինչքան ծաղիկներ թառամած», ակամայ յիշում ես իր խօսքերը :

Ինչո՞ւմն է Շեւչենկոյի հմայքի գաղտնիքը, ինչո՞ւ նա լայն զանգուածների համազգային բանաստեղծ է այն աստիճան, որ Ուկրայինայի անգրագէտ գեղջուկներն իսկ երգում են նրա «Կոբզարի» (աշուղ, գուսան) հատուածները : Պատասխանը նոյն է, ինչ բոլոր համաժողովրդական մեծ բանաստեղծների համար — նա արտայայտել է իր հարազատների տառապանքը մայրենի լեզուով, գեղեցկօրէն եւ այնպիսի պարզութեամբ, որ իր ոտանաւորներն ու քերթուածները չեն տարբերւում ժողովրդական բանահիւսութիւնից :

Ուկրայինցիները միշտ եղել են հողագործներ, շահագործուած միաժամանակ լեհական ու մասամբ ռուսական ազնուականութիւնից եւ հրեայ առեւտրական դասակարգից :

Շատ անգամ ճարահատ նրանք ապստամբել են եկւոր իշխողների դէմ մերթ կրօնական պատճառներով — Լեհերը յամառօրէն ձգտել են կաթոլիկացնել ուղղափառ Ուկրայինցիներին, եւ մերթ տնտեսական : Գայտամակների ուկրայինեան փէտայիների մղած արիւնոտ կռիւները հարուստ են հերոսական դրւագներով : Շեւչենկօն երգել ու պանծացրել է սրանց բուռն ատելութեամբ, ընդդէմ «շլախտայի, մոսկալների ու ջհուդների», երբեք այլապէս նա չի կոչում Լեհերին, Ռուսերին ու Հրեաներին, դնելով այս կոչումների մէջ արհամարհանք ու զայրոյթ : Խորհրդային գրականագէտները ճգնում են կլորացնել անկիւնները, դուրս բերելով Շեւչենկօին իբրեւ ցարականութեան դէմ պայքարող յեղափոխական : Ի՞նչ կեղծիք, բանաստեղծն ատել է ոչ միայն Ուկրայինայի վրայ բռնացող իշխանութիւնները, այլեւ ժողովուրդները : Երկուսը հաւասարապէս թշնամի են իր երկրին : «Կատերինա» քերթուածի մէջ Շեւչենկօն հակառուս է · «Գայդամակի» մէջ հակալեհ, անկախ այն բանից, որ եթէ ցարը բացարձակ բռնակալ էր, լեհ թագաւորը խաղալիկ էր ազնուականների խորհրդարան Սէյմի ձեռքին : Վարչաձեւերի դէմ չէ նրա ցասումը, այլ իր հայրենիքը ոտնահարող ազգերի :

Շեւչենկոյի աղաղակած այս ճշմարտութիւնը խստօրէն կը ծածկեն նրա յոբելեան տօնողները : Բայց մինչեւ ե՞րբ :

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Ե.

ՏԵՍԻԼՔԸ

Տեսիլքի մը գիրկն օրօրան՝
Դաւթի հոգին թափառական,
Կ'անցնէր, տեսնէր հովի նման՝
Քաղաքները կիսակործան :
Հրմնայատակ գիւղ ու աւան
Գալարուէին ինչպէս ծխան ,
Տէրերն անոնց՝ շատոնց տեղեան :
Ու կմախքներ հոն ցիրուցան
Դ ախճիր վկայ, մարդոց գազան :
Մանուկը դեռ կառչած մօրկան
Եւ ածխացած՝ հայրն իր պաշտպան :
Մահն անցած էր ապերասան ·
Լծվարն ինկած քովն իր եզան ,
Խոփը կրծքին, արտը խոպան :
Ու տաճարներ նուիրական
Դարձած դժոխք ու տանջարան ·
Պահանաներ ժամու դրան՝
Փշրուած զանկով կամ խաչաձեւ :
Դեռ մորթազերծ որքա՞ն իշխան ,
Անարգուած կիներ այնքա՞ն ·
Ցաւազալար ու ցցահան :
Զոհեր կային հոն անկենդան
Իրենց կեանքի ազատութեան
Եիրոյն , պարտասած ալոյեան :
Ու գլուխներ բրգանման ,
Մեծ ու փոքր շարան շարան ·
Թարիսպներու մուտքի դրան
Գուգուէն մինչեւ Սիփան ,
Վարդանակերտ Փայտակարան ,
Բեղուն դաշտերն Այրարատեան ,
Ողողած էր գետը արեան :
Ու սուրբ թերթեր մեր դպրութեան
Դեռ բոցավառ անկերպարան ,
Վեհ հոգիներ աննիւթական
Խարիխ ձգած Մասիսի նման
Թեւածէին երկրի վրան :
Ջայներ չորս դին ինչպէս գուժկան ,
Լալահառաչ ու հոգեհան
Զինք կանչէին իբրեւ պաշտպան :
Փոթորկեցաւ Դաւիթ հսկան՝
Ու վեր թռաւ վիշապանման ·
Նին ցնո՞րք էր թէ իրակա՞ն ·
Տեսիլքն իջաւ սրտին խորան :

Ու այսպէս միշտ հայ օրօրան
Չէ ունեցած երգ բնական
Դառն է եղեր կաթը մանկան :
Հինէն ի վեր եկան անցան
Մեր երկրին փորձանք դարձան
Դաժան, վայրագ ազգեր այնքան
Որոնք հիմա կան ու չկան ,
Տխուր յոյզեր են պատմութեան
Մինչ Հայը ապրի յաւիտեան :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

Պատուանդան մը որ պիտի ներկայացնէր Վլանկայի վարունդի արտը : Անոր մէջ կանգնած Պոլսեցին : Արձանները մերկ կը շինեն ընդհանրապէս : Իմ քանդակելիք Պոլսեցիս թէեւ Ադամի մը պիտի նմանէր իր բոպիկութեամբ եւ մերկանդամութեամբ , սակայն, հագած պիտի ըլլար վարտիք – շապիկ մը կամ գիշերանոց մը :

Վերամբարձ աջ ձեռքին մէջ պիտի ունենար բոցավառ եւ ջահաձեւ օղիի շիշ մը :

Ձախ ձեռքին մէջ անմահութեան բաժակը :

Պոլսեցին իր կռնակը դարձուցած պիտի ըլլար Արեւելքին ... յանուն յառաջդիմութեան :

Բերանը բաց ու պոռալու ձեւ մը պիտի ունենար : Իր աղաղակէն ուզողը իր ուզածը կրնայ հասկնալ · օրինակ՝

— Հրդե՛հ կայ ...

— Կեցցէ՛ բլրուլ գետի քաջ խումբը ...

— Մուխը կը մարենք այրողներուն ...

— Անկցի՛ն գինետունին ապակիները ...

Արձանին ներքեւի մասին մէջ պիտի քանդակէի hանենտէ Արթաքիի արեւելանուագի խումբը, բազմած ծաղկեալ սեղանի մը առջեւ, կշռոյթ տալով Պոլսեցիին ձայնին ու քայլին :

Արեւելանուագին առջեւ պիտի պարէին, պորտախաղով, Ս. Սարգիսը եւ Ս. Կոյս Հռիփսիմէն :

Պոլսեցին կոխած պիտի ըլլար վիչապաձեւ փալամուտներու խումբի մը վրայ :

Ու իր ճակտին շուրջ պիտի ունենար պսակ մը՝ կազմուած փորը լեցուած սմբուկներէ, դդումներէ եւ լոլիկներէ :

Ափոթէոզ :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՐԻ

1907ին իր մէկ պատանեկան ընկերուհիին կը գրէր ·

— «Փլաւ կեանքս, այլեւս անհնար է զայն վերականգնել, նոյնիսկ երազներս չեն կրնար իմ մէջ արթնցնել կեանքը · ուշադիր եմ անոնց առողջութեան, կ'ուզեմ որ առողջ մեծնան, դեռ շատ փոքր են · կեանքս յոգնեցուցիչ է, մեծ է վիշտս, այն աստիճան որ կը քայքայէ ուժս եւ առողջութիւնս :

Ցէղոյն, նիհար ու քիչ մը ծերացած, Մառի ամէն առաւօտ կը մտնէր տարրալուծարան, կ'առնէր գողնոցը, կը քաշէր զայն իր սեւ հագուստին վրայէն եւ կը սկսէր աշխատիլ :

1910ին լոյս կ'ընծայէր գիրք մը՝ 971 էջերէ բաղկացած, «Traité de radioactivité» :

Մինչեւ այդ, արդէն քանի քանի տիտղոսներու տէր էր :

Ո՞վ չէ ունեցեր նախանձողներ, ուրեմն թշնամիներ :

Մառի բացառութիւն պիտի չկազմէր · Նախանձորդներ շատ ունէր, հետեւաբար եւ թշնամիներ :

Փսփսուք մը ծայր կուտար · — Կիները չեն կրնար Ակադեմիային մասնակցիլ» : Ուրիշներ, աւելի նենգմիտ, բերնէ բերան կը տարածէին թէ Մառի կաթոլիկ չէ, այլ Հրէուհի մը :

1911ին Ակադեմիային նախագահը կը յայտարարէր ·

— «Ակադեմիաները բաց են ամէնուն առջեւ, բացի կիներէ :

Եւ Մառի Քիւրի մէկ քուէի տարբերութեամբ կը ձախողի ընտրութեանց մէջ, ակադեմական մը դառնալու համար :

Բարեկամները կը դառնանան, ի սեւ եղած անիրաւութեանց :

Նա Քիւրի կը գրէ ·

— «Քիւրիներու պատմութեան մէջ միշտ օտարներն են կարծես որ կուգան սրբագրել Ֆրանսայի բռնած դիրքը մօրս հանդէպ : 1911ին Սթօքհոլմի Գիտութեանց Կաճառը մօրս կուտար, երկրորդ անգամ ըլլալով , Նոպէլի քիմիագիտութեան մեծ մրցանակը : Ոչ մէկ պսակաւոր՝ կին թէ այր, չէ արժանացած երկու անգամ այսպիսի վարձատրութեան մը :

Շուէտի Թագաւորը հացկերոյթ մը կուտար ի պատիւ կին գիտունին · ամբողջ քաղաքը խրախճանքի մէջ էր , հարիւրաւոր կիներ տեղական տարազներով կը դիմաւորէին հանճարեղ այրին : Մառի բանախօսեց այդ օրը , ռատիումի մասին :

Գիտունը 44 տարեկան էր, եւ աշխարհ արդէն զինք կը ճանչնար :

Փարիզի մէջ կրկին հալածանք : Նախանձն ու չար լեզուն կ'ընկճէին գիտունը : Եղած հալածանքէն այնքան կը տառապէր որ լրջօրէն հիւանդացաւ :

Լրագրողներ կը գրէին Մառիի դէմ, անանուն նամակներ կը տեղան նոյնիսկ սպառնալով իր կեանքին :

Հեղինակը կ'ըսէ այս առթիւ ·

— «Ցիշենք միայն այն պարագան որ նուազ վիրաւորական է, բայց ամենավատը որուն նշաւակ դարձած էր Մառի Քիւրի : Ամէն անգամ որ կ'ուզէին զրպարտել եւ ստորնացնել այս հրաշալի կինը, կ'ըսէին թէ Ռուս է , Գերման կամ Հրեայ եւ կամ Լեհուհի մը : Ան «օտարականն» էր որ Փարիզ էր եկած տիրանալու անիրաւօրէն բարձր դիրքի մը : Բայց ամէն անգամ որ Մառի Քիւրիի օժտուած միտքին շնորհիւ գիտութիւնը կը փառաբանուէր եւ ամէն անգամ որ օտար երկրի մը մէջ կը խօսուէր աննախընթաց ոգեւորութեամբ եւ երկիւղածութեամբ աշխարհահռչակ այրիին մասին, տեղական թերթերը կը գրէին իսկոյն «Ֆրանսայի դեսպանուհին» , «ազգային պարծանք մը» :

Մառի կ'ատէր փառքը , հռչակը : Իր բաղձանքն էր անծանօթ մնալ :

Երկու հոսանքներ կային թեր ու դէմ :

Իր վրայ հիացողներու զայրոյթը չափ չունէր :

Հալածանքի տարին Լեհ պրոֆեսորներու խումբ մը եկաւ Փարիզ եւ ներկայացաւ Մառիի :

Լեհ հանրածանօթ գրագէտը, Հենրիկ Սիէնքիէվիչ, հետեւեալ ուղերձը ղրկած էր գիտունին.

— «Մեր ժողովուրդը կը հիանայ քու վրադ, կ'ուզէ քեզ ունենալ իր մէջ, իրեն հետ : Դուն պէտք է աշխատիս հայրենիքիդ մէջ մեզ հետ · անխտիր ամբողջ ազգին փափաքը այս է : Քեզ Վարշաւիոյ մէջ ունենալով , մենք մեզ աւելի զօրաւոր պիտի ըզգանք : Աւելի հպարտ : Լսէ մեր ձայնը եւ ետ մի մղեր մեր ձեռքերը որ դէպի քեզ կ'երկարին» :

Հայրենիքը զինք կը կանչէր , ձայն մը անկէ հարազատ , հիացում մը անխարդախ ու անշահախնդիր :

Ահա առիթ մը լքելու Ֆրանսան եւ կռնակ դարձնելու այն ամէն զրպարտութեանց եւ անխղճութեանց որոնց տարկայ դարձած էր :

Բայց Մառի չէր կրնար ոխակալ մը դառնալ : Ցետոյ չիրիմ մը կար Ֆրանսայի մէջ, Փիէռ Քիւրիի գերեզմանը :

Ջէ՛, Փարիզէն հեռանալ՝ կը նշանակէր ոչնչացնել մեծ երազը Փիէռ Քիւրիի,—Փարիզի մէջ հիմնել կատարելագործուած տարրալուծարան մը :

Մերժեց փոխադրուիլ Վարշաւա , բայց խոստացաւ հեռուէն իր աջակցութիւնը ընծայել նոր հիմնուելիք գիտական հաստատութեան մը եւ զայն դրաւ իր երկու լեհ լաւագոյն օգնականներու հսկողութեան տակ :

1913ին Մառի Վարշաւա է :

Կը նախագահէ Radioactivitéի տաղաւարին բացման հանդէսին :

Եւ առաջին անգամ ըլլալով բեմ կը բարձրանար իր հայրենի հողի վրայ , եւ մայրենի լեզուով՝ կ'ընէր գիտական դասախօսութիւն մը : Սրահը լեցուն էր իր հայրենակիցներով, որոնք յուզուած եւ վերացած կը ծափահարէին զինքը :

Ցուզուած էր Մառին ալ :

Ծննդավայրը, տուներ, վայրեր , ծանօթներ ամէնքը կապուած իր մանկութեան հետ, յիշատակներ՝ անուշ թէ տխուր իր հետ կը քալէին :

1913ին Մառի կ'անցնի Անգլիա, յետոյ Պրիւքսէլ եւ զանազան ատենաններ – տիտղոսներ կը ստանայ :

Գիտունը ի պատիւ է ամէն տեղ , իսկ Ֆրանսայի մէջ արդէն մեղմացած է հալածանքը իրեն դէմ :

Փարիզի մէջ Փիէռ Քիւրիի երազած Ռատիումի Կաճառին հիմը դրուած էր Rue Pierre Curie :

Շէնքին ծախքը 400,000ական ոսկի ֆրանքով կը հոգային Համալսարանը եւ Փասթէօրեան Տարրալուծարանը :

(5)

ՀԵՐՄԻՆԷ

(Շար.)

Ֆարինաչչի յօդուածի մը մէջ կ'ըսէ թէ Լոնտոնի վարիչները ի զուր երխտասարդութեան կը դիմեն պատերազմ մղելու, անգլիացի երիտասարդը չուզեր կռուիլ: Ան կը ձաղկէ նաեւ Գերմանիոյ կողմէ Ռումանիոյ վերջնագիր տալու սուտը: «Ձախողութեան պիտի ենթարկուին Անգլիոյ խաղերը՝ սարսափ ստեղծելու Լեհաստանի, Եուկոսլավիոյ, Հոլանտայի, Պելճիքայի եւ նոյնիսկ սկանտինաւեան երկիրներու միջեւ: Գալով Րուզվէլթի, ան դիւանագիտութեան մէջ յաջողեցաւ ստեղծել «դեսպաններու ճատրկ» խաղալու զուարճալիքը: Իսկ Ֆրանսայի երիտասարդութի՞ւնը. ան պատրաստ է դիմելու Աստուծոյ եւ Սագայէլին քան թէ պատերազմի երթալու: Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանին, անոր առաջին մտահոգութիւնն է ամիթէն օգտուիլ եւ իրեն համար գտնել ուժեր, որ իր ապահովութիւնը երաշխաւորեն: Ասոնց դիմաց՝ Իտալիան ամբողջն կանգնած է Գերմանիոյ կողքին»:

Յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ ժամանակը եկած է հաշիւները մաքրելու հզօր Պերլին — Հռոմ առանցքին եւ միւսներուն միջեւ, որոնք ապաւինած են փոքր ու ցիրուցան ժողովուրդներուն:

Լեհաստան կը կանչէ պահեստիները

— oo —

Լեհական կառավարութիւնը հրաման արձակեց, որ 1913ի եւ 1914ի պահեստիները զէնքի տակ առնուին անյապաղ, առժամեայ ծառայութեան համար: Անկէ զատ, Լեհաստան աւելցուցած է իր զինուորական ուժերը արեւելեան Փրուսիոյ սահմանագլուխին վրայ եւ լեհական Նրրանցքին մէջ (Տանցիկ): Նախագահ Մոսիքի երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ մարաջախտ Սմիկլի — Ռիծի, վարչապետ Սքլատքովսքիի եւ արտաքին նախարար Պէքի հետ:

Իտալիա եւ Ֆրանսա չեն բանակցիր

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Հռոմի թղթակիցը կը հերքէ այն զրոյցը, թէ ֆրանսական դեսպանատան կցորդ տը Լակարտէլ Մուսոլինիի կողմէ մասնաւոր առաքելութեամբ մեկնած է Փարիզ, բանակցութիւններ սկսելու Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Տը Լակարտէլ երկար ատենէ ի վեր տեսնուած չէ Մուսոլինիի հետ, եւ անոր Փարիզ մեկնումը պաշտօնական հանգամանք չունի: Հաւանական է, սակայն, որ տը Լակարտէլ Հռոմ վերադառնայ հանրօգուտ շինութեանց նախարար տը Մոնզիի կողմէ որոշ առաջարկներով, որովհետեւ տը Մոնզի Հռոմի մէջ ճանչցուած է իբրեւ Իտալիոյ բարեկամ: Իտալիա կը սպասէ, ինչպէս ցոյց կուտայ Թագաւորին ճառը նոր խորհրդարանին մէջ, որ Ֆրանսա պատասխանէ իտալական ծանուցագրին (դեկտեմբեր 17ի): Եթէ Ֆրանսա պատասխանէ, պէտք է որ որոշ զիջումներ ընէ: Անկարելի է յուսալ որ ո եւ է կերպով հնարաւոր ըլլայ Իտալիան անջատել Գերմանիայէն: Հռոմ զօրավիգ է Պերլինի քաղաքականութեան անվերապահօրէն: Իտալիա կը բաղձայ նաեւ որ ժողովրդավար պետութիւնները հրաժարին Գերմանիան օղակելու ճիգէն: «Իլ Թէլէկրաֆօ» կը գրէ — «Պէտք էր որ մենք անմիջականօրէն խորտակէինք ֆրանսական եւ անգլիական յոյսերը, թէ Իտալիա կրնայ դաւաճանել Գերմանիոյ: Այս էր որ ըրաւ Ֆաշական Մեծ Խորհուրդը, իր որոշումով»:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՓԷԹԷՆ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ ընդունելով Զօր. Ֆրանքոյի կողմէ, յանձնեց իր յանձնարարագիրները, իբրեւ դեսպան Ֆրանսայի: Այս առթիւ սիրալիր ճառեր փոխանակուեցան: Արարողութենէն վերջը մարաջախտը Սան — Սէպասթիանօ վերադարձաւ մասնաւոր ճեպընթացով մը, որուն մեքենավարն էր ազնուական մը, Սարակոսայի դուքսը:

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ հետզհետէ կը սաստկացնեն պայքարը, իրենց ինքնավարութեան համար, իբրեւ առաջնորդ ներկայացնելով Տօքթ. Մաչէքը: Լոնտոնէն յանձնարարած են օր առաջ գոհացում տալ Խրուաթներուն, որպէսզի Եուկոսլավիան ալ զոհ չերթայ Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ ախորժակներուն: Հիթլէր լռջօրէն կը զբաղի այդ երկրին գերման փոքրամասնութեանց ճակատագրով:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց նաւթուղի մը հաստատել Սուէզէն Գահիրէ: Այս որոշումը կարեւոր է այն տեսակէտէն, որ Եգիպտոս կախում ունէր ռումանական քարիւղէն, Աղեքսանդրիոյ նաւահանգստի վրայով, բայց կեդրոնական Եւրոպայի դէպքերը կը պարտադրեն զինք այժմ այս գիծը չխնել եւ իր քարիւղի պէտոյքը հոգալ հիւսիսային ու արեւելեան անկախ շուկաներէն:

ՄԷՄԷԼԻ մէջ գերման ոստիկանութիւնը կատարած է բազմաթիւ ձերբակալութիւններ: Կ'ըսուի թէ կալանաւորներուն թիւը կը հասնի 10.000ի, որոնց 3000ը Հրեաներ են: Ձերբակալուած է նաեւ նախկին պատերազմական նախարար Զօր. Տաքանթաս, որ Մէմէլի նաւահանգստի հրամանատարն էր: Փախստականներու կարաւանները կը շարունակեն մեկնիլ քաղաքէն:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ չեխ դեսպանը նամակ մը գրեց գերման դեսպանին, որով կը մերժէ յանձնել չեխական դեսպանատունը, յայտարարելով թէ նախագահ Հաշայի կողմէ Չեխոսլովաքիոյ յանձնումը Գերմանիոյ հակասահմանադրական է: «Ես ոչինչ կը յանձնեմ Գերմաններուն»:

ԲՈԼՈՐ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՆ Փրակայի մէջ, բացի գերմանական եւ իտալական լրագիրներէն:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀՐԷՇԻՆ, Վայտմանի համար մահապատիժ պահանջեց ընդհ. դատախազը, ուրբաթ օրուան դատավարութեան ատեն: Միւս ամբաստանեալներուն պատիժն ալ պիտի պահանջէ դատախազին օգնականը: Դատավարութեան ընթացքին, որ կը տեւէ երեք շաբաթէ ի վեր, Վայտման քանից նուաղեցաւ, լացաւ, նոր խոստովանութիւններ կատարեց կամ ժամերով լուռ մնաց, եւ յետոյ ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնելով յայտնեց թէ կ'ուզէ մեռնիլ:

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐ հաստատուեցան Գերմանիոյ մէջ, ելեւմուտքը հաւասարակշռելու համար:

900 ՔԻԼՕ ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ բռնուեցաւ Մարսէյլի մօտ, Ռօքվէրի ագարակին մէջ: Ցանցաւորները ձերբակալուեցան:

50 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ձիւնակոյտերու տակ մնացին Պիրէնեան լեռներուն մէջ, սպանիական սահմանագլուխին մօտ: 35ը անմիջապէս ազատուեցան, իսկ միւսներու մասին մտահոգութիւն կը տիրէ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընկերական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին: կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ՛

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Ճ ջ. կոմիտէի ընկերական դասախօսութիւններ, 28 Մարտ, երեքշաբթի երեկոյ՛ նիւթ՝ «մեր կազմակերպական ոգին եւ պայմանները»: 29 Մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյ՛ կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ՛

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 28 Մարտ, երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պուսիւէ, Փարիզ՝ կը դասախօսէ Պր. ԽԱՏԻՍԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութեան ծագումը»:

Մեր, Փարիզի Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ ժողովներու եւ պաշտօնէութեան կողմէ ցաւով կը ծանուցանենք Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ վաստակաւոր աւագերեց արժանապատիւ

ՏԷՐ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՅԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ 24 մարտ, ուրբաթ գիշեր, իր բնակարանին մէջ, Սեվրան:

Օծման պատարագը եւ յուղարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի պիտի ունենան 28 մարտ, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժոն:

ԾԱՆ. — Մահագդ զրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել: Հանգուցեալ Տէր հօր ծուխերէն կը խնդրուի որ հաճին գալ իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու, եկեղեւոյ անխոնջ եւ արժանաւոր պաշտօնեային: Կը խնդրուի նաեւ ներկայ մահազդը կարդացողներէն որ պարտականութիւն նկատեն, պատարագի ժամը իմացնելու հանգուցեալին ծանօթներուն:

Մնամ աղօթարար փոխ տեսուչ Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ
ՏԻՐԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24

AÉRO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, **6, Rue Galilée** - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ**

Ղեկավարութեամբ գեղասան Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ Կ. Խաչի Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ՝

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԵՐԿՐԱՉԱՓԸ - ԴԻՒԱԿԸ ԵՒ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ

Կ'երգեն՝ Տիկ Le Roy (Աղապէկեան) եւ Պ. ՄԵՀԵՐԵԱՆ

Ջութակ՝ Տիկ. Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ընկերակցութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

Ցայտնի ուժերու մասնակցութեամբ, երգով ու պարով կը ներկայացուի

ՀԱՅ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

ԸՆՏԻՐ ԺԱԶ — **Carlo-Canti** ՄՈՒՏՔ 10 եւ 20 ֆրանք:

ԽԱԶՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՃՈԽ ՈՒ ՀԱՄԵՂ ՊՈՒՖԷ

Գեղարուեստ. բաժինը կը սկսի ճիշդ ժամը 3ին, կը խնդրուի ճ տապաճ ըլլալ:

Ցերեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ: 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, **157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:**

Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի: Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ:

Մատչելի պիւֆէ: ԱՃՈՒՐԴ Չկայ: Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ. — Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԵՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

16 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, **Salle des Fêtes**ի մէջ

Rue du Casino Անկէն

Հովանաւորութեամբ Mr PATENOTRE DESNOYERի

(Անկ նի քաղաքապետ)

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ **Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲՈՂՈՅԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պար մին չեւ կէս գիշեր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Հ ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, հասարակութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, վերջին նորաձեւութեամբ. որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ, Գօթիյոն եւ Թոմպոլա: կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ հռչակաւոր ARMANDINOի օրքէսթր ճազին:

Մուտք՝ 10 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի

«ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

կը խօսի Փնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) **Imprimerie A-DER (AGOPIAN)**

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՍՏԱՂԵԱՆԻ

16 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, **24 Rue St. Victor, Paris (5)**

կը ներկայացուի

ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ **ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ**Ի ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

Պատմական տրամ Կիլիկիոյ 14րդ դարու շրջանէն

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼի դերին համար — ՌԻԹԱյի դերին համար Ռուսական օփերայի երգչուհի

Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ — ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Վ. Խաչատուրեան, Սետէֆեան, Օր. Գըլճեան, Պ. Պ. Տէրվիշեան, Սարաֆեան, Գրիգոր Վահան, Ռ. Զարդարեան, Մանրաշ, Միքէլեան, Տարօնեան, Սետէֆեան, Սարգիսեան, Սողոմոնեան, Կարապետեան, Տանտիկինեան եւ ուրիշներ:

Maquillage՝ մինէմայի արուեստագէտ Պ. Յակոբ Առաքէլեանէ, հագուստները՝ Փարիզի մեծ տուներէն:

Իսկ հանդէսին օրը կիչէն: Ծախուած տոմսակները թուագրուած են խճողումի տեղի չտալու համար:

Տոմսերը կը ծախուին. — «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9), Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼի գրավաճառատունը, 5 Rue Mons. le Prince (6), «ՇԻՐԱԿ» նպարավաճառատուն, 26 Rue de Trévise (9): Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges:

ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ:

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՕՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11

4, Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec

Կը նախագահէ՝ Պ. Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

Կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի զաւեշտ մը, ղեկավարութեամբ Պ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի, Claquettes par M. Louis Coll[illegible]

Մուտք 6 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ — ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ:

Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ, ԱՆԱՀԻՏԻ, ՎԱԴՈՒՀԻԻ, ՅԱՍՄԻԿԻ եւ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ:

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ**

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ Միշա Ազնաւուրեանի: Պար եւ սոլոներ:

Մուտք **10, 7.50** եւ **5** ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

8 ՌԻՒ ՊՈՍԻՒԷ, Մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ:

Փոքրիկն ՎԱՐԴ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (դաշ.), նուագախումբ Michel Սահակեան

Ճոխ պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով: Մուտք՝ 7 ֆր.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՏ

MARDI 28 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4000

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

4000

«Յառաջ»ի 4000րդ թիւն է որ լոյս կը տեսնէ այսօր:

Ուրեմն լման 4000 օր այս թերթը լոյս տեսաւ անխափան, Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, 1925 օգոստոս 2էն մինչեւ 1926 դեկտեմբեր՝ իբրեւ եռօրեայ, 1927 յունուարէն մինչեւ այսօր՝ իբրեւ օրաթերթ:

Անապարծութիւնը չունինք այս իրողութիւնը արձանագրելու իբրեւ «չքեղ եւ աննախընթաց» դէպք մը:

Չորս հազար թիւը մեծ բան չէ թերթի մը կեանքին մէջ, ոչ մեզի, ոչ ալ ուրիշներուն համար: Երբ աշխատանքի մը լծուած ես, բնականաբար տարիները կը թաւալին եւ կը կազմեն թիւ, համրանք: Եւ մանաւանդ երբ այդ աշխատանքին կապուած ես դիտակցօրէն, խանդավառութեամբ եւ հաւատքով, հազարը կամ չորս հազարը չեն որ պարծենալու պատրուակներ պիտի ստեղծեն:

Բայց գոնէ մէկ պարագայ արդար գոհունակութեան մը իրաւունքը պիտի տար բոլոր անոնց որ խմբուեցան այս թերթին շուրջը, առաջին օրէն իսկ,— անոր անսասան գիծը եւ յարատեւութիւնը:

Եւ այդ գոհունակութիւնը մանաւանդ անոր համար որ, «Յառաջ» լոյս կը տեսնէր Եւրոպայի սրտին վրայ, լուսացնցուղ եւ համայնակուլ ափերու վրայ, ուր մարդիկ առաջին օրէն իսկ ցնորք մը կը համարէին հայերէն օրաթերթի մը հրատարակութիւնը:

Կը յիշե՛նք, կը յիշե՛նք այն օրերը, երբ սրտցաւ բարեկամներ անգամ անկեղծօրէն խորհուրդ կուտային հրաժարիլ այս ձեռնարկէն, որ կրնար անելի մը մէջ խրել մեզ:

— «Ի՛նչ օրաթերթ, շատ-շատ շաբաթաթերթ մը, պարզապէս ազգային լուրեր հաղորդելու համար: Մնացեալը պերճանք է այս գաղութին համար, մանաւանդ այս ոստանին մէջ որ կը կոչուի Լոյս-Քաղաք...

Արդար ըլլալու համար, պէտք է խոստովանինք որ մենք ալ յափշտակուած չէինք վարդագեղ երազներով:

Նախ՝ միջավայրը, իր լրագրական եւ տեղեկատու կատարելութիւններով՝ բաւական էր պաղ ջուր լեցնելու շատ մը խանդավառութեանց վրայ:

Զարմանազան թերթեր՝ միլիոնաւոր տպագրութիւններով եւ անհաւատալի հարստութեամբ, ամէն կերպով կազմ եւ պատրաստ՝ ժամը ժամին լուր տալու: Յետոյ անսպառ հնարաւորութիւններ՝ նոյն իսկ օտար բազմութիւնները հրապուրելու: Յետոյ ձայնասփիւռ եւ ուրիշ հրապոյրներ:

Հայերէն թերթ մը ի՞նչպէս կրնար դիմանալ այս շռնդալից եւ ընթաց թաւալումին մէջ, իր քանի մը հազար ընթերցողներով..

Դեռ աւելի տարրական հոգ մը.— Ի՞նչպէս պիտի ծախուէր թերթը, քանի որ Պոլիս կամ Իզմիր չէինք, ժամը ժամին տարածելու համար զայն, ցրուիչներու միջոցաւ, ինչպէս Պոլսոյ մէջ, ուր լրագրավաճառները կարդի կը սպասէին դիւերանց, տպագրական մեքենային գլուխը:

Գործակալութեա՞ն մը յանձնել,— դիմեցինք Հաշէթի, եւ տասնամեայ պայմանագրութիւն մը առաջարկեց, այնքան պիրկ, որ յուսահատիլը բան մը չէր: Ամբողջ վաճառքը, բաժնեգրութիւնը 30 առ հարիւրով իրեն յանձնելէ զատ, պարտաւոր էինք իրեն վճարել օրական 60 փրանք, իբրեւ ծախք:

Բոլոր պրպտումները յանգեցան մէկ եզրակացութեան,— ամէն ինչ կազմակերպել սեփական միջոցներով,— թղթատար, հաւաքած եւայլն:

«Յառաջ»ի բախտէն, երբեք չպակսեցան «կամաւոր ծառայութիւններ», ոչ միայն... թերթ ծալլելու, ծրար կապելու, կապոցներ փոխադրելու, այլեւ սրտանց աշխատակցելու համար: Խմբագիր, վարչական պաշտօնեայ, տպագրիչ, գրաշար, աշխատակից բոլորը իրենց բուն գործէն զատ, պարտականութիւն կը սեպէին օգնել ի՛նչ ձեւով որ կրնային, որպէսզի թերթը ժամանակին հասնի ե՛ւ թղթատարին ե՛ւ լրագրավաճառներուն:

Եւ ունեցանք ոչ միայն աշխոյժ գործակալներ, այլեւ ֆրանսական կրպակներ, որոնք ինքնաբերաբար դիմում կը կատարէին, կամ կը տրտնջային, եթէ թերթը ուշ մնար կամ պակաս գար:

Այս առթիւ, յիշե՞ննք նաեւ այն մրցակցութիւնները, որ կատարուեցան պսպղուն անուններով, կէս ճամբան ձգելու կամ վարկաբեկելու համար այս թերթը...

Ցիշէ՞նք, դարձեալ, այն զարշելի փսփսուքները որ կ'ըլլային բերանացի թէ գրաւոր, «Յառաջ»ի նիւթական աղբիւրներու մասին: (Խ. Հայաստանը օրը ցերեկով գրեց թէ «Յառաջ» դրամ կը ստանայ Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունէն, ինչպէս այսօր ծածկանուն իժեր կը գրեն թէ... Հիթլէրի դրամով կը հրատարակուի «Յառաջ»ը):

Եւ ի՞նչ: Բոլոր մեծ ու փոքր մրցակիցները, վարկաբեկիչները, զրպարտիչները, աւելի բախտաւորներ, իրական հովանաւորներ եւ գործակալներ մնացին կէս ճամբան, իսկ «Յառաջ» ահաւասիկ իր 4000րդ թիւն է որ կը հրատարակէ, նոյնքան ինքնավստահ եւ խանդավառ: Միշտ պատրաստ՝ անկեղծօրէն ծառայելու տարագիր բազմութեանց շահերուն, ինչպէս իր լուսաղբիւր կուսակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Այս առթիւ, սրտագին շնորհակալութիւն բոլորին, ընթերցող, բաժանորդ, գործակալ, ընկեր, բարեկամ, աշխատակից թէ աշխատաւոր, որոնք իբրեւ տեսակ մը ընտանիք, իրենց կարելին տրամադրեցին եւ կը տրամադրեն, աւելի զարգացնելու եւ զօրացնելու համար այս թերթը:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ ԻՏԱԼ. ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

ԹՈՒՆՈՒԶ, ՃԻՊՈՒԹԻ, ՍՈՒԷԶ

«ԶԻՆՈՒԻԼ, ԶԻՆՈՒԻԼ ԱՄԷՆ ԳՆՈՎ»

Կիրակի օր Մուսոլինի խօսեցաւ իր այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը, ֆաշական մարտական խումբերու հաստատման 20րդ տարեդարձին առթիւ: Այս առթիւ մասնաւոր կառախումբերով Հռոմ փոխադրուած էին բոլոր վեթերան ռազմիկները, 60.000 հոգի, որոնք պատուոյ տեղերը կը գրաւէին ընդարձակ մարզարանին մէջ: Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, առտուն կանուխէն 200.000 հոգինոց բազմութիւն մը խռնուած էր ճամբուն վրայ, դիմաւորելու համար Առաջնորդը: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած եւ տօնական երեւոյթ մը ստացած էր: Ներկայ էին կառավարութեան բոլոր անդամները: Ամբոխը մասնաւորապէս ծափահարեց ազգայնական Սպանիացիներու փաղանգը: Առտուն ժամը 11ին անձրեւը դադրեցաւ, իսկ ժամը 11.26ին Մուսոլինի մարզարան մտնելով, ողջունուեցաւ ֆաշական քայլերգով, շռնդալից «կեցցէ»ներու մէջ: Ծափահարութիւններու բաշխումէն եւ կարգ մը արարողութիւններէ վերջ, Մուսոլինի ժամը 11.30ին ամպիոն բարձրանալով, խօսեցաւ իր ճառը, որ ձայնասփիւռով կը տարածուէր ի սփիւռս աշխարհի:

Ճառին առաջին մասը փառաբանութիւնն էր ֆաշական յեղափոխութեան.

— «1919 Մարտ 23ին մենք պարզեցինք ֆաշական յեղափոխութեան սեւ դրօշը, պատգամաբերը Եւրոպայի վերանորոգման: Այդ դրօշին շուրջը համախմբուեցան խրամներու վեթերաններէն եւ բոլորովին երիտասարդներէ կազմուած սեւ մարտական շարքերը եւ մենք վճռեցինք քալել տկար կառավարութիւններու դէմ, արեւելեան կազմալուծիչ տեսութիւններու դէմ, ժողովուրդը ազատելու համար 1789ի աշխարհին սկզբունքներուն չարաշուք ազդեցութենէն: Այդ դրօշին տակ ինկան, կռուելով իբրեւ հերոսներ՝ հռոմէական իմաստով, հազարաւոր ընկերներ Իտալիոյ փողոցներուն եւ հրապարակներուն վրայ, Ափրիկէի եւ Սպանիոյ հողին վրայ: Յեղափոխութիւնը չէ վերջացած, այլ բարքերու, նկարագրի եւ ընկերային յառաջդիմութեան տեսակէտով հազիւ սկսած է: Ես ուրիշներուն կը ձգեմ կազմել ֆաշականութեան առաջին քսան տարիներուն մեր կրած տառապանքին հաշուեկշիռը: Վիթխարի է այդ հաշուեկշիռը: Ինչ որ կատարեցինք՝ սահմանուած է մնալու դարերով եւ պիտի մնայ: Ձեմ ուզեր աւելի ծանրանալ բաղդատութիւն մը կատարելու համար 1919ի եւ 1939ի Իտալիոյ միջեւ.— առաջին շրջանին յուսախաբ, մտահոգ, անկարգ, բոլշեւիզմով վարակուած, ոչ թէ իբրեւ յաղթական ազդ մը, այլ իբրեւ պարտեալ. իսկ այսօր խիտ, կարգապահ, մարտունակ եւ կայսերական: Բայց թերեւս կ'արժէ յիշեցնել թէ քանի՛ քանի՛ անդամներ ժողովրդապետական, արծաթապետական խանութը, յաղթապանծ ստախօսութեան խանութը իր բթացած ոչխարներու հօտին հաղորդեց ֆաշական Իտալիոյ մօտալուտ, ստոյգ կործանումը, որովհետեւ ան իր արիւնը կորսնցուցած էր Ափրիկէի եւ աւելի շատ Սպանիոյ մէջ եւ հետեւաբար ստիպողական պէտք ունէր փոխառութեան մը որ բնականաբար միայն անգլիական կրնար ըլլալ (Սուլումներ եւ գոռում-գոչում): Ինչպէս ճիշդ է այս, նմանապէս ճշմարտօրէն ճիշդ է որ ֆաշական Իտալիան տակաւին անծանօթ երկիր մըն է ոմանց օրերուն ալ, ինչպէս աշխարհի ամէնէն հեռաւոր շրջանը: Ինչ որ կատարած ենք կարեւոր է, բայց ինչ որ պիտի կատարենք շատ աւելի կարեւոր է եւ պիտի կատարենք, որովհետեւ իմ կամքս արգելք չի ճանչնար եւ անվթար կը մնան ձեր խանդավառութիւնը եւ զոհաբերութեան ոգին: Դուք իմ անձնապահ գունդս չէք, այլ մանաւանդ ֆաշական յեղափոխութեան եւ կարգուսարքին պահակները:

Մեր նաւարկութեան ճամբան որոշուած է եւ մեր սկզբունքները յստակ են, դուք զանոնք պիտի լսէք անհրաժեշտ ուշադրութեամբ եւ խոհականութեամբ.—

ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ՄԵՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

1.— Թէեւ արհեստով խաղաղասէրները մասնաւորաբար անհամարձելի մարդիկ են ու թէեւ «խաղաղութիւն» բառը այսուհետեւ քիչ մը մաշած է չափազանց գործածութենէն եւ երկդիմի ձայն կը հանէ ինչպէս կեղծ դրամը, թէեւ մարդիկ գիտեն որ մենք մշտնջենական խաղաղութիւնը կը նկատենք աղէտ մը քաղաքակրթութեան համար, բայց մենք կը խորհինք թէ երկարատեւ խաղաղութիւն մը անհրաժեշտ է ապահովելու համար Եւրոպայի քաղաքակրթութեան զարգացումը: Թէեւ վերջերս խնդրուեցաւ մեզմէ, բայց մենք որ եւ է նախաձեռնութիւն պիտի չստանձնենք, մինչեւ որ մեր սրբազնասուրբ իրաւունքները չճանչցուին:

ՁԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ԷՐ ԻՐ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ

2.— Վերջնապէս անցած է վալսի շրջանը, զայն միայն յիշեցնելն իսկ նախատինք մըն է մեզի եւ բոլոր Իտալացիներուն համար: Հռոմ – Պերլին առանցքը պայթեցնելու կամ ճեղքելու փորձերը տղայական են (ամբոխը կը մռնչէ.— Հիթլէ՛ր, Հիթլէ՛ր): Առանցքը ոչ միայն յարաբերութիւն մըն է երկու պետութեանց միջեւ, այլ եւ հանդիպումը երկու քաղաքակրթութեանց որոնք յայտնապէս կը հակադրուին ժամանակակից քաղաքակրթութեան միւս սկզբունքներուն: Այդտեղ կը կայանան Առանցքին ուժը եւ անոր տեւողութեան պայմանները: Բայց, քանի որ ամէն գործողութեան մէջ շարք մը մակերեսային պատճառաբանութիւններ կան, այստեղ կը յայտարարեմ ամենայն բացորոշութեամբ թէ ինչ որ տեղի ունեցաւ կեդր. Եւրոպայի մէջ, պիտի կատարուէր ճակատագրականօրէն: Կը յայտարարեմ ձեզի որ եթէ մեծ ժողովրդապետութիւնները դառնօրէն կ'ողբան իրենց սիրելի արարածին կանխահաս եւ կերպով մը անպատիւ վախճանին վրայ, ատիկա սքանչելի պատճառ մըն է որ մեզ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՏՐԻՏ ՄԵՐԺԵՑ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԸԼԼԱԼ

Զօր. Ֆրանքոյի նոր յարձակողականը

Երկու օրէ ի վեր Մատրիտ անձնատուութեան կը սպասուէր, բայց վերջին պահուն բանակցութիւնները խզուեցան, Զօր. Ֆրանքօ մերժած ըլլալով ընդունիլ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին պայմանները:

Մատրիտի ազգ. խորհուրդը հետեւեալ պայմանները առաջարկած էր, անձնատուութեան համար.—

1.— Ազգ. կառավարութիւնը պիտի յարգէ Սպանիոյ հողային ամբողջութիւնը:

2.— Այն անձերը, քաղաքացի թէ զինուորական, որ մասնակցած են պայքարին, պէտք է վայելեն առաւելագոյն յարգանքը:

3.— Պէտք է երաշխաւորել թէ որ եւ է վրէժխնդրական տնօրինութիւն պիտի չկատարուի այդ անձերուն դէմ եւ թէ միայն կանոնաւոր դատարանները պիտի դատեն յանցաւորները:

4. 5 եւ 6.— Պէտք է յարգել զինուորականներու, պահակներու եւ պետական պաշտօնեաներու կեանքը, ազատութիւնը եւ շահերը:

7.— Նուազագոյն 25 օր պայմանաժամ՝ որպէսզի փախչողները կարենան արտասահման երթալ:

8.— Իտալացի եւ Մարոքցի զինուորները պէտք է քաշուին Սպանիայէն:

Զօր. Ֆրանքօ մերժելով այս պայմանները, հրամայեց իր բանագնացներուն Պուրկոս վերադառնալ օդանաւով: Մատրիտի ազգ. խորհուրդին քարտուղարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, «ի լուր աշխարհի եւ բոլոր Սպանիացիներու» յայտարարեց թէ աւելի քան երկու տարիէ ի վեր տիրող սպանդին երկարաձգման պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ ազգայնական կառավարութեան վրայ: «Մեր ուղեգիծն եղած է միշտ բանակցիլ հաշտութեան համար եւ մեր բոլոր ջանքերը այդ նպատակին նուիրուած էին»: Քարտուղարը աւելցուց թէ երեք անթել հեռագիրներ փոխանակուեցան Պուրկոսի կառավարութեան հետ: Հեռագիրներէն մէկը կ'առաջարկէր Պուրկոս ղրկել Մատրիտի օդատորմիղը, իբրեւ խորհրդանշան անձնատուութեան, երկրորդ հեռագիրը տրամադրութիւն կը յայտնէր յանձնելու օդանաւային ուժերու մէկ մասը, երրորդը պատասխանն էր Զօր. Ֆրանքոյին, որ կը պահանջէր անմիջապէս յանձնել բոլոր զէնքերը եւ սպիտակ դրօշ պարզել ամէն տեղ, եւ կամ յանձն առնել ընդհանուր յարձակողական մը բոլոր ճակատներուն վրայ: Ազգ. խորհուրդը չէր կրնար այս պահանջները ընդունիլ անմիջապէս, եւ առանց ապահովելու պատուաւոր հաշտութեան մը պայմանները:

Ազգայնական բանակը արդէն իսկ յարձակողականի ձեռնարկած է Խաէնի դէմ, որ հանրապետական զօրքին հաղորդակցութեանց գլխաւոր կեդրոնն է, Անտալուզիոյ ճակատին վրայ: Վերջին լուրերու համաձայն, ճակատը խրզուած է արդէն: Քորտովայի ճակատն ալ վտանգուած է: Կ'ըսուի թէ 10.000 հանրապետական զինուորներ գերի բռնուած են:

Զօր. Ֆրանքօ գերագոյն կոչ մը ուղղեց «կարմիր շրջանի Սպանիացիներուն», ազդարարելով թէ պատերազմը շատոնց կորսնցուցած են եւ պարտաւոր են անձնատուր ըլլալ: «Հայրենիքին առջեւ ամէն անձնատուութիւն պատուաւոր է: Որ եւ է յապաղում ձեր կողմէ անհամապատասխան է պատերազմի պահանջներուն եւ հայրենիքի շահերուն: Ուստի, նոր յարձակողական մը պիտի կատարուի եւ այլեւս աւելորդ է ծայրայեղութեան տանիլ դիմադրութիւնը: Դուք պարզապէս քանի մը օր ուշացուցած պիտի ըլլաք այն ինչ որ կատարուած իրողութիւն է»:

Մատրիտի ազգ. խորհուրդը պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առաւ, այս վերջնագրին առջեւ:

*** Ֆրանսական կառավարութիւնը հաւանեցաւ Զօր. Ֆրանքոյի յանձնել Թունուզ ապաստանած 11 հանրապետական մարտանաւերը:

Սեղմումներ մամուլի մասին

Կառավարութիւնը այս միջոցին կը քննէ դատական նախարարին մէկ հրամանագիր-օրէնքը, որով մամուլը պիտի ենթարկուի որոշ սեղմումներու: Տեղական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն ծրագրուած սեղմումներու մասին.—

Աւելցնել պատիժը անոնց, որ կ'անարգեն օտար կառավարութեանց վարիչները (վարչապետ):

Պատիժի ենթարկել այն թերթերը որ քարոզութիւն կը կատարեն օտար դրամով:

Պատժել այն թերթերը, որոնք թշնամական քարոզութիւն կը մղեն երկրին բնակչութեան որոշ համայնքներուն դէմ, եւ պառակտում կը սերմանեն Ֆրանսացիներու միջեւ:

Այս վերջին յօդուածին նպատակն է կասեցնել հակահրէական պայքարը որ սաստկացած է կարգ մը թերթերու մէջ:

Այս առթիւ իրաւասու շրջանակներէ կը հաղորդեն թէ նոր հրամանագրի մը պէտք չկայ, օտար կառավարութեանց պետերուն դէմ եղած թշնամանքը զսպելու համար, որովհետեւ այդ մասին պատիժներ կը տրամադրէ արդէն 1935 հոկտեմբեր 30ի հրամանագիր-օրէնքը, փոփոխելով 1881 յուլիս 29ի օրէնքին 36րդ յօդուածը: Այդ հրամանագրին համաձայն, «օտար պետութեանց վեհապետներուն, վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն դէմ եղած հրապարակային նախատինքը կը պատժուի երեք ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեամբ եւ 100էն մինչեւ 3000 ֆրանք տուգանքով, կամ այս երկու պատիժներէն միայն մէկով»:

Անգլ. պատուիրակութիւնը Մոսկուայի մէջ

Անգլիական առեւտրական պատուիրակութեան պետը, Պ. Հըտսըն այցելեց խորհրդային արտաքին առեւտուրի գործավար Միկոյեանի եւ ձեռնարկեց բանակցութեանց: Խորհրդային մամուլը լռութիւն կը պահէ մանրամասնութեանց մասին: Անգլիական պատուիրակութիւնը ուրբաթ օր այցելեց Քրէմլինի պալատը, ուր ցոյց տրուեցան կարգ մը հետաքրքրական առարկաներ, օրինակ՝ «Ցարին զանգակը», որ ձուլուած է 1735ին եւ կը կշռէ 200 թօն, «ցարին թնդանօթը», շինուած 1585ին, այնքան մեծ որ անհնարին է կրակել անով, Նափոլէոնի բանակէն գրաւուած 975 թնդանօթներ եւն.: Պատուիրակութիւնը այցելեց նաեւ Քրէմլինի թանգարանը եւ Լէնինի դամբանը:

»»» . «««

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ 1939 յունուար 17ի մարդահամարին համաձայն, Խ. Միութեան ամբողջ բնակչութեան թիւն է 170.126.000: Վերջնական թիւերը պիտի հրատարակուին ապրիլին:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՑՐՈՒՈՒՄ ԵՒ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

— oo —

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԿԱՇԱՌՔԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ուշագրաւ է որ սատանակի մաք – սաննենդութիւնը մօտ մէկուկէս տարուան խնդիր է, բայց միայն վերջերս հրապարակուեցաւ։ Եւ անկասկած բընաւ պիտի չհրապարակուէր, եթէ Շիւքրիւ Գայան իշխանութեան գլուխ մնացած ըլլար։

Ասիկա ալ կը ցուցնէ թէ Անգարա որքան նախանձախնդիր է դայթակղութիւնները աքօղելու։

Բայց դայթակղութիւններ կան որ անպարտկելի են։ Այս կարգէն է Իմ – փէքսի զեղծումը, որուն մէջ դեր ունին Տէնիզպանքի բոլոր վարիչները, Տնտեսական եւ Ելեւմտական նախարարութեանց ներկայացուցիչները այդ հաստատութեան մօտ, բազմաթիւ այլ պաշտօնատարներ, եւ վերջապէս Տնտեսական նախորդ նախարար Շաքիր Քէսէպիրը։

X

Զեղծումին տարողութիւնը պարզելէ առաջ, նախ համառօտ պատմականը։

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի Անգլիա Թուրքիոյ տրամադրեց 16 միլիոն սթերլին, որուն 6ովը մարտանաւեր պիտի գնուէին, իսկ մնացեալովը՝ շոգենաւ, մեքենայ, եւայլն։

Ծանօթ է, նոյնպէս որ Թուրք բանագնացներն էին Սումէր, Սանայը եւ Իշ դրամատուններու տնօրէնները։ Երեքն ալ պետական, առաջին երկուքը պաշտօնապէս, իսկ Իշը՝ անպաշտօն կերպով։ Փակագիծի մէջ ըսեմ թէ Իշը հիմնուեցաւ նախորդ վարչապետ Ճէլալ Պայարի տնօրէնութեամբ եւ Աթաթուրքն էր գլխաւոր բաժնետէրը։

Այս բանագնացները պայման կը դընեն եւ Անգլիան ալ կ'ընդունի որ Թուրքիա ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՒԶԱԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆԷՆ ԿԱՏԱՐԷ ԳՆՈՒՄԸ։

Ահա այս դիտմամբ բաց պահուած դուռնէն է որ ներս մտած են Թուրք վարիչները եւ ձեռնարկած այդ մեծ զեղծարարութեան։ Ասոր համար, այդ բանագնացները, իրենց հետ առնելով Տէնիզպանքի վարիչները, Տընտեսական նախարարը եւ այլ անձեր, կը կազմեն Իմփէքս անունով ընկերութիւն մը, որպէսզի իրենց ուզած գործարանէն ընեն ապսպրանքները, հարիւրին 4—6 շահաբաժին առնելով։

Կրնաք երեւակայել ցանցին լայնութիւնը, քանի որ այս կերպով պիտի կատարուէին 10 ՄԻԼԻՈՆ ՍԹԵՐԼԻՆԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐ։ Եւ ցանցը լայն ըլլալուն համար, մէջը առած էին բոլոր երաւասու անձերը եւ նոյնինքն վարչապետ Ճէլալ Պայարը, ինչպէս կ'ըսուի յամառօրէն։

Իբրեւ սկզբնաւորութիւն, խմբակը Տէնիզպանքի հաշուին 11 շոգենաւ կ'ապսպրէ անգլիական Հընթըր ընկերութեան եւ կանխիկ կ'առնէ 150000 թրքական ոսկի, նոյնչափ ալ վերջը առնելու պայմանով։

Ինչպէս միշտ, այս զեղծումն ալ ուշ ծանուցուեցաւ։ Այսպէս, Տնտեսական նախարար Շաքիր հեռացուեցաւ 28 Դեկտ. 1938ին, երբ կը փորձէր վերջնականապէս վաւերացնել պայմանագրութիւնը։ Մինչդեռ Ճէլալ Պայար այդ մասին Հալքի ժողովին զեկուցում ըրաւ 24 Յունուար, 1939ին, այսինքն մօտ մէկ ամիս յետոյ։

Եւ վարչապետը հրաժարեցաւ յաջորդ օրն իսկ (25 Յունուար), ինչ որ կը ցուցնէ թէ կապ ունէր զեղծումի խնդրին հետ, ուղղակի թէ անուղղակի։

Արդարեւ, համաձայն զրոյցի մը, Ճէլալ Պայարն ալ շահաբաժին ունէր գործէն, յանձին իր տղուն՝ Րէֆի Պայարի, որ ընդհանուր տնօրէնն է Թուրքիոյ կրկնակ ապահովագրութեան (ռէասիւրանս) մեծ ընկերութեան։

X

Այլ առած։ Նոյն Տէնիզպանքը 11 շոգենաւ ալ կ'ապսպրէ Գերմանիոյ եւ բնականաբար նոյն ձեւով կ'եղծանէ։ Նաւերուն փոխարժէքը 14 միլիոն թրքական ոսկի է։

Եւ վերջապէս, նոյն այդ հաստատութիւնը Պոլսոյ ելեկտրական ընկերութենէն չէնք մը կը գնէ 250,000 ոսկիի, մինչ իրական գինը միայն 150,000 ոսկի է եղեր։

Կառավարութիւնը պաշտօնանկ ըրաւ մօտ 20—30 պաշտօնեաներ, որոնց մէջ կը գտնուին Տէնիզպանքի բոլոր վարիչներըը ինչպէս նաեւ Սումէր, Սանայը եւ Իշ դրամատուններու տնօրէնները։ Միւս կողմէ կը շարունակէ քննութիւնները։ Բայց եղած յայտնութիւնները այնքան դժնդակ ապաւորութիւն գործած են, որ ոչ մէկ կախակայումով կամ պատիժով կրնայ փրկուիլ կացութիւնը։ Որովհետեւ, մեղսակիցները սովորական անհատներ չեն, այլ պետութեան ամենաբարձր վարիչները։ Կը նշանակէ թէ վարչաձեւը ապականած է վերէն վար եւ թէ հասարակ գողեր են եղեր այն մարդիկը որ տարիներէ ի վեր ազնւութենէ կը ճառեն։

Նկատի առէք նաեւ որ ասոնք հրապարակուածներն են միայն, իսկ երեւան չեկածները շատ աւելի խոշոր եւ բազմաթիւ են։ Այս կառավարական մեքենային ո՛ր մասին ալ դպչիք, անպատճառ ապականութիւն մը պիտի ծանէք տակը։

Հանրային կարծիքի յուզումը ուրիշ պատճառ մըն ալ ունի։ Իմփէքս ընկերութիւնը դիմած է անգլիական բոլոր ընկերութեանց եւ յայտնած թէ ինքը կրնայ ամէն գործ յաջողցնել, կը բաւէ որ միջնորդչէք տրուի···

Արդ, ասիկա կուգայ աշխարհի ցուցնելու թէ հանրապետական Թուրքիոյ մէջ կարելի է գնել ամէն ինչ, սկսեալ պատիւէն մինչեւ պետական գաղտնիքը։ Այսինքն նոր Թուրքիան Օսմանեան կայսրութենէն շատ աւելի ինկած է բարոյապէս։

Բայց ի՞նչ մենք խօսինք, երբ իրենք Թուրքերը աւելի յուզիչ շեշտերով կուլան այս ցաւը։ Ահա օրագրող Մուրատ Սէրթօղլու որ կը տրտնջայ.

— Էքրէմ Քէօնիկ անուն դատարանապորտ մը, շահագործելով մեր երկրի անունը՝ սաւառնակներ ծախեց Իռւ հոն։

Հիմա՝ աւելի ծանր գործ մը, Իմփէքսի խայտառակութիւնը։ Այս գործը միւսէն շատ աւելի տգեղ ու զզուելի է։

Կացութիւնը քննենք։ Այս մարդիկը կ'երթան մեզի զէնք ծախող երկրի մը սեղանաւորական ամենամեծ մարդոց եւ կ'ըսեն.

— Եթէ դրամ տաք մեզի, Թուրքիոյ բոլոր դուռները կը բանանք։

Անոնք կը պնդեն թէ Թուրքիոյ մէջ կարելի է ամէն բան ընել կաշառքով։ Ասիկա չենք կրնար ըմբռնել, որովհետեւ կործանելու դատապարտուած է երկիր մը, ուր կաշառքով գործ կը կատարուի։

Յիշեցի Մարաջալ Տէ Պօնոյի գիրքը, որուն գլուխը գրուած է, «Մենք Իտալացիներս կաշառքով գրաւեցինք Եթովպիան»։

Ահա Իմփէքսի այդ լիրբ մարդիկը երբ Լոնտոնի մէջ կը յայտնեն թէ կաշառքով ամէն գործ կը քալէ Թուրքիոյ մէջ, յայտնած կ'ըլլան թէ մեր նուիրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԿՐՆԱՅ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՆՄԱՆ ԾԱԽՈՒԻԼ ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՂՏՈՏ ԹՂԹԱԴՐԱՄԻ ՓՈԽԱՐԷՆ (Ենի Սապահ, 30 Յունւ. 1939)։

Երբ լրագրող մը կը համարձակի այսքան բան գրել, կրնաք երեւակայել թէ ինչե՛ր կ'ըսէ ժողովուրդը։ Եւ մանաւանդ ի՛նչ դառն խորհրդածութեանց կը մղուի, որքա՛ն կը յուսահատի։

Արդէն, ուրիշ լրագրող մը՝ «Սօն Փօսթա»յի խմբագրապետ Մուհիտտին Պիրկէն գաղափար մը կուտայ այս մասին, Յունուար 20ի առաջնորդող յօդուածին մէջ։ Ըսելէ յետոյ թէ մազերը կը փշաքաղին՝ երբ կը կարդայ Սուրիոյ թերթերուն գրածները Քէօնիկի զեղծումին մասին, դիտել կուտայ.

— Շատ գէշ բան է մեր շուրջը զեղծումի ցանց տեսնելը։ Ցաւ եւ յուսահատութիւն կը պատճառէ մեզի։ Եթէ երկիրը այսքան ապականութեան մէջ ընկղմած ըլլար, 15 տարուան ընթացքին այսքան չէր յառաջդիմեր։

Իբրեւ ենթադրութիւն, կրնամ հաւատալ կարգ մը գէշութեանց, բայց չեմ կրնար ընդունիլ թէ ատոնք այն ստիճան ահաւոր են որ կրնան ցեխով ներկել ամբողջ մեքենան։ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՈՒՆԻ ՄԱՔՈՒՐ ՈՒԺԵՐ։

Պերճախօս չէ՞ խոստովանանքը։ Ուրեմն Թուրք խմբագիրը չի ժխտեր ապականութեան տարածումը. միայն դիտել կուտայ թէ դեռ կան մաքուր ձեռքեր···

Գալով ժողովուրդին, ան արդէն տուած է իր վճիռը, երկու յատկանշական բառով.— Ցրուածութիւն եւ քայքայում (տաղըընըգլըգ վէ չէօզիւնթիւ)։

Առաջինով ըսել կ'ուզեն թէ Իսմէթ Ինէօնիւ կը ցրուէ հին ուժերը, քար քարի վրայ չի թողուր։ Երկրորդով ալ թէ՝ վարչաձեւը կը քայքայուի իբրեւ ապականած, փտած։

«Ցրուում»ը յայտնի է։ Պետական օրկան չմնաց որ չլուծուէր, սկսեալ պահլիճէն մինչեւ խորհրդարանը։

Գալով «քայքայման», յամառ զրոյց կը շրջի թէ հին տառերը պիտի վերահաստատուին, կրօնքի դաս պիտի տրուի դպրոցներու մէջ, կնոջական իրաւունքները պիտի սահմանափակուին, եւն.։ Մէկ խօսքով՝ Քէմալական յեղափոխութիւնը պիտի թաղուի Քէմալի հետ։

Զրոյցները այնքան զօրացան, որ նորընտիր վարչապետ Տօքթ. Րէֆիք պէտք տեսաւ հերքելու զանոնք։ Բայց ի՞նչ կ'արժէ հերքումը, երբ իրերը կ'ընթանան դէպի քայքայում, թէ՛ իմէթի նոր քաղաքականութեան, թէ՛ անհամար զեղծումներու բերումով։

Արդէն, «լեզուական յեղափոխութիւն»ը պաշտօնապէս սնանկ հռչակուեցաւ եւ շուտով պիտի նետուին այլանդակ բառերը, զոր Քէմալ թխել տուաւ, անլեզու Թուրքը լեզուանի դարձնելու համար։

Բայց կ'արժէ առանձին խօսիլ այս ուշագրաւ թաղումի մասին։

Դ.Է.Տ

ԻՏԱԼԻԱ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՏԱՑԱՒ ԵՒ ՅԵՏՈՅ ԼՔԵՑ ԻՐ ԲԱԺԻՆԸ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ

— oo —

ԽՄԲ.— Ինչպէս յիշեր էինք շաբաթ օր, Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին Նախորդ դեր – նախագահը, Պ. Անտրէ Ֆրիպուրկ, ուսումնասիրութիւն մը կը հրատարակէ «La Tribune des Nations»ի մէջ իտալական պահանջներու մասին։ Այդ ուսումնասիրութեան 7րդ գլուխը կը վերաբերի Տալմացիոյ, Ալպանիոյ, Երկոտասան կղզիներու եւ մասնաւորապէս Փոքր Ասիոյ բաժանման (23 մարտ)։ Կը թարգմանենք այս վերջին մասը (5րդ կէտ).—

Լոնտոնի դաշնագրին 9րդ յօդուածը կը նախատեսէ Իտալիոյ յատկացնել ազդեցութեան շրջան մը Փոքր Ասիոյ մէջ։ Դաշնագիրը կ'ըսէ.

— «Ընդհանուր առումով, Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսիա կ'ընդունին թէ Իտալիա շահագրգռուած է Միջերկրականի հաւասարակշռութեան պահպանումով եւ թէ՝ Ասիական Թուրքիոյ ամբողջական կամ մասնակի բաժանման պարագային պէտք է արդար բաժին մը ստանայ Ատալիայի նահանգին մէջ, ուր Իտալիա արդէն ստացած է իրաւունքներ եւ շահեր որոնք առարկայ դարձած են անգլեւիտալական պայմանագրութեան մը։ Այն շրջանը որ յետագային Իտալիոյ պիտի յատկացուի, պիտի սահմանագծուի յարմար ժամուն, նկատի առնելով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ շահերը»։

Բայց օսմանեան կայսրութիւնը կրնայ անվթար պահուիլ։

Դաշնագրին 9րդ յօդուածը այդ պատահականութիւնն ալ կը նախատեսէ.

— «Իտալիոյ շահերը նմանապէս նկատի պիտի առնուին, երբ օսմանեան կայսրութեան ամբողջութիւնը պահպանուի եւ փոփոխութիւններ կատարուին պետութեանց շահերու շըրջաններուն մէջ։ Եթէ Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսիա հողեր գրաւեն Ասիական Թուրքիայէն, պատերազմի տեւողութեան ընթացքին, Միջերկրականի այն շրջանը որ դրացի է Ատալիոյ նահանգին, վերը նշանակուած սահմաններով, պիտի վերապահուի Իտալիոյ, որ իրաւունք պիտի ունենայ գրաւելու զայն»։

Սէն – Ժան տը Մորիէնի խօսակցութեանց ընթացքին (1917 ապրիլ 19), Պ. Սոնինօ չափազանց լայն պահանջք մը կը ցուցնէ։ Պ. Փուանքարէ կը պատմէ իր հատորին մէջ — «Խռովայոյզ Տարին»— թէ «ան կ'ուզէր ամէն բան ստանալ, առանց որ եւ է ճիգի»։ Իտալիա այլեւս չի գոհանար Ատալիայով։

Ան կը պահանջէ Փոքր Ասիոյ ամբողջ հարաւային եւ արեւմտեան մասը։ Կը պահանջէ Մերսինը, Ատանան, Իզմիրը··· եւ այնքան կը պնդէ որ իրեն կը ձգեն Փոքր Ասիոյ թերակղզիին գրեթէ կէսը։ 1917 օգոստոս 8ի յուշագիրը, հետեւեալ կերպով կը ճշդէ Իտալիոյ ինկած բաժինը.—

ա) Կապոյտ գօտի մը բոլորովին ազատ, էտրէմիտի ծոցէն մինչեւ Մերսին, դուրս ձգելով այս քաղաքը եւ մէջն ըլլալով Իզմիրը։

բ) Ազդեցութեան գօտի մը, Պրուսայէն մինչեւ Աֆիոն Գարահիսար եւ Գըզըլ Ըրմաք (Ալիս)։

Այսպէս ձեռք ձգուած իտալական շրջանը ահագին տարածութիւն կը ներկայացնէր։ Անգլիական կառավարութիւնը տարապայման կը գտնէ զայն։ Ան կ'ուզէր որ Փոքր Ասիոյ յետագայ բաժանման մէջ «նկատի առնուին այն զոհողութիւնները զորս կատարած է պետութիւններէն իւրաքանչիւրը, Թուրքիոյ յաղթելու համար»։

Սոնինօ, որ մէկ հատիկ զինուոր չունէր ռազմաճակատին վրայ, բնականաբար կը մերժէ։ Անգլիոյ համար հաճելի չէր իր զինուորները սպաննել տալ, աւելցնելու համար աւարին իտալական բաժինը։ Եւ սակայն տեղի կուտայ։

Բայց, մինչ այս մինչ այն, Ռուսաստան կը փլի։ Ուրեմն կարելի չէր իր հաւանութեան ենթարկել համաձայնութիւնը։ Ռուսաստանի բացակայութեամբ, 1917 օգոստոս 8ի յուշագիրը իրապէս չեղեալ կը դառնայ։

Հաշտութեան բանակցութիւններ կը կատարուին։ Իտալացիները, որոնք չեն մասնակցած ասիական ճակատին գործողութեանց, պահանջներկը դնեն աւելի քան երբեք։ Այդ պահանջները կ'ընդհարին յունական պահանջներուն։

Հիմնուելով Լոնտոնի դաշինքին 9րդ յօդուածին վրայ — պատերազմը վերջացած էր — իտալական զօրքը 1919 մարտ 29ին կը գրաւէ Ատալիան, մինչեւ ծոցը, Պոտրումը՝ Իզմիրի հարաւակողմը, Մաքրին՝ Հռոդոսի դիմաց, Ալէյը՝ Տաւրոսի ստորոտը։ Յետոյ կը մխրճուի դէպի ներս, կը հաստատուի Գոնիայի, Էսկիշէհիրի, Իզմիտի ծոցին մէջ, այսպէս գրաւելով Տաւրոսի ամբողջ երկաթուղին։ Ուրեմն իրենց հաշիւին կ'անցընեն գերմանական մեծ երազը՝ Պաղտատի երկաթուղիի մասին։

Գրաւումը կը կատարուի առանց նախապէս լուր տալու Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի։ Այդ այն պահն էր երբ Պ.Պ. Օրլանտօ եւ Սոնինօ պահանջելով Ֆիումէն, հակառակ Լոնտոնի դաշնագրին, կը զայրանան տեսնելով որ դաշնակիցները չեն ուզեր իրենց զոհել Եուկօ – Սլաւները եւ կ'անձնեն կը քալեն հաշտութեան խորհրդաժողովէն։

1920 օգոստոս 10ին կը ստորագրուի Սէվրի դաշնագիրը, պատշաճեցնելով անգլեւֆրանքեւիտալական համաձայնութեան մը եւ իտալեւյունական պայմանագրութեան մը։

Համաձայնութիւնը իբրեւ Իտալիոյ տնտեսական ազդեցութեան գօտի կ'ընդունի ոչ միայն Ատալիոյ շրջանը, համաձայն Լոնտոնի դաշնագրին, այլ եւ Սէն – Ժան տը Մորիէնի մէջ նըշանակուած երկու գօտիները։

Միւս կողմէ, Իզմիրը Յոյներուն ձգուած ըլլալով, Իտալացիները Զոնկուլտաքի հանքային շրջանին մէջ (ֆրանսական) կը ստանան բոլոր արտօնութիւնները, փոխադրութեան եւ շահագործման բոլոր միջոցներով։ Ինքուած համաձայնութեամբ, Իտալիա Յունաստանի կը վերադարձնէ Երկոտասան կղզիներուն 12 կղզիները եւ կը պահէ Հռոդոսն ու Քասթէլլորիզոն։

Այսպէս Իտալիա Փոքր Ասիոյ մէջ դաշնակիցներէն կը ստանայ ամէն ինչ որ կը յուսար։ Կը գրաւէ իրեն սահմանուած բաժինը։ Իր զինուորները ցամաք կ'ելլեն 1919 մարտ 29ին, եւ կը տեղաւորուին առանց գնդակ մը արձակելու, քանի որ Թուրքերը պարտուած էին Անգլիացիներէն եւ Ֆրանսացիներէն։

Բայց ահա 1919 յուլիսէն սկսեալ, Մուսթաֆա Քէմալ կը սկսի գործել «արշաւողներուն» դէմ։ Ան ունի միայն 50.000 կանոնաւոր զինուոր եւ պէտք է ճակատի Իտալացիներուն դէմ հարաւային եւ հարաւային արեւմտեան շրջանին մէջ, Ֆրանսացիներուն եւ Հայերուն դէմ հարաւային արեւելքի մէջ, Հայերուն դէմ՝ որոնց կ'օգնեն Անգլիացիները՝ հիւսիսային – արեւելքի մէջ, Յոյներուն դէմ՝ արեւմուտքի մէջ։

Շատ չանցած կացութիւնը ծանրակշիռ հանգամանք մը կը ստանայ։ Զօր. Տիւֆիէօյի ֆրանսական զօրքը, որ Կիլիկիոյ մէջ հաստատուած ըլլալով հիւսիսէն կը պաշտպանէր Սուրիան, տաժանելի հարուածներ կը կրէ։ Կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան 1920 յունուարին եւ փետրուարին, Մարաշի եւ Այնթապի մէջ։ Տիւֆիէօյի զօրաբաժինը կը կորսնցնէ 1200 սպանեալ եւ վիրաւոր, այսինքն իր զօրքին մէկ քառորդը։ Փետրուար 5ին բուն Գոնիայի մէջ, «Իտալացիներու բարեացակամ աչքերուն առջեւ», գնդ. Ֆախրէտտին, Թրքական 12րդ բանակին հրամանատարը, կը հաւաքէ գործօն եւ պահեստի սպաները, ծանուցանելու համար յառաջիկայ յարձակողականը Ֆրանսացիներուն դէմ։

Ապրիլ 11ին տեղի կ'ունենայ Ուրֆայի ջարդը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՏՆԻ ԿԱՅԱՆԸ ԳՏՆՈՒԱԾ Է

Ատենէ մը ի վեր անթելի խորհրդաւոր կայան մը հակաֆրանսական լուրեր կը տարածէր Սուրիոյ մէջ, գրգռելով սուրիական ժողովուրդը Ֆրանսայի դէմ։

Բոլոր փնտռտուքներն ու հետազօտումները կը մնային ապարդիւն։ Կարգ մը թերթեր ալ գրեցին թէ այդ գաղտնի կայանին կեդրոնը Դամասկոս կը գտնուի եւ թէ չարժուն կայան մըն է այդ։

Վերջապէս ստուգուած է այդ խորհրդաւոր կայանին կեդրոնը։ Վերջերս իր գրգռիչ լուրերը տարածելէ առաջ, այդ կայանին ազդարարը յայտարարած է թէ ժամը 6.30 է։ Շուտով իր սխալին անդրադառնալով, ազդարարը 6.30ը փոխած է 8.30ի։

Արդարեւ, այդ միջոցին Սուրիոյ երկիրներու մէջ ժամը 8.30 էր։ Նկատի ունենալով որ Իտալիոյ եւ Սուրիոյ ժամերուն միջեւ 2 ժամ տարբերութիւն կայ, հասկցուած է որ այդ խորհրդաւոր կայանը կը գտնուի Իտալիոյ մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

— oo —

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Աստուած քեզ կուրացրեց. իսկ իմ հայրը ինչո՞ւ համար է կոյր»··· Ասա՛, Տէ՛ր Մարզպետունի, երբ այս բոլորը գան եւ աղմկեն ու – ղեղս, խռովեն հոգիս. երբ սիրտս անընդհատ գոռայ՝ «վրէ՛ժ, վրէ՛ժ անգամին···», ի՞նչ անեմ ես այն ժամանակ···։

— Ինչ անես այն ժամանա՞կ։

— Այո՛, ասա՛, ես ինքս կամենում եմ ինձ յաղթահարել։

— Ի՞նչ արաւ Սմբատ Թագաւորը, երբ իւր աշխարհի աւերումը տեսնելով՝ իջաւ Կապոյտ բերդից եւ իւր անձը մատնեց թշնամուն. ի՞նչ արաւ, երբ դահիճներըիւր թաչկինակն առնելով՝ վարոցներով բերանը խրեցին. երբ կղակին գելարաններ դնելով՝ չուաններով պարանոցը պրկեցին. երբ ծանր բեռներ գլխին թափելով՝ տասնեակ հոգի վրան նստեցին. երբ վերջապէս դիւցազնի շունչը հատցնել չկարողանալով՝ նրա անդամներն բական յօշոտել եւ վերջը խաչի վրայ տարածել···

Սեւադան լուռ էր։

— Ոչինչ չարաւ. նա ասաց. «Տէ՛ր, ընդունիր այս զոհը, որ բերում եմ իմ ազգի համար, եւ նրա փոխարէն՝ փրկի՛ր իմ ժողովուրդը պատուհասից···»։ Նա ասաց՝ «Լաւ է մեզ, զի այր մի մեռանիցի ի վերայ ժողովրդեանս եւ մի՛ ամենայն ազգս կորիցէ···», եւ յօժարութեամբ յանձն առաւ նահատակութիւնը։ Դու էլ, իշխան, ընդունի՛ր թէ՝ չարագործ Հագարացուն մինն է քեզ կուրացրել եւ այն ժամանակ անտրտունջ կարող ես կրկնել նոյն խօսքերը, երբ տխուր միայնութիւնը, ցերեկուայ խաւարը, սիրեցեալ ամուսնուդ յիշատակը, հարսիդ ողբերը եւ փոքրիկ Սեւադայի թոթովանքը կը գան քո սիրտը եւ հոգին վրդովելու···։ Հագարացի դաւաճաններին աղաչել, համոզել անկարելի էր, նրանց հոգւոյ ծարաւը արիւնն էր զովացնում, բայց հայ իշխանին Աստուած այդ հոգին չէ տուել. ուրեմն նա պիտի լսէ իւր խղճի ձայնին, պիտի լսէ իմ աղաչանքին եւ հաւատայ, որ նոյնիսկ իմ բերանով խօսում է իւր հետ ազգի ամէն մի թշուառացող անդամ։

Սեւադան լուռ էր մի քանի վայրկեան. յանկարծ նա գլուխը բարձրացնելով հարցրեց.

— Ի՞նչ է քո պահանջն ինձանից, Գէորգ իշխան։

— Այն, որ հեռացնես Ամրամից քո գոյդ որդիներին եւ յետ կանչես Ուտիքից թէ՛ Աղուանից եւ թէ Գարդմանայ գնդերը։

Սեւադան կրկին գլուխը կախեց եւ սկսաւ մտածել։ Սենեակում մի առժամանակեայ լռութիւն տիրեց։

Բայց Գէորգ իշխանն զգում էր արդէն, որ իւր խօսքերը ցանկալի տպաւորութիւն արին Սեւադայի վրայ, ուստի սրտատրոփ սպասում էր նրա համաձայնութեան։

Եւ ահա՛, վերջապէս, Սեւադան խօսեց.

— Դու ինձ համոզեցիր, Տէր Մարզպետունի. իմ մէջ զարթեցրիր նախանձաւորութեան զգացում. ես չեմ կամենում որ դու հայրենասիրութեամբ գերազանցես ինձ։ Թո՛ղ այդպէս լինի. ես թողնում եմ վրէժխնդրութիւնը···։ Բայց բռնկած ապստամբութիւնը խաղաղելու համար կայ եւ մի ուրիշ արգելք, որ ես բառնալ չեմ կարող. այդ աշխատութիւնը դու պիտի յանձն առնես։

— Ամենայն ուրախութեամբ. աշխատութիւնից ես չեմ փախչում, միայն թէ ասա՛, ո՛րն է արգելքը։

— Ես իմ որդիներին կը համոզեմ եւ կը վերադարձնեմ զօրքերով. բայց Ցլիկ–Ամրամին համոզել չեմ կարող, որովհետեւ ինքս եմ թշնամութեան կրակը վառել նրա սրտում. այժմ ի՞նչպէս հակառակ խորհուրդ տամ նրան։

— Այդ նեղութիւնը ես յանձն կ'առնեմ, ասաց Մարզպետունին։

— Շատ գեղեցիկ. բայց իմացած եղիր, որ մինչեւ Ամրամը չհամոզուի յետ կանգնել իւր մտադրութիւնից, ես իմ զօրքերը չեմ բաժանիլ նրանից։ Որովհետեւ խօսք եմ տուել աջակցել նրան ամէն դէպքում, ուրեմն եւ իմ խօսքին դրժել չեմ կարող։ Այժմ դու գնա՛ Ամրամի մօտ. աշխատի՛ր համոզել նրան, որ հնազանդէ իւր թագաւորին։ Եթէ կը յաջողես ձեռնարկութեանդ մէջ, սուրհանդակ ղրկիր ինձ եւ ես իսկոյն հարկ եղած հրահանգները կը տամ իմ որդւոց, որ հեռանան Ուտիքից իրանց զօրքերով։ Իսկ եթէ չես յաջողել, այն ժամանակ իմացիր, որ Աստուած չի կամենում անցնել վորձութեան բաժակը, եւ ուրեմն մեզանից մէկը պիտի դատարկէ նրան···։

Մարզպետունի իշխանը սաստիկ ուրախացաւ եւ իւր շնորհակալութիւնը Սեւադային յայտնելու համար առաւ նրա աջը եւ համբուրեց։Իշխանի կարծիքով ամենամեծ դժուարութիւնն արդէն բարձուել էր։ Սեւադան, որ ամէնքից ճանաչուած էր իբր անողոքելի մի քարաժայռ, ահա՛, համոզուել էր. ի՛նչ դժուարութիւն կար ուրեմն Ցլիկ–Ամրամին համոզելու. մի մարդու, որ յամառութիւն չունէր եւ որ ի բնէ ստեղծուած էր բարի սրտով։

Այս մտածմունքով հեռացաւ Սեւադայից իշխանը, եւ գնաց հանգստանալու դղեակի լաւագոյն քնարաններից մինում, ուր առաջնորդեց նրան իշխանի սենեկապետը։

Փափուկ անկողինը եւ շրջապատող լռութիւնը շուտով թմրութիւն բերին իշխանի յոգնած անդամներին եւ անուշաբար քունը նրա աչքերը փակեց։

Լոյսը դեռ նոր էր բացւում, որ Մարզպետունի իշխանը հագնուելով իջաւ դղեակի բակը եւ ծառաներից մինին զարթեցնելով՝ հրամայեց իւր ձին թամբել։ Եղանակը ցուրտ էր եւ երկինքն ամպամած։ Աշնանային եղեամը ծածկել էր գետինը եւ յիշեցնում էր մօտալուտ ձմեռը։ Ծառան, որ նոր էր տաք անկողինից ելել, ցրտի ազդեցութիւնից կծկուած, դժուարանում էր շտապով աւարտել գործը։ Իշխանը համբերել չկարողացաւ, վայրկեանները թանկ էին նրա համար.— Այդպէ՞ս են գործ կատարում այստեղ, կշտամբեց նա ծառային եւ նժոյգն առաջ քաշելով՝ արագ-արագ ամրացրեց թամբի կապերը։

(Շար.)

Թոնրատան երգեր

Թոնրատան երգն է որ այսօր կ'ուզեմ երգել :

Մանուկներ էինք եւ կատարեալ չարաճճիներ, գիւղական վարժատունէն ... արձակուած, Թոնրատան մութին ու ծուխը մեզ կը պարուրէին իրենց ինկարոյր սլացքներով: Մեր մայրիկները օթեւանած հաց եփելով կը զբաղէին ու իրենց աշխատանակ երգով բոլորին զմայլանքին կ'արժանանային :

Մեր Թոնիրը կը բանէր ամէն շաբաթ օր: Թոնրատան ձեղունը մգլոտած էր յարատեւ բարձրացող ծուխէն ու մուխին: կծծի Թուրօն պատրաստ ... մէջ Թոնիրին գլուխն էր եւ ... մարելուն կը սպասէր նկա... անհամբերութեամբ: Մենք վարժատունէն դուրս ելլելով, կը սպասէինք ... լաւաշ հացին որ եփած դուրս ... կարմիր կտաւ դարձած ... կը խլէինք կծծի Թուրոյին ... այդ արհամարհանք եւ կենսաբոյր ... բարկացնելով Հացթուխ Թուրօն: Իրօք ան չէր դիմանար մեր չարութեան եւ ձեռքին երկաթեայ գործիքը կը քաշէր (Նեռել) մեր ետեւէն, ու ինչո՞ւ չէ, մենք մեր բաժին հացը առնելէ վերջ քրքջալով կը խընդայինք, աւելի զայրացնելով Հացաթուխ պառաւը :

Մեր պաշտելի բնագաւառին մէջ առատ էր հացը, սեղան կուգար առանց հաշուի, ոչ թէ քաղքցիներուն նման հաշուով, ինչ որ մասնաւոր ամօթ կը համարուէր գիւղացիներու կողմէ :

Առատ լաւաշ հաց, եւ կենսատու գինին անպակաս մեր սեղաններու գըլխաւոր պերճանքն էին :

Թոնրատան երգերուս մէջ կը վերյիշեմ նաեւ գեղացիներու խճէճ քաշելը, որ խանդավառ մթնոլորտ մը կը ստեղծէր Թոնրատան մէջ : Դրացիներ ու բարեկամներ իրերօգնութեան համար, իրենց բարեացակամ օժանդակութիւնը չէին զլանար, խանդավառ տրամադրութիւն, հէքեաթներ պատմելով Թոնիրին ափը, կը քաշէին խճէճը եւ կ'ապրէին գիւղական դիւրահաղորդ կեանքը :

Այսօր չունինք ոչ Թոնիր, ոչ ալ գիւղացին: Կայ միայն անոնց սրբազան աւանդը բազմագոյն, արժանի բոլորի գուրգուրանքին :

Ես փորձեցի կարօտի երգ մը երգել, իբրեւ նուիրական դեղահատ մը այս օտարութեան մէջ եւ թեթեւութիւն մը զգացի :

Հինցա՞ծ օրե՞ր, երբ ձեզ կը մտաբերեմ ու կ'ոգեկոչեմ, հոգիս կը թեւածէ մեր բնաշխարհի ոլորտներուն մէջ ու կը յագենայ ձեր սրբութիւններով որոնք յաւիտենական դրոշմը դրած են արմենական ճակատին :

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Եղկացցիներուն

Կը ձերմկնա՞նք :

Պէտք է մեր պատմութիւն ալ գըրուի :

Տարիներ առաջ երկտողով մը փափաք էի յայտնած որ Եղկատի եւ գիւղականներու պատմութեան համար նիւթեր հաւաքուին, յուշարձան մը պատրաստելու համար :

Քանի մը հոգիներ միայն լսեցին իմ ձայնը: Անոնց ալ մեր երէցներէն, ... պատմութիւնը Եղկացի հայ գաղութին, տեղաւորումէն ... ուխտական թուականները: Արժէքաւոր էջեր :

Ուրիշ նոյնքան արժէքաւոր աղբիւր մը քաղեցինք, 1915 աղէտէն ա... նիւթեր: Մեր անձնական ... հետ այս գլուխը կը լրա... կարելի մանրամասնութիւննե ...

Պատմութիւն մը՝ աւելի ճիշդ պատ... համար քաղուած նիւթերու ... մը — մանաւանդ մեր ե... պատմութիւնը — յաջողութեան մը մօտենար, եթէ ցոյց չտայ իրենց գոյութեան համար մարտնչած ... Հայորդիներու հերոսութիւնները: Մէկ բառով՝ Հայու դիմանալու, ապրելու տենչը :

Մեր յուշարձանը բաց ունի դեռ երկու գլխաւոր գլուխներ,— Ա. Սահմանադրութեան շրջան, 1908—1914 : Բ. Ինքնապաշտպանութիւն 1915 :

Նախին Գարահիսարցիներ, Ուրֆացիներ, Վանեցիներ, Զէյթ. Մուսացիներ, իրենց արմենական հերոսագրութիւններէն փառաւոր էջեր տուին արդէն:

Մ՛ղ.մուճը պիտի մնայ Ժիրայրներու, Զէյլըններու, Հաճի պէյ Փափազեաններու Ազատաղի սարալանջերուն վրայ, Անատոլուի անծանօթ ու վայրի կիրճերուն մէջ, ինքնապաշտպանութեան պատմութիւնը :

Պիտի իմացուի՞ մեր ձայնը:

Անգամ մըն ալ Ֆրանսայի ամէնէն ժողովրդական օրաթերթին էջերէն լոյս կ'ուղղեմ մեր հայրենակիցներուն թէ իրենց պարտականութիւնն է իրականացնել այս գործը:

Եթէ չեն գրեր, չեն կրնար, պատրաստ ենք սիրով մօտիկ ընելով գրի առնելու՝ ականատես կամ լրատու պատմողը: Թող բարի ըլլան իմացնելու մեզի :

Քանի մը շաբաթէն 24րդ տարեդարձն է մեր եղեռնի օրերուն, Ապրիլ 11 — 24: Այդ առիթով թերեւս մեր յուշարձանէն փրցուած գլուխներ ե- րեւան,— « Էջեր հայաջինջ սարսափներէն» :

Մենք, մեր սերունդը մանաւանդ, պատասխանատու ենք պատմութեան առջեւ :

Գրիչ բռնող իւրաքանչիւր Եղկատցիի պարտքն է բառ մը, տող մը աւելցնել մեր անցեալի արիւնոտ ու երբեմն անհունօրէն մարդկային, գեղեցիկ, պատմութեան էջերուն վրայ :

Երբ այլեւս մենք ալ «կ'անցնինք ու կ'երթանք», հողը չիջած կատարենք, գոնէ մեր Եղկատցիի, ու մանաւանդ յիշատակ հայորդիի պարտքը :

Հերոսները, ուր որ ալ ըլլան, կը պատկանին հաւաքականութեան, աղգին :

Մենք, վերապրողներս, պարտաւոր ենք գոնէ փունջ մը ծաղիկ նետել մեր նահատակներուն յիշատակին:

Կը սպասենք :

Ցրդնած՝ բայց յուսահատ չենք դեռ :

Աւետիս Քէստէճեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան տարեկան խնջոյքը տեղի ունեցաւ 12 մարտի կիրակի, Շահրիկեան սրահին մէջ : Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ եւ զանազան շրջաններէ հայրենակցական ներկայացուցիչներ:

Բացման խօսքը ըրաւ Յովհ. Հացագործեան, եւ յոտնկայս յարգել տըւաւ յիշատակը մեր չորս հայրենակիցներու (Մկրտիչ Ճիտէչեան, Փարիզ, Մարտիրոս Մանուկեան Ռէս, Սարգիս Աղիզեան եւ Թովմաս Զրպաշեան, Մարսէյլ):

Ընկեր Հացագործեան անդրադարձաւ երկրի 1895 — 1916ի ազգային ինքնապաշտպանութեան եւ մեր հերոսական պայքարներու մէջ ունեցած անձնազոհութիւններուն :

Ան յիշատակեց մէկիկ մէկիկ այն մեծ գործը, զոր աւանդ ձգեցին Խըրիմեան Հայրիկ եւ Փորթուգալեան, այն ճամբան, ուրկէ գացին Պետօ, Վ.ազգէն, Մարտիկ, Աւետիսեան 1896ին, այն դիւցազնամարտը զոր մղեցին մեր հերոսները 1915ին, Վռամեաններ, Արամներ, Կայծակ Առաքելներ, Եկարեաններ, Գույումճեաններ, Թէոսներ, Ալէքներ, Քոթոթներ եւ ուրիշներ, որոնք ինկան արիւնի ճամբուն վրայ : Յետոյ ոգեկոչեց յիշատակը՝ Շատախի հերոսներուն, անմահ Զոլոյեաններու, որոնք վաթսուն օր կուրծք տուին թշնամիին: « Պահ մը վերյիշենք մեր հայրենի աշխարհը, Վարագը, Կարկառը, Զրեկ Աղբիւրը, Աստղկան բերդը եւ մեր կապուտան ծովը, Աղթամարը, Նարեկի Ս. Աստուածածինն ու Տիրամայրը »:

Յետոյ ըսաւ թէ Ամերիկայի Վ.ասպուրականի միութեան հետ կապ ունին եւ անկէ ստացած են երեք շըրջաբերականներ եւ հրահանգներ: Ամերիկայի միութիւնը ունի այժմ հինգ սաներ Պէյրութի ճեմարանի մէջ եւ օգնութեան հասած է Հայաստանի Վասպուրականցիներուն :

Յետոյ խօսք տրուեցաւ մեր երիցագոյն անդամին, Պ. Ցարութիւն Շալճեանի, որ օրինակներով բնորոշեց Վասպուրականցիի տիպը, պատմեց դրուագներ երկրէն եւ ունկնդրուեցաւ մեծ հետաքրքրութեամբ :

Արտասանեցին Օր. Փանոսեան՝ «Հայրենի աշխարհ», Օր. Ռոզա Եղիշեան՝ «Ասի Աշուղ առ Ջանկուրը», Օր. Եւա Աճէմեան՝ «Ախ իմ հայրենիք»: Երգեցին Ավտոյեան եղբայրներ, Սիմէոն, Յակոբ եւ Միսաք եւ արժանացան կեցցէներու, Օր. Լուիզ Հացագործեան դաշնակի վրայ նուագեց:

Ապա սկսաւ աճուրդը երկու նապատակներու մաս առ մաս: Ընկեր Աւետիս Գրիգորեան շատ օգտակար եղաւ :

Մէջ ընդ մէջ եւրոպական պարեր:

Ապա ձայն տրուեցաւ Կարտանի մեր հայրենակից Պ. Աւետիս Փանոսեանի, որ երկար կանգ առաւ օտարներու վըրայ, որ մինչեւ այժմ հայ ազգը չեն ճանչնար, մանրամասնօրէն շեշտեց ներկայ վիճակի ծանրութիւնները եւ լիտյոյս վաղուան մասին, պատմեց դրուագներ իր կեանքէն:

Ապա շնորհակալութիւն յայտնեց կարգադիր յանձնախումբին՝ Պ. Պ. Մանուկ Գրիգորեանին (ջոլ աղա), Սեդրակ Աճէմեանին, Բարթողին եւ Դաւիթին, որ ամէն ջանք չէին խնայած հանդէսի կանոնաւորութեան համար: Նաեւ շնորհակալութիւն յայտնեց Տիկին Կալիպսէ Գրիգորեանի, Տիկին Հայկանուշ Աճէմեանի, Տիկին Բարթողին, Դաւիթի մօրը եւ բոլոր անոնց, որ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ արտասանողներուն, երգողներուն եւ Պ. Յովհաննէս Զօրպաճեանի, որ իր թառով մեզի տարաւ մեր հայրենի աշխարհը: Ամէնէն վերջ փոքր ժապաւէնի մը վրայ ցոյց տըւեցան Ամերիկեան յայտնի դերասան Չարլի Չէփլինի արկածները, որ մեծ ուրախութիւն պատճառեցին :

Փարոս

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԼԻՈՆ, 20 Մարտ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ներկայացում մը սարքած էր մարտ 19ին, «Էմիլ Զօլայ»ի թատերասրահին մէջ : Ներկայացումին նիւթն էր «Սայեաթ Նովա» օփերան, որուն ղեկավարութիւնը սիրայօժար ստանձնած էր դերասան Ղազարեան: Խաղին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Լիոնի լաւագոյն սիրողները, — Տիկիններ Փէտար, Վարդենի Գրիգորեան, Պետրոսեան եւայլն, պարոններ Թորոսեան, Հացագործեան, Գրաթլեան, Յ. Հարբէլեան: Երաժշտական բաժինը կը ղեկավարէր Պ. Պետրոս Պետրոսեան (դաշնակ), իրեն կ'ընկերանային Խորէն Գրիգորեան (ջութակ), եւ Գուրգէն Յովհաննէսեան (սրինգ) :

Անցնող տարուան ընթացքին, ինչպէս եւ այս տարի, ուրախալի է արձանագրել որ, Ֆր. Կապոյտ Խաչի ձեռնարկները կը քաջալերուին հոծ բազմութեամբ: Այս վերջին ձեռնարկն ալ փայլուն յաջողութիւն մը եղաւ իրենց համար:

« Սայեաթ Նովա» օփէրէթին նիւթը ծանօթ է հասարակութեան: Հասարակ ներկարար – հնակարկատի մը աչկերտը կը սիրահարի մեծահարուստի մը գեղեցիկ տիկնոջը հետ, այս վերջինը թէեւ տատամսումով, բայց կը պատասխանէ իր սիրահարին կոչին: Սիրողները միջնորդի մը միջոցաւ կը հանդիպին իրարու, կը խօսին, կը յայտնեն իրենց փոխադարձ սէրը եւ տառապանքները: Սիրողները, իրենց հանդիպումի գինովութեանը մէջ մոռցած էին ժամն ու ժամանակը, երբ վրայ կը հասնի տանտէրը, սիրոյն ամուսինը: Հանդիպումը կ'ըլլայ խիստ եւ ճակատագրական: Շատ չանցնիր, սիրահար տղան կ'ապաշխարէ, կը դառնայ աբեղայ ու կը նըւիրուի տարբեր խօսքի մը : Սիրողուհին կը բռնուի բարակ ցաւէ, կ'իյնայ անկողին, կը տառապի, կը գալարուի, ի վերջոյ, իր սիրած տղուն, աբեղային ներկայութեանը, անոր շունչին տակ կը մեռնի: Աբեղան կը դառնայ մոլի կրօնական կ'արտասուէ, կ'երգէ ու կ'աղօթէ :

Օր մը, սակայն, անհաւատ թշնամիները, հայ գիւղերն ու քաղաքները ասպատակելէ վերջ, կը հասնին աբեղայի մենաստանը: «Դուրս ել» կը պոռան,«դարձիր կրօնքիդ»կը սպառնան, բայց իր սիրոյն եւ կրօնին հաւատարիմ աբեղան կը ձայնէ , — «Զըդմանըմ քիլիսատէն, տէօնմանըմ Իսաման»: «Սայեաթ Նովա»ի դերը կատարեց Պ. Հացագործեան եւ անգամ մըն ալ հաստատեց թէ ինք Պ. Յակոբ Թորոսեանի հետ Լիոնի լաւագոյն սիրողներէն մէկն է: Երկուքն ալ ապացոյց կը խոստանան, եթէ հետեւին բայց մանաւանդ ուսումնասիրեն իրենց խաղցած դերերը: Սոնա՝ Տիկին Վ. Գրիգորեան, իսկապէս ապրեցաւ, պարկեշտ եւ տրամաբանող կնոջ մը բացառիկ ապրումները: Իր առաջին արտայայտութիւններէն մինչեւ մահուան անկողինը ցոյց տուաւ շնորհը, որ կրնար մինչեւ լալու աստիճան յուզել ներկաները: Տիկին Փէտար, ծանօթ Լիոնի բեմերուն վրայ, իր « Ախլոր – Շուշան » դերով, շատ յաջող խաղարկութիւն մը ունեցաւ : Տիկին Գ. Պետրոսեան, իր զոյգ դերերով յաջող էր, Գրաթլեան (Գեւօ), Հարբէլեան (Թագաւոր), եւայլն, իրենց դերերը լաւ սորված էին:

Դերասան Յ. Ղազարեանի մասին շատ բան չունիմ ըսելիք, որովհետեւ ան «լման» դերասան է եւ իր «Մխօ»ի դերին մէջ կատարեալ «քէյֆ»ի մարդը եղաւ: Միջին Ֆրանսայի հայկական շրջանները, իրենց բեմերով ու սիրողներով շատ բան կը պարտին այս վաստակաւորին :

Խաղը ընդհանուր առումով յաջող էր, բացի կարգ մը վրիպումներէ, մանաւանդ Բ. արարին մէջ:

Արձանագրեմ նոյնպէս որ ժրաջան խաչուհիները ամէն ճիգ փորձեցին սրահին կարգապահութիւնը պահելու համար: Գովելի էին նոյնպէս Պ. Պ. Մանուկեանի, Զ. Վարժապետեանի, Խ. Գալուստեանի տքնաջան աշխատանքները: Այս ձեռնարկով, Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը նիւթական համեստ գումար մը ապահովելէ զատ, բարոյական յաղթանակ մը տարած եղաւ :

Հուրծամ Պատանի

ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԺԱՌԱՆԳԸ

«Ցուսաբեր» կարգ մը հատուածներ արտատպելով Սոփիայի «Սլօվօ» թերթին Հայերու նուիրած բացառիկ թիւէն, զոր հրատարակած ենք ժամանակին, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խըմբագրականի մը մէջ (11 Մարտ).

— «Ահա մէկ մասը վկայութիւններէն, որոնք եթէ աչքով դիտուած իրողութիւններու, անաչառ դատողութիւններու արդիւնք են, գրուած են սակայն սրտով, հոգեկան ազնուական շունչով:

Մենք մեզ անգամ մը եւս փայփայելու համար չէ որ յիշեցինք այս հատուածները, այլ ըսելու համար՝ թէ ուրիշներու կարգին, ազնուական, հիւրասէր եւ արի ու յեղափոխական ժողովուրդ մը, ինչպիսին է Պուլկարը, ի՛նչպէս կը գնահատէ հայ ժողովուրդը, անոր պատմութիւնն ու առօրեայ կեանքը:

Ինչո՞վ բացատրել այս հանդամանքը: Մեր ծանօթութիւններո՞վը, մեր սասնակի օժանդակութիւններովը կամ գործակցութեա՞մբը պուլկար կեանքին ու դատին մէջ: Անշուշտ, մեծ դեր ունին այս ամէնը, բայց անբաւական բացատրելու երեւոյթը:

Աւելի խոր պատճառներ պէտք է փնտռել, որոնց կարգին առաջիններէն է մեր ճակատագիրներու նմանութիւնը, եթէ ոչ նոյնութիւնը:

Չեն մոռցուիր վիշտի ու տառապանքի օրերը. չեն ուրացուիր այն բարեկամութիւնները՝ որոնք կը զարգնուին հալածանքի եւ դժբախտութեան ժամերու մէջ:

Հայերու բարեկամութիւնը այսպիսի թուականներէ կը սկսի: Պուլկարը իր իսկ հողին վրայ տեսած է թէ Հայը ի՛նչխորութեամբ զգացած է պուլկար հայրենիքի վիշտը. ի՛նչ անձնուիրութեամբ գործակցած պուլկար կեանքին զարգացման, տնտեսական մարզէն մինչեւ ազատագրական պայքարները, եւ ի՛նչ հրճուանքով հետեւած անոր ազգային վերելքին ու բարգաւաճման:

Այս բոլորը անշուշտ բաժին մը ունին պուլկար ժողովուրդի ու մտաւորականութեան սնուցած համակրութեան մէջ: Բայց սխալ պիտի ըլլար մեզ հանդէպ եղած համակրանքը փոխադարձութեան տուրք մը կամ հատուցում մը նկատելը:

Յայտնուած համակրանքը հոս գնահատութիւն մըն է, պատճառաբանուած, եւ վկայեալ, եւ այդ պատճառով է որ նշանակութիւն կ'առնէ ան: Հայը պարկեշտ է, օրինապահ քաղաքացի, աշխատասէր ու շինարար, պատուաւոր ու տէր արժանապատուութեան: Առաքինութիւններ՝ որոնք դժուար կ'աճին մասնաւորաբար բախտազուրկ ու հալածական ժողովուրդներու մէջ:

Հոգեկան ի՛նչ հարստութիւն ուրեմն. ցեղային ի՛նչ ազնուականութիւն Հայուն մէջ, ոչ միայն այդ բոլորը պահելու, այլեւ զարգացնելու համար: Օտար ժողովուրդները այդ առաքինութիւննե՛րը կը գնահատեն հայ բեկորներուն մօտ, որոնք երկար ժամանակներէ, յաճախ դարերէ ի վեր, կ'ապրին օտար երկինքներու տակ:

Առաքինութիւններ՝ որոնց վրայ պէտք է աւելցնել սակայն մէկ ուրիշ տարր, արժէքով անհուն, որ բազմութիւնները ազգ կը դարձնէ, եւ մարդերը՝ հերոս ու դիւցազն: Հայրենասիրութի՛ւնն է այդ տարրը, դերազանցը բոլոր մարդկային առաքինութիւններէն, որ դէմք ու կերպարանք կուտայ ազգի մը, զայն կը տանի ըստեղծագործութեան, դիւցազնական մարտնչումներու եւ բարձրագոյն նըւաճումներու:

Իսկապէս, ի՞նչ պիտի արժէր ժողովուրդ մը առանց հայրենիքի. առանց հայրենիքի գաղափարին, որ եւ պատմութիւն է, եւ գիր ու գրականութիւն, եւ գոյութիւն, ներկայ ու ապագայ :

Ու ի՞նչ պիտի արժէր մարդ անհատը առանց խտէալի, առանց ցեղային շունչի եւ հայրենիքի հանդէպ զգացումի: Թիւ ու բազմութիւն, անշուշտ, ամբոխ, ապրուստի ստորական մտահոգութիւններով լեցուած միշտ, որուն հանդէպ մեզ է յարգանքի ըզգացումը եւ անիմաստ համակրանքի արտայայտութիւնը :

Պուլկար մտաւորականութեան ու ժողովուրդին համակրանքը կը բխի ոչ միայն երկու ժողովուրդներու նման ճակատագիրներէն, այլեւ անկէ՝ որ Հայն ալ կը պայքարի իր ազատութեան ու անկախութեան համար: Այս տրորուած ու հալածական ժողովուրդն ալ ունի հայրենիքի գաղափարը, որուն համար գիտէ զոհել, պայքարիլ եւ մեռնիլ ի հարկին. այսինքն՝ ունի արժանապատուութիւն կամ, ուրիշ խօսքով, ազգ է ան ալ, յարգուելու արժանի :

Չմոռնանք Փրոֆ. Ալեքս. Ցանքովի խօսքը.— « Ես կը համակրիմ բոլոր անոնց, որ կը պայքարին իրենց ազատութեան եւ անկախութեան համար» :

Չմոռնանք, որովհետեւ ճիշդ այդ պայքարով է որ գոյ ենք մենք եւ անով է որ դարերէ ի վեր տէր դարձեր ենք հոգեկան ու ազգային հարստութեան մը, ժառանգութեան մը՝ որ ոչ միայն մեզի այլեւ օտարներուն համար արժէք է ու նշանակութիւն ունի :

Պիտի կրնա՞նք մեր ցեղային առաքինութեանց հետ, պահել հայրենիքի ու ազատութեան այս զգացումը, այս թանկագին ժառանգը՝ որ մեր գոյութեան խարիսխը կը կազմէ. պահել ու աճեցնել զայն.— այն ատեն կրնանք ապահով ըլլալ ոչ միայն աշխարհի համակրանքին, այլեւ յարգանքին մասին:

Ու չմոռնանք, որ ազգի մը ապագան կախում ունի այն յարգանքէն, զոր ան կը պարտադրէ աշխարհի »:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՌԻ

Մառի յաճախ շէնքին վայրն է : Փորձառու կին մը, կ'ուզէ որ շէնքը ըլլայ տիպար տարրալուծարան մը, ունենայ մեծ սենեակներ, մեծ պատուհաններով սրահներ, արեւ ունենայ, ամէն յարմարութիւններով օժտուած ըլլայ, ունենայ վերելակ մը, պարտէզ մը: Ինք իր ձեռքով կը տնկէ ծառեր, վարդենիներ: Կը սիրէ աշխատիլ պարտէզին մէջ:

1914 Յուլիսին շէնքը լրացած էր: Հսկայ պատերուն առջեւ Մառի յաճախ կեցած կը դիտէր արձանագրութիւնը:

Շինուած էր տաճար մը իր նախաձեռնութեամբ՝ սահմանուած գիտութեան յառաջդիմութեան եւ մարդոց բարիքին: Փիէռ Քիւռիի երազն իրականացած էր:

X

1914 Օգոստոս ամիսը՝ պատերազմ: Զօրաշարժ հրատարակուած, Գերմանացիները առանց պատերազմ յայտարարելու մտած են Պելճիքա, անցնելու համար Ֆրանսա: Գրաւած են Լեհաստանը: Փարիզի կառավարութիւնը Պորտօ փոխադրուած է:

Մառի թանկագին շատ փոքրիկ ծըրար մը ունի, որ պիտի փոխադրուի ապահով վայր մը:

Մէկ կրամ րատիոմ է, իր առաջին փորձերուն արդիւնքը՝ որ կ'արժէ մէկ միլիոն ֆրանք, զոր նուիրած էր տարրալուծարանին:

Սեւեր հագած՝ շատ պարզուկ կնոջ մը տեսքն ունի ան շոգեկառքին մէջ : Ոչ մէկը կրնայ խորհիլ թէ այդ սգաւոր կինը կրնայ ըլլալ հռչակաւոր Մառի Քիւռին:

Կ'իջնէ Պորտօ, կը գտնէ դրամատուն մը ապահով, եւ հոն պահ կուտայ իր փոքրիկ ծրարը:

Մէկ օր վերջ արդէն գոհունակ՝ Մառի Փարիզ է, առանձին՝ իր տարրալուծարանին մէջ: Աշխատակիցները մեկնած են բանակ:

Ծառայել իր երկրորդ հայրենիքին:

Որոշումը տուած էր, վճռած էր գիտցող կինը կը լծուի աշխատանքի:

Վիրաւորներուն պէտք էր հասնիլ, թէ ճակատի եւ թէ թիկունքի հիւանդանոցները զուրկ էին Ռէնթկէնի գործիքներէ: Ք. ճառագայթի կազմածներ քիչ թիւով կային, այն ալ կարեւոր հիւանդանոցներու մէջ միայն:

Վիրաւորները խնամելու առաջին քայլը պիտի ըլլար մարմնոյն մէջ գտնել գնդակին տեղը, վիրաբուժական գործողութեան մը սկսելէ առաջ:

Ուրեմն ամէն զինուորական հիւանդանոց պէտք էր ունենար Ք. ճառագայթի կազմած մը:

Զանազան հաստատութեանց մէջ ո՛րքան որ կային այդ գործիքներէն՝ հաւաքեց, հիները նորոգել եւ նորեր շինել տուաւ, զանոնք բաժնեց Փարիզի շրջանի հիւանդանոցներուն :

Ֆրանսացի Կիներու Միութեան ծախքով կազմակերպեց շրջուն կայան մը, կառքին մէջ տեղաւորեց Ռէնթկէնի գործիքներ եւ տինամօ մը որ կը բանէր կառքին շարժանիւին միջոցաւ, եւ որ կը հայթայթէր պէտք եղած ելեկտրական հոսանքը:

Այս շարժուն կայանը 1914 Օգոստոսէն ի վեր կը շրջէր հիւանդանոցէ հիւանդանոց: Գիտունը հիւանդապահուհի մըն էր դարձած :

Մառի ճակատամարտի վիրաւոր զինուորները խնամուեցան այդ շըրջուն կառքով:

Մէկ հատիկ կառքը անբաւարար էր: Մառի կը դիմէ հոս հոն եւ կը ճարէ քսան նոր կառքեր, կը զետեղէ անոնց մէջ գործիքներ. կը գտնէ գործին յարմար անձեր եւ կը յանձնէ անոնց կառքերը:

Այսպէս ընդամէնը երկու հարիւր քսան շողարձակութեան սենեակներ կը հիմնէ հիւանդանոցներու մէջ եւ մէկ միլիոնէ աւելի զինուորներ կը խնամուին այս կերպով:

Ամիէն, Պուլոնը, Ռէնս, Քալէ ,— Մառի ամէն կողմ է, ամէն ճակատի վրայ: Օրերով մոռցած իր անձը, կ'անցընէ հիւանդանոցներու մէջ:

Պատերազմը աւեր կը սփռէ ամէն կողմ :

Կառավարութիւնը փոխառութեան կը դիմէ, ժողովուրդը կուտայ առատօրէն, դրամ, ոսկի, զարդեղէն:

Մառի Քիւռի երկրորդ անգամ Նոպէլի մրցանակէն ստացած գումարը պահ դրած է Սթօքհոլմի մէջ: Միայն այդ է ունեցած դրամը:

Այդ գումարը փոխադրել կուտայ Ֆրանսա եւ կը յանձնէ կառավարութեան:

Անդին ունի շատ մը ոսկի շքանշաններ, թէեւ յիշատակներ, բայց ներկայիս անպէտ կը նկատէ զանոնք: Կը լեցնէ այդ յիշատակ ոսկիները պայուսակին մէջ եւ կը տանի Պանքը տը Ֆրանս:

Պաշտօնեան կը վրդովուի, կը մերժէ ծրարը:

Ինչպէ՞ս զրկել ձուլարան այս ոսկիները որոնց ամէն մէկը գիտունին փառքի օրերը կը յիշեցնեն:

Մառի ի լուր պաշտօնեային խօսքերուն,անհոգաբար ուսերը կը թօթուէ, «անպէտ» ոսկիներուն նայելով:

Կ'առնէ այդ թանկագին հաւաքածոն եւ տարրալուծարան կը տանի:

Մառի յոգնիլ չէր գիտեր :

Կը կազմակերպէ հիւանդապահութեան դասընթացք մը, կը հասցնէ հիւանդապահուհիներ, կը ղրկէ զանոնք ճակատ, պատերազմին կ'երթայ Պելճիքա, Իտալիա իբրեւ հիւանդապահուհի:

ՀԵՐՄԻՆԷ

(6)

(Շար.)

չխառնեն իրենց արցունքներուն, աւելի կամ պակաս վայելուչ ։ Կ'աւելցնեմ որ եթէ խնդիրը բարոյական գետնի վրայ դրուի, ոչ ոք, կ'ըսեմ ոչ ոք իրաւունք ունի առաջին քարը նետելու, ինչպէս լայնօրէն կ'ապացուցանէ Եւրոպայի հին եւ նոր պատմութիւնը ։ Կը յայտարարեմ թէ երբ ժողովուրդ մը որ ունէր բազմաթիւ զօրք եւ անհաղին սպառազինութիւն անկարող է որ եւ է չարժումէ եւ փորձելու, ան հասունցած, չափէն աւելի հասունցած է իր ճակատագրին համար ։ Կը յայտարարեմ վերջապէս որ եթէ գլուխ պիտի ելլէ բաղձացուած խմբակցութեան մը կազմութիւնը միահեծան իշխանութեանց դէմ, այս վերջինները պիտի ընդունին մարտահրաւէրը, պիտի անցնին պաշտպանողականի եւ հակայարձակողականի, բոլոր կէտերու վրայ ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ ԵՂԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

3.— Ճեննվայի ճառերուս մէջ ես խօսեցայ պատնէշի մը մասին որ կը բաժնէ Իտալիան եւ Ֆրանսան (Սուլում եւ գոռում – գոչում) ։ Այդ պատնէշը բաւական քանդուած կրնայ նկատուիլ եւ քանի մը օրէն, թերեւս քանի մը ժամէն, ազգային Սպանիոյ սքանչելի հետեւակազօրքը վերջին հարուածը պիտի տայ անոր ։ Մատրիտ, ուր ձախերը կը սպասէին Ֆաշականութեան գերեզմանը տեսնելու, ընդհակառակն պիտի դառնայ գերեզմանը համայնավարութեան ։

Մենք աշխարհի դատաստանին չենք սպասեր. բայց կ'ուզենք որ աշխարհը իմանայ .— 1938 Դեկտեմբեր 17ի իտալական ծանուցագրի մէջ բացորոշապէս պարզուած էին Իտալիոյ խնդիրները Ֆրանսայի հանդէպ, խնդիրներ որոնք գաղթային հանգամանք ունին ։ Այդ խնդիրները կը կոչուին Թունուզ, Ճիպութի եւ Սուէզի ջրանցք ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կատարելապէս ազատ է մերժելու այդ խնդիրներուն նոյն իսկ պարզ քննութիւնը, ինչպէս ըրած է մինչեւ հիմա իր չափազանց կրկնուած եւ թերեւս չափազանց բացարձակ «երբեք»ներով ։ Բայց պէտք չէ տրտնջայ, եթէ այն փոսը որ այժմ կը բաժնէ երկու երկիրները, այնքան խորանայ, որ տաժանելի եթէ ոչ անկարելի դառնայ լեցնել զայն ։ Ամէն պարագայի մէջ, դէպքերը ինչ ընթացք ալ առնեն, մենք կ'ուզենք որ այլեւս մեզի չխօսին եղբայրութեան, լատին քոյրերու, խնամութեան կամ ուրիշ ամէն խառնածին ազգականութեան մասին, որովհետեւ պետութեանց միջեւ եղած յարաբերութիւնները ուժի յարաբերութիւններ են, իսկ այդ ուժի յարաբերութիւնները՝ վճռական տարրերը անոնց քաղաքականութեան ։

4.— Աշխարհագրականօրէն, պատմականօրէն, քաղաքականօրէն եւ ռազմապէս Միջերկրականը կենսական տարածութիւն մըն է Իտալիոյ համար ։ Երբ մենք կ'ըսենք Միջերկրական, բնականաբար անոր մէջ կ'առնենք այն ծոցը որ կը կոչուի Ադրիական, որուն մէջ Իտալիոյ շահերը տիրական են, բայց ոչ ժխտական՝ Սլաւներու շահերուն, եւ ատոր համար է որ երկու տարիէ ի վեր խաղաղութիւն կը տիրէ այդ շրջանին մէջ ։

5.— Եւ ահա վերջին կէտը հիմնական եւ նախորոշ .— Պէտք է զինուիլ ։ Կարգախօսը այս է,— աւելի շատ թնդանօթ, աւելի շատ մարտանաւ, աւելի շատ օդանաւ, ինչ գինով ալ ըլլայ, ինչ միջոցով ալ ըլլայ, նոյնիսկ եթէ հարկ ըլլայ հարթել այն ինչ որ կը կոչուի քաղաքային կեանք ։ Երբ մարդ զօրաւոր է, սիրելի կը դառնայ իր բարեկամներուն եւ երկիւղ կ'ազդէ իր թշնամիներուն ։ Նախապատմութեան օրերէն մէկ աղաղակ հնչած է դարերու ալիքներուն եւ սերունդներու շարքերուն վերեւ,— Վա՜յ տկարներուն ։

Հիմա որ ձեր քաջութեամբ, ձեր զոհողութեամբ, ձեր հաւատքով դուք հզօր մղում մը տուիք պատմութեան անիւին, հիմա ես կը հարցնեմ ձեզի, կ'ուզէ՞ք պատիւներ, վարձատրութիւններ, հեշտ կեանք (ամբոխը կը մռնչէ— ո՛չ, ո՛չ) ։ Անկարելին գոյութիւն ունի՞ ձեզի համար (ո՛չ, ո՛չ) ։ Ահաւասիկ մեր վարդապետութեան երեք նշանախօսքերը — հաւատալ, հնազանդիլ եւ մարտնչիլ ։ Այս երեք բառերուն մէջ էր, է եւ պիտի ըլլայ բոլոր յաղթանակներուն գաղտնիքը » ։

ՃԱՌԻՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս կ'երեւայ, Մուսոլինիի ճառը չափաւոր է իր բովանդակութեամբ, թէեւ բուռն՝ իբրեւ ճարտասանական ձեւ ։ Նշանակալից է որ ճառը որ եւ է խօսք չըներ Նիսի, Սավուայի եւ Քորսիքայի մասին, որոնց շուրջ այնքան շռնդալից հրատարակութիւններ կ'ընէին իտալական թերթերը ։

Ֆրանսայի մէջ տեսակ մը սփոփանք պատճառեց ճառը, մանաւանդ որ վերջնագրի հանգամանք չունի եւ դուռը բաց կը թողու բանակցութեանց համար ։ Թերթերը կը բացատրեն թէ ճառը այնքան ալ վրդովիչ հանգամանք չունի ։ Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն կարծիքն այն է թէ Մուսոլինի եթէ ամբողջովին չի պարզեր միջազգային կացութիւնը, գոնէ աւելի չի ծանրացներ զայն ։ Ճառին ոգիէն կը հետեւի թէ Մուսոլինի կ'ուզէ որ Ֆրանսա որոշ առաջարկներ ներկայացնէ, գոհացնելու համար Իտալիոյ գաղթային պահանջները, մինչդեռ Փարիզի մէջ կը սպասեն որ Իտալիան ստանձնէ այդ նախաձեռնութիւնը, քանի որ ինք չեղեալ հռչակեց 1935ի համաձայնութիւնը ։

Երէկ նախարարական խորհուրդը պիտի քննէր ճառը, որուն պատասխանը պիտի հաղորդէ վարչապետը, ձայնասփիւռ ճառով մը եւ վեց լեզուներով, հաւանաբար վաղը, չորեքշաբթի ։

Անգլիոյ մէջ ալ բաղդատաբար նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց Մուսոլինիի ճառը ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այդ ճառը աւելի չի ծանրացներ միջազգային կացութիւնը եւ պատեհութիւն կ'ընծայէ բանակցութեանց ։ Անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է կարելին փորձելու եւ բանակցութեանց ճամբան հարթելու, եթէ հրաւէր ստանայ երկու կողմէն ալ ։

Գերմանիոյ մէջ զօրաւոր տպաւորութիւն գործեց ճառը, որուն բովանդակութեան համաձայն են իրաւասու շրջանակները, առանց վերապահութեան ։ Այս առթիւ թերթերը անգամ մը եւս կը շեշտեն երկու պետութեանց կատարեալ համերաշխութիւնը ։ Եւ կ'ուզեն որ Անգլիա եւ Ֆրանսա հասկնան թէ աւելի երկար չի կրնար տեւել ներկայ կացութիւնը ։ Պերլինի արտաքին նախարարութեան օրկանը «բացորոշ ազդարարութիւն մը» կը նկատէ Մուսոլինիի ճառը ։ Բոլոր թերթերն ալ ցնծութեամբ կը յիշեն Հիթլերի շնորհաւորական հեռագիրը առ Մուսոլինի, Ֆաշական քսանամեակին առթիւ ։ (Այդ հեռագրով Հիթլեր ջերմապէս կը շնորհաւորէր Մուսոլինին, իբրեւ «յաղթական ստեղծագործը նոր եւ խրոխտ Իտալիոյ» եւ կը յայտնէր թէ «տոգորուած՝ միեւնոյն իտէալներով, գերման ժողովուրդը իտալացի ժողովուրդի կողքին է միշտ») ։

Լեհաստանի բոլոր թերթերը ամբողջութեամբ հրատարակեցին Մուսոլինիի ճառը, մասնաւորապէս շեշտելով անոր երեք հիմնական կէտեր .— 1. Վերազինում .— 2. Հռոմ – Պերլին առանցքին ամրութիւնը ։ 3.— Չափաւոր շեշտը՝ Ֆրանսայի հանդէպ ։ Թերթերը կը գնահատեն նաեւ ճառին խաղաղասիրական ոգին ։

Հայ մը կը վիրաւորէ իր կինը եւ մրցակիցը

Թուլոնէն կը հեռագրեն մարտ 26 թուականով.—Թուրք կօշկակար մը, Արթին Օհաննէսեան, 51 տարեկան, եւ իր կինը, Մառի Քըրլեան, 48 տարեկան, հայրենակից դրացի մը ունէին, Միսաք Սմբատեան Միհրան, 46 տարեկան ։ Ատենէ մը ի վեր կօշկակարը կնոջը արգիլած էր ընդունիլ իր դրացին ։ Միհրան այսօր կէսօրէն վերջը անոնց տունը գացած ըլլալով, Օհաննէսեան հրաւիրեց որ դուրս ելլէ ։ Միհրան սպառնալիքներ ուղղեց ։ Ատոր վրայ ամուսինը ատրճանակը քաշեց եւ վեց գնդակ պարպեց իր կնոջը եւ Միհրանի վրայ ։ Երկուքն ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան ։ Օհաննէսեան յետոյ գնաց անձնատուր եղաւ ։ Այս առթիւ յայտարարեց ոստիկանութեան տեսուչին թէ որոշած էր վրէժ լուծել, որովհետեւ իր մրցակիցը ըսած էր .

— Ինչ որ ալ ընես, պիտի փախցնեմ կինդ ։

Ինչպէս կը տեսնէք, տեղական թերթերը տակաւին չեն սորված զանազանել Հայն ու Թուրքը, շփոթելով ազգութիւնը եւ հպատակութիւնը ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, Հայ ակումբին մէջ ։ կարեւոր օրակարգ ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Ց. Չ. կոմիտէի ընկերական դասախօսութիւնը 28 Մարտ, երեքշաբթի երեկոյ Գ. Թագաւորեանի գրադարանը՝ կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ։

Հրապարակային դասախօսութիւն

30 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 8,30ին Գ. Թագաւորեանի գրադարանին մէջ

կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ։ Նիւթ՝ «Ազգայնականութիւն եւ ընկերվարութիւն» ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ – ՓԱՐԻԶ

Ցաւաշքիկայ դասախօսութիւնը 28 Մարտ, երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ ։ Կը դասախօսէ՝ Պր. ԽԱՏԻՍԵԱՆ ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութեան ծագումը» ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Բաշաեան եւ պարագաները, շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի հօր եւ ազգականին՝ Պ. ՄԻՆԱՍ ԲԱՇԱԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ ։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Մարտ 24ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Ալֆորվիլի գերեզմանատունը ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԺՈՒԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

27 ԱՊՐԻԼ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին, Salle Gaveauի մէջ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻՆ ԵՒ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ

2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

42, Rue de Paradis, Paris — (Métro Poissonnière)

Նախագահութեամբ սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն J. S. Wilsonի որ յատկապէս կու գայ Լոնտոնէն

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԴԻՐ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է ։ Թախքերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Պ. ԸՆՀՊԱՉԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

29 ԱՊՐԻԼ, Hôtel Bonaparteի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

38 Ave. Friedland

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի «ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

կը խօսի Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

մուտք՝ 5 ֆրանք, 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք ։

Կիրակի 14 Մայիս 1939, ժամը 15ին

Mutualitéի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Տիգրան Չուհաճեանի այս անմահ երաժշտական ստեղծագործութիւնը աննախընթաց յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ անցեալ տարի, մեծանուն երգահանին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ ։ Ընդհանուրի պահանջին վրայ, Մայիս 14ին պիտի կրկնուի միեւնոյն կազմով եւ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՆՈՐ թարգմանութեամբ՝ որ ամէն կերպով կը գերազանցէ Թուրքերէն բնագիրը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, հանդարտութիւնը հետզհետէ կը վերահաստատուի Դամասկոսի մէջ ։ Առեւտրականներու գործադուլը վերջանալու վրայ է ։ Նպարեղէնի բազմաթիւ խանութներ վերաբացուած են ։ Միւս կողմէ շատ մը խանութպաններ բողոքած են իրենց առեւտուրի բունի դադարին դէմ եւ պատուիրակութիւն մը ղրկած են հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով որ միջոցներ ձեռք առնէ ։ Կը թուի թէ նախարարական տագնապն ալ պիտի լուծուի, չէզոք դահլիճի մը կազմութեամբ ։ Կացութիւնը բարւոքած է նաեւ Հալէպի մէջ, ուր խանութները մասամբ վերաբացուած են, եւ Լաթաքիոյ մէջ, ուր բարեկարգութիւնը ամբողջովին վերահաստատուած է ։ Սուրիոյ միւս քաղաքներն ալ, Համա, Հոմս, Մաարէթ եւն. Հալէպի օրինակին կը հետեւին ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ պատերազմական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը հերքէ պահեստիներու զօրաշարժի լուրերը եւ կ'ըսէ թէ Պուլկարիա պարզապէս իր բանակին վերակազմութեամբ զբաղած է, համաձայն Սելանիկի պայմանագրութեան ։

ՀԱԿԱՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ հսկայ ցոյց մը կատարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, մասնակցութեամբ 15 ազգութեանց ներկայացուցիչներու ։ Այս առթիւ դրօշներու վրայ կ'երեւային հետեւեալ խօսքերը .— «Վերահաստատեցէք Չեխոսլովաքիան» .— արգիլեցէք առեւտուրը Գերմանիոյ հետ .— Ամերիկայի դուռները բացէք փախստականներուն առջեւ .— Կեցուցէք Հիթլէրը» եւն. ։

ՊԻՐԷՆԷԱՆ լեռներուն մէջ ձիւնակոյտերու տակ թաղուելով մեռան 27 հոգի ։ Ուրիշ ձիւնակոյտեր ալ թաւալած ըլլալով, ամբողջ թաղեր եւ գիւղեր պարպուեցան ։ Թելուզին (Թէլէֆէրիք) անգամ կէս ճամբան մնաց, 2000 մեթր բարձրութեան վրայ (Արիէժի նահանգ) ։ Նիւթական վնասը կը հաշուեն 1 միլիոն 500.000 ֆրանք ։ Դեռ ազատելիք արկածեալներ կան ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24

AÉRO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 6, Rue Galilée - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ Կ. Խաչի Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ՝

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԵՐԿՐԱԶԱՓԸ - ԴԻԱԿԸ ԵՒ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ

կ'երգեն՝ Տիկ. Le Roy (Աղապէկեան) եւ Պ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ

Ջութակ՝ Տիկ. Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ընկերակցութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

Յայտնի ուժերու մասնակցութեամբ, երգով ու պարով կը ներկայացուի

ՀԱՅ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ — Carlo-Canti ՄՈՒՏՔ 10 եւ 20 ֆրանք

ԽԱՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՃՈԽ ՈՒ ՀԱՄԵՂ ՊԻՒՖԷ

գեղարուեստ. բաժինը կը սկսի ճիշդ ժամը 3ին, կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ Blanche կամ Trinité

Գեղարուեստական ճոխ բաժին ։ Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, հասարակութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, վերջին նորաձեւութեամբ, որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ ։ Ճոխ պիւֆէ, Գոթիյեռն եւ Թոմպոլա ։ Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ հռչակաւոր ARMANDINOի օրքէսթր ճազին ։

Մուտք՝ 10 ֆրանք ։

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

Անզուգական գործին Գ. Գիրքը, 140է աւելի Հայաստանեան եւ գաղթային հին թէ նոր ձայնագրեալ երգերով, հեղինակներու լուսանկարներով եւ կենսագրական գիծերով ։ 120 մեծադիր էջեր, ընտիր թուղթ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն ։ Գործը պիտի ամբողջանայ 6 գիրքով ։ Ամբողջ գործին համար՝ Արտասահման՝ 30 շիլին, Ամերիկա՝ 9 տոլար, Ֆրանսա՝ 300 ֆրանք, կանխիկ ։ Զսպանած՝ ապահովեցէ՛ք ։ Դիմել՝ Imprimerie «Vosguedar», rue Gslal, Le Caire, (Egypte)

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՐՏ
MERCREDI 29 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4001 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉ ՓՈԹՈՐԻԿԸ Կ'ՈՐՈՏԱՅ...

Անցեալ տարի սեպտեմբերին աննախընթաց տագնապի մը մատնուեցաւ Եւրոպան: Քիչ մնաց որ պատերազմ ծագէր: Քանի՛ մը ժամ ալ,— եւ գերմանական զօրքը պիտի արշաւէր Չեխոսլովաքիա, երբ չորս վարչապետները Միւնիխ հաւաքուելով, կանխեցին վտանգը:

Խաղաղութիւնը փրկուեցաւ ի հաշիւ տկարին, Չեխոսլովաքիոյ, որուն վրայ թափեցան ոչ միայն Գերմանիա, այլեւ Լեհաստան եւ Հունգարիա, կորզելով այն ինչ որ ծրագրած էին:

Այդ օրերուն, հայկական ճակատը կը յօրանջէր երանաւէտ անտարբերութեան մը մէջ: Շատ-շատ,— «պատերազմ պիտի ըլլա՞յ, պիտի չըլլա՞յ ...»:

Եւ երբ ամպերը փարատեցան, ամէն ինչ մոռացութեան տրուեցաւ:

Վեց ամիս վերջը, այս տարի մարտ 14-15ին նոր փոթորիկ մը պայթեցաւ նորէն Եւրոպայի սրտին վրայ: Սլովաքիան «անկախ» հռչակուեցաւ: Հունգարիա գրաւեց Կարպաթեան Ուկրայնան (Ռութէնիա), Գերմանիան ալ՝ մնացեալ մասը, բուն Չեխիան (Պոհեմիա եւ Մորավիա):

Օրուան մեծերը իրար անցան: Ուժգին ճառեր եւ փոխադարձ մեղադրանքներ: Ցեռոյ բողոքագիրներ՝ կատարուած բռնագրաւման դէմ: Հեռաձայն, հեռագիր, ժողով՝ միացեալ ճակատ կազմելու եւ Գերմանիան սանձելու համար:

Դարձեալ չարաշուք հարցումը,— «Պատերազմ պիտի ըլլա՞յ, պիտի չըլլա՞յ»...

Եւ նորէն նոյն երանաւէտ անշարժութիւնը հայկական ճակատին վրայ: Յօրանջում եւ հառաչանք, ինչպէս եւ քնարեր հէքեաթներ՝ ոտքի վրայ,— Եթէ այսպէս ըլլայ, եթէ միւսը այնպէս ընէ..

Բարեբախտաբար պատերազմի վտանգ չկայ, գոնէ առ այժմ:

Ոչ թէ անոր համար որ աշխարհակալները չեն ուզեր, այլ ուրիշ աւելի լուրջ պատճառով մը,— պատրաստութիւնները լրացած չեն տակաւին:

Կրակուրոց Մուսոլինին անգամ հեգնելով հանդերձ «մշտնջենական խաղաղութիւնը», անհրաժեշտ կը գտնէ «երկարատեւ խաղաղութիւն մը, ապահովելու համար Եւրոպայի քաղաքակրթութեան զարգացումը»: Եւ, այս խօսքէն անմիջապէս վերջը, կ'ազդարարէ.

— «Աւելի շատ թնդանօթ, աւելի շատ մարտանաւ, աւելի շատ օդանաւ, ինչ գնով ալ ըլլայ, ինչ միջոցով ալ ըլլայ, նոյն իսկ եթէ հարկ ըլլայ հարթել այն ինչ որ կը կոչուի քաղաքային կեանք»:

Միւսներն ալ ուրիշ բան չեն ըներ, աւելի դիւանագիտական լեզու մը բանեցնելով,— զօրացնել ազգային պաշտպանութիւնը, ապահովելու համար խաղաղութիւնը:

— Բայց մենք ի՞նչ գործ ունինք այս ընդհանուր խառնակութեան մէջ: Մեր կամքէ՞ն կախում ունի խաղաղութիւնը կամ պատերազմը: Ի՞նչ հայկական ճակատի մասին է ձեր խօսքը ...

Շատ պարզ եւ շատ բնական:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ ո՛րքան ողբալի վիճակի մը մատնուած պիտի ըլլայինք, եթէ իսկապէս պատերազմ ծագած ըլլար անցեալ տարի սեպտեմբերին, կամ այս անգամ: Չէ՞ որ ոչ գլուխ ունինք, ոչ ալ ղեկավարութիւն: Ոչ իսկ Ազգ. Խորհուրդ մը, գոնէ Ֆրանսայի համար:

Այո, կան կուսակցական կազմակերպութիւններ այստեղ եւ ամէն տեղ: Ունինք Բարեգործական, զոյգ Օֆիսներ, եկեղեցական հոգաբարձութիւն եւ վարչութիւն, Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւն եւ ուրիշ գոյնզգոյն հաստատութիւններ, մէկը միւսէն պէխապէր:

Բայց, պահեցէք ձեր պաղարիւնը եւ պատասխանեցէք,— այս խառնուտիկ բազմութիւնը ազգ. իշխանութիւն կամ ղեկավարութի՞ւն կը կոչէք դուք: Այս խայտաբղէտ եւ երերուն ճակա՞տն է որ պիտի դիմագրաւէ որ եւ է անակնկալ կամ փորձանք:

Ենթադրենք չարաշուք պատահականութիւն մը,— զօրաշարժ, փոթորիկ, պատերա՛զմ:

Ո՞ւր է հայկական ղեկավարութիւնը, այս երկրին մէջ, եթէ ոչ ամբողջ Եւրոպայի մէջ:

Մարդիկ որո՞ւ պիտի դիմեն, երբ հարկ ըլլայ խօսիլ Հայերու հետ, այս կամ այն հարցի մասին:

Ո՞վ պիտի յաւակնի պատասխանել յանուն Ֆրանսայի եւ արեւմտեան Եւրոպայի հայ գաղութին:

Ո՞վ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը՝ զանազան հաստիքներու, բաղձանքներու կամ յանձնառութեանց:

Աւելի տարրական բան մը,— ո՞վ պիտի պատասխանէ զանազան հարցումներու, իբրեւ գաղութին տեսակէտը:

Կրնաք երկարել հարցումներուն շարքը, տարրականէն մինչեւ բաղադրեալը:

Ինչո՞ւ չէ, թերեւս քաղաքական հարցեր ալ կը ծագին, եւ ատոր կանուխ արթնցողը կրնայ իր խելքին փչածը դուրս տալ, իբրեւ հայկական տեսակէտ ...

Եւ այն ատեն, ապահովաբար շատ աւելի տժգոյն, արտասովոր կացութիւն մը պիտի պարզուի, քան 1914—1920ին, երբ իրաւասու օրկաններ, Պատուիրակութիւններ, Կաթողիկոսութիւն եւ Պատրիարքութիւն, Երեսփ. ժողով եւ ուրիշ բաներ ունէինք: (Եւ ունենալով հանդերձ ի՛նչ ահաւոր վրիպումներ կամ յուսախաբութիւններ տեսանք...):

Ահա խորհրդածութեան անսպառ նիւթեր, ճիշդ այն պահուն երբ Եւրոպան ինք թուխպի նստած է, գիշեր ցերեկ ծրագիրներ կ'որոճայ, հակառակ իր վիթխարի սպառազինութեանց եւ անհնարին կարողութեանց:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՐՔԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ո՞վ պիտի ստանձնէ նախաձեռնութիւնը

Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց երկուշաբթի օր, ճշդելու համար կառավարութեան դիրքը, քանի որ Մուսոլինի պաշտօնապէս յայտնեց Իտալիոյ պահանջները,— Թունուզ, Սուէզ, Ճիպութի:

Տիրող կարծիքը այն է թէ Մուսոլինի անուղղակի հրաւէր մը կ'ուղղէ բանակցելու, բայց ո՞վ պիտի ստանձնէ նախաձեռնութիւնը: Նախարարներ կան որ կը պատճառաբանեն թէ Ֆրանսայի կ'իյնայ նախաձեռնութիւնը. իսկ ուրիշներ բոլորովին հակառակ են այս տեսակէտին: Քանի որ Մուսոլինի ինք չեղեալ հռչակեց 1935ի համաձայնութիւնը, ուրեմն իրեն կ'իյնայ ստանձնել բանակցութեանց նախաձեռնութիւնը:

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի տեղեկութեանց համաձայն, նախարարները երկու մասի բաժնուած են ճիշդ այնպէս ինչպէս Միւնիխի համաձայնութեան ատեն: Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ, հանրօգուտ շինութեանց նախարար տը Մոնզի եւ ուրիշներ համաձայն են որ Ֆրանսա ինք ստանձնէ նախաձեռնութիւնը, խաղաղեցնելու համար միտքերը: Իսկ ելմտական նախարար Պ. Ռէնօ, գաղթային նախարար Պ. Մանտէլ եւ ծովային նախարար Պ. Քամփէնքի հակառակ են որ եւ է հաշտարար ձեռնարկի, առարկելով թէ Ֆրանսա չի կրնար բանակցութիւններ վարել Մուսոլինիի սպառնալիքներուն առջեւ:

Այսօր, չորեքշաբթի, նորէն ժողով պիտի գումարեն նախարարները, վճռելու համար սա խնդիրը.— Մուսոլինիի ճառը հրաւէ՞ր մըն է թէ մարտահրաւէր մը: Այս նիստէն վերջն է որ ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի վարչապետը, վեց լեզուներով (իրիկունը): Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Տալատիէ իր ճառին մէջ պիտի կրկնէ այն ինչ որ ինք եւ Պ. Պոնէ շեշտեցին քանի մը անգամ,— Ֆրանսա ոչ թիզ մը հող, ոչ ալ որ եւ է իրաւունք պիտի զոհէ: Ֆրանսական կառավարութիւնը պատրաստ է բանակցելու, եթէ Մուսոլինի կ'ուզէ նոր իրաւունքներ ստանալ Թունուզի Իտալացիներուն համար, կամ ազատ նաւահանգիստ մը Ճիպութիի մէջ, պայմանաւ որ դադրեցնէ սպառնալիքները:

Ֆրանսական մամուլին մեծ մասը հակառակ է որ Ֆրանսա ստանձնէ բանակցութեանց նախաձեռնութիւնը: Միայն ազգայնական «Լը Ժուռ»ն է որ կը յանձնարարէ ընդ առաջ երթալ, մինչդեռ ուրիշ պահպանողական թերթ մը, «Ֆիկարօ», գիտել կուտայ թէ քանի որ Մուսոլինի ինք չեղեալ հռչակեց 1935ի համաձայնութիւնը, իրեն կ'իյնայ ներկայացնել նոր առաջարկները: «Իտալական կառավարութիւնը դեսպան մը ունի Փարիզի մէջ, ֆրանսականն ալ դեսպան մը՝ Հռոմի մէջ, թող բանակցին դիւանագիտական ճամբով»:

*** Պ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի, խմբագրականով մը կը բացատրէ թէ Իտալիոյ պահանջները գաղթային են եւ երբեք չեն ձգտիր «վեր ի վայր շրջել Եւրոպայի հողային կարգուսարքը»: Իր բացատրութեանց համաձայն, Թունուզի, Ճիպութիի եւ Սուէզի ջրանցքի մասին տրուած պահանջները կը բխին 1915ին Իտալիոյ տրուած խոստումներէն եւ Եթովպիոյ գրաւումէն: «Ոչ ոք —աւելի պակաս՝ միահեծան պետութիւնները— պատերազմ կ'ուզէ, քանի որ երկարատեւ խաղաղութիւն մը անհրաժեշտ է վերաշինութեան համար. բայց եթէ այդպիսի խաղաղութիւն մը պիտի հաստատուի, «պէտք է հիմնուի բոլորին օրինաւոր իրաւունքներուն ճանաչման վրայ, բարոյական ըլլայ թէ նիւթական»:

Յօդուածագիրը չափաւոր համարելով Իտալիոյ պահանջները, գիտել կուտայ թէ «Փարիզի կառավարութիւնը նորէն նոյն անհաշտութիւնը կը ցուցնէ ինչպէս անցեալ դեկտեմբերին, իսկ այս պարագան ուրիշ ելք չի կրնար ունենալ եթէ ոչ ընդլայնել երկու երկիրներուն միջեւ բացուած փոսը, եթէ աւելի իրատես եւ պայծառատես միտքեր չմիջամտեն: Ցորչափ իտալական պահանջները չեն ճանչցուիր, Իտալիա պիտի չմասնակցի որ եւ է միջազգային կազմակերպութեան՝ խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար»:

Խօսելով Միջերկրականի մասին, Պ. Կայտա կը բացատրէ թէ այդ շրջանը «կենսական տարածութիւն մըն է Իտալիոյ համար ալ, քանի որ եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա ծովային հաղորդակցութիւններ ունին հոն, Իտալիան ալ ունի, իր 40.000.000 բնակիչներուն համար»:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԽՈՐԱՊԷՍ ՄՏԱՀՈԳ

Տանցիկի խնդիր — հակագերման ցոյցեր

Ինչպէս գրած ենք այսօր, (Գ. էջ), Լեհաստան մասնակի զօրաշարժի մը ձեռնարկած է, իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան:

Վերջին լուրերու համաձայն, Լեհաստանի նախկին սպաներու միութեան անդամները, աւելի քան 7000 հոգի, ժողով գումարելով բանաձեւ մը քուէարկած են, որ կ'ըսէ.

— «Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը կը գտնուի ահարկու դէպքերու նախօրեակին: Այսօր ալ, ինչպէս 1914ին, աշխարհ այլեւս չի հաւատար գերմանական խոստումներուն»:

Բանաձեւը կը շեշտէ թէ Լեհաստան՝ այսօր միակ ամուր պատուարն է Գերմանիոյ արեւելեան գրոհին առջեւ եւ թէ այս պատմական պահուն, լեհ ժողովուրդը, ամբողջովին կազմ եւ պատրաստ, հանդարտօրէն կը սպասէ դէպքերու ընթացքին: «Ամէն Լեհ, հրացանը ձեռքը, պէտք է գտնուի իր դիրքին վրայ: Այս է օրուան նշանախօսքը»:

Առջի օր կարեւոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ Թէշէնի մէջ (լեհական Շլեզիա), նախաձեռնութեամբ տանտիրուհիներու ընկերակցութեան եւ ուսանողներու: Այս առթիւ 14.000 հոգինոց թափոր մը կազմուեցաւ: Դրօշներուն վրայ կ'երեւային հետեւեալ պնդարարութիւնները.— «Լեհաստանը Չեխիա չէ, ոչ ալ Տանցիկը Մէմէլ»:

*** «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի թղթակիցը Պերլինէն կը հեռագրէ թէ Գերմանիա այսօր-վաղը կարգ մը ձեռնարկներ պիտի կատարէ, Լեհաստանի հակագերման ցոյցերը դադրեցնելու, ինչպէս եւ պահանջներ դնելու համար Տանցի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

— o —

Երկուշաբթի առտու հազիւ խմբագրատուն հասած, գրաշար, մեքենավար, գրուիչ, գրասենեակի պաշտօնեայ շրջապատեցին խմբագիրը:

Տողաշար Արամ.— Վաղուան թիւը չորս հազար է. ահաւասիկ շարած եմ:

Մեքենավար Աբրահամ.— 1932էն ի վեր ես կը տպեմ թերթը, մինչեւ հիմա 14 միլիոն անգամ թերթ տուած եմ մեքենային: Կիրակիները եւ յաւելուածներն ալ հաշուելով, քանի միլիոն: Օղի կ'ուզեմ...

Արամ.— Ես 120 միլիոն տառ զարկած եմ տողաշարին վրայ, առանց հաշուելու 1925 օգոստոսէն մինչեւ 1932 մայիս ձեռքով շարածս:

Բարթող.— Իսկ ե՞ս որ ամէն օր խոշոր բեռ մը կռնակս նետած, քաղաքին շրջանը կ'ընեմ, թերթ բաժնելու համար «քէօշկ»երուն:

Պօղոս.— Իմ տարած բեռս աւելի ծանր է, եւ պարտաւոր եմ ամէն օր ժամը 3ին, վայրկեանը վայրկեանին նամակատուն հասցնել գաւառի ծրարները: Միայն Մարսէյլի ծրարը քու տարածէդ աւելի ծանր է:

Աւետիս.— Ձեր ալ ըրածը ի՛նչ էր, պարզապէս նշանակուած տեղը կը փոխադրէք: Իսկ ես տարածս կը ծախեմ, հասկցա՞ք, ամէն օր 180—200 *Յառաջ* կը ծախեմ. ինծի Աւետիս կ'ըսեն, Գնունին մեզի դրացի էր, Բաբգէն Սիւնին ալ ամէն օր մեր տունը կուգար,— *Հէ՛յ կ'ըտի կ'ինէր* ...

Բարթող.— Ես ալ ամէն օր հարիւր հատ կը ծախեմ Ալֆորվիլի մէջ:

... Եւ միտքս կուգան *Յառաջ*ի հրատարակութեան առաջին օրերը: Միայն մէկ տրամադրելի տպարան կար, բիւ Փասքալ, սեփականութիւն Լանգուցեալ Ներսէսի, զոր կը կոչէինք «Ներսէս գեղեցիկ»: Տպագրական տառերով սնած, անոնց հետ ալ մեռաւ:

Խեղճուկրակ սենեակ մը տրամադրած էր մեզի,— մէկ սեղան եւ երկու աթոռ, ուր դէմ դիմաց կը նստէինք Հր. Սամուէլին հետ, քիչ անդին ալ Կարօ Ուշագլեանը, իբրեւ թղթատարական «նախարար»:

Այնքան շարժելու տեղ չկար որ, եթէ դուրսէն մէկը ներս մտնէր, ստիպուած էինք ոտքի ելլել, աթոռ մը նուիրելու համար:

Այդ ոչինչ:

Տպարանը շրջապատուած էր տնակներով: Դրացիները կը տրտնջային մեքենայի ժխորէն: Եւ ամէն օր վէճ ունէինք:

Թերթը պէտք էր հասնէր կէս օրին: Երբ իրիկուն կ'ըլլար, տակաւին Բ. եւ Գ. էջերն անգամ պատրաստ չէին ...

Գիշեր մըն ալ դրացիները տպարան խուժեցան, մեքենան քանդելու սպառնալիքով.

— Վերը հիւանդ մը պառկած է. մեքենան կեցուցէք, եթէ ոչ...

Եւ թերթը Լիոն, Մարսէյլ կը հասնէր... երեք օրէն, Լոնտոն՝ հինգ օրէն:

Նոր տպարան մը պիտի բացուէր, «*Մասիս*»: Նախապէս յայտներ էինք Ներսէս Գեղեցիկի, եւ երբ տեղափոխութեան օրերը մօտեցան, ազդ մը հրատարակեցինք, իր հաւանութեամբ:

Յաջորդ առտու տեսանք որ ոչ գրաշար կայ, ոչ ալ տպագրիչ:

Ներսէս Գեղեցիկ նամբած էր գրաշարները,— «քանի որ աւելի լաւ տպարան գտեր էք, հոն գացէք»:

Եւ թուղթ գրիչ ժողվելով չուեցինք Ռիւ Լաֆայէթ, հասցնելու համար օրուան թերթը, ոտքի վրայ, քանի մը աթոռ նարելով (դեռ պատրաստ չէր ամբողջովին)...

Բայց ատենը չէ «անէքտոթ»ներ պատմելու:

ՎԱՀԷ

Չէյմպըլէն հարս, Ստալին փեսայ

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն զնդասեղի հարուածներ տեղացնել Անգլիոյ գլխուն, այժմէն ձախողած հռչակելով անոր ծրագրած միացեալ ճակատը՝ ի խնդիր Գերմանիոյ պաշարման: «Բէօրզէնցէ Ցայթունկ» կը յանձնարարէ որ Անգլիա վարժուի կեդրոնական Եւրոպան, Գերմանիան եւ Պերլին-Հռոմ առանցքը նկատել առաջնակարգ եւրոպական ազդակ մը, «իրականին մէջ՝ ամենակարեւոր ազդակը, որ այլեւս չի լսեր ոչ Լոնտոնը, ոչ ալ Փարիզը: Անգլիոյ հակագերման սրբազան զինակցութեան ծրագրին տրուած պատասխանը պէտք է համոզէ նոյնիսկ Լոնտոնը եւ Փարիզը թէ նոր եւ բնական հաւասարակշռութիւն մը հաստատուած է Եւրոպայի մէջ: Ամէն պարագայի տակ, պէտք չէ պատրանքներ սնուցանել Մեծն Գերմանիոյ եւ իր զինակցին՝ Իտալիոյ զարնելու կարողութեան մասին: Նոր շրջան մը բացուած է: Վերսայլի շրջանը մեռած է եւ պէտք է թաղուի»:

Ուրիշ թերթ մը հետեւեալ ծաղրանկարը կը հրատարակէ,— Պ. Չէյմպըլէն սպիտակ շրջազգեստ մը հագած իբրեւ հարս, հովանոց մը՝ թեւին վրայ, արձանագրութեան դիւանը կ'առաջնորդուի Պ. Ստալինի կողմէ, որ բարձր գլխարկ մը դրած եւ պաշտօնական հագուստ հագած է, իբրեւ փեսայ: Չէյմպըլէնի քղանցքը բռնած է Հրեայ մը, իսկ գետինը ծածկուած է գիւղացիներով:

Փեսան, Ստալին կ'ըսէ.

— Աղուո՛ր տատրակս, մի նայիր մեր ճամբուն վրայ փռուած դիակներուն: Թող անոնք չխանգարեն մեր հարսանեկան տօնը:

Հարսը, Չէյմպըլէն, կը պատասխանէ.

— Հայրիկ, խօսքը մէջերնիս, բրիտանական կայսրութիւնը երբեք ընկրկած չէ արեան բաղնիքներէն:

Պերլինի տեղեկատու գործակալութիւնը հեռագիր մը կը հրատարակէ Պէյրութէն, որուն մէջ Անգլիան կ'ամբաստանուի թէ գաղտնապէս հակաթուրք քաղաքականութիւն մը կը վարէ Սուրիոյ մէջ, միւս կողմէ ջանալով համոզել Թուրքիան որ հակագերման խմբակցութեան միանայ:

»»» . «««

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երեսփ. ընտրութիւնները կատարուեցան կիրակի օր: Անատոլուի գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հալք կուսակցութեան բոլոր թեկնածուները ընտրուած են միաձայն: Ասկէ զատ չորս անկախներ կը մտնեն երեսփ. ժողովին մէջ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը գնահատեն գործողութեանց արագութիւնը եւ կանոնաւորութիւնը, ինչպէս եւ ընտրողներուն փութաջանութիւնը: Անոնք Պ. Իսմէթ Ինէօնիւի կողմէ նշանակուած թեկնածուներուն միաձայն քուէարկութիւնը ապացոյց մը կը համարեն հանրապետական Թուրքիոյ ուժին:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ընտրութեան պատրաստութիւնները կը շարունակուին: Պ. Լէպրէօն չուզեր նորէն թեկնածու ներկայանալ, թէեւ իր բարեկամները կ'աշխատին համոզել: Ծերակոյտին նախագահն ալ մերժած է, իր տարիքին համար ծանր գտնելով այս բեռը: Կը մնան հետեւեալ թեկնածուները.— Պ. Քէօյլ՝ հողագործական նախարար. արմատական, Պ. Ժիւսթէն Կոտառ՝ նախկին նախարար, արմատական, Պ. Անրի Ռուա, դեր-նախագահ ծերակոյտին, արմատական, Պ. Ֆէրնան Պիւիսոն՝ նախկին նախագահ երեսփ. ժողովի, անկախ, Պ. Փիէթրի՝ նախկին նախարար, չափաւոր ազգայնական: Պ. Էռիօ ալ կը վարանի: Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ապրիլ 5ին, այնպէս որ մինչեւ այն ատեն կրնան նոր թեկնածուներ ներկայանալ:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՑՐՈՒՈՒՄ ԵՒ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

ՁՆՁՈՒԱԾ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Համոզուելու համար թէ քէմալա-կան յեղափոխութեան կարգ մը մա-սերը աւաղի վրայ հիմնուած էին եւ հեղինակին մահէն յետոյ հովին պի-տի տրուին, կը բաւէ նկատի ունենալ լեզուական ճիւղին մէջ ծայր տուած հակազդեցութիւնը:

Զրոյցներու չէ որ կ'ակնարկեմ, այլ անվիճելի իրողութեանց:

Ամէնէն առաջ Կրթական նախարար Սաֆֆէթ Արըգանի հեռացումը:

Այս խելօքիկ մարդը, որուն փոքր եղբայրը Անգարայի ընդհանուր դա-տախազութեան կարեւոր պաշտօնը կը վարէ, սկզբունքի նկատումով է որ պաշտօնանկ եղաւ: Տեսնելով որ հարազատ Թուրքերէն լեզու չինելու մարմաջը, որմէ տարուած էր Աթա-թիւրք, կատարեալ աղէտ մը դարձած է, Իսմէթ Ինէօնիւ վճռապէս որոշեց վերջ տալ անոր: Ասոր համար ալ նախ փոխեց նախարարը, որ միաժա-մանակ նախագահն է Լեզուական Մի-ութեան, որուն դերն է բառ չինել կամ օտար բառերը Թուրքերէն հնչա-

...

Ըսել կ'ուզէ թէ պարզ ժողովուրդը, որուն կարելի չէ հրամայել, պատ-ժեց Աթաթիւրքը, ծաղրի ու զզուան-քի ենթարկելով անոր թխած լեզուն. բայց խեղճ ուսուցիչները եւ պաշ-տօնեաները ստիպուեցան ենթար-կուիլ, անօթի չմնալու համար:

Անտաճանաչում մըն է այս, որ կի-րարկելի է բազմաթիւ այլ մարզերու մէջ: Այսինքն, Թուրք ժողովուրդը չէ իւրացուցած քէմալական յեղաշրջու-մը եւ վախէն է որ ձայն չի հաներ: Իսկ ինչ որ կը ներկայացուի իբրեւ հանրային հաւանութիւն, արուեստա-կան է, պաշտօնական վարիչներու կողմէ սարքուած է: ...

...

նման կը խորհի եղեր եւ մենք բնա՛ւ, բնա՛ւ լուր չունինք եղեր ...

Շատ լաւ, արժէքաւոր եւ սիրելի Ֆալիհ Րըֆքը: Եթէ երբոր տարիէ ի վեր կողմնակից չէիք այդ լեզուական յորդութեանց, ինչո՞ւ չելաք եւ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ԲԱՌ ՉԸՍԻՔ ՑԱՁՈՐԴ ԼԵԶ-ՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ: Ու-նի՞ք մէկ հատիկ յօդուած, որ իրա-ւունք տուած ըլլայ Հիւսէյին Ճահի-տի: Ինչո՞ւ չպաշտպանեցիք ձեր այս մարպետը որ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ Ա-ՂԱՂԱԿԵՑ եւ ՄԻՆԱԿ ՄՆԱՑ, իսկ այ-սօր կը գրէք թէ համամիտ էք անոր: Ընդհակառակն, այդ երբ տարուան ...

...

մարել Անգարայի մէջ, «մշակութա-յին կեանքը շահագրգռող նոր որո-շումներ տալու համար», ինչպէս կը ծանուցանէ «Սօն Փօսթա» (21 Յուն.

...

ինքզինքը պաշտպանած է եւ կը պաշտ-պանէ, բայց դպրոցները եւ հաստա-տութիւնները ստիպուած են հրամա-նով քալել:

ԻՏԱԼԻԱ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՏԱՑԱՒ ԵՒ ՑԵՏՈՅ ԼՔԵՑ ԻՐ ԲԱԺԻՆԸ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այն ատեն, տեսնելով որ կացու-թիւնը կը խանգարուի, Իտալացիները ուրիշ բան չեն ուզեր եթէ ոչ ազատել իրենց օճիքը:

Մինչ Յոյները իրենց ձախ թեւին վրայ, Ֆրանսացիները իրենց աջ թե-ւին վրայ կատաղօրէն կը կռուին Թուրքերուն դէմ, անոնք, Իտալացի-ները ոչ միայն կը բանակցին Թուրքե-րուն հետ, ոչ միայն կը պատրաս-տուին պարպել իրենց գրաւած շրջան-ները ի փոխարէն տնտեսական հաս-տատուն առաւելութեանց, ոչ միայն իրենց շրջաններուն մէջ Թուրք սպա-ներուն թոյլ կուտան յարձակողակա-նը պատրաստել մեզի դէմ, այլեւ ...

...

Այդ համաձայնութենէն կը սկսի ի-րենց սադրանքներուն խոլամոլութիւնը, որ այնուհետեւ ծաղկեցաւ Մարաշի Տաւրոս: Անոնք պարպեցին ... զոր իրենց գունդերը գրաւած ... միանալով քէմալական գունդերուն հետ: Բայց իրենց դաւաճանութիւնը, որ կ'ազատէր Թրքական այդ գունդերը, խզելով դաշնակիցներու ճակատը, օդին մէջ առկախ կը ձգէր Յոյները, իսկ Ֆրանսան կը դնէր վտանգաւոր շրջանին մէջ, հոն ուր ինչպէս այ վարպետ ըլլայ իր քաղաքականութիւնը, միշտ ենթակայ է հարուածներ ընդունելու»:

...

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այնուհետեւ նորից բարձրանալով վերին դաւիկոնը՝ զարթեցրեց Սեւա-դայի բարապանին, իմանալու համար թէ արդեօք կարո՞ղ է տեսնել իշխա-նին: Նրանց խօսակցութեան ձայնն ...

...

լապտերին եւ մի երկու փոքրիկ խու-ցեր անցնելով՝ մտաւ Սեւադայի ննջարանը եւ սղաւարտը հանելով մօ-տեցաւ իշխանի մահճակալին:

Սենեակը լուսաւորում էր տակա-ւին փոքրիկ արծաթեայ կանթեղը. ...

...

համաձայնութիւն մը՝ իբրեւ յաւել-ուած Թրքական դաշնագրին, համաձայնութիւն մը որուն Գ. յօդուածով պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առնէն փոխադարձաբար ընծայել իրենց դիւանագիտական աջակցութիւնը, ապահովելու համար իրենց համապատասխան կացութիւնը այն շրջաններուն մէջ ուր ճանչցուած են իրենց յատնաւոր շահերը ...

Զգալով որ քէմալական կառավարութիւնը կը մեծնայ եւ տանելով այն ամէնէն կռիւները զոր մղելու հարկադրուած էին Ֆրանսացիները, Իտալացիները կը նախընտրեն առնել բոլել: Մինչ Մարաշէն մինչեւ Մերսին մեր 412րդ վաշտը կորսնցուցած էր 1163 զինուոր եւ 17 սպայ՝ սպանուած, իսկ ալժերիական արձակաձիներու 17րդ վաշտը՝ 524 զինուոր եւ 7 սպայ սպանեալ, իտալական զօրքը Մ. Քէմալի հետ կը կնքէ 1920 մարտ 15ի համաձայնութիւնը: Փոխան առեւտրական առաւելութեանց, Իտալացիները կը պարպեն Գոնիան եւ կը քաշուին դէպի ծովափ, ինչպէս ըրին ափրիկեան Տրիպոլսոյ պատերազմին ատեն:

Այսպէս Իտալիա, որ չէ կռուած Թուրքերուն դէմ՝ պատերազմին ատեն, որ 1919 ապրիլին յանկարծ գրաւած է իր շրջանը առանց խորհրդակցելու Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ, որոնք կրեցին օսմանեան զէնքին ամբողջ ծանրութիւնը, Իտալիա յանկարծ կը պարպէ Գոնիան եւ իր շրջանը:

1919 յուլիս 29էն իսկ, ան դաշտնօրէն Յունաստանի ձգած էր Իզմիրը: Իր դաշնակիցները, իբրեւ փոխարինութիւն, իր բաժինին վրայ աւելցուցած էին Զօնկուլտաքի հանքերը, եւ սակայն 1921 մարտ 12ին կոմս Սփորցա Պէքիր Սամի պէյ հետ կը կնքէր համաձայնութիւն մը, իբրեւ նախապատրաստութիւն իտալական շրջանի պարպումին:

Յունիս 24ին իտալական վերջին զօրքին վերջին մասը կը մեկնէր Անթալիոյ քաղաքէն:

Հոկտեմբերին, Էնկիւրիի համաձայնութեամբ եւ նոյնինքն կոմս Սփորցայի խոստովանութեամբ, «Իտալիա ինքն իսկ կ'անհետանայ Թուրքիոյ քարտէսէն: Ան փոխան հողային գրաւման որ կրնար քէմալական զօրքին յարձակման ենթարկել զինքը, կ'ապահովէ առեւտուրի եւ ազդեցութեան համաձայնութիւն մը, աւելի հանգիստ:

Այս բոլորը ճշմարտութիւն է: 1922 սեպտեմբեր 17ին Իտալիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը հաղորդէր անգլիական կառավարութեան թէ Իտալիա, այլեւս պիտի չմասնակցի Թուրքիոյ դէմ ուղղուած որ եւ է գործողութեան:

Ահա իրականութիւնը:

Իսկապէս Իտալիան ի՞նչ մեղադրանք կրնայ բանաձեւել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դէմ: Մենք կատարեցինք մեր ստանձնած յանձնառութիւնները: Եթէ ան այսօր կը գգւայ Թուրքիոյ իր յաջողութիւն լման ըլլալուն համար, ազատ է նորէն զինուոր ցամաք հանելու Ադալիա, Մաքրի, Պոտրում, Քուշ Ադա, Ալէյ եւ Գոնիան հոտ առնել փորձելու ...

Բայց այն բուռն քարոզութիւնը զոր կը կատարէ մեզի դէմ Սուրիոյ մէջ, Անգլիոյ դէմ՝ Պաղեստինի մէջ եւ Անդրյորդանանի մէջ, Դամասկոսի վեր-

Ժողովուրդը ձեր օրինակին կը սպասէ

Քիչ խօսիլ՝ շատ գործելը առաքինութիւն մըն է կ'ըսեն, որ՝ դժբախտաբար շատ կը պակսի մեզի: Կարդացէք մեր հանրային կեանքի բոլոր հատուածներուն, նոյնիսկ հայրենակցական եւ բարեսիրական կազմակերպութեանց կողմէ հրատարակուած մամուլը, ամսաթերթ, օրաթերթ, պարբերական, ամէնը, ամէնը նոյն ահազանգն է որ կը հնչեցնեն,—Միանանք, միացնենք մեր պլտանի ուժերը, միացեալ ճակատ եւայլն:

Գրէ՛ ու գրէ. մելան շատ՝ դրիչ շատ: Մասնանշուած վտանգները, ազգովին կազմակերպուելու ստիպողութեան խօսքերը, այնքան պարզ են ու հասկնալի, որ՝ ո՛չ տարիներ պէտք են, ոչ ալ ամիսներ գործադրութեան անցնելու: Բայց, վարէն մինչեւ վեր, ազգովին այնքան զգալի է մեր մէջ՝ «քիչ խօսիլ եւ շատ գործել»ու առաքինութիւնը, որ ամէն անհատ, եւ յատկապէս հանրային գործիչ, եթէ այս ուղղութեամբ յօդուած մը գրեց կամ ճառ մը խօսեցաւ, արդէն ամէն ինչ ըրած կ'ըլլայ, իր պարտականութիւններէն թեթեւցած:

Տրամադրութիւններ պէտք է պատրաստուին նախապէս, կ'ըսեն: Ու չեն հասկնար թէ՝ ինչո՛ւ համար տարիներ պէտք պիտի ըլլան՝ այդ «տրամադրութիւնները» պատրաստելու: Ո՞ր Դաշնակցականը, Ռամկավարը, Հնչակեանը, բարեսէրը, միութեան մը անդամն ու չէզոքը, հակառակ է, անտրամադիր, մեր օգտագործելի ու ցրուած ուժերը միացնելու, համախմբելու եւ բոլորիս համար ալ, վաղուան անակնկալներուն հանդէպ, օգտակար նպատակի մը ծառայեցնելու:

Բացարձակապէս չեմ հաւատար, որ այսպիսի դժուարին ու ծանր օրերու մէջ, գտնուի ինքզինքը եւ իր շրջապատը ճանչցող մէկ հայ անհատ, որ հակառակի նման կոչի մը եւ չուզէ իր լաւագոյնն ու կարելին տրամադրել նախաձեռնուած համազգային նպատակի մը համար: Զգմեղանալու համար, կ'առարկուի նաեւ թէ՝ կանխակալ կարծիքներ, նախասիրութիւններ եւ անհաշտ տեսակէտներ կան, որոնց մասին գրել, խօսիլ, բացատրել անհրաժեշտ է: Բայց ի՞նչ բանի մէջ կը կայանան այդ տեսակէտներու տարբերութիւնը, կանխակալ կարծիքները, որոնց մասին իրար հասկնալու համար, տարիներով գրէչ ու մելան սպառել հարկ պիտի ըլլայ եղեր: Քաղաքական հարց մը, դաւանանքի խնդիր մը չէ մէջտեղ դրուածը: Մեր հողին վրայ եւ մեր հայրենիքին մէջ ալ չենք, որ՝ դիրքի, աթոռի, փառքի ու տիրապետելու խնդիրներ յարուցուին, այլ, մեր սարտղնուած համրանքին եւ ցրուած ուժերուն համախմբումը, ներդաշնակ կազմութիւնը եւ միակամ գործակցութիւնը, որոնց բացակայութեան պատճառով տագնապ կ'ապրինք:

Հարց եւ խնդիր պէտք չէ ըլլան, մասնաւորապէս մեր կուսակցական ղեկավարութեանց եւ քաղաքական կազմակերպութեանց միջեւ, որոնց ձեռքին մէջ կը գտնուի մեր ազգային կեանքի ղեկը, որ կը պակսի եւ աւելորդ է այս ժողովուրդին ականջին տարին տասներկու ամիս բազմաձայն թմբուկներ հնչեցնել:

Նախաձեռնութեան փորձը թող ըլլայ վերէն, մեր առաջնորդներէն, եւ մասնաւորապէս կուսակցական ղեկավարներէն: Իւրաքանչիւրը իր կարգին պիջողութեան եւ անկեղծ համերաշխութեան ոգի մը թող ցուցնէ, եւ վստահ եղէք, քան չորս ժամը կը բաւէ համաձայնութեան ստորագրութիւնները փոխանակելու:

Վաղուան պատմագիրները իրենց անդառնալի վճիռը պիտի ունենան այսօրուաններուն մասին: Որու մէջ որ պատասխանատուութեան զգացումն ու գիտակցութիւնը կը գործեն, թող քայլ առնէ դէպի մէջտեղի սեղանը: Վաղը ուշ է եւ գործը անյետաձգելի: Վայ չարամիտին եւ անտարբերին:

Բոլորն ալ իրենց տեղերը ունին սեղանին շուրջ:

Ամբողջ ժողովուրդը ձեր օրինակին կը սպասէ:

ԱՍՈՒՊ

Ծանօթ. ...

կումն ու կազմակերպման հարցն է խնդրոյ առարկայ: Թող չփորձուի նաեւ, ամէն ձախողած կամ յապաղած ձեռնարկի եւ նպատակի մեղքն ու պատասխանատուութիւնը մեր ժողովուրդի վզին փաթթելու, անոր «անմխաբանութեան» վերագրելով:

Ազգային ի՞նչ նպատակի համար մեր առաջնորդները միաձայն, հաշտ ու համերաշխ գործած եւ ժողովուրդը իր «անմխաբանութեամբ» չէ հետեւած, չէ զօհաբերած, չէ նուիրուած անոնց հրապարակ դրած գաղափարին, չէ արձագանգած անոնց կոչին: Եթէ եղած են ժամանակներ, որ՝ մեր պարզ ու աշխատաւոր ժողովուրդը երկուքի բաժնուած է, կերքերով եւ ատելութեամբ լեցուած մէկը միւսին հանդէպ, անհամերաշխ եւ անզիջող տրամադրութիւններով, պատասխանատուն ինքը ժողովուրդը չէ, եւ եթէ պէտք ըլլայ, յականէ յանուանէ ծանօթ են անոնք: Ողջ ըլլան «քանց մեզ աղէկները», «վերնաւան ընտրեալները»:

Վաղը փորձ մը թող կատարուի, եւ մեր բոլոր կուսակցութեանց ու կարեւոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները սեղանի մը շուրջ հաւաքուին, խորհին, մտածեն, որոշեն եւ հրապարակաւ մամուլի մէջ, միեւնոյն կոչը հրատարակեն, նպատակի մը, ձեռնարկի մը, գործակցութեան մը շուրջ, այն ատեն յայտնի պիտի ըլլայ թէ՝ յանցաւո՞ր է, «անմխաբա՞ն» է մեր ժողովուրդը: Եւ այն ատեն դիւրաւ կը ճանչցուին պատասխանատուները:

Ահա ինչ որ կը պահանջեն ժամանակն ու դէպքերը՝ բոլորէս: Ինքնարդարացման ո՛չ մէկ պատճառ եւ իրաւունք: Քիչ մը անկեղծ սրտցաւութիւն կը բաւէ, փոխանակ ամիսներու եւ տարիներու, մէկ օրէն իրար հասկնալու, եւ մեր բոլոր կարելիութիւնները հրապարակ բերելու, ի խնդիր միայն մէկ նշանախօսքի, պաշտպանութիւն ազգային բնդհանրական եւ գերագոյն շահերու:

Ովքեր որ վերապահումներ, կասկածներ եւ անտարբերութիւն կ'ունենան այսքան կենսական հարցի մը մէջ, սեւ գիծ մը անոնց անունին դիմաց, սեւ խաչ մը անոնց անունին տեղը: Անկեղծ, ինքնավստահ, կորովի եւ գիտակից նախաձեռնութիւն մը պէտք է, առանց ժամանակի կորուստի, առանց տատամսումի:

Զոր սեղան մը մէջտեղը, շուրջը աթոռներ եւ սեղանին վրայ մեր գոյութեան եւ ինքնապաշտպանութեան խոշոր հարցականը: Ով որ սրտցաւ առաջարկ մը ունի, դարման մը գիտէ, ելքի մը եւ եղբայրացութեան մը կրնայ հասնիլ, թող հաճի իր տեղը բռնել շարուած աթոռներուն վրայ: Բիւզանդական վէճերու, իրարու կարողութիւն չափելու ժամանակը չէ: Բոլորին ալ գոյութեան հարցն է որ նժարի մէջ դրուած է: Ո՛վ որ կը յաւակնի թէ՝ լաւագոյն ծրագիրը ունի այս մասին, թող յառաջ նետուի, ժողովուրդը պիտի գնահատէ ու ծափահարէ զայն:

Այսքան պարզ ու սրտբաց ցանկութիւններէն յետոյ ալ, երբ չփորձուի, ինչքան կարելի է շուտ իրար հասկնալ, եւ բոլորին իղձը իրականացնել, ու դարձեալ մեղադրանքներով եւ բամբասանքներով ժամավաճառ ըլլանք, այն ատեն կը նշանակէ թէ՝ իսկապէս նախաձեռնութեան, գիտակցութեան եւ գործակցութեան ոգին է

ջին խռովութիւնները որոնց մէջ բոլորովին անմեղ չերեւար, մեզ կը մղեն խորհիլ թէ Իտալիա հաճոյքով պիտի տեղաւորուէր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հովանաւորած երկիրներուն մէջ, որոնք իր ձեռքն անցնելով, ուրիշ առաւելութեանց հետ մէկտեղ պատեհութիւն պիտի ընծայէին արեւելքէն ալ սպառնալու Եգիպտոսի, ինչպէս կը սպառնայ արեւմուտքէն:

ANDRÉ FRIBOURG

որ կը պակսի եւ աւելորդ է այս ժողովուրդին ականջին տարին տասներկու ամիս բազմաձայն թմբուկներ հնչեցնել:

ԸՆԿԵՐ ՄՈՍԻԿ

Վերջերս Տէտէ-Աղաճի մէջ (Յունաստան) մեռած է ընկեր Մոսիկ (Մովսէս Վարդանեան): Երիտասարդ Մշեցի մը:

Պարտաճանաչ Դաշնակցական, երկար ատենէ ի վեր հաստատուած էր Տէտէ-Աղաճի մէջ եւ կը վայելէր գաղութի համակրանքը, իր համեստ եւ չարքաշ բնաւորութեամբ:

Մեր կուսակցութեան վաղուան անդամներէն էր: 1926ին, եթէ չեմ սխալիր, Թաղականական ընտրութեանց առթիւ էր որ իրմէ երկու անգամ յաղթանդամ մարդ մը հայհոյանք մը կը թօցնէր բերնէն... Դաշնակցութեան հասցէին: Հազիւ լսած բառը, Մոսիկ կը խոյանայ վրան, մէկ ձեռքով որ հազիւ կը հասնէր այդ յաղթանդամ մարդու վզին, կը բռնէ եւ ճարպիկ շարժումով մը կը սպրդի անոր սրունքներուն մէջտեղը: Մարդը այլեւս չի կրնար իր հաւասարակշռութիւնը պահել եւ իր ամբողջ մարմնով կը փռուի տախտակամածին վրայ, ենթակայ Մոսիկի հարուածներուն, մինչեւ որ օգնութեան կը հասնին եւ կ'ազատեն:

Ուրիշ դէպք մըն ալ, նոյնքան պատկերալից:

Նաւահանգիստին մօտ, սրճարան մը կը բանեցնէր ընկեր Մոսիկ: Իր յաճախորդներուն մաս կը կազմէին նաեւ նաւահանգստի կառապանները:

Անգամ մը կը հաւաքուին Մոսիկի շուրջ եւ կը պահանջեն որ իրենցմէ որ եւ է մէկուն հետ կիւլէշի բռնուի: Մոսիկ կարեւորութիւն չի տար եւ կը շարունակէ աշխատիլ: Ցանկարծ կառապաններէն մէկը կ'ըսէ.

— «Արդէն Հայերը վախկոտ են...

Մոսիկի աչքերը կը մթագնին: Կարելի՞ էր հանդուրժել այդ նախատինքին: «Ընտրեցէք ձեր կիւլէշի ախոյեանը»:

«Արապաճի Պիւլպիւլ»ը եւ Մոսիկը հրապարակ կուգան: Բայց երկար չի տեւեր արդէն կռիւը: Մոսիկ հակառակորդին թեւերը այնպէս ուժով կը բռնէ եւ այնպէս կը ցնցէ, կը հրէ որ, Պիւլպիւլը կէս մը խելագար եւ թմրած վիճակի մէջ, ինքզինքը չի կրնար բռնել, քանի մը քայլ ետ ետ կուգայ եւ կը փլի ինքն իր վրայ, Մոսիկի սրճարանին պատին տակը: Պատին ետեւը շարուած էին գաւաթներն ու պնակները որոնք ցնցումէն ջարդուփշուր գետին կ'իյնան:

Մոսիկի տիպարը անմոռանալի պիտի մնայ մեր մտքին մէջ, իր խառնուածքով թէ բնաւորութեամբ:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Մոսիկ:

Ն.

ՄԱՍՆԱԿԻ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լեհաստանի մէջ տեղի կ'ունենայ դաղտնի ու մասնակի զօրաշարժ մը: Զէնքի տակ պիտի հաւաքեն մէկ միլիոն զինուոր: Կը թուի թէ ընդհանուր զօրաշարժի սկզբնաւորութիւնն է այս: Ամբողջական զօրաշարժը զէնքի տակ պիտի համախմբէր չորս միլիոն զինուոր: Տանցիկի մէջ, սակայն, հանդարտութիւն կը տիրէ: Լեհ կառավարութիւնը ուշադիր կը դիտէ կացութիւնը Արեւելեան Փրուսիոյ մէջ, ուր, սակայն, գերման զօրքի կեդրոնացում տեղի ունեցած չէ: Բայց Լեհական Նրբանցքին մէջ լեհ ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց գերման հաստատութիւններու մէջ եւ երեւան հանեց զէնք ու ռազմամթերք: Ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան:

Նախագահ Մոսիքի խորհրդակցութիւններ կատարեց նախարարներուն եւ զինուորական ղեկավարներուն հետ: Կ'ուզեն ազգային միացեալ դաշինք մը կազմել եւ այսպէսով զօրացնել կառավարութեան դիրքը: Գիւղացիական ղեկավար Պ. Վիթոս, որ քանի մը տարի առաջ արտասահման փախաւ, պիտի վերադառնայ Վարշաւա, եւ տրամադիր է մտնելու նորակազմ կառավարութեան մէջ: Գիւղացիական կուսակցութիւնը այժմ չի գործակցիր կառավարութեան եւ կը պահանջէ որ ներում շնորհուի Պ. Վիթոսին:

Կացութիւնը կը նմանի 1938 մայիսին, երբ Չեխոսլովաքիա Պէնէշի հրամանով մասնակի զօրաշարժ յայտարարեց. բայց շատեր կը կարծեն, թէ Հիթլէր այնպէս պիտի չվարուի Լեհաստանի հետ, ինչպէս վարուեցաւ Չեխերուն հետ, որովհետեւ Լեհերը չեն զիջիր ու պատրաստ են կռուելու:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ

Պուքրէշի մէջ մամուլը կը շեշտէ, թէ ռումանական անկախութիւնը մազաչափ խախտած չէ գերմանեւռումանական առեւտրական դաշինքով: Իւնիվէրսուլ կ'ըսէ, թէ դաշնագիրը պիտի կրնայ օգտակար հանդիսանալ ու տեւական դառնալ, եթէ երկու կողմերն ալ հաւասար գետնի վրայ անկեղծօրէն գործադրեն զայն եւ յարգեն ժողովուրդներու բացարձակ անկախութիւնը: Ռումանիա շուտով ուրիշ երկիրներու հետ ալ առեւտրական պայմանագիրներ պիտի կնքէ, եւ այն ատեն աշխարհ պիտի համոզուի, թէ Ռումանիա ինկած չէ գերման այլամերժ ազդեցութեան տակ: Հակառակ տրամադրութիւնները կը շարունակուին եւ գերմանասէր քարոզութիւնը արգիլուած է: Կառավարութիւնը հրահանգեց հսկողութեան տակ առնել երկու ականաւոր դէմքեր, որոնք համակրանք ցոյց տուած էին հիթլէրականութեան հանդէպ:

Փարիզի մէջ կ'ըսեն, թէ գերման եւ ռումանական նոր դաշնագիրը ո եւ է կերպով չազդեր Ֆրանքեւռումեան առեւտրական դաշնագրին վրայ, որուն տրամադրութիւնները անթերի պիտի կիրարկէ Ռումանիա: Սոյն դաշնագրով Ֆրանսա քարիւղ կը ստանայ Ռումանիայէն:

Գերմանիոյ ստանալիք քարիւղը չի կրնար արգելք ըլլալ ասոր, որովհետեւ Գերմանիա նոր բացուելիք հորերու քարիւղը պիտի գնէ, մինչ Ֆրանսա կը ստանայ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող հորերու արտադրութիւնը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՄՏԱՀՈԳ

Այս խորագրին տակ, Չէքէրիա Սէրթէլ հետեւեալը կը գրէ Թուրքերէն «Թան»ի մէջ.

— «Կեդր. Եւրոպայի վերջին դէպքերը մեր Պուլկար դրացիին մօտ մտահոգութիւն եւ շփոթութիւն առաջ բերած են: Պուլկար մամուլը նոյնիսկ պէտք չտեսներ ծածկելու այս մտահոգութիւնը: Նախապէս Գերմանիոյ կողմնակիցները իսկ, այսօր ի տես շօշափելի վիճակ մը ստացած վտանգին, կը մտածեն թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ պատուար մը քաշել գերմանական արշաւանքին դէմ: Պուլկար շրջանակներու գտած միջոցն է, Պալթիկ ծովէն մինչեւ Եգէական ծով բոլոր երկիրները ի մի հաւաքել:

Պուլկարներու այս բաղձանքը, արդէն այսօր, փոքր բացառութեամբ մը, իրողութիւն մըն է: Լեհաստան եւ Ռումանիա զինակիցներ են: Ռումանիա Պալքանեան Ուխտի անդամ պետութիւն մըն է: Ուրեմն, Պալթիկ ծովէն մինչեւ Եգէական ծով երկարող պաշտպանութեան շղթայ մը արդէն իսկ գոյութիւն ունի: Միայն թէ այս շղթային մէկ օղակը պակաս է. — Պուլկարիա:

Այն ազդակները որոնք մինչեւ հիմա Պուլկարիան հեռու կը պահէին այս շղթային մաս կազմելէ, երեւցող մեծ վտանգին ի տես, իրենց արժէքը կորսնցուցած են: Այսօր այլեւս ոչ թէ քանի մը քիլոմեթր քառակուսի հողամաս, կամ փոքրամասնութիւն կազմող քանի մը հարիւր հազար հայրենակցի ազատութիւնը, այլ երկիրներու ուղղակի ազգ. անկախութիւնները խնդրոյ առարկայ են: Բնական է թէ ի տես մեծ վտանգներու, կ'անհետին փոքր պահանջները:

Պուլկարական մամուլի եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ առաջ եկած այս փոփոխութիւնը՝ երբ Պուլկարիոյ Պալքանեան ուխտի մուտքը ապահովող երջանիկ արդիւնքի մը յանգի, բոլորս գոհ կ'ըլլանք:

Արդէն Պալքանեան պետութեանց եւ մասնաւորաբար Թուրքիոյ հինէն ի վեր պահանջածը այս է: Այս դատին, ուշ կամ կանուխ, իրականացումը տեսնել, ամէնէն աւելի Թուրքիան կ'ուրախացնէ: Պուլկար վարչապետին այսպիսի ատեն մը Անգարա այցելելն ալ, այս երջանիկ արդիւնքին իրականացումը դիւրացնող ազդակներէն մէկը կրնայ ըլլալ:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻԻՌԻ

Չինադաշտ: Տարրալուծարանին մէջն է, դլուխը կախած գործիքներու վրայ, կ'աշխատի:

Թղթատարներ կ'աւետէին բարի լուրը: Ուզեց դրօշազարդել Institut de Radiumը: Դրօշակները սպառած էին: Երեք գոյնով կերպաս առնել կուտայ: Մէկ ժամ վերջ արդէն դրօշազարդուած էր հաստատութիւնը:

Մառիի համար երկու յաղթանակ էր.— Ֆրանսա որուն կողքին աշխատած եւ շահած էր յաղթանակը, յետ Լեհաստան մը կար հիմա, անկախ Լեհաստան մը, մէկուկէս դարու ստրկութենէ վերջ:

Պատերազմէն նոր տուն եկած՝ լուռ յամառ աշխատող կինը կը սկսէր գրել հատոր մը, «Radiologie et la guerre»:

Կէս դար հեւ ի հեւ կեանք մը ապրող այս հրաշալի կինը նիւթապէս աղքատ էր:

Պատերազմի պատճառով ընդհատուած դասերը վերսկսաւ, իր եւ իր դասընկերուն ապրուստը հոգալու համար:

Պատուէ, փառքէ խուսափող մըն էր ան, այնքան համեստ: Երկու անգամ մերժած էր Պատուոյ լեգէոնը: Կը խուսափէր հանրութեան ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրելէ:

Բայց Մառի դառնացած էր, կ'ուզէր որ իրեն տային զինուորական աստիճան մը, ի յիշատակ պատերազմի միջոցին մատուցած ծառայութեանց:

Եւս Քիւրի կը գրէ.

— «Մօրս պատերազմի միջոցին կատարած դերը չարաթներ վերջ մոռցուեցաւ եւ հակառակ անոր մատուցած բացառիկ ծառայութեանց, ոչ մէկը մտածեց Մառի Քիւրիի կուրծքը զարդարել զինուորական աստիճանով մը:

1921 ապրիլ 27ին Ռատիոմի հաստատութեան ի նպաստ երեկոյթ մը կար, սարքուած ի պատիւ Մառիի, անոր քանի մը շաբաթ Ամերիկա մեկնումին առթիւ:

Ականաւոր դէմքեր ներկայ էին այդ երեկոյթին, ողջերթի եկած:

Գիտունը իր երկու աղջիկներով կը հասնի Նիւ Եորք: «Մարդկութեան մեծագոյն բարերարուհին» կը ծափահարուին քաղաքէն:

Եռուզեռ ամէն կողմ, լրագրողներ, պատկերահաններ, շարժանկարի գործիքներ:

Եկած էին դիմաւորելու՝ արենուշներ, ուսանողուհիներ, երեք հարիւր կիներէ բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը ճերմակ եւ կարմիր վարդի փունջերով: Ամերիկեան, ֆրանսական եւ լեհական դրօշներ կը ծածանէին հազարաւոր գլուխներու վրայ:

Մասնաւոր կառախումբ մը կը սպասէր հռչակաւոր հիւրին համար:

Հացկերոյթ, ընդունելութիւններ ամէն տեղ: Թերթերը էջեր նուիրեցին:

Նիւ Եորքի համալսարանական կիներու հսկայ ցոյց մը: Վարդերով, շուշաններով կը դիմաւորեն զայն: Ամերիկայի ընտրանին հոն է, պրոֆէսօրներ, գիտական մարդիկ հոն են: Ներկայ են նոյնպէս ֆրանսական եւ լեհական դեսպանները:

Հռչակաւոր այրին յոգնած եւ տժգոյն երեւոյթ մը ունի: Անթիւ նայուածքներ իրեն են ուղղուած:

Ուրիշ մեծ օր մը, 1921 Մայիս 20ին Ուաշինկթընի մէջ նախագահ Հարտինկ գիտունին կը նուիրէ մէկ կրամ ռատիոմ, որ կ'արժէ հարիւր հազար տոլար, հանգանակուած ամերիկացի կիներու կողմէ: Աննախընթաց ընդունելութիւն մը «Սպիտակ Տան» մէջ:

Կը խօսի նախագահ Հարտինկ.

— «Կին մը անձնուէր, հոգի մը ազնուական, մայր մը գորովալից, գիտութեան նուիրուած կին մը ըլլալէ զատ կատարեց կնոջ մը ամէն պարտականութիւնները»:

Մառի յուզուած շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէնուն:

Հրաւիրեալներ մէկ-մէկ կ'անցնին իր առջեւէն: Ինք յոգնած նստած է աթոռի մը վրայ, իր երկու աղջիկները կայնած իր կողքին կ'ընդունին շնորհաւորութեան խօսքերը, իսկ ինք նստած կը ժպտի իւրաքանչիւրին՝ որ կուգայ շնորհաւորել զինքը:

Իրեն նուիրուած ռատիոմը կը յատկացնէ տարրալուծարանին, օրինական ձեւակերպութիւնները իսկոյն կատարել կուտայ այն վայրկեանին, երբ թանկագին նուէրը իրեն կը յանձնուի:

Անձնական հարստութիւն մը չէ, այլ ինքն իր կարգին կը նուիրէ զայն մարդկութեան բարիքին համար:

Մառի ուր որ կ'ըլլայ կը լսուի ամերիկեան, ֆրանսական եւ լեհական ազգային քայլերգը:

Շիքակօ է. լեհական գաղութը, միմիայն Լեհերու համար կազմակերպած է ցերեկոյթ մը: Մառիի համար յիշատակելի օր մըն է, լեհ գաղթականները իր մէջ կ'ողջունեն ոչ միայն գիտունը, այլեւ խորհրդանիշը հեռաւոր հայրենիքին: Կը խօսի անոնց մայրենի լեզուով, կուզան համբուրել անոր ձեռքերն ու հագուստները, արտասուաթոր աչքերով:

Վերադարձ դէպի Ֆրանսա, 1921 յունիս 28:

Մառի իր այցելութեամբ շահած էր Ամերիկայի համակրութիւնը՝ դէպի Ֆրանսա եւ Լեհաստան: Քաղաքական նշանակութիւն ունէր այդ եւ ատոր համար ան գոհ էր իր այցելութենէն:

Նոյն ոգեւորութեամբ եւ պատիւներով Իտալիա, Հոլանտա, Անգլիա, Պելճիքա, Սպանիա եւ շատ մը ուրիշ երկիրներ հրաւիրուած եւ ընդունուած է գիտունը, թագաւորներ, դեսպաններ կ'ընդունէին զինքը:

1922ին Ազգերու Դաշնակցութիւնը զինքը կ'ընտրէ անդամ մտաւորական գործակցութեան միջազգային յանձնաժողովին:

Լեհաստան անկախ դառնալէ վերջ Մառիի միտքը կը զբաղեցնէ մեծ ծրագիր մը,— Վարշաւայի մէջ հիմնել ռատիոմի հաստատութիւն մը:

— «Գնեցէք աղիւս մը հիմնելու l'Institut Marie Sklodowska Curie»ն:

Ամբողջ Լեհաստան կը մասնակցէր հանգանակութեան:

1925ին Մառի Վարշաւա է, յաղթական այց մը: Դրամը հաւաքուած է:

Արեւոտ առաւօտ մը մեծ հանդիսաւորութեամբ հիմը կը դրուի ծրագրուած գիտական հաստատութեան:

1932 Մայիս 29ին շէնքը արդէն լրացած է, Մառի կրկին իր ծննդավայրն է, ներկայ կ'ըլլայ բացման հանդէսին:

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին եւ քայքայուած առողջութեան՝ անդադար օրը 12—14 ժամ կ'աշխատէր:

1934 Յուլիս 6ին Սօի գերեզմանատունը կը մտնէր դագաղ մը: Մառի Քիւրին էր, գիտութեան հերոսը:

ՀԵՐՄԻՆԷ

(Վերջ)

կի, Վերին Շլեզիոյ եւ չեխական աւարի մէկ մասին համար: Ամէն պարագայի մէջ, այս միջոցին Գերմանիոյ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Լեհաստանի վրայ: Հիթլէր Միւնիխ գացած է, քարոզութեանց նախարարը՝ Տոքթ. Կէօպէլս Փէշթա եւ Աթէնք, իսկ մարաջախտ Կէօրինկ Իտալիա կը գտնուի: Հաւանական է որ Տանցիկի խնդիրը լուծուի դիւանագիտական բանակցութիւններով. բայց Գերմանիա աչք ունի նաեւ Վերին Շլեզիոյ, ինչպէս եւ չեխական Պոհումին քաղաքին վրայ, զոր Լեհաստան գրաւեց անցեալ Սեպտեմբերին: Այս քաղաքը ոչ միայն ռազմագիտական դիրք մը կը համարուի Կարպաթեան լեռներուն մէջ, այլեւ հանգոյցն է Մորավիան, Պոհեմիան, Լեհաստանը եւ գերմանական Շլեզիան միացնող բոլոր երկաթուղիներուն: Առանց Պոհումինի Գերմանիա չի կրնար իշխել արեւելեան - արեւմտեան միակ երկաթուղիին որ կ'երթայ Սլովաքիա եւ Ռումանիա:

Երկուշաբթի օր նորէն բուռն ցոյցեր կատարուեցան Լեհաստանի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, Գերմանիոյ դէմ: Այս առթիւ գերմանական ձայնասփիւռը վրդովիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց, ըսելով թէ «գերման մանուկներ եւ կիներ կը հալածուին եւ ծեծ կ'ուտեն, պարզապէս գերմաներէն խօսելուն համար»:

Անգլեռուս բանակցութիւնները

— ∞ —

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ անգլիական պատուիրակութեան նախագահը, Պ. Հըտսըն նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին առեւտուրի գործավար Միկոյեանի, արտաքին գործավար Լիթվինովի եւ վարչապետ Մոլոթովի հետ: Այս խօսակցութեանց ընթացքին քննուեցաւ երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութեանց զարգացման խնդիրը: Խորհրդային զեկոյցը կ'ըսէ թէ «երկու կողմերը պարզեցին իրենց դիրքը եւ այս առթիւ կարգ մը լուրջ անհամաձայնութիւններ երեւան եկան»: Կը կարծուի թէ այդ անհամաձայնութիւնները պիտի հարթուին յառաջիկային, երբ նոր բանակցութիւններ կատարուին Լոնտոնի մէջ: Երկու պետութեանց ներկայացուցիչները խօսակցութիւններ ունեցան նաեւ միջազգային կացութեան մասին, որ լրջօրէն կը զբաղեցնէ զիրենք:

Լոնտոնի թերթերը մեծ արդիւնք մը չեն սպասեր առեւտրական բանակցութիւններէն, դիտել տալով թէ խորհրդային շուկան շատ սահմանափակ է: Մոսկուայի կառավարութիւնը միշտ կը խուսափի օտար երկրի մը դրամատիրական տիրապետութենէն, հետեւաբար սահմանափակելով իր արտածումները, ներածումներն ալ նուազագոյն աստիճանին իջեցուցած է: Թերթ մը կը գրէ թէ խորհրդային անծայրածիր կայսրութեան ամբողջ ներածումները հազիւ կը հաւասարին փոքրիկ Տանըմարքայի ներածումներուն: Միւս կողմէ, Մոսկուայի մէջ միշտ կասկածոտ են Անգլիոյ քաղաքական դիտումներու մասին: Կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա», կը գրէր առջի օր.— «Մօտաւոր ապագան պիտի ցուցնէ թէ բան մը փոխուա՞ծ է Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, թէ պարզապէս վարպետ խաղ մը կը փորձուի, ուրիշ մը կռնակին վրայ եւ ուրիշի մը ձեռքերով»: Այս առթիւ թերթը չարագուշակ ախտանշան մը կը նկատէ Ռումանիոյ անձնատուութիւնը Գերմանիոյ: «Այդ անձնատուութիւնը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ փոքր պետութիւնները օգնութիւն չեն յուսար մեծ պետութիւններէն: Գերմանիա Կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ շահած նիւթական նոր աղբիւրները պիտի ծառայեցնէ գաղթային նոր պահանջներ ուղղելու Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի»:

Սպանիական կռիւները վերսկսան

»»» · «««

Նորէն հակասական լուրեր կը շրջին Մատրիտի անձնատուութեան մասին: Զրոյցի մը համաձայն Զօր. Ֆրանքոյի յառաջապահները արդէն հասած են Մատրիտի արուարձանները: Ուրիշ լուրեր կ'ըսեն թէ Մատրիտի ազգ. խորհուրդը արձակելով բոլոր նորագիր զինուորները, սկսած է պարպել մայրաքաղաքը:

Ազգայնական զօրքը յարձակողականի ձեռնարկած է նաեւ Թալավերայի եւ Թոլէտոյի ուղղութեամբ, միեւնոյն ատեն յառաջանալով դէպի Քարտովա: Իրենց զեկոյցին համաձայն, այս ճակատին վրայ յառաջ խաղացած են 25 մղոն եւ գերի բռնած՝ 15.000 հանրապետականներ: Մատրիտի դէմ գործողութիւն չեն կատարեր, նկատի առնելով քաղաքին մէջ ծագած խրարանցումը եւ անխուսափելի համարելով անձնատուութիւնը:

Սպանիոյ փախստականները օր առաջ վերադարձնելու համար, արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ սպանիական դեսպանին հետ: Զօր. Ֆրանքօ տակաւին կը մերժէ օրական 300էն աւելի ներս առնել, ինչ որ անտանելի կացութեան մը կը մատնէ Ֆրանսան: Նախարարը անմիջական կարգադրութիւն պահանջեց, իսկ դեսպանը խուսափողական պատասխաններ տուաւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ պայակոյտին նախագահը, Լորտ Կորթ, Ֆրանսա հասաւ երէկ: Լորտը կարեւոր խորհրդակցութիւններ պիտի ունենայ ֆրանսական սպայակոյտին հետ եւ պիտի այցելէ Մաժինոյի գիծը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ արաբ ապստամբներուն գլխաւոր վարիչը, Ապտիւլ Ռահիմ էլ Հաճ Մոհամմէտ սպաննուեցաւ անգլիացի զինուորներու կողմէ: Ապստամբապետը վերջերս Սուրիա երթալով, տեսակցած էր մեծ միւֆթիին հետ եւ նորէն Պաղեստին վերադարձած: Առջի օր պաշարուեցաւ տունի մը մէջ, եւ սպաննուեցաւ, երբ կը փորձէր փախչիլ: Նոյն պահուն օգնականներն ալ կրակ կը տեղային:

25 ԻՏԱԼԱՑԻ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐ, որոնք կ'աշխատէին Ասուանի քարահանքերուն մէջ (Եգիպտոս), ձերբակալուեցան եւ Գահիրէ փոխադրուեցան զինուորական հսկողութեամբ, լրտեսութեան կասկածով: Ասուանի քարահանքերը կը գտնուին Նեղոսի մեծ թումբին մօտ, որմէ կախում ունի Եգիպտոսի հարստութեան մէկ մասը:

ԿՈՐՆԹՈՍԻ ջրանցքը նորէն փակուեցաւ նաւարկութեան առջեւ, երբեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու որոնք ահագին քարեր գլորած են ջրանցքին մէջ:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առաւ, իմացած ըլլալով թէ ստուարաթիւ գերման զինուորներ համախմբուած են սահմանագլուխին վրայ: Սահմանապահ զօրքը կրկնապատկուած է եւ սահմանամերձ ճամբաներն ու կամուրջները պաշտպանուած են ականներով: Կառավարութիւնը յորդորեց որ ժողովուրդը չհաւատայ երկիւղալի զրոյցներու:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ Գերմաններու առաջնորդը, ծերակուտական Կրաաֆ, Պերլին հասաւ երկու հետեւորդներով, խորհրդակցելու համար կառավարութեան հետ: Առաջին անգամ է որ փոքրամասնութեան ներկայացուցիչ մը Պերլին կ'երթայ Եուկոսլավիայէն, ուր կը գտնուին 750.000 Գերմաններ, 83 առ հարիւր հողագործ:

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԿԷՕՐԻՆԿ, որ Սան Ռէմօ գացած էր հանգստանալու համար, Լիպիա պիտի երթայ, կ'ըսեն, տեսակցելու համար իր մտերիմ բարեկամին՝ մարաջախտ Պալպոյի հետ: Վերադարձին գերման մարաջախտը Հռոմ պիտի երթայ, տեսնելու համար Մուսոլինին եւ արտաքին նախարարը՝ Կոմս Չիանօ:

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ (Չեխիա) հրէական հարստութիւնները գրաւելու համար բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ Փրակայի մէջ, համաձայն հակահրէական փաղդապետութեան: Այս առթիւ բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները լուծուելով, միայն մէկ կուսակցութիւն պիտի կազմուի, այն ալ հիթլէրական:

Հ.Յ.Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» Ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, հայ ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, 31 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, «Զարդարեան» գրադարանը, 181, Քուռ Լաֆայէթ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Հրապարակային դասախօսութիւն

30 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի գրադարանին մէջ

կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ազգայնականութիւն եւ ընկերվարութիւն»:

«ՐՕՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 30 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի Պ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ազգային սահմանադրութիւնը եւ անոր անդրադարձումը արեւելահայերու ազգ. կեանքին վրայ»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 30 Մարտ, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Գոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Միութեան անդամներէն Պ. ՊԵՐՃ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Գրագէտ Henri Troyatի գրական գործը»: Ներկայ պիտի ըլլայ ինք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի

«ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

կը խօսի Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց»ի կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին

2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաշան, Ցիսքանսէրի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ — կը խօսի Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկին Ա. Յակոբեան (երգ), Օր. Հրանոյշ Գազազեան (պար), Օր. Անահիտ Գավէզեան (երգ), Պր. Ստեփան Դանիէլեան (երգ), Պր. Միհրան Գազանճեան (ջութակ), եւ Պր. Գարեգին (թառ): Աշակերտութիւնը կ'երգէ ու կ'արտասանէ:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Հաղորդակցութեան միջոց.— Տանֆէր Ռոշըռոյէն առնել Ռոպէնսոնի գիծը ու իջնել Պանեէօ կայարանը, որուն մօտն է Ցիսքանսէրի սրահը:

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Պօրտոյի «Արարատ» Միութեան

2 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին

Սանդուրեան թատերախումբը կը ներկայացնէ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ (Ղեւոն Միլոյեանի)

Մուտք՝ 4 ֆր., փոքրիկներու՝ 1 ֆր., միութեան սաներու մուտքը ձրի է:

Պարահանդէս

Կազմակերպուած Լիոնի Պոլսի եւ Շրջ. Վերշ. Հայր. Միութեան կողմէ

1 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս: Maison Wattelbledի «Lugdunum» շքեղ սրահներուն մէջ, Լիոն:

Կը նուագէ Lugdunum «Jazz», զանազան պարերու ցուցադրութեամբ: Farandole acrobatique, bataille de boules, սէրփանթէն, քոթիյոն:

Ճոխ պիւֆէ: Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, կիներու՝ 8 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին միութեան անդամներուն մօտ եւ հանդէսին օրը կիշէն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Մարկրիտի «Համազասպ» խումբի բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Գէորգ Նշանեանի եւ իր պարագաներուն իր երիտասարդ եղբօր՝ ՎԱՀԱՆ ՆՇԱՆԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ: Վահանը ամուսնացած էր եւ կը թողու մէկուկէս տարեկան զաւակ մը: Իր զինուորական պարտականութիւնը սպանիական սահմանին վրայ կատարած ատեն, իր ընկերները սպանիացի փախստականներէն ատրճանակ մը կ'առնեն եւ հետը խաղացած ժամանակ գնդակ մը պայթելով կը սպաննէ դժբախտ ընկերը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յ. Յ. Դ. Սէնթ Մարկրիթի Համազասպ խումբին ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Մարդար Տէրունեանին եւ իր Տիկնոջ, իր աներձագին դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Երուանդ Յարութիւնեան եւ Պ. Շահէն Ինճէեան 50 ֆրանք կը նուիրեն, Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր Վահան Աւագքահանայ Խոյեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՄԻՋՈՑԱՒ
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Տիգրան Յովսէփեան, Ֆարղնցի, Տիգրանակերտ, Մարիամ Խաչատուրեանի կողմէ: Աւետիս Կորկոտեան, Թոդամցի, իր մօր կողմէ, Պոլիսէն: Առաքէլ Խանճեան Տիգրանակերտցի: Յովհաննէս Խանճեան, Տիգրանակերտցի: Աննա Տէրտէրեան, ծնեալ Խանճեան, Տիգրանակերտցի: Սողոմոն Սարգիսեան, Եօզկատցի, իր մօր կողմէ, Յունաստանէն: Մկրտիչ Ղումրուեան, Կիւմիւշխանեցի: Հայկանուշ, Վարդան, Յարութիւն, Սարգիս, Զարուհի եւ Իսգուհի Ղումրուեաններ: Վերոյիշեալները ճանչցողներէն կը խնդրուի իրենց հասցէները հաղորդել Առաջնորդարան: 1

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՐՏ — JEUDI 30 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4002 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՏՐԻՏ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՒ

Հազարաւոր փախստականներ լոյս աշխարհ կ'ելլեն իրենց թաքստոցներէն

Երեքշաբթի կէսօրէն վերջը ժամը 3ին Սպանիոյ ազգայնականները ամբողջովին տիրապետած էին Մատրիտի: Քաղաքը արդէն բաց էր բանակին առջեւ, երբ հանրապետական եւ ազգայնական զինուորները դուրս ելլելով իրենց խրամներէն, գլանիկներ փոխանակեցին, ինչպէս եւ թերթ եւ ուտելիք: Հանրապետական զինուորները գիշերանց պարպեր էին իրենց խրամները, իսկ գնդ. Քազատո, պատերազմական նախարարը, փախած էր Մատրիտէն: Երբ արշալոյսը ծագեցաւ, Ե. զօրամասը, որ կը բաղկանար ազգայնականներու համակիրներէն, սկսաւ ազատօրէն երեւալ քաղաքին մէջ, իսկ ժամը 6ին պարզուեցաւ առաջին սպիտակ դրօշը, որ կ'երեւար քաղաքէն դուրս համախմբուած ազգայնականներուն: Յետոյ անմիջապէս տեղի ունեցաւ իշխանութեան փոխանցումը: Առաջին առթիւ փախան բոլշեւիկները, քաղաքէն հեռանալով կամ օտար դեսպանատուները եւ հիւպատոսարանները ապաստանելով: Կէս օրին միայն արտաքին նախարարը, ընկերվարական Պեսթէյրօ մնացած էր, իբրեւ կառավարութեան անդամ: Սպիտակ դրօշները հետզհետէ բազմացան, ճերմակ ամպի մը պէս ծածանելով քաղաքին վրայ: Արտաքին նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, հանդարտութեան յորդոր կարդալով ժողովուրդին: Եւ աւելցուց.

— « Հաւատարմօրէն պիտի գործադրեմ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին ծրագիրը: Հասանք մեր նախատեսած վայրկեանին»:

Յետոյ անթելին գլուխը անցաւ գնդ. Փրատօ եւ յայտարարեց թէ Մատրիտ անձնատուր եղած է: Այս աւետիսին վրայ, հազարաւոր դուռներ բացուեցան եւ բազմութիւնը փողոցները թափեցաւ արտասուագին, «Արրիպա Էսփանիա, վիվա Ֆրանքօ» աղաղակելով:

Ազգայնական զինուորները սկսան յառաջանալ համալսարանին աւերակներուն մէջէն, դէպի քաղաքին կեդրոնը, մինչ ժողովուրդը ցնծութեան կանչեր կ'արձակէր: Երիտասարդները սկսան բանալ արձանները, որոնց շուրջը պատեր շինուած էին, պաշտպանելու համար թնդանօթաձգութեան եւ օդանաւերու դէմ: Հազարաւորներ դուրս ելան թաքստոցներէն եւ նկուղներէն, իրենց տուները երթալով: Ազգայնական փոքր դրօշներ աճուրդի հանուեցան մինչեւ 50 փէզէթայի: Բազմաթիւ մարդիկ որոնք հրապարակաւ չէին երեւցած պատերազմէն սկիզբէն ի վեր, խառնուեցան տանջահար բանուորներու հետ, փառք տալով Ֆրանքոյի, Աստուծոյ եւ Ս. Կայսին: Աննկարագրելի էր խանդավառութիւնը, բայց որ եւ է դէպք չպատահեցաւ:

Քաղաքական բանտարկեալները անմիջապէս ազատ արձակուեցան, իսկ փախստականները դուրս նետուեցան օտար դեսպանատուներէն: Քիչ վերջը ազգայնական հրամանատար մը անթելին գլուխն անցնելով յայտարարեց.

— « Սպանիացիներ, Մատրիտը Ֆրանքոյի ձեռքն է: Կեցցէ՛ Սպանիա»:

Յետոյ հանդարտութեան յորդոր կարդաց եւ խոստացաւ հաց եւ ուտեստ ճարել անմիջապէս:

Մատրիտ պաշարուած էր 2ուկէս տարիէ ի վեր: Քաղաքին գրաւումով, հիմնովին կը ճեղքուի հանրապետական ճակատը մինչեւ Միջերկրական, գրեթէ երեք տարի անվթար մնալէ վերջ: Այնպէս որ, այլեւս անյոյս է որ եւ է դիմադրութիւն: Ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը այժմ կը խորհրդակցի Վալենցիայի մէջ, ուր ապաստանած էր վերջին պահուն, այդ շրջանը եւ ուրիշ հողեր ալ յանձնելու համար: Այսպէս ինքնին վերջացած պիտի ըլլայ պատերազմը:

Մատրիտի անձնատուութենէն անմիջապէս վերջը, մինչ եկեղեցիներու զանգակները կը հնչէին եւ ժողովուրդը կը ցնծար, ազգայնական օդանաւեր երեւցան քաղաքին կեդրոնական հրապարակին վրայ: Առաջին անգամ քաղաք մտած զօրքին մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնէին իտալացի կամաւորները, հրամանատարութեամբ զօր. Կամպարայի: Ազգայնական զօրքը քաղաք մտաւ երեք ուղղութեամբ, եւ անմիջապէս փոխուեցաւ քաղաքին վարչութիւնը: Քաղաքէն դուրս, բոլոր ճամբաները խճողուած էին զինուորական կառքերով, ռազմամթերքով եւ ուրիշ իրերով, որոնք երեսի վրայ ձգուած էին խառն ի խուռն: Հազարաւոր պահակներ անմիջապէս յանձնեցին իրենց զէնքերը եւ ճերմակ փողկապներ կապեցին իրենց հրացաններուն վրայ, ի նշան անձնատուութեան:

Քաղաքին համալսարանական ոստանը, որ հերոսական դիմադրութեան գլխաւոր կեդրոնն էր աւելի քան երկու տարի, ամայի էր, մինչեւ որ հասան ազգայնական զինուորները: Քաղաքին անձնատուութենէն վերջը ազգայնական զօրքը գրաւեց նաեւ մօտակայ աւան մը, Արանխուէզ, գերի բռնելով ամբողջ հանրապետական պահակազօրքը, 5000 հոգի: Միեւնոյն ատեն հաղորդուեցաւ թէ հանրապետական դիմադրութիւնը խորտակուած է նաեւ Քորտովայի եւ Թոլէտոյի շրջաններուն մէջ, այլեւս անխուսափելի դարձնելով Վալենցիայի եւ Կարթագինէի եւն. ճակատներուն անձնատուութիւնը:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԵՒ ՀԻԹԼԵՐ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԵՆ

Մատրիտի անձնատուութեան առթիւ Մուսոլինի ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Սպանիոյ պատերազմը վերջացած է: Այս առթիւ ըսաւ.

— « Ընկերներ, Ֆրանքոյի հետեւակազօրքը եւ մեր լեգէոնականները Մատրիտ մտած են: Սպանիոյ պատերազմը վերջացած է: Կը նշանակէ թէ բոլշեւիզմը պարտուած է: Այսպէս պիտի վերջանան Իտալիոյ եւ ֆաշականութեան բոլոր թշնամիները »:

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Մուսոլինի Փալացցօ Վենեցիայի պատմական պալատին պատշգամը ելաւ, բազմութեան կանչերէն եւ ծափերէն կէս ժամ վերջը: Պալատին հրապարակը առտուն խճողուած եւ երթեւեկը դադրած էր 18.000 օդանաւային զինուորներով, որոնց Մուսոլինի 22 ոսկի շքանշաններ բաշխեց, (18ը՝ Սպանիոյ մէջ մեռած օդաչուներու ազգականներուն): Արծաթ եւ պղինձ շքանշաններ ալ բաժնուեցան:

Հիթլեր ալ անմիջապէս հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Զօր. Ֆրանքոյի.

—« Սրտագին շնորհաւորութիւններս կը յայտնեմ ձեզի, ազգայնական զօրքին Մատրիտ մտնելուն առթիւ: Ազգային Սպանիան վճռական յաղթանակ մը տարաւ բոլշեւիկութեան վրայ, որ քանդիչ տարրն է ժողովուրդներու մի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՒՐ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ ՆԱԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ զանազան ենթադրութիւններ ընել Իտալիոյ դիտաւորութեանց մասին: Հռոմի թերթերը միշտ կը պնդեն թէ Միջերկրականը «կենսական տարածութիւն» մըն է Իտալիոյ համար, ինչպէս կեդր. Եւրոպան՝ Գերմանիոյ համար: «Ոչ Անգլիա, ոչ ալ Ֆրանսա կրնան պնդել թէ նոյնքան շահեր եւ իրաւունքներ ունին Միջերկրականի մէջ որքան Իտալիա»:

Հեղինակաւոր թերթ մը, «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա», իր խմբագրականին մէջ կը սահեցնէ հետեւեալ խօսքերը.

— « Այս պատճառով է որ Իտալիա ուշադրութեամբ կը հետեւի հակակշռի եւ զինաւորման այն գործունէութեան զոր կը ցուցնեն Անգլիա եւ Ֆրանսա, արեւելեան Միջերկրականի մէջ օսմանեան կայսրութենէն անջատուած երկրամասերու վրայ»:

« Թան »ի թղթակիցը զարմանալի գտնելով այս արտայայտութիւնը, կը հարցնէ.

— « Ի՞նչ կայ այս տողերուն տակ: Թրքական կայսրութեան վերյիշումը որ եւ է իմաստ ունի՞: Նոր քաղաքականութի՞ւն մը կը հետապնդեն Էնկիւրիի մէջ: Չմոռնանք որ իտալական մամուլը նպաստաւոր դիրք մը բռնած է Սուրիոյ անկախութեան հանդէպ, այսինքն կ'ուզէ որ այդ երկիրը անջատուի Ֆրանսայէն եւ թէ Պաղեստինի գործերուն մէջ ալ Արաբներուն կողմը կը բռնէ: Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի կարգուսարքին, այն հասկացողութեամբ թէ այդ երկու երկիրները կը դիւրացնեն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դիրքերը Միջերկրականի մէջ»:

*** «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ մարաջախտ Կէօրինկ Լիբիա (Ափրիկեան Տրիպոլիս) պիտի երթայ, աչքէ անցընելու համար ռազմական դիրքերը, ուր գերման զինուորներ ալ կը գտնուին: Իսկ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, որ Փէշթա գացած է, Աթէնք ալ հանդիպելէ վերջ, պիտի այցելէ Հռոդոս (Երկոտասան կղզիներ): Բոլշեւիկ պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէ.

— « Այս իտալական ստացուածքին մէջ, որ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը կը գրաւէ Եգէական ծովուն բերանը, նացի վարիչը տեղին վրայ պիտի ուսումնասիրէ զօրացումը եւ իտալեւգերման գործակցութիւնը արեւելեան Միջերկրականի մէջ, այսպէս լրջօրէն սպառնալով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, ինչպէս եւ Թուրքիոյ հաղորդակցութեանց: »

Չէմպըրլէնի նոր ծրագիրը Հիթլէրի դէմ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Չէմպըրլէն պատասխանելով զանազան հարցումներու, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, գերմանական արշաւին դէմ ծրագրուած միջոցներու մասին.

— « Լիովին կ'ըմբռնեմ ժողովին օրինաւոր բաղձանքը՝ անցուդարձին տեղեակ մնալու մասին: Բայց մինչ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին, բացարձակապէս էական է յարգել գաղտնապահութիւնը: Կը յուսամ թէ երեսփոխանները պիտի չպնդեն զեկուցումի մը մասին որ կրնայ կատարեալ ըլլալ միայն այն ատեն երբ կառավարութիւնը իմանայ միւս պետութեանց վերջնական տեսակէտները »:

— « Նախապէս ըրած յայտարարութիւններէս կը հետեւի թէ մեր նախատեսած ծրագիրը կ'անցնի պարզ խորհրդակցութեանց սահմանը: Բայց չեմ ուզեր այդ մասին մանրամասնութիւններ հաղորդել այսօր իսկ »:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անգլիական կառավարութիւնը ժամանակը եկած կը նկատէ փոխելու իր աւանդական քաղաքականութիւնը, աջակցութիւն խոստանալով Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ ուրիշ վտանգուած երկիրներու, անշուշտ փոխադարձաբար օգնութիւն սպասելով:

Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, Չէմպըրլէն չուզեր կապուիլ Խ. Միութեան հետ, նախընտրելով զինուորական դաշինք մը Ֆրանսայի հետ, ինչպէս եւ պաշտպանողական դաշինք մը՝ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ: Կը թուի թէ Մոսկուայի մէջ ալ կռահած են այս պարագան:

Մինչ այս մինչ այն, պարտաւորիչ զինուորագրութեան խնդիրը կը շարունակէ յուզել Անգլիոյ հանրային կարծիքը: Զինուորական մասնագէտներ կը հաշուեն թէ Անգլիա ունի մօտ 2.000.000 երիտասարդներ, 18 — 25 տարեկան, որոնք ուրիշ գործով պիտի չզբաղին, եթէ պատերազմ ծագի: Պատերազմական նախարարութիւնը կը քննէ այս տրամադրելի ուժին օգտագործման խնդիրը, բազմապատկելու համար բանակը: Շատեր կը հաւատան թէ կարելի է ի հարկին իրագործել այս ծրագիրը, կամաւորական դրութեամբ, թէեւ այս եղանակը շօշափելի արդիւնք մը չէ տուած մինչեւ այսօր:

Ներկայիս Անգլիոյ կանոնաւոր բանակը կը բաղկանայ 204.287 սպայէ եւ զինուորէ (18 — 20.000 պակաս՝ խաղաղութեան ատենի թիւէն): Պահեստիներու թիւն է 139.312, յաւելուածական պահեստիներ՝ 35.037, երկրապահ բանակ՝ 137.201:

Ռումանիա նոյնպէս մտահոգ

Ռումանիոյ վարչապետ Քալինէսքու ճառ մը խօսեցաւ Ազգային Վերածնունդի Ճակատին Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ, եւ յայտարարեց.

— « Մենք պիտի կռուինք մեր բովանդակ ուժով, պահելու համար մեր երկրին ամբողջականութիւնը, որ մեր սրբազան ժառանգութիւնն է:

Վարչապետը յետոյ դառնօրէն դանդատեցաւ Հունգարիայէն, որ մինչեւ մարտ 14, այսինքն Գերմանիոյ վերջնագիրի օրը Չեխերուն, երախտագիտութիւն կը յայտնէր Ռումանիոյ որ չէզոք մնացած է, մինչ մարտ 14ին ինք համախմբած էր հինգ զօրաբանակ՝ ռումանական սահմանագլուխի վրայ: Այդ օրէն սկսեալ հունգար մամուլը եւ ձայնասփիւռը սկսան անխնայ յարձակիլ Ռումանիոյ դէմ: Ասոր վրայ՝ Ռումանիա պարտաւորուեցաւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնել եւ պաշտօնապէս տեղեկացուց իր դրացիներուն, ընդ որս եւ Հունգարիոյ, թէ զէնքով պիտի պաշտպանէ իր երկիրը, եթէ որ եւ է յարձակումի ենթարկուի: Վարչապետը չեշտեց նաեւ թէ գերմանեւռումանական առեւտրական դաշնագիրը ո եւ է կերպով ստուեր չի ձգեր Ռումանիոյ անկախութեան վրայ:

Պուքրէշէն հասած տեղեկութիւնները կը յայտնեն, թէ Ռումանիա անձկութեամբ կը սպասէ Անգլիոյ առեւտրական պատուիրակութեան այցելութեան: Վարչապետ Չէմպըրլէն յայտարարեց խորհրդարանին մէջ, թէ Ռումանիա վստահեցուցած է Լոնտոնը, թէ գերմանեւռումանական դաշնագիրը քաղաքական ո եւ է տրամադրութիւն չի պարունակեր, եւ թէ Ռումանիա կորսնցուցած չէ իր տնտեսական անկախութիւնը: Պուքրէշի կառավարութիւնը կը բաղձայ Մեծն Բրիտանիոյ հետ եւս կնքել առեւտրական նոր համաձայնութիւն մը, եւ այսպէս ընդարձակել իր ճարտարարուեստն ու առեւտուրը արտաքին աշխարհի հետ:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՄԵԶԻ ՉՍՊԱՍԵՐ

Երէկ պարզած եղանք ընդհանուր թմրութիւնը, հարցումներու տեղատարափի մը տակ:

Այն ո՞ր միամիտն է որ պիտի կրնար համոզել թէ այս անտէրութիւնը անմիջապէս վերջ կը գտնէ, երբ իսկապէս ճգնաժամի մը առջեւ գտնուինք:

Պատերազմի մը պարագային — զոր երբեք չենք մաղթեր — պարագաներ կրնան խզուիլ երկիրէ երկիր եւ դադրիլ թէ գաղութ: Յետոյ, կը պատահին այնպիսի դէպքեր, որոնք երբեք չէին նախատեսուած:

Ո՞վ պիտի վարէ, որո՞ւ պիտի դիմենք, այդ պարագային:

Կարելի՞ է ղեկավարութիւն կազմել, պատահական մարդիկ շարելով քովէ քով,— այս երեւելին, այն երեւելին, սա Միութիւնը, միւսը...

Ահաւասիկ յատկանշական լուր մը:

Երկու օր առաջ Փարիզի մէջ կազմուած է նոր միութիւն մը, «Ընկերակցութիւն Ֆրանսական Հանրապետութեան Բարեկամներու»:

Նպատա՞կը,— «ուսումնասիրել, յանուն Ֆրանսայի եւ հոս հաստատուած օտարականներու ընդհանուր շահերուն, այն բազմազան խնդիրները որ կը ծագին, երբեւ հետեւանք աւելի քան 3.000.000 օտարականներու ներկայութեան մեր հողին վրայ»:

— « Ընկերակցութիւնը կ'առաջադրէ յիշեցնել Ֆրանսայի ասպնջական աւանդութիւնները, ինչպէս եւ անհրաժեշտութիւնը որոշ քանակութեամբ ներգաղթի, եւ միեւնոյն ատեն յայտարարել այն պարտականութիւնները որ կ'իյնան անոնց վրայ որ կ'օգտուին ֆրանսական հիւրընկալութենէն»:

Ընկերակցութեան պիտի կրնան անդամակցիլ Ֆրանսայի զանազան օտար գաղութներու ներկայացուցիչները: Արդէն իսկ ընդունուած են 15 ազգերու ներկայացուցիչները: (Ընկերակցութեան վարիչ անդամներուն մէջ կը գտնուին նախկին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս, Լէոն Լակուանժ, Ռէյմոն Միյեէ, Անրի Փիշօ եւ Անրի Թորէս, բոլորն ալ ականաւոր անձեր):

Արդ, մեր պատուարժան գաղութն ալ տեղեկութիւն ունի՞ այս ձեռնարկին: Եւ եթէ որ եւ է հրաւէր ուղղուած է, ո՞վ է պատասխանած:

Եւ ասիկա առաջին անակնկալը չէ:

Վերջերս մենք առիթ ունեցանք շօշափելու «Թան»ի շարք մը խմբագրականները, որոնք ուշադրութիւն կը հրաւիրեն օտարազգիներու ներգաղթի, հսկողութեան, «ձուլման» (ձուլում) եւ յարակից խնդիրներու մասին:

Մարտ 26ին Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը նորէն յուզելով այս հարցերը, մասնաւորապէս կը ծանրանար զինուորագրութեան, հպատակութեան, ձուլման եւ «մեր հողին վրայ կազմուած կարգ մը օտար գաղութներու» վրայ:

— « Պէտք է ստիպողաբար եւ ամէն գնով մեր օճիքը ազատել այս օտար խմբակցութիւններէն,— նացիներ, ֆաշականներ, հակաֆաշականներ կամ համայնավարներ, որոնց գործունէութիւնը, որ միշտ վնասակար է, ահարկու չարիք մը պիտի դառնայ, եթէ Ֆրանսա հարկադրուի պատասխանել նախայարձակումի մը»:

Անշուշտ մենք վախնալիք բան չունինք այս ճակատին վրայ: Բայց ասոնք խնդիրներ են որ չեն կրնար անտարբեր ձգել մեզ: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ »

Զարակոշկոճ բառ մը, որ շրջան կ'ընէ տարիներէ ի վեր, երկիրէ երկիր եւ թերթէ թերթ:

Նախ հայկական ճակատին վրայ:

«Միացեալ ճակատ» յայտարարեցին «Հայաստանի բարեկամները», պայքարելու համար Դաշնակցութեան դէմ:

Եւ պայքարեցան արիա՛բար: Նոյն իսկ ֆրանսերէն, արաբերէն կամ անգլերէն թռուցիկներ տպեցին եւ օգնութեա՜ն կանչեցին ալժերիացի, սպանիացի, չինացի, իրլանտացի կամ իտալացի «հակաֆաշականներ», որոնք ապահովաբար հայ ժողովուրդի գոյութենէն անգամ լուր չունէին:

Ճակատը իրեն իր մէջ լուծուեցաւ սկսելով Ամերիկայէն, ուր այլեւս ոչ մնացած էր, ոչ ալ հաւար:

Եւ այսօր, բուն իսկ ճակատին անդամներն են որ կրակ եւ փրփուր կը թափեն իրարու դէմ:

Միացեալ ճակատ մըն ալ քարոզուեցաւ յանուն ազգային գերագոյն շահերու: Իսկականը:

Եւ ահա վայնասուն մը,— դաւադրութի՛ւն, մեծամտութի՛ւն: Պէտք է քանդել...

« Քաջերը » ասպարէզ իջան թուղթ մրոտելու համար, իսկ խելօքները փաշուեցան իրենց պատեանին մէջ:

— Այո, համաձայն ենք, բայց...

Շատ ալ չեմ զարմանար:

Ահա «քանց մեզ աղէկներ»ն ալ կը փորձեն միացեալ ճակատ կազմել յանուն խաղաղութեան, սանձելու համար գերմանական գրոհը:

Եւ ի՜նչ.

Լեհաստան.— Սկզբունքով համաձայն եմ, բայց...

Ռումանիա.— Ես չեմ ուզեր դրացիներուս թշնամութիւնը գրգռել...

Մեծն Բրիտանիա.—Պարզապէս հաւաքական ազդարարութիւն մը պիտի ուղղենք:

Լեհաստան.— Ի հարկին մարտական աջակցութիւն կը տրամադրէ՞ք: Սպասեցէք, մեր արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի գայ ապրիլին, լայնօրէն կը խօսինք:

Մեծն Բրիտանիա.— Իմացէք որ մեզի հետ են Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա:

Լեհաստան եւ Ռումանիա.— Ֆրանսան շատ հեռու է եւ ծանրաբեռնուած, Խ. Միութիւնը թող իրեն պահէ իր խունկն ալ, մոմն ալ: Թուրքիան մեզի չափ մտահոգ է:

Մեծն Բրիտանիա.— Բայց այս ընթացքով Գերմանիա կը քաջալերուի եւ նոր արշաւներ կը կատարէ, այս անգամ ձեր գլխուն:

Միւսները.— Այն ատեն մենք կը կռուինք: Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ համար ալ յայտարարութիւն, նոյն իսկ երաշխաւորութիւն ստորագրուեցաւ. ո՞վ տեղէն շարժեցաւ...

Եւ բանավէճը կը շարունակուի, մինչ «Առաջնորդ»ները ամէն օր նոր խաղ մը կը սարքեն:

Մխիթարուի՞նք որ մեծերն ալ մեզի կը նմանին — կ'անճրկի՛ն:

Բայց նոյն այդ անճարակութիւնը չէ՞ր որ մինչեւ հոս բերաւ մեզ:

Նորէն եւ նորէն կարդացէք Լոյտ Ճորճի յուշերը: Կարդացէք եւ պահեցէք:

Ո՞վ կ'ըսէ թէ նորէն առիթ պիտի չունենանք սերտելու զանոնք:

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Բոլշեւիկեան 18րդ Համագումա-րում Խ. Հայաստանի ներկայացուց-չութեան գլուխ կանգնած էր Հայկոմ-կուսի քարտուղար Գ. Ցարութիւնեան կամ Արութինով, ինչպէս տպուած է Մոսկուայի պաշտօնաթերթերում: Մենք անձկութեամբ սպասում էինք նրա հրապարակ գալուն, որպէսզի թէկուզ միակողմանի, աղաւաղուած ու չափազանցուած՝ մի քանի նորու-թիւններ իմանանք մեր հայրենիքի մասին:

Մարտի 16ին վերջապէս Ցարու-թիւնեան խօսեցաւ, բայց, աւաղ, նա միայն հարեւանցի կանգ առաւ իր խնամքին յանձնուած «հանրապե-տութեան նուաճումների» վրայ, ըն-տիպուած լինելով նախ եւ առաջ ըղ-բաղիլ մեծն Ստալինի փառաբանու-թեամբ, որպիսի կապկութիւնը պար-տադիր օրէնք է խորհրդային համա-գումարներում ամբիոն բարձրացող բոլոր հռետորների համար:

Փորձենք Ցարութիւնեանի ճառից դուրս կորզել մի քանի թիւեր եւ փաս-տեր, որոնց իրական լինելու մասին ամէն մէկը կարող է կասկածել ցան-կացած չափով:

— «Երկրորդ հնգամեակում Խ. Հա-յաստանի ժողովրդական տնտեսու-թեան մէջ մուծուած է մօտ մէկ մի-լիար րուբլի, որից ճարտարարուես-տի մէջ 455 միլիոն րբ., հանրապե-տութեան ամբողջ եկամուտի մէջ ճարտարարուեստին բաժին է ընկնում 72 տոկոս: Թէեւ Խ. Միութեան մէջ արդիւնաբերութեան միջին աճումը 17 տոկոս է, բայց Հայաստանում նա 34.8 է: Այս 1939 թուին կը սկսի գոր-ծել արուեստական ձգախէժի Սով-պրէն ամենամեծ գործարանը, որին ընտիր հում նիւթ մատակարարելու է Դաւալուի կրաքարի հանքը իր անս-պառ պաշարով: Սովպրենում պատ-րաստուած մի քանի անիւ-ձգախէժ-ներ յայտ են բերել արտակարգ դի-մացկունութիւն: Նրանց գործածող ինքնաշարժերը 30,000 քիլոմեթր անե-լուց յետոյ դեռ հեռու են անիւ փո-խելու անհրաժեշտութիւնից: Խ. Հա-յաստանը նպատակ է դրել տալ Մի-ութեան ազնիւ յատկութեամբ օժ-տուած ձգախէժ (կաուչուկ): Լենինա-կանի հիւսուածեղէնի կոմբինատը (գործարանախումբ) կը սկսի շուտով արտադրել չարժամանմէջ ընելով 116հա-զար իլիկ, 2272 մեքենաների վրայ. կարելի պիտի լինի տալ օրական 50 հազար մեդր հիւսուածեղէն:

Պղնձարդիւնաբերութիւնը փայլուն վիճակի մէջ է. 1938ին երկու եւ կէս անգամ աւելի պղինձ է ձուլուած, քան 1933ին: Եւ դեռ մեծ հեռանկար-ներ են բացւում նոյն մետաղի հսկա-յաքանակ հանքի յայտնագործումով Փիրզուղանում, միայն թէ Միու-թենական գունաւոր մետաղների ժո-ղովրդական գործավարութիւնը պէտք է ուշադրութիւն դարձնէ նրա շահա-գործման վրայ:

Հայաստանի ճարտարարուեստն ա-պահովուած է աժան ելեկտրական ոյ-ժով: Երեք պետական ելեկտրակա-կայանները՝ Երգէս առաջին, Երգէս երկրորդ եւ Քանաքեռգէս գործում են. վերջինը — Քանաքեռգէսը տարե-վարի ընդարձակուելու է եւ 1940ին կ'արտադրէ լրիւ կարողութեամբ 88 հազար կիլովատ: Այս նպատակով աստիճանաբար աւելացուելու է Սե-ւանի լճից դէպի Հրազդան բաց թող-նուելիք ջրի քանակը: Միաժամանակ Հրազդանի ջրի աւելանալով կարե-լիութիւն է ստեղծւում եւս երկու նոր ելեկտրակայաններ շինել՝ մէկը հէնց լճի մօտ, միւսը Գիւմուշում: Դրանից յետոյ Հայաստանը ոչ միայն իր կա-րիքներին կը բաւարարէ ելեկտրակա-նութեան մէջ, այլ եւ աժան ոյժ կ'ար-տադրէ Անդրկովկասին:

Մեծ փոփոխութիւններ են կատար-ւել Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մէջ: Վնասարարներին(?) յայտնաբե-րելուց ու ոչնչացնելուց յետոյ կոլ-խոզները յառաջադիմել են հսկայա-քայլ: Բամբակի հեքտարագլուխ բեր-քը ծրագրուած էր 11,6 ցենտներ (կեն-տինար), մենք 1938 թւին ստացել ենք 16.6 ցենտներ: Բամբակահաւաքման ծրագիրը անցեալ տարի Հայաստանը կատարել է 142 տոկոսով, խաղողինը՝ 135 տոկ. պտուղները — 125 տոկ.: Նոյն է եւ ծխախոտի ու բանջարների արտադրութեան գործում:

Անասնապահութեան ասպարէզում Խ. Հայաստանը պետական ծրագրի բոլոր առաջադրութիւնները կատարել է խոշոր յաւելումներով: Ինչ վերա-բերում է խաղողի եւ պտղամշակու-թեան — մեծ են յառաջադիմութեան հնարաւորութիւնները, բայց պայմա-նով, որ կառուցւին փոքրիկ ջրանցք-ներ բաւարար թւով: Այն ինչ Միու-թենական հողային գործավարութիւ-նը շատ չի հետաքրքրւում համեստ շինարարութեամբ եւ տարուած է հս-կայ, տիտան կառուցումներով, ո-րոնցմով գրաւելու մոլութիւնը բա-րեբախտաբար դատապարտւում է եր-րորդ հնգամեակի ծրագրում: Հա-յաստանի բոլոր վայրերում կոլխոզ-ները բնակարանային շինարարու-թեան մէջ հսկայական արդիւնքներ են ձեռք բերել: Հայ մեծամասնա-կանները համոզուած են, որ առաջի-կայ տարիներում նրանք Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութիւնը կը հասցնեն ամենածաղկեալ հանրապե-տութիւնների տնտեսութեան վիճա-կին:

Մշակութային ասպարէզում մեծ են Խ. Հայաստանի նուաճումները: Բարձրագոյն դպրոցներում այժմ ու-սանում են 4900 հոգի: Երկրորդ հըն-գամեակում արհեստագիտական եւ բարձրագոյն վարժարաններից 9400 հոգի աւարտման վկայագիր են ստա-ցել: «Խոր փոփոխութիւններ առաջ եկան Հայաստանի հսկայաթիւ մտա-ւորականութեան շարքերում: Բոլշե-ւիկներս կենդկոմի եւ անձամբ Ստա-լինի ղեկավարութեամբ քար ու քանդ արեցինք դաշնակցական-դրամատի-րական ազգայնականների բոյները:

Այժմ ղեկավար աշխատանքի է կոչ-ւած նոր, խորհրդային դաստիարա-կութեամբ մեծացած երիտասարդ մը-տաւորականութիւնը եւ յաջողու-թեամբ կատարում է նա իր վրայ դրուած պարտականութիւնը»:

Ահա ամբողջը, ինչ մնաց Գ. Ցա-րութիւնեանի ելոյթից Ստալին, Ստա-լին թթուն քամելուց յետոյ: Հա-մեմատելով Հայկոմկուսի քարտուղա-րին այլ հանրապետութիւնների կու-սակցական ներկայացուցիչների հետ, հիմք ունենալով համագումարում ար-տասանուած նրանց ճառերը, ակամայ պալիս ես մի տխուր եզրակացութեան, որ Ցարութիւնեանը ամենախեղճերից մէկն է եւ իբրեւ այդպիսին սարկա-միտ կամակատարը վերին հրամայող-ների:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐ
(ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ)
ԵՒ ՀԱԼԱԾԱԿԱՆ ԱԶԳԵՐԸ

Ինչպէս ծանօթ է ընթերցողներուն, յառաջիկայ ապրիլին կ'աւարտի Հան-րապետութեան նախագահ Պ. Ալպէր Լըպրէօնի նախագահական եօթնամ-եակը: Ապրիլ 5ին, Ֆրանսայի Ազգ. ժողովը պիտի կատարէ յաջորդին ընտրութիւնը:

Ամիսներէ ի վեր, միտքերը պատրաս-տելու համար, քանի մը պետական կարեւոր անձերու անուններ կը յիշ-ուին, իբրեւ թեկնածու:

Ներկայ նախագահը մերժած է իր թեկնածութիւնը դնել վերընտրու-թեան համար: Մերժած են նաեւ Ծե-րակոյտին նախագահը, Պ. Ժանընի, իբրեւ ծերացած, ինչպէս եւ երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Էռիօ: Ան-դին կը մնան Պ. Ֆ. Պիւխոն, երկ-րագործական նախարար Պ. Քէօյլ, եւ ուրիշներ:

Այս բոլոր թեկնածուներուն մէջ կը յիշուի նաեւ մեր ազնիւ բարեկամը, Պ. Ժիւսթէն Կոտար, ծերակուտա-կան:

Քանի մը օր առաջ, անակնկալ պա-տիւը ունեցայ իր շնորհալի կնոջ՝ Տիկին Ժիւսթէն Կոտարի այցելու-թիւնը ընդունելու: Տիկինը եկած էր նոր լոյս տեսած գիրք մը նուիրելու, որ ձօնուած էր Պ. Ժիւսթէն Կոտարի, իր բարեկամներուն կողմէ՝ իր բժշկական կաճառի անդամ ընտր-ուելուն առթիւ:

Հատորը կը կրէր «Աշխատանքի եւ խաղաղութեան համար» տիտղոսը:

— «Այս գիրքին մէջ պիտի գտնէք, ըսաւ, Պ. Ժ. Կոտարի ամբողջ կեան-քըն ու գործը, ինչպէս եւ բաժին մը որ ձեզ կը շահագրգռէ: Ինչ որ հա-ւանաբար մասնաւոր կերպով հաճոյք պիտի պատճառէ ձեզի, այն է որ այս հատորին պատկերազարդումին հա-մար, նախապատուութիւն տուաւ ձեր պատրաստած լուսանկարին»:

Իրաւ ալ, հատորին սկիզբը կ'երե-ւար իր մեծադիր պատկերը որ բաւա-կան էր խտացնելու իր ազնուական ու բարի դիմագիծը:

Անշուշտ կը յիշէք Պ. Ժիւսթէն Կո-տարի գեղեցիկ ճառերը մեր ազգային տօներու եւ հանդէսներու մէջ:

Դեռ արձագանգը չէ անհետացած իր այնքան սրտապնդիչ ու քաջալերա-կան խօսքերուն, զոր կ'ուղղէր հայ-րենազուրկ հայ գաղթականութեան:

Անգամ մը կ'ըսէր.

— «Դառնալով օրինապահ եւ պար-կեշտ քաղաքացիներ ձեզ հիւրընկալող Երկրին մէջ ու սիրելով զայն, մի մոռ-նաք սակայն ձեր լեզուն, ձեր ազգա-յին աւանդութիւնները, ձեր սովորու-թիւնները, որպէսզի երբ ազատարար ժամը հնչէ, կարենաք պատասխանել — պատրաստ»:

Ուրիշ անգամ մը կը շեշտէր.

— «Այնքան ատեն որ կը տեւէ Ա-րարատը իր վեհափառ գագաթով, հայ ժողովուրդն ու հայկական հարցը չեն մեռնիր»:

Բայց միայն հայ ժողովուրդի պաշտպանը չէ որ կը ներկայանայ ան: Բոլոր ընկճուած ու հարստահարուած ժողովուրդները կը վայելեն իր հա-մակրանքն ու պաշտպանութիւնը: Բո-լորին ճակատագրին մեղմացման եւ կացութեան բարելաւման նպաստած է մեծ չափով:

Quai Voltaireի իր աշխատութեան սենեակին մէջ կը գտնուի սեղան մը, որուն վրայ ամփոփուած են ոսկեհիւս դաշոյններ, արկղիկներ, ձեռար-ուեստներ ու ձեռագործներ որոնց բո-լորը երախտագիտութեան վկայու-թիւններն են այն ժողովուրդներուն որոնց ձեռք երկարած է ան, ինչպէս Ալպանիա, Հայաստան, Պաղեստին, Մակեդոնիա եւն.:

Անհամբեր ու հաճելով կը թըղ-թատեմ ուրեմն 200 էջնոց այս չքեղ հատորը, ամբողջական ընթերցումը վերապահելով յառաջիկային: Ակ-նարկս մասնաւորապէս կը գրաւէ 97րդ էջը, ուր հարստահարուած ժողո-վուրդներու մատուցած ծառայու-թիւններու գլուխին տակ, իր բարե-կամները, հայկական բաժնին կը նը-ւիրեն հետեւեալ տողերը, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ կատարած իր առաջին ճամբորդութեան նկարագրութենէն վերջ.—

Առաջին անգամ, 1913ին է որ Ժ. Կոտար շրջեցաւ Պալքանները, այցե-լեց Սերպիա, Պուլկարիա, Ցունաս-տան եւ Թուրքիա, իբրեւ անդամ այն քննիչ յանձնախումբին որ կազմուած էր Պալքանեան պատերազմի վաղոր-դայնին, Քարնէկիի հաստատութեան նախաձեռնութեամբ, եւ որուն մէջ ինք կը ներկայացնէր Ֆրանսան:

Այդ շրջագայութեան ընթացքին է որ, առաջին շփումը կատարեց Մեր-ձաւոր Արեւելքի հալածական ժողո-վուրդներուն հետ, ծանօթանալով ա-նոնց ճակատագրին ու դժբախտու-թիւններուն ու իր բոլոր տեսածները ամփոփեց գիրքի մը մէջ, ուր մաս-նաւորապէս կը մատնանշէր փոքրիկ Ալպանիոյ գլխուն սարքուած դաւերը մեծ պետութեանց կողմէ:

Բարեբախտաբար Ալպանիոյ ճակա-տագիրը բարեփոխուեցաւ եւ այդ եր-կիրը տիրացաւ իր անկախութեան: Դեռ վերջերս էր որ իր անկախութեան 25ամեակին առթիւ սարքուած խրախ-ճանութիւններու եւ պաշտօնական հանդիսութեանց մէջ, Ֆրանսացի ծե-րակուտականը կ'ընդունուէր մեծ պա-տիւներով, իբրեւ մէկը որ կարեւոր չափով նպաստած էր երկրին անկա-խութեան ու զարգացման:

Ալպանացիներու դիմագիծը տալէ վերջ, Հայերն է որ կը ներկայացուին հոն, ամէնէն փաղաքշական եւ պատ-ուաբեր գնահատութիւններով:

— «Հայերուն մօտ ամէն ինչ նուրբ եւ զգուշաւոր է, պարզութեան, ազ-նուականութեան եւ խորհրդաւորու-թեան խառնուրդով որ իրենց բնածին յատկութիւնն է եւ որոնց հետ գնաց Նոյ Նահապետը Արարատի լերան վը-րայ:

«Ժոռէսի նշանաւոր բանաձեւին նը-ման, որ կը պատշաճեցնէր Հրեանե-րուն, Հայերը եղան Պատմութեան մեծագոյն հարստահարեալները, ան-խնայ չարչարուած, ջարդուած ան-գութ կեղեքիչներու կողմէ որոնք կը մեղադրէին զանոնք իրենց ազգային ու կրօնական հաւատարմութեան եւ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թուրքերէն Թան թերթը հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ «Մեր տեղը հասարակաց ճակատին վրայ» խորագրով.

— «Ժողովրդավար պետութիւնները որոնք մինչեւ հիմա պաշտպանողա-կան դիրքը նախընտրած էին, Չեխո-սլովաքիոյ գրաւումէն եւ կեդր. Եւ-րոպայի մէջ արշաւել սկսող ուժին ա-ւելի տարածուելու ընդունակութիւն ցոյց տալէն վերջ, յանկարծ ոգեւոր-ուեցան, շարժումի անցան եւ աշխար-հի սպառնացող մեծ վտանգին ի տես, հասարակաց ճակատ մը կազմելու ձեռնարկեցին:

Այս վտանգը նախապէս գոյութիւն չունէ՞ր: Հիթլէրի ծրագիրը տարինե-րէ ի վեր ծանօթ չէ՞ր: Ժողովրդավար պետութիւնները չէի՞ն գիտեր թէ Միւնիխի խորհրդաժողովը ժամանակ շահելու համար խաղացուած զաւեշ-տէ մը տարբեր բան մը չէր: Անգլիոյ վարչապետ Չէյմպըլէն, որ Միւնիխի խորհրդաժողովէն աշխարհի խաղա-ղութեան աւետիսով վերադարձած էր, Լոնտոն ոտք կոխելուն պէս չէ՞ր հրամայած որ սպառազինութիւնը հա-րիւրին հարիւր աւելցուի:

Այդ պարագային ժողովրդապետու-թիւնները ինչո՞ւ մինչեւ հիմա ձեռ-նարկ չէին կատարած հասարակաց ճակատ մը կազմելու համար:

Երբ կացութիւնը իրապաշտ ակնար-կով մը դիտենք, հետեւեալը կը տես-նենք.—

Անգլիոյ վարչապետ Չէյմպըլէն, ա-նոր կոթնած Պահպանողական կու-սակցութիւնը եւ կուսակցութեան վստահած անուանի «Սիթի»ն գիտէին թէ Միւնիխի խորհրդաժողովը«պլըֆ» մըն էր: Բայց անոնք կեդր. Եւրոպայ-[…] արդէն ձգած էին Գերմանիոյ: Նո[…] իսկ Անգլիոյ վարչապետը ո՛չ միայ[ն] կեդր. Եւրոպայի, այլ մինչեւ իսկ Պալքաններուն գերման ազդեցութեան շրջանակին մէջ գտնուիլը չէր քաշ[…] ուած բացայայտ կերպով ըսելու Ե[…] րեսփ. ժողովին մէջ:

Անգլիոյ վարչապետը, դէպքերու այս ձեւով զարգացումին այն աստի-ճան կը սպասէր որ, գերման բանակ-ներուն յանկարծակի Չեխոսլովաքիան գրաւելէն վերջ, երբ Երեսփ. ժողովի մէջ յարձակում գործուեցաւ իր վը-րայ, առանց իր պաղարիւնը կորսն-ցնելու — «Ես այսքանը չէի ենթա-դրած» ըսելով բաւականացաւ:

Բայց Չեխոսլովաքիոյ աշխարհի քարտէսէն վրայէն անհետացումը թէ Անգլիոյ եւ թէ ամբողջ աշխարհի մէջ Անգլիոյ վարչապետին ենթա-դրութենէն շատ մեծ արձագանգ մը գործեց: Եւրոպայի մէջ, փոքր պե-տութիւնները իրենց ապահովութիւնը վտանգի մէջ գտնուիլը տեսնելով իրար անցան: Սկսաւ տիրել այն վա-խը թէ, գերման բանակները, եթէ ի-րենց դէմ արգելք մը չելլէ, շարունա-կելով իրենց ճամբան, Պալքանները, Սեւ ծով եւ գուցէ Միջերկրական կը հասնին: Ցանկարծ, ահաւոր պատերազմի մը մթնոլորտը պատեց ամէն կողմ: Ամերիկա իսկ հեռուէն զգաց վտանգը եւ աղաղակել սկսաւ:

Գերմանիա Չեխոսլովաքիան գրա-ւելով, ինչո՞ւ չէր քաշուած մէջտեղ իրար անցընել: Ասկէ ձեռք բերելիք թարմ ուժերը ո՞ւր պիտի գործածէր:

Տարակոյս չկայ թէ իր նպատակը Չեխոսլովաքիան գրաւել չէր: Ուրեմն, դէպի Արեւելք կամ դէպի Արեւմուտք յառաջանալու համար նետ-ուած քայլի մը դէմ յանդիման կը գտնուինք:

Անգլիական եւ համաշխարհային հանրային կարծիքին այս ճնշումին տակ, Անգլիոյ վարչապետը միայն ե[…]րեք օր յետոյ վտանգին թափանցեց եւ Պիրմինկհէմի մէջ խօսած իր ճառին մէջ, աշխարհի սպառնացող վը-տանգը մատնանշելով, զայն կանխելու համար հասարակաց ճակատի կազմութեան պէտքը մէջտեղ գրաւ:

Այս ճառէն վերջ, մեծ ու փոքր եւրոպական պետութիւններէ կազմուած մեծ ու հասարակաց ճակատի մը կազմութեան ձեռնարկուեցաւ: Հիմա բոլոր մայրաքաղաքներու միջեւ անընդհատ դիւանագիտական գործունէութիւն մը ծայր տուած է: Այս կերպով, այլեւս Եւրոպայի մէջ քաղաքական խմբաւորումներ եւ իրարու ճակատներ կը կազմուին եւ իւրաքանչիւր պետութիւն, այսօրուընէ ս[…]տիպուած է ճշդել թէ այս ճակատներէն որո՛ւն պիտի միանայ:

Այս հասարակաց ճակատին Թուրքիան ալ ստիպուած է միանալ: Որովհետեւ Գերմանիոյ արշաւանքի ծրագրին մէջ դէպի արեւելք խոյանք կայ: «Տրանկ նախ Օսթէն»ի (Դրանգ նախ Օսթէն — Մղում դէպի Արեւելք) ճամբուն վրայ, առաջին ուղեւոր մեր զինակիցները՝ Բուլղարիան ու Եուկոսլաւիան կան: Անոնց եմլուիլը՝ վտանգին Պալքանները եւ մեր սահմանները հասնիլը կը նշանակէ: Մեր շահը կը պահանջէ որ նոյն վտանգը աւելի հեռուէն կա[սե]ցնենք:

Ցետոյ, Գերմանիա կեդր. Եւրոպայի հարցը լուծելէ վերջ, հաւանական է որ Իտալիա մէջտեղ նետէ Միջերկրականի խնդիրը: Թէեւ մենք, բոլոր իրենց անզուգական առեւտրական ձիրքերուն համար»:

Ցետոյ համակրանքի տողեր՝ Ֆրան-սահայ գաղութի մասին, քաղելով իր մէկ ճառէն.— «Ֆրանսա եղբայրա-կան ասպնջականութիւն մը տուաւ տարագիր Հայերուն, իր հողին վրայ, Սուրիոյ մէջ եւ ամէն հոն ուր կարելի եղաւ: Փարիզի եւ Ֆրանսայի գաւառ-ներուն մէջ անոնց թիւը կը հասնի 100.000ի: Այս թիւին աւելի քան մէկ երրորդը, անկախութեան ցանկացող, ինքնագլուխ գործի տէր են, ձեռ-նըրեց եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնելէ չվախցող: Անոնց շնորհիւ, արեւելեան գորգերու շինութիւնը Ֆրանսայի մէջ դարձաւ արտածման ապրանք մը: Ասկէ զատ, օրավարձով աշխատող հայ աշխատաւորներու թի-ւը կը հասնի 12.000ի: Ամէն ինչ շարժման մէջ պէտք է դնել, զօրացնե-լու համար Ֆրանսայի եւ Հայաստանի մէջ աւանդական այս միութիւնը: Հա-յերը աշխարհի մէջ նշանակելի առեւ-տրականներ են եւ գիտեն ի հարկին ղառնալ ճկուն դեսպաններ: Ֆրանսա կը վստահի իրենց ինչպէս որ իրենք ալ կրնան վստահիլ Ֆրանսայի վրայ»:

Իր գործը, իր ծառայութիւնները այնքան մեծ ու բեղուն են իր սեփա-կան հայրենիքին՝ Ֆրանսայի համար:

Ցառաջիկային՝ իր գործունէու-թեան գլխաւոր գիծերը, որոնք բա-ւական են արժեցնելու իր թեկնածու-թիւնը:

Գ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ
(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Գէորգ իշխան, ես այժմ ձեզ հետ եմ, — գիմեց նա Մարզպետունուն վճռա-կան եղանակով— գնա՛, աշխատի՛ր որ նախ հաշտութիւնը կայանայ. իսկ եթէ այդ չի յաջողիլ, անմիջապէս սուրհանդակ ղրկիր ինձ. հետեւեալ օրը ես քո մօտ կը լինեմ: Այս սուրը ճանապարհ կը բանայ իմ թագաւորի համար ինչպէս Ուտիքը, նոյնպէս եւ Գարդմանը նորից գրաւելու: Այս ա-սելու ժամանակ նա բացաւ լայնա-դրօշ այծենակաճը եւ զօրեղ ձեռքը դրաւ վաղակաւորի երախակալի վը-րայ:

Մարզպետունին ուրախացաւ իւր սրտում, որ կարողացաւ յուզել Վահ-րամին եւ այդ խոստումն առնել նրա-նից: Թագաւորը, արդարեւ, կարիք ունէր այդ միջոցին Վահրամի նման անձանց աջակցութեան: Նա այն քա-ջերի թւին էր պատկանում, որոնք սկզբում զգուշութեամբ են մօտենում վտանգին, բայց մի անգամ մօտենա-լուց յետ՝ այլեւս չեն վախենում նը-րանից:

— Տո՛ւր ինձ քո ձեռը եւ երդուի՛ր, որ ո՛ւր որ էլ լինեմ՝ պիտի գաս իմ լուչին, թէկուզ մահուան դիմաւորե-լու համար, ասաց Մարզպետունին, իր թափանցող հայեացքը սեւեռելով բերդակալի աչքերին:

— Երդւում եմ Լուսաւորչի Սուրբ Աջովը... յարեց իսկոյն Վահրամը եւ ձեռքը տուաւ Մարզպետունուն:

Վերջինս սեղմեց նրան ջերմու-թեամբ եւ ասաց.

— Շնորհակալ եմ, Վահրամ իշխան. մինչեւ այժմ ես իրաւունք ունէի մի-այն մի անձի վրայ, որին կարող էի զոհել Գահի եւ Հայրենիքի սիրոյն: Այս վայրկեանից ուրեմն իրաւունք եմ ստանում երկու անձի վրայ...

— Այո՛, Վահրամ Սեպուհը նոյնպէս քեզ է պատկանում. զոհի՛ր նրան երբ հարկը կը պահանջէ, միայն թէ Հայ-րենիքի փրկութեան սեղանի վրայ:

— Ես ուրիշ սեղան չեմ ճանաչում. եւ ահա՛ այս վայրկեանից քո ձեռն եմ յանձնում իմ յոյսը եւ հաւատը...:

Այս ասելով իշխանը գրկեց բերդա-կալին, համբուրեց նրան ջերմու-թեամբ եւ մի քանի ուրիշ պատուէր-ներ էլ տալով՝ աշտանակեց իւր նը-ժոյգը եւ սրարշաւ դուրս եկաւ ամ-րոցից:

Իշխանի թիկնապահը, որ Գարդման աւանում անախորժ նորութիւններ էր լսել, եւ այդ պատճառով գրեթէ ամ-բողջ գիշերն անցրել էր անհանգստու-թեան մէջ, վաղ առաւօտեանից ելնե-լով՝ ուղղուեցաւ դէպի ամրոցը: Նա աշխատում էր մի վայրկեան առաջ հասնել այնտեղ, վախենալով թէ՝ գուցէ իւր տիրոջը մի վտանգ հասնի ապստամբ իշխանից:

Բայց ո՛րքան մեծ եղաւ նրա զար-մանքն ու ուրախութիւնը, երբ դեռ Գարդմանայ գետակը չանցած՝ տե-սաւ իշխանին, որ իջնում էր ամրոցի պարիսպերից:

— Ո՞ւր եւ ինչո՞ւ այդպէս վաղ, Եղնիկ, հարցրեց իշխանը իւր թիկ-նապահին, երբ նրանք մօտեցան միմ-եանց:

— Տէ՛ր իմ, եթէ մութով կարողա-նայի մտնել ամրոցը, նոյնիսկ այս գիշեր կը գայի քեզ մօտ, պատասխա-նեց թիկնապահը. բայց գիտէի որ Գարդմանը անմատչելի է ծակամուտ-ների համար:

— Ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ էիր շտա-պում:

— Նորութիւններ իմացայ. գալիս էի քեզ մօտ. վախենում էի թէ՝ գու-ցէ մի վտանգ հասնի քեզ իշխանից:

— Ես, փառք Աստուծոյ, ահա՛ ողջ առողջ նստած եմ Սեւուկիս վրայ. բայց դու ի՞նչ նորութիւններ լսեցիր:

— Անախորժ նորութիւններ. իմ հիւրընկալ քահանան ոչինչ չէր կա-մենում ասել:

— Ցետո՞յ:

— Բոլոր փողերս նրա տանը թողե-ցի: Մի մասը աջահամբոյր տուի ի-րան, մի մասը տիրուհուն ընծայեցի. մնացեալն էլ աղջկան տուի՝ իբրեւ օանլուայի նուէր:

— Իսկ աղջիկը գեղեցի՞կ էր:

— Օհ՜, տէր իմ, անշուշտ ուրախ է սիրտդ, որ Եղնիկի հետ կատակ ես ա-նում. եւ իրաւ շատ գեղեցիկ էր. սե-ւաչեայ, կարմրաթուշիկ, երկայնա-հեր...

— Ինչո՞ւ չնշանուեցար:

— Հա՛, քահանային կաշառելու համար... Բայց ես նրան ուրիշ բա-նով կաշառեցի. խոստացայ թէ՝ «կը խնդրեմ իշխանին, որ քեզ տեղափո-խել տայ Դուին»: Զարմանալի է. այդ գողջուկն էլ է մայրաքաղաքում քա-հանայութիւն անել փափաքում:

— Դու չէի՞ր ուրախանալ, եթէ քեզ հարիւրապետ կարգէինք:

— Ինչո՞ւ չէ, բայց ես կարող էի ա-ուելի պէս կռուել:

— Է՛հ, քահանան էլ կարող է մկր-տել, պսակել, թաղել. մայրաքաղա-քումն էլ մարդիկ այնպէս են ծըն-ւում ու մեռնում, ինչպէս եւ գիւղե-րում:

— Այդպէս է, Տէր:

— Բայց դու ի՞նչ իմացար քահա-նայից:

— Արքայից ապստամբած են նաեւ Աղուանցիք ու Գարդմանացիք. եւ այդ արել է Սեւադան: Տէր-Հայրը պատ-մեց թէ՝ «մի օր մեր գիւղապետն ե-կաւ եւ իշխանի հրամանով հրաւիր[եց] բոլոր գիւղացիներին եկեղեցւոյ բա[կը] եւ երդուեցրաւ նրանց զէնք առնե[լ] թագաւորի դէմ: Բոլորը երդուեցին: Միւս գիւղերում ու աւաններում էլ նոյնն են արել: Երեք օրուան ընթացքում, ասում էր Տէր-Հայրը, [մի] հազար մարդ է հաւաքուել Դաւիթ [իշ]խանի դրօշակի տակ: Այդ բանակը[…] նա գնացել է Ուտիք: Իսկ գիւղում մնացող ժողովուրդը երդուել է՝ [ոչ] հաց անգամ չտալ արքայական զօր[…]քին:

— Այդ բոլորը ես գիտեմ, փութ[ացի] ի զուր ես վատնել, ասաց իշխանը: Ապա հաղորդելով նրան մի քանի կ[ա]րեւոր նորութիւններ, հարցրեց.

— Ի՞նչ իմացար դու բանակի շ[արժ]ման մասին, արդեօք ապստամբներ[ը] մինչեւ ո՞ւր պիտի դիմաւորեն թագ[աւ]որին, կամ Գարդմանացիք ո՞ր[տեղ] պիտի միանան Ուտիացիներին:

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ[ն] եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւ[ն]-ները գրել թուղթին մէկ երեսին [վրայ] ընթեռնելի եւ մելանով:

«Երզնկայի եւ Էրզրումի ազատագրումը»

«ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԿՏՐԷԻՆ»

Զօր. Քեազըմ Գարապէքիր «Երզնկայի եւ Էրզրումի ազատագրումը» խորագրին տակ յօդուածաշարք մը կը հրատարակէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ: Այդ առթիւ կը գրէ վերի խորագիրներուն տակ.

— «Երբ Կովկասեան Ա. զօրաբանակի հրամանատար կոչուելուս վրայ, ամիս մը տեւող ճամբորդութենէ մը վերջ Սիւլվանէն զօրաբանակին բանակատեղին՝ Րէֆահիէ քաղաքը հասայ, երկրորդ օրը, իբրեւ առաջին գործ, բանակատեղիին մէջ հիւրաբար գտնուող ռուս զինադադարի մարմինը թէյ առնելու հրաւիրեցի: Ասոնց հոգեկան վիճակը ուսումնասիրել եւ իրենցմէ վերջին տեղեկութիւնները քաղել օգտակար պիտի ըլլար: Այս մարմինը 14 Յունուար 1918ին Րէֆահիէ եկած հարիւրապետէ մը, յիսնապետէ մը եւ երկու հեռագրի պաշտօնեայէ կը բաղկանար: Հրաւէրիս խիստ գոհ մնացած այս Ռուսերուն հոգեկան վիճակը խիստ լմնցած կ'երեւար: Ասոնց ըսի.

— Զինադադարի ստորագրուած 1917 Դեկտ. 18ի օրը, ժամը 3էն ի վեր հանդարտութիւնը կը շարունակուի մեր ճակատներուն վրայ: Այդ օրէն ի վեր խիստ զարգացած է շատ մը ռուս զօրքերու եւ մեր զինուորներուն միջեւ բարեկամութիւնը: Իմացանք թէ կացութիւնը խիստ ողբալի է: Ձեր շատ մը զօրամասերը քաշուեր եւ բազմաթիւ սպաներ ալ սպաննուած են:

Այս խօսքերուս վրայ Ռուսերուն դէմքը գունատեցաւ: Մահապարտի նման խղճալի երեւոյթ մը պարզել սկսան: Իրենց խօսքերէն, դէմքերէն յուսահատութիւն կը հոսէր: Այս մարդոց վիճակին ցաւեցայ եւ շարունակեցի.

— Պատւոյս վրայ կը խոստանամ թէ պիտի պաշտպանենք ձեր կեանքն ու պատիւը եւ ձեզ ձեր ուզած տեղը պիտի ղրկենք: Այլեւս ո՛չ թէ թշնամի մարմնի մը, այլ զէնքի ընկերոջ մը նման խօսինք եւ այդպէս ապրինք:

Ազատ արձակուած դատապարտեալներու նման ուրախացան: Սըրտաբուխ խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեցին եւ ինծի տուին շատ մը տեղեկութիւններ, որոնց ամփոփումը սա է.

— «Ռուսական բանակին մէջ ամէն տարր ուրոյն միութիւններ կը կազմեն: Հայկական գունդերու սպաներուն մեծ մասը Ռուս են: Իրենց ամենավերջին տեղեկութիւնը 11 օր առաջուան կացութեան կը վերաբերի: Այդ օրը Թուրքեստանի զօրագունդէն ռուս սպայէ մը իրենց քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Երզնկա գըտնուող Բ. Թուրքեստանի զօրաբանակը եւ մեր հետը չփման մէջ եղող Դ. Թուրքեստանի զօրաբաժինը Էրզրում գացեր են: Միւս զօրամասերը աւելի արեւելք քաշուեր են: Երզնկայի մէջ 1Երզ. զօրագունդէն միայն 2 վաշտ մնացեր է: Ամսոյս 28ին (այսինքն երէկ) ռուս զինուոր մը այս մարմնին տրուելու համար նամակ մը բերեր է: Կացութեան մասին ուրիշ փոփոխութենէ մը լուր չունին:

Ասոր վրայ անոնց հարցուցի.

— Ուրեմն մեր դէմը հայկական ուժերէ ուրիշ ռուս զօրամասեր չեն մընացած: Թերեւս վարձուած կարգ մը ռուս սպաներ պիտի գտնենք: Նամակին մէջ Հայերու ուրիշ մէկ շարժումին մասին բան մը չէ՞ գրուած:

Ռուսերուն դէմքը յանկարծ կարմրեցաւ: Իրարու նայեցան: Բայց ո՛չ մէկ պատասխան տուին:

Ես թափանցեցի այս շփոթութեան իմաստին: Քիչ յետոյ հասած տեղեկագիրներէն իրականութիւնը իմացանք: Դաշնակ Հայեր սկսեր են ջարդել Թուրքերը:

Նոյն շրջանին բոլշեւիկութիւնը յաղթանակած ըլլալով Ռուսիոյ մէջ, բոլոր ճակատներու վրայ քայքայում սկսած էր: Նոյն վիճակը մեր ճակատին վրայ ալ տեղի կ'ունենար, բայց այնպէս կը հասկցուէր թէ, հայ եւ վրացի ուժերուն առատօրէն զէնք, ռազմամթերք եւ ռուս սպայ տրամադրելով, ռուսական ուժերուն թողած պարապը լեցնել կ'ուզուէր:

միջերկրականեան պետութեանց հետ բարեկամական յարաբերութիւններ կը պահենք, բայց աշխարհ երկու հսկայ խմբաւորումի բաժնուած եւ ճակատներ կազմուած ատեն, մեր շահը ժողովրդապետութեանց ճակատին վրայ կը գտնուի:

Ահա թէ ինչո՛ւ Անգլիոյ հաւասարակշռ ճակատ կազմելու գաղափարին առաջին անգամ իր հաւանութիւնը յայտնող պետութիւններէն մէկն ալ Թուրքիան եղած է:

Հաւասարակշռ ճակատի կազմութենէն վերջ, այլեւս չի վախցուիր միահեծան պետութեանց սպառնալիքէն ու արշաւանքներէն. որովհետեւ ժողովրդապետութեանց ճակատին վրայ հաւաքուած պետութիւնները թէ՛ զինուորական, ծովային եւ օդային ուժի տեսակէտէ, թէ՛ դրամով եւ թէ նախանիւթի տեսակէտէ միահեծան պետութիւններէն գերակշիռ դիրքի մը մէջ կը գտնուին: Ի տես այս գերակշռութեան, միահեծան պետութիւնները ստիպուած են փոխել իրենց ծրագիրներն ու քաղաքականութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ԴԺԳՈՀ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

Վերջերս Թրքական թերթերը ահաւին աղմուկ հանեցին, որ իտալական քարտէսի մը մէջ Թուրքիայէն ալ որոշ վայրեր նշանակուած էին իբրեւ իտալական հող:

Թուրքերէն «Թան»ի խմբագրապետ Զէքէրիա Սէրթէլ այս անգամ կը հարցնէ.— «Ինչո՞ւ ռատիօ Պարին թուրքերէն կը խօսի»:

Յայտնելէ յետոյ թէ Պարիի իտալական անթել կայանը միշտ ալ եւ զանազան լեզուներով քարոզութիւններ կ'ընէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ, Սուրիոյ, Թունուզի եւ ուրիշ գաղութներու մասին, ու ըսելէ վերջ թէ ատիկա Թուրքերը չի հետաքրքրեր, Թուրք թերթը կը գրէ.

— «Այն ինչ որ կը հետաքրքրէ Թուրքիան, Պարիի իտալական անթել կայանի Թուրքերէնի խօսիլն է: Ինչո՞ւ Թուրքերէն կը խօսի Պարիի անթել կայանը: Թուրքիայէն զատ ուրիշ տեղ Թուրքերէն չի խօսուիր: Այս պարագային Թուրք ժողովուրդը չէ՞ իտալական այդ անթելի նշանակէտը: Թուրքիան գաղթավայր չէ եւ պէտք չունի իտալական անթելի Թուրքերէն խօսելուն: Թուրքիա Իտալիոյ հետ թշնամական յարաբերութիւններ չունի եւ Թուրքերը չեն շահագրգռուած Իտալիոյ ներքին խնդիրներով: Իտալիա պետութիւն մըն է, որ երաշխիքներ տուած է Թուրքիոյ բարեկամութեան: Այն ատեն ինչո՞ւ անթելի այս տեղեկատուութիւնները Թուրքերէնով:

Թուրք թերթը իր յօդուածը կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով.

— «Եթէ Իտալիան Թուրքիոյ բարեկամն է եւ եթէ այդ բարեկամութիւնը անկեղծ է, պէտք է ընդմիշտ դադրին Պարիի անթելի կայանին Թուրքերէն տեղեկատուութիւնները»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, կառավարութիւնը հրամանագիր – օրէնքով մը արտակարգ վարիչ մը նշանակեց Մարսէյլի համար, որուն քաղաքապետութիւնը կը մեղադրուի իբրեւ բոյն մը անկանոնութեանց:

Այս առթիւ թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն.—

1934ին քաղաքին փոխադրական միջոցները բաց ունէին միայն 3,200,000 ֆրանք եւ յոյս կար, որ բացը գոցուէր յաջորդ տարիներուն: Բայց 1935ին բացը բարձրացաւ 24.900.000ի, 1936ին 28 միլիոնի, իսկ 1937ին 47 միլիոնի:

Քաղաքին վարիչները կերպը գտած էին իրենց բարեկամները զետեղելու քաղաքապետութեան թոշակաւորներու շարքին մէջ: Եւ քաղաքապետութեան 1931ին վճարած թոշակներու գումարը 1938ին աւելցած էր 36 առ հարիւր: Գերեզմաններու պահապաններու թիւը աւելցած էր 85 առ հարիւր, իսկ փողոցի աւելածուներու թիւը՝ 75 առ հարիւր:

Քանի մը տարի առաջ քաղաքը պաշտօնի կը կոչէ 400 նոր մարդիկ հետեւեալ կերպով.— 1936 դեկտեմբեր 12ին քաղաքը մաքրողները գործադուլ կը հռչակեն: Քաղաքը կը վարձէ 400 բանուորներ: Յաջորդ օրը գործադուլը վերջ կը գտնէ, բայց նոր վարձուածները կը մնան իրենց գործերուն վըրայ:

Կեդրոնական կառավարութիւնը, իր քննութեանց ընթացքին, երեւան հանեց որ նոր պաշտօնի կոչուածներու տասը առ հարիւրը քրէական անցեալի տէր մարդիկ են: Ասոնք դատական վճիռներ ստացած էին զանազան յանցանքներու համար, ինչպէս գողութիւն, բախտախաղի տուներ պահել, բանակէն դասալքութիւն, գողօն ապրանք ծախել ու գնել, եւն.: Ասոնց մէկը թմրեցուցիչ դեղերու առեւտուրով զբաղած է, իսկ ուրիշ մըն ալ մարդասպանութեան համար հինգ տարի բանտարկութեան վճիռ ստացած:

Քաղաքը վարձած էր նաեւ հրշէջ գունդին համար անպէտ մարդիկ: Ասոնցմէ մին թմրեցուցիչ ծախելու գործով զբաղած է, ուրիշ մը՝ անառակ աղջիկներու առեւտուրով: Ոստիկան մը, որ ապօրինի չէք մը գանձած էր, եւ մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուած, իր բանտարկութեան պատիժը անցուց իր արձակուրդի օրերուն:

Կառավարութիւնը գտաւ նաեւ որ քաղաքիս գործերը լաւ չէին ընթանար, հակառակ ատոր որ այնքան աւելորդ պաշտօնեայ կը պահէին: Օրինակ՝ 1930ին քաղաքը քուէարկեց 9.319.000 ֆրանք հրշէջ գունդի թոշակաւորներու համար, բայց միայն 400.000 ֆրանք հրշէջ մեքենաներու համար: Իսկ 1937ին ռոճիկը բարձրացած էր 10.720.000 ֆրանքի, բայց կազմածներու համար սահմանուած էր միայն 300.000 ֆրանք:

Ֆրանսայի մէջ կեդրոնական կառավարութիւնը որոշած է միջամտել ու վերջ տալու այսպիսի զեղծարարութեանց: Նոր վարիչը պիտի գործէ վեց տարի, ամէն բան կարգի դնելու համար: Իր պարտականութիւնն է՝ մաքրել քաղաքը զեղծարարներէ եւ յոլովակներէ, անպիտան ոստիկաններէ եւ կաշառակեր դատաւորներէ, հաւասարակշռել ելեւմուտքը եւ վերակազմել հրշէջ խումբերը: Վարիչը պիտի ունենայ երեք օգնականներ: Փարիզի կեդրոնը կը յուսայ թէ վեց տարիէն պիտի բարեկարգուի Մարսէյլը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պուլկարիոյ վարչապետ Քէօսէիվանոֆ Էնկիւրիէն վերադարձին հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ լրագրողներուն.

— «Զափազանց զգածուած եմ Թուրքիոյ մէջ գտած ջերմ ընդունելութենէս: Թուրքիոյ մէջ մեր կատարած ճամբորդութիւնը այցելութեան մը սահմանէն անցնելով տօնի բնոյթ ստացաւ: Գոհունակութեամբ տեսանք թէ Թուրք ազգն ալ մասնակցեցաւ:

«Անգարայի շփումներուս արդիւնքը ընդհանրապէս Պալքաններուն եւ մասնաւորաբար Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւններուն ապագային համար յուսադրիչ հանգամանք մը ունենալով, քաջալերուած կը վերադառնամ երկիրս»:

Պ. Քէօսէիվանոֆ պատասխանելով իրեն ուղղուած սա հարցումին թէ «Պուլկարիա պիտի յարի՞ Պալքանեան Ուխտին», յայտարարեց.

— «Առ այժմ այդ խնդիրը չքննուեցաւ: Թերեւս օր մը Պուլկարիա Պալք. Ուխտին պիտի մասնակցի: Ասոր համար պէտք է որ ժամանակը եւ գետինը յարմար ըլլայ: Անգարայի մէջ միայն միջազգային ընդհ. կացութիւնը եւ Պալքաններուն սպառնալու կարող վտանգները քննեցինք: Ներկայիս վըտանգ մը գոյութիւն չունի Պալքաններուն համար, միայն պարզ ամպեր կը շրջին, զորս պաղարիւնութեամբ պէտք է վերլուծել: Այսուհանդերձ պէտք է միանաբար աշխատիլ Պալքաններու ընդհ. շահուն համար»:

Հարցուեցաւ թէ ճի՞շդ է այն լուրը որուն համաձայն Պուլկարիա հրաժարած է հող պահանջելէ Ռումանիայէն:

Պուլկար վարչապետը պատասխանեց.

— «Ճափոնական առած մը կ'ըսէ. «Երբ մարդիկ սենեակի մը մէջ կը խորհրդակցին, մուկերը առաստաղին մէջ կ'աղմկեն»: Ասոր աւելցնելիք խօսք մը չունիմ: Միայն սա պէտք է յիշեցնեմ թէ Պուլկարիա պաշտօնապէս բան մը չէ պահանջած Ռումանիայէն, այնպէս որ չի կրնար հրաժարած ըլլալ իր չպահանջած մէկ բանէն»:

ԿՈՉ ԳՈՂԹՆԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԹԷՀՐԱՆ, 18 Մարտ.— Զօկե՛ր, ձեզ ենք դիմում եւ յուսով ենք, որ ուր որ էլ լինի ձեզնից ամէն մէկը, կը շտապի արձագանգ տալու մեր այս կոչին, որի նպատակը զուտ մշակութային է:

Թէհրանի մի խումբ Զօկեր (Ագուլիսի ու շրջակայ գիւղերի) միտք են յղացել հաւաքել նիւթեր Ագուլիսի բարբառի եւ անցեալ կեանքի բազմակողմանի ուսումնասիրութեան համար:

Անշուշտ, այս բարդ ու դժուարին գործին մենք չէինք ձեռնարկի, եթէ վստահ չլինէինք մեր հայրենակիցների համակրանքի, խրախուսանքի ու բարոյական աջակցութեան վրայ:

Մտադիր ենք կազմել եւ հրատարակութեան տալ ընդարձակ ծաւալով ու պատկերազարդ ժողովածու հաւաքուած նիւթերի:

Արդ, այսու խնդրում ենք ձեզ բարի լինել.—

ա) Հաղորդել մեզ օր առաջ ամփոփ տեղեկութիւններ ձեր մասին (անուն, հօր անուն, ազգանուն, ծննդեան թըւական ու վայրը (գիւղերից ո՞րի մէջ), ընտանեկան կազմ, կրթութիւն, զբաղմունք կամ պաշտօն (զօկերէն խօսում է՞ք թէ ոչ եւ հասցէ): Այս տեղեկութիւնները անհրաժեշտ են Զօկերի վիճակացոյցը կազմելու համար:

բ) Ուղարկել մեզ, եթէ ձեռքի տակ ունիք, Ագուլիսի եւ շրջակայ գիւղերի ընդհանուր տեսարանների եւ առանձին շէնքերի նկարները, ինչպէս եւ յայտնի անձերու լուսանկարները, օգտագործելուց յետոյ կը վերադարձնենք ձեզ շնորհակալութեամբ.

գ) Ուղարկել մեզ մինչեւ առաջիկայ սեպտեմբեր մէկը, պատմուածքներ, բանաստեղծութիւններ, թատերական գրուածքներ զօկերէն լեզուով, այլեւ նկարագրութիւններ զանազան սովորութիւնների, տօնակատարութիւնների, ուխտագնացութիւնների եւն. յուշեր, կենսագրական տեղեկութիւններ ձեզ ծանօթ զօկ գործիչների եւ առհասարակ զօկ ականաւոր անձերու մասին գրական լեզուով, եւ վերջապէս՝ առակներ, առածներ, աւանդութիւններ, հաւատալիքներ, նախապաշարումներ եւայլն:

Մեր հասցէն.— Téheran (Iran), Av. Ekbatan, Redaction «Navassarde», Hovsep Tadevossian.

Հայրենակցական ջերմ ողջոյններով՝ Մուշեղ Աբրամ, Յովսէփ Թադեւոսեան:

Ծանօթ.— Խնդրւում է միւս թերթերից բարի լինել արտատպել այս կոչը, որով մեծ ծառայութիւն մատուցած կը լինեն մի արժէքաւոր մշակութային ձեռնարկի յաջողութեան:

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Պոլսոյ մէջ յանկարծամահ եղած է Տօքթ. Յարութիւն Պագըրկեանեան, Շէրիֆլիւլի եկեղեցին յուղարկաւորութեան մը ներկայ եղած միջոցին:

Տօքթ. Պագըրկեանեան, Բժիշկ. Համալսարանէն շրջանաւարտ ըլլալէ վերջ (1907), երբ Թաղապետական բժիշկ պաշտօնի կը կոչուի Խտինճիկ (Պանտրմա): Հոն, հակառակ իր երիտասարդութեան, պատասխանատու գործողութիւններ կատարելով բազմաթիւ կեանքեր կը փրկէ: Յետոյ, թէ Պալքանեան եւ թէ ընդհ. պատերազմին բանակին մէջ ծառայելու կը կոչուի եւ օգտակար գործունէութիւն մը կ'ունենայ:

Ընդհ. Պատերազմէն վերջ կը հաստատուի Պոլիս:

*** Վերջերս Աթէնքի մէջ մեռաւ ուրիշ բժիշկ մը, Տօքթ. Տիգրան Էնֆիէճեան, խոր ծերութեան մէջ: Անդամ էր ռամկավար կուսակցութեան եւ մասնակցած է ազգային – վարչական գործերու:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ լոյս տեսաւ Տ. Շեւչենկոյի «Կոբզար»ը հայերէն լեզուով: Յոբելեանի օրերուն լոյս կը տեսնէ, Շեւչենկոյի ընտիր բանաստեղծութիւնների ժողովածուն երիտասարդութեան համար: Միասնիկեան գրադարանի մէկ զեկոյցին համաձայն, հանճարեղ բանաստեղծին մի քանի ստեղծագործութիւնները հայերէնի թարգմանուած են 60 տարի առաջ, 1879ին:

ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷԻ կառավարութիւնը միջազգային կացութիւնը նըկատի առնելով, հրամայեց որ պաշտպանութեան ուժերը կազմ ու պատրաստ մնան: Ո եւ է զինուոր եւ սպայ պիտի չբացակայի: Օդանաւային պահեստներն ալ զէնքի տակ առնուեցան:

Եոհանէսպուրկի գերման ներկայացուցիչը ուժգին ծանուցագիր մը տըւաւ Հարաւ–Աֆրիկէի կառավարութեան, բողոքելով թէ Հարաւ. Աֆրիկէ խտրական ոգի ցոյց կուտայ գերման ներգաղթողներուն հանդէպ դէպի Հարաւ. արեւմտեան Աֆրիկէ, որ 1914էն առաջ գերման գաղթավայր էր: Եթէ բողոքագիրը մերժուի, գերման կառավարութիւնը կը սպառնայ փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել:

ՄԷՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ Զօր. Ժիռօ ճառ մը խօսելով իր սպաներուն, ըսաւ.— «Ես ձեզ հաւաքեցի այստեղ, որպէսզի շնորհակալութիւններս յայտնեմ այն ճիգին համար, զոր դուք ըրիք Լօրէնի սահմանագլուխի այս հատուածը դարձնելու ամէնէն հզօր ամրութիւններէն մին: Մենք պատրաստ ենք դիմադրելու ամէն պատահարի, հանդէպ այնպիսի հակառակորդի մը, որուն համար ամէն ինչ «Թուղթի կտոր» է: Ես չեմ գիտեր թէ վաղը ինչ կը պատահի, բայց վստահ եմ որ յաջորդիս կը թողում այնպիսի զէնք մը, որուն կրնայ վստահիլ աշխարհը: Մենք չենք վախնար գերման բանակէն, եւ, եթէ յոռեգոյնը պատահի, ան պիտի ջարդէ իր ակռաները մեր ամրութեանց առջեւ»: Զօր. Ժիռօ արձակուեցաւ Մէցի զինուորական կառավարիչի իր պաշտօնէն, զինուորական գերագոյն խորհուրդին անդամ կարգուած ըլլալով:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երեսփ. ժողովը քուէարկեց օրէնսգիծ մը, որուն համաձայն պիտի վտարուին բոլոր այն օտարականները որ կը ջատագովեն Մ. Նահանգներու կառավարութեան տապալումը: Կասկած կայ թէ կարգ մը պետութիւններ դրամով ու բարոյական միջոցներով կ'աջակցին ամերիկեան որոշ խմբակներու, հակապետական գործունէութիւն կատարելու համար:

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Պատերազմից եւ ռուսական յեղափոխութիւնից յետոյ շատ զարգացաւ «յուշերի» գրականութիւնը:

Յուշեր են գրում ամէնքը՝ պետական եւ քաղաքական գործիչներ, զինուորական հրամանատարներ, յեղափոխականներ, դերասաններ, երգիչներ, պարուհիներ— մի խօսքով, ո՞վ ասես որ յուշեր չի գրում: Շատ են մանաւանդ ռուս յուշեր յուշագրողները: Եւ հասկանալի է: Այնպիսի հսկայական վերիվայրումներ ապրեց Ռուսաստանը՝ աշխարհի մեծագոյն պատերազմից յետոյ մեծագոյն յեղափոխութիւնը:

Յուշեր են գրում նաեւ ռուսական ոստիկանները՝ ցարականները եւ բոլշեւիկեան չեկիստները: Ռուսաստանը՝ ցարական թէ բոլշեւիկեան, ճերմակ թէ կարմիր այն երանելի երկիրն է, որի բազմամիլիոն բնակչութեան անլուր տառապանքների եւ ազատութեան համար թափած գերմարդկային ճիգերի իսկական պատկերը կարող է տալ ռուս ոստիկանը եթէ նա... ազնիւ եւ անկեղծ լինի: Յատկութիւններ, սակայն, որոնք քիչ անգամ կարելի է գտնել ռուս ոստիկանի, մանաւանդ ռուս նորագոյն ոստիկանի՝ չեկիստի մէջ:

Գրել է իր յուշերը նաեւ ցարական գաղտնի ոստիկանութեան պետերից մէկը՝ Պ. Պ. Զաւարզինը որ եղել է Քիշնեւի, Դոնի շրջանի, Վարշաւայի եւ Մոսկուայի քաղաքական գաղտնի ոստիկանութեան պետ: Իր պաշտօնին վերջ է դրել 1917ի յեղափոխութիւնը:

Իբրեւ Դոնի Շրջանի գաղտնի ոստիկանութեան պետ Պ. Պ. Զաւարզինը աշխատել է Ռոստով–Դոն քաղաքում, ուր հայկական մեծ եւ բարեկեցիկ գաղութ կար յեղափոխութիւնից առաջ: Ռոստովին կից է Նոր Նախիջեւան, գրեթէ ամբողջապէս հայաբնակ քաղաքը: Ռոստովում իր պաշտօնավարութեան շրջանին Պ. Պ. Զաւարզինը, իր գործի բերումով, բնականաբար առիթներ է ունեցել շփուելու Հայերի եւ հայ յեղափոխական կազմակերպութիւնների, եւ գըլխաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ:

Ռոստովը եւ Նոր Նախիջեւանը Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան կարեւոր կեդրոններից էին: Կովկասը Ռուսաստանի հետ կապող միակ երկաթուղագիծը անցնում է Ռոստովի վրայով: Պ. Պ. Զաւարզինի Ռոստովում պաշտօնավարած տարին՝ 1906ին, երբ Կովկասում տեղի էին ունենում հայ – թաթարական կռիւները, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ քանակութեամբ զէնք էր փոխադրում Ռուսաստանից Կովկաս Ռոստովի վըրայով:

Ինչպէս միշտ եւ ամէն տեղ հայ յեղափոխականի անխուսափելի ուղեկիցն է հայ լրտեսը, մատնիչն ու դաւաճանը, այնպէս էլ եղել է եւ Ռոստովում: Թաթարական հորդաների դէմ կեանքի եւ մահուան պայքար մըղող հայութեան համար անպատմելի զոհողութիւններով ձեռք բերուած զէնքերը հայ մատնիչները յանձնում էին ռուս ոստիկանութեան ձեռքը, մի քանի գարշելի ռուբլիների փոխարէն: Պ. Պ. Զաւարզինի իր «Ոստիկաններն ու յեղափոխականները» գրքի երկու գլուխների մէջ նկարագրում է իր հանդիպած հայ յեղափոխականին եւ հայ մատնիչին: Նախ քան այդ երկու գլուխներին անցնիլը, հետաքրքրական է ծանօթանալ Ռուսաստանի յեղափոխական կուսակցութիւնների այն բնոյթագրի հետ, որ տալիս է Զաւարզինը: Պէտք է ասել, որ ցարական ոստիկանութիւնը (աւելի եւս այսօրուան Չեկան) յեղափոխականների դէմ իր պայքարի մէջ լայնօրէն օգտւում էր այսպէս կոչուած «պրովօկատորներ»ի օժանդակութեամբ:

«Պրովօկատոր»ը ոստիկանական պաշտօնեայ է, որ յեղափոխականների հետ կապեր է հաստատում, վստահութիւն ձեռք բերում յեղափոխական շրջանակներում եւ իր հաւաքած տեղեկութիւնները հաղորդում ոստիկանութեան: Պատահում է նաեւ, որ իսկական յեղափոխականը երբեմն ինչ ինչ դասաւորումով կապ է հաստատում ոստիկանութեան հետ եւ յանձն է առնում լրտեսութիւն անել ոստիկանութեան համար, շարունակելով մնալ յեղափոխական կազմակերպութեան մէջ այնքան ժամանակ, որքան որ իր երկդիմի, յուդայական դերը չի պարզուել: Ռուս յեղափոխական շարժման պատմութեան մէջ, ինչպէս յայտնի է, կայ մի չգերազանցուած հրէշ դեր–Յուդայ՝ Ազէֆը, որ մտնում էր սոցիալիստ – յեղափոխականներին:

Ցարական ոստիկանութիւնը, ինչպէս վկայում է Պ. Պ. Զաւարզինը, կարողանում էր հեշտութեամբ «պրովօկատորներ» գտնել ռուսական յեղափոխական կազմակերպութիւնների մէջ, մինչ նոյն բանը չէր յաջողւում կատարել փոքր ազգերի յեղափոխական կուսակցութիւնների վերաբերմամբ:

Ինչո՞ւ:

Դրա բացատրութիւնը տալիս է ինքը Պ. Պ. Զաւարզինը:

— «Մինչեւ 1917ի յեղափոխութիւնը Ռուսաստանում ամէնից գաղտնապահ կուսակցութիւնները նրանք էին, որոնք ստեղծուել էին ազգային սկզբունքի վրայ: Կրօնը, ազգութիւնը, կենցաղը, ազգային հողեբանութիւնը եւ դաստիարակութիւնը աւելի ուժեղ կերպով էին զօդում մարդկանց, քան դասակարգային պայքարի սկզբունքները: Այդպիսի կազմակերպութիւնների շարքերում չափազանց դժուար էր գտնել լուրջ գաղտնի աշխատակիցներ, քանի որ նրանք պիտի լինէին չափազանց զուսպ եւ շրջահայեաց: Ազգային կուսակցութիւնները շատ բծախնդիր էին իրենց ձեռնարկների անյաջողութիւնների վերաբերմամբ եւ այդպիսի դէպքերում, նրանք միշտ կասկածներ էին ունենում՝ թէ արդեօք «պրովօկատոր» չկա՞յ իրենց մէջ եւ աշխատում էին աւելի խստօրէն հսկել իրար վրայ եւ խորացնել գաղտնապահութիւնը: Իսկ եթէ իրենց մէջ երեւան էին բերում «ոստիկանութեան աշխատակից»ին, նրան մահով էին պատժում, երբեմն նոյնիսկ անհաւատալի պայմանների մէջ:

«Իրենց գաղտնապահութեամբ եւ եռանդուն գործունէութիւնով աչքի էին ընկնում— 1) Հրէական «Բունդ» կուսակցութիւնը, 2) Հայկական «Դաշնակցութիւնը» եւ 3) Լեհական Սոցիալիստական կուսակցութիւնը՝ Փ. Փ. Ս. (յեղափոխական հատուածը):

Վ. Ա.

(1)

(Շար.)

չեւ, Գերմանիա այսօր ինծի հետ կը հիմնայ ձեր զօրքին սքանչելի քաջագործութեանց վրայ եւ համոզուած է թէ այժմ Սպանիոյ համար պիտի ծագի վերածնութեան մը արշալոյսը, արդարացնելով կատարուած զոհողութիւնները եւ ջանքերը »:

Լեհաստան մէջ մտահոգ

Լեհաստան անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած է, ի հարկին դիմադրելու համար արտաքին ու ներքին վտանգի, պաշտպանելու իր հողային ամբողջութիւնը եւ կենսական շահերը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն, թէ Վարշաւա նոր քայլեր եւս պիտի առնէ եւ իր ուժերը պիտի միացնէ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի ուժերուն, արտաքին նախարար Պէքի Լոնտոն այցելութենէն վերջ, որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլի սկիզբները:

Երեքշաբթի օր Լոնտոնի լեհական դեսպանը այցելեց լորտ Հալիֆաքսի, հերքելու համար այն զրոյցը թէ Լեհաստան բանակցութեան մտած է Պերլինի հետ, Գերմանիոյ պահանջներուն շուրջ:

*** Վարշաւայի մէջ զայրոյթով կը հերքեն այն զրոյցները, որոնց համաձայն իբր թէ Տանցիկի գերման փոքրամասնութիւնները կ'ենթարկուին ճնշումներու եւ թշնամութեան, Լեհերու կողմէ: Լեհաստանի մէջ ամենուրեք տեղի ունեցան հայրենասիրական ցոյցեր, գերման քարոզութեան դէմ բողոքելու համար: Ո եւ է միջադէպ չպատահեցաւ: Գերման դեսպան Ֆոն Մոլթքէ Պերլին գնաց: Լոնտոնի մէջ կը հերքեն այն լուրը, թէ Գերմանիա պահանջած է լեհական կառավարութենէն, որ բանակցութեան սկսի Տանցիկը եւ Պոհումինը յանձնելու մասին, ինչպէս նաեւ թոյլ տայ որ Պերլին ինքնաշարժի ճամբայ մը շինէ Նրբանցքին մէջէն դէպի ծով: Կը հերքուին նոյնպէս այն լուրերը, թէ տարակարծութիւն կը տիրէ Վարշաւայի դահլիճին մէջ, եւ թէ մարաջախտ Սմիկլի – Ռիծ տարաձայնակով վիրաւորած է արտաքին նախարար Պէքը, որ տրամադիր էր Տանցիկը յանձնելու Գերմանիոյ: Վարշաւայի հեռագիրները եւ մամուլը կը պնդեն թէ լեհ ժողովուրդն ու բանակը մէկ մարդու նման կանգնած են կառավարութեան կողքին: Շաբաթ մը առաջ բանակի զինուորներու թիւն էր 300.000, այժմ, պահեստիներու զէնքի տակ կանչուելով, այդ թիւը բարձրացած է 750.000ի:

ԼԵՀ ԿԻՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՇԱՐԺԻՆ

Վարշաւայի մէջ եռանդուն շարժում սկսած է կիները եւս կազմակերպելու ազգային պաշտպանութեան համար, նախագահ Մոսիքիի տիկնոջ նախագահութեան տակ: Ան յայտարարեց, թէ «մեր շարժման նպատակն է պատրաստել լեհ կիները, որ գործակցին բանակին, պաշտպանելու մեր ազատութիւնն ու անկախութիւնը »:

Կարգադրութիւններ եղած են նաեւ երկրին տնտեսական կեանքը դնելու պատերազմական շրջանի ատեն պահանջուած կացութեան մէջ: Բոլոր ինքնաշարժերը պէտք է գրաւուին բանակին կողմէ, իսկ ռազմամթերքի գործարաններուն համար պէտք եղած նախանիւթեր կ'ամբարուին պահեստներու մէջ: Շուտով հրապարակ պիտի հանուին ազգային պաշտպանութեան փոխառութեան պարտամուրհակները, 40 միլիոն սթերլին արժէքով: Կ'ըսուի թէ մէկ միլիոն մարդ զէնքի տակ պահելու եւմտական բեռը ծանր կը կշռէ լեհ ժողովուրդին վրայ, եւ թէ գնդ. Պէք տնտեսական աջակցութեան հարց պիտի յարուցանէ Լոնտոնի մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց համեմատական ընտրութեան սկզբունքը:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ պիտի գումարուի յառաջիկայ չորեքշաբթի, 5 ապրիլ, Վերսայլի պալատին մէջ, ընտրելու համար Հանրապետութեան նոր նախագահը:

ՀԻՆԳ ՆՈՐ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ – ՕՐԷՆՔՆԵՐ հրատարակուեցան ազգային պաշտպանութեան մասին: Այդ օրէնքները կը տրամադրեն.— 1) Աւելցնել նաւատորմի զինուորներու թիւը: 2) Փոխել նաւազներ ընդունելու եւ նաւային պահեստի ուժեր կազմակերպելու օրէնքները: 3) Աւելցնել նաւային ճարտարագէտներու եւ արհեստագիտական խորհրդատուներու թիւը: 4) Զօրացնել սահմանամերձ շրջաններու պաշտպանութիւնը: 5) Ցաւելուածական վարկեր սահմանել ճարտարարուեստական զօրաշարժի համար:

ՆՊԱՍՏԸՆԿԱԼ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ զինուորագրելու առաջարկ մը ներկայացուց Փարիզի երեսփոխան Պ. Շարլ Վալէն, նամակ մը գրելով վարչապետին: Այսպէս զօրակոչի ենթարկուած գործազուրկները կրնան բանուորական վաշտեր կազմել եւ կամ յատկացուիլ ուրիշ գործերու, թեթեւցնելով գործօն բանակին բազմազան հոգերը: Միեւնոյն ատեն կը նուազին ծախքերը:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՀԱԿԵԱՆ անուն յաղթանդամ Հայ մը, 29 տարեկան, որուն համար տեղական թերթերը կը գրեն թէ «հեծելանիւի գողութեան մասնագէտ մըն է», առջի օր խուզարկութեան ենթարկուեցաւ իր բնակարանին մէջ: «Փառի Միտի» կ'ըսէ թէ «չարագործը ոստիկանական տեսուչին վրայ խոյացաւ եւ փորձեց խեղդել զայն, երբ երկու ոստիկաններ կը խուզարկէին բնակարանը»: Ուրիշ ոստիկաններ օգնութեան հասնելով ձերբակալեցին Սահակեանը (13րդ Թաղամաս):

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆԻ համար չորս պաշտպանողականներ խօսեցան, մէկը՝ փաստաբանուհի մը, Տիկին Ռընէ Ժառաէն, որ մէկուկէս ժամ պերճախօսութեան գոհարներ թափեց, փրկելու համար հրէշը: Ոճրագործը կուլար եւ կը հառաչէր: Վճիռը պիտի տրուի այս շաբթու:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պօյաճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պօյաճեան եւ զաւակունք իրենց վշտակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Միհրան Նաճարեանին, իր տիկնոջ, զոքանչ մօր, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Նաճարեանի իրենց աղջկան, Թոռնիկին, եղբօր զաւկին՝ ԳԵՂՈՒՀԻ ՆԱՃԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէն եւ բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Միհրան Նաճարեանի եւ իր եղբօր Պ. Մանուկ Նաճարեանի ու բոլոր պարագաներուն փոքրիկն ԳԵՂՈՒՀԻ ՆԱՃԱՐԵԱՆի (7 տարեկան) մահուան առթիւ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ԶՈՄ եւ ԶՈՄ մարզականը իրենց խնդակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Յակոբ Կոչկարեանի՝ իր աղջկան ՑԱՍՄԻԿի ծնունդին առթիւ:

ԹՈՒՂԹԱՏԱՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 31 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին իր ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քղիի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Պար Արարա, 6 ռիւ տէ Փըթիթ Մառի: Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները ներկայ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին մեր սիրելի եղբօր եւ հօրեղբօր՝ ՄԱՔՍՈՒՏ ԹՈՐՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Փետր. 3ին, Ապատանի մէջ, իր ետին ձգելով այրի մը եւ 6 զաւակներ:

Տէր եւ Տիկ. Վ. Հիւսեան
Տէսին եւ զաւակունք

Հ.Յ.Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, 31 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, «Զարդարեան» գրադարանը, 181, Քուռ Լաֆայէթ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Հրապարակային դասախօսութիւն

30 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի գրադարանին մէջ, Լիոն

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ազգայնականութիւն եւ ընկերվարութիւն»:

«ՐՕՍՏՕՄ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 30 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի Պ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ազգային սահմանադրութիւնը եւ անոր անդրադարձումը արեւմտահայերու ազգ. կեանքին վրայ»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 30 Մարտ Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Միութեան անդամներէն Պ. ՊԵՐՃ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Գրագէտ Henri Troyatի գրական գործը»: Ներկայ պիտի ըլլայ ինքը

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse. Մարսէյլ: Կը դասախօսէ Պ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ: Նիւթ՝ «Թլկատինցին»:

Թատերական ներկայացում Առնուվիլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՌԱԶՄԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

2 Ապրիլ, Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ կալմանի մէջ, կայարանին դիմացը

կը ներկայացուի տեղական ուժերով

ԹԱԼԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ԵՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մուտք 7 եւ 5 ֆր. անգործներու 3 ֆր.

Հաղ. միջոց.— կառ. սիւ նոյէն շոգեկառք ժամը 1,27 եւ 2,45:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆ

Կազ. Վիէնի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մ. ճիւղին կողմէ

2 Ապրիլ կիրակի ժամը 2,30ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ Պ. Վ. ՀՈՎԻՒԵԱՆ — Կը խօսի՝ Հ. Կ. ՏԷՐՄՕՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ե գ. նուագ, արտասանութիւն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի «ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈՒԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

Կը խօսի Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հար. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց»ի կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին

2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաշան, Ցիսբանսէրի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ — Կը խօսի Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկին Ա. Յակոբեան (երգ), Օր. Հրանոյշ Գազազեան (պար), Օր. Անահիտ Գավէզեան (երգ), Պր. Ստեփան Դանիէլեան (երգ), Պր. Միհրան Գազանճեան (ջութակ), եւ Պր. Գարեգին (թառ): Աշակերտութիւնը կ'երգէ ու կ'արտասանէ:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Հաղորդակցութեան միջոց.— Տանփէր Ռօշըրօյէն առնել Բուրկ-լա-Րէնի գիծը ու իջնել Պանեօ կայարանը, որուն մօտն է Ցիսբանսէրի սրահը:

Թատերական ներկայացում

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՍԱՆՈՒՀԵԱՑԻ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ. 26, Rue Troyon, Sèvres, Մէթրօ Sèvres

կը ներկայացուին՝ ՇՈՒՇԱՆ ՎԱՐԴԵՆԻ եւ ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄՈՒՏ եւ ԱՌԱՒ-ՓԱԽԱՒ ՍԱՐԳԻՍԸ (զաւեշտ)

Տոմսերու գիներ՝ 10 եւ 7 ֆր.:

Պարահանդէս

կազմակերպուած Լիոնի Պոլսի եւ Շրջ. Վերշ. Հայր. Միութեան կողմէ

1 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս: Maison Wattelbledի «Lugdunum» շքեղ սրահներուն մէջ, Լիոն:

Կը նուագէ Lugdunum «Jazz», զանազան պարերու ցուցադրութեամբ: Farandole acrobatique, bataille de boules, սէրփանթէն, քոթիյեոն:

Ճոխ պիւֆէ: Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, կիներու՝ 8 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին միութեան անդամներուն մօտ եւ հանդէսին օրը կիչէն:

Դերասան Թրազօշի թատր. ներկայացումներ

Վալանսի մէջ.— 1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ա. Ռ. սրահին մէջ

ՍԻՆԷՄԱՅԱՋԷԻ ՊԷՄՕ (10 գործ.)

կովկասեան երկսեռ պարողներ, Թառ

Լիոնի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ Համախարբերդցիական Միութեան 2 Ապրիլ, Կիրակի ժամը 3ին: Նոյնը:

Տէսինի մէջ.— Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, 2 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին: Նոյնը:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24

AÉRO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 6, Rue Galilée - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆի Կ. Խաչի Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ՝

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԵՐԿՐԱԶԱՓԸ - ԴԻԱԿԸ ԵՒ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ

կ'երգեն՝ Տիկ. Le Roy (Աղապէկեան) եւ Պ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ

Ջութակ՝ Տիկ. Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ընկերակցութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

Յայտնի ուժերու մասնակցութեամբ, երգով ու պարով կը ներկայացուի

ՀԱՅ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Յակոբեան, Օր. Գազազեան եւ Օր. Կոստանեան, Պ.Պ. Մ. Ազնաւուրեան, Սրուանձտեան, Թառխոթ Արգար, վրացի կինտօ եւ ուրիշներ:

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ — Carlo-Canti ՄՈՒՏՔ 10 եւ 20 Ֆրանք:

ԽԱԶՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՃՈԽ ՈՒ ՀԱՄԵՂ ՊԻՒՖԷ

Գեղարուես. բաժինը կը սկսի ճիշդ ժամը 3ին, կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ Blanche կամ Trinité

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, հասարակութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, վերջին նորաձեւութեամբ որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ, Գոթիյեոն եւ Թոմպոլա կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ հռչակաւոր ARMANDINOի օրքէսթր ճազին:

Մուտք՝ 10 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A-DER (ACOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՄԱՐՏ — VENDREDI 31 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4003

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՎՃՌԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

«ՈՉ ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ, ՈՉ ԱԼ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ԻՐԱՒՈՒՆՔ»

Ճառը անմիջապէս թարգմանուեցաւ անգլերէնի, իտալերէնի, գերմաներէնի, սպաներէնի եւ արաբերէնի

Պ. Տալատիէ չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 7.45ին խօսեցաւ իր ձայնասփիւռ ճառը, որ անմիջապէս անգլերէնի, իտալերէնի, գերմաներէնի, սպաներէնի եւ արաբերէնի թարգմանուած ըլլալով, ժամը 8.30ին ամէն կողմ լսուեցաւ այդ լեզուներով: Բանախօսութիւնը տեւեց կէս ժամ, խոր տպաւորութիւն գործելով:

Ահաւասիկ վարչապետին յայտարարութեանց հիմնական կէտերը.—

1.— Ֆրանսա պիտի կռուի իր ազատութեան համար, եթէ հարկադրեն ընտրութիւն մը կատարել իր իտէալներուն եւ անպատուութեան միջեւ:

2.— Ֆրանսա երբեք այնքան միացեալ, վճռական եւ զօրաւոր եղած չէ որքան այս միջոցին:

3.— Ֆրանսա նոր առաջարկ պիտի չներկայացնէ Իտալիոյ, բայց պատրաստ է նկատի առնելու որ եւ է նոր առաջարկ՝ Հռոմէն:

4.— Ֆրանսա կը մերժէ այն փաստարկութիւնները որոնց հիման վրայ Իտալիա ժխտեց 1935ի Լաւալ–Մուսոլինի համաձայնութիւնները:

5.— Ֆրանսա տեղեկութիւն չունի Իտալիոյ բուն պահանջներէն, բայց ոչ թիզ մը հող, ոչ ալ մէկ հատիկ իրաւունք պիտի զոհէ:

6.— Ֆրանսա Գերմանիոյ «կենսական տարածութեան» հետապնդումը կը նկատէ արտայայտութիւն մը աշխարհակալութեան կամքի:

7.— Ֆրանսա գործակցութեան կը հրաւիրէ այն բոլոր պետութիւնները որ տոգորուած են խաղաղութեան, արդարութեան եւ ազատութեան միեւնոյն իտէալներով, դիմագրաւելու համար նախայարձակման:

Ճառին առաջին մասը յատկացուած էր ներքին քաղաքականութեան.

— «Մեզմէ իւրաքանչիւրը կը հարցնէ ինքնիրեն թէ երկիրը վտանգուած է՞, թէ իր դրացիները վստահելի՞ են: Այս անստուգութիւնը կը ստիպէ կառավարութիւնները զգուշական միջոցներ ձեռք առնել: Դաշնագիրներ ստորագրուած են, սակայն դեռ գործադրութեան չյանձնուած, այլեւս երաշխաւորութիւն մը չեն ոմանց համար, ոչ ալ արգելք մը՝ ուրիշներու համար: Անոնք որ չեն գործեր, իրենք զիրենք մեղսակիցները կը նկատեն բռնի ուժին, իսկ անոնք որ կը շարժին, կը վախնան այդ բռնի ուժը գրգռելէ: Այս պարագաներուն մէջ մարդիկ ի՞նչպէս կրնան տակաւին գործել եւ խորհիլ ազատօրէն: Այսպիսի ճակատագրականութեամբ մըն է որ, մտահոգութիւնը անըստուգութիւն յառաջ բերելով եւ սպառնալիքները վերապրումներու վրայ բարդուելով, պատերազմ պայթած է քանի քանի անգամներ: Այս կացութիւնը կը հարկադրէ զիս ձեզի ըսել այս իրիկուն թէ ի՛նչ կ'ուզէ Ֆրանսան եւ ի՛նչ է իր վճիռը:

Ի՞նչ կ'ուզէ Ֆրանսան.— խաղաղութիւն ազատ մարդոց:

Ֆրանսայի ո՞ւժը,— իր նիւթական եւ բարոյական միութիւնը, անգամ մը եւս իրականացած՝ վտանգին առջեւ:

Ֆրանսայի վճի՞ռը,— Պաշտպանել իր իտէալը եւ իրաւունքները:

Ֆրանսայի միութիւնը երբեք այնքան խոր ոչ ալ այնքան կատարեալ եղած է որքան այսօր: Ֆրանսան երբեք այսքան միացեալ, այսքան վճռական, ոչ ալ այսքան զօրաւոր եղած է: Ան կը յուսայ թէ խաղաղութիւնը պիտի փրկուի, որովհետեւ կ'ատէ պատերազմը: Բայց եթէ պատերազմ պարտադրեն, կամ եթէ պատերազմ առաջարկուի իբրեւ միակ ելքը անկումի եւ անպատուութեան միջեւ, Ֆրանսա ոտքի պիտի կանգնի իբրեւ մէկ մարդ, պաշտպանելու համար իր ազատութիւնը: Ան ի վիճակի է պահպանելու այդ ազատութիւնը: Արթնցած՝ Եւրոպայի եւ աշխարհի անկարգութիւններէն, Ֆրանսացիները հասկցան թէ իրենց փրկութիւնը ապահովելու համար, անհրաժեշտ էր մեծ ճիգ մը: Եւ կատարեցին այդ ճիգը: Յաւելեալ աշխատանք, առողջ եւ խիստ մատակարարութիւն հանրային ելեւմուտքի, անհրաժեշտ զոհողութեանց ընդունելութիւնը արդէն իսկ տուած էին օգտակար արդիւնքներ: Մեր տնտեսական կացութիւնը կը բարւոքէր: Ֆրանքը ամուր էր: Ազգային պաշտպանութիւնը ամրապէս երաշխաւորուած էր:

Այնպէս որ, միջազգային տագնապը չպայթեցաւ տկար եւ չուարուն Ֆրանսայի մը վրայ: Ընդհակառակն, եւ հակառակ միջազգային տագնապին, ան կը շարունակէ իր վերածնութիւնը: Իր արտադրութիւնը կ'աճի, գործազրկութիւնը կը նուազի: Դեռ այսօր չորս թօն ոսկի ստացանք»:

Պ. Տալատիէ այստեղ բացատրեց թէ ինչո՛ւ մասնաւոր լիազօրութիւններ պահանջած էր խորհրդարանէն.

— «Անհրաժեշտ էր գործել եւ ոչ թէ խորհրդակցիլ. հարկադրուած էինք անհրաժեշտ բացառիկ միջոցները ձեռք առնել արագօրէն եւ լռութեամբ, ազգային պաշտպանութեան համար»:

Յետոյ փառաբանելով բանակին ուժը, երկրին հարստութիւնը եւ հողին բեղնաւորութիւնը, հողագործներուն յամառ աշխատանքը, ինչպէս եւ կայսրութեան բոլոր մասերուն ջերմ հաւատարմութիւնը, ուրիշ պետութեանց հետ կնքուած բարեկամութիւններն ու համաձայնութիւնները, շարունակեց.

— «Աշխարհի ներկայ անկարգութեանց մէջ, կեանքի նոր սահմանումներ կ'առաջարկուին անձկութեան մատնուած ժողովուրդներու, քօղարկելու համար ամէնէն հին վարժութիւնները եւ հնարքները: Ստրկութիւնը ազատութիւն կը կոչեն: Բռնի հպատակութիւնը՝ կամաւոր յարում: Յուսահատութիւնը՝ ապրելու հպարտութիւն, մարդկային արժէքներու կործանումը՝ յառաջդիմութիւն: Մարդիկ դէպի կործանում կ'առաջնորդուին եւ այս կը կոչուի փրկութիւն: Թոյլ տուէք ըսել, յանուն Ֆրանսայի, թէ ի՛նչ է ճշմարիտ ծառայութիւնը հայրենիքին եւ մարդկութեան: Այդ ծառայութիւնը կը նշանակէ երբեք մարդիկը չզոհել ի զուր, երբեք զանոնք չտրորել հպարտութեան կամ բռնի ուժի սարկութեանց մէջ, կը նշանակէ թոյլ տալ անոնց որ, հայրենիքին խնամակալ ապահովութեան տակ, անոնք ապրին համաձայն իրենց կամքին, խորհին համաձայն իրենց հանճարին, գործեն համաձայն իրենց գիտակցութեան: Այս սկզբունքին հաւատալով է որ մենք երբեք պիտի չընդունինք որ ազգերու միջեւ յարաբերութիւնները կարգադրուին միայն բռնի ուժով: Մեզի, Ֆրանսացիներուս համար, այդ յարաբերութիւնները կը կարգադրուին նախ արդարութեամբ եւ օրէնքով, եւ միայն անոնց անհետացումէն վերջն է որ ասպարէզ կը նետուի բռնութիւնը, եւ այն ատեն անհրաժեշտ պարտականութիւն մը կը դառնայ բռնի ուժին դիմելը»:

Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները

Պ. Տալատիէի ճառին հիմնական մասը կը կազմէր Իտալիոյ հետ ծագած վէճը: Վարչապետը բացատրեց թէ Ֆրանսա հանդարտութեամբ կը լսէ այն «աղմկալի պահանջները» որ երբեմն կը բարձրանան իր շուրջը, «որովհետեւ գիտէ թէ բանակցութիւնը ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ հաստատել իր իրաւունքը եւ թէ ամէն բռնութիւն իրեն դէմ՝ պիտի ջախջախուի անմիջապէս»:

— «Ինչո՞ւ ճակատ ճակատի չքննել խնդիրները: Այս իրիկուն ամբողջ աշխարհ կը սպասէ որ խօսիմ Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց մասին: Պիտի խօսիմ ամենայն անկեղծութեամբ, կամ աւելի ճիշդ թոյլ պիտի տամ որ փաստերը իրենք խօսին: Վերջ տալու համար թիւրիմացութեանց որոնք չափազանց երկար տեւած էին, 1935 յունուար 7ին համաձայնութիւններ կնքուեցան Հռոմի մէջ: Այդ համաձայնութիւնները սահմանուած էին «վերջնապէս կարգադրելու եւ հաշուեյարդարի ենթարկելու» երկու երկիրներուն միջեւ առկախ մնացած խնդիրները: Կարգադրութիւններ եղած էին, որոնց շնորհիւ Իտալիա սահմանագլուխի սրբագրութիւններ եւ հողեր կը ստանար Ափրիկէի մէջ, ինչպէս եւ կարգ մը տնտեսական առաւելութիւններ, եւ Ֆրանսա յանձն կ'առնէր աստիճանաբար ձեւափոխել Թունուզի Իտալացիներուն իրաւական վիճակը, որոշ հանգրուաններով,— 1945, 1955 եւ 1965: Այս համաձայնութիւնները սկսան գործադրուիլ Ֆրանսայի կողմէ: Անոնք երբեք խնդրոյ առարկայ չէին եղած ոչ Եթովպիոյ նուաճման ատեն, ոչ վերջը, ոչ 1938ի գարնան կատարուած խօսակցութեանց միջոցին, ոչ իտալական կայսրութեան ճանաչման եւ Հռոմի մեր դեսպանին անուանումի պահուն: Միայն 1938 Դեկտ. 17ին էր որ Կոմս Չիանօ նամակով մը կը հաղորդէր մեզի թէ այլեւս վաւերական չի նկատեր 1935ի համաձայնութիւնները:

Արդ, Պ. Մուսոլինի իր կիրակի օրուան ճառին մէջ ըսաւ, բառ առ բառ.

— «Մենք աշխարհի դատաստանը չենք խնդրեր. այլ կ'ուզենք որ աշխարհը իմանայ: 1938 Դեկտեմբեր 17ի ծանուցագրով բացորոշապէս ճշդուած էին իտալ. խնդիրները Ֆրանսայի հանդէպ: Գաղթային խնդիրներ են ատոնք եւ կը կոչուին,— Թունուզ, Ճիպութի, Սուէզի ջրանցք»:

Այս յայտարարութիւնը մեծ զարմանք պատճառեց միջազգային կարծիքին մէջ: Դեկտ. 17ի նամակին մէջ եղած ակնարկը այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ այդ պաշտօնագիրը կը ճշդէր Իտալիոյ պահանջները: Լրագրական պայքար մը այն կարծիքը կազմել տուաւ թէ Ֆրանսա նոյն թուականին տեղեկութիւն ստացած էր որոշ պահանջներու մասին, բայց պատասխան անգամ չէր տուած: Դեկտեմբեր 17ի նամակը հրատարակութեան պիտի տանք: Վաղն իսկ պիտի կարդաք թերթերուն մէջ, մեր տուած պատասխանին հետ: (ԽՄԲ.— Երկուքն ալ հրատարակուեցան երէկ): Բայց ես այս իրիկուն իսկ կը յայտարարեմ թէ ան ոչ մէկ ճշգրիտ սահմանում կը պարունակէր, թէ անոր մէջ ոչ Սուէզի խնդիր կար, ոչ Ճիպութիի, ոչ ալ Թունուզի: Դեկտեմբեր 17ի նամակը պարզապէս կ'ըսէ թէ Իտալիա չեղեալ կը համարի 1935ի դաշնագիրը եւ կը փորձէ արդարացնել իր այս ընթացքը: Անոր էական փաստարկութիւնը կը կազմէ հետեւեալը,— Եթովպիոյ նուաճումը եւ իտալական կայսրութեան կազմութիւնը նոր իրաւունքներ կը ստեղծեն Իտալիոյ համար:

Պէտք չունիմ ըսելու թէ մենք չենք կրնար ընդունիլ այս փաստարկութիւնը: Իսկապէս, ի՞նչ կը նշանակէ այդ: Կը նշանակէ թէ ամէն նոր նուաճում կամ ամէն նոր զինջում նոր իրաւունքներ պիտի բերէ: Այսպէս, այն պահանջները որ կրնան ներկայացուիլ մեզի՝ իրականին մէջ անսահման պիտի ըլլան, քանի որ անգամ մը գոհացուելէ վերջ, իրենց կարգին ուրիշ պահանջներ պիտի բերեն ապագային: Մնաց որ, կը կրկնեմ, այդ պահանջներէն ոչ մէկը ներկայացուած չէ մեզի դեկտեմբեր 17ի նամակով: Պիտի ըսեն թէ այդ պահանջները մեզի ներկայացուած են թերթերու յօդուածներով կամ փողոցի աղմուկներո՞վ: Այդ պարագային, կը բաւէ որ յիշեցնեմ թէ Ֆրանսայի դիրքը անմիջապէս յայտարարուեցաւ: Ըսած եմ եւ կը պնդեմ թէ պիտի չզոհենք ոչ մէկ թիզ հող, ոչ ալ մէկ հատիկ իրաւունք: Ֆրանսա ստորագրած է 1935ի համաձայնութիւնները: Հաւատարիմ՝ իր յանձնառութեանց, Ֆրանսա պատրաստ է շարունակելու անոնց կատարեալ եւ ուղղամիտ գործադրութիւնը: Այդ համաձայնութեանց ոգիով եւ այն հիմերուն վրայ զոր սահմանեցի եւ քիչ առաջ յիշեցի, Ֆրանսա երբեք չի մերժեր քննել իրեն ներկայացուելիք առաջարկներ:

Այս առթիւ, կ'ուզեմ ճշդել նաեւ այն առասպելները որ կը տարածուին Թունուզի մէջ 108.000 Ֆրանսացիներու եւ իբր 2.500.000 իսլամներու հետ ապրող 94.000 Իտալացիներու կացութեան մասին: Կ'ըսեն թէ Իտալացիները կը նեղուին, եւ մինչեւ անգամ կը հալածուին Թունուզի մէջ: Առասպելներ են ատոնք: Ընդհակառակն Իտալացիները բոլոր ասպարէզներուն մէջ կը վայելեն ամենալայն իրաւունքներ: Թունուզ ապրող բոլոր օտարականները կրնան վկայել այս մասին: Ես ինքս ալ կրնամ վկայել, քանի որ հիւսիսային Ափրիկէ կը գտնուէի անցեալ յունուարին»:

Այստեղ վարչապետը ջերմապէս ողջունելով Թունուզի մահմէտական ժողովուրդները, հաւաստեց թէ Ֆրանսա միշտ իրենց «հաւատարիմ եւ արթուն պաշտպանը պիտի մնայ», եւ շարունակեց.

— «Եթէ հարկ ըլլար ապացուցանել Ֆրանսացիներու արդարամտութիւնը եւ փափկանկատութիւնը Իտալացիներու հանդէպ, ինչո՞ւ պիտի չյիշէի այն 900.000 Իտալացիները որ կ'ապրին մեր մայր – հայրենիքին, բուն իսկ Ֆրանսայի մէջ: Անոնք տրտնջալու պատճառ ունի՞ն ֆրանսական հիւրընկալութենէն: Անոնք երջանիկ չե՞ն որ կ'ապրին մեր օրէնքներուն եւ ազատութեանց պաշտպանութեան տակ»:

Պ. Տալատիէ յետոյ խօսեցաւ Միւնիխի համաձայնութեան վրայ, որուն «ծանր հարուած մը իջեցուց» Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը:

— «Տարիներով լսեցինք «ինքնորոշման իրաւունք» խօսքը, արդարացնելու համար կարգ մը արարքներ: Յետոյ լսեցինք «բնական տենչեր» նշանաբանը, խօսքը. եւ հիմա կը լսենք «կենսական տարածութիւն», որ ուրիշ բան չէ եթէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Մեծ պետութիւնները փէրչաֆ կ'ընեն, այս պահուս, եւրոպեան թատերաբեմին վրայ: Ըմբշամարտի նախերգանքն է այս:

Մանկութեան օրերու մեր սիրելի մարզանքն էր ըմբշամարտը: Ի՞նչպէս ժամանակ անցընէինք, օրը ի՞նչպէս իրիկուն ընէինք՝ երբ, գիւղը պատկերքի պէս մեր աչքին դէմ փռած, պահապանութիւն կ'ընէինք բոցաթեւ կեռասենիներուն կամ կարմրաթուշ խնձորի ծառերուն:

Երբեմն «դանակ կը խաղայինք»,— այս խաղին ամէնէն դժուար ձեւն է ակռաներով խածնել դանակին սուր ծայրէն, ծունկի գալ եւ գլխի շարժումով մը դանակը այնպէս մը նետել վեր, օդին մէջ, որ՝ վար ինկած ատեն՝ սուր ծայրը մխուի հողին մէջ եւ ցիցի պէս կենայ: Եթէ կորսնցուցիր խաղը, պարտքդ է սափորը լեցնել՝ իջնելով մինչեւ ձորը:

Ըմբշամարտը, սակայն, աւելի կը խօսէր մեզի: Որովհետեւ կ'ուզէինք մեծերուն պէս ըլլալ:

Ամէն Զատկի, Թուրքերը վար կ'իջնէին իրենց լեռներէն, գիւղ կուգային, ու կէս օրէ վերջ, երբ կը գոռար տավուլը, շրջանակ կը կազմէին վանքին հրապարակին վրայ: Բազմութեան մէջէն յանկարծ դուրս կը ցատկէր թուրք երիտասարդ մը, բոլորովին մերկ, միայն սեւ վարտիք մը հագած,— մարմինը եւ մէջքի կաշիէ գօտին իւղի մէջ թաթխուած, որպէսզի չկարենայ իրեն կառչիլ հակառակորդը: Ու մինչ առաջին Թուրքը շրջան կ'ընէր ցատկրտելով կամ ձեռքերը զիստերուն զարնելով, ուրիշ մը եւս դուրս կը խոյանար բազմութեան մէջէն, մերկ եւ իւղոտ: Պահ մը փէրչաֆ կ'ընէին, իրարու կը մօտենային, մէկը միւսին գլխէն կը բռնէր ու կը իրէր, երբեմն իրարու փաթթուելու կեղծ ձեւեր կ'ընէին, բայց յանկարծ կը լքէին ու ցատկրտելով կը հեռանային, ձեռքերը զիստերուն վրայ շափ – շափ: Ի վերջոյ իրարու կը պլլուէին օձի պէս, կը հեւային կովու նման, կը տապլտկէին գետինը: Յաղթականը կը ստանար... քէֆիէ մը: Մեր գեղին յաղթականը, Թորոս, ճանի՛ ճանի՛ թուրք տղաք գետին փռած է վանքին այդ հրապարակին վրայ:

Ճիշդ այդպէս, մեծերուն նմանելու փափաքով, մենք ալ կը մերկանայինք կեռասենիներուն տակ, յաճախ վարտիքն ալ նետելով,— որպէսզի չցեխոտի կամ խոտէն չկանանչնայ վարտիքը, եւ իրիկունը, մայրիկը կմիթ մը չդրոշմէ թմբուկին վրայ: Եանպաշեանց Մանուկը, մանկութեանս ընկերը, չէր գոհանար զօտեմարտելով մեզի հետ, եւ ըմբշամարտութիւն մըն ալ կը փորձէր... այծերուն հետ, նախ ձեռքը բարձրացնելով փաշական բարեւ մը տալու պէս՝ կռիւի հրաւիրելու համար զանոնք:

Ո՞վ կրնար երեւակայել, որ մանկութեանս օրերու այդ մարզանքէն, ըմբշամարտիկի հին վարժութենէս ապացոյց մը տալ հարկ պիտի ըլլար ճանի մը շաբաթ առաջ, Փարիզի մայթերուն վրայ, երբ գետին կը փռէի կուտը – պակաս մը: Այդ առթիւ յիշեցի դրուագ մը Աստուածաշունչէն (Գիրք Ծննդոց, Գլ. ԼԲ.).—

Յակոբ նահապետ, գիշեր մը, մինակ կը մնայ լեռներուն վրայ: Հրեշտակ մը կը փորձուի ըմբշամարտիլ հետը: Եթէ հրեշտակները հսկաներ էին, Յակոբն ալ՝ գիւղացի էր, ինծի պէս: Այնպէս որ Յակոբ լաւ մը կը ափէ հրեշտակը: Թէեւ յետոյ կը կաղայ զիստին ջիղը կռիւին մէջ վնասուած ըլլալով, բայց այնքան նեղը կը ձգէ հակառակորդը, որ խեղճ հրեշտակը կը պաղատի խնդրելով ազատ ձգել զինք այլեւս:

Անշուշտ, զուարճալիք կարելի է համարիլ բոլոր այս ըմբշամարտերը, բաղդատմամբ այն ըմբշամարտին, զոր կը պատրաստեն մեծ ազգերը, ու վախնամ, նորէն, փոքր ժողովուրդներուն մէ՛ջքն է որ պիտի կոտրի մեծ ըմբշամարտին մէջ:

ԱՐԱԶ

Յ. Գ.— Զարմանալի զրոյցներ յօրինուեր են այն «ըմբշամարտ»ին առթիւ, զոր ունեցանք կուտը – պակասի մը հետ, ու բարեկամներ, մինչեւ իսկ զաւառէն, նամակով հարցումներ կ'ընեն, ցաւակցութիւն կը յայտնեն, նոյնիսկ Զմմունիք կ'առաջարկեն իրիկուն մը խմբական «փոխայցելութիւն» մը տալ կուտը – պակասին՝ իր իսկ սենեակին մէջ, Մեծ Պահքի ապաշխարանքի օրերը չըրացած: Զուր յուզում՝ զուարճալիքի մը առթիւ: Պատմեմ.—

Դժբախտ բեկոր մը, շնորհալի երիտասարդ եւ գրասէր, որ «Յառաջ»ի մէջ հիւրընկալուած ալ է երբեմն, վերջերս մտային հաւասարակշռութեան խանգարման նշան ցոյց կուտար, իմ բազգրատուն կուգար՝ պահանջելու համար «քաղաքական ու զինուորական գաղտնիքները»: Յետոյ սկսաւ նամակներով սպառնալ՝ ամբաստանելով մեզ, որ «գաղտնիքները» կը պահենք՝ որպէսզի փճանայ հայ ժողովուրդը: Շատ մտահոգ կ'երեւէր պատերազմի վախով: Իրիկուն մը, երբ ընկեր Գեւոնեանի հետ կը մեկնէինք խմբագրատունէն, մութ փողոցին մէջ անկիւն մը դարանակալ այս տղան մեր ետեւէն յարձակում գործեց բռունցքով: Մութ էր եւ չհանչցանք: Ընկեր Գեւոնեան պատասխանեց կռուփով: Ես կոփամարտէն նախամեծար համարեցի ըմբշամարտը,— գլխեցի, հասակը չափեցի մայթին վրայ, ըստ ըմբշամարտի օրէնքներուն՝ կռնակի վրայ: Երբ ոտքի ելաւ, լոյսին տակ տեսայ որ մեր խենթն է,— մե՛ղք, ըսի, ու ձգեցինք հեռացանք, առանց այլեւս ծեծելու, մանաւանդ որ ոտքի վրայ հիւանդ էի երկու օրէ ի վեր եւ աջ ձեռքս ալ ցաւցուցեր՝ զինք գետին ձգած ատենս:

Առաջին անգամ չէ որ գործ կ'ունենամ խենթերուն հետ: Բայց ասիկա համակրելի երիտասարդ մըն էր, ու կը մեղքնամ իր դժբախտութեան վրայ: Մեր բարեկամները կրնան ապահով ըլլալ,— անիկա անգամ մըն ալ չի փորձուիր գալ մեր կողմերը: Խենթերը լաւ զուշակներ են,— գիտեն թէ ի՛նչ վտանգ կը սպասէ իրենց՝ երբ գաղտնի կամ ոչ կը յաճախեն տեղ մը, ուր պատմութիւն են ունեցած:

Ա.

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Պրիւքսէլէն, Պ. Յովսէփի անուան տօնախմբութեան առթիւ.—

Տիգրան Զարմանեան	125.—
Օր. Մառի Մխիթարեան	37.50
Յովսէփ Խնկիկեան	37.50
Մարիամ Մուրատեան	25.—
Հրանտ Աղասեան	25.—
Գումար՝	250.—
Մարտ 23ի գումարը	1520.—
Ընդհ. գումար	1770.—

Ամբողջ Սպանիան անձնատուր

»»» . «««

Մատրիտի անձնատուութենէն վերջը, իրարու ետեւէ անձնատուր եղան միւս հանրապետական շրջաններն ալ,— Վալենցիա, Լինէրաս, Ալմերիա, Ալիքանթէ եւն.: Մատրիտի ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին բոլոր անդամները ձերբակալուեցան, բացի վարչապետ Զօր. Միախայէն որ Օրան փախած է եւ գնդ. Քազատոյէն որ անհետացած է: Փախստականները Ալժերիա հասած են 23 սաւառնակներով: Ամբողջ Սպանիոյ մէջ խանդավառ ցոյցեր կը կատարուին պատերազմին դադարման առթիւ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԱ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՍԱՆ ՌԷՄՈՅԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

1920ի Ապրիլին Դաշնակիցները խորհրդաժողովով կը գումարէին դարձեալ, այս անգամ Սան Ռէմոյի մէջ: Օրակարգի գլխաւոր նիւթն էր Հայաստանի խնդիրը: Ուշագրաւ երեւոյթներ պատահած էին քաղաքական հորիզոնին վրայ: Միացեալ Նահանգներու Ծերակոյտը վճռապէս մերժած էր վաւերացնել Վերսայլի դաշնագիրը կամ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտը: Միեւնոյն ժամանակ նախագահ Ուիլսըն յուշագիր մը կը հասցնէր Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութեանց՝ պարզելու համար իր անձնական տեսակէտները Թրքական հարցի մասին: Յետոյ, Մ. Քէմալի ապստամբութիւնը աստիճանաբար կը ծաւալէր Անատոլուի լեռներուն վրայ:

Հայաստանի խնդրին կարգադրութեան առթիւ խորհրդաժողովը նկատի պիտի առնէր այս վերջին պարագան, կը շեշտէ Լոյտ Ճորճ: Նկատի պիտի առնէր մանաւանդ աւելի կարեւոր հարց մը— Հայերը ի՞նչ միջոցներ ունէին բանակ մը կազմակերպելու եւ Մ. Քէմալի դէմ ճակատելու համար: Եթէ անոնք որ եւ է հնարաւորութիւն չունէին զինուորական դիմադրութիւն մը ցոյց տալու, Դաշնակիցները իրենք ի վիճակի՞ էին արդեօք ստանձնելու այդ հոգը՝ հիմա որ Ամերիկան ասպարէզէն հեռացած էր: Անգլիա, Ֆըրանսա եւ Իտալիա տակաւին բանակներ կը պահէին Հռենոսի շրջանին վըրայ կամ Պոլսոյ, Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ: Իրենց խորհրդարանները պիտի հաւանէի՞ն նոր յանձնառութիւններու տակ մտնել ու Դաշնակից զինուորական ուժ մը ղրկել Անատոլու՝ Հայաստանը պաշտպանելու համար:

— «Ես յոյս չունէի, կը խոստովանի Լոյտ Ճորճ: Ու յետոյ, ընթերցողները լուսաբանելու մտահոգութեամբ կը ներկայացնէ Սան Ռէմոյի խորհրդաժողովին մէջ Հայկական Հարցի մասին կատարուած վիճաբանութիւններուն ամփոփումը: Կը քաղեմ գըլխաւոր մասերը:

Իտալիոյ պատուիրակը կ'առաջարկէ նախ քննել Թուրքիոյ ասիական ու եւրոպական սահմաններու հարցը որուն մաս կը կազմեն անշուշտ Հայաստանը, Իզմիրը, Թրակիան եւ ուրիշ շրջաններ: Իր տեսակէտով սահմանագծումը պէտք է կատարել այնպիսի ձեւով մը որ գործնական ըլլայ եւ ընդունելի՝ Թուրքերուն, իսկ մերժումի մը պարագային Դաշնակիցները ի վիճակի պէտք է ըլլան պարտադրելու իրենց որոշումները, նոյնիսկ զէնքի ուժով, եթէ այդ տեսակ անհրաժեշտութիւն ծագի: Ի՞նչ կարծիք ունին իր պաշտօնակիցները, կը հարցնէր Նիթթի:

Պատասխանը պիտի տար Լոյտ Ճորճ:

Անգլիոյ վարչապետը տարակոյս չունի որ Յոյները մեծամասնութիւն ունէին Թրակիոյ եւ Իզմիրի մէջ պատերազմէն առաջ: Խորհրդաժողովին վիճակագրութիւնները Թուականչկրելով, կրնան վէճի առարկայ ըլլալ, բայց եւ այնպէս շատ հաւանական է որ Թուրքերը իրենց ուզած ձեւով պատրաստած ըլլան վիճակագրական այն պատկերը զոր Գերագոյն Խորհուրդին ներկայացուցած էին: Սակայն Հայաստանի պարագան լրջօրէն կրդովիչ է: Թուրքերն ու իսլամները մեծամասնութիւն կը կազմեն այնտեղ. հազիւ թէ ափ մը Հայեր մնացած են Էրզրումի մէջ: «Այս մեծամասնութիւնը արդիւնք է ո՛չ պատերազմին, ո՛չ հայկական ջարդերուն, ո՛չ ալ վիճակագրական ցուցակներուն այլափոխման»: Պատերազմէն ու ջարդէն առաջ ալ բնակչութիւնը բացարձակօրէն իսլամներէ կը բաղկանար: Հետեւաբար Դաշնակից պետութիւններու կողմէ առաջադրուած սկզբունքներուն հիման վրայ խորհրդաժողովը չէ կրնար պաշտպանել՝ ջախջախիչ կերպով Մահմետական բնակչութիւն ունեցող երկիր մը Հայերուն յանձնելու ծրագիրը: Եթէ Էրզրումը Հայաստանին կցեն, այն ժամանակ շատ դժուար պիտի ըլլայ համոզել Թուրքերը որ ստորագրեն դաշնագիրը: Ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը կը ջատագովէն իրենք. ուրեմն «ի՞նչ երեսով» պիտի դիմաւորեն այն չարաչուք հետեւանքները որոնք կրնան յառաջ գալ Թուրքիոյ մերժումէն վերջ: Ենթադրելով պահ մը թէ Թուրքերը դաշնագիրը ստորագրեցին, ի՞նչ պիտի պատահի, կը հարցնէ Լոյտ Ճորճ: Էրզրումը Հայերուն տուինք, շատ բարի՛, կը կարծէ՞ք որ Թուրքերը, այդ շրջանին մէջ, նկատի պիտի առնեն երբեք Հայերը: Դաշնագրին մէջ այդ տեսակ յօդուած մը դնելով, աւելի պիտի ստեղծենք նոր ջարդերու: Ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ Հայաստանը: Մէկ կողմէն իրեն սահմանակից է Ատրպէյճանը, կէս քաղաքակիրթ երկիր մը, միւս կողմէն դրացի ունի Անատոլցիները, իսկ հարաւէն Քիւրտերը: Բացարձակօրէն անկարելի է սպասել որ Հայերը գրաւեն ընդարձակ հողամաս մը, երբ հազիւ թէ միջոցներ ունին պաշտպանելու համար փոքրիկ հայրենիք մը որ իրենց ձեռքն է հիմա: «Մեծ Հայաստան մը ստեղծելու այս իրարանցումին բուն վտանգը հոն է որ Դաշնակիցները կրնան մղուիլ յիմարութիւններ գործելու՝ Թուրքերէն վրէժ լուծելու համար: Նախագահ Ուիլսըն կը փափաքի որ Մեծ Հայաստան մը ստեղծուի, բայց իր նպատակն է որ ան յառաջանայ դէպի հարաւ, ո՛չ թէ դէպի արեւմուտք: Դաշնակիցները չեն կրնար հիմնել ինքնաբաւ եւ ինքզինքը պաշտպանելու ընդունակ Հայաստան մը: Իսկ սպասել որ Հայերը իրենք ըստանձնեն ամբողջ բեռը՝ կը նշանակէ արհամարհել ազգային, ցեղային ու ռազմագիտական ամէն նկատում:

Լոյտ Ճորճ ցաւ կը յայտնէ որ իր տեսակէտները Հայկական հարցին մէջ՝ աններդաշնակ են իր արտաքին նախարարին ինչպէս նաեւ Լոնտոնի դաշնակից դեսպաններու խորհրդաժողովին տեսակէտներուն հետ. բայց եւ այնպէս ինք պատրաստ է պաշտպանելու զանոնք Անգլիոյ մէջ կամ այլուր:

Պէրթլօ՝ Ֆրանսայի պատուիրակը կը բացատրէ թէ Լոնտոնի մէջ Հայաստանի սահմաններու քննութեան ընթացքին մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձաւ Էրզրումի պարագան: Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը կը խորհէր Մեծ Հայաստանի մը մասին, սակայն գործադրելի չէին իր առաջարկները եւ իրականութեան չէին համապատասխաներ. ուրեմն խորհրդաժողովը ստիպուած էր հետեւիլ աւելի իրատես քաղաքականութեան մը: Տրամաբանական էր նկատի ունենալ Ռուսական Հայաստանը որ արդէն ունէր 4—500,000 հայ բազմութիւն մը: Արտաքին վըտանգ մը կար այդ փոքրիկ հանրապետութեան դէմ, սակայն պետութիւնը իրապէս գոյութիւն ունէր ու կը ներկայացնէր պատմական Հայաստանը:

Գալով Էրզրումի հարցին, Պէրթլօ համաձայն է Անգլիոյ առաջին պատուիրակին հետ թէ Հայերը մեծամասնութիւն չունին այնտեղ. եւ սակայն «հայկական հոծ գաղութ մը կար որ դժբախտաբար ջարդուեցաւ»: Ուրեմն «բարոյական զօրաւոր պատճառներ կը ստիպեն որ Էրզրումը յանձնուի Հայերուն»: Այդ քաղաքը անառիկ բերդ մըն է եւ եթէ Թուրքերու ձեռքը ըլլայ, Հայաստան ճամբայ պիտի չունենայ դէպի ծով: Աւելի կարեւոր պարագայ մըն է Կարս–Էրզրում գիծը որ ուղղակի հաղորդակցութեան միակ ճամբան է: Էրզրումը Թուրքերուն տալով այդ գիծը կտրած պիտի ըլլանք: Եթէ Հայաստանը բոլորովին զրկուի ծով իջնելու կարելիութիւններէն, ի՞նչ կրնայ ընել:

Պէրթլօ դիտել կուտայ որ «հակառակ Լոյտ Ճորճի զօրաւոր պատճառաբանութիւններուն, իր կարծիքով գրեթէ անկարելի է հայկական նոր պետութիւն մը հիմնել առանց Էրզրումը Հայաստանին կցելու»: Այո՛, կ'ընդունի որ դժուար հարցի մը առջեւ կը գտնուին, բայց եւ այնպէս պէտք է լուծել զայն, որովհետեւ «Դաշնակից պետութիւններուն պատիւն է որ խնդրոյ առարկայ է ամբողջ աշխարհի առջեւ»: Էրզրումը պէտք է տալ Հայերուն, այլապէս «Դաշնակիցները շատ դժնդակ կացութեան մը պիտի մատնուին»: Պէրթլօ համաձայն չէ Լոյտ Ճորճի այն տեսակէտին թէ Էրզրումը Հայերուն կըցելով աւելի պիտի դժուարանայ դաշնագիրը Թուրքերուն ստորագրել տալու խնդիրը: Էրզրումը Թուրքերուն վերադարձնելու մասին եղած պատճառաբանութիւնները որքան ալ զօրաւոր ըլլան, քաղաքը Հայերուն յանձնելու համար ներկայացուելիք պատճառաբանութիւնները շատ աւելի զօրաւոր են: Պէրթլօ կ'ընդունի որ փափաքելի է կարգ մը զիջումներ կատարել Թուրքերուն՝ անոնց սիրտը առնելու համար — որպէսզի դաշնագիրը ստորագրեն — բայց եւ այնպէս ինք չի կրնար մոռնալ թէ «Դաշնակիցները պատուոյ խօսք տուած են որ Էրզրումը մաս պիտի կազմէ հայկական պետութեան»:

Ֆրանսական պատուիրակէն վերջ խօսք կ'առնէ Անգլիոյ Արտաքին նախարարը՝ լորտ Քըրզըն, որուն նախագահութեան տակ գումարուած էր, դեռ քանի մը շաբաթներ առաջ, Լոնտոնի խորհրդաժողովը: Ան ալ կը խոստովանի թէ կարգ մը դժուարութիւններու պիտի բախին Էրզրումի հարցին մէջ: Պատերազմէն առաջ այդ նահանգին մէջ կ'ապրէին 360,000 Թուրքեր եւ **160,000** Հայեր: Այս վերջիններուն համրանքը մեծ չափով նուազած էր՝ տարիներով իրարու յաջորդող ջարդերու պատճառով: Սակայն Լոնտոնի խորհրդաժողովը չահագրգռուած էր աւելի ռազմագիտական քան թէ բարոյական նկատումներով: Էրզրումը տիրական դիրք մը կը գրաւէ ու եթէ Թուրքերուն տրուի, անկարելի է ստեղծել Անկախ Հայաստան մը: Գերագոյն Խորհուրդը պէտք է նկատի առնէ ապագայ բարդութիւնները որ առնչութիւն ունին այս հարցին հետ: Կրնայ ըլլալ որ համիսլամական կամ համաթուրանական շարժում մը սկսի Արեւելքի մէջ: Լոնտոնի խորհրդաժողովը խորհեցաւ այդ մասին եւ որոշեց թէ փափաքելի էր պատուար մը կանգնել Թուրքիոյ իսլամներուն եւ Ասիոյ Մահմետականներուն միջեւ. այդ պատուարը պիտի ըլլար քրիստոնեայ Հայկական պետութիւնը: «Ամէն մարդ գիտէ որ ժամանակին մեծ ու ընդարձակ Հայաստան մը գոյութիւն ունէր»: Լոնտոնի մէջ նկատի ունեցանք մեծ Հայաստան մը ստեղծելու դժուարութիւնները, բայց հայկական խնդիրն ալ շատ նման էր Հրեաներու խնդրին — մենք երբեք չհարցուցինք կամ չհետաքրքրուեցանք թէ քանի Հրեայ կար Պաղեստինի մէջ: Մնաց որ, Դաշնակիցներուն կողմէ Հայերուն տրուած հաւաստիքները գրեթէ խոստումներ են: Երբ Գերագոյն Խորհուրդը Ազգերու Դաշնակցութեան առաջարկեց իր պաշտպանութեան տակ առնել Հայերը, Ժընեւի Մարմինը ուզեց իմանալ Հայաստանի սահմանները: Լոնտոնի խորհրդաժողովը յայտնեց առժամեայ սահմանները միայն ու Ազգերու Դաշնակցութիւնը այդ հաւաստիքին վրայ էր որ տուաւ իր պատասխանը: Հայերը՝ իրենք ալ ուզեցին գիտնալ իրենց երկրին ապագայ սահմանները ու Դաշնակիցները հասկցուցին իրենց թէ Էրզրումը հաւանաբար մաս պիտի կազմէր իրենց հայրենիքին. հետեւաբար անոնք ալ կը սպասեն որ այդ մասին յիշատակում ըլլայ դաշնագրին մէջ:

« Հայերը իրաւունք չունին այդ տեսակ անարդարանալի յոյսեր սնուցանելու», կ'ընդմիջէր Լոյտ Ճորճ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՆԱ՞Ն ՊԱՀԵԼ ԻՐԵՆՑ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Լոնտոնի պահպանողական մեծ օրաթերթին՝ Տէյլի Թէլէկրաֆի մէկ աշխատակիցը, որ վերջերս քննական պտոյտ մը կատարած էր Պալքաններու մէջ, կը գրէ իբրեւ եզրակացութիւն.—

Ես անցայ Եուկոսլաւիոյ սահմանէն դէպի Ռումանիա, քանի մը օր ետքը ճիշդ այն դէպքէն, երբ Տոքթ. Շախթի հեռացումը գերման ազգային դըրամատան նախագահութենէն՝ ընկղմած էր Լոնտոնը յոռետես ու մտահոգ ենթադրութիւններու բաւիղին մէջ: Այնուհետեւ վեց շաբաթ շարունակ պտըտեցայ, բացի Պուքրէշի մէջ կարճատեւ բնակութենէ մը, այնպիսի աշխարհի մը մէջ, ուր Գերմանիա տնտեսականօրէն տիրական վախեր կ'ազդէր եւ ուր մարդոց միտքերը զբաղող հարցերը զուտ ներքին, տեղական նկարագիր ունէին:

Նոյնիսկ Պուքրէշի մէջ, Պալքանեան համաձայնութեան խորհրդաժողովի ընթացքին՝ փետրուարի կէսերուն, բոլորի մտահոգութիւնները կեդրոնացած էին բացառապէս Պալքաններու շուրջ: Կասկածներ կային հաւատարմութեանը մասին Եուկոսլավիոյ, որ Պալքանեան պետութիւններու մէջ ամէնէն շատ կը ձգտէր սիրաբանիլ Պերլին – Հռոմ առանցքին հետ: Եւ խորհրդաժողովի գլխաւոր գործը այն եղաւ, որ անգամ մը եւս հաստատեց Պալքաններու սահմաններուն անբռնաբարելիութիւնը:

Պուքրէշ սկսած էր ինքզինք գտնել այն խուճապէն, զոր առթած էին Միւնիխը եւ Ռումանիոյ փաշական արգիլեալ կազմակերպութեան պետին՝ Քոտրէանուի մահը: Շուկային մէջ, ուր լէյը ինկած էր 2000ը մէկ ստերլինի արժէքին, լէյը բարձրացած էր 1600ը 1 ստերլինի (այսօր պաշտօնական սակն է 650 — 700ը մէկ ստերլին):

Այս սեւ սակարանը հրէական յոյսերու եւ վախերու աստիճանաչափն է: Այս վախերու միւս տեսանելի նշաններն են Քոնսթանցայէն Պաղեստին ու միջին արեւելք մեկնող նաւերը:

Եուկոսլավիոյ մէջ օրուան խնդիրն էր խրուաթական հարցին լուծումը,— հարց մը, որով կը զբաղէին քիչերը անոնցմէ որ կը բաղձան ազգային ներքին միութիւն ստեղծել՝ արտաքին սպառնալիքի մը առջեւ: Սերպեր ու Խրուաթներ, բոլորը բացի աննշան փոքրամասնութենէ մը, Սթոյատինովիչի դահլիճին անկումէն վերջ, դուրս աշխարհ հանած էին քսան տարուան վէճերը եւ իրարու կը նետէին անսանձօրէն իրենց փաստարկութիւնները, իբրեւ թէ առանձնաշնորհեալ ըլլային այսպէս ընելու, առանց արտաքին միջամտութեան վախի:

Պուլկարիոյ մէջ կլանող խօսակցութիւնն էր՝ ծանր տուրքերը եւ կառավարութեան ոչ – ժողովրդավար նկարագիրը: Ասոնց վրայ աւելցուցէք «սրճարանային վերաքննականութիւնը»:

Յունաստանի մէջ, որ միակ Պալքանեան երկիրն է վրդովուելու անմիջականօրէն իտալական տենչերէն, համոզուած են թէ միջերկրականեան ո եւ է պատերազմի ատեն անհնարին պիտի ըլլայ չէզոք մնալ Յունաստանի նման երկրի մը համար, որ այնքան բազմաթիւ յարմար նաւակայաններ ունի:

Հակառակ Զօր. Մէթաքսասի կանխակալ գերմանասիրութեան, տիրող զգացումը այն էր թէ նախընտրելի է ունենալ Մեծն Բրիտանիան իբրեւ դաշնակից: Բայց Յունաստան կ'ուզէր աւելի բացորոշ յանձնառութիւն մը Անգլիոյ կողմէ քան պարզ բարեկամեցողութիւն մը: Կարեւոր նախարար մը դանդատեցաւ ինծի թէ Անգլիա կը նմանի չքեղ տիկնոջ մը, որ կը սիրէ ունենալ սենեակ մը լեցուն հիացողներ իր ձեռքը համբուրելու, բայց անոնցմէ ոչ մէկը չառներ իբրեւ իր սիրականը:

Պալքանները Միւնիխի հանդէպ այն հաւատքը ունեցան, ինչ որ վարչապետ Չէմպըրլէն: Անգլիոյ վարչապետին նման, անոնք հաւատացին կամ նախընտրեցին հաւատալ, թէ Հէր Հիթլէր կատարեալ անկեղծութեամբ խօսեցաւ, երբ ըսաւ թէ այլեւս Եւրոպայի մէջ հողային պահանջներ չունի:

Այս բոլոր յոյսերը եւ կարճատեսութիւնը այժմ օդը ցնդած են:

Հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի մէջ չկայ երկիր մը, որ բարձր արժէք չընծայէ իր ազատութեան: Մտնել գերման տնտեսական ծիրին մէջ ուրիշ բան է, Չեխիոյ նման մտնել անոր հովանաւորութեան տակ՝ ուրիշ:

Նոյնիսկ մինչեւ անցեալ շաբաթուան ցնցող եւ մարդոց աչքերը բացող դէպքը՝ Գերմանիոյ ուժը Պալքաններու մէջ տնտեսական էր, ոչ թէ զգացական: Նոյնիսկ Պուլկարիա, 1915–18ի զինակիցը, սէր չունի այնպիսի պետութեան մը հանդէպ, որ իր ցորենը յափշտակեց անցեալ պատերազմին, եւ այժմ, ուշացած ձեւով, անոր փոխարէն կուտայ վարկով ռազմամթերք ու փոխադրական կազմածներ: Հունգարիայէն անդին Գերմանիա նոր յաջողութիւններ կրնայ ձեռք ձգել միմիայն ճնշումով կամ բիրտ ուժով անոնց վրայ, որոնք կռուելու կամքը ունին, եթէ արտաքին օգնութեան եւ վերապրելու յոյսերը ունենան:

Բայց իրենք իրենց մինակ ձգուած՝ պալքանեան պետութիւնները գէշ սպառազինուած են կարենալ պաշտպանուելու ցորենի, քարիւղի եւ հիմնական մետաղներու յափշտակիչի մը դէմ: Վերջին 10 օրերու դէպքերն ալ բարելաւած չեն անոնց կացութիւնը, որովհետեւ անոնց զինարանը Սքոտաներն էին: Երբ գերման սպառնալիքը Չեխոսլովաքիոյ՝ անմիջական դարձաւ, ներքին պայմանագիրներու մեծագոյն մասը փոխանցուեցաւ Սլովաքիա, իսկ Փիլզէնի գործարանները յատկացուեցան արտաքին պայմանագիրներու: Այստեղ տեսանելի էր, ինչպէս ես տեսայ Աւստրիոյ կցման ատեն, թէ ինչպէս Կարոլ Թագաւորի մենագրութիւնը կը դրօշմուէր դաշտային հրետանիներու տակառներուն վրայ, ինչպէս անհատներ կրնան իրենց սկզբնատառերը կարել իրենց շապիկներուն:

Ռումանիա ամէնէն լաւ պարենաւորուածն է պալքանեան պետութիւններու մէջ սպառազինման տեսակէտով, որովհետեւ կը շինէ, Ֆրանսայի հետեւողութեամբ, օդանաւեր եւ ուրիշ զէնքեր: Ան ունի նաեւ 30.000 Պրն թնդանօթներ, ինչ որ պալքանեան չափանիշով մեծ թիւ է: Թագաւորը իր մասնաւոր հոգածութեան առարկայ դարձուցած է բանակը, մաքրած է զայն Երկաթէ Պահակներու համակրող սպաներէ, որոնք կրնային վըտանգաւոր ըլլալ ու ինքնագլուխ քայլեր առնել, եւ աւելցուցած է անոր ինքնավստահութիւնը: Վերջին պատերազմին ռումանական սպայութիւնը թոյլ մակարդակի վրայ էր: Այս պակասը դարմանուած է այժմ, ըստ օտար դիտողներու կարծիքին:

Միւս կողմէ, ռումէն ազգին դիւրավառ բնաւորութիւնը կ'արտայայտուի նաեւ մեքենաներու հետ գործ ունենալու ատեն: Երբ ռումէն գունդի մը կը տրուի նոր զրահապատ ինքնաշարժ, կամ հրասայլ կամ թնդանօթ, ան կը քշէ չափազանց եռանդով մեռնելու աստիճան:

Ռումանիոյ արեւմտեան սահմանագլխուն վրայ Մաժինոյի գիծ չկայ, բայց կան բազմաթիւ զօրաւոր կէտեր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այդ մասին ոչինչ չիմացայ, չնայելով որ հէնց այդ նպատակով երկու ժամ էլ գինետանն անցրի: Միայն թէ այնտեղ պատահեցի մի դասալիք զինուորի, որ փախել էր Տաւուշի ձորից: Նա պատմում էր թէ՝ Ամրամի մի քանի խմբերը շրջում են Կուրի եղէգնուտներում եւ նպատակ ունին նետահար անել արքային, հէնց գետի վրայից անցնելու ժամանակ, որովհետեւ Ամրամը վախենում է Եգերացիներից եւ չի կամենում ազատ դաշտի վրայ ճակատել նրանց դէմ:

— Այդ նրանց չի յաջողիլ, նկատեց իշխանը մտահոգութեամբ. Թագաւորի թիկնապահները Վանանդացիք են. նրանց վահանափակը կայծակն անգամ չի թափանցիլ, ո՞ւր մնաց Ուտիացիների նետերը:

— Բայց եթէ Ափխազաց զօրքերը հասնեն, ասում էր դասալիքը, այն ժամանակ Ամրամը համարձակ կը ճակատէ Թագաւորի դէմ:

— Ի՞նչ, Ափխազաց զօրքե՞րը, կարծես լսածին չհաւատալով հարցրեց իշխանը:

— Այո՛, Ափխազաց զօրքերը: Ցլիկ-Ամրամը խոստացել է Գուրգէնին Ուտիքը յանձնել, եթէ վերջինս կ'օգնէ իրան այս ապստամբութեան գործում:

— Ո՞րտեղից գիտէր դասալիքը Ամրամի այդ գաղտնիքը:

— Նա մի քանի օր շարունակ Ամրամի հետամուտների հետ միասին՝ շըրջել է եղէգնուտներում: Նրան Ուտիացիք խոստումներ են արել, թէ Ամրամ իշխանը իրան էլ իրանց հետ կը տանէ Ափխազիա, ուր ինքը Ցլիկ պիտի տեղափոխուի Ուտիքը Գուրգէնին յանձնելուց՝ եւ նրա փոխարէն՝ Ափխազիայում ուրիշ երկիր ստանալուց յետ: Հէնց այդ խոստումն էլ պատճառ է դարձել որ այդ զօրականը հեռացել է նրանից: Պատուական հայ էր այդ դասալիքը: «Եթէ Ամրամը պիտի հեռանայ Ափխազիա, մենք ինչո՞ւ նրա պատճառով կռուենք մեր Թագաւորի դէմ», ասում էր նա ինձ:

Իշխանի դէմքը մռայլուեց: Թիկնապահի հաղորդածը երկիւղ ազդեց նրա սրտին: Մինչեւ այդ՝ նա պարարում էր իրան այն յուսով թէ՝ գուցէ արքայի մեծ զօրքով երեւալն ստիպէ Ամրամին յետ քաշուել իւր ամրոցը եւ պատերազմը տեղի չունենայ: Բայց այժմ երբ իմացաւ թէ Ափխազաց Գուրգէնն էլ խառն է գործի մէջ, չափազանց տխրեց: Ամրամը օտարի այդ աջակցութեան վրայ վստահանալով կարող էր մեծ վնաս հասցնել երկրին:

Իշխանին մնում էր մի նուազ յոյս. այն է՝ ապաւինել իւր կորովին եւ պերճախօսութեանը՝ ապստամբի սիրտը կակղեցնելու համար: Դրանից զատ նա չգիտէր ուրիշ մի ելք, որով կարելի լինէր չարիքի առաջն առնել:

— Տէր իմ, Ափխազաց այդ հին գայլը մեզ շատ վնասներ հասցրաւ, ե՞րբ պիտի կարողանանք պատժել նըրան, հարցրեց Եզնիկն իշխանին:

— Երբ որ Աստուած կամենայ. անուշագիր եղանակով պատասխանեց իշխանը եւ սկսաւ ձիու ընթացքն արագացնել:

— Բայց մենք ո՞ւր ենք գնում, հարցրեց Թիկնապահը՝ իշխանին հետեւելով:

— Մենք այսօր եւեթ պիտի աշխատենք հասնել Ամրամի բանակը. մեր կորցրած ամէն մի ժամը կարող է մի նոր վտանգ ծնել մեզ համար:

— Կ'երթանք առանց հանգստանալու: Բայց ձիաների ուժը չի բաւիլ այդքան ճանապարհը մի օրում կտրելու:

— Ինչո՞ւ. քանի՞ փարսախ է այստեղից մինչեւ Տաւուշ:

— Հարիւրից աւելի: Մենք հազիւ կարող ենք երեկոյեան Սագամի ձորն անցնել:

— Իսկ առաւօ՞տը:

— Այո՛, լուսաբացին կը մտնենք Տաւուշ:

— Այդ էլ բաւական է. շտապենք, ասաց իշխանը եւ մտրակը շարժեց: Սեւուկն սկսաւ սուրալ հողմի պէս. Թիկնապահը հետեւում էր նրան:

Երեկոյեան դէմ մեր ճանապարհորդները գտնւում էին Սագամի ձորում: Գետափին հանգստացող մի քանի գիւղացիներ տեղեկութիւն տըւին նրանց, որ Դաւիթ ու Գրիգոր իշխանների բանակը չուել էր այդտեղից հէնց միեւնոյն օրը եւ թէ Ամրամի զօրքերը գտնւում են այդ միջոցին Աղստեւ եւ Կուր գետերի խառնուրդի մօտ:

— Ցանկալի էր իմանալ թէ՝ ինչո՞ւ Ամրամը հեռացել է այդքան իւր ամրոցից, հարցրեց Եզնիկն իշխանին, երբ նրանք գետն անցնելով՝ դէմ դրին դէպի դաշտավայրը:

— Այդ նշան է, որ Ափխազցիները մօտենում են նրան: Ահա Գարդմանացիք էլ այստեղից են չուել: Կը նշանակէ նրանք միացնում են բանակները:

— Ուրեմն Թագաւորի գալստեան մասին լո՞ւր ունեն առած:

— Անշուշտ, ապա թէ ոչ ինչո՞ւ այդքան զօրքերը միասին կը խմբէին. չէ՞ որ մի քանի օրուայ մէջ բոլոր շրջականների պաշարը կարող են նըրանք սպառել:

— Տէ՛ր, ինձ թւում է թէ՝ մենք պատերազմին պիտի մասնակցենք եւ ոչ թէ հաշտութեանը, այնպէս չէ՞, հարցրեց Եզնիկը մի առանձին անհանգստութեամբ:

— Այդ Աստծուն է յայտնի, տեսնենք թէ առաւօտը ի՞նչ օր կը ծագէ մեզ համար, պատասխանեց իշխանը ըստ երեւոյթին անփոյթ եղանակով, բայց նա իսկապէս տանջւում էր իւր մտածմունքներից: Մի ծանր նախազգացում ճնշում էր իւր սիրտը եւ կարծես այդ ճնշումից ազատուելու համար էր, որ նա շարունակ արագացնում էր ձիու ընթացքը:

— Իշխանն ու Թիկնապահը անցածին այդ գիշեր Սեւորդեաց ձորի գիւղերից մինում: Այդտեղ իմացան, որ Ցլիկ-Ամրամը իւր եւ իրան հետ եղող ապստամբ իշխանների ընտանիքներն ամրացրել է Տաւուշ բերդում, իսկ ինքը առաջացել է դէպի Աղստեւ, որպէսզի Թագաւորին հանդիպէ ամրոցից հեռու: Այդ նրա համար էր որ նախ՝ պատերազմի արհաւիրքներով չահաբեկէ ամրոցաբնակ տիկնանց եւ երկրորդ՝ որ ինքն աւելի ազատ լինի իւր գործառնութեանց մէջ. այսինքն՝ եթէ պարտութիւն կրելու լինէր, կարող էր քաշուել լեռները մինչեւ որ նորից կը կարգաւորէր իւր բանակը. իսկ եթէ Թագաւորը որոշէր պաշարել իւր բերդը, այն ժամանակ նա կը յարձակուէր ետեւից եւ այդպիսով կ'ազատէր բերդը պաշարումից:

(Շար.)

…ւմ մրցողներ, որոնք կրնան թշնամիին յառաջխաղացքը յապաղեցնել … անցքերը: Մէկ … կարպաթեան … ռումանական բանակը ի վիճակի … է աւելի լաւ պաշտպանելու ինքզինք … քան կը յուսան արտասահմանի … Թէեւ ունի թերութիւններ եւ … ութիւններ, որոնք տակաւին … նախատեսուիր Ռումանիոյ մէջ: … բուլղարիա քաջ է, բայց դէշ զինուած: Անոր առաջին ուրականը … մէջ պիտի երեւայ այս ամիս: … մէջ զրոյց կը հրէի այժմ … Գերմանիա առաջարկած է այս … ութ միլիոն տոնարի արժողութեամբ զինամթերք, կցելով այս … քաղաքական պայմաններ … պաշտանալով թէ խորուաթական … թեան կ'եռացնէ եւ իր միջամտութեան պատրուակ կը ծառայեցնէ, եթէ … մերժուի իր առաջարկը: Եթէ նոյնիսկ այս ցեղային վէրքը դարմանել, դարձեալ գոյութիւն ունի, Սա… եւ Դանուբի հովիտներուն ու … Հարուստ ցորենա… մէջ, գերման փոքրամասնութիւն մը, 750.000նոց, բաւարար՝ … «տանջուած եղբայրնե…» կորիզ մը, երբ գերման կառավարութիւնը ինքզինքը դարձեալ «կենսական տարածութեան» պակասէն … զգայ:

Յուկոսլաւիա եւ մասնաւորապէս … կորովի ու արի դիմադրութիւն մը ցոյց պիտի տան իրենց լեռ… մէջ արշաւանքի մը պարագային, բայց դաշտերու եւ լեռներու … մէջ անոնց կը պակսի … շարժունակութիւնը եւ թէ՝ ան… պիտոյքը:

Բուլկարիա, որուն դեռ անցեալ … Սելանիկի մէջ, Նէօյեյի դաշ… համապատասխան յօդուածին … իրաւունք տրուեցաւ վերազինուելու, ամէնէն դէշ վիճակը …: Պատերազմ ծագելուն պէս, ա… համար ամէնէն կարեւորը այն պիտի ըլլայ որ կռնակէն չդաշունահարէ իր պալքանեան դրացիները քան … դէշ պարենաւորուած ու սպառազինուած զինուորներ ղրկէ լեռներէն … Ռումանիոյ ու Յուկոսլաւիոյ … Թղանօթի միսեր դարձողներու … աքերը սուսարացնելու:

Ցատկանչական է որ պուլկար վարչապետը, իր վերջին այցելութեան … Անգարա, շեշտեց պալքանեան միութեան վրայ, եւ պատճառ … որ ո եւ է մէկը տարակուսի իր … անկեղծութեան:

Յունաստանի մէջ, ինչպէս Ռումանիոյ մէջ, Թագաւորը անգլիական նաւային պատուիրակութեան մը աջակցութեամբ, երկրին զինեալ ուժերը … է, անոնց հագցուցած է … անգլիական տարազ, … զինուորին ռոճիկը եւ … որ ստանայ ան այդ վճարու… Նաւատորմը, այսպիսի լեռնային երկրի մը մէջ, կտրուած իր հիւսիսային դրացիներէն՝ բացի Վարտարի հովիտէն, խիստ կարեւոր զէնք մըն է: Նաւատորմը բաղկացած է միմիայն … եւ սուզանաւե…, թէեւ վերջերս պայմանագիր ըս… չինելու սրընթաց թոր… նաւեր եւս:

Այս նաւատորմը հաւանաբար պի… կարենայ ծովեզերքի վրայ տեղէ տեղ բանակ փոխադրել, եր պարտականութիւնները գործադրելէ զատ: … հետաքրքրական է իմանալ, … անեղծ ու վստահելի՞ են ջիղերն ու կարողութիւնները այն ձկնորսներուն, որոնցմէ կազմուած է նաւատորմի գլխաւորութիւնը:

Հետեւէն նայելով Պալքաններու վրայ կարելի է զանազան եզրակացութիւններու հասնիլ: Իմ եզրակացութիւնս այն է, թէ անոնք առանձինն աւելին չեն կրնար ընել քան ուշացնելու կռիւ մը մղել, եւ պիտի մղեն այս կռիւը աւելի դէշ կերպով քան անցեալ պատերազմին ազգերն, թէ նոյնիսկ լիբրու պետութեանց խմբակցութիւն ստանք, առանց Ռուսիոյ եւ արեւմտեան ժողովրդավար պետութեանց աջակցութեան, … մէկ տարուան ընթացքին պիտի վերածուին լեռներու վրայ խմբական կռիւներ այդ ուժերը, եւ թէ, յարձակող պետութիւնը,— որ եթէ թիկունքէն նեղը դրուի, շատ դժուարութեանց պիտի ենթարկուի — եթէ նոյնիսկ իր նպատակակէտներուն հասնի, պիտի չկրնայ պահել զանոնք եւ միաժամանակ պահպանել իր հաղորդակցութեան գիծերը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՌԸ

Թուրքիոյ Երեսփ. Ժողովին ընտրութեան առթիւ, նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ հետեւեալ ճառը խօսեցաւ, ներկայացնելով 424 թեկնածուները (բոլորն ալ ընտրուած են միաձայնութեամբ, ինչպէս կը հաղորդէր հեռագիրը).—

— «Սիրելի հայրենակիցներս, ձեզի կը ներկայացնեմ թեկնածուներուն ցանկը, որմէ պիտի ընտրուին Ազգ. Մեծ Ժողովը կազմող երեսփոխանները: Այս ցանկը ճշդուած ատեն մենք առաջնորդուեցանք միայն մեր խղճի ձայնէն եւ մեր հայրենակիցներուն փափաքներէն ու ձգտումներէն: Ազգին վստահութիւն ներշնչելու ատակ անուններու ցանկ մը կարենալ ճշդելու համար ամէնէն գիտակից ուսումնասիրութիւնները կատարեցինք կուսակցութեան կազմակերպութիւններուն եւ ժողովրդական խուերուն մէջ, ինչպէս նաեւ խորհրդակցեցանք կուսակցութեան Բ. կարգի ընտրողներուն հետ եւ անոնց կարծիքը առինք: Բացարձակապէս համոզուած ենք թէ յաջողած ենք պատրաստել ցանկ մը, որ ժողովուրդին ամենաբարձր վստահութեան արժանի եւ ամբողջ չորս տարի հայրենիքին ճակատագիրը վարելու կարող երեսփոխաններու ընտրութիւնը պիտի դիւրացնէ:

Կ'ապրինք շրջանի մը մէջ ուր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը ծանր պարտականութիւններ կը դնէ ազգին ծառայութեան նուիրուողներուն վրայ: Բոլոր մարզերուն մէջ ալ գոհացում պահանջող բազմաթիւ պահանջներ ունի կենդանի զարգացման մէջ գտնուող այս ազգը: Կ'ուզենք որ լայնօրէն յառաջդիմեն վստահութիւնն ու շինարարութիւնը, զոր Հանրապետութիւնը ապահովեց հայրենիքին: Մեր պարտականութիւններուն գլխաւորն է փոխադարձ ապահովութիւնը եւ վստահութիւնը պահել հայրենակիցներուն միջեւ:

« Հանրապետական Հալք կուսակցութիւնը ամէն օր նոր յաջողութիւն մը կ'արձանագրէ իր պարտականութիւններուն գործադրութեան մէջ: Մեր ամենամեծ մտահոգութիւնն է արդիւնաւէտ կեանքի մը բարիքները ապահովել մեր բոլոր հայրենակիցներուն:

« Ձեր ուշադիր ակնարկներէն չի կրնար խուսափիլ թէ միջազգային կեանքի բարդ եւ կասկածելի շրջանի մը մէջ կ'ապրինք: Մարդկութիւնը ամէն ատենէ աւելի մեծ վտանգի մը առջեւ կը գտնուի: Կարելի չէ հիմակուընէ ճշդել թէ որոնք պիտի ըլլան Թուրքիոյ՝ մարդկային ընտանիքին այս կարեւոր անդամին ապագայ պարտականութիւնները: Բայց այսպիսի վտանգի մը ներկայութեան կրնանք ըսել թէ միայն զօրաւոր ազգերն են որ պիտի կրնան ապահովել միաժամանակ իրենց եւ մարդկութեան բարօրութիւնը: Զօրաւոր ազգ ըսելով կը հասկնամ խոր համոզումով եւ ուժեղ կամքով տոգորուած ազգերը, որոնց անդամները միացած՝ սիրոյ եւ վստահութեան մէջ, պատրաստ են ամէն զոհաբերութեան հայրենիքին գերագոյն շահերուն համար:

« Առանց վախի կը յայտարարեմ թէ այդ ազգերուն գլխաւորներէն ենք: Սրտակցութիւնը եւ վստահութիւնը, զոր ցոյց պիտի տաք ձեր քուէներով, այս ազգ. ուժին նոր մէկ ապացոյցը պիտի կազմեն:

« Հանրապետական վարչաձեւը պիտի շարունակէ ընդարձակ չափով գործադրել իր շինարարական, մշակութային եւ ճարտարարուեստական ծրագիրները: Բայց որոշած է մասնաւորապէս նուիրուիլ գիւղացի եւ հողագործ դասակարգին հասոյթներուն յաւելման, ինչպէս նաեւ անոնց կեանքի պայմաններուն բարելաւման: Այսպէս է որ կարելի է անոնց արդիւնաբերութեան զարկ տալ:

« Ըստ իս ամէնէն կարեւոր եւ ամէնէն օգտակար տնտեսական միջոցն է ամբողջ վարչական իշխանութիւնը աշխատանքի լծել ժողովուրդին մէջ, անոր պահանջներէն ներշնչուելու համար:

Թուրք ազգը իր գոյութիւնը պարտադրող իրականութիւն մըն է, որ միշտ կը յառաջդիմէ եւ կը բարձրանայ: Կը հաւատամ թէ ինչ որ ալ ըլլայ պահանջներուն եւ հոգերուն ծանրութիւնը, ինչ որ ալ ըլլան տագնապներուն ծանրութիւնն ու բարօրութիւնը, Թուրք ազգը ճակատաբաց դուրս պիտի գայ անոնցմէ, միշտ աւելի յարգուած, միշտ աւելի ծաղկեալ »:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս հաղորդած ենք օրը օրին, ֆրանսական զօրքը մարտ 20ին գրաւեց Դամասկոսը, առժամապէս ստանձնելով բարեկարգութեան եւ ապահովութեան հոգը:

Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Պէյրութէն (21 մարտ).—

Ֆրանսական բանակին միջամտութիւնը ամբողջովին դադրեցուց խռովութիւնները: Զօրամասերը կը շարունակեն գրաւուած պահել մայրաքաղաքին գլխաւոր փողոցները:

Միւս կողմէ, զինուորական իշխանութիւնը կանխարգել միջոցներու դիմեց, իմացած ըլլալով որ կարգ մը տարրեր աւելի մեծ դէպքեր կը պատրաստեն: Երկուշաբթի լոյս երեքշաբթի գիշեր, ժամը 2 — 3, ֆրանսական ոստիկան – զինուորները ձերբակալեցին ծայրայեղներու գլխաւորները, որոնց մէջ կը գտնուին նաեւ Նապիհ Ազմէ՝ Իսթիգլալ կուսակցութեան պետը եւ Պաղեստինի պաշտպան կոմիտէի նախագահը, Սէյֆէտտին Մաամուն՝ Հայրենասէր երիտասարդներու պետը, Մունիր Աճլան՝ ոստիկանութեան քաղաքական ճիւղի նախկին պետը, եւ վերջապէս Պլօքի քարտուղար Մուհսին Մուրթատա:

Այս առաւօտ բաժնուեցան թռուցիկներ որոնցմով ժողովուրդը կը հրաւիրուի պօյքոթի ենթարկելու ելեկտրականութիւնը եւ հանրակառքը, ինչպէս նաեւ ֆրանսական ապրանքները:

Ուրիշ թռուցիկ մը, աւելի բուռն, կը հրամայէր անմիջապէս ջնջել լատինական վերտառութիւնները: Ժողովուրդին մէկ մասը պատասխանեց այս թռուցիկին, որ կոչ կ'ընէր Սուրիացիներու հայրենասիրութեան:

Հակառակ անոր որ, շնորհիւ բանակին աչալրջութեան ապահովութիւն կը տիրէր ամէն կողմ, Միտհաթ փաշա փողոցին մէջ բազմաթիւ վաճառականներ ամբողջովին պարպեցին իրենց խանութները, լուր տարածուած ըլլալով թէ աւարառութիւն պիտի կատարուի:

« Ժուռ կը հաղորդէ թէ ձերբակալուածներուն թիւը 10չէ, այլ 60ի մօտ:

Թէեւ կարգ մը թերթեր գրեցին թէ ձերբակալուած է նաեւ նախորդ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ, բայց սխալ է այդ լուրը:

Մարզպանութեան պատուիրակ Պ. Հօթլօք հրաւիրեց մամուլի ներկայացուցիչները եւ յայտարարութիւն մը ըրաւ կացութեան մասին:

— « Հանրութիւնը պէտք է համոզուի թէ բանակը միայն առժամապէս գրաւած է փողոցները, քաղաքացիները խռովարարներէն պաշտպանելու եւ հանրային բարեկարգութիւնը սահպանելու համար: Պահ մը խորհեցայ թէ համայնքներու կանոնադրութեան բարեփոխումը պիտի վերահաստատէ կարգը: Եւ իմ առաջարկին վրայ է որ մարզպանութիւնը կախակայեց անոր գործադրութիւնը: Բայց շուտով հասկցայ թէ այդ կանոնադրութիւնը միայն պատրուակ մըն էր քաղաքական գրգռութեան եւ անկարգութեան: Բոլոր Սուրիացիները պէտք է համոզուին թէ Ֆրանսա միայն համակրանք ու յարգանք ունի իսլամութեան հանդէպ, հոս թէ հիւսիսային Ափրիկէի մէջ: Մամուլէն կը խնդրեմ օգնել մեզի՝ հանդարտեցնելու համար գերագրգիռ միտքերը: Բանակին դէմ ամէն յարձակում պիտի դատուի զինուորական ատեաններու կողմէ, իսկ մամուլի յանցանքները՝ խառն դատարաններու կողմէ»:

Պատասխանելով գիշերը կատարուած ձերբակալութեանց մասին ուղղուած հարցումի մը, Պ. Հօթքլօք ըսաւ.— «Ես հրամայեցի այդ ձերբակալութիւնները »:

Սուրիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, նախորդ ներքին նախարար Ճապրի պէյ բողոքելով բանակի միջամտութեան դէմ, ըսաւ.

— « Պէտք է ըմբռնեն մեզ: Մենք Ֆրանսայի թշնամիները չենք. բայց 1936ի դաշնագրին կնքումէն ի վեր հանդիպեցանք միայն անբաւական ըմբռնումի մը, որ դժուարացուց գործակցութիւնը: Մեր եւ Ֆրանսայի շահերը նոյնն են: Կ'ուզենք ըլլալ Ֆրանսայի բարեկամը եւ զինակիցը:

«Թող վաւերացուի 1936ի դաշնագիրը եւ հանդիսաւորապէս կը խոստանանք թէ Սուրիա ամէն ատեն եւ ամէն տեղ պիտի գտնուի Ֆրանսայի կողքին, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ »:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆ»

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 Փետր.).

— «Կը չակերտենք վերնագիրը, որովհետեւ մեր ակնարկը արտաքին հայանպաստ քարոզութեան մասին չէ, այլ ի մասին ա՛յն քարոզութեան, որ պէտք է մղուի Հայոց մէջ ի նպաստ Հայկական Դատի, հայ մշակոյթի եւ հայ քաղաքակրթութեան:

Թող երբե՛ք տարօրինակ չթուի, որովհետեւ Հայը շատ քիչ բան գիտէ իր մասին առաւել չափով շատ քիչ կը ճանչնայ իր երկիրը, մշակոյթը, քաղաքակրթութիւնը եւ իր քաղաքական ոսոխները:

Ժամանակ մը ահագին գրականութիւն ստեղծեցինք մենք մեզ ճանչցնելու օտարներուն: Բազմաթիւ լեզուներով գրքոյկներ, պարբերականներ եւ նոյնիսկ մեծահատոր գրքեր լոյս ընծայած ենք Հայը եւ Հայաստանը ծանօթացնելու Հին եւ Նոր Աշխարհին:

Ապարդիւն չանցաւ մեր քարոզութիւնը արտաքին աշխարհի մէջ:

Իսկ ի՞նչպէս վարած ենք հայանպաստ քարոզութիւնը բուն հայութեան մէջ, ներքին ճակատին վրայ:

Աւելի ուղիղ կ'ըլլար հարցնել՝ երբ եւ ի՛նչ հայանպաստ քարոզութիւն մղա՞ծ ենք հայութեան մէջ՝ Հայը Հայուն ճանչցնելու համար:

Դժբախտաբար, մեր պատասխանը խիստ ժխտական է:

Հայութեան շատ չնչին տոկոսը գիտէ, թէ ի՞նչպէս ծագում առաւ Հայկական Հարցը, ի՞նչ փուլերէ անցաւ եւ հիմա ի՞նչ փուլի մէջ կը գտնուի:

Հայութեան խղճալի տոկոսին միայն յայտնի է, թէ մենք ի՛նչ փառաւոր անցեալ ունինք, ի՛նչ շքեղ ու փարթամ մշակոյթ եւ քաղաքակրթութիւն ստեղծած ենք խաւարակուռ Ասիոյ մէջ:

Մեզմէ սակաւաթիւ երջանիկները միայն գիտեն, թէ հայ լեզուն, դպրութիւնը, երաժշտութիւնը, ճարտարարուեստը որպիսի ինքնատպութիւն եւ ճոխութիւն ունին, մարդկային ստեղծագործութեան բոլոր երանգներով:

Հայութեան ո՞ր տոկոսին ծանօթ է, թէ Հայը պետական, զինուորական եւ յեղափոխական որպիսի՛ հոյակապ դէմքեր է տուած, որոնք շքեղօրէն կը պարզարեն ո՛չ միայն մեր, այլեւ միջազգային պատմութեան էջերը:

Միթէ գաղտնի՞ք մըն է, որ մեր հանճարը լուսաւորած է Բիւզանդիոնը, Եգիպտոսը, Իրանը, Թուրքիան, Ռուսիան, իր ճառագայթները հասցնելով Պալքանեան թերակղզին ու մինչեւ Լեհաստան:

Հայութիւնը ինքզինք չի ճանչնար ու ամէնէն աւելի ան է, որ պէտք ունի «Հայանպաստ քարոզութեան»:

Հայանպաստ կորովի քարոզութիւն պէտք է մղել հայութեան մէջ անոր ըսելու համար, թէ ինքը մեծ է, փառաւոր անցեալ ունի, պատմական խճճուած հաշիւներ ունի կարգադրելիք, թէ ինքը դատ մը ունի, որ դեռ անլոյծ կը մնայ, հայրենիք մը ունի որ կապտուած է, թէ ինքը մարդ է, ազգ է, իրաւունք ունի ազատ եւ անկախ ապրելու, թէ՝ վերջապէս, անյաջողութիւնները տեւական չեն եւ «ճախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'երթան»:

Ի՞նչպէս եւ ի՞նչ իրաւունքով անտեսել հայանպաստ քարոզութիւնը հայութեան մէջ, երբ հայ անարժան ուսուցիչը կը վախնայ կամ կը զգուշանայ աշակերտներուն սորվեցնել հայ մարտական եւ ռազմական յաղթ ու գոռ երգերը, զանոնք համարելով ոչ-ազգային:

Ինչո՞ւ հայանպաստ քարոզութիւն չմղել հայութեան մէջ, երբ հայ կղերը հայրենասիրութիւնը աստուածահաճոյ եւ մարդահաճոյ զգացում չի սեպեր եւ եկեղեցական ծիսակատարութենէն զատ ուրիշ որ եւ է սրբազան նուիրում կ'անտեսէ:

Պէտք է հայութեան մէջ հայանպաստ քարոզութիւն մղել, որովհետեւ նոյնիսկ հայ քաղաքական բազմաթիւ գործիչներ կան, որոնք խաչ հանած են Հայկական Դատը եւ զայն կ'անարգեն ու կ'ուրանան:

Եւ, վերջապէս, հայանպաստ քարոզութիւն պէտք է մղել հայութեան մէջ ըսելու համար, թէ իր լեզուով, իր տառերով եւ դրամով բազմաթիւ գիրքեր, պարբերականներ եւ օրաթերթեր լոյս կը տեսնեն իրեն հայհոյելու չեչտակի նպատակով, իր անցեալը ծաղրելու անարգ միտումով եւ իր դատը թաղելու ուրացումով:

Ինչո՞ւ եւ ի՞նչ իրաւունքով ծածկել հայութենէն, թէ իր մէջ բազմաթիւ ուրացողներ կան, որոնք Սահակն ու Մեսրոպը կ'ուզեն փոխարինել Լենին-Ստալինով, իր Քաջն Վարդանը՝ Պլեխանով կամ Վորոշիլովով, իր Աբովեանը եւ Րաֆֆին՝ Պուշկինով եւ Լերմոնտովով եւ զանազան Կոզանովիչներով եւ Իվաններով:

Այս սրբազան քարոզութիւնը նոր սերունդն է որ պիտի մղէ հայութեան մէջ, նախապէս ծանօթանալով իր պապերու անցեալին, անոր մեծութեան եւ փառքին»:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՐՈՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐՈՒՍԷԼ.— Պելժիոյ Գաղթ. վարչութիւնը, իր տարեկան պարահանդէսին տեղ, այս տարի կազմակերպեց թատերական երեկոյթ մը, որուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր Պրիւսէլի Հայ Երիտ. Միութեան նորակազմ թատերական խումբը:

Ներկայացուած կտորներ «Զարշըլը Արթին աղա» ծիծաղաշարժ ծանօթ կատակերգութիւնը:

Դերուսոյց Տիկին Իփէքեանի ղեկավարութեան տակ, կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ դերակատարները յաջողած էին գնահատելի արդիւնք մը ձեռք բերել: Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են՝ Օր. Ն. Սալեան (Էֆթիկ), Պ. Ա. Տէվլէթեան (Արթին աղա), Շ. Իսրայէլեան (Բժիշկ Շաւարշ), եւայլն:

Ներկայացումէն առաջ, յաջող արտասանութիւններ ըրին՝ Օր. Հուրի Իփէքեան, Օր. Նուարդ Սալեան, Պ. Պ. Ա. Տէվլէթեան եւ Յ. Խաչիկեան:

Փափաքելի է որ Երիտ. Միութեան թատերական մասնախումբը շարունակէ իր սկսած գործը, առիթ ընծայելու համար մեր հայրենակիցներուն համախմբուելու եւ լսելու հայերէն թատերգութիւններ, առ այժմ նախապատուութիւն տալով զուարթ կտորներու, որոնք աւելի դիւրին են եւ դիւրամատչելի ժողովուրդին:

Թատրոնին հասոյթը պիտի յատկացուի գաղութիս կարօտեալներու սնտուկին:

Հ. Տ.

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԶԱՔԱՐԸ

1906ի ամառը մի երեկոյ ես նստած Ռոստովի քաղաքային ակումբի պարտէզում սպասելով ընթրիքի, զրոյց էի անում բարեկամներիս հետ: Հաճելի էր մոռանալ հետախուզական անընդհատ աշխատանքը եւ հանգստանալ:

Բայց ահա գալիս է ակումբում ծառայող տղաներից մէկը եւ զեկուցում, թէ ինձ կանչում են հեռախօսի մօտ: Ինձ հեռախօսողը արտաքին հսկողութեան վարիչ Սեմեօնովն է, որ կարեւոր գործով եւ շտապով ինձ կանչում է դրասենեակը, քանի որ եկել է մի այցելու որ ասում է, թէ ինքը բերել է շատ լուրջ տեղեկութիւններ, որ կարող է հաղորդել անձամբ միայն պետին՝ ինձ: Դրա հետ միատեղ Սեմեօնովը յայտնեց, որ այցելուն անկարգութիւն է անում եւ գերագրգիռ վիճակի մէջ է:

Տեսնում եմ դէպի պաշտօնատեղիս, մտնում եմ ընդունարանը եւ տեսնում եմ մէկ անկիւնից միւսը քայլող միջակից բարձր հասակով մի երիտասարդի, 25 տարեկան, թխադէմ, խիտ, գանգուր մազերով, կանոնաւոր բայց մի քիչ սպառնալից քթով, գեղեցիկ դէմքով եւ թաւ բեխերով, մօրթը բաց թխագոյն կարմիր երանգով, աչքերը արնակալած եւ հայեացքը յուզուած ու դաժան: Ինձ տեսնելով անծանօթը կանգ առաւ եւ կոտրտուած ռուսերէնով ասաց.

— Դո՞ւ ես պետը: (Կովկասի ռամիկները յաճախ «դուք» դերանուան փոխարէն գործ են ածում դուն): Ես կարեւոր, շատ կարեւոր գործունեմ քեզ հետ: Ես հանգարտ մարդ եմ, բայց այստեղ ինձ անարգեցին, խլելով իմ դանակը եւ բրաունինգ ատրճանակը:

Դրա վրայ Սեմեօնովը ընդմիջեց.

— Լա՛ւ հանգարտ մարդ է: Սպառնում է մեզ բոլորիս գնդակահարել, եթէ պետը անմիջապէս չգայ: Չորս հոգով դժուարութեամբ ենք զինաթափ արել. հինգ րոպէ չկայ, ինչ սկսել է հանդարտիլ:

Նորեկը մի քիչ շփոթուեց եւ ըսաւ.

— Դա ոչինչ չի նշանակում, ես հանդարտ մարդ եմ:

Ես նրան տարայ իմ առանձնասենեակը, ուր եկաւ նաեւ Սեմեօնովը:

— Չեմ ուզում խօսել այս մուժիկի հետ,— ասաց երիտասարդը— նա ուզում էր իմ մատները կոտրել, երբ բրաունինգս չէի տալիս:

Սեմեօնովը հեռացաւ.

— Իմ անունս Զաքար է. սպանդանոցում ոչխար եմ մորթում. եկել եմ քեզ մօտ կարեւոր գործով, պարո՛ն պետ:

— Դէ ուրեմն պատմիր քո գործը— պատասխանեցի ես:

— Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը սկսել է Ռոստովի վրայով զէնք եւ փամփուշտ փոխադրել, բայց այնպէս ճարպիկ կերպով, որ ոստիկանութիւնը չգիտէ, այլ գիտէ Ղարաղեանցը, երկաթուղային պահեստապետը: Շաքարի տակառներով հրացաններ են փոխադրում: Արկղներով սապոն են տանում, մէջն էլ փամփուշտներ... Բայց թէ ո՞վ է ստանում եւ ինչպէս գտնել դրանց, ես հիմա չգիտեմ, սակայն կ'ասեմ յետոյ, եթէ լաւ վճարես:

Պայմանաւորուեցինք: Ես տալի նրան իր խնդրած 100 րուբլին եւ պիտի վճարէի նաեւ մէկական րուբլի իր միջոցով գտնուած ամէն մէկ հրացանի կամ ատրճանակի համար, իսկ փամփուշտների համար մէկ փունտին 50 կոպէկ: Բացի դրանից պաշտնի ոստիկանութիւնը պիտի վճարէր նրան ամիսը 100 րուբլի, եթէ նա բարեխիղճ կերպով աշխատէր:

— Ապահով եղիր, առաջնակարգ տեղեկութիւններ կը բերեմ, վստահութեամբ ասաց Զաքարը:

Լրտեսական բաժանմունքի դրասենեակում չէր կարելի ընդունել նրան, որովհետեւ վերոյիշեալ հայ յեղափոխական կուսակցութեան անդամները կարող էին հետապնդել նրան, իսկ այդ տեսակ անհաւասարակշիռ եւ անծանօթ մէկին ընդունել մեր գաղտնի բնակարանում, ես չէի վստահանում: Որոշուեց մեր հանդիպումները Զաքարի հետ կատարել փողոցներում, քիչ թէ շատ ամայի վայրերում: Առաջին տեսակցութիւնը նշանակեցինք երեք օր յետոյ, Ռոստովը Նախիջեւանին միացնող ճանապարհի վրայ:

Այսպիսով Զաքարը առաջարկեց իր ծառայութիւնը լրտեսական բաժանմունքին իբրեւ գաղտնի աշխատակից եւ ընդունուեց իմ կողմից խարտեաշ կեղծանունով: Ես համոզեցի Զաքարին հաշտուել Սեմեօնովի հետ: Նա ոտքի ելաւ եւ հրաժեշտ տուեց ինձ ասելով, «ես շատ գոհ եմ քեզնից»: Ապա ուղղակի մանկական ժպիտով դիմեց ներս մտած Սեմեօնովին, եւ իր երկու ձեռքերը մեկնելով նրան ասաց թէ այլեւս չի բարկանում նրա վրայ:

Ջնայած պարզ արհեստաւորի իր հագուստին, նրա ամբողջ արտաքինը, գլխի պահուածքը եւ դէմքը ուղղակի ապշեցնում էին իրենց շնորհալիութեամբ, առնականութեամբ եւ գեղեցկութեամբ: Մարդ ակամայից հարց էր տալիս իրեն միթէ՞ պզտիկ շահադիտական ձգտումներն են, որ մղում են այդ գեղեցիկ երիտասարդին մատնել իր հայրենակիցներին: Առաջին իսկ հանդիպումին այդպիսի հարցեր տալը վտանգաւոր է, որովհետեւ կարող է այնպիսի ներքին անդրադարձում տեղի ունենալ, որ այցելուն խղճի խայթից կամ այլ զգացումից մղուած, մէկէն դադարի խօսիլ: Ես հետախուզական նպատակներ էի հետապնդում, ուստի եւ պարտաւոր չէի ձգտել ինձ դիմողի մէջ արթնացնելու բարոյական մղումներ, որոնք պիտի շեղեցնէին նրանց իրանց սկզբնական նպատակից: Քաղաքական պայքարը բարդ բան է եւ, ի հարկէ, հիմնուած չէ զգացականութեան վրայ երկու հակառակորդ բանակների, որոնցից մէկը կազմուած է իշխանութեան թշնամիներից՝ յեղափոխականներից, իսկ միւսը՝ սրանց հակառակորդներից, այն է՝ իշխանութիւնը պաշտպանողներից:

Սեմեօնովը դուրս հանեց Զաքարին լրտեսական բաժանմունքի դրասենեակից: Նրան կրնկակոխ հետեւեցին երկու լրտեսներ, որոնք պիտի լրտեսէին Զաքարին: Գիշերուան ժամը երկուսն էր, երբ այդ երկու լրտեսները վերադարձան զեկոյց տալու:

Վ. Ա.

(2)

(Շար.)

ոչ յաւիտենական արտայայտութիւնը աշխարհակալութեան կամքին։ Այս կացութեան մէջ, Եւրոպան ի՞նչպէս կրնայ իրարանցումի չմատնուիլ» ։

Եզրակացնելով, վարչապետը շեշտեց թէ պատերազմը իրական աղէտ մը պիտի ըլլայ բոլոր ազգերուն համար, եւ յանուն Ֆրանսայի գործակցութեան կոչ մը ուղղեց բոլոր պետութեանց։ Այս առթիւ փառաբանեց Անգլիոյ հետ հաստատուած գործակցութիւնը եւ գնահատեց Մ․ Նահանգներուն բարեկամութիւնը ։

— « Ֆրանսա իր բովանդակ ուժը, եռանդուն եւ անվհատ, կը դնէ ի սպաս խաղաղութեան ։»

*** Վարչապետին ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ։ Գերմանիա եւ Իտալիա բնականաբար դժգոհ են, եւ երէկ զրոյց կը շրջէր թէ Մուսոլինի անմիջապէս պիտի պատասխանէ ։

Նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ 3,500,000 օտարականներու հանդէպ

«Մաթէն» Յուկէս միլիոն հաշուելով Ֆրանսայի օտարականներուն թիւը, կը գրէ թէ միայն Սէնի նահանգին մէջ կը գտնուին աւելի քան 400.000 օտարազգիներ, առանց հաշուելու մօտ 400.000 Սպանիացիները։ Այս առթիւ թերթը ներքին նախարարութեան դիմելով, հետեւեալ յայտարարութիւնը ստացած է․

— « Մենք այժմ տէրն ենք կացութեան։ 1938 Սեպտեմբերի ազդանշանէն ի վեր, բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ կատարուած են ներքին նախարարութեան զանազան վարչութեանց եւ ոստիկանութեան միջեւ։ Կատարեալ ծրագիր մը մշակուած է, որ մաս կը կազմէ զօրաշարժի ընդհանուր ծրագրին եւ պիտի գործադրուի նոյն խստութեամբ ։

Այդ ծրագրին համաձայն, պիտի բանտարկուին բոլոր օտար խռովարարները։ Ցանկերը պատրաստ են արդէն եւ ամէն օր կը ստուգուին։ Ձերբակալութիւնները պիտի կատարուին զօրաշարժի հրամանագրէն անմիջապէս վերջը։

Ցետոյ, կասկածելի եւ անբաղձալի օտարականները պիտի արգելափակուին կեդրոնացման կայաններու մէջ, զինուորական հսկողութեան տակ։

Գալով այն օտարականներուն որոնք ոչ քրէական յանցանք են գործած ոչ ալ քաղաքական քարոզութիւն կատարած, անոնք պիտի գործածուին դաշտերու եւ գործարաններու մէջ, հանրօգուտ աշխատանքներու եւ ազգային պաշտպանութեան համար։

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

— oo —

Դամասկոսէն կը հեռագրեն մարտ 29 թուականով․— Քանի մը օր խորհրդակցելէ վերջ, Նասուհի Պուխարի հրաժարեցաւ դահլիճին կազմութենէն ։ Հանրապետութեան նախագահը վերսկսաւ իր խորհրդակցութիւնները։

Միւս կողմէ, հակառակ երկու շաբթուան քաղաքական տագնապին, Սուրիոյ խորհրդարանը երէկ նիստ գումարեց, թէեւ կառավարութեան անդամները բացակայ էին։ Նախորդ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ խնդրեց ժողովէն ուրիշ նիստի մը մէջ լսել իր կառավարութեան գործունէութեան զեկուցումը։ Լութֆի Հաֆար, յաջորդ վարչապետը, բացատրեց թէ իր կառավարութեան գործակցութեան միակ նպատակը եղաւ 1936ի ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին գործադրութիւնը։ Եւ աւելցուց․

— « Սուրիա կ'ուզէ ճշմարիտ զինակցութիւն մը։ Կը պահանջէ անկախութիւն եւ զինակցութիւնը ֆրանսական մեծ ազգին։ Բուն իսկ Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ տալ այդ անկախութիւնը, որովհետեւ եթէ ան մեզի օգնէ, մենք պիտի կրնանք աւելցնել իր ազդեցութիւնը մօտաւոր Արեւելքի մէջ եւ զօրացնել իր դիրքը Միջերկրականի մէջ։ Դաշնագրին ընդունելութիւնը ամբողջ երկիրը պիտի դնէ մէկ սահմանի վրայ, պատրաստ՝ պայքարելու օտար քարոզութեանց դէմ, բոլոր միջոցներով »։

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ հաւանութիւն կը յայտնէ երկրին մէջ սարքուած ընդհանուր գործադուլին, ի նպաստ դաշնագրին եւ զինակցութեան ։

Դամասկոս քաղաքը հանդարտ է ։ Բազմաթիւ խանութներ վերաբացուած են։ Իսկ Հալէպի մէջ գործադուլը կատարեալ է։ Մարզպանը անհրաժեշտ կրաւորութիւնները տուաւ զօրքին, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը ։

ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

— oo —

Փոխադարձ մեղադրանքներ եւ ազդարարութիւններ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան կիսապաշտօնական օրկանը հրատարակեց ազդարարութիւն մը՝ ուղղուած Լեհաստանին, հասկցնելու համար թէ «Գերմանիոյ բաղձանքներուն դիմադրելը վտանգաւոր է»։ «Արդէն ժամանակէ մը ի վեր դէպքեր կը պատահին Լեհաստանի մէջ, որոնք նշան են թէ 1934 Յունուար 26ին Հիթլէրի եւ Փիլզուտսքիի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը դժուած է որոշ շրջանակներու կողմէ։ Եթէ գերման մամուլը մինչեւ հիմա շատ չէ անդրադարձած այս դէպքերուն, պատճառը այն չէ որ անոնց արժէք չընծայեր եւ կամ անոնք անկարեւոր են։ Այդ զգուշաւորութիւնը հետեւանք է այն յոյսին, թէ Գերմաններու դէմ արտայայտուած թշնամանքը ժամանակաւոր ազդ․ մոլեռանդութենէ մը կը բխի եւ թէ շուտով ասոր պիտի յաջորդէ իրատես քաղաքականութիւնը։ Դժբախտաբար Գերմանիոյ յոյսերը չեն արդարանար, հակազդեցման քարոզութիւնը ոչ թէ չի նուազիր, այլ աճած է։Մեր առաջնորդը՝ Հիթլէր աշխատած է փաստել թէ անկախ եւ հզօր Լեհաստան մը անհրաժեշտ է արեւելեան Եւրոպան խաղաղեցնելու համար։ Բայց եթէ Լեհերը իրենք այս տեսակէտին հակառակ են եւ չեն յարգեր Գերմաններու կեանքն ու պատիւը, այն ատեն Գերմանիան շատ պիտի ցաւի»։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լեհական կառավարութիւնը գերման սպառնալիքին տուաւ իր առաջին պատասխանը, շարժման մէջ դնելով երկրին ելեւմուտքը ու ճարտարարուեստը։ Պատերուն վրայ փակցուեցան կառավարական ազդեր, որոնց մէջ ըսուած է թէ Լեհաստան կ'ընդարձակէ իր օդային ուժը, թէ յարձակողական եւ թէ պաշտպանողական նպատակներու համար։Հրատարակուեցաւ նաեւ օդատորմիղի փոխառութեան հրամանագիրը։ Փոխառութեան պարտաւոր են մասնակցիլ բոլորը անխտիր, գործատէր ու աշխատաւոր։ Այս ձեւով պիտի գոյանայ 40 — 50 միլիոն սթերլինի գումար մը։

Բոլոր ռազմամթերքի ու օդանաւի գործարանները կը բանին օրական 24 ժամ։ Մօտ մէկ միլիոն մարդ զէնքի տակ է։ Ժողովուրդի գործունէութիւնը լարուած է բացառապէս ռազմական ուժերը կազմակերպելու։ Գերման դեսպան Ֆոն Մոլթքէ, որ շտապով Պերլին գնաց եւ վերադարձաւ, տեսակցեցաւ արտաքին նախարար Պէքի հետ։ Տանցիկի մէջ ջղայնութիւն կը տիրէ։ Վախ կայ որ դայն Գերմանիոյ կցելու ներքին շարժում տեղի ունենայ, ինչ որ շատ վտանգաւոր է Լեհերու այսօրուան հոգեվիճակին առջեւ։ Իշխանութիւնները խիստ միջոցներ ձեռք առին որպէսզի հակազդման զգացումները չչարանան։ Սակայն Լեհերն ալ աններող են, եթէ Գերմանները զգացումներ կատարեն Տանցիկի ու Նըրանգքի մէջ։ Կածէթա Փոլսքա կը գրէ․— « Լեհաստան չի կրնար եւ պէտք չէ դառնայ Գերմանիոյ յառաջապահը դէպի Ռուսիա, ոչ ալ մենք կրնանք Սովէթներու յառաջապահը ըլլալ արեւելեան ու կեդրոնական Եւրոպայի մէջ։ Լեհաստան պէտք է վարէ թէ՛ Գերմանիայէն եւ թէ՛ Խ․ Միութենէն անկախ քաղաքականութիւն մը»։

Հ.Յ.Դ.

Փարիզ

ԻՍԻԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 1 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8,30ին Խրիմեան սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Մարզպետ» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը 1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, ընկեր Մարգոսեաններու բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 2 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը 4 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան սրահին մէջ։ Պիտի դասախօսէ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթ՝ «Ի՞նչ է քաղաքական կուսակցութիւնը»։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին Շաբաթ, 1 Ապրի, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին։ Զեկուցում՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆԷ։

ԼԻՈՆԻ «Առիւծ գեւօ» խումբի ընկերական ժողովը 2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։

ԼԻՈՆԻ «Մուսա-լեռ» խումբին անդամները ժողովի կը հրաւիրուին 2 Ապրիլ, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 13, Quai Victor-Augagneur։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՎԻԷՆԻ Անի ենթակոմիտէին ընդհ․ ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 2 ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Խաժակ ակումբը։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկեր Վ․ ԻՇԽԱՆԵԱՆ ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի

«ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

Կը խօսի Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք։

Ֆր. Հ. Կ Խաչի տանտաւեակը

Կը տօնուի Վիէնի մասնաճիւղին կողմէ, 1 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ռ․ Ազատ․ սրահին մէջ։

Կը նախագահէ՝ Հ․ Կ․ ՏԷՐՄՈՎՍԵԱՆ։ Կը խօսի Պ․ Վ․ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն, եւ հայկական պարեր, Կ․ Խաչի դպրոցի սանուհիներու կողմէ։ Հանդէսէն վերջ խնջոյք, ճոխ պիւֆէ։ Մուտք 2 ֆրանք ։

Պարահանդէս

Կազմակերպուած Լիոնի Պոլսի եւ Շրջ․ Վերշ․ Հայր․ Միութեան կողմէ

1 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս։ **Maison Wattelbledh** **«Lugdunum»** շքեղ սրահներուն մէջ, Լիոն։

Կը նուագէ **Lugdunum «Jazz»**, զանազան պարերու ցուցադրութեամբ։ Farandole acrobatique, bataille de boules, սէրփանթէն, քոթիյեոն ։

Ճոխ պիւֆէ։ Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, կիներու՝ 8 ֆրանք ։

Տոմսերը կը ծախուին միութեան անդամներուն մօտ եւ հանդէսին օրը կիշէն ։

Դերասան Թրագօշի թատեր. ներկայացումներ

Վալանսի մէջ.— 1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ա. Ռ. սրահին մէջ

ՍԻՆԷՄԱՅԱՃԷԻ ՊԷՊՕ (10 գործ.)

կովկասեան երկսեռ պարողներ, Թառ

Լիոնի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ Համախարբերդցիական Միութեան 2 Ապրիլ, կիրակի ժամը 3ին։ Նոյնը։

Տէսինի մէջ.— Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, 2 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին։ Նոյնը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 3ին, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Քատէի սրճարանին մէջ, մէթրօ Քատէ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քղիի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Պար Արարա, 6 ռիւ տէ Փըթիթ Մառի։ Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները ներկայ ըլլալ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Գ. Զաւարեանի եւ պարագաներուն, Պ. ՎԱՀԱՆ ՆՇԱՆԵԱՆի եղբօրական մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 10 Մարտին, իր զինուորական պարտականութեան վրայ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ․ Յ․ Դ․ Պուլվար Օտտոյի «Վռամեան» Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Մ․ Նաճարեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց փոքրիկին դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Հ․ Յ․ Դ․ Վալանսի «Քրիստափոր» Կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ՝ Տէր եւ Տիկին ընկ․ Խորէն Բէքմէզեանի, իր զաւակին ցաւալի մահուան առթիւ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ երկրապահ զօրքին թիւը կրկնապատկուեցաւ, բարձրանալով 340.000ի։ Պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը մէկդի դրուած է առ այժմ։ Պ․ Չէմպըրլէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չի խորհիր զինակցութեան մը հրաւիրել Խ․ Միութիւնը։— Կ'ըսուի թէ ելմտական եւ ներքին նախարարները պիտի հրաժարին, հակառակ ըլլալով Եւրոպայի հանդէպ յանձնառութիւններ ստանձնելու քաղաքականութեան։ Այս իմաստով ճառ մը խօսեցաւ Սըր Ճօն Սայմըն ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետը Պերլին պիտի երթայ մօտերս։ Բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ Պուլկարիա կ'ուզէ ետ առնել Տոպրուճայի Նահանգը, ճնշումի ենթարկելով Ռումանիան ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24

AÉRO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, **6, Rue Galilée** - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ Կ. Խաչի Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ՝

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԵՐԿՐԱՉԱՓԸ - ԴԻՒԱԿԸ ԵՒ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ

կ'երգեն՝ Տիկ. **Le Roy** (Աղապէկեան) եւ Պ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ

Ջութակ՝ Տիկ. Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ընկերակցութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

Յայտնի ուժերու մասնակցութեամբ, երգով ու պարով կը ներկայացուի

ՀԱՅ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Յակոբեան, Օր. Գազղեան եւ Օր. Կոստանեան, Պ.Պ. Մ. Ազնաւուրեան, Սրուանձտեան, Թառխթ Արզար, վրացի կինտօ եւ ուրիշներ։

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ — **Carlo-Canti** ՄՈՒՏՔ 10 եւ 20 ֆրանք

ԽԱՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՃՈԽ ՈՒ ՀԱՄԵՂ ՊԻՒՖԷ

գեղարուես. բաժինը կը սկսի ճիշդ ժամը 3ին, կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հար. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց»ի կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին

2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաշան, Ցիսբանսէրի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ — Կը խօսի Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկին Ա․ Յակոբեան (երգ), Օր․ Հրանոյշ Գազազեան (պար), Օր․ Անահիտ Գավէզեան (երգ), Պր․ Ստեփան Դանիէլեան (երգ), Պր․ Միհրան Գազանճեան (ջութակ), եւ Պր․ Գարեգին (թառ)։ Աշակերտութիւնը կ'երգէ ու կ'արտասանէ ։

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Հաղորդակցութեան միջոց․— Տանֆէր Ռոշըրոյէն առնել Բուրկ-լա-Ռէնի կամ Պանեօ կայարանը, որուն մօտն է Տիսբանսէրի սրահը ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, Նասարականութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, վերջին նորաձեւութեամբ որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ, Գոթիյեոն եւ Թոմպոլա։ Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ ծռչակաւոր ARMANDINOի օրքէսթր ճազին։

Մուտք՝ 10 ֆրանք։

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)